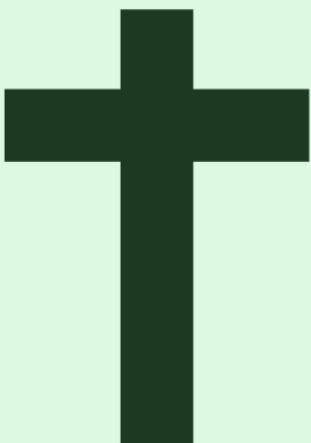

Al Kuruŋyen Mere Igiŋ

The New Testament in the Gwahatike Language of Papua New
Guinea

**Al Kurunyen Mere Igin
The New Testament in the Gwahatike Language of
Papua New Guinea**

Nupela Testamen long tok ples Gwahatike long Nuigini
copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gwahatike

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

dbba218f-41f3-5f08-b0b6-2a7c919093ab

Contents

Matiyu	1
Mak	92
Luk	145
Yon	250
Aposel	319
Rom	415
1 Korin	463
2 Korin	510
Galesia	539
Efesus	555
Filipai	571
Kolosi	582
1 Tesalonaika	593
2 Tesalonaika	603
1 Timoti	609
2 Timoti	624
Taitus	636
Filemon	642
Hiburu	645
Yems	679
1 Pita	691
2 Pita	704
1 Yon	712
2 Yon	723
3 Yon	725
Yut	727
Yuwarwar	731

Matiyu

Matiyu beleñ mere iginj Yesu niñ yitiñ kayyinj

*Yesuyen megen niñ asem
yago*

(Luk 3:23-38)

¹ Gabe Yesu Kristuyen asem wenj Abraham hitte mat wanj wañ Israel marte doyañ al kurun Dewit hitte, irde yeñ hitte mat wanj wañbe Yesu forok yirinj goyen asanđe katiñbe gahade:

² Be, Abraham urmiñbe Aisak. Aisak urmiñbe Yekop. Munanj Yekop urmiñ wenjbe Yuda, itiñ wenjabe kulinj yagoya.

³ Yuda urmiñ waranjbe Peresya kulinj Seraya. Irde ire itiñja gote milinjbe Tamar.

Peres urmiñbe Hesron. Hesron urmiñbe Ram.

⁴ Be, Ram urmiñbe Aminadap. Irkeb Aminadap urmiñbe Nason. Nason urmiñbe Salmon.

⁵ Salmon urmiñbe Boas. Boas milinjbe Rahap. Bere gobe Yuda mar bere moñ.

Boas urmiñbe Obet. Obet milinjbe Rut. Bere gayen wor Yuda mar bere moñ. Munanj Obet urmiñbe Yesi.

⁶ Yesi urmiñbe Yuda marte doyañ al kurun Dewit.

Dewit urmiñbe Solomon. Solomon miliñbe Batseba. Bere gayen wor Yuda mar bere moñ. Dewit beleñ uñ Uria mayke kamkeb tirinj.

⁷ Solomon urmiñbe Rehoboam. Rehoboam urmiñbe Abia. Abia urmiñbe Asa.

⁸ Asa urmiñbe Yehosafat. Yehosafat urmiñbe Yehoram. Yehoram urmiñbe Usia.

⁹ Usia urmiñbe Yotam. Yotam urmiñbe Ahas. Ahas urmiñbe Hesekia.

¹⁰ Hesekia urmiñbe Manase. Manase urmiñbe Emon. Emon urmiñbe Yosaia.

¹¹ Irkeb Yosaia urmiñbe Yehoiakinya kulinj yagoya.

Yehoiakinya kulinj wenjabe hinhanyabe Babilon nañare niñ fulenj mar beleñ wanj gasa yirde bul yirde metenj marmenj yirniñ yeñ Babilon yukamiñ.

¹² Be, Babilon yukamiñ go mulgañ hen nañamde kwamiñ. Irdeb Yehoiakinbe urmiñ Sealtiel minjabe hirinj. Sealtiel urmiñbe Serubabel.

¹³ Serubabel urmiñbe Abiut. Abiut urmiñbe Eliakim. Eliakim urmiñbe Aso.

¹⁴ Be, Aso urmiñbe Sadok. Sadok urmiñbe Akim. Akim urmiñbe Eliut.

¹⁵ Eliut urmiñbe Eleasa. Eleasa urmiñbe Matan.

Matan urmiňbe Yekop.

¹⁶ Irkeb Yekop urmiňbe Yosep. Yosepbe Maria uŋ. Maria binde matbe Yesu Kristu* gogo forok yiriŋ.

¹⁷ Niŋgeb Abraham hitte mat waŋ waŋ Dewit hitte hiriŋ goyen asi basaŋmij yagobe tumļaŋ 14. Irde Dewit hitte mat waŋ waŋbe Babilon niŋ mar beleŋ gasa yirde Babilon yukamijde goyenter wor asi basaŋmij yagobe 14 po. Irdeb gor mat waŋ waŋ Yesu Kristu kawaŋ hiriŋde gor wor 14 po.

Maria beleŋ Yesu kawaŋ kiriyŋ

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Be, Yesu Kristu kawaŋ hiriŋ gobe gahade: milij Mariabe Yosep niŋ tubul teŋ untek yen merem tiyamiŋ gega, Mariabe Yosep goya tumļaŋ ma henja biŋ yan hiriŋ. Irkeb Yosep beleŋ kenej bebak tiyyiŋ. Goyen-poga diriŋ gobe Holi Spirityen tareŋde Maria binde forok yiriŋ goyen ma nurdeb kukuwamijeŋ nuryiŋ.

¹⁹ Gega Maria goyen tetek al Yosep gobe al huwak uliŋde merem moŋ geb, goyen keneŋbe kawan po takira tike al budam nurkeb Maria go memya heŋ heŋ ge igin ma nurdeb bada heŋ daha mat kura balmiŋ tubul timewoŋ yen nurde hin hin.

* **1:16:** Kristu gobe Hiburu mere matbe Mesaia. Gote miŋbe alya bereya Al Kuruŋ hitte Yumulgaŋ teŋ teŋ Al. † **1:21:** Deŋe gote miŋbe “Dumulgaŋ teŋ teŋ Al”.

²⁰ Goyenbe goke dufay heŋ hikeyab Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ mitere forok yenbe in-yiŋ. “Dewit asem Yosep, gebe Maria teŋ teŋ niŋ al beleŋ daha wet kura gineŋ gineŋ niŋ kafura heŋ bada ma hawayiŋ. Dirin binde hi gobe Holi Spirityen tareŋde forok yiyuŋ.

²¹ Niŋgeb binde hi gobe diriŋ al diriŋ kawaŋ kiryeŋ. Yeŋ beleŋ gab alya bereyamiŋ mata buluŋ teŋ haŋ bana mat yumulgaŋ tiyyeŋ. Niŋgeb deňembe ‘Yesu’† inayiŋ,” inyiŋ.

²² Be, mata kuruŋ gabe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ mere basaŋ almiŋ momoŋ irke basaŋ heŋ tagalyiŋ goyen gogo forok yiriŋ.

²³ Mere tiyyiŋ gobe gahade: “Bere foŋeŋ kura alya ma kuŋ hitiŋ beleŋ biŋ heŋbe diriŋ al diriŋ kura kawaŋ kiryeŋ. Irkeb ‘Immanuel’ innayiŋ,” inyiŋ. Immanuel gote miŋbe ‘Al Kuruŋbe neŋja hite’.

²⁴ Be, Yosep go mite tiyyiŋde mat huwardeb Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ saŋiŋ po mere iryiŋ gwahade po Maria goyen teŋ yamiŋde kuriŋ.

²⁵ Goyenbe yenja ma ferde hinaryum. Kunj kunjbe Maria gobe diriŋ al diriŋ kawaŋ kiriyŋ. Irkeb Yosep beleŋ “Yesu” inyiŋ.

2

*Nanja yeneŋ bebak teŋ teŋ
mar Yesu kinniŋ yeŋ wayamiŋ*

¹ Be, Yesube Herot Yudia naŋare niŋ doyaŋ al kurun hinhinya Ýudia naŋa bana goŋ niŋ taun dirŋen kura Betlehem gor kawaŋ hiriŋ. Be, diriŋ go kawaŋ hiriŋ kamereb naŋa waŋ waŋ beleŋ niŋ mar kura Yerusalem taunde wayamiŋ. Mel gobe dinambe yeneŋbe kame da mata kura forok yiyyen goyen bebak teŋ hanjen mar.

² Be, mel go waŋbe gusuŋaŋ hamiŋ. “Yudia naŋare niŋ doyaŋ al kurun hiyyen al gayamuŋ ga forok yiyyuŋ gobe dare hi? Naŋa waŋ waŋ beleŋ mat dinambemiŋ keneŋbe dolon irniŋ yen gago wayhet,” yamiŋ.

³ Be, Herot go mere goyen nurdeb, “Diriŋ gore kame kurun heŋ asogo nirde gasuŋne tiyyen,” yeŋbe kafura hiriŋ. Yerusalem taunde hinhan mar wor budam wor po mere go nurdeb diriŋ goke teŋ kanduk bulun kura forok yiyyen yen kafura hamiŋ.

⁴ Irkeb Herot beleŋ Al Kurun dolon ird ird mata doyaŋ marte karkuwaŋyabe Moseyen saba tagal tagal marya hoy yirdeb, “Mesaiaibe damde kawaŋ hiyyen?” yinen gusuŋaŋ yiryinj.

⁵ Irkeb wol heŋbe, “Yudia naŋare niŋ taun Betlehem

gor kawaŋ hiyyen. Al Kurunyen mere basaŋ al kura beleŋbe gahade kayyiŋ:

⁶ ‘Be, deŋ Betlehem niŋ mar, deŋ hitte al kura forok yeŋ nere alya bereya Israel mar gote doyaŋ al kurun hiyyen. Irkeb deŋtiŋ dirŋen goyen kurun hiyyen.

Niŋgeb deŋbe Yudia naŋa bana goŋ niŋ al deŋem yan mar gote folek, ‘itiŋ hi. *Maika*

^{5:2}

Niŋgeb Mesaiabe Betlehem forok yiyyen,” inamiŋ.

⁷ Irkeb Herot beleŋ diriŋ gobe daha naŋa kawaŋ hiriŋ goyen bebak tiye yeŋbe naŋa waŋ waŋ beleŋ niŋ al karwo dinambe yeneŋ bebak teŋ teŋ mar goyen balmiŋde hoy yirdeb, “Daha naŋa wor po dinambe goyen forok yiyyuŋ?” yinkeb gwaha naŋa kintiŋ ineq momon iramiŋ.

⁸ Irkeb Herot beleŋ usi yirdeb, “Betlehem kunan. Kuŋbe diriŋ goke keŋkela po naŋkennayinj. Keneŋbe aran po waŋ momon nирnayinj. Irkeb ne wor kuŋbe dolon ireŋ,” yinyinj.

⁹ Be, mel gobe Herot beleŋ gwaha yinkeb Betlehem kuniŋ yen kwamiŋ. Irkeb dinambe naŋa waŋ waŋ beleŋ kenamiŋ goyen naŋa kota meheŋ heŋ kuŋbe diriŋ hin hin ya turte gor bada hiriŋ.

¹⁰ Dinambe gore gwaha tike keneŋbe mel go amaneŋ nuramiŋ.

¹¹ Irdeb ya bana hurkuŋ dirinjya miliŋya goyen yenenjbe dokolhoŋ yugulŋ teŋ dirinj goyen dolon iramiŋ. Irdeb det kura dirinj go unniŋ yeŋ yawayamiŋ goyen hol yirdeb unamiŋ. Gol horaya det kura toropa yara kake haminj teŋ hiyen gwahade goyabe guram hamnej iginj wor po yawayamiŋ goyen unamiŋ.

¹² Be, Al Kurunyen miyoŋ beleŋ mitere, "Mulgaŋ heŋ Herot hitte ma kunaiŋ," yineŋ hayhay yiryinj. Irkeb beleŋ hoyanj mat naŋam kwamiŋ.

*Yosep beleŋ Yesuya miliŋ
Mariaya yade Isip kuriŋ*

¹³ Mel go kukeb Al Kurunyen miyoŋ beleŋ mitere Yosep hitte forok yeŋbe, "Herot beleŋ dirinj gayen maymeke kami yeŋ naŋkenet tiya. Ningeb huwarde dirinjya miliŋya gayen yade busaharde Isip naŋare kuŋ gonj hinayinj. Irdeb ne po doyaŋ nirde hinayinj. Mulgaŋ henaj dinmeke gab mulgaŋ henayinj," inyinj.

¹⁴ Be, Yosep go biŋ bak yeke huwardeb wawuŋ goyen po ire miliŋya go yadeb busaharde Isip naŋare kwamiŋ.

¹⁵⁻¹⁸ Irkeb Herot gobe doyaŋ hemanjbe naŋa waŋ waŋ beleŋ niŋ mar gobe usi niraŋ yeŋ nurdeb biŋ ar wor po yiriŋ. Irkeb Betlehemya tiyuŋ muknej

binjaŋ bana gonj niŋ al dirinj dirnej damam irawa mat bam beleŋ gobe tumnej gasa yirke kamnaŋ yeŋ fulenj marmiŋ hulyaŋ yiryinj. Gobe naŋa waŋ waŋ beleŋ niŋ mar beleŋ hanjkapyä wor po naŋamde dinambe kenaminde gor mat gagasiya damaya kapyä henjbe gogo, "Dirinjbe damam irawa mat bam beleŋbe gasa yirnayinj," yinyinj. Go tiyyinj gobe bikkeŋ Al Kurunyen mere basaŋ al Yeremaia beleŋ yiriŋ goyen forok yiriŋ. Meremijbe gahade:

"Al beleŋ al kura Rama taunde biŋ misiŋ katen esen obam teŋ epte ma teŋ hike nuramiŋ.

Esen gobe Resel beleŋ dirnej weŋ kamde pasi haminj goke esen hinhin.

Ningeb al kura beleŋ yolŋa irke bada hetek moŋ," yitiŋ hi. *Yeremaia 31:15*

Be, Yosepya dirinjmiŋmiŋya go kuŋ Isip hike hikeb Herot go kamyinj. Irke gab mulgaŋ haminj. Go tiyamiŋ gobe Doyaŋ Al Kurunj beleŋ, "Urnebe Isip naŋa tubul teŋ waŋ waŋ niŋ hoy irmiŋ,"* yiriŋ goyen mere basaŋ almiŋ Hosea mere irke basaŋ heŋ tagalyinj goyen gogo forok yiriŋ.

*Yosepya dirinjmiŋmiŋyabe
Israel naŋare mulgaŋ haminj*

* **2:15-18:** Hosea 11:1

¹⁹ Be, kame Herot go kamkeb Doyaŋ Al Kurunyen miyoŋ beleŋ Yosep Isip hinhinya goyen mitere forok yenjebe,

²⁰ "Yosep, diriŋ ga mayniŋ yen hinhinan marbe kamaŋ. Niŋgeb huwarde ire miliŋya yade Israel naŋare mulgaŋ henayinj," inyinj.

²¹ Irkeb huwarde ire miliŋya goyen yade mulgaŋ henj Israel kwaminj.

²² Goyenbe al kura beleŋ, "Akelaus beleŋ naniŋde gasuŋ teŋ Yuda naŋare niŋ doyaŋ al kurunj Herot[†] hiyunj," yeke nurdeb kafura heŋ gor kutek ma iryinj. Irkeb sopte po mitere Al Kurunyen miyoŋ beleŋ, "Galili naŋare kunayinj," inkeb Galili kwaminj.

²³ Kunjbe taun kura Nasaret ineq hanjyende gor keperamiŋ. Gobe bikkenj Al Kurunj beleŋ, "Nasaret niŋ al ineq hinayinj," yiriŋ goyen mere basaŋ marmiŋ mere yirkeb basaŋ heŋ tagalamiŋ gwahade goyen po forok yiriŋ.

3

Yon Baptais beleŋ mere tagalde hinhin

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18;
Yon 1:19-28)

¹ Be, dama budam kukeb al kura Yon Baptais ineq hinhinan goyen Yudia naŋare sawsawa po kurunj naŋa bana goŋ waŋbe saba tagal tagal miŋ uryinj.

² Saba teŋ hinhin gobe gahade: "Al Kurunj beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirtek nalube bikkenj binde hihi. Niŋgeb yeŋ yufuk bana hitek yeŋ nurde haŋ kenem mata buluntiŋ yubul teŋ yeŋ ge bitiŋ mulgaŋ henayinj," yineŋ hinhin.

³ Meten goyen teŋ hinhin al Yon Baptais goke bikkenj Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ gaha yiriŋ:

"Sawsawa po kurunj naŋa bana goŋ al kura forok yeŋbe alya bereya beleŋ Doyaŋ Al Kurunyen mere nurde gama ird ird niŋ dufay gitik teŋ teŋ ge gahade kuware tagalde hiyen:
'Doyaŋ Al Kurunyen beleŋ kernanj.'

Beleŋmiŋ sope irde huwa irnaŋ,' yeŋ hiyen,' yeŋ kayyinj.
Aisaia 40:3

⁴ Be, al gote uliŋhorbe dapŋa kamel wuyŋen beleŋ irtiŋ goyen hor irdeb dapŋa sikkeŋ gore po kaŋmiŋ irde uliŋhor goyen mal temdere giti irde hiyen. Irdeb biŋgemiŋbe gusuya yalangu fimiŋya po nene hiyen.

⁵ Irkeb Yudia naŋa bana goŋ niŋ taun kurunj Yerusalemya naŋa bana goŋ niŋ taun hoyan hoyanyaabe Yodan fe siŋa bana goŋ niŋ marya kurunj goyen Yon hitte kunjbe

⁶ mata buluŋmiŋ ge Al Kurunj pohogay irkeb Yon beleŋ

[†] 2:22: Herot gobe Israel doyaŋ irde hinhinan doyaŋ mar karkuwaŋ gote deňe.

Yodan fe bana baptais yirde hinhin.

⁷ Be, Yuda marte tikula sanjŋ po gama irde hanjen Farisi marya Sadusi marya budam Yon beleŋ al baptais yirde hinhinde gor wake yeneŋbe, "Deŋbe mata buluŋ po teŋ hanj gega, mali baptais tinjŋ yeŋ wayhaŋ? Deŋ gab dufaytiŋ buluŋ wor po kunere dirneŋ weŋ yara. Goyenbe mali baptais tetek gab Al Kurunyen bearar ma kentek yeŋ nurde hanj? Ganuŋ beleŋ gwaha dinuŋ? Epte ma wor po busaharnayiŋ geb!

⁸ Niŋgeb Al Kurunyen bearar bana ma hitek yeŋ nurde hanj kenem mata buluŋtiŋ yubul teŋ yeŋ ge bitiŋ mulgaŋ hanj gote iginenj Al Kurun diliŋde mata iginj huwak goyen po teŋ hinayiŋ.

⁹ Irde dindiken ge yeŋ, 'Neŋbe Abraham dirneŋ weŋ,' ma yeŋ hinayiŋ. Al Kurunjbe iginj hora gayen yade Abrahamyen dirneŋ weŋ yiryeŋ geb, mata buluŋtiŋ ma yubul tinayiŋbe meretiŋ gobe miŋ minmoŋ wor po hiyyen.

¹⁰ Be, saporbe bikkeŋ he minde kerd kerd niŋ ep irtiŋ hi yara Al Kurun beleŋ mata buluŋtiŋ gote murunjem duntek binde wor po hi. Niŋgeb he kura iginenj ma henj hiyenj gobe ilde kak alare temeynayiŋ go gwahade goyen po, deŋ gayen mata buluŋtiŋ yubul ma tinayiŋbe Al Kurun beleŋ dakira teŋ kak alare dimiyyen.

¹¹ "Nebe mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kurun niŋ bitiŋ mulgaŋ hekeb fe uliŋ po baptais dirde hime. Goyenbe harhokner al kura wayyen. Al gote tareŋbe kuruŋ wor po. Yeŋbe al turnuŋ yanj wor po geb, ne gahade gare epte ma yeŋ ge teŋ meteŋ kuruŋ titek hime. Kahaj basanmiŋ tenj kuj kuj gobe meteŋ kuruŋ moŋ gega, goyen wor epte moŋ yeŋ nurde hime. Yeŋ beleŋ gab Holi Spiritya kakya beleŋ baptais diryen.

¹² Irde yeŋbe al kura wit iginenj yawareŋ yeŋ kutumminj tukuj iginenjya sikkenjya pota yirde iginenjbe goyen yerd yerd ya bana yerde sikkenjbe yade kumga tiyyenj go gwahade goyen diryen. Niŋgeb al kame wayyen goreb meremiŋ ma gama irde hinayiŋ marbe kak hugineŋ hitekde gor yimiyyen," yinyin.

Yon Baptais beleŋ Yesu baptais iryiŋ

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Goyarebe Yesu gob Yon beleŋ baptais niri yeŋbe Galili naŋare mat Yodan fete kurij.

¹⁴ Wake keneŋbe Yon beleŋ pet teŋbe, "Ge beleŋ gab ne baptais nirtek gega, danjŋ bul mat, 'Yeŋ beleŋ baptais niri,' yeŋ ne hitte wayha?" inyin.

¹⁵ Irkeb Yesu beleŋ wol henjbe, "Mekerke hanjkabe ne nurhem gwahade nira. Gogab Al Kurunyen dufay huwak wor po goyen

tumjaŋ deyya beleŋ kawan forok iryen. Gwaha tiyen gab igin yeŋ nurde hime,” inyinj. Irkeb Yon beleŋ fe alare tukunji baptais iryinj.

¹⁶ Be, Yesu go baptais teŋbe fe tubul teŋ sinjare wayyiŋ. Wakeb goyare goyen po naŋkiŋ hol yiriŋ. Hol yekeb Holi Spiritbe Yesu hitte nu foy teŋ kattiŋen teŋ yeŋ hende keperke yiŋgen kinyinj.

¹⁷ Irkeb al melak kura naŋkiŋde mat, “Al gabe urne bubulkuŋne wor po. Yeŋ ge amanŋeŋ wor po nurde hime,” yiriŋ.

4

Uŋgura beleŋ Yesu tuŋaŋ uryiŋ

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Be, baptais tiriŋ go kamereb Uŋgura Satan beleŋ tuŋaŋ uri yeŋbe Holi Spirit beleŋ bul irde sawsawa po kuruŋ naŋa bana goŋ tukuriŋ.

² Be, naŋkahalya wawuŋya 40 gayen biŋge kutŋare hin-hin. Niŋgeb go kamereb biŋge buluŋ wor po iryinj.

³ Irkeb tuŋaŋ urtek al beleŋ wanŋe, “Ge gayen Al Kuruŋ Urmiŋ keneŋbe hora ga yinke beret henanj,” inyinj.

⁴ Gwaha inkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Al Kuruŋyen asanđe, ‘Albe Al Kuruŋ beleŋ mere titiŋ kuruŋ goyen nurde saŋiŋ heŋ hanjen. Munaŋ biŋge hende po ma hanjen,’ gwahade katinj hi,” inyinj.

⁵ Go kamereb Uŋgura beleŋ Yesu go Yerusalem Al Kuruŋyen taun ineŋ hanŋyende gor tukunji be Al Kuruŋyen ya balem kuruŋ goyen hende hoyan wor pore kura gor tukuke huwaryiŋ.

⁶ Irkeb sopte po inyinj. “Al Kuruŋyen asanđebe gahade katinj hi:

‘Al Kuruŋ beleŋ ge niŋ teŋ miyoŋmiŋ hulyaŋ yirke waŋ haninđe ganarkeb solok yawayiŋ goyen

hora uŋkurenj beleŋ muŋ kura kahanŋe umulaw ma uryenj,’ yitiŋ hi.
Tikiŋ 91:11-12

Niŋgeb ge gayen fudinde Al Kuruŋ Urmiŋ keneŋbe solok yawa,” inyinj.

⁷ Irkeb wol heŋbe, “Goyen goke wor, ‘Al Kuruŋge tuŋaŋ ma urayiŋ. Yeŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ geb,’ yen asanđe katinj hi,” inyinj.

⁸ Be, kura goya po tuŋaŋ ure yeŋbe Yesu goyen dugu kuruŋde kura gor tukunji be megen niŋ doyaŋ mar karkuwaj beleŋ naŋa doyaŋ yirde haŋ goya tareŋmiŋ turŋuŋ yanŋa kuruŋ goyen tumjaŋ ikala iryinj.

⁹ Ikala irdeb, “Dokolhoŋge yuguluŋ teŋ doloŋ nirke gab det kuruŋ yenha gayen yubul teŋ gunenj,” inyinj.

¹⁰ Gwaha inkeb wol heŋbe, “Satan, hoyan kwa! Asanđebe, ‘Al Kuruŋ po ga Doyaŋ Al Kuruŋge geb yende yufukde po heŋbe yeŋ po

doloj irde hayin,’ yitiŋ hi gobe ma nurde ha?” inyir.

¹¹ Gwaha inkeb Uŋgura go tubul teŋ kuriŋ. Irkeb Al Kurunyen miyoŋ beleŋ waŋ Yesu faran uramij.

Yesu beleŋ Galili naŋare meteŋmiŋ miŋ uryinj

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Be, kamebe Yesu go Yon Baptais teŋ fere teŋ koyare keramiŋ mere momoŋ goyen nurdeb mulgaŋ heŋ Galili naŋare kuriŋ.

¹³ Kuŋ Nasaret tiyuŋde hinhin. Muŋ kura hitŋen teŋbe Kapeneam taunde kurkuŋ gor hinhin. Kapeneam taun gobe Galili fe ala kuruŋ goyen siŋare Sebulunya Naptaliyat megenje hinhin.

¹⁴ Be, Yesu go Kapeneam kurkuriŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ mere basaŋ almiŋ Aisaia momoŋ irke basaŋ heŋ tagalyinj goyen fudinde wor po forok yirinj. Merebe gahade:

¹⁵ “Sebulun megenja Naptali megenja be Galili makanđe kurkuŋ kurkuŋ beleŋ kuruŋde har.

Yenŋbe Yodan fe siŋa kurhan har. Megen gabe Galili naŋa bana har.

Goŋbe Yuda mar moŋ al miŋ hoyan manan goŋ haŋ.

¹⁶ Go mar gobe Al Kuruŋ ma nurde uneŋ mata buluŋ bana po heŋ kidoma bana hitŋen

teŋ hanjen goyen hulsi kuruŋ kura kennayinj.

Al kidoma bana heŋ kamtiŋ yara hanjen gobe hulsi goyen forok yeke gote ureŋ bana hinayinj,” yitiŋ hi. Aisaia 9:1-2

¹⁷ Be, Yesu go Kape-neam henŋabe saba tagal tagal meteŋmiŋ miŋ uryinj. Sabaminjbe gahade: “Al Kuruŋ beleŋ alya bereyaminj doyaŋ yirtek nalube binde hihi. Niŋgeb yeŋ yufuk bana hitek yeŋ nurde hanj kenem mata buluŋtın yubul teŋ yeŋ ge bitinj mulgaŋ henayinj,” yeŋ hinhin.

Komatmiŋ kura hoy yiryinj
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Be, Galili makanđe ferenjaŋ goyen kuŋ henŋabe Saimon deňem kurabe Pitaya kulinj Andruya makanđe kamaŋ temeyde hike yinyinj. Ire itinya gobe makanđ dapŋa yad yad mar.

¹⁹ Kuŋ yeneŋbe yinyinj. “Wayyi. Waŋ gama niryi. Irkeb al yade Al Kuruŋ hitte yukanj yukanj mar direŋ,” yinyinj.

²⁰ Gwaha yinkeb goyare po kamaŋmiŋ yago yubul teŋ Yesu gama iraryum.

²¹ Muŋ kura kutŋen teŋbe ire itinya hoyan Yemsya Yonyabe naniŋ Sebediya hakware heŋ kamaŋmiŋ sope yirde hike

²² yeneŋbe hoy yiryinj. Irkeb ire itinya gore wor naniŋ Sebedi goyen hakware

gor po tubul teñbe Yesu gama iraryum.

Garbam mar sope yiryinj
(Luk 6:17-19)

²³ Be, Yesu go Galili nañja bana goyen kunjbe Yuda marte gabu yayañ saba teñ Al Kurunj beleñ alya bereyaminj doyan yird yird mere iginj goke tagaldeb alya bereya garbamminj kurayen kurayen mananç goyen guram yirke iginj heñ hinhan.

²⁴ Irkeb yeñ mata tiyyinj goyen Siria nañare niñ mar wor nurtiñ ala tiyaminj. Irdeb garbam kurayen kurayen goyen yukuteke sope yiri yeñ Yesu hitte yawayaminj. Alya bereya uliñ misiñ kuruñ miñyañ, unjoram yañ, bu toneñ miñyañ, tonañ kukuwa miñyañabe uliñ kamtiñañ goyen yad wayaminj. Irkeb tumñañ guram yirde sope yiryinj.

²⁵ Be, Galili nañja, Dekapolis* nañja, Yudia nañja, Yodan fe siñja bana gon niñ marya Yerusalem taun kuruñde gor niñ marya budam wañ Yesu gama iramiñ.

5

Amañ heñ hinayinj
(Luk 6:20-23)

¹ Be, Yesu beleñ al buda kuruñ go yeneñbe doñdoñejde hurkuñ kipiryinj. Komatminj yago wor yeñ hinhinde gor hurkaminj.

² Irkeb sabamiñ miñ uryinj. Sabamiñbe gahade:

³ “Be, al kura nindikenbe epte moñ yeñ Al Kurunj niñ po nurde hinayinj mar gobe Al Kurunj beleñ alya bereyaminj doyan yirde hi bana gon hinayinj.

Ningeb goke amançenj nurde hinayinj.

⁴ “Al Kura mata buluñmiñ ge kandukjeñ wor po nurde hañ marbe Al Kurunj beleñ biñ yurum yiryen.

Ningeb goke amançenj nurde hinayinj.

⁵ “Al kura neñ harhet harhet ma teñ hañ marbe kame Al Kurunj beleñ megeñ kuruñ gayen yunke yende hiyyen.

Ningeb goke amançenj nurde hinayinj.

⁶ “Al kura Al Kurunj diliñde mata huwak teñ teñ niñ feya biñgeya niñ kamtiñeñ teñ hañ marbe Al Kurunj beleñ mata huwak goyen yuneñ hiyen.

Ningeb goke amançenj nurde hinayinj.

⁷ “Al kura al hoyaj niñ bunijeñ nurde yuneñ hañ mar gobe Al Kurunj wor bunijeñ nurde yuneñ hiyen.

Ningeb goke amançenj nurde hinayinj.

⁸ “Al kura biñde dufay buluñ ma kerde hañ marbe

* 4:25: Dekapolis gote miñbe “10 taun hañ.”

Al Kuruŋ keneŋ hinayinj.

Ninjgeb goke amanenj nurde hinayinj.

⁹ “Al kura fulenjaya kandukya yisikamde awalikde henj henj mata forok irde haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ dirinje wenj yinyenj.

Ninjgeb goke amanenj nurde hinayinj.

¹⁰ “Al kura Al Kuruŋ diliŋde mata huwak teŋ hike al hoyan beleŋ buluŋ buluŋ yirke kanduk kurayen kurayen yenenj haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyaminj doyanj yirde hi bana gonj hinayinj.

Ninjgeb goke amanenj nurde hinayinj.

¹¹ “Be, ne gama nirde hike al beleŋ goke iginj ma nurde sukal dirde buluŋ buluŋ dirde mere buluŋ kurayen kurayen ultinje irde hinayinj. Goyenbe goke ma nurde amanj henj hinayinj.

¹² Kanduk teŋ hinayinj gote murunjgembe Al Kuruŋ beleŋ kuruŋ dunyenj. Ninjgeb goke amanenj nurde hinayinj. Mata gobe tineŋ moŋ. Bikkeŋ Al Kurunyen mere basaŋ mar yirde hinhan gwahade goyen po, deŋ wor gwaha dirde hinayinj,” yinyinj.

Hulsiya fawya

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Irdeb sopte po yinyinj. “Deŋbe al haŋ kuruŋ gate

faw yara. Fawbe meteŋ minjyaŋ. Goyenbe daha wet kura teŋ buluŋ hiyyenjbe daha mat sopte iginj irtek? Epte moŋ. Niŋgeb faw buluŋ hitiŋ gobe wok irtek. Irkeb al beleŋ ufurka teŋ kunj hinayinj.

¹⁴ “Irde deŋbe al megen haŋ kuruŋ gate hulsi yara. Taun kuruŋ kura dondonjde hi gobe epte ma banare hiyeŋ.

¹⁵ Gwahade goyen po al kura epte ma hulsi usuŋ urde teŋ koronj po aw uryenj. Gwahade yarab teŋ hende binjung irkeb al ya biŋ bana hinayinj goyen tumjaŋ hulsire hinayinj.

¹⁶ Gwahade goyen po deŋbe hulsi yara henj Al Kuruŋ diliŋde mata wukkenj goyen al yikala yirde hinayinj. Gogab matatiŋ iginj goyen yeneŋbe Al Kuruŋ saŋinj minjyaŋ goyen isoka irde hinayinj.

Al Kurunyen mere saŋinj ire yeŋ wamirinj

¹⁷ “Be, moŋgo ne gayen neneŋbe dufaytiŋdeb, ‘Yeŋ beleŋbe Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basaŋ marte sabaya goyen walde pasi hewe yeŋ wayyiŋ,’ yeŋ ma nurnayinj. Nebe saba goyen wale yeŋ ma wamirinj. Gwaha titneŋbe mere gote miŋ wor po goyen teŋ kawan irmeke nurnaŋ yeŋ wamirinj.

¹⁸ Fudinde wor po dineŋ hime. Megeňya naŋkiňya hiriryeŋ goya goyen sabamiŋ gote mere bilmiŋ katinj goyen

uŋkureŋ muŋ kura bana ma kuyen. Heŋ heŋbe sabamiŋ gote igineŋ tumŋaŋ forok yenayıŋ.

¹⁹ Niŋgeb al kura sabamiŋ kura gama irtek meteŋen moŋ wor po goyen pel irde go ma gama irdeb al hoyan wor go goya gama irde ma inyen al gobe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird bana gon deŋem moŋ hiyyen. Munaj al kura sabamiŋ gama irde al hoyan saba yiryeŋ al gobe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird bana gon deŋem kuruŋ wor po hiyyen.

²⁰ Fudinde wor po dineŋ hime. Deŋ mata huwak teŋ hinayıŋ goyen Farisi marya Moseyen saba maryat mata huwak goyen fole ma irnayıŋbe fudinde wor po epte ma Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana gon hurkunayıŋ.

Kanduk sope ird ird mata

²¹ “Be, bikkeŋbe Moseyen sabareb taytiŋ yagobe, ‘Al ma gasa yirke kamnayıŋ. Munaj al kura gwaha tiyyenbe merere huwarde muruŋgem buluŋ tiyyen,’ yintiŋ goyen deŋbe nurde hanjen gogo.

²² Goyenpoga nebe go hende gaha dineŋ tihim: al kura kadom ineŋ tiyyen al gobe merere huwaryen. Gwahade goyen po, al kura kadom, ‘Dufaygem moŋ,’ inyen wor merem yan heŋ Yuda marte doyaŋ mar diliŋde huwaryen. Irde al

kura beleŋ kadom kura, ‘Gebe kukuwa,’ inyenbe kak alare kuyen.

²³ “Niŋgeb Al Kuruŋ galak ire yen altare gor det yukuŋ heŋyab kadge kura beleŋ buluŋ nurt guntiŋ goyen bege bak yekeb

²⁴ detge go alta diliŋ mar gor po yubul teŋ kuŋ kadge goya kanduk go sope irde awalik heŋ gab mulgaŋ heŋ Al Kuruŋ galak irayıŋ.

²⁵ “Be, al kura merem yan girde merere gukuŋ hikeyab aran po kanduktirin go beleŋ kuŋ heŋya sope iriryen. Moŋgo kuŋ merere huwarkeb mere nurt nurt al beleŋ gade kimyaŋ titmiŋ haniŋde giryen. Irkeb kimyaŋ titmiŋ beleŋ gade fere girde koyare gernayıŋ geb.

²⁶ Fudinde wor po dineŋ hime. Kat siŋare kweŋ yeŋbe hora gwahade kerayıŋ gintiŋ goyen tumŋaŋ po kerde pasi irde gab siŋare kwayin geb,” yinyiŋ.

Al berem yanbe huwak po hinayıŋ

²⁷ Irde sopte yinyiŋ. “Be, mere kurabe gahade yeŋ hike nurde hanjen: ‘Al berem yanbe bere hoyan ma duwan yirde hinayıŋ. Irde bere wor al hoyan ma duwan yirde hinayıŋ,’ yitiŋ.

²⁸ Goyenpoga nebe go hende gaha dineŋ tihim: al kura bere kura keneŋ gwaha irmewoŋ yeŋ biŋ huwaryen gobe bikkeŋ bere hoyanya

duwan teñ teñ mata buluñ
goyen biñde tiyyen.

²⁹⁻³⁰ Mongo ulge kurhan
kura beleñ mata buluñ tike
ulge tumñaj kak alare kwak
geb, buluñ tiyyen go po teñ
siñä irayin. Delge yase beleñ
mata buluñ tikeb goyan
marde temeyayin. Hange
yase beleñ mata buluñ tikeb
go wor walde temeyayin.

Bere takira teñ teñ mata
(Matiyu 19:9; Mak 10:11-
12; Luk 16:18)

³¹ “Be, denþe ‘Al kura
berem takira tiye yenþe
takira teñ teñ asan̄ kan̄
haniñde kerdebe takira
tiyyen,’ gwaha yen̄ hik
nurde hanjen.

³² Goyenpoga nebe go
hende gaha dineñ tihim:
al kura berem go al hoyan̄
ma duwan irde hikeya epte
ma takira tiyyen. Takira
tike bere go kun̄ al hoyan̄
tiyyenþe bere goya uñ
gergen̄ goya Al Kurun̄ diliñde
leplep mata teñ har yen̄
yinyen̄. Goyenbe Al Kurun̄
beleñ uñ bikkek gore yirke
tahar yen̄ uñ bikkek go
miñge iryen̄.” yinyin̄.

Biñja teñ teñ mata

³³ Be, Yesu go sopte gaha
yinyin̄: “Bikken̄ Moseyen
sabarebe taytiñ yago, ‘Biñja
teñ henþa usi ma teñ hi
nayin̄. Al Kurun̄ hitte biñja
teñþe biñja tiyayin̄ goyan po
gama irayin̄,’ yintiñ goyan
deñ wor nurde hanjen gogo.

³⁴⁻³⁵ Goyenpoga nebe
go hende gaha dineñ ti
him: nañkiñbe Al Ku
runyen maroro gasuñ. Irde
megenþe yende kahañ
kerd kerd gasuñ. Irde
Yerusalembe Doyan̄ Al Ku
run̄ gote taun. Niñgeb biñja
tinij yen̄ goya det goyan
goya deñe ma yurnayin̄.

³⁶ Tonañtiñ yuwalñej
uñkureñ kura goyan
tarenþtiñde epte ma umjäm
hoyañ irnayin̄. Niñgeb biñja
tenþa tonanþtiñ ma deñe
urnayin̄.

³⁷ Hugineñ mere fudinde
po yen̄ hinayin̄. Niñgeb
mere kura fudinde kenem,
‘Fudinde,’ yenayin̄. Mu
nañ fudinde moñ keneñþe
‘Fudinde moñ,’ po yenayin̄.
Go hende mere kura sopte
tinayinþe mere gobe Al Bu
luñ hitte mat wayyen̄.

Wol heñ heñ mata
(Luk 6:29-30)

³⁸ “Be, mere kurabe ga
hade yen̄ hik nurde hanjen:
‘Al kura beleñ delge upul
tikeb ge beleñ wor wol heñ
diliñ upul tiyayin̄. Irde
misiñge yufele tikeb ge beleñ
wor wol heñ misiñ yufele
tiyayin̄,’ yitiñ.

³⁹ Goyenpoga nebe go
hende gaha dineñ ti
him: al kura buluñ dirke
goya matamiñ go wol ma
hawayin̄. Al kura wañ
uluñge yase beleñ señ gurke
goya wol ma heñ kurhan wor
tigiri teñ unayin̄.

⁴⁰ Irde al kura uliñhorge
goke po teñ merere geren̄

tikeb buniŋen irde meŋe dibage manaq unayin.

⁴¹ Irde al kura parsay girde, 'Kandukne teŋ 1 kilomita kwa,' ginkeb faraŋ ure yeŋ nurde kandukmiŋ ten teban 1 kilomita kwayin.

⁴² Irdeb al kura det kuraj amu heŋ gusuŋan girkeb mali po teŋ unayin. Munan al kura waŋ detge kura belŋen tewe ginkeya ga basiŋa ma irayin.

Asogo

(Luk 6:27-28,32-36)

⁴³ "Be, mere kurabe gahade yeŋ hikē nurde hanjen gogo: 'Kadtin yago niŋ amaneŋ nurd yuneŋ hinayin. Irde asogotinbe buluŋ buluŋ yirde hinayin,' yitiŋ.

⁴⁴⁻⁴⁵ Goyenpoga nebe go hende gaha dineŋ tihim: Al Kurunbe al iginja buluŋa tumjanđe naŋaya kigariŋya yuneŋ hiyen. Niŋeb asogotin ge amaneŋ nurde yuneŋ hinayin. Irde buluŋ buluŋ dirde hinayin mar gobe Al Kurun beleŋ faraŋ yuri yeŋ Al Kurun gusuŋan irde hinayin. Gogabe deŋbe Al Kurun tareŋmiŋ kurun wor po gote dirŋen weŋ igin hinayin.

⁴⁶ Be, al kura deŋ ge amaneŋ nurde duneŋ hinayin mar goke po amaneŋ nurnayinbe Al Kurun beleŋ gote murungem dunyeŋ yeŋ nurde han? Moŋ. Teks yad yad marbe mata buluŋ mar yineŋ hanjen goyen wor

kadom ge amaneŋ nurde igin igin yirde hanjen.

⁴⁷ Yuda mar moŋ al miŋ hoyan wor kadom mere gird teŋ igin igin yirde hanjen. Niŋeb kadtin yago po mere yirde igin igin yirde hinayinbe matatiŋbe mel gote folek yeŋ nurde han? Moŋ.

⁴⁸ Nantiŋ Al Kurun tareŋ minyaŋ gobe huwak wor po geb, deŋ dirŋen weŋ wor gwahade go po huwak hinayin," yinyin.

6

Al faraŋ yurd yurd mata

¹ Be, Yesu beleŋ sopte gaha yinyin: "Be, Al Kurun diliŋde mata igin teŋ hiniŋ yeŋbe keŋkela dufay heŋ ga mata teŋ hinayin. Al denke po ga mata teŋ hiniŋ ma yeŋ hinayin. Gwaha tinayinbe Adotin Al Kurun saŋin minyaŋ gore matatiŋ gote murungem ma dunyen.

² Usi marbe al beleŋ deneŋ turuŋ dirnaŋ yeŋbe al buniŋen faraŋ yurniŋ yeŋ gabu yayaŋ, kurabe beleŋyan huwarde bigul fu irde ga mata teŋ hanjen. Goyenbe deŋ goya gwaha ma teŋ hinayin. Fudinde wor po dineŋ hime. Matamin gote murungembe al beleŋ turuŋ yirde hinayin goya go po tenayin. Kamebe hubu wor po geb.

³ Niŋeb al buniŋen kura faraŋ yurniŋ yeŋbe balmin po mata teŋ hinayin. Hantin yase beleŋ mata igin kura

tike goya hantiŋ tapa beleŋ
go ma nuryeŋ.

⁴ Gwahade goyen po al
buniŋen faraŋ yurniŋ yenbe
al ma deneŋ hikeya faraŋ
yurde hinayıŋ. Irkeb Nan-
tiŋ Al Kuruŋ tareŋ minyaŋ
gore al faraŋ yurd yurd mata
banare teŋ hinayıŋ gote mu-
runjəm dunyeŋ.

*Al Kuruŋ mere ird ird
mata*

(Luk 11:2-4)

⁵ "Be, usi marbe Al Ku-
ruŋ mere irniŋ yenbe al
deneŋ turuŋ dirnaŋ yen
gabu yayaŋ, kurabe beleŋ
kogorhonyaŋ al budam
kuŋ waŋ teŋ hanýende gor
huwarde Al Kuruŋ mere
irde hanýen. Goyenbe
deŋ goya gwaha ma teŋ
hinayıŋ. Fudinde dinę
hime. Matamiŋ gote mu-
runjəmbe al beleŋ turuŋ
yirde hinayıŋ goyare gog po
tenayıŋ. Kamebe hubu wor
po.

⁶ Niŋgeb Al Kuruŋ mere
irniŋ yenbe yatiŋ bana
hurkuŋ yame tanbe Nantiŋ
Al Kuruŋ banare hi goyen
mere irde hinayıŋ. Gogab
Nantiŋ beleŋ banare heŋ
balmiŋ mata teŋ hinayıŋ
goyen deneŋbe gote mu-
runjəm dunyeŋ.

⁷ "Yuda mar moŋ
al miŋ hoyan beleŋ
unjuramıŋ dolon yirde
heŋya mereniniŋ nurnayıŋ
yen mere sobamde po yen
tebaŋ teŋ hanýen. Goyenbe
denbe Al Kuruŋ mere irniŋ
yen goya gwaha ma teŋ
hinayıŋ.

⁸ Adotin Al Kuruŋbe deŋ
beleŋ gusuŋaŋ ma irkeya
bikken det goke nurde haŋ
yen nurde hi. Niŋgeb mel
go teŋ haŋ gwaha ma teŋ
hinayıŋ.

⁹ Niŋgeb Al Kuruŋ mere
irniŋ yenbe gaha yen
hinayıŋ:

Adoniniŋ, gebe kuruŋ wor
po.

Hugiŋen turuŋ girde hitek.

¹⁰ Gere alya bereya doyaŋ
yird yird mata goyen
kawan forok irayin.

Irdeb dufayger meteŋ
teŋ gote iginen ge
hayende gor igin wor
po forok yirde hayen
gwahade goyen po,
megen gayen wor forok
yirde hayin.

¹¹ Irdeb hanýayen binjebé
gwaha mat nene ep
nenayıŋ yenbe gwa-
hade po dunę hayin.

¹² Irdeb al hoyan beleŋ buluŋ
dirke mata buluŋmiŋ
halde yuneŋ hitien
gwahade goyen po,
mata buluŋniŋ halde
dunę hayin.

¹³ Irdeb dubul tike turjaŋ bu-
luŋ bana ma kattek.
Irde Al Buluŋ haniŋde
mat dumulgaŋ
tiyayıŋ.

¹⁴ Niŋgeb al kura buluŋ
dirkeb mata buluŋmiŋ goyen
halde yunnayıŋ. Gogab
Adotin tareŋmiŋ kuruŋ gore
wor mata buluŋtiŋ halde
dunyeŋ.

¹⁵ Munan al kura buluŋ
dirkeb halde ma yunnayıŋ

gobe Adotij tareñmiñ kurun gore wor mata buluñtiñ go ma halde dunyeñ.

Biñge kutña ird ird mata

¹⁶ “Be, usi marbe biñge kutña irde henÿabe kimiñ algup neke tupi sam tikeb al beleñ yeneñ mel gabe gwaha teñ hañ yen dennaj yen nurde mata teñ hanjen. Goyenbe deñ goya gwaha ma teñ hinayinj. Matamij gote muruñgembe al beleñ turuñ yirde hinayinj goya po tenayinj. Kamebe hubu wor po.

¹⁷ Niñgeb biñge kutña irde henÿabe fe gemde tonantinj par teñ kutnjare hite yara ma teñ kuj hinayinj.

¹⁸ Gogab biñge kutnjare hinayinj goyen al beleñ gwaha teñ hañ yen ma deneñ hinayinj. Goyenbe Adotij banare hi gobe nurde hiyeñ. Niñgeb mata balminde teñ hinayinj goyen gote muruñgem dunyenj.

Megen niñ samuñ

(Luk 12:33-34)

¹⁹ “Be, megen niñ samuñbe sisige beleñ walnayinj, kurab kawe mar beleñ kawe dirnayinj. Irde kurabe tiktuk irde buluñ henayinj. Niñgeb dindikeñ ge nurde samuñ yade buda ma yirde hinayinj.

²⁰ Gwahade yarabe samuñtiñ goyen yade al farañ yurde hinayinj. Irkeb Al Kuruñ beleñ gote muruñgem iginj wor po goyen kame duney yenþe gasuñmiñde yerde hiyeñ.

Gobe det kura beleñ epte ma buluñ yirnayinj.

²¹ Dufaytiñ kuruñbe samuñtiñ hiyeñde gor po hiyeñ geb, gago momoñ dirde hime.

²² “Be, diltiñbe ultiñde hulsi yara. Niñgeb diltiñ iginj hinayinjbe hulsire hañ yara Al Kuruñyen samuñ banare hi goyen keneñ keñkela bebak teñ hinayinj geb, heñ heñtiñ iginj wor po hiyyenj.

²³ Munañ diltiñ buluñbe samuñmiñ epte ma keneñ bebak teñ megen niñ samuñ niñ po nurde hinayinj geb, heñ heñtiñ gobe kidoma beleñ po aw duryenj. Niñgeb Al Kuruñyen samuñ banare hi goyen keneñ bebak titek yarabe bebak ma tinayinjbe heñ heñtiñbe buluñ wor po hiyyenj.

²⁴ Albe epte ma wawuñ unķureñde po doyan al irawa niñ meteñ teñ yunyenj. Epte moñ wor po. Gwaha titñeñbe doyan al kurabe harhok unyeñ. Munañ kurabe amaneñ nurd uneñ keñkela awalik irde hiyeñ. Niñgeb gwahade goyen po, epte ma Al Kuruñya horaya tumñañde meteñ teñ yunnayinj.

Heñ heñge niñ ug po ma dufay hawayinj

(Luk 12:22-31)

²⁵ “Niñgeb fudinde dineñ hime. Megen gar heñya daha mat biñgeya feya netek, irde ulniniñdebe da yade umña teñ hitek yenþe heñ heñtiñ ge uguñ po ma dufay heñ hinayinj. Biñgebe iginj

gega, gore po epte ma hej hențiŋ igin̄ iryen̄. Ultiŋ umňa manaq gwahade po ultiŋ igin̄ ma iryen̄.

²⁶ Be, nu niŋ nurnaŋ. Yenbe biŋe ma harde hanyen. Irde sak yeke yade biŋe yadi yerd yerd yare ma yerde hanyen. Goyenbe Al Kuruŋ beleŋ paka yirde hiyen. Al Kuruŋ saŋiŋ miŋyaŋ beleŋ nu wor gogo keŋkela po doyan̄ yirde hiyen. Munaj̄ deŋbe nu gote folet wor po geb, dahadem Al Kuruŋ beleŋ deneŋ wasak tike biŋe kamnayiŋ? Epte moŋ geb.

²⁷ Deŋ gayen kura megen gar hej hej niŋ uguŋ po dufay henayiŋbe igin̄ nalutin̄ goyen muŋ kura sinqir irde ulyaŋde hinayiŋ? Epte moŋ.

²⁸ “Irde daniŋ geb ultiŋ umňa niŋ uguŋ po dufay hej hanyen? Yamuŋ fuwalabe yeneŋmiŋ igin̄ muŋ wor po goke nurnaŋ. Yenbe uliŋ umňa niŋ meteŋ ma teŋ uliŋhor kura ma gada yirde hanyen.

²⁹ Goyenbe fudinde wor po dineŋ hime. Bikken Israelyen doyan̄ al kuruŋ Solomonbe uliŋ umňa kusamuŋ wor po yerde hinhin. Goyenpoga uliŋ umňamiaŋ igin̄ wor po gore yamuŋ fuwala goyen epte ma folet yirteŋ hinhan.

³⁰ Yamuŋ fugala gobe nalu sobamde ma hanyen. Haŋka hinayiŋ, gisebe al beleŋ walde kakde yemeyde hanyen. Be, gwahade goyen

po, yamuŋ fugala gobe det kuruŋ kura gogo moŋ gega, Al Kuruŋ beleŋ doyan̄ yirde umňa yirde hiyen geb, deŋbe daniŋ ulniniŋ umňa ma gitik teŋ dunyen̄ yeŋ goke uguŋ po dufay hej haŋ? Deŋbe Al Kuruŋ niŋ hekken̄ wor po ma nurde haŋ.

³¹ Niŋgeb da biŋe netek, da fe netek, irde da yade ulniniŋ umňa titek yeŋ goke dufay uguŋ po ma hej hinayiŋ.

³² Megen niŋ mar ne niŋ ma nurde haŋ gore gab det budam kuruŋ gwahade goyen yad yad niŋ uguŋ po dufay hej goke kandukŋeŋ nurde hanyen. Goyenbe Adotin̄ Al Kuruŋ saŋiŋ miŋyaŋ gobe det goke nurde haŋ yeŋ bikken̄ deneŋ hiyen.

³³ Niŋgeb deŋbe Al Kuruŋ beleŋ doyan̄ dird dirdya mata huwak teŋ teŋya niŋ wa nurde hinayiŋ. Irke gab Al Kuruŋ beleŋ deŋ det kuraŋ nurde hinayiŋ kuruŋ goyen wor duneŋ hiyen.

³⁴ Niŋgeb sopte fay urkeb daha titek yeŋ goke dufay uguŋ po ma hej hinayiŋ. Fay urke gab gwaha kura tiye yeŋ nurnayiŋ. Haŋkayen kandukbe haŋkayen po, munaj̄ giseyenbe giseyen po geb,” yinyiŋ.

7

*Kadtin̄de mata goke buluŋ mat ma yawayiŋ
(Luk 6:37-38,41-42)*

¹⁻² Be, Yesu go sopte gaha yinyiŋ: “Al kura kadom mata

tike keneŋbe, ‘Nebe igin, mu-naŋ yeŋbe buluŋ teŋ hi,’ yiyyenbe al go wor Al Kuruŋ beleŋ gwaha po iryen. Al kadtin kurate mata daha mat kennayinbe Al Kuruŋ wor gwaha mat dinyen. Niŋgeb al kadtin beleŋ mata kura tike goya deŋ beleŋ, ‘Neŋbe huwak,’ yeŋ nurde, ‘Al gobe daniŋ buluŋ tiya?’ ma yeŋ hinayin. Moŋgo Al Kuruŋ beleŋ deŋ wor gwaha po diryen geb.

³ Deŋbe kadtinde mata buluŋ mukneŋ muŋ wor po mukun yara goyen yeneŋ goke yeŋ haŋ. Goyenbe dindikende mata buluŋbe he parwek karkuwān yara diltin pet teŋ haŋ goyen go ma po nurde haŋ.

⁴ He parwek gore hugineŋ diltin pet titiŋ haŋ goyen ma yeneŋya dahade niŋgeb, ‘Kadne, mukun delger hi go teŋ siŋa ire?’ innayin?

⁵ Dulin usi mar wor wor, meheňdeb dindikende diltinde niŋ he parwek go wa yade siŋa yirnayin. Irde gab diltin kenkelə naŋkenenbe kadtin dilinde mukun goyen igin yad siŋa yirnayin.

⁶ “Be, deŋbe det kura Al Kuruŋ untek goyen yade kulu ma yuneŋ hanjen. Irde selweŋ yara det damum hende hoyan goyen yade bu binde ma yemeyde hanjen. Gwaha yirkeb samuŋ igin kura gogo yeŋ ma nurde mali yufurka tinayin. Niŋgeb gwahade goyen po, al kura Al Kuruŋyen merebe titmiŋen

miŋ miŋmon yeŋ nurde haŋ mar gobe Al Kuruŋyen det mali mali ma yuneŋ hinayin. Moŋgo mel gore tigiri teŋ buya kuluya beleŋ disen sak dirtiŋen dirnayin geb,” yinyin.

*Al Kuruŋ gusuŋaŋ ird ird niŋ bada ma henayin
(Luk 11:9-13)*

⁷⁻⁸ Irdeb sopte po gaha yinyin: “Be, al kura beleŋ det kuraŋ nurde Al Kuruŋ gusuŋaŋ irkeb unyen. Irde det kuraŋ naŋkeneŋ kurut yekeb ikala iryen. Irde yeŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ hurkuŋ hurkuŋ yame goyen mayde tebaŋ irkeb yame hol ird unyen. Niŋgeb deŋ wor det kura niŋ nurde Al Kuruŋ gusuŋaŋ irtinde po hikeb dunyen. Det goke naŋkeneŋ kurut yitiŋde po hikeb dikala diryen. Irde yeŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ hurkuŋ hurkuŋ yame mayde tebaŋ irkeb yame hol ird dunyen.

⁹ “Be, deŋ gayen al ganuŋbe diriŋmiŋ beleŋ biŋge niŋ yekeb hora teŋ unyen?

¹⁰ Irde makaŋ dapŋa niŋ yekeb kunere teŋ unyen?

¹¹ Deŋ mata buluŋ mar wor diriŋtiŋ yago beleŋ det kuraŋ yekeb det igin po yunniŋ yeŋ nurde hanjen. Niŋgeb Adotin Al Kuruŋ saŋiŋ miŋyaŋ gobe deŋ megen niŋ mar gote folek geb, gusuŋaŋ irkeb det igin wor po goyen dunyen geb.

12 "Gwahade niŋgeb mata teŋ hinayin kuruŋ gobe al hoyan beleŋ neŋ gwaha gwaha dirde hiwoŋ yeŋ nurde haŋ gwahade goyen po, deŋ wor gwahade po yirde hinayin. Moseya Al Kurunyen mere basaŋ maryā beleŋ saba teŋ hinhan gote miŋ wor pobe gago geb.

Yame dirŋeŋ bana hurkunayin

(Luk 13:24)

13-14 "Be, kak alare kuŋ kuŋ yamebe kuruŋ, irde gor kuŋ kuŋ beleŋbe meteŋen moŋ. Niŋgeb al budam yame goyen bana hurkuŋ haŋ. Munaj Al Kurunya hugiŋ hen heŋ gasunđe gor kuŋ kuŋ yamebe dirŋeŋ muŋ wor po. Irde beleŋ manaŋ meteŋen. Niŋgeb al yuŋkurenj yuŋkurenj beleŋ muŋ po gab yame goyen keneŋ bebak teŋ haŋ. Niŋgeb deŋbe yame dirŋeŋ bana gore hurkunayin.

Heya he gote igineŋya

15 "Be, Al Kurunyen mere basaŋ mar falkuk niŋ kenkela heŋ hinan ko. Go mar gobe dapŋa fulenŋam moŋ sipsip yara heŋ wanayin. Meremiŋbe igiŋ yara gega, biŋ bana dufaymiŋbe buluŋ wor po geb, kulu duwi beleŋ al isitŋ yara heŋ hentŋ buluŋ wor po irnayin.

16 Gwahade mar gobe matamiŋde po gabe fudinde Al Kurunyen mere basaŋ mar ma usi mar wet goyen

yeneŋ bebak teŋ hinayin. Al beleŋ wain igineŋbe kaŋ hoyan hende ma yade hanjen. Fik he igineŋ wor he mali hende ma yade hanjen.

17 Gwahade goyen po, he igiŋbe igineŋ igiŋ po forok yirde hiyen. Munaj he buluŋbe igineŋ buluŋ po forok yirde hiyen.

18 Niŋgeb he igiŋbe igineŋ buluŋ ma forok yiryeŋ. Munaj he buluŋbe igineŋ igiŋ ma po forok yiryeŋ.

19 Niŋgeb he kura igineŋ igiŋ ma forok yiryeŋ gobe ilde kak alare temeynayin.

20 Niŋgeb gwahade goyen po, matamiŋ beleŋ gab mel gobe gwahade mar yen yeneŋ bebak tinayin.

21 "Be, alya bereya megen henya, 'Doyaŋ Al Kuruŋ, Doyaŋ Al Kuruŋ,' nineŋ haŋ gega, al yuŋkurenj beleŋ po Al Kurunyen alya bereya henayin. Adone Al Kuruŋ saŋiŋ miŋyaŋ gote dufay goyen kenkela nurde go po gama irde haŋ mar po gab Al Kurunyen alya bereya henayin.

22 Nalu funanje goyen-terbe al budam beleŋ, 'Doyaŋ Al Kuruŋ, Doyaŋ Al Kuruŋ, neŋbe saŋiŋger mереge basaŋ heŋ tagalde hinhet. Irde tareŋger uŋgura yakira teŋ mata tiŋeŋ kurayen kurayen yirde hinhet. Niŋgeb neŋbe gere alya bereya,' ninnayin.

23 Goyenbe ne beleŋ kawan po, 'Mata buluŋ mar, nebe go ma wor po nurd

duneŋ hime. Hoyaŋ kunaŋ!'
yineŋ.

Al irawayen ya ird ird mata
(Luk 6:47-49)

²⁴ "Be, gwahade ningeb al kura merene nurde gama iryen al gobe ya ire yeŋbe tola metemiŋ dukun po talde hora po dalun unyen go gwahade goyen.

²⁵ Kigariŋ kurun kateŋ figilu teŋen yan kuyen. Irde menē sanj̄iŋ yare gor kuyen gega, tolambe sanj̄iŋ po yimiytin geb, epte ma tobo tike katyen.

²⁶ Goyenbe al kura merene nurde ga gama ma iryen al gobe al kukuwa kura mulowo hende ya iryen go gwahade goyen.

²⁷ Ningeb kigariŋ kurun kateŋ figilu teŋen yan kuyen, irde menē sanj̄iŋ yare gor kukeb tolambe mulowo hende yimiytin geb, ya gobe kateŋ buluŋ wor po hiyyen," yinyin.

²⁸⁻²⁹ Be, Yesu go sabamiŋ pasi irkeb gor hinhan mar gore meremiŋ go tonŋen yan wor po nuramiŋ. Irdeb hurkuŋkat teŋbe, "Ey, sabamiŋ gabe Moseyen saba marte saba yara moŋ be!" yamiŋ.

8

Al busuka miŋyaŋ sope iryŋ
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Be, sabamiŋ go pasi irdeb dugure gor mat kateŋ kuŋ hiket al budam gama irde kuŋ hinhan.

² Irkeb busuka miŋyaŋ al kura gore waŋ kimiŋ mar dokolhoŋ yugulun tenbe, "Doyaŋ Al Kurun, dufayger wilakneŋ nurdeb sope nirke iŋiŋ heweŋ," inyin.

³ Irkeb al go uliŋde hanij kerdeb, "Igiŋ guram gireŋ. Niŋeb igiŋ hawa!" inyin. Irkeb goyare po busuka go tubul tike igiŋ hiriŋ.

⁴ Irkeb, "Igiŋ haha gake al kura momon irak yo. Gwaha titneŋbe Al Kurun dolon ird ird mata doyaŋ mar hitte kuŋ sikkenge yikala yirke keneŋbe fudinde igiŋ haha ginnayin. Irke gab Mose beleŋ bikkeŋ yiriŋ mata goyen gama irde dapŋa kura mel go yunnayin. Irkeb ge niŋ teŋ Al Kurun niŋ dapŋa go kumga tinayin. Irkeb al tumŋaŋ fudinde igiŋ hihi yen gennayin," inyin.

Fuleŋa marte doyaŋ alyen dufaymiŋ tareŋ
(Luk 7:1-10)

⁵ Be, gwaha teŋbe Yesu go Kapeneam taunde kuriŋ. Irkeb Roma gabmanyen fulenja marte doyaŋ al* kura gore faraŋ nuri yen wayyiŋ.

⁶ Irdeb, "Doyaŋ Al Kurun, meten alne kura uliŋ kamke uliŋ misiŋ kurun wor po kateŋ yare ferde hi," inyin.

⁷ Irkeb Yesu beleŋ, "Kuŋ sope ireŋ," inyin.

* ^{8:5:} Fulenja marte doyaŋ al gabe fulenja mar 100 doyaŋ yirde hiyen.

⁸ Irkeb al gore wol henjbe, "Doyaŋ Al Kurun, ge beleŋ ne al gahade gate yare kutek moŋ. Niŋgeb dulin mere po tikeb meteŋ alne iŋin hiyyen.

⁹ Ne wor doyaŋ alner yufukde henj yende mere po gama irde himyen. Irde ne wor fulenja mar kura doyaŋ yirde hime geb, al goyen kura, 'Kwa,' inmekeb kuyen. Munaŋ kurabe, 'Waya,' inmekeb wayyen. Irde meteŋ alne manan, 'Det ga ira,' inmekeb gwaha po tiyyen," inyinj.

¹⁰ Irkeb Yesu beleŋ al gote mere go nurde tulfut yirinj. Irdeb gama irde kuŋ hinhan mar goyen fulgaŋ kanjbe, "Fudinde wor po dinhem. Israel bana ga ne niŋ dufaymin saŋin irtin al kura gahade ma keneŋ himyen. Hubu wor po.

¹¹ Ga nurnan ko. Kame kame Al Kurun beleŋ alya bereyamin doyaŋ yirde hi bana goŋ dula mata kurun forok yiyyen. Goyenterbe Yuda mar moŋ al miŋ hoyan beleŋ megeŋ kuruŋ ga hike kwa gayen kurhan mat mat wanjbe Yuda marte asem yago Abraham, Aisakya Yekopya irde gasuŋmiŋyan gasuŋmiŋyan keperde dulan teŋ hinayinj.

¹² Goyenbe Yuda marbe Al Kurun beleŋ basinjā yirtinj gega, ne niŋ dufaymin saŋin ma irnayinj mar gobe yakira tike siŋare kidoma bana goŋ hinayinj. Irde esenjbe misinj yisenj hinayinj," yinyinj.

¹³ Irdeb fulenja marte doyaŋ al goyen, "Igiŋge kwa. Ne niŋ dufayge saŋin irde ha geb, gwahade forok yewoŋ yeŋ nurha gwahade po forok yiyyen," inyinj. Irkeb meteŋ alminjbe Yesu beleŋ mere tiyyin naļu goyenter po iŋin hirinj.

Yesu beleŋ al budam sope yiryinj
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Be, Yesu go Pitayen yare kunjbe Pita teŋak aygaŋ minyaŋ ferde hike kinyinj.

¹⁵ Irde kuŋ haniŋde tanarkeb aygaŋ go tubul tiyyinj. Irkeb bere gore huwarde binjé kan yunyinj.

¹⁶ Be, kuŋ hako ga kidoma heŋ hikkeb uŋgura ketal yurtin mar budam yawayaminj. Irkeb Yesu beleŋ uŋgura go merere po yakira tiyyinj. Irde al garbam minyaŋ manan tumjanje sope yirke iŋin haminj.

¹⁷ Gwaha teŋ hinhin goke bikkęŋ Al Kurunyen mere basanj al Aisaia beleŋ asanđe mere kura gahade kayyinj: "Al gobe nende mata bulunja garbamniniŋja pasi yiryen," yitin hi.
Aisaia 53:4

Niŋgeb mere gote iginenjbe mata gogo forok yirde hinhin.

Yesu gama irniŋbe det kura yubul tinayinj
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Be, Yesu gob al budam waŋ gabu irke yenenjbe komatmiŋ yago goyen, "Fe ala

kuruŋ ga siŋa iron mat kuniŋ,” yinyinj.

¹⁹ Irkeb Moseyen saba tagal tagal al kura gore wanbe, “Tisa, nebe ge kuŋ heŋ taha kuruŋ gobe gama po girde kuŋ heŋ,” inyinj.

²⁰ Irkeb wol heŋ, “Kulu duwibe ferd ferd gasuŋ miŋyan. Nu wor hagam yan. Goyenpoga ne Al Urmin[†] gabe gor kura ferde usan hetek gasuŋnem moŋ,” inyinj.

²¹ Irkeb komatmiŋ hoyan kura goreb, “Doyaŋ Al Kuruŋ, nebe gama gireŋ gega, kuŋ adone wa teŋ mete teŋ gab wan gama gireŋ,” inyinj.

²² Irkeb Yesu beleŋ, “Waŋ gama nira! Al kamtiŋ gobe tubul tike al ne niŋ ma nurde Al Kuruŋ diliŋde kamtiŋ yara han mar gore gab teŋ mete tinayin geb,” inyinj.

Yesu beleŋ meŋe kuruŋ masi irke tik yiriŋ

(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Be, gwaha teŋbe hakwa kura go hende hurkuriŋ. Irkeb komatmiŋ yago wor go hende hurkuŋbe yenja kwamiŋ.

²⁴ Irkeb gwahade forok yewen tiya yeŋ ma nurkeya bemel po meŋe kuruŋ huwaryiŋ. Irkeb duba karkuwaŋ karkuwaŋ fumde waŋ hakwa mayde bijde hurkuŋ ala heŋ hinhan. Goya goyenbe Yesube firtiŋde hinhan.

²⁵ Irkeb komatmiŋ beleŋ kuŋ isaŋ heŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, fe nene kamniŋ titit geb, faran dura!” inamiŋ.

²⁶ Irkeb huwarde, “Daniŋ geb ne niŋ hekken ma nurde kafura heŋ han?” yinyinj. Irdeb menyea makanya buluŋ wor po hiriŋ goyen masi yirke kamaryum.

²⁷ Irkeb mel go hurkuŋkat teŋbe, “Da albe gago? Menyea makanya wor yende mere nurhar!” yeŋ kadom gusuŋaŋ gird tiyamiŋ.

Gadara marte naŋare kuriŋ

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Be, meŋe kamke mel go kuŋ kuŋbe Galili fe ala siŋa kurhan Gadara marte naŋare forok yamiŋ. Irkeb al irawa kura uŋgura ketal yurtiŋ bembayaŋ heŋ kuŋ haryen gore Yesu hitte wavyaryum. Al irawa gobe misiŋen yan wor po geb, albe yeŋ haryenyaŋ gor kutek moŋ.

²⁹ Be, irem gore Yesu hitte wanbe, “Al Kuruŋ Urmiŋ, daha direŋ wayha? Nalu hako hikeya buluŋ dire yeŋ wayha?” ineŋ kwep iraryum.

³⁰ Be, goya goyenbe bu buda kuruŋ kura sorte yarham po heŋ dulan teŋ hinhan.

³¹ Uŋgura gore Yesu goyen eseŋ mere irdeb, “Dakira tiye yeŋ nurdeb dad derke kuŋ

[†] **8:20:** Al Urmiŋ gote miŋbe alya bereya Al Kuruŋ hitte Yumulgaŋ teŋ teŋ Al. Daniel 7:13 gorbe dejen Al Urmiŋ goyen hi.

bu buda iro ketal yurtek,”
inaryum.

³² Irkeb, “Kunaŋ!” yinkeb unjura buda go al irawa goyen yubul teŋ kuŋ bu buda kuruŋ go ketal yurkeb kuŋ hamulare mat fe alare kateŋ fe nene kamamiŋ.

³³ Irkeb bu doyaŋ yirde hinhan mar gobe busaharde taunde kuŋbe al irawa unjuram yanja bu budaya hitte mata forok yiriŋ kuruŋ goyen goke al momoŋ yiramiŋ.

³⁴ Irkeb al taunde niŋ gobe tumjan Yesu kinniŋ yen gir yen wayamiŋ. Irde wan keneŋbe, “Naŋjaniniŋde gar ma hayiŋ. Dubul teŋ kwayiŋ,” ineŋ eseŋ mere iramiŋ.

9

*Al uliŋ kamtiŋ sope iryiŋ
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

¹ Be, gwaha irkeb Yesu go hakwa hende hurkuŋbe mulgaŋ heŋ meteŋ teŋ hiyen taunde Kapeneam kuriŋ.

² Irkeb al uliŋ kamtiŋ kura goyen sapir hende tawayamiŋ. Irkeb Yesu beleŋ mel gote dufaymiŋ yen ge tareŋ irtiŋ go yenenbe al goyen, “Diriŋ, kandukŋen ma nurayiŋ. Mata bulunge halhem geb,” inyiŋ.

³ Gwaha yekeb Moseyen saba mar kura beleŋ go nurdeb, “Ey, Al Kuruŋ beleŋ po ga alyen mata buluŋ halde yuneŋ hiyen gega, al gare gwaha tihim yen hi geb, al

gabe Al Kuruŋ sukal irde hi,” yen dufay hamiŋ.

⁴ Irkeb dufaymiŋ yeneŋ bebak teŋbe, “Daniŋ geb bitinde dufay buluŋ kerde haŋ?

⁵ Daminbe meteŋyen yen nurde haŋ? ‘Mata bulunge halde gunhem,’ yihim goyen ma ‘Huwarde kwa,’ yeweŋ goyen?

⁶ Dufaytiŋdebe al garbam sope ird ird gobe meteŋyen yen nurde haŋ. Ningeb nebe deŋ beleŋ meteŋyen nurde haŋ goyen ireŋ tihim. Irmeke gab megen garbe ne Al Urmiŋ gabe alyen mata buluŋ halde halde saŋiŋ miŋyan yen neneŋ bebak tinayiŋ,” yinyiŋ. Irdeb al uliŋ kamtiŋ goyen, “Huwarde gasunge teŋ yager kwa,” inyiŋ.

⁷ Irkeb al go huwarde yamiŋde kuriŋ.

⁸ Irkeb al buda gor gabu iramiŋ goyen mata go keneŋbe hurkuŋkat tiyamiŋ. Irdeb Al Kurun beleŋ al guram yird yird tareŋ al yuntiŋ goke Al Kuruŋ turuŋ iramiŋ.

*Yesu beleŋ Matiyu hoy
iryiŋ*

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Be, gwaha teŋ Yesu go gor mat hoyanje kuŋ heŋyabe al kura deŋem Matiyu goyen teks yad yad gasunge hike kinyiŋ. Irdeb, “Waŋ gama nira,” inyiŋ. Irkeb al gore huwarde Yesu gama iryiŋ.

¹⁰ Be, Yesuya komatmiňya Matiyuyen yare hej biňge nene hiket teks yad yad marya* al kura Moseyen saba keňkela ma gama irde hike, “mata buluň mar” yineň hanjen mar goya wan yenja hej dulaň teň hinhan.

¹¹ Irkeb Farisi mar beleň go yeneňbe Yesuyen Komatmiň gusuňjan yirdeb, “Danij geb tisatiňbe teks yad yad marya ‘mata buluň mar’ yineň hityen mar goya biňge nene hanj?” yinamij.

¹² Irkeb mere go nurdeb Yesu beleň, “Al uliňde igit po hiyenbe guram al niň ma nuryen. Al garbam miňyan beleň gab guram al niň nuryen.

¹³ Nebe nej al huwak yeň nurde hanj mar goyen hoy yire yeň ma wamiriň. Goyenpoga neňbe mata buluň mar yeň nurde hanj mar goyen hoy yire yeň wamiriň. Goke teňbe Al Kuruň beleň, ‘Nebe al beleň galak nird nird niň ma nurde hime. Kadom buniňeň gird gird mata goke amanjeň nurde hime,’ yitiň goyen kuň miň gwahade yeň keňkela dufay hej nurnaň ko,” yinyiň.

Biňge kutňa mata niň Yesu gusuňjan iramiň

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Be, gwaha yineňbe gor hinhan. Irkeb Yon Baptaisyen komatmiň beleň

wanje, “Neňya Farisi maryabe biňge kutňa irde hitien gega, dahade geb komatge weňbe gwaha ma teň hanj?” inej gusuňjan iramiň.

¹⁵ Irkeb Yesu beleň wol heňbe, “Albe tikiň mere miň alya tumňaň henýabe daniň eseň hinayıň? Epte moň. Goyenbe tikiň mere miň al goyen asogom beleň wan teň kuke gab yeň ge nurde biňge kutňa irde hinayıň,” yinyiň.

¹⁶ Irde yeňbe saba gergeň tagalde hi goyen goke maya mere mat gaha yinyiň: “Al kura amil gergeň walde teň uliňhor bikkek erek yitiň goyen ma pet teň gada iryeň. Gwaha irkeb amil parwek gergeň gore uliňhor bikkekde niň kaň goyen yuluň teňbe erek yitiň yamen gobe sopte buluň wor po iryeň.

¹⁷ Gwahade goyen po, al wain fimiň gergeň yade dapňa sikkeň po wain fimiň hej hej irtiň bikkek bana goň ma unnayiň. Gwaha irnayıňbe wain fimiň gergeň goreb dapňa sikkeň bikkek go kumga tikeb erek niyyen. Irkeb wain fimiň wok yiyyen. Dapňa sikkeň go manaj gog po buluň hiyyen. Albe gwaha ma teň hanjen. Wain fimiň gergeňbe wain fimiň hej hej dapňa sikkeň gergeň bana po uneň hanjen. Irkeb

* **9:10:** Teks yad yad marbe Israel mar niň ma meteň teň hinhan. Roma gabman niň teň teks yade hinhan. Irde teks hora kurabe yiňgen ge yade hinhan geb, mel goke Israel mar beleň igit ma nurde yuneň hinhan.

det irawakde buluŋ ma hiriryen,” yinyinj.

*Bere dirneŋ kamtiŋya
bere kura danduku miŋyaŋya
goyen sope yiryiŋ*

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Be, Yesu go saba yirde hikeyab gor niŋ doyan al kura wan Yesu diliŋ mar dokolhoŋ yuguluŋ teŋbe, “Wernebe gayamuŋ ga kama. Goyenbe kuŋ hange uliŋde kerkeb sopte huwaryen,” inyinj.

¹⁹ Irkeb Yesu go huwarde al goya kwaryum. Komatmiŋ yago wor gama irde kwamiŋ.

²⁰⁻²¹ Be, hako kuŋ hikeyab bere kura dama 12 gayen danduku manaj hiyen gore dufaymiŋde po, “Kuŋ meŋere niŋ uliŋhormiŋ po sisaj ureŋbe igin heweŋ,” yeŋ nurdeb kame beleŋ mat wanbe Yesuyen meŋe diba uliŋhor goyen muruŋde sisaj uryiŋ.

²² Be, bere gore gwaha tikeb Yesu beleŋ fulgaŋ kaŋ kinyinj. Irdeb, “Werne, kandukneŋ ma nurayıŋ. Dufayge ne niŋ sanjir irha gore sope girke igin haha geb,” inyinj. Irkeb goya goyen po igin hiriŋ.

²³ Be, Yesu go kuŋbe doyan al wan tupi teŋ kwaryum al gote yare forok yeŋbe ya binde hurkuriŋ. Hurkuŋbe dolonđe niŋ buleluŋ fuk yird yird marya esen marya gabu irde hinhan go yinyinj.

²⁴ Irdeb, “Bere gabe ma kama. Dulin ferde hi. Niŋgeb

kat siŋare kunan!” yinyinj. Irkeb mel goreb hinmaŋ faykeŋ iramiŋ.

²⁵ Be, al buda go yakira tike megen kuŋ pasi hamiŋ. Irkeb Yesu po hurkuŋ bere go haniŋde tanarkeb kamyinjde mat huwaryiŋ.

²⁶ Irkeb gote mere momoŋmiŋbe al naŋa bana go hinhan gobe nurde tukutinjala tiyaminj.

Diliŋ titmiŋya mohoŋ kat-tiŋya guram yiryiŋ

²⁷ Be, Yesu mel go yubul teŋ kuŋ hikeb diliŋ titmiŋ al irawa beleŋ kuware, “Dewit Urmij, buniŋeŋ dirde faraŋ dura be,” ineŋ gama iraryum.

²⁸ Goyenbe Yesube nerdurd yare hurkuriŋ. Irkeb al irawa goyen manaj gama irde kukeb, “Der gayen epte sope diryen yeŋ ne niŋ dufaytiriŋ sanjir irde har?” yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb, “Gwahabe, Doyaŋ Al Kurun,” inaryum.

²⁹ Gwaha yekeb Yesu beleŋ diliŋyaŋ sisaj yurdeb, “Ne niŋ dufaytiriŋ tareŋ irhar geb, nurhar gwahade po forok yiyyen,” yinyinj.

³⁰ Irkeb diliŋ wuk yeke naŋkenaryum. Irkeb, “Sope dirhem gake al kura ma po momoŋ yiriryen,” yineŋ sanjir po utaŋ yiryiŋ.

³¹ Gega irem go siŋare kuŋbe Yesu beleŋ sope yiryiŋ goyen tagalde tukukeb al naŋa bana goŋ niŋ gobe nurde pasi hamiŋ.

³² Be, Yesuya komatminjya goyen sinjare heŋ kuŋ hikeb unjura ketal urke mohon kattij al kura goyen Yesu hitte tawayamij.

³³ Irkeb Yesu beleŋ unjura go takira tikeb al mohon kattij goyen mere tiyyinj. Irkeb al buda kurunj gobe hurkuŋkat teŋbe, “Israel naŋa bana gaŋ mata gahade kura ma keneŋ hityen!” yaminj.

³⁴ Goyenbe Farisi marbe, “Unjurayen kurunjmiŋ gote tareŋde unjura yakira teŋ hi,” yaminj.

Al Kurunyen meteŋ marbe budam moŋ

³⁵ Be, Yesu go taunyanja tiyunyanja kurunj goyen kuŋbe Yuda marte gabu yayaŋ mere igiŋ Al Kurunj beleŋ alya bereyamij doyanj yird yird goke saba yirde hinhin. Irde al garbam miŋ kurayen kurayen goyen sope yirde hike igiŋ heŋ hinhan.

³⁶ Gwaha teŋ kuŋ henjyab al buda go yinyinj. Irdeb al buda gobe sipsip kura yewek miŋmoŋ heŋ bunijenj bunijenj teŋ yinjenj gwaha mat kura sanjŋ hetek moŋ yara yeneŋbe bunijenj wor po nurd yunyinj.

³⁷ Irde komatminj yago siraw mere mat, “Bingebé sak yeŋ ep hanj gega, bingebé goyen yad yad meteŋ marbe budam moŋ.

³⁸ Niŋgeb bingebé meteŋ gote Doyanj Al Kurunj gusunjan

irkeb meteŋ mar budam yad yerke meteŋminjde gor kuŋ binje yade hinayinj,” yinyinj.

10

Yesuyen mere basaŋ mar
¹² (Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Be, Yesu beleŋ komatminj 12 goyen yinke kuŋ gabu irkeb garbammij kurayen kurayen sope yird yirdya unjura yakira teŋ teŋ tareŋya yunyinj.

² Yesuyen mere basaŋ mar 12 gote deŋembe gago: meheŋdebe Saimon deŋem kurabe Pita. Irde kulinj Andruya, Sebedi urmij waraŋ Yemsya kulinj Yonya.

³ Filipyā Batolomiyuya Tomasya teks yad yad al Matiyuya. Irde Tadiusya Alfius urmij Yemsya.

⁴ Irde Saimon Selotyabe* Yesu asogom hanjide kiriyin al Yudas Iskariotya.

Mere basaŋ marmiŋ meteŋ yunyinj

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Yesube go mar 12 goyen yad yerke kuniŋ tiyamij. Kuniŋ tikeb saba gahade yiryinj: “Al miŋ hoyanj Yuda mar moŋ hitte ma kunayinj. Irde Samaria marte taun kura bana ma po kunayinj.

⁶ Israel marbe Al Kurunyen sipsip gega, meremiŋ ma nurde duwi haminj geb, yeŋ hitte kunayinj.

* **10:4:** Yesu hinhin goyenterbe Roma gabman asogo irde hanjen mar kura hinhan. Go mar gobe Selot yineŋ hinhan.

7 Kuŋ heŋyabe, ‘Al Kurun beleŋ alya beryamiŋ doyan yird yird nalu gobe binde hihi,’ yinen tagalde hinaiŋ.

8 Irde garbam mar sope yirde, al kamtiŋ yisaŋ hen, al busuka miŋyanbe sope yirde, al uŋguram yanbe uŋgura go yakira teŋ kuŋ hinaiŋ. Tareŋ gobe dulin tahan geb, gwahade goyen po deŋ wor muruŋgem moŋ dulin al faran yurde hinaiŋ.

9-10 Irkeb meteŋ teŋ hinaiŋ goke al beleŋ faran durde hinaiŋ. Niŋgeb kuniŋ yenbe hora uŋkureŋ mun kura ma po teŋ kunaiŋ. Irde kalwa ma yawarnaiŋ. Uliŋhorbe ultinde haŋ gog ep geb, hoyan ma yawarnaiŋ. Kahaŋbaŋya genuŋya wor hoyan ma yawarnaiŋ.

11 Taunyanja kunbe al kura gargar dirtek al goke naŋkeneŋ yeneŋbe yenja hinaiŋ. Yenja heŋ kun kun metentin pasi irhet yeŋ nurdeb yubul teŋ hoyande wor kunaiŋ.

12 Be, al gote yare kuŋbe ya miŋ mar goyen, ‘Al Kurun beleŋ bitiŋ yisikamke ga hinaiŋ,’ yinnaiŋ.

13 Irke mel go deŋ ge igiŋ nurke yeneŋbe biŋ kamke heŋ heŋ mata goyen gor po tubul tike hiyen. Munan iŋiŋ ma denke yeneŋbe biŋ kamke heŋ heŋ mata gobe deŋ hitte mulgaŋ hiyyen.

14 Al kura gargar ma dirde meretiŋ ma nurkeb mel gore

Al Kurunyen mere pel irhet yeŋ bebak tinaŋ yenbe kaŋtiŋde niŋ tupi go busaŋ heŋ gab ya wet ma taun wet kura goyen tubul teŋ kunaŋ.

15 Fudinde wor po dinen hime. Taun goyenter niŋ marbe kame Al Kurun beleŋ al igiŋya buluŋya pota yiryeŋ natureb mata buluŋmiŋ gote muruŋgem buluŋ wor po tenaiŋ. Bikkeŋ Sodomya Gomoraya taunde niŋ mar beleŋ mata buluŋ teŋ hinhan gote muruŋgem tamiŋ gote folek wor po tenaiŋ geb,” yinyiŋ.

*Kanduk kurayen kurayen forok yenaiŋ
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

16 Be, Yesu go sopte gaha yinyiŋ: “Deŋ kunaiŋ bana goŋbe buluŋ dirtek marbe budam haŋ. Niŋgeb sipsip yad yermek kulu duwi kahal bana kutŋeŋ tiniŋ tahan. Niŋgeb deŋ meteŋ teŋ kuŋ heŋyabe kunere beleŋ keŋkela dufay heŋ ga mata teŋ hanjen go gwahade goyen po teŋ hinaiŋ.[†] Kalyiŋgibe buluŋ gog kura tiya yeŋ ma nurde hityen. Niŋgeb deŋ wor matatiŋ gwahade po teŋ kuŋ hinaiŋ.

17 Irdeb al niŋ nurde ga meteŋ teŋ hinaiŋ. Mel gore merem yan dirke merere huwarnaiŋ. Irde kurabe gabu yayaŋ dukun dusulak tinaiŋ.

[†] **10:16:** Yesu beleŋ kunere niŋ yiriŋ gobe buluŋ mat ma yiriŋ. Kunerebe keŋkela dufay heŋ ga mata teŋ hanjen goke nurde yiriŋ.

18 Ne niŋ buluŋ nurde haŋ mar beleŋ dukuŋ megen niŋ doyan mar kurayen kurayen diliŋde merere derde hinayin. Irkeb ne niŋ gusuŋaŋ dirkeb mel goya Yuda mar moŋ al miŋ hoyanŋa goyen momoŋ yirnayin.

19-20 Niŋgeb waŋ dade merere dukuŋ gusuŋaŋ dirkeb daha yiniŋ tihit yeŋ barbar ma yenayin. Goyenter daha mat mere teŋ teŋ dufay duneŋ duneŋ albe deŋ moŋ. Goyarebe Holi Spirit beleŋ dufay dunke mere tinayin geb, goke kandukŋen ma nurde hinayin.

21 "Be, goyenterbe ire itinŋa igin ma heŋ kura beleŋ al hay heke waŋ gasa yirke kamde hinayin. Irde naniŋ beleŋ wor dirŋen weŋ gwahade po yirnayin. Irde diriŋ beleŋ huwarde naniŋa milinŋat mere ma nurde asogo yirde gasa yirke kamnayin.

22 Al tumŋan ne niŋ igin ma nurde haŋ mar beleŋ asogo dirde hinayin. Goyenbe gwaha dirde hike goke kafura ma heŋ saŋiŋ po heŋ hinayin. Kuŋ kuŋ funaŋdebe Al Kurun beleŋ dawaryen.

23 Niŋgeb ne niŋ teŋ buluŋ buluŋ dirkeb busa-harde hoyanđe kuŋ hinayin. Fudinde wor po dineŋ hime. Deŋbe Israel naŋa bana niŋ taun kurun gayen meteŋ teŋ kuŋ pasi ma irkeya ne Al Urmiŋ gayen mulgaŋ heweŋ.

24-25 "Be, diriŋbe saba almiŋ gote dufay epte ma fole iryen. Dufaymiŋbe kuŋ saba almiŋ gote dufayya tuŋande henje gor po bada hiyyen. Be, meteŋ al wor doyan alminde meteŋ goyen fole ma iryen. Meteŋmiŋbe kuŋ doyan almiŋ beleŋ meteŋ teŋ hi gwahade po teŋbe gor po bada hiyyen. Gwahade goyen po, deŋbe nere yufukner haŋ. Niŋgeb al beleŋ ne buluŋ nirde unŋurayen kurunŋiŋ Belsebul nineŋ haŋ kenem deŋbe daha dirnayin? Buluŋ wor po dirnayin. Al mali deŋtiŋ ga moŋ yeŋ nurde duneŋbe mere buluŋ mat wor po dirde hinayin.

26 "Goyenpoga gwaha dirnayin mar goke ma kafura henayin. Dufayya mataya kura epte ma po banare hinayin. Banare hitiŋ kurun gobe kame kawan po forok yeke al tumŋan nurnayin.

27 Niŋgeb kamebe deŋ momoŋ dirde himyen gayen kawan po tagalde hinayin. Balmiŋde mere dirde himyen goyen wor kawan tagalde hinayin.

28 Al mudunke kamnayin mar goke kafura ma heŋ hinayin. Yeŋbe ultiŋ go po buluŋ irnayin. Munaj go kamere tontiŋbe epte ma daha wet kura irnayin. Gwahade yarabe ultiŋa tontiŋa kak alare yemeytek albe unŋureŋ go po gab kafura irde hinayin.

²⁹ “Finfunjbe nu mukjen wor po gwahade kura yen yentek moj gega, Al Kurunjbe bij sir ma yirde hiyen. Niñgeb nu goyen kura daha wet kura tiyyen gob Al Kurunjbe nurde hik ga tiyyen.

³⁰ Tonantinj yuwaljen epte ma kapyan hetek goyen wor Al Kurunjbe gwahade han yen keñkela nurde hi.

³¹ Niñgeb denjbe Al Kurunj diliñdeb finfunj buda damum gote folek wor po yen denej hi geb, hen hentinj ge kafura ma hen hinayin,” yinyinj.

Yesu niñ tagalde hinayin

(Luk 12:8-9,51-53; 14:26-27; Mak 9:41)

³² Be, Yesu go sopte gaha yinyinj: “Al kura al hoyan diliñ mar dufaymiñ ne niñ sanjin irde hiyen goyen tagalyenjbe ne wor Nanne sanjin minyanj gote diliñ mar, ‘Al gabe nere,’ inenj.

³³ Munañ al kura ne niñ yen al hoyan diliñ mar, ‘Nebe ma nurde unhem,’ yinyenj al gobe ne wor kame Nanne sanjin minyanj gote diliñ mar, ‘Al gobe ma nurde unhem,’ inenj.

³⁴ Be, ga nurnanj ko. Nebe fulenja mata isikamde kamde niñ ma megen gar katmirinj. Ne wamirinj gake teñbe fulenjare hinayinj.

³⁵ Nebe megen han mar beñen mata gaha teñ hinayinj yen wamirinj. Mata gobe gahade:

‘Urminj beñen naniñ asogo iryenj.

Wirinj beñen milij asogo iryenj.

Bere beñen huwarde uñde milij asogo iryenj.

³⁶ Gwahade goyen po al asogo wor po yirtek marbe yinjenj miñ bana gore po asogo yirnayinj.’ *Maika 7:6*

³⁷ “Irde al kura milijya naniñya niñ ugūn po nurde ne ma gama niryenj al gobe epte ma komatne hiyyenj. Irde al kura urminjya wirinjya niñ ugūn po nurde ne ma gama niryenj al goyen wor epte ma komatne hiyyenj.

³⁸ Irde ne niñ teñ kanduk yeneñ kamde kamde niñ bada henayinj marbe epte ma komatne henayinj.

³⁹ Irde al kura megen henj heñmiñ ge ugūn po dufay henj hiyenjbe Al Kurunjya epte ma hiriryenj. Goyenpoga ne niñ teñ al kura henj heñmiñ ge ma nurde gama nirde hiyenj al gobe Al Kurunjya henj henj gobe yende hiyyenj.

⁴⁰ “Be, deñ meten teñ kuñ hikeya iginj dirde gargar dirde hinayinj gobe ne gayen nirde han yen nurenj. Gwaha niryenj gobe ne po moj. Nanne nad nerke wamirinj al goyen manan iginj iginj iryenj.

⁴¹ Irde al kura, ‘Al gabe Al Kurunyen mere basan al,’ yen kenen iginj irde gargar iryenj al gobe mere basan alyen murunjem tiyyenj. Irde al kura, ‘Al gabe al huwak,’ yen kenen iginj irde gargar iryenj al gobe Al

Kuruŋ beleŋ al huwakyen muruŋgem unyeŋ.

⁴² Irde al denjem moŋ gar haŋ gayen kura komatne yeŋ keneŋ bebak teŋ fe kura unke melak bida iryenbe gote muruŋgembe soŋ ma hiyyeŋ,” yinyiŋ.

11

Yesu beleŋ Yon Baptais niŋ yiriŋ
(Luk 7:18-35)

¹ Be, komatmin 12 goyen saba yirde yirdeb yubul tike kwamiŋ. Irkeb Yesube gor mat Galili naŋa bana gon niŋ taun hoyanjaŋ wor Al Kurunyen saba yirde meremiŋ tagale yeŋ kuriŋ.

² Gwaha teŋ kuŋ hiket Yon Baptais koyare hinhinde gor po heŋbe Yesu Kristuyen mere momoŋ goyen nuryiŋ. Irdeb komatmin kura hulyaŋ yiryiŋ.

³ Irkeb kuŋbe, “Ge gayenbe Yon beleŋ al kura kame wayyeŋ yeke nurde hityen al goyenbe ge gago ma al hoyan niŋ doyaŋ heŋ hitek?” inen gusuŋaŋ iramiŋ.

⁴ Irkeb, “Mulgaŋ heŋ kuŋbe dindiken mere nurde hanja mata teŋ hima neneŋ hanja kuruŋ goyen Yon momoŋ irnayiŋ.

⁵ Al diliŋ titmiŋbe naŋkeneŋ haŋ. Kahaŋ titmiŋbe tareŋ heŋ harde kuŋ haŋ. Al busuka minyaŋbe uliŋ igin heŋ haŋ. Irde kirmiŋ titmiŋbe mere nurde hanj. Al kamtiŋ manaq sopte huwarde kuŋ haŋ. Irde

Al Kuruŋ beleŋ megen niŋ alya bereya faraŋ yurd yurd mere igin gobe al buniŋeŋ wor nurde haŋ gayen kuŋ momoŋ irnayiŋ.

⁶ Irdeb, ‘Al kura ne niŋ teŋ Al Kurun niŋ dufaymin tareŋ irtiŋ goyen go ma katyenbe Al Kuruŋ beleŋ guram irde sanjiŋ iryen,’ yihi innayiŋ,” yinyiŋ.

⁷ Gwaha yinkeb Yonyen komatmin go mulgaŋ heŋ kwamiŋ. Kukeb Yesu beleŋ Yon niŋ momoŋ yire yeŋbe gaha yinyiŋ: “Denbe sawsawa po kuruŋ naŋa bana gonbe da kinniŋ yeŋ kwaŋ? Dulin yamuŋ kura meŋe beleŋ tama yurtiŋ goyen yinniŋ yeŋ kwaŋ?

⁸ Goyen moŋ kenem da wor po kinniŋ yeŋ kwaŋ? Al kura umŋa igin titiŋ kura kinniŋ yeŋ kwaŋ? Moŋ. Al horam yan umŋa igin teŋ det igin igin niŋ po nurde haŋ marbe megen niŋ doyaŋ mar karkuwanjaŋ yayaŋ po haŋ.

⁹ Goyenbe da kuŋ kinniŋ yeŋ kwaŋ? Al Kurunyen mere basaŋ al? Gwaha, fudinde. Gega yeŋbe Al Kurunyen mere basaŋ mar hoyan goyen yara moŋ. Yeŋbe gote folek.

¹⁰ Al goyen goke teŋbe Al Kurunyen asanđe gahade katiŋ hi:

‘Mere basaŋ alne teŋ kermeke yeŋ wa meheŋ heŋ kuyeŋ.

Meheŋ heŋ kuŋbe beleŋge sope irde gunyen,’ yitiŋ hi. *Malakai*

3:1

11 Be, yitiŋ gwahade po meteŋ tiyuŋ al gobe al hoyan moŋ. Yon Baptais beleŋ tiyuŋ. Niŋgeb fudinde wor po, bere beleŋ kawaŋ yirtin haŋ kuruŋ gayen Yonyen meteŋ goyen fole irtek epte moŋ hinhan. Yeŋ beleŋ meteŋ tiyuŋ gobe meteŋ hoyan kuruŋ gote folek wor po tiyuŋ. Goyenbe yeŋbe ne gayen neŋkela ma heŋ hi. Niŋgeb al kura dejen moŋ gega neŋkela heŋ bebak teŋbe Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yirde hi bana goŋ hiyen al gobe Al Kuruŋ diliŋdeb Yon folek yeŋ kinyen.

12-13 "Be, Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basaŋ marte sabaya asanđe katin gobe Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yird yird goyen tagalke wan̄ wan̄ Yon Baptais wor tagaluŋ. Niŋgeb Yon hitte mat wan̄ wan̄ gayen nalu hitere gabe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird mata kawan forok yeŋ hike yeneŋbe al budam bana goŋ kuniŋ yeŋ nurde kurut wor po yeŋ haŋ. Goyenbe tareŋmiŋde teŋ hikeb Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird goyen buluŋ irde haŋ.

14 Yonbe bikkeŋ Elaia beleŋ meteŋ teŋ hinhin gwahade meteŋ tiyuŋ. Niŋgeb al kura kame Elaia wayyeŋ yeŋ Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basaŋ mar beleŋ tagaltiŋ goyen fudinde

yeŋ nurde haŋ keneŋbe Yon Baptais gobe al gogo yeŋ nurnayin.

15 Al kirmiŋ miŋyaŋbe mere gayen keŋkela nurnaŋ ko.

16 "Be, gayenter niŋ marbe al matam dahade haŋ yeweŋ? Be, go mar gobe diriŋ kura gabu gasuŋde heŋ kari teŋ heŋya yinjeŋ uliŋ kadom mohonđe teŋ hanjen go gwahade. Diriŋ gobe kari teŋ heŋya kadom gineŋ teŋbe,

17 'Neŋ beleŋ buleluŋ fuk irde tikiŋ heŋ dunhet gega, gege ma tahaŋ. Irde esinayin daw yeŋ al hakwa ambo irde irdere niŋ tikiŋ heŋ dunhet gega ma esahaŋ,' yineŋ kwep kwep yirde hanjen go gwahade.

18 Niŋgeb diriŋ teŋ hanjen gwahade goyen po, mel gobe mere fudinde nurtek ma yirde hi. Niŋgeb Yon Baptais beleŋ beretya wainya ma neke keneŋbe, 'Al gobe unŋuram yaŋ,' inen hinhan.

19 Munaŋ ne Al Urmiŋ gabe biŋgeya wainya nemeke neneŋbe, 'Al gabe dulare niŋ al wor po. Irde yeŋbe teks yad yad marya Moseyen saba keŋkela ma gama irde hike "mata buluŋ mar" yineŋ hityen mar gote kadom,' nineŋ hanjen. Goyenpoga al kura dufay wukken miŋyaŋbe matamin beleŋ gab kawan forok irde hiyen geb," yinyiŋ.

Biŋ mulgaŋ ma heŋ haŋ

mar

(Luk 10:13-15)

²⁰ Be, Yesu go gwaha yinenbe Al Kurunyen tarende mata tiŋeŋ kurayen kurayen budam teŋ hike ga bebak ma teŋbe mata buluŋmiŋ yubul ma teŋ Al Kurun hitte biŋ mulgaŋ ma hamin mar goyen goke iŋiŋ ma nurde gaha yirin:

²¹ “Be, deŋ Yuda mar Korasin taundeya Betsaida taundeya hanj marbe ne beleŋ mata tiŋeŋ kurayen kurayen teŋ himeke neneŋ bebak titek yara gega, gwaha ma teŋ asogo nirde hanj. Niŋgeb deŋ Yuda marte mata gwahade goke Al Kurun beleŋ biŋ ar yeke gote muruŋgem buluŋ wor po dunyen geb, goke buninjen nurd duneŋ hime. Ne beleŋ Yuda mar moŋ al miŋ hoyan hanjen taunde Tairyा Saidonya gor kun mata tiŋeŋ forok yirmiriŋ manhan mel gob aran po bebak teŋ mata buluŋmiŋ ge kandukŋen wor po nurde amil erekkek hor yirde tupi sam teŋ mata buluŋmiŋ go yubul teŋ Al Kurun niŋ biŋ mulgaŋ hewoŋ.

²² Fudinde wor po dineŋ hime. Tairyा Saidonya taunde niŋ marte mata buluŋ gote muruŋgembe kurun yarham. Goyenbe deŋ Yuda mar merene gama ma irde hanjen gote muruŋgembe yende folek, buluŋ wor po tenayin geb.

²³ Irde deŋ Kapeneam taunde niŋ mar, deŋbe

dindiken ge yeŋ, ‘Neŋbe deŋniniŋ yaŋ,’ yeŋ turuŋ turuŋ teŋ Al Kurun niŋ bitiŋ ma mulgaŋ hanj? Al Kurun beleŋ kak ala bana demeyke kurkunayiŋ geb. Mata tiŋeŋ kurayen kurayen deŋ hitte forok yeŋ hike yeneŋ hanj gayen Sodom taunde forok yeŋ hinhan manhan gor niŋ mar beleŋ mata goyen yeneŋbe mata buluŋmiŋ yubul teŋ Al Kurun niŋ biŋ mulgaŋ hewoŋ. Irkeb buluŋ ma irkeb gaha naŋa gayenbe taun gobe hiwoŋ.

²⁴ Fudinde dineŋ hime, kame Al Kurun beleŋ al iŋinya buluŋya pota yiryeŋ natureb Sodom niŋ marbe mata buluŋ teŋ hinhan gote muruŋgem buluŋ tenayin. Goyenbe deŋ Kapeneam taunde niŋ marbe Sodom niŋ mar beleŋ kanduk tenayin gote folek wor po tenayin geb,” yinyiŋ.

*Kanduk miŋyaŋ marbe
Yesu hitte wanayiŋ*

(Luk 10:21-22)

²⁵ Be, goya goyenbe Al Kurun mere irde, “Adone, gebe naŋkiŋya megenya gote Doyaŋ Al Kurun. Gebe al yiŋgen dufaymiŋ wukkek yeŋ nurde hanj marya megen niŋ alyen saba karkuwaŋ yawartiŋ marya hittebe meteŋ teŋ hime kuruŋ gate miŋ goyen bana kerde hayen. Goyenbe diriŋ beleŋ naniŋ miliŋ hitte tawuŋ hitiŋ yara al kura yiŋgenđe saŋiŋde epte moŋ yeŋ nurde

Al Kuruj belej gab faraj duri yej hañ mar hitte yikala yiranj goke amanen wor po nurde turunj girde hime.

²⁶ Fudinde, buniñejgebe kuruj geb, mata gwahade forok iranj,” yirinj.

²⁷ Irdeb, “Adone belejbe det kuruj gayen doyan yird yird metenj gobe ne nunyinj. Nebe yende Urmiñ wor po geb, yenj po gab keñkela nurde nunenj hi. Al hoyanjbe gwahade ma nurd nunenj hañ. Irde Nannebe neya al kura ne belej basinjä yirde hime marya po ga nurd unenj hite. Al hoyanjbe gwahade moj.

²⁸ Niñgeb denj kanduk kurayen kurayen yenej goke bitinj misinj nurde hañ marbe ne hitte wanañ. Irkeb faraj durmeke bitinj yurum heke hinayinj.

²⁹ Nebe delne kamtiñ, irde dufayne manaj kipirtinj. Niñgeb wañ sabane nurde gama nirnayinj. Irkeb faraj durmeke bitinj yurum hekeb hinayinj.

³⁰ Sabane nurde gama irnayinj dinej hime gobe meteñenj moj. Ne belej kanduk dunej hime gobe hipirkenj geb, ne hitte wanañ,” yinyinj.

12

Yesube Sabat nalu gote miñ al

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ Be, Yesu go Sabat nalu goyenter komatminj yagoya

wit metenj kahalyañ kuñ hinhan. Kuñ heñyabe komatminj yago goyen binje yirkeb wit bilminj kura yade iginenj nene hinhan.

² Irkeb Farisi mar belej yenenjbe, “Mel ga yena! Mel gabe Sabat nature mata gwaha ma teñ hinayinj yenj bisam irtinj goyen teñ hañ!” inaminj.

³ Irkeb Yesu belej wol heñjbe, “Deñbe Al Kurunyen asanđe Dewitya kadom yagoya binje kamde mata tiyamiñ gote baranminj goyen ma wor po kapyanj henj nurde hanjen?

⁴ Dewitbe Al Kurunyen ya balem bana hurkuñbe beret Al Kuruj untij himam, Al Kuruj dolonj ird ird mata doyanj marte kudinjenj goyen kadomya yad namiñ. Dewitbe Mose belej gwaha ma teñ hinayinj yitiñ goyen wor gogo tiyyinj gega, goke kanduk kura ma kinyinj.

⁵ Irde Al Kuruj dolonj ird ird mata doyanj marbe Sabat nature Al Kurunyen ya balem bana heñ metenj teñ heñjbe Moseyen saba buluñ irde hinhan. Goyenbe gote kanduk kura ma keneñ hinhan goyen Al Kurunyen asanđe katinjbe ma kapyanj heñ hanjen?

⁶ Fudinde dinhem. Mel gobe Sabat nature Al Kurunyen ya balem bana metenj teñ hikeb mata buluñ tahanj ma yinenj hanjen. Munaj nebe ya gote folek geb, komatne yago neya tumjanj heñ Sabat nature mata tahanj

gabe mata buluŋ moŋ geb.
 7-8 Ne Al Urmij gabe Sabat
 nalu gote Doyan Al Kurunj.
 Niŋgeb Al Kurunyen mere
 asanđe, ‘Nebe al beleŋ galak
 nird nird niŋ ma nurde
 hime. Kadom buniŋen gird
 gird goke gab amanęŋ nurde
 hime,’ yitiŋ goyen deŋ beleŋ
 mere gote miŋ nurde haŋ
 manhan uliŋde merem moŋ
 mar gayen buluŋ buluŋ ma
 yirde hiwoŋ,” yinyiŋ.

Sabat nature al haniŋ simsimam kura sope iryinj
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Be, gwaha yineŋbe gor
 mat kuŋ Yuda marte gabu
 yare kurinj.

10 Bana goŋbe al kura
 haniŋ simsima hitiŋ goyen
 gor hin hin. Irke Farisi mar
 gore da misinđe kura uliŋde
 merem yan irniŋ yenbe Yesu
 gusuŋaŋ iramiŋ. “Sabat
 naturebe al kura garbam
 miŋyaŋ goyen sope irtek
 gobe Moseyen sabarebe igiŋ
 yitiŋ ma dahade?” inamiŋ.

11 Gwaha inkeb, “Deŋ
 gayen sipsiptiŋ kura Sabat
 nature mete titmiŋ bana
 kurkuyenbe igiŋ keneŋ
 wasak tinayinj? Moŋ, kuŋbe
 teŋ isaiŋ heŋ siŋare kernayinj
 geb.

12 Al Kurunj diliŋdeb
 sipsipbe det dirŋen, munan
 albe det kuruŋ wor po.
 Niŋgeb Sabat naturebe mata
 igiŋ igiŋ po ga teŋ hitek,”
 yinyiŋ.

13 Irde al go, “Hange giŋ
 ira,” inyiŋ. Irke haniŋ giŋ
 irkeb haniŋ kurhan igiŋ

hiyen go gwahade igiŋ wor
 po hiriŋ.

14 Goyenbe Farisi mar gobe
 siŋare kuŋ yiŋgen uliŋ dahan
 mat Yesu mayteke kami yen
 mere sege iramiŋ.

*Yesube Al Kurunj beleŋ
 basiŋa irtiŋ*

15 Be, Farisi mar beleŋ
 mata tiniŋ teŋ hin han goyen
 bebak teŋbe gasuŋ go tubul
 teŋ hoyanđe kurinj. Kukeb
 al budam po gama irde
 kwamiŋ. Irkeb garbam
 miŋyaŋbe tumňaŋ sope yirke
 igiŋ haminj.

16 Gwaha yirde al buda
 go guram dirhem gake al
 hoyanj ma momoŋ yirnayiŋ
 yen hayhay yiryiŋ.

17 Mata kuruŋ tiyyiŋ gobe
 Al Kurunj beleŋ mere basaŋ
 alminj Aisaia mere irke
 asanđe kayyiŋ gote iginenj
 kawan forok yiriŋ. Merebe
 gahade:

18 “Al gabe nere meten al,
 basiŋa irmiriŋ goyen.

Yenbe bubulkuŋne wor
 po yen nurde uneŋ
 hime.

Irde yen ge amanęŋ wor
 po nurde hime.

Holi Spirit teŋ kermeke ketal
 uryenj.

Irkeb ne beleŋ al iginja
 buluŋya pota yirde
 gote muruŋgem yuneŋ
 yuneŋ goyen megen
 al hike kwa kuruŋ
 gayen momoŋ yirde
 tukuyenj.

19 Yenbe al kuraya kadom
 mohoŋde teŋ kwep
 kwep ma tiyyenj.

Irde beleŋyəŋ mere
kuware ma teŋ hik
nurnayinj.

20 Al kura bisike kokan go
gwahade, buluŋ hinij
teŋ hinayinj goyen bu
luŋ ma yiryeŋ.

Irde al kura buluŋ heŋ
hulsi aymuk irtinj yara
hinayinj goyen wor bu
luŋ ma yiryeŋ.

Matamij gobe bada ma
hiyyen.

Gwahade po teŋ teŋbe
alya bereyaminj
tumjanj yumulgan teŋ
pasi iryeŋ.

21 Irke al miŋ hoyanj Yuda
mar moŋ gore yeŋ ge
hekkenj nurde faran
yurd yurd niŋ doyan
irde hinayinj,” yitinj hi.

Aisaia 42:1-4

Yesuya Belsebulya

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-
23; 12:10)

22 Be, gwaha yeŋ hikeyabe
al kura unjura ketal urtinj
goyen teŋ wayaminj. Al
gobe dilin titminj irde mo
hoŋ manaj kattinj. Be, al
gobe Yesu beleŋ sope irkeb
naŋkenenj mere teŋ tiyyinj.

23 Irkeb gabu iramiŋ
mar beleŋ mata go keneŋ
hurkuŋkat wor po teŋbe,
“Mesaia Dewit Urmiŋ kame
wayyen yeŋ hanjen gobe al
gago wet?” yaminj.

24 Goyenbe Farisi mar
beleŋ mere go nurdeb,
“Moŋ, unjurayen kurunjimj
Belsebulyen tarende unjura
gogo yakira teŋ hi,” yaminj.

25 Irkeb Yesu gobe al
dufay heŋ hinhan goyen
yeneŋ bebak teŋbe gaha
yinyinj: “Tiyuŋ kuruŋ kura
bana al beleŋ yiŋen uliŋ
kadom asogo gird teŋ bur
yenayinj gobe saninj ma
heŋ buluŋ henayinj. Irde
al miŋ dirŋenj kura wor
gwahade po, yiŋen uliŋ
kadom asogo gird teŋ bur
yenayinjbe tumjanj saninj ma
heŋ hinayinj. Taunde niŋ al
wor gwahade po, awalikde
ma hinayinjbe epte ma saninj
heŋ hinayinj.

26 Niŋgeb gwahade goyen
po Satan beleŋ yeŋ yufukde
haŋ unjura buda goyen
haram yirde yakira tiyyenjbe
dahadem saninj henayinj?
Hubu geb.

27 Goyenbe deŋ beleŋ
Belsebulyen tarende unjura
yakira teŋ hi nineŋ haŋ.
Munaŋ deŋ gama dirde haŋ
mar wor unjura yakira teŋ
hanjen goyenbe ganunyen
saninjde mata go teŋ haŋ yeŋ
nurde haŋ? Belsebulyen
tarende ma Al Kurunyen
tarende? Mel gobe unjura
yakira teŋ teŋ saninjbe Al
Kuruŋ hitte mat waŋ hi yeŋ
nurde haŋ geb, deŋ beleŋ ne
nineŋ haŋ gobe usi wor po
irde haŋ yeŋ nurd dunnayinj.

28 Niŋgeb nebe Al Ku
runyen saninjde unjura
yakira teŋ himyen geb, Al
Kuruŋ beleŋ doyan dird dird
gobe bikkenj deŋ hitte gago
forok yihi.

29 “Be, daha matbe al
kura gore kuŋ al hoyanj

tareŋ minyaŋ gote yare hurkuŋ samuŋmiŋya det- miŋya yade kuyen? Gwaha tiye yenbe al gore kuŋ saŋŋ minyaŋ al go wa teŋ fere teŋ gab epte yamiŋde niŋ detya samuŋmiŋya goyen yawaryeŋ.

30 “Be, al kura ne niŋ ma heŋ haŋ marbe asogone. Irde al kura Al Kuruŋ hitte al yukuŋ yukuŋ niŋ faraŋ ma nurde haŋ marbe al bur yirde meteŋ go buluŋ irde haŋ yeŋ nureŋ.

31 Niŋgeb al kura mata buluŋya sukal mereyamiŋ ge teŋ Al Kuruŋ pohogay irkeb igiŋ halde unyeŋ. Goyen-poga al kura Holi Spirit sukal iryen gobe Al Kuruŋ beleŋ epte ma wor po halde pasi ird unyeŋ.

32 Al kura ne Al Urmij gayen asogo nirde mere buluŋ tiyyeŋbe pohogay nirke igiŋ halde pasi ird unyeŋ. Goyenbe al kura Holi Spirit beleŋ meteŋ teŋ hi yeŋ nurd nurd ga asogo irde mere buluŋ tiyyeŋ gobe epte ma wor po mata buluŋmiŋ goyen halde unyeŋ. Megen gar heŋya, ma kame Al Kuruŋyen nature gor wor epte ma halde unyeŋ.

33 “Hebe iginen beleŋ gab dikala dirke he igiŋ ma he buluŋ yeŋ hanjen. Niŋgeb iginen igiŋ forok yewoŋ yeŋ nurdeb he go sope irde haraŋ henayin. He goyen sope irde haraŋ ma henayiŋbe iginen buluŋ buluŋeŋ forok yenayin.

34 Deŋbe kunere duwi yara buluŋ wor po geb. Meretiŋya matatinyabe buluŋ ala po. Niŋgeb deŋ gwahade beleŋ mere kura igiŋ ma po tinayin. Hubu wor po. Bitiŋ bana dufay buluŋ beleŋ makin hitiŋ gore mohonjiŋde mat kat kuŋ hiyen.

35 Niŋgeb al igiŋbe biŋde dufay igiŋ hinayin goyen yade kawan yirde hiyen. Munan̄ al buluŋbe biŋde dufay buluŋ hinayin goyen kawan yirde hiyen.

36 Goke teŋbe fudinde wor po dineŋ hime, Al Kuruŋ beleŋ al igiŋya buluŋya pota yiryen nature gorbe melaktiŋ soŋ heke ne niŋ mere buluŋ mat yitiŋ kuruŋ goke merere huwarde daniŋ gwaha yamiŋ goyen Al Kuruŋ momon̄ irnayin.

37 Niŋgeb mohonjiŋde mat mere kat kuyen gore gab nalu goyenter mere teŋ hanjen gote murunjem igiŋ dunyeŋ ma buluŋ dunyeŋ goyen nurnayin,” yinyiŋ.

*Al Kuruŋyen saŋŋde det kura irke kinniŋ inamij
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)*

38 Be, Farisi mar kuraya Moseyen saba marya beleŋ, “Tisa, Al Kuruŋyen saŋŋde mata tiŋeŋ kura irke kinniŋ yeŋ nurde hite,” inamij.

39 Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Dufay buluŋ kerde mata manan̄ buluŋ teŋ haŋ mar goreb mata tiŋeŋ Al Kuruŋ beleŋ po ga irtek goke

po gusuŋaŋ heŋ hanjen. Goyenbe bikkeŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ al Yona beleŋ mata teŋ mere tiyyiŋ goyen po ga nurnayiŋ. Mata tiŋeŋ hoyaq kura ma kennayiŋ.

⁴⁰ Yonabe makaj dapŋa kuruŋ biŋde wawuŋ karwo goŋ hinhin gwahade po, ne Al Urmiŋ gayen wor megeŋ biŋde naŋkahalya wawuŋya karwo heŋ.

⁴¹ Irde Niniwe taunde niŋ mar gobe Yona beleŋ kuŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ heŋ tagalkeb mata buluŋmiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ hamiŋ. Goyenbe alya bereya gayenter gayenbe ne saba teŋ hime gabe Yonayen saba gote folek gega, go ma nurde hanj. Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ al igiŋya buluŋya pota yiryeŋ naturebe Niniwe niŋ mar beleŋ huwardeb merene ma nurde hanj mar gayen miŋge yirnayiŋ.

⁴² Bikkeŋ Solomon beleŋ Israel naŋa doyaŋ irde hinhinyabe naŋa gisaw niŋ doyaŋ bere kuruŋ kura Siba beleŋ Solomonyen dufaymiŋ wukkeŋ goyen nure yeŋ wayyiŋ. Goyenbe alya bereya gayenter niŋ gayenbe ne Solomonyen dufay folek gare saba yirde hime gega ma nurde hanj. Niŋgeb kame Al Kuruŋ beleŋ al igiŋya buluŋya pota yiryeŋ natureb doyaŋ bere Siba beleŋ huwardeb merene ma nurde hanj mar gayen merem yaŋ yiryeŋ.

⁴³ "Be, uŋgura kura al

uliŋde takira tike kat kuyeŋ gobe mali naŋa al ma hitek bana goŋ kuŋ usaŋ heŋ heŋ gasuŋ niŋ naŋkeneŋ kuŋ hiyeŋ. Goyenbe gasuŋ kura ma kinyeŋ.

⁴⁴ Irdeb, 'Bikkeŋ hinhem gasuŋde gor mulgaŋ heweŋ,' yiyyeŋ. Irdeb mulgaŋ heŋ wanje gasuŋ bikkek gobe Al Kuruŋyen mere biŋde ma kiriyiŋ geb, halde haraŋ heŋ sope irtiŋ yara kinyeŋ.

⁴⁵ Irdeb kuŋbe sopte uŋgura 7 yende saŋiŋ folek goyen yupi teŋ tumjaŋ wanje al goyen ketal urnayiŋ. Gwaha tikeb al gobe hanjkapyä hinhin gwahade moŋ, buluŋ wor po hiyyeŋ," inyiŋ.

Yesuyen kuliŋya haymiŋya
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Be, Yesu go hako po al buda kuruŋ goyen mere yirde hikeb miliŋya kuliŋya beleŋ mere irniŋ yeŋ waŋ siŋare heŋ doyaŋ irde hinhan.

⁴⁷ Irkeb al kura beleŋ go yeneŋbe kuŋ Yesu goyen, "Momkeya kolge wenya gin-niŋ yeŋ waŋ siŋare ga hanj," inyiŋ.

⁴⁸ Irkeb wol heŋbe, "Ganuŋbe mamne? Ganuŋbe kolne yago?" inyiŋ.

⁴⁹⁻⁵⁰ Irdeb komatmiŋ yago yeneŋ heŋyabe, "Al kura Nanne Al Kuruŋ saŋiŋ miŋyaŋ gote mere nurde go po gama irde hanj marbe kolne, hayneya mamne yagoya. Niŋgeb mamneya

kolne weŋyabe gago haŋ, " inyiŋ.

13

Yasuŋ teŋ teŋ gote maya mere

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Be, go naŋa fay goyenter po Yesube hiyen ya go tubul teŋ kuŋ fe ala kuruŋ siŋare kura gor kipiryiŋ.

² Irkeb sopte al buda karim ma wan gabu iramiŋ. Irkeb bada heŋ hakwa kura hinhin hende gor hurkuŋ kipiryiŋ. Keperde hikeb al buda kurun gob fe siŋare huwarde hinhan.

³ Hakware gor heŋyabe saba budam maya mere mat al buda go saba yiryiŋ. Maya meremiŋ kurabe gahade: "Yasuŋ al kura det muyken tur ire yen kuriŋ.

⁴ Metenđe kuŋ tur irde tukuriŋ. Irkeb kurabe beleŋyaŋ katamiŋ. Irke nu beleŋ wan yeneŋbe namiŋ.

⁵ Kurabe hora hereŋ megeŋ halgayiŋyaŋ katamiŋ. Megeŋ tolok moŋ geb, aran po kawaŋ hamiŋ.

⁶ Goyenbe naŋa forok yeŋ temeykeb filginiŋ saŋiŋ moŋ geb, gwilgwal irde kamamiŋ.

⁷ Det muyken kurabe yamuŋ hirwaŋen yaŋ hinhan bana goŋ kateŋ kawaŋ hamiŋ. Goyenbe yamuŋ duwi gore hurkuŋ awrum yurke nonbo hamiŋ.

⁸ Munaj det muyken kurabe megeŋ igiŋ wor poyaŋ kateŋ kawaŋ hamiŋ. Irde muyken uŋkurenđe matbe 100 iginen gwahade

hamiŋ. Muyken kurabe 60, munaj kurabe 30 gwahade ala iginen heŋ tukamiŋ.

⁹ Al kirmiŋ miŋyaŋbe mere gayen keŋkela nurnaj ko," yiriŋ.

Daniŋ maya merere saba yird hinhin?

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Irkeb komatmiŋ yago goyen kuŋbe, "Daniŋ geb maya mere mat alya bereya saba yirde ha?" inen gusunjaŋ iramiŋ.

¹¹ Irkeb, "Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird gote miŋbe banare hi geb, al hoyan beleŋ epte ma bebak titek. Goyen deňbe Al Kuruŋyen tarenđe miŋ goyen igiŋ bebak tinaiŋ.

¹² Niŋgeb keŋkela wor po merene palŋa irde nurde hinayiŋ. Al kura biŋde mat fudinde wor po Al Kuruŋyen mere nurde hikeb Al Kuruŋ beleŋ meremiŋ igiŋ goyen unen tebaŋ irde hiyen. Munaj al kura gwahade moŋ gobe Al Kuruŋyen mere biŋde muŋ kura hiyen goyen wor teŋ siŋa iryen.

¹³ Al gwahade gobe det yennayiŋ gega, epte ma det gote miŋ nurnayiŋ. Irde merebe nurnayiŋ gega, epte ma mere gote miŋ bebak tinayiŋ. Niŋgeb gwahade po teŋ hinayiŋ yeŋbe gago maya mere mat saba yirde himyen. ¹⁴ Al gwaha teŋ haŋ gokeb Al Kuruŋyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ Al Kuruŋyen mere nurde asanđe kayyiŋ gobe

gago forok yeñ hi. Merebe gahade:

‘Deñbe merene nurde hinayin, irde keneñ hinayin gega, bebak ma po teñ hinayin.

15 Fudinde wor po, mel gate binje sañiñ wor po.

Kirmiñbe migisuñ yurtiñ, irde diliñbe mala titiñ.

Moñ manhan kirmiñde nurde, diliñde yenenbe binde matbe bebak wor po teñ ne hitte mulgañ heñ wake sope yirmewoñ, yitiñ hi. *Aisaia 6:9-10*

16-17 Ningeb fudinde wor po dinen hime. Bikkeñ Al Kurunyen mere basañ marya al huwak bikkeñ hinhan gobe daha wor deñ beleñ mata kuruñ yeneñ hañ gayen yentewoñ yeñ nurde hinhan. Goyenbe go ma yenenja kammaminj. Mere deñ nurde hañ gayen wor nurtewoñ yeñ nurde hinhan. Goyenbe ma nuramij. Munaj deñbe nalu iginde forok yan geb, diltiñde det igin yeneñ, kirmintiñde mere igin igin nurde hañ gago. Ningeb goke amanenj nurde hinayin.

18 “Gwahade geb yasun alyen maya mere gote miñ momoñ direñ tihim geb, keñkela nurde bebak tinañ ko.

19 Muyken beleñyan katamiñ gote miñbe da? Gobe al kura Al Kurun beleñ yende alya bereya doyan yird yird saba gote miñ nurde bebak ma tiyyen. Irke

ungura beleñ wañ saba go teñ siña irde bij sam irke mere goke ma nuryen go gwahade.

20 Megeñ halgayinjä hora arat hereñ det muyken katamiñ gote miñbe gahade: al kura Al Kurunyen saba tiñenja nurdeb aran po igin igin yeñ gama iryen.

21 Goyenbe mere go keñkela ma binde kurkuñ kipiryeñ geb, ulyanje ma Al Kurunyen mere goyen gama iryen. Al Kurunyen saba nurde gama irde hiyeñ gega, al beleñ buluñ buluñ irke gote kanduk keneñbe bada heñ aran po Al Kurunyen saba go tubul tiyyen.

22 Yamuñ duwi forok yitiñ bana det muyken katamiñ gote miñbe gahade: al kura Al Kurunyen saba nurde gama irde hiyeñ. Irde megen niñ mata teñ teñya megen niñ samuñ yad yad dufay beleñ tuluñ tikeb Al Kurunyen saba goyen igineñ miñmoñ hiyyen.

23 Goyenpoga megen iginyañ wor po katamiñ gote miñbe gahade: al kura Al Kurunyen saba nurde bebak teñ gama irde hiyeñ gob gote igineñbe budam wor po forok yenayin. Muyken kurabe igineñ 100 forok yiryen. Kurabe 60, munaj kurabe 30 forok yiryen go gwahade. Muyken buda gob igineñ kurayen kurayen forok yenayin,” yinyinj.

Yamuñ buluñyen maya mere

²⁴ Be, Yesu go gwaha yinej saba yire yejbe maya mere hoyan gahade yinyinj: “Al Kuruñ beleñ yende alya bereya doyan yird yird gobe gahade: al kura wit muykeñ goyen meteñmijde yukuñ tur yiryinj.

²⁵ Goyenbe wawuñbe al tumñañ firtinjde hikeb al gote asogom beleñ kuñ yamuñ duwi muykeñ goyen wit muykeñ tur irtinjyañ goyen tur yirde yukuñbe kuriñj.

²⁶ Kame wit go kawañ heñ kuñ iginenj hiniñ teñ hikeb yamuñ duwi goyen mananç forok yenj tukamij.

²⁷ Irkeb meten gote miñ alyen meten mar beleñ wanjbe, ‘Doyañ al, gebe wit muykeñ harañ gega, yamuñ duwi gob daha mat forok yan?’ inaminj.

²⁸ Irkeb, ‘Asogone kura beleñ mata ga tiyuñ geb,’ yinyinj. Irkeb meten marmiñ beleñ, ‘Ninjeb kuñ wasiniñ?’ inenj gusuñjañ iramiñj.

²⁹ Irkeb, ‘Gonjmiñ. Mongo wasehet yenj wit mananç tumñañ wasinak ge.

³⁰ Yubul tike tumñañde karkuwañ henayinj. Sak nalure gab wasitek. Goyare gab meten marne yamuñ duwi wa walde kumga teñ teñ niñ yad fere teñ yernayinj. Munañ witbe yade yukuñ yadi yerd yerd ya kuruñde gor yernayinj,’ yinyinj,” gwahade Yesu beleñ mel go momoñ yiryinj.

Mastet bilmiñya yisyat

maya mere

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

³¹ Be, Yesu go maya mere hoyan wor yinyinj. “Al Kuruñ beleñ alya bereyamiñ doyan yird yird gobe mastet he bilmiñ dirñeñ muñ wor po go gwahade. Al kura beleñ mastet bilmiñ goyen teñbe meteñmijde haryinj.

³² Det hoyan muykeñbe karkuwañ, munanç mastet he muykeñbe dirñeñ muñ wor po gega, kawañ heñ kuruñ heñbe meteñde gor det haryinj goyen fole yiryenj. Irkeb nu beleñ wañ hanij herenj hagam yirde gor hinayinj,” yinyinj.

³³ Irdeb sopte po siraw mere hoyan yinyinj. “Al Kuruñ beleñ yende alya bereya doyan yird yird gobe Bere kura yis teñ palawa kuruñya tigiri teñ tubul tikeb palawa go ditdi nene kuruñ hiyyenj go gwahade goyen,” yinyinj.

Maya mere mat po saba yirde hinhin

(Mak 4:33-34)

³⁴ Yesu beleñ al buda mere gwahade yirde hinhin gobe maya mere mat po yirde hinhin. Mere keñkelak mat ma yirde hinhin. Maya mere mat po yirde hinhin.

³⁵ Ninjeb Yesu beleñ maya mere mat saba tagalde hinhin gobe Al Kuruñ beleñ mere basanç alminj mere irke asanđde kayyinj gote iginenjbe gogo forok yirinj. Merebe gahade:

“Sabanebe maya mere mat po tiyenj.

Irde det banare hitij al kura bebak titek moj goyen tagaleñ,” yitiñ hi. *Tikiñ 78:2*

Yamuñ buluñyen siraw mere gote miñ

³⁶ Be, Yesu gobe al buda kuruñ go yubul teñ ya hiyende gor mulgañ hiriñ. Irkeb komatmiñ yago kuñbe, “Yamuñ duwi niñ maya mere mat tagalha gote miñ goyen momoñ dira,” inamiñ.

³⁷ Irkeb gaha yinyiñ: “Wit muykeñ igin kuñ haryin al gobe ne Al Urmiñ gayen.

³⁸ Meteñ gobe megeñ kuruñ gayen gake yihim. Munan̄ wit muykeñ gobe Al Kuruñyen dirñeñ weñ. Yamuñ duwi gobe Al Bulunÿen dirñeñ weñ.

³⁹ Irde yamuñ duwi muykeñ tur iryin al gobe unjura. Sak nalu gobe nalu funañ, irde biñge gabu ird ird mar gobe Al Kuruñyen miyoñ.

⁴⁰ Yamuñ buluñ waseñ kak alare yemeyke humga kunañ go gwahade goyen po, nalu funañdebe al hitte mata gwahade forok yiyyen.

⁴¹ Ne Al Urmiñ gare miyonje yad yermekе kuñ nere alya bereya hañ bana goj mata buluñ teñ hañyen marya mata buluñ tinañ yineñ al biñ yade hañyen marya go yukuñ gabu yirnayin.

⁴² Irde mel go yade kak ala buluñ wor po bana goj

yemeynayiñ. Irkeb gon po heñ esen misin yisen hinayin.

⁴³ Goyabe Al Kuruñ diliñde alya bereya huwak hanjen gobe Al Kuruñ beleñ doyañ yirde hiyende gor naña temeyke wuk yitiñ yara wukkek igin wor po hinayin. Al kirmiñ minyañbe mere gayen keñkela nurnañ ko,” yinyiñ.

Samuñyen maya mere

⁴⁴ Be, maya mere hoyan wor yinyiñ. “Al Kuruñ beleñ yende alya bereya doyañ yirde hi gobe gahade: samuñ kura damum hende hoyan wor po megeñ biñde bana kirtiñ hinhin. Kurareb al kura samuñ gwahade gañ hi yeñ ma nurdeya megeñ goyen talde taldeb kinyiñ. Keneñbe sopte aw uryiñ. Irdeb aman̄ wor po heñ kuñ detmiñ kuruñ goyen al yunke damu tikeb gote muruñgem tukunÿbe megeñ goyen damu tiyyiñ go gwahade.

⁴⁵ Al Kuruñ beleñ alya bereyamij doyañ yirde hi gote maya mere kurabe gahade: al kura beleñ selweñ yara kura damum hende wor po goyen goke nañkenen̄ kuñ hinhin.

⁴⁶ Kuñ kuñ igin muñ wor po kura keneñbe mulgañ heñ yende samuñ kuruñ goyen al yunke damu tikeb muruñgem teñ tukun̄ det kusamuñ wor po go damu tiyyiñ go gwahade,” yinyiñ.

Kamaŋ kuruŋyen maya mere

⁴⁷ Be, Yesu beleŋ sopte po gaha yinyinj: “Al Kurun beleŋ yende alya bereya doyaŋ yirde hi gobe gahade: makaŋ dapŋa yawarniŋ yeŋ kamaŋ kuruŋ temeyamiŋ. Irdeb dapŋa miŋ kurayen kurayen yawaramiŋ.

⁴⁸ Dapŋa makin hihi yeŋ nurdeb tuluŋ teŋ tukun sinjare irde dapŋa iginbe tiriyən yeramiŋ. Munan buluŋbe yemeyamiŋ go gwahade.

⁴⁹ Nalu funanje wor pore gorbe al hitte mata gwahade go forok yiyyen. Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ wan al huwakya al mata buluŋ teŋ hitiŋ maryā goyen pota yirnayiŋ.

⁵⁰ Irde mata buluŋ mar gobe yade kak ala kuruŋ bana gonj yemeyke esen misin yisen hinayıŋ,” yinyinj.

⁵¹ Irdeb, “Maya mere kuruŋ dirhem gote miŋ kenkela nurhaŋ we?” yinke, “Gwaha,” inamiŋ.

⁵² Irkeb, “Bebak tihit yahaŋ geb, deňbe Moseyen saba al kura saba bikkek po moŋ sabane gergeŋ manaj nurde tumŋaŋ yanarde hanj al go gwahade deneŋ hime. Niŋgeb deňbe al kura yamiŋ bana mat samuŋ bikkekya gergeŋya yade sinjare katyeŋ go gwahade goyen po saba bikkekya gergeŋya tumŋaŋ nurde hanj,” yinyinj.

*Nasaret taunde kuriŋ
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)*

⁵³ Be, maya mere buda goyen momoŋ yirdeb gasuŋ go tubul teŋ kuriŋ.

⁵⁴ Kunjbe taun gor heŋ kuruŋ hirinđe gor forok yeŋbe gor niŋ Yuda marte gabu yare kuŋ al saba yirke hurkuŋkat teŋbe, “Ey, al gabe damde kuŋ Al Kuruŋyen dufay wukkenya mata tiŋeŋ kurayen kurayen ird ird tareŋya gayen yawarun!” yamiŋ.

⁵⁵ Irdeb, “Al gabe kapenta urmiŋ moŋ? Yeŋbe Maria urmiŋ. Kuliŋ yagobe Yems, Yosep, Saimonyabe Yudasaya moŋ?

⁵⁶ Haymiŋ yagob gar ma tumŋaŋ hityen? Gega al gabe damde kuŋ dufayya tareŋya yawarun?” yamiŋ.

⁵⁷ Irdeb buluŋ nurd unamiŋ. Goyenbe Yesu beleŋ, “Al Kuruŋyen mere basaŋ marbe taunmiňde niŋ maryā tayŋeŋya beleŋ palap ma yirde meremiŋ ma nurde hanjen,” yinyinj.

⁵⁸ Irdeb yeŋ ge hekken ma nurde hinhan geb, gorbe mata tiŋeŋ budam ma forok yiryinj.

14

Herot beleŋ Yon Baptais mayke kamyiŋ

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Be, Yesu beleŋ mata kuruŋ teŋ kuŋ hinhan goyen Galili naŋa gote doyaŋ al kuruŋ Herot beleŋ mere momojmij nuryinj.

² Irdeb meteŋ marmiŋ go, “Yon Baptais maymeke

kamuŋ al go goyen sopte huwaruŋ geb, mata tiŋeŋ ird ird sanjŋ minyaŋ meteŋ teŋ kuŋ hi gogo,” yinyiŋ.

³⁻⁴ Be, Yon mayke kamyiŋ gote baranjiŋbe gahade: Yon diliŋ gerger hinhinyabe Herot beleŋ kuliŋ Filip berem Herodias goran iryiŋ. Irkeb Yon beleŋ kawan po, “Mata gob buluŋ wor po tiyan geb,” inkeb Herot beleŋ goke igiŋ ma nuryiŋ. Irdeb fulenja marmiŋ yinke Yon fere teŋ tukuŋ koyare keramiŋ.

⁵ Irde maymeke kamwoŋ yen nurde hinhan gega, al beleŋ Yon gob Al Kurunyen mere basaŋ al yen nurd uneŋ hinhan geb, Yon mayde mayde niŋ kafura heŋ hinhan.

⁶ Be, Herot gobe milin beleŋ kawaŋ kiryiŋ nalu go forok yekeb Herotya kadom wenja gabu irde dulaŋ teŋ hinhan. Irde tikiŋ hekeb Herodias wiriŋ beleŋ gor gabu iramiŋ mar goke gege tiyyiŋ. Irkeb Herot gobe aman wor po hiriŋ.

⁷ Irdeb, “Det kuraj nurde gusunjaŋ nirkeb igiŋ gunej,” inej diliŋ mar biŋa tiyyiŋ.

⁸ Irkeb milin beleŋ gwaha inaiyŋ iniyŋ gwahade po Herot iniyŋ. “Haŋka ga po Yon Baptais tonaj koronje kerde tawaŋ nuna,” iniyŋ.

⁹ Irkeb doyaŋ al go kandukŋeŋ nuryiŋ gega, bere go hitte biŋa tiyyiŋ goya al buda gor hinhan mar gore daha wet kura ninnak yen nurdeb

biŋa tiyyiŋ go po gama irde bere gore yiriŋ goyen po irde unyiŋ.

¹⁰ Irde fulenja marmiŋ hulyaŋ yirke koyare kuŋbe Yon biŋa walamiŋ.

¹¹ Irdeb Yon tonaj gobe koronje kerde tawaŋ bere go unkeb yen beleŋ tukuŋbe milin unyiŋ.

¹² Be, Yon komatmiŋ beleŋ mere go nurdeb waŋ hakwam goyen tukuŋ mete tiyamiŋ. Gwaha teŋ kuŋbe Yon kamyiŋ goyen Yesu momoŋ iramiŋ.

Yesu beleŋ al 5,000 biŋge paka yiryiŋ

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yon 6:1-14)

¹³ Be, Yon kamyiŋ mere momoŋ goyen nurdeb Yesube komatmiŋa hakwa teŋ naŋa alməm moŋde duŋkureŋ balmin hiniŋ yen kwamiŋ. Irkeb naŋa bana go niŋ taunyan niŋ marbe Yesube goŋ kwa yen nurdeb makaŋ fereŋ gama irde kwamiŋ.

¹⁴ Be, Yesu go kuŋ kuŋ fe siŋa kurhan forok yenbe al buda kurun goyen yeneŋbe bunineŋ yinyiŋ. Irde garbam minyaŋ marbe guram yirke igiŋ hamin.

¹⁵ Be, wawuŋ heweŋ teŋ hikeb komatmiŋ yago beleŋ Yesu goyen, “Naŋa bana gab tiyuŋ binde miŋmoŋ. Irde heŋ ga moŋ kidoma heweŋ tiya geb, al buda kurun ga yinke tiyunyan kuŋ yinŋeŋ biŋe kura damu teŋ ne-naŋ,” inamiŋ.

¹⁶ Irkeb Yesu beleñ, "Moñ, daniñ kunayin? Deñ beleñ det kura yunke nenañ," yinyinj.

¹⁷ Irkeb, "Gwaha dinha goyenbe neñbe beret siptesonjoñya makaj dapñä yadi iraw po hanj," inamiñ.

¹⁸ Irkeb, "Yawañ nunnanç," yinyinj.

¹⁹ Irdeb al buda kurunç go, "Yamuñyan kepernañ," yinke keperde tukamiñ. Irkeb beret siptesonjoñya makaj dapñä yadi irawaya goyen yade kotañ kaj nañkinde nañkenenç Al Kuruñyen sañiñde guram yirde yubala teñ al yunnanç yineñbe komatmiñ yago yunyinj.

²⁰ Al buda kurunç gob biñge go nen nen ep po namiñ. Irkeb komatmiñ beleñ biñge dikñeñ buda iramiñ gobe tiri 12 gwahade makiñ yirtek hamiñ.

²¹ Be, biñge namiñ mar al parguwak po kapyanç hamiñbe 5,000 hiriñ.

Yesu fe yuwalneñ hende huwarde kuriñ

(Mak 6:45-52; Yon 6:15-21)

²² Be, gwaha teñbe komatmiñ yago, "Arañeñ hakwa hende hurkuñ fe ala siñña kurhan kunaj," yinke hakwa hende hurkuñbe yeñ wa meheñ heñ fe ala siñña kurhan kwamiñ. Irkeb Yesube gor heñ al buda kurunç goyen, "Tiyuntiñyan tiyuntiñyan kunaj," yinyinj.

²³ Al buda go gwaha yineñbe Al Kuruñya mere

tiyye yeñbe dugu dabayıñde kura gor hurkuriñ. Kuñ yeñ unjkureñ goñ hikeb kidoma hiriñ.

²⁴ Munañ komatmiñ yagobe megeñ tubul teñ fe ala kurunđe hamiñ. Goyenbe meñe huwarke fe goyen makañ duba yara karkuwanç karkuwanç huwaramiñ. Irkeb hakwa gobe muñ kura ma sor iryinj.

²⁵ Be, naña miñge heñ hikeb Yesu go fe yuwalneñ hende huwarde komatmiñ yago hitte kuriñ.

²⁶ Mel gore fe hende huwarde wañ hike keneñ kafura wor po heñbe, "Gabe unjura!" yeñ uliñ barbar yeke daha tiniñ tiniñ tiyamiñ.

²⁷ Goyenbe arañ po Yesu beleñ, "Kafura ma yo. Ne wañ hime geb. Tarenç henayinj," yinyinj.

²⁸ Irkeb Pita beleñ, "Doyañ Al Kurunç, gabe fudinde ge keneñbe ninke fe hende huwarde ge hitte kwenç," iniyinj.

²⁹ Irkeb, "Igiñge waya," iniyinj. Gwaha inkeb Pita go hakwa hende mat solok yeñ fe hende harde Yesu hitte kuriñ.

³⁰ Goyenbe kuñ henyabe meñe keneñ kafura heñbe hako ga dolok yeñ keneñbe, "Doyañ Al Kurunç, farañ nura!" yeñ kekew tiyyinj.

³¹ Irkeb goyare po Yesu beleñ haniñ temeyde tanardeb isañ hiriñ. Irdeb, "Daniñ dufay budam heñ ne

nij hekkeñ ma nurde ha?" inyiñ.

³² Gwaha teñbe hakwa hende hurkaryum. Irkeb meñe kamyiñ.

³³ Irke gab hakwa biñde hinhan mar gore keneñ bebak teñbe dolon irde, "Fudinde wor po gebe Al Kuruñ Urmiiñ," inamiñ.

Genesaret nij garbam mar sope yiryiñ

(Mak 6:53-56)

³⁴ Be, gwaha teñ kuñ kuñbe Genesaret naña beleñ gon forok yaminj.

³⁵ Irkeb al gor niñ beleñ Yesu keneñ bebak teñbe mere kerke naña goyen bana niñ mar yinke garbam mar tumñaj Yesu hitte yawayamiñ.

³⁶ Irdeb, "Garbam mar gayen yubul tike meñe diba ulger niñ gote muruñ po sisaiñ urdeb igin henaj," inej esej mere iramiñ. Ningeb al garbam minyañbe Yesu go sisaiñ urde tumñajde igin hamij.

15

Yesu beleñ asem yagot mata walde yunyij

(Mak 7:1-13)

¹ Be, naña goyen bana metej teñ kuñ hikeyabe Yerusalem taun kurunde mat Farisi mar kuraya Moseyen saba mar kuraya goyen Yesu hitte wanbe,

² "Danij geb komatge yagobe asininiñ yagot mata ma gama irde hanj? Yenbe dula tiniñbe mali po biñge

nene hanj. Haniñ ma haldeya gwaha teñ hanj," inamiñ.

³ Irkeb wol heñbe, "Munañ deñbe danij geb asetiñ yagot mata niñ po teñbe Al Kuruñyen merebe pel irde buluñ irde hanjen?

⁴ Al Kuruñ beleñbe, 'Nantinya mamtinyabe palap yirde hinayiñ,' yitiñ hi niñgeb, 'Al kura naniñya milinya mere buluñ yiryeñ gobe mayke kamyenj,' yitiñ hi.

⁵ Goyenbe deñbe saba goyen tigiri teñbe, 'Al kura naniñya milinya det kura farañ yurtek goyen ma yuneñbe, "Igiñ farañ durmewoñ gega, Al Kuruñ uneñ yen basiñja irmiñ geb, go ma farañ dureñ," yinyeñ gobe mata buluñ moñ,' yen al saba yirde hanjen.

⁶ Ningeb al gwaha mat saba yirke Al Kuruñyen mere ma gama irde naniñya milinya palap ma yirde dulinj hanjen. Deñbe gwahade goyen po asetiñ yagot mata niñ teñbe Al Kuruñyen mere buluñ irde hanjen.

⁷ Usi mar wor wor, Al Kuruñyen mere basañ al Aisaia beleñ asanđe kayyij gobe fudinde wor po deñ gake kayyij.

⁸ Merebe gahade:

'Mel gabe mohoñde po turuñ nirde hanj.'

Gega biñdebe ne niñ ma nurde hanj.

Hoyañde wor po hanj.'

⁹ Mel gabe megen niñ marte

saba po gama irde al
saba yirde hanj.

Mel gabe bij hende
hende po dolon nirde
hanj,’ yitin hi geb,”
yinyinj. Aisaia 29:13

¹⁰ Be, Yesu gob mel Farisi
marya Moseyen saba marya
goyen gwaha yinejbe al
buda kurun gor hinhan go
yinke yen binde wayaminj.
Irkeb, “Mere ga nurde bebak
tinañ ko.

¹¹ Det kura al mohonje
mat binde kurkuyen gore Al
Kurun dilinde al go bulun
ma iryenj. Goyenbe det kura
mohonje mat kat kuyen gore
po gab Al Kurun dilinde al go
bulun iryenj,” yinyinj.

¹² Gwaha yinkeb komat-
miñ yago beleñ wanjbe,
“Farisi marbe mere taha
goke igin ma nurde hanj
goyen yeneñ bebak taha?”
inamiñ.

¹³ Irkeb wol hejbe, “He
kura Nanne Al Kurun
tareñmiñ kurun gore ma
haryin gobe filginij manaj
tumjanj wasiyenj.

¹⁴ Niñgeb diliñ titmiñ buda
gobe yeneñ wasak tinañ.
Mel gobe saba fudinde goyen
ma bebak teñbe al mata
bulunjde yukan hanj. Al kura
diliñ titmiñ beleñ kadom
yinjeb yara goyen beleñ
ikala irde tukanj hime yiyyen
gobe tumjanjde kuñ mete
titmiñde katiryenj,” yinyinj.

¹⁵ Irkeb Pita beleñ, “Maya
mere gote miñ momoj dira,”
inyinj.

¹⁶ Irkeb, “Deñ manaj du-

faytiñ munj kura ma wuk yen
hanj?

¹⁷ Det kura al mohonje
mat binde kurkuyen gobe
kamebe kat kuyen gobe ma
nurde hanj?

¹⁸ Goyenbe det mere kura
al mohonje mat forok yen
hanjen gobe binde mat wanj
hanjen geb, gore gab Al Ku-
run dilinde al go bulun yirde
hanjen.

¹⁹ Dufay bulun, al gasa
yirke kamde kamde mata,
al kura berem yanç gore
bere hoyanya duwan teñ teñ
mata, alya bereya foñejde
leplep mata, kawe mata,
merere huwarde usi mat
mere teñ teñ matayabe mere
bulun mat teñ teñ mata
kurun gobe al binde mat pul
yen hanjen.

²⁰ Det gwahade gore gab
Al Kurun dilinde al bulun
yirde hanjen. Haniñ hal
hal mata keñkela ma gama
irde dula tinayin gore al bu-
lun ma yiryenj,” yineñ saba
yiryenj.

*Kenan marte bere gote du-
fay sanj*
(Mak 7:24-30)

²¹ Be, Yesu go naña hin-
hin goyen tubul teñ Saidon
taunya Tair taunyat naña
bana goñ komatmiñ yagoya
kwamiñ.

²² Irkeb taun iraw goyen
bindere tiyuñ kura hinhinde
gor mat Kenan mar bere
kura gore Yesu hitte wanjbe,
“Doyañ Al Kurun, Dewit Ur-
miñ, bunijenj nirde faran
nura. Wernebe uñgura beleñ

waŋ herŋeŋ irtiŋ hi geb, buluŋ buluŋ wor po irde haŋ,” ineq eseq uryiŋ.

²³ Goyenbe Yesube meremiŋ goyen muŋ kura haywaŋ ma hiriŋ. Irkeb komatmiŋ yago beleŋ, “Eseŋ durde gama dirlinje po hi geb, takira tike kwi,” inamiŋ.

²⁴ Irkeb wol heŋbe, “Nebe Israel mar Al Kurunyen sipsip meremiŋ ma nurde duwi hitiŋ goke po wamirin geb,” yiriŋ.

²⁵ Irkeb bere gore waŋ palap irde dokolhoŋ yugu-luŋ teŋbe, “Doyan Al Kurun, faraŋ nura,” inyiŋ.

²⁶ Irkeb wol heŋbe, “Dirinje bingebi epte ma goran yirde yad kulumiŋ yago yunke nenayiŋ,” inyiŋ.

²⁷ Gwaha inkeb bere gore wol heŋbe, “Doyan Al Kurun, mere gobe fudinde ninha gega, dirinje bingebi dikŋen katnayiŋ gob kulu wor nene hanjen. Niŋgeb faraŋ nu-rayiŋ,” inyiŋ.

²⁸ Irkeb Yesu beleŋ, “Bere, ne niŋ hekken wor po nurha geb, gusuŋaŋ nirha gote igineŋ forok yiyyen geb,” inyiŋ. Be, wiriŋ gobe goyare go po iŋiŋ hiriŋ.

Al garbam kurayen kurayen sope yiryiŋ

²⁹ Be, Yesu go naŋa goyen tubul teŋ mulgaŋ heŋ Galili fe ala kurun feren kui kui be dugu dabayinje kura gor hurkuriŋ.

³⁰ Irkeb al budam wor po yeŋ hitte wayamiŋ. Waŋ heŋyabe al kahaŋ nonbo

hitiŋ, diliŋ titmiŋ, uliŋ albo yirtiŋ, mohoŋ kattinyabe garbam hoyan minyaŋ marya goyen sope yirke iŋiŋ henan yeq nurde yawaŋ kahaŋ miŋde yeramiŋ. Irkeb sope yiryiŋ.

³¹ Al gabu iramiŋ mar beleŋ mohoŋ kattiŋ mere tike yenamiŋ. Uliŋ albok hitiŋ goyen iŋiŋ heŋ, kahaŋ buluŋ hitiŋ goyen huwarde kuŋ waŋ teŋ, diliŋ titmiŋ naŋkenen tike yeneŋbe hurkuŋkat teŋbe Israel marte Al Kurun go turuŋ irde kasor iramiŋ.

Al 4,000 biŋge yunke namiŋ
(Mak 8:1-10)

³² Be, Yesu beleŋ komatmiŋ go yinke wakeb, “Al buda kurun gabe tumŋanjde hiteke kuŋ kuŋ yerenkek hihi. Goyenbe det go kura netek miŋmoŋ hahaŋ. Biŋge ma nene tiyuŋmiŋ kunayiŋbe beleŋyaŋ kamnayiŋ geb, buniŋeŋ yeneŋ hime,” yinyiŋ.

³³ Irkeb komatmiŋ beleŋ wol heŋbe, “Tiyuŋ binde miŋmoŋ naŋa gahade gab biŋge damde niŋ yade al buda kurun gahade gayen yunteke nenayiŋ?” inamiŋ.

³⁴ Irkeb, “Beretbe dahade hanj?” yinkeb, “Beretbe 7ya makaj dapŋa mukŋen yadi kura goya po hanj,” inamiŋ.

³⁵ Be, al buda gabu iramiŋ go megen keprnaŋ yinke keperde tukamiŋ.

³⁶ Irkeb beretya dapŋaya go yadeb Al Kurun iŋiŋ

nurde uneŋbe beretya dapŋaya go yubala teŋbe komatmiŋ yago al yukuŋ yunnaŋ yeŋ yunyinj. Irkeb gwaha po tiyamiŋ.

³⁷ Al buda kuruŋ gobe binje go nene ep wor po namiŋ. Irkeb Yesuyen komat beleŋ binje dikŋeŋ al beleŋ ep nene yubul tiyamiŋ goyen yade tiri 7 gwahade makinj yirtek iramiŋ.

³⁸ Bereya dirinya ma kapyan heŋ al parguwak po kapyan haminjbe 4,000 hirinj.

³⁹ Binje yunke neke gabe, “Tiyuntinjyan tiyuntinjyan kunayinj,” yinyinj. Irdeb komatminya hakwa hende hurkuŋbe naŋa kura Mag-adan taun binde beleŋ goŋ kwamiŋ.

16

Mata tiŋeŋ kura ira ineŋ gusuŋaŋ iramiŋ

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Be, Yesu go goŋ hikeb Farisi marya Sadusi marya beleŋ Yesu hitte wanjbe tuŋaŋ urniŋ yeŋ, “Mata tiŋeŋ Al Kuruŋ beleŋ irtek goyen kura irke kinniŋ,” inamiŋ.

² Irkeb Yesu beleŋ, “Denbe wawuŋbaŋa heŋ naŋa buk yekeb, ‘Kadila heweŋ tiya,’ yeŋ hanjen.

³ Irde wampotbe, ‘Naŋa buluŋ hihi geb, kigariŋ kateŋ tiya,’ yeŋ hanjen. Denbe

naŋkiŋ keneŋ gab kadila heweŋ tiya ma kigariŋ kateŋ tiya goyen keŋkela nurde hanjen. Goyenbe gayenter niŋ mar goke teŋbe Al Kuruŋ beleŋ mata forok yirde hi goyen daniŋ geb yeneŋ bebak ma teŋ han?

⁴ Deŋ gayenter niŋ marbe mata buluŋ teŋ Al Kuruŋ harhoktinj uneŋ haŋ geb, mata tiŋeŋ kurayen kurayen goke po naŋkeneŋ hanj. Goyenbe kura kinniŋ yekeb Yona hitte mata forok yirinj* go gwahade goyen po kame dikala direŋ,” yineŋbe mel goyen yubul teŋ hoyanje kuriŋ.

Farisi marya Sadusi maryat saba buluŋ
(Mak 8:14-21)

⁵ Be, fe ala kuruŋ go warde siŋa kurhan kwamiŋya goyenbe komatmiŋ go biŋ sir yekeb beret kura ma yade ga kwamiŋ.

⁶ Be, Yesu beleŋ Farisi marya Sadusi marya goke komatmiŋ goyen, “Keŋkela heŋ hinaj ko. Moŋgo mel gote yis beleŋ buluŋ diryen geb,” yinyinj.

⁷ Gwaha yinkeb komatmiŋ beleŋ, “Beret kura ma yad wayhet geb, gogo dina,” yeŋ yinjeŋ uliŋ kadom mere gird tiyamiŋ.

⁸ Komatmiŋ go mere kusa irde hike yeneŋbe, “Daniŋ dindikenj uliŋ beretniňinj

* **16:4:** Yonabe wawuŋ karwo makaŋ dapŋa kuruŋ milinj gote biŋ bana heŋbe sopte siŋare katyiŋ. Gobe Yesu kamyiŋde mat yerenkek heke sopte huwaryiŋ gote tuŋaŋej.

miñmoñ yeq hanj? Deñbe ne niñ ma hekkeñ nurde hanj?

⁹ Muñ kura ma po bebak teñ hanj? Beret siptesonjoñ al 5,000 namiñ gote dikñeñbe tiri dahade makin yirtek hamin?

¹⁰ Goyen moñ kenem beret 7 goyen al 4,000 nañ gote dikñeñ yade tiri dahade makin yirtek hanj?

¹¹ Farisi marya Sadusi maryat sababe yis beleñ palawa bana hilyan kutin yara al hoyan kurun gote dufay buluñ yirde hi goke dinen hime. Beret niñ ma yeq hime gayen daniñ geb bebak ma teñ hanj? Ningeb sopte dinen hime, Farisi marya Sadusi maryat yis beleñ buluñ diryenkek geb, keñkela heñ hinayinj,” yinyinj.

¹² Be, gwaha yinke gab, “Yis beret bana irde hanjen goke ma dinen hi. Farisi marya Sadusi maryat sababe yis yara goke hayhay dirde hi,” yeq nuraminj.

Yesu, gebe Mesaia

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Be, Yesu go komatminjya nañja bana go tubul teñ kuj Sisaria Filipai taun binde binde heñ heñbe gusunjanj yiryinj. “Ne Al Urmiñ gayen gake al hoyan beleñ ganuñ yeq hanj?” yinyinj.

¹⁴ Irkeb wol heñbe, “Al kura beleñ gebe Yon Baptais yeq hanj. Munañ kura marbe Elaia gineñ hanj. Kurabe Yeremaia ma Al Kurunyen

mere basaq mar hoyan kura goyen gineñ hanj,” inamiñ.

¹⁵ Irkeb, “Munañ deñ gayenbe nebe ganuñ yeq nurd nuneñ hanj?” yinyinj.

¹⁶ Irkeb Saimon Pita beleñ, “Gebe Mesaia, Al Kurun gwa-hader hitin al gote Urmiñ,” iniyinj.

¹⁷ Gwaha inkeb, “Mere gobe Nanne Al Kurun sanin miñyanj al gore ginke gab gago yaha. Al kura beleñ ma mere goyen momoñ gira. Ningeb Al Kurun beleñ guram girde sanin giryen.

¹⁸ Gebe ne niñ dufayge hora yara tareñ irha geb, Pita gineñ hime. Ningeb hora go hendebe nere alya bereya yerenj.

¹⁹ Irde Al Kurunyen alya bereya doyan yird yird sanin goyen ge gunenj. Ningeb ge beleñ igin yawayinjbe Al Kurun wor igin yiyyenj. Irde ge beleñ buluñ yawayinjbe Al Kurun wor buluñ yiyyenj,” iniyinj.

²⁰ Gwaha inenjbe tumjanje komatminj goyen, “Al hoyan kura hitte ne niñ yeq, ‘Yenbe Mesaia,’ ma yinnayinj,” yineñ utañ yiryinj.

Kamde kamdemij ge kawan tagalyinj

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Be, goyenter mat komatminj yago goyen kawan po, “Nebe Yerusalem kweñ. Kumekeb Yuda marte doyan mar parguwakya Al Kurun dolonj ird ird mata doyan

marte karkuwanjyabe Moseyen saba marya belej buluŋ buluŋ nirde mununke kameŋ. Goyenpoga kamenj goyen yereŋkek hekeb huwareŋ,” yinyiŋ.

22 Irkeb Pita belej mere go nurdeb yeŋ muŋ po tapat irdeb inej teŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, gwaha ma tiyayiŋ. Mata gobe ge hitte ma po forok yiyyeŋ geb,” inyiŋ.

23 Irkeb fulgaŋ kaŋ Pita keneŋbe, “Satan, hoyaq kwa! Gebe beleŋne pet teŋ ha geb. Dufay gobe Al Kuruŋyen moŋ, alyen dufay po geb,” inyiŋ.

24-25 Gwaha teŋbe komatminj yago goyen gaha yinyiŋ: “Al kura gama nirde kanduk yeneŋ yiŋen ge kafura heŋ harhok nunyen al gobe kame toneŋbe kanduk kinyen. Munaŋ al kura ne gama nirde kamde kamde niŋ ma kafura heŋ kanduk kuruŋ teŋ uliŋ misiŋ kateŋ hiyen al gobe toneŋbe igit hiyen. Niŋgeb al kura ne gama nire yeŋbe megen niŋ dufayya mataya harhok yunyen. Irdeb kanduk yeneŋ hiyen gega, yiŋen ge ma nurde gama po nirde hiyen.

26 Al kura megen niŋ samuŋ budam yade denjem yan hiyyen gega, al gobe Al Kuruŋ diliŋdeb kamtiŋ yara hiyyen gobe daha tiyyen? Gobe igit moŋ, buluŋ wor po. Niŋgeb megen niŋ samuŋ kura teŋ gore Al Kuruŋyen bearar bana hiyen al gob epte ma damu teŋ

tumulgaŋ titek.

27 Ne Al Urmiŋ gab kamebe Nanne Al Kuruŋyen saŋiŋ turnuŋ yan goyen manaj kateŋ. Goya goyenbe miyoŋmīŋya kattek. Irdeb alya bereyat matamiŋ da-hade dahade goyen gote murungembe gwahade po yuneŋ.

28 Goyenpoga deŋ gar hanj gayen kurabe ma kamdeya ne Al Urmiŋ gare Al Kuruŋyen tareŋde alya bereyamiŋ doyaŋ yirde heŋ goyen kennayiŋ. Mere gabe fudinde wor po dineŋ hime,” yinyiŋ.

17

*Yesu uliŋ hoyaq hiriŋ
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

1 Be, naŋa fay 6 kamereb Yesu belej Pita, Yemsyabe kuliŋ Yonya po yade dugu kuruŋde kura gor hurkamiŋ.

2 Gor heŋbe Yesu go mel gote diliŋ mar po uliŋ hoyaq hiriŋ. Dinsokdebe naŋa timiyytiŋ yara hiriŋ. Uliŋ umŋa kerde hinhin go wor faykek wor po hiriŋ.

3 Gwaha tikeyab diliŋ mar po Moseya Elaiaya forok yeŋ Yesuya mere teŋ hinhan.

4 Irkeb Pita belej Yesu goyen, “Doyaŋ Al Kuruŋ, gar gabe neŋ hitek gasuŋ igit muŋ wor po. Niŋgeb ge belej ok yekeb deŋ al karwo hitek heŋ heŋ gasuŋ kura yireŋ. Kurabe ge niŋ, kurabe Mose niŋ, munaŋ kurabe Elaiia niŋ,” inyiŋ.

5 Mere gwaha teñ hikeyabe kigariñkiñ faykek wor po kura gore wañ aw yuryinj. Irkeb al melak kura gagap bana goreb, "Al gabe Urne. Yenbe bubulkuñje wor po, yen ge bener mat amanenj wor po nurde hime. Ningeb yende mere po nurde gama irde hinayinj," yirinj.

6 Be, Yesuyen komatminj beleñ mere go nurdeb kafura wor po heñ biñ tadam mat megen katamij.

7 Gega Yesu beleñ wañ yanardeb, "Kafura heñ ma, huwarnanj!" yinyinj.

8 Gwaha yinke nañkenenjbe Yesu unjkureñ po hike kenamij. Al hoyanbe hubu.

9 Be, dugure gor mat kateñ henjabe Yesu beleñ mel go saba yirde, "Hanñka det kenhanj gayen gake al hoyan kura momonj ma yirnayinj. Ne Al Urminj gayen kamenjde mat sopte huwarmeke gab iginj tagalnayinj," yinyinj.

10 Irkeb mel gore, "Daniñ geb Moseyen saba mar beleñ Elaia wa wake gab Mesaiaabe kame wayyen yen hanjen?" yen gusunjanj iramiñj.

11 Irkeb, "Elaia wa meheñ heñ det sope irke gab Mesaia wayyen yen hanjen gobe fudinde.

12 Ningeb Elaiaabe bikkenj wayunj. Goyenpoga alya bereyabe keneñ bebak ma tiyanj. Irde yinjenjde dufay po gama irde buluñ buluñ irde mayke kamunj. Mel goreb yen irañ gwahade goyen po ne Al Urminj gayen

wor gwahade po nirnayinj," yinyinj.

13 Irke gab, "Yon Baptais niñ dineñ hi," yen bebak tiyamij.

Diriñ unjoram yañ sope iryinj

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

14 Be, mel go dugure mat kateñ al gabu kuruj iramiñde gor forok yekeb al kura gore Yesu hitte wañ diliñ mar dokolhoñ yuguluñ tenjbe,

15 "Doyañ Al Kuruj, urne buniñej irde faraj ura. Bu toneñ miyanj geb, uliñ misiñ kuruj kateñ hiyen. Kurareb kak alare kateñ hiyen. Kurareb fe alare kateñ hiyen.

16 Komatge yago hitte tawayhem gega, sope ma irhanj," inyinj.

17 Irkeb, "Deñ gayenter niñ marbe dahade ningeb Al Kuruj niñ dufaytin muñ kura sanjinj ma irde hanj? Tonanjtin sanjinj wor po, saba dirmañ dirmañenj. Gayak ga ma deñya hityen gega, hako po hanj. Diriñ go tawananj," yinyinj.

18 Irdeb diriñ go teñ wakeb unjura diriñ bana hinhin go inen teñ takira tike kat kuriñ. Irkeb goyare po iginj hiriñ.

19 Be, go kamereb yen unjkureñ po heñ gab komatminj beleñ, "Daniñ geb neñbe unjura go ma takira tihit?" inamij.

20-21 Irkeb, "Deñ unjura takira ma tahanj gobe Al Kuruj niñ hekkenj nurde hanj

gobe kuruŋ mon. Niŋgeb fudinde wor po dinhem. Al Kuruŋ niŋ dufaytiŋ hek irde hanj goyen mastet he bilmiŋ dirŋeŋ muŋ gwahadebe megen gar det kura irnayıŋbe meteŋeŋ ma diryen. Niŋgeb dugu gayen ‘Gar mat siŋgiŋ teŋ iror kwa!’ inkeb gwahade po tiyyeŋ,” yinyiŋ.*

²² Be, Yesuya komatmiŋya gabu henje tumŋaŋ Galili naŋa bana kwamiŋ. Irdeb Yesu beleŋ, “Ne Al Urmiŋ gabe mununtek al haniŋde nernayıŋ.

²³ Irke mununkeb kameŋ gega, yereŋkek hekeb Al Kuruŋ beleŋ sopte nisan heke huwareŋ,” yinyiŋ. Gwaha yinkeb komatmiŋbe kandukŋeŋ wor po nuramiŋ.

Al Kuruŋyen ya balem gote teks

²⁴ Be, gwaha teŋ kuŋ kuŋbe Kapeneam taunde forok yamiŋ. Irkeb Al Kuruŋyen ya balem niŋ teŋ teks yad yad mar beleŋ Pita hitte wanje, “Tisage gayen Al Kuruŋyen ya balem niŋ teŋ teks kura yerde hiyen?” inamiŋ.

²⁵ Irkeb, “Gwaha,” yinyiŋ.

Be, gwaha yineŋbe Yesu hinhin ya go biŋde hurkukeb goyare po Yesu beleŋ, “Saimon, megen niŋ doyan mar karkuwaŋ yuntek teks kurayen kurayen gobe ganuŋ mar beleŋ gab yerde hanjen? Urmiŋ yago beleŋ

yerde hanjen ma al hoyan beleŋ yerde hanjen? Gebe dahade nurde ha?” ineŋ gusuŋaŋ iryiŋ.

²⁶ Irkeb Pita beleŋ wol henje, “Al hoyan beleŋ yerde hanjen,” inyiŋ. Irkeb, “Gwaha, doyan mar karkuwaŋ gote dirŋeŋ weŋbe naniŋ yagon teks ma yerde hanjen geb.

²⁷ Goyenpoga teks ma yerteket dufaymiŋ buluŋ henak geb fete kuŋ funal temeyaiŋ. Irde dapŋa meheŋde wor po tawayiŋ gobe mohon takila teŋ teks yertek hora kura kenayiŋ. Hora go tukuŋbe neya geyat teks keraiŋ,” inyiŋ.

18

Ganuŋbe deŋem kuruŋ wor po hiyyeŋ?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Be, goya goyenbe komatmiŋ hoyan beleŋ Yesu hitte wanje, “Ganuŋbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamin doyan yirde hire gor niŋ deŋem yaŋ wor po hiyyeŋ?” yeŋ gusuŋaŋ iramiŋ.

² Irkeb diriŋ dirŋeŋ kura inke komatmiŋ yago hinhande gor waŋ huwaryiŋ.

³ Irkeb Yesu beleŋ, “Fudinde wor po dineŋ hime. Diriŋ gahade gayenbe yiŋgeŋ al deŋem yaŋ heŋ heŋ niŋ ma nurde hanjen. Gwahade goyen po al kura yiŋgeŋ al deŋem yaŋ heŋ heŋ

* **17:20-21:** Asaŋ hoyanđebe gahade hi: ²¹ *Goyenbe uŋgura gwahade goke dindikeŋ biŋge kutja irde Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde takira tike gabe kat kuyen.*

niŋ ma nurde haŋ marbe
Al Kuruŋ beleŋ yende alya
bereya doyan yirde hi bana
goŋ iginj hurkunayin.

⁴ Niŋgeb al kura diriŋ gahade ga hinaiŋ marbe Al Kuruŋ diliŋde deňem yan wor po yeŋ yinyen.

⁵ Irde al kura deňem moŋ diriŋ gahade gayen ne niŋ teŋ gargar iryenjbe ne gayen niryen.

⁶ "Goyenbe al kura diriŋ saŋiŋ miŋmoŋ gahade gayen ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ goyen al kura beleŋ mata buluŋ tike keneŋ gama irde buluŋ tiyyenjbe mata buluŋ miŋ uryen al gobe muruŋgem buluŋ wor po tiyyen. Niŋgeb al hoyan gama ma irkeya mata buluŋ miŋ uryen al gobe hora kuruŋ kura teŋ binjinde feŋ teŋ makaj alare temeyke kamyen. Gogab gote muruŋgem buluŋ wor po goyen ma tiyyen.

⁷ "Mata buluŋ titek dufaybe al biŋyan hugiŋen forok yeŋ tuŋaŋ yurke kateŋ hanjen. Niŋgeb megen niŋ mar dufay buluŋ go teŋ haŋ gobe Al Kuruŋyen bearar bana haŋ geb goke buniŋen nurde hime. Dufay buluŋ gobe hugiŋen al biŋyan forok yeŋ hiyeŋ gega, al kura dufay go gama irde mata tinayin mar gobe Al Kuruŋyen bearar bana hinaiŋ geb goke buniŋen nurde yunen hime.

⁸ Niŋgeb hange kura beleŋ girke mata buluŋde katayinjbe hange go walde temeyayin. Mongo hange uŋkureŋ gore girkeb ulge tumŋaŋ kak hugiŋen hitiŋde gor kutek goke teŋbe hange gore buluŋde gukutek go po walde temeyayin. Irdeb iginj hange kurhan titmiŋ manaŋ gasuŋ iginjde kwayin. Irde kahanje wor gwaha girkeb go wor gwahade po irayin. Irdeb iginjde kwayin.

⁹ Irde delge kurhan beleŋ girke mata buluŋde katayinjbe delge go marde temeyayin. Mongo delge uŋkureŋ gore girkeb ulge tumŋaŋ kak alare kutek goke teŋbe delge gore buluŋde gukutek go po marde temeykeb iginj delge kurhan titmiŋ manaŋ gasuŋ iginjde kwayin," yinyen.

Sipsip duwi hitiŋ gote maya mere

(Luk 15:3-7)

¹⁰⁻¹¹ Irde sopte po gaha yinyen: "Be, al kura deňem moŋ diriŋ gahade gayenbe Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ doyan yirde haŋ. Irde miyoŋ gobe Al Kuruŋ saŋiŋ miŋyan gote diliŋ mar hugiŋen hanjen. Niŋgeb al gahade goyen deňem moŋ yeŋ inogaha ma yirde hinayin.*

¹² Be, ga nurnaŋ! Al kura sipsipmiŋ 100 hinaiŋ. Irke uŋkureŋ kura kadom yubul teŋ hoyanđe kuyen. Irkeb

* **18:10-11:** Asaŋ hoyanđebe gahade hi: ¹¹ *Ne Al Urmiŋ gabe alya bereya Al Kuruŋyen diriŋen weŋ gega, mere ma nurde duwi hitiŋen tiyan goyen yumulgar tiye yeŋ wamiriŋ.*

goñmiñ yeñ tubul tiyyen? Moñ! Sipsipmiñ 99 go yukuñ doñdoñde kura gor yubul teñbe kuñ nañkinyen.

¹³ Fudinde wor po dineñ hime. Uñkureñ muñ goke nañkeneñ kuñ kuñ keneñ teñbe amañ wor po hiyyen. Munañ 99 goke gwahade wor po ma nuryen.

¹⁴ Gwahade goyen po, Nantiñ Al Kuruñ sanijñ miñyan al gobe al kura dirij gahade gayen uñkureñ kura Al Kuruñ tubul teñ kanduk bana kuñ kuñ gokeb igin ma nurde hi,” yinyin.

*Kadge kura buluñ girkeb
daha tiyayiñ?*

¹⁵ Irde sopte po, “Be, kadge kura buluñ buluñ girkeb kuñ yeñ po hickeya gabe mata buluñmiñ goke momoñ irayiñ. Irke mere go nuryenbe al gob sopte kadge Al Kuruñ urmiñ gigen yara hiyyen.

¹⁶ Goyenbe merege ma nurke kenem al hoyan uñkureñ ma iraw gwahade yade ga kwayiñ. Gogab al irawa ma karwo gore merege goyen tumiñjan fudinde yenayiñ.

¹⁷ Al hoyan yukayiñ gote mere wor ma nurke keneñbe mata buluñmiñ goyen Al Kuruñyen dirjeñ weñ hoyan goyen momoñ yirayiñ. Yende mere wor ma po nurkeb al gobe Al Kuruñyen dirij moñ, mata buluñ al yeñ keneñ hinayiñ.

¹⁸ Fudinde wor po dineñ hime. Al Kuruñyen alya bereya doyan yird yird sanijñ

goyen deñ dunenj. Ningeb deñ beleñ igin yenayenbe Al Kuruñ wor igin yiyyen. Irde deñ beleñ buluñ yenayenbe Al Kuruñ wor buluñ yiyyen.

¹⁹ Sopte dineñ hime. Der al iraw kura megen gar henja det kurañ nurde dufaytirij uñkureñ po irde Nanne Al Kuruñ tareñ miñyan al goyen gusuñan iriryenbe yeñ beleñ epte irde dunyeñ.

²⁰ Gwahade ningeb al irawa ma karwo gwahade kura, ‘Neñbe Yesuyen alya bereya,’ yeñ wañ gabu irnayenbe ne manañ wañ yeñya hitek,” yinyin.

*Meteñ al bunijen
miñmoñyen maya mere*

²¹ Be, gwaha yinkeb Pita beleñ wanbe, “Doyañ Al Kuruñ, kadne kura beleñ buluñ nirkeb wawuñ dahadere mata buluñmiñ go halde uneñ? Wawuñ 7 ma dahade?” yeñ gusuñan iryin.

²² Irkeb, “Wawuñ 7 po moñ. Buluñ girde hikeb hugiñen halde po uneñ hayiñ,” ineñbe

²³ mata goke maya mere mat gaha yirinj: “Ningeb Al Kuruñ beleñ yende alya bereya doyan yirde hi bana goñ niñ matabe gahade: doyan al kura beleñ meteñ marmiñ horamiñ yawaramiñ go wol henaj yinyinj.

²⁴ Irkeb al kura doyan almiñ hitte hora kuruñ wor po tirij al goyen doyan almiñ hitte tawayamiñ.

²⁵ Gega al gobe hora kurun go epte ma wol hetek hiriñ geb, doyan almiñ gore, 'Al gote beremya dirinjiñ wenja detmiñya goyen tumjañ yukuñ al hoyan yunke damu tinañ. Irkeb hora gobe ne teweñ,' yirinj.

²⁶ Irkeb meten al go diliñ mar gor po dokolhoñ yugulun teñbe, 'Bemel nirde ma. Horage kurun gobe wol heñ gunen geb,' inen esen mere iryinj.

²⁷ Irkeb buniñen keneñbe, 'Hora go wol heñ heñ ge ma nurayinj,' inen tubul tike kurinj.

²⁸ Goyenbe kuñ meten al kadom hora dirneñ mun kura unke ma wol hitin al goyen kinyinj. Irde hapekde teñbe, 'Arañen horane wol hawa!' inyinj.

²⁹ Irkeb kadom go kimiñ mar dokolhoñ yugulun teñbe, 'Bemel nirde ma yo. Horage wol heñ gunen geb,' inyinj.

³⁰ Goyenbe al go buniñen ma irde kadom go tagal uneñbe, 'Horane wol heke gab ten siña irnayinj,' yinke tukun koyare keramiñj.

³¹ "Be, meten mar kadom beñen mata go keneñbe biñ ar yamiñj. Irdeb kuñ doyan almiñ go mata kurun al gore tiyyenj goyen momon iramiñj.

³² Irkeb doyan al beñen meten almiñ go hoy irke wakeb, 'Geb meten al bulunj. Horane epte ma wol hetek geb, esen mere nirkeb buniñen girde goñmiñ gin-

miñj.

³³ Ne beñen buniñen girde kandukge kurun go pasi irde gunmiñ gwahade goyen po, ge beñen wor danij geb kadge gwaha ma iranj?' inyinj.

³⁴ Doyan al go biñ ar wor po yekeb, 'Al go koyare ker- nañ!' yinyinj. Irdeb, 'Horane tumjañ wol heke gab tubul tike kuyenj,' yinyinj.

³⁵ Nanne Al Kurun sañiñ minjanj gore deñ wor mata gwahade goyen po diryenj. Niñgeb kadtiñ yago bulun dirnayinj goyen bitinjde mat wor po halde yuneñ hinayinj. Mali hende hendem ma tinayinj," yinyinj.

19

Al beñen bere yakira teñ teñ mata
(Mak 10:1-12)

¹ Be, Yesu go mere gwahade mat al saba yirdeb Galili nañja tubul teñ Yodan fe gama irde Yudia nañare kuriñj.

² Kuñ hikeb al budam gama irde kuñ hinhan. Irke al garbam minjanjbe sope yirke iginj heñ hinhan.

³ Gwaha teñ hikeyabe Farisi mar kura beñen tunjanj urniñ yen wanjbe, "Al kura miñ goke kuram moñ berem takira tiyyenj gobe Moseyen sabarebe iginj yitiñ we?" inamiñj.

⁴ Irkeb wol heñbe, "Hañkapyä wor po tikula kerdyabe Al Kurun beñen al irde, bere irde iryinj goyen Al Kurunyen asanđe katiñ

hi gobe ma kapyan hej hanjen?

⁵ Al Kuruŋ beleŋ gwaha yiryin geb, goke teŋbe albe naniŋya milinya yubul teŋkuŋ beremya gabu hiriryen. Irke al beleŋ yeneŋmiŋ iraw goyen Al Kuruŋ diliŋdebe unjkuren po yinyen.

⁶ Niŋgeb irem gobe hoyan hoyan ma hiriryen. Unjkuren po hiriryen. Gwahade geb Al Kuruŋ beleŋ alya bereya yade gabu yiryen gobe al beleŋ epte ma bur yirnayin,” yinyin.

⁷ Irkeb mel goreb, “Gwahade kenem daniŋ geb Mose beleŋ igiŋ bere takira teŋ teŋ asan kaŋ uneŋbe takira tiyayin yirin hi?” yeŋ gusuŋjan iramiŋ.

⁸ Irkeb wol henjbe, “Deŋbe tonanṭin saŋin wor po, mere ma nurtek goke teŋbe Mose beleŋ gwaha dinyin. Goyenbe haŋkapyar wor po miŋde matbe gwahade moŋ.

⁹ Niŋgeb al kura berem al hoyanya ma duwan teŋ hikeya takira teŋ bere hoyan tiyyenbe Al Kuruŋ diliŋde mata bulun tiya yeŋ kinyen,” yinyin.

¹⁰ Irkeb komatmiŋ beleŋ, “Be, gwahade kenem bere ma teŋ dulin hej hej gobe igiŋ,” yamin.

¹¹ Gwaha yekeb, “Al berem moŋ dulin hitek yahan gobe al tumŋan gwahade hitek moŋ. Al yunjuren igiŋ gwahade po hinayin yeŋ yirtin mar gore po gab gwahade hinayin.

¹² Al kurabe bere niŋ ma wor po nurde hanjen. Goyen mar gobe kurab gwahade po kawaŋ hitin. Munaŋ kurabe al beleŋ po miŋ miŋyaŋ gwahade yirtin. Munaŋ kura marbe Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yirde hi gote meteŋ po teŋ hiniŋ yeŋ bere ma yade hanjen. Niŋgeb al gwaha titek mar po gab igiŋ gwaha teŋ hinayin,” yinyin.

Diriŋ mukŋeŋya Yesuya

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Be, diriŋ mukŋeŋ go Yesu beleŋ hanin yerde Al Kuruŋ gusunjan irke guram yirde sanin yiri yeŋ naniŋya milinya beleŋ yawayamiŋ. Irkeb komatmiŋ yago beleŋ yineŋ teŋ utan yiramiŋ.

¹⁴ Goyenbe Yesu beleŋbe, “Utan yirde ma. Diriŋ mukŋeŋ go yubul tike ne hitte yawanaŋ. Al kura Al Kuruŋyen al hewe yeŋbe dirin beleŋ naniŋya milinya hitte kuŋ kuŋ niŋ kama ma hej hanjen go gwahade hiyyen gab Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yird yird gobe yende hiyyen,” yinyin.

¹⁵ Gwaha yineŋbe diriŋ mukŋeŋ go guram yirde yubul teŋbe hoyanđe kuriŋ.

Al samuŋmiŋ budam

(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Be, gonj hikeb al kura gore Yesu hitte wanjbe, “Tisa,

da mata igin teŋ gab Al Kurunyä hugiŋen hireŋ?" ineq gusuŋan iryinj.

¹⁷ Irkeb, "Daniŋ geb det igin niŋ gusuŋan nirde ha? Al Kurunj uŋkurenj po ga al igin geb. Yenya hugiŋen heŋ heŋ niŋ nurde ha kenem Moseyen saba goyen gama irde hayinj," inyinj.

¹⁸ Irkeb al gore, "Saba damiŋ damiŋ niŋ yeŋ ha?" inyinj. Irkeb, "Al ma gasa yirke kamnayiŋ, al berem yaŋbe bere hoyan duwan ma irde hiyenj, kawe ma tiyayiŋ, merere huwarde usi mat ma mere tiyayiŋ.

¹⁹ Irde momkeya nanakeya palap yirde meremiŋ nurde hayinj. Irde gigen ge amaneŋ nurde hayen gwahade goyen po kadge hoyan niŋ wor amaneŋ nurde hayinj," inyinj.

²⁰ Irkeb al gore, "Go ninha gobe tumŋanje nurde gama irde himyen. Da mata wor po soŋ heŋ himyen geb, goyen tiyayiŋ yeŋ nineŋ ha?" yeŋ gusuŋan iryinj.

²¹ Irkeb, "Al Kurunj diliŋde al huwak wor po hewe yeŋbe kuŋ samunge kuruŋ goyen al yunke damu tikeb hora go yade yukuŋ al det niŋ amu heŋ haŋ mar goyen yu-nayinj. Irkeb Al Kurunj beleŋ nere hihi yeŋ genke gab wanj gama nirayinj," inyinj.

²² Irkeb al foŋeŋ gobe samunyä detmiŋya budam wor po geb, Yesuyen mere nurdeb biŋde kandukljenj wor po nurdeya kuriŋ.

²³ Gwaha tikeb komatmiŋ yago goyen, "Fudinde

wor po dineŋ hime. Al samuŋmiŋ budam wor pobe Al Kurunj beleŋ yende alya bereya doyaŋ yirde hi bana goŋ hurkuŋ hurkuŋ gobe meteŋenj wor po geb.

²⁴ Dapŋa kuruŋ kamelbe det haraŋ heŋ heŋ kutum yameŋ dirŋenj muŋ wor po goyen bana epte ma hurkuyenj. Gwahade goyen po, al samuŋmiŋ budam wor Al Kurunj beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ epte ma hurkunayiŋ. Niŋgeb det irawa goyen tumŋanje meteŋenj. Goyenbe damiŋbe meteŋenj wor po yeŋ nurde haŋ? Al samuŋmiŋ budam gobe meteŋenj wor po geb," yinyinj.

²⁵ Irkeb komatmiŋ yago beleŋ mere go kukuwamneŋ wor po nurdeb, "Niŋgeb ganuŋ mar po gab Al Kurunj beleŋ yawaryenj?" inaminj.

²⁶ Irkeb mel go yenerbe, "Mata gobe alyen tareŋdebe epte moŋ. Goyenpoga Al Kurunyen tareŋdebe det kura meteŋenj miŋmoŋ," yinyinj.

²⁷ Irkeb Pita beleŋ, "Be, neŋbe detniniŋ tumŋaj yubul teŋ gama git-tinj. Niŋgeb kamebe da yawartek?" inyinj.

²⁸ Irkeb gaha yinyinj: "Fudinde wor po dineŋ hime. Nalu funaŋde Al Kurunj beleŋ megenyä naŋkiŋya gergeŋ yiryeŋ nature goyenter ne Al Urmiŋ gabe saŋiŋne turŋuŋ yaŋya maroro gasuŋner keperde

alya bereyane doyaŋ yireŋ. Irde deŋ 12 gama nirde haŋ mar gayen manaq maroro gasunṭinjyaj keperde nere alya bereya tumŋaq, al miŋ 12 Israel yineŋ hinayin goyen doyaŋ yirnayiŋ.

²⁹ Irde al kura nere alya bereya niŋ teŋ yamiŋ, haymiŋ, babam, itiŋ, kuliŋ, naniŋ, miliŋ, diriŋmiŋmiŋyabe meteŋmiŋya yubul tinayiŋbe gote murungembe budam wor po yawarnayiŋ. Irde Al Kurunyā hugiŋeŋ heŋ heŋ goyen manaq yende hiyyen.

³⁰ Goyenpoga al kura yinjeŋ ge yen, ‘Nebe gwaha gwaha timiŋ geb, gote murungem kuruŋ al hoyanđe gote folek wor po teweŋ,’ yiyyen al gobe dirjeŋ muŋ tiyyen. Munaŋ al kura nebe hako hime yen nurde hiyen al gobe murungem kuruŋ wor po al hoyanđe gote folek tiyyen. Ningeb al meheňde hiyen al gobe kame hiyen. Munaŋ kame hiyen al gobe meheňde hiyen,’ yinyiŋ.

20

Wain meteŋ marte siraw mere

¹ Be, meremiŋ goke teŋbe siraw mere matbe gaha yinyiŋ: “Al Kurunj beleŋ alya bereya doyaŋ yird yird mata kurabe gahade: al dejen yan kura wain meteŋner al yawarneke wan meteŋ

tinaŋ yeŋbe wampot muŋ po kuriŋ.

² Kuŋbe, ‘Haŋka naŋkahal meteŋ tinayiŋbe denari* uŋkureŋ uŋkureŋ duneŋ,’ yinyiŋ. Irkeb igin yen nurdeb meteŋde kwamiŋ.

³ Be, kuŋ 9 kilok naŋa gwahade hekeb wain meteŋ miŋ al go gabu irde hanjen gasunđe gor kuŋ al hoyanđ dulin meteŋ miŋmoŋ hinhān goyen yinyiŋ.

⁴ Irdeb, ‘Deŋ wor kuŋ meteŋner meteŋ tinaŋ. Irkeb hora gwahade igin duneŋ yen nurde hime goyen duneŋ,’ yinyiŋ.

⁵ Irkeb kwamiŋ. Al go sopte po naŋa bančahalya 3 kilok wawuŋbanaya wor kuŋ meteŋ mar yad yerke meteŋmiŋde kuŋ meteŋ tiyamiŋ.

⁶ Be, 5 kilok wawuŋbana wor po kuŋbe al hoyanđ kura meteŋ miŋmoŋ dulin hike yinyiŋ. Irdeb, ‘Daniŋ dulin meteŋ miŋmoŋ wor po hike naŋa hubu hewenj tiya?’ yinyiŋ.

⁷ Irkeb, ‘Moŋ, al kura beleŋ meteŋ kura ma dunkeb gago dulin hite,’ inamiŋ. Irkeb, ‘Deŋ manaq kuŋ wain meteŋner meteŋ tinaŋ,’ yinyiŋ.

⁸ “Be, ɻumtuk urkeb meteŋ miŋ al goreb meteŋmiŋ doyaŋ ird ird al goyen gaha inyiŋ. ‘Meteŋ tahaŋ mar goyen hoy yirde murumgem yunayiŋ. Funaj wor po

* **20:2:** Denari: Al beleŋ wampot mat meteŋ teŋbe wawuŋbana naŋa sul yeke bada heŋbe gote hora tiyyenbe denari uŋkureŋ tiyyen.

waŋ meteŋ tahaŋ mar go wa damu yirayiŋ. Irde kuŋ kuŋ funaŋbe wampot muŋ yen wa wayhaŋ mar goyen damu yirayiŋ,’ inyiŋ.

⁹ Funaŋ wor po wayamiŋ mar gobe denari uŋkureŋ uŋkureŋ yawaramiŋ.

¹⁰ Niŋgeb go yeneŋbe wampot mat meteŋ tiyamiŋ mar gobe hora hende wor po tiniŋ tihit yen nuramiŋ. Gega yen manaq denari yunŋkureŋen po yawaramiŋ.

¹¹ Horamiŋ go yadeb meteŋ miŋ al goke igin ma po nurde biŋ ar yamiŋ.

¹² Irde, ‘Al gayamuŋ ga waŋ meteŋge tahaŋbe neŋ hora tihit gahade po tahaŋ. Neŋbe wampot mat naŋa misiŋ ma yen meteŋ kuruŋ wor po tihit,’ inamiŋ.

¹³ Gega meteŋ miŋ al gore huwarde kuramiŋ kura goyen, ‘Kadne, al hoyaq po igin yirde, deŋbe buluŋ ma dirhem. Deŋbe igin denari uŋkureŋ goke meteŋ titek ma yahaŋ?’

¹⁴ Dufaynerbe al kamere meteŋ teŋ nunhaŋya denyabe murunjem tuŋande duneŋ yen nurhem. Niŋgeb horatinq yade kunaq.

¹⁵ Horabe nigen geb daha wet kura ire yenbe gwahade po ireŋ. Gega daniŋ geb al buniŋen yirde faraq yurhem goke igin ma nurhaŋ?’ inyiŋ.

¹⁶ Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyan yird yird matabe gwahade geb, al kame hiyen al gobe meheŋde

hiyen. Munaq meheŋde hiyen al gobe kame hiyen,” yinyiŋ.

*Yesu beleŋ kamde kamdemir ge sopte tagalyiŋ
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Be, Yesu go Yerusalem kuŋ henjabe komatmiŋ 12 goyen po yapat yiryiŋ.

¹⁸ Irdeb, “Neŋbe Yerusalem kuŋ hite gago. Irde ne Al Urmiŋ gayen al kura beleŋ tagal nunkeb Al Kuruŋ dolon ird ird mata doyaŋ marte karkuwanya Moseyen saba marya beleŋ nade fere nirnayıŋ.

¹⁹ Yeŋ beleŋ mayke kami yenbe al miŋ hoyaq Yuda mar moŋ hitte nad nerke kweŋ. Irkeb yen beleŋbe giwgiw nirde nusulak teŋbe kuruse hende mununke kamenq. Gega kamenqe mat kuŋ yerenkek hekeb sopte huwareŋ,” yinyiŋ.

*Sebedi beremde gusuŋaŋ
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Be, Sebedi berembe urmiŋ waraq yade Yesu hitte wayamiŋ. Wanbe dokolhon yuguluŋ teŋbe gwaha nirwoŋ yen Yesu gusuŋaŋ iryinj.

²¹ Irkeb, “Danic wor po nurde ha?” inyiŋ. Irkeb bere gore, “Igin yen kenenbe ge beleŋ alya bereya doyan yirde hayinde gorbe urne waraq gayen ketalger heŋ tumŋaŋde al doyan yirde hinayıŋ,” yirinj.

²² Irkeb Yesu beleŋ, “Miŋ gwahade niŋ gusuŋaŋ hihit

yen nurdeya ma gusuŋaŋ ha-han̄ geb. Kanduk kurun̄ teweŋ teŋ hime gayen epte tenayin̄?" yinyin̄. Irkeb, "Epte tetek," inamiŋ.

²³ Irkeb Yesu beleŋ, "Fudinde kandukbe tiriryen gega, neya heŋ al doyaŋ yird yird niŋ gusuŋaŋ nirhan̄ gobe ne beleŋ igin̄ ma bulun̄ ma dinen̄. Ne ketalner kurhan kurhan heŋ dejen̄ yan̄ heŋ heŋ gobe Nanne beleŋ hakot al basiŋa yirtin̄ han̄ gore yawarnayin̄," yinyin̄.

²⁴ Be, komatmiŋ hoyan̄ 10 gore mere go nurdeb ire itin̄ya goke biŋ ar yamiŋ.

²⁵ Irkeb Yesu beleŋ tumŋaŋ hoy yirdeb gaha yinyin̄: "Megen niŋ doyaŋ mar karkuwaniŋ be al kafura yirkeb yen̄ yufukde po hanjen̄. Irde yende meteŋ marmiŋ manaŋ dejeniniŋ yan̄ hihat yen̄ nurdeya al kanduk yuneŋ hanjen̄.

²⁶ Gega deŋbe gwahade moŋ. Al kura deŋ kahal bana gayen al kurun̄ hewe yen̄ nuryen̄ gobe yin̄gen̄ ge ma nurde dende meteŋ al po hiyyen̄.

²⁷ Niŋgeb deŋ bana al kura doyaŋ al hewe yen̄be yin̄gen̄ ge ma nuryen̄. Irde deŋ ge po dufay heŋ dende meteŋ al po hiyyen̄.

²⁸ Gwahade nin̄geb, ne Al Urmiŋ gayen wor al beleŋ igin̄ igin̄ nirnan̄ yen̄ ma katmirin̄. Ne beleŋ po al igin̄ yire yen̄ katmirin̄. Irdeb alya bereya budam gote mata

buluŋmiŋ gote muruŋgem yin̄gen̄ yawartek goyen ne beleŋ yawareŋ goke teŋ darine wok irde kamen̄ yen̄ katmirin̄," yinyin̄.

*Al irawa diliŋ titmiŋ naŋkenaryum
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Be, Yesuya komatmiŋya goya Yeriko taun tubul teŋ kuŋ hikeyabe al buda kurun̄ gama irde kuŋ hinhan̄.

³⁰ Goya goyenbe al irawa diliŋ titmiŋ kura beleŋ sin̄are keperde hinaryum. Irde Yesu gago waŋ kuŋ hi yinke nurdeb, "Doyaŋ Al Kurun̄, Dewit Urmiŋ, buniŋeŋ nud duneŋ faran̄ dura be!" yen̄ hokde po gwaha inaryum.

³¹ Irkeb al buda gore nurde yineŋ teŋbe, "Balmiŋ hiri!" yinamiŋ gega, ug po, "Doyaŋ Al Kurun̄, Dewit Urmiŋ, buniŋeŋ nud duneŋ faran̄ dura be!" inaryum.

³² Irkeb Yesu go tek yen̄ huwarde hoy yirdeb, "Daha dirwoŋ yen̄ nurde har?" yinyin̄.

³³ "Doyaŋ Al Kurun̄, naŋkenyewoŋ yen̄ nurde har." inaryum.

³⁴ Be, Yesu gob buniŋeŋ wor po yeneŋbe diliŋyaŋ sisap yurkeb goyare po naŋkenen̄ gama irde yen̄ kuŋ hinhin beleŋ gon̄ kwaryum.

21

*Yesu Al Kurun̄yen ya balem bana hurkuriŋ
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yon 12:12-19)*

¹ Be, Yesuya komatmiňa go Yerusalem binde binde hamiň. Tiyuň kura deňem Betfage gobe Olip dugu dabayıň beleň hinhan. Be, Yesube gor forok yeňbe komatmiň irawa kura hulyan yirdeb,

² “Kuri. Kuň tiyuň iroyenter forok yeňbe doňki al dirin foňen kura gor milinýa yeň titiň yeneňbe yugu teň yade wayiryen.

³ Al kura beleň goke daha wet kura dinkeb, ‘Doyaň Al Kuruň beleň goke yihi,’ inkeb yubul teň dunkeb yade wayiryen,” yinyňj.

⁴ Yesu go tiyyiň gobe bikkenj Al Kurunyen mere basaň henj henj al beleň yirin goyen fudinde forok yeň yeň ge tiyyiň. Merebe gahade:

⁵ “Yerusalem* niň mar goyen gaha yinnaj.

‘Doyaň Al Kurunčiň den hitte waň hi.

Al gobe yinjen ge turuň turuň ma teň hi.

Ninjeb al gobe doňki hende waň hi.

Doňki gobe foňen, ‘yinnayiň,’ yitin hi. *Aisaia 62:11; Sekaraia 9:9*

⁶ Be, Yesu komatmiň go kunjbe yinyiň gwahade po tiyaryum.

⁷ Doňki foňenja milinýa go yawakeb komatmiň beleň uliňhormiň yugu teň go hende ugamkeb hurkun kipiryiň.

⁸ Al budam Doyaň Al Kurunčiniň waya yeň uliňhormiň yugu teň beleň yaň ugamamiň. Kurabe patila haniň yufuň tiyamiň goyen beleňyaň sar irde tukamiň.

⁹ Al kurabe meheň hekeb kurabe kame hamiň. Irdeb tumňaň ala turuň iramiň. “Dewit Urmiň turuň irniň ko.”

“Doyaň Al Kurunyen deňemde waň hi gobe Al Kuruň beleň guram irde sanjiň ıryen!” *Tikiň 118:25-26*

“Al Kuruň turuň irniň ko.”

¹⁰ Be, Yesu go kuň Yerusalem forok yekeb taunde gor niň mar gob tumňaň hurkuňkat wor po teňbe, “Al gab ganuň?” yamiň.

¹¹ Irkeb al buda goreb, “Al gabe Yesu Al Kurunyen mere basaň al. Yeňbe Galili naňa bana goň niň tiyuň Nasaret niň al,” yinamiň.

*Yesu beleň Al Kurunyen ya balem haraň hiriň
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yon 2:13-22)*

¹² Be, Yesu go Al Kurunyen ya balem koya beleň po milgu irtiň bana goň gabu gasuň kuruňde hurkuňbe al buda gor det damu teň hinhan go kwep kwep yirde yakira tiyyiň. Irde hora kapyan henj henj mar beleň hora yirtiň gasuňya damure niň kalyingi yawan yerde keperde haňyen gasuňya

* **21:5:** Deňem hoyanje Saion.

goyen yade yaboloŋ teŋ yunyinj.[†]

¹³ Irdeb, “Al Kuruŋyen mere asanjde katinjbe gahade: ‘Ya gabe ne mere nird nird gasuŋ. Gar waŋ gabu irde mere nird nird ya hiyyen,’ gwahade yitiŋ hi. Goyenbe deŋ beleŋbe teŋ ‘kawé marte gasuŋ’ irde haŋ,” yinyinj.

¹⁴ Be, Yesu go ya balem bana goŋ po hikeya al diliŋ titminjya kahaŋ simsimamya goyen yen hitte wake sope yiryinj.

¹⁵ Irkeb dirinjbe bana goŋ, “Dewit Urmiŋ turuŋ irniŋ ko!” yen hewhow teŋ hinhan. Irkeb Al Kuruŋ dolon ird ird mata doyar mar pris buda gote karkuwaŋmijŋa Moseyen saba maryabe Yesu beleŋ mata tiŋeŋ forok yiryinj goyen kenamiŋ, irde dirinj beleŋ Yesu goyen Dewit Urmiŋ yen turuŋ iramiŋ goyen nurdeb biŋ ar wor po yamiŋ.

¹⁶ Irdeb waŋ Yesu gusuŋaŋ iramiŋ. “Gebe dirinj mere teŋ haŋ gayen nurde ha?” inkeb wol heŋbe, “Gwaha, nurde hime. Deŋbe dirinj beleŋ mata teŋ haŋ goke Al Kuruŋyen asanjdeb, ‘Dirinj kahaŋyaŋ hitinjya dirinj mamure niŋya beleŋ turuŋ nird nird niŋ gitik yirtinj,’ yitinj gobe kapyan ma heŋ hanjen?” yinyinj.

¹⁷ Gwaha yinenjbe yubul teŋ Betani taunde kuŋ go

wawuŋ gobe gor hinhin.

Yesu beleŋ fik he karan uryinj

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Be, fay urkeb wampot muŋ Yesu go mulgaŋ heŋ Yerusalem kuŋ heŋyače be- len binje iryinj.

¹⁹ Irkeb fik he yuwalneŋ digula urtiŋ goyen beleŋ siŋare hike keneŋbe iginenj miŋyaŋ daw yen kuŋ kinyinj. Kuŋ minde mat kinyinjbe iginenj miŋmoŋ, yuwalneŋ beleŋ po aw urtiŋ. Gwahade keneŋbe Yesu beleŋ he goyen, “Tebaŋ iginenj ma hawayinj,” ineŋ karan uryinj. Irkeb goyare po gwilgwal iryinj.

²⁰ Be, Yesuyen komatmiŋ go fik he goyen goyare po kamtiŋ heke keneŋbe diliŋ fot yaminj. Irdeb, “Dahade geb he gob bemel po gwilgwal ira?” yaminj.

²¹ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Fudinde wor po dineŋ hime. Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurde dufay irawam ma irnayinjbe ne beleŋ fik he irhem gwahade iginj tinayinj. Irdeb dugu wor, ‘Kuŋ makaŋ alare kurka,’ inkeb gwaha po tiyyenj.

²² Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurde det kuraj gusuŋaŋ irkeb tumjaŋ dunyenj,” yinyinj.

[†] **21:12:** Hora kapyan heŋ heŋ marbe Roma gabmanyen horaya Yuda marte hora goyen al beleŋ yen yunke Al Kuruŋyen ya balemde niŋ hora teŋ wolmiŋeŋ al go yunke gab Al Kuruŋ galak irniŋ yen ya bana goŋ yerde hanjen.

*Yesu tareñminj ge gusuñan
iramiñ*
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Be, Yesu go Al Kuruñyen ya balem koya beleñ po milgu irtiñ bana sawsawa al gabu irde hanÿende gor hurkuñ al saba yirde hinhin. Irkeb pris buda gote karkuwañminja Yuda marte doyañ mar parguwakya beleñ Yesu hitte wanbe, "Mata teñ ha kuruñ gayenbe da tareñde teñ ha? Ganuñ beleñ igin gwaha teñ hayin ginuñ?" inamiñ.

²⁴ Irkeb, "Ne wor gusuñan kura direñ tihim gayen wol henayinj. Irke gab nebe goyen sanjinde teñ hime yeñ momonj direñ," yineñbe gaha yinyiñ.

²⁵ "Yon Baptais beleñ al baptais yirde hinhin gobe Al Kuruñyen tareñde ma alyen tareñde? Momonj nirnañ," yinyiñ. Irkeb mel goyen yinjeñ uliñ mere sege irdeb, "Daha intek? Al Kuruñyen sanjinde intek gob, 'Munañ daniñ sabamiñbe fudinde yeñ gama ma irde hinhan?' dinyenj.

²⁶ Munañ alyen sanjinde yetek gob al buda kurun gabe Yon Baptaisbe Al Kuruñyen mere basañ al yeñ nurde hanj geb, biñ ar yeke mudunnayinj," yaminj.

²⁷ Irdeb mel goreb, "Go ma nurde hite," inamiñ. Irkeb Yesu beleñbe, "Ne wor al gore ok ninke teñ hime ma dinenj," yinyiñ.

*Al kurat urmiñ waran gote
maya mere*

²⁸ Irdeb Yesu beleñbe, "Ga dineñ tihim gayen dahade nurnayıñ goyen tagalke nureñ. Be, al kura urmiñ irawam yanç hinhin. Kurarebe urmiñ kuruñ hitte kuñbe gaha inyij. 'Eke, hanjkäbe kuñ wain meteñde meteñ tiyayinj,' inyij.

²⁹ Irkeb urmiñ kuruñ goreb, 'Badne,' inyij. Goyenbe kamebe dufayminj mulgañ hekeb kuñ meteñ tiyyij.

³⁰ Be, al gob urmiñ dirñeñ hitte wor kuñbe urmiñ kuruñ inyij gwahade po inyij. Irkeb urmiñ dirñeñ goreb, 'Be, doyañ al, gwaha tiyenj geb,' inyij. Goyenbe kuñ meteñ ma tiyyij.

³¹⁻³² Ningeb diriñ damiñbe naniñde mere nurde gama iryinj?" yinyiñ. Irkeb mel gore wol heñbe, "Urmij kuruñ gore," inamiñ. Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Deñbe Yon Baptais beleñ wañ Al Kuruñ dilinjde huwak heñ heñ niñ yekeb meremiñ ma nuraj. Irde matamiñ goyen yenañ gega, meremiñ fudinde yeñ ma nurdeb Al Kuruñ niñ bitiñ mulgañ ma hiyuñ. Goyenbe teks yad yad marya bere beleñ niñyabe fudinde yeñ nuraj. Ningeb fudinde wor po dinhem. Teks yad yad marya bere beleñ niñyabe deñ fole dirde yeñ wa Al Kuruñ beleñ alya bereyamiñ doyañ yirde hi bana goñ hurkunayinj,"

yinyinj.

*Wain meteŋ doyaŋ irde
hinhan mar gote maya mere
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-
19)*

³³ Irdeb Yesu gobe tebaŋ gaha yinyinj: “Maya mere hoyan ga nurnan. Al kura wain meteŋ harde koya kerde milgu irdeb wain fiminj gilyan hen hen niŋ mete talde det gitik yiryinj. Irdeb ya kawan kura al gor hen wain meteŋ go doyaŋ ird ird niŋ iryinj. Irdeb meteŋ gobe meteŋ mar hoyan haniŋde kerdeb naŋa gisaw kurinj.

³⁴ Be, wain iginenj yad yad nalu hekeb miŋ al gore meteŋ marmiŋ karwo hulyan yirkeb wain iginenj kura yawarniŋ yeŋ kwamiŋ.

³⁵ Goyenbe mel goreb gasa yiramiŋ. Uŋkuren maydeb kurabe mayke kamyinj. Irdeb funaŋbe horare mayamiŋ.

³⁶ Be, al gob tebaŋ po meteŋ marmiŋ kura budam hulyan yirke kwamiŋ. Kukeb mehenđe yiramiŋ gwahade po yiramiŋ.

³⁷ Irkeb funaŋ wor pobe, ‘Urne hulyan ire. Gogab palap irde meremiŋ nurnayin geb,’ yeŋbe urmiŋ teŋ kerke kurinj.

³⁸ Gega wain meteŋ doyaŋ irde hinhan mar gobe kadom momoŋ gird teŋbe, ‘Meteŋ gate miŋ al gote urmiŋbe gago geb, mayteke kami. Gogab meteŋ gayen

naniŋ miŋmoŋ hekeb nende hiyyenj,’ yaminj.

³⁹ Irdeb meteŋ miŋ alyen urmiŋ go teŋ tukuŋ meteŋ siŋare mayke kamyinj.

⁴⁰ Gwaha tikeb meteŋ miŋ al gore wanbe dahan yiryenj yeŋ nurde hanj?” yinyinj.

⁴¹ Irkeb Al Kurunj doloŋ ird ird mata doyaŋ marya Yuda marte doyaŋ mar par-guwakya beleŋ wol henjbe, “Mata buluŋ tinaiŋ mar go gasa yirke kamnayinj. Irde meteŋmin go teŋ al hoyan haniŋde kiryenj. Irkeb mel gore gab wain iginenj yad yad naturebe yeŋ untekbe uneŋ hinayinj,” inamiŋ.

⁴² Irkeb Yesu beleŋ wol henjbe, “Deŋbe Al Kurunyen mere gahade katinjbe ma keneŋ hanjen? Merebe gahade:

‘Ya yird yird mar beleŋ igin monj yeŋ nurde pel iramiŋ hora goyen al hoyan beleŋ teŋ go hende ya saŋinj wor po iryinj.

Go iryinj gobe Doyaŋ Al Kurunj beleŋ iryinj.

Ninjeb Al Kurunj beleŋ iryinj gob dilniniŋdebe iginj wor po yeŋ keneŋ hite,’ yitinj hi. *Tikiŋ 118:22-23*

⁴³ “Ninjeb fudinde wor po dineŋ hime. Deŋbe Al Kurunj beleŋ alya bereyaminj doyaŋ yirde hi bana goŋ hitek gega, dakira teŋbe Al Kurunj diliŋde mata iginj teŋ hinayinj mar goyen po gab yunyeŋ.

⁴⁴ Niñgeb Al Kurunyen asanjde hora niñ yitiñ gobe ne gago. Niñgeb al kura hora go hende takteñ mayyeñbe mugol niyyenj. Irde hora gore kateñ hika tiyyenj al gobe umetek tiyyenj. Niñgeb al kura neneñ bebak ma tinayiñ mar hittebe kame mata gwahade forok yiyyenj,” yinyiñ.

⁴⁵ Be, pris buda gote karkuwañmiñja Farisi marya go Yesuyen maya mere go nurdeb, “Neñ ga po dinenj hi,” yenj nuramiñj.

⁴⁶ Irdeb daha mat kura teñ fere titewoñ yenj nuramiñj. Irdeb Yesube al buda gore yenbe Al Kurunyen mere basañ al yenj nurde hinhan geb, al buda goke kafura haminj.

22

*Bere teñ teñde niñ dula mata gote maya mere
(Luk 14:15-24)*

¹ Be, Yesu go tebañ po maya mere mat al gaha yinyiñ:

² “Al Kuruñ beleñ alya bereyamij doyan yird yird goyen kurabe gahade: doyan al kuruñ kura urmiñ bere tewe yekeb dula mata kurun gitik tiyyinj.

³ Irdeb meteñ marmiñ hulyañ yirdeb, ‘Kuñ dula mata gake al hoy yirmiñ mar goyen yinke wanaj,’ yinyiñ. Goyenbe kuñ yinkeb bada haminj.

⁴ Irkeb meteñ marmiñ hoyaj wor sopte hulyan

yirdeb gaha yinyiñ. ‘Kuñbe, “Doyañ al kuruñiniñ beleñ bulmakaw firfurñej gasa yirde det tumñañ gitik teñ ep ira. Irdeb wanayiñ yenj deñ ge keya hihi geb wake kunij,” yinnayiñ,’ yinyiñ.

⁵ “Be, meteñ marmiñ gore kuñ al hoy yiryiñ mar goyen yeneñbe doyan alminj beleñ yinyiñ gwahade po yinamiñj. Goyenpoga yende mere go ma nuramiñj. Irdeb dufaymiñde dufaymiñde kwamiñj. Al kurabe biñge meteñmiñde kuriñ. Munaj kurabe hora meteñmiñde kuriñ.

⁶ Al kura marbe doyan al kurunje meteñ mar buda goyen yade buluñ buluñ yirde gasa yirke kamamiñj.

⁷ Gwaha tikeb doyan al kuruñ go biñ ar yekeb fulenja marmiñ yad yerke kwamiñj. Kuñbe al buda meteñ marmiñ gasa yiramiñ goyen gasa yirke kamkeb tiyuñmiñ go manañ kumga tiyamiñj.

⁸ “Gwaha teñbe doyan al kuruñ go meteñ marmiñ yenja hinhan go hoy yiryiñj. Irdeb gaha yinyiñ. ‘Dawetbe tumñañ gitik teñ ep irtiñ gega, al watek mar wor pobe wañ wañ niñ bada hahanj.

⁹ Niñgeb kuñ beleñyañ alya bereya kura yeneñbe mali po yinkeb dula mata tiyen himde gar wanayiñ,’ yinyiñ.

¹⁰ Gwaha yinkeb meteñ marmiñ gobe taun bana goj niñ beleñ haniñ haniñ gama yirdeb kuñ al buluña iginya

goyen yenenjbe mali po yinke wayamiñ. Be, al go wanj keperamiñbe yabe makin wor po hiriñ.

¹¹ “Irkeb doyan al kurun beleñ al gabu iramiñ go yene yen wanjbe al kura dula matare niñ umja ma titiñ goyen kinyiñ.

¹² Kenejbe, ‘Dula matare niñ umja ma taha gega, daha mat bana gañ wayha?’ inkeb al gob mere ma po tiyyiñ.

¹³ Irkeb doyan al kurun goreb, ‘Teñ kahanjañ hanijja fere teñ siñare kidoma bana temeynañ. Gorbe esen misiñ isen bana goñ hiyen,’ yen meteñ marmin hulyan yiryiñ.

¹⁴ Be, maya mere ga nurhanj gwahade goyen po, Al Kuruñ beleñbe al budam hoy yirde hi gega, yunkurenj yunkurenj po gab nigen yen basiñja yirtiñ hanj,” yinyiñ.

Farisi mar beleñ teks kerd kerd niñ Yesu gusuñañ iramiñ (Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Be, Farisi mar go meremiñ nurde biñ ar yekeb siñare katenjbe Yesu go soñ hekeb merere kertek yen yinjeñ uliñ mere sege iramiñ.

¹⁶ Irdeb yinjeñde komatminj yad yerke Yesu hitte kwamiñ. Herot gama irde hanjen mar manaj yenja tumjañ kwamiñ. Kunjbe Yesu goyen, “Tisa, gebe mata fudinde po ga teñ hayen. Irdeb Al Kurunjen merebe

fudinde mat po saba teñ hayen. Gebe al deñem yañja deñem moñja goyen mereya matayabe tunjande po yirde hayen.

¹⁷ Ninjeb gebe dahade nurde ha? Neñ Moseyen saba gama irde hite mar gayen Roma gabmanyen doyan al kurun Sisar niñ teks kertek gobe igin ma dahade? Igin momon dirayin?” inamiñ.

¹⁸ Goyenpoga Yesu gob du-faymin buluñ gob bikkenj yenenj bebak teñbe, “Usi mar wor wor, daniñ tunjan nirde hanj?

¹⁹ Teks yerde hanjen hora go nikala nirke kene,” yinyiñ. Irkeb denari unjkureñ tawayamiñ.

²⁰ Irkeb al tonej hora hende gor kenejbe, “Gabe ganuñ tonejya deñemya?” yinyiñ.

²¹ Irkeb mel gore wol heñbe, “Sisaryen,” inamiñ. Irkeb wol heñbe, “Gwahade ningeb, det kura niñ Sisar beleñ dinyenj gobe Sisar unnayinj. Munaj Al Kuruñ beleñ det kura niñ dinyenj gobe Al Kuruñ unnayinj,” yinyiñ.

²² Be, Yesu beleñ mere tiyyiñ go nurdeb dinoñ kok yekeb tubul teñ kwamiñ.

Sadusi mar beleñ al kamtiñ huward huward niñ Yesu gusuñañ iramiñ (Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Be, nañja fay goyare goyen po Sadusi mar beleñ

Yesu hitte wayamiñ. Go mar gobe al kamtiñde mat epte ma huwarnayiñ yeñ hanjen. Be, mel go Yesu hitte wanje gusuñañ iramiñ.

²⁴ “Tisa, Moseyen sabarebe, ‘Al kura diriñ miñmoñ heñya berem tubul teñ kamkeb kulin kura hiyyen gore itinje beretap go teñbe itiñ niñ diriñ forok irde unyen,’ gwahade yitiñ hi.

²⁵ Be, al kura kulin 6 miñyañ goyen neñya hitien. Al gobe bere tiriñ gega diriñ miñmoñ heñya kamyiñ. Irkeb kulin beleñ beretap go tiriñ.

²⁶ Goyenbe yeñ wor gwahade po diriñ miñmoñ heñya kamyiñ. Irkeb yeñ kamekken gore wor beretap go tamin goyen diriñ kura ma forok irdeya kamamiñ.

²⁷ Irke funañbe bere go wor kamyiñ.

²⁸ Be, al goya kulin wenja gote berembe uñkureñ gogo po hinhin geb, kame al kamtiñ huward huward naturebe bere gobe ganunje berem wor po hiyyen?” inamiñ.

²⁹ Gwaha inkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Deñbe Al Kurunyen tarenja meremya asanje katiñ goyen keneñ wuk ma yeñ hanjen. Gwahade geb soñ heñ go ma keneñ hanj.

³⁰ Al kamtiñ huwarnayiñ natureb al beleñ bere yade bere beleñ al ma kunaiñ. Yeñbe Al Kurunyen miyon yara po henaiñ.

³¹ Al kamtiñ huward huward matabe Al Kurun beleñ asaŋmiñde,

³² ‘Nebe Abraham, Aisakyabe Yekopyat Al Kurun,’ yirin goyen gobe kapyan ma heñ hanjen? Mel gobe kamtiñ gega, toneñbe yeñya hanj geb, gogo yirin. Niñgeb Al Kurunbe al diliñ gergeñ hanj gote Al Kurun, al kamtiñ gote moñ,” yinyin.

³³ Be, al buda gobe meremiñ nurdeb dinoñ kok wor po yamiñ.

Moseyen saba gote miñ wor pobe da?

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Be, Yesu beleñ Sadusi marte gusuñañ go keñkela po wol hekeb gwaha mat kura mere titek moñ hamij. Irkeb Farisi mar beleñ go nurdeb wanj Yesu hinhinde gor gabu iramiñ.

³⁵ Irdeb uñkureñmiñ kura Moseyen saba keñkela nurde hitiñ al gore wanje tuñaj ure yeñ gaha iniyin:

³⁶ “Tisa, saba kuruj gabe nurde hite. Goyenbe damiñbe saba kuruj gote folek wor po?” iniyin.

³⁷ Gwaha inkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Bubulkunge, tonge, dufaygeya tarengeya tumñañ Doyañ Al Kurunge, Al Kurun hitte po hugiñen kuñ hiyen.

³⁸ Gabe Moseyen saba kuruj gote folek wor po.

³⁹ Gote kurhanbe gigeñ ge amaneñ nurde hayen gwahade goyen po kadge

hoyaŋ niŋ wor amanęŋ
nurde hayiŋ.

⁴⁰ Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basaŋ maryā
beleŋ saba kayamiŋ kurun
gote miŋbe irawa gago po,”
inyiŋ.

*Yesu beleŋ Farisi mar go
Mesaia niŋ gusuŋaŋ yiryiŋ*
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-
44)

⁴¹ Be, Farisi mar go gabu
irde hikeb Yesu beleŋbe
gusuŋaŋ yiryiŋ.

⁴² “Deŋ gayen Mesaia be
ganuŋde urmiŋ yeŋ nurde
hanj?” Gwaha yinkeb Farisi
mar gore wol henjbe, “Yenjbe
Dewit urmiŋ,” inamiŋ.

⁴³ Irkeb Yesu beleŋbe, “De-
wit urmiŋ yeŋ hanj gega,
dahade ninjeb Holi Spirit
beleŋ Dewit ketal urkeb ur-
miŋ goyen, ‘Gebe Kurunjne,’
inyiŋ? Dewit beleŋ Mesaia
niŋ gaha yiriŋ:

⁴⁴ ‘Al Kurunj beleŋ Doyan Al
Kurunjne gaha inyiŋ:

“Waŋ ketalner heŋ al deňem
yaŋ wor po hawayinj.

Irkeb asogo girde hanj
mar goyen bul yirde
yawameke gasa yirde
yufurka tiyayiŋ,”
inyiŋ,’ yitiŋ hi. *Tikiŋ
110:1*

⁴⁵ Ninjeb kapyanj heŋ
hanjen gwahade po, Dewit
beleŋ Mesaia goyen ‘Doyan
Al Kurunjne’ inyiŋ. Ninjeb
dahade geb Mesaia gobe
Dewityen urmiŋ hiyyen?
Gobe epte moŋ geb!” yinyiŋ.

⁴⁶ Be, gwaha yinkeb al
kura beleŋ muŋ kura wol

ma hiriŋ. Irde goyenter
matbe al kura waŋ Yesu
tuŋaŋ urde merem yaŋ irniŋ
yeŋ gusuŋaŋ irde hinhan
gobe bada po hamiŋ.

23

*Yesu beleŋ Farisi maryā
Moseyen saba maryat sikken
tagalyiŋ*

(Mak 12:38-39; Luk
11:43,46; 20:45-46)

¹ Be, Yesu gob komatmiŋya
al buda kuruŋya goyen saba
yirde henjabe gaha yinyiŋ:

² “Moseyen saba gote miŋ
tagal tagal meteŋbe Moseyen
saba maryā Farisi maryā
beleŋ teŋ hanjen.

³ Ninjeb mel gore saba
dirkeb keŋkelə gama irde hi-
nayiŋ. Goyenpoga yiŋenjbe
saba teŋ hanjen goyen ma
gama irde hanj geb, matamij
po gab gama ma yirde hi-
nayiŋ.

⁴ Mel gobe mata gama
irtek meteŋwor po goyen
budam forok yirdeb gama
yirnayiŋ yeŋ tagalde hanjen.
Irkeb albe kanduknej wor
po nurde hanjen. Goyen-
poga biŋdebe muŋ kura
gama irtek ma yirde hiyen.

⁵ Mata teŋ hanjen kuruŋ
gobe al beleŋ dennaŋ yeŋ
mata teŋ hanjen. Al Kurunj
doloŋ ird irdde niŋ bisi pe-
lyenj wor po kura Moseyen
mere go hende katiŋ goyen
tonaŋde yerde hanjen. Irde
Al Kurunj doloŋ ird irdde niŋ
ulŋ umja muruj beleŋ niŋ
siŋsaŋenj goyen ulyaŋ wor po
yirdeb hor yirde hanjen.

6 Yeŋbe dula mata karkuwaŋya gabu yayaŋ kunj heŋbe al deŋem yaŋde gasuŋyaŋ po kepertek nurde hanjen.

7 Irdeb gabu gasuŋyaŋ kunjbe al beleŋ yeneŋ palap yirde 'Tisa' yineŋ yineŋ niŋ amaneŋ nurde hanjen.

8 "Goyenbe Doyer Al Kurunṭiŋbe uŋkuren po, irde deŋbe tumŋaŋ yende dirŋeŋ weŋ ningeb, deŋbe daniŋ 'tisa' ma dinhan yeŋ ma nurde hinayin.

9 Nantiŋbe Al Kurun saŋin miŋyaŋ yeŋ uŋkuren gog po geb al kura 'Ado' ma ineŋ hinayin.

10 Tisatiŋbe Mesaia yeŋ uŋkuren po geb, deŋbe daniŋ ma 'Tisa' dineŋ haŋ yeŋ ma nurde hinayin.

11-12 Niŋgeb al kura yiŋgen turuŋ turuŋ irde hiyen al gobe Al Kurun beleŋ yeŋbe deŋem moŋ iryen. Irde al kura yiŋgen nebe deŋem moŋ yeŋ hiyen al gobe Al Kurun beleŋbe deŋem yaŋ iryen. Niŋgeb deŋ beaŋ gayen al kura doyaŋ al hewe yiyyen al gobe dende meten al hiyyen," yinyin.

Farisi maryā Moseyen saba marte mata buluŋ goke yiriŋ

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

* **23:13-14:** Asaŋ hoyanđebe gahade hi: 14 Deŋ Moseyen saba maryā Farisi maryabe usi mar wor po. Deŋbe beretapyen samuŋya horaya komkom heŋ hanjen. Goyenbe al hoyan beleŋ deneŋ turuŋ dirnaŋ yeŋ Al Kurun mere iřhet yeŋbe mere ułyŋ wor po tuluŋ teŋ hanjen. Niŋgeb deŋbe gote muruŋgem buluŋ wor po Al Kurun beleŋ yunyeŋ.

13-14 Irdeb al buda gor gabu irde hinhan goyen goha yinyin: "Be, deŋ Moseyen saba maryā Farisi maryabe usi mar wor po. Deŋbe Al Kurunyen bearar bana haŋ goke buniŋeŋ wor po nurd duneŋ hime. Deŋ beleŋbe Al Kurun beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hire gor kunj kunj beleŋmiŋ pet teŋ haŋ. Dindikenbe bana goŋ ma hurkuŋ haŋ. Irde al hoyan goyen bana goŋ hurkuniŋ yeŋ kurut yeŋ haŋ mar wor beleŋmiŋ pet teŋ haŋ.*

15 Deŋ Moseyen saba maryā Farisi maryabe usi mar wor po. Deŋbe Al Kurunyen bearar bana haŋ goke buniŋeŋ wor po nurd duneŋ hime. Deŋbe, 'Al yawarteké mataniniŋ gama irnaŋ,' yeŋbe al uŋkuren muŋ kura goke wor kahanṭiŋde kurab hakwa hende kunj naŋa kurun gayen pasi heŋ hanjen. Irkeb al gore matatiŋ gama irkeb Al Kurunyen saba buluŋ irde hanjen. Irkeb al gote mata buluŋmiŋbe dende folek wor po kak alare kutek po yirde hanjen.

16 "Deŋbe al diliŋ titmiŋ beleŋ al kadom beleŋ ikala irde tukuyen go gwahade goyen teŋ haŋ. Niŋgeb deŋbe Al Kurunyen bearar bana haŋ goke buniŋeŋ wor po nurd duneŋ hime. Deŋbe al saba gahade yirde hanjen:

‘Al kura Al Kurunyen ya balem deňe urde biňa tiyyen goyen ma gama iryen goke kanduknej ma nuryen. Goyenpoga al kura ya bana gol hora hiyen goyen deňe urde biňa tiyyen gobe gama po iryen,’ gwaha yen hanjen.

¹⁷ Dulin kukuwa! Diltin titmiň buda! Dabe det kurun? Gol hora ma ya goyen? Gol hora yen uliňbe det himam moj. Goyenbe ya goyen bana hi goke tenje himam hiyyen. Niňgeb ya gobe det kurun.

¹⁸ Sabatiň kurabe gaha yen hanjen: ‘Al kura alta deňe urde biňa tiyyen goyen ma gama iryen goke kanduknej ma nuryen. Goyenpoga Al Kurun galak ire yen alta hende kirtiň goyen deňe urde biňa tiyyen gobe gama po iryen,’ yen hanjen.

¹⁹ Diltin titmiň buda! Dabe det kurun? Alta ma det go hende hi goyen? Det go yen uliňbe himam moj gega, alta hende kerkeb himam hiyyen. Niňgeb altabe det kurun.

²⁰ Niňgeb al kura alta deňe urde biňa tiyyenbe alta go munj po moj, det go hende Al Kurun galak irtiň go manaj deňe uryen.

²¹ Irde al kura Al Kurunyen ya balem deňe urde biňa tiyyenbe ya go munj po moj, det ya go bana hinayiň kurun goyen manaj gog po deňe uryen.

²² Irde naňkinjbe Al Kurunyen maroro gasuň.

Niňgeb al kura naňkiň deňe urde biňa tiyyenbe maroro gasuň go po moj, go hende keperde hi Al goyen manaj gog po deňe uryen. Niňgeb biňa tinayiňbe go po gama irde hinayin.

²³ “Be, deň Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Deňbe Al Kurunyen bearar bana haň goke bunijeň wor po nurd duneň hime. Deňbe binje hapek yird yird det harde hanjen goyen yade buda 10 yirdeb unkürenjbe Al Kurun uneň hanjen. Goyenbe deňbe Moseyen saba kurun wor po goyen pel irde hanjen. Al kura deň nurd yuneň haň mar po ga igin igin yirde, go ma nurd yuneň haň marbe gwaha ma yirde hanjen. Kadtiň bunijeň nurd yuntek goyen bunijeň ma yirde hanjen. Irde Al Kurun niň hekkeň nurtek goyen go ma po gwaha teň hanjen. Goyenbe Al Kurun galak ird ird mataya kadtiň bunijeň nurd yuneň yuneň mataya gobe tumňaň gama po irde hinayin.

²⁴ Goyenpoga deňbe Moseyen saba karkuwanj karkuwanjbe pel yirdeb muknej muknej goke po gabe ug po yen hanjen. Goke tenje deňbe fe niniň yen det muknej muň kirkida gwahade goyen goke keňkela yakkelyan teň yade siňa yirde gab nene haň gega, dapňa kuruň kamel netek moj wor go ma nurde

heňya yohogo teň haň yara deneň hime. Deňbe al kura diliň titmiň gore al kadom beleň ikala irde tukuyen go gwahade teň haň.

²⁵ “Be, deň Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Deňbe Al Kurunyen bearar bana haň goke bunijen wor po nurd duneň hime. Deňbe al hoyaj beleň ultiň siňare po deneňbe al wukkek yeň deneň haň. Goyenpoga bitiň banabe kudiň mataya megen niň mata buluň hapekyan teň teň niňya beleň po makiň hitiň. Niňgeb deňbe gisuya koronya siňare po haldeb biňdebe tikiň yan yubul teň hanjen yara deneň hime.

²⁶ Niňgeb deň diltiň titmiň Farisi mar, mehenđebe bitiň bana mata buluň haň go wa yade siňa yirnayin. Irke gab siňare wor wuk yiyyen.

²⁷ “Be, deň Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Deňbe Al Kurunyen bearar bana haň goke bunijen wor po nurd duneň hime. Deňbe bembä kura siňarebe umňa irtiň haň. Gega biň banabe al kiňkininya det mormokya beleň po makiň hitiň haň go gwahade goyen.

²⁸ Niňgeb al beleňbe al huwak yeň deneň hanjen. Goyenpoga bitiň banabe usiya mata buluň teň teň dufayya beleň po makiň hitiň haň.

²⁹ “Be, deň Moseyen saba marya Farisi maryabe usi

mar wor po. Deňbe Al Kurunyen bearar bana haň goke bunijen wor po nurd duneň hime. Deňbe Al Kurunyen mere basaň mar asetiň yago beleň gasa yirke kamamija gote bembä gergen yirde haraň heň hanjen. Irde Al Kurunyi diliňde al huwak hinhan mar gote bembä umňa yirde hanjen.

³⁰ Irdeb, ‘Neň gayen asininiň yago hinhan nalu goyenter hinhet manhan asininiň yago beleň Al Kurunyen mere basaň mar gasa yirke kamde hinhan matamija goyen yilwa yirte-wonj,’ yeň hanjen.

³¹ Gwaha yeň hanjen gobe deň gayenbe Al Kurunyen mere basaň mar gasa yiramiň mar gote foňejmiň goyen dindiken sikkenčiň forok yirde haň geb.

³² Niňgeb asetiň yago mata buluň go miň uramija goyen deň beleň tukuňbe sol irnayin.

³³ “Deňbe kunere duwi wor po! Al Kurunyen beararbe daha mat busahartek yeň nurde han? Kak alare po ga kunayin geb.

³⁴ Niňgeb Al Kurunyen mere basaň marya al dufay wukkek miňyanja saba marya yad yermekе deň hitte wanayin. Goyenbe go mar goyen kurabe gasa yirke kamnayin, kurabe kuruse hende gasa yirke kamnayin. Munan kurabe gabu yatinjaň yukan yusu-lak teň, kurabe gasa yirniň

yen taun kurar mat kurar gama yirde yukuñ hinayinj.

³⁵ Niñgeb al huwak kuruñ megen gar hike gasa yirke kamnayinj gote kanduk goyenbe deñ gayenter niñ manaq tenayinj. Gobe Abel mayke kamyinjde mat wañ wañ Berekia urmiñ Sekaraia goyen Al Kurunyen ya balem bana gasuñ himamya altaya kahalte asetiñ yago beleñ mayke kamyinj gote kanduk.

³⁶ Niñgeb fudinde wor po dineñ hime. Kanduk kuruñ dineñ hime gabe tumjan den gayenter niñ mar gare tenayinj,” yinyinj.

Yerusalem niñ mar goke buniñej nuryinj

(Luk 13:34-35)

³⁷ Irdeb sopte po, “Awo, Yerusalem niñ mar, buniñej wor po nurd duneñ hime. Al Kuruñ beleñ deñ ge nurde mere basaq marmiñ yad yerke wañ hanjen. Goyenbe deñ beleñbe kurab hora po gasa yirde, kurabe mali gasa yirde hike kamde hanjen. Tatirok miliñ beleñ dirñeñ yawañ tapeñ beleñ po aw yurde hiyen go gwahade goyen po, ne beleñ deñ goyen dade doyan dirde himewoñ yen hugiñej dufay heñ himyen. Goyenbe dindiken po merene pel irde yilwa nirde hanjen.

³⁸ Niñgeb ga nurnañ. Al Kuruñ beleñ tauntiñ tubul tiyyenj. Irkeb naña hoyanđe niñ mar beleñ wañ tauntiñ goyen gwamuñ urkeb det kura bana goñ ma hinayinj.

³⁹ Nebe dubul teñ kumekeb epte ma nennayinj. Irde kuñ kuñ kame sopte wayenj. Irkeb ne nenenbe dindikenj mohontinđe wor wor, ‘Doyañ Al Kurunyen deñemde waya al gabe Doyañ Al Kuruñ beleñ guram irde iñj wor po iryenj,’ yen turuñ nirkayinj,” yinyinj.

24

Al Kurunyen ya balem buluñ heñ heñ niñ yiriñ

(Mak 13:1-13; Luk 21:5-19)

¹ Be, Yesu gob Al Kurunyen ya balem goyen tubul teñ hoyanje kunj hikeyab komatminj yago beleñ wañbe, “Ya balem ga kena,” inaminj.

² Irkeb Yesu beleñ, “Ya kenhañ kuruñ gayenbe fudinde wor po dineñ hime. Hora ya irtiñ yeneñ hañ gabe unjkureñ muñ kura epte ma gasuñejde hiyen. Tumjanj pir irnayinj,” yinyinj.

³ Yesu go gwaha yineñbe kuñ Olip donđonđe kipiryinj. Irkeb yenj yunkureñ po heñyabe komatminj yago beleñ, “Da mata forok yeke yeneñ gabe nalu funaj go wañ wañ nalube forok yeweñ tiya yenj bebak titek?” inaminj.

⁴⁻⁵ Irkeb wol heñbe, “Nalu funaj binde hekeb al budam wañ, ‘Mesaiaabe ne gago,’ yineñ al budam wor po usi yirkayinj. Niñgeb keñkelä heñ hinaj ko. Moñgo al kura beleñ usi dirnayinj geb.

6 Kurabe fulenja karkuwanj forok yeke nurde hinayin. Irde fulenja forok yenayin mere momoŋ wor nurde hinayin. Goyenbe goke kafura hej hurkuŋkat ma tinayin. Mata gwahade gobe forok yen hinayin gega, nalu funaŋbe kame ga wayyen.

7 Goyenterbe al miŋ kura beleŋ huwarde al miŋ hoyanja fulenja teŋ hinayin. Gabman kura beleŋ gabman hoyanja fulenja gird teŋ hinayin. Albe biŋge niŋ kamde hinayin. Niniŋa karkuwanj naŋa kurar kurar forok yen hinayin.

8 Kanduk kuruŋ gob bere kura diriŋ kawaŋ kere yen meheŋde wor po uliŋ misiŋ katyen go gwahade goyen po, nalu funaŋ binde hej hikeb mata goyen forok yenayin.

9 “Goyenterbe al beleŋ merem yaŋ dirde buluŋ buluŋ dirde mudunke kamnayin. Irde al miŋ kurayen kurayen kuruŋ gore ne niŋ iŋiŋ ma nurde deŋ haram dirde hinayin.

10 Goyarebe al budam ne niŋ dufaymiŋ sanjŋ irde hinayin goyen yubul tinayin. Irdeb kadom haram gird teŋ asogom haniŋde yerde hinayin.

11 Irde al budam beleŋ, ‘Neŋbe Al Kuruŋyen mere basaŋ mar,’ usi teŋbe waŋ al budam usi yirde hinayin.

12 Mata buluŋ beleŋ po naŋa tiyyeŋ. Irkeb al kadom niŋ amanęŋ nud nud mata gobe hubu hiyyeŋ.

13 Goyenbe al kura saŋj hej kanduk go fole irde kuŋ kuŋ funaŋdebe Al Kuruŋ beleŋ al go tiyyeŋ.

14 Mere iŋiŋ Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ dird dird goyen go wa megeŋ kuruŋ ga tagalde tukuke al nurde hinayin. Irke gab nalu funaŋ go forok yiyyeŋ,” yinyin.

*Kanduk kuruŋ wor po forok yiyyeŋ
(Mak 13:14-27; Luk 21:20-28)*

15 Irdeb sopte yinyin. “Al Kuruŋyen mere basaŋ al Daniel beleŋ asaŋde, ‘Det kura Al Kuruŋyen ya balem buluŋ wor po irtek goyen ya bana goŋ forok yiyyeŋ,’ yitiŋ goyen forok yiyyeŋ. (Mere kayhem gayen kapyat hej haŋ marbe keŋkela dufay hej gab bebak tinaj.)

16 Be, mata goyen forok yekeb Yudia naŋare hinayin marbe busaharde dugure kuŋ bana kunayin.

17 Goyenterbe al kura ya hende hiyeŋ goyen kateŋ yamiŋ bana hurkuŋ detne kura yade ga busahare ma yiyyeŋ.

18 Al kura meteŋmiŋ tubul teŋ kuŋ amilne teŋ ga ma yiyyeŋ.

19 Goyen naturebe bere biŋ yaŋja bere diriŋ besare niŋ miŋyaŋyabe meteŋjeŋ wor po yiryen.

20 Niŋgeb kanduk kuruŋ goyen naŋa nalu buluŋde, ma Sabat nature forok ma yewoŋ yen goke Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hinayin.

²¹ Goyen natureb megen ga kanduk kuruj wor po tiyyen. Haŋkapyä Al Kuruj beleŋ tikula kirijnde mat wanj ga hitere, irde kame wor kanduk gwahade kura ma kentek. Go kanduk goyenbe baraj wor po duryen.

²² Niŋgeb Al Kuruj beleŋ nalu goyen sobamde po tubul tike manhan al tumjaŋ kamwoŋ. Goyenbe al nigen yirin goke teŋbe nalu go wer irde dolfon iryen.

²³ Goyen nature al kura beleŋ, ‘Mesaiaabe gago hi,’ dinnayin, irde hoyan beleŋ, ‘Moŋ, iror hi,’ dinenj inggogaha dirke goya go ma nurde gama yirnayin.

²⁴ Mesaia falkukya Al Kurunyen mere basaŋ mar falkukya beleŋ alya bereya Al Kuruj beleŋ basiŋa yirtinj goyen usi yirteke katwoŋ yen mata tineŋ karkuwāŋ kurayen kurayen forok yirde hinayin.

²⁵ Mere gabe nalu go ma forok yen hikeya gago momoŋ dirde hime geb, keŋkela heŋ hinaŋ ko.

²⁶ “Niŋgeb Al kura beleŋ, ‘Mesaiaabe sawsawa po kuruj naŋare hi,’ dinke ga kuŋ kinniŋ kinniŋ ma tinayin. Irdeb, ‘Mesaiaabe gaŋ banare hi,’ dinke goya fudinde yen ma nurnayin.

²⁷ Dagamel tikeb al naŋa wanj wanja naŋa kurkurya beleŋ tumjaŋde keneŋ hanjen gwahade po, ne Al Urmiŋ gayen wamekeb wawuŋ unküreŋde po megen

niŋ mar kuruj gayen tumjaŋde nennayin.

²⁸ Det kamtiŋ hinayiŋdebe det bidak nen nen nu beleŋ wanj hanjen gobe bebakkeŋ wor po geb, goke epte ma kadom mohoŋde titek gwahade goyen po, ne Al Urmiŋ gayen wamekeb tumjaŋ neneŋ nalu funaŋbe gago yen bebak tinayin.

²⁹ “Kanduk kuruj goyen kamere po,
‘Naŋa kidoma hiyyen, irde gagasi ma timiyyen.
Naŋkiŋde mat dinambe suk yen katnayin.

Irdeb det kuruj hende haŋ gobe hambor yiryeŋ,’ yitiŋ Aisaia 13:10; 34:4 gwahade po forok yenayin.

³⁰ “Goyenterbe ne Al Urmiŋ wayen timekeb mata kura naŋkiŋde forok yiyyen. Irkeb ne Al Urmiŋ gabe tareŋne turjuŋ yan goya kigariŋkiŋ faykek hende kateŋ. Irkeb megen niŋ mar ne niŋ ma nurde haŋ mar tumjaŋ neneŋbe biŋ misin nurde esinayin.

³¹ Miyonje yad yermeké beleŋ meheŋ heŋ ne wanj wanj niŋ bigul fu irkeb al tumjaŋ nurnayin. Irde kateŋbe alya bereya naŋa kuruj hike kwa bana goŋ niŋ basiŋa yirtinj goyen gabu yirnayin.

³² “Fik hebe yeneŋ hanjen gogo. Fik he go beda urke yeneŋbe kadila heweŋ tiya yen hanjen.

³³ Gwahade goyen po, mere dirhem kuruj gayen

forok yeke yenenejbe nalu funaŋbe binde gag po wer ira yeŋ nurnayinj.

³⁴ Fudinde wor po dineŋ hime. Mata gobe forok yenayinj geb. Irde mata go forok yenayinj nature al hinayinj mar gobe mata goyen yennayinj.

³⁵ Irdeb megeŋya naŋkiŋyabe hubu hiriryenj. Goyenbe merenebe saŋiŋ minyaŋ geb, hubu ma hiyyenj. Hugineŋ alya bereya nurde fudinde wor po yeŋ gama irde hinayinj,” yinyinj.

Nalu funaŋbe bebakkeŋ moŋ

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

³⁶ Irdeb sopte yinyinj. “Nalu funaŋ goyen al kura bebakkeŋ ma nurde hi. Hubu wor po. Adone po ga nurde hi. Urmiŋya miyoŋmiŋya wor ma po nurde hanj.

³⁷ Ne Al Urmiŋ gayen waŋ waŋ naturebe alya bereya bikkeŋ Noa hinhin nature mata teŋ hinhan gwahade teŋ hinayinj.

³⁸ Go mar gobe dula niŋ po teŋ, kukuwa fe nene, al beleŋ bere yade, dirŋen weŋ yade al yertek niŋ po teŋ Al Kurun niŋ ma nurde hinhan. Irde kuŋ kuŋ nalu forok yekeb Noa hakwa biŋde hurkuriŋ.

³⁹ Mel gobe kame mata gwahade forok yiyyenj yeŋ ma nurde hinhan. Irkeb fe ala kurun forok yeŋ gwamuŋ yuryinj. Niŋgeb ne Al Urmiŋ gayen wor al beleŋ gwaha

naŋa wayyen yeŋ ma nurde hikeya wayenj.

⁴⁰ Goyen naturebe mata gahade forok yiyyenj: al iraw kura meteŋmiŋde meteŋ teŋ hiriryenj. Irke Al Kurun beleŋ unkuřenj teŋbe kurabe tubul tiyyenj.

⁴¹ Irde bere irawa palawa irye yeŋ wit bilmiŋ hora po karka teŋ hikeya bere unkuřenjbe Al Kurun beleŋ teŋbe kurab tubul tiyyenj.

⁴² Goke teŋbe keŋkela heŋ ga hinaŋ ko! Doyaŋ Al Kuřutinj waŋ waŋ nalube bebakkeŋ moŋ geb.

⁴³ Be, ga nurde ga hinaŋ ko. Ya miŋ al kura wawuŋ kurare kawe al beleŋ waŋ yane upew uryen yeŋ nurde hiyeŋdebe yamiŋ keŋkela doyaŋ irde hike kawe al beleŋ epte ma waŋ yamiŋ upew uryenj.

⁴⁴ Niŋgeb gwahade goyen po, ne Al Urmiŋ gare wor nalu goyare wayenj tiya yeŋ ma nurde hikeya wayenj geb, hugineŋ ne niŋ pet teŋ doyaŋ nirde hinayinj,” yinyinj.

Meteŋ al igiŋya buluŋyat maya mère

(Luk 12:42-46)

⁴⁵ Irdeb maya mère mat gaha yinyinj: “Be, ganuŋ meteŋ albe dufaymiŋ wukkenj, irde gore doyaŋ almiŋ ge fudinde wor po meteŋ teŋ uneŋ hiyenj? Meteŋ al gwahade gobe doyaŋ almiŋ beleŋ naŋa gisaw kwe yeŋbe meteŋ almiŋ goyen, ‘Meteŋ mar kadge doyaŋ yirde biŋge

yuntek nalu hekeb yunen hayinj,’ inen kuyenj.

⁴⁶ Be, doyan almiñ go mulgañ heñ wanbe meten al gore meremiñ po gama irde meten teñ hike keneñbe iginj iginj irkeb meten al gobe amanj wor po hiyyenj.

⁴⁷ Fudinde wor po dineñ hime. Meten al gobe doyan almiñ belenj, ‘Samuñne kuruj gayen wor doyan irde hayinj,’ inyenj.

⁴⁸ Goyenbe daha wet kura teñ meten al goreb, ‘Doyan alnebe naña gisaw po kuñ ningeb, aranenj ma wanj hi, yenbe’

⁴⁹ meten mar kadom alya bereya goyen, ‘Merene ma nurde hanj,’ yinenj gasa yirde dulanj po teñ wain nene kukuwa heñ hanjen marya wain nene hinayinj.

⁵⁰ Irkeb doyan almiñ go nalu goyenter wayyenj yeñ ma nurde hiyenjde gor mulgañ hiyyenj.

⁵¹ Irdeb mata buluñmij gote murungem kuruj wor po unyenj. Irdeb meten al go tukuj kak ala bana esen misinj yiseñ hanjende gor tukukeb usi marya gor hinayinj,” yinyinj.

25

Bere 10 gote maya mere

¹ Be, Yesu go sopte maya mere mat saba gahade yiryinj: “Nalu funañ goyenterbe Al Kuruj beleñ alya bereyamij doyan yird yird goyen kurabe gahade: meten bere foñej 10 belenj, ‘Doyan

alniniñde urmiñ beleñ berem teñ wayyenj tiya go,’ yeñ, ‘Kuñ belen tupi teñ waninj,’ yeñ hulsimiñ yusun yurde kwamiñj.

² Bere siptesonjoñbe dufayminj wukkek moñ. Munaj kurabe dufayminj wukkek.

³ Bere siptesonjoñ du-fayminj wukkek moñ gobe hulsimiñbe yawaraminj gega, femiñ pet yeke sopte yuneñ yuneñbe kura ma yadeya kwamiñj.

⁴ Munaj bere siptesonjoñ dufayminj wukkek gobe hulsimiñ yade femiñ kame yuntek manaj yaliñ bana goya yade kwamiñj.

⁵ “Be, bere teñ mulgañ heñ watek al gobe aranj ma wakeb bere 10 gobe dukpu yirke tumñañ feramiñj.

⁶ Irke kuñ wawanj binde heke gab al kura gore kuware, ‘Bere tihi albe wanj hi! Ningeb wanj tupi tinañ!’ yirinj.

⁷ Be, bere 10 gore go nurdeb huwarde hulsimiñ ommok hinhan goyen sope yirke melak sanjñ haminj.

⁸ Goyenbe bere dufayminj iginj moñ goreb bere du-fayminj wukkenj goyen, ‘Hulsiniñ kamniñ tahanj geb, femiñ kura dunnanj,’ yinamiñj.

⁹ Irkeb, ‘Moñ geb, fe gabe deñya neñya tumñañde epte ma diryenj geb, dindikenj kuñ al hitte damu tinayinj,’ yinamiñj.

¹⁰ Irkeb bere siptesonjoñ

dufaymiñ wukkek moj goyen fe damu niñ kukeb goyarebe bere tiriñ al go wayyiñ. Irkeb bere siptesonjoñ gitik teñ hinhan goyen al go wakeb tupi teñ yare dula mata kurun tiniñ tiyamiñde gor kwamiñ. Irkeb yamebe tayamiñ.

¹¹ “Be, goyen kamereb bere siptesonjoñ hulsire niñ fe damu tiniñ yeñ kwamiñ go mulgañ heñbe, ‘Doyañ al, Doyañ al, yame hol irde dunke hurkuniñ,’ inamiñ.

¹² Goyenbe al bere tiriñ gore wol heñbe, ‘Fudinde wor po dineñ hime. Deñbe ma nurde duneñ hime,’ yinyiñ.

¹³ Be, maya mere dirhem gwahade goyen po ne Al Urmiñ wañ wañ nalu funaþbe ma nurde hañ geb, gitik teñ hinayiñ,” yinyiñ.

*Al karwoyen siraw mere
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ Irde sopte maya mere mat yinyiñ. “Be, Al Kurun beleñ alya bereya doyañ yird yird goyen kurabe gahade: al kura naña gisaw kwe yeñbe detne doyañ yirde hinayiñ yeñ meteñ marmiñ hayhay yiryiñ.

¹⁵ Irdeb meteñ al uñkureñbe hora siptesonjoñ unyiñ. Kurabe hora irawa, irde kurabe uñkureñ unyiñ. Meteñ mar gobe al gwahade mat igin meteñ tinayiñ yeñ nurdeya gab hora goyen yunyiñ. Irdeb yubul teñ kuriñ.

¹⁶ Meteñ al hora siptesonjoñ tiriñ al gobe goyare po tukun meteñ uneñbe go hende hora siptesonjoñ iryiñ.

¹⁷ Meteñ al hora irawa tiriñ al goyen wor gwahade po, tukun meteñ uneñbe go hende hora irawa iryiñ.

¹⁸ Goyenbe meteñ al hora uñkureñ tiriñ al gobe kuñ mete taldebe doyañ almiñde hora goyen goñ bana kiriyiñ.

¹⁹ “Be, doyañ al go naña gisaw kuñ goñ sobamde po heñ heñ gab wayyiñ. Irdeb wañ meteñ marmiñ hora yunyiñ goyen daha yiramiñ yeñ gusuñañ yiryiñ.

²⁰ Irkeb meteñ al hora siptesonjoñ unyiñ gobe sopte hora siptesonjoñ yawañbe doyañ almiñ gaha inyiñ: ‘Hora siptesonjoñ goyen doyañ irayiñ yeñ nuneñ kwariñ geb, gore sopte 5 irmiñ gago,’ inyiñ.

²¹ Irkeb doyañ almiñ beleñ wol heñbe, ‘Gebe meteñ igin wor po tiyan. Gebe meteñ al igin, merene nuran. Det ug ma gunmiriñ gega, kenkela doyañ yiran niñgeb, det budam wor gunmeke doyañ yirayiñ. Irdeb wake tumñañ neya dula teñ aman heñ hireñ,’ inyiñ.

²² “Be, al hora irawa unyiñ al gore wor wañbe gaha inyiñ: ‘Hora irawa doyañ irayiñ yeñ nuneñ kwariñ gobe gore po meteñ uneñbe hora irawa tebañ irmiñ gago,’ inyiñ.

²³ Irkeb doyañ almiñ beleñ wol heñbe, ‘Gebe meteñ

al iginj, merene po nuraŋ. Det ug ma gunmiriŋ gega, keŋkela doyaŋ yiraŋ. Niŋgeb det budam gunmeke doyaŋ yirayiŋ. Irdeb wake neya dula teŋ amaŋ heŋ hireŋ,’ inyiŋ.

²⁴ “Be, meteŋ al hora unjkureŋ unyiŋ gore wanbe gaha inyiŋ: ‘Doyaŋ al, gebe al misiŋen yaŋ wor po nurde gunen himyen. Biŋge ge ma hartiŋ goyen yawarde hayen. Irde ge ma tur irtiŋ wor kuŋ waseŋ hanjen.

²⁵ Goke teŋbe kafura heŋ horagebe tukun mete talde goŋ bana kirmiriŋ. Niŋgeb hora gebe gago,’ inyiŋ.

²⁶ Gwaha inkeb doyaŋ almiŋ beleŋ wol henbe, ‘Gebe kumhaka al, meteŋ al buluŋ wor po. Gebe detne beleŋ ma hartiŋ goyen yawarde himyen, irde detne beleŋ ma tur irtiŋ goyen waseŋ himyen yeŋ nurde ha?

²⁷ Gebe ne gwahade yeŋ nurdeb horanebe hora yerde hanjen yare kerariŋ manhan horane tolok hitinje ga temewoŋ,’ inenbe meteŋ mar buda hoyan hoy yirke wakeb,

²⁸ ‘Hora go goraj irde teŋ meteŋ al hora 10 minyaŋ al go unnaŋ.

²⁹ Al det unke keŋkela doyaŋ irde iginer kurun forok iryen al gobe teban det yawaryen. Irkeb detmiŋ budam wor po henayiŋ. Munaj det unke kumhaka heŋ iginer ma forok yiryeŋ al gobe yende det muŋ kura

hiyeŋ goyen wor goraj irke det miŋmon wor po hiyeŋ.

³⁰ Niŋgeb meteŋ al buluŋ gobe tukun siŋare kidoma bana esen misiŋ yiseŋ hanjenende gor temeynaŋ,’ yinyiŋ geb,” gwaha yiriŋ.

Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ alya bereya matamde pota yiryeŋ

³¹ Be, Yesu go sopte gaha yiriŋ: “Ne Al Urmij gabe tareŋne turnjuŋ yaŋ henbe miyoŋneya tumjaŋ kattek. Goyenterbe Doyaŋ Al Kuruŋen maroro gasuŋde keperenj.

³² Irkeb al megen niŋ kurun gayen ne hitte po gabu irnayiŋ. Irkeb sipsipyä memeya yewek beleŋ pota yirde hiyeŋ go gwahade yirenj.

³³ Ne beleŋbe sipsip yadeb hanne yase beleŋ mat yerdeb memebe yade tapa beleŋ yerenj.

³⁴⁻³⁶ Irkeb ne Doyaŋ Al Kuruŋ gare al hanne yase beleŋ mat hinayiŋ goyen gaha yinenj: ‘Ne biŋge nirkeyabe biŋge nunamiŋ. Fe niŋ kammekeyab fe nunamiŋ. Albak heŋ kuŋ himekeb gargar niramiŋ. Ulinhornem moŋ himekeb ulinhor nunamiŋ. Garbam hemekeyab doyaŋ nirde faraŋ nurde hinhan. Koyare himekeb waŋ nenen hinhan. Goke teŋbe Nanne beleŋ guram dira. Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird bana goŋ hurkuŋ hurkuŋ gobe tikula kiriyŋa

den gake gitik irtiŋ hiyen geb waŋ tenan,’ yineŋ.

³⁷ Gwaha yinkeb Al Kurun diliŋde al huwak goreb, ‘Daha naŋa biŋge kamke geneŋ biŋge guntiriŋ? Irde daha naŋabe fe niŋ kamke geneŋ fe guntiriŋ?

³⁸ Daha naŋa albak heŋ kuj hike gargar girtiriŋ? Irde daha naŋa uliŋhorgem moŋ hike geneŋbe uliŋhor guntiriŋ?

³⁹ Daha naŋa garbam heke doyaŋ girde faraŋ gurtiriŋ? Irde daha naŋa koyare hike kuj gintiriŋ?’ ninnayin.

⁴⁰ Irkeb ne Doyaŋ Al Kurun gare wol heŋbe gaha yineŋ: ‘Fudinde wor po dineŋ hime. Nere al deŋem moŋ gayen kura gwaha iramiŋ keneŋbe ne gayen niramiŋ,’ gwaha yineŋ.

⁴¹⁻⁴³ Irdeb tapa beleŋ mat hinayin mar gobe gaha yineŋ: ‘Deŋbe biŋge nirkeb biŋge kura ma nunamiŋ. Irde fe niŋ kammeke fe kura ma nunamiŋ. Albak heŋ kuj himeke gargar ma niramiŋ. Uliŋhornem moŋ himekeb kura ma nunamiŋ. Garbam himekeb faraŋ ma niramiŋ. Irde koyare himekeya wor waŋ ma neneŋ hinhan. Goke teŋbe deŋbe Al Kuruŋyen bearar bana haŋ. Ningeb nubul teŋ kuj kak ala Satanya miyoŋmiŋya niŋ gitik irtiŋ bana goŋ kunan,’ yineŋ.

⁴⁴ Gwaha yinmeket al buda gore wol heŋbe, ‘Doyaŋ Al Kurun, daha naŋa biŋgeya

feya niŋ kamke geneŋ wasak titiriŋ? Irde daha naŋa uliŋhorgem moŋ hike kura ma guntiriŋ? Irde daha naŋa garbam heke doyaŋ ma girdeb faraŋ ma gurtiriŋ? Irde daha naŋa albak geneŋ gargar ma girtiriŋ? Irde daha naŋa koyare hike go ma kuj gintiriŋ?’ ninayin.

⁴⁵ Irkeb ne Doyaŋ Al Kurun gare wol heŋbe gaha yineŋ: ‘Fudinde wor po dineŋ hime. Nere al deŋem moŋ gayen kura gwaha ma iramiŋ keneŋbe ne gayen faraŋ ma nuramiŋ,’ gwaha yineŋ.

⁴⁶ Mel gobe mata buluŋmiŋ gote muruŋgem hugiŋej kanduk kuruŋ teŋ hinayin. Munan Al Kurun diliŋde al huwak gobe Al Kuruŋya hugiŋej hinayin,” yinyin.

26

Yesu mayniŋ yeŋ mere sege iramiŋ

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)

¹ Be, Yesu gob sabamiŋ kuruŋ goyen pasi irdeb ti-giri teŋ komatmiŋ yago gaha yinyin:

² “Pasoba dula nalu kuruŋ gobe molye go yeŋ nurde haŋ gogo. Go naturebe ne Al Urmiŋ gayen kuruse hende mununeŋ mununeŋ niŋ asogo

haniñde nernayin,”* yirinj.

³ Be, goyenterbe pris buda gote karkuwañmiña Yuda marte doyan mar parguwak yagoya beleñ pris buda gote kuruñmiñ Kaiafasyen yare gabu iramiñ.

⁴ Irdeb daha mat kura Yesu go usi irde teñ mayteke kamyen yenj mere sege iramiñ.

⁵ Goyenbe yinjenj mere maydeb, “Dula nalu kurun gayenter ma gwaha titek. Moñgo goke iginj ma nurde al beleñ fulenja dirnayin geb,” yaminj.

Bere kura beleñ det fimiñ hamiñej iginj wor po goyen Yesu tonanje wok iryinj

(Mak 14:3-9; Yon 12:1-8)

⁶ Be, Yesu go komatminj yagoya Betani taunde Saimonyen yare hinhan. Saimonbe bikkenj busuka manaj hinhan.

⁷ Be, Yesu go keperde hikeyab bere kura gore det fimiñ hamiñej iginj wor po alabasta hora beleñ po irtinj yaliñ kusamuñ goyen bana hitinj go tawañ tonanje wok iryinj.

⁸ Det fimiñ damum hende wor po goyen bere gore Yesu tonanje wok irke keneñbe komatminj yago beleñbe biñ ar hende daniñ buluñ ira yenj gusuñan hamiñ.

* **26:2:** Bikken Israel mar Isip naña tubul teñ Kenan kuniñ tiyaminyabe Al Kurun beleñ sipsip al dirinj dirneñ gasa yirde darim yade yame kantayañ sam yirnayin yinyinj. Munaj al kura gwaha ma tiyamín marbe Al Kurunyen miyon beleñ warjbe mel gote urmiñ mataliñja dapñamíñ mataliñja goyen tumñañ gasa yirke kamamij. Gega meremiñ gama iramiñ marbe miyonmiñ beleñ yubul tiyamín goke dufay heñ heñ ge dula mata teñ hinhan.

⁹ “Go tukuj al yunke manhan hora kuruñde po damu tike hora go teñ al buniñej farañ yurwoñ,” inamiñ.

¹⁰ Be, Yesu go mere teñ hinhan goyen nurdeb, “Deñbe daniñ bere go tagal unenj buluñ irhañ? Yeñbe mata iginj wor po nira.

¹¹ Al buniñejbe denya hugiñej hinayinj. Goyenbe nebe denya hugiñej ma hitek.

¹² Bere gare det fimiñ ulner wok ira gabe ne kammeke mete nirnayin goke gitik nira.

¹³ Niñgeb fudinde wor po dineñ hime. Kame al beleñ ne niñ naña kurun ga tagalde tukuj henyañbe bere gare mata tiya gake wor tagalde hinayinj, irde matamij goke dufay heñ hinayinj,” yinyinj.

Yudas Iskariot beleñ Yesu asogo haniñde kiriyinj

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Be, Yesu komatminj 12 bana goyen al deñem Yudas Iskariot ineñ hanjen gore pris buda gote karkuwañmiñ hitte kuriñ.

¹⁵ Kuñbe, “Yesu hantiñde kermekab muruñgembe dahade nunnayinj?” yinyinj. Irkeb silwa hora kapyan heke kuñ 30 hekeb unamiñ.

¹⁶ Go kamereb Yudas go Yesu goyen daha mat kura

asogom haniđde kereŋ yen
beleŋ niŋ naŋkeneŋ hinhiń.

Dula funay

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-
13,21-23; Yon 13:21-30)

17 Be, Yesuyen komatmiň
go haŋka wawuŋbe beret yis
miňmoŋ nen nen nalu heweŋ
tiya yenbe Yesu gusuŋaŋ
iramiň. “Damde kunbe
Pasoba biŋge gitik irde netek
yen nurde ha?” inamiň.

18 Irkeb Yesu beleŋ wol
heŋbe, “Yerusalem taun
bana kunbe al kura gor
keneŋbe gaha inayıň. “Tisa
beleŋbe, “Nalunebe binde
hihi. Niŋgeb neya komat-
neyabe gere yare Pasoba
biŋge netek,” yihi,’ gwaha
innayinj,” yinyiň.

19 Irkeb komatmiň yago
goyen Yesu yinyiň go po
gama irde kunbe Pasoba
biŋge nen nen gitik tiyamij.

20 Be, wawuŋbana wor po
hekeb Yesuya komatmiň 12
goya Pasoba biŋge niniŋ yen
keperamij.

21 Biŋge nene heŋyabe
Yesu beleŋbe, “Fudinde wor
po dineŋ hime. Deŋ gayen
kuratiŋ kura beleŋ asogoner
haniđde niryeŋ,” yinyiň.

22 Irkeb komatmiň yago
gobe kandukneŋ wor po nu-
ramij. Irdeb kura kame
yuŋkureŋ yuŋkureŋ, “Doyaŋ
Al Kuruŋ, ne niŋ wet yen
ha?” yen gusuŋaŋ iramiň.

23 Irkeb wol heŋbe, “Al
kura neya tumňaŋ haniđ teŋ
fe koron bana kera gore
asogo haniđde niryeŋ.

24 Ne Al Urmiň gabe
Al Kuruŋyen mere basaŋ
mar beleŋ bikkeŋ asanđde
kayamiň goyen po gama irde
kameŋ. Goyenbe al kura
asogoner haniđde niryeŋ al
goke bunijeŋ wor po nurde
uneŋ hime. Al go kawaŋ
ma hiriŋ manhan kanduk
buluŋ goyen go ma kenwoŋ,”
yinyiň.

25 Irkeb Yesu asogomiň
haniđde kertek al Yudas
beleŋ, “Tisa, ne niŋ daw yen
ha?” inyiň. Irkeb wol heŋbe,
“Gwaha, gobe ge po geb,”
inyiň.

Yesu beleŋ beretya wainya komatmiň yunyij

(Mak 14:22-26; Luk 22:14-
20; 1 Korin 11:23-25)

26 Be, biŋge nene heŋyabe
Yesu beleŋ beret teŋbe Naniŋ
turunj irdeb ubala teŋbe,
“Beret dunhem gahade
gayen po nebe deŋ ge teŋ
kameŋ. Niŋgeb goke teŋbe
beret gabe gasoŋne geb, teŋ
nenaj,” yinyiň.

27 Irdeb wain fimiň gisu
bana hitiŋ go teŋbe sopte
Al Kuruŋ turunj irde, “Deŋ
tumňaŋ ga teŋ nenaŋ.

28 Al megen haŋ kuruŋ
gote mata buluŋ halde yuneŋ
yuneŋ niŋ teŋ Al Kuruŋ
beleŋ biŋa tiyyiŋ goke teŋ
darine wok irde kameŋ.
Niŋgeb wain ga teŋ nenaŋ.

29 Fudinde dineŋ hime.
Wain fimiň gayen tebaŋ ma
neweŋ. Kuŋ kuŋ Nanne
beleŋ alya bereyamiň doyaŋ
yiryenja goyenter gab deňya

tumļaŋ wain fimiŋ gergen sopte netek,” yinyiŋ.

³⁰ Be, go kamereb Yesuya komatmiŋ yagoya goyen tikiŋ heŋbe Olip doŋdonje hurkamiŋ.

Pita helwaŋ hiyyeŋ goke tagalyiŋ
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

³¹ Be, hurkuŋ gor heŋbe Yesu beleŋ gaha yinyiŋ: “Haŋka wawuŋbe ne mununniŋ yeŋ fere nirkeb deŋbe tumļaŋ nubul teŋ busaharnayiŋ. Mata goke Al Kuruŋyen asanđe gahade katiŋ hi:

‘Sipsip doy়al maymeke
sipsipmiŋbe burga-
gaw kernayiŋ,’ yitiŋ.
Sekaraia 13:7

³² Goyenbe kame sopte huwardebe ne wa meheŋ heŋ Galili naŋare kweŋ,” yinyiŋ.

³³ Irkeb Pita beleŋbe, “Al hoyanbe tumļaŋ gubul tinayiŋ. Goyenbe nebe epte ma wor po gubul tiyeŋ,” inyiŋ.

³⁴ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Fudinde wor po gineŋ hime. Haŋka wawuŋbe tatirok ma mere tikeyabe ge beleŋ wawuŋ karwore ne niŋ yeŋ, ‘Al gobe go ma nurde uneŋ hime,’ yawayiŋ geb,” inyiŋ.

³⁵ Goyenpoga Pita beleŋbe, “Nebe al beleŋ mununnayiŋ gega, ge niŋ yeŋ, ‘Yeŋ ma nud unhem,’ ma wor po yeweŋ,” inyiŋ. Irkeb kadom

yago manaq tumļaŋ gwaha ala inamiŋ.

*Yesu Getsemani heŋ Al Ku-
ruŋ mere iryiŋ*
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-
46)

³⁶ Be, gor mat kuŋ naŋa deŋe Getsemani gor forok yeŋbe komatmiŋ yago, “Gar keperde doy়al nirde hike neb irar ira kuŋ Al Kuruŋ mere ireŋ,” yinyiŋ.

³⁷ Irdeb Pitaya Sebedi urmiŋ waraŋ Yonya Yem-
syā yadeb gasuŋ hoyanđe kwamiŋ. Goyareb Yesube dufayminja biŋyabe kanduk wor po hiriŋ.

³⁸ Irdeb mel karwo go yinyiŋ. “Kanduk kuruŋ wor po mununke kamtek nurhem geb, neya gar heŋbe Al Kuruŋ mere irdeya ga hinayiŋ!” yinyiŋ.

³⁹ Gwaha yineŋbe gor mat muŋ kura siŋgir teŋ kuŋbe biŋ tadam mat wulgurut yeŋbe, “Ado, igit kenem kanduk kuruŋ gayen teŋ siŋa irayiŋ. Goyenbe nere dufay ma gama irayiŋ. Gere dufay po gama irayiŋ,” inyiŋ.

⁴⁰ Gwaha teŋbe mulgaŋ heŋ kuŋbe komatmiŋ karwo gob firtiŋ yinyiŋ. Irdeb Pita isaŋ heŋbe, “Mel, deŋbe neya muŋ kura hitneŋ teŋ Al Kuruŋ mere irde ga ma fernayiŋ?” yinyiŋ.

⁴¹ Irdeb, “Ferde ma Al Kuruŋ mere irde hinayiŋ. Gogab uŋgura waŋ tuŋaŋ durkeb epte ma katnayiŋ. Tontiŋbe Al Kuruŋ mere ird ird niŋ wilakneŋ nurde hanj.

Gega ultinjbe piñej hej hañ,” yinyiñ.

⁴² Irdeb sopte yubul teñ kunj Al Kuruj mere irdeb, “Ado, kanduk ga ne beleñ ma teweñbe kanduk gayen pasi irtek beleñ minjmon hiyen kenem nebe dufayge po gama irdeb tewenj,” yiriñ.

⁴³ Be, Al Kuruj mere irde pasi heñbe sopte mulgañ hej kunj komatminj karwo gob diliñ kanduk hekeb firtinjde hike yinyiñ.

⁴⁴ Yeneñbe yubul teñ sopte mulgañ hej kunjbe Al Kuruj mere iryin gwahade po sopte mere iryin.

⁴⁵ Be, mulgañ hej kunjbe komatminj yago goyen, “Deñbe usañ hej firtinjde po hañ? Ga kennaj! Ne Al Urmiñ gayen mata bulun mar haniñde nerd nerd nalu gobe bikkenj gago forok yihi.

⁴⁶ Huwarke kuninj! Asogo haniñde nertek albe bikkenj gago waya geb,” yinyiñ.

Yesu teñ fere tiyamiñ

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

⁴⁷ Be, Yesu gobe gwahade yeñ hikeyabe komatminj kura Yudas gobe al yade wayamiñ. Al buda gobe fulenjare niñ bidilaya nukwaya yade wayamiñ. Mel gobe pris buda gote karkuwañminjä Yuda marte doyañ mar parguwakya beleñ yad yerke wayamiñ.

⁴⁸ Yesu go asogom haniñde kertek al goreb tetek mar go gaha yinyiñ: “Kuñ forok yeñbe mata kura tiyen geb.

Al kura amañ amañ irde ulunjde u irmeke keneñbe al gobe gog po yeñbe kuñ tenayıñ,” yinyiñ.

⁴⁹ Be, Yudas go bikkenj mere gwahade yinyinde geb, kuñ forok yeñ Yesu hitte kuñbe, “Wawuñ, Tisa,” inenjbe ulunjde u iryinj.

⁵⁰ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Kadne, gwaha tiye yeñ wayha go gwaha tiya,” inyinj. Irkeb al wayamiñ mar goreb wañ teñ fere tiyamiñ.

⁵¹ Irkeb Yesu komatminj kura yeñ binde hinhin goreb fulenjare niñ bidilaminj marde pris buda gote kurujminjde meten alminj kura kirmiñ sapa iryinj.

⁵² Irkeb Yesu beleñ, “Bidlage go gasuñejde kera! Al kura bidila beleñ al gasa yiryeñ gob haniñ wol hekeb gwaha mat po mayke kamyenj.

⁵³ Adone gusuñaj irmeket goyare po miyoñmiñ budam wor po yad yerke kateñ farañ nurnayinj gobe ma nurde ha?

⁵⁴ Goyenbe mata gwahade tiyenjbe Al Kurunyen asanđe mata gwahade gwahade forok yiyyen yitiñ goyen daha mat forok yiyyenj? Epte moñ,” inyinj.

⁵⁵ Gwaha inenjbe Yesu go yeñ teñ fere titek mar goyen, “Ne gayen kawe mar yad kuñ hime geb, gago fulenjare niñ bidlanya nukwaya manañ wañ nawarniñ teñ hañ? Nebe nañkahalmiñ nañkahalmiñ Al Kurunyen ya bana saba

tagalde himekeyabe ma nade hanjen.

⁵⁶ Goyenbe Al Kurunyen asanđe mere basanđ marmiň beleň kame mata gwahade forok yiyyen yeň kayamiň goyen deň beleň gago teň hanj," yinyiň. Be, komatmiň yagobe tumňaň Yesu tubul teň busaharamiň.

Yesu pris buda gote kuruňmiň diliň mar huwaryiň

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Be, Yesube pris buda gote kuruňmiň Kaiafas hitte tukamiň. Gorbe Moseyen saba marya Yuda marte doyaň mar parguwak yagoya gabu iramiň.

⁵⁸ Be, Pita go mel gore Yesu teň kuň hikeya gisaw yarham po heň gama irde kuriň. Kuň kuňbe pris buda gote kuruňmiň Kaiafasyen ya koya beleň po milgu irtiň bana goň al gabu irde hanjen sawsaware hurkuriň. Hurkuňbe daha kura tike keneň yeň ya go doyaň irde hanjen mar keperde hinhande gor kuň kipiryiň.

⁵⁹ Be, pris buda gote karkuwanjmiňya Yuda marte doyaň marya goyen tumňaň gabu irde da misiňde wor po Yesu go mayteke kamyeň yeň mere sege iramiň. Goyenbe miň kura ma keneňbe goke naňkenamiň.

⁶⁰ Irkeb al budam waň Yesu tagal uneň uneň niň usi mere budam yad forok yiřamiň. Gega Yesu maytek

meremiň igin kura ma ke-namiň. Irkeb kuň kuň funaň al irawa kura waňbe,

⁶¹ "Al gareb, 'Al Kurunyen ya balem goyen upew urde sopte gergeren irde naňa fay karwore pasi ireň,' yeke nu-raruň," yaryum.

⁶² Be, pris buda gote kuruňmiň Kaiafas beleň huwardeb Yesu goyen, "Mere kuruň ulger irhar gabe wol ma hawayin?" inyiň.

⁶³ Goyenbe Yesu go meremiň ma wol heň balmiň po hinhin. Irkeb sopte, "Ne beleň Al Kuruň gwahader hitiň gote sanjinde ginhem geb, gebe Mesaia Al Kuruň Urmiň ma dahade goyen momoň dira," inyiň.

⁶⁴ Gwaha inkeb Yesu beleň wol heňbe, "Dindiken gog po yahanj. Goyenbe ne beleňbe deň kuruň gayen gaha dinen. Kame ne Al Urmiň gabe Al Kuruň sanj miňyaň Al gote haniň yase beleň mat keperde naňkiňde gagap hende kateň himeke nennayiň," yinyiň.

⁶⁵ Irkeb pris buda gote kuruňmiň gore mere goyen nurdeb, "Al gabe Al Kuruň sukal ira," yeň bin ar yeke uliňhormiň erek irdeb, "Ningeb daniň mere hoyan niň naňkentek? Al Kuruň sukal ira gobe deň tumňaň nurhaň gago.

⁶⁶ Ningeb denje dahade nurde hanj?" yinen gusuňaň yiryiň. Irkeb wol heňbe, "Kamyeň po!" inamiň.

67 Irdeb al gor hinhan goreb Yesu kimiñde meyan iramiñ.

68 Irdeb kimiñ mala teñbe haniñ mupi irde mayamiñ. Kura beleñbe palasi irdeb, "Mesaia, ganañ beleñ muguna? Momoñ dira!" inamiñ.

Pita beleñ Yesu niñ helwanj hiriñ

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18,25-27)

69 Be, goyarebe Pita go ya go biñ bana sawsaware gor keperde hinhan. Irkeb meteñ bere kura gore wañbe, "Ge manañ Yesu Galili niñ al goya kun hinaryum," inyiñ.

70 Irkeb Pita beleñbe al tumñañ gor hinhan gote diliñ mar helwanj henbe, "Neb goke kura yen ha yen ma nurde hime," inyiñ.

71 Irdeb gasuñ hinhan go tubul teñbe kun yamere huwarde hikeb bere kura gore wañ keneñbe al buda gor hinhan goyen, "Al gabe Nasaret niñ al Yesuya kun haryen," yiriñ.

72 Irkeb Pita gore tebañ po helwanj henbe, "Fudinde wor po, nebe al gobe ma nurde uneñ hime," yiriñ.

73 Be, hitñeñ muñ kura teñbe al gor hinhan goreb Pita goyen, "Mere tike melakge nurhet gobe Yesu gama irde hanjen mar al kurabe ge gago yen nurhet," inamiñ.

74 Irkeb Pita beleñbe mere fudinde po tihim yen biña teñbe, "Fudinde wor po

dineñ hime. Neb al goke yen hañ yen ma nurde hime," yinyiñ. Irkeb goyare po tatirok mere tiyyin.

75 Irkeb Pita go Yesu beleñ, "Tatirok ma mere tikeyabe ne niñ yen wawuñ karwore, 'Al gob ma nurde uneñ hime,' yawayin," inyiñ goke biñ bak yiriñ. Irkeb sinjare kateñ kun mata tiyyin goke biñde misiñ wor po nurdeb esiriñ.

27

Yesu go Pailat hitte teñ kwamiñ

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yon 18:28-32)

1 Be, wampot muñ wor pobe pris buda gote karkuwañmiña Yuda marte doyañ mar parguwakya beleñ mere maydeb, "Yesube mayteke kamyeñ," yamin.

2 Irdeb haniñ fere teñbe Pailat hitte tukamiñ. Pailatbe Roma gabman al Yudia naña doyañ irde hiyen.

Yudas kamyeñ

(Aposel 1:18-19)

3 Be, asogo haniñde kiriyin al Yudasbe Yesu go merem yañ irde mayke kamtek heke keneñbe mata buluñ tiyyin goke bunijen nuryiñ. Irdeb silwa hora 30 damu iramiñ goyen pris buda gote karkuwañmiña Yuda marte doyañ mar parguwakya hitte yumulgan tiyyin.

4 "Mata buluñ miymoñ al goyen kami yen hantiñde kirmiñ. Niñgeb mata buluñ

timinj,” yinyiŋ. Irkeb wol henjbe, “Gobe nende samuŋ moŋ be. Gere kanduk geb,” inamiŋ.

⁵ Gwaha inkeb biŋ ar yekeb hora go Al Kuruŋyen ya balem bana gon yemeyde kurinj. Kunjbe beŋe teŋ kamyinj.

⁶ Be, hora yimiyyiŋ gobe pris buda gote karkuwaŋmiŋ beleŋ pilgaŋ henjbe, “Hora gabe al kami yen damu titiŋ. Moseyen sabarebe hora ghade gayen epte ma Al Kuruŋ niŋ unnayiŋ yitiŋ.

⁷ Niŋgeb hora ga yade naŋa hoyanje niŋ mar Yerusalem waŋ kamke mete teŋ hitek yen kuwe ird ird alyen megeŋ goyen damu titek,” yen mere sege iramiŋ.

⁸ Goke teŋbe naŋa tapum gobe “Al Kamtiŋde” inamiŋ. Gayenter wor gwahade po ineŋ haŋ.

⁹ Niŋgeb Al Kuruŋyen mere basaŋ al Yeremaia beleŋ mere kayyiŋ gobe gwaha mat igineŋ kawan hiriŋ. Merebe gahade:

“Israel marbe yen mayteke kami yenbe silwa hora 30 gore al damu tiyamiŋ.

¹⁰ Irde Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ gwaha gwaha tiyaiŋ ninyiŋ gwahade po, mel gobe hora go teŋbe kuwe ird ird alyen megeŋ damu tiyamiŋ,” yitiŋ hi. *Sekaraia 11:12-13; Yeremaia 32:6-9*

Gebe Yuda marte doyaŋ al kuruŋ we?

(*Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yon 18:33-38*)

¹¹ Be, mel go gon gwaha teŋ hikeyabe Yesu gobe Roma gabman al Yudia naŋa doyaŋ irde hiyen al Pailat diliŋ mar huwaryiŋ. Irkeb, “Ge gayenbe Yuda marte doyaŋ al kuruŋ we?” inyiŋ. Irkeb, “Gwaha, gigeŋ yaha gog po,” inyiŋ.

¹² Be, pris buda gote karkuwaŋmiŋya Yuda marte doyaŋ mar paruwakya beleŋ tagal unamiŋ. Gega Yesube meremir wol ma hiriŋ.

¹³ Irkeb Pailat beleŋ, “Mel gare minje girde tagal gunen haŋ gabe kura ma wol hawayiŋ?” inyiŋ.

¹⁴ Goyenpoga Yesu beleŋ mel gote mere go muŋ kura ma po wol hiriŋ. Irkeb Pailat beleŋ go keneneŋbe diliŋ fot yiriŋ.

Pailat beleŋ Yesu tubul timeke kwi yiriŋ

(*Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yon 18:39-19:16*)

¹⁵ Be, goyenterbe damam damam Pasoba dula naturebe Pailat beleŋ koyare hinhan mar goyen al kura teŋ siŋa irde hiyen. Al gobe Yuda mar beleŋ al gwahade inke gab gwaha teŋ hiyen.

¹⁶ Be, goyenterbe al buluŋ wor po yen nurd uneŋ hanjen al Barabas goyen koyare hinhan.

¹⁷⁻¹⁸ Be, Pailatbe yinjeŋ dufayminjdeb, ‘Yuda marte doyaŋ mar gabe al budam

Yesu gayen gama irde hike yenerbe daniŋ neŋ gwahade moŋ yeŋ nurdeb yeŋ ge igin ma nurde mayke kami yeŋ gago tawayhaŋ,’ yeŋ nuryin. Niŋgeb al buda kuruŋ goyen gabu irkeb, “Al damiŋ tubul timeke kuyen? Barabas ma Mesaia ineŋ haŋ Yesu gayen?” yeŋ gusuŋan yiryin.

¹⁹ Be, Pailat go mere nurt nurt gasuŋde keperde hikeyabe berem beleŋ mere gahade asanđe kaŋ teŋ kerke wayyiŋ: “Al go daha wet kura ire ire ma tiyayin. Yeŋbe merem moŋ. Haŋka mite tihim. Niŋgeb bener ga yeŋ ge kandukŋeŋ wor po nurde hime. Tubul po tiyayin,” inyiŋ.

²⁰ Goyenbe pris buda gote karkuwaŋmiŋya Yuda marte doyaŋ mar parguwakya beleŋ al buda kuruŋ gabu iramiŋ goyen hakot biŋ yawaramiŋ. Irde, “‘Barabas tubul tike kwi. Munan Yesube mayke kami,’ inayinj,” yinamiŋ.

²¹ Be, Pailat beleŋ al buda go, “Al irawa gayen ganuŋbe tubul timeke kuyen?” yineŋ gusuŋan yiryin. Irkeb, “Barabas,” yamiŋ.

²² Irkeb wol henbe, “Niŋgeb Mesaia ineŋ haŋ al gab daha ireŋ?” yinyin. Irkeb al buda kuruŋ goreb, “Kuruse hende mayke kami!” yamiŋ.

²³ Irkeb Pailat beleŋ, “Daniŋ? Al gabe da mata buluŋ kura tiyuŋ?” yinyin. Gega uguŋ po, “Kuruse

hende mayke kami ko!” yamiŋ.

²⁴ Be, Pailat go gwaha kura titek ma hiriŋ. Irde al buda kuruŋ go fulenja forok irniŋ tike yenerbe fe teŋ mel gote diliŋ mar hanıŋ halıŋ. Irdeb, “Al ga kameŋ tiya gabe neya neya moŋ. Gabe dende samun po geb,” yinyinj.

²⁵ Irkeb, “Igiŋ, yeŋ kamyen gote merembe neŋya diriŋniniŋ yago kame forok yenayin gore tetek,” inamiŋ.

²⁶ Irkeb Barabas go mel gote mere nurdeb tubul tike kuriŋ. Goyenbe Yesu go usulak teŋ kuruse hende maynaŋ yeŋbe fulenja marmiŋ hanınde tubul tiyyin.

Fulenja mar beleŋ Yesu giwgiw iramiŋ

(Mak 15:16-20; Yon 19:2-3)

²⁷ Be, Roma gabmanyen fulenja mar go Yesu teŋ Pailatyen ya kuruŋ bana goŋ tukamiŋ. Irdeb fulenja mar kadom goya tumŋaŋ Yesu milgu iramiŋ.

²⁸ Irdeb uliŋhormiŋ tumŋaŋ yugu teŋ gab doyaŋ marte uliŋhor bukkeŋ yara goyen kerd unamiŋ.

²⁹ Irdeb kaŋ hirwanęŋ yaŋ goyen bili bili irde doyaŋ al kurunyen tonęŋ umňa irhet usi teŋ tonęŋde keramiŋ. Irde doyaŋ alyen kutum kura teŋ hanıŋ yase beleŋ kerde fulenja mar gore Yesu diliŋde wan dokolhoŋ yuguluŋ teŋbe, “Fudinde wor po, Yuda marte doyaŋ

al kurunj," inen giwgiw irdeb bak mayde iraminj.

³⁰ Irde meyan irde katum tanarde hinhin goyen po goraj irde tonanje mayde tebanj irde hinhan.

³¹ Gwaha irde giwgiw irdeb ulinhor bukkej yara go tugu tenje yende ulinhor wor po goyen yerde unamiñ. Irdeb tukunj kuruse hende maytek yen tenj kwamiñ.

Kuruse hende mayke kamyij

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)

³² Be, belenjanj hako kunj henjabe al kura Sairini taunde niñ al deñem Saimon kenejbe Yesuyen kuruse tawa inen pakku irke tirij.

³³ Be, kunj kunj nañaa deñe kura Golgota gor forok yaminj. Golgota gote minjbe "al tonaj kiñkininjde".

³⁴ Gorbe wainya he fimiñ urekya suluk irtij goyen unke ninam uryin gega, nen nen niñ bada hirij.

³⁵ Yesu go kuruse hende kerde hiket ulin umñamij ganuj belej yawaryej yen yende matare tiliñ tanardeb pota yiramiñ.

³⁶ Gwaha tenje datha kura tike kentek yen keperde kenej hinhan.

³⁷ Irde da misinje Yesu mayamiñ goyen he parwek hende katiñ goyen kuruse tonaj belej keramiñ. Merebe gahade:

AL GABE YESU. YUDA
MARTE DOYAN AL KURUN

³⁸ Be, kawe al irawa kura goyen wor kuruse hende yeramiñ. Kurabe Yesuyen kuruse yase belej mat, munaj kurabe tapa belej mat keramiñ.

³⁹ Al kunj wañ teñ kenejbe birunj birunj teñ giwgiw irdeb,

⁴⁰ "Ge gayen Al Kurunyen ya balem upew urde sopte gergej irde nañaa fay karworeb pasi ireñ yawañ al gobe ge gago? Irde geb Al Kurunj Urmiñ kenejbe tarengjer kuruse hende mat kata," inamij.

⁴¹ Irde pris buda gote karkuwanjmiña Moseyen saba marya Yuda marte doyaj mar parguwakya belej wor gwahade po inen ayan keramiñ.

⁴² "Al gabe al hoyajbe faraj yurde hinhin gega, yinjenjbe epte ma faraj uryenj. Yenjbe Israel marte doyaj al kurunj go. Kuruse hende mat katke kenej gabe dufayniniñ yen ge sanjñ irniñ be!

⁴³ Yenjbe Al Kurunj niñ hekkenj nurde hiyen, irde 'Neb Al Kurunj Urmiñ,' yenj hiyen geb, tubul tike Al Kurunj belej faraj urenjbe faraj uri," inamij.

⁴⁴ Irkeb kawe al irawa kuruse hende hinmaryum go wor gwahade po sukal iraryum.

Yesu kamyij

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

⁴⁵ Be, nañaa banjakahal wor po hekeyabe nañaa bana

kuruŋ gob tumjaŋ kidoma
beleŋ aw urtiŋde hike kuŋ
kuŋbe wawuŋbana 3 kilok
heweŋ tiyyin.

⁴⁶ Be, 3 kilok binde hekeb
Yesu go ug po, “Eloi, Eloi,
lama sabaktani!” yiriŋ.
Mere gote miŋbe, “Al Ku-
ruŋne, Al Kurunje, danj
nubul taha!”

⁴⁷ Be, mere go al kura gor
huwarde hinhan gore nur-
deb, “Elaia deŋe urde hi,”
yaminj.

⁴⁸ Irdeb aran po al kura
kup yeŋ kuŋ amil erek irde
wain fimiŋ mukkuweŋ bana
goŋ kerke uliŋ hekeb teŋ ku-
tum ulyanđe giti irdeb Yesu
unyinj.

⁴⁹ Goyenbe al hoyan goreb,
“Elaia wet waŋ faraŋ urke
kentek geb, tubul tike gwaha
kura tiya yeŋ kinniŋ,”
yaminj.

⁵⁰ Be, sopte po Yesu go
ugun po mere teŋbe biŋ sul
yiriŋ.

⁵¹ Goya goyenbe Al Ku-
ruŋyen ya balem bana amil
gasuŋ himam wor po diba
irtiŋ hinhan goyen kahalte
po hem beleŋ mat erek
yeŋ bam beleŋ katyiŋ.
Megen manaq diririt yeŋ
hora karkuwaŋ karkuwaŋbe
gilgalanj iramiŋ.

⁵² Al hakwam yirtiŋ be-
mba goyen hol yeŋ tukamiŋ.
Irkeb Al Kuruŋ diliŋde al
wukkeŋ heŋ kamamiŋ goyen
budam sopte huwaramiŋ.

⁵³ Irde bamba siŋare
katenjbe kame Yesu
sopte huwaryin natureb

Yerusalem taun kuruŋde kuŋ
al budam hitte forok yeke
yenamiŋ.

⁵⁴ Be, Roma gabmanyen
fuleŋa marte doyaŋ alya
fuleŋa marminyä Yesu doyaŋ
irde hinhan goyen nininjaya
mata gor forok yiriŋ kuruŋ
go keneŋ kafura henbe,
“Fudinde wor po, yeŋbe Al
Kuruŋ Urmiŋ,” yamiŋ.

⁵⁵ Bere budam Galili
naŋare mat Yesu gama irde
faraŋ urde kuŋ hanjen
goyen wor gor hen gisaw mat
keneŋ hinhan.

⁵⁶ Bere goyen kurabe
Makdala niŋ Maria, Yemsya
Yosepyat miliŋ Maria, irde
Sebedi urmiŋ waran Yemsya
Yonyat miliŋ.

Yesu mete tiyamiŋ

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-
55; Yon 19:38-42)

⁵⁷ Be, Yesu kamyinj goyen
kuŋ wawuŋbana wor po
heweŋ tikeb Arimatea
taunde niŋ al samuŋmiŋ
budam kura goyen wayyiŋ.
Deŋembe Yosep. Yeŋ wor
Yesu gama irde hiyen.

⁵⁸ Be, al gore kuŋbe, “Yesu
hakwam nunke mete tiye,”
ineŋ Pailat gusuŋaŋ iryinj.
Irkeb Pailat beleŋ, “Igiŋ,
gwaha tiyayiŋ,” inyiŋ.

⁵⁹ Irkeb Yosep beleŋ Yesu
hakwam goyen teŋ amil
faykek gergeŋ beleŋ po mala
teŋ

⁶⁰ tukuŋbe yiŋgen, “Kam-
meke nernayiŋ,” yiriŋ be-
mba goyen bana kiriyin.
Irde hora kuruŋ miliŋ kura
goyen yeŋa kwamiŋ maryā

gore gilonjiloj irde tukun bembə gote yamem pet teñbe kwamiñj.

⁶¹ Irkeb bere iraw kura horabok gote diliñ mar siňa hoyan beleñ mat hinaryum. Makdala niň Mariayabe Maria hoyan kura goya beleñ gwaha tiyaryum.

Bembə doyañ irde hinhan mar

⁶² Be, Sabat nalu fay urkeb pris buda gote karkuwañmiňja Farisi marya beleñ Pailat hitte kwamiñj.

⁶³ Kuňbe, ‘Doyañ al, usi al gar go hinhinyabe, ‘Kamenđe mat kuň yerenjek hekeb huwareñ,’ yeň hinhin goyen bininiň bak yekeb gago wayhet.

⁶⁴ Niňgeb fulenja marge hulyaň yirke hanča mat kuň molye bana goyen bembə go doyañ irde hinayıñ. Mongo komatmiň yago beleñ waň hakwam goyen hoyanje tukunje, ‘Kamtinđe mat huwaruň,’ yenayıñ geb. Irkeb al budam usi mere go nurde dufaymiň buluň henayıñ. Gote kandukbe hančapyä, ‘Nebe Mesaia,’ yineň al usi yirde hinhin gote kanduk fole iryen,” inamiñ.

⁶⁵ Irkeb Pailat beleñ, “Fulenja marne kura yukun denj nurhanj gwahade po keñkela yinke bembə go doyañ irde hinayıñ,” yinyiñ.

⁶⁶ Irkeb mel go kuň bembə yamere niň hora kurunj goyen al kura beleñ ma fegełnayıñ yeň bisam irde go

hende diba iramiñj. Irdeb fulenja mar goyen, “Gar heň keñkela doyañ irde hinañ ko!” yinamiñj.

28

Yesu kamyiňde mat huwaryiň

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yon 20:1-10)

¹ Be, Sabat nalu hubu heň kuň wawuň heň fay ureň tiyyiň. Irkeb Makdala niň Mariaya Maria hoyan kura goya gore Yesu hakwam keramiň gasuň goyen kenyę yeň kwaryum.

² Be, bembare gorbe niniňja kuruň forok yiriň. Gobe Doyañ Al Kuruň hitte mat miyonjiň kura kateň bembə gote yame hora kuruň go kaň kaň irde hol irde go hende keperde hinhin geb, gogo tiyyiň.

³ Yeňbe uliňja dinsokyabe dagamel go gwahade epte ma keñkela kentek hinhin. Uliňhormiň manaj faykek wor po.

⁴ Be, fulenja mar gor hinhan gobe miyonj go keneňbe kafura wor po heň barbar yeň kamtiň hakwam yara hamij.

⁵ Be, miyonj gore bere irawa go yenenbe, “Kafura heň ma. Yesu kuruse hende mayke kamuň al goke naňkeneň har yeň nurde hime.

⁶ Gega yeňbe gar ma hi. Huwareñ yeň hinhin go gwahade po huwara. Igiňge waň hakwam keranj gasuň ga kinyi.

7 Irde aranę̄ŋ kuj komatmiŋ yago goyen, ‘Yesube kamunđe mat huwara geb, yen wa mehen heŋ Galili naŋare kweŋ tiya. Gon̄ gab kuj kennayin̄,’ yiniryen̄. Mere gayen momon̄ dire yen̄ gago wayhem geb,” yinyin̄.

8 Be, bere iraw gob kafura haryum. Goyenbe mere go nurdeb aman̄ haryum. Irdeb bemb̄a go aran̄ po tubul teŋ Yesuyen komatmiŋ yago momon̄ yirye yen̄ kup yen̄ kwaryum.

9 Be, bere go mata gwahade forok yeweŋ tiya yen̄ ma nurde kuj hikeya Yesu beleŋ forok yen̄be, “Wampot,” yinyin̄. Irkeb irem gobe keneŋ bebak teŋbe kuj kahaŋde tanarde dolon̄ iraryum.

10 Irkeb, “Kafura heŋ ma. Kuj dine yago yinke Galili naŋare kuj gab nennayin̄,” yinyin̄.

Fuleŋa mar beleŋ usi teŋ hinhan

11 Be, bere irawa go hako ga mulgaŋ heŋ hikeyabe fulen̄a mar bemb̄a doyan̄ irde hinhan mar goyen kura beleŋ taunde kujbe mata forok yeke yenam̄iŋ kurun̄ goyen pris buda gote karkuwaŋmiŋ momon̄ yiramiŋ.

12 Irkeb Yuda marte doyan̄ mar parguwak hitte kuj momon̄ yirdeb mere kura sege iramiŋ. Irdeb fulen̄a mar go hora kurun̄ yunen̄be gaha yinamiŋ.

13 “Sinjare kujbe mere gahade al momon̄ yirde tukun̄ hinayin̄: ‘Neŋbe wawuŋ ferde ug hetekaya komatmiŋ yago beleŋ waŋ hakwam goyen kawem teŋ kwaŋ,’ gwaha yen̄ hinayin̄.

14 Munaŋ mere momon̄ gayen kuj doyaŋ altiŋ Pailat hitte forok yekeb neŋ beleŋ kuj keneŋbe igin̄ mat mere irtek geb, deŋbe merem yaŋ ma diryen̄,” yinamiŋ.

15 Gwaha yinkeb fulen̄a mar gobe horamiŋ go yadeb mel gore yinamiŋ gwahade po tiyamiŋ. Ningeb goyen mere gobe tagalkeb waŋ waŋ gayenter niŋ Yuda mar wor tagalde haŋ.

Komatmiŋ meteŋ kurun̄ yunyin̄

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yon 20:19-23; Aposel 1:6-8)

16 Be, Yesu yiriŋ gwahade po komatmiŋ 11 go Galili naŋa bana goŋ niŋ dugu kura gor kunayin̄ yinyinde gor kwamiŋ.

17 Kuj keneŋbe dolon̄ irde turuŋ iramiŋ. Munaŋ kurabe dufay kura kura hamin̄.

18 Irkeb Yesu go bindere wanbe, “Naŋkin̄ya megen̄ya kurun̄ gayen doyaŋ yird yird taren̄be ne nuntiŋ hi.

19 Ningeb deŋ beleŋ kuj al megen hike kwa kurun̄ gayen merene basaŋ heŋ tagalde tukunayin̄. Irde merene nurnayin̄ marbe Al Kurun̄ya Urminyabe Holi Spirityat dejen̄de baptais

yirde komatne yirde hinayinj.

²⁰ Irde mata gwaha gwaha teñ hinayinj dineñ hinhem kuruñ goyen mel go wor gama yirnañ yeñ saba yirde hinayinj. Fudinde wor po, nebe dubul ma wor po tiyenj. Denya tumñañ hiteke kuñ kuñ nalu funañ forok yiyyenj,” yinyinj.

Mak Mak beleñ Mere iginj Yesu niñ yitiñ kayyiñ

*Yon Baptais beleñ gitik
iryiñ*

¹ Baran iginj gabe Yesu Kristu, Al Kurun Urmiñ gote baran fudinde goyen miñ ureñ tihim.

² Be, Al Kurun beleñ Urmiñ mere iryiñ goyen mere basaŋ almiñ porofet kura Aisaia beleñ asanđe gahade kayyiñ: "Meteñ alne teñ kermek meheñ heñ kuyenj.

Kuñbe beleñge kerde gunyenj."* *Malakai 3:1*

³ "Sawsawa po kurun naña bana goñ al kura forok yenbe alya bereya beleñ Doyañ Al Kuruñyen mere nurde gama ird ird niñ dufay gitik teñ teñ ge gahade kuware tagalde hiyen: 'Doyañ Al Kuruñyen beleñ kernaj.

Beleñmiñ sope irde huwa irnañ,' yiriñ," yitiñ hi. *Aisaia 40:3*

⁴ Niñgeb Yon Baptaisbe sawsawa po kurun naña bana forok yenbe alya bereya baptais yirde saba tagalde hinhin. Sabamiñbe gahade: "Mata buluñtiñ

* **1:2:** Mere gabe Aisaia beleñ ma kayyiñ. Malakai beleñ kayyiñ. Gega Aisaia be Al Kuruñyen mere basaŋ mar kurun bana goñ niñ al denjem kerkelakbe gogo geb, Mak beleñ Aisaia denjem kayyiñ.

yubul teñ Al Kurun niñ bitiñ mulgañ henañ. Irkeb Al Kurun beleñ mata buluñtiñ halde dunke baptais tenayıñ," yineñ hinhin.

⁵ Irkeb alya bereya Yudia naña goyen bana niñ taun kurun Yerusalemya naña bana goñ niñ taun hoyanya hoyanya goyen budam wor po Yon hitte kuñ hinhin. Kuñbe mata buluñmiñ ge Al Kurun pohogay irkeb Yon beleñ Yodan fete baptais yirde hinhin.

⁶ Yonbe dapñä kamel wuyjen beleñ uliñhor irtiñ goyen hor irdeb dapñä sikkeñ gore po teñ kañmiñ irde uliñhor kerkek goyen mal temdere giti irde hiyen. Irdeb biñge iginj kura ma nene hiyen. Gusuya yalañgu fimiňya nene hiyen.

⁷ Yeñbe mere gahade tagalde hinhin: "Ne harhoknerbe al kura wayyenj. Yende sanjiñbe kurun wor po, nere folek. Niñgeb ne gahade gare epte ma yeñ ge teñ meteñ kurun titek hime. Kahañ basaŋmiñde niñ kañ urguñ kañ yugu teñ teñ gobe meteñ kurun moñ gega, go wor ne beleñ epte moñ yeñ nurde hime.

⁸ Nebe fe uliñ po baptais dirde hime goyenpoga yenbe Holi Spirit beleñ baptais diryenj," yineñ hinhin.

Yesu baptais tekeb Satan

beleñ tuŋəŋ uryiŋ

(*Matiyu 3:13-4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13*)

⁹ Be, go kamereb Yesu beleñ Galili bana go niŋ taun dirŋen Nasaret tubul teŋ Yon hitte Yodan fe siŋare wayyiŋ. Irkeb Yon beleñ tukun fe alare baptais iryiŋ.

¹⁰ Be, Yesu gob baptais teŋbe fe ala tubul teŋ siŋare wakeb goya goyen po naŋkiŋ hol yiriŋ. Irkeb Yesu beleñ keneŋ hikeya Holi Spirit beleñ yeŋ hitte kalyingi foy teŋ kattin yara teŋ kateŋ kipiryiŋ.

¹¹ Irde naŋkiŋ hol yitiŋ bana gore al melak kura forok yeŋ Yesu mere iryiŋ: “Gebe urne, bubulkuŋne wor po. Ge niŋ amanęŋ wor po nurde gunęŋ hime,” inyiŋ.

¹² Be, go kamereb Holi Spirit beleñ Yesu goyen saw-sawa po kurun naŋa bana goŋ bul irde tukuriŋ.

¹³ Tukukeb wawuŋ 40 goŋ hin hin. Irkeb ungurayen kurunyŋiŋ Satan beleñ Yesu mata buluŋ tiyi yeŋ tuŋaŋ urde hin hin. Dapŋa duwi fulenjam yaŋ kahal bana hikeya Al Kuruŋyen miyoŋ beleñ doyaŋ irde faraŋ urde hin han.

Yesu beleñ komatmiŋ yawaryiŋ

(*Matiyu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11*)

¹⁴ Be, Galili naŋare niŋ doyaŋ al kurun Herot Antipas beleñ Yon teŋ koyare kiryiŋ. Go kamereb Yesu

go Galili naŋare kuŋbe Al Kuruŋyen mere igiŋ goyen tagalde hin hin.

¹⁵ Mere tagalde hin hin be gahade: “Al Kuruŋ beleñ alya bereyamiŋ doyaŋ yireŋ yeŋ bikkeŋ nalu kiryiŋ gobe gago binde hihi. Niŋgeb yeŋ yufuk bana hitek yeŋ nurde haŋ kenem mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bitiŋ mulgaŋ heŋbe meremiŋ ge dufaytiŋ saŋiŋ irnayiŋ,” inyiŋ.

¹⁶ Be, Yesu go Galili Makaj fereŋ kuŋ heŋyabe Saimonya kulin Andruya makajde ka-maj temeyde hike yinyiŋ. Ire itiŋa gobe makaj dapŋa yad yad mar.

¹⁷ Be, Yesu beleñ irem go yeneŋbe, “Wayyi. Wan ne gama niryi. Irkeb al yade Al Kuruŋ hitte yukuŋ yukuŋ mar direŋ,” inyiŋ.

¹⁸ Irkeb goyare po ka-majmiŋ yubul teŋ Yesu gama iraryum.

¹⁹ Be, muŋ kura kutŋeŋ teŋbe Yemsya kulin Yonyabe naniŋ Sebediya meteŋ marmiŋa hakwamiŋ hende heŋ kamaŋ sope irde hike yinyiŋ.

²⁰ Yeneŋbe ire itiŋa goyen wor hoy yiryiŋ. Irkeb irem go naniŋa meteŋ marmiŋa hakwa bana po yubul teŋbe Yesu gama iraryum.

Yesu beleñ uŋgura takira tiyyiŋ

(*Luk 4:31-37*)

²¹ Be, Yesuya komatmiŋ meheŋde yawaryiŋ goya irde Kapeneam taunde kwamiŋ.

Kuŋbe Yuda marte usan
nalu Sabat hekeb Yesu belej
Yuda marte gabu ya bana
hurkuŋbe gabu ya bana
goŋ hinhan mar goyen saba
yiryinj.

²² Irkeb sabaminj go nur-
deb saba gobe Moseyen
saba tagalde haŋ mar belej
tagalde haŋyen yara moŋ,
irde Al Kuruŋyen sanŋin
minyaŋ belej saba titiŋ yara
saba tike keneŋbe dinoŋ kok
yaminj.

²³ Be, goyare goyenbe
uŋgura ketal urtiŋ al kura
gabu ya bana goŋ hinhan
gore kekew tiyyinj.

²⁴ Kekew teŋbe gaha inyiŋ:
“Yesu, Nasaret niŋ al! Gebe
daha dire yeŋ wayha? Gwa-
muŋ dure yeŋ wayha? Neb
nurde guneŋ hime. Gebe
Al Kuruŋyen Urmiŋ wor po,”
inyinj.

²⁵ Irkeb Yesu belej mere
hitemde po, “Bada hawa,
irde al go tubul teŋ kat kwa!”
inyinj.

²⁶ Irkeb uŋgura gore al
goyen uguŋ po aŋgor aŋgor
irde kekew teŋbe tubul teŋ
kat kuriŋ.

²⁷ Be, al gor hinhan mar
gore keneŋbe hurkuŋkat wor
po teŋbe tigiri teŋ kadom
gusuŋaŋ gird tiyaminj. “Ey,
gab dahadebe gago? Saba
gabe tiŋeŋ wor po, Al
Kuruŋyen sanŋin minyaŋ.
Niŋgeb uŋgura wor meremiŋ
nurdeb al go tubul teŋ
busaharhaŋ!” yaminj.

²⁸ Irkeb Yesuyen mere
moŋ gobe Galili naŋa bana

goŋ bemel po kurunj heŋ
kuriŋ.

*Yesu belej al budam gu-
ram yirde hinhan
(Matiyu 8:14-17; Luk 4:38-
41)*

²⁹ Be, Yemsya Yonya irde
Yesuya komatmiŋ hoyaq
kura goya gobe gabu ya
go tubul teŋbe goyare po
Saimonya Andruyat yare
kwamiŋ.

³⁰ Yare gorbe Saimon
teŋakbe aygaŋ buluŋ po irke
ferde hinhan. Irkeb goke
Yesu momoŋ iramiŋ.

³¹ Irkeb kunj keneŋbe
haniŋde tanarde faraq
urde isaq hekeb aygaŋ
gob tubul tiyyinj. Irkeb
bere go huwardebe Yesuya
komatmiŋa goyen biŋge
kaŋ yuniŋ.

³² Be, Yesuyen mere
momoŋ nuramiŋ mar belejbe
goyen wawuŋbanare goyen
ŋumtuk urde hikeb Sabat
nalu hubu hihi yeŋbe Yesu
hitte garbam marya uŋgura
belej ketal yurtiŋ marya
kurunj goyen yade wayamiŋ.

³³ Be, Kapeneam taunde
niŋ al buda kurunj goyen waŋ
Yesu hinhan ya goyen diliŋ
mar gabu iramiŋ.

³⁴ Irkeb Yesu belej gar-
bammiŋ kurayen kurayen
goyen sope yiryinj. Irdeb
uŋgura belej al ketal yurtiŋ
goyen wor yakira tiyyinj.
Goyenbe uŋgura gore Yesube
al gwahade yeŋ nuraminj.
Gega, “Ne niŋ ma tagal-
nayinj,” yineŋ utanj yiryinj.

*Yesube Galili naŋa bana
saba tagalde hinhin
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Be, naŋa hako ga fay urde hikeyabe Yesu huwarde ya go tubul teŋ naŋa al miŋmonde kuriŋ. Kunbe Al Kurunyā mere teŋ hinmaryum.

³⁶ Irkeb Saimonya kadom yagoya beleŋ kuŋ yen ge naŋkenēŋ hinhan.

³⁷ Irde kenerŋbe, "Al buda kuruŋ gayen ge niŋ naŋkenēŋ hanj," inamiŋ.

³⁸ Irkeb Yesu beleŋ wol henbe, "Nebe saba tagal taŋal niŋ wamiriŋ. Niŋgeb wake tiyuŋ biŋyaŋ biŋyaŋ ga wor kunir. Kuŋ goyaŋ wor saba tagalde tukerŋ," yinyiŋ.

³⁹ Gwaha yenbe Galili naŋa bana kuŋ Yuda marte gabu yayaŋ saba tagalde uŋgura yakira teŋ hinhan.

*Yesu beleŋ al kura busuka
miŋyaŋ sope iryiŋ*

(Matiyu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Be, al kura busuka miŋyaŋ beleŋ Yesu hitte waŋ kahaŋ miŋde kuku kaŋbe esen̄ mere irde, "Dufayger wilaknēŋ nurde ha kenem igiŋ sope nirayiŋ," inyiŋ.

⁴¹ Gwaha inkeb Yesu beleŋ buniŋeŋ wor po nurdeb hanj temeyde al go tanaryiŋ. Irdeb, "Igiŋ sope gireŋ geb, igiŋ hawa!" inyiŋ.

⁴² Irkeb goyare po usu bulŋ go hubu hekeb igiŋ hiriŋ.

⁴³⁻⁴⁴ Irkeb Yesu beleŋ, "Al hoyan̄ kura mata gake momon̄ ma yirayiŋ," inen̄

hayhay irdeb, "Al Kuruŋ doloŋ ird ird mata doyaŋ mar hitte po kuŋ ulge yikala yirayiŋ. Irkeb ulge go keneŋ fudinde igiŋ hihi yekeb Mose beleŋ bikkeŋ yiriŋ mata goyen gama irde dapŋa kura teŋ mel go yunkeb ge niŋ teŋ Al Kuruŋ kumga teŋ unnayiŋ. Irkeb al tumŋaŋ fudinde igiŋ haha yen̄ gennayiŋ," inen̄be, "Igiŋe kwa!" inyiŋ.

⁴⁵ Goyenpoga al go siŋare kuŋbe igiŋ hiriŋ goke mali po tagalde tukuriŋ. Irkeb mere go kuŋ kurun hiriŋ. Goke teŋbe Yesu goyen taunyan̄ kawan heŋ kutek ma irkeb al miŋmoŋ naŋayaŋ po heŋ kuŋ hinhin. Goyenbe albe tiyuŋ kurhan mat kurhan mat kinniŋ yen̄ waŋ hinhan.

2

*Yesu beleŋ al uliŋ kamtiŋ
sope iryiŋ*

(Matiyu 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Be, wawuŋ karwo ma sipte wet kura henbe Yesu go tebaŋ Kapeneam kuriŋ. Kuŋ yare hikeb albe nuramiŋ.

² Nurdeb kinniŋ yen̄ al budam waŋ yare gor gabu iramiŋ. Irkeb Yesu beleŋ saba tagalde hinhan. Ya biŋ bana goŋbe gasuŋ makiŋ wor po hiriŋ. Ya siŋare wor gwahade po.

³ Gwaha teŋ hikeb al sipte kura gore al uliŋ kamtiŋ sapirte teŋ wayamiŋ.

⁴ Gega beleŋ gwaha mat kura Yesu hitte tukutek moŋ

yirkeb teñ ya goyen hende hurkamiñ. Hurkuñbe Yesu hinhin turte gor yameñ iramiñ. Irdeb garbam al go sapirte palgir irke Yesu hinhin binde kurkuriñ.

⁵ Irkeb Yesu beleñ dufaymiñ tareñ go yeneñbe al uliñ kamtiñ goyen, "Urne, mata bulunge halde gunhem," inyinj.

⁶ Goyenterbe Moseyen saba mar kura gor keperdeb binde po,

⁷ "Al gabe al dahade ningeb mere gwahade tiya? Al Kuruñ po gab alyen mata buluñ halde hiyen. Yenþe Al Kuruñ sukal irde hi," yen dufay heñ hinhan.

⁸ Gwaha teñ hikeb Yesu beleñ yeneñ bebak teñbe gaha yinyinj: "Danij dufay gwahade kerde hanj?

⁹ Damiñbe meterenj? 'Mata bulunge halde gunhem,' inhem goyen ma 'Huwarde sapirge teñ kwa,' inenj goyen?

¹⁰ Gogab denj beleñ, 'Nebe Al Urmij,* megen niñ marte mata buluñ halde halde sanij miñyanj,' yen nennayinj," yinyinj. Gwaha yinenjbe garbam al goyen,

¹¹ "Ne gare ginhem. Huwarde sapirge teñ yager kwa!" inyinj.

¹² Inkeb al tumjanj kenen hikeya huwardeb sapirmij teñ siñare kat kuriñ. Irkeb

al tumjanj gor hinhan goreb hurkuñkat teñbe, "Ey, mata gahade kura ma keneñ hityen. Da matabe gago?" yenþe Al Kuruñ turuñ iramiñ.

*Yesu beleñ Liwai hoy iryinj
(Matiyu 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Be, Yesu go tebañ Galili fe ala kuruñ ferenyañ kuñ hikeb al budam yen hitte wayamiñ. Irkeb saba yirde hinhin.

¹⁴ Kuñ heñyabe Alfius urmiñ Liwai teks yad yad gasunjet† keperde metenj teñ hike kinyinj. Kenerjbe, "Gama nira," inkeb Liwai go huwarde gama iryinj.

¹⁵ Be, Yesu go komatminya Liwaiyen yare kuñbe Liwaiyen metenj kadom yagoya Moseyen saba keñkela ma gama irkeb Yuda marte tikula sanij po gama irde hanjen Farisi mar beleñ "mata buluñ mar" yineñ hanjen mar goya dula teñ hinhan. Al budam yenja hinhan.

¹⁶ Gwaha teñ hikeb Farisi mar kura Moseyen saba tagalde hanjen mar beleñ yeneñbe Yesuyen komatminj goyen yinamiñ: "Dahade ningeb yenþe teks yad yad marya 'mata buluñ mar' yineñ hityen mar goya dula teñ hanj?"

¹⁷ Gwaha yinke nurdeb Yesu beleñ wol heñþe, "Al

* **2:10:** Al Urmij gote miñþe alya bereya Al Kuruñ hitte Yumulgañ teñ teñ Al. Daniel 7:13 gorbe deñem Al Urmij goyen hi. † **2:14:** Roma gabmanyen teks hora teñ teñ gasunj. Roma gabmande hora teñ teñ goke Yuda mar beleñ iñj ma nurde hinhan.

ulinde iginjbe guram al niŋ ma nurde hanjen. Garbam al po gab guram al niŋ nurde hanjen. Nebe neŋ al huwak yeŋ nurde hanj mar goyen faraŋ yure yeŋ ma wamirin. Gwaha titjenbe neŋbe mata buluŋ mar yeŋ nurde hanj mar faraŋ yure yeŋ wamirin,” yinyin.

Farisi mar beleŋ binje kutja ird ird mata niŋ Yesu gusuŋaŋ iramiŋ
(Matiyu 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Be, Yon Baptaisyen komatya Farisi maryabe binje kutja irde hinhan. Irkeb al kura Yesu hitte wanbe, “Yonyen komatya Farisi marte komatyabe binje kutja irde hanj gega, danin geb komatgebe gwaha ma teŋ hanj?” inen gusuŋaŋ iramiŋ.

¹⁹ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe gaha yinyin: “Dahade ningeb tikiŋ mere miŋ al yingen hikeya binje netek marbe binje kutja irnayin? Gobe epte moŋ.

²⁰ Gega kame kura tikiŋ mere miŋ al go yubul teŋ kuke gab iginj binje kutja irde hinayin.

²¹ “Al kura amil gergen teŋ amil bikkekya ma gada iryen. Gwaha iryen gobe amil gergen gote kaŋ beleŋ amil bikkek yuluŋ tikeb yamen go kurun wor po hiyyen.

²² Al kura wain fimiŋ gergen teŋ dapŋa sikken

beleŋ po wain fimiŋ heŋ heŋ irtiŋ bikkek bana goŋ ma unyen. Gwaha iryenbe wain fimiŋ gergen goreb wain fimiŋ heŋ heŋ bikkek goyen kumga tike erek nene wok yeŋ pasi hekeb det irawakde tumŋaŋ buluŋ hiriryen. Niŋgeb wain fimiŋ gergenbe wain fimiŋ heŋ heŋ gergen bana po untek,” yinyin.

Yesube Sabat nalu gote miŋ al
(Matiyu 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Be, Sabat nalu kurare kurab Yesuya komatmiňa wit‡ metenyaŋ kuŋ hinhan. Kuŋ heŋbe komatmiŋ beleŋ wit igineŋ yad namin.

²⁴ Go nene hikeya Farisi mar beleŋ waŋ yenenbe Yesu goyen, “Sabat nature mata gwaha ma teŋ hinayin yitiŋ goyen komatge yago beleŋ mata teŋ hanj gabe dahade?” inamin.

²⁵ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe gaha yinyin: “Dewitya kadomya binje kamde mata tiyamn gobe ma kapyan heŋ nurde hanjen?

²⁶ Abiatar beleŋ Al Kurun dolon ird ird mata doyan mar gote kurunmiŋ hinhinyabe Dewit beleŋ Al Kurunyen ya balem bana hurkuŋ binje himam Al Kurun dolon ird ird mata doyan marte kudinjen goyen yade kadomya namin.

²⁷ Niŋgeb Al Kurun beleŋ albe Sabat nalu niŋ ma iryin. Sabat nalube al niŋ iryin.

‡ 2:23: Witbe rais yara. Gore beret irde hanjen.

²⁸ Niñgeb Sabat nalu goyen wor ne Al Urmiñ gabe gote miñ al,” yinyiñ.

3

Al haniñ nonbo hitiñ sope iryiñ

(*Matiyu 12:9-14; Luk 6:6-11*)

¹ Be, wawuñ kurare kurab Yesu go Yuda marte gabu yare hurkuriñ. Bana gonbe haniñ nonbo hitiñ al kura hinhin.

² Ya bana goñ hinhin mar goyen kurabe Yesu beleñ Sabat nature sope irke goyenter merem yan irniñ yeñ kintiñde kintiñde hinhin.

³ Irkeb Yesu beleñ al haniñ nonbo hitiñ goyen, “Kunj al diliñ mar huwara,” inyiñ.

⁴ Irdeb gor hinhin mar goyen, “Sabat nature mata dahadebe igin? Mata bulun ma mata igin? Niñgeb al sope yirtek ma yubul titeke kamnayiñ?” yineñ gusuñjan yiryiñ. Gwaha yinkeb mel gobe merem moñ, doñ uramian.

⁵ Irkeb Yesu beleñ tonan tareñ mar goyen yeneñ tukunbe biñ ar yiriñ gega, bunijen nurde yunyiñ. Irdeb al go, “Hange giñ ira,” inkeb hanij giñ iryiñ. Irkeb goya goyen po igin hiriñ.

⁶ Gwaha tike kenejbe Farisi mar gobe kat kun Herotyen marya gabu heñ daha mat kura Yesu mayteke kami yeñ mere sege iramiñ.

Al budam Yesu gama irde hinhin

⁷ Be, Yesuya komatmiña gobe gor mat Galili fe ala kuruj siñare kurkamiñ. Kurukeb Galili naña bana goñ niñ al budam gama iramiñ.

⁸ Yesu mata teñ hinhin gote mere momoñ nurdeb al budam Yerusalem, Saidonyabe, Tair taunde niñya Yudiaya Idumea naña bana goñ niñ alya Yodan fe siña kurhan kurhan mat wan Yesu hitte gabu iramiñ.

⁹⁻¹⁰ Yeñ beleñbe al budam sope yiryiñ. Irkeb garbam mar kura gor hinhin goreb Yesu sisaj urniñ yeñ kadom wen yu pepel yirde kwamiñ. Al budam gwaha tikeb Yesu beleñ komatmiñ yago goyen, “Hakwa kura tawañ nunnañ. Gogab al farkaka ma nirnayiñ ge,” yinyiñ.

¹¹ Be, unjura al ketal yurtiñ hinhin goreb Yesu keneñ kafura heñbe, “Gebe Al Kuruñ Urmiñ wor po!” ineñ megen kateñ kekew teñ hinhin.

¹² Gega Yesu beleñ, “Al hoyan goya momoñ yirde ma!” yineñ sanjñ po hayhay yirde hinhin.

Yesu beleñ komatmiñ 12 yawaryiñ

(*Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16*)

¹³ Be, Yesu go naña doñdoñende kura gor hurkuñ al goyen yaware yeñ nurde yuneñ hinhin mar go po deñe yurke yeñ hitte

hurkamiñ. Yen hitte kukeb al 12 yawaryiñ.

¹⁴⁻¹⁵ Irdeb al 12 gokeb, "Yenjbe neya hitek. Irde hulyan yirmekе kuj saba tagalde tukuj hinayiñ. Tareñ yunmeke unjura yakira teñ hinayiñ," yen mel goyen "Komatne yago" yinyiñ.

¹⁶ Al 12 yawaryiñ gote denjembe Saimon, deñe gergerj unyiñbe Pita,

¹⁷ Sebedi urmiñ waran Yemsya kulin Yon deñem gergerjbe Boaneges. Deñe gote mirjbe mohon ukam yan daga kulin yara.

¹⁸⁻¹⁹ Kurabe Andru, Filip, Batolomiyu, Matiyu, Tomas, Yems yenjbe Alfius urmiñ, Tadius, Saimon yenjbe Selot,* irde Yudas Iskariot. Yudas Iskariot gobe kame Yesu niñ asogo hay hiriñ al go goyen.

*Yesuya Unjura Belsebulya
(Matiyu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)*

²⁰ Be, Yesuya komatminya gobe yare hurkuñbe, "Bijge niniñ," yamiñ. Gega al budam heñ ga moñ sopte wan gabu irkeb epte ma dula titek hamin.

²¹ Goyenterbe Yesu tayjen goyen, "Yesube kukuwa heñ hi," mere momon nuramiñ. Irdeb Yesube ya goyenter hi yen nurdeb tiyunjinde teñ kunin yen wayamiñ.

²² Gwaha teñ hikeyabe Moseyen saba mar kura Yerusalem mat katen

Yesu niñ yenjbe, "Al gabe unjurayen kurunjmiñ Belsebul beleñ ketal urtiñ geb, Belsebul gote tareñde unjura yakira teñ hi," yamiñ.

²³ Gwaha yeke nurdeb Yesu beleñ wanañ yinke wan gabu irkeb siraw merere gaha yinyiñ: "Dahade ninjeb Satan beleñ unjura kadom yakira tiyyen?

²⁴ Al miñ kurunj kura beleñ yingeñ uliñ kadom asogo gird teñ bur yenayiñ gobe tareñ ma heñ tumjan buluñ henayiñ.

²⁵ Irde al miñ uñkureñ wor gwahade po yingeñ uliñ kadom asogo gird teñ bur yenayiñbe tumjan mugol nenayiñ.

²⁶ Ninjeb gwahade goyen po Satan beleñ unjura yen yufukde hanj goyen buluñ buluñ yiryenjbe dahadem sanjñ henayiñ? Epte moñ. Gwaha tinayiñbe tareñmiñ hubu hiyyen.

²⁷ "Al kura epte ma al tareñ minyanje yare hurkuñ detmiñ yawaryen. Gwaha tiye yenjbe al sanjñ minyan go wa teñ fere tike hike gab epte detmiñ yawaryen.

²⁸ Fudinde wor po dinej hime. Mata bulunya sukal meretinyabe Al Kurunj beleñ igin halde dunyen.

²⁹ Gega Holi Spirit sukal irnayiñbe epte ma wor po halde dunyen. Mata buluntiñ gobe hugiñej hiyen," yinyiñ.

* **3:18-19:** Roma gabman asogo irde hinhan mar gote denjembe Selot.

³⁰ Yesu beleñ gwaha yinyiñ gobe Farisi mar gore yen ge yen, “Yenþe uñguram yañ,” yekeb gogo gwaha yinyiñ.

*Yesu miliňya kulin weñya
(Matiyu 12:46-50; Luk 8:19-21)*

³¹ Be, Yesu go gwaha teñ gor hikeb miliňya kulin weñya wan forok yenþe Yesu hinhin ya goyen siñare henþe yen ge keya hamiñ.

³² Irkeb Yesu hitte wan milgu irde keperde hinhan mar beleñ nurdeb, “Momkeya kolge yagoya wan siñare ga hen ge niñ yen han,” inamiñ.

³³ Gwaha inkeb, “Ganuñþe mamneya kolne weñya?” yineñ gusuñañ yiryiñ.

³⁴ Irdeb alya bereya keperde milgu iramiñ mar goyen yenenþe, “Mamneya kolne weñyabe gago hañ!

³⁵ Alya bereya Al Kurunyen dufay gama irde hañ marbe kolne, hayneya mamne yagoya,” yinyiñ.

4

*Yasun alyen maya mere
(Matiyu 13:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Be, Yesube Galili fe ala kurun siñare kura gor tebañ sabamiñ miñ uryiñ. Gorbe al budam wor po gabu iramiñ. Niñgeb Yesu go hakwa dirñeñ kura goyen hende hurkuñ keperde saba yirde hike albe fe siñare hen sabamiñ palña irde hinhan.

² Sabamiñ budambe maya mere mat yirde hinhan.

Maya meremiñ kurabe gahade:

³ “Ga nurnan! Al kura wit muyken tur ire yen meteñmiñde kuriñ.

⁴ Kunþe wit muyken tur irde tukuriñ. Goyenbe kura soñ henþe beleñyañ katamiñ. Katkeb nu beleñ namiñ.

⁵ Kurabe hora arat geb, megeñ halgayiñ bana katamiñ. Irdeb arañ po kawañ hamiñ.

⁶ Goyenbe filginiñ tareñ ma hitiñ geb, naña beleñ kumga yirke algup nen kamamiñ.

⁷ Wit muyken kurabe soñ hen yamuñ duwi bana katamiñ. Irde igin kawañ hamiñ gega, yamuñ duwi beleñ awrum yurke nonbo hen igineñ ma hamiñ.

⁸ Goyenpoga kurabe megeñ iginayañ wor po katamiñ. Katen kawañ hen karkuwañ henþe igineñ budam wor po forok yamiñ. Igineñ kurabe 30, kurabe 60, irdeb kurabe 100 gwahade forok yamiñ,” yinyiñ.

⁹ Gwaha yineñþe, “Mere teñ hime gayen bebak tiniñ yenþe kenkelä palña irde gab bebak tinayıñ,” yinyiñ.

¹⁰ Be, al hoyaj bur yen pasi hekeb komatmiňa al kura yen gama irde hinhan marbe yen hitte wan kalyañ kerdeb siraw mere tiyyiñ goke gusuñañ iramiñ.

¹¹ Irke wol henþe gaha yinyiñ: “Deñþe Al Kurun beleñ alya bereyamiñ doyañ

yird yird mata banare hiyen goyen gago kawan dikala dirhem. Gega ne ma neŋkela hej haŋ marbe siraw mere teŋ hime gate miŋ ma nur-nayin.

¹² Ga mata gake Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ bikkeŋ gahade kayyiŋ: ‘Yeŋbe keneŋ hinayin, gega bebak ma teŋ hinayin, irde mere nurde hinayin, goyenbe miŋ go ma nurde hinayin.

Moŋ manhan biŋ mulgaŋ hekeb Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋmiŋ halde yunwoŋ,’ katiŋ hi,’ yinyiŋ. *Aisaia 6:9-10*

Yesu beleŋ yasuŋ alyen maya mere gote miŋ tagalyiŋ (Matiyu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Irdeb sopte gaha yinyiŋ: “Yasuŋ alyen maya mere gate miŋbe muŋ kura ma nurde haŋ? Niŋgeb daha matbe siraw mere hoyan goyen miŋ bebak tinayin?

¹⁴ Yasuŋ alyen maya mere gote miŋbe gahade: yasuŋ al beleŋ wit muyken tur iryen gote miŋbe al kura beleŋ Al Kurunyen mere tagalde tukuyen.

¹⁵ Al kurabe wit muyken beleŋyaŋ kattiŋ go gwahade goyen. Al Kurunyen mere nurkeb goyare po Satan beleŋ wanŋ biŋde mere goyen goran yiryeŋ.

¹⁶⁻¹⁷ Munaŋ kurabe Al Kurunyen mere nurde aman henayin. Goyenbe mere goke teŋ kanduk forok yekeb

Al Kurunyen mere goyen araŋ po tubul tinayiŋ mar gobe wit muyken hora arat bana kattiŋ go gwahade goyen.

¹⁸ Al kurabe wit muyken yamuŋ duwi dugu bana kattin yara. Yeŋbe Al Kurunyen mere nurnayin.

¹⁹ Gega hej heŋmiŋ ge ug po dufay hej kandukheŋ nurde, megen niŋ samuŋya det kurayen kurayen yad yad niŋ po biŋ harde hike gore Al Kurunyen mere biŋ bana hiyeŋ goyen hika tikeb nonbo hej igineŋ ma hiyyen.

²⁰ Munaŋ kura marbe wit muyken megen iginŋyaŋ kateŋ kawan heŋbe igineŋbe budam 30, 60, kurabe 100 gwahade forok yenayin go gwahade yara. Al gobe Al Kurunyen mere nurde biŋde kerde gama irdeb gote igineŋ budam wor po forok yiryeŋ,” yinyiŋ.

Hulsiyen maya mere (Luk 8:16-18)

²¹ Irdeb sopte gaha yinyiŋ: “Al ganuŋ kura hulsi usuŋ urde tukuŋ koron teŋ aw urde hiyen? Ma tukuŋ poŋ bana kerde hiyen? Hubu wor po. Gwaha irtiŋeŋbe teŋ omasiŋ hende biŋguŋ irde hiyen.

²² Niŋgeb det kura banare haŋ goyen kamebe tumŋaŋ kawan forok yenayin. Irde det kura malare haŋ gobe tumŋaŋ kamebe hol yirke kawan heke yennayin.

23 Mere tihim ga miŋ nurniŋ yeŋbe keŋkela palŋa irde bebak tinayiŋ,” yinyiŋ.

24 Gwaha yineŋbe sopte gaha yinyiŋ: “Mere nurhaŋ gake keŋkela dufay henayiŋ. Mere gabe fudinde yen gama irkeb go hendebe Al Kuruŋ beleŋ dufay iŋiŋ budam dunyen.

25 Fudinde, al kura mere gate miŋ nurde biŋ hol iryenŋbe Al Kurunyen dufay makinj wor po hiyyen. Goyenpoga mere gobe nuryen gega, gama irtek ma iryen al gobe Al Kuruŋ beleŋ bikkeŋ dufay untinj go wor tumulgaŋ tiyyen,” yinyiŋ.

*Det tuyken kawaŋ heŋ
heŋyen siraw mere*

26 Be, Yesu beleŋ sopte gaha yinyiŋ: “Al Kuruŋ beleŋ alya bereyaminj doyaŋ yirde hiyen gote matabe gahade: al kura metenđe kuj wit tuyken tur iryen.

27 Irde mulgaŋ heŋ yare waŋ ferd fay hiyeŋ kuruŋ gobe wit tuyken goyen gwaha mat kura pul yen kawaŋ heŋ hi yen ma nurde hiyen.

28 Hiyeŋ kuruŋ gobe megeŋ fimiŋ teŋbe kawaŋ heŋ kuruŋ heŋ hiyeŋ. Haŋkapyabe piginj wa forok yiyyen. Irkeb gor matbe fuwala hiyeŋ. Irde go kamereb igineŋ budam wor po henayiŋ.

29 Wit sak yen yen nalu hekeb meten miŋ al waŋbe wit wal wal bidila tukun walde yawaryen,” yinyiŋ.

*Mastet he bilmiŋ gote
siraw mere*
(Matiyu 13:31-32,34; Luk 13:18-19)

30 Be, Yesu beleŋ sopte gaha yinyiŋ: “Al Kuruŋ beleŋ alya bereyaminj doyaŋ yird yird gobe dahade yen nurtek? Irde da siraw merere tagaltek?

31 Al Kuruŋ beleŋ alya bereyaminj doyaŋ yird yird gobe mastet he bilmiŋ dirjen muŋ wor po megen kawaŋ hiyyen go gwahade goyen.

32 Kawaŋ heŋ kuŋ kuruŋ heŋ hanıŋ karkuwaŋ hekeb nu beleŋ waŋ goyaŋ hagam yirde hinayiŋ,” yinyiŋ.

33 Be, Yesube maya mere budam gahade gayen po iŋiŋ bebak tinayiŋ mat saba yirde hin hin.

34 Yeŋbe siraw merere po saba yirde hin hin. Gega komatmiŋ yagoya po heŋbe siraw mere gote miŋ banare niŋ goyen kawan bebak yirde hin hin.

*Yesu beleŋ meŋjeya dubaya
masi yiryiŋ*
(Matiyu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Be, goyen wawuŋbanabe Yesu beleŋ komatmiŋ goyen, “Fe ala siŋa kurhan ironiŋ kuniŋ,” yinyiŋ.

36 Gwaha yinkeb al buda kuruŋ goyen gor po yubul teŋbe Yesu hin hin hakware gor hurkuŋbe kwamiŋ. Irkeb al hoyan wor hakwa kura hende hurkuŋbe Yesu gama iramiŋ.

³⁷ Kuŋ hikeb meŋe tareŋ po huwaryiŋ. Irkeb fe goyen makaŋ duba yara karkuwaŋ huwarde waŋ hakwa siŋsiŋyaŋ mayde biŋ bana kurkuŋ hinhin.

³⁸ Goyarebe Yesu go hakwa kiŋyaŋ beleŋ kalku hende ferde hinhin. Irkeb komatmiŋ beleŋ igiŋ ma nurde isaq heŋbe, “Tisa, kamniŋ teŋ hite gabe igiŋ nurde ha?” inamiŋ.

³⁹ Irkeb Yesu go huwardeb meŋjeŋa dubaya goyen masi yirde, “Bada hiri!” yinkeb goya po yul yeŋ kamaryum.

⁴⁰ Irkeb Yesu beleŋ komatmiŋ yago goyen, “Deŋbe sanjiŋne ma keneŋ bebak teŋ hanj geb, gago kafura heŋ hanj?” yinyiŋ.

⁴¹ Irkeb komatmiŋ yago goyen kafura wor po heŋ kadom gusuŋaŋ gird teŋbe, “Da albe gago? Meŋjeŋa makanyaŋ wor meremiŋ nurhar!” yaminj.

5

Yesu beleŋ al uŋguram yaŋ sope iryiŋ

(Matiyu 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Be, Yesuya komatmiŋa goye Galili fe ala kuruŋ siŋa kurhan Gerasa marte naŋare forok yaminj.

² Irdeb Yesu goye hakwa tubul teŋ siŋare kat kukeb al kura uŋguram yaŋ beleŋ Yesu kene yeŋ bembare mat wayyiŋ.

³ Al gobe bembayaŋ ferde kuŋ hiyen. Yeŋbe al beleŋ epte ma tanarde fere titek. Kaŋ tareŋ sende wor epte ma fere titek hiyen.

⁴ Tanarde kahanjaŋ haninya fere teŋ hanjen. Gega sen kirintiktuk heŋ kahanđe niŋ ain manaj yukala teŋ hiyen. Niŋgeb al beleŋ epte ma hikaka irde fere titek hiyen.

⁵ Yeŋbe hugineŋ duguyaŋ kuŋ bembayaŋ heŋ kekew teŋ sikken hora po ilka teŋ hiyen.

⁶ Be, al gore Yesu go gi-saw mat po keneŋbe kup yeŋ waŋ Yesu kahaŋ miŋde kateŋ dokolhoŋ yuguluŋ tiyyiŋ.

⁷⁻⁸ Irkeb Yesu beleŋ uŋgura goyen, “Uŋgura, gebe nurde guneŋ hime. Al ga tubul teŋ kat kwa!” inkeb uŋgura goye woywoy yeŋ kekew teŋbe, “Yesu! Gebe Al Kuruŋ tareŋmiŋ kuruŋ wor po gote Urmiŋ. Daha nireŋ teŋ ha? ‘Bulanj ma gireŋ,’ nineŋbe masi tiyayiŋ,” yeŋ esen mere iryiŋ.

⁹ Irkeb Yesu beleŋ, “Deŋgebe ganun?” inyiŋ. Irkeb wol heŋbe, “Neŋbe budam po hite geb, deŋnebe Legiyon,”** inyiŋ.

¹⁰ Irdeb, “Naŋa hitere gar mat hoyanje ma dakira tiyayiŋ,” ineŋ esen mere irde parsay iryiŋ.

¹¹ Be, mel go hinhan bindere gorbe bu budam wor po dugu dabayinde

* **5:9:** Legiyon gote miŋbe fulenja mar budam 5,000 niŋ yitinj.

kura gor nuku teñ dulanj teñ hinhan.

¹² Irkeb uñgura buda goreb, "Ge beleñ ok dinkeb kuñ bu iro ketal yurniñ," inen Yesu eseñ mere iramiñ.

¹³ Irkeb Yesu beleñ wol henje, "Igiñ," yinkeb uñgura buda goyen al go tubul teñ kuñ bu buda goyen ketal yuramiñ. Irkeb bu buda 2,000 goyen tumñaj hul yeñ kuñ hamulare mat fe ala bana kurkun fe nene kamamiñ.

¹⁴ Irkeb bu doyan mar beleñ mata goyen keneñbe busaharde tiyuñmiñyan irde meteñyañ kuñbe mata forok yiriñ goke tagalde tukamiñ. Irkeb mere go nurdeb al budam mata goyen kinniñ yeñ kwamiñ.

¹⁵ Kuñbe uñgura ketal urtiñ al go dufaymiñ wuk yitiñde umña teñbe Yesu hinhinde gor keperde hike keneñbe kafura haminj.

¹⁶ Irkeb mata go forok yeke kenamiñ mar goreb uñgura ketal urtiñ al goyen daha mat igin hiriñ goyabe bu fe nene kamamiñya goyen goke momoj yiramiñ.

¹⁷ Irkeb al buda gore mere go nurde kafura henje Yesu goyen, "Nañga ga tubul teñ kwayiñ," inamiñ.

¹⁸ Gwaha inkeb hakwa hende hurkuñ hikeb sope iryiñ al goreb, "Yesu, igin gama giren?" iniyiñ.

¹⁹ Irkeb Yesu beleñ ok ma inenjbe, "Mulgañ henj tayge hitte kuñ Al Kuruñ beleñ bunijen girde sope gira goke momoj yirayiñ," iniyiñ.

²⁰ Irkeb Dekapolis nañga bana Yesu beleñ sope iryiñ goyen tagalde tukuñ hinhan. Tukukeb al budam al go keneñ meremiñ nurdeb diliñ fot yamiñ.

Yesu beleñ garbam bereya bere dirjeñ kamtiñ sope yiryiñ

(Matiyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Be, Yesu gob sopte mulgañ henj fe ala kuruñ siña kurhan Kapeneam kuñ fe siñare hikeb al budam wañ gabu irde kalyañ keramiñ.

²² Irkeb gor niñ Yuda marte gabu ya doyan al kura Yairus gore Yesu hitte wayyiñ. Wañ keneñ yende palap matare Yesu kahañ miñde urguñ kañ kuku tenbe,

²³ "Werne kameñ teñ hi. Niñgeb arañ wañ hange kerd unkeb igin henj huwaryen," inen eseñ mere iryiñ.

²⁴ Irkeb meremiñ goyen nurde Yesu go yenya kwaryum. Kuñ hikeyab al budam kalyañ kerde tawtaw irde gama irde hinhan.

²⁵ Be, goya goyenbe bere kura danduku miñyan goyen al gabu irde kuñ hinhan bana goñ kuñ hinhan. Garbam gobe gayakkek moñ. Damamiñbe 12.

²⁶ Niñgeb bere gobe garbam goke guram al budam hitte sope nirnañ yeñ kuñ henje horamiñ go hende pasi irde hiyen. Goyenpoga guram kurayen kurayen gore igin ma irde hiyen. Igiñ

hitnejbe buluŋ wor po heŋ hiyen.

27-28 Gega Yesuyen mere momonj nurde hiyen geb, "Kuŋ amilmiŋ po sisaj urdeb iŋiŋ hewenj," yeŋ du-faymiŋ saŋiŋ irdeb kuŋ al buda goyen pota yirde Yesu harhok beleŋ mat amilmiŋ sisaj uryiŋ.

29 Irkeb dari temeyde hiyen goyen goyare po hubu hiriŋ. Irkeb, "Garbam go nubul tiya," yeŋ nuryiŋ.

30 Be, goya goyen po Yesube tareŋmiŋ tubul teŋ kuriŋ goyen nuryiŋ. Nurdeb al budam gama irde hinhan goyen fulgaŋ kaŋbe, "Ganuŋ beleŋ sisaj nura?" yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ.

31 Irkeb komatmiŋ yago beleŋ, "Al karim ma kalyan gerde haŋ gayen go ma yeneŋbe 'Ganuŋ sisaj nura?' yeŋ gusuŋaŋ heŋ ha?" inamiŋ.

32 Gega Yesube, "Ganuŋ beleŋ sisaj nura?" yeŋ naŋkenet po hinhan.

33 Irkeb bere gobe uliŋde mata forok yiriŋ goyen nurdeb kafura heŋ barbar yeŋbe waŋ Yesu kahanj miŋde kateŋ dokolhoŋ yuguluŋ teŋbe, "Ne beleŋ tihim," inen garbam bikkeŋ hiyen goyen goke fudinde po momonj iryiŋ.

34 Irkeb Yesu beleŋ, "Werne, Al Kuruŋ beleŋ dufayge tareŋ go kenenbe sope gira geb, kandukge hubu hihi. Ningeb amanenj nurde kwayiŋ," inyiŋ.

35 Be, Yesu beleŋ bere goyen mere irde hikeyabe al kura gabu ya gote doyan al Yairusyen yare mat wanbe, "Werge bikkeŋ kama geb, tisa ga tuktawanj irde ma," inamiŋ.

36 Gwaha inkeb Yesu mere go nurdeb Yairus inyiŋ. "Ka-fura heŋ ma yo. Al Kuruŋ niŋ po dufayge saŋiŋ irayiŋ."

37 Gwaha inenjbe yeŋ gama irde hinhan mar gob tumnaŋ yakira teŋbe Pita, Yemsya kulinj Yonya po yade kurinj.

38 Be, kuŋ Yairusyen yare forok yeŋbe gor hinhan mar gore esen naŋa teŋ kekew teŋ epte ma teŋ hinhan goyen yinyiŋ.

39 Irdeb ya bana hurkuŋbe, "Danic kekew teŋ esen buluŋ po teŋ haŋ? Dirin gabe ma kama. Dulin ferde hi," yinyiŋ.

40 Gwaha yinkeb gor hinhan mar gore hinmaŋ iramiŋ. Irkeb Yesu beleŋ ya bana hinhan mar go, "Siŋare kunaŋ!" yineŋ yakira teŋbe diriŋ gote milinjya naniŋya irde komatmiŋ karwo go po yade diriŋ hakwam hinhan bana goŋ hurkamiŋ.

41 Irdeb diriŋ gote hanij tanarde, "Talita, kum!" inyiŋ. (Meremiŋ gote miŋbe, "Bere dirneŋ, ne beleŋ gin-hem ge. Huwara!")

42 Irkeb goyare po bere dirneŋ go huwarde goyaŋ go kuŋ wanj tiyyiŋ. (Yeŋbe damamiŋ 12.) Gwaha tikeb go kenamiŋ marbe diliŋ fot yamiŋ.

⁴³ Irkeb Yesu belej, "Mata kenhaj gayen gake ma wor wor tagalde tukunaiñ," yineñbe, "Bere dirnej ga biñge kura unke niwi," yinyiñ.

6

Yesu go tiyuñmiñ Nasaret mat takira tiyamiñ

¹ Be, Yesu belej nañä bana go tubul teñ komatminya tiyuñmiñ Nasaret hurkamij.

² Irkeb Yuda marte usañ nalú Sabat forok yekeb gabu yamiñde kuñ saba tagalyiñ. Sabamiñ gob hoyan wor po nurdeb hurkuñkat teñbe, "Al gabe saba dare niñ tiyuñ? Dufaymin yago wor folekken. Yeñbe mata tinej tinej yirde hi!

³ Yeñbe kapenta moñ? Irde Maria urmiñ moñ? Kulin yagobe Yems, Yosep, Yudasyab Saimonya. Haymiñ yagobe neñya ma gar tumñañ hityen?" yamiñ. Irde biñde buluñ nurd unamiñ.

⁴ Gwaha tikeb Yesu belej, "Al Kuruñyen mere basañ albe tayneñya tiyuñmiñde niñ marya belej palap ma irde hanjen," yinyiñ.

⁵ Irdeb Al Kuruñyen tareñde mata tinej turñun yan kura epte ma irtek hiriñ. Gorbe garbam mar yuñkureñej po haniñ kerd yuneñ sope yiryin.

⁶ Tiyuñmiñde niñ mar belej Yesu mata teñ hinhan go kenej fudinde yeñ ma

nurde hikeb kukuwamñej nuryiñ.

*Yesu belej komatmiñ 12 hulyañ yiryiñ
(Matiyu 10:5-15; Luk 9:1-6)*

Be, gwaha teñbe Yesu tiyuñ kurayañ kurayañ kuñ saba tagalde hinhan.

⁷ Irde komatmiñ 12 go hoy yirke wañ gabu irkeb irawam irawam hulyañ yiryiñ. Irdeb uñgura yakira teñ teñ tareñ manaj yunyin.

⁸⁻⁹ Komatmiñ yago goyen kuniñ teñ hikeb gaha yinyiñ: "Deñbe biñge, kalwa, horaya det hoyan goya ma yawarnaiñ. Kahañ basañtiñ po yerde genuñ po yanarde kunañiñ. Ulinhorbe ultiñde hañ gog ep. Hoyan goya ma yawarnaiñ.

¹⁰ Kuñ tiyuñde kura forok yeñbe ya uñkureñde po heñ meteñ teñ hinayiñ. Ya kurar kurar ma hinayiñ. Irdeb meteñ pasi irdeb tiyuñ go tubul teñ hoyan de kunayiñ.

¹¹ Gega tiyuñ kurar kura kuñ forok yeke sabatiñ ma nurde dakira tikeb kahanñtiñde niñ tupi yarañ teñ tiyuñmiñ go tubul teñ kunayiñ. Gwaha tike gab Al Kuruñ diliñde mata buluñ titekeb gogo gwaha tahañ yeñ nurnayiñ," yinyiñ.

¹² Gwaha yinkeb mel go tubul teñ kwamiñ. Irde mata buluñ yubul teñ Al Kuruñ niñ biñ mulgañ heñ heñ mata goyen alya bereya hitte tagalde kuñ hinhan.

¹³ Irde al budam uŋgura ketal yurtiŋ goyen yakira teŋ al budam garbam miŋyaŋ goyen olip fimiŋde sam yırde haniŋ yerd yunke igiŋ heŋ hinhan.

*Yon Baptais kamyiŋ
(Matiyu 14:1-12; Luk 9:7-9)*

¹⁴ Be, Yesu deŋembe kurun wor po heŋ tukukeb Galili naŋa doyaŋ al kurun Herot Antipas manaq nuryiŋ. Al kura marbe, "Yon Baptais kamyiŋ goyen mulgaŋ hiyuŋ geb, gogo mata tiŋeŋ turuŋ yan Al Kuruŋ po titek goyen teŋ hi," yeŋ hinhan.

¹⁵ Al kura marbe, "Yeŋbe Elaia," yeŋ hinhan. Munaŋ kurabe, "Al Kurunyen mere basaŋ al bikkek hinhan go goyen kura yara," yeŋ hinhan.

¹⁶ Be, Herot gobe al beleŋ Yesu niŋ gwaha mat mere iŋgogaha uguŋ po teŋ hinhan go nurdeb, "Yon biŋiŋ walmeke kamyiŋ al go gago sopte huwaruŋ," yiriŋ.

¹⁷⁻¹⁸ Yeŋ beleŋ gwaha yiriŋ gote miŋbe gahade: bikken Yon diwilin hinhinya Herot beleŋ kuliŋ Filipyen berem Herodias kawem tiriŋ. Irkeb Yon beleŋ goke tenbe, "Kolger bere kawem tawaŋ gobe gwaha ma tiyayıŋ yitiŋ goyen tiyan," ineŋ hinhan. Irkeb Herot beleŋ Herodias niŋ tenbe meteŋ marmin hulyan yirke kuŋ Yon haniŋ fere teŋ tukun koyare keramiŋ.

¹⁹ Gwahade geb bere gobe Yon niŋ biŋde igiŋ ma nurde uneŋbe, "Daha mat kura maymeke kamwoŋ?" yeŋ nurde hinhan. Gega yiŋgeŋbe epte moŋ.

²⁰ Gobe Herot beleŋ Yonbe al huwak wor po, irde Al Kurunyen meteŋ al fudinde wor po yeŋ keneŋbe palap irde asogo maynayıŋ yeŋ keŋkela doyaŋ irde hinhan geb, gogo epte ma bere gore mayke kamtek hinhan. Herotbe Yon beleŋ saba irke kandukŋeŋ nurde hiyen gega, sabamiŋ go nurtek po irde hiyen.

²¹ Be, Herodias beleŋ, "Daha mat kura Yon mayen?" yeŋ nurde hinhan goyen nalu go forok yiriŋ. Herot go miliŋ kawaŋ kiriyiŋ nalu goke teŋbe biŋge kurun terbe yende meteŋ mar gote doyaŋ mar hoy yirke wayamiŋ. Fuleŋa marte doyaŋ marya Galili naŋa doyaŋ irde haŋyen marya manaq yinke yende yare gabu iramiŋ.

²² Goyen nature Herodias wiriŋ beleŋ gabu kurunde gor Herotya kadom yagoya biŋge nene hinhande gor waŋ tikiŋ heŋ gege igiŋ wor po tiyyiŋ. Irkeb gor gabu iramiŋ mar goya Herotya amaq hamıŋ. Irdeb Herot beleŋ amaq heŋbe bere goyen, "Det kuraŋ nurdeb mali po gusuŋaŋ nirayiŋ. Irkeb igiŋ gunę geb," inyiŋ.

²³ Irdeb, "Fudinde wor po ginhem. Naŋa ne beleŋ doyaŋ irde hime ga manaq igiŋ kurhan tubul teŋ gun-

meke doyañ yirde hayinj,” inyinj.

²⁴ Irkeb bere go miliñ hitte kunjbe, “Da det niñ gusunjañ hewen?” inkeb milij Herodias beleñ, “Kunjbe Yon tonaj niñ inayinj,” inyinj.

²⁵ Irkeb bere go bemel po Herot hitte mulgañ henjbe, “Hañka ga po Yon biñij walde tonaj koronje kerde tawañ nunayinj,” inyinj.

²⁶ Gwaha inkeb Herot go kandukjeneñ wor po nuryinj. Gega hañkapyä kadom diliñde mere sanjñ po tiyyinj goke memya henjbe Herodias wirinj gote mere po gama iryinj.

²⁷⁻²⁸ Irdeb goyare po metej almiñ uñkurenj kura hulyanj irke koyare kunjbe Yon biñij walde tonaj teñ koronje kerde tawañ bere go unyinj. Unkeb tukuñ miliñ unyinj.

²⁹ Irkeb Yonyen komatminj beleñ mere momoñ go nurdeb wañ Yon hakwam po tukuñ mete tiyaminj.

Yesu beleñ al 5,000 binje paka yiryij

(Matiyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yon 6:1-14)

³⁰ Be, komatminj 12 kwamiñ go mulgañ heñ gabu irdeb kalyanj kerde mata tiyaminj irde al saba yiramiñ goyen tumjañ Yesu momoñ iramiñ.

³¹ Gwaha teñ hikeyab al budam po wañ gabu irke binje netek ma hamiñ. Irkeb Yesu beleñ, “Deñ po wake

kuj usañ hetek nañare kura neya balmiñ hiniñ,” yinyinj.

³² Be, gwaha yineñbe tumjañ hakwa hende hurkuñ naña al miñmonje kwamiñ.

³³ Gega Yesuya komatminjä go al buda kuruj go yubul teñ kukeb naña gor kuniñ tahañ yeñ bebak tiyaminj. Niñgeb taun buda kuruj bana go niñ marbe Yesuya komatminjä kuniñ teñ hinhan gasunje gor yeñ wa kuñ forok yaminj.

³⁴ Be, Yesu wañ forok yeñ yenerjbe al buda kuruj go diriñ kagew yara buniñej yinyinj. Irdeb det budam niñ saba yiryinj.

³⁵⁻³⁶ Saba yirke kuñ kuñ wawuñbanä wor po hiriñ. Irkeb komatminj beleñ wañbe, “Kidoma dura, irde naña gañbe tiyuñ binde miñmonj. Niñgeb al buda ga yakira tike kuñ tiyuñyañ ma meteñyañ gwahade yingej binje kura nañkenenj damu teñ nenayinj,” inaminj.

³⁷ Gwaha inkeb Yesu beleñ, “Moñ, deñ beleñ binje kura yunke nenañ,” yinyinj. Irkeb komatminj beleñ, “Al buda kuruj gabe dahadem binje yuntek? 200 denari* teñ gore binje damu teñ yunniñ yeñ dineñ ha?” inaminj.

³⁸ Gwaha inkeb wol henjbe, “Binjetinjbe dahade hanj? Kuñ yennañ,” yinyinj. Irkeb kuñ yenerjbe, “Beretbe siptesoñoj, irde makaj

* **6:37:** Denari: Yesu hinhin nature hora deñembe gogo. 200 denari gobe gagasi 8yen metej damu hora.

dapŋa yadibe irawa ga haŋ, "inamiŋ.

³⁹ Irkeb Yesu beleŋ, "Al gabu kuruŋ go pota yirke kurŋ yamuŋyaŋ go keperde tukunaŋ," yinyiŋ.

⁴⁰ Irkeb pota yirke keperaminj goyen gabu kurabe 50, munaj kurabe 100 gwahade ala po keperde tukamiŋ.

⁴¹ Irkeb Yesu beleŋ beret siptesoŋonya makaŋ dapŋa yadi irawaya goyen yade Al Kurun igin nurd uneŋbe beret go yubala teŋ komatmiŋ yunyiŋ. Irkeb komatmiŋ beleŋ yade yukuŋ al buda go yunamiŋ. Makaŋ dapŋa manaŋ gwahade po iryiŋ.

⁴² Be, al buda go nenebe ep wor po nuramiŋ.

⁴³ Irkeb komatmiŋ beleŋ biŋge dikŋen goyen gabu yi-ramiŋbe tiri 12 gayen makinj yirtek hamiŋ.

⁴⁴ Biŋge namiŋ mar al par-guwak po kapyan hamiŋbe 5,000.

Yesu fe yuwalŋen hende huwarde komatmiŋ hitte wayyiŋ

(Matiyu 14:22-23; Yon 6:15-21)

⁴⁵ Be, Yesu beleŋ al buda go yakira teŋbe goyare po komatmiŋ yago goyen, "Deŋ wa hakwa hende meheŋ heŋ Betsaida kunaiŋ," yinyiŋ.

⁴⁶ Gwaha yineŋ yubul teŋbe dugu dabayıŋ beleŋ Al Kurun mere ire yeŋ hurkuriŋ.

⁴⁷ Be, anne silsul irkeb hakwa gob fe ala kuruŋ ka-halte forok yiriŋ. Goyareb Yesube yeŋ uŋkureŋ po dugu dabayıŋde gor hin hin.

⁴⁸ Gor heŋyabe meŋe ku-ruŋ po huwarke hakwa go epte ma kutek hekeb mel goyen foy misiŋeŋ po heŋ hinhan goyen yeneŋ hin hin. Irdeb naŋa minje hekeb kuŋ yene yeŋ fe hende huwarde kuŋbe mel go fole yirde kweŋ tiyyiŋ.

⁴⁹⁻⁵⁰ Irkeb komatmiŋ beleŋ keneŋbe, "Uŋgura waŋ hi!" yeŋ kafura heŋ kekew tiyamiŋ. Irkeb bemel po wol heŋbe, "Moŋ, ne waŋ hime geb, kafura ma! Tareŋ henan!" yinyiŋ.

⁵¹ Gwaha yineŋbe hakwa hende hurkukeb meŋe ku-ruŋ goyen kamyiŋ. Irkeb komatmiŋbe keneŋbe diliŋ fot wor po yamiŋ.

⁵² Gobe Yesu beleŋ al budam biŋge yunke namiŋ gote miŋ goyen tonan tareŋ irde ma nuramiŋ geb, gogo mata tiyyiŋ go manaŋ bebak ma tiyamiŋ.

⁵³⁻⁵⁴ Be, mel go kuŋ siŋa kurhan Genesaret taunde forok yamiŋ. Forok yeŋ hakwa tubul teŋ siŋare kurkukeb gor niŋ al beleŋ Yesu keneŋ bebak tiyamiŋ.

⁵⁵ Irdeb buŋ yeŋ kuŋ Yesuyen mere momoŋ goyen tagalde tukukeb naŋa kuruŋ bana go niŋ mar beleŋ garbam mar kurabe sapir hende yerde, kurabe yadeb Yesu tiyuŋ damde kura hi

yeke nurdeb gor po yukun hinhān.

⁵⁶ Yesube tiyunjaŋya taunyanjaɓe tiyun muknej taun siŋayaŋ kuŋ hikəb garbam mar maket gasunđe gor yawaŋ gabu yirde hinhān. Irdeb esen mere irde, “Yesu, ge beleŋ iginj yekeb amilge po sisəŋ urdeb iginj hetek,” inaminj. Irdeb gwaha teŋbe garbam mar go iginj heŋ hinhān.

7

*Yesu beleŋ asiyen mata walde yunyij
(Matiyu 15:1-9)*

¹ Be, Farisi marya Moseyen saba mar kuraya Yerusalem tubul teŋ katen Yesu hinhinde gor gabu irde kalyan keramiŋ.

²⁻³ Goyarebe Yesuyen komatmiŋ yenamiŋbe haniŋ ma haldeya binje yanarde nene hinhān. (Yuda marte matabe haniŋ ma hältinj gobe tikin miŋyaŋ yeq nurde mali ma dula teŋ hanjen. Niŋgeb yenbe asem yagot haniŋ hal hal belŋej goyen gama irde hanjen. Farisibe goyen mata po keŋkela gama irde hanjen mar.

⁴ Go mar gobe gabu karkuwanjaŋ al maliya suluk heŋ kuŋ hinayin goyen waŋ yamiŋyaŋ heŋbe fe gemde ga dula teŋ hanjen. Matamiŋ gwahade budam hanj. Kuramiŋbe gisu, koronya, fe kaŋguya hal hal belŋej miŋyaŋ. Mali mali ma teŋ hanjen.)

⁵ Gwahade niŋgeb Farisi mar goya Moseyen saba marya beleŋ Yesu gusunjaŋ iramiŋ: “Danij geb komatge yagobe asininj yagot mata ma gama irde haniŋ ma halde ga dula teŋ hanj?” inaminj.

⁶ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Deŋ usi mar gahade gake teŋbe bikken Aisaia beleŋ asanđe kayyin gobe fudinde wor po. Mere kayyiŋbe gahade:

‘Al gabe mohoŋde po turunj nirde hanj.

Gega biŋdebe ne niŋ ma wor po nurde hanj.
Hoyanje wor po hanj.

⁷ Mel gabe megen niŋ marte saba po gama irde al saba yirde hanj.

Mel gabe biŋ hende hende po dolon nirde hanj,’ yitiŋ hi. *Aisaia 29:13*

⁸ Deŋbe Al Kurunyen saba fudinde go yubul teŋ mata al beleŋ forok yirtinj go po ga tareŋ yanarde hanj,” yinyinj.

⁹ Irde sopte yinyinj: “Deŋbe asetiŋ yagot mata goyen po gama irniŋ yenbe Al Kurunyen merebe dindiken ge nurdeb yad yigigiri yird yird dufay epte wor po hanj.

¹⁰ Ga dineŋ hime gate miŋbe gahade: bikken Mose beleŋ, ‘Mamtiŋya nantiŋya palap yirde hinayin,’ yirinj. Munanj, ‘Al kura milinya naniŋya karan yuryen gobe al go mayke kamyen,’ yirinj.

¹¹ Gega deŋbe gwaha mat ma alya bereya saba

yirde hañ. Gwaha titñeñbe, ‘Dawet kura mamtiñya nantiñya yuntek goyen Al Kuruñ untek yineñ go ma yuneñ hinayıñ,’ yeñ saba yirde hanjen.

¹² Deñ beleñ gwaha mat saba yirde hikeb naniñya miliñya farañ yurde hitek goyen gwaha ma yirde hanjen.

¹³ Irdeb assetiñ yagot mata gore bitiñ pet titiñ hañ geb, Al Kurunyen merebe dawet mali kura yara irde hanjen. Mata kurabe gago. Mata budam hoyan wor gwaha po teñ hanjen,” yinyiñ.

Da det beleñbe Al Kuruñ diliñde al buluñ iryen?

(Matiyu 15:10-20)

¹⁴ Be, Yesu beleñ al gabu iramiñ go hoy yirdeb sopte gaha yinyiñ: “Merene keñkela palña irde miñ nurnaŋ ko.

¹⁵⁻¹⁶ Biñge daminbe igin yitiñ mere goya dula teñ ten matatiñya goyen keñkela ma gama irtekbe Al Kuruñ diliñde buluñ dinyen yeñ hanjen gega, gore epte ma buluñ diryen. Dawet al biñde forok yeke mata buluñ tiyyen gore gab buluñ iryen,” yinyiñ.*

¹⁷ Be, al gabu kuruñ go yubul teñ kuñ ya biñde hurkuñbe komatmiñ yago beleñ siraw mere gote miñ niñ gusuŋan iramiñ.

¹⁸ Irkeb Yesu beleñ, “Deñ wor gwahade po, go ma

nurde hañ? Dawet kura teñ niyyen gore daha mat Al Kuruñ diliñde buluñ iryen? Epte moñ.

¹⁹ Det niyyen gobe kuñ dufayminde ma kuyen, arayneñde kuñbe kat kuyen,” yinyiñ. (Mere gate miñbe biñgebe buluñ miñmoñ, netek ala po yeñ yiryiñ.)

²⁰ Be, Yesu beleñ saba goyen basaŋ heñ gaha yinyiñ: “Al biñde mat dufay buluñ forok yeñ mohonđe mat kat kuyen gore gab Al Kuruñ diliñde buluñ iryen.

²¹ Al biñde matbe det buluñ gahade forok yeñ hanjen: dufay buluñ buluñeñ, leplep mata, kawe mata, al gasa yirke kamde kamde mata, al berem yan beleñ bere hoyan duwan yird yird mata,

²²⁻²³ det ug po yad yad niñ dufay heñ heñ mata, al buluñ yird yird dufay, al usi yird yird mata, uliñde po aman hetek dufay po gama ird ird mata, kadom igin mat hike yenerñebe daniñ nenbe gwahade moñ yeñ nurd nurd mata, mere buluñ mat teñ teñ mata, parpar mata, kumhaka mataya gore gab al biñde mat forok yeñ Al Kuruñ diliñde al go buluñ irde hanjen,” yinyiñ.

Fonisia bereyen dufay sanij
(Matiyu 15:21-28)

* **7:15-16:** Asaŋ hoyanjebe gahade hi: “...tikiñ iryen. ¹⁶ Al kura nurtek kenem nuryeñ,” yinyiñ.

²⁴ Be, Yesube tiyuŋ go tubul teŋ Tair taun bindere kuriŋ. Irde al beleŋ gor hi yeŋ nurd nurd goke bada heŋbe ya kura goyen bana hurkuŋ balmiŋ goŋ hin hin. Gega yeŋ gor hi mere momoŋ gobe gwaha mat kura bana kertek ma hiriŋ.

²⁵ Gwahade niŋgeb bere kura wirin dirŋeŋ uŋgura ketal urtiŋ gore Yesuyen mere momoŋ nurdeb goyare po waŋ Yesu kahanj miŋde kateŋ dokolhoŋ yuguluŋ tiyyiŋ.

²⁶ Yeŋbe Yuda mar bere moŋ. Siria naŋare niŋ Fonisia taunde gor kawaŋ hiriŋ. Be, bere gore waŋ wirin uŋgura ketal urtiŋ miŋyaŋ goyen Yesu beleŋ uŋgura takira tiyyeŋ yeŋ esen̄ mere iryiŋ.

²⁷ Irkeb Yesu beleŋ Yuda maryā al miŋ hoyanja goke tagale yeŋ maya mere mat gaha inyiŋ: “Diriŋ yubul tike yeŋ wa biŋge nenaŋ. Diriŋde biŋgebe kulu epte ma yuntek,” inyiŋ.

²⁸ Gwaha inkeb bere gore wol heŋbe, “Be, Doyan Al Kuruŋ. Mere taha gobe fudinde. Gega diriŋ dula tike biŋge dikŋeŋ katkeb kulu wor nene haŋyen,” inyiŋ.

²⁹ Irkeb Yesu beleŋ, “Be niŋ, mere gobe igiŋ mat wol haha geb igiŋe kwa. Uŋgura buluŋbe werge tubul tiya geb,” inyiŋ.

³⁰ Irkeb bere gobe yaminde kuŋ wirinbe uŋgura go tubul teŋ kuke igiŋ heŋ gasuŋde ferde hike kinyiŋ.

Yesu beleŋ al melak kandukya kirmiŋ titmiŋya sope iryiŋ

³¹ Be, Yesu go Tair taun siŋakyāŋ tiyuŋ haŋ goyen yubul teŋ Saidon taunde kuriŋ. Gor matbe kurkuŋ Galili fe ala kuruŋ siŋakyāŋ mat kuŋbe Dekapolis naŋare kuriŋ.

³² Irkeb kura mar beleŋ al kura kirmiŋ titmiŋ irde melak kanduk geb mere keŋkelə ma teŋ hiyen al goyen teŋ yeŋ hitte waŋ haniŋ kerde sope ird unwoŋ yeŋ esen̄ mere iramiŋ.

³³ Irkeb Yesube al budam hinhan goyen yeneŋ al go muŋ po teŋ tapat irde haniŋ faw yade al gote kirmiŋ bana yerdeb haniŋ meyanj irde al go melak sisaj uryiŋ.

³⁴ Irdeb al go buniŋeŋ keneŋbe Al Kuruŋ gusuŋaŋ irdeb al go “Efata!” inyiŋ. (Mere gote miŋbe “Fegela!”)

³⁵ Goyare po al go kirmiŋ wuk yirin, irde melak kanduk go hipirken heke mere keŋkelə tiyyiŋ.

³⁶ Irkeb Yesu beleŋ al buda go, “Mata kenhaŋ gake tagalde ga ma!” yineŋ hayhay yiryiŋ. Goyenbe hayhay yirmaŋ hiriŋ gega epte moŋ. Mata tiŋeŋ kenamiŋ goke tagalde tururu urde tukuŋ hinhan.

³⁷ Yesu beleŋ kirmiŋ titmiŋya melak kandukya miŋyaŋ al sope iryiŋ goyen gote mere momoŋ nurdeb al budam hurkuŋkat teŋbe, “Yeŋ det yirde hi gob igiŋ ala

po. Kirmiŋ titmiŋya melak kandukya miŋyaŋ mar wor sope yirke igiŋ heŋ haŋ!" yamiŋ.

8

Yesu beleŋ al 4,000 biŋge yunyiq
(Matiyu 15:32-39)

¹ Be, Yesu go Dekapolis naŋa bana goŋ hin hin goya goyenbe al budam tebaŋ gabu iramiŋ. Goyenbe biŋge go kura netek miŋmoŋ hekeb Yesu beleŋ komatmiŋ yago hoy yirde gaha yinyiq:

² "Nebe al buda ga bunijen yeneŋ hime. Neya hike kuŋ kuŋ yereŋkek hihi. Irde biŋgem moŋ geb, go kura netek miŋmoŋ haŋ."

³ Al kurabe naŋa gisaw mat wayaq. Niŋgeb biŋge nenmiŋ moŋ tiyuŋtiŋde kuŋaŋ yineŋ gob kurabe kuŋ beleŋyaŋ kamnayiq," yinyiq.

⁴ Gwaha yinkeb komatmiŋ beleŋ, "Tiyuŋ binde miŋmoŋ bana gabe dare araŋ kuŋ biŋge yawaŋ yuntek?" inamiŋ.

⁵ Irkeb Yesu beleŋ, "Biŋgebe dahade han?" yineŋ gusuŋaŋ yiryiq. Irkeb, "Beretbe 7 haŋ," inamiŋ.

⁶ Gwaha ineŋ yawaŋ unkeb Yesu beleŋ al gabu iramiŋ goyen, "Megen kepernaŋ," yinyiq. Irdeb beret 7 go yade Al Kuruŋ igiŋ nurd uneŋ yubala teŋ al gale yirnaŋ yeŋ komatmiŋ yago yunyiq. Yunkeb komatmiŋ yago beleŋ al gale heŋ yunke namiŋ.

⁷ Makaj dapŋa mukŋeŋ kura goyen wor yade Al Kuruŋ igiŋ nurd uneŋ komatmiŋ yago yunkeb go wor al gale yirde tukamiŋ.

⁸ Irkeb al buda kuruŋ goyen biŋge go nene ep wor po namiŋ. Irkeb Yesuyen komatmiŋ yago beleŋ biŋge dikŋeŋ goyen gabu yiramiŋ gobe tiri 7 gwahade makin hetek hamiŋ.

⁹ Gor biŋge namiŋ mar goyen al parguwak po kapyan hamiŋbe 4,000. Be, Yesu beleŋ al buda goyen yinke bur yamiŋ.

¹⁰ Irkeb Yesuya komatmiŋ yagoya hakwa hende hurkuŋbe Galili fe ala kuruŋ siŋa kurhan Dalmanuta naŋare kwamiŋ.

¹¹ Be, goŋ kukeb Farisi mar kura beleŋ waŋ Yesu tuŋaŋ urniŋ yenbe, "Al Kuruŋyen tareŋde mata tiŋeŋ turŋaŋ yaŋ kura dikala dira," ineŋ gusuŋaŋ iramiŋ.

¹² Irkeb Yesu go biŋde kandukŋeŋ wor po nurdeb, "Daniŋ geb gayenter niŋ marbe Al Kuruŋyen mata tiŋeŋ niŋ po gusuŋaŋ nirde haŋ?" Fudinde wor po dinhem. Epte ma mata tiŋeŋ kura dikala direŋ," yinyiq.

¹³ Gwaha yineŋbe yubul teŋ hakwa hende mulgaŋ heŋ hurkuŋ fe ala kuruŋ goyen siŋa kurhan wor komatmiŋya kwamiŋ.

Yesu beleŋ Farisi marte mata niŋ maya mere matyiriŋ
(Matiyu 16:5-12)

¹⁴ Goyabe komatmiňbe biňge yad yad niň biň sir yeke beret uňkureň po teň kwamiň gobe hakware hinhin.

¹⁵ Be, hakwa hende kuň henýyabe Yesu beleň Farisi marya Herotyat saba buluň gore alyá bereya budam gote dufaymiň buluň irde hiyen goke saba yirde hay-hay yirdeb, "Farisi marya Herotyat mata niň keňkela heň ga hinayıň. Gobe yis* yara geb," yinyiň.

¹⁶ Gwaha yinkeb komatmiň beleň, "Biňge kura ma yade wayhet goke teňbe gago dina," yen yiňgen ulıň sege iramiň.

¹⁷ Irkeb Yesu beleň yeneň bebak teňbe gusuňaň yiryiň. "Daniň geb biňgeniniň miňmoň yen hanj? Da beleň bitiň pet teň hike dufaytiň muň kura ma wuk yen hi?

¹⁸ Diwiltiňya kirmiňtiňya miňyan gega, daniň mata teň himé gayen neneň nurde bebak ma teň hanj?

¹⁹ Beret siptesonjoň yade yubala teň dunmeke 5,000 al yunaň gote dikňeňbe tiri dahade makin yirtek goyen gabu yiran?" yinyiň. Gwaha yinkeb, "Tiri 12," inamiň.

²⁰ Irkeb sopte po, "Muňanjer beret 7 yade yubala teň dunmeke 4,000 al yunhan gote dikňeň gabu yirhan gobe tiri dahade makin hetek hahanj?" yinkeb, "Tiri 7," inamiň.

* **8:15:** Yisbe dirneň muň kura palawa bana kerkeb hilyaň kuyen go gwahade yara Herotya Farisi maryat mata buluňbe gwahade goke Yesu beleň hayhay yiryiň.

²¹ Gwaha inkeb, "Go yeneňbe dufaytiň muň kura ma wuk yen hi?" yinyiň.

Yesu beleň Betsaida niň al diliň titmiň kura sope iryiň

²² Be, Yesuya komatmiňya gob kuň Betsaida taunde forok yamin. Irkeb al kura beleň al diliň titmiň kura goyen tawanje, "Al ga sope ird ird niň sisaj ura," ineq eseň mere iramiň.

²³ Irkeb Yesu beleň al diliň titmiň goyen haniňde tanarde tiyuň siňare tukurin. Tukunje diwiliňde meyan ten haniň beleň busaň heňbe, "Det kura yenha?" ineq gusuňaň iryiň.

²⁴ Gusuňaň irke naňkenenj tukunje, "Albe he yara yeneň himeke kuň waň teň hanj," inyiň.

²⁵ Irkeb sopte po Yesu beleň al go diliň hende haniň kiriyiň. Irde haniň tubul tikeb diliň hol irde naňkinyiň. Irdeb diliň wuk yeke keňkela wor po dawet yinyiň.

²⁶ Irkeb Yesu beleň, "Betsaida taunde gar ma mulgaň heň kwayin," inkeb yamijinde kuriň.

Pita beleň Yesube al gwahade yen tagalyiň

(Matiyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Be, Yesu go komatmiň yagoya Betsaida taun goyen tubul teň Sisaria Filipai taun gote siňakyar tiyuň muknejen

mukñeq goyen fole yirde kuñ henÿabe, “Ne gakeb al beleñ ganuñ yeñ hañ?” yineñ komatmiñ gusunqan yiryinj.

²⁸ Irkeb komatmiñ beleñ wol henÿbe, “Al kura beleñ gebe Yon Baptais, kurabe Elaia, munañ kurabe Al Kuruñyen mere basañ al kura yeñ hañ,” inamiñ.

²⁹ Irkeb Yesu beleñ, “Munañ deñbe daha yeñ hañ?” yinkeb Pita beleñ wol henÿbe, “Gebe Mesaia,” iniyinj.

³⁰ Gwaha inkeb Yesu beleñ, “Al kura momoñ ma yirnayinj,” yineñ hayhay yiryinj.

*Yesu beleñ kamde kamdemij ge bebak yiryinj
(Matiyu 16:21-28; Luk 9:22-27)*

³¹ Be, Yesu go saba yirde henÿab gaha yinyinj: “Ne Al Urmiñ gabe ulne misiñ kuruñ kateñ. Irkeb Yuda marte doyañ mar par-guwakya Al Kuruñ dolonj ird ird mata doyañ marte karkuwañmiñya Moseyen saba marya kuruñ goreb ne niñ biñ ar yekeb sabane nurtek ma yirkeb mununke kameñ. Goyenbe yereñkek hekeb sopte huwareñ,” yinyinj.

³² Yeñbe mere keñkelak po bebak yiryinj. Irkeb Pita beleñ, “Geya muñ kura mere tiyye,” inej Yesu yeñ muñ po teñ tapat irde inej tenÿbe, “Mere taha gobe iginj ma nurhem,” iniyinj.

³³ Irkeb Yesu beleñ piñej nurd unej harhok uneñbe

komatmiñ hoyan goyen yeneñ henÿa Pita goyen inej tenÿbe, “Satan, wanj harhokne beleñ kwa! Begerbe alyen dufay beleñ po makin hitiñ hi. Al Kuruñyen dufay niñ ma nurde ha,” iniyinj.

³⁴ Gwaha inejbe al buda kuruñ gor hinhan goyen hoy yiryinj. Irkeb wanj komatmiñya gabu irde keperamiñj. Irkeb Yesu beleñ tumhañde gaha yinyinj: “Al kura ne gama nire yeñ nurdeb yinjeñ ge ma nurde ne niñ teñ iginj kanduk teñ kameñ yeñ nurde gab gama niryenj.

³⁵ Niñgeb al kura yinjeñ ge po nurde hiyeñbe Al Kuruñ beleñ piñej nurde unkeb Al Kuruñyen diriñ ma hiyyenj. Gega al kura neya mereneya niñ nurde goyen goke kanduk tiyyeñ gobe Al Kuruñ beleñ iginj nurde unyenj.

³⁶ Al kura merene ma gama irde megen niñ samuñ yade pipkatoka irde, ‘Ne ep hihim,’ yeñ nuryeñ gega, kame kamde kak alare kuyenj gobe iginj ma dahade? Gobe iginj moñ.

³⁷ Al kura kak alare kuyenjbe dahadem detmiñ gore kak alare mat tumulgañ tiyyenj? Go wor epte moñ.

³⁸ Al Kuruñ harhok uneñ mata buluñ po teñ hañ nature gayen al kura ne niñ memya heñ merene ma tagalde hiyeñ gobe kame ne Al Urmiñ gare wor Nanner tareñ turmuñ yañ teñ miyoñmiñ wukkenj wor po goya kateñya goyenbe al gote

matamiŋ goyen wol heŋbe
yeŋ ge memya heweŋ,”
yinyiŋ.

9

¹ Be, Yesu go gwaha
yinenbe, “Fudinde wor po
dinhem. Deŋ gar huwarde
haŋ gayen kuratiŋ kurabe
go ma kamdeya Al Kurun
beleŋ alya bereyamiŋ doyan
yird yird goyen sanjŋ miŋyan
forok yeke kennayiŋ,”
yinyiŋ.

Yesu uliŋ hoyan hiriŋ

(Matiyu 17:1-13; Luk 9:28-
36)

² Be, gor mat naŋa fay 6
hubu hekeb Yesu beleŋ komatmiŋ
karwo Pita, Yonyabe
Yemsya po yade dugu kurunjde
kura gor hurkuriŋ.
Gorbe yeŋ po hinhan. Irkeb
Yesu go mel gote diwiliŋ mar
po uliŋ hoyan heke kenamiŋ.

³ Irkeb Yesuyen uliŋhor
yerde hinhin gobe tukfor yeŋ
faykek wor po heŋbe sornjoŋ
miŋyan hiriŋ. Megen niŋ al
beleŋ det kura halke epte ma
wor po gwahade hiyyeŋ.

⁴ Gwaha teŋ hikeb goyare
po Moseya Elaiaya forok yeŋ
Yesuya mere teŋ hike komat-
miŋ beleŋ yenamiŋ.

⁵ Irkeb Pita beleŋ, “Tisa,
garbe iginj wor po ningeb, ya
yok karwo yirtek. Kurabe ge
niŋ, kurabe Mose niŋ, irde
kurabe Elai niŋ,” inyiŋ.

⁶ Go inyiŋ gobe Pitaya
kadom waranya goyen
kafura wor po heŋbe gwaha
kura yihiŋ yeŋ ma nurdeya
gogo mali ga mere tiyyiŋ.

⁷ Irkeb goyare po gagap
kura forok yeŋ alu yuryiŋ.
Gagap bana gonbe al melak
kura nuramiŋ. Meremiŋbe
gahade: “Gabe Urne. Yeŋbe
bubulkunje wor po. Ningeb
yende mere po nurde gama
irde hinayiŋ,” yiriŋ.

⁸ Be, mere go nurdeb goya
goyen po naŋkenamin gega al
kura ma kenamiŋ. Yesu po
hike kenamiŋ.

⁹ Be, Yesuya komatmiŋya
gobe gasuŋ hinhan goyen
tubul teŋ mulgaŋ heŋ
katamiŋ. Kateŋ henyabe
Yesu beleŋ, “Mata kenhaŋ
gake al hoyan kura momoŋ
ma yirnayiŋ. Ne Al Urmij
gare metere mat huwareŋ
goyare gab momoŋ yir-
nayiŋ,” yineŋ hayhay tareŋ
po yiryiŋ.

¹⁰ Irkeb meremiŋ go
nurdeb komatmiŋbe yinjeŋ
uliŋ, “Al kamtiŋbe dahadem
metere mat huwaryeŋ?”
yeŋ kadom gusuŋaŋ gird
tiyamiŋ.

¹¹ Irdeb, “Munaŋ daniŋ
geb Moseyen saba mar beleŋ
al kura Elaiya beleŋ meteŋ
teŋ hinhin gwahade meteŋ
titek al go wa meheŋ heŋ
wake gab Mesaia wayyeŋ
yeŋ hanjen?” ineŋ Yesu
gusuŋaŋ iramiŋ.

¹²⁻¹³ Irkeb Yesu beleŋ wol
heŋbe gaha yinyiŋ: “Al kura
Elaiya yara meteŋ titek al
go wa meheŋ heŋ waŋ det
sope iryen yeŋ hanjen gobe
fudinde. Goyenbe al gobe
yeŋ wa bikkeŋ wayuŋ. Irkeb
Al Kurunyen asanje mere

kayamiñ gwahade goyen po al beleñ gwaha irtek yeñ nurde hinhan gwahade po buluñ buluñ iran. Niñgeb ne Al Urmiñ gayen wor Al Kurunyen asaŋde mere kayamiñ gwahade po kanduk kuruñ teñ ulne misin kateñ kameñ,” yinyiñ.

Yesu beleñ diriñ un̄gura miñyañ sope iryiñ
(Matiyu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 Be, mel goyen mulgañ heñ kateñbe al buda kuruñ gabu irtiñ bana goñ Yesuyen komatmiñ hoyan goya Moseyen saba marya kadom mohonđe teñ hiké yenamiñ.

15 Gor gabu iramiñ mar gobe Yesu wayen tiya yeñ ma nurde hikéya wake keneñbe hurkuñkat wor po teñbe pere irniñ yeñ kup yeñ kwamiñ.

16 Irkeb, “Danij kadom mohonđe teñ han?” yineñ gusuñañ yiryiñ.

17 Irkeb gabu kuruñ bana gor al kura beleñ wol heñbe, “Tisa, urne un̄gura beleñ ketal urke mere ma teñ hiyen goyen ge hitte teñ wayhem.

18 Kurarebe un̄gura gore teñ megen temeyke dadilok mohonđe ala heñ misin ñirñedek irde uliñ horam heñ hiyen. Komatge yago gayen, ‘Un̄gura go takira tinañ,’ yinhem gega yeñbe epte moñ,” inyiñ.

19 Irkeb Yesu beleñ meremiñ goyen wol heñbe, “Deñbe dahade? Dufaytin tareñ moñ. Gayak ga deñya

hityen? Diriñ go tawanañ,” yinyiñ.

20 Be, diriñ go Yesu hitte tawayamiñ. Tawakeb un̄gura gore Yesu keneñ goyare po diriñ go hambor irde teñ megen kañ kañ irkeb dadilok hol yiriñ.

21 Irkeb Yesu beleñ diriñ naniñ goyen, “Garbam ga daha naña tiriñ?” ineq gusuñañ iryiñ. Irkeb wol heñbe, “Diriñ han̄kāpok hin-hinya po.

22 Un̄gura beleñ maymeka kami yeñ fe alaya kak alaya bana teñ temeyde hiyen. Niñgeb ge epte kenem buniñeñ dirde farañ dura,” inyiñ.

23 Gwaha inkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Tareñ miñmoj yeñ neneñ gusuñañ nirde ha? Al kura ne niñ dufaymiñ sañiñ irde hiyenbe det kura epte ma meteñjeñ iryen,” inyiñ.

24 Irkeb naniñ beleñ goyare po wol heñbe, “Dufayne ge niñ tareñ irhem geb, farañ nurke dufay budam budam ma heweñ,” inyiñ.

25 Be, Yesu go al buda goyen wañ gabu irke yeneñbe un̄gura goyen ineq teñbe, “Kirmiñ titmiña mohon̄ kattinyat un̄gura, ne gare ginhem, diriñ ga tubul teñ kat kwa! Irde ma wor po mulgañ hawayin!” inyiñ.

26 Irkeb un̄gura go kekew teñ diriñ goyen hambor buluñ po irde tubul teñ kat kuriñ. Diriñ go kenamiñbe ugalam moñ, kamtiñ yara

heke kenejbe al kura belej, “Ey, kama!” yamiñ.

²⁷ Gega Yesu belej haniñde tanardeb isañ heke huwaryiñ.

²⁸ Be, go kamere Yesube komatmiñya ya binjde hurkamiñ. Hurkuñbe komatmiñ yago belej, “Dahade niñgeb neñbe uñgura go takira titekeb mereniniñ ma nura?” ineñ gusuñjan iramiñ.

²⁹ Irkeb Yesu belej wol henjbe, “Uñgura gahade gab Al Kurun gusuñjan irke tareñ dirke gab igin takira tinayıñ,” yinyiñ.

³⁰ Be, Yesube al yeneñ yilwa yirde balmiñ kuj hiniñ yeñ nurdeb tiyuñ go tubul teñ balmiñ Galili naña goyen fole iramiñ.

³¹ Gobe komatmiñ buda goyen saba yirde hin hin geb gogo tiyyiñ. Yenjbe komatmiñ saba yirde henjabe, “Ne Al Urmiñ gabe al kura belej tagalde nunke megen niñ al belej nad buluñ buluñ nirde mununke kamen. Gega yerenkek hekeb sopte huwareñ,” yinyiñ.

³² Goyenpoga komatmiñ yagobe mere gote miñ bebak ma tiyamiñ. Irdeb miñ goyen tagalke buluñ nurtek yeñbe gusuñjan ird ird niñ kama hamij.

Ganuñ albe deñem kuruñ wor po?

(Matiyu 18:1-5; Luk 9:46-50)

³³ Be, Yesuya komatmiñya Kapeneam taunde

forok yamiñ. Irdeb ya bana hurkuñbe, “Belenbe daniñ kadom mohonjde tahañ?” yineñ komatmiñ yago gusuñjan yiryinj.

³⁴ Goyenpoga mel gobe wanj henjä, “Ganuñbe folek geb, doyan al hiyyen?” yeñ kadomde tiyamiñ geb, goke memya heñ mere ma tiyamiñ.

³⁵ Irkeb Yesu go keperdeb komatmiñ 12 tumjañ hoy yirdeb, “Be, al kura, ‘Al Kurun diliñde deñne yañ hewe,’ yiyyenjbe yinjgeñ ge ma nurdeb al hoyan kuruñ gote metej almiñ hiyyen,” yineñ saba yiryinj.

³⁶ Irdeb Yesu belej dirij dirjnej kura komatmiñ yago hinhande gor hin hin goyen teñ besa irdeb,

³⁷ “Ne niñ teñ al buluñej kura dirij gahade gayen gargar iryenj gobe ne niryenj. Munanç al kura ne igin igin niryenj gobe ne po ma niryenj. Nad nerke wamirinj al goyen mananç igin igin iryenj,” yinyiñ.

³⁸ Irkeb Yon belej nurdeb, “Tisa, al kura nende al moj gega, deñger uñgura yakira teñ hike kenejbe utanj irtiñ,” inyinj.

³⁹ Irkeb Yesu belej wol henjbe, “Utanj ma irnayıñ. Al kura ne deñner Al Kurunyen sañjinde mata tiñej turñej yañ forok iryenj gobe daha mat tigiri teñ buluñ niryenj? Epte moj.

⁴⁰ Al kura asogo ma diryenj al gobe nende al.

⁴¹ Fudinde wor po dinej hime. Al kura deñ denenþe Mesaiayen albe gago yeñ bebak teñþe ne niñ teñ fe kura dunyen gobe murunjem tiyyen wor po,” yinyinj.

⁴² Be, Yesu beñ sopte gaha yinyinj: “Goyenpoga diriñ gahade gayen ne niñ dufay hekeya al kura beñ mata buluñ tiyi yeñ biñ tiyyen al gwahade gobe hora kuruñ kura teñ biñinde feñ teñ makaj alare temeytek yara.

⁴³⁻⁴⁴ Niñgeb hange kura mata buluñde gukukeb walayinj. Hange uñkureñ po teñ Al Kuruñ hitte hurkayinj wor iginj. Mongo hange irawakde hiriryen gore kak kamde ma hiyen bana goñ gukuriryen.*

⁴⁵⁻⁴⁶ Kahane kura beñ mata buluñde gukukeb walayinj. Kahane titmiñ heñ Al Kuruñ hitte hurkayinj wor iginj. Mongo irawakde hiriryen gobe gore kak alare gukuriryen. Niñgeb hangeya kahanegea kurhan kura waltiñþe mata buluñ hugineñ yubul tiyayin gogo.†

⁴⁷ Delge kura beñ mata buluñde gukukeb marayinj. Delge uñkureñ po heñya Al Kuruñ hitte hurkayinj wor iginj. Mongo delge tumiñ hiriryen gobe gore kak ala bana gukuriryen.

⁴⁸ Gorbe kundu hugineñ benbon teñ hanjen. Irdeb

kak gobe go ma kamde hiyen.

⁴⁹ Dapñä faw urke bida ma heñ ulyanþe po hanjen go gwahade goyen, kak alare hanj mar kuruñ gobe kak beleñ hugineñ kumga yirtinjde gwahade po hinayinj.

⁵⁰ Be, fawbe det iginj gega, hapek hubu hekeb daha mat hapek go sopte gasuñej irnayinj? Niñgeb dindikenj goyen faw hapek miñyanj gwahade yara heñ gab hinayinj. Irdeb bitiñ kamke awalikde po hinayinj,” yinyinj.

10

*Ire uñya heñ heñ mata
(Matiyu 19:1-12; Luk
16:18)*

¹ Be, Yesuya komatmiñ yagoya taun go tubul teñ Galili nañare mat Yudia nañare kwamiñ. Irdeb gor mat kuñ Yodan fe siña kurhan Perea nañare kwamiñ. Kukeb al budam sopte yeñ hitte wañ gabu iramiñ. Irkeb yende matabe gwahade go niñgeb saba yiryinj.

² Gwaha teñ hikeyabe Farisi mar kura wañ tuñaj urniñ yeñþe, “Al beñ berem takira tiyyen gobe Moseyen sabareb mata huwak yitiñ?” inenj gusuñaj iramiñ.

³ Irkeb Yesu beñ wol heñþe, “Goyen mata gokeb

* ^{9:43-44:} Asañ kurarebe: ... gukuriryen. ⁴⁴ Gorbe kundu hugineñ benbon teñ hinayinj. Irdeb kak gobe go ma kamde hiyen. † ^{9:45-46:} Asañ kurarebe: ... gukuriryen. ⁴⁶ Gorbe kundu hugineñ benbon teñ hinayinj. Irdeb kak gobe go ma kamde hiyen.

Mose beleş asanđde daha teñ hinayıñ yeñ kayyiñ?" yinyiñ.

⁴ Irkeb mel gore wol heñbe, "Moseyen sabarebe, 'Al kura berem takira tiye yeñbe igin asan kañ uneñbe takira tiyyen,' katiñ hi," inamiñ.

⁵ Irkeb Yesu beleş, "Tonanđtiñ tareñ wor po saba ma nurtek goke teñbe Mose beleş asan gogo kañ dunyin.

⁶ Gega hañkärya wor po Al Kurun beleş megeñya nañkiňa irde det kurun gayen yiryinýabe al irde bere irde iryin.

⁷ Gwahade niñgeb albe naninya miliňa yubul teñ kuñ beremya gabu hiriryen.

⁸ Irdeb irawa goyen unküren po hiriryen. Niñgeb irawa goyen hoyan hoyan ma hiriryen. Unküren po hiyyen.

⁹ Gwahade geb Al Kurun beleş bereya alya gabu heñ hen mata goyen irtiñ go deñ al beleş epte ma walde bur yirnayin," yinyiñ.

¹⁰ Be, sopte hurkuñ ya biñde heñyabe komatmiñ yago beleş mere goke gusunjan iramiñ.

¹¹ Irkeb Yesu beleş wol heñbe, "Al kura berem takira teñ bere hoyan tiyyen gobe Al Kurun beleş al gobe berem bikkek tubul teñ leplep mata tiya yeñ kinyen.

¹² Bere kura uñ mekerde al hoyan tiyyen gobe Al Kurun beleş bere gobe uñ bikkek tubul teñ leplep mata tiya yeñ kinyen," yinyiñ.

*Yesuya diriñ mukñeñya
(Matiyu 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Be, al kura mar beleş diriñmiñ mukñeñ goyen Yesu beleş hanıñ tonanđde yerde tareñ hen heñ ge guram yiri yeñ yawañ hikeyabe komatmiñ yago beleş al goyen yineñ tiyamiñ.

¹⁴ Gwaha yirke yeneñbe Yesu go biñ ar yekeb komatmiñ weñ goyen gaha yinyiñ: "Diriñ mukñeñ go yubul tike ne hitte wanañ. Utañ yirde ma. Al kura Al kurunyen diriñ wor po hiniñ yeñbe diriñ mukñeñ yara henayıñ.

¹⁵ Gabe fudinde wor po dinen hime. Diriñbe tayneñ yufuk bana hañ gwahade goyen al kura Al Kurunyen yufuk bana hime yeñ ma nuryeñbe epte ma Al Kurunyen diriñ hiyyen," yinyiñ.

¹⁶ Gwaha yineñbe diriñ mukñeñ go yade besa yirde hanıñ tonanđyan yerde guram yirde sanjıñ yiryin.

*Samuymiñ budam miýyan
al
(Matiyu 19:16-30; Luk 18:18-30)*

¹⁷ Be, Yesube gor mat hako ga kweñ teñ hikeyabe al kura kup yeñ wanje kahanj miñde kateñ dokolhoñ yugu-luñ teñbe, "Tisa, gebe al igin. Goyenbe neb daha teñ gab igin Al Kurunyen diriñ wor po heweñ?" inen gusunjan iryin.

¹⁸ Irkeb Yesu beleş wol heñbe, "Gebe ne nenenbe

megen niŋ saba al iginj kura yeŋ nurd nuneŋ ha? Moŋ, nebe megen gar niŋ moŋ. Megen niŋ al kura iginj miŋmoŋ, Al Kurun muŋ po gab iginj.

¹⁹ Gebe Moseyen sababe nurde ha. Al ma gasa yirke kamnayıŋ, bere hoyaq kura duwan ma yirde hayinj, kawe ma teŋ hayinj, al usi ma yirde hayinj, al usi yirde detmiŋ ma yade hayinj, momkeya nanakeya palap yirde hayinj,” inyinj.

²⁰ Irkeb al goreb, “Tisa, ne diriŋ henja po saba goyen nurde gama irde waŋ waŋ gago hime,” inyinj.

²¹ Irkeb Yesu beleŋ al go keneŋbe binđe bubulkunjne wor po yeŋ nurde unenje, “Gebe dawet uŋkureŋ po soŋ hen ha geb, kuiŋ samuŋje tumňaŋ yukuŋ al buninjeŋ det miŋmoŋ mar goyen yuneŋ tukayinj. Irkeb Al Kurun beleŋ nere hihi yeŋ ginyen. Irkeb gab waŋ gama nirayinj,” inyinj.

²² Gega al gob samuŋmiŋ budam wor po geb, mere goke kanduknejur nurdeb biŋ bida heke kuriŋ.

²³ Gwaha tike keneŋbe Yesu go komatmiŋ yago goyen, “Al samuŋmiŋ budam miŋyan marbe Al Kurun dirjeŋ weŋ heŋ heŋbe meteŋeŋ wor po,” inyinj.

²⁴ Be, mel gob al samuŋmiŋ budam gobe Al Kurun beleŋ guram irkeb gogo yeŋ nurde hanjen geb, mere go nurdeb dinon̄ kok yamiŋ. Irkeb Yesu

beleŋ gaha yinyinj: “Mel, Al Kurun dirjeŋ weŋ heŋ heŋbe meteŋeŋ wor po.

²⁵ Dapŋa kurun kamel beleŋ amil haraq heŋ heŋ kutum yameŋ dirjeŋ muŋ wor po goyen bana epte ma hurkuyen. Gwahade goyen po al samuŋmiŋ budam wor Al Kurun beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ epte ma hurkunayıŋ. Niŋgeb dawet irawa gobe tumňaŋde meteŋeŋ gega, damiŋbe meteŋeŋ wor po? Gobe samuŋmiŋ budam miŋyan al gore Al Kurun beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ hurkuŋ hurkuŋ gobe meteŋeŋ wor po,” inyinj.

²⁶ Gwaha yinkeb komatmiŋ gob hurkuŋkat tenje, “Niŋgeb ganuŋ po ga epte Al Kurun dirjeŋ weŋ henayinj?” yeŋ yinjen uliŋ kadom gusuŋan gird tiyamiŋ.

²⁷ Irkeb Yesu beleŋ yenenje, “Gobe alyen tareŋde epte moŋ. Gega Al Kurunyen tareŋdebe epte. Al Kurunbe al beleŋ meteŋeŋ nurde haŋ goyen iginj ala yiryenj,” inyinj.

²⁸ Be, gwaha yinkeb Pita beleŋ, “Neŋbe gama girniŋ yeŋ detniniŋ tumňaŋ yubul titiriŋ,” inyinj.

²⁹⁻³⁰ Irkeb Yesu beleŋ gaha yinyinj: “Fudinde wor po dineŋ hime. Al kura neya ne niŋ yitiŋ mere iginja goke teŋ yamiŋ, kulinja itinja, haymiŋya babamya, miliŋya

naniŋya, dirŋeŋ weŋ, irde meteŋmiŋ yubul tiyyeŋ al gobe megen hiyeŋya gayen wolmiŋeŋbe det yubul tiyyeŋ goyen folek kurun wor po yawaryeŋ. Gega go hendebe kanduk manan teŋ hiyeŋ. Irdeb kame Al Kurunyā awalik heŋ yeŋya hugiŋeŋ hiriryen.

³¹ Goyenpoga al budambe al hoyan folek deŋniniŋ yaŋ yeŋ nurde haŋ mar gobe Al Kurun beleŋ deŋem moŋ yiryen. Munaŋ al kura al maliŋeŋ yeŋ nurde haŋ marbe Al Kurun beleŋ deŋem yaŋ wor po yiryen. Gobe al budam meheŋ henayin marbe kame wor po henayin, munan al kamere haŋ marbe meheŋ henayin go gwahade goyen,” yinyinj.

Yesu kamde kamdemij ge sopte momoŋ yiryiŋ

(Matiyu 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Be, Yodan fe tubul teŋ Yerusalem hurkuŋ heŋyabe Yesu go meheŋde kuŋ hinhin. Irkeb komatmiŋbe Yesu go Yerusalem hurkuŋ hurkuŋ niŋ kafura ma heŋ kuŋ hike keneŋbe diliŋ fot yamiŋ. Irkeb al hoyan kame gama irde hinhan mar go manan kafura haminj. Irkeb Yesu gore sopte komatmiŋ muŋ po yapat yirdeb mata gwahade forok yeŋ nunyen yeŋbe goyen goke gaha yinyinj:

³³ “Neŋ Yerusalem hurkuŋ hite gayenbe ne Al Urmiŋ gayen gor niŋ mar

beleŋ Al Kurun dolon ird ird mata doyaŋ marte karkuwajmiŋya Moseyen saba maryat haniŋde nernayin. Irkeb mel goreb kamyen po yeŋbe nad Yuda mar moŋ al miŋ hoyan haniŋde nernayin.

³⁴ Irkeb mel gore sukal nirde meyaŋ nirde nusulak teŋ teŋbe mununke kamenj. Goyenbe yereŋkek hekeb huwareŋ,” yinyinj.

Yemsya Yonyat gusuŋaŋ
(Matiyu 20:20-28)

³⁵ Be, Sebedi urmiŋ waraŋ Yemsya Yonya beleŋ Yesu hitte waŋbe, “Tisa, dawet kuraj gusuŋaŋ giryekeb igiŋ irde dunayin?” inaryum.

³⁶ Irkeb Yesu beleŋ, “Da ird duni yeŋ nineŋ har?” yeŋ gusuŋaŋ yiryinj.

³⁷ Gwaha yinkeb wol heŋbe, “Gebe deŋge turnuŋ yaŋ hiyyeŋya goyenbe deyya wa deŋdereŋ yaŋ dirayinj. Irkeb geya sosora heŋbe al doyaŋ yirde hitek,” inaryum.

³⁸ Irkeb Yesu beleŋ, “Mere-tiriŋ gobe miŋ ma nurde heŋya gusuŋaŋ nirde har. Niŋgeb ne beleŋ Al Kurunyen dufay gama irde kanduk tewen gwahade goyen der manan igiŋ tiriryen?” yinyinj.

³⁹ Irkeb wol heŋbe, “Deyya epte,” inaryum. Irkeb Yesu beleŋ gaha yinyinj: “Ne beleŋ Al Kurunyen dufay gama irde kanduk kuruŋ tewen gwahade gobe der wor igiŋ tiriryen.”

⁴⁰ Gega deñtirij yan hej ketalner derd derd sanjŋ pota irde duneŋ duneŋ gobe nere meteŋ moŋ. Tareŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ al basiŋa yirtiŋ mar goyen yunyeŋ,” yinyiŋ.

⁴¹ Be, komatmiŋ kadom 10 gore mere go nurdeb Yemsya Yonya niŋ biŋ ar yamiŋ.

⁴² Irkeb Yesu beleŋ tumŋaŋ hoy yirdeb gaha yinyiŋ: “Megen niŋ doyaŋ mar karkuwanjbe al doyaŋ yirhet usi teŋ yinŋeŋ ge po nurde kanduk yuneŋ hanjen. Irde yende meteŋ marmiŋ manaj deňniniŋ yan hihat yen nurdeya al kanduk yuneŋ hanjen.

⁴³ Gega deňbe gwahade moŋ. Al kura deň haŋ bana gayen fole dirde ne po deňne yan hewe yeŋ nuryeŋ al gobe yinŋeŋ ge ma nurde dende meteŋ al po hiyyen.

⁴⁴ Niŋgeb al kura doyaŋ al hewe yeňbe yinŋeŋ ge ma nuryeŋ. Irde almiŋ ge po dufay heŋ yende meteŋ al po hiyyen.

⁴⁵ Gwahade niŋgeb ne Al Urmiŋ gayen wor al beleŋ igin igin nirnaŋ yeŋ ma katmiŋ. Ne beleŋ po ga al igin igin yire yeŋ katmiŋ. Irdeb darine wok irde kamenj goreb alya bereya kuruŋ gate mata buluŋmiŋ halde yunyeŋ yeŋ katmiŋ,” yinyiŋ.

Batimeus diwiliŋ titmiŋ goyen naŋkinyiŋ

(Matiyu 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Be, Yesu go gwaha teňbe komatmiŋa Yeriko taunde kwamiŋ. Kuŋ taun go tubul teŋ kuŋ hikeyabe al kura diliŋ titmiŋ goyen beleŋ siŋare keperde al dawet kaŋan yirde hin hin. Al gobe Batimeus, Timeus urmiŋ.

⁴⁷ Be, al gobe, “Nasaret niŋ al Yesu waŋ hi,” yeke nurdeb hokde po, “Yesu, Dewit urmiŋ, ne ga neneŋ faraŋ nura be!” yiriŋ.

⁴⁸ Irkeb al budam beleŋ ineq teŋ, “Bada hawa!” inamiŋ. Gega goyabe ug po hoy yiriŋ. “Dewit urmiŋ, ne ga neneŋ faraŋ nura be!” yiriŋ.

⁴⁹ Irkeb Yesu kuŋ hin hin goyen meremiŋ go nurdeb tek yeŋ huwaryiŋ. Huwardeb, “Al go inke wayi,” yinyiŋ. Irkeb al diliŋ titmiŋ goyen, “Ge niŋ yeŋ hi geb, aman heŋ huwara!” inamiŋ.

⁵⁰ Irkeb aman heňbe meňe diba uliŋhormiŋ hende niŋ goyen tuguya teŋ temeyde kururu unen Yesu hitte kuriŋ.

⁵¹ Kukeb Yesu beleŋ, “Daha niri yeŋ hoy nirde ha?” inyiŋ. Irkeb al diwiliŋ titmiŋ goreb, “Tisa, naŋkenmewoŋ wor po yeŋ nurde hime,” inyiŋ.

⁵² Gwaha inkeb Yesu beleŋ, “Dufayge ne niŋ tareŋ irha goke sope girhem geb kwa!” inkeb goyare goyen po diliŋ naŋkenenje Yesu kuŋ hin hin beleŋ go po gama iryiŋ.

Yesu Al Kuruñyen ya balem bana hurkuriñ

¹ Be, Yesuya komatmiñ yagoya gobe Yerusalem binde binde haminj. Irdeb Betfage taundeya Betani taundeya gor kwamiñj. Taun irawa gobe Olip dugu dabayinđe gor haryen. Be, Yesu beleñ taun kura hindhe gor matbe komatmiñ irawa kura hulyaŋ yirdeb gaha yinyiŋ:

² “Taun iroyenter iro kuri. Kuŋbe doŋki foŋen kura al go hende ma kuŋ hitiŋ goyen feŋde hike kiniryen. Keneŋbe hol irde teŋ wayiryen.

³ Al kura beleñ, ‘Gob daha teŋ har?’ dinkeb, ‘Doyaŋ Al Kuruŋ beleñ gake yihi. Niŋgeb heŋ ga moŋ tumulgaŋ tiyyen,’ iniryen,” yinyiŋ.

⁴ Niŋgeb kuŋbe Yesu beleñ yinyiŋ gwahade po doŋki goyen ya siŋakde feŋ titiŋ kenaryum.

⁵ Irde kuŋ hol irde hikeb al gor hinhan goreb, “Daha irye yeŋ doŋki go hol irde har?” yinamiŋ.

⁶ Irkeb Yesu beleñ yinyiŋ gwahade po wol hekeb yubul tike teŋ kwaryum.

⁷ Be, doŋki go Yesu hitte tawaŋbe uliŋhormiŋ yugu teŋ doŋki go hende ugamkeb go hende hurkuŋ keperde kuriŋ.

⁸ Kuŋ hikeb al budam Yesu go palap irniŋ yeŋ uliŋhormiŋ yugu teŋ beleŋyaŋ ugamamiŋ. Irkeb

al kurabe Yesu turuŋ irniŋ yeŋ beleñ umňa ird ird niŋ patila yuwalŋeŋ walde yawayamiŋ goyen beleŋyaŋ sar irde tukamiŋ.

⁹ Al kurab meheŋ hekeb kurab kame heŋbe tumňan ala deňem isaŋ heŋ gaha yamiŋ:

“Hosanna!*

Doyaŋ Al Kuruñyen deňemde waŋ hi al gobe Al Kuruŋ beleñ guram irde tareŋ iryen!

¹⁰ Asininiŋ Dewit beleñ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hinhan gwahade yara yeŋ beleñ doyaŋ diryen gobe Al Kuruŋ beleñ guram irde sanjŋ iryen.

Hosanna! Al Kuruŋ, tareŋge kuruŋ wor po!” yaminj.

¹¹ Be, Yesu go Yerusalem forok yeŋbe Al Kuruñyen ya balem bana hurkuriŋ. Irdeb dawet kuruŋ bana goyen yenen tukuriŋ. Gega naŋa hubu hiriŋ geb, komatmiñ 12ya Betani kwamiñj.

Yesu Al Kuruñyen ya balem bana hurkuŋ ya haraŋ hiriŋ

(Matiyu 21:18-19)

¹² Be, fay urkeb Betani tubul teŋ heŋyabe Yesu go bingę iryiŋ.

¹³ Irkeb fik he yuwalŋeŋ digula urtiŋ goyen keneŋbe igineŋ miňaŋ daw yeŋ kuŋ kinyiŋ. Kuŋ miňde

* **11:9:** Hosanna gote miňbe ‘Al Kuruŋ, ge po turuŋ girde hitek!’

mat naŋkinyiŋ gega, iginenj miŋmoŋ, yuwalŋeŋ beleŋ po aw urtiŋ kinyiŋ. Fik ferd ferd nalu moŋ geb, iginenj miŋmoŋ kinyiŋ.

¹⁴ Gwahade keneŋbe Yesu beleŋ he goyen, “Al kura iginenje sopte ma niyyen,” inenj karan uryiŋ. Irkeb mere tiyyin goyen komatmiŋ yago beleŋ nuramiŋ.

¹⁵ Be, kuŋ Yerusalem forok yenbe Yesube Al Kurunyen ya balem koya beleŋ po milgu irtiŋ bana goŋ hurkuŋ al buda kuruŋ gor det damu teŋ hinhan goyen kwep kwep yirde yakira tiyyiŋ. Irde hora kapyan heŋ heŋ marte[†] gasuŋ yad yaboloŋ teŋ nu damu teŋ hinhan marte keperd keperd gasuŋ manaŋ yad yaboloŋ teŋ yunyiŋ.

¹⁶ Irdeb, “Damu teŋ teŋde niŋ dawet ya balem diliŋyāŋ goyaŋ gore sopte yukyawan ma yirnayiŋ,” yinyiŋ.

¹⁷ Irdeb saba yirde henjyabe, “Al Kurunyen asaŋdbe, ‘Nere yabe megen niŋ al buda kuruŋ gayen gare wan gabu irde mere nird nird ya hiyyen,’ yitŋ goyen ma nurde hanjen? Gega deŋbe ya gayen teŋ kawe marte bana kuŋ kuŋ gasuŋ irde hanj,” yinyiŋ.

¹⁸ Gwaha yinkeb al buda kuruŋ gor gabu iramiŋ mar gore meremiŋ go nurde dinəŋ kok yaminj. Niŋgeb

goke Al Kuruŋ doloŋ ird ird mata doyaŋ marte karkuwanŋmiŋya pris buda gote karkuwanŋmiŋya Moseyen saba maryabe kafura heŋbe, “Daha mat kura mayteke kamyen?” yen beleŋ niŋ naŋkeneŋ hinhan.

¹⁹ Be, wawuŋ hekeb Yesuya komatmiŋya gobe taun kuruŋ go tubul teŋ mulgaŋ heŋbe hinhande gor kwamiŋ.

*Fik he torok yirinj
(Matiyu 21:20-22)*

²⁰ Be, wampot Yerusalem mulgaŋ heŋ kuŋ heŋyabe fik he goyen filgininđe mat po torok yitŋ kenamiŋ.

²¹ Keneŋbe Pita gobe biŋ bak yekeb, “Tisa, fik he karan uraŋ gob torok yiyuŋ iro kena,” inyinj.

²² Gwaha inkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Dufaytiŋbe Al Kuruŋ niŋ po tareŋ irnayiŋ.

²³ Fudinde wor po dineŋ hime. Al kura dugu gayen, ‘Kuŋ makaŋ alare kata!’ inenj biŋde dufay budam ma iryen. Irdeb dufaymiŋde, ‘Mere tihim gabe forok yeŋ nunyen,’ yeŋ nuryen gobe gwahade po forok yeŋ unyenj.

²⁴ Gwahade niŋgeb gago dinhem. Det kuraŋ Al Kuruŋ gusuŋaŋ irnayiŋ gob dufaytiŋdebe tihit wor po yeŋ nurnayiŋ. Irkeb dende hiyyenj.

[†] **11:15:** Hora kapyan heŋ heŋ marbe Roma gabmanyen horaya Yuda marte horaya goyen al beleŋ yeŋ yunke Al Kurunyen ya balemde niŋ hora teŋ wolmiŋen al go yunke gab Al Kuruŋ galak yirde hanjen.

25-26 Niñgeb Al Kuruñ mere irde heňya kadtiñ beleñ buluñ dirtiñ goyen bitiñ bak yekeb goyare po halde yuneñ hinayinj. Irke gab Adotiñ sañiñmiñ kuruñ wor po goreb dende wor halde dunyenj,” yinyinj.‡

Yesu tareñmiñ ge gusuñaj iramiñ
(Matiyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Be, Yesuya komatmiňya goyen sopte kuñ Yerusalem forok yamiñj. Irdeb Yesu go Al Kuruñyen ya balem goyen koya milgu irtiñ bana hurkuñ kuñ wañ tenj hikeb pris buda gote karkuwañmiňya Moseyen saba marya Yuda marte doyañ mar parguwakya beleñ yeñ hitte wayaminj.

28 Irdeb Yesu gusuñaj irdeb, “Mata teñ ha gayenbe ganuñyen deñemde teñ ha? Ganuñ beleñ gwaha teñ hayinj ginkeb gago teñ ha?” inamiñj.

29 Irkeb Yesu beleñ wol herjbe, “Ne wor gusuñaj uñkureñ kura direñ tihiñ goyen wol henaj ko. Irke gab al goyen deñemde mata teñ hime yeñ momoñ direñ.

30 Yon Baptais beleñ al baptais yirde hinhin goyenbe Al Kuruñyen deñemde ma alyen deñemde? Momonj nirnañ!” yinyinj.

‡ 11:25-26: Asaŋ hoyanđebe gahade hi: 26 deñ beleñ kadtiñ buluñ dirtiñ goyen ma halde yuneñ bitiñ bana po yerde hinayinjbe Adotiñ tareñmiñ kuruñ wor po goreb mata buluñtiñ goyen ma halde dunyenj.

31 Irkeb mel go yinjē uliñ mere sege irdeb, “Al Kuruñyen deñemde intek gob, ‘Munañ daniñ geb sabamiñ goyen usi yeñ nurde gama ma irde hinhan?’ dinyenj,” yamiñj.

32 Munanj alyen deñemde yetek gobe al buda kuruñ gob Yon Baptaisbe Al Kuruñyen mere basaŋ al fudinde wor po yeñ nurde hinhan geb, goke kafura hamij.

33 Niñgeb mel goreb, “Neñbe go ma nurde hite,” inamiñj. Irkeb Yesu beleñ, “Ne wor mata teñ hime gayen al gote deñemde teñ hime ma dineñ,” yinyinj.

12

Yuda mar beleñ Yesu mayke kamyenj gote maya mere
(Matiyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Be, gwaha teñbe Yesu beleñ Al Kuruñ dolon ird ird mata doyañ marte karkuwañmiňya Moseyen saba marya Yuda marte doyañ mar parguwakya goyen maya mere mat gaha yinyinj: “Al kura wain meteñ harde koya kerde milgu iryinj. Irdeb wain fimiñ gilyanj heñ heñ niñ mete talde det gitik iryinj. Irdeb wain meteñ go doyañ ird ird ya yok manañ iryinj. Irdeb meteñ gobe meteñ mar

hoyaŋ haniŋde kerdeb naŋa
gisaw kuriŋ.

² Be, wain fiŋ heke yad
yad natureb meteŋ miŋ al
gore almiŋ kura hulyaŋ irke
meteŋ doyaŋ irde hinhan
mar hitte wayyiŋ. Wanbe,
'Wain kura nunke yad kwe,'
yinyiŋ.

³ Gega mel goreb al goyen
mayde mayde takira tike
duliŋ kuriŋ.

⁴ Gwaha irkeb meteŋ
almiŋ hoyan wor teŋ kerke
wayyiŋ. Irkeb al gobe
tonaŋde mayde nanyaŋ irde
buluŋ buluŋ irde takira
tiyamiŋ.

⁵ Be, sopte po al hoyan
hulyaŋ iryiŋ. Gega al
gobe mayke kamyiŋ. Irkeb
meteŋ miŋ al belen sopte al
yad yerke wan hinhan po
goyenbe kurabe gasa yirde
yakira teŋ hinhan. Munan
kurabe gasa yirke kamde
hinhan. Meteŋ marmiŋ
tumŋaŋ buluŋ buluŋ yirde
hinhan.

⁶ Be, go po tike kun
kuŋ funaŋbe, 'Urne gab
palap irnayiŋ,' yeŋbe urmiŋ
bubulkunje wor po yeŋ
nurde uneŋ hiyen al goyen
teŋ kerke wayyiŋ.

⁷ Gega wain meteŋ doyaŋ
irde hinhan mar gobe kadom
momoŋ gird teŋbe, 'Meteŋ
gate miŋ alyen urmiŋbe gago
ningeb, wake mayteke kami.
Gogab meteŋ gate miŋ al
miŋmoŋ hekeb neŋ belen po
tetek,' yamiŋ.

⁸ Irdeb meteŋ miŋ al gote
urmiŋ goyen mayke kamkeb

tukuŋ meteŋ siŋare gor
temeyamiŋ.

⁹ "Gwaha tikeb meteŋ gote
miŋ al beleŋ wanbe daha
yiryen yeŋ nurde hanj? Gobe
wan gasa yirke kamnayiŋ.
Irdeb meteŋ go teŋ al hoyan
haniŋde kiryeŋ.

¹⁰ Mere ga dinhem gate
miŋ goke Al Kurunyen
asaŋde katiŋ goyen kapyan
ma heŋ hanjen? Mere gobe
gahade:

'Ya yird yird mar beleŋ igin
mon yeŋ nurde pel
iramiŋ hora goyen al
hoyan beleŋ teŋ go
hende ya sanjŋ wor po
iryiŋ.

¹¹ Go iryiŋ gobe Doyan Al
Kuruŋ beleŋ iryiŋ.
Dilniniŋdebe keneŋmiŋ
kusamuŋ wor po,
yitŋ hi," yinyiŋ. *Tikiŋ*
118:22-23

¹² Gwaha yinkeb mel
goreb, "Siraw mere gabe neŋ
ga po dineŋ hi," yeŋ nuramiaŋ
geb, goke igin ma nurdeb
daha mat kura teŋ fere tiniŋ
yeŋ beleŋ niŋ naŋkenamiŋ.
Gega mel gobe al buda kuruŋ
goke kafura heŋbe tubul teŋ
kwamiŋ.

*Yesu tuŋaŋ urniŋ yeŋ teks
yad yad mata niŋ gusuŋaŋ
iramiŋ*

(*Matiyu 22:15-22; Luk
20:20-26*)

¹³ Be, go kamereb Al Kuruŋ
doloŋ ird ird mata doyaŋ
marte karkuwaniŋya Mo-
seyen saba marya Yuda
marte doyaŋ mar par-
guwakya goreb Yesu goyen

meremde kura soj heke tenayin̄ yen̄be Herotyen alyabe Farisi mar kuraya hulyan̄ yirke Yesu hitte kwamin̄.

¹⁴ Kuŋbe, “Tisa, gebe mere fudinde po teŋ hayen. Irde al kura al dejen̄ yan̄ ma dejen̄ moj goke ma nurde hayen geb, al niŋ kafura ma heŋ hayen. Irdeb fudinde mat po Al Kurunyen̄ mere tagalde hayen. Niŋgeb gusuŋaŋ kura girtek. Moseyen saba gama irde hite mar gare Roma gabmanyen doyan̄ al kurun̄ Sisar niŋ teks kertek gobe iŋiŋ ma dahade? Untek ma, goŋmin̄?” inamiŋ.

¹⁵ Gega Yesu go usi matamiaŋ goyen yeneŋ bebak teŋbe, “Daniŋ lomlom nirde han̄? Hora kura tawaŋ nunke kene,” yinyiŋ.

¹⁶ Gwaha yinkeb hora mulowom uŋkureŋ tawayamiŋ. Tawakeb, “Gabe ganuŋde toneŋya dejen̄ya har?” yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb wol hen̄be, “Roma gabmanyen doyan̄ al kurun̄ Sisaryen,” inamiŋ.

¹⁷ Irkeb Yesu beleŋ, “Dawet kura Roma gabmanyen keneŋbe Roma gabman po uneŋ hinayiŋ. Gwahade goyen po, Al Kurunyenbe Al Kurun̄ po uneŋ hinayiŋ,” yinyiŋ. Irkeb mere go nurdeb dinoŋ kok yamin̄.

Sadusi mar beleŋ al kamtiŋ huward huward niŋ

*Yesu gusuŋaŋ iramiŋ
(Matiyu 22:23-33; Luk 20:27-40)*

¹⁸ Be, go kamereb Sadusi mar beleŋ Yesu hitte wayamiŋ. Go mar gobe al kamtiŋbe epte ma huwar-nayin̄ yen̄ han̄yen. Be, mel goreb,

¹⁹ “Tisa, Mose beleŋ asaŋde gahade kayyiŋ: ‘Al kura diriŋ miŋmoŋ heŋya berem tubul teŋ kamkeb kuliŋ kura hiyen̄ goreb itiŋde beretap goyen teŋbe itiŋ ge diriŋ forok irde unyen̄,’ yitiŋ hi.

²⁰ Be, kamay itiŋya mel 7 kura hinhan. Itiŋ ku-run̄be berem yan̄ gega, diriŋ miŋmoŋ heŋya kamyiŋ.

²¹ Irkeb kuliŋ beleŋ beretap go tiriŋ. Gega yeŋ wor diriŋ miŋmoŋ heŋya kamyiŋ. Yende kuliŋ wor gwahade po kamyiŋ.

²² Be, gwahade po kuŋ kuŋ kuliŋ funaŋ ge wor beretap go tiriŋ goyen diriŋ kura forok ma irdeya kamyiŋ. Funaŋbe bere goyen wor kamyiŋ.

²³ Be, ire itiŋya mel gote berembe uŋkureŋ gogo po hin hin geb, kame al kamtiŋ huward huward naturebe bere gobe ganuŋde berem hiyyen̄?” inamiŋ.

²⁴ Gwaha inkeb Yesu beleŋ wol hen̄be, “Deŋbe Al Kurunyen̄ tareŋya merem asaŋde katiŋya goyen keneŋ wuk ma yeŋ han̄yen. Gwahade geb soj heŋ han̄ goyen go ma keneŋ han̄?

25 Al kamtiŋ huwarnaiŋ naturebe al beleŋ bere yade bere beleŋ al kuŋ kuŋ mata go miŋmoŋ hiyyen. Yenbe Al Kurunyen gasunje hurkuŋbe yende miyoŋ yara henaiŋ.

26 Al kamtiŋ huward huward matabe Moseyen asanđe kapyan ma heŋ hanjen? Al Kuruŋ beleŋ he gergen melak heŋ hin-hin bana gore mat Mose mere irde, ‘Nebe Abraham, Aisakya Yekopyat Al Kuruŋ,’ inyiŋ gobe ma kapyan heŋ hanjen? Mel gobe kamamiaŋ gega, toneŋbe yenja haŋ geb, gogo gwahade yiriŋ.

27 Ningeb Al Kurunbe al kamtiŋde Al Kuruŋ moŋ, diliŋ gergen haŋ mar gote Al Kuruŋ. Den gab soŋ wor po heŋ haŋ,” inyiŋ.

Moseyen saba gote miŋ wor pobe da?

(Matiyu 22:34-40; 23:1-36;
Luk 10:25-28)

28 Be, goyenterbe Moseyen saba al kura gor heŋbe mel gore buluŋ mat Yesu gusunjan iramiŋ goyen Yesu beleŋ wol heŋ yuneŋ hike palŋa irde hinhin. Irdeb Yesu beleŋ meremiŋ keŋkela po wol heŋ yuneŋ hike nurdeb yen wor, “Saba budam kuruŋ nurde hite gote miŋ wor pobe damiŋ?” inen gusunjan iriyin.

29 Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Saba miŋ wor pobe gahade. Den Israel mar nurnaŋ ko. Doyaŋ Al

Kuruŋniniŋbe Al Kuruŋ yen unjkureŋ po hi.

30 Ningeb bubulkunjiŋde mat, bitiŋde mat, irde dufaytiŋde mat wor po Al Kuruŋ niŋ amaneŋ nurde uneŋ hinayin. Tarentiŋ manaj tumŋaŋ gabu irde yen ge amaneŋ nud uneŋ hinayin.

31 Saba gote kurhanbe al kadtiŋ goyen dindigeŋ ge amaneŋ nurde hanjen gwa-hade goyen po nurde yuneŋ hinayin. Saba hoyan kura iraw gayen fole yirtiŋ ma haŋ,” inyiŋ.

32 Gwaha inke al goreb, “Tisa, Al Kurunbe yen unjkureŋ gog po, hoyan miŋmoŋ yaha gobe fudinde wor po yaha.

33 Bubulkunjiŋde mat, bitiŋde mat, irde dufaytiŋde mat wor po Al Kuruŋ niŋ amaneŋ nurde uneŋ hinayin. Tarentiŋ manaj tumŋaŋ gabu irde yen ge amaneŋ nud uneŋ hinayin, irde dindikeŋ ge amaneŋ nurde hanjen gwahade goyen po kadtiŋ ge bubulkunjiŋde mat amaneŋ nud yuneŋ hinayin gobe Al Kuruŋ diliŋde galak mataya dapŋa kumga teŋ kasor ird ird mataya goyen fole wor po yirde hi,” inyiŋ.

34 Be, al gore Yesuyen mere goyen keŋkela wol hekeb, “Gebe Al Kurunja awalik hetek binde wor po haha,” inyiŋ. Gwaha inkeb gor hin-han mar beleŋ gusunjan ird ird niŋ kama hamiaŋ.

Yesu beleŋ Farisi marte

sikkeŋ tagalyiŋ

(Matiyu 22:41-46; Luk 20:41-47)

³⁵ Be, Yesube Al Kuruŋyen ya balem koya beleŋ po milgu irtiŋ bana gon al saba yirde hinhin. Saba yirde heŋyabe gaha yinyiŋ: “Dahade niŋgeb Moseyen saba mar beleŋbe Mesaiabe Dewityen foŋeŋ yen hanjen?

³⁶ Dewit yinŋeŋbe Holi Spirit beleŋ ketal urke mere tiyyinŋbe gahade:

‘Al Kuruŋ beleŋbe Doyan Al Kuruŋne gaha inyiŋ:

“Waŋ ketalner heŋ al deŋem yaŋ wor po hawayiŋ.

Irkeb asogo girde han mar goyen bul yirde yawamekeb gasa yirde yufurka tiyayiŋ,” inyiŋ, ‘yitiŋ hi.

³⁷ Dewit yiriŋ gwahade po Mesaia goyen Doyan Alne inyiŋ. Gega dahade niŋgeb, Moseyen saba mar beleŋ bul mat Mesaia gobe Dewityen foŋeŋ yen hanjen? Gobe kukuwamiaeŋ wor po,” inyiŋ. Irkeb al buda kuruŋ gore mere go nurdeb amaneŋ nuramiŋ.

³⁸ Be, saba yirde heŋyabe gaha yinyiŋ: “Moseyen saba mar niŋbe keŋkela po heŋ ga hinayiŋ. Yeŋbe al beleŋ deneŋ palap dirnaŋ yeŋbe uliŋhormiŋ somborŋeŋ yerde al dilinŋaŋ wilwul teŋ hanjen.

³⁹ Irdeb Yuda marte gabu ya bana dula nalu karkuwaŋyaŋ kuŋ heŋbe al

deŋem yaŋde gasunŋaŋ po keperde hanjen.

⁴⁰ Irdeb beretapyen samuŋ komkom heŋ hanjen. Gega al beleŋ turuŋ dirnaŋ yen Al Kuruŋ mere irhet yeŋbe mere ulyaŋ wor po tuluŋ teŋ hanjen. Al gwaha teŋ hinayiŋ mar gobe gote muruŋgem buluŋ kuruŋ wor po tenayiŋ,” inyiŋ.

Beretap beleŋ Al Kuruŋ galak iryiŋ gote mere
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Irdeb Yesube Al Kuruŋyen ya balem bana gon Al Kuruŋ niŋ hora yerd yerd gasuŋ goyen siŋa kurhan keperdeb alya bereya hora yawaŋ yerde hike yeneŋ hinhin. Yeneŋ hikeya al samuŋ miŋyaŋ mar budam hora karkuwaŋ yawaŋ yerde hinhin.

⁴² Gega beretap kura waŋbe hora mulowom irawa yiryiŋ.

⁴³ Irkeb Yesu beleŋ komatmiŋ yago tumŋaŋ hoy yirde, “Fudinde wor po dineŋ hime. Beretap buniŋeŋ garebe al budam gor hora yerhaŋ mar goyen fole yirde hora kuruŋ po kera.

⁴⁴ Samuŋ miŋyaŋ marbe samuŋmiŋ yufut yuneŋ hora yerhaŋ. Munaj bere gabe siksukŋeŋ niŋgeb, horamiŋ basiŋa irtek yara gega tumŋaŋ yawaŋ yera,” inyiŋ.

13

Nalu funaŋde niŋ mata

(Matiyu 24:1-35; Luk 21:5-33)

¹ Be, Yesu go Al Kuruŋyen ya balem goyen tubul teŋ kuŋ heŋya komatmiŋ uŋkureŋ kura beleŋ, “Tisa, hora karkuwaŋ ga yena. Ya gabe tanarde tubul wor po titiŋ,” inyiŋ.

² Irkeb Yesu beleŋ wol henjbe, “Ya kuruŋ hora beleŋ irtiŋ keneŋ haŋ gayen kamebe hora uŋkureŋ muŋ kura kadom hende ma hiyen. Tumlaŋgilgalan irde kateŋ pasi henayinj,” inyiŋ.

³ Be, Yesu go hurkuŋ Olip dondonde keperde ya balem goyen keneŋ hikeyabe Pita, Yems, Yonya Andruya po wanbe,

⁴ “Daha naŋabe mere dirha go forok yenayinj? Irde da mata keneŋbe go dinha goyen bebak titek?” inej gusuŋjan iramiŋ.

⁵ Irkeb Yesu beleŋ wol henjbe, “Keŋkela heŋ ga hinaŋ ko. Monggo al usi dirnayinj geb.

⁶ Al budam nere mere teŋ wayhet yeŋ, ‘Nebe Mesaia,’ dinen usi dirnayinj.

⁷ Goyenterbe fulenja forok yeŋ hinayinj. Goyenbe fulenja forok yeŋ yeŋ mere momoŋ nurde goke hurkuŋkat ma teŋ hinayinj. Fulenja mata gobe forok yeŋ hinayinj gega, nalu funaŋbe kame wor po ga wayyen.

⁸ Fudinde, al miŋ kura beleŋ huwarde al miŋ

hoyaŋ kuraya arde hinayinj. Gabman kura beleŋ gabman hoyanya fulenja teŋ hinayinj. Niniŋa karkuwaŋ naŋa kurar kurar forok yeŋ hinayinj. Biŋge kamde kamde nalu forok yeŋ hinayinj. Kanduk kuruŋ gobe bere beleŋ haŋkapyä dirinj kawaŋ kere yeŋ uliŋ misiŋ katyeŋ go gwahade goyen po, kanduk go wa forok yeke gab nalu funaŋ forok yiyyen.

⁹ “Niŋgeb keŋkela po heŋ ga hinayinj. Ne niŋ teŋbe asogotinj beleŋ Yuda marte gabu yayaŋ dukukeb doyan mar beleŋ dusulak teŋ hinayinj. Irdeb merem yaŋ dird dird niŋ tiyunđe niŋ doyan marya gabman doyan mar karkuwaŋya diliŋde dukukeb gor huwarde ne niŋ momoŋ yirnayinj.

¹⁰ Mere igin ne niŋ yiṭinj gobe megen kuruŋ gayen tagalde tukuke nurde pasi heke gab nalu funaŋ forok yiyyen.

¹¹ Niŋgeb al kura dukunj merere derke goya daha yewen yeŋ goke kandukneŋ ma nurde hinayinj. Mere teŋ teŋ albe Holi Spirit, deŋ moŋ. Niŋgeb yeŋ beleŋ mere dunkeb go po yeŋ hinayinj.

¹² “Goyenter mata kurabe ire itiŋya yiŋgen uliŋ kadom al hay heŋ gunę̄ tike al beleŋ wanj gasa yirke kamnayinj. Naniŋ beleŋ dirinmj wor gwahade po yiryen. Dirinj manaŋ naniŋ milin kaknjar yirde al hoyan yinke wanj gasa yirke kamnayinj.

¹³ Ne niŋ nurkeb al budam beleŋ haram dirnayıŋ. Gega al kura tareŋ heŋ kanduk go fole yiryenbe Al Kuruŋ beleŋ tumulgaŋ tiyyeŋ.

¹⁴ “(Ge, asaŋ gayen ga kappyan heŋ ha albe keŋkela bebak tiyayıŋ.) Al Kurunyen ya balemde mata kukuwam kura gor forok yetek moŋ gega, forok yeke keneŋbe deŋ Yudia naŋare hinayıŋ marbe busaharde dugure hurkuŋ bana kunayıŋ.

¹⁵ Goyenterbe al kura ya hende hiyeŋ goyen kateŋ yaminj bana hurkuŋ detne kura yade ga busahare ma yiyyen.

¹⁶ Al kura meteŋmij tubul teŋ yare kuŋ amilne teŋ ga ma yiyyen.

¹⁷ Goyen naturebe bere biŋ minyaŋya bere diriŋ besare niŋ minyaŋyabe meteŋwor po yiryeŋ.

¹⁸ Niŋgeb goke Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hinayıŋ. Moŋgo kanduk kuruŋ goyen nalu buluŋde forok yiyyenkek geb.

¹⁹ Goyen natureb megen gabe kanduk kuruŋ wor po tiyyeŋ. Haŋkapyä Al Kuruŋ beleŋ megen iryinj waŋ waŋ ga hitere irde kame wor kanduk gwahade kura ma ken-tek. Go kanduk gobe baranj wor po duryeŋ.

²⁰ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ nalu buluŋ goyen ulyaŋde po tubul tike manhan al tumjaŋ kamwoŋ. Gega al nere yirinj goke teŋbe nalu goyen wer irdeb dolfon iryinj.

²¹ Goyen nature al kura beleŋ Mesaia niŋ yeŋ iŋgog gag dirkeb goyen nurde gama ma yirnayıŋ.

²² Mesaia falkukya Al Kurunyen mere basaŋ mar falkukya beleŋ wanbe alya bereya Al Kuruŋ beleŋ basıŋa yirtiŋ goyen dahan mat kura usi yirteke katnaŋ yeŋ mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ kurayen kurayen forok yirnayıŋ.

²³ Niŋgeb keŋkela heŋ ga hinayıŋ. Merebe nalu go forok ma yeŋ hikeya pet teŋ gago momonj dirde hime geb.

²⁴ “Niŋgeb kanduk kuruŋ goyen kamereb,
‘Naŋa kidoma hiyyen, irdeb gagasi ma timiyyen.

²⁵ Naŋkiŋde mat dinambe suŋ yeŋ katnayıŋ.
Irdeb naŋkiŋde niŋ dawet kuruŋ goyen angor iryen.’ Aisaia 13:10;
34:4

²⁶ Irde go natureb al tumjaŋ ne Al Urmiŋ gayen saŋiŋne turŋuŋ yaŋ wor po kigariŋkiŋ faykek hende katmeke nennayıŋ.

²⁷ Irdeb miyoŋne yad yer-meke kuŋ megen muruŋ kurhan mat kuŋ megen muruŋ kurhan niŋ alya bereya nigen ge basıŋa yirtiŋ goyen yawaŋ gabu yirde nunnayıŋ.

²⁸ “Niŋgeb fik he ga keneŋ gor mat dufay tenaŋ. He haniŋ goyen beda urde yuwalŋen gergeŋ forok yekeb beda naŋa heweŋ tiya yeŋ nurde hanjen.

²⁹ Niñgeb gwahade goyen po, kame mata gayen forok yeke yenenjebe nalu funaŋbe binde wor po hihi yeŋ nur-nayinj.

³⁰ Fudinde wor po dineŋ hime. Alya bereya gayen nature haŋ gayen ma kamkeya mata kuruŋ gayen forok yiyyen,” yinyinj.

³¹ Megenja naŋkiŋyabe hubu hiriryenj. Gega merenebe hubu ma hiyyenj.

Nalu funaŋbe bebakken moŋ

(Matiyu 24:36-44)

³² Be, Yesu go sopte gaha yinyinj: “Al kura nalu goyen bebakkenj ma nurde hi. Hubu wor po. Naniŋ po ga nurde hi. Urmiŋya miyoŋmiŋ yinŋenja haŋ goyen wor ma nurde haŋ.

³³ Nalu goyenter dawet go wayyen yeŋ ma nurde haŋ niñgeb, keŋkelə heŋ doyan heŋ hinayinj.

³⁴ Gobe ya miŋ al kura naŋa gisaw kwe yeŋ meten marmiŋ haniŋde meten kurayen kurayen yuneŋbe ya doyan al goyen, ‘Ne waŋ waŋ nalu niŋ dufay heŋ keŋkelə doyan heŋ hayinj,’ inenj kuyenj go gwahade goyen.

³⁵ Niñgeb ya gote miŋ al mulgaŋ heŋ hen nalu ma nurde haŋ geb, keŋkelə heŋ

ga hinayinj. Wawuŋbana daw, wawuŋ binde daw tatirok mere ma tiyyenja daw ma biram kerkeya yara kura wayyen gobe ma nurde haŋ.

³⁶ Mongo ferde ug heŋ hikeya waŋ bemel diryen geb.

³⁷ Mere ga dineŋ hime gabe deŋ po ma dineŋ hime. Al tumŋaŋ yineŋ hime. Niñgeb keŋkelə heŋ ga hinayinj,” yinyinj.

14

Yesu mayde mayde niŋ sege irde hinhan

(Matiyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)

¹ Be, Yuda marte asem yago beleŋ Isip naŋa tubul tiyaminj goke biŋ bak yeŋ yeŋ ge gabu ird ird nalu kuruŋ Pasoba* inenj hanjen goya beret yis miŋmoŋ nen nen nalu kuruŋ goya goyen molye go yeŋ heŋya pris buda gote karkuwaŋmiŋya Moseyen saba marya beleŋ daha mat kura al diliŋ banare Yesu teŋ mayteke kami yeŋ balminj mere sege iramiŋ.

² Gega yinŋenj mere mayde, “Dula nalu kuruŋ gayenter ma gwaha titek. Mongo al beleŋ fulenja dirnak ge,” yamiŋ.

* **14:1:** Bikken Israel mar Isip naŋa tubul teŋ Kenan kuniŋ tiyaminjyabe Al Kurun beleŋ sipsip al dirinj dirnenj gasa yirde darim yade yame kantayaŋ sam yirnayinj yinyinj. Munaj al kura gwaha ma tiyaminj marbe Al Kurunyen miyon beleŋ wanbe mel gote urmiŋ mataliŋya dapŋamij mataliŋya goyen tumŋaŋ gasa yirke kamamiŋ. Gega meremiŋ gama iramiŋ marbe miyoŋmiŋ beleŋ yubul tiyaminj goke dufay heŋ heŋ ge dula mata teŋ hinhan.

*Bere kura nat fimiŋ teŋ
Yesu tonanđe wok iryinj
(Matiyu 26:6-13; Yon 12:1-8)*

³ Be, Yesu go Betani taunde Saimonyen yare heŋ biŋge nene hinhin. Saimon gobe bikkeŋ busuka minyaŋ hiyen goke teŋbe Saimon Busuka inen hanyen. Biŋge nene hikeyabe bere kura beleŋ nat he filgininj gote fimiŋ haminj iginj muŋ wor po yaliŋ al-abasta hora po irtinj bana hitinj goyen tawaŋ migisuŋ mardeb Yesu tonanđe wok iryinj. Nat fimiŋ gobe dimum hende wor po.

⁴ Be, bere gore gwaha tikeb al gor hinhan gore go keneŋ biŋ ar yekeb, “Daniŋ dawet iginj muŋ gayen titmiŋen bulunj ira?” yeŋ yinjeŋ uliŋ tagalde hinhan.

⁵ Tagalde henjyabe, “Det goyen damumbe al kura dama uŋkurenđe metenj teŋ hora tiyyenj gote fołek. Niŋgeb hora go teŋbe al buniŋen samuŋ miŋmoŋ faraŋ yurtek iginj gega, gwaha ma tiya,” yeŋ ineŋ teŋ bulunj iramiŋ.

⁶ Irkeb Yesu beleŋ, “Tubul tinaŋ. Daniŋ dufaymiŋ bulunj irde hanj? Yeŋbe mata iginj muŋ wor po nira.

⁷ Al buniŋen samuŋ miŋmoŋbe hugiŋen deŋya hiket iginj faraŋ yurde hinayinj. Goyenpoga nebe deŋya hugiŋen ma hitek.

⁸ Yeŋ beleŋ mata nirtekbe gag po nira. Nat fimiŋ sam nira gabe ne kammeke mete

nirnayinj goke teŋ gago gitik nira.

⁹ Niŋgeb fudinde wor po dineŋ hime. Ne niŋ naŋa kuruŋ gayen tagalde tukunj heŋbe bere gare mata tiya gake wor tagalde hike nurde hinayinj,” yinyinj.

¹⁰ Irkeb Yesuyen komat kura deŋembe Yudas Iskariot gore pris buda gote karkuwaŋmiŋ haniŋde pel ire yeŋ kuriŋ.

¹¹ Kuŋ yenkeb yende mere goyen nurde amanj heŋbe horare damu girtek inamiŋ. Irkeb Yudas go daha mat kura Yesu goyen mel gote haniŋde kereŋ yeŋ dufay heŋ hinhin.

Yesuya komatmiŋya dula funaŋ tiyamiŋ

(Matiyu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Yon 13:21-30)

¹² Be, hanjka wawuŋbe beret yis miŋmoŋ nen nen nalu miŋ ureŋ tiya yeŋ nurdeb Yesuyen komatmiŋ yago beleŋ, “Damde kuŋ Pasoba nature niŋ biŋge goyen gitik irniŋ?” yeŋ gusuŋaŋ iramiŋ. Go nature goyenterbe Pasoba niŋ teŋ sipsip dirjeŋ gasa yirde kumga teŋ haŋyen.

¹³ Irkeb Yesu beleŋ komatmiŋ irawa kura hulyaŋ yirde, “Yerusalem kuŋbe al kura fe kuwe teŋ waŋ kuke keneŋbe gama iriryenj.

¹⁴ Ya binde hurkukeb gama irde hurkuŋ ya miŋ al goyen keneŋbe, “Tisa beleŋ, “Gasuŋ

darebe neya komatneya Pasobayen binje netek?" yihi, iniryen.

¹⁵ Gwaha inkeb ya bana gon gasun kuruj kura hende hi, bikken sope irtij goyen dikala diryen. Irkeb gasunjde gorbe dula teñ ten det goyen gitik iriryen," yinyinj.

¹⁶ Irkeb irem go Yerusalem kunjbe yen yinyinj gwahade po yenaryum. Irdeb Pasoba binje goyen gitik irdeb mulgañ haryum.

¹⁷ Be, wawuñbana hekeb Yesuya komatmiñ 12ya goyen yare gor kuñ forok yaminj.

¹⁸ Irdeb ya binde gon hurkuñ keperde dula teñ hinhan. Dula teñ heñyabe Yesu beleñ, "Fudinde wor po dinhem. Al unkurenj kura tumjanj dula teñ hite bana gare po asogoner hanijde niryen," yinyinj.

¹⁹ Irkeb komatmiñ weñ gor hinhan gobe kandukjenj nuramiñ. Irdeb yunkurenj yunkurenj wanjbe, "Ne niñ daw yen ha?" inej gusunjanj irde hinhan.

²⁰ Irkeb Yesu beleñ wol henjbe, "Gobe al neya tumjanjde beret teñ fe koron unkurenj bana fakamde hi al goreb gwaha tiyyen.

²¹ Ne Al Urmiñ gabe Al Kurunyen mere basanj al beleñ bikkenj asanje kayamij goyen po gama irdeb kamenj. Goyenpoga ne Al Urmiñ gayen asogoner hanijde niryen al gobe kanduk kuruj wor po tiyyen. Al gobe

kawañ ma hirinj manhan kanduk buluñ goyen go ma kenwoñ," yinyinj.

²² Irdeb binje nene heñyabe Yesu beleñ beret tenjbe Naniñ iginj nud unenjbe ubala tenj komatmiñ yunyinj. Yunenjbe, "Beret dunhem gahade gayen po nebe den ge teñ kamenj. Niñgeb goke tenjbe beret gabe gasoñne geb, teñ nenaj," yinyinj.

²³ Irdeb wain fimiñ gisu bana hitiñ goyen tenjbe sopte po Al Kurun iginj nud unenjbe, "Ga nenaj," yinej yunkeb tumjanj nitinj ala tiyamij.

²⁴ Irkeb Yesu beleñ, "Al megen hañ kuruj gake Al Kuruj beleñ biña tareñ tiyyinj goke teñ darine wok irde kamenj. Niñgeb wain nahaj gobe darine.

²⁵ Fudinde dinej hime. Wain fimiñ gayen tebañ ma newej. Kuñ kuñ Al Kuruj beleñ alya bereyamiñ doyanj yiryenj goyenter gab denja tumjanj sopte wain fimiñ gergeñ netek," yinyinj.

²⁶ Be, go kamereb tikinj hamij. Irdeb Olip dondonjde hurkamij.

*Pita beleñ helwañ hiyyen
goke tagalyinj*

(Matiyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

²⁷ Be, hurkuñ gor henjbe Yesu beleñ gaha yinyinj: "Denj tumjanj nubul teñ busaharnayinj. Mata gote merembe hakot asanjeñ.

‘Sipsip doyañ al go
maymekeb sipsipbe
burgagaw kernayiñ,
katij hi. *Sekaraia 13:7*

²⁸ Gega kameñ goyen sopte
huwardeñ ne wa meheñ heñ
Galili kwenj,” yinyiñ.

²⁹ Irkeb Pita beleñ, “Al hoyan
gabe gubul tinayiñ gega,
nebe epte ma wor po gwaha
tiyeniñ,” inyiñ.

³⁰ Irkeb Yesu beleñ, “Fudinde
wor po gineñ hime. Hanjka
wawuñ tatirok irawa ma
irkeya ge wa wawuñ kar-
wore ne niñ helwañ heñ, ‘Al
gobe ma nurd uneñ hime,’
yawayiñ,” inyiñ.

³¹ Gega Pita beleñ, “Geya wor
igij kamyenj. Go ma wor
po gubul tiyeniñ,” inenj tareñ
po hiriñ. Irkeb kadom yago
manaj huwardeñ tumjanj
gwaha ala inamiñ.

Yesu Getsemani heñ Al Ku- ruñ mere iryinj

(*Matiyu 26:36-46; Luk
22:39-46*)

³² Be, gor mat kuñ naña
deñe kura Getsemani inenj
hanjyende gor forok yenjbe
komatminj goyen, “Gar
keperde doyañ nirde hike
nebe Al Kuruñ mere ireñ,”
yinyiñ.

³³ Irdeb Pita, Yems, Yonya
po yadeb gasunj hoyanje
kwamij. Goyareb Yesube
dufayminja biñyabe kanduk
wor po hiriñ.

³⁴ Irkeb mel karwo goyen
yinyiñ. “Kanduk kuruñ wor
po mununa. Irkeb kamtek
wor po nurhem. Niñgeb gar

heñ keñkela heñ hinañ ko,”
yinyiñ.

³⁵ Gwaha yineñbe gor mat
muñ kura singir teñ kuñbe
megen kateñ dokolhoñ yugu-
luñ teñbe beleñ hoyan kura
hi kenem kanduk kuruñ yenj
hitte forok yetek nalu goyen
forok ma yewoñ yenj Al Ku-
ruñ mere iryinj.

³⁶ “Ado, mata budam ku-
ruñ gabe delgerbe meteñjeñ
kuram moñ. Niñgeb beleñ
hoyañ kura hi kenem kan-
duk gayen go ma teweñ.
Goyenbe nere dufay ma
gama irayiñ. Gigen dufay go
po gama irayiñ,” inyiñ.

³⁷ Irdeb mulgañ heñ kuñ
komatminj karwo gobe fir-
tinde hike yinyiñ. Gwahade
yeneñbe Pita goyen,
“Saimon, bikken ferha gago?
Epte ma keperde muñ kura
doyañ hawayiñ?

³⁸ Arkup ma yo, irde Al
Kuruñ mere irde ga hayinj.
Gogab Satan wanj lom girkeb
go ma katayiñ. Begerbe
wilaknej nurde ha. Gega ul-
gebe kanduk heñ hi,” inyiñ.

³⁹ Irdeb sopte yubul teñ
kuñ hanjkanya Al Kuruñ
mere iryinj gwahade po
inyiñ.

⁴⁰ Be, mulgañ heñ wanbe
mel karwo goyen dukpu
hika yirke sopte po firtinje
hike yinyiñ. Irkeb mel go
huwardeñ feraminj goke
warga heñbe Yesu goyen
gwaha mat kura mere irtek
ma nuramij.

⁴¹ Gwahade yeneñbe mul-
gañ heñ Al Kuruñ mere irde

hinhin gasunje kuriŋ. Irdeb funaŋ mel karwo go hitte wanjbe, "Huwarnan! Ep ferde usaq hahan niŋ. Ne Al Urmiŋ gayen mata buluŋ mar haninjde nertek nalube gago forok yihi.

⁴² Huwarke kuniŋ. Asogoner haninjde nertek albe gago bikkeŋ waya geb," yinyiŋ.

Waŋ Yesu tanaramiŋ

(Matiyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

⁴³ Gwaha yineŋ hikeyab Yesuyen komatmiŋ kura Yudasyabe Yesu teŋ teŋ marya goyen wayamiŋ. Fulenjare niŋ bidilaya nukwaya yanarde wayamiŋ. Go mar gobe pris buda gote karkuwaŋmiŋya Moseyen saba marya irde Yuda marte doyaŋ mar parguwakya beleŋ hulyaŋ yirkeb gogo wayamiŋ.

⁴⁴ Be, Yesu asogom haninjde kertek al goreb belen waŋ henja Yesu tetek mar goyen yinyiŋ. "Kuŋ forok yenjbe mata kura tiyen geb. Al kura aman aman irde ulunjde u irmeke neneŋbe gog po yenj kuŋ tenayiŋ. Irdeb upsiŋeŋ po tanarde teŋ kunaiŋ," yinyiŋ.

⁴⁵ Irdeb forok yenj goyare po Yesu hitte wanjbe, "Tisa," inenjbe yende pere ird ird matare ulunjde u iryiŋ.

⁴⁶ Irkeb al buda gore waŋ tanaramin.

⁴⁷ Gwaha tikeb Yesu komatmiŋ kura yenj binde hin hin goreb fulenjare niŋ bidil-

amin mardeb pris buda gote kuruŋmiŋde meterŋ al gote kirmiŋ sapa iryiŋ.

⁴⁸ Irkeb Yesu beleŋ yenj tetek mar goyen, "Ne gayen fulenjare mar yad kuŋ hime geb, gago fulenjare niŋ bidilaya nukwaya manaŋ waŋ nawarniŋ teŋ haŋ?

⁴⁹ Nebe deňya hugiŋen hinhet. Al Kuruŋyen ya balem bana saba tagalde hinhem. Gega go ma nade hinhan. Goyenbe goňmiŋ. Al Kuruŋyen asanđe mere katin hi gwahade po forok yiyyen," yinyiŋ.

⁵⁰ Irkeb komatmiŋ yago tumňaŋ Yesu tubul teŋ busaharamiŋ.

⁵¹⁻⁵² Goyenterbe al foŋej kura amil faykek po aw teŋ Yesu gama irde hin hin. Goyenbe yenj manaŋ mel gore tanarkeb amil goyen gor po afuyaŋ henjbe kupsoŋ busaharyiŋ.

Yesube pris buda gote kuruŋmiŋ diliŋde huwaryiŋ

(Matiyu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Yon 18:13-14,19-24)

⁵³ Be, Yesube pris buda gote kuruŋmiŋ Kaiafas hitte tukukeb pris buda gote karkuwaŋmiŋya, Yuda marte doyaŋ mar par-guwakyabe Moseyen saba marya tumňaŋ gabu iramiŋ.

⁵⁴ Be, Pitabe Yesu gama irde kuriŋ gega, gisaw yarham po hin hin. Irdeb pris buda gote kuruŋmiŋde ya kuruŋ goyen milgu irtiŋ koya bana goŋ gabu gasunje

hurkuriñ. Irdeb gorbe ya goyen doyañ irde hinhan marya tumñañ kak kateñ hinhan.

⁵⁵ Irkeb pris buda gote karkuwañmiňya Yuda marte doyañ mar tumñañ goya gabu irde da misinje kura Yesu mayteke kami yeñ mere sege iramiñ. Gega mere miň iginj kura ma kenamiñ.

⁵⁶ Gorbe al budam Yesu merem yañ irniñ yeñ usi mere fakaka iramiñ. Gega meremiň kuruñ gobe soñ ala heke miň keñkelak kura ma forok yiriñ.

⁵⁷ Gwaha teñ kuñ kunþe al kura beleñ huwardeb usi mere gahade tiyamiñ.

⁵⁸ “Al gareb, ‘Al Kuruňyen ya balem al haninje irtiň gabe upew ureñ. Irdeb nañkahal karworeb hoyan ireñ. Goyenbe al haninje irtiň gahade moñ,’ yeke nurtirin,” yaminj.

⁵⁹ Gega merem goyen wor soñ ala heñ miň keñkelak ma forok yiriñ.

⁶⁰ Irkeb pris buda gote kuruňmiň beleñ gor gabu iramiñ mar diliň mar huwardeb, “Mere ulger irde hañ gayen kura muñ wol ma hawayin? Dahade nurde ha?” ineñ Yesu gusuňaň iryiñ.

⁶¹ Gega Yesu gobe haywanj ma irde balmiň po hin-hin. Irkeb sopte po gusuňaň irdeb, “Ge gayenbe Mesaia, Al Kuruñ neñ beleñ dolon irde hityen gote Urminj?” inyiñ.

⁶² Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Gwaha, nebe ge yaha gog po. Ningeb ne Al Urmiň gayenbe al dejen yañ wor po heñ Al Kuruñ sañiňmiň kuruñ wor po gote hanin yase beleñ keperdeb kigariňkiň faykek hende kateñ himeke nennayiň,” inyiñ.

⁶³ Gwaha inkeb pris buda gote kuruňmiň goreb Al Kuruñ sukal ira yeñ biň ar yeke uliňhormiň erek irdeb, “Yinjeñ gwaha yihi geb, danij merem yañ irtek al hoyan niň nurtek?” yiriñ. Irdeb al buda goyen,

⁶⁴ “Al Kuruñ sukal ira gab dahade nurde hañ?” yineň gusuňaň yiryiñ. Irkeb mel goreb biňde buluň nurde Yesu goyen kamyeñ wor po yamiň.

⁶⁵ Irkeb kura beleñ meyanj irde amil teñ diliň mala teñ hanin buda irde mayde heňyab, “Tagala. Ganuň beleñ muguna?” inamiň. Irdeb pris buda gote kuruňmiňde ya goyen doyañ irde hanjen mar beleñ tukunþe usulak tiyamiň.

Pita beleñ Yesu niň helwanj hiriñ

(Matiyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Be, Pitabe pris buda gote kuruňmiňde ya kuruñ koya beleñ po milgu irtiň bana gonj al gabu irde hanjen saw-sawa kuruñ kura goyenter hikeyabe pris buda gote kuruňmiňde meteñ bere kura wayyiň.

⁶⁷ Yenjbe kak kateñ hinhan. Gwaha teñ hikeya bere gore wañ kenkelä irdeb, "Ge manaq Nasaret niñ al Yesuya hinhan," inyinj.

⁶⁸ Goyenpoga Pita beleñ helwanj irdeb, "Gebe da niñ yenj ha? Neb goke kura yenj ha yenj ma nurde hime," inenjbe gabu gasuñ go tubul teñ hoyanje kuriñ.

⁶⁹ Be, bere goreb Pita sopte po keneñbe gor huwarde hinhan mar goyen, "Yesuyen kadom kurabe gago," yinyinj.

⁷⁰ Irkeb tebañ po helwanj hiriñ.

Be, muñ kura hitnej teñbe yenj bindere hinhan mar goreb, "Fudinde, gebe Galili niñ al. Niñgeb kuramiñbe ge gago," inamij.

⁷¹ Irkeb huwardeñ mere hitem po yirdeb, "Nebe Al Kuruj beleñ neneñ hikeya fudinde wor po dineñ hime. Nebe al goke yenj hanj yenj ma nurde hime," yinyinj.

⁷² Irkeb goyare goyen po tatirok wawuñ irawa iryinj. Irkeb Yesu beleñ, "Tatirok iraw ma irkeya ge wa wawuñ karwore ne niñ yenj, 'Al gob go ma nudr uneñ hime,' yawayinj," inyinj goyen goke binj bak yiriñ. Irkeb mata tiyyinj goke kanduknej wor po nurde esej epte ma tiyyinj.

15

Yesu Pailat diliñde
huwaryinj

(Matiyu 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Yon 18:28-38)

¹ Be, wampot wor po pris buda gote karkuwañmiñya Moseyen saba marya Yuda marte doyañ mar par-guwakya doyañ mar tumnajan wañ gabu irde mere sege irdeb, "Mayteke kami," yamiñ. Irdeb Yesu haniñ fere teñ Pailat, Roma gab-man beleñ teñ kerke Israel wayyiñ doyañ al goyen hitte tukamiñ.

² Irkeb Pailat beleñ huwardeñ, "Yuda marte doyañ al kuruj yenj hanj gobe ge gago?" inenj gusuñjan iryinj. Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Gwaha, gigen yaha gog po," inyinj.

³ Be, pris buda gote karkuwañmiñ beleñ det budam niñ Yesu goyen miñje iramij.

⁴ Irkeb Pailat beleñ, "Dahade niñgeb mere ulger irde hanj kuruj gayen kura muñ ma wol heñ ha?" inenj sopte gusuñjan iryinj.

⁵ Goyenbe go ma haywañ irke keneñbe diliñ fot yiriñ.

⁶ Be, Pasoba dula nalu kuruj gwahade goyenterbe Pailat beleñ al koyare hanjen goyen Yuda mar beleñ po deñe urkeb uñkureñ kura teñ siña irde hiyen.

⁷ Goyare goyenbe al kura deñem Barabasya kadom yagoyabe bikken Roma gab-man asogo irde fulenja teñ al gasa yirke kamkeb yade koyare yeramij goyen hinhan.

⁸ Be, nalu goyenter Pailat beleñ mata teñ hiyen go

gwahade po diri yen nurdeb Yuda mar goyen Pailat gusuŋaŋ irniŋ yen wayamiŋ.

9-10 Be, Pailatbe al budam pris buda gote karkuwaŋmiŋ yubul teŋ Yesu gama irkeb pris buda gote karkuwaŋmiŋ beleŋ keneŋ daniŋ neŋ ma gama dirhaŋ yen nurdeb gogo Yesu niŋ igit ma nurde yen hitte tawayamiŋ goyen bikken yeneŋ bebak tiyyiŋ. Niŋgeb Pailat gore huwardeb, “Deŋbe Yuda marte doyaŋ al kuruŋ gayen tubul teŋ dunwoŋ yen nurde hanj?” yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ.

11 Gega pris buda gote karkuwaŋmiŋ beleŋ al buda kuruŋ goyen, “Barabas siŋa ira innayiŋ,” yen biŋ yade tukamiŋ.

12 Be, Pailat beleŋ huwardeb, “Be, gwaha yahaŋ geb, deŋ beleŋ Yuda marte doyaŋ al kuruŋ ineq hanj al gayenbe daha ireŋ?” yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ.

13 Irkeb al buda kuruŋ goreb hokde po, “Kuruse hende mayke kami! Kuruse hende mayke kami!” yamiŋ.

14 Irkeb Pailat beleŋ sopte gusuŋaŋ yirdeb, “Da misiŋdeb gogo yahaŋ? Da mata buluŋ tiyuŋ?” yinyiŋ. Gega al buda kuruŋ gore mere nurtek ma haminj. Irdeb hokde wor po, “Kuruse hende mayke kami! Kuruse hende mayke kami!” yen tebaŋ tiyamiŋ.

15 Irkeb Pailat beleŋ al buda kuruŋ goyen gwaha yirmeke biŋde igit nurnaŋ

yenbe Barabas teŋ siŋa irdeb Yesube teŋ fulenja marmiŋ haniŋde kiryiŋ. Irkeb tukuŋ usulak teŋbe kuruse hende mayniŋ yen tukamiŋ.

Roma gabmanyen fulenja mar beleŋ Yesu giwgiw irde hinhan

(Matiyu 27:27-31; Yon 19:2-3)

16 Be, go mar goreb Pailatyen ya kuruŋ goyen siŋa kurhan tukuŋbe fulenja mar pasi po hoy yirke wan gabu iramiŋ.

17 Irdeb doyaŋ al kurunyen umŋa irhet yen amil umŋam bukkeŋya digulakya suluk yirke bukkeŋ yara hitiŋ kura goyen tawaŋ Yesu hor irde uneŋbe doyaŋ al kurunyen tonanhor irhet yenbe kaŋ danđaŋen yan teŋ tiga ilde tawaŋ Yesu tonanđe misiŋen yan po keramiŋ.

18 Be, gwaha irdeya gab doyaŋ al kuruŋ turuŋ irde hanjen gwahade irhet yen giwgiw irdeb, “Gebe Yuda marte doyaŋ al kuruŋ. Amaŋen nurde turuŋ girhet,” ineq bak mayde epte ma irde hinhan.

19 Irdeb he nukware tonanđe mayde tebaŋ irde meyaŋ irde Yesu kahaŋ miŋde kateŋ dokolhoŋ yugu-luŋ teŋ doyaŋ al kuruŋ palap irde hanjen gwahade irtiŋ yara irde hinhan.

20 Be, mel gobe gwaha mat Yesu go giwgiw irde amil umŋam bukkeŋya digulakya suluk yirke bukkeŋ yara hitiŋ kura hor irde unamiŋ

goyen tugu teŋbe yende amil po sopte hor irde unamiŋ. Irdeb tukun kuruse hende mayniŋ yen teŋ sinjare kwamiŋ.

*Yesu kuruse hende
mayamiŋ*

(*Matiyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27*)

²¹ Be, goyare goyenbe Sairini niŋ al kura dejenbe Saimon goyen tiyuŋ hoyanđe mat wanj Yerusalem kun hinhin. Irkeb fulenja mar beleŋ belen keneŋbe Yesu faraŋ urde kuruse tiwi yen pakku iramiŋ. Saimon gobe Aleksandaya Rufusyat naniŋ.

²² Be, mel gore Yesu goyen tukun naŋa deňe kura Golgota inen hanjende gor tukamiŋ. (*Golgota deňe gote miŋbe 'al tonan kinkiniŋde'*.)

²³ Gorbe uliŋ misiŋ falmuk ird irdde niŋ he fimiŋya wain fimiŋya suluk irtiŋ goyen Yesu unamiŋ. Gega go ma niriŋ.

²⁴ Irkeb teŋ kuruse hende kerde kahaŋya haninya goyen heyä karki yirde nil po teŋ yuramiŋ. Irdeb amilmış yugu tiyamiŋ goyen ganuŋ beleŋ yawaryen yenbe hora wet ma he parwek wet kura det kuldij irtiŋ goyen teŋ yende matare tilin tanaramin.

²⁵ Be, Yesube 9 kilok wampot kuruse hende mayamiŋ.

* **15:27-28:** Asan hoyanđebe gahade hi: ²⁸ *Kame mata gwahade fudinde forok yiyyen yenbe Al Kurunyen asanđe gahade katiŋ hi: "Yenbe mata buluŋ maryam kamyiŋ."*

²⁶ Irdeb da misiŋde mayke kamyiŋ goyen he parwek kura teŋ gahade kaŋbe kuruse tonanđe keramiŋ:

YUDA MARTE DOYAN AL KURUN

²⁷⁻²⁸ Be, go nature goyen po kawe mar irawa kura goyen wor kuruse hende gasa yiramiŋ. Irdeb Yesuyen kurusebe kahalte kerdebe al irawa gotebe kurhan kurhan yeramiŋ.*

²⁹ Be, al goyaŋ fole teŋ kun hinhin gore keneŋbe biruŋ biruŋ teŋ, "Be, gebe, 'Al Kurunyen ya balem goyen pir irde pasi henbe epte naŋkahal karwore po ireŋ, yariŋ go?

³⁰ Niŋgeb kuruse hende mat gigen tareŋger katke gin-niŋ be," inen ayan keramiŋ.

³¹⁻³² Al hoyan beleŋ irde hinhan gwahade goyen po pris buda gote karkuwanđiŋya Moseyen saba marya yingen uliŋ wor huwardeb, "Al ga kennan ko. Al hoyanđe faraŋ yurde hiyen. Munaj yingenbe epte moŋ. Yenbe fudinde Israel marte doyan al kuruŋ Mesaia kenem mal po kuruse hende mat kati. Irke keneŋbe fudinde wor po yen nurtek," inen giwgiw irde ayan kerde epte ma tiyamiŋ. Irkeb Yesu bindere hinaryum al irawa kuruse hende gasa yiramiŋ gore wor gwahade po inaryum.

Yesu kamyij

(Matiyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

³³ Be, kuŋ kuŋ naŋa banjakahal wor po hekeb megeŋ kuruŋ gabe kidoma beleŋ po alu urke kuŋ kuŋbe 3 kilok wawuŋbana hiriŋ.

³⁴ Be, 3 kilok wawuŋbana hekeb Yesu beleŋ hokde po Al Kuruŋ goyen, "Eloi, Eloi, Lama Sabaktani!" inyin. Gote miŋbe "Al Kuruŋne, Al Kuruŋne, daniŋ nubul taha!"

³⁵ Irkeb al goyan huwarde hinhan gore nurdeb, "Elaia hoy ira go nurnan," yamin.

³⁶ Goyen nurdeb al kura kup yeŋ kuŋ amil erek irdeb tukun wain fimin mukkuweŋ bana goŋ duk irdeb kutumde taw irdeb tawaŋ, "Nawa," inenbe, "Be, Elaia beleŋ waŋ faraŋ urde teŋ kerke katyen daw ninge, mekerke keneŋ hinin," yirin.

³⁷ Be, Yesu gobe uliŋ misin kuruŋ wor po kateŋ, "Woy!" yenbe yayenja funaŋ, "Ha!" irdeb kamyij.

³⁸ Irkeb goyare po Al Kuruŋyen ya balem bana amilbe hende mat kahalte po erek yeŋ kateŋ iraw haryum.

³⁹ Be, fulenja marte doyan almiŋbe Yesu diliŋ mat heŋ Yesu mere teŋ daha mat kamyij goyen keneŋbe, "Fudinde, al gabe Al Kuruŋ Urmuin!" yirin.

⁴⁰ Be, goyarebe bere buda kura gisaw mat huwarde keneŋ hinhan. Bere gobe Galili mat Yesu gama irde Yerusalem wayamiŋ. Mak-

dala niŋ Mariaya Yosesya Yems dirŋeŋyat miliŋ Maria, irde Salome manaq gor hinhan.

⁴¹ Bere karwo gabe Yesu Galili hinhinyabe gama irde faraŋ urde dawet kuraŋ nurde hikeb uneŋ hanjen bere go goyen.

Yesu mete tiyamiŋ

(Matiyu 27:57-61; Luk 23:50-56; Yon 19:38-42)

⁴² Be, Yesu kamyij nalu gobe Sabat nalu goke gitik teŋ teŋ nature kamyij. Nalu gobe Gitik teŋ teŋ Nalu inen hanjen. Be, Yesu kamyij goyen wawuŋbanamiŋdebe, "Heŋ ga ma Sabat nalu heweŋ tiya go," yeŋ nurdeb

⁴³ Arimatea niŋ Yosep beleŋ Yesu hakwam teke al hoyan beleŋ al gobe Yesu gama irde hiyen al kurabe gogo yeŋ buluŋ nurde untek goke ma nurdeb Pailat hitte kuŋ Yesu hakwam teŋ teŋ niŋ gusunjan iryin. Yeŋbe tiyun doyan mar gabu irde hanjen goyen bana niŋ al. Al budam beleŋ nurd uneŋ hanjen. Yingeŋbe Al kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyan yird yird nalu goke doyan heŋ hiyen.

⁴⁴ Be, Yosep gore gusunjan irkeb Pailatbe Yesu kama mere goyen nurdeb dinon kok yirin. Irdeb fulenja marmiŋde doyan al niŋ keya heke wakeb, "Yesube bikken kama?" inen gusunjan iryin.

⁴⁵ Irkeb al goreb, "Fudinde, gwaha tiya," inke Pailat

beleñ nurdeb Yesu hakwam goyen Yosep tubul teñ unyiñ.

⁴⁶ Irkeb Yosep gobe kadomya kuñ amil faykeñ damu teñ tawañ Yesu hakwam goyen faran teñbe mala teñ tukun al hakwam yerd yerd niñ horabok taltiñ bana goj keramiñ. Irdeb hora kurun goyen kañ kañ irdeb tukun horabok mohoñ pet tiyamiñ.

⁴⁷ Makdala niñ Mariaya Yoses milij Mariayabe Yesu hakwam goyen gor kerhanj yen kenaryum.

16

Yesu kamyiñde mat huwaryiñ

(Matiyu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yon 20:1-10)

¹ Be, Yuda marte usan nalu, Sabat go hubu hekeb Makdala niñ Mariaya Yems milij Mariayabe Salomeya gobe Yesu kamyiñ hakwam goyen sam irtek yen he fimin kura hamiñ igin muñ goyen damu tiyamiñ.

² Irdeb fay urke Sande wampot muñ nañä pirik irkeyabe horabok bembare kwamiñ.

³ Kuñ heñyabe, "Horabok mohoñ pet titiñ hora kurun gobe ganuñ beleñ kañ kañ irde siñä ireñ tiya?" yen kadom gusuñaj gird tiyamiñ.

⁴ Gega hurkun heñyabe horabok bembab mohonje nañkenenje hora kurun wor po goyen bikkeñ teñ siñä irtiñ kenamiñ.

⁵ Gwahade keneñbe kuñ forok yen horabok bana hurkuñbe al foñej kura uliñhor faykek manañ yase beleñ mat keperde hike keneñbe kafura haminj.

⁶ Irkeb al goreb, "Kafura heñ ma. Nasaret niñ al Yesu kuruse hende mayke kamuj goke wayhañ gobe gar ma hi. Yenbe bikkeñ huwara. Kerañ gasuñdebe hubu ga kennaj.

⁷ Niñgeb kuñbe komatmiñja Pitaya yeneñ momoñ yirnañ. Yesube yinjeñ yiñuñ gwahade po, yen wa meheñ heñ Galili kuyej. Gor gab kennaiñ," yinyiñ.

⁸ Irkeb bere gobe kafura heñ barbar yen kukuwamneñ nurdeb horabok bembab bana mat kateñ siñare heñbe busaharde kwamiñ. Gega kafura heñbe mata kenamiñ goke al kura ma momoñ yiramiñ.

Yesu beleñ komatmiñ hulyañ yirdeb Al Kuruj hitte hurkuriñ

[

⁹ Be, Yesu wampot muñ huwaryiñ goya goyen hanjkapyabe Makdala niñ Maria diliñde wa forok yirinj. Yenbe unjura 7 ketal urtiñ hinhan goyen Yesu beleñ sope irke igin hiriñ bere go goyen.

¹⁰ Be, bere go Yesu keneñ mulgañ heñ kuñbe Yesu gama irde hañyen marya Yesu kamyiñ gote dolonje heñ esenj hinhan marya goyen momoñ yiryiñ.

¹¹ Gega mel gobe bere gore, "Yesube kamujde mat huwara. Irke kenhem," yinyiŋ go nurdeb fudinde yeŋ ma nuramiŋ.

¹² Be, go kamereb Yesube komatmiŋ irawa kura Yerusalem tubul teŋ tiyuŋ hoyanje kuŋ hikeya al hoyan yara heŋ yeŋ hitte forok yirinj.

¹³ Forok yeke keneŋ bebak teŋbe mulgaŋ heŋ kuŋ kadom yago momon yiraryum. Gega yeŋbe irem gore yaryum goyen manaŋ fudinde yeŋ ma nuramiŋ.

¹⁴ Be, go kamereb Yesu yinjeŋ komatmin 11 goyen ya bana heŋ dula teŋ hikeya forok yirinj. Forok yeŋbe al beleŋ huwaryiŋ kamere keneŋ momon yirke ga tonan tareŋ irde usi tahan yeŋ nurde wasak po tiyamiŋ mar goyen goke yiner teŋ saba yiryiŋ.

¹⁵ Irdeb, "Kuŋ naŋa kurun al hike kwa goyen bana ne niŋ yitiŋ mere igoŋ gayen tagalde momon yirde tukunayinj.

¹⁶ Al kura baran gayen fudinde yeŋ dufaymiŋ saŋiŋ irde baptais tenayiŋ mar gobe Al Kurun beleŋ yu-mulgaŋ tiyyen. Gega al gwaha ma tinayiŋ mar gobe Al Kurun beleŋ merem yan yiryeŋ.

¹⁷ Ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayiŋ mar gobe Al Kurunyen tarende mata tineŋ gahade teŋ hinayiŋ: deňner uŋgura yakira teŋ hinayiŋ,

naŋa hoyanje niŋ mere mat Al Kurun mere irde hinayiŋ,

¹⁸ haniŋde kunere duwi yanarke yisiniŋ goyen nene kamtek goyen nenayiŋ gega go ma kamnayiŋ. Irdeb al gore garbam mar haniŋ yerde yuneŋ Al Kurun gusuŋaŋ irkeb igoŋ henayiŋ," yinyiŋ.

¹⁹ Be, Doyaŋ Al Kurun Yesu beleŋ mere yiryiŋ go kamereb Naniŋ Al Kurun beleŋ tumulgaŋ tike hurkuŋ al deňem yaŋ heŋ haniŋ yase beleŋ kipiryiŋ.

²⁰ Be, go kamereb Yesuyen komatmiŋ beleŋ kuŋ yeŋ ge yitiŋ mere igoŋ goyen naŋa al hike kwa kurun gayen bana tagalde tukamij. Gwaha teŋ hikeyabe Doyaŋ Al Kurun beleŋ komatmiŋa heŋ meteŋ teŋ mel gore mere teŋ hinhan goyen fudinde yeŋ nurd nurd niŋ tenbe mata tineŋ turŋuŋ yan kurayen kurayen goyen manaŋ forok yirde hinhin.]

Luk Luk beleñ Yesu niñ yitiñ mere igiñ kayyiñ

*Yesu niñ yitiñ mere fudinde
Luk beleñ Tiofilus hitte kayyiñ*

¹⁻² Be, doyañ al Tiofilus, nebe Yesu niñ momonj gireñ tihim. Be, al kurabe Yesu beleñ meteñmiñ miñ urde meteñ teñbe kun kunj pasi iryiñ goyen yenja diliñde wor po keneñ hinhan geb, asanđe goyen kayamiñ. Irde kamebe al kura yeñ niñ tagalde tukuj hinhan mar gore wor barajmiñ asanđe kayamiñ. Munan̄ kurabe mohonde tagalamiñ. Al budam hoyaj wor gwahade goyen po Al Kuruj beleñ mata gwahade forok yiyyen yiriñ goyen neñ hitte forok yekeb daha mat kura basan̄ heñ tagalniñ yeñ kurut yeñ hinhan, irde gayenter wor gwahade po teñ hañ.

³ Niñgeb nebe daha mat mat kunj Yesu go forok yiriñ, irde gor mat kunj mata teñ meteñ teñ hinhan kuruj goyen tumjan̄ nigen̄ kenkelä utma teñ tukumiñ. Irde nigen̄ bebak teñbe ge wor ne nurminj gwahade nurwoñ yeñbe baraj goyen miñde mat forok yeñ kunj buminđde hiriñ goyen gago kañ gunen̄ tihim. Gwaha tiyen̄be igiñ yeñ nurde hime.

⁴ Gogab Yesu niñ mere momonj girde hike nurde hayen goyen fudinde yeñ nurayin̄.

*Al Kuruñyen miyoñ beleñ
Yon Baptais kawañ hiyyen
goke tagalyiñ*

⁵ Be, Yudia nañare niñ doyañ al kuruj Herot hin-hin goya goyenterbe Al Kuruj dolonj ird ird mata doyañ al kura hinhan. Deñembe Sekaraia. Asembe Abaisa. Abaisa gobe Al Kuruj dolonj ird ird mata doyañ irde hinhan. Niñgeb asem yago kamekken̄ wor mata goyen po teñ hinhan. Sekaraia berembe Elisabet. Elisabetbe Aronyen miñde mat watin̄. Aronbe hañkapyä wor po Al Kuruj beleñ yeñ dolonj ird ird mata doyañ marte kuruñmiñ iryiñ.

⁶ Be, ire uña gobe Al Kuruñyen mereya matayabe keñkelä po gama irde heñbe uliñde mere miñmoñ hin-naryum. Al Kuruj beleñ wor huwak po yenen̄ hinhan.

⁷ Gega berembe niga geb, diriñ kura ma besa irde hinhan. Dulin̄ heñ kunj kunjbe tumjanđde alik wor po haryum.

⁸ Be, Al Kuruj dolonj ird ird mata goyen Liwai mar miñ hoyaj hoyaj beleñ meteñ teñ hinhan. Niñgeb Abaisayen miñde niñ marte nalu forok yekeb yeñ beleñ gabu irdeb tonaj heñ meteñ teñ hinhan. Niñgeb Sekaraia manaj gor heñ meteñ teñ hinhan.

⁹ Be, mel go gwaha teñ heñyabe ganuñ beleñ Al Kurunyen ya balem bana goñ gasuñ himam bana hurkuñ det hamñej yan kumga teñ dolonj iryenj yenbe yende matare tiliñ tanaramiñ. Irkeb Sekaraia deñemde harkeb gasuñ himam bana goñ hurkuriñ.

¹⁰ Irde det hamñej yan kura insens goyen kumga teñ Al Kurunj dolonj irde hikeyabe al sinjare hinhan marbe tumñaj Al Kurunj mere irde hinhan.

¹¹ Be, Sekaraia gore gasuñ himam bana goñ heñ alta diliñ mar huwarde det hamñej yan goyen kumga teñ hikeyabe Al Kurunyen miyoñ kura alta gote yase beleñ mat forok yen huwarde hinhan.

¹² Irkeb Sekaraia beleñ miyoñ go keneybe kafura wor po heñ barbar yirinj.

¹³ Gega Al Kurunyen miyoñ gore, "Sekaraia, kafura heñ ma yo. Al Kurunbe diriñ niñ gusuñaj irde hinhan goyen bikkeñ nuryinj. Niñgeb berge Elisabetbe diriñ al diriñ kura kawañ kiryeñ. Irkeb deñembe 'Yon' inayinj.

¹⁴ Irde beger matbe yen ge iginj wor po nurde aman̄ hawayinj. Al budam wor aman̄ henayinj geb.

¹⁵ Yenbe Al Kurunyen diliñde deñem yan wor po hiyyenj. Irde bikkeñ Al Kurunj beleñ meteñmiñ kuruñ kura iryenj yen basiñaj iryinj geb, wainya fe tareñya

ma nene hiyenj. Diriñ gobe miliñ biñde hikeya Holi Spirit beleñ ketal urdeb hiryoñmiñ iryenj.

¹⁶ Yen beleñ gab Israel mar budam Al Kurunj harhok unamin goyen yumulganj teñ Al Kurunj hitte yukuyenj.

¹⁷ Kame Doyanj Al Kurunjinij wayyenj goke teñbe Yon wa meheñ heñbe Holi Spirityen tareñde bikkeñ Al Kurunyen mere basañ al Elaia beleñ meteñ kuruñ teñ hinhan goyen tareñde meteñ teñ hiyenj. Al saba yirde hikkeb nurdeb naniñ yago beleñ diriñmiñ ge biñ mulgañ heñ hinayinj. Irde Al Kurunyen mere bada heñ go ma nurhet nurhet teñ hinayinj mar goyen saba yirke Al Kurunyen dufay gama irde huwak henayinj. Alya bereya kuruñ gobe Yon beleñ gwaha mat saba yirke dufaymiñ bek yenayinj. Irkeb yen kamereb Doyanj Al Kurunj wanj mere tike goyen nurtek yen ga hinayinj," inyinj.

¹⁸ Gwaha inkeb Sekaraia goreb, "Nebe alik wor po. Berne manañ diriñ kawañ kertek nalube hubu hiriñ geb, daha matbe mere gayen fudinde ninha yen nureñ?" inen̄ gusuñaj iryinj.

¹⁹ Irkeb miyoñ goreb gaha inyinj: "Nebe Gebriel. Al Kurunj diliñ mar hime geb, yen beleñ po nad nerke kateñbe mere iginj yen beleñ alya bereyamiñ yumulganj teñ teñ gayen gago momoñ girde

hime.

²⁰ Irde Al Kuruŋ beleŋ mata goyare forok yiyyen yen nalu kiriyin goyen momoŋ girmekē ga gebe usi yen nurha. Niŋgeb mohonjē katyenj. Irdeb hanjā mat kuŋ kunjbe mata ginhem goyen forok yeke gabe sopte mere tiyayinj,” inyinj.

²¹ Goyare goyen Sekaraia gobe gasuŋ himam bana goŋ mat aranęj ma katkeb al siňare hinhan mar gore doyaŋ hemaj hemajbe, “Al gabe daha kura teŋ aranj ma katen hi?” yen kukuwamnjen nuramij.

²² Be, Sekaraia go siňare katenjbe mere ma yiryinj. Mere titek epte moŋ geb, hanjā beleŋ po tuŋaŋ yirde hikē kenenjbe, “Al ga gasuŋ himam bana goŋ henja mata kura forok yeke kena,” yen nuramij. Sekaraia gobe mohonj kattinj gwahade po hinhin.

²³ Be, meteŋmij gor hubu hekeb Sekaraia gobe mulgaŋ henj tiyuŋmijde kuriŋ.

²⁴⁻²⁵ Hitŋenj teŋbe berem Elisabet goyen biŋ hiriŋ. Irdeb, “Diriŋnem moŋ henjabe memyak nurde himyen. Gega Al Kuruŋ beleŋ bunijenj nurd nunke gago diriŋnem yaŋ hihim. Niŋgeb memya ma heweŋ,” yen amanęj nuryinj. Irde gagasi 5 gayen yamiŋde po henj wilwul ma teŋ hinhin.

*Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ
Yesu kawaŋ hiyyen yen Maria
momoŋ iryinj*

²⁶ Be, Elisabet go biŋ hiriŋ goyen kuŋ kuŋ gagasim 6 hekeb Al Kuruŋ beleŋ miyoŋmij Gebriel teŋ kerke Galili naŋa bana goŋ niŋ taunde Nasaret kuriŋ.

²⁷ Kunjbe bere foŋej kura alya ma hitŋ hitte forok yiriŋ. Bere gobe al kura dejen Yosep beleŋ tiyyenj yen mekerd untiŋ hinhin. Yosepbe bikkenj Israel marte doyaŋ al kuruŋ Dewityen miŋde mat watinj. Bere foŋej Yosep niŋ mekerde untiŋ hinhin gote dejenbe Maria.

²⁸ Be, Al Kuruŋyen miyoŋ go yen hitte kuŋ pere irdeb, “Gebe Al Kuruŋ beleŋ igit wor po nurde gunenj hi. Yenjbe kenjkelā doyaŋ girde hi,” inyinj.

²⁹ Irkeb mere go nurdeb, “Danj geb bere kuruŋ dejen yaŋ mere irde pere irtiŋenj nira?” yen kan-dukŋenj nurde meremiŋ goke kukuwamnjen nuryinj.

³⁰ Irkeb miyoŋ goreb, “Maria, kafura henj ma yo. Al Kuruŋ beleŋ igit wor po nurd gunenj hi.

³¹ Niŋgeb bege yaŋ henjbe diriŋ al diriŋ kura kawaŋ kerayinj. Irdeb dejenbe ‘Yesu’ inayinj.

³² Yenjbe al dejen yaŋ wor po hiyyenj. Irde Al Kuruŋ tonŋenj yaŋ wor po, det kuruŋ gayen yiryinj al gote Ur-mij innayinj. Yenjbe bikkenj asem Dewit beleŋ Israel mar goyen doyaŋ yirde hinhin al gwahade goyen po, Al Kuruŋ

beleñ yende alya bereya gote Doyañ Al Kurunyeniñ iryen.

³³ Irkeb Al Kurunyen alya bereya Yekopyen dirjeñ weñ goyen hugineñ doyañ yirde hiyen. Hubu ma wor po hiyen,” inyiñ.

³⁴ Gwaha inkeb Maria beleñ wol hejbe, “Nebe forjeñ wor po, alya ma hitiñ. Gega daha matbe ge yaha goyen forok yiyyen?” inyiñ.

³⁵ Irkeb miyon gore, “Moñ, Holi Spiritbe ge hitte katyeñ. Irke Al Kurun tonjeñ yan wor po det kurun gayen yiryiñ al gote tareñbe ge hitte katyeñ. Irkeb dirin kawañ kerayin. Dirin gobe Al Kurun hitte mat wayyen niñgeb, yenbe mata buluñ miñmoñ, al wukkek wor po hiyen. Goke teñbe dirin gobe Al Kurunyen Urmiñ wor po inen hinayıñ.

³⁶ Be, nononje Elisabet niñ nura. Yenbe alik buluñ wor po, epte ma dirin kawañ kertek gega, biñ yan hi. Gabe gagasim 6 hihi.

³⁷ Niñgeb Al Kurun diliñdeb det kura meteñjeñ ga moñ,” inyiñ.

³⁸ Gwaha inkeb Maria gore, “Nebe Doyañ Al Kurunyen meteñ bere po. Niñgeb daha kura nire yenbe igin ala, yen nura gwahade po niryeñ,” inyiñ. Be, gwaha inkeb Al Kurunyen miyon go Maria tubul teñ kuriñ.

Maria kuñ Elisabet kinyiñ

³⁹ Be, Al Kurunyen miyon beleñ mere iryen go kamereb Maria gobe mere goyen

keñkela bebak tiye yen gitik teñbe araneñ po nononjiñ Elisabet hitte kuriñ. Yenbe Yudia nañare niñ dugu bana goñ taun kura gor hiyen geb gor po kuriñ.

⁴⁰ Kun Sekaraiajen yare forok yen Elisabet keneñbe pere iryen.

⁴¹ Irkeb pere iryen goyen Elisabet beleñ nurkeb dirin Elisabet biñde hinhin gore dirkuk tiyyen. Goyare goyenbe Holi Spirit beleñ Elisabet ketal uryen.

⁴² Irkeb nononjiñ Maria go kawan po gaha inyiñ: “Gebe Al Kurun beleñ guram girde igin igin wor po giryen. Niñgeb gebe bere hoyan yara moñ. Irde dirin teñ besa irayen goyen manañ Al Kurun beleñ guram irde igin igin iryen!

⁴³ Da mata igin goyen timekeb Al Kurun beleñ ne niñ amaneñ nurt nunenbe Doyañ Al Kurunyer milin gare ne hitte waya!

⁴⁴ Ge beleñ wan pere nirkeb goyare po dirin bener hi gare amañ hen dirkuk tiya.

⁴⁵ Gebe Al Kurun beleñ mata kame forok yiyyen goke momoñ giruñ goyen fudinde yen dufayge tareñ iran. Niñgeb Al Kurun beleñ ge niñ amaneñ nurt gunyen!” inyiñ.

⁴⁶⁻⁴⁹ Irkeb Maria gobe gaha iryen:

“Nebe Al Kurunyen meteñ bere po, deñnem moñ.

Gega ne niŋ nurd-kakala nirde hiyen.

Ningeb Doyaŋ Al Kuruŋbe deňem turŋun yan irde hime.

Irde Al Kuruŋ, Numul-gaŋ teŋ teŋ Al goke bener mat amanęŋ wor po nurde unęŋ hime.

Al Kuruŋ saňiŋ miňyan beleň ne hitte mata kuruŋ forok yiruŋ.

Ningeb gayenter mat kuŋ kuŋ al kame kame forok yeŋ hinayin goreb ne niŋ yeŋ,

‘Yeŋbe Al Kuruŋ beleň amanęŋ wor po nurd unyin,’ yeŋ hinayin.

Al Kuruŋ po ga turŋun yan wor po.

50 Al Kuruŋbe yeŋ palap irde haŋ mar goyen bunięŋ nurde yunęŋ hiyen.

Yenbe al kame kame forok yeŋ palap irde hinayin goyen wor gwahade po yirde hiyen.

51 Yeŋbe tareň miňyan geb, haninde meteŋ karkuwaŋ karkuwaŋ teŋ hinhin gwahade teŋ hiyen.

Irde al kura mar du-fayminde neŋ po ga igin yeŋ haŋ mar goyen gasa yirde yakira tike bur yeŋ kuŋ hinayin.

52 Yeŋbe megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ, ‘Neŋ po ga igin,’ yeŋ haŋ mar goyen deňem moŋ yiryeŋ.

Gega al yinęŋ turuŋ ma yirde haŋ marbe deňem yan yiryeŋ.

53 Yeŋbe al kura tareňninide epte ma meteŋ titek yeŋ haŋ mar goyen faraŋ yurde igin igin yirde hiyen.

Munaŋ saňiňninide epte meteŋ titek yeŋ haŋ mar gobe uliŋ uliŋ yakira teŋ hiyen.

54-55 Be, bikken Al Kuruŋbe asininiŋ Abrahamya foňeňmiň yagoya hitte biňa teŋ hinhin.

Yenbe mel go bunięŋ yirdebiňa teŋ hinhin goyen goke biŋ sir ma yeŋ hinhin.

Ningeb Al Kuruŋbe meteŋ marmiň Israel mar goyen hugięŋ bunięŋ nurde yunęŋbe faraŋ yurde hiyen,’ yiriŋ.

56 Be, Maria go gagasi karwo gwahade Elisabetya heŋbe mulgaŋ heŋ tiyuňmiňde kuriŋ.

Yon Baptais kawaŋ hiriŋ

57 Be, Elisabet diriŋ kawaŋ kerd kerd nalum forok yekeb diriŋ al diriŋ kawaŋ kiriyin.

58 Irkeb Elisabet gote tayneŋya al buda taunde gor hinhanya gore mere momoňmiň nurdeb, “Doyaŋ Al Kuruŋ beleň bunięŋ nurd unuŋ geb, gogo diriŋ kawaŋ kera,” yeŋbe tumňaŋ amaŋ haminj.

59 Be, diriŋ go kawaŋ hiriňde mat kuŋ naŋa fay 8 hekeb guba yeŋ unniŋ yeŋ

wayamiñ. Irdeb guba yeñ uneñbe deñembe naniñ go po deñe eke kirniñ yamiñ.

⁶⁰ Gega mere go nurde milinj beleñ huwardeb, "Moñ, deñembe Yon intek," yiriñ.

⁶¹ Irkeb mel gore wol henjbe, "Geya almegeyat taytiriñ yago kura deñe gwahadem moñ!" inamiñ.

⁶² Irdeb naniñ wor hanij tuñjande po, "Urge deñembe ganuñ?" yeñ gusuñjañ iramiñ.

⁶³ Irkeb Sekaraia gore wol henj urminj deñe kaye yeñ hanij tuñjande po kañ kanjde niñ he parwek niñ yinyiñ. Irkeb tawañ unkeb go hende, "Deñembe Yon," gwahade kayiñ. Irkeb al buda kuruj gor gabu iramiñ goyen diliñ fot yamiñ.

⁶⁴ Irkeb goyare po Sekaraia go melak hipirkenj heke mere tiyyiñ. Irdeb Al Kuruj niñ amanenj nurde turuj iryiñ.

⁶⁵ Gwaha tikeb al buda tiyuñ goyenter hinhan mar gobe dinorj kok yamiñ. Irdeb mata kuruj yenamiñ go tagalde tukukeb taun Yudia nañare niñ dugu bana hinhan gor niñ mar beleñ mere momoñ goyen nurde tukutiñ ala tiyamiñ.

⁶⁶ Dirij gobe Al Kuruj beleñ doyañ irde hinhan geb, al tumjanj mere go nuramiñ marbe mata kuruj goke du-fay po heñ hinhan. Irde, "Dirij go kuñ kuruj henjbe al

dahade hiyenj?" yeñ kadom gusuñjañ gird teñ hinhan.

Sekaraia beleñ kame mata forok yiyyen goke tagalyij

⁶⁷ Be, Yon naniñ Sekaraia go Holi Spirit beleñ wañ ket-al urkeb kame mata forok yiyyen goke gaha yiriñ:

⁶⁸ "Israel marte Al Kurujbe Doyañ Al Kuruj.

Yenj beleñ wañbe alya bereyamiñ kidoma bana mat yinjen hitte yumulgañ tiyyen.

Ninjeb yeñ po ga amanenj nurde uneñ turuj irde hitek.

⁶⁹⁻⁷¹ Yeñbe bikkej mere basañ marmiñ yinke meremiñ basañ henjbe,

'Al Kuruj beleñbe buluñ nurd dunenj asogo dirde hañ marte yufukde mat dumulgañ tiyyen,' yineñ asininiñ yago momoñ yirde hinhan.

Ninjeb Al Kurujbe yinjen yeñ hinhan gwahade goyen po, neñ dawartek al tareñ miyanj wor po goyen* metenj almiñ Dewityen miñde mat forok irde dunyenj.

⁷²⁻⁷⁵ Al Kurujbe asininiñ yago buniñej nurde yunenj hinhan.

Goke teñbe hañkapyä asininiñ Abraham hitte gahade biña tiyyiñ:

* **1:69-71:** Hiburu merere katiñ asañdebe, "bulmakaw hirkam" gwahade katiñ hi. (Liway 4:7,18,25)

'Israel marbe asogom yufukde mat yawareŋ.

Irkeb kafura ma heŋ ne dolon nirde hinayin.

Hinayin kuruŋ goyenbe tumjaŋ delner wukkenj wor po, huwak po heŋ gab dolon nirde hinayin, yirin.

Al Kurunje asininiŋ yago hitte biŋa tareŋ wor po gwahade teŋ hin hin goyen biŋ sir ma yeŋ hiyen.

76 Be, urne Yon, gebe Al Kurun tonŋeŋ yan wor po beleŋ mere basan almiŋ giryen.

Irkeb ge wa meheŋ heŋ Doyaŋ Al Kurun wayyen yitiŋ goke beleŋ kerayin.

77 Niŋgeb gebe daha mat Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereyat mata buluŋ halde yuneŋbe yumulgaŋ titek belŋeŋ goyen yikala yirde hayin.

78 Al Kurunje biŋde mat wor po buniŋeŋ nurde duneŋ hiyen.

Niŋgeb Doyaŋ Al Kurun gobe kame neŋ hitte wayyen.

Yen wayyen goreb naŋa fay urke wuk yen tuka go gwahade diryeŋ.

79 Niŋgeb yen beleŋbe al kidoma bana heŋ mata buluŋ teŋ Al Kurun diliŋde kamtiŋ mar goyen Al Kurun dirŋeŋ wen heŋ heŋ

beleŋ goyen yikala yirde hiyen.

Irdeb bininiŋ kamke igin heŋ heŋ belŋeŋde gor dukuyeŋ," yirin.

80 Be, Sekaraia urmiŋ Yon gobe biŋde mat Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ wor po nurdyu nurdyu kuruŋ hiriŋ. Irdeb sawsawa po kuruŋ naŋa bana kuriŋ. Kun gon heŋ heŋbe nalu untiŋde gorbe meteŋmiŋ miŋ ure yeŋ Israel mar diliŋde forok yirin.

2

Yesu kawaŋ hiriŋ nalu

1 Be, goyarebe Ogastus beleŋ Roma gabmanyen doyaŋ al kuruŋ Sisar hinhin. Be, al gore meteŋ marmiŋ gaha yinyiŋ: "Ne beleŋ naŋa doyaŋ yirde hime bana kuruŋ goyen alya bereya deŋem yawarnayin. Irke gab teksbe dahade forok yiyyen yeŋ nurtek," yinyiŋ.

2 Be, Al kapyan heŋ heŋ mata gobe tiŋeŋ gogo po ga tiyamiŋ. Goyareb Kviriniusbe Siria naŋare niŋ doyaŋ al kuruŋ hikeya al kapyan heŋ heŋ mata goyen forok yirin.

3 Irkeb Roma gabman beleŋ naŋa doyaŋ yirde hin hin bana gon niŋ mar gobe taunmiŋyaŋ taunmiŋyaŋ deŋniniŋ yirniŋ yen kwaminiŋ.

4 Niŋgeb Yosepbe Galili naŋare niŋ taun Nasaret matbe Yudia naŋare niŋ taun Betlehem kuriŋ. Yenbe Dewityen miŋde niŋ al niŋgeb,

Dewityen taun Betlehem inen hanjende gor kuriñ.

⁵ Mariabe Yosep mekerd unamiñ geb, tumjan dendere yerye yen kwaryum. Goyen natureb Maria go dirin kawañ kertek binde hiriñ.

⁶ Betlehem gor hikeyabe dirin fulgañ hiriñ.

⁷ Gorbe ya kura al gisaw niñ wañ damu teñ ferd ferd ya goyen makiñ heñ tukamiñ. Niñgeb gor kura heñ dirin kawañ kertek moñ hiriñ. Irkeb al wañ ya damu teñ ferd ferd ya kura gote yufuk bana, dapña yerde hanjen gasunđe gor kuñ urmiñ mataliñ kawañ kiriyñ. Irdeb sope irde teñ amil po mala tiyyiñ. Irde teñbe dapña beleñ yamuñ nene hanjen koron yara kurun goyen bana goñ tubuljan tike hin hin.

*Sipsip doyañ mar beleñ
Yesu kawañ hiriñ goyen nuramij*

⁸ Yesu kawañ hiriñ goyen wawuñbe sipsip doyañ mar kura sipsipmiñ taun sinjare doyañ yirde hanjen gwa-hade teñ hin han.

⁹ Irke Al Kurunyen miyon yen hitte forok yeke Doyañ Al Kurunyen sanj turjuñ yan goyen hulsi yara heñ nañä timiytiñ teñ milgu yiryiñ. Irkeb kafura wor po hamiñ.

¹⁰ Gega Al Kurunyen miyon beleñ, "Kafura heñ ma yo. Nebe mere igin megen niñ mar beleñ nurde amañ hetek

mere goyen momoñ direñ ti-him geb.

¹¹ Hanjkabe deñ gayen Al Kurun hitte Dumulgañ teñ teñ Al goyen Dewityen taun Betlehem gor kawañ hihi. Yenbe Mesaia, Doyañ Al Ku-ruñ.

¹² Niñgeb dirin go kinniñ yen kuñbe amil po mala titiñ dapña beleñ yamuñ nen hanjen koron yara kurun bana goñ hike keneñ gab mere momoñ dira gobe gago yen nurnayiñ," yinyiñ.

¹³ Gwaha yinkeb goyare po Al Kurunyen miyon budam wor po forok yen kadom goya heñbe Al Kurun niñ amaneñ nurde turuñ irde,

¹⁴ "Al Kurun tareñmiñ kurun wor po go gab turuñ irde isoka irniñ.

Munañ megen niñ mar Al Kurun beleñ amaneñ nurde yuneñ hi gobe biñ kamke ga hin-nayiñ," yamiñ.

¹⁵ Al Kurunyen miyon go gwaha teñbe yubul teñ Al Kurun hitte mulgañ hamiñ. Irkeb sipsip doyañ mar goreb, "Betlehem kuniñ. Irde Doyañ Al Kurun beleñ mere dira go kuñ kinniñ," yamiñ.

¹⁶ Irdeb arañ po Betlehem kuñbe Yosepya Mariaya yenamij. Dirin hanjkapok gobe dapña beleñ yamuñ nen hanjen koron yara kuruñ bana goñ hike kenamij.

¹⁷ Keneñbe dirin goke Al Kurunyen miyon beleñ yinyiñ goyen taunde gor niñ

al hoyaq wor momoq yirde tukamiq.

¹⁸ Irkeb mel gote mere go nurdeb hurkuqkat tiyamiq.

¹⁹ Munaj Mariabe sipsip doyaq mar beleq mere tiyamiq kuruj goyen teq biinde kerde goke hugineq dufay heq hinhin.

²⁰ Be, sipsip doyaq mar go kuqbe Al Kurunyen miyon beleq yinyiq gwahade po kenamiq geb, mulgan heq henyebe Al Kurunj niq amaneq nurde denem turqun yaq irde kasor irdya irdya kwamiq.

Yesu go Al Kuruj niq unaryum

²¹ Be, kawaq hiriinde mat kuq naqkahal 8 heke Yuda marte tikulare guba yeq uner denembe Yesu inaryum. Denje gobe Yesu goyen miliq biinde ma forok yekeya Al Kurunyen miyon beleq denje urde unyiq.

²²⁻²³ Be, Maria go diriq kawaq kiriyiq goyen kun ig uliq titek hekeb Moseyen saba gama irde wuk yeq yeq mata* tiye yeqbe Jerusalem kwaryum. Goya goyenbe Al Kurunyen saba asanjdebe, "Al diriq mataliqbe ne niq nuneq hinayiq," yiriq geb, go po gama irye yeq Yesu manaq teq kwaryum.

²⁴ Ire unya gobe Moseyen saba gama irdeb Maria ig uliq teq teq ge teqbe kalyinqi irawa gwahade kura

yukuq Al Kuruj doloq ird ird mata doyaq mar yunyeke kumga tinaiq yeqbe Jerusalem kwaryum.

²⁵ Be, Yerusalem gorbe al salanjeq kura hinhin. Denembe Simeon. Yeqbe Al Kuruj diliinde al huwak po heq Al Kurunyen mata kejkela gama irde hinhin. Yeqbe Holi Spirit ketal urtiq hiyen. Simeonbe Israel mar kanduk bana haq goyen daha naqab gab Al Kuruj beleq faraq yuryeq yeq doyaq heq hinhin.

²⁶ Yeqbe Holi Spirit beleq hakot, "Gebe delge hikeya po Al Kurunyen Mesaia forok yeke kenaiq," inyiq.

²⁷ Niqgeb ire unya gore Moseyen saba gama irde gwaha gwaha tinaiq yitiq goyen tiyye yeq Yesu teq Al Kurunyen ya balemde kwaryum goya goyenbe Holi Spirit beleq al goyen bul irde Al Kurunyen ya balemde tukurij. Be, ire unya go yare gor wakeb

²⁸ Simeon beleq diriq go tenje besa irde amaneq nurde Al Kuruj turqun irde gaha yiriq:

²⁹⁻³⁰ "Doyaq Al Kuruj, gere alya bereya Yumulgan teq teq Al niq ninariq gob haqka gago delner kenhem.

Niqgeb Israel mar niq kandukjeq nurde himyen gobe hipirkeq nurhem

* **2:22-23:** Moseyen sabarebe bere kura diriq kawaq kerde wawuq 40 heke gab Al Kurunyen ya balemde kuq ig uliq tiyyen gwahade katin hi. (Liwai 12:2-8)

geb, ninariŋ gwahade
po igiŋ kameŋ.

31 Al gabe megen niŋ alya
bereya beleŋ tumŋaŋ
diliŋde kennayiŋ yeŋ
forok iraŋ.

32 Yeŋbe al miŋ hoyan Yuda
mar moŋ goyen Al
Kuruŋ hitte kuŋ kuŋ
beleŋ goyen yikala
yirde hiyen.

Irde yeŋ beleŋ gere al
kudiŋeŋ Israel mar
hitte mat forok yitiŋ
goke al hoyan beleŋ
Israel mar deŋem
turnŋaŋ yaŋ yirde
hinayiŋ,” yiriŋ.

33 Be, Simeon beleŋ Yesu
niŋ mere tiyyiŋ go nurdeb
ire uŋya gobe dinoŋ kok
yaryum.

34 Irdeb ire uŋya goyab
urminya goyen Simeon beleŋ
guram yirde tareŋ yirdeb
Yesu milŋ Mariabe gaha
inyiŋ: “Yuda mar budambe
diriŋ gare yirke sanŋiŋ
henayiŋ. Munaŋ kurabe bu-
lunŋ nurde katnayiŋ. Yeŋbe
Al Kuruŋ beleŋ teŋ kerke
wayuŋ goyen al budam igiŋ
ma nurde unnayiŋ.

35 Yeŋ beleŋbe alyen du-
fay banare niŋ goyen yade
kawan yiryeŋ. Irkeb goyen
goke daha wet kura irnayiŋ
goreb bubulkuŋge tutma tike
bege misiŋ kuruŋ wor po
katayiŋ,” inyiŋ.

36 Be, goya goyenbe Asa
mar biriŋ kura deŋembe Ana
wor gor hinhin. Naniŋbe
Fanuel. Bere gobe Al Ku-
ruŋyen mere basaŋ heŋ heŋ

bere. Yeŋbe dama 7 po uŋya
hikeb uŋ kamyiŋ.

37 Irkeb beretap heŋ kuŋ
kuŋbe damam 84 hiriŋ.
Yeŋbe Al Kurunyen ya balem
goyen muŋ kura tubul teŋ
hoyanje ma kuŋ hiyen.
Irdeb hugiŋeŋ naŋkahalya
wawunuŋa gor heŋ yende alya
bereya Al Kuruŋ beleŋ faraŋ
yuri yeŋ gusuŋaŋ irde dolon
irde, kurareb biŋge kutŋa
irde heŋya gab gusuŋaŋ irde
hiyen.

38 Simeon beleŋ Maria
mere irde hikeyabe Ana
wor kuŋ yeŋ hitte heŋ Al
Kuruŋ niŋ amaneŋ nurde
uneŋ kasor iryiŋ. Irdeb
Yuda mar Al Kuruŋ beleŋ
yumulgaŋ teŋ teŋ niŋ doyaŋ
heŋ hinhin mar goyen diriŋ
goke momoŋ yiryiŋ.

39 Be, ire uŋya gobe
Moseyen saba goyen gama
irde tukuŋ pasi irdeb urmiŋ
teŋ tiyuŋmiŋ Galili naŋare
niŋ taun Nasaret mulgaŋ
haryum.

40 Gor heŋyabe diriŋ go ku-
ruŋ heŋ hinhin. Yeŋbe du-
faymiŋ wukkeŋ wor po, diriŋ
hoyan yara moŋ. Al Kuruŋ
beleŋ keŋkela wor po faraŋ
urde igiŋ igiŋ irde hinhin.

*Yesube foŋeŋmiŋde Al Ku-
ruŋyen ya balemde kuriŋ*

41 Damam damam Yesu
milŋya naniŋya gobe

huginej Pasoba[†] dula nalu kuruŋ goke teŋ Yerusalem kuŋ hinhan.

⁴² Be, Yesu go damam 12 hirinjya wor teŋ hinhan gwahade po Pasoba niŋ teŋ Yerusalem kwamiŋ.

⁴³ Be, Pasoba nalu go hubu hekeb Yesu naniŋya miliŋya go Yerusalem tubul teŋ naŋjam mulgaŋ heŋ hinaryum. Gega Yesube Yerusalem hinhin goyen go ma nuraryum.

⁴⁴ Al budam kuŋ hinhan geb, Yesube gaŋ tumŋaŋ kuŋ hite yeŋ nurde hinaryum. Be, kuŋ wawuŋbaŋa heke urmiŋ ge teŋ tayŋenja kadom yagoya goyen gusuŋaŋ yirde naŋkenaryum.

⁴⁵ Gega ma po kenaryum. Irde fay urkeb mulgaŋ heŋ Yerusalem kuŋ naŋkenye yeŋ kwaryum.

⁴⁶ Kuŋ sar kumaŋ kumaŋ hekeb wawuŋ hiriŋ. Be, fay urke gab sopte naŋkenye be Al Kurunyen ya balem koya beleŋ po milgu irtiŋ bana hurkuŋbe kenaryum. Yeŋbe Yerusalem gor niŋ Moseyen saba mar kahal bana heŋbe merem palŋa yirde, gusuŋaŋ yirde teŋ hinhin.

⁴⁷ Irdeb al buda gore gusuŋaŋ irde hikeb keŋkela po wol heŋ yunej hinhin. Irde mere teŋ hinhin go manaj nurdeb, "Diriŋ gabe

biŋ bak yitiŋ wor po be!" yeŋ hurkuŋkat tiyamiŋ.

⁴⁸ Be, Yesu go gwaha teŋ hikeb naniŋya miliŋya beleŋ urmiŋ go kenej hurkuŋkat tiyaryum. Irdeb miliŋ beleŋbe, "Eke, daniŋ geb gwaha diraŋ? Nanakeya neyabe ge niŋ galgalŋeŋ nurde naŋkenenja gago wayhar," inyiŋ.

⁴⁹ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Daniŋ geb ne niŋ naŋkenenja har? Naniŋde yare hi yeŋ ma nurde har?" inyiŋ.

⁵⁰ Gega mere yiryiŋ gote miŋbe gwahade yeŋ ma nuraryum.

⁵¹ Be, Yesu go gwaha inenje Mariaya Yosepya irde mulgaŋ heŋ Nasaret kwamiŋ. Irdeb hinhin kuruŋ gobe meremiŋ po nurde gama irde hinhin. Munaŋ miliŋ Mariabe diriŋ gore mata teŋ hinhin goyen biŋde po kerde nurde hinhin.

⁵² Be, Yesu gob kuruŋ heŋ hinhin. Irkeb dufaymiŋ manaj wuk yeŋ hinhin. Al Kuruŋ beleŋ amanej nurde unej hinhin. Irkeb al beleŋ manaj gwahade po nurde unej hinhin.

3

Yon Baptais beleŋ Yesu niŋ

[†] **2:41:** Bikker Israel mar Isip naŋa tubul teŋ Kenan kunij tiyamiŋabe Al Kuruŋ beleŋ sipsip al diriŋ dirŋen gasa yirde darim yade yame kantayan sam yirnayiŋ inyiŋ. Munaŋ al kura gwaha ma tiyamiŋ marbe Al Kurunyen miyon beleŋ wanbe mel gote urmiŋ mataliŋya dapŋamij mataliŋya goyen tumŋaŋ gasa yirke kamamiŋ. Gega meremiŋ gama iramiŋ marbe miyonmiŋ beleŋ yubul tiyamiŋ goke dufay heŋ heŋ ge dula mata teŋ hinhan.

tagalyiŋ

(*Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8;
Yon 1:19-28*)

¹ Be, Taiberius beleŋ Roma gabmanyen doyaŋ al kuruŋ Sisar henjbe naŋa kuruŋ goyen doyaŋ yirke kuŋ kuŋ dama 15 hirinj. Goya goyenbe Roma gabman al Pontius Pailat beleŋ Yudia naŋa goyen doyaŋ irde hinhin. Goyenterbe Galili naŋabe Herot niŋ tubul tike doyaŋ irde hinhin. Irkeb kulinj Filipbe Ituria naŋaya Trakonitis naŋaya doyaŋ yirde hinhin. Munaj Abilene naŋabe al kura denjem Lisanias beleŋ doyaŋ irde hinhin.

² Go nalu goyenterbe Anasya teŋak Kaiafasa beleŋ Al Kuruŋ doloŋ ird ird mata doyaŋ marte kuruŋmiŋ hinaryum.*

Be, goya goyenbe Al Kuruŋ beleŋ Sekaraia urmiŋ Yonbe sawsawa po kuruŋ naŋa bana goŋ hinhin goyen hoy iryinj.

³ Irkeb Yodan fe siŋa naŋa hinhin bana go kuŋ hinhin. Kuŋ henjabe alya bereya goyen, "Mata bulunṭiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bitiŋ mulgaŋ henaŋ, irde baptais tenaŋ. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ mata bulunṭiŋ halde dunyenj," yeŋ tagalde kuŋ hinhin.

⁴ Yon Baptais beleŋ Doyaŋ Al Kuruŋ wayyen goke alya

* **3:2:** Anasbe alik henjbe Al Kuruŋ doloŋ ird ird mata doyaŋ ird ird meten goyen tubul tike teŋak Kaiafas beleŋ gasuŋmiŋ teŋ meten go teŋ hinhin. Gega Anas beleŋ Kaiafas goyen dufaymiŋ unen hinhin.

bereya biŋ gitik yirde ga hinayıŋ yen gwaha teŋ hinhin kuruŋ goke bikkeŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ asanđe gahade kayyiŋ hi:

"Sawsawa po kuruŋ naŋa bana goŋ al kura forok yeŋbe alya bereya beleŋ Doyaŋ Al Kuruŋyen mere nurde gama ird ird niŋ dufay gitik teŋ teŋ ge gahade kuware tagalde hiyenj: 'Doyaŋ Al Kuruŋ waŋ waŋ ge teŋ beleŋ ker-naŋ.'

Beleŋminj sope irde huwa irnaŋ.

⁵ Gwaha tiniŋ yeŋbe naŋa dukuŋ dukuŋ daŋ yunke waŋ hurku-nayıŋ.

Duguya higiliŋya yawarke kateŋ bantoto henayinj.

Belenj kokanj yade huwa yirdeb beleŋ hurkuŋkatnej yade sirsarnej yirnayinj.

⁶ Irkeb Al Kuruŋ beleŋ alya bereya yumulgaŋ teŋ teŋ mata goyen al tumŋaj kennayinj, 'yen hiyenj,' yitinj. *Aisaia 40:3-5*

⁷ Be, yitinj gwahade po Yon beleŋ meten gwahade teŋ hikeb al budam yeŋ hitte baptais tiniŋ yeŋ waŋ hinhin. Irkeb go mar goyen yenenbe gaha yinyinj: "Deŋbe mata buluŋ po teŋ

hanj gega, mali baptais tiniŋ yeŋ wayhaŋ? Deŋ gab dufaytiŋ buluŋ wor po kunere dirŋeŋ weŋ yara. Goyenbe mali baptais tetek gab Al Kurunyen bearar go ma kentek yeŋ nurde hanj? Ganuŋ beleŋ gwaha dinuŋ? Epte ma wor po busaharnayin!

⁸ Ningeb fudinde wor po mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bitiŋ mulgaŋ hanj gote iginen Al Kuruŋ diliŋde mata iginj huwak goyen po teŋ hinayin. Munaŋ, ‘Neŋbe Abraham dirŋeŋ weŋ geb, Al Kurunyen bearar ma tetek,’ yeŋ hanyen. Gega mata buluŋtiŋ ma yubul tinayiŋbe meretiŋ gobe miŋ miŋmonj wor po hiyyen. Al Kuruŋbe iginj hora gayen yade Abrahamen dirŋeŋ weŋ yiryeŋ geb.

⁹ Saporbe bikken he minjde ilde ilde niŋ ep irtiŋ hi yara Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋtiŋ gote murunjem duntekbe binde wor po hi. Ningeb he kura iginen ma heŋ hiyen gobe ilde kak alare temeynayiŋ gwahade goyen po, deŋ gayen mata buluŋtiŋ ma yubul tinayiŋbe Al Kuruŋ beleŋ yende al ma dirde dakira tiyyen,” yinyinj.

¹⁰ Irkeb al buda gore, “Ningeb neŋbe daha teŋ gab iginj hetek?” inaminj.

¹¹ Irkeb wol heŋbe, “Al kura uliŋhormiŋ irawa kenem uŋkureŋbe al go miŋmonj goyen unyeŋ. Irdeb al kura biŋgem yaŋ wor go

miŋmonj al keneŋbe gwaha po tiyyen,” yinyinj.

¹² Be, Yuda mar kura Roma gabman niŋ teks yade hanyen mar manan baptais tiniŋ yeŋ waŋ gor hinhan. Niŋgeb yeŋ beleŋ, “Tisa, neŋbe daha titek?” yeŋ gusuŋaŋ iramiŋ.

¹³ Irkeb wol heŋbe, “Gabman beleŋ dunen hiyen hora goyen po yade hinayin. Munan go hende sopte ma yade hinayin,” yinyinj.

¹⁴ Irkeb fulęja mar gor hinhan gore wor, “Munaŋ neŋbe daha titek?” inaminj. Irkeb Yon Baptais beleŋ wol heŋbe, “Deŋbe hora yawarniŋ yeŋ al gasa yirniŋ yirniŋ yirde detmiŋ kawem ma yade hinayin, irde usi matare goya merere ma yukuŋ hinayin. Horabe meteŋ teŋ hanyen gote murunjem po teŋbe ep gogo yeŋ nurde hinayin,” yinyinj.

¹⁵ Be, Yuda mar gobe tumňaŋ Mesaia niŋ hakot po doyan heŋ hinhan geb, Yon Baptais beleŋ mata teŋ hinhan goyen keneŋbe yeŋbe Mesaia wet yeŋ dufay heŋ yinjeng uliŋ tagalde hinhan.

¹⁶ Irkeb Yon beleŋ nurdeb, “Nebe fe uliŋ po baptais dirde hime. Gega harhoknerbe al kura wayyeŋ. Al gote tarenbe kuruŋ wor po. Yeŋbe al turňuŋ yaŋ wor po geb, ne gahade gare epte ma yeŋ ge teŋ meteŋ kuruŋ titek hime. Kahan basaŋmiŋde niŋ kaŋ urguŋ kaŋ yugu teŋ

teñ gobe meteñ kuruñ moñ gega, go wor nebe epte moñ yeñ nurde hime. Yeñ beleñ gab Holi Spiritya kakya beleñ baptais diryenj.

¹⁷ Irde yeñbe al kura wit igineñ yawareñ yeñ kutummin tukun ñigineñya sikkenjya pota yirde igineñbe goyen yerd yerd ya bana yerde sikkenj go yade kumga tiyyenj go gwahade diryenj. Niñgeb al kame wayyeñ goreb meremij ma gama irde hinayin marbe kak hugineñ hitekde gor yimiyyenj,” yinyinj.

¹⁸ Be, Yonbe alya bereya saba budam hoyan manaj momoñ yirde tareñ yirde hinhin. Irde mere igiñ Al Kurunj beleñ alya bereyaminj yumulgañ tiyyenj goke momoñ yirde saba yirde hinhin.

¹⁹ Irdeb Galili naña gote doyañ al kuruñ Herot beleñ kulinde bere Herodias goran iryinj goke teñ Yon beleñ, “Mata buluñ tiyanj,” inej goke inej tiyyinj. Goyenbe go po moñ. Mata buluñ hoyan teñ hinhin kuruñ goke manaj kawan po momoñ iryinj.

²⁰ Gega Herot gobe mata buluñ teñ hinhin goyen bada hitjenjbe go hende po bak uneñ fulenj marmiñ yinke Yon go teñ koyare keraminj.

*Yesu baptais tiriñ irde
Yesuyen megen niñ asem yago
(Matiyu 1:1-17; 3:13-17;
Mak 1:9-11)*

²¹ Be, Herot beleñ Yon Baptais teñ koyare ma

kiryinyabe al Yesuyen budam Yon hitte kuñ baptais teñ hinhin. Goya goyenbe Yesu manaj yeñ hitte baptais tiriñ. Be, Yesu go baptais teñbe Al Kurunj mere irde hikeb goya goyen po nankin hol yirinj.

²² Irkeb Holi Spirit beleñ kawan po Yesu hitte nu foy teñ kattinj yara teñ kateñ kipiryinj. Irkeb al melak kura nañkiñde mat, “Gebe urne, bubulkunjne wor po. Nebe ge niñ bener mat amaneñ wor po nurde gunenj hime,” yirinj.

²³ Be, Yesube damam 30 gwahade heñ baptais go teñbe meteñmij miñ uryinj.

Be, Yesu gobe al beleñ Yosep urmiñ yeñ nurde uneñ hinhin. Yesu asem yago yitiñbe gahade: Yosepbe Heli urmiñ.

²⁴ Helibe Matat urmiñ. Matatbe Liwai urmiñ. Liwaibe Melki urmiñ. Melkibe Yanai urmiñ. Yanaibe Yosep urmiñ.

²⁵ Yosepbe Matatias urmiñ. Matatiasbe Amos urmiñ. Amosbe Nahum urmiñ. Nahumbe Esli urmiñ. Eslibe Nagai urmiñ.

²⁶ Nagaibe Mat urmiñ. Matbe Matatias urmiñ. Matatiasbe Semen urmiñ. Semenbe Yosek urmiñ. Yosekbe Yoda urmiñ.

²⁷ Yodabe Yoanan urmiñ. Yoananbe Resa urmiñ. Resabe Serubabel urmiñ. Serubabelbe Sealtiel urmiñ. Sealtielbe Neri urmiñ.

- ²⁸ Neribe Melki urmiñ.
Melkibe Adi urmiñ.
Adibe Kosam urmiñ.
Kosambe Elmadam urmiñ. Elmadambe Er urmiñ.
- ²⁹ Erbe Yosuwa urmiñ.
Yosuwabe Eliese urmiñ.
Eliesebe Yorim urmiñ.
Yorimbe Matat urmiñ.
Matatbe Liwai urmiñ.
- ³⁰ Liwaibe Simeon urmiñ.
Simeonbe Yuda urmiñ.
Yudabe Yosep urmiñ.
Yosepbe Yonam urmiñ.
Yonambe Eliakim urmiñ.
- ³¹ Eliakimbe Melea urmiñ.
Meleabe Mena urmiñ.
Menabe Matata urmiñ.
Matatabe Natan urmiñ.
Natanbe Dewit urmiñ.
- ³² Dewitbe Yesi urmiñ.
Yesibe Obet urmiñ. Obetbe Boas urmiñ. Boasbe Salmon urmiñ. Salmonbe Nason urmiñ.
- ³³ Nasonbe Aminadap urmiñ. Aminadapbe Atmin urmiñ. Atminbe Arni urmiñ. Arnibe Hesron urmiñ. Hesronbe Peres urmiñ. Peresbe Yuda urmiñ.
- ³⁴ Yudabe Yekop urmiñ.
Yekopbe Aisak urmiñ.
Aisakbe Abraham urmiñ. Abrahambe Tera urmiñ. Terabe Nahor urmiñ.
- ³⁵ Nahorbe Seruk urmiñ.
Serukbe Reu urmiñ.
Reube Pelek urmiñ.
Pelekbe Eber urmiñ.
Eber gobe Sela urmiñ.
- ³⁶ Selabe Kainan urmiñ.

Kainanbe Arpaksat urmiñ. Arpaksatbe Siem urmiñ. Siembe Noa urmiñ. Noabe Lamek urmiñ.

³⁷ Lamekbe Metusela urmiñ. Metuselabe Enok urmiñ. Enokbe Yaret urmiñ. Yaretbe Mahalalel urmiñ. Mahalalelbe Kenan urmiñ.

³⁸ Kenanbe Enos urmiñ.
Enosbe Set urmiñ. Setbe Adam urmiñ. Irde Adambe Al Kurun beleñ iryinj.

4

Satan beleñ Yesu tuŋaŋ uryinj

(Matiyu 4:1-11; Mak 1:12-

13)

¹ Be, Yesu gob Yodan fete Yon hitte baptais teŋbe fe go tubul teŋ kuriñ. Goya goyenbe Holi Spirit beleñ ketal urdeb teŋ sawsawa po kuruŋ naŋa bana goŋ tukuriñ.

² Goŋ kunte be naŋkahal 40 hinhin. Goyare goyenbe Satan beleñ mata buluŋ kurayen kurayende tuŋaŋ urtiinde hinhin. Goŋ hinhin goya goyenbe biŋge kutŋaŋre hinhin geb, kunte kunte naŋkahal 40 go murunđe hekeb biŋge buluŋ wor po iryinj.

³ Be, Satan beleñ goyen keneŋbe hora kura ikala irde, "Gebe fudinde Al Kurun Urmiñ kenem hora ga inke beret hekeb nawa," inyinj.

⁴ Irkeb Yesu beleñ wol heŋbe, "Al Kurunyen

asañdeb, ‘Albe biŋge hende po ma hanjen,’ yitiŋ hi,” inyinj.

⁵ Be, gor matbe Uŋgura gore Yesu go naŋa kota tukunjbe alya bereya megen hanj kuruj goyen wawunj unjkureŋde po ikala iryinj.

⁶ Irdeb, “Megen hanj mar kuruj gayen doyaŋ yird yird sanjin gobe ne nuntinj. Niŋgeb al kura une yenjbe iŋinj ala yubul teŋ uneŋ. Niŋgeb gunej.

⁷ Goyenbe mali ma gunej. Turuŋ nirde dolon nirke gab det kuruj goyen yubul teŋ gunmeke gere henayinj,” inyinj.

⁸ Irkeb Yesu beleŋ wol henjbe, “Al Kuruŋyen asaŋdebe, ‘Al Kuruj po gab dende Doyaŋ Al Kuruj geb, yenj po ga turuŋ irde dolon irde yenj ge po meteŋ teŋ hinayinj,’ yitiŋ goyen go ma nurde ha?” inyinj.

⁹⁻¹¹ Be, Uŋgura go Yesu teŋ Yerusalem tukunjbe Al Kuruŋyen ya balem kuruj hende hoyaj goyenter teŋ hurkuriŋ. Irdeb gaha inyinj: “Al Kuruŋyen asaŋdebe,

‘Ge niŋ teŋbe Al Kuruj beleŋ miyoŋmij yinke keŋkelə doyaŋ girnayinj.

Irdeb gakteŋ mugunyen goyenbe hanjide gisan heke kahanje hora beleŋ muŋ kura umulaw ma uryenj,’ yitiŋ. *Tikiŋ 91:11-12*

Niŋgeb gebe Al Kuruj Urminj kenem gar gare solok yeŋ kurka,” inyinj.

¹² Irkeb Yesu beleŋ wol henjbe, “Al Kuruŋyen mere asaŋde kura katinjbe, ‘Al Kuruj po ga Doyaŋ Al Kurunge. Niŋgeb tuŋaŋ urde tebaŋ ma irayinj,’ yitiŋ hi,” inyinj.

¹³ Be, Uŋgura gobe Yesu tuŋaŋ urmaŋ urmaŋbe bada heŋ kurare kura ga sopte tuŋaŋ ureŋ yenjbe tubul teŋ kuriŋ.

Nasaret niŋ marbe Yesu niŋ bada hamij

(Matiyu 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁴ Be, Yesu go Holi Spirit ketal urde tarenj irke mulgaŋ heŋ Galili naŋare kuriŋ. Irdeb meteŋ teŋ hikeb al Galili naŋa bana hinhan kuruj goyen mere momoŋmij nurtinj ala tiyaminj.

¹⁵ Yenjbe Yuda marte gabu yayaŋ kuŋ al saba yirde hinhan. Irkeb al mereminj nurde hinhan goreb turuŋ irde hinhan.

¹⁶ Be, Galili naŋa bana goŋ meteŋ teŋ heŋyabe Nasaret kuriŋ. Yenjbe taun goyenter heŋ kuruj hiriŋ. Be, yenjbe Sabat naſure hugiŋeŋ teŋ hinhan gwahade goyen po, Sabat naſu hekeb Yuda marte gabu yare kuriŋ. Irdeb Al Kuruŋyen mere kapyan hewe yeŋ huwaryinj.

¹⁷ Irkeb gabu ya goyenter niŋ meteŋ faraŋ al kura beleŋ asaŋ kura Al Kuruŋyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ kayyiŋ bili irtiŋ hinhan goyen

teñ Yesu unyin.* Irkeb hol irde mere kura katiñ goyen keneñbe kapyan hiriñ. Merebe gahade:

18-19 "Doyañ Al Kuruñbe alya bereya yumulgañ teñ teñ mere igin goyen al buniñeñ momon yirde saba yirde hayin yen basiñä niryin.

Irde nad nerke kwej timekeya, 'Kuñbe kanduk bana hanj mar goyen faran yurde yad siñä yirayin,
irde al diliñ titmiñbe sope yirayin,' ninuñ.

Irdeb, 'Al buluñyen yufukde heñ goltapñeñ nurde hanj mar goyen faran yurde yad siñä yirayin,

irde Al Kuruñ beleñ alya bereya igin yird yird nalube gago waya yen momon yirayin,' ninuñ.

Ninjeb goke teñbe Doyañ Al Kuruñ beleñ basiñä niryin geb, Holi Spirit beleñ ketal nurtiñ hime," yitin hi. *Aisaia 61:1-2; 58:6*

20 Be, kapyan heñ pasi irdeb asañ go bili irdeb tumulgañ teñ gabu yare gor niñ meteñ al go uneñbe kipiryin. Irkeb al buda gor hinhan kuruñ go diliñbe Yesu hende po iramiñ.

21 Irkeb Yesu beleñ, "Mere kapyan hemeke nurhan gote

igineñbe ne gago nenhan," yinyinj.

22 Be, gor hinhan mar gobe tumjañ sabamiñ igin nurde yen ge tagalaminj. Irde meremiñbe tareñ minyañ wor po goyen nurdeb dinonj kok yamiñ. Gega Yesu go keneñ bebak teñbe, "Al gabe Yosep urmiñ moñ?" yamiñ.

23 Mel gore gwaha yeke nurdeb Yesu beleñ gaha yinyinj: "Deñbe al beleñ mere kura gahade teñ hike nurde hanjen. Mere gobe gahade: 'Guram al, neñ sope dire yenbe gigeñ wa sope irayin,' yen hanjen. Ninjeb gwahade goyen po ne gayen deñ beleñbe, 'Tiyunger gar gayen Kapeneam taunde mata teñ hike nurtiñ goyen tike dilniniñde yentek,' ninniñ tahañ.

24 Gwahade yenayin gega, fudinde wor po dineñ hime, Al Kuruñyen mere basañ marbe tiyuñminde niñ mar beleñ meremiñ nurtek ma yirkeb yakira teñ hanjen," yinyinj.

25 Irde sopte gaha yinyinj: "Fudinde wor po dineñ hime. Al Kuruñyen mere basañ al Elaia hinhan natureb Al Kuruñ beleñ nañkiñ pet tikeb dama karwo irde gagasi 6 gayen kigariñ yilik muñ kura ma tiyyinj. Gwaha tikeb Israel naña kuruñ gobe biñge kamde kamde nalu kuruñ forok yiriñ. Goyare goyen

* **4:17:** Asañ gobe Aisaia beleñ hanjkapyä kayyiñ wor po goyen moñ. Gabe basañ heñ sopte kayamiñ kuruñ goyen kuramiñbe gago.

bana gonjbe beretap budam hinhan.

²⁶ Gega Elaibe Al Kurunj beleñ Israel niñ beretap kura hitte ma teñ kerke kuriñ. Gwaha irtiñenþe Saidon nañña bana goñ nin beretap kura Sarefat taunde hinhan geb, Elaia go teñ kerke yen hitte kuriñ.

²⁷ Be, Al Kurunyen mere basañ al kura Elisa hinhan natureb Israel nañarebe al budam busuka minyan hinhan. Gega yenþe Israel al kura ma sope iryin. Gwaha irtiñenþe al miñ hoyan Siria nañare niñ al Naman po gab sope iryin,” yinyin.

²⁸ Be, Yesu beleñ gwaha yinkeb al gabu ya bana hinhan mar kurunj gobe binj ar yamiñ.

²⁹ Irkeb huwarde Yesu go hamulare tukun timiñniñ yen upepel urde teñ taun sinjakde nañña hamulare gor teñ kwamiñ.

³⁰ Gega Yesu gobe dahan mat wet kura al buda goyen kahal pota yirde kuriñ.

Yesu beleñ unjura takira tiyyin

(Mak 1:21-28)

³¹ Be, Yesube gor mat Galili nañare niñ taun kura Kapeneam gor kurkuriñ. Irdeb kunj gor Sabat nalu hekeb Yuda marte gabu yare hurkuñ al saba yiryin.

³² Irke gor hinhan mar beleñ sabamiñ sanjin minyan geb, pel irtek moñ yen nurdeb diliñ fot yamiñ.

³³ Be, gabu ya bana goyenbe al unjuram yan kura hinhan. Be, al gore kekew teñþe,

³⁴ “Ey, Yesu Nasaret niñ al! Gebe dahan dire yen wayha? Bulun dire yen wayha? Gebe al gwahade yen nurt gunen hime. Gebe Al Kurunyen, Al Wukkeñ wor po!” inyin.

³⁵ Irkeb Yesu beleñ misineñ po, “Bada hawa. Irde al go tubul teñ kat kwa!” inyin. Irkeb unjura goreb gabu iramiñ mar diliñ mat po al go temeyke katkeb tubul teñ kuriñ. Gega al gobe dagi kura ma tiyyin.

³⁶ Irkeb gor hinhan mar gore mata go keneñbe hurkuñkat wor po teñ yinjen uliñ, “Saba gabe dahade wor po? Turñuñ yan wor po. Irde meremij pel irtek moñ, tareñ minyan geb, go hende unjura yakira tikeb kat kwahan!” yamiñ.

³⁷ Be, Yesu beleñ mata tiyyin gote mere momonbe alya bereya tiyun Kapeneam taun binjan hinhan goyen nurde tukutin ala tiyamiñ.

Yesu beleñ al garbam miñyan budam sope yiryin

(Matiyu 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸ Be, Yesu gobe Yuda marte gabu ya go tubul teñþe Saimon, deñem kurabe Pita gote yare kuriñ. Goya goyenbe Saimon teñakbe aygañ buluñ wor po irke Saimonyen yare hinhan. Niñgeb faraj uri yen Yesu momon iramiñ.

³⁹ Irkeb kuŋ gasunŋmiŋ ketalde huwarde urguŋ kaŋ keneŋbe aygaŋ go kwep irde takira tikeb tubul tiyyiŋ. Irkeb bere gobe goyare po huwardeb Yesuya yeŋya wayamin mar goke biŋge kayyiŋ.

⁴⁰ Be, naŋa gurgur yeŋ hikeb Sabat nalu hubu hiriŋ geb, igiŋ det kanduk yad belen kutek hamiŋ. Irkeb al garbam miŋ kurayen kurayen Yesu hitte yawayaminiŋ. Irkeb yuŋkurenj yuŋkurenj hanij ulinđe yerdeb guram yirde tukukeb igiŋ hamiŋ.

⁴¹ Goyenbe garbam po ma sope yiryiŋ. Uŋgura al ulinđe hinhan goyen manaj yakira tike al budam yubul teŋ kat kwaminiŋ. Uŋgura goyen Yesube Mesaia yeŋ nurde uneŋ hinhan geb, kat kuŋ heŋyabe kekew teŋ, “Gebe Al Kurunj Urmiŋ!” ineq hinhan. Gega Yesu beleŋbe mere tinak yeŋ yineŋ teŋ utan yirde hinhan.

⁴² Be, naŋa hako ga fay urde hikeb Yesu go naŋa migirinj miŋmoŋde kura gor kuriŋ. Irkeb al beleŋ yeŋ ge naŋkenenj hinhan. Naŋkenenj kuŋ kuŋbe yeŋ hinhhinde gor forok yeŋ kenaminiŋ. Irdeb, “Dubul ma teŋ kwayiŋ. Gaŋ po hayiŋ,” ineq basiŋa iramiŋ.

⁴³ Gega Yesu beleŋ wol heŋbe, “Moŋ, nebe Al Kurunj beleŋ alya bereyaminiŋ doyaŋ yird yird mere igiŋ goyen tiyuŋ hoyanđe manaj tagalde kuŋ heŋ. Goke teŋbe

Al Kurunj beleŋ nad nerke wamiriŋ,” yinyiŋ.

⁴⁴ Irdeb Yuda marte naŋa bana kurunj go kuŋ heŋya gabu yayaŋ mere tagalde kuŋ hinhin.

5

*Yesu beleŋ komatmiŋ yawaryiŋ
(Matiyu 4:18-22; Mak 1:16-20)*

¹ Be, nalu kurareb Yesu go Galili fe ala kurunj, deŋem kurabe Genesaret ineq hanjen goyen siŋare huwarde heŋ Al Kurunyen mere tagalde hikeb al budam nurniŋ yeŋ waŋ kalyan keramiŋ.

² Irkeb Yesu beleŋ naŋkenenj hakwa irawa kura yawaŋ fe siŋare yubul titiŋ yinyiŋ. Miŋ marbe kamaŋmiŋ halde hinhan.

³ Irkeb Yesu go hakwa kura hende gor hurkuriŋ. Hakwa gobe Saimonyen. Be, hurkuŋbe Saimon goyen, “Alare muŋ kura irke kurki,” inyiŋ. Irdeb hakwa hende keperdeb al fe siŋare hinhan mar go saba yiryiŋ.

⁴ Be, sabamiŋ pasi irdeb Saimon goyen, “Alare kuŋbe digeya kamaŋ temeyde dapŋa yawarnaŋ,” inyiŋ.

⁵ Irkeb Saimon beleŋbe, “Doyaŋ al, neŋbe wawuŋ soba kurunj gab kurut yeteke kuŋ kuŋ gago fay dura. Goyenbe dawet kura ma yawarhet. Goyenpoga ge beleŋ yaha niŋgeb, alare

kun kamañ temeyen tihim,” inyiñ.

⁶ Irdeb Yesu beleñ inyiñ gwahade po, hakwa go teñ alare kuñbe kadom kura hakwa hende hinhan goya kamañ temeyamiñ. Irdeb dapñä budam wor po yawarkeb kamañmiñ dildil yeñ hako ga tiktuk iramiñ.

⁷ Irkeb meteñ kadom hakwa hoyanje hinhan goyen wañ farañ durnaŋ yeñ haniñ po tuŋaŋ yiramiñ. Irkeb hakwamiñ go teñ waŋbe tumñaŋ kamañ goyen tuluŋ teñ dapñä hakwa hende wok yirke hakwa irawakde dapñä beleñ po makin heke soñ dolok naryum.

⁸⁻¹⁰ Be, dapñä kurun yawaramiñ goyen keneñbe Saimon deñem kurabe Pitaya kadom yago hakwa hende yeñya hinhan mar gobe tumñaŋ hurkuñkät wor po tiyamiñ. Irde Pita gote kadom waraŋ Sebedi urmiñ Yemsya Yonya farañ urye yeñ hakwamiñde wayaryum goyen manañ hurkuñkät wor po tiyaryum. Niñgeb Saimon goreb kafura heñ Yesu kahañ miñde urgut kañbe, “Doyañ Al Kurun, nebe mata buluŋ al wor po geb, epte ma delge mar huwareñ. Niñgeb nubul teñ kwa,” inyiñ.

Irkeb Yesu beleñ wol henbe, “Kafura heñ ma yo. Gayenter matbe dapñä yawartiñeñbe al yade hayin geb,” inyiñ.

¹¹ Irkeb hakwamiñ go yawaŋ siŋare yirdeb dawet kurun go okohom po yubul teñbe Yesu gama iramiñ.

Al kura garbam buluŋ busuka miŋyan

(Matiyu 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Be, Yesu go Galili naŋa bana gonj niñ taun kura goyenter hikeb al kura busuka beleñ uliŋ teñ pasi irtiñ gore wayyiñ. Wañ Yesu keneñbe yeñ beleñ gab farañ nuryeñ yeñ nurde kahañ miñde wulgurut yiriñ. Irdeb, “Doyañ Al Kurun, dufayger wilakñeñ nurdeb sope nirke igiñ heweñ,” inen esen mere iriñ.

¹³ Irkeb haniñ temeyde al go uliŋde kerdeb, “Igiñ guoram gireñ. Niñgeb igiñ hawa,” inyiñ. Irkeb goyare po busuka gobe tubul tikeb igiñ hiriñ.

¹⁴ Irkeb Yesu beleñbe, “Igiñ haha gake al kura ma momoñ irayiñ,” inyiñ. Irdeb, “Al Kurun dolon ird ird mata doyañ mar hitte kuŋ sikkenje yikala yirke keneñbe fudinde igiñ haha ginnayiñ. Irke gab Mose beleñ bikkeñ yiriñ mata goyen gama irde dapñä kura mel go yunnayiñ. Irkeb ge niñ teñ Al Kurun niñ dapñä go kumga tinayiñ. Irkeb al tumñaŋ fudinde igiñ hihi yeñ gennayiñ,” inyiñ.

¹⁵ Gega Yesuyen mere mombe kuruŋ wor po heñ kuriñ. Irkeb al budam, “Kuŋ

sabamin nurninj, irde al garbam miňyaňbe sope diri,” yeň nurde wayamiň.

¹⁶ Gega Yesu gob gor heň meteň teň hinhinyabe al yubul teň naňa migiriň miňmonde yeň uňkureň po kuj Al Kuruň mere irde hinhin.

*Al uliň kamtiň kura sope
iryiň*

(Matiyu 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Be, nalu kurareb Yesu go teň hinhin gwahade po saba tagalde hinhin. Gwaha teň hikeyabe Yuda marte tikula tareň po gama irde hanjen Farisi maryabe Moseyen saba tagal tagal marya budam Yesu saba tagalde hinhinde gor wayamiň. Go mar gobe tiyuj tumjan Galiliya Yudiaya naňa bana goň niň beleň wayamiň. Irde kurabe Yerusalem taun kurunje gor mat wayamiň. Be, mel go wan gor keperdeb Yesu beleň al saba yirde hinhin goyen palňa irde hinhin. Goyenterbe Doyan Al Kurunyen saňj garbam mar sope yird yird gobe Yesu hitte hinhin.

¹⁸ Be, Yesu go al saba yirde hikеб al buda kura gore al uliň kamtiň sapir hende tawayamiň. Irdeb tukun Yesu hinhin ya bana goň hurkuň kahaň miňde kirniň yeň beleň niň naňkenamiň.

¹⁹ Gega al forfor yeň hinhan goreb beleň miňmoj yiryiň. Irkeb bada hen ya go hende hurkuňbe* Yesu hinhin turte gor yameň keramiň. Irdeb al uliň kamtiň goyen sapirte gwahade po ferde hikeya al forfor yeň hinhan bana gor kaňde po paňgir irke Yesu hinhin turte po kurkuriň.

²⁰ Irkeb Yesu beleň mel gote dufay tareň go yeneňbe al uliň kamtiň goyen, “Kadne, mata bulunge halde gunhem geb,” inyiň.

²¹ Irkeb Farisi marya Moseyen saba tagal tagal marya beleň mere go nurdeb dufaymiňde, “Al Kuruň po ga alyen mata buluň halde halde tareň miňyaň. Munaj al gabe ganuň geb, Al Kuruň sukal irde hi?” yeň nurde hinhin.

²² Irkeb Yesu beleň dufaymiň yeneň bebak teňbe, “Daniň gwahade dufay heň han?

²³ Damiňbe meteňeň yeň nurde han? ‘Mata bulunge halde gunhem,’ yihim goyen ma ‘Huwarde kwa,’ yewen goyen?

²⁴ Nebe deň beleň meteňeň nurde han goyen ireň tihim. Irmeke gab megen garbe ne Al Urmiň† gabe alyen mata buluň halde halde gote saňj miňyaň yeň neneň bebak tinayıň,” yinyiň. Irdeb al

* **5:19:** Yuda marte ya armobe nende yara moň, megeň teň bantoto irtiň. Irde ya siňak beleň gor hurkuň hurkuň beleň miňyaň. Kurareb gor hurkuň keperde usan heň menje teň hanjen. † **5:24:** Al Urmiň gote miňbe alyá bereya Al Kuruň hitte Yumulgaň teň teň Al. Daniel 7:13 gorbe deňem Al Urmiň goyen hi.

ulij kamtiŋ goyen, “Ne gare ginhem. Huwarde gasuŋge ten yager kwa,” inyinj.

²⁵ Irkeb al go goyare po al buda gote dilij mar po huwardeb ferde hinhin gasuŋmiŋ goyen sope irde teŋbe amanj wor po hen Al Kuruj turuŋ irdya irdya kurinj.

²⁶ Irkeb al buda go mata goyen keneŋ hurkuŋkat teŋbe Al Kuruj turuŋ iramiŋ. Irdeb kafura wor po heŋbe, “Haŋkabe mata tiŋeŋ wor po hakot gwahade kura ma keneŋ hityen goyen kenhet,” yaminj.

*Yesu beleŋ Liwai hoy iryinj
(Matiyu 9:9-13; Mak 2:13-*

17)

²⁷ Be, go kamereb Yesu go biŋde mat siŋare kateŋbe kurinj. Kuŋ heŋyabe Roma gabmanyen teks yad yad al kura deŋem Liwai beleŋ teks yad yad gasuŋde keperde hiké kinyinj. Irdeb kunbe, “Gama nira,” inyinj.

²⁸ Irkeb Liwai go huwarde dawet kuruj go gor po yufuyaŋ heŋbe Yesu gama iryinj.

²⁹ Be, Liwai beleŋ yaminjde kuŋbe Yesu niŋ dula mata kuruj gitik iryinj. Irde meteŋ kadom yagoya al hoyan manaj hoy yirke wan gabu irde Yesuya biŋge nene hinhan.

³⁰ Irkeb Farisi mar kura Moseyen saba tagalde hanjen goya Farisi mar hoyanja gore mata goyen keneŋbe iŋiŋ ma nurdeb

Yesuyen komatmiŋ goyen, “Deŋbe daniŋ teks yad yad marya nende saba kenkela ma gama irke ‘mata buluŋ mar’ yineŋ hityen mar goya tumŋaŋde dula teŋ haŋ?” yinamiŋ.

³¹ Irkeb Yesu beleŋ meremiŋ go nurdeb, “Al uliŋde iŋiŋ po hiyenbe guram al niŋ ma nuryen. Garbam al po gab guram al niŋ nuryen.

³² Niŋgeb gwahade goyen po, nebe neŋ al huwak yeŋ nurde haŋ mar goyen hoy yire yeŋ ma wamiriŋ. Gwaha titŋerbe neŋbe mata buluŋ mar yeŋ nurde haŋ mar gwahade goyen hoy yirmeke mata buluŋmiŋ yubul teŋ Al Kuruj niŋ biŋ mulgaŋ hewoŋ yeŋ wamiriŋ,” yinyinj.

*Kutŋa mata niŋ tagalyinj
(Matiyu 9:14-17; Mak 2:18-22)*

³³ Be, nalu hoyanđe kurearebe Farisi mar beleŋ Yesu hitte wanbe, “Yon Baptaisyen komatmiŋbe hugiŋeŋ biŋge kutŋa irde Al Kuruj mere irde hanjen. Farisi marte komatmiŋ manaj gwahade po teŋ hanjen. Gega dahade geb komatgebe dula titiŋde po haŋ?” ineŋ gusuŋaŋ iramiŋ.

³⁴ Irkeb wol heŋbe, “Albe tikiŋ mere miŋ alya heŋyabe biŋge kutŋa ma irde hanjen.

³⁵ Gega tikiŋ mere miŋ al goyen asogom beleŋ wan teŋ kuke gab yeŋ ge nurde kutŋa irde hinayinj. Niŋgeb kame nalu forok yeke yubul teŋ

kumeke gab binje kutja irnayinj,” yinyinj.

³⁶ Irdeb sopte po maya mere mat gaha yinyinj: “Al kura ulinhorminj gergej walde teñ bikkek erek yitiñ goyen pet teñ gada ma iryenj. Gwaha irkeb gergej gobe bulunj hiyyenj. Irde ulinhor bikkek go hende gergej beleñ gada irtiñ goyen wor keneñminjbe iginj ma hiyyenj.

³⁷ Irdeb al kura wain fimiñ gergej teñ dapñä sikkenj beleñ po kañgu irtiñ bikkek bana gonj ma uneñ hiyenj. Gwaha irkeb wain fimiñ gergej goreb wain kañgu bikkek go kumga tike gerenj yenj bulunj hiyyenj. Irde wain manaj wok yenj hubu hiyyenj.

³⁸ Niñgeb albe gwaha ma teñ hanjen. Wain fimiñ gergejbe kañgu gergej bana po uneñ hanjen.

³⁹ Gega albe wain fimiñ yerke bikkek hitiñbe gergej folek geb iginj yenj nurde hanjen. Niñgeb al wain fimiñ bikkek nenebe gergej netek ma yirde hiyen. Gwahade goyen po al kura mata bikkek niñ amanenj nurde hanjen marbe mata gergej ne beleñ yikala yirde hime gayen gama irtek ma yirde hi,” yinyinj.

6

Yesube Sabat nalu gote miñ al

(Matiyu 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Be, Sabat nalu kurareb Yesuya komatminjya gobe wit meteñ kahalyanj kuñ hinhan. Kuñ heñyabe komatminj beleñ wit bilminj kura yad haniñde sugula yirke sisihik wok yekeb iginenj nene hinhan.

² Irkeb Farisi mar kura beleñ yenenjbe, “Daniñ geb Sabat naturebe mata gwaha ma teñ hinayinj yenj bisam irtiñ goyen teñ hañ?” yinamiñ.

³ Irkeb Yesu beleñ wol heñjbe, “Deñbe Al Kurunyen asanje Dewitya kadom yagoya binje kamde mata tiyaminj gote baranjminj goyen go ma wor po kapyanj heñ nurde hanjen?

⁴ Dewitbe Al Kurunyen ya balem bana hurkuñbe beret Al Kuruj untij himam, Al Kuruj doloñ ird ird mata doyanj marte kudineñ goyen yad niriñ. Irdeb kadom wor yunke namiñ. Dewitbe Mose beleñ gwaha ma teñ hinayinj yitiñ goyen wor gogo tiyyinj gega, goke kanduk kura ma kinyinj.

⁵ Niñgeb ne Al Urmiñ gabe Sabat gote miñ al geb, komatne yago gayenbe Sabat nature iginj gwaha gwaha teñ hinayinj yinenj,” yinyinj.

*Sabat nature al hanij simsimam kura goyen sope iryinj
(Matiyu 12:9-14; Mak 3:1-6)*

⁶ Be, Sabat nalu hoyanje kurare kurab Yuda marte gabu yare hurkuñ saba tagalde hinhin. Ya bana

goňbe al haniŋ yase simsima hitiŋ goyen kura goň hinhan.

⁷ Be, Farisi marya Moseyen saba tagal tagal maryabe daha mat kura Yesu goyen uliŋde merem yaŋ irniŋ yeŋ nurde hinhan. Ningeb Yesu goyen Sabat nature al guram yirke kentek yeŋ keŋkelə keneŋ hinhan.

⁸ Goyenbe Yesube du-faymiŋ bikkeŋ yeneŋ bebak teňbe al haniŋ simsimal goyen, "Huwarde al buda diliŋ mar ga waŋ huwara," inyiŋ. Irkeb al go kuŋ huwaryinj.

⁹ Irkeb Yesu beleŋ mel goyen, "Be, gusuŋaŋ kura dire. Moseyen sabarebe Sabat natureb da mata be igiŋ titek yitiŋ hi? Mata igiŋ ma mata buluŋ? Al garbam minyaŋ goyen faraŋ yurtek ma yeneŋ wasak titeke kamnayinj?" yinyiŋ.

¹⁰ Gwaha yinen gab al buda kuruŋ go yeneŋ tukunje al goyen, "Hange giŋ ira," inyiŋ. Irkeb haniŋ giŋ irkeb haniŋ gob igiŋ wor po hiriŋ.

¹¹ Gega Farisi marya Moseyen saba marya gobe biŋ ar wor po yeke Yesu gobe daha kura irniŋ yeŋ yiŋgeŋ uliŋ mere sege iramiŋ.

Yesuyen mere basaŋ mar
12 (*Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19*)

¹² Be, nalu kurare kurab Yesube Al Kurun mere ire yeŋbe dugu dabayınde kura

gor hurkuriŋ. Irdeb Al Ku-ruŋ mere irke kuŋ kuŋ fay uryinj.

¹³ Irkeb wampotbe komat- miŋ yago goyen hoy yirke wakeb bana goň al 12 po yapat yirde mere basaŋ marmiŋ yiryinj.

¹⁴ Basiaŋa yiryinj marbe gahade: Saimon deňem kura Yesu beleŋ unyinj gobe Pita, kuliŋ Andru, Yems, Yon, Filip, Batolomiyu,

¹⁵ Matiyu, Tomas, Saimonya Alfius urmiŋ Yemsya. Munaj Saimonbe Selot ineŋ hinhan.

¹⁶ Irde Yems urmiŋ Yu-dasyabe Yudas Iskariotya. Yudas Iskariot gobe kame Yesu niŋ asogo hay hiriŋ.

Yesube garbam mar bu-dam sope yirde hinhan
(*Matiyu 4:23-25*)

¹⁷ Be, go kamereb Yesu go mere basaŋ marmiŋ goya tumjaŋ naŋa bantotore komatmiŋ budam hinhande gor kurkuriŋ. Gorbe Yudia naŋare niŋ marya naŋa bana goň taun kuruŋ Jerusalem mat al budam wayamiŋ goyen gor hinhan. Irde makaŋ siŋare niŋ taun Tairyia Saidonya niŋ mar budam wayamiŋ gor hinhan. Taun irawa gobe Fonisia naŋa bana go niŋ taun.

¹⁸ Be, mel gobe Yesuyen saba nurniŋ yeŋ wayamiŋ. Irde garbam minyaŋbe yeŋ beleŋ gab sope diryeŋ yeŋ wayamiŋ. Irkeb uŋgura beleŋ buluŋ yirtiŋ goyen

manaq guram yirkeb iginj haminj.

¹⁹ Irdeb Al Kurunyen tareñbe Yesu ketal urke al garbam minyañ sope yirke keneñbe mel gore Yesu sisaj urde gab iginj hiniñ yen kurut yen hinhan.

Al iginj henayinjya al buluñ henayinjya goke tagalyinj

(Matiyu 5:1-12)

²⁰ Be, Yesu beleñ komatmiñ buda goyen yener henbe gaha yinyinj:

“Deñ dettiñ miñmoñ marbe Al Kuruñ beleñ doyan dirde hi geb, goke amanenj nurde hinayinj.

²¹ Deñ biñge kamde hañ marbe kamebe biñge keñkela nene hinayinj geb, goke amanenj nurde hinayinj.

Deñ kanduk yeneñ esen hañ marbe kamebe amanj heñ hinmanj teñ hinayinj geb, goke amanenj nurde hinayinj.

²² Ne Al Urmiñ gake teñ al beleñ iginj ma denayinj.

Irde, ‘Gebe nende al yara ma ha,’ dineñ dakira teñ harhok dunnayinj, nanyañ dirnayinj,

irde dentiñ buluñ buluñ yirde dakira tinayinj.

Goyenbe kanduk goke amanenj nurde hinayinj.

²³ Buluñ dirde hinayinj mar gote asem weñ wor

bikkeñ Al Kurunyen mere basañ mar buluñ buluñ po yirde hinhan.

Ninjeb deñ wor gwaha dirke goya goke ma nurde hinayinj. Amañ heñ solok solok yenj hinayinj.

Kanduk gote muruñgem iginjbe kame ga Al Kurun beleñ kuruñ wor po dunyeñ.

²⁴ Munaj deñ hora marbe megen niñ samuj igin iginj yade goke po amanj heñ hañ.

Gega kamebe kanduk po yennayinj.

Ninjeb goyen goke buniñej nurde duneñ hime.

²⁵ Deñ biñge igyen igyen keñkela nen hañ marbe kamebe biñge kamnayinj.

Ninjeb goyen goke buniñej nurde duneñ hime.

Deñ megen niñ mata po gama irde hañ marbe goke amanj heñ hinmanj teñ hañ.

Gega kamebe dindiken ge buniñej nurde esen hinayinj. Ninjeb goyen goke buniñej nurde duneñ hime.

²⁶ “Deñ turuñ dirde hañ mar gote asem yago beleñbe Al Kurunyen mere basañ mar falkuk bikkek goyen turuñ yirde hinhan. Ninjeb gayenter niñ dirneñ weñ beleñ turuñ dirke goke amanenj nurde hañ gobe deñ

wor mere basaŋ mar falkuk
yen nurde hime geb, goyen
goke buniŋeŋ nurde dunę
hime,” yinyinj.

*Buluŋ dirde haŋ mar niŋ
buniŋeŋ nurd yuneŋ hinayinj
(Matiyu 5:38-48; 7:12a)*

²⁷ Irdeb Yesu go sopte
po gaha yinyinj: “Gega den
merene palŋa irde haŋ mar
saba direŋ tihim geb, kenkela
nurnaŋ ko. Asogo dirde
hinayinj mar goke buniŋeŋ
nurde yuneŋ hinayinj. Irde
den niŋ buluŋ nurde hinayinj
mar gobe igin igin yirde
hinayinj.

²⁸ Irde al karan durde hi-
nayinj mar gobe Al Kurunyen
tarenje guram yirde igin igin
yirde hinayinj. Irde bu-
luŋ buluŋ dirde hinayinj mar
goke manan buniŋeŋ nурde
Al Kurun gusuŋaŋ irde hi-
nayinj.

²⁹ Al kura beleŋ ulunjer
seŋ gurkeb, wol ma heŋbe
kurhan wor tigiri tiyayinj. Al
kura menje diba uliŋhorge
hende niŋ goyen teke goya
uliŋhorge biŋde niŋ goyen
basiaŋ ma irayinj. Go manan
nuna ginkeb unayinj.

³⁰ Irde al beleŋ det ku-
raŋ gusuŋaŋ girkeb yunayinj.
Irdeb al kura beleŋ dawetge
kura tiyyen goke tumulgaŋ
tiye yen deŋdeŋ ma yawayinj.

³¹ Al hoyan beleŋ ne gwaha
nirde hiwoŋ yen nurde ha
gwahade goyen po ge wor al
hoyan gwaha yirde hayinj.

³² “Al kura den ge amanę
nurde haŋ mar goke po

amanę nurnayinjbe Al Ku-
ruŋ beleŋ goke turuŋ diryen
yen nurde haŋ? Moŋ, epte
moŋ. Farisi mar beleŋ ‘mata
buluŋ mar’ yineŋ hanjen
mar manan al kura beleŋ
yen ge amanę nurkeb al
goke amanę nurde hanjen.

³³ Irde al kura igin
dirnayinj mar go po ga
igin igin yirde hinayinjbe
Al Kuruŋ beleŋ goke turuŋ
diryen yen nurde haŋ? Moŋ.
Mata gobe megen niŋ mar
manan gwaha teŋ hanjen.

³⁴ Irde al kura dawet
yunteke wolmiŋeŋ dunnayinj
yen nurdeya ga dawet
yunnayinj gobe Al Kuruŋ
beleŋ goke turuŋ diryen yen
nurde haŋ? Moŋ, epte moŋ.
Mata gobe megen niŋ mar
wor gwaha ala teŋ hanjen.

³⁵ “Ninjeb gwaha titjenę
asogotiŋ yago niŋ amanę
nurde yuneŋ hinayinj. Irde
igin igin yirde hinayinj. Irdeb
det kura yunteke wolmiŋeŋ
dunnaŋ yen ma nurdeya
gab dawettinj yuneŋ hinayinj.
Al Kuruŋ tonjen yaŋ wor
po gobe buniŋeŋ dufaymin
kurun wor po geb, yen
amanę ma nurd uneŋ
haŋ marya mata buluŋ teŋ
haŋ marya goyen tumjaŋ
buniŋeŋ nurd yuneŋ igin
igin yirde hiyen. Ninjeb
deŋ beleŋ asogotiŋ gwaha
yirnayinjbe Al Kuruŋ beleŋ
matatiŋ gote muruŋgem igin
goyen kurun wor po dunyen.
Irdeb yende dirjen weŋ
diryen.

³⁶ Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ
nurd yuneŋ hiyen gwahade

goyen po deñ manañ mel goyen buniñej nurde yuneñ hinayinj,” yinyinj.

*Kadger mata niñ buluñ mat ma tagalayinj
(Matiyu 7:1-5)*

³⁷ Irde meremiñ sopte basañ heñ gaha yinyinj: “Be, deñbe Al Kuruj hihit yeñ al kurate mata goyen yeneñbe buluñ ma iginj ma yineñ hinayinj. Irkeb Al Kuruj wor gwaha ma diryeñ. Irdeb al kurate mata keneñbe dindikenje dufayde po al gobe buluñ tiya yeñ goke ma ineq hinayinj. Irkeb Al Kuruj wor gwaha ma diryeñ. Irde al kura beleñ buluñ buluñ diryeñ gega, mata buluñmiñ goyen halde uneñ hinayinj. Irkeb Al Kuruj wor mata buluñtiñ halde dunyenj.

³⁸ Irdeb al kura det kuranj nurke yeneñbe dawettinj yuneñ hinayinj. Irkeb Al Kuruj wor dunyenj. Yeñ beleñ dune yeñbe kuruj wor po dunke ep hiyyenj gega, go hende sopte bak dunyenj. Deñ beleñ al hoyanj dawettinj dahade yuneñ hinayinj gwahade goyen po, Al Kuruj wor gwahade po dunyenj. Dirneñ yunnayinjbe Al Kuruj wor gwahade dunyenj, munaj budam yunkeb Al Kuruj beleñ wor budam po dunyenj,” yinyinj.

³⁹ Irdeb maya mere gayen manañ yinyinj: “Al kura diliñ titmiñ beleñ kadom diliñ titmiñ epte tanarde kunj kunj beleñ goyen ikala irde tukuyenj? Epte moñ. Gwaha

tiyyenjbe kunj tumjanjde mete bana yakteñ gasa yiryeñ.

⁴⁰ Saba al kurate komat-miñbe epte ma saba yirde hiyeñ al goyen fole irnayinj. Gega sabamiñ keñkela teñ pasi irnayinjbe saba yirde hiyeñ al goyen yara po henayinj.

⁴¹ Deñbe kadtinj yagot diliñde mukuj yeneñbe goke yeñ hañ gega, daniñ geb he parwek diltinj pet teñ hi goyen go ma yeneñ hañ?

⁴² He hakwa gore diltinj pet titiñ hañ goyen go ma yeneñya dahade ninjeb, ‘Kadne, mukuj delger hi go teñ siña ire,’ innayinj? Dulinj usi mar wor wor, meheñdebe dindikenje diltinjde niñ he parwek go wa yade siña yirnayinj. Irde gab keñkela nañkenenjbe kadtinjde diliñde mukuj goyen iginj yad siña yirnayinj,” yinyinj.

Heya igineñya

(Matiyu 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ Be, sopte gaha yinyinj: “He igineñ kura al ma nene hitinj gobe he igineñ al nene hitinjde goyenter ma igineñ hiyyenj. Irde gwahade goyen po, he igineñ al nene hitinj gobe he igineñ al ma nene hitinj goyenter ma igineñ hiyyenj.

⁴⁴ Niñgeb hebe igineñ beleñ gab he gobe iginj ma buluñ goyen dikala dirke gab keneñ bebak titek. Fik he igineñbe kanj hirwanjenj yañ hende ma igineñ heñ

hanjen. Gwahade goyen po, wain iginenbe he sijsijsen mali heren ma iginen hej hanjen.

⁴⁵ Gwahade goyen po, al manan da kura binde hiyen gobe mohonje mat mere gwahade po kat kun hiyen. Niñgeb al iginbe binde dufay igin hañ geb, mata igin po teñ hanjen. Munan al bulunbe binde dufay bulun hañ geb, mata bulun po teñ hanjen,” yinyinj.

Ya ird ird al irawa
(Matiyu 7:24-27)

⁴⁶ Irdeb sopte gaha yinyinj: “Be, deñbe ‘Doyañ Al Kurun, Doyañ Al Kurun,’ nineñ hañ gega, daniñ geb merene ma gama irde hañ?

⁴⁷ Al kura ne hitte wan merene nurde gama iryen al gobe gahade yeñ momon direñ tihim.

⁴⁸ Al gobe ya ire yeñbe tola metemiñ dukuñ po taldeñ hora po daluñ unyen go gwahade goyen. Niñgeb naña bulun heke figilu teñen yan yare go kuyen gega, ya gobe tolamiñ kenkelä yimiyytiñ geb, sanjin huwarde hiyen.

⁴⁹ Gega al kura merene nurde ga gama ma iryen al gobe al kukuwa kura mulowo hende ya iryen go gwahade goyen. Niñgeb figilu teñen yan katenbe ya go tekeb katen bulun wor po hiyyen,” yinyinj.

7

Fuleña marte doyañ al
(Matiyu 8:5-13)

¹ Be, Yesu beleñ al saba yirde hinhin go pasi irdeb mel go yubul teñ Kapeneam taunde kuriñ.

² Gorbe Roma gabmanyen fulena marte doyañ al kura hinhin. Doyañ al goreb meteñ alminj kura goke igin wor po nurde hinhin gega, garbam bulun wor po hej kameñ teñ hinhin.

³ Niñgeb Yesu taunde gor wayyiñ gote mere momonj nurdeb Yuda marte doyañ mar parguwak kura goyen kun Yesu inke wañ meteñ alne ga sope iri yeñ yad yerke wayamiñ.

⁴⁻⁵ Mel go Yesu hitte wanbe, “Al gobe Roma al gega, neñ Yuda mar niñ amanenj nurde hiyen. Irde gabu yaniniñ manan irde dunyinj. Yeñbe al igin wor po. Niñgeb ge beleñ igin meteñ alminj goyen sope irde unwoñ wor po yeñ nurde gago wayhet. Niñgeb igin kutek we?” ineñ parsay iramiñ.

⁶ Irkeb Yesube mel goya kwamiñ.

Be, kun fulena marte doyañ al gote ya bindere hekeb doyañ al gore dufaymiñ kura kadom weñ momonj yirdeb, “Kun innan,” yinyinj. Irkeb Yesu hitte wanbe, “Kadnininj beleñ kun gaha innayin dina: ‘Doyañ Al Kurun, ge beleñ ne al gahade gate yare watek moñ.

Ninjeb kahaŋge mayde wan ma yo.

⁷ Irde nigen manaq al huwak moŋ geb, ge hitte kutek epte moŋ yeŋ nurdeb gago bada hihim. Ninjeb gor po heŋ mere po tikeb meten alnebe igiŋ hiyyen.

⁸ Nebe doyaŋ alner yufukde heŋ meremiŋ gama irde himyen. Irde ne wor fulenja mar kura doyaŋ yirde hime geb, al goyen kura, "Kwa," inmeket kuyen, irde al hoyaq kura, "Waya," inmeket wayyen. Irde meten alne manaq, "Gwaha gwaha tiya," inmeket gwaha po tiyyen. Ninjeb gebe tareŋge yaŋ geb, gor po heŋ dulin po mere tiyayin. Irkeb mереge nurdeb garbam go meten alne tubul teŋ kuyen, 'yihi,' inamiŋ.

⁹ Irkeb Yesu go mere gwahade nurdeb dinoŋ kok yiriŋ. Irdeb tigiri teŋ al buda kuruŋ gama irde hinhan mar goyen yeneŋ henbe, "Fudinde wor po, Israel bana ga niŋ al kura ne niŋ dufaymiŋ tareŋ gahade irtiŋ kura ma kinmiŋ. Hubu wor po," yinyiŋ.

¹⁰ Be, keya kwamiŋ mar gob mulgaŋ heŋ fulenja marte doyaŋ al gote yare kunteŋ meten al go igiŋ hiriŋ goyen kenamiŋ.

Beretap kura gote urmiŋ kamtiŋ goyen isan hiriŋ

¹¹ Be, Yesu go gwaha teŋ go kamereb taun deŋem kura

Nain gor kuriŋ. Irkeb komatmiŋ yagoya al buda kuruŋ go manaq gama irde kwamiŋ.

¹² Kuŋ hora beleŋ po koya kuruŋ hende wor po kerde milgu irtiŋ taun gote yame kuruŋ goyen binde heŋ hikeb al hakwa kura takteŋ mete tiniŋ yeŋ taun biŋde mat teŋ sinjare kateŋ hinhan goyen yenamiŋ. Milinje beretap, urmiŋbe uŋkureŋ gogo po. Taun bana go niŋ al buda kuruŋ gob beretap goya kateŋ hinhan.

¹³ Irkeb Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu beleŋ beretap go keneŋbe yeŋ ge buniŋeŋ wor po nurdeb, "Eseŋ ma yo," inyiŋ.

¹⁴ Irdeb kuŋ sapir go tanaryiŋ. Irkeb al sapir teŋ kuŋ hinhan mar gob tek yamiŋ. Irkeb, "Diriŋ, ne beleŋ ginhem geb huwara," inyiŋ.

¹⁵ Irkeb diriŋ kamtiŋ go huwarde keperdebe mere tiyyiŋ. Irkeb Yesu beleŋ diriŋ go milin ge tubul tiyyiŋ.

¹⁶ Be, al buda gor heŋ go keneŋbe hurkuŋkat teŋ ka-fura manaq henbe Al Kuruŋ turuŋ iramiŋ. Irdeb, "Al Kuruŋyen mere basaŋ al saŋiŋmiŋ kuruŋ wor po neŋ hitte gago waya. Al Kuruŋbe alya bereyamiŋ faraŋ yure yeŋ gago waya," yamiŋ.

¹⁷ Be, Yesu beleŋ al kamtiŋ isan hiriŋ gote mere mombe Yudia naŋaya naŋa biŋyaŋ hinhan goyen nurde tukamiŋ.

*Yesuya Yon Baptaisya
(Matiyu 11:2-19)*

¹⁸ Be, Yon Baptaisyen komatmiñ beleñ Yesu beleñ mata teñ hinhin kuruñ goke kuj Yon momoñ iramiñ. Go nurdeb komatmiñ irawa hoy yirdeb,

¹⁹ “Yesu hitte kujbe, ‘Hakot al kura wayyeñ yitiñ al gobe ge gago ma al hoyan niñ doyañ hetek?’ yeñ gusuñañ iriryen,” yineñ Doyañ Al Kuruñ Yesu hitte yad yerke kwaryum.

²⁰ Irkeb irem go Yesu hitte kujbe, “Yon Baptais beleñ Yesu hitte kujbe, ‘Hakot al kura wayyeñ yitiñ al gobe ge gago ma al hoyan niñ doyañ hetek?’ yeñ gusuñañ iriryen dinke gago wayhar,” inaryum.

²¹ Be, go nature wor wor goyenbe Yesu beleñ al garbam kurayen kurayen goyen sope yirde hinhin. Irde unjura beleñ al ketal yurtiñ miňyañ yakira teñ, al diliñ titmiñ manaq budam sope yirde hinhin.

²² Niňgeb Yesu beleñ Yonyen komatmiñ irawa gote mere goyen wol henbe, “Mulgañ heñ kujbe mata diltiriñde gar yenhar irde mere nurhar goyen Yon momoñ iriryen. ‘Al diliñ titmiñbe naqkenhañ, al kahanj kamtiñbe huwarde kuj hañ, al busuka miňyañbe igiñ hahañ, al kirmiñ titmiñbe mere nurhañ, al kamtiñbe huwarhañ, irdeb al bunijenj wor Al Kuruñ beleñ yumul-

gañ teñ teñ mere igiñ goyen nurhañ,’ iniryen.

²³ Irdeb kujbe, ‘Al kura ne niñ dufaymiñ tareñ irde go ma katyenbe Al Kuruñ beleñ guram irde tareñ iryen,’ yihi gwaha iniryen,” yinyiñ.

²⁴ Be, Yon Baptaisyen komatmiñ irawa go yubul teñ kukeb Yesu beleñ al buda goyen Yon niñ momoñ yire yenbe gaha yinyiñ: “Deñbe da kinniñ yeñ sawsawa po kuruñ naqá bana goñ kwañ? Duliñ yamuñ meñe beleñ tama urtiñ goyen kinniñ yeñ kwañ?

²⁵ Goke moñ kenem da wor po kinniñ yeñ kwañ? Al kura umña igiñ titiñ kura yinniñ yeñ kwañ? Moñ. Al horam yan umña igiñ teñ det igiñ igiñ niñ po nurde hañ marbe megen niñ doyañ mar karkuwanjen ya iginjan po hañ.

²⁶ Goyenbe da kuj kinniñ yeñ kwañ? Al Kurunyen mere basañ al? Gwaha, fudinde. Gega yenbe Al Kurunyen mere basañ mar hoyan goyen yara moñ. Yenbe gote folek.

²⁷ Al goyen goke teñbe Al Kurunyen asanđe gahade katinj hi:

‘Mere basañ alne teñ kermeke yeñ wa meheñ heñ kuyenj.

Yeñ beleñ meheñ heñ kujbe beleñge sope irde gunyen,’ yitiñ hi. *Malakai 3:1*

²⁸ Be, yitiñ gwahade po metej tiyun al gobe al

hoyaŋ moŋ, Yon beleŋ tiyuŋ. Niŋgeb fudinde wor po, bere beleŋ kawaŋ yirtiŋ hanj kuruŋ gayen Yonyen meteŋ go epte ma fole irnayiŋ. Yen beleŋ meteŋ tiyuŋ gobe meteŋ hoyan kuruŋ gote folet wor po. Gega yenbe ne gayen neŋkela ma heŋ hi geb, al kura deŋem moŋ gega, neŋkela heŋ bebak tiyyen al gobe Al Kuruŋ diliŋdeb Yon goyen folet kinyen,” yinyiŋ.

²⁹ Be, al budamya teks yad yad marya goyen Yon hitte baptais taminde geb, Yesu beleŋ Yon niŋ gwaha yeke nurdeb Al Kurunyen matabe fudinde huwak yamiŋ.

³⁰ Gega Farisi marya Moseyen saba marya gobe Yon hitte baptais teŋ teŋ ge bada hamiŋ geb, Al Kuruŋ beleŋ yen ge dufay kiriyŋ goyen yinŋen bada heŋ harhok unamiŋ.

³¹ Be, Yesu beleŋ sopte gaha yiriŋ: “Niŋgeb gayenter niŋ marbe da det kura niŋ yen, ‘Yenbe gwahade,’ yewen? Yenbe da kura yara yetek?

³² Be, go mar gobe diriŋ kura gabu gasunđe heŋ kari teŋ yinŋen uliŋ kadom mononde teŋ hanjen go gwahade. Dirin gobe kari teŋ henja kadom ginen teŋbe, ‘Neŋ beleŋ buleluŋ fuk irde tikiŋ heŋ dunhet gega gege ma tahanj.

Irde esinayiŋ daw yen al hakwa ambo ird irdde niŋ tikiŋ heŋ dunhet gega ma esahanj.’

yineŋ kwep kwep yirde hanjen.

³³ Niŋgeb diriŋ teŋ hanjen gwahade goyen po, mel gobe mere fudinde nurtek ma yirde hi. Niŋgeb Yon Baptais beleŋ beretya wainya ma neke keneŋbe, ‘Al gobe unŋuram yaŋ,’ inaŋ.

³⁴ Munaj ne Al Urmiŋ gabe beretya wainya nemeke neneŋbe, ‘Al gabe biŋgeyə feyare niŋ al wor po. Irde yenbe teks yad yad marya Moseyen saba keŋkela ma gama irde hike “mata buluŋ mar” yineŋ hityen gote kadom, nineŋ hanj.

³⁵ Gega Al Kuruŋ dirŋen wenbe Yonya neya beleŋ Al Kurunyen dufay wukkenj tagalde haryen goyen fudinde yen nurde hanj,” yinyiŋ.

Mata buluŋ bere kura gore Yesuyen kahaŋ halyiŋ

³⁶ Be, go kamereb Farisi al kura gore, “Wake yaner kuŋ biŋge netek,” inyŋ geb, kuŋ Farisi al gote yare biŋge ninj yen gor hinhan mar goya keperaminj.

³⁷ Taun goyenterbe bere kura goyen mata buluŋ teŋ hike gor niŋ marbe keŋkela nurde uneŋ hinhan. Be, bere gore Yesube Farisi al gote yare heŋ dula teŋ hi yeke nuryiŋ. Irdeb det kura fimiŋ hamiŋ kusamuŋ wor po goyen yalıŋ igit mun al-abasta hora beleŋ po irtiŋ bana gon hitiŋ goyen teŋ Yesu hinhan yare gor kuriŋ.

³⁸ Irdeb Yesu bulgañ yitñeñ teñ kahanj yimiyyinj beleñ gonj wañ huwaryinj. Irdeb dokolhoñ yuguluñ teñ esike diliñ fimiñ kateñ Yesu kahanj bida yirde hiket tonaj yuwalneñ po utma teñ hinhin. Irdeb Yesu palap wor po irde hinhin geb, goyen ikala irhem yeñbe kahanj u irde tebañ irde hinhin. Irdeb det fimiñ hamñeñ iñg wor po goyen Yesu kahanjde wogorde sam iryinj.

³⁹ Irkeb Farisi al Yesu hoy irde gargar iryinj al gore goyen keneñbe dufaymiñde po, “Yeñbe Al Kuruñyen mere basañ al manhan bere gwahade beleñ sisaj nurde hi yeñ nurdeb bada hawa inwoñ. Gega bere gobe mata buluñ bere yeñ ma nurde hi geb, gogo keneñ wasak teñ hi,” yeñ nuryinj.

⁴⁰ Irkeb Yesu beleñ dufaymiñ keneñbe, “Saimon, nebe mere kura momoñ gireñ tihim geb,” inyinj. Irkeb al gore, “Tisa, iñgiñe momoñ nira,” inyinj.

⁴¹ Irkeb Yesu beleñ gaha inyinj: “Al irawa kura al horam yan hitte kuñbe kame ga horage wol heñ gunyeñ ineñbe hora yawararyum. Al kurabe 500 denari* yawaryinj, munaj kurabe 50 denari yawaryinj.

⁴² Be, al irawa gobe gwaha mat kura al gote hora wol hetek ma haryum. Irkeb hora yunyinj al gore

buniñeñ yirdeb gojmiñ yinyinj. Niñgeb al damiñ beleñbe horamiñ ma wol heke gojmiñ yinyinj al goke amaneñ wor po nurde unyeñ?” yeñ gusuñaj iryinj.

⁴³ Irkeb Farisi al Saimon gore wol henbe, “Al hora kuruj tirij al gore yeñ nurhem,” inyinj. Irkeb Yesu beleñbe, “Fudinde yaha,” inyinj.

⁴⁴ Irdeb bere go hinhin beleñ fulgañ kajbe Saimon go sopte, “Bere ga kenha? Nebe yager wayhem gega, nende matare kahanjne hal hal fe kura ma nunha. Goyenpoga bere gabe wañ diliñ fimiñ beleñ po kahanjne halde tonaj yuwalneñ beleñ po utma tiya.

⁴⁵ Irde gebe yager wayhem yabe pere nirde ulujner muñ kura u ma nirha. Gega bere gabe wañ kahanjne u irde tebañ tiya.

⁴⁶ Irde gebe yager wayhem goke amaneñ nurde olip fimiñ gwahade muñ kura teñ tonajner ma wogorha. Gega bere gabe det fimiñ hamñeñ kusamuñ damum hende wor po goyen kahanjner wogora.

⁴⁷ Niñgeb fudinde ginhem. Bere gabe mata buluñmiñ ge goltapñeñ wor po nurde hiyen geb, Al Kuruj beleñ mata buluñmiñ kuruj goyen halde unkeb goke amaneñ wor po nurde nunenjbe mata gago tiya. Gega al kura mata buluñmiñ ge goltapñeñ

* **7:41:** Denari: Al beleñ wampot mat metej teñbe wawuñbanā naña sul yeke bada heñbe meteñmiñ gote muruñgembe denari uñküren tiyyenj.

ma nurde hiyeñ al gobe Al Kuruñ beleñ mata buluñmiñ halde unyeñ goyen goke amaneñ wor po ma nuryeñ,” inyiñ.

⁴⁸ Irdeb bere go keneñ henyabe, “Mata buluñgeb halde gunhem,” inyiñ.

⁴⁹ Irkeb Saimon beleñ hoy yirke wayamiñ mar gore mere go nurdeb, “Al gabe ganuñ geb, alyen mata buluñ wor halde hime yeñ hi?” yeñ yinjeñ uliñ mere tiyamiñ.

⁵⁰ Gega Yesu beleñ mel go mere teñ hinhan go haywañ yirtiñjeñbe bere goyen, “Gebe ne niñ dufayge sanjiñ irha. Goke teñ Al Kuruñ beleñ gumulgañ tiya. Niñgeb bege kamke iginj po nurde kwayiñ,” inyiñ.

8

Yesu gama irde hinhan bere

¹ Be, go kamereb Yesu go taunya tiyuñja kurar mat kurar kujbe mere iginj Al Kuruñ beleñ alya bereyamiñ doyan yird yird goke momoñ yirde kuj hinhan. Goya goyenbe mere basaŋ marmiñ 12 go manaj yenja kuj hinhan.

² Irde bere wor Yesu gama irde kuj hinhan. Bere kurabe uñguram yan gega Yesu beleñ uñgura yakira tiyyiñ, irde kurabe garbam miñyañ goyen sope yirke iginj hamiñ. Bere goyen kurabe Makdala niñ Maria. Yeñbe bikken uñgura 7 beleñ

ketal urtiñ goyen Yesu beleñ uñgura yakira tike iginj hiriñ.

³ Irde bere kurabe Susanaya Yoanaya. Yoana gote uñ Kusabe Herotyen samuñ doyan ird ird al. Irde bere go po moñ. Bere budam hoyan manaj Yesu gama irde kuj hinhan. Irdeb yinjeñde horaya detmiñ budamya gore Yesuya komatmiňya faraŋ yurde yukuñ hinhan.

*Yasun alyen maya mere
(Matiyu 13:1-9; Mak 4:1-9)*

⁴ Be, taun kurar niñ kurar niñ alya bereya budam wor po Yesu hitte wan gabu irde hinhan. Irkeb maya merere saba gahade yiryiñ:

⁵ “Al kura wit muykeñ tur ire yeñ meteñmiñde kuriñ. Kuj meteñde muykeñ go tur irkeb kurabe meteñ sinjak al kuj kuj beleñyañ katamiñ. Irkeb al beleñ go ma yeneñ yufuramiñ. Kurabe nu beleñ wan namiñ.

⁶ Munañ kurabe megeñ halgayiñ hora arat herenj katamiñ. Irdeb kawaŋ hamiñ gega, megeñ fimmęñ moñ geb, algup nen kamamiñ.

⁷ Munañ kurabe yamuñ hirwañjeñ yañ bana kateñ yamuñ goya tumñañ kawaŋ hamiñ. Gega yamuñ duwi gore hurkuñ awrum yurkeb nonbo hamiñ.

⁸ Be, wit muykeñ kurabe megeñ iginjañ kateñ kawaŋ heñbe iginjeñ budam hamiñ. Muykeñ uñkureñbe 100 iginjeñ gwahade hamiñ,” yiriñ. Be, Yesu gob maya

mere goyen tagaldeb, "Al kura mere ga miñ bebak tinij yenjbe keñkela palñja irde nurnaj ko," yirij.

Maya mere iginj bebak teñ teñ mata

(Matiyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁹ Irkeb komatmiñ beleñ maya mere gote miñ momon dira inej gusunjan iramiñ.

¹⁰ Irkeb Yesu beleñ gaha yinyiñ: "Al Kurunj beleñ alya bereyamij doyan yird yird mata gote miñbe banare hi geb, al hoyan beleñ epte ma bebak titek. Gega denjbe Al Kurunyen tarenje miñ goyen iginj bebak tinaiñ. Goyenbe al hoyan ne niñ ma nurde hanj marbe mata gote miñ goyen maya mere mat po momon yirde hime. Go mar gobe merene gama irtek ma yirde hiyen geb, maya mere go nurnaiñ gega, bebak ma tinaiñ. Goke teñbe Al Kurunyen asanje gahade katinj hi:

'Mel gobe merene nurde hinayin irde keneñ hinayin gega, bebak ma po teñ hinayin,' katinj hi," yinyiñ. Aisaia 6:9

Yasuj alyen maya mere gote miñ

(Matiyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

¹¹ Irdeb gaha yinyiñ: "Be, maya mere gote miñbe gahade: wit muyken gobe Al Kurunyen mere.

¹² Muyken beleyan kattij gobe al kura Al Kurunyen mere nurnaiñ gega, Satan

beleñ mere biñde hinayin goyen yad siñja yiryeñ go gwahade. Uñgura beleñ al gobe daha mere go nurde Al Kurunj niñ dufaymiñ tareñ irke yumulgan tiyyenkek yenjbe gogo gwaha yiryeñ.

¹³ Munaj wit muyken hora heren kattij gote miñbe al kura Al Kurunyen mere tiñeyan nurdeb amanj henayin. Gega hora arat geb, filginiñ keñkela ma kutij beleñ teñ hanjen go gwahade goyen po, al go manañ Al kurunyen mere biñde keñkela ma kipiryen. Irde kadila hekeb aran po algup nene kamde hanjen go gwahade goyen po, kanduk kura forok yekeb goyare po Al Kurunj harhok unnaiñ.

¹⁴ Wit muyken yamuñ duwi hirwanjeñ yan bana kattij gobe al kura Al Kurunyen mere nurnaiñ gega, megen niñ samuñ yad yad niñ po nurnaiñ go gwahade. Go mar gobe ulinje po amanj hetek mata go po titek titek yirde hiyen. Irde yenj hitte kanduk kura forok yiyyen goke kafura henayin. Go mar gobe megen niñ det gwahade gore dufaymiñ awrum yirkeb wit muykenbe iginen henayin gega, nonbo henayin go gwahade goyen po, merebe nurnaiñ gega, gote iginenbe keñkela ma forok yenayin.

¹⁵ Goyenpoga wit muyken megen iginjan katen iginjala po kawañ heñ iginen budam hamij gobe al kura

Al Kuruňyen mere fudinde wor po biňde kerde gama irde hinayin go gwahade goyen. Irde kanduk yeneň hinayin gega, sanij po heň kunj kuňbe gote igeňeňbe Al Kuruň diliňdebe mata igaň igaň forok yirde hinayin, "yinyin.

*Hulsiyen maya mere
(Mak 4:21-25)*

¹⁶ Irdeb sopte po maya mere hoyan kura gaha yinyin: "Al kura hulsi usun urde teň kuwe bana ma kerde hiyen. Irde poň bana wor kerde hiyen moň. Gwaha irtineňbe teň omasin hende biňguň irde hiyen. Gogab al kura ya bana goň wanje hulsi go kawan heň hike kinyen.

¹⁷ Gwahade goyen po, Al Kuruň beleň yende alya bereya doyan yird yird mata gote miň banare hitin gobe kawan hiyyen. Irde matamij epte ma bebak titek goyen kawan forok yeň hike al budam wor po yeneň bebak titin ala tinayin.

¹⁸ Niňgeb keňkela wor po merene palňa irde nurde hinayin. Al kura biňde mat fudinde wor po Al Kuruňyen mere nurde hiket Al Kuruň beleň meremiň igaň goyen uneň tebaň irde hiyen. Munaň al kura gwahade moň gobe Al Kuruňyen mere biňde muň kura hi goyen wor teň siňa iryen," yinyin.

*Yesuyen miliňya kuliň yagoya
(Matiyu 12:46-50; Mak 3:31-35)*

¹⁹ Be, nalu kurareb Yesu miliňya kuliň wenja beleň kinniň yeň Yesu hinhinde gor wayamiň. Gega albe budam wor po geb, muň kura binde ma kwamiň.

²⁰ Irkeb al kura beleň goyen yeneňbe kuň Yesu goyen, "Momkeya kolge wenja ginniň yeň wanjişare ga haň," inyin.

²¹ Irkeb wol heňbe, "Mamneya kolne wenja fudinde wor pobe alya bereya Al Kuruňyen mere nurde gama irde haň mar gago," yirin.

*Meňe kuruň Yesu beleň inke kamyiň
(Matiyu 8:23-27; Mak 4:35-41)*

²² Be, nalu kurare kurab Yesu beleň komatmiň yago goyen, "Wake fe ala kuruň siňa kurhan kuniň," yinyin. Irdeb hakwa kura goyen hende kwamiň.

²³ Be, kuň hinhan goyabe Yesube dukpu irkeb ferd ugur po hiriň. Goya goyenbe meňe kuruň dugure mat katkeb duba huwaryin. Irkeb fe beleň hakwa bana goň hurkuň ala heň hinhin. Irkeb soň po yeň miňmoň haminj.

²⁴ Gega Yesu go firtinde po hiket komatmiň yago beleň keneňbe, "Doyan al, Doyan al, neň miňmoň hiniň tihit niň, aranen huwara," inen isan haminj. Irkeb huwardeb

meñeya dubaya epte ma tiyaryum goyen masi yirkeb pultik po yaryum.

²⁵ Irkeb Yesu beleñ komatminj yago goyen, “Deñ gab ne niñ hekkenj ma nurde hanj,” yinyinj. Irkeb mel go kafura wor po heñbe, “Gab da albe gago? Meñeya makanya manaj meremiñ nurhar!” yen kadom gusunjan gird tiyaminj.

Al uñgura ketal urtiñ goyen sope iryinj
(Matiyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Be, meñe kamkeb mel go kunj Galili fe ala goyen siña kurhan Gerasa marte nañare kunj forok yamiñ. Go mar gobe Yuda mar moñ, al miñ hoyan.

²⁷ Be, hakwa go tubul teñ sinjare kukeb taunde gor niñ al kura uñgura budam beleñ ketal urtiñ manaj hiyen goyen Yesu hitte wayyinj. Al gobe hiyen kuruñ gob kupsoñ po hiyen. Irdeb tiyunđe ma ferde hinhin. Mali bembayañ heñ kunj hinhin.

²⁸⁻²⁹ Al gobe uñgura beleñ hugineñ ketal urde mali tukuñ hinhin. Irkeb gor niñ mar beleñ busaharyenjek yeñbe sen po hanijya kahanja fere teñ doyan irde hinhin. Goyenbe al gobe uñgura gote tarenđe sen goyen kirintiktuk heñbe uñgura gore bul irke nañaj al miñmoñ bana kunj hinhin. Be, Yesu beleñ al go keneñbe,

“Uñgura, al go tubul teñ kat kwa,” inyinj. Irkeb al go Yesu keneñ wañbe kahañ miñde gor wulgurut yeñbe kekew teñ, “Yesu, gebe Al Kuruj turnuj yañ gote Urmuj yeñ nurde gunen hime. Ningeb daha nireñ wayha? Buluñ ma nirayinj,” inen esen mere iryinj.

³⁰ Irkeb Yesu beleñ, “Deñgebe ganuñ?” inyinj. Irkeb al gobe uñgura budam wor po beleñ ketal urtiñ hinhin geb, “Deñnebe Legiyon,”* inyinj.

³¹ Irdeb uñgura gore, “Ulin misiñ kuruñ kateñ kateñ gasuñde gor ma dakira tiyayinj,” inen tebañ irde esen mere iryinj.

³² Goya goyenbe bu buda kuruñ goyen dugu dabayinđe kura gor dula teñ hinhin. Ningeb uñgura goreb, “Ge beleñ ok dinkeb bu iro kunj ketal yurniñ,” inen esen mere iramiñ. Irkeb Yesu beleñ iginj yinyinj.

³³ Irkeb uñgura gobe al go tubul teñ kuñbe bu buda go ketal yuramiñ. Irkeb bu go kup yeñ kunj hamulare mat fe ala kurkuñbe fe nene kamamiñ.

³⁴ Be, bu doyan yirde hinhin mar go mata goyen keneñbe busaharde taunya tiyunjanja kuñbe goke tagalde tukutinj ala tiyamiñ.

³⁵ Irkeb al budam mata forok yirinj goyen kinniñ yen Yesu hinhinde gor wayamiñ. Wañbe al goyen uñgura

* **8:30:** “Legiyon” gob fulenja mar buda kurun goke yitiñ.

belen tubul teŋ kukeb igin heŋ dufaymiŋ wuk yeke uliŋ umŋa titiŋ manaq Yesu kahaŋ miŋde gor keperde hike keneŋbe Yesu niŋ kafura hamiŋ.

³⁶ Irkeb al gor heŋ mata forok yeke kenamiŋ mar goreb daha mat al go igin hiriŋ goyen momoŋ yiramiŋ.

³⁷ Irkeb al buda Gerasa marte naŋare niŋ mar go tumŋaŋ kafura wor po heŋbe Yesu goyen, “Ge goya gar ma hayiŋ. Dubul teŋ kwa ko,” inamiŋ. Irkeb Yesube al buda goyen yubul teŋ kuniŋ yeŋ komatmiŋya hakwa hende hurkamiŋ.

³⁸ Be, mel go yubul teŋ kweŋ tiyyiŋya goyenbe sope irke igin hiriŋ al goreb, “Neya kure,” ineŋ eseŋ mere iryiŋ.

³⁹ Gega Yesu belen, “Moŋ, tiyuŋger kuŋ Al Kurun belen buniŋen girde sope girke igin haha gayen gor niŋ alya bereya momoŋ yiraiŋ,” ineŋ teŋ kerke kuriŋ. Irkeb al gobe taunmiŋde mulgaŋ heŋ kuŋbe Yesu belen buniŋen irde igin iryiŋ goyen gor niŋ mar tumŋaŋ momoŋ yirde tukutiŋ ala tiyyiŋ.

*Bere dirŋen kamtiŋ goya
bere kura danduku miŋyaŋ
sope yiryiŋ*

(Matiyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Be, Yesu go mulgaŋ heŋ Kapeneam kukeb al buda yeŋ ge doyaŋ heŋ hinhan geb, aman heŋ waŋ kalyaŋ keramiŋ.

⁴¹⁻⁴² Goyarebe al kura deŋembe Yairus gore Yesu hitte wayyiŋ. Yeŋbe Yuda marte gabu yare gor waŋ hanjen mar gote doyaŋ al. Goyenbe wiriŋ uŋkuren muŋ gogo po damambe 12 goyen garbam buluŋ wor po heŋ kameŋ teŋ hinhin. Niŋgeb al gore Yesu hitte waŋ palap matare dokolhoŋ yuguluŋ teŋbe, “Werne garbam buluŋ wor po heŋ kameŋ tiya geb, yaner waŋ guram irayiŋ,” ineŋ eseŋ mere iryiŋ. Irkeb Yesube yeŋya yamiŋde kure yeŋ kwaryum.

Be, Yesu go al gote yare kuŋ hikeb al buda forfor yamiŋ goreb upepel urde farkaka iramiŋ.

⁴³ Goya goyenbe bere kura dama 12 gayen danduku manaq hiyen goyen al buda kuŋ hinhan mar goya kuŋ hinhin. Bere gobe al kura belen epte ma wor po sope irtek hinhin.

⁴⁴ Be, bere gore Yesu harhok belen mat kuŋbe Yesuyen uliŋhor hende niŋ gote murunđe sisap uryiŋ. Irkeb goyare po dari temeyde hinhan goyen hubu heke nuryiŋ.

⁴⁵ Be, goya goyen po Yesu belen, “Ganuŋ belen sisap nura?” yeŋ al buda goyen gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb al buda gore, “Neŋ moŋ,” inkeb Pita beleŋ huwardeh, “Doyaŋ Al Kurun, al buda farkaka girde hanj kuruŋ gab ma yeneŋbe, ‘Ganuŋ beleŋ

sisañ nura?' yeñ gusuñjañ heñ ha?" inyiñ.

⁴⁶ Gega Yesu beleñbe, "Moñ, fudinde al kura sisañ nura. Irkeb Al Kurunyen tareñ kat kuke nurhem," yiriñ.

⁴⁷ Irkeb bere go ulinje mata forok yiriñ goyen, "Yesube neneñ bebak tiya geb, epte ma bana kweñ," yeñ nurde barbar yeñ wañ Yesu kahañ mijde kateñ dokolhoñ yuguluñ tiyyiñ. Irdeb al buda kuruñ goyen diliñde miñ daniñ sisañ uryiñ irde goya po igin hirin goyen Yesu momoñ iriyiñ.

⁴⁸ Irkeb Yesu beleñ, "Werne, ne niñ hekkenj nurha goke teñbe Al Kuruñ beleñ sope gira. Niñgeb bege kamke kwayiñ," inyiñ.

⁴⁹ Be, Yesu beleñ bere go mere irde hinhin goya goyab al kura Yairusyen yare mat wañbe, "Wergebe bikkeñ kama geb, saba al gayen titmiñen tuktawañ ma irayiñ. Inke bada hiyyen," inyiñ.

⁵⁰ Gega meremiñ nurdeb Yesu beleñ Yairus goyen, "Kandukñeñ ma nurayiñ. Ne niñ po dufayge sanjiñ irayiñ. Irkeb werge goyen igin hiyyen," inyiñ.

⁵¹⁻⁵³ Be, Yesu go kuñ Yairusyen yare forok yeñbe alya bereya dolonje hinhin goyen esenj epte ma teñ hike yinyiñ. Irdeb, "Bada henaj. Yeñbe ma kama. Dulin ferde hi," yinyiñ. Gwaha yinkeb fudinde wor

po kamyiñ yeñ nurde hinhan geb, mel gore kukuwa wet heñ hi yeñ hinmañ faykek iramiñ. Irkeb Yesu go al hoyan kura ma yubul tike diriñ hakwam hinhin bana goñ hurkamiñ. Komatminj karwo Pita, Yemsya Yonyabe diriñ gote milinjña naniñja po yadeb diriñ hakwa hinhin bana goñ hurkamiñ.

⁵⁴ Irdeb diriñ gote hanij tanardeb, "Werne, huwara," ineñ isañ hiriñ.

⁵⁵ Irkeb toneñ mulgañ hekeb goya goyen po huwaryiñ. Irkeb Yesu beleñ, "Det netek kura unke niwi," yinyiñ.

⁵⁶ Irkeb milinjña naniñja mata go keneñbe diliñ fot wor po yaryum. Gega Yesu beleñ, "Mata forok yihi gake go ma tagaliryen," yineñ utañ yiryiñ.

9

Yesu beleñ komatminj 12 goyen meteñ tinaj yeñ yad yerke kwamiñ

(Matiyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹ Be, go kamereb Yesu beleñ mere basañ marmiñ 12 goyen hoy yirke wañ gabu irkeb uñgura kurayen kurayen kuruñ goyen yakira teñ teñ tareñya garbam sope yird yird tareñya goyen yunyiñ.

² Irdeb, "Kuñ Al Kuruñ beleñ alya bereyamiñ doyan yird yird mata goyen tagalde tukuj heñbe garbam mar sope yirde hinayiñ," yinyiñ.

³ Irde gaha yinyiŋ: “Kuniŋ yeŋbe genuŋ, kalwa, bingę, horayabe uliŋhor hoyan ma yawarnayiŋ. Uliŋhorbe ultinjde han gogo ep, det hoyan wor kura ma po yawarnayiŋ.

⁴ Tiyuŋ kurar kura kuke al kura beleŋ yaner wanaj dineŋ hoy dirkeb ya hoyanje ma kunayiŋ. Uŋkurenjde gor po heŋ heŋbe tiyuŋ go tubul teŋ hoyanje kunayiŋ.

⁵ Munaŋ tiyuŋ kurar kura kuke gor niŋ mar beleŋ meretiŋ pel irde dakira tikebe, ‘Al Kurunyen mere pel irhet,’ yeŋ bebak tinan̄ yeŋbe kahaŋtiŋde tupi yaran̄ tinayiŋ,” yinyiŋ.

⁶ Be, Yesu beleŋ komatmiŋ yago gwaha yinkeb tiyuŋ kurar kurarkwamiŋ. Irde naŋa kuruŋ goyen kuŋ heŋyabe mere igin Al Kuruŋ beleŋ alya bereya yumulgaŋ teŋ teŋ goke yitiŋ goyen tagalde saba yirde tukuŋ hinhan. Irdeb garbam mar manaj sope yirde kuŋ hinhan.

Herot beleŋ Yesuyen mere momoŋ nuryiŋ

(Matiyu 14:1-12; Mak 6:14-29)

⁷⁻⁸ Be, Galili naŋa doyan̄ al kuruŋ Herot beleŋ Yesuya komatmiŋ yagoya mata teŋ hinhan kuruŋ goyen nuryiŋ. Yeŋbe bikken fulenja marmiŋ yinke Yon Baptais mayke kamyiŋ. Gega al kura beleŋbe, “Yon Baptais kamuŋ gega, gogo sopte huwarde meteŋ teŋ hi,” yamiŋ. Irde al kurabe, “Al Kurunyen mere basaŋ

al Elaia forok yeŋbe gogo meteŋ teŋ hi,” yamiŋ. Munaŋ kurabe, “Al Kurunyen mere basaŋ al bikkek kura gore sopte huwarde gogo meteŋ teŋ hi,” yeke Herot go nurde kukuwamneŋ nuryiŋ.

⁹ Irdeb, “Yon Baptaisbe biŋiŋ walmeke kamuŋ. Munaŋ mere momoŋmiŋ nurde hime al gabe ganuŋ?” yeŋ Yesu goyen kene yeŋ kurut yeŋ hinhin.

Yesu beleŋ al 5,000 paka yiryiŋ

(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yon 6:1-14)

¹⁰ Be, Yesuyen mere basaŋ mar go mulgaŋ heŋ waŋbe meteŋbe gwaha gwaha titiŋ ineq momoŋ iramiŋ. Irkeb Yesu beleŋ al hoyanje gor yubul teŋbe komatmiŋ yago po yade Betsaida taunde kuriŋ.

¹¹ Gega al buda kuruŋ gob Yesube gor kwa yeŋ nurdeb kame gama yirde kwamiŋ. Irkeb yeneŋbe, “Igiŋge wanaŋ,” yineŋbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyan̄ yird yird goke saba yiryiŋ. Irdeb garbam minyaŋ igin hiniŋ yeŋ nurde hinhan mar goyen sope yiryiŋ.

¹² Be, gwaha teŋ teŋbe naŋa sul yeweŋ tikeb mere basaŋ marmiŋ aposel 12 gore Yesu hitte waŋbe, “Naŋa neŋ hitere gabe tiyuŋ bindem moŋ geb, al buda ga yinke taunyaŋ tiyuŋ mukŋeŋyaŋ kuŋ yinġen binje niŋ naŋkenet damu

teñ nenayin. Irde goyañ po fernayin,” inamiñ.

¹³ Irkeb wol heñbe, “Moñ, deñ beleñ biñge kura yunke nenayin,” yinyin. Irkeb mel goreb, “Neñbe beret siptesonjoñyabe makaj dapnja irawaya po hañ. Kuñ hoyan ma damu titekbe gare epte ma yiryeñ,” inamiñ.

¹⁴ Al po kapyan haminje 5,000 gwahade gor hinhan. Be, mel gore gwaha inkeb Yesu beleñ, “Al buda ga yinke gabu uñkurenđe al 50 gwahade keperde tukunañ,” yinyin.

¹⁵ Irkeb komatmiñ yago goyen yeñ yinyin gwahade po tiyamin. Irkeb al buda kuruj goyen Yesu beleñ yirij gwahade po keperde tukamiñ.

¹⁶ Irkeb Yesu beleñ beret siptesonjoñyabe makaj dapnja irawaya goyen yade kotañ kañ nañkiñde nañkeneñ Al Kuruñyen sañiñde guram yirdeb yubala teñ al yunnan yeñ komatmiñ yago yunyin.

¹⁷ Be, gale heñ yunke al buda kuruj go neneb ep wor po namiñ. Irdeb biñge dikñeñ gabu yiramiñ gobe tiri 12 gayen iñiñ makinj yirtek haminj.

Pita beleñ, “Yesu gebe Mesaia,” inyiñ

(Matiyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

¹⁸ Be, kurareb Yesu go yeñ uñkureñ po heñ Al Kuruñ mere irde hinhan. Goya goyenbe komatmiñbe gor hinhan. Irkeb huwardeb, “Al

beleñ nebe ganuñ yeñ nurd nuneñ hañ?” yeñ gusuñaj yiryinj.

¹⁹ Irkeb wol heñbe, “Al kurabe Yon Baptais yeñ hañ. Kurabe Elaia yeñ hañ. Munaj al kurabe Al Kuruñyen mere basañ al kura bikkeñ kamij goyen sopte huwarde wayuñ yeñ nurd gunej hañ,” inamiñ.

²⁰ Irkeb Yesu beleñ, “Munañ deñbe ganuñ yeñ nurd nuneñ hañ?” yinkeb Pita beleñ huwardeb, “Gebe Al Kuruj hitte Dumulgañ teñ ter Al Mesaia, Al Kuruj hitte mat wayañ yeñ nurde hite,” inyiñ.

²¹ Irkeb Yesu beleñ, “Pita beleñ ne niñ yihi goyen basañ heñ al kura ma momoñ yirnayin,” yineñ utañ yiryinj.

²² Irdeb komatmiñ yeneñ heñbe, “Ne Al Urmiñ gabe Yuda marte doyañ mar par-guwak goya Al Kuruj doloñ ird ird mata doyañ marte karkuwañmiñya Moseyen saba marya beleñ nakira teñ mununkeb ulne misiñ kuruj kateñbe kameñ. Goyenpoga kameñde mat yerenkek hekeb sopte huwareñ,” yinyinj.

²³⁻²⁴ Be, go kamereb komatmiñya al gabu iramiñ marya goyen gaha yinyinj: “Al kura gama nirde heñ kanduk yeneñbe yiñgen ge kafura heñ harhok nun-yeñ al gobe kame kanduk kinyenj. Munaj al kura ne gama nirde kanduk kuruj

teŋ uliŋ misiŋ kateŋ hiyen al gobe kame iginj hiyen. Niŋgeb al kura ne gama nire yeŋbe megen niŋ dufayya mataya harhok yunyeŋ. Irdeb gise haŋka kanduk yeneŋ hiyen gega, yiŋgeŋ ge ma nurde gama po nirde hiyen.

²⁵ Goyenbe al kura yiŋgeŋ ge po nurde megen niŋ det kuruŋ yawaryeŋ irde kurabe deŋem yaŋ hiyyeŋ gega, Al Kuruŋyen bearar bana heŋ kame gote murunjem buluŋ tiyyeŋbe daha tiyyeŋ? Gobe iginj moŋ, buluŋ wor po.

²⁶ Niŋgeb al kura ne niŋ memya heŋ merene harhok unyeŋbe kame ne Al Urmiŋ gare wor al goyen keneŋbe go ma nurde unhem ineq harhokne uneŋ. Ne Al Urmiŋ gabe neya Nanneyabe miyoŋmiŋ yago wukkeŋ wor poya gote tareŋ turŋuŋ yaŋ manaŋ kateŋ goyenterbe gogo gwaha tiyeŋ.

²⁷ Goyenpoga deŋ gar hanj gayen kurabe go ma kamdeya Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird goyen kennayiŋ. Mere gabe fudinde wor po dinhem,” yinyiŋ.

*Yesu uliŋ hoyan hiriŋ
(Matiyu 17:1-8; Mak 9:2-8)*

²⁸ Be, Yesu beleŋ mere tiyyiŋ go kuŋ naŋa fay 8 gwahade kamereb Al Kuruŋ mere ire yeŋbe Pita, Yonyabe Yemsya po yadeb dondonje kura gor hurkuriŋ.

²⁹ Irdeb gor Al Kuruŋ mere irde hin hin goyabe dinsok

hoyan wor po hiriŋ. Irkeb uliŋhormiŋbe dagamel go gwahade hiriŋ.

³⁰⁻³¹ Goya goyenbe Moseya Elaiaya gore bemel po forok yeŋbe Yesuya mere teŋ hinhan. Irem gobe Al Kuruŋyen tareŋ turŋuŋ yaŋ wor po gore ketal yurtiŋ. Irde Yesube Al Kuruŋ beleŋ bikkeŋ dufaymiŋ kiriy go gwahade po gama irde Yerusalem gor kamde Naniŋ hitte mulgaŋ hiyyeŋ goke mere sege iramiŋ.

³² Be, haŋkapyä Yesu go Al Kuruŋ mere irde hinhinyabe Pitaya kadom waranya gobe dukpuk buluŋ po yirkeb arkup teŋ hinhan. Gega biŋ bak yeke naŋkenenye Yesube saŋiŋmiŋ turŋuŋ yaŋ wor po heŋ al irawa goya huwarde hike yenamij.

³³ Be, Moseya Elaiaya gore Yesu tubul teŋ kureŋ tikeb Pita beleŋ, “Doyan al, naŋa gabe iginj wor po. Gar hininj. Niŋgeb iginj dinkeb deŋ karwo gote heŋ heŋ gasuŋ kura yirniŋ. Gasuŋ kurabe ge niŋ, kurabe Mose niŋ, munaŋ kurabe Elaia niŋ,” inyiŋ. Be, Pita gobe mere tiyyiŋ kuruŋ goyenbe gwaha yihiim yeŋ ma nurdeya mere tiyyiŋ.

³⁴ Be, Pita mere teŋ hin hin goya goyabe gagap beleŋ waŋ mel goyen aw yuryiŋ. Irkeb komatmiŋ karwo goyen gagap bana goŋ hokoyaŋ heŋ kafura wor po hamij.

³⁵ Irkeb al melak kura gagap bana gor mat mere

tenbe, “Al gabe Urne. Meterjne tiyyen yej ne belej po tapat irde basinjä irmirinj. Ningeb meremiñ nurde gama irde hinayinj,” yiriñ.

³⁶ Be, mere nuramiñ go kamere nañkenenjbe Yesu po hikë kenamiñ. Irdeb mata forok yiriñ goyen goke al hoyaj momoñ ma yiramiñ. Binje po nurde hinhan.

*Dirinj uñguram yañ guram
iryiñ*

(Matiyu 17:14-21; Mak 9:14-29)

³⁷ Be, fay urkeb dondonde gor mat Yesu go Pita, Yemsyabe Yonya irde katamiñ. Katkeb al karim ma Yesu hitte wañ gabu iramiñ.

³⁸ Irkeb al buda kurunj bana goj mat al kura belej ne nini yej ugūn po, “Tisa, urne gabe uñkureñ po geb, gigeñ kenwoñ yej nurde hime.

³⁹ Yeñbe uñgura belej ketal urde buluñ buluñ irkeb bemel po kekew teñ hiyen. Irde teñ megen temeyke yoryor yej dadilok peltek yej hiyen. Uñgura go urne tubul ma tenbe buluñ buluñ irde hiyen. Ningeb urne go keneñ sope irwoñ yeñbe gago esenj mere girde hime.

⁴⁰ Uñgura goyen takira tinaj yej komatge yago esenj mere yirhem gega, tuñaj urmañ urmañ bada hahanj,” inyiñ.

⁴¹ Irkeb Yesu belej wol henjbe, “Deñ gayenter niñ mar, dahade niñgeb dufaytinj ne niñ muñ kura tareñ ma

irde hañ? Saba dirmaj dirmajenj, tonanñtiñ tareñ wor po! Gayak ga ma neya hityen gega, hako po hañ. Daha nañga ga saba dirmeké wukyenayinj?” yinyiñ. Irdeb al goyen, “Urge go teñ gar waya,” inyiñ.

⁴² Be, dirinj goyen naniñ belej teñ Yesu hitte wañ hikeyab uñgura gore dirinj go teñ megen temeyke yoryor yej hinhan. Gega Yesu belej uñgura go ineñ teñ takira teñ dirinj goyen sope irdeb naniñ ge tubul tiyyinj.

⁴³ Irkeb al buda kurunj gore mata go keneñbe Al Kurunyen sañjeb kuruñ wor po yej dinoñ kok yaminj.

*Yesu kamyenj goyen goke
sopte komatmiñ momoñ
yiryiñ*

(Matiyu 17:22-23; Mak 9:30-32)

Irdeb goke dufay hej tagalde epte ma teñ hinhan goya goyenbe Yesu belej komatmiñ yago goyen,

⁴⁴ “Mere direñ tihim gayen keñkela nurnañ ko. Ne Al Urminj gabe al kura belej asogo haninjde niryenj,” yinyiñ.

⁴⁵ Gega mel gobe Yesu mere tiyyiñ goyen miñ gwahade niñ dina yej bebak ma tiyamiñ. Mere tiyyiñ gote miñbe Al Kurunj belej bana kerkeb miñ gwahade yej ma nuramiñ. Irdeb asogo haninjde niryenj meremiñ goke kafura hej gote miñ niñ gusuñjanj ird ird niñ kama hamij.

*Ganuŋbe kurun?**(Matiyu 18:1-5; Mak 9:33-*

37)

⁴⁶ Be, kurarebe Yesuyen komat buda goyen ganuŋbe doyaŋ al hiyyen yeŋ yinŋen uliŋ ge ma ne teŋ kadom mohonde tiyamiŋ.

⁴⁷ Irkeb Yesu beleŋ mel gote dufaymiŋ yeneŋ bebak tenbe diriŋ kura teŋ gegelek beleŋ mat kerke huwaryin.

⁴⁸ Irkeb gaha yinyiŋ: "Diriŋ dirŋeŋ gahadebe palap ma yirde hanŋen. Gega al kura beleŋ ne niŋ teŋ al hoyaq kura diriŋ gahade gayen gargar iryenbe al go po moŋ, ne manaŋ gargar niryen. Munaŋ al kura ne gargar niryenbe ne po moŋ, Al Kurun nad nerke wamirin al goyen wor gargar iryen. Niŋgeb deŋ bana gayen al kura dufayminde yinŋen bande irde kadom faran yuryen al gobe Al Kurun diliŋdeb al deŋem yaŋ kurun wor po yeŋ kinyen," yinyiŋ.

⁴⁹ Irkeb komatmiŋ kura Yon beleŋ huwardeb, "Doyaŋ Al Kurun, al kura beleŋ denge urdeb, 'Yesu deŋemde dinhem niŋ, kat kunan' yineŋ unŋura yakira teŋ hiyen. Gega yeŋbe neŋ meten teŋ kuŋ hite bana gaŋ niŋ al moŋ geb, metenŋmiŋ goyen bada hawa ineŋ utan irtiŋ," inyiŋ.

⁵⁰ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Al kura asogo ma dirde hi al gobe deŋ faran durde hi geb, utan ma irnayin," yiriŋ.

Samaria mar kura Yesu pel iramiŋ

⁵¹ Be, Yesu go kamde mulgaŋ henŋ Naniŋ Al Kurun hitte hurkutek nalu go binde binde henŋ hikeb Yerusalem kuŋ kuŋ niŋ wor po biŋ huwaryin.

⁵² Irdeb beleŋ kuŋ heŋyabe komatmiŋ kura yeŋ wa meheŋ henŋ Samaria naŋa bana goŋ niŋ tiyuŋde kura gor biŋgeya ferd ferd gasuŋya sope yirnayiŋ yinke yeŋ wa meheŋ henŋ kwamiŋ.

⁵³ Gega gor niŋ marbe Yesu goyen Yerusalem kuŋ hi yeke nurdeb Yesuya komatmiŋya goyen tiyuŋminde waŋ henŋ henŋ ge iŋiŋ ma nurdeb, "Gar ma wanayiŋ," yinamiŋ.

⁵⁴ Irkeb mulgaŋ henŋ Yesu hitte kuŋ momoŋ irkeb Yesuyen komatmiŋ kura Yemsya Yonya beleŋ nurdeb, "Doyaŋ Al Kurun, iŋiŋ Al Kurun gusuŋaŋ iryeke naŋkiŋde mat kak teŋ kerke kateŋ mel go kumga yiryen?" ineq gusuŋaŋ iraryum.

⁵⁵ Gega Yesu beleŋ fulgaŋ kaŋbe yineŋ teŋ, "Bada hiri," yinyiŋ.

⁵⁶ Irdeb komatmiŋya tiyuŋ hoyanđe kwamiŋ.

*Yesu gama irniŋ yeŋbe det kura yubul tinayiŋ**(Matiyu 8:19-22)*

⁵⁷ Be, Yesube komatmiŋ yagoya kuŋ hikeyabe al kura gore wanđe, "Nebe ge kuŋ henŋ taha kurun gobe gama po girde kuŋ henŋ," inyiŋ.

⁵⁸ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Kulu duwibe ferd

ferd gasuŋ miŋyaŋ, nu wor hagam yaŋ. Gega ne Al Urmiŋ gabe goŋ kura ferde usaq hetek gasuŋnem moŋ,” inyiŋ.

⁵⁹ Irdeb al hoyaq kura goyen, “Gama nira,” inyiŋ. Irkeb al goreb, “Doyaŋ Al Kurunŋ, aran ma. Kunj adone wa teŋ mete teŋ gab wanŋ gama gireŋ,” inyiŋ.

⁶⁰ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Al kamtiŋ gobe tubul tike al toneŋ kamtiŋ ne niŋ ma nurde haŋ mar gore teŋ mete tinaŋ. Munaŋ gebe kuŋ Al Kurunŋ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yird yird mata goke tagalde tukaiŋ,” inyiŋ.

⁶¹ Gwaha inkeb al hoyaq kura beleŋ nurdeb, “Doyaŋ Al Kurunŋ, nebe gama gireŋ. Goyenpoga kuŋ diriŋmiŋneya tayne yagoya gwaha tiyen tihim yineŋ gab wanbe gama gireŋ,” inyiŋ.

⁶² Irkeb wol heŋbe, “Al kura bulmakaw beleŋ yuluŋ teŋ hike megeŋ ilde hanjen det tanarde hiyen al goyen harhok beleŋ naŋkenen hiyen gobe epte ma meteŋ keŋkela tiyyen. Gwahade goyen po, al kura Al Kurunyen meteŋ tiye yeŋbe detmiŋ yubul teŋ meteŋ tiyyen gega, det yubul titiŋ goke ugur po nurde hiyen al gwahade gobe epte ma Al Kurunŋ niŋ meteŋ tiyyen,” inyiŋ.

10

Yesu beleŋ al 72 yad yerke

kwamiŋ

¹ Be, go kamereb Doyaŋ Al Kurunŋ beleŋ al hoyaq 72 wor yapat yirde taunya naŋaya yeŋ kutekyaq goyen irawam irawam yeŋ wa meheŋ heŋ kunaŋ yeŋ hulyaq yiryiŋ.

² Goyarebe gaha yinyiŋ: “Alya bereya Al Kurunyen mere nurtek mar gobe wit igineŋ sak naŋare sak yeŋ tukunŋ hanjen go gwahade hanŋ gega, meteŋ marbe budam moŋ. Ningeb meteŋ gote miŋ al Doyaŋ Al Kurunŋ gusuŋaq irnayiŋ. Irkeb meteŋ mar budam yad yerke alya bereya yad yad meteŋ go teŋ hinayiŋ.

³ Denbe sipsip dirŋen tareŋ miŋmoŋ go gwahade goyen kulu duwi kahal bana dad dermeke kuniŋ tahaŋ geb. Goyenpoga kafura ma henayiŋ.

⁴ Be, kuniŋ yeŋbe kalwa, lawa milin, kahaŋ basaŋ kura ma yawarnayiŋ. Irde kuŋ al kura beleŋyaŋ yeneŋ goya ulyanje gor huwarde mere ma yirnayiŋ. Moŋgo meteŋ teŋ teŋ nalube heŋ ga moŋ hubu hiyyen geb.

⁵ “Be, al kurate yare hiniŋ yeŋ yamiŋde hurkuŋbe, ‘Al Kurunŋ beleŋ ya bana haŋ mar gate biŋ yisikamke igiŋ hinayiŋ,’ ineq gab hurkuŋayiŋ.

⁶ Irke ya gote miŋ al gore deŋ ge amaŋeŋ nuryeŋbe deŋ beleŋ Al Kurunyen saŋiŋde guram irde tareŋ irnayiŋ gote igineŋbe yeŋ hitte forok yiyyen. Munaŋ

gwahade ma diryen gob iginej gobe dindiken hitte mulgañ heñ tareñ diryen.

⁷ Be, al kura beleñ yaner tumjañ hiniñ yen hoy dirkeb ya uñkurenđe gor po hinayin. Ya kurar mat kurar ma kuñ hinayin. Irde al gore biñgeya feya kura dunkeb bada ma heñ mali po nene hinayin. Denbe Al Kurunyen meten mar geb, meten teñ hite goke damu dira yen nurdeb nene hinayin.

⁸ “Be, kuñ taunde kura forok yeke al gor niñ beleñ gargar dirde det kura yawan diltiñ mar yerde nenañ dinkeb mali po nene hinayin.

⁹ Irde gor niñ mar kura garbam miňyan yenerbe Al Kurunyen sanjiñde sope yirde hinayin. Irdeb, ‘Al Kurun beleñ doyan dird dird nalube binde wor po hihi,’ yineñ hinayin.

¹⁰ Munan̄ taun kurar kura kuke meretiñ ma nurde gargar ma dirkeb taun bana go niñ beleñyan kuñ gaha yineñ gabe taun go tubul teñ kuanayin:

¹¹ ‘Denbe Al Kurunyen mere pel irhan̄ geb, denbe neñya moñ. Niñgeb kahanñiniñde niñ tupi busan̄ hihat. Goyenbe Al Kurun beleñ alya bereyamin doyan yird yird nalu gobe binde wor po hihi geb, mata teñ han̄ gobe nurde ga teñ hinan̄ ko,’ yineñ hayhay yirde hinayin.

¹² Fudinde wor po dineñ hime. Taun goyenter niñ

marbe kame Al Kurun beleñ al iginya bulunya pota yiryen natureb mata buluñmiñ gote murungem buluñ wor po tenayin. Bikken Sodom taunde niñ mar beleñ mata buluñ teñ hinhan gote murungem tamin gote folek wor po tenayin geb,” yinyin.

¹³ Irdeb sopte gaha yiriñ: “Be, ne beleñ Yuda mar moñ al miñ hoyan̄ hanjen taun Tairyा Saidonya gor kuñ mata tiñej forok yirmirin manhan mel gob aran̄ po bebak teñ mata buluñmiñ ge kandukn̄eñ wor po nurde amil erekkek hor yirde tupi sam teñ mata buluñmiñ yubul teñ Al Kurun niñ biñ mulgañ hewoñ. Gega deñ Yuda mar Korasin taundeya Betsaida taundeya han̄ marbe ne beleñ mata tiñej kurayen kurayen teñ himeke neneñ bebak titek yara gega, gwaha ma teñ asogo nirde han̄. Niñgeb deñ Yuda marte mata gwahade goke Al Kurun beleñ bin̄ ar yeke gote murungem buluñ wor po dunyeñ geb, goke buniñen nurd duneñ hime.

¹⁴ Tairyा Saidonya taunde niñ marbe mata buluñ gote murungem yawarnayin. Gega deñ Yuda mar merene pel irde hanjen gote murungembe yende folek, buluñ wor po.

¹⁵ Irde deñ Kapeneam taunde niñ mar, denbe dindiken, ‘Neñbe deñniniñ yañ,’ yen turuñ turuñ teñ Al Kurun niñ bitiñ mulgañ ma heñ han̄? Al Kurun

beleñ demeyke kak ala bana kurkunayıñ geb,” yinyiñ.

¹⁶ Irde sopte gaha yinyiñ: “Al kura deñ mere tike nuryeñ gobe merene nurde hi yeñ nud uneñ. Munaj al kura deñ dakira tiyyeñ gobe ne nakira tiyyeñ. Irde nakira tiyyeñ al gobe hulyan nirke wamirin al goyen takira tiyyeñ geb,” yinyiñ. Be, komatmiñ 72 go gwaha yineñbe yubul tike kwamiñ.

¹⁷ Be, Yesuyen komat 72 go bur yeñ kuñ meteñ teñ kuñ hinhan. Meteñ teñ kuñ kuñ meteñmiñ pasi irdeb amañ wor po heñ mulgañ heñ wanþbe, “Doyañ Al Kurun, unjura wor tareñger yakira titekeb mereniniñ nurdeb yineñ hinhet goyen po gama irde hinhan,” inamiñ.

¹⁸ Gwaha inkeb wol henþbe, “Deñ meteñ teñ hinhanya Satanyen tareñbe dagamel teñ bemel po kattıñ yara sanjıñmiñ hubu heke kinmiñ.

¹⁹ Ga nurnañ. Ne beleñ tareñ kuruñ wor po dunhem. Ningeb unjurabe al buluñ yirtek tareñ miňyañ kunereya misiñ kalpaňya yara gega, igin yufurka teñ kuñ hinayin. Irdeb asogotin Satanyen sanjıñ goyen fole wor po irnayıñ. Det kura beleñ epte ma buluñ dirnayıñ geb.

²⁰ Gega unjura beleñ meretiñ nurde busaharke goke amañeñ ma nurde hinayin. Al Kurun dirjeñ weñ hitiñ gobe det kuruñ wor po yeñ goke amañeñ

nurde hinayıñ,” yinyiñ.

*Yesu beleñ Naniy Al Kurun amañeñ nud unyiñ
(Matiyu 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Be, goya goyenbe Holi Spirityen tareñde Yesu go amañ wor po henþbe, “Adone, gebe nañkiňya megeňya gote Doyañ Al Kurun. Gebe al yinþeñ dufaymiñ wukkek yeñ nurde hañ marya alyen saba karkuwañ yawartıñ marya hittebe meteñ teñ hime kuruñ gate miñ goyen bana kerde hayen. Gega diriñ beleñ nanıňya milıňya hitte tawuñ hitiñ yara al kura yinþeñde tareñde epte moñ yeñ nurde Al Kurunyen faraŋ niñ nañkenen̄ hañ mar hitte sanjıñge yikala yiraŋ goke amañeñ wor po nurde turuñ girde hime. Fudinde, buniþeñgebe kuruñ geb, mata gwahade forok iran.

²² Adone beleñbe det kuruñ gayen doyañ yird yird meteñ gobe ne nunyiñ. Nebe yende Urmiñ wor po geb, yeñ po ga kenkela nurde nuneñ hi. Al hoyanþbe gwahade ma nud nuneñ hañ. Irde Nannebe neya al ne beleñ basıňa yirde hime marya beleñ po ga nud uneñ hite. Al hoyanþbe gwahade moñ,” yiriñ.

²³⁻²⁴ Irdeb Yesu go fulgañ kaňbe komatmiñ yago yeneñbe yeñ muñ po yapat yirde gaha yinyiñ: “Bikken Al Kurunyen mere basaŋ marya doyañ mar karkuwaňya budam beleñ

det deñ yeneñ hañ gayen yentewoñ yeñ nurde hinhan. Goyenbe go ma yeneñya kamaminiñ. Mere deñ nurde hañ gayen wor nurtewoñ yeñ nurde hinhan. Goyenbe go ma nuramiñ. Ningeb deñ keneñ hañ det gayen kennayin marbe goke amanenj nurde hinayin,” yinyin.

Samaria nañare niñ al gote maya mere

²⁵ Be, kurarebe Moseyen saba mar al kura beleñ Yesuyen dufaymiñ turjan urde kene yeñ wañbe, “Tisa, daha teñbe Al Kuruny়া hugiñej heñ heñ mata goyen nere hiyyen?” inyin.

²⁶ Irkeb Yesu beleñ wol henjbe, “Moseyen sabarebe daha yitiñ hi? Daha mat kapyan heñ hayen?” inyin.

²⁷ Irkeb al gore wol henjbe, “Al Kurunjbe gere Doyan Al Kurun geb, bege, tonge, sanjinjeyabe dufayger mat wor po yeñ ge nurde hayin. Irdeb al hoyan niñbe gigen ge nurde hayen gwahade goyen po nurde yuneñ hayin,’ gwahade yitiñ hi,” inyin.

²⁸ Irkeb wol henjbe, “Mere gobe fudinde wor po wol haha. Ningeb kuñ yaha gwahade teñ hayin. Irkeb Al Kuruny়া hugiñej heñ heñ mata goyen gere hiyyen,” inyin.

²⁹ Irkeb al go sikkeñ tagalke nurdeb yinjeñ alu ure yeñbe, “Ningeb al da-hadebe kadne yeñ nureñ?” inyin.

³⁰ Irkeb daha mat kura inmeke bebak tiyi yeñbe

Yesu beleñ baraj kura gahade tagalyinj: “Be, kurare kurab al kura Yerusalem taun tubul teñ Yeriko taunde kurkuñ hinhan. Irkeb beleñbe kawe mar beleñ tanarde detmiñ yugu teñ mayke kamde dagi tikeb tubul teñ busaharamiñ.

³¹ Goyarebe Al Kurun doloñ ird ird mata doyan al kura beleñ goyen po gama irde kurkuriñ. Gega kuñ al beleñ hinhan go keneñbe go ma kenhem kenhem irde siña urde fole irde kuriñ.

³² Be, go kamereb Liwai mar al kura Al Kurunyen ya balem bana metej teñ hiyen gore beleñ goyen po kurkuriñ. Kurkuñ al go kinyinj, goyenbe yeñ wor keneñ keneñbe beleñ siña urde fole irde kuriñ.

³³ Gega irem go kamereb Samaria nañare niñ al kura beleñ goyen po kuñbe al go kinyinj. Samaria niñ marya Yuda maryabe awalikde ma hanjen. Gega Samaria al gore Yuda al goyen keneñbe buniñej wor po nuryinj.

³⁴ Irdeb olip fimiñja wain fimiñja beleñ dagi tirinjanj goyen sam yirdeb mala teñ unyinj. Irdeb al go isanj heñ doñkimiñ hende kerdeb teñ kuriñ. Kuñbe ya kura al mali damu teñ ferde hanjende gor tukujbe gor sope irde doyan irde hinhan.

³⁵ Irde ferd fay urke kwe yeñbe ya doyan al goyen silwa hora irawa uneñbe, ‘Al ga doyan irde hayin. Hora ga

hubu hekeb gigen hora belej faraŋ urde hayiŋ. Kame mulgaŋ heŋ waŋ gab wol heŋ gunę geb,’ inyiŋ,” yiriŋ.

³⁶ Irdeb Yesu beleŋbe Moseyen saba tagal tagal al goyen, “Al damiŋbe kawe mar beleŋ buluŋ irke dagi kuruŋ tiriŋ al gote kadom yeŋ nurde ha? Al Kuruŋ dolon ird ird mata doyaŋ al ma Liwai al ma Samaria niŋ al goyen?” ineq gusuŋjan iryiŋ.

³⁷ Gwaha inkeb Moseyen saba mar al goreb, “Buniŋen nurd unenbe faraŋ uryiŋ al gobe kadom yeŋ nurhem,” inyiŋ. Irkeb Yesu beleŋ wol henbe, “Ge wor kuŋbe mata gwahade goyen teŋ hayiŋ,” inyiŋ.

Yesu beleŋ Martaya haymiŋ Mariyat yare kuriŋ

³⁸ Be, go kamereb Yesu go komatmiŋ yagoya Yerusalem kuŋ heŋya tiyunđe kura gor forok yekeb bere kura denembe Marta gore Yesu goyen yaminde hoy irke kuriŋ.

³⁹ Kuŋ gor heŋ Yesu beleŋ mere tikeb Marta haymiŋ denembe Maria gobe Doyaŋ Al Kuruŋ kahan menjde keperde meremiŋ palŋa irde hinhin.

⁴⁰ Gega babam Marta gobe Yesuya komatmiŋ yago goke binje gitik irde kayen teŋ hinhin geb, bitbutneŋ wor po nurde hinhin. Gega haymiŋ beleŋ faraŋ ma urkeb Yesu hitte kuŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, haynebe faraŋ ma

nurde hi gake buniŋen ma nurde nuneŋ ha? Inke faraŋ nuri!” inyiŋ.

⁴¹ Irkeb Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ wol henbe, “Marta, gebe megen niŋ det mali kuruŋ gake ugur po du-fay henbe beger kandukŋen nurde ha.

⁴² Al beleŋ tetek det igin wor po gobe uŋkureŋ po hi. Mariabe det igin goyen tihi. Niŋgeb al kura beleŋ epte ma goran iryen,” inyiŋ.

11

Al Kuruŋ mere ird ird mata

(Matiyu 6:9-13; 7:7-11)

¹ Be, nalu kurareb Yesu go naŋa kurar kura gor heŋ Al Kuruŋ mere irde hinhin. Be, Al Kuruŋ mere irde hinhin go pasi irkeb komatmiŋ kura goreb, “Doyaŋ Al Kuruŋ, Yon Baptais beleŋ komatmiŋ yago Al Kuruŋ mere ird ird mata saba yiryiŋ gwahade goyen neŋ wor saba dira,” inyiŋ.

² Irkeb Yesu beleŋbe, “Al Kuruŋ mere irniŋ yeŋbe gahade mere irde hinayiŋ: ‘Ado, gebe tareŋge turŋun yan wor po. Niŋgeb turŋun girde hitek.

Irde ge beleŋ doyaŋ dird dird mata gobe megen gar kawan heŋ kuruŋ hiyyen.

³ Irde naŋkahalmin naŋkahalmin binjebe gwahade nene hinayiŋ yeŋ nurd ga dunę hayiŋ.

⁴ Neŋbe al hoyan beleŋ buluŋ dirde haŋ goyen halde

yunej hite geb, ge
belej wor nende mata
buluŋ halde dunayinj.

Irdeb mata buluŋ titek dufay
go walde dunej hayinj.
Irkeb gwaha ma titek,
yenj gusunjan irde hi-
nayinj,” yinyinj.

5-6 Irdeb sopte goha yinyinj:
“Be, deŋ gayen al kadtin
kura goyen belej gisaw wan
yatiŋde forok yekeb wawun
binde goyen al kadtin hoyan
kura yaminj binde hiyenj go
hitte kuŋbe, ‘Kadne kura
gayamun ga yaner waya
gega bingenem moŋ. Niŋgeb
beret karwo gwahade kura
nunke yukuŋ une yenj ge
hitte wayhem. Kame ga wol
hen gunenj geb,’ innayinj.

7 Irkeb al gore ya binde
mat, ‘Yamebe bikken
tanj sanij irhem, irdeb
diriŋmiŋnebe ferhaŋ geb.
Mongo ne huward migirinj
timekeb diriŋmiŋne huwar-
nak geb. Biŋe ma gunenj.
Bada hen mulgaŋ hawa,
inyenj.

8 Gega fudinde dinej
hime. Al gobe bada ma
hen gusunjan irde tebaŋ irde
hiyenj. Irkeb yenjbe al kadne
go yenj nurde goke teŋ biŋe
gogo ma unyenj. Al gore
gusunjan irde tebaŋ iryenj
goke teŋbe huwarde yenj
nurde wayyenj goyen unyenj.

9-10 “Goke teŋbe gago
momoŋ dirde hime: al kura
belej det kuraŋ nurde Al
Kuruŋ gusunjan irkeb unyenj.
Irde det kuraŋ naŋkenenj
kurut yekeb ikala iryenj.

Irde yenj belej doyaŋ irde
hi gasuŋ bana goŋ hurkuŋ
hurkuŋ yame mayde tebaŋ
irkeb yame hol ird unyenj.
Niŋgeb deŋ wor det kuraŋ
nurde Al Kuruŋ gusunjan
irtiŋde po hikeb yenj belej
dunyaŋ. Det goke naŋkenenj
kurut yitiŋde po hikeb dikala
diryenj. Irde yenj belej
doyaŋ ird ird gasuŋ bana goŋ
hurkuŋ hurkuŋ yame mayde
tebaŋ irkeb yame hol irde
dunyaŋ.

11 “Deŋ gayen kura ur-
tiŋ yago belej makaŋ dapŋa
niŋ gusunjan dirke gayen igiŋ
kunere yunnayin?

12 Irde tatirok bilmiŋ
niŋ dinke gayen igiŋ misiŋ
kalpaŋ yunnayin? Epte ma
gwaha tinayinj geb.

13 Deŋ mata buluŋ mar
wor diriŋtiŋ yago belej det
kuraŋ yekeb det igiŋ po
yunniŋ yenj nurde haŋyen.
Niŋgeb Nantiŋ Al Kuruŋbe
deŋ megen niŋ mar gote
folek geb, Holi Spirit niŋ
gusunjan irkeb det hoyan
ma dunyenj. Holi Spirit po
dunyaŋ!” yinyinj.

Yesuya Belsebulya
(Matiyu 12:22-30; Mak
3:20-27)

14 Be, nalu kurarebe Yesu
belej al kura uŋguram yan
mere ma teŋ hin hin goyen
sope ire yenjbe uŋgura go
takira tikeb al gobe mere
tiyyinj. Irkeb al buda kuruŋ
go mata goyen keneŋbe diliŋ
fot yaminj.

15 Gega al kurabe,
“Uŋgurär kuruŋmiŋ Belsebul

beleñ tareñ irkeb gogo unjura yakira teñ hi,” yamiñ.

¹⁶ Munan̄ al kurabe gwaha irde merem yañ irniñ yenþe, “Mata tiñen Al Kurun̄ beleñ po ga irtek kura forok irke kinnin̄,” inaminiñ.

¹⁷ Goyenbe Yesu gobe al dufay hen hinhān goyen yeneñ bebak teñbe gaha yinyin̄: “Tiyuñ kurun̄ kura bana al beleñ yin̄gen̄ uliñ kadom asogo gird teñ bur yenayıñ gobe sanin̄ ma heñ tumňañ buluñ henayıñ. Irde al miñ unjkureñ wor gwahade po, yin̄gen̄ uliñ kadom asogo gird teñ bur yenayıñbe tumňañ mugol nenayıñ.

¹⁸ Niñgeb gwahade goyen po Satan beleñ unjura yeñ yufukde hañ goyen buluñ buluñ yiryeñbe dahadem tareñ henayıñ? Epte moñ. Mere ga tihim gabe deñ beleñ ne niñ yeñ, ‘Unjurayen kurun̄miñ Belsebul gote tareñde unjura yakira teñ hi,’ yekeb gago dinhem.

¹⁹ Deñ beleñ ne niñ yeñ gwahade yeñ hañ gega, deñ gama dirde hañ mar wor unjura yakira teñ hanÿen goyenbe ganunyen sanin̄de yakira teñ hanÿen? Belsebul-lyen tareñde ma Al Kurun̄yen tareñde? Mel gobe, ‘Unjura yakira teñ teñ sanin̄be Al Kurun̄ hitte mat wan̄ hi,’ yeñ nurde hañ geb, deñ beleñ ne nineñ hañ gobe usi wor po yeñ nurd dunnayin̄.

²⁰ Al Kurun̄ beleñ doyan̄

dird dird mata bikkeñ deñ hitte forok yitiñ hi goyen kawan ird irdmin̄be ne beleñ Al Kurun̄yen sanin̄de unjura yakira teñ himyen gogo.

²¹ “Be, al tareñ kura fulen̄are niñ det yade yamin̄ doyan̄ irde hikeb al kura beleñ samuñmiñ go epte ma kawe tiyyen̄.

²² Gega al hoyan̄ kura al gote tareñ folek gore wan̄be fulen̄are niñ detmiñ go hende sanin̄ heñ hiyen goyen goran̄ irde maydeb samuñmiñ yade yukuñ kadom yagoya gale henayıñ. Niñgeb gwahade goyen po, tareñnebe unjura gote folek geb, alya bereya unjura beleñ yade buluñ buluñ yirde hiyen goyen yumulgañ teñ hime.

²³ “Be, al kura ne niñ ma heñ hañ marbe asogone. Irde al kura Al Kurun̄ hitte al yukuñ yukuñ niñ farañ ma nurde hañ marbe al bur yirde meteñ go buluñ irde hañ yeñ nuren̄.

²⁴ “Be, unjura kura al uliñde niñ takira tike kat kuyen̄ gobe mali nañsa al ma hitek bana gon̄ kuñ usañ heñ heñ gasuñ niñ nañkenen̄ kuñ hiyen̄. Gega gasuñ kura ma keneñbe, ‘Bikkeñ hinhem gasuñde gor mulgañ heweñ,’ yiyyen̄.

²⁵ Irdeb mulgañ heñ wan̄be gasuñ bikkek gobe halde harañ heñ sope irtiñ kinyen̄.

²⁶ Irdeb kuñbe sopte unjura 7 yende tareñ folek

goyen yupi teñ tumjan
wanje al goyen ketal ur-
nayin. Gwaha irkeb al gobe
hañkapyä hinhin gwahade
moñ, buluñ wor po hiyyen,”
inyinj.

²⁷ Be, bere kura gore al
buda bana goñ heñ Yesu
mere teñ hinhin go nurdeb,
“Bere kawañ gerde siñsilan
giryinj gobe aman̄ hiyyen,”
inyinj.

²⁸ Irkeb Yesu beleñ wol
heñbe, “Alya bereya Al Ku-
runyen mere nurde gama
irde hañ mar go gab aman̄ej
nurde hinayin,” inyinj.

*Mata tiñej Al Kuruñ po
forok yirtek niñ gusunjan
iramiñ*

(Matiyu 12:38-42; Mak
8:12)

²⁹ Be, al budam wor po
wañ gabu irdeb kalyan̄
kerkeb Yesu beleñ yeneñbe
gaha yirinj: “Gayenter
niñ alya bereya gabe du-
faymiña mataminyabe
buluñ wor po. Mel gobe
mata tiñej Al Kuruñ beleñ
po ga irtek goke po gusunjan
heñ hañ. Goyenbe bikken
Al Kurunyen mere basan̄ al
Yona hitte mata tiñej kura
forok yirinj gwahade goyen
ne hitte forok yiyyen goyen
po ga kennayinj. Mata tiñej
hoyañ kura ma kennayinj.

³⁰ Bikken Yonabe makañ
dapña kuruñ wor po gore
tohogo tike nañkahal karwo
gøyen biñ bana heñ ga
katyiñ goyen tagalke Niniwe
taunde niñ mar tumjan̄
Al Kurunyen sañiñ bebak

tiyamiñ. Gwahade goyen po,
ne Al Urmiñ hitte mata tiñej
kura forok yiyyen goyen alya
bereya gayenter niñ gayen
kennayinj.

³¹ Bikken Solomon beleñ
Israel nañña doyan̄ irde
hinhinyabe nañña gisaw
niñ doyan̄ bere kuruñ
Siba beleñ Solomonyen
dufaymiñ wukken̄ goyen
nure yeñ wayyiñ. Gega alya
bereya gayenter niñ gabe
ne Solomonyen dufay folek
gare saba yirde hime gega,
go ma nurde hañ. Niñgeb
kame Al Kuruñ beleñ al
iginya buluñya pota yird yird
naturebe doyan̄ bere Siba
beleñ huwardeb merene
ma nurde hañ mar gayen
merem yañ yiryenj.

³² Irde Niniwe taunde niñ
mar gobe Yona beleñ kuñ
Al Kurunyen mere basan̄
heñ tagalkeb mata buluñmiñ
yubul teñ Al Kuruñ niñ biñ
mulgañ hamiñ. Gega alya
bereya gayenter niñ gabe ne
saba teñ hime gabe Yonayen
saba folek gega, go ma nurde
hañ. Niñgeb Al Kuruñ
beleñ al iginya buluñya pota
yird yird naturebe Niniwe
niñ mar beleñ huwardeb
merene ma nurde hañ mar
gøyen minge yirnayinj,”
yirinj.

Uliñde niñ hulsi

(Matiyu 5:15; 6:22-23)

³³ Irde sopte gaha yirinj:
“Al kura hulsi yusuñ yurde
ga banare ma yerde hañyen.
Irde koron̄ po aw ma yurde
hañyen. Gwaha yirtiñejbe

yade hulsi kawan yentek gasunđe gor yerde hanjen. Gogab al beleñ ya bana wanþe hulsi melak kawan po heñ hike kennayin. Gwahade goyen po, merenebe kawan po tagalde hike nurde hinayin.

³⁴ Irde diltiñbe ultiñ kurun gote hulsi yara. Ningeb diltiñ iginj hikeb hulsi beleñ ya bana melak heñ wuk yiyyen go gwahade, neneñ keñkela bebak teñ merene beleñ dufaytiñya matatiñya goyen wuk wor po yiryeñ. Munan diltiñ bulunþe merene bitiñ bana ma hi ningeb, dufaytiñya matatiñya gobe kidoma beleñ po makin hiyyen.

³⁵ Goke teñbe hulsi go kamkeb bitiñ bana kidoma po makin hiyyenkek geb, keñkela heñ doyan yirde hinayin.

³⁶ Merene deñ bana hulsi melak heñ wuk yitiñ yara hiyenþe kidoma muñ kura gor ma hiyen gwahade goyen po dufay bulunþa mata bulunþa miñmon hinayin. Deñ hitte hulsi melak heñ wuk wor po yiyyen gwahade po, merene beleñ dufaytiñya matatiñya wukkeñ wor po yiryeñ,” yinyin.

Farisi marya Moseyen saba marya gote mata buluñ (Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Be, Yesu beleñ mereminj pasi irkeb Farisi al kura gore, “Wake yaner kuñ binþe nere,” inenþe yamiñde

kuñ keperdeb dula tiyyen tiyaryum.

³⁸ Gega Yesu beleñ Yuda marte matare haniñ ma haldeya binþe neke keneñbe diliñ fot yiriñ.

³⁹ Irkeb Doyan Al Kurun beleñ gaha inyinj: “Deñ Farisi marbe koronya gisuya siñak beleñ po haltiñ yara teñ hanj. Gega bitinđebe kudinj mataya mata buluñ kurayen kurayen kuruñ gore makin hitiñ hanj.

⁴⁰ Dulinj kukuwa wor wor, Al Kurun ultiñ siñare niñ iryinj gore po bitiñ manan iryinj.

⁴¹ Ningeb ultiñya bitiñya Al Kurun diliñde wukkek hiniñ yeñþe al buniñej det niñ amu heñ hanj mar goyen fudinde mat po farañ yurde hinayin.

⁴² “Deñ Farisi marbe pañiñ meteñ teñbe Moseyen saba keñkela gama irniñ yeñ pañiñ kurayen kurayen goyen pota yirke kuñ buda 10 hekeb buda uñkureñþe Al Kurun niñ uneñ hanjen. Gega al hoyan farañ yurtiñþe buluñ yirde goke kanduknej ma nurde hanjen. Irde bitiñde mat Al Kurun niñ amaneñ ma nurde hanj. Ningeb kame gote murunþem buluñ tenayıñ goke buniñej nurde duneñ hime. Ningeb al hoyan farañ yurd yurd mata goyen teñ hinayin. Irde Al Kurun galak ird ird mata goyen wor bada ma heñ gwaha po teñ hinayin.

43 “Deŋ Farisi marbe gabu yatiŋyaŋ kuŋ al deŋem yaŋ beleŋ keperde hitek gasunyāŋ po kepertek yeŋ nurde hanjen. Irde al budam kuŋ waŋ teŋ hanjen gasunyāŋ kuŋ hitekeb al beleŋ palap dirde pere dirde hinaŋ yeŋ nurde hanjen. Niŋgeb kame mata buluŋtiŋ gote murunjem buluŋ tenayiŋ geb, goke buniŋen nurde duneŋ hime.

44 “Deŋ Farisi marbe al hakwa yerde hitiŋ horabok bikkek kura megeŋ beleŋ sam irtiŋ geb al beleŋ ma nurdeya goyen hereŋ kuŋ hanjen go gwahade goyen, siŋare mat deneŋmiŋbe al huwak mata buluŋtiŋ miŋmoŋ yara. Niŋgeb deŋ beleŋ al buluŋ yirde hanj goyen ma nurdeya gama dirdeb yeŋ wor buluŋ heŋ hanjen. Niŋgeb kame mata buluŋtiŋ gote murunjem buluŋ yawarnayiŋ goke buniŋen nurd duneŋ hime,” yiriŋ.

45 Irkeb Moseyen saba keŋkelə nurtiŋ al kura goreb, “Tisa, Farisi mar po yinhem yeŋ nurha, goyenbe neŋ Moseyen saba mar manaj sukal dirha geb,” inyiŋ.

46 Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Deŋ Moseyen saba marbe saba kura al beleŋ gama irtek meteŋen wor po goyen supahakde yerde hanjen. Gega dindikenje saba uŋkureŋ muŋ kura ma gama irde hanjen. Niŋgeb kame mata buluŋtiŋ gote

murunjem buluŋ yawarnayiŋ goke buniŋen nurd duneŋ hime.

47-48 “Deŋ Moseyen saba marbe Al Kurunyen mere basaŋ mar porofet bikkeŋ asetiŋ yago beleŋ gasa yirke kamamiŋ mar goyen palap yirhet yeŋ metemiŋ haraŋ heŋ umŋa yirde hanjen. Gega ne beleŋ deneŋmiŋbe ayaŋ yerde hanj yeŋ nurd duneŋ hime. Irde asetiŋ yago beleŋ Al Kurunyen mere basaŋ mar gasa yirde hiké kamde hinhan goyen iŋiŋ po yirde hinhan yeŋ nurdeb gogo metemiŋ umŋa yirde hanj yeŋ deneŋ hime. Niŋgeb kame gote murunjem buluŋ wor po yawarnayiŋ goke buniŋen nurd duneŋ hime.

49 Deŋ beleŋ gwaha tinayiŋ goke Al Kuruŋ dufaymiŋ wukkek beleŋbe, ‘Porofet yagoya Mesaiayen mere basaŋ mar aposel yagoya yad yermeke Yuda mar hitte kunayiŋ. Irkeb kurabe gasa yirke kamnayiŋ. Munaj kurabe buluŋ buluŋ yirke uliŋ misiŋ katenj hinayiŋ,’ yiriŋ.

50 Niŋgeb bikkeŋ wor po porofet yago gasa yirke kamde hinhan mata goyen waŋ wanbe gayenter manaj gwahade po geb, mel gote dari wok yamiŋ gote kanduk gobe deŋ Yuda mar gayenter niŋ beleŋ tenayiŋ.

51 Fudinde wor po dineŋ hime. Deŋ gayenter niŋ Yuda marbe Adam urmiŋ Abel

kamyinjde mat waŋ waŋ Al Kuruj niŋ det kumga teŋ uneŋ uneŋ gasunyɑ gasunyɑ himamya kahalte mayke kamyinj al Sekaraia gote muruŋgem buluŋ wor po tenayin geb.

52 “Deŋ Moseyen saba marbe alya bereya Al Kurujyen mere nurde bebak teŋ dirŋen weŋ heŋ heŋ beleŋ goyen pet yirde hanj. Niŋgeb kame gote muruŋgem tenayin goke buniŋen nurd duneŋ hime. Deŋbe Al Kuruj hitte kuŋ kuŋ beleŋ goyen ma gama irde hanj. Irde al hoyanj Al Kuruj hitte kuŋ kuŋ beleŋ go manaŋ pet pet yirde hanj,” inyinj.

53-54 Be, Yesu gob gasunyɑ goyen tubul teŋ hoyanđe kukeb Farisi marya Moseyen saba marya beleŋ asogo wor po irdeb daha kura yekeb merem yanj irde merere kertek yen gusunyaj kurayen kurayen irde hinhan.

12

*Farisi marte mata buluŋ ma gama īrnayin
(Matiyu 10:26-27)*

1 Be, goyenterbe al budam wor po waŋ Yesu hin-hinde gor gabu iramiŋ geb, kadom ufurd gunę teŋ hinhan. Irkeb Yesu beleŋ mere miŋ ure yeŋbe komatmiŋ yago wa gaha yinyinj: “Beret kaŋ kaŋde niŋ guram yiſbe dirŋen muŋ po palawa bana kerkeb hilyaŋ kuyen gwahade goyen po, Farisi marte

usi mataminj gore al budam buluŋ yirde hanjen. Go mar gobe mata buluŋ teŋ hanjen gega, siŋare mat yeneŋmiŋbe al huwak yara. Niŋgeb mel goke keŋkela heŋ ga hinayinj.

2 Al kura bana kuŋ balminjde mata teŋ hinayinj kuruj gobe kamebe kawan heke al nurde pasi henayinj.

3 Niŋgeb mere kura wawuŋde al ma deneŋ hanj yeŋ tinayin gobe fay urke naŋkahalde al hoyanj beleŋ yeke nurnayinj. Irde mere kura bana kuŋ ya biŋde sisure yenayin gobe al hoyanj beleŋ al diliŋde kawan wor po tagalnayinj.

4 “Kadne yago, al beleŋ mudunke kamde kamde niŋ kafura ma henayinj. Yeŋbe ultiŋ go po buluŋ yirnayinj, munaj go kamere tontiŋbe epte ma daha wet kura yirnayinj.

5 Gega kafura irtek al goke momoŋ direŋ tihim. Al Kuruj po ga kafura irde hinayinj. Yeŋ po gab al gasa yirke kamkeb toneŋbe kak hugiŋen hitek alare gor yemey yemey tareŋ minyanj. Fudinde wor po dinhem geb, yeŋ niŋ po ga kafura heŋ hinayinj.

6 Nu mukŋeŋ siptesoŋŋebe hora mulowom po damu teŋ hanjen. Gega Al Kurujbe nu mukŋeŋ gwahade goyen uŋkureŋ muŋ kura niŋ biŋ sir ma yeŋ hiyen.

7 Tonanṭiŋ yuwalŋeŋbe budam wor po, epte ma kapyanj hetek gega, Al Ku-

ruŋbe tonanṭiŋ yuwalŋeŋbe gwahade haŋ yeŋ nurde hi. Gwahade goyen po Al Kurunŋbe deŋ ge biŋ sir ma yeŋ hi ningeb, kanduk yeneŋ yeneŋ goke kafura ma henayin. Deŋbe Al Kurun diliŋde samuŋ taren yara, nu mukŋeŋ budam gote folet wor po geb.

*Yesu niŋ tagal tagal mata
(Matiyu 10:32-33; 12:32;
10:19-20)*

⁸ “Fudinde wor po dinen hime. Al kura al hoyan diliŋde, ‘Nebe Yesu nurd uneŋ hime,’ yiyyeŋbe kame ne Al Urmij gare wor Al Kurunyen miyoŋ diliŋ mat, ‘Al gobe nere,’ yewen.

⁹ Munan al kura al diliŋ mat, ‘Nebe Yesu ma nurde uneŋ hime,’ yiyyeŋ al gobe kame ne wor Al Kurunyen miyoŋ diliŋde, ‘Al gobe go ma nurd uneŋ hime,’ yewen.

¹⁰ “Be, al kura ne Al Urmiŋ gayen nanyaŋ niryen gobe Al Kurun pohogay irkeb igiŋ halde unyen. Gega al kura Holi Spirit sukal iryen gobe Al Kurun beleŋ mata buluŋmij goyen epte ma wor po halde unyen.

¹¹ “Be, al beleŋ ne niŋ igiŋ ma nurde merem yan dirde dukun merere derkeb Yuda marte gabu yayaŋ niŋ doyaŋ maryā megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ diliŋde huwarnayin goyabe daha mat dindiken ge teŋ mere titek yeŋ goke uguŋ po dufay ma henayin.

¹² Goyarebe Holi Spirit beleŋ merebe gwaha mat yenayin yeŋ dufaytiŋde bebak diryen geb,” yinyin.

*Horam yan al gote maya
mere*

¹³ Be, al kura gabu iramiŋ bana gore huwarde, “Tisa, ge beleŋ dadane inkeb det adodere yerde hitin goyen pota irdeb yende yawardeb nerebe nuni,” inyin.

¹⁴ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Ganuŋ beleŋ derte mere nurde sope irde det-tiriŋ pota ird ird al niruŋ geb, gago wan gusuŋaŋ nirde ha?” inyin.

¹⁵ Irdeb gor gabu iramiŋ mar goyen yeneŋ heŋyabe, “Al beleŋ megen niŋ samuŋya horaya budam yawarnayin gega, gore Al Kurun diliŋde fudinde wor po igiŋ heŋ heŋ mata goyen epte ma yunyen. Ningeb keŋkela heŋ ga hinayin. Moŋgo megen niŋ samuŋ kurayen kurayen yad yad niŋ uguŋ po dufay henayin geb,” yinyin.

¹⁶ Be, go kamereb maya mere mat gaha yinyin: “Horam yan al kura gote metenđe biŋge karim ma igineŋ hamin.

¹⁷ Irkeb al gobe biŋde po, ‘Biŋge yerd yerd ya hoyan miŋmoŋ geb, daha tiyen?’ yeŋ dufay heŋ hin hin.

¹⁸ Irdeb, ‘Biŋge yerd yerd ya bikkek gayen yupew yurdeb karkuwaŋ yireŋ. Irdeb biŋgeneya samuŋneya tumŋaŋ bana gon yeren.

¹⁹ Niñgeb nebe biñge budam wor po geb, dama budam goyen hitek, aran̄ ma hubu henayin̄. Niñgeb hej heñnebe igin̄ po hej. Dula teñ, fe nene, aman̄ hende po hej, 'yirin̄.

²⁰ "Gega Al Kuruñ beleñ, 'Gebe kukuwa wor po! Han̄ka wawunbe tonge temeke kamayin̄. Irkeb detge kuruñ gigeñ ge nurde gitik tiyan̄ gobe ganuñ beleñ yawaryen̄?' inyiñ.

²¹ "Niñgeb al kura yinjen̄ ge uguñ po nurdeb megen niñ samuñ yade hiyen̄ gega, Al Kuruñ niñ ma nuryen̄, irde yen̄ ge meteñya mataya igin̄ ma teñ hiyen̄ al gobe gwahade goyen po iryen̄," yinyin̄.

Megen niñ det goke ma nurde hinayin̄

(Matiyu 6:25-34)

²² Be, gwaha yirin̄ kamereb Yesu beleñ komatmin̄ yago goyen gaha yinyin̄: "Niñgeb deñbe megen gar heñya, 'Daha mat biñge yade netek, irde ulniniñdeb da yade yertek?' yen̄ goke uguñ po ma dufay henayin̄.

²³ Biñgebe igin̄ gega, gore po epte ma hej heñtiñ igin̄ iryen̄. Ultiñ umña manan̄ gwahade po ultiñ igin̄ ma yiryen̄.

²⁴ Be, nu niñ nurnañ. Yeñbe biñge ma harde hanjen̄. Irde sak yeke yade yadi yerd yerd ya minjmoñ gega, Al Kuruñ beleñ paka yirde hiyen̄. Al Kuruñ beleñ nu wor gogo keñkela doyan̄

yirde hiyen̄. Munañ deñbe nu gote fołek wor po. Niñgeb dahadem Al Kuruñ beleñ dubul tike biñge kamnayin̄? Epte moñ geb.

²⁵ Deñ gayen kura megen gar hej hej niñ uguñ po dufay kuruñ henayin̄be igin̄ nalutin̄ goyen muñ kura singir irde sobamde hinayin̄? Epte moñ!

²⁶ Be, dindiken̄ megen gar hej hej nalutin̄ epte ma singir irnayin̄ kenem daniñ geb det hoyaq kuruñ goke uguñ po dufay hej hanjen̄?

²⁷ "Be, yamuñ fugala yeneñmin̄ igin̄ muñ goke nurnañ. Yeñbe uliñ umña niñ meteñ ma teñ uliñhor kura ma gada yirde hanjen̄. Gega fudinde po dineñ hime, bikken̄ Israelyen doyan̄ al kuruñ Solomonbe uliñ umña kusamuñ wor po yerde hinhin. Goyenpoga uliñ umñaamiñ igin̄ wor po gore yamuñ fugala goyen fole yirtek ma hinhan̄.

²⁸ Yamuñ fugala gobe nalü ulyanje ma hanjen̄. Han̄ka hinayin̄, gisebe al beleñ walde kakde yemeyde hanjen̄. Be, gwahade goyen po, yamuñ fuwala gobe det kurun kura gogo moñ gega, Al Kuruñ beleñ doyan̄ yirde umña yirde hiyen̄ geb, deñbe daniñ, 'Ulniniñ umña ma gitik teñ dunyen̄,' yen̄ goke uguñ po dufay hej han̄? Irdeb daniñ Al Kuruñ niñ hekkeñ ma nurde han̄?

²⁹ Niñgeb da biñge netek yen̄ goke uguñ po ma dufay

henj hinayinj.

³⁰ Megen niŋ mar ne niŋ ma nurde haŋ gore gab det budam kuruj gwahade goyen yad yad niŋ uguŋ po dufay henj goke kanduknej nurde hanjen. Gega Nantiŋ Al Kurunjbe det goke nurde haŋ yeŋ bikkenj deneŋ hiyen.

³¹ Niŋgeb denjbe Al Kuruj beleŋ doyaŋ dird dird nin po nurde hinayinj. Irke gab Al Kuruj beleŋbe denj det kuranj nurde hinayinj kuruj goyen wor dunenj hiyen.

³² “Deŋ deneŋmiŋbe saŋintij miŋmoŋ sipsip budam moŋ yara. Gega Adotinjbe yende alya bereya doyaŋ yird yird niŋ amanenj nurde hi geb, det kura buluŋ dirtek goke kafura ma henayinj.

³³ Irdeb kuŋ samuntij yago al yunke damu tikeb gote hora yadebe al det niŋ amu heŋ haŋ mar goyen yuneŋ hinayinj. Gwaha tinayinj gobe Al Kuruj haninde horatiŋ kame yawartek yeŋ yerde hinayinj go gwahade Al Kuruj beleŋ yerde hiyen geb, kame ga dunyenj. Niŋgeb Al Kuruj beleŋ mata iginj teŋ hinayinj gote murungem kame dunenj yeŋ gasuŋmijnde yerde hiyenj. Goyenbe murungem gobe hubu ma hiyyenj. Gorbe kawe mar binde muŋ kura ma wanayinj. Irdeb sisige yago gwahade beleŋ epte ma wor po buluŋ yirnayinj.

³⁴ Niŋgeb megen niŋ samuŋ niŋ po nurde hi-

nayinjbe dufaytiŋbe gor po hinayinj. Munaj Al Kuruj beleŋ mata iginj teŋ hinayinj gote murungem dunyenj yeŋbe dufaytiŋbe hugiŋej goke po nurde hinayinj,” yinyinj.

Doyaŋ Al Kuruj waŋ waŋ niŋ hugiŋej gitik teŋ doyaŋ heŋ hinayinj

³⁵⁻³⁶ Be, gwaha yineŋbe sopte po, “Meten mar kura beleŋ, ‘Doyaŋ alniniŋbe tikiŋ merere kuŋ geb, daha naŋa wakeb yame hol irde untek? Irde waŋ da meteŋ dunyenj yeŋ goke pet teŋ ga hitek?’ yeŋ nurdeb naŋkahalmij naŋkahalmij doyaŋ irde pet teŋ hinayinj. Wawuŋ manaŋ meteŋde niŋ uliŋ umŋa teŋbe hulsiminj yusunj yurde yeŋ waŋ waŋminj ge doyaŋ heŋ hinayinj. Irkeb doyaŋ almiŋ beleŋ waŋ yame maykeb aran po yame hol ird unnayinj go gwahade goyen po, deŋ manaŋ Doyaŋ Al Kuruntij waŋ waŋ ge pet teŋ doyaŋ hinayinj.

³⁷ Fudinde wor po dineŋ hime. Doyaŋ almiŋ beleŋ waŋbe meteŋ mar goyen yeŋ ge pet teŋ doyaŋ irde hike yenenbe amanj hiyyenj. Irdeb tikiŋ merere niŋ uliŋ umŋa iginj goyen yugu teŋbe meteŋde niŋ uliŋ umŋamij hor teŋbe meteŋ marmiŋ goyen dula teŋ teŋ gasuŋde kepernaŋ yinke keperde biŋge nene hikeb doyaŋ yirde hiyenj. Doyaŋ almiŋ beleŋ iginj iginj gwaha yirkeb

meteŋ mar gobe aman̄ wor po henayin̄.

³⁸ Doyaŋ almiŋ go wawuŋ binde ma naŋa miŋge yara kura wayyenbe waŋ meteŋ marmiŋ go yeŋ ge pet teŋ doyaŋ irde hike yeneŋbe igiŋ igiŋ yirkeb meteŋ marmiŋ goyen manaŋ aman̄ wor po henayin̄.

³⁹ “Be, ga nurde ga hinan̄ ko. Ya miŋ al kura nalu goyenter kawe al beleŋ waŋ yane upew uryen̄ yeŋ nurde hiyenđebe epte ma yamin̄ tubul teŋ kuke kawe al beleŋ waŋ yamin̄ upew uryen̄.

⁴⁰ Niŋgeb gwahade goyen po, ne Al Urmiŋ gare wor nalu goyare wayen̄ tiya yeŋ ma nurde hikeya wayen̄ geb, hugiŋen̄ ne niŋ pet teŋ doyaŋ nirde hinayin̄,” yinyiŋ.

Meteŋ al igiŋya buluŋya gote maya mere

(Matiyu 24:45-51)

⁴¹ Be, gwaha yinkeb Pita beleŋbe, “Doyaŋ Al Kurun̄, maya mere gabe neŋ gayen po dineŋ ha ma al buda kurun̄ gayen manaŋ yineŋ ha?” inyiŋ.

⁴²⁻⁴³ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe gaha inyiŋ: “Meteŋ al kura dufaymiŋ wukken̄, irde gore doyaŋ almiŋ ge fudinde wor po meteŋ teŋ uneŋ hiyen̄. Irkeb doyaŋ almiŋ beleŋ naŋa gisaw kwe yenbe meteŋ almiŋ goyen, ‘Meteŋ mar kadge doyaŋ yirde binje yuntek nalu hekeb yuneŋ hayin̄,’ inen̄ kuyen̄. Be, doyaŋ almiŋ go mulgaŋ heŋ waŋbe

ineŋ kuyeŋ gwahade teŋ hike keneŋbe igiŋ igiŋ irkeb meteŋ al gobe aman̄ wor po hiyyen̄. Goyenbe ganuŋ al beleŋ ga Al Kuruŋyen meteŋ al gwahade hiyyen̄?

⁴⁴ Fudinde wor po dineŋ hime. Meteŋ al gobe doyaŋ almiŋ beleŋ samuŋmiŋ kurun̄ goyen wor doyaŋ yirde hayin̄ inyen̄.

⁴⁵ Gega daha wet kura teŋ meteŋ al goreb, ‘Doyaŋ alnebe naŋa gisaw po kuŋ niŋgeb, aran̄en̄ ma waŋ hi,’ yeŋbe meteŋ mar kadom alya bereya goyen, ‘Merene ma nurde haŋ,’ yineŋ gasa yirde dula po teŋ wain nene kukuwa heŋ hiyen̄.

⁴⁶ Irkeb doyaŋ almiŋ gobe nalu goyenter wayyen̄ yeŋ ma nurde hiyenđe gor mulgaŋ hiyyen̄. Irdeb mata buluŋmiŋ keneŋ gote muruŋgem kurun̄ wor po unyen̄. Irdeb meteŋ al goyen takira tikeb doyaŋ almiŋ ma nurd unen̄ hanjen̄ mar haŋ gasunđe gor kuyeŋ.

⁴⁷ “Be, meteŋ al gobe doyaŋ almiŋde dufay gobe keŋkelə nurd nurd ga doyaŋ almiŋ mulgaŋ heŋ waŋ waŋ niŋ doyaŋ heŋ pet ma teŋ hiyen̄. Irdeb meteŋ keŋkelə ma teŋ hiyen̄ gobe kame doyaŋ almiŋ beleŋ mulgaŋ heŋ waŋbe mayde buluŋ wor po iryeŋ.

⁴⁸ Gega al kura doyaŋ almiŋ gote dufaymiŋ ma nurdeya ga mata teŋ hiyen̄ gote kandukbe kurun̄ wor po ma tiyyen̄. Niŋgeb al

kura det kurun unyeñbe wolmiñeñbe dirñeñ nunyeñ yeñ ma nuryeñ. Gwahade goyen po al kura meteñ kurun unyeñbe gote iginenbe kurun wor po forok ird nunyeñ yeñ nuryeñ,” yiriñ.

*Yesu niñ teñbe alya
bereyabe bur yenayiñ
(Matiyu 10:34-36)*

⁴⁹ Irdeb sopte goha yiriñ: “Nebe megen niñ alya bereyat mata buluñ kumga teñ Al Kurun hitte yumulgañ tiye yeñ kak kere yeñ wamiriñ. Ningeb kak goyen melak kurun heñ kuwoñ yeñ nurde hime.

⁵⁰ Gega arañ ma gwaha tiyyeñ. Ulne kurun kahanjner mat hurkuñ tonajner gayen misiñ kurun wor po katmeke gab meteñne pasi hiyyeñ. Ningeb goke doyañ heñ henjyabe kandukñeñ wor po nurde hime.

⁵¹ Deñ beleñbe ne gayen megen gar awalikde heñ heñ mata goyen tawayuñ yeñ nurde hanj? Moñ, bipti mata forok ire yeñ wamiriñ.

⁵² Gayenter mat ne niñ teñbe al miñ kura siptesoñojñ hinayiñ gobe bur yeñ irawa beleñ huwardeb karwo goya kadom asogo gird teñ hinayiñ.

⁵³ Irde ire naniña wor kadom asogo gird teñ hiriryen. Ire milinya wor gwahade po teñ hiriryen. Bere al kutiñ wor uñde milinya kadom asogo gird teñ hiriryen,” yiriñ.

*Mata kura forok yekeb
iñiñ nalu bebak tinayiñ
(Matiyu 16:2-3)*

⁵⁴ Irdeb sopte al buda gor gabu iramiñ goyen gaha yinyiñ: “Dende matarebe naña kurkur beleñ mat kigariñkiñ wake yeneñbe arañ po, ‘Ey, kigariñ kateñ tiya, yeñ hanjen. Irkeb fudinde kigariñ kateñ hiyen.

⁵⁵ Munañ karaga meñe ferke keneñbe kadila heweñ tiya yeñ hanjen. Irkeb gwahade po forok yeñ hiyen.

⁵⁶ Denbe megenya nañkiñdeya det forok yeke yeneñbe gwahade forok yeweñ tiya yeñ hikeb gwahade po forok yeñ hanjen. Gega dahade ningeb gayenter Al Kurun beleñ mata forok yirde hi gayen yeneñ bebak ma teñ hanj? Dulin usi mar wor wor,” yinyiñ.

*Merem yañ dirde merere
dernayiñ marya kanduk sope
irnayiñ*

(Matiyu 5:25-26)

⁵⁷ Gwaha yineñbe, “Danij geb mata iginja buluñja goyen dindiken yeneñ bebak ma teñ hanj?

⁵⁸ Al kura merem yañ dirde merere dukuj hikeyabe daha mat kura kanduk go sope irde awalikde hitewoñ yeñ mere sege irnayiñ. Moñgo kuñ merere huwarkeb mere nudr nudr al beleñ matatin goke dade kimyañ titmiñ haniñde dernayiñ geb. Irkeb kimyañ titmiñ beleñ dade koyare dernayiñ.

⁵⁹ Irkeb koyare gor po hinayinj. Irde kat siñare kuniñ yenþe hora gwahade kernayinj dintiñ goyen tumnajan po kerde pasi irde gab siñare kat kunayinj geb,” yinyinj.

13

Mata buluñ yubul tinayinj

¹ Be, goya goyenbe al kura Yesu hinhinde gor wanþe, “Galili niñ mar kura Al Kurun galak irniñ yenþe dolonj ird ird yare gor dapnja gasa yirde hinhan. Gwaha tenj hikeyabe Yudia nañaj doyanj irde hiyen Roma gabman al Pailat beleñ fulenja marmiñ yinke kuñ mel go gasa yirke kamañ. Irkeb darim kateñ dapnja galak yirniñ yenj gasa yiranj gote dariya suluk hiyunj,” inamij.

² Irkeb Yesu beleñ gaha yinyinj: “Deñþe Galili mar go gwaha mat kamkeb al gobe mata buluñ mar wor po geb, gogo yenj nurde hañ? Munanj Galili mar kurabe kanduk gwahade ma yeneñ hañ geb, mata buluñmiñbe maliñej yenj nurde hañ?

³ Gwahade moj geb! Deñ wor mata buluñtiñ yubul ma tenj Al Kurun niñ bitiñ mulgañ ma henayinjbe yenj tiyanj yara tumnajan pasi kamnayanj.

⁴ Be, Yerusalem bana fe diliñ kuruñ kura Siloam inenj hanýende gor ya sobam hende wor po hurkutinj goyen galanj yenj kateñ al 18 gasa yirke kamamiñ. Niñgeb go kamamiñ mar gobe mata

buluñmiñ kuruñ wor po geb, gogo dagi kuruñ taminj yenj nurde hañ? Munanj Yerusalem bana al kura dagi gwahade ma teñ hañ marbe mata buluñmiñbe mel gote yara moj, maliñej yara yenj nurde hañ?

⁵ Goyen wor gwahade moj po. Niñgeb deñ wor mata buluñtiñ yubul ma teñ yenj ge bitiñ mulgañ ma henayinjbe yenj kamañ yara pasi po kamnayanj,” yinyinj.

⁶ Irdeb mere tiyyinj goke sopte siraw merere gaha yinyinj: “Al kura goyen wain meteñmiñ bana fik he kura haryinj. Irdeb he goyen iginenj heñ heñ nalu heñ hiked iginenj manaj daw yenj kuñ yaware yenj kuriñ. Gega hubu wor po.

⁷ Go po teñ teñþe kuñ wain meteñ go doyanj irde hin hin al go keneñþe, ‘Dama karwo gayen fik he gayen iginenj kura daw heñ hi yenj wanj nañkenenj himyen. Gega kura munj ma yeneñ himyen geb miñde kerayinj. Daniñ geb dulinj gor heñ megeñ fimiñ po pasi irde hiyenj?’ inyinj.

⁸ Irkeb meteñ doyanj al gore wol heñþe, ‘Doyanj al, iñiñ merene nurde dama unjkureñ gwahade tubul tike hiyenj? Irkeb he go miñde megeñ talde megeñ ayseñ ird ird det goyen yade yereñ.

⁹ Irde kurut kurut irmekе dama kura imoyerter nalu gahader gayen iginenj yanj hiyyenþe iñiñ! Munanj iginenj

ma hiyenje miinde kertek,’ inyiŋ,” yiriŋ.

Sabat nature bere pukiŋ werwer yitiŋ kura guram iryiŋ

¹⁰ Be, Sabat nalu kurare kurab Yesu go Yuda marte gabu ya kura goyen bana hurkuŋbe saba tagalyin.

¹¹ Goya goyenbe bere kura unjura beleŋ ulyanđe wor po buluŋ irke dama 18 gayen pukiŋ werwer yitiŋde heŋ epte ma wor po huwa heŋ kunj hitek goyen ya bana goŋ hin hin.

¹² Be, Yesu beleŋ bere go keneŋbe hoy irke wanj al buda gote diliŋ mar huwaryin. Irkeb Yesu beleŋ, “Hanjabe garbamge gubul teŋ kuke igin haha,” inyiŋ.

¹³ Gwaha inenje hanin uliŋde kerkeb goyare po pukiŋ giŋ irde huwa heŋbe aman wor po heŋ Al Kurun turuŋ irde kasor iryiŋ.

¹⁴ Be, alya bereya gabu ya goyenter gabu irde hanjen mar gote doyan al beleŋ Sabat nature Yesu beleŋ bere go sope irke keneŋbe biŋ ar yiriŋ. Irkeb al gore huwardeb gor gabu iramiŋ mar goyen, “Meteŋ teŋ teŋ nalube 6 geb, go bana goyen gab wake guram dirke igin henayin. Munaj Sabat naturebe gwaha ma teŋ hinayin,” yinyiŋ.

¹⁵ Irkeb Doyaŋ Al Kurun Yesu beleŋ wol heŋbe, “Deŋbe mata igin teŋ hite yahaj gega, usi wor po teŋ hanj yen deneŋ hime.

Deŋbe bulmakawtiŋ kura ma donkitiŋ kura gwahade goyen Sabat nature gega, fe yunninj yeŋbe yeŋ titiŋ gasunđe gor kunj yugu teŋ bul yirde fete ma yukuŋ hanjen? Deŋbe dapŋa wor gwaha yirde hanjen.

¹⁶ Goyenpoga bere gab dama 18 gayen Satan yufukde heŋ kanduk keneŋ hiyende mat waŋ waŋ igin hihi gake daniŋ geb buluŋ nurde hanj? Deŋbe Sabat nature dapŋatiŋ fe yuneŋ yuneŋ meteŋ go teŋ hanjen gega, daniŋ asininj Abraham wiriŋ gayen Sabat nature Satanyen yufukde mat teŋ siŋa ird ird niŋ bisam irde hanj?” yinyiŋ.

¹⁷ Be, Yesu beleŋ gwaha yinkeb al buda yeŋ ge igin ma nurde uneŋ hanjen mar gobe tumlaŋ memya wor po hamij. Gega alya bereya hoyanđe mata tijeŋ turjuŋ yaŋ Yesu beleŋ yirde hin hin kuruŋ goyen yenerje aman wor po hamij.

*Mastet he bilmiŋ gote siraw mere
(Matiyu 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Be, Yesu beleŋ sopte gaha yinyiŋ: “Al Kurun beleŋ alya bereyamiŋ doyan yird yird mata gobe daha mat kura yetek? Da kura yara yemeke gab igin bebakkeŋ nurnayin?

¹⁹ Be, Al Kurun beleŋ alya bereyamiŋ doyan yird yird gobe mastet he bilmiŋ dirneŋ muŋ wor po go

gwahade. Al kura belej mastet bilmiŋ goyen teŋbe meteŋmiŋde haryen. Irkeb kawanj heŋ kuŋ kurun hekeb nu kurayen kurayen waŋ gor naŋa yokŋa heŋ haŋa teŋ usaŋ heŋ hinayin. Ningeb Al Kurun belej alya bereyamin doyan yird yird manan gwahade goyen po, hanjkapyabe dirŋeŋ muŋ gega, kuŋ kuŋbe kurun wor po hiyyen,” yinyin.

²⁰ Irdeb sopte po, “Be, Al Kurun belej alya bereyamin doyan yird yird mata gobe da kura yara dinmeke gab igiŋ bebakkeŋ nurnayin?

²¹ Be, Al Kurun belej alya bereyamin doyan yird yird gobe bere kura belej beret kaye yeŋ palawa kurun bana yiſ temeyke hilyaŋ kuyen go gwahade goyen. Ningeb Al Kurun belej yiŋgenđe alya bereyamin doyan yird yird mata manan gwahade po hiyyen,” yinyin.

Al Kurun hitte kuŋ kuŋ yamebe dirŋeŋ wor po

(Matiyu 7:13-14,21-23)

²² Be, Yesu go Yerusalem kuŋ henjabe taunya tiyuŋya belej hinhan go bana kuŋ henjabe saba yirdya yirdya kuŋ hinhan.

²³ Goya goyenbe al kura goreb, “Doyaŋ Al Kurun, fudinde Al Kurun belej al budam ma yawaryen?” inen gusuŋaŋ iryin. Irkeb Yesu belej gor hinhan mar goyen yeneŋ henjabe,

²⁴ “Fudinde dinen hime. Al Kurun hitte kuŋ kuŋ yamebe

dirŋeŋ muŋ wor po geb, al budam epte ma yeŋ hitte mali mali kunayin. Ningeb al kura yeŋ hitte kwe yeŋbe kurut wor po yeŋ gab kuyen.

²⁵ Munaŋ ya gote miŋ al belej huwarde yame takeb yeŋ hitte kuŋ kuŋ belej miŋmoŋ hiyyen. Yame tatiŋ go kamere waŋ siŋare huwarde yame maydeb, ‘Doyaŋ al, yame fegelde duna be,’ inen esen mere irnayin gega, ya miŋ al gore wol henjabe, ‘Denjbe ganuŋ mar, irde dare niŋ? Neb ma nurde dunen hime,’ dinyen.

²⁶ Irkeb deŋ belej wol henjabe, ‘Moŋ, neŋbe geya tumŋaŋ binje nene fe nene teŋ hityen go. Irde nende tiyuŋde waŋ saba dirde hayen go,’ innayin.

²⁷ Gega al gore wol henjabe, ‘Denjbe mata buluŋ mar wor po geb, hoyan kunan! Nebe deŋ ganuŋ mar irde damde niŋ goyen ma nurde hime geb,’ yinyen.

²⁸ Irkeb ya biŋ bana goŋbe asetiŋ yago Abraham, Aisak, Yekopyabe Al Kurunyen mere basaŋ marya Al Kurunya hike yennayin gega, deŋbe siŋare dubul titiŋ goke dindikeŋ ge buniŋen nurde esinayin. Irde Al Kurun niŋ bitiŋ ar yenayin.

²⁹ Goyenbe Yuda mar moŋ al miŋ hoyan belej megeŋ muruŋ kurhan mat mat wanbe ya biŋde gor Al Kurunya heŋ dula mata kurun forok yiyyenđe gor gabu irdeb keperde dula teŋ

aman hej hinayin.

³⁰ Dej Yuda marbe, ‘Nej po ga Al Kurunyen dirjen wej,’ yej nurdeb Yuda mar moj al miŋ hoyanje gwa-hade moj yej nurde hanjen. Gega kamebe mel gob Al Kurunya hinayin, munaj deŋbe sinjare po hinayin. Niŋgeb fudinde wor po, al kura ne wa ne wa teŋ hiyen al gobe kame hiyen. Munaj al kame wor po hi al gobe mehej hiyen,’ yinyin.

*Yesu belej Yerusalem mar niŋ buniŋen nuryin
(Matiyu 23:37-39)*

³¹ Goya goyenbe Farisi mar kura Yesu hitte wanjbe, “Galili naŋa gate doyan al kurun Herot belej mugunen teŋ hi geb, naŋamiŋ ga tubul teŋ goŋ kura kwayin,” inamin.

³² Irkeb wol henjbe, “Kulu duwi* Herot hitte kuŋbe ne yihim gahade po innayin: ‘Neb gayenterbe uŋgura yakira teŋ al garbam manaj guram yirde teŋ hej. Irde hej ga moj meteŋne pasi irej,’ innayin.

³³ Nebe Herot belej mununej teŋ hi ma dahade goke ma nurde hime. Meteŋ kurun goyen goke gago Galili naŋa ga tubul teŋ Yudia naŋa bana niŋ taun Yerusalem kuŋ hime. Al Kurunyen mere basaŋ mar hakotken wor Yerusalem taun goyen sinjare ma kamamiŋ. Niŋgeb

ne wor Yerusalem kuŋ kuŋ niŋ bada ma heweŋ. Hanjka, gise, molye manaj hugiŋen po kuŋ hej geb,” yinyin.

³⁴ Irdeb gaha yirin: “Awo, Yerusalem niŋ mar, buniŋen wor po nurt dunen hime. Al Kurun belej dej ge nurde mere basaŋ marmiŋ yad yerke waŋ hanjen. Gega dej belejbe kurab hora po gasa yirde, kurabe mali gasa yirde hike kamde hanjen. Tatirok milin belej dirjen yawaŋ tapeŋ belej po aw yurde hiyen go gwahade goyen po, ne belej dej dade doyan dirmewoŋ yeŋ hugiŋen nurde himyen. Gega dindiken po merene pel irde yilwa nirde hanj.

³⁵ Niŋgeb ga nurnaŋ. Al Kurun belej tauntiŋ tubul tiyyen. Irkeb dindiken doyan irke kamebe buluŋ hiyyen. Niŋgeb fudinde dinen hime. Dubul teŋ kweŋ gob epte ma nennayin. Irde kuŋ kuŋ kame sopte wayen. Irkeb ne nenenbe dindiken mohontiŋde wor wor, ‘Doyan Al Kurunyen deŋemde waya al gabe Doyan Al Kurun belej guram irde iŋiŋ wor po iryen,’ yeŋ turuŋ nirnayin,” yirin.

14

Sabat nature al garbam miŋyaŋ sope iryiŋ

¹ Be, Yesu go Yerusalem kuŋ hikeyabe Sabat nalu hiriŋ. Irkeb Farisi marte

* **13:32:** Kulu duwi garbe Herot belej yinjeng ge po nurde usi dufay buluŋ kerde hinhin goke Yesu belej gwaha inyin.

kuruñmiñ kura gore binje nere inenbe tenj yamiñde kwaryum. Irkeb al gor hinhan goreb Sabat nature da mata kura tike kentek yen keneñ hinhan.

² Be, yare gorbe al kura uliñ diñduñ irtiñ goyen Yesu diliñ mar keperde hinhan.

³ Irkeb Yesu beleñbe Farisi marya Moseyen saba marya goyen, "Sabat nature al garbam minjanj sope yird yird gobe Mose beleñ bisam iryin ma dahade?" yineñ gusunjanj yiryinj.

⁴ Gega al buda gobe mere ma tiyaminj. Gwaha tike yenenbe Yesu beleñ al go tanardeb guram irke iginj hekeb, "Iginje kwa," inke kurinj.

⁵ Be, Yesu go garbam al go sope irdeb, "Be, deñ gayen urtiñ yara kura ma bulmakawtiñ gwahade kura Sabat nature mete fe banä kurkukeb keneñ wasak tinayıñ ma aran po teñ siña irnayıñ?" yen mel goyen gusunjanj yiryinj.

⁶ Irkeb go mar gobe gwaha mat kura meremij wol hetek ma haminj.

⁷ Be, Farisi marte kuruñmiñ beleñ binje ninij yinke wayamiñ mar gore al deñem yanđe gasun yirtinjanj po keperke Yesu beleñ goyen yenenbe gaha yinyinj:

⁸ "Be, al kura binje nen nen nalu kuruñde kura hoy dirke kuñ goya al deñem yanđe beleñ kepertek gasun iginde

gor ma kepernayinj. Mongo al hoyaq kura deñem yanđe folek gore wakeb

⁹ hoy diryenj al goreb al buda kuruñ go diliñde, 'Al deñem yanđ ge folek kura waya geb, gor ma keperayinj,' dinyenj geb. Irkeb deñbe memya heñ al deñem moñ maryaya kepernayinj.

¹⁰ Niñgeb dula nalu kuruñ gwahader hoy dirke kuñbe mali ga po kepernayinj. Irkeb hoy diryenj al gore wañ denenbe, 'Kadne, gebe gar kepertek moñ geb, kuñ al deñem yanđe gasunđe gor keperayinj,' dinyenj. Irkeb al buda gor hinayıñ mar gore, 'Al go deñem yanđ geb, gogo gwaha ira,' yen turunj dirnayıñ.

¹¹ Niñgeb gwahade goyen po, al kura yinđenj turunj turunj irde hiyen al gobe Al Kurunj beleñ matamij goyen kawan irke memya hiyyenj. Munaj al kura yinđenj turunj turunj ma irde hiyen al gobe Al Kurunj beleñ al deñem yanđ iryenj," yinyinj.

¹² Irdeb Farisi marte kuruñmiñ Yesu hoy iryinj al goyen gaha inyinj: "Kame nañkahalde niñ binje ma wawuñbanare niñ binje ninij yen goya kadge yago, tayge yago, tiyuntiñde niñ al horam yanđ maryabe, dadakeya kolge yago miñtiñ uñkureñ go po ma hoy yirde hayinj. Mongo wolmiñej hoy girkeb al iginj yird yird mata gote murunjembé gogo po tawayinj geb. Al Kurunj hitte

matbe hubu.

¹³ Gwaha irtiŋeŋbe al buniŋeŋ det miŋmoŋ, al kahanya haninya kamtiŋyabe al diliŋ titmiŋ gwahade goyenya dula tiniŋ yeŋ hoy yirde hayin.

¹⁴ Irkeb goke teŋbe Al Kurun beleŋ guram girde iŋiŋ giryen. Go mar gobe gwaha mat kura wol hetek miŋmoŋ gega, kame al huwak kamtiŋde mat huwar-nayin natureb Al Kurun beleŋ mata iŋiŋe gote muruŋgem gunyen,” inyiŋ.

Dula mata kurun gote siraw mere

(Matiyu 22:1-10)

¹⁵ Be, Yesuya heŋ bingé nene hinhan mar al kura gore Yesu beleŋ mere tiyyin go nurdeb, “Kame Al Kurun beleŋ alya bereyamiŋ doyan yirde hi gasuŋde gor heŋ Al Kurunya dula tiyyen al gobe gwaha tiyyen goke amanen wor po nuryen,” yiriŋ.

¹⁶ Irkeb wol heŋbe siraw mere mat gaha yinyiŋ: “Al kura goyen dula mata kurun tiye yenbe al budam wawoŋ yen mere kiriyin.

¹⁷ Be, kuŋ nalu goyen forok yekeb meten almiŋ teŋ kerke wanayin yinyiŋ mar goke keya kuriŋ. Kuŋbe, ‘Bingé yagobe bikken ep irde deŋ ge gago wayhem geb wake kuniŋ,’ yinyiŋ.

¹⁸ Gega al buda kurun go tumŋaŋ bikbak teŋbe, ‘Neŋbe meteninin gwahade gwahade titek geb go ma

kuniŋ,’ yamiŋ. Ningeb meheŋde kuŋ kinyiŋ al goreb, ‘Igiŋ kumewoŋ be. Gega gayamuŋ ga po megen kura damu tihim. Ningeb goyen kuŋ keneŋ tihim geb ma kweŋ,’ inyiŋ.

¹⁹ Irkeb meten al gobe bada heŋ al kura hitte wor kuŋ inkeb al gore wor gwahade po, ‘Igiŋ gega gayamuŋ ga po bulmakaw 10 gayen* damu tihim. Ningeb goyen megen ilde ilde niŋ tuŋaŋ yure yenbe gago kuŋ hime. Ningeb ma kweŋ,’ inyiŋ.

²⁰ Irkeb gor mat al hoyan hitte wor kuŋ inkeb yen wor gwahade po, ‘Igiŋ kumewoŋ be. Gega haŋka ga po bere tawaŋ mekerd nunhaŋ geb ma kweŋ,’ inyiŋ.

²¹ Be, meten al go doyan almiŋ hitte mulgaŋ heŋ kuŋbe, ‘Mel go momoŋ yirhem gega, meteninin yan ala yen bada hahan,’ inyiŋ. Irkeb doyan almiŋ gobe biŋ ar yekeb meten almiŋ goyen mere hitemde po irdeb, ‘Araŋen kwa! Irdeb taun gate beleŋ karkuwanya mukŋenyā gama yirde kuŋ al buniŋeŋ det miŋmoŋ mar, al uliŋ kamtiŋya kahaŋ haninya titmiŋyabe diliŋ titmiŋya goyen yeneŋ yawaya,’ ineŋ hulyaŋ iryiŋ.

²² Be, meten al go kun inyiŋ gwahade po teŋbe mulgaŋ heŋ waŋbe, ‘Doyan al, hulyaŋ nirha gobe gwahade po tihim gega, dula teŋ teŋ

* **14:19:** Megen yilde yilde niŋ bulmakaw irawam irawam yirke 10 hitiŋ.

gasunjbe makin ma hihi,’ inyin.

²³ Irkeb doyan almin goreb, ‘Kwa! Kuŋ taun siŋare beleŋ haniŋ taunya tiyuŋ hoyanđe kutiŋyaŋ goyen al yeneŋbe mali po yinen teban yirkeb wanayin. Irkeb yane makin hiyyen.

²⁴ Fudinde ginhem. Al haŋkapyɑ hoy yirmekə bada hahan mar gobe dula nalu kuruŋ goyenter niŋ biŋgebe kura muŋ ma ninam urnayin,’ inyin,’ yirin.

Yesu gama iyeŋbe damiŋ yubul tiyyen?

(Matiyu 10:37-38)

²⁵ Be, Yesu go Farisi marte kuruŋmij gote ya tubul teŋ Yerusalem kuŋ hinhan. Irkeb al budam wor po gama irde kuŋ hinhan. Irkeb Yesu beleŋ fulgaŋ kaŋbe,

²⁶ “Al kura gama nire yeŋbe miliŋ naniŋ, beremya dirŋen weŋya kulinja haymiŋ yagoya niŋ ma nurde hiyyen. Irde yiŋgen ge wor ma po nurde hiyyen. Al dufay gwahade miŋyaŋbe epte ma komatne hiyyen.

²⁷ Irde kanduk keneŋ keneŋ niŋ bada heŋ haŋ gega, gama nird nird niŋ nurde haŋ mar gobe epte ma komatne henayin,” yinyin.

²⁸ Irdeb maya mere mat gaha yinyin: “Be, al kura ya kuruŋ ire yeŋbe keperde dufay keŋkela heŋ hora gwahade beleŋbe ya gayen iŋiŋ pasi ireŋ yeŋ nurdeya gab meteŋ go miŋ uryen.

²⁹ Munaŋ gwaha ma teŋya mali po ya yimiyyen gobe kuŋ hora muŋ go hubu hekeb ya go pasi ma irde tubul tiyyen. Irkeb al beleŋ keneŋbe,

³⁰ ‘Al gabe ya ire yeŋ tola yimiyyen gega, dahade niŋgeb pasi ma iruŋ?’ yeŋ tagalde uneŋ hinayin.

³¹ “Irdeb naŋa kura gote doyan al kuruŋ beleŋ naŋa hoyanđe niŋ doyan al kuruŋya arye yeŋbe keŋkela ma dufay heŋya mali po fulenjare kuyen? Epte moŋ. Fulenja marmiŋ 10,000 gore asogomde fulenja mar 20,000 goyen wake epte gasa yirnayin yeŋ nurdeya gab fulenja marmiŋ yad kuyen.

³² Munaŋ epte moŋ yeŋ nurdeb asogom go gisaw po hikeya doyan al kuruŋ gore utaŋ irde awalik heŋ heŋ niŋ mere kerke asogom hitte kuyen.

³³ Niŋgeb gwahade goyen po, deŋ wor dettiŋ kuruŋ goyen iŋiŋ yubul tiniŋ ma dahade goyen keŋkela dufay henayin. Dettiŋ kuruŋ daha yubul tiniŋ yeŋ nurde hinayin mar gobe epte ma komatne henayin geb.

³⁴ “Be, fawbe det iŋiŋ hapek yaŋ gega, hapek hubu hiyyen gobe daha irkeb sopte hapek yaŋ hiyyen? Epte moŋ.

³⁵ Faw hapek hubu hitiŋ gobe megeŋ wor epte ma ayseŋ unyeŋ geb temeytek. Niŋgeb al kura komatne hewe yeŋbe keŋkela po dufay

henjbe fudinde po gama niryenj. Be, al kura kirmiñ yan kenem mere tihim ga nurde bebak tinayinj,” yinyinj.

15

Sipsip dirneñyen siraw mere
(Matiyu 18:12-14)

¹ Be, Yesu go Yerusalem kuñ hinhinya goyenbe teks yad yad marya Moseyen saba keñkela ma gama irkeb Farisi mar beleñ “mata buluñ mar” yineñ hanjen mar gore Yesu mere teñ hinhin goyen nurniñ yeñ budam wañ gabu iramiñ.

² Gega Farisi marya Moseyen saba marya goreb mel go yeneñbe iginj ma nурdeb, “Al gabe dahade geb mata buluñ mar goyen wake yeneñbe amañ heñ yeñya dula teñ hañ?” yamiñ.

³ Irkeb Yesu beleñ maya mere gayen yiryinj:

⁴ “Be, deñ gayen kuratinj kura sipsipmiñ 100 gwahade hinayinj gega, uñkureñ kura bana kuyenj. Irkeb sipsip 99 goyen yukuñ kawan kura yubul teñbe kuñ sipsip uñkureñ bana kuyenj goke nañkenenj kuñ kuñbe tiyyenj. Go ma tubul tiyyenj!

⁵ Niñgeb keneñ amañ wor po heñbe teñ supahakde kerdeb

⁶ yamiñde kuyenj. Irdeb kadom yagoya binde hinayinj marya goyen, ‘Sipsipne uñkureñ bana kuñ gega, nañkenenj kuñ kuñbe tihim.

Niñgeb wake biñge nene amañ hiniñ ko,’ yinyenj.

⁷ Fudinde dinhem. Gwahade goyen po, al kura mata buluñmiñ yubul teñ Al Kurun niñ biñ mulgañ hiyyenj gobe Al Kurunya miyoñmiñ yagoya kuruñ goreb al uñkureñ muñ goke amañ wor po henayinj. Munaj Al Kurunbe al 99, ‘Neñbe huwak geb mataniniñ damiñ goyen yubul teñ Al Kurun niñ bininiñ mulgañ hetek?’ yeñ nurde hinayinj mar gobe yeñ ge ma nuryenj,” yinyinj.

Hora bana kutiñ gote siraw mere

⁸ Irdeb, “Be, bere kura silwa hora 10 gwahade manañ hiyeñ gega, uñkureñ kura bana kuyenj gob daha tiyyenj? Yeñbe hulsimiñ usuñ urdeb yamiñ bana gob kor irde keñkela nañkenenj tukunj tukunjbe kinyenj.

⁹ Keneñbe kadomya al biñyanj hinayinj marya goyen, ‘Silwa horane uñkureñ pel hiyuñ gega, nañkenenj tukunj tukunjbe tihim. Niñgeb wake biñge nene amañ hiniñ ko,’ yinyenj.

¹⁰ Niñgeb fudinde dinhem. Gwahade goyen po, al kura mata buluñmiñ yubul teñ Al Kurun niñ biñ mulgañ hiyyenj gobe Al Kurunyen miyoñ beleñ al goke amaneñ wor po nurnayinj,” yinyinj.

Diriñ kura mata buluñ teñ gab biñ mulgañ hiriñ gote siraw mere

¹¹ Irdeb go hende po gaha yinyinj: “Be, al kura goyenbe

urmiŋ waraq miŋyaŋ hin-hin.

¹² Irkeb urmiŋ dirŋen gore huwardeb, ‘Ado, det buda kuruŋ gabe gale heŋ nigenbe nuna,’ inkeb naniŋ beleŋ samuŋmiŋ kuruŋ goyen pota yirdeb yunyinj.

¹³ Irkeb urmiŋ dirŋen gobe hitŋen teŋbe samuŋmiŋ goyen al yunke muruŋgem hora unkeb go teŋbe naŋa gisaw po al miŋ hoyanđe naŋare kuriŋ. Kuŋ goŋbe horamiŋ kuruŋ gobe mata buluŋ kurayen kurayen hende yemeyde pasi iryinj.

¹⁴ Be, al go horamiŋ kuruŋ goyen yemeyde pasi wor po irke gab biŋge kamde kamde nalu kuruŋ forok yiriŋ. Irkeb uliŋde hora gwahade miŋmoŋ wor po hekeb det niŋ amu hiriŋ.

¹⁵ Gwahade heŋ heŋbe naŋa goyenter niŋ al kura hitte kuŋbe, ‘Igiŋ meteŋ alge hewen?’ inyinj. Irkeb, ‘Kuŋ bune doyaŋ yirde paka yirde hayinj,’ inkeb bu hinhande gor kuriŋ. Meteŋ gobe Yuda mar beleŋ epte ma titek wor po goyen biŋge kamde hinhiŋ geb bada ma hiriŋ.

¹⁶ Be, kuŋ gor hinhiŋabe bu beleŋ biŋge nene hinhan goyen goran yirde netek wor po irde hinhiŋ. Gega al kura beleŋ bu biŋge goyen wor kura ma yawaŋ uneŋ hinhan.

¹⁷ Irkeb biŋ mulgaŋ hekeb, ‘Adoner meteŋ mar kuruŋ gobe biŋge budam nene sason yirde hanj. Gega daha timiŋ geb gago delne gergen

kamtek hihim?

¹⁸ Niŋgeb bada heŋ adone hitte mulgaŋ heŋ kweŋ. Kunbe, ‘Ado, nebe Al Kuruŋya geya hitte mata buluŋ wor po timiŋ.

¹⁹ Ningeb nebe urge gigen yeŋ ma nenayinj. Mali meteŋ mar al kura yara nenayinj,’ ineŋ yeŋ nuryinj.

²⁰ Be, al gobe gwaha yeŋbe huwarde mulgaŋ heŋ naniŋ hitte kuriŋ.

“Be, al go kuŋ forok ma yekeya naniŋ beleŋ wa gisawde po keneŋbe buniŋen wor po nurdeb kup yeŋ kuŋ urmiŋ go teŋ besa irde amaŋ amaŋ irde uluŋde u iryinj.

²¹ Irkeb goyare po urmiŋ beleŋ huwardeb, ‘Ado, nebe Al Kuruŋya geya hitte mata buluŋ wor po timiŋ geb, nebe urge gigen yeŋ ma nenayinj,’ inyinj.

²² Gega naniŋ beleŋ meteŋ marmiŋ hoy yirdeb, ‘Araŋ! Kuŋ uliŋ umiŋ igiŋ wor po tawaŋ hor irde unnaŋ. Yeŋbe urne geb al beleŋ keneŋbe urne palap irtek det goyen tawaŋ hanj diriŋkeheŋde hor irde unnaŋ. Irde kahaŋ basaŋ tawaŋ kahaŋde hor irde unnaŋ.

²³⁻²⁴ Urne gabe kamyinj gega gago waya. Irde bana kuriŋ gega, gago kenhem. Niŋgeb yeŋ mulgaŋ heŋ waya gake teŋ bulmakaw fonjen firfurŋen goyen mayde tawake dula mata kuruŋ teŋ amaŋ hiniŋ,’ yiriŋ. Gwaha yineŋbe biŋge

kuruŋ teŋbe gabu irde binje
nene aman̄ heŋ hinhan.

²⁵ “Be, go teŋ hinhan goya
goyenbe urmiŋ kuruŋbe
meten̄de hinhan. Niŋgeb
mulgaŋ heŋ waŋ binde heŋ
heŋbe aman̄ heŋ tikiŋ heŋ
migiriŋ kuruŋ teŋ hinhan
goyen nuryin̄.

²⁶ Irdeb meten̄ al kura hoy
irdeb, ‘Ya bana gobe da mata
wor po teŋ haŋ?’ inyin̄.

²⁷ Irkeb meten̄ al gore wol
heŋbe, ‘Adoge beleŋ kolge
goyen dahadem moŋ igin̄ po
mulgaŋ hihi goke aman̄eŋ
nurdeb bulmakaw foŋeŋ fir-
furŋeŋ goyen mayde kaŋbe
gogo dula teŋ aman̄ heŋ
haŋ,’ inyin̄.

²⁸ Irkeb itiŋ gobe biŋ
ar wor po yekeb ya bana
gon̄ hurkutek ma iryin̄.
Irkeb nan̄ beleŋ katen̄be,
‘Kolgebe kamyiŋ gega, sopte
waya geb wake hurkure,’
ineŋ bekken̄de mere iryin̄.

²⁹ Gega urmiŋ kuruŋ
gore wol heŋbe, ‘Ga nura.
Nebe dama budam wor po
gayen meten̄ alge yara heŋ
meten̄ teŋ guneŋ himyen.
Irde mереge kura ma pel
irde himyen. Goyenbe
dapŋa malin̄eŋ meme foŋeŋ
gwahade kura muŋ ma
nunke kadne yagoya kaŋ
nene aman̄ hitiriŋ. Hubu
wor po!

³⁰ Gega urge gobe horage
yade kuŋ bere niŋ teŋ
yemeyde pasi irde wakeb
yeŋ muŋ goke teŋbe bul-
makaw foŋeŋ firfurŋeŋ
mayde kaŋ unha!’ inyin̄.

³¹ Irkeb nan̄ beleŋ wol
heŋbe, ‘Eke, gebe neya
hugiŋeŋ haryen. Irde det
kuruŋ nigen gabe tumŋaŋ
gigen ala po.

³² Goyenpoga kolge gobe
kamyiŋ gega waya. Irde
bana kurin̄ gega gago ken-
hem. Niŋgeb wake hurkuŋ
kolge waya goke aman̄eŋ
nurde binje nere,’ inyin̄,”
yiriŋ.

16

*Kame niŋ dufay heŋ gitik
teŋ teŋ gote siraw mere*

¹ Be, Yesu gob komatmiŋ
yago sopte maya mere
mat gaha yinyin̄: “Al kura
samuŋmiŋya detmiŋya bu-
dam kuruŋ goyen doyaŋ
yirde nunyeŋ yeŋ meten̄ al
kura tirin̄. Irkeb al gore det
goyen doyaŋ yirde heŋyabe
doyaŋ almiŋde samuŋya
detmiŋ yago goyen yad hibut
yirde hinhan. Al beleŋ gwaha
teŋ hike keneŋbe kuŋ doyaŋ
almiŋ hitte tagal unamiŋ.

² Irkeb mere go nurdeb al
goke yiriŋ. Kuŋ kenkeb, ‘Da-
hade geb ulger mere uguŋ
po forok yeŋ haŋ? Meten̄
dahade wor po teŋ hayen
goyen kuŋ keŋkela asan̄de
kaŋ tawaŋ nunen̄ gab mo-
moŋ nirayin̄. Detne yade
hibut yirde hayen kenem
gakira tiyen̄ geb,’ inyin̄.

³ “Be, gwaha inkeb meten̄
almiŋ gobe dufaymiŋde po,
‘Doyaŋ alne beleŋ nakira
tiyen̄ tiya geb, daha tiyen̄?
Nebe siŋare meten̄ teŋ teŋ
tareŋnem moŋ. Irde al hoyan̄

det kaŋaŋ yird yird niŋ wor
memyak nurde hime,’ yiriŋ.

⁴ Be, meteŋ al go dufay
heŋ heŋbe dufay kura forok
yekeb, ‘Nebe gwaha gwaha
tiyen. Gogab doyaŋ alne
beleŋ nakira tikeb faraŋ
yureŋ mar gore hoy nirde
igin igin nirnayin,’ yeŋ
nuryin.

⁵ Irdeb doyaŋ alminjde
samuŋ kame ga wol hetek
yeŋ yawaramiŋ mar goyen
yunjkurenj yunjkurenj keya
heke wayamiŋ. Irkeb
mehenjde wayyin al goyen,
‘Gebe det dahade wor po wol
heŋ untek ha?’ inkeb

⁶ al goreb, ‘Olip fimiŋ 3,200
lita gwahade untek hime,’ inyinj.
Irkeb meteŋ al goreb,
‘Araŋ po keperde asanje ga
teŋ 3,200 lita go mekerdeb
1,600 lita kaya,’ inyinj.

⁷ Irdeb al hoyan kura,
‘Gebe det dahade wol heŋ
untek ha?’ inyinj. Irkeb
al goreb, ‘Nebe wit 3,600
kilogram geb,’ inyinj. Irkeb
meteŋ al goreb, ‘Asanje
ga teŋ 3,600 kilogram go
mekerdeb 2,800 kilogram
kaya,’ inyinj.

⁸ Irkeb doyaŋ al goreb
meteŋ almiŋ beleŋ kame heŋ
heŋmiŋ ge nurde usi kurun
tiyyin goyen nuryinj. Irdeb
buluŋ wor po nuryinj gega,
al gore kame daha mat heŋ
yeŋ dufay hiriŋ goyen bebak
tenbe, ‘Al gobe dufaymiŋ yan
be,’ yiriŋ.

“Be, gwahade goyen po,
alya bereya kidoma bana
heŋ megen niŋ mata po teŋ

haŋ marbe kame gwaha mat
hitek yeŋ megen niŋ samuŋ
yade meteŋ teŋ teŋ goyen
keŋkela wor po nurde haŋ.
Gega Al Kurunyen mere hulsi
yara goyen bana haŋ marbe
kame heŋ heŋmiŋ ge gitik ma
teŋ haŋ.

⁹ Niŋgeb gago dineŋ hime:
deŋ Al Kurunyen mere
hulsi yara goyen bana haŋ
marbe megen niŋ samuŋtiŋ
yaŋ kenem det kuraŋ amu
heŋ haŋ mar goyen yuneŋ
yeŋya awalikde hinayinj.
Irkeb kame Al Kurun hitte
hurkukeb faraŋ yurde hi-
nayinj mar goreb gargar
dirde hinayinj.

¹⁰ Niŋgeb megen niŋ
samuŋ Al Kurun beleŋ
duntiŋ goyen mali mali ma
irde hinayinj. Al kura det
dirŋen muŋ tiyyen gega,
keŋkela po doyaŋ irde hiyen
al gobe det kurun tiyyen
goyen wor gwahade po
iryenj. Munaŋ al kura det
dirŋen muŋ tiyyen goyen
keŋkela ma doyaŋ irde mali
mali iryenj gobe det kurun
tiyyen goyen wor mali mali
irde buluŋ iryenj.

¹¹ Niŋgeb megen niŋ
samuŋ duntiŋ goyen keŋkela
ma doyaŋ yirde hinayinj gobe
kame Al Kurun beleŋ samuŋ
fudinde igin goyen dunke
daha mat doyaŋ yirnayinj?

¹² Irde al kurate det
keŋkela ma doyaŋ yirde haga
yirnayinj gobe daha matbe Al
Kurun beleŋ tontiŋ igin yird
yird det dunyenj? Epte moŋ.

¹³ “Be, al kura epte

ma wawuŋ uŋkureŋde po doyaŋ al irawa niŋ meteŋ teŋ yunyeŋ. Epte moŋ wor po. Gwaha titjeŋbe doyaŋ al kurabe harhok unyeŋ. Munaj kurabe amaneŋ nurd unen keŋkela awalik irde hiyen. Niŋgeb gwahade goyen po, epte ma Al Kuruŋya horaya tumjaŋde meteŋ teŋ yun-nayinj,” yinyinj.

¹⁴ Be, Farisi mar hora niŋ uguŋ po nurde hinhan gore Yesu mere tiyyinj go igiŋ ma nurdeb hinmaŋ faykek iramiŋ.

¹⁵ Irkeb gaha yinyinj: “Deŋ gayenbe al diliŋdebe neŋ al huwak usi teŋ haŋ gega, Al Kuruŋbe bitiŋ bana goyen deneŋ hi. Niŋgeb al beleŋ dabe det kuruŋ wor po yeŋ nurde haŋ gobe Al Kuruŋ diliŋdebe igiŋ ma wor po yeneŋ hi.

¹⁶ “Be, Moseyen sabaya Al Kuruŋyen mere basaŋ marte saba asanđe katin gobe tagalke waŋ waŋ Yon Baptais hitte hiyuŋ. Gor matbe mere igiŋ Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamij doyaŋ yird yird goyen tagalde tukuke nurdeb daha mat Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ yirde hi goyenter kutewoŋ wor po yeŋ nurde al budam kurut yeŋ haŋ.

¹⁷ Gega Moseyen saba gote miŋbe hubu hitiŋ yeŋ ma nurnayinj. Naŋkiŋya megenyabe hubu hiriryen gega, Moseyen saba gote mere bilmiŋ uŋkureŋ muŋ

kura bana ma kuyenj.

¹⁸ Niŋgeb al kura berem takira teŋ bere hoyaq tiyyenj al gobe Al Kuruŋ diliŋde leplep mata tiya yeŋ kinyenj. Irde al kura bere uŋ beleŋ takira titiŋ goyen tiyyenjbe al go wor Al Kuruŋ diliŋde leplep mata tiya yeŋ kinyenj,” yinyinj.

Al horam yaŋya Lasarusya

¹⁹ Be, Moseyen saba goke teŋbe Yesu beleŋ maya merere Farisi mar gaha yinyinj: “Be, al kura goyenbe horaya samuŋya budam wor po geb, uliŋ umŋa igiŋ bukkeŋya digulakya suluk yirke bukkeŋ yara hitiŋ goyen po yerde gasuŋmij igiŋde po heŋ hugiŋeŋ dulamij igiŋ igiŋ po teŋ hinhin.

²⁰ Be, hora miŋyaŋ al gote yare hurkuŋ hurkuŋ beleŋ mohonjdeb al buniŋeŋ kura deŋembe Lasarus goyen tukun gor kerkeb al kuŋ waŋ teŋ hikeb det niŋ kaŋaŋ yirde hinhin. Yeŋbe usu beleŋ po epte ma irtiŋ hinhin.

²¹ Be, hora miŋyaŋ al gore biŋge nene dikŋeŋ yukuŋ yimiyniŋ teŋ hikeb Lasarus beleŋbe nemewoŋ yeŋ yeneŋ hinhin. Goyenbe kura muŋ ma unke nen hinhin. Irkeb kulu beleŋ manaj waŋ uliŋde usu bidak goyen melak urde hinhin.

²² “Be, Lasarus go gwahade po heŋ heŋbe kamyiŋ. Kamkeb Al Kuruŋyen miyoŋ

beleñ wan tonej teñbe Al Kurunyen gasuñ Abraham hin-hinde gor tukamiñ. Be, hitnej teñbe hora minyañ al goyen wor kamke teñ mete tiyamiñ.

²³ Be, al gote tonenjbe kak alare kuñ gorbe uliñ misiñ kuruñ wor po kateñ hinhin. Irde gor mat nañkeneñbe Abrahambe gisaw wor po kinyiñ. Lasarusbe Abrahamya hike kinyiñ.

²⁴ Gwahade keneñbe hoy irdeb, ‘Asi, kak ala bana ga henj heñbe ulne misiñ kuruñ kateñ hime geb, bunijen nirdeb Lasarus teñ kerke kateñ hanij faw fe bana kerde tawan melakne bida iri,’ inyiñ.

²⁵ Gega Abraham beleñ wol heñbe, ‘Dirinñe, ga nura. Megen hinhanyabe det igin igin yade goke po aman henj hinhan geb, gayenterbe ulge misiñ kuruñ kateñ ha gogo. Munañ Lasarusbe uliñ misiñ kuruñ kateñ hinhin geb, wan garbe gasuñ igiñde henj biñ yurum henj hi.

²⁶ Goyenbe go po moñ. Geya neñya kahaltebe feren dukuñ kuruñ wor po hi geb, neñ hitere gar mat epte ma ge ha bana gonj kutek. Irde ge hare gor mat gar wan wan wor epte moñ geb,’ inyiñ.

²⁷ Gwaha inkeb al gore wol heñbe, ‘Asi, niñgeb bada henj Lasarus teñ kerke megen adoner yare kurkuyen.

²⁸ Irde kolne yago siptesonjoñ gor hanj geb, kuñ hay-hay yiryen. Moñgo yenj wor

uliñ misiñ kuruñ teñ teñ gasuñde gar wanakkek geb,’ inyiñ.

²⁹ Irkeb Abraham beleñ wol heñbe, ‘Kolge yagoñ yaha? Gorbe Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basañ marte saba asanđde katiñ hanj gogo geb, goyen keñkela yeneñ bebak teñ hinayıñ,’ inyiñ.

³⁰ Irkeb al goreb, ‘Moñ, asi. Gore po epte moñ. Al kura kamtiñde mat sopte huwarde kuñ saba yirke gab iginj mata buluñmiñ yubul teñ Al Kurun niñ biñ mulgañ henayıñ,’ inyiñ.

³¹ Gega Abraham beleñbe, ‘Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basañ marte saba asanđde katiñ goyen nurnayıñ gega, biñde mat fudinde yeñ ma nurde gama ma irnayıñ gobe al kura kamtiñde mat huwarde kuñ saba yiryen wor epte ma meremiñ nurnayıñ geb,’ inyiñ,” yirinj.

17

Mata buluñ beleñ Al Kurun niñ hekken nurtek goyen buluñ irde hanj

(Matiyu 18:6-7,21-22; Mak 9:42)

¹ Be, Yesu beleñ komat-miñ yago goyen gaha yiniñ: “Mata buluñ titek dufaybe al biñyanj hugiñej forok yenj tuñyanj yurke kateñ hinayıñ. Niñgeb al kura mata buluñ tike al hoyanj beleñ go keneñ mata goyen gama irnayıñbe mata buluñ miñ uryen al

gobe Al Kuruŋ beleŋ kanduk kuruŋ wor po unyeŋ geb, goke buniŋeŋ nurde hime.

² Niŋgeb mata buluŋ miŋ uryeŋ al gobe al dufaymiŋ hako hinayıŋ goyen buluŋ iryenkek geb, hora kuruŋ kura biŋiŋde feŋ teŋ makanj alare temeytek yara. Gogab al gobe kame kanduk buluŋ kuruŋ wor po goyen ma kinyeŋ. Munaj mata go teŋ kamde manhan gote murungem buluŋ wor po kenwoŋ.

³ Niŋgeb keŋkela dufay hen ga mata teŋ hinaj ko. Irde kadtıŋ kura mata buluŋ tike keneŋbe, ‘Mata go buluŋ taha,’ inen goke inen tinayıŋ. Irkeb mata buluŋmiŋ tubul teŋ Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ heke keneŋbe deŋ wor goke ma nurnayinj.

⁴ Irde al kura naŋkahal uŋkureŋde goyen po buluŋ gird tebaŋ girde wanj pohogay girde tebaŋ girde hiket halde unen hayinj,’ yinyiŋ.

Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nud nurd mata

⁵ Be, Yesuyen mere basan marmiŋ beleŋ huwardeb, “Doyaŋ Al Kuruŋ, neŋbe Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nud nud dufay goyen tareŋ moŋ geb, sanjŋ po yira,” inamiŋ.

⁶ Irkeb wol heŋbe, “Deŋ gayen Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nud nudtiŋ gobe mastet he bilmiŋ dirŋen muŋ go gwahade hiyyeŋbe malberi he tul yetek moŋ goyen, ‘Filgininje manaj marde kuŋ makanjde

huwara!’ inkeb gwaha po tiyyenj,” yinyiŋ.

Al Kuruŋyen meteŋ alyen mata

⁷ Irdeb sopte gaha yinyiŋ: “Be, deŋ kuruŋ ga haŋ gayen al kura meteŋ almiŋbe kuŋ meteŋde megeŋ iłyen daw ma kuŋ sipsip yar kura doyaŋ yirde hiyeŋ. Be, meteŋ al go gwaha teŋ teŋ wakeb ge beleŋ huwardeb, ‘Waya. Waŋ keperke biŋge ninij,’ inaiŋ?

⁸ Moŋ. Gwaha titŋeŋbe, ‘Biŋge kaŋ nuna. Irde gigeŋ gitik teŋbe biŋge nene himekeyab doyaŋ nirde hayinj. Irde kame gab ge wor dula tiyayinj,’ ma inaiŋ?

⁹ Munaj meteŋ al go meteŋ kuruŋ teŋ wakeb goke doyaŋ almiŋ beleŋ amaneŋ nurde uneŋbe mata igit wor po kura iryeŋ? Moŋ. Gwahade moŋ. Meteŋ al gobe meteŋ titek goyen po tiya yeŋ nuryeŋ.

¹⁰ Niŋgeb deŋ wor Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ meteŋ dunyeŋ go pasi irde wanbe, ‘Neŋ gahade gare meteŋ alge hetek moŋ gega meteŋ alge deraj. Niŋgeb neŋbe meteŋ go titek mar beleŋ po titiŋ geb, goke murungem duna ma gintek,’ innayinj,” yinyiŋ.

Busuka miŋyaŋ al 10 sope yiryiŋ

¹¹ Be, Yesu go Yerusalem kwe yeŋ kuŋ hinhin geb, kuŋ heŋya Samaria naŋaya Galili naŋayaat megeŋ biptiyan kuŋ hinhin.

¹² Be, kuŋ kuŋ tiyuŋ kura goyen binde hekeyabe al 10 kura busuka miŋyaŋ gore keneŋbe gisaw yara huwardeb

¹³ hokde po, “Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu, bunineŋ dirde faraŋ dura!” inamiŋ.

¹⁴ Irkeb Yesu beleŋ yeneŋbe, “Al Kuruŋ beleŋ guram diryeŋ niŋ kunanŋ. Kuŋ Al Kuruŋ dolon ird ird mata doyaŋ mar dilinđe henanŋ. Irkeb denenŋbe, ‘Igiŋ hahanŋ,’ dinnayin,” yinyiŋ. Irkeb kuŋ henya belenbe busuka ulinđe goyen hubu haminj.

¹⁵ Be, al uŋkurenŋbe ulinđe busuka go hubu heŋ sikkeŋ igiŋ heke keneŋbe amanŋ wor po heŋ kawan po Al Kuruŋ turun irdya irdya Yesu hitte mulgaŋ hirinj.

¹⁶ Waŋ Yesu keneŋbe kahanŋ miŋde dokolhoŋ yugu-lunŋ teŋ turun irdeb, “Igiŋ wor po nurde gunhem,” inyiŋ. Al gobe Samaria niŋ al.

¹⁷ Irkeb Yesu beleŋbe, “Deŋ al 10be tumŋaŋ igiŋ hahanŋ. Munaŋ al 9 gobe dare hanŋ?

¹⁸ Dahade geb Yuda marbe igiŋ hahanŋ goke mulgaŋ heŋ waŋ Al Kuruŋ turun ma irhanŋ? Irkeb al miŋ hoyan gare po mulgaŋ heŋ waŋ gwaha tiya?” yiriŋ.

¹⁹ Irdeb al go, “Gebe Al Kuruŋ niŋ dufayge tareŋ irha geb, gogo Al Kuruŋ beleŋ sope gira. Niŋgeb igiŋge huwarde kwa,” inyiŋ.

Al Kuruŋ beleŋ alya

bereyamiŋ doyaŋ yird yird nalube wayyeŋ

²⁰ Be, nalu kurarebe Farisi mar kura gore Yesu hitte wanŋbe, “Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ dirde hiyenŋ yitiŋ gobe daha naŋa ga forok yiyyen?” ineŋ gusunŋaŋ iramiŋ. Irkeb wol henbe, “Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ dird dird gobe deŋ beleŋ keŋkelak diltinđe kawan po keneŋ hikeya ma wayyeŋ geb.

²¹ Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ dirde hiyenŋ yitiŋ gobe bikken deŋ hitte forok yiyyen. Niŋgeb al kura beleŋ gago ma iro go yeke goya go ma yennayin,” yinyiŋ.

²² Irdeb komatmiŋ yago goyen gaha yinyiŋ: “Ne Al Urmiŋ gayen kame mulgaŋ heŋ waŋ waŋ nalu goyen deŋ beleŋ kentewoŋ wor po yeŋ nurde hanŋ. Gega deŋbe nalu goyen go ma keneŋya kamnayıŋ.

²³ Goya goyenbe al beleŋ, ‘Doyaŋ heŋ hite al gobe iro go ma gago,’ yenayin. Gwaha yeke goya mereminiŋ ma gama irde kuŋ hinayıŋ.

²⁴ Ne Al Urmiŋ gayen waŋ waŋ nalu gobe dagamel bemel tike naŋa fay urde tukukeb megen murun kurhan mat kurhan mat kintiŋ ala teŋ hanjen go gwahade. Niŋgeb gwahade goyen po, bemel po wameke megen niŋ al tumŋaŋ nintiŋ ala tinayıŋ.

²⁵ Gega hanŋapyə wor pobe ne Al Urmiŋ gabe megen gar niŋ mar kuruŋ gare igiŋ ma

neneŋ pel nirde mununen
buluŋ buluŋ nirke ulne
misiŋ kuruŋ kateŋ kameŋ.

²⁶ “Be, yeŋ mulgaŋ heŋ
waŋ waŋ nalu binde heŋ
hikeyabe alya bereya beleŋ
bikken Noa hinhin nature
mata teŋ hinhan yara teŋ hi-
nayinj.

²⁷ Noa hinhin goyenter
alya bereya kuruŋ gobe dula
niŋ po teŋ, kukuwa fe nene,
al beleŋ bere yade, wirinj
weŋ yade al yertek ge po
teŋbe Al Kuruŋ niŋ ma nurde
hinhan. Irde kuŋ kuŋ nalu
forok yeke Noa hakwa biŋde
hurkuriŋ. Irke gab baran
kigariŋ kuruŋ katyiŋ. Irde
fe ala heŋ al miki kuruŋ
gobe mugol kiryinj. Niŋgeb
ne Al Urmiŋ gayen waŋ waŋ
nature wor gwahade po teŋ
hinayinj.

²⁸ Be, goya goyenbe bikken
Lot hinhin nature alya
bereya beleŋ mata teŋ
hinhan gwahade goyen po
teŋ hinayinj. Go mar gobe
tumŋaŋ dula po teŋ, kukuwa
fe nene, damu mata teŋ,
yasuŋ teŋ, ya yago yirtek ge
po nurdeb Al Kuruŋ niŋ ma
nurde hinhan.

²⁹ Gega kuŋ kuŋ Lot go
Sodom taun tubul teŋ kukeb
goyare goyen po Al Kuruŋ
beleŋ kakya salfa hora kak
heŋ hitinya goyen naŋkiŋde
mat fe wok irtiŋeŋ irke kateŋ
taun kuruŋ gobe kumga teŋ
pasi po iryinj.

³⁰ “Niŋgeb ne Al Urmiŋ

gare kame kawan megen gar
waŋ waŋ nature wor mata
gwahade goyen bemel po
forok yiyyenj.

³¹ Niŋgeb go nature
goyenbe al kura yamiŋ
hende hiyenbe detminj ge
nurde epte ma wor po
araŋeŋ kateŋ yamiŋ bana
hurkuyenj. Irde al kura
meteŋmiŋde hiyenj al gore
wor detminj ge nurde epte
ma wor po kup yeŋ yare
kuyenj.

³² Be, Lot beremde
baraŋbe nurde hanj gogo.

³³ Niŋgeb al kura, ‘Daha
mat heŋ heŋne igiŋ wor
po hiwi,’ yeŋ megen niŋ
samuŋ yad yad niŋ po dufay
heŋ hiyenj al gobe gasuŋ bu-
lunđe kuyenj. Munaj al kura
gwaha ma teŋ hiyenbe gasuŋ
igiŋde kuyenj.

³⁴ Niŋgeb fudinde wor
po dineŋ hime. Go nalu
forok yiyyenj goyenterbe al
irawa kura gasuŋ uŋkureŋde
firiryenj. Irkeb al uŋkureŋbe
Al Kuruŋ beleŋ tiyyenj. Irde
kurabe tubul tiyyenj.

³⁵⁻³⁶ Irde go nalu goyen-
terbere irawabe palawa iryē
yeŋ wit bilmiŋ hora po karka
teŋ hikeya bere uŋkureŋbe
Al Kuruŋ beleŋ teŋbe kurab
tubul tiyyenj,” yinyiŋ*

³⁷ Irkeb komatminj yago
beleŋ huwardeb, “Dare
yubul tike hinayinj?” inkeb
Yesu beleŋ wol heŋbe,
“Det kamtiŋ hiyenđebe det

* ^{17:35-36:} Asaŋ hoyanđebe gahade hi: ³⁶ Irde al irawa kura meteŋde heŋ meteŋ
teŋ hikeya al uŋkureŋbe Al Kuruŋ beleŋ tiyyenj. Munaj kurabe tubul tiyyenj,” yinyiŋ.

kamtiŋ nen nen nu beleŋ waŋ nen pasi heŋ haŋyen. Gwahade goyen po, yubul tiyyen mar gobe kamde pasi po henayinj,” yinyinj.

18

Al Kuruj gusuŋaŋ ird ird niŋ bada ma henayinj

¹ Irdeb Yesu beleŋ komatmiŋ yago goyen hugiŋej Al Kuruj mere irde irde niŋ bada ma henayinj yeŋ maya merere gaha yinyinj:

² “Be, taun kura goyenterbe mere nurd nurd al kura gor hinhin. Al gobe Al Kuruj kafura ma irde hiyen. Irde al hoyaj wor palap ma irde hiyen.

³ Be, beretap kura taun goyenter po hinhin gore hugiŋej yeŋ hitte wanbe, ‘Al uguŋ po asogo nirde buluŋ nirke kandukŋej nurde hime geb, faraŋ nurde sope irde nunayinj,’ inenj karyanjeŋ irde hinhin.

⁴ Be, mere nurd nurd al go haŋkapyabe keneŋ wasak po teŋ hinhin. Gega bere gobe watinde po hike keneŋ keneŋbe dufayminde, ‘Nebe Al Kuruj kafura ma irde al hoyaj wor palap ma yirde hime.

⁵ Goyenpoga beretap gobe parsaynej wor po nirde hi geb, bida heŋ faraŋ ureŋ. Moŋgo go po waŋ nenke nenkeb piŋeŋ buluŋ wor po niryenkek geb,’ yiriŋ,’ yinyinj.

⁶ Irdeb Yesu go sopte po, “Be, mere nurd nurd al gobe

al iginj moŋ gega, mere tiyyinj go nurhanj?

⁷ Al buluŋ wor gogo gwaha tiyyinj. Niŋgeb Al Kuruj iginj wor po gobe al kura nigen al yeŋ basiŋa yirtiŋ gore hugiŋej wawuŋya naŋkahalya faraŋ dura inenj eseŋ urde karyanjeŋ irde hinayinj gobe faraŋ ma yuryenj? Moŋ, heŋ ga ma faraŋ yuryenj geb.

⁸ Fudinde dineŋ hime. Al Kurunjbe nigen al yeŋ basiŋa yirtiŋ gobe bemel po faraŋ yuryenj. Irkeb asogominj beleŋ buluŋ yirkeb kanduk yeneŋ hinayinj goyen hubu henayinj. Gega ne Al Urmiŋ gare sopte wayenj nature goyenbe Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hugiŋej gusuŋaŋ ird ird mata goyen alya bereya hitte hiyenj ma dahade?” yinyinj.

Farisi alya teks yad yad al gote maya mere

⁹ Be, al kurabe, “Neŋ po gabe al huwak,” yeŋbe al hoyaj kuruj gobe buluŋ yineŋ hinhan. Niŋgeb go mar go diliŋde huwardeb matamiŋ goke Yesu beleŋ maya mere gahade yiriŋ:

¹⁰ “Be, al irawa kura goyen Al Kuruj mere irye yeŋbe Al Kurunyen ya balemde kwaryum. Al kurabe Farisi al, munaj kurabe Roma gabman niŋ teks yad yad al.

¹¹ Be, Farisi al gore Al Kuruj mere irdeyabe yinjeŋ ge yeŋbe, ‘Al Kuruj, nebe al hoyaj beleŋ mata teŋ haŋyen gwahade moŋ. Nebe

kawe ma teŋ himyen, usi ma teŋ himyen, kudiŋ mata ma teŋ himyen, irde bere hoyan kura duwan ma irde himyen. Irde teks yad yad al imaj ima hi gwahade moŋ geb, goke amanęŋ nurd gunęŋ hime.

¹² Nebe meteŋ naŋa uŋkurenęŋ bana goyen ge niŋ dufay hewe yen naŋkahal iraware biŋge kutŋa irde himyen. Irdeb det yade himyen kuruŋ goyen goke amanęŋ heŋbe mереge gama irde pota yirde buda 10 yirdeb uŋkurenęŋbe ge niŋ pel irde himyen,’ yiriŋ.

¹³ “Gega teks yad yad al gobe mataminęŋ ge kandukęŋen nurde Al Kuruŋ mere ird ird gasuŋ bana hitek moŋ yen nurde kame beleŋ huwarde Al Kuruŋ mere iryiŋ. Goyenbe mata buluŋmiŋ ge memya wor po heŋ kotaŋ kaŋ hende naŋkenęŋa mere irtek moŋ yen nuryiŋ. Irdeb urguŋ kaŋ mata buluŋmiŋ ge buniŋen nurde yiŋgen dumuŋ maydebe, ‘Al Kuruŋ, nebe mata buluŋ al geb buniŋen nurd nunayiŋ,’ inyiŋ.

¹⁴ Niŋgeb fudinde dineŋ hime. Teks yad yad al gobe Al Kuruŋ diliŋde wukkenęŋ wor po heŋbe yaminde mulgaŋ heŋ kuriŋ. Munanęŋ al kura gobe hubu. Gwahade geb, al kura yiŋgen turun iryen al gobe Al Kuruŋ beleŋ denem moŋ irke memyak nuryen. Munanęŋ al kura yiŋgen ge, ‘Nebe al igin moŋ,’ yiyyen al gobe Al Ku-

ręŋ beleŋ deňem yaŋ iryen,’ yinyiŋ.

*Diriŋ mukŋęŋya Yesuya
(Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Be, alya bereya beleŋ, “Diriŋ mukŋęŋ Yesu hitte yukuteke haniŋ kerde yuneŋ guram yirde tareŋ yiri,” yeŋ diriŋmiŋ yago yawaŋ hinhan. Irkeb Yesuyen komatmiŋ yago beleŋ mel goyen yeneŋbe yineŋ teŋ utan yiramiŋ.

¹⁶ Gega Yesu beleŋ diriŋ mukŋęŋ go hoy yirdeb komatmiŋ yago goyen, “Danic utan yirde hanj? Yubul tike ne hitte wanaj. Diriŋ gahade gab yiŋgenđe saŋiŋde epte moŋ geb, hugiŋęŋ naniŋya milinjyat haniŋ doyaŋ po hanjen. Niŋgeb gwahade goyen po, al kura diriŋ gahade yara heŋ Al Kuruŋyen tareŋ niŋ nakenęŋ hiyen al gobe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ hiyen.

¹⁷ Fudinde dineŋ hime. Al kura diriŋ gwahade ma heŋ Al Kuruŋ hitte kwe yiyyenbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ epte ma hiyen,” yiriŋ.

Doyaŋ al kura samuŋmiŋ budam wor po gore Yesu waŋ kinyiŋ

(Matiyu 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Be, doyaŋ al kura gore huwardeb, “Tisa, gebe saba al igin geb, momoŋ nira.

Daha teñ gab Al Kurunyä hugiñej heñ heñ goyen nere hiyyen?" inenj gusunjanj iryinj.

¹⁹ Irkeb Yesu beleñ wol henjbe, "Nebe saba mar megen niñ kura gwahade yenj nurdeb al iginj ninha? Nebe megen niñ saba mar al gwahade moñ geb. Megen niñ albe iginj miñmoñ. Al Kurunj muñ po gab al iginj geb," inyinj.

²⁰ Be, gwaha inenjbe, "Al Kurunyen saba Mose unyinjbe nurde ha gogo. 'Bere hoyaj kura duwan ma irde hayinj, al ma gasa yirke kamnayinj, kawe ma tiyayinj, merere huwaryenj al faraj urhem yenj, ma tagal unhem yenj mere upul ma tiyayinj, nanakeya momkeya palap yirde hayinj,' gwahade katinj geb, go po gama irde hayinj," inyinj.

²¹ Irkeb al goreb, "Mere kurunj gobe dirinje mat po keñkela gama irde wanj wanj gayenter wor gwahade po teñ hime," inyinj.

²² Be, Yesu beleñ mere go nurdeb, "Gega mata uñkurenj kurabe tubul teñ ha. Niñgeb kuñ samunge yago kurunj go yade al yunke damu tike gote murunjem yadebe al bunijenj det niñ amu heñ hanj mar goyen yunayinj. Gogab kamebe Al Kurunj beleñ gote murunjem iginj wor po gunyenj. Irde gab wanj gama nirayinj," inyinj.

²³ Irkeb al gobe samuñmij budam wor po geb, mere

go nurdeb biñde kandukñej wor po nuryinj.

²⁴ Be, al go gwaha tike keneñbe Yesu beleñ keneñ heñja, "Al samuñmij budam wor pobe Al Kurunj beleñ alya bereya doyanj yirde hi bana goñ heñ heñmiñbe meteñej wor po.

²⁵ Dapja kuruj kamelbe det haraj haraj kutum yameñ dirinjeñ wor po goyen bana epte ma hurkuyenj. Gwahade goyen po, al samuñmij budam wor Al Kurunj beleñ alya bereyamiñ doyanj yirde hi bana goñ epte ma hurkunayinj. Niñgeb det irawa goyen tumjanjeñ meteñej. Gega damiñbe meteñej wor po yeñ nurde hanj? Al samuñmij budam gobe meteñej wor po geb," yinyinj.

²⁶ Irkeb al mere go nurramiñ mar goreb, "Niñgeb Al Kurunjbe ganuñ mar po ga yawaryenj?" inamiñj.

²⁷ Irkeb Yesu beleñ wol henjbe, "Det kura al beleñ irtek moñ goyen Al Kurunjbe iginj ala po iryenj geb," yinyinj.

²⁸ Irkeb Pita beleñ huwardeb, "Neñbe gama girniñ yeñ detniniñ kurunj goyen yubul titinj," inyinj.

²⁹ Irkeb Yesu beleñ wol henjbe, "Fudinde wor po dineñ hime. Al kura Al Kurunj beleñ alya bereyamiñ doyanj yirde hi bana heñ heñ ge teñbe yamiñj, berem, kulinj yago, miliñya naniñya, dirinjeñ weñya yubul tiyyenj gobe

30 megen gar heŋya gote muruŋgem budam yawaryen. Irde kame kame wor Al Kurunyə hugiŋen heŋ heŋ goyen manaq tiyyen,” yinyin.

*Yesu beleŋ yiŋgeŋ kamde kamde niŋ sopte tagalyiŋ
(Matiyu 10:17-19; Mak 10:32-34)*

31 Be, Yesu go mere basan marmiŋ 12 go hoyan muŋ po yukuŋbe gaha yinyin: “Neŋbe Yerusalem hurkutek geb. Irdeb Al Kurunyen mere basan mar beleŋ Al Urmiŋbe gwaha tiyyen yeŋ asanđe kayamiŋ goyen tumjan fudinde po forok yenayin.

32 Niŋgeb gor niŋ mar beleŋ ne Al Urmiŋ gayen nade al miŋ hoyan Yuda mar moŋ haniŋde nernayin. Irkeb yeŋ beleŋ bak mununeŋ hinmaŋ nirde nanyan nirde meyaŋ nirde usulak teŋbe mununke kameŋ.

33 Goyenbe kamenđe mat yerenŋkek hekeb sopte huwareŋ,” yinyin.

34 Irkeb komatmiŋ yago gobe Yesu mere tiyyiŋ goyen bebak ma po tiyamiŋ. Mere gote miŋbe banare po hinhin geb, goke kura yihi yeŋ ma nuramiŋ.

*Yesu beleŋ al diliŋ titmiŋ sope iryiŋ
(Matiyu 20:29-34; Mak 10:46-52)*

35 Be, Yesu go kuŋ kuŋ Yeriko taun binde heŋ hikeyabe al kura diliŋ titmiŋ goyen beleŋ siŋakde keperde

al det niŋ kaŋaŋ yirde hinhin.

36 Be, al buda kurun go mere ɻeldok terŋ belŋenjer ker urde waŋ fole irde hike nurdeb, “Gabe da irde hanj?” yeŋ gusuŋan yiryin.

37 Irkeb, “Nasaret niŋ al Yesu go goyen waŋ kuŋ hi,” inamiŋ.

38 Irkeb al gore hokde po, “Yesu, Dewit urmiŋ, buniŋen nirde faraŋ nura be!” inyiŋ.

39 Gega al wanj yeŋ turte hamien mar gore ineq teŋ, “Bada hawa!” inamiŋ. Gega bada hitŋenbe ugut po hok yeŋbe, “Dewit urmiŋ, buniŋen nirde faraŋ nura be!” inyiŋ.

40 Be, Yesu go al gote mere goyen nurde gor po huwardeb, “Al go teŋ gar wanaŋ,” yinyin. Irkeb al go tawakeb Yesu beleŋ,

41 “Daha niri yeŋ nurde ha?” inkeb al gore wol heŋbe, “Doyaŋ Al Kurun, naŋkenmewoŋ yeŋ nurde hime,” inyiŋ.

42 Irkeb Yesu beleŋ, “Ne niŋ hekkeŋ nurde ha geb naŋkena,” inyiŋ.

43 Irkeb goyare po diliŋ bak yekeb naŋkinyin. Irdeb Al Kurun turun irdya irdya Yesu gama irde kuŋ hinhin. Be, al mata go diliŋde ke-namiŋ mar wor Al Kurun turun iramiŋ.

¹ Be, Yesu go Yeriko taun bana hurkuŋbe bana goŋ kuj hinhin.

² Taunde gorbe Roma gabman niŋ teks yad yad marte doyaŋ al kura hinhin. Dejenbe Sakius. Yenbe samuŋmij budam.

³ Al gobe Yesube al dahanade goyen kenmewoŋ yen nurde hinhin geb, kuŋ kene yen kuriŋ. Gega yenbe al dolfon geb, al buda kuruŋ gore pet pet irkeb gwaha mat kura Yesu goyen kentek moŋ hiriŋ.

⁴ Gwaha teŋbe, "Yesube gayaŋ wayeŋ tiya go," yen nurdeb meheŋ heŋ kujbe, "Gor mat ga kenenj," yenbe sikamo he hende hurkuŋ gor hinhin.

⁵ Be, Yesu go kuŋ yen hinhin turte gor heŋbe koṭaŋ kaŋbe, "Sakius, haŋkabe gere yare heŋ. Niŋgeb aran kata," inyinj.

⁶ Irkeb aran po kateŋbe amaneŋ nurde pere irdeb, "Igiŋge wake yare kure," inyinj.

⁷ Be, Yesu go gwaha tike kenenjbe al buda gor hinhan goreb, "Al gob mata buluŋ al ineŋ haŋyen gega, al goya awalik here yen kwa," yen biŋde gwahade nurdeb hiŋhiruŋ tiyamiŋ.

⁸ Goyenpoga Sakius beleŋ huwardeb, "Doyaŋ Al Kuruŋ, ga nura. Dawetne kuruŋ gayenbe kahalte po pota irde al bunijen det niŋ amu heŋ haŋ mar yuneŋ. Irde al kura usi matare hora

gwahade kura yawarmiriŋ kenem gwahade po wawuŋ siptere wol heweŋ," inyinj.

⁹⁻¹⁰ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Ne Al Urmiŋ gabe alya bereya Al Kuruŋ tubul teŋ gisaw kutiŋ mar goyen naŋkenenj yumulgaŋ tiye yen wamiriŋ. Niŋgeb al gayen wor Abraham urmiŋ geb, haŋka gabe Al Kuruŋ hitte tumulgaŋ tihim," yirinj.

¹¹ Be, al gor gabu iramiŋ mar beleŋ mere go nurdeb dufaymiŋde, "Yesube Yerusalem binde hihi geb, Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird matabe heŋ ga moŋ forok yeweŋ tiya," yen nuraminiŋ. Irkeb Yesu beleŋ mel gote dufaymiŋ yeneŋ bebak teŋbe maya mere mat gaha yinyinj:

¹² "Be, al dejenem yaŋ kura doyaŋ al kuruŋ heŋ heŋ ge, 'Naŋa gisaw kuŋ doyaŋ al kuruŋ nirke gab naŋaner mulgaŋ heweŋ,' yen nuryinj.

¹³ Irdeb kwe yenbe meteŋ marmiŋ ¹⁰ hoy yirdeb gol hora yunkureŋ yunkureŋ yuneŋbe, 'Ne gar ma himekeyabe hora gore gwaha mat meteŋ yunteke tolok henayiŋ yen nurdeya meteŋ tinayiŋ. Irde kamebe mulgaŋ heŋ deneŋ,' yineŋbe kuriŋ.

¹⁴ Gega al yende naŋare niŋ beleŋ al goke igiŋ ma nuraminiŋ. Irde al kura yinke wakeb, 'Deŋ manaq naŋa gisaw al go kuŋde gor kunanj. Kuŋbe gor niŋ mar yeneŋbe al goke yinnayiŋ. Neŋbe

al gore doyañ al kuruñinij
hej hej ge iginj ma nurde
hite yinnayinj, yinej mel go
hulyañ yirke kwamiñj.

¹⁵ Gega al go doyañ al
kuruñ hejbe mulgañ hiriñ.
Irdeb meteñ marmiñ hora
yuniñ goyen gore meteñ teñ
kura muñ tolok daw iran
yeñbe yeñ ge yeke wayamiñj.

¹⁶ Irkeb al meheñde
wayyiñ goreb, ‘Doyañ al,
nebe gol hora uñküreñ
nunariñ goreb gol hora 10
forok yirmiñ gago,’ inyiñj.

¹⁷ Irkeb doyañ al kuruñ
goreb, ‘Gebe meteñ iginj wor
po tiyan geb, gebe meteñ al
iginj. Det dirñeñ gunmiriñ
goyen keñkela doyañ iran
geb, gebe taun 10 gunmeke
gote doyañ al hawayinj,’ inyiñj.

¹⁸ Be, meteñ al kura wor
wanjbe, ‘Doyañ al, gol hor-
age uñküreñ nunariñ goreb
siptesonjoñ yirmiñ gago,’ inyiñj.

¹⁹ Irkeb doyañ al kuruñ
beleñ amaneñ nurde wol
hejbe, ‘Gebe taun sipteso-
njoñ gayen gunmeke gote
doyañ al hawayinj,’ inyiñj.

²⁰ Be, meteñ al kura sopte
wanjbe, ‘Doyañ al, gol hor-
agebe gago. Amil parwekde
mala teñ bana kirmiriñ.

²¹ Gebe al misiñej yañ wor
po. Det gere moñ goyen mali
po yade hayen. Irdeb biñge
ge ma hartiñ wor mali po
yade hayen. Niñgeb ge niñ
kafura hej himyen,’ inyiñj.

²² Irkeb doyañ al kuruñ
beleñ wol hejbe, ‘Gebe

meteñ al buluñ wor po.
Merege go po tumulgañ teñ
gunej tihim geb. Nebe al
misiñej yañ nurde nuner ha
gogo? Det nere moñ goyen
mali po yade himyen, irde
biñge ne ma hartiñ goyen
wor mali po yade himyen
ninha.

²³ Al gwahade yeñ nur-
deb daniñ horanebe hora
yerde hanjen yare ma ker-
arinj? Moñ manhan mulgañ
hej wanjbe horane tolok hi-
tinde temewoñ,’ inyiñj.

²⁴ Irdeb al goyan huwarde
hinhan mar go, ‘Gol hora go
gorañ irde teñ meteñ al gol
hora 10 yiruñ al go unnañ,’
inyiñj.

²⁵ Gega al buda gore wol
hejbe, ‘Doyañ al, yeñbe gol
hora 10 miñyañ hi. Niñgeb
daniñ sopte untek?’ inamiñj.

²⁶ Irkeb wol hejbe, ‘Ga
nurnañ. Al det unke keñkela
doyañ irde meteñ kuruñ
teñbe iginenj kuruñ forok
yiryenj al gobe meteñ iginj
teñ hiyenj goke tebañ det
yawaryenj. Munaj det unke
kumhaka hej iginenj ma
forok iryenj al gobe yende det
muñ kura hiyenj goyen wor
gorañ irke det miñmoñ wor
po hiyyenj.

²⁷ Be, ne beleñ doyañ almiñ
hej hej ge iginj ma nuramij
mar gobe asogone niñgeb,
yawañ delner gar gab gasa
yirke kamnañ,’ yinyiñj,” yeñ
Yesu beleñ gwahade taga-
liyinj.

bana hurkuriŋ

(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yon 12:12-19)

²⁸ Be, gwaha yiriŋ go kamereb Yesu go Yerusalem hurkuŋ hinhinde geb, kuŋ hinhiŋ po.

²⁹ Be, Betfageya Betani taunya gobe naŋa donki kura denembe Olip dondon ineq hanjyende gor hinmaryum. Ningeb kuŋ gor forok yetek heŋ heŋbe komatmiŋ irawa hulyan yirdeb,

³⁰ “Kuri. Kuŋ tiyuŋ kurare iror forok yeŋbe donki foroŋ al diriŋ, al kura go hende ma kuŋ hitiŋ goyen feŋ titiŋ kiniryen. Irdeb kaŋ go hol irde teŋ wayiryen.

³¹ Al kura beleŋ, ‘Danij kaŋ tugu teŋ har?’ dinkeb, ‘Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ goke yihi,’ iniryen, yineŋ hulyan yiryinj.

³² Be, Yesu beleŋ al yad yerke kwaryum gobe kuŋ Yesu beleŋ yiriŋ gwahade po kenaryum.

³³ Irdeb donki go kaŋ tugu teŋ hikeyabe yewek yago beleŋ, “Danij donki go tugu teŋ har?” yineŋ gusuŋaŋ yiramiŋ.

³⁴ Irkeb wol heŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ gake yihi,” yaryum.

³⁵ Be, donki go Yesu hitte tawaŋbe uliŋhormiŋ yugu teŋ yade donki go hende ugamdebe Yesu teŋ go hende keramiŋ.

³⁶ Be, Yesu go donki hende kuŋ hikeyabe al beleŋ,

“Doyaŋ Al Kuruŋ waŋ hi,” yeŋbe uliŋhormiŋ yugu teŋ beleŋyaŋ ugamde tukamiŋ.

³⁷ Be, beleŋ gama irde kuŋ kuŋ Olip dondonde mat Yerusalem kurkuŋ kurkuŋ belen hekeb komatmiŋ buda kurun goreb bikkeŋ mata tiŋeŋ forok yirke yeneŋ hinhan kuruŋ goke amaneŋ nurdeb hekhok teŋ Al Kuruŋ turuŋ irde gaha yaminj:

³⁸ “Al Kurunyen deŋemde doyaŋ al kuruŋ waya gabe Al Kuruŋ beleŋ guram irde igiŋ iryen!

Al goke Al Kurunyen gasuŋde haŋ marbe biŋ kamke igiŋ hinayinj.

Irde Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yaŋ irnayinj,” yaminj.

³⁹ Be, Farisi mar kura al gabu irde kuŋ hinhan bana goŋ hinhan goreb Yesuyen komatmiŋ yago beleŋ gwaha teŋ hike igiŋ ma nurdeb ineq ten, “Tisa, komatge yago ga igiŋ ma teŋ haŋ geb, yinke bada henan,” inamiŋ.

⁴⁰ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Fudinde dineŋ hime. Yeŋ bada henayinbe hora gare huwarde yeŋ teŋ haŋ gwahade tinayinj,” yinyinj.

Yesu beleŋ Yerusalem niŋ mar goke esiriŋ

⁴¹ Be, kuŋ Yerusalem forok yetek heŋ heŋyabe taun go keneŋbe gor niŋ mar goke bunineŋ nurde esenbe gaha yiriŋ:

⁴² “Yerusalem niŋ mar, deŋbe ganuŋ beleŋ faran durke Al Kuruŋa awalikde

hike bitinj kamke iginj hinayinj goyen hanjka gayen nurwoŋ wor po yeŋ nurde hime. Al gobe ne gago gega, neneŋ bebak ma teŋ hanj.

⁴³ Niŋgeb gote kandukbe kame forok yeke kennayinj. Goyenterbe asogotinj beleŋ mudunniŋ yeŋ fulenja marmiŋ yawaŋbe busaharnak yeŋ milgu dirnayinj. Irde megenjya horaya yawaŋ tauntiŋ Yerusalem gote koya kuruj goyen siŋa beleŋ mat danj unke hurkuŋ koya kuruj goya tuŋande hekeb kurhan mat mat tauntiŋ bana hurkunayinj.

⁴⁴ Irdeb tauntiŋa dindikenjya tumŋan mudunké kamnayinj. Yabe hora beleŋ yirtiŋ geb, asogotinj beleŋ yupew yurkeb hora uŋkuren muŋ kura kadom hende ma hiyenj. Mata gobe Al Kurunj beleŋ dumulgaŋ tiye yeŋ wayyiŋ gega, keneŋ bebak ma teŋ hanj geb, kanduk gogo forok yiyyej,” yiriŋ.

Al Kurunyen ya balem bana hurkuriŋ

⁴⁵ Be, Yesu go Yerusalem taun bana kuŋ Al Kurunyen ya balem bana hurkuriŋ. Irdeb al det yawanj ya kurunj bana goŋ yerde damu tike hora yade hinhan mar goyen yineŋ teŋ yakira tiyyinj.

⁴⁶ Irdeb, “Al Kurunyen mere asanđe katinjbe, ‘Nere yabe mere nird nird gasuŋ,’ yitiŋ hi. Gega daniŋ geb deŋ beleŋ kawe marte bana kuŋ kuŋ gasuŋ irde hanj?” yinyinj.

⁴⁷ Be, Yesu go naŋkahalmiŋ naŋkahalmiŋ ya balem bana goŋ al saba yirde hinhan. Gega Al Kurunj dolonj ird ird mata doyaj marte karkuwaŋmiŋya Moseyen saba maryabe Yuda marte doyaj marya beleŋ mayniŋ yeŋ kurut yeŋ hinhan.

⁴⁸ Goyenbe al buda kurunj gobe Yesuyen mere nurtek yirkeb yeŋ hitte po waŋ gabu irde hinhan. Niŋgeb maytek belenj kura ma keneŋ hinhan.

20

*Yesube ganuŋyen tareŋde mata teŋ ha inamiŋ
(Matiyu 21:23-27; Mak 11:27-33)*

¹ Be, gwaha irkeb nalu kurarebe Al Kurunyen ya balemde kuŋ koya beleŋ milgu irtiŋ bana goŋ al waŋ gabu irde hanyen sawsaware gor kuriŋ. Irdeb al gor gabu irde hinhan goyen saba yirde Al Kurunj beleŋ yumulgaŋ teŋ teŋ mere iginj goyen tagalde hinhan. Gwaha teŋ hikeyabe Al Kurunj dolonj ird ird mata doyaj mar pris buda gote karkuwaŋmiŋya Moseyen saba maryabe Yuda marte doyaj mar pargwakya beleŋ Yesu hitte wayamiŋ.

² Irdeb, “Momoŋ dira. Ganuŋ beleŋ iginj ginke mata kurunj gayen teŋ ha?” ineŋ gusuŋaŋ iramiŋ.

³ Irkeb Yesu beleŋ, “Ne wor gusuŋaŋ kura direŋ ti-him geb.

⁴ Yon Baptais beleñ al baptais yirde hinhin gobe Al Kurunj ma megen niñ al kura beleñ iginj inkeb meteñ gogo teñ hinhin? Momoñ nirke nure,” yinyinj.

⁵ Gwaha yinkeb mel gobe yingenj uliñ sege irdeb, “Al Kurunj beleñ inke meteñ go teñ hinhin inteket, ‘Danij geb meremiñ goyen fudinde yeñ ma nurde hinhan?’ dinyenj.

⁶ Munaj al beleñ inke meteñ teñ hinhin inteket al buda kuruñ gab Yonbe Al Kurunyen mere basan al yeñ nurde hanj geb, mereniniñ go nurdeb biñ ar yeke horare mudunke kamtek,” yamiñ.

⁷ Irdeb, “Yon beleñ mata teñ hinhin gobe al gore kura iginj inke teñ hinhin yeñ ma nurde hite,” inamiñ.

⁸ Irkeb Yesu beleñ wol henjbe, “Ne wor al gore iginj ninke mata kurunj gayen teñ hime ma dinenj,” yinyinj.

*Megeñ muruñgem damu teñ hiyen gote siraw mere
(Matiyu 21:33-46; Mak 12:1-12)*

⁹ Be, Yesu beleñ gwaha yinenjbe maya mere mat gaha yinyinj: “Al kura goyen wain meteñmiñ harde ep irdeb al hoyan goyen, ‘Wain meteñ gabe deñ ge mekerhem geb, meteñ teñ iginj hekeb meteñne gote muruñgem nunenj hinayinj,’ yinenjbe nañña gisaw wor po kujbe nalu ulyanđe gonj hinhin.

¹⁰ Irde wain fiñ yad yad nalu hekeb meteñ alminj kura teñ kerke wayyiñ. Wanj meteñ doyañ irde hinhan mar goyen anutamiñ beleñ wain iginj niñ hulyanj iryinj goyen momoñ yirkeb tuwagiñ mat mayde takira tike dulinj kuriñ.

¹¹ Irkeb meteñ alminj hoyan wor teñ kerke wayyiñ. Gega yenjbe mayde detminj yuguya teñ kupsonj takira tike yeñ wor dulinj mulganj hiriñ.

¹² Irkeb sopte po meteñ alminj hoyan teñ kerke wayyiñ. Gega yeñ wor mayde buluñ buluñ irde dagim yanj irde tukunj wain meteñ siñare takira tike kuriñ.

¹³ “Be, meteñ gote miñ al goreb, ‘Daha tiyenj? Bada heñ urne, bubulkuñne wor po gayen teñ kermek kuyenj. Yeñ daw gab palap irde wain iginj kura unke yawayyenj,’ yenjbe urmiñ go teñ kerke wayyiñ.

¹⁴ Irkeb meteñ doyañ irde hinhan mar gore urmiñ go keneñbe gwaha tiniñ yeñ sege irdeb, ‘Meteñ gate miñ al gote urmiñbe gago. Kamebe meteñ gabe yende hiyyenj. Ningeb mayteke kamkeb meteñ gabe nende po hiyyenj,’ yamiñ.

¹⁵ Irdeb al go tuluñ teñ siñare tukunj mayke kamyinj.

“Be, gwaha tiyamiñ geb, meteñ miñ al goreb daha yiryeñ?

¹⁶ Meteñ miñ al goreb

mulgan hej waŋ meten doyaŋ irde hinhan mar go gasa yirke kamnayin. Irkeb meteŋmiŋ go teŋ al hoyan yunke gore doyan irde uneŋ hinayin,” yinyiŋ. Irkeb al buda gor gabu iramiŋ go meremiŋ goke igin ma nurdeb, “Ge yaha gwahade gobe neŋ hitte epte ma wor po forok yiyyen geb,” yamiŋ.

¹⁷ Gwaha yekeb Yesu beleŋ yeneŋ kimiŋ mat po, “Mata gwahade ma forok yiyyen yahan? Goyenbe daniŋ geb Al Kuruŋyen asaŋdeb,

‘Ya yird yird mar beleŋ igin moŋ yen nurde pel iramiŋ hora goyen al hoyan beleŋ teŋ go hende ya saŋiŋ wor po iryiŋ,’ gwahade katin hi? *Tikiŋ 118:22*

¹⁸ Niŋgeb merene nurde keŋkela bebak tinaŋ ko. Go hora goyenbe ne gago. Niŋgeb al kura hora go hende takteŋ mayyenbe mugol niyyen. Irde hora gore kateŋ hika tiyyen al gobe umetek tiyyen. Niŋgeb al kura neneŋ bebak ma tinaiŋ mar hittebe kame mata gwahade forok yiyyen,” yinyiŋ.

¹⁹ Be, Yesu beleŋ gwaha yekeb Moseyen saba marya pris buda gote karkuwaŋmiŋa beleŋ mere go nurdeb, “Maya mere gabe neŋ gayen ga po dineŋ hi,” yeneŋ, “Araŋ po teŋ fere tiniŋ,” yamiŋ. Gega al buda kuruŋ gore mudunnayin yen kafura hej daha wet kura ma iramiŋ.

Teks damu teŋ teŋ gote saba
(*Matiyu 22:15-22; Mak 12:13-17*)

²⁰ Be, go kamereb go mar goreb, “Daha mat kura mere buluŋ tike keneŋ merem yan irdeb teŋ Roma gabmanyen doyan al haninde kertek,” yeŋ hinhan. Irdeb yende al kura yad yerke al igin beleŋ titjen teŋ Yesu hitte wayamiŋ.

²¹ Irde Yesu hitte wanbe, “Tisa, ge beleŋ al mere yirde saba yirde ha kuruŋ gobe fudinde wor po yirde ha yen nurde hite. Irde al dejen yanja dejen moŋ marya goyenbe kura igin igin yirde kura buluŋ buluŋ ma yirde hayen. Irde Al Kuruŋyen mere fudinde goyen po al saba yirde hayen.

²² Niŋgeb neŋbe mere miŋ unkuřen niŋ po gusuŋaŋ girniŋ tihit geb nura ko. Roma gabmanyen doyan al kuruŋ Sisarbe Al Kuruŋ niŋ ma nurde hi gega, neŋ Yuda mar beleŋ yen ge teks damu titek gobe igin ma dahade?” inen gusuŋaŋ iramiŋ.

²³ Gega usi irde hinhan go yeneŋ bebak teŋbe,

²⁴ “Silwa hora kura nikala nirnaŋ,” yinke teŋ ikala iramiŋ. Irkeb Yesu beleŋ, “Hora hende gorbe ganuŋde tonenja dejenye har?” yineŋ gusuŋaŋ yirkeb, “Sisaryen,” inamiŋ.

²⁵ Gwaha inkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Gwahade niŋgeb, Sisar beleŋ det kura niŋ dinyen gobe Sisar

unnayinj. Munan̄ Al Kurun̄ beleñ det kura niñ dinyen̄ gobe Al Kurun̄ unnayinj,” yinyinj.

²⁶ Irkeb al buda kurun̄ diliñde Yesu go mere gwaha tike keneñbe dinon̄ kok yeñ mohoñ hibol tiyamiñ. Irdeb merem yañ irniñ yeñ hinhan goyen daha wet kura irtek ma haminj.

Kamtinđe mat huward huward gote saba

(Matiyu 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Be, go kamereb Sadusi mar kura Yesu gusuñañ irniñ yeñ wayamiñ. Go mar gobe al kamtinđe kame epte ma huwarnayinj yeñ hanjen.

²⁸ Be, go mar gore Yesu keneñbe, “Tisa, Mose beleñ neñ ge teñ asanđebe, ‘Al kura berem yañ gega dirin̄ miñmoñ heñya kamyen̄. Irkeb kuliñ beleñ itinđe beretap go teñbe itin̄ ge dirin̄ tum urde unyen̄,’ gwahade kayyinj.

²⁹ Be, al kurabe kuliñ yago 6 hinhan. Al gobe bere tiriñ gega, dirin̄ miñmoñ heñya kamyinj.

³⁰ Irkeb kuliñ yeñ harhokde niñ gore wor beretap go tiriñ.

³¹ Goyenbe yeñ wor dirin̄ miñmoñ heñya kamyinj. Ningeb kamay itin̄ya mel 7 gobe bere uñkureñ goyen po tamiñ gega, tumñañ dirin̄ miñmoñ ala po heñ heñbe kamaminj.

³² Be, funañbe beretap goyen wor kamyinj.

³³ Dilin̄ heñbe al 7 gobe bere uñkureñ go po tamiñ geb, kame huward huward nalu forok yekeb bere gobe ganuñde berem wor po hiyyen̄?” inen̄ gusuñañ iramij.

³⁴ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Megen gar heñbe albe bere yade, berebe al yade teñ hanjen.

³⁵ Gega kame kame Al Kurun̄ beleñ igin̄ yeneñ yisañ heke kamtinđe mat huwarde hugineñ Al Kurun̄ya hinayinj mar gobe al beleñ bere yade, bere beleñ al kuñ ma tinayinj.

³⁶ Yeñbe kamtinđe mat huwardeb Al Kurun̄yen dirñeñ weñ henayinj. Irde Al Kurun̄yen miyon̄ yara henayinj geb sopte ma kamnayinj.

³⁷ “Be, al kamtinđe mat sopte huwarnayinj goke Mose manaj asanđe kayyiñbe kapyan̄ heñ hanjen gogo. Mose beleñ he gergeñ melak heñ hinhan goke kayyiñyabe Doyañ Al Kurun̄be ‘Abrahamya Aisakya Yekopyat Al Kurun̄’ yiriñ. Mere gote miñbe al kamtinđe sopte huwarnayinj yeñ yitiñ.

³⁸ Yuda marte hakwamiñ gobe bikken̄ kamaminj. Gega mel gote tonen̄be Al Kurun̄ya hañ, irde kame sopte huwarnayinj geb, Al Kurun̄ diliñdebe mel gobe hañ yeñ nurdeb Mose beleñ gwahade kayyinj. Ningeb Al Kurun̄be al kamtinđe Al Kurun̄ moñ. Yeñbe al kamtinđe mat huwarnayinj

mar gote Al Kurunj," yinyij.

³⁹ Gwaha yeke nurdeb Moseyen saba mar gore wol heŋbe, "Tisa, mere gobe fudinde wor po yaha," inamiŋ.

⁴⁰ Be, Yesu go mel gore gusuŋaŋ irde hinhan kurunj gobe keŋkela po wol heke keneŋbe sopte gusuŋaŋ ird ird niŋ kama haminj.

Mesaiabe ganuŋyen urmiŋ?

(Matiyu 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Be, Yesu beleŋ Moseyen saba mar go gaha yinyij: "Dahade ninjeb al beleŋ Mesaiabe Dewityen urmiŋ yeŋ hanjen? Gobe gwahade moŋ geb.

⁴² Dewitbe Mesaia goke yinjeng Al Kurunyen asan kura Tikiŋ Asan inen hanjyende gor gahade kayyiŋ: 'Al Kurunj beleŋ Doyaŋ Al Kurunjne gaha inyiŋ:

"Waŋ ketalner heŋ al dejen̄ yan̄ wor po hawayinj.

⁴³ Irkeb asogo girde haŋ mar goyen bul yirde yawan gasa yirmekatkeb yufurka tiyayinj," inyiŋ, 'yitiŋ hi. *Tikiŋ 110:1*

⁴⁴ Ninjeb kapyaj heŋ hanjen gwahade po, Dewit beleŋ Mesaia goyen 'Doyaŋ Al Kurunjne' inyiŋ. Ninjeb dahade geb Mesaia gobe Dewityen urmiŋ hiyyenj? Gobe epte moŋ geb!" yinyij.

Moseyen saba mar niŋ keŋkela heŋ hinaŋ ko
(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Be, al buda go Yesuyen mere nurde hikeyab komatinj gaha yinyij:

⁴⁶ "Deŋbe Moseyen saba mar niŋ keŋkela heŋ ga hinaŋ ko. Go mar gobe al hoyaj beleŋ dejen̄ yan̄ dineŋ palap dirde turunj dirde hinaŋ yeŋ nurde uliŋ umja somborŋeŋ yerde al budam kuŋ waŋ teŋ hanjen gasuŋyaŋ goyen wilwul teŋ hanjen. Irde Yuda marte gabu yare kuŋbe al dejen̄ yan̄de gasuŋyaŋ po kepertek yeŋ nurde hanjen. Dula mata karkuwaŋ yan̄ wor kuŋbe gwaha po teŋ hanjen.

⁴⁷ Go mar gobe beretapyen samuŋya horaya komkom heŋ hanjen. Gega al hoyaj beleŋ deneŋ turunj dirnaŋ yeŋ Al Kurunj mere irhet yeŋbe mere ulyaŋ wor po tulunj teŋ hanjen. Al gwaha teŋ haŋ mar gobe Al Kurunyen sababe nurd nurd ga mata buluŋ teŋ haŋ geb, kame Al Kurunj beleŋ matamiŋ gote muruŋgem buluŋ wor po yunyenj. Yende kandukbe al hoyaj beleŋ kanduk yawarnayinj gote folek wor po yawarnayinj," yinyij.

21

Beretap beleŋ Al Kurunj galak iryij
(Mak 12:41-44)

¹ Be, Yesu go keperde komatmiñ yago saba yirde heňyab horam yañ mar gore wañ Al Kuruñ galak irniñ yeñ horaya samuñmiñ hoyanya manaq yawañ Al Kuruñyen ya balem bana góñ det goyen yerd yerd gasuñde yerde hike yinyiñ.

² Be, beretap buniñeñ kura wañbe hora mukñeñ muñ wor po gore det kura damu titek moñ goyen irawa yerde hike goyen wor kinyiñ.

³⁻⁴ Irdeb komatmiñ goyen, “Fudinde wor po dineñ hime. Al hoyan gobe detmiñ budam hañ geb kura po yawañ Al Kuruñ galak irhañ. Gega beretap buniñeñ gobe horamiñ mukñeñ muñ funañ wor po be hetek yara gega, yinjeñ ge ma nurde yawañ Al Kuruñ galak ira. Niñgeb beretap gore Al Kuruñ niñ hora yera gobe al samuñ miňyan mar gore hora budam yerhañ goyen fole yira kenhem,” yinyiñ.

Al Kuruñyen ya balembe buluñ hiyyen
(Matiyu 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Be, go kamereb komatmiñ kura beleñ, “Al Kuruñyen ya balem gabe al beleñ Al Kuruñ niñ dufay heňbe samuñmiñ kurayen kurayen irtiñ goya hora umňjam igyen igyen yawañ gore po irtiñ geb keneñmiñ igiñ wor po be!” yamiñ. Irkeb Yesu beleñ,

⁶ “Ya kuruñ keneñ hañ gayenbe kame buluñ ird

ird nalu forok yekeb ya ga irtiñ hora gayen tumñañ yemeyke megen katnayıñ. Hora uñküreñ muñ kura kadom hende ma hiyen. Tumñañ gilgalan irde kateñ pasi henayıñ,” yinyiñ.

⁷ Irkeb mel goreb, “Tisa, daha naña gab mata goyen forok yiyyen? Irde da mata kura forok yeke keneñbe mata goyen forok yeñ yeñ nalu goyen binde hihi yeñ bebak titek?” yeñ gusuñañ iramiñ.

⁸ Irkeb Yesu beleñ wol heňbe, “Kame kamebe al budam wañ usi dirde hinayıñ. Go mar gore wañbe, ‘Mesaiabe ne gago. Nalu umuliñde hekeb ne gago forok yihim,’ dinnayıñ. Niñgeb keñkela heñ hinan ko. Moñgo usi wor wor dirke fudinde yeñ gama yirnayıñ geb.

⁹ Irde fulęña karkuwañ karkuwañ forok yeñ hike gote mere momoñ nurde hinayıñ. Gega goke kafura ma heñ hinayıñ. Mata gwahade gobe go wa forok yeñ hinayıñ. Gega gwahade forok yekeb nalu funañ go gago yeñ ma nurnayıñ,” yinyiñ.

¹⁰ Irdeb sopte po gaha yinyiñ: “Fulęña mata beleñ po kuruñ hiyyen. Irke al miñ kura beleñ huwarde al miñ hoyanya arde hinayıñ. Gabman kura beleñ huwarde gabman hoyanya fulęña teñ hinayıñ.

¹¹ Irde naña kurayañbe ninija karkuwañ forok yeñ hinayıñ, biňge niñ

kamde hinayin, irde garbam buluŋ forok yeke al budam kamde hinayin. Irdeb naŋkiŋdebe mata kafuram kafuram forok yenayin, irde kame mata kura forok yenayin gote turjanen manaj karkuwaj forok yeŋ hinayin.

12 “Gega mata go ma forok yeŋ hikeyabe ne niŋ igin ma nurde haŋ mar beleŋ den gayen dukuŋ fere dirde muduneŋ buluŋ buluŋ dirde hinayin. Mel gore Yuda marte gabu yayaŋ gabu irde haŋ marte diliŋde dukuŋ merem yaŋ dirde hinayin. Irde megen niŋ doyaŋ maryā gote karkuwajmiŋyat diliŋde dukuŋ merem yaŋ dirdeb koyare derde hinayin.

13 Gega goke kandukŋeŋ ma nurde hinayin. Gwaha dirde hikeb deŋbe ne Yesu gake tagalnaŋ yeŋbe gogo beleŋ kerde duneŋ haŋ yeŋ nurde hinayin.

14-15 Doyaŋ mar karkuwaj diliŋde huwarkeb ne beleŋ mereya dufay wukkenja dunenj. Irkeb asogotin beleŋ epte ma meretiŋ pel ird haywaŋ dirde hinayin. Ningeb merere ma huwarde henjaŋabe dindiken ge daha mat kura mere tiniŋ yeŋ goke kandukŋeŋ ma nurde hinayin.

16 Be, kanduk karkuwaj gwahade forok yeŋ hinayin goyenterbe mamtiŋja na-natiŋja, dadatiŋja koltiŋja, irde taytiŋja kadtiŋ yagoya

beleŋ wor al hay heke muduneŋ hinayin. Irde deŋ kurabe gwaha dirke kamde hinayin.

17 Al megen niŋ kuruŋ goreb ne niŋ igin ma nurde hinayin geb, deŋ beleŋ ne gama nirde hikeb asogo dirde hinayin.

18 Irde ultinbe buluŋ yirde hinayin gega, Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ dirde hiyeŋ geb, ton-tinbe epte ma wor po buluŋ yirde hinayin.

19 Niŋgeb ne niŋ hekkenj nurde tareŋ po huwarde hinayinbe Al Kuruŋ beleŋ yeŋja hugiŋeŋ heŋ heŋ beleŋ go kerd dunyen,” yinyinj.

Yerusalembe buluŋ hiyyen
(Matiyu 24:15-21; Mak 13:14-19)

20 Be, gwaha yineŋbe sopte po, “Fulenja mar beleŋ Yerusalem taun kuruŋ gayen milgu irtiŋ keneŋbe taun ga tumjaŋ buluŋ heŋ heŋ nalube binde hihi yeŋ nurnayin.

21-22 Be, go nalu goyenbe Yerusalem niŋ marbe mata buluŋmiŋ gote murungem tenayin yeŋ Al Kuruŋyen asanđe katinj hiyen go gwahade po forok yiyyen. Ningeb fulenja mar beleŋ taun go milgu irde hike yenenjbe Yudia naŋjare hanjen marbe busaharde dugure hurkunayin. Yerusalem taunde hanjen marbe busaharde siŋjare kat kunayin. Irde al tiyuŋ

hoyañde hañyen marbe taun
biñde ma hurkunayinj.

²³ Goyen naturebe Al Kuruj beleñ Yudia naña kuruj goyenter niñ marte mata buluñmiñ goke bearar teñbe kanduk kuruj wor po yunyen. Niñgeb bere biñ yañja diriñ hañkapok miñyañyabe epte ma aranen busaharnayinj geb gobe kafuram wor po.

²⁴ Be, al kura marbe fulenja mar beleñ yilde yakamke kamnayinj. Munan kurabe fere yirde Yukun naña hoyanje hoyanje Yukunayinj. Irke al miñ hoyaj beleñ wañ Yerusalem taun go teñbe gor hike kuñ kuñbe Al Kuruj beleñ taun go tubul titek nalu kirijen goyen forok yeke gab tubul tinayinj,” yinyinj.

Yesu sopte wayyen
(Matiyu 24:29-31; Mak 13:24-27)

²⁵ Be, Yesu beleñ sopte gaha yinyinj: “Be, naña diliñ, gagasiya dinambeya hittebe mata kurayen kurayen forok yeke yennayinj. Munan megenbe makañ duba beleñ epte ma teñ naña erek irde hike naña migirinj go nurdeb kafura wor po heñ gwaha kura titek yeñ ma nurnayinj.

²⁶ Nañkinjdeb mata kura forok yiyyen gobe naña gagasiya dinambeya goyen Al Kuruj beleñ hambor yirke ugala tinayinj. Irkeb megen hañ marbe mata kuruj gwahade forok yeke

kafura wor po heñ kamde gergerenj tinayinj.

²⁷ Be, mata gwahade forok yiyyen goya goyabe ne Al Urmiñ gabe tareñne kuruj turñenj yañ goyen kigariñkiñ faykek hende kateñ himeke nennayinj.

²⁸ Niñgeb mata kuruj goyen forok yeke yeneñbe Al Kuruj beleñ dumulgañ tiyen yeñ nalu kirijen gobe binde hihi yeñ nurdeb kafura ma henayinj. Amañ heñ sanñ henayinj,” yinyinj.

Fik he gote maya mere
(Matiyu 24:32-35; Mak 13:28-31)

²⁹ Irdeb maya mere mat sopte gaha yinyinj: “Be, fik heya he hoyaj goyen yeneñ hinayinj.

³⁰ Beda urke yeneñbe deñ Yuda marte nañarebe kadila heweñ tiya yeñ nurde hañyen.

³¹ Gwahade goyen po, mere dirhem gayen kuñ mata kurayen kurayen kuruj go forok yeke yeneñbe Al Kuruj beleñ alya bereyamiñ doyan yird yird nalu goyen binde hihi yeñ nurnayinj.

³² “Fudinde wor po dineñ hime. Mata gobe forok yenayinj geb. Irde mata go forok yenayinj nature al hinayinj mar gobe mata go yennayinj.

³³ Irdeb megenyeña nañkinjabe hubu hiriryen. Gega merenebe tareñ miñyanj geb hubu ma hiyyenj. Huginej alya bereya nurde fudinde

wor po yen gama irde
hinayinj,” yinyinj.

*Dindiken ge keñkela heñ ga
hinayinj*

34-35 Irdeb sopte po, “Nalu yihim goyenterbe Al Kurunj beleñ megen niñ alya bereya tumñaj mata teñ hanjen gote murunjem yunyenj. Niñgeb keñkela nurde ga hinañ ko. Moñgo megen niñ samun yad yad mataya dula ten teñ mataya kukuwa fe uguñ po nen nen mataya beleñ dufaytiñ pet dirke goke po teñ hikeya nalu go forok yen daga dawartij yara dirke hurkunkat tinayinj geb.

36 Niñgeb deñbe keñkela heñ hinayinj. Irde tareñ henbe mata gwahade forok yenayinj goyen iginj fole yirdeb, Al Urmij beleñ kame wanj al pota yiryenj nature iginj diliñde huwartek yen Al Kurunj gusuñaj irde hinayinj,” yinyinj.

37 Be, Yesu go nañkahalminj nañkahalminjbe Al Kurunyen ya balem bana hurkuñ alya bereya saba yirde hinhin. Irdeb wawuj hekeb Yerusalem taun sinjare dondon kura deñembe Olip Dondon ineñ hanjende gor hurkuñ hinhin.

38 Irde wampotmiñj wampotmiñjbe Al Kurunyen ya balem bana mulgañ heñ kuñ hinhin. Irkeb alya bereya sabamiñ nurniñ yen ya kuruñde gor wanj gabu irde hinhin.

22

*Yudas beleñ Yesu tagal un-
yij*

(Matiyu 26:1-5,14-16; Mak
14:1-2,10-11; Yon 11:45-53)

¹ Be, Yesu go gwaha teñ hikeyabe dula nalu kurunj Pasoba goyen binde hirinj. Pasobarebe beret yis miñmoñ katinj goyen nene hanjen.

² Be, goyare goyenbe pris buda gote karkuwanjmiñj Moseyen saba maryabe Yesu go kawan po mayteke al buda kurunj gare mudunnayinj yen kafura henbe, “Daha mat kura al diliñ banare Yesu go mayteke kamyeñ?” yen beleñ niñ nañkenenj hinhin.

³ Be, gwaha teñ hikeyabe Satan beleñ Yesuyen komatminj 12 bana gonj niñ al kura Yudas Iskariot goyen hard unyinj.

⁴ Irkeb yen beleñ kuñ pris buda gote karkuwanjmiñj Al Kurunyen ya balem doyanj ird ird marte karkuwanjya hitte kuñbe, “Daha mat Yesu go mel gote haninde kermek teñ fere tinayinj,” yenbe mel goya mere sege iramiñj.

⁵ Irkeb mel gore amanenj wor po nurdeb damu girtek inaminiñj.

⁶ Irkeb Yudas go amanenj heñbe mulgañ heñ kuriñ. Irde nalu kura al hoyanj miñmoñ Yesuya komatmiñj po hike yeneñ gab Yesu goyen mel gote haninde

keren yej nurdeb goke doyañ hen hinhin.

*Komatmiñ irawa beleñ
Pasoba dula niñ det gitik
iraryum*

(Matiyu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yon 13:21-30)

⁷ Be, beret yis minjmoñ nen nen nalu kurun Pasoba inej hanjen goyen forok yiriñ. Go naturebe sipsip gasa yirde nene hanjen. Gwaha ten henbe Al Kurun beleñ Isip mat nañamde yumulgañ tiyyiñ goke dufay hen hanjen.

⁸ Be, Yesu go Pitaya Yonya hulyañ yirdeb, “Der wa meheñ heñ kuñ biñge Pasoba nature netek goyen gitik tiyi,” yinyiñ.

⁹ Irkeb irem gore, “Damde kuñ gitik tiyyi yej dinen ha?” inaryum.

¹⁰ Irkeb wol henbe, “Yerusalem taun bana hurkuñbe al kura fe kuwe tutuk urde kuñ hike kiniryen. Irde al go gama irde yej kuyen yare gor kuriryen.

¹¹ Irde ya gote miñ al go keneñbe, ‘Saba dird dird alniniñ beleñ, “Yage bana gañ gayen gasuñ damdebe neya komatneya Pasoba nature niñ biñge netek,” yihi,’ iniryen.

¹² Irkeb ya hende bande irtiñde gorbe heñ heñ gasuñ kurun kura hende hi. Gorbe Pasoba biñge nen nen gasuñ sope irtiñ goyen dikala diryen. Irkeb gor henbe biñge yago kañ gitik iriryen,” yinyiñ.

¹³ Be, irem go kuñbe Yesu beleñ yinyiñ gwahade po yenaryum. Irdeb biñge kañ gitik tiyaryum.

*Yesu komatmiñya dula fu-
nañ tiyyiñ*

(Matiyu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

¹⁴ Be, Pasoba biñge netek nalu hekeb Yesuya mere basañ marmin 12 go biñge niniñ yej yende matare keperde tukamiñ.

¹⁵ Irdeb Yesu beleñ mere basañ marmin goyen, “Nebe hakot po Pasoba biñge gayen deñya tumñañ netewoñ yej nurde himyen. Irde gab kame kanduk kurun goyen ulner forok yiyyen. Ningeb gago niniñ tihit.

¹⁶ Fudinde dineñ hime. Sopte Pasoba dula gahade ma tiyeñ. Kame kame Al Kurun beleñ alya bereyamiñ doyañ yird yird mata kawan wor po forok yeke gab meteñne pasi irhem yej goyare gab deñya sopte dula gahade titek,” yinyiñ.

¹⁷ Irde gisu bana wain hin-hin goyen teñbe Al Kurun turuñ irdeb, “Ga teñ nitin ala tinan̄.

¹⁸ Fudinde dineñ hime. Wain ga sopte ma newen̄. Gega kame kame Al Kurun beleñ alya bereyamiñ doyañ yird yird go kawan po forok yeke gab sopte newen̄,” yinyiñ.

¹⁹ Irde beret teñbe Al Kurun turuñ irdeb beret go ubala teñ komatmiñ yago

yuneñbe, "Beret dunhem gahade gayen po, nebe deñ ge teñ kamen. Niñgeb goke teñbe beret gabe gasoñje geb, beret ga teñ nenañ. Nebe deñ ge teñ kamen tihim goke mata gago teñ hime. Niñgeb kame deñ wor mata gahade po teñ hinayin. Irdeb ne niñ bitin bak yeñ hiyen," yinyin.

²⁰ Gwaha tiyyin gwahade goyen po binje namiñ kamereb Yesu go wain gisu sopte teñbe, "Al Kurun beleñ mata buluñtiñ halde halde niñ teñ biña gergen tiyyin goke darine wok yiyyen. Niñgeb goyen goke wain gago dunhem.

²¹ Gega al kura asogone haniñde nereñ tiya al gobe tumñjañ gar heñ binje nene hi.

²² Ne Al Urmin gabe igiñ Al Kuruñyen dufay po gama irde kamen. Gega asogone haniñde niryen al gobe kanduk kurun wor po kinyen geb, goke buniñen nurde uneñ hime," yinyin.

²³ Gwaha yinkeb komatmiñ yago beleñ, "Ganuñ beleñ gwaha tiyyen?" yeñ yinjeñ uliñ kadom gusunjañ gird tiyamij.

²⁴ Irdeb, "Neñ bana gayen ganuñ beleñ nende tonaj al hiyyen?" yeñ yinjeñ uliñ kadom mohonjeñ tiyamij.

²⁵ Irkeb Yesu beleñbe, "Megen niñ doyañ mar karkuwanje, 'Neñ po kafura dirnañ,' yeñ al kanduk budam yuneñ hanjen. Irde

megen niñ doyañ marbe, 'Neñbe deñ farañ durde hite,' yeñ hanjen gega, gwaha ma teñ hanjen. Irde, 'Deñniniñ yan geb, mereniniñ po gama irnañ,' yeñ nurde hanjen.

²⁶ Gega deñbe gwahade ma teñ hinayin. Al deñem yanbe yinjeñ turuñ ma irde al mali yeñ nurdeya hiyen. Gwahade goyen po, doyañ albe, 'Nebe almet meteñ al himim,' yeñ nurdeya meteñ teñ hiyen.

²⁷ Be, megen niñ marte matarebe ganuñbe deñem yan? Binje kañ gale hiyyen al go ma dula teñ teñ gasunje keperde hiyen al goyen? Al deñem yanbe dula teñ teñ gasunje keperde hiyen gogo. Gega nebe gwahade monj. Nebe dende meteñ al heñ deñ ge meteñ teñ himyen.

²⁸ "Be, ulner kanduk kurayen kurayen forok yeñ hanjen gega, deñbe nubul ma teñ hanjen.

²⁹ Niñgeb goke teñbe Al Kurun beleñ alya bereyamin doyañ yird yird sanjñ nunyin gwahade po, ne beleñ wor tareñ goyen duneñ.

³⁰ Gogab ne beleñ alya bereya doyañ yirende gorbe deñ manaj wanje neya amaj hende awalikde po keperde binje netek. Irde kame neya heñbe Israel mar bana al miñ 12 hanj kurun gayen doyañ yirde hinayin," yinyin.

*Pita beleñ Yesu harhok unyeñ goke inyin
(Matiyu 26:31-35; Mak*

14:27-31; Yon 13:36-38)

³¹ Gwaha yinej̄ heṇyābe Pita kenej̄be, "Saimon, Saimon, al belej̄ wit bilminj̄a katokya pota yirde katokbe yade yemeyde hanjen̄ go gwahade goyen po, Satan belej̄ tuṇjaŋ gure yen̄ Al Kurun̄ gusunjaŋ iruŋ geb.

³² Gega nebe ge belej̄ Al Kurun̄ niŋ dufayge tareŋ irariŋ goyen tubul ma tiyyen̄ yen̄ hakot po Al Kurun̄ gusunjaŋ irde himyen. Niŋgeb katayin̄ gega, sopte ne hitte mulgaŋ hej̄ wayayin̄. Irde kadge yago faraŋ yurde sanj̄ yirde hayin̄," inyin̄.

³³ Irkeb Saimon belej̄ wol hen̄be, "Doyaŋ Al Kurun̄, koyare gerde mugunké kamayin̄ gobe ne manaj̄ epte geja tumjaŋ kanduk go teren̄ yen̄ nurde hime geb," inyin̄.

³⁴ Irkeb Yesu belej̄be, "Pita, fudinde ginej̄ hime. Haŋka wawuŋ mat kuŋ naŋa miŋe tatirok ma yekeyabe wawuŋ karwore ne niŋ yen̄, 'Al gobe ma nurd uneŋ hime,' yinayin̄," inyin̄.

Meteŋ teŋ hinayin̄ gobe bikkeŋ yara moŋ, meteŋeŋ dirde hiyen̄

³⁵ Irdeb komatmiŋ yago goyen, "Meteŋde dad dermeke kuniŋ teŋ hikeyabé, 'Kalwa, horayabe kahan̄ basaŋ hoyan̄ kura ma yade kunayin̄,' dinmirin̄. Niŋgeb gwaha dinmeke kuŋ meteŋ teŋ kuŋ hinhan̄ goyenbe det kura niŋ amu hamin̄?"

yinyin̄. Irkeb, "Moŋ," inamin̄.

³⁶⁻³⁷ Irkeb, "Be, deŋ meteŋ teŋ hinhan̄ kanduk kura ma yenej̄ hinhan. Gega Al Kurunyen asanđe ne niŋ mere katij̄ goyen ulner forok yeweŋ tiya. Mere gobe gahade: 'Al gabe mata buluŋ al yen̄ nurde unnayin̄,' yitiŋ hi. Niŋgeb fudinde wor po, kanduk gobe hej̄ ga moŋ ne hitte forok yeweŋ tiya geb. Goke teŋbe kame meteŋ teŋ hinayin̄ gobe bikkeŋ teŋ hinhan̄ yara moŋ meteŋeŋ diryen̄. Al ma faraŋ durnayin̄ geb, horaya kalwatiŋ yaŋ kenem yade goya kun̄ hinayin̄. Irdeb fulenj̄are niŋ bidilatiŋ yaŋ hinayin̄. Gogab kanduk kura forok yen̄ hinayin̄ goyen bidilatiŋ go yenerj̄be, 'Neŋbe Al Kurunyen fulenj̄ mar hitiŋ,' yen̄ nurde Al Kurunyen tarende kanduk fole yirde meteŋ teŋ hinayin̄. Bidila hubu kenem damu tinayin̄. Horam moŋ kenem meŋe diba uliŋhortiŋ al yunke damu tike hora teŋbe bidila damu tinayin̄," yinyin̄.

³⁸ Gwaha yinkeb, "Doyaŋ Al Kurun̄, bidilaniniŋ irawa gago yenha," inamin̄. Irkeb wol hen̄be, "Gog ep," yinyin̄.

Yesu Getsemani kuŋ Al Kurun̄ mere iryin̄

(Matiyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Be, Yesube Yerusalem heṇyā mata teŋ hiyen̄ gwahade po, sopte Olip Doŋdoŋde hurkuriŋ. Irkeb

komatminj yago beleñ goyen keneñbe gama irde kwamij.

⁴⁰ Kuñ forok yenþe, "Al Kurunj mere irde hinañ ko. Moñgo Satan beleñ lomlom dirke katnayin geb," yinyiñ.

⁴¹ Irdeb yubul teñ mun kura sor irde kuñbe megen dokolhoñ yugulun teñ Al Kurunj gahade mere iryiñ:

⁴² "Nan, kanduk kurunj keneñ tihim gabe teñ siña irtek igin nurde ha kenem teñ siña irke ma keneñ. Goyenbe nere dufay ma gama iryiñ. Gere dufay po gama iryiñ," inyiñ.

⁴³ Be, Yesu beleñ gwaha teñ hikeyabe Al Kurunyen miyon beleñ kateñ farañ urde tareñ iryiñ.

⁴⁴ Yesube kanduk kurunj kinyen goke ugûn po dufay henÿa Al Kurunj mere irde hinhin goyabe nufolbe dari yara megen tekton teñ hinhan.

⁴⁵ Gwaha teñ mulgañ hen komatminj yago hitte kurinj. Gega mere yiryin goke bunijen wor po nurde hinhan geb, bunijen dufay gore yirke ferde ug hitinj yinyiñ.

⁴⁶ Irdeb yisañ henþe, "Danij ferde hanj? Huwardeb Satan beleñ tuñaj duryen goyen Al Kurunj beleñ sanij dirkeb epte ma kattek yenj gusuñan irnayin," yinyiñ.

Yudas beleñ Yesu goyen asogo haninjde kiriyin

(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yon 18:3-11)

⁴⁷ Be, Yesu go hako komatminj mere yirde hikeyabe komatminj 12 bana goyen al deñem Yudas gore al buda kurunj Yesu hitte yawayyinj. Irde yende pere ird ird matare Yesu ulunjde u ire yen bindere wayyinj.

⁴⁸ Irkeb Yesu beleñ, "Yudas, ge gayen ne Al Urmiñ gabe u nirde ga asogone haniñde neren taha?" inyiñ.

⁴⁹ Be, komatminj buda go Yesu hitte mata forok yeweñ teñ hinhin goyen bebak tenþe, "Doyañ Al Kurunj, fulenjare niñ bidilaniniñ yade mel gaya fulenja tinij?" inen gusuñan iramiñ.

⁵⁰ Irdeb kuramiñ beleñ fulenjare niñ bidila teñ pris buda gote kurunjinj Kaiatas gote meteñ al kura gote kirmij yase sapa iryiñ.

⁵¹ Irkeb Yesu beleñ, "Ep niñ, bada hawa!" inyiñ. Irdeb al go kirmijde tanarke gasuñen hiriñ.

⁵² Be, gorbe pris buda gote karkuwanjmiñya Yuda marte doyañ mar parguwakya beleñ Yesu go fere tiniñ yenj wayamiñ goyen gor hinhan. Al Kurunyen ya balem kurunj goyen doyañ irde hanjen marte karkuwanjmiñ manañ gor hinhan. Irkeb Yesu beleñ mel go yeneñbe gaha yinyiñ: "Ne gayen kawe al buluñ yenj nurde fulenjare niñ bidilaya nukwa yade wayhañ?

⁵³ Nebe Al Kurunyen ya balem bana deñja tumjanj hinhet. Gega daha teñ goya ma nade fere niraj?

Goyenbe goj miŋ. Kidomare niŋ al Satanya deŋya gabu irde meteŋ teŋ terŋ nalu forok yihi geb, gago deŋ beleŋ buluŋ nirniŋ yeŋ wayhaŋ,” yinyiŋ.

⁵⁴ Irkeb mel gore Yesu teŋ hanij fere tiyamiŋ. Gwaha irdeb pris buda gote kuruŋmiŋ Kaifas gote yare tukamiŋ.

Pitabe Yesu niŋ helwanj hiriŋ

(Matiyu 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Yon 18:12-18,25-27)

Be, Pitabe sorte po heŋ gama yirde kuŋ hin hin.

⁵⁵ Irdeb mel gore ya sawsawa kahalte gor kak kawalde keperke yeneŋbe kuŋ mel goya kak minđe gor kipiryiŋ.

⁵⁶ Irkeb meteŋ bere kura beleŋ Pita keperde kak kateŋ hin hin goyen kinyiŋ. Irdeb bindere kuŋ kenkelə keneŋ bebak teŋbe, “Al gabe Yesuya kuŋ hin hin al go goyen,” yiriŋ.

⁵⁷ Gega Pita gob, “Moŋ, al gobe go ma nurde uneŋ hime,” ineŋ helwanj hiriŋ.

⁵⁸ Be, muŋ kura hitteŋ teŋbe al kura Pita keneŋbe, “Yesu gama irde hanjen al kurab ge gago,” inyiŋ. Irkeb, “Moŋ, nebe al goyen moŋ,” inyiŋ.

⁵⁹ Be, awa uŋkureŋ gwahade kamereb al hoyəŋ kura gore wor Pita mere teŋ hin hin melak goyen nurde bebak teŋbe, “Fudinde be, al gabe Galili niŋ al. Yesuya

kunj hin han mar al goyen,” yiriŋ.

⁶⁰ Gega Pita beleŋ, “Daniŋ lawlaw yeŋ ha? Gebe goke kura yeŋ ha yeŋ ma nurde hime,” inyiŋ. Be, gwaha yeŋ hikeyabe tatirok mere tiyyiŋ.

⁶¹ Irkeb Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu beleŋ hin hinde gor mat fulgaŋ kaŋ Pita diliŋ bilminde wor po kinyiŋ. Irkeb Pita go aran̄ po Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu beleŋ dula teŋ heŋya, “Haŋka wawuŋ tatirok ma mere teŋ hikeyabe wawuŋ karwore ne niŋ yeŋ, ‘Al gobe ma nurde uneŋ hime,’ yawayiŋ geb,” inyiŋ goyen biŋ bak yiriŋ.

⁶² Irkeb kat siŋare kuŋ eseŋ eseŋ igiŋ iryiŋ.

Yesu nanosak irde mayamiŋ

(Matiyu 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Be, fulen̄a mar go Yesu busaharyen̄kek yeŋ doyaŋ irde hin han gore ayan̄ kerhet yeŋ giwgiw irde mayde hin han.

⁶⁴ Irdeb amil beleŋ po tonanđe alu urkeb diliŋ pet tiyyiŋ. Irkeb maydeb, “Gebe Al Kuruŋyen mere basan̄ al gineŋ hanjen go geb, al gore mununa yeŋ momoŋ dira,” inamiŋ.

⁶⁵ Mel gobe mere buluŋ manan̄ irde sukal iramiŋ.

Yesube merere huwaryiŋ

(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Yon 18:19-24)

⁶⁶ Be, fay urkeb Yuda marte doyaŋ mar gabu iramiŋ. Gabu iramiŋ

bana gonjbe pris buda gote karkuwañmiňja Moseyen saba marya manaj hinhan. Be, mel gore fulenja mar yinke Yesu tukunji diliňde iramiň.

⁶⁷ Irkeb, "Gebe fudinde, Mesaia go goyen kenem momonj dira," inamij. Irkeb wol henje, "Momonj dirmekeb usi tiya yeň nur-nayinj.

⁶⁸ Irde gusuňaň kura dirmekе epte ma wol henayinj.

⁶⁹ Gega gayenter mat ne Al Urminj gabe Al Kurun haniň yase beleň mat hen alya bereyaminj doyan yirde hen," yinyinj.

⁷⁰ Irkeb mel gore meremiň goyen nurdeb, "Ge gayenbe Al Kurun Urminj we?" inamij. Irkeb, "Mere yahan gobe fudinde. Nebe Al Kurun urminj," yinyinj.

⁷¹ Irkeb mel goreb, "Yinjeň mohoňde Al Kurun sukal ira gayen nindiken kir-miňniniňde nurhet geb, danij al hoyan beleň waň sopte tagal unke gab fudinde yetek?" yamiň.

23

Yesube Pailat diliň mar huwaryiň

(Matiyu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yon 18:28-38)

¹ Be, gwaha yenje Yuda marte doyan mar gabu iramiň mar go tumňaň Yesu go teň Pailat hitte tukamiň. Yenje Roma gabman al,

Yudia naňa goyen doyan irde hinhin.

² Be, mel gore Yesu tukunji Pailat diliňde irdeb, "Al gare, 'Roma gabman doyan al kurun Sisar teks uneň ma,' yeň hike nurtinj. Irde, 'Nebe Mesaia, Yuda marte doyan al kurunj,' dinuň. Al gare gwaha mat alya bereyaniniň dufayminj buluň yirde hiyen," ineň tagal unamij.

³ Irkeb Pailat beleň, "Ge gayen Yuda marte doyan al kurun we?" ineň gusuňaň iryinj. Irkeb wol henje, "Gwaha, nebe gigenj yaha gogo po," inyinj.

⁴ Irkeb Pailat beleň pris buda gote karkuwañmiňja yeňja wayamij marya goyen, "Al gabe mere miň goke kura teň kawe al fere titňej irtek yeň ma kenhem," yinyinj.

⁵ Gega mel gore parsay po henje, "Al gate saba beleň Yudia naňare niň alya bereya dufayminj haga yirde hinhin. Yenje Galili naňare mat miň urde waň waň gar forok yiýuň gago," inamij.

⁶ Be, gwaha inkeb Pailat go, "Al gayenbe Galili niň al?" yeň gusuňaň yiryinj.

⁷ Irkeb, "Gwaha, Yesube Galili niň al," inke nurdeb, "Galili naňare niň doyan al kurun Herotbe Yerusalem gar wayuň hi. Ningeb al gabe yeň hitte tukukeb doyan almiň yinjeň beleň ga meremiň nuri," yinyinj.

Yesube Herot diliň mat

huwaryinj

⁸ Be, Herotbe hakot po Yesu beleñ mata tiñej kurayen kurayen teñ hinhin gote mere momoñ nurde hinhin. Irdeb, “Daha nañja gab al go kenmeke mata tiñej kura forok irke keneñ?” yeñ nurde hinhin. Niñgeb Yesu keneñbe amañ wor po hiriñ.

⁹ Irdeb gusuñaj kurayen kurayen irde hinhin. Goyenbe Yesu beleñ kura muñ ma po wol hiriñ.

¹⁰ Irkeb pris buda gote karkuwañminya Moseyen saba maryä beleñ, “Daha wor Herot beleñ Yesu buluñ iri?” yeñ nurdeb Herot diliñ mat huwarde mere tareñ po Yesu ulinđe iramiñ.

¹¹ Irkeb Herotya fulenja marminya beleñ Yesu igin ma keneñ bak mayde sukal iramiñ. Irde Yesube yiñgeñ doyañ al kuruñ yirin goyen nuramiñ geb, doyañ al kurunyen amil beleñ po umña irde tumulgañ teñ Pailat hitte tukamiñ.

¹² Be, bikkenjbe Herotya Pailatyabe asogo haryen. Gega nalú goyenterbe Yesuyen mere goke teñbe awalik haryum.

Pailat beleñ Yesu kuruse hende mayke kami yirinj

(Matiyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Yon 18:39-19:16)

¹³ Be, Pailat go pris buda gote karkuwañminya Yuda marte doyañ maryä alyá

bereya hoy yirke wañ gabu iramiñ.

¹⁴ Irkeb Pailat beleñ, “Al garebe alya bereya Roma gabman asogo irnayin yineñ biñ yakamde hiyen yen ne hitte tawan tagal unhanj. Irkeb diltiñ mat gusuñaj irhem. Gega meretiñbe miñ miñmoñ kenhem geb, epte ma al gayen fere titek yeñ nurhem.

¹⁵ Irdeb Herot wor al gayen ulinđe mere kura ma keneñbe ne hitte sopte tumulgañ tike waya gago kenhaj. Niñgeb da misinđe wor po mayke kamyen? Hubu yeñ nurde hime.

¹⁶⁻¹⁷ Niñgeb tubul timeke kuwoñ gega, den beleñ yeñ ge buluñ nurhañ goke teñbe fulenja marne yinmeke dulinj usulak po teñbe tubul tike kuyen,” yinyinj.*

¹⁸ Gega gor gabu iramiñ mar goreb, “Mayke kami! Irdeb Barabas tubul tike kwi,” yeñ hewhow tiyamiñ.

¹⁹ Barabas gobe Yerusalem taunde niñ al biñ yakamke Roma gabman asogo irde fulenja tiyamiñ. Irde yeñbe al gasa yirke kamaminj. Niñgeb go misinđe teñ koyare kerke hinhin.

²⁰ Be, al buda gore, “Yesu maytek,” yaminj. Gega Pailatbe, “Yesu ga tubul timeke kwi,” yeñ nurde gabu iramiñ mar go sopte po, “Al ga tubul tiyen tihim,” yinyinj.

²¹ Gega, “Kuruse hende

* **23:16-17:** Asan hoyanđebe gahade hi: ¹⁷ Pasoba nalú damamiñ damamiñbe Pailat gobe Yuda al koyare hinhan goyen ujkureñ teñ siña irke kuj hiyen.

mayke kami! Kuruse hende mayke kami!” yej hewhow kurun wor po tiyamiŋ.

22 Be, Pailat gobe wawuŋ irawa yinyiŋ geb, sopte po mel goyen yenerŋbe, “Danij geb gaha yej han? Al gare da mata buluŋ tiyuŋ? Al gabe miŋ goke kura kamyen yej ma kenhem. Ningeb fulenja marne yinmeke dulin maydeb tubul tike kwi,” yinyiŋ.

23 Gega, “Kuruse hende mayke kami!” yej hewhow parsayŋen po tike tikeb Pailat go bada hej yende mere po gama ire yej nuryiŋ.

24 Irdeb mel gore gusuŋan irde hinhan go po gama iryiŋ.

25 Irdeb Barabasbe Roma gabman asogo irde al gasa yirke kamamiŋ goke teŋ koyare keramiŋ geb epte ma wor po teŋ siŋa irtek gega mel goreb, “Al go tubul tike kat kwi!” yamiŋ. Irkeb Pailat gobe meremiŋ po gama iryiŋ. Irdeb Yesube, “Dindiken ga nurhaŋ gwaha irnayiŋ,” yineŋ tubul teŋ yunyiŋ.

Yesu kuruse hende mayamiŋ

(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Yon 19:17-27)

26 Be, gwaha yinkeb fulenja mar beleŋ Yesu go tukun kuruse hende mayteke kami yej tukun hinhan. Yesu goyenbe kurusemiŋ tulun teŋ korkor irdeya kun hinhan. Be, fulenja mar beleŋ Yesu go bul irde Yerusalem

siŋare kateŋ yej kamyenđe gor teŋ kuŋ hikeya belenbe al kura Yerusalem bana hurke yej waŋ hinhan. Yej beleŋ waŋ al buda go fole yirde hikeyabe fulenja mar gore keneŋbe tanardeb, “Yesuyen kuruse ga faraŋ urde teŋ gama ira,” ineŋ parsay po iramiŋ. Irkeb kuruse goyen teŋ Yesu gama irde hinhan. Al gote deňembe Saimon, irde Afrika naŋa kurun bana gon niŋ taun kura Sairini niŋ al.

27 Be, goya goyenbe al karim ma Yesu goyen daha kura irke kinniŋ yej gama iramiŋ. Bana gonbe bere manan gama irde buniŋen irde eseŋ urde hinhan.

28-30 Irkeb Yesu beleŋ tigiri teŋbe gaha yinyiŋ: “Deŋ Yerusalem niŋ bere, ne niŋ eseŋ ma yo. Ultiŋ misiŋ kuruŋ kateŋ kateŋ nalu kura kame forok yiyyen geb. Irkeb goyarebe gaha yenayiŋ:

‘Niga bere, den diriŋ ma yade besa yirde mamu ma yuntiŋ berebe kanduk kuruŋ forok yiyyen naturebe igiŋ araneŋ busaharnayiŋ.

Ningeb goke aman henayiŋ,’ yenayiŋ geb.

Fudinde, ultiŋ misiŋ kuruŋ kateŋ kateŋ nalube forok yiyyen. Goyenterbe al beleŋ kanduk goke kafura heŋbe igiŋ aran po kamniŋ yejbe dugu karkuwaŋ goyen gaha yinnayiŋ: ‘Araŋeŋ galaŋ yej kateŋ hika dirke kamniŋ.’

Irdeb higiliňbe, ‘Araňeň galaný yen aw durke kamniň, gwaha yenayinj. Niňgeb ne niň ma esinayinj. Dirintiň yagoya dindikeň ge nurde esinayinj.

³¹ He gergen yuwalneň digulak minjaňbe det buluň kura minmoň go gwahade goyen nebe mata buluňnem moň. Gega kanduk kuruň gago teň hime. Niňgeb deň Yuda marbe he kura det buluň minjaň geb kamtiň hitiň yara mata buluňtiň yan geb, kame deň hitte kanduk dahade forok yiyyen? Buluň wor po forok yiyyen, “yinyinj.

³² Be, fulenja mar beleň Yesu go tukuň kuruse hende mayteke kami yen tukaminya goyenbe kawe al irawa kura go manaj gasa yirniň yen yukaminj.

³³ Yukun yukuň naňa deňe kura, “Al Tonaň Kiňkiniňde” inen hanýende gor forok yenbe Yesu go kuruse hende mayamiň. Irdeb kawe al kurabe yinjeň kuruse teň kuriň go hende po teň Yesuyen kuruse yase beleň mat keraminj. Munaň kura gobe teň Yesuyen kuruse hinhin tapa beleň mat keraminj.

³⁴ Gwaha yirkeb Yesu kuruse hende po henjbe, “Ado, mel gabe ma nurde henjä mata buluň tahaň geb halde yunayinj,” yirinj. Be, yen kuruse hende hikeyabe fulenja mar beleň Yesuyen uliň umňa bikken tuguya

titiň goyen ganuň beleň tiyyeň yenbe yende matare tiliň tanaraminj.

³⁵ Be, al wan go binde huwarde Yesu kuruse hende hinhin goyen keneň hinhan. Yuda marte doyaň mar manaj waň Yesu giwgiw irdeb, “Yenbe al hoyan faran yurde hinhin. Niňgeb yenbe Mesaia Al Kuruň beleň basıňa irtiň al go goyen kenem tareňmiňde katke kinniň,” yaminj.

³⁶ Irkeb fuleňa mar wor sukal irde wain bak hitiň goyen unamiň.

³⁷ Irdeb, “Gebe Yuda marte doyaň al kuruň kenem tareňger kata,” inamiň.

³⁸ Mere kura Yesu niň katıň goyen kuruse tonanđde kirtiň hinhin goyen kapyan henjbe gogo ayan kerde hinhan. Mere gobe gahade:

AL GABE YUDA MARTE
DOYAN AL KURUN

³⁹ Be, kawe al uňkureň kurusemiň hende hinhin goyen wor, “Gebe Mesaia moň? Tareňger megen kurkuňbe deyya manaj gwaha po dirayinj,” yen inen teň sukal iryinj.

⁴⁰⁻⁴¹ Gega kurhan hinhin gore, “Deyyabe mata buluň tiyarun gote murunjem tahar gago. Munaň yenbe det kura buluň ma iruň gega, deyya mata buluň mar gaya duljeň wor po kanduk kuruň teň hi. Goyenbe danij geb mere buluň mat irde ha? Gebe kameň teň ha gega, Al Kuruň niň kafuram ma nurde ha?” yen inen tiyyinj.

⁴² Irdeb go al gore po, "Yesu, ge beleñ kame Doyan Al Kurun heñ wañ gere alya bereya doyan yird yird naturebe ne niñ nurayinj," inyinj.

⁴³ Irkeb Yesu beleñ wol henjbe, "Fudinde wor po ginhem. Gebe hanña gayen po neya tumjan gasuñ iginj wor pore gor hireñ tahar," inyinj.

Yesu kamyij

(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yon 19:28-30)

⁴⁴ Be, Yesu go kuruse hende hike kuñ kuñ nañā banjakahal hekeb nañā ma temeykeb kidoma kurun wor po forok yeñ megeñ kurun goyen aw uryinj. Irdeb gwahade po hike kuñ kuñ 3 kilok wawuñbana gwahade hiriñ.

⁴⁵ Kidoma hiriñya goyenbe Al Kuruñyen ya balem bana amil tolok wor po dapñä sikkeñ po irtinj goyen gasuñ himam wor po bana hurkuñ hurkuñ pet titinj goyen kahalte erek yeñ kuriñ. Al beleñ Al Kurun hitte kuñ kuñ meterenj hinhin goyen Yesu beleñ sope iryinj gote turjanenjbe amil tolok kurun gogo erek yiriñ.

⁴⁶ Be, amil erek yiriñya Yesu kuruse hende hinhin goyen kuware, "Nan, tonnebe hanger tubul tihim," inenjbe yayenj funañ, 'Ha!' irdeb kamyij.

⁴⁷ Be, Roma al kura fulenj mar 100 doyan yirde hiyen al gor hinhin goyen mata kurun go keneñ bebak tenjbe,

"Fudinde wor po, al gabe Al Kurun diliñde al huwak," yeñ Al Kurun turunj irde kassor iryinj.

⁴⁸ Irde Yesu mayke kinnij yeñ gabu iramin mar gobe mata forok yamiñ goyen yeneñbe biñde kandukñej wor po nuramiñ. Irde dumuñ gasa yirdya yirdya bur yeñ mulgañ haminj.

⁴⁹ Munañ Yesu nurd uneñ yeñya kuñ hinhan marbe sorte po henjbe mata forok yamiñ kurun goyen diliñde yeneñ hinhan. Mel goyen kurabe bere, Galili mat po Yesu gama irde wañ wañ Yesu hitte mata forok yamiñ kurun goyen yenamiñ.

Yesu hakwam horabok bana keramiñ

(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Be, go natureb Yudia nañare niñ taun Arimatea niñ al denjem Yosep gobe wañ Yerusalem hinhin. Yeñbe Yuda marte doyan al. Gega yeñbe doyan mar kadom beleñ Yesu mayniñ yamiñ goke iginj ma nuryinj. Yeñbe Al Kurun diliñde al huwak hiyen. Al hoyan diliñde wor gwahade po hiyen. Irde Al Kurun beleñ alya bereyaminj doyan yird yird nalu goke doyan heñ hiyen.

⁵² Be, Yesu kamkeb al gore tenj mete tiniñ yeñ Pailat gusuñjan irkeb, "Iginj," inyinj.

⁵³⁻⁵⁴ Irkeb al kuraya kuñ Yesu hakwam kuruse hende mat faraj tiyamiñ. Irde Yuda marte matare amil

iginj kura teŋ gore po Yesu hakwam goyen bili iramiŋ. Irdeb, "Gisebe Sabat nalu ningeb, haŋka po mete titek," yeŋ al hakwa yerd yerd niŋ hora taltiŋ al hakwam kura ma yerde hitiŋ tiŋeŋ hinhin bana goŋ tukunj keramiŋ.

⁵⁵ Be, Galili niŋ bere Yesu gama irde hinhhan goyen Yosep gama irde kuŋbe horabok kuruŋ bana goŋ Yesu hakwam goyen gasuŋ damde daha mat kerhanj goyen kenamiŋ.

⁵⁶ Irdeb Yerusalem taunde mulganj henj he fimiŋya det fimiŋ gote haminj iginj muŋ goyen Yesu hakwam sam irniŋ yeŋ gitik tiyamiŋ. Gega henj ga moŋ Sabat nalu hewenj tiyyinj geb, Moseyen sabare yitiŋ goyen gama irde usaŋ henjbe metere ma kwamiŋ.

24

*Yesu kamyinjde mat huwaryinj
(Matiyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yon 20:1-10)*

¹ Be, Sabat nalu hubu henj kuŋ fay uryinj. Irkeb wampot muŋ wor po bere buda gore he fimiŋya det haminj iginj muŋ wor po gitik yiramiŋ goyen yade Yesu hakwam sam irniŋ yeŋ horabok bembare gor kwamiŋ.

² Kuŋ forok yeŋbe horabok yamem pet titiŋ hora kurun goyen kanj kanj irde teŋ siŋa irtiŋ kenamiŋ.

³ Gwahade keneŋbe bijde hurkaminj gega, Doyaŋ Al Kurunj Yesu hakwam gobe ma kenamiŋ.

⁴ Irdeb, "Daha kura irhaŋ?" yeŋ dufay henj hikeyabe goyare po al irawa uliŋ umŋambé milmulŋeŋ wor po gore forok yeŋ ketalmiŋde huwararyum.

⁵⁻⁶ Irkeb bere buda gore irem go yeneŋbe hurkuŋkat teŋ kafura henj megen dokolhoŋ yuguluŋ teŋ kuku tiyamiŋ. Irkeb irem gore, "Yesube gar ma hi. Al Kurunj beleŋ isaŋ hihi. Niŋgeb daniŋ yeŋ ge al kamtiŋde gasuŋ bana ga naŋkeneŋ haŋ? Galili naŋa bana go henjabe Yesu beleŋ yiŋgeŋ ge yeŋ,

⁷ 'Ne Al Urmiŋ gabe mata buluŋ mar haniŋde nerkeb kuruse hende mununke kameŋ. Gega kameŋde mat kuŋ yerenkek hekeb Al Kurunj beleŋ nisaŋ hiyyenj, 'dineŋ hinhin goyen bitiŋ bak ma yeŋ hi?' yinaryum.

⁸ Be, gwaha yinke gab biŋ bak yamiŋ.

⁹ Irdeb mulganj henj yare kuŋbe mata yenamiŋ goyen Yesuyen mere basaŋ mar 11 goya diŋuŋ yago yeŋja hinhhan goyen momoŋ yiramiŋ.

¹⁰ Mere gwaha tiyamiŋ marbe Makdala niŋ Maria, Yoana, Yems miliŋ Mariayabe bere buda hoyan mananj mel gore momoŋ yiramiŋ.

¹¹ Gega bere buda gote mere go kukuwamŋeŋ nur-

deb fudinde yej ma nuriñij.

¹² Gega Pita belej huwarde kup yej horabok bembare kuriñ. Kuñ forok yej horabok bana goñ pew kañ nañkinyij. Irdeb Yesu hakwam bili iramiñ amil gobe okohom po yuguya titiñ goyen yeneñbe mulgañ hiriñ. Goyenbe, “Daha kura tiya?” yej kukuwamñej nuryij.

*Yesube Emeus kuñ kuñ be-
len forok yirij
(Mak 16:12-13)*

¹³ Be, go nañkahal goyenter po Yesuyen komatmiñ irawa kura Yerusalem mat Emeus taunde kuñ hinaryum. Yerusalem mat Emeus taunbe 11 kilomita gwahade.

¹⁴ Be, irem goreb belej kuñ henjabe mata kuruñ Yerusalem gor forok yirij goke tagaldeya kuñ hinaryum.

¹⁵ Irde mata kuruñ Yesu iramiñ goke mere teñ kuñ hikeyabe Yesu yinjeñ forok yeñbe yeñya kuñ hinhan.

¹⁶ Gega irem gobe Yesu keñaryum gega, Yesu go gago yej bebak ma tiyaryum.

¹⁷ Irkeb Yesu belejbe, “Da merem sege irde har?” yinyij. Gwaha yinkeb Yesu kamyij goke buniñej nurde hinaryum geb, gusunjan yirkeb tek yaryum.

¹⁸ Irdeb kuramin deñem Kliopas goreb, “Gebe al tiñeñ hanja muñ ga Yerusalem wayha geb, ki muñ ga taunde

gor mata forok yañ kuruñ gob ma nurde ha?” inyinj.

¹⁹ Irkeb, “Da mata forok yiñuj?” inyinj. Irkeb wol heñbe, “Nasaret niñ al Yesu niñ yej har. Yeñbe Al Kurunyen mere basañ al. Sabamiñya mataminyabe Al Kurunya alyat diliñdebe tonjeñ yañ wor po.

²⁰⁻²¹ Nej Israel mar gayen Roma gabman belej doyañ dirde hi gobe al gore gab farañ durke nindiken bikkej hinhet gwahade hitewoñ yej nurde hinhet. Gega pris buda gote karkuwañmiñya doyañ marniniñya belej mayke kami yej Roma gabman haniñde kerkeb yereñ kuruse hende mayke kamunj.

²²⁻²³ Irde bere kura Yesuya irde kuñ hinhet gore horabok bembare Yesu hakwam kinniñ yej wampot muñ kwahañ. Gega keneñ ga moñ. Irdeb mulgañ heñ warjbe, “Al Kurunyen miyoñ forok yej mere dirde, ‘Yesube huwara,’ dinhar,” yahañ. Niñgeb go nurdeb hurkuñkat tihit.

²⁴ Irde kadninin kura bembare kwahañ goyen kuñ bere buda gore yahañ gwahade po kenhañ. Gega Yesube go ma po kenhañ,” inaryum.

²⁵ Irkeb Yesu belejbe, “Derbe da kukuwa wor po? Al Kurunyen mere basañ mar belej Mesaia niñ katij kuruñ goyen nurde haryen gobe gayamuñkek moñ gega, danij fudinde yej ma nurde har?

²⁶ Mesaiabe kanduk kuruŋ teŋ gab Al Kuruŋ hitte hurkuŋbe deňem turňuŋ yan wor po hiyyen yitiŋ goyenbe ma nurde haryen?" yinyiŋ.

²⁷ Irdeb yinjeŋ goke po yeŋ Al Kuruŋyen asanđe katiŋ goyen Moseyen Sabare mat miŋ urde tukuŋ tukuŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ mar hoyan beleŋ kayamiŋ goyen keŋkela po momoŋ yiryiŋ.

²⁸ Be, gwaha teŋ kuŋ kuŋ Emeus taun irem go kure yeŋ kuŋ hinaryum goyen binde haminj. Irkeb Yesu beleŋ taun go fole irde kweŋ tihim yara tiyyiŋ.

²⁹ Gega irem gore basiŋa irdeb, "Numtuk po ureŋ tiya niŋ, wake deyya kuŋ harde gor kuniŋ," yeŋ parsayneŋ iraryum. Irkeb Yesu gobe irem goya kwamiŋ.

³⁰ Be, kuŋ yare heŋbe biŋge niniŋ tiyamiŋ. Irkeb Yesu beleŋ beret teŋ Al Kuruŋ turuŋ irde ubala teŋ yunyiŋ.

³¹ Be, gwaha wor wor tike gab irem gore Yesu gobe gago yeŋ keneŋ bebak tiyaryum. Irkeb Yesu go gor po uŋkel kukeb go ma kenaryum.

³² Irkeb irem gobe yinjeŋ uliŋ, "Yeŋbe Yesu geb, beleŋ waŋ heŋyabe Al Kuruŋyen mere gote miŋ momoŋ dirde hike bederer wukkek wor po nurhar gogo," yaryum.

³³ Gwaha yeŋbe gor mat huwarde Yerusalem mulgaŋ haryum. Irdeb kuŋ Yesuyen mere basaŋ mar 11 goya kadom yago gor gabu irde

hinhan goyen momoŋ yiřaryum.

³⁴ Irkeb mel gore, "Yesube fudinde huwara. Irdeb Saimon Pita hitte forok yeke kena," yinamiŋ.

³⁵ Irdeb irem gore wor Emeus kuŋ heŋya Yesuya kuŋ hinhan gega, keneŋ bebak ma tiyaryum gega, yare heŋ beret ubala teŋ yunke gab bebak tiyaryum goyen goke manaŋ tagalaryum.

*Yesube komatmiŋ yago tumjaŋ diliŋde forok yiriŋ
(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Yon 2:19-23; Aposel 1:6-8)*

³⁶ Be, irem gore kadom weŋ go hako mere yirde hikeyab Yesu go gor po forok yeŋbe mel go guram yirde, "Bitiŋ kamke iğin po hinayıŋ," yinyiŋ.

³⁷ Gega mel go Yesu keneŋbe uŋgura usi teŋ hurkuŋkat teŋ kafura hamij.

³⁸ Irkeb Yesu beleŋ, "Danıŋ geb dufay budam heŋ neneŋ kafura heŋ haŋ?

³⁹ Hanneya kahanneya ga yennan. Nebe Yesu dineŋ hime. Sisan nurdeb nurnayiŋ. Uŋgurabe uliŋ pigiŋ miŋmoŋ. Munan nebe ulne yan gago neneŋ haŋ," yinyiŋ.

⁴⁰ Gwaha yineŋbe kahanneya haninya yikala yiryiŋ.

⁴¹ Irkeb Yesu kamyinđe mat huwaryiŋ go keneŋ amaŋ wor po haminj geb, mitere yara nuramiŋ. Irkeb

Yesu beleñ go yeneñbe, "Det netek kura hi we?" yinyinj.

⁴² Irkeb makaj dapŋa parwek kura yadi kirtiŋ goyen unamiŋ.

⁴³ Irdeb keneñ hikeya dapŋa goyen niriŋ.

⁴⁴ Irdeb, "Nebe denja tumjaŋ hinhetyabe Moseya Al Kurunyen mere basaŋ maryā beleñ mere kayamiŋ irde Tikin Asaŋde kayamiŋ gote miňbe waŋ waŋ ne hitte mata kawan forok yenayin dinmeke nurde hinhan gobe gago nenhaj," yinyinj.

⁴⁵ Gwaha yineñbe Al Kurunyen mere nurde bebak tinaiŋ yeŋ dufaymiŋ figiliŋ.

⁴⁶ Irdeb, "Al Kurunyen asaŋdeb Mesaiaabe uliŋ misiŋ kuruŋ kateŋ gab kamyeŋ yitiŋ. Irde yerenjek hekeb sopte huwaryenj.

⁴⁷ Go kamereb al Mesaiayen saba gama irde hinayinj mar beleñ mere momonjmiŋ goyen Yerusalem mat miŋ urde megeŋ al hike kwa kuruŋ bana goyen momonj yirde tukunayinj. Gwaha teŋ kuŋ heŋyabé, 'Mesaia beleñ dinuŋ geb gago tagalde hite,' yineñ saba yirde hike alya bereya mata buluŋmiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ heke Al Kuruŋ beleñ halde yunyenj.

⁴⁸ Mata kuruŋ diltiŋ bilmiňde yeneñ hinhan goyen tumjaŋ kuŋ al momonj yirde tukunayinj.

⁴⁹ Gega araŋ ma kunayinj.

Ne hurkuŋbe tareŋ kura Adone beleñ dunenj yeŋ biŋa tiyyinj goyen teŋ kermeké kateŋ ketal durke gab kunaŋ. Niŋgeb Yerusalem gar heŋ Holi Spirit goke po doyaŋ heŋ hinayinj," yinyinj.

Yesube Al Kuruŋ hitte mulgaŋ heŋ hurkuriŋ

(Matiyu 16:19-20; Aposel 1:9-12)

⁵⁰ Gwaha yineñbe Yukun Betani taun bindere heŋbe hanıŋ yisaŋ heŋ mel go guram yirde tareŋ yiryinj.

⁵¹ Gwaha yirde hikeyab Al Kuruŋ beleñ Yesu tumulgaŋ tike yeŋ hitte hurkuriŋ.

⁵² Irkeb mel gore doloj irde amaneŋ nurde mulgaŋ heŋ Yerusalem kwamiŋ.

⁵³ Irdeb gor heŋbe Al Kurunyen ya balem bana hurkuŋ hugiŋ gor heŋ Al Kuruŋ turuŋ irde hinhan.

Yon Yon beleñ mere igin Yesu niñ yitiñ gayen kayyin

Mere beleñ po al hiriñ

¹ Be, hañkapyä wor po megeñya nañkiñya ma forok yekeyabe Mere goyen hin-hin. Mere gobe Al Kurunya hinaryum. Irde Mere gobe Al Kurun.

² Yeñbe megeñya nañkiñya ma forok yekeya Al Kurunya hinaryum.

³ Det kurun gabe yeñ hitte mat gab Al Kurun beleñ forok yiryin. Det kurun forok yiryin gayen Mere go mijmoñ manhan forok ma yewoñ.

⁴ Irde yeñbe Al Kurunya hugiñen heñ heñ gote miñ al, irdeb alya bereya Al Kurun yikala yird yird hulsi.

⁵ Irdeb hulsi goreb kidoma bana melak heñ hiyen. Irkeb kidomayen sanjñ beleñ epte ma wor po isikamde hiyen.*

⁶ Be, Al Kurun beleñ al kura teñ kerke wayyiñ. Deñembe Yon.

⁷ Yeñbe hulsi goyen goke al momoñ yire yeñ wayyiñ. Gogab al tumñaj meremiñ nurde hulsi goke dufaymiñ tareñ irnayıñ yeñ nurde wayyiñ.

⁸ Goyenbe Yon yingenbe hulsi mon. Yeñbe hulsi

goyen goke po tagale yeñ wayyiñ.

⁹ Hulsi fudinde alya bereya Al Kurun yikala yirde hiyen gobe Yon kamere gab megen wayyiñ.

¹⁰ Yeñ hitte mat gab Al Kurun beleñbe megeñ gago iriyin. Irkeb wañ megen gar hinhin. Goyenbe al megen hinhan mar gare keneñ bebak ma tiyamiñ.

¹¹ Yeñbe yingenbe alya bereya wor po hitte wañ yeñya hinhin gega, go ma nurd uneñbe igin igin ma iramiñ.

¹² Goyenpoga al kura pel ma irde dufaymiñ yeñ ge tareñ iramiñ marbe Al Kurunyen dirñeñ weñ heñ heñ sanjñ yunyin.

¹³ Dirñeñ weñ hamin gobe megen niñ mata ma gama irde Al Kurunyen dirñeñ weñ hamin. Irde alyen dufayde ire unyat matare ma Al Kurunyen dirñeñ weñ hamin. Yeñbe Al Kurunyen dufayde po dirñeñ weñ hamin.

¹⁴ Be, Mere gore po al heñbe neñya hinhet. Irdeb tareñmiñ turñun yan wor po goyen dilniniñde wor po keneñ hinhet. Tareñmiñ turñun yan gobe Al Kurun beleñ Urmij unjkureñ muñ goyen unyiñ. Yeñbe al buniñeñ yirde farañ yurd yurd matamiñ kurun wor po. Irde mere fudinde manañ makiñ wor po hinhin.

¹⁵ Be, Yon Baptais beleñ

* **1:5:** Miñ kurabe: Goyenbe kidomare niñ alya bereya beleñ keneñ bebak ma teñ hanjen.

yen ge kuware tagalde
gaha yen hinhin: "Al gabe
ne belej dinej himyen al
go goyen. Yen ge yenje
gaha dinej himyen: 'Al
harhokner wayyen al gobe
ne kawan ma himirinjya
bikkenj bikkenj wor po
hinhin. Ningeb deñemya
tareñminyabe nere folek
wor po,' dinej himyen gobe
gogo," yirinj.

¹⁶⁻¹⁷ Be, saba sañjbe
Al Kurunj belej Mose
hanielde kerke yen belej
tagalyin gega, buniñej dirde
farañ durd durdyu mere
fudindeya gobe Yesu Kristu
hanielde kerke yen belej
dunyiñ. Ningeb yen belej
buniñej dirde farañ durd
durd mata gobe kurunj wor
po geb, neñ tumjanj guram
dirde tareñ dirde go hende
hugiñej dunej tebañ dirde
hiyen.

¹⁸ Al Kurunjbe al kura kin-
tinj miñmonj gega, Al Kurunj
Urmiñ uñkureñ muñ goreb
Al Kurunjbe gwahade yen
kawan dikala dirde hiyen.
Yenjbe Al Kurunja tuñjande,
irde yenja tumjanj haryen.

*Yon Baptais belej saba
tagalyinj*

(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8;
Luk 3:1-17)

¹⁹ Be, Yerusalem taunde
niñ Yuda marte doyan mar
belej Yon Baptais goyen,
"Gebe al ganunj?" inenj
gusunjanj irnayinj," yinej Al
Kurunj dolonj ird ird mata
doyan marya Liwai marya
kura hulyanj yiramiñ.

²⁰ Be, mel go wan gusunjanj
irkeb Yon gobe helwañ ma
hiriñ. Irdeb kawan keñkelak
po, "Nebe Mesaia moñ,"
yinyinj.

²¹ Irkeb sopte gusunjanj
irdeb, "Ningeb gebe ganunj?
Ge gayenbe Elaia?" inamiñ.
Inkeb wol henjbe, "Moñ,
nebe yen moñ," yinyinj.
Irkeb mel gore sopte po,
"Ningeb Mose belej Al Ku-
runyen mere basanj al kura
wayyen yirinj go goyenbe ge
gago?" inamiñ. Irkeb Yon
belej wol henjbe, "Moñ po,"
yinyinj.

²² Irkeb mel gore, "Ningeb
gebe ganunj? Mere bebakkenj
kura dirkeb mulgañ heñ
kuñbe hulyanj dirhañ mar
goyen bebak yirtek," inamiñ.

²³ Irkeb Yon belejbe Al Ku-
runyen mere basanj al Aisaia
belej mere tiyyinj goyen goke
yenjbe,

"Nebe al kura sawsawa po
kurunj nañja bana goñ
henjbe,

'Doyañ Al Kurunyen belej
sope irde huwa irnañ!'
yenj hiyeñ yenj katij al
go goyen," yinyinj. *Ai-
saia 40:3*

²⁴ Gwaha yinkeb Yuda
marte tikula sañj po gama
irde hanjen Farisi mar kura
Yuda mar belej hulyanj yirke
wayamiñ gore,

²⁵ "Gebe Mesaia moñ, Elaia
moñ, irde Al Kurunyen mere
basanj al yitiñ goyen moñ
yaha gega, danij geb alya
bereya baptais yirde ha?"
inenj gusunjanj iramiñ.

²⁶ Irkeb wol heŋbe, “Nebe fe uliŋ po baptais yirde hime. Goyenbe deŋ hanj bana goŋbe al kura deŋ beleŋ al gwahade yeŋ ma nurd uneŋ hanj al kura hi.

²⁷ Yeŋbe harhokner ga wayyen. Ne al gahade gare epte ma yeŋ ge teŋ meteŋ kuruŋ titek hime. Kahanj basaŋmiŋde niŋ kaŋ urgун kanj yugu teŋ teŋ gobe meteŋ kuruŋ moŋ gega, go wor epte moŋ yeŋ nurde hime,” yinyiŋ.

²⁸ Be, mata teŋ hinhan kurunj gabe Betani taunde, Yodan fe siŋa kurhan Yon Baptais beleŋ alya bereya baptais yirde hinhin beleŋ goŋ forok yiriŋ.

Yesube Al Kuruŋ Urmiŋ

²⁹ Be, ferd faymiŋdebe Yesu go Yon hitte waŋ hike keneŋbe alya bereya gor gabu irde hinhan mar goyen, “Al Kurunyen sipsip al diriŋ fonjen neŋ ge teŋ gitik irtinj go iro waŋ hi iro kennanj. Yeŋ kamyen gore gab megen niŋ marte mata buluŋ kurun gayen pasi iryenj.

³⁰ Nebe al gayen gake yeŋbe, ‘Al kura harhokner wayyen al gobe ne kawaŋ ma himirinya bikkeŋ bikkeŋ wor po hinhin. Niŋgeb tareŋmiŋbe nere folek wor po,’ yimiŋ gogo.

³¹ Ne beleŋ waŋ alya bereya baptais yirde himyen gabe al gayen Israel mar yikala yirmeke keneŋ bebak tinaiŋ yeŋ baptais yirde himyen. Goyenpoga ne wor

bikkeŋbe Mesaiaabe al goyen yeŋ bebak ma teŋ hinhem,” yinyiŋ.

³² Irdeb Yesu baptais irkeya mata forok yiriŋ goyen goke Yon Baptais beleŋ gahade momon yiryinj: “Be, naŋkiŋde mat Holi Spirit kalyiŋgi kattinj yara teŋ uliŋ hende hike kinmiŋ.

³³ Ne wor go ma nurde unmewoŋ gega, fe beleŋ po alya bereya baptais yirayinj yeŋ hulyaŋ niryiŋ Al gore, ‘Al kura Holi Spirit kateŋ yeŋ hende hike kenayinj al goreb Holi Spirit beleŋ po alya bereya baptais yiryenj,’ ninyiŋ.

³⁴ Niŋgeb mata gwahade goyen yeŋ hitte forok yeke kinmiŋ geb, gago al gabe Al Kurunyen Urmiŋ dineŋ hime,” yinyiŋ.

Al karwo Yesuyen komatmiŋ hamij

³⁵ Be, sopte fay urkeb Yon gobe komatmiŋ irawa goya gor huwarde hinhan.

³⁶ Irkeb Yesu waŋ kuŋ hike keneŋbe, “Al Kurunyen sipsip al diriŋ diriŋ iro kinyi,” yinyiŋ.

³⁷ Be, komatmiŋ irawa gobe Yon beleŋ gwaha yeke nurdeb Yesu gama irde kwaryum.

³⁸ Gama irde hike Yesu beleŋ fulgaŋ kaŋ yeneŋbe, “Derbe da niŋ nurde waŋ har?” yinyiŋ. Irkeb irem gore wol heŋbe, “Rabai, gebe dare heŋ kuŋ ha?” ineŋ gusunjaŋ iraryum. (“Rabai”

gobe Grik mere matbe "tisa" yen̄ haŋyen.)

³⁹ Irkeb Yesu beleŋ wol hen̄be, "Wayyi, waŋ gabe kiniryen," inyinj. Irkeb irem gore gama irde kuŋbe hinhin gasun̄ goyen kenaryum. Irdeb naŋa diliŋbe 4 kilok wawuŋbana hiriŋ geb, goyen nalube Yesuya gor po hinhan.

⁴⁰ Be, Yonyen mere nurde Yesu gama iraryum al kurabe Andru. Yeŋbe Saimon Pita kulinj.

⁴¹ Yeŋbe Yesuya heŋ gabe gor mat po itiŋ Saimon niŋ kuŋ naŋkinyenj. Irdeb keneŋbe, "Deyyabe Mesaia kenhar," inyinj. (Mesaia gobe Grik mere matbe Kristu.)

⁴² Gwaha inen̄be Saimon goyen Yesu hitte tawayyinj. Tawake Saimon goyen Yesu beleŋ keneŋbe, "Gebe Yon urmiŋ Saimon. Gebe Sifas gineŋ hinayinj," inyinj. (Sifas gobe Grik mere mat Pita.)†

Yesu beleŋ Filipya Natanielya komatmiŋ yiryinj

⁴³ Be, go feramiŋ kuŋ fay urkeb Yesu go Galili naŋjare kwe yen̄ kuŋ hinhin. Kuŋ hen̄ya Filip keneŋbe, "Waŋ gama nira," inyinj.

⁴⁴ Filipbe Betsaida taunde niŋ al. Andruya Pitaya wor gor niŋ po.

⁴⁵ Be, Filip go kadom Nataniel niŋ naŋkenen̄ kuriŋ. Kuŋ keneŋbe, "Neŋbe Mose beleŋ saba saŋiŋmiŋde yen̄ ge kayyinj,

irde Al Kuruŋyen mere basaŋ mar manaq yen̄ ge asanđe kayamiŋ al go goyen kenhet. Yeŋbe Nasaret niŋ al Yesu, Yosep urmiŋ," inyinj.

⁴⁶ Irkeb Nataniel beleŋ wol hen̄be, "Nasaret taunde matbe da igin̄ forok yiyyen? Epte moŋ geb," inyinj. Irkeb Filip beleŋ, "Wake kure, irde ga kena," inyinj.

⁴⁷ Be, Yesu beleŋ Nataniel waŋ forok yeke keneŋbe, "Be, Israel mar al fudinde wor po yen̄ kentek albe gago. Yeŋbe usi ma teŋ hiyen. Hubu wor po," yirinj.

⁴⁸ Irkeb Nataniel beleŋ, "Gebe daha mat nudunha?" inen̄ gusuŋaŋ iryinj. Irke wol hen̄be, "Gebe Filip beleŋ kun ne niŋ ma ginkeya fik he yokŋare hike genhem," inyinj.

⁴⁹ Gwaha inkeb Nataniel beleŋ, "Rabai, gebe fudinde Al Kurun Urmiŋ. Gebe Israel marte Doyaŋ Al Kurun," inyinj.

⁵⁰ Irkeb wol hen̄be, "Fik he yokŋare hike genhem ginmeke goke teŋbe gago dufayge ne niŋ tareŋ irha? Mata gog muŋ po moŋ geb. Gote folet mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ kurayen kurayen wor hako yeneŋ heŋ taha geb," inyinj.

⁵¹ Irdeb sopte gaha inyinj. "Fudinde wor po dinen̄ hime, deŋbe naŋkiŋ hol yeke Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ megen mat hiryoŋ hende Al Kuruŋ hitte hurkuŋ megen

† **1:42:** Sifas gobe Yuda marte mere, irde Pita gobe Grik marte mere. Deŋe irawa gote miŋbe 'hora kuruŋ'.

kateŋ teŋ hike yennayinj. Irde hiryonj gobe ne Al Urmij gayen yeŋ bebak tinayinj,” inyinj.

2

Yesu beleŋ fe tigiri tike wain hiriŋ

¹ Be, naŋa fay irawa hubu hekeb Galili naŋa bana goŋ niŋ taun kura Kana gorbe al kura bere tirin gote dula mata kuruŋ forok yiriŋ.

² Yesu miliŋbe dula mata kuruŋde gor hinhin. Yesu wor Galili naŋare hinhin. Niŋgeb yeŋya komatmiŋya wor hoy yirkeb gor kwamiŋ.

³ Be, dula mata kuruŋde gor niŋ wainbe hubu hiriŋ. Irkeb Yesu miliŋ beleŋ wanbe Yesu goyen, “Mel gabe wain miŋmoŋ hahanj,” inyinj.

⁴ Irkeb Yesu gore wol henbe, “Bere,* daniŋ geb gwaha gwaha tiya nineŋ ha? Mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ titek nalube hako geb,” inyinj.

⁵ Gwaha inkeb miliŋ beleŋ gor niŋ meteŋ mar goyen, “Yeŋ beleŋ dahan kura tinan dinkeb go po gama irnayinj,” yinyinj.

⁶ Be, Yesu hinhin ya bana goŋbe Yuda marte matare haninjya kahanjya halde ig uliŋ titek fe farde hanjen kuwe hora beleŋ po yirtinj karkuwaŋ 6 gayen hinhin. Kuwe uŋkureŋbe fe 100 lita gwahade goŋ hitek.

⁷ Irkeb Yesu beleŋ meteŋ mar goyen, “Kuwe ga fe yunke makinj henanj,” yinyinj. Irkeb fe yunke waŋ tumŋaŋ makinj hitinj ala tiyamij.

⁸ Irkeb, “Be, fe kura farde yukanj dula mata ga tonaj henj hi al go unnaŋ,” yinke yeŋ yiriŋ gwahade po tiyamij.

⁹ Gwaha tikeb dula mata gote tonaj al goreb Yesu beleŋ fe tigiri tike wain hiriŋ goyen tunaj uryinj. Goyenbe wain gobe meteŋ mar beleŋ gor niŋ kura teŋ wayhaŋ yeŋ ma nuryinj. Gega meteŋ mar gobe gwaha mat forok yihi yeŋ nurde hinhin. Be, tonaj al gore bere tirin al goyen hoy irke wakeb,

¹⁰ “Albe wain iginj wor po go wa yawaŋ yunke nene hanjen. Irde ep nene hikeya gab wain mali malinjya goyen yawaŋ yunen hanjen. Goyenbe gebe gwaha ma taha. Wain iginjbe kame ga yunen yeŋ nurdeb wain mali malinjya goyen hubu heke gab gago iginj dunha,” inyinj.

¹¹ Be, Galili naŋa bana niŋ taun Kana gorbe Yesu beleŋ hanjapyä wor po mata tiŋeŋ goyen forok iryinj. Irkeb komatmiŋ yago mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ tiyyiŋ goyen keneŋbe yeŋ ge dufaymij saŋiŋ iramiŋ.

Yesu beleŋ Al Kurunyen ya balem bana hora meteŋ teŋ

* **2:4:** Yesube Mesaia meteŋ goyen miŋ uryinj geb, miliŋ goyen bere inyinj gogo.

*hinhan mar yakira tiyyiŋ
(Matiyu 21:12-13; Mak
11:15-17; Luk 19:45-46)*

12 Be, go kamereb Yesube miliŋya kuliŋ yagoyabe komatminyā irde tumŋaŋ Kapeneam taunde katen gor hinhan gega, wawuŋ budam ma hinhan.

13 Be, Yuda marte gabu nalu kuruŋ kura Pasoba† goyen forok yeweŋ tikeb Yesube taun go tubul teŋ Yerusalem hurkuriŋ.

14 Kuŋ Al kuruŋyen ya balem koya milgu irtiŋ bana al gabu irde hanjen sawsawa kuruŋde gorbe al beleŋ bulmakaw, sipsipyabe kalyingi yago gor yerke al beleŋ wan damu teŋ hinhan goyen yinyiŋ. Irde hora kapyan heŋ heŋ mar‡ manan gasuŋminde keperde hike yinyiŋ.

15 Gwahade yeneŋbe kaŋ kura teŋ det goyen yusulak teŋ teŋde niŋ det irde gore po dapŋa goyen tumŋaŋ yusulak tike Al Kuruŋyen ya balem bana mat siŋare katamiŋ. Irde hora kapyan heŋ heŋ marte hora goyen yad yemeyke mali ga megen katamiŋ, irde hora yerd yerd gasuŋ wor yabolon tiyyiŋ.

16 Irdeb kalyingi damure niŋ yerde hinhan mar goyen

yinyiŋ. “Det ga yade kat kunaŋ. Daniŋ geb Adoner yabe dawet damu teŋ teŋ gasuŋ irde hanj?” yinyiŋ.

17 Be, komatmiŋ yago goyen yen beleŋ mata tiyyiŋ goyen keneŋbe Al Kuruŋyen asanje mere kura katin hinhan goke biŋ bak yamin. Merebe gahade:

“Yage goke dufay heŋ heŋ gore po münuneŋ teŋ hi,” yitiŋ hi. *Tikiŋ 69:9*

18 Be, Yuda marte doyan mar gor hinhan goreb, “Mata tinjen dahade kura Al Kuruŋ beleŋ po ga irtek goyen kura forok irke keneŋbe fudinde gebe mata gahade ird ird tareŋe yan yen gentek?” inamij.

19 Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Al Kuruŋyen ya balem ga upew urnaŋ. Irkeb ne beleŋ naŋa fay karwore po ya kuruŋ goyen sopte irde pasi ireŋ,” yinyiŋ.

20 Irkeb mel goreb, “Ya balem gayenbe dama 46 hubu heke gab pasi iramij. Goyenbe ge beleŋbe naŋa fay karwore po ya ga irde pasi ireŋ yen ha?” inamij.

21 Goyenbe Yesu beleŋ Al Kuruŋyen ya balem niŋ yirin gobe yiŋgeŋ ge nurde yirin.

22 Kame Yesu go kamiyinđe mat huwarke gab komat-

† 2:13: Bikken Israel mar Isip naŋa tubul teŋ Kenan kuniŋ tiyamiŋyabe Al Kuruŋ beleŋ sipsip al diriŋ diriŋ gasa yirde darim yade yame kantayan sam yirnayiŋ yinyiŋ. Munaj al kura gwaha ma tiyamij marbe Al Kuruŋyen miyon beleŋ wanbe mel gote urmiŋ mataliŋya dapŋamij mataliŋya goyen tumŋaŋ gasa yirke kamamiŋ. Gega meremiŋ gama iramij marbe miyonmij beleŋ yubul tiyamij goke dufay heŋ heŋ ge dula mata teŋ hinhan. ‡ 2:14: Hora kapyan heŋ heŋ mar gobe al beleŋ horamiŋ hoyan goyen yunkeb wolmiŋyabe Al Kuruŋyen ya balem bana Al Kuruŋ galak ird irdde niŋ hora goyen yuneŋ hanjen.

miŋ yago goyen Yesu beleŋ mere tiyyiŋ goyen goke biŋ bak yaminj. Irkeb Al Kurunyen mere asanđe hi goya Yesu beleŋ mere tiyyiŋ goyen fudinde yeŋ nuramiŋ.

²³ Be, Yesu go Pasoba gabu kuruŋ nature Yerusalem hin-hinya goyen mata tiŋeŋ kurrayen kurayen Al Kuruŋ po ga yirtek goyen yirde hikę yeneŋbe al budam yeŋ ge dufaymiŋ tareŋ iramiŋ.

²⁴ Goyenpoga Yesube al binde dahade hanj goyen keŋkela nurde yuneŋ hinhin geb, mel goke hekkeŋ ma nuryiŋ.

²⁵ Yeŋbe al dufaymiŋdebe gwahade hanj yeŋ nurde hinhin geb, al kura beleŋ wanj al kadom ge tagalde al gobe gwahade gwahade yeŋ momoj irtek ma hinhin.

3

Yesu beleŋ Nikodemusya mere tiyaryum

¹ Be, Yuda marte doyan mar buda bana goŋ niŋ al kura deŋembe Nikodemus goyen hinhin. Al gobe Farisi mar al.

² Yeŋ beleŋ wawuŋ kureare kura Yesu hitte wanjbe, "Rabai, gebe al saba yird yird al, irde Al Kuruŋ beleŋ gad gerke wayaŋ yeŋ nurde hite. Al kura Al Kurunja ma hiriryenjbe mata tiŋeŋ kurrayen kurayen ge beleŋ irde ha gayen epte ma iryenj," in-yiŋ.

³ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Fudinde wor po ginhem. Al kura sopte ma kawaŋ hiyyenjbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyan yirde hi bana goŋ epte ma hiyenj," in-yiŋ.

⁴ Irkeb Nikodemus goreb, "Goyenbe al salanneŋ hitinjbe daha mat sopte kawaŋ hiyyenj? Daha matbe milinj binde hurkuŋ sopte kawaŋ hiyyenj? Epte momj!" in-yiŋ.

⁵ Irkeb wol heŋbe, "Fudinde wor po ginhem. Al kura mata buluŋmiŋ yubul teŋ fe po baptais tiyyenj, irde Holi Spirit tiyyenj al gobe epte al gergeŋ sopte kawaŋ hitinj yara hiyyenj. Munaj gwahade ma tiyyenjbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyan yirde hi bana goŋ epte ma hurkuyenj.

⁶ Albe milinj binde mat kawaŋ heŋ hanjen. Gega kawaŋ hitinj mar gobe Holi Spirit beleŋ po gab Al Kuruŋ diliŋde al gergeŋ yiryenj.

⁷ Sopte kawaŋ hawayinj ginhem gake hurkuŋkat ma tiyayinj.

⁸ Meŋe migiriŋbe nurde hitien gega, meŋe gobe gwaha mat wanj goŋ kwa yeŋ ma po nurde hitien. Niŋgeb Holi Spirit beleŋ gergeŋ yiryenj mar goyen wor megen niŋ mar beleŋ epte ma al gwahade yeŋ bebak tinayinj," in-yiŋ.

⁹ Gwaha inkeb Nikodemus beleŋ, "Mere yeŋ ha gobe daha mat forok yiyyenj?" in-yiŋ.

¹⁰ Irkeb wol heŋbe, "Gebe Israel mar saba yird yird al gega, dahade niŋeb merene gayen bebak ma teŋ ha?

¹¹ Fudinde wor po gineŋ hime. Neŋbe saba fudinde yen nurde hityen goke tagalde hityen. Irde mata fudinde dilnininde yeneŋ hityen goke tagalde hityen. Goyenpoga deŋbe mereniniŋ goyen fudinde yen ma nurde hanjen.

¹² Nebe igin bebak tinayin mat po megen gar mata forok yen hanjen goyen yade saba dirde himyen gega, deŋbe fudinde yen ma nurde hanjen. Niŋeb Al Kurun hire gor niŋ mata forok yen hanjen gore saba dirmekab daha mat fudinde yenayin? Epte moŋ geb.

¹³ Al kura Al Kurun hire gor kura ma hurkuriŋ. Goyenbe ne Al Urmiŋ gayen ga po gab Al Kurunyā hen gor mat katmiriŋ. Niŋeb Al Kurunyen gasunde niŋ mata goyen igin tagaltek hime.

¹⁴ Mose beleŋ sawsawa po kurun naŋa bana goŋ Israel marya hinhanya baras ain beleŋ po kunere toneŋ irde he hende kerde isan hiriŋ. Niŋeb ne Al Urmiŋ gayen wor Al Kurun beleŋ gwaha po niryen.

¹⁵ Gogab ne neneŋbe al tumŋar ne niŋ dufaymin sanŋin irde Al Kurunyā hugiŋen hinayin.

¹⁶ "Al Kurunbe megen niŋ alya bereya gayen bubulkunŋe wor po yen

nurd yuneŋbe Urmiŋ uŋkureŋ muŋ goyen basiŋa ma irdeb yunyin. Niŋeb al kura Urmiŋ goke dufaymin tareŋ iryen al gobe hugiŋen kamde kamdere ma kunbe Al Kurunyā hugiŋen hiriryen.

¹⁷ Al Kurunbe alya bereya gayen merem yaŋ yire yen ma Urmiŋ teŋ kerke katyiŋ. Gwaha titŋenbe Urmiŋ beleŋ meteŋ tiyyen go hende alya bereya yumulgan tiyyen yen Urmiŋ teŋ kerke katyiŋ.

¹⁸ Niŋeb al kura Urmiŋ goke dufaymin tareŋ iryenbe Al Kurun beleŋ merem yaŋ ma yiryen. Munan al kura Al Kurun Urmiŋ goke dufaymin saŋin ma iryen al gobe Urmiŋ uŋkureŋ muŋ goke hekkeŋ ma nuryen geb, bikken merem yaŋ irtiŋ hiyen.

¹⁹ Be, merem yaŋ yird yird gote miŋbe gahade: hulsi kura Al Kurun beleŋ teŋ kerke megen gar wayyiŋ. Goyenbe albe mata buluŋ po teŋ hanjen geb, kidoma bana po hitek yirkeb hulsi niŋ amaneŋ ma nurde hanjen.

²⁰ Niŋeb mata buluŋ teŋ han marbe hulsi niŋ igin ma nurde han. Mongo hulsire forok yeteke mata buluŋniŋ kawan henayin yenbe hulsire watek ma yirde hiyen.

²¹ Goyenpoga al kura mata igin igin fudinde po teŋ hi al gobe hulsire forok yen hiyen. Gogab mata teŋ hiyen kurun gobe Al Kurunyen dufay

po gama irde teñ hi goyen kawan hekeb al hoyan beleñ kennayinj,” inyinj.

Yon Baptais beleñ Yesu niñ kawan po tagalyinj

²² Be, go kamereb Yesuya komatminya gobe Yerusalem taun go tubul teñ Yudia nañña bana goñ niñ tiyun hoyanyañ hoyanyañ kwamij. Irde goñ nañña fay budam ma henja alya bereya baptais yiryinj.

²³ Be, goya goyenbe Yon Baptaisbe Salim tiyun bindere Ainan gor al baptais yirtek fe iginje wor po hinhin. Niñgeb gor alya bereya turte wañ hikeb baptais yirde hinhin.

²⁴ Yon go gwaha teñ hinhin gobe fere teñ koyare ma keraminya teñ hinhin.

²⁵ Be, Yonyen komatyabe Yuda al kura goya yende matare ig uliñ teñ teñ mataya fe baptais niñ kadom mo-honde tiyamiñj.

²⁶ Gwaha teñ Yon hitte wanje, “Rabai, Yodan fe ward iron geya hinarun al gobe al baptais yirde hi. Irkeb al tumjan yen hitte kuñ hañ,” inamiñj.

²⁷ Irkeb Yon beleñ wol henje, “Albe mali mali ma metej tinayinj. Al Kurun beleñ metej yuntiñ goyen po tinayinj.

²⁸ Hanjkapyabe, ‘Nebe Mesaia moñ. Nebe yen ge teñ meheñ heñ wamirinj,’ dinez hinhem goyen deñbe nurde hanj.

²⁹ Al kura bere mekerd unke tewe yen bere gote

yare kuyenj. Irkeb al gote kadombe wañ bere tiyyenj al gote yare heñ al goya bere-mya mulgañ heñ wañ wañ ge doyañ hiyyenj. Irdeb al go wañ mere tike nurdeb aman hiyyenj. Ningeb al go aman hiyyenj gwahade goyen po ne wor Yesuyen mere momoñ nurdeb aman wor po hihim.

³⁰ Yeñbe al deñem yan hiyyenj, munaj nebe deñem moñ hewenj.

³¹ “Yeñbe Al Kurun hitte mat katyiñ geb, al megen hañ kurun gate folek wor po. Munaj nebe megen gar forok yimirinj geb, megen nin al, irde megen mata forok yen hañ go po ga nurde bebak teñ himyen. Fudinde wor po, yeñbe Al Kurun hitte mat katyiñ geb, neñ al megen hite kurun gate taren folek wor po.

³² Yeñbe Al Kurunyen gasunđe niñ mata goyen diliñde yeneñ, mere kirminde nurde hiyen goke tagalde hiyen gega, al kura meremiñ nurde fudinde yen ma nurde hanjen.

³³ Goyenbe al kura Yesuyen mere nurde usi ma yiyyenjbe Al Kurunyen merebe fudinde yen nurdeb gogo gwaha tiyyenj.

³⁴ Al Kurun beleñ teñ kerke wayyiñ al gobe Holi Spirit keñkela wor po untij geb, Al Kurunyen mere po tagalde hiyen.

³⁵ Yeñbe Naniñ Al Kurun beleñ bubulkunjne wor po yen nurde uneñbe det kurun

gayen doyañ yird yird taren
goyen unyinj.

³⁶ Ningeb al kura Urminj goke dufaymiñ sanjinj iryenbe Al Kurunja hugiñen hiriryeñ. Munaj Urminde mere ma nuryenbe Al Kurunyen bearar bana hiyen geb, yenja hugiñen heñ henj goyen epte ma tiyyen,” yinyinj.

4

*Yesuya Samaria bere kura
goya mere tiyaryum*

¹ Be, Farisi mar gobe Yesu beleñ Yon Baptais fole irde al budam baptais yirke komatmiñ budam heñ hanj yeke gote mere momoj goyen nramiñ.

²⁻³ Ningeb Yesu gobe Yudia naña go tubul teñ sopte mulgañ heñ Galili naña beleñ kuriñ. Goyenbe Yesu yingenbe al kura ma baptais yirde hinhan. Komatmiñ yago beleñ po ga al baptais yirde hinhan.

⁴ Be, Galili kwe yenbe beleñmiñ Samaria nañayan mat kuriñ.

⁵ Kunbe Samaria naña bana goj niñ taunde kura gor forok yiriñ. Taun gote denembe Sikar. Sikar taun gobe megeñ tapum kura bikkenj Yekop beleñ urmij Yosep niñ tubul teñ unyinj goyen bindere hinhan.

⁶ Gorbe Yekopyen metej mar beleñ bikkenj mete fe talaminj kura goyen gor hinhan. Be, Yesu gob beleñ ulyañ kuñ naña bañkahal heñ misiñej

wor po hekeb uliñ yul yeke kuñ mete fete gor keperde usañ heñ hinhan.

⁷ Gor hikeb Samaria bere kura fe fare yeñ wayyinj. Irkeb Yesu beleñ, “Fe kura nunke newe,” inyinj.

⁸ Goya goyenbe komatmiñ yagobe kuñ biñge damu tiniñ yeñ taun bana goj kwamiñ.

⁹ Be, Yesu beleñ gwaha inkeb Samaria bere gore wol heñbe, “Gebe Yuda mar al, munaj nebe Samaria niñ bere. Goyenbe dahade geb fe kura nunke newe ninha?” inyinj. Yuda marbe Samaria mar niñ iginj ma nurd yuneñ awalikde ma hanjen geb, gogo mere gwahade tiyyinj.

¹⁰ Be, bere go gwaha yekeb Yesu beleñ wol heñbe, “Gebe det iginj wor po damum moj Al Kurunj beleñ dulinj guntek gobe det goyen yeñ nurde, fe niñ gineñ hime al gayen neneñ bebak teñ ha manhan det goke gusuñaj nirwoñ. Irkeb Al Kurunja hugiñen hitek gird gird fe goyen gunmewoñ,” inyinj.

¹¹ Irkeb bere goreb, “Doyan al, mete gabe dukunj wor po. Irde fe fard fard detgem moj gega, damde kuñ nene iginj hitek fe goyen farayinj?

¹² Fe gabe asininiñ Yekop, dirneñ weñ, sipsipmiñyabe bulmakawmiñyabe beleñ nene hinhan. Irdeb neñ ge tubul teñ dunyiñ. Ningeb ge gayenbe asininiñ Yekop folek yeñ nurdeb gogo yaha?” inyinj.

¹³ Irkeb wol heŋbe, "Al buda mete fe gayen ga ne-nayinjə sopte fe niŋ yiryeŋ.

¹⁴ Goyenbe fe ne beleŋ yunmeke nennayinj mar gobe sopte fe niŋ ma yiryeŋ. Fudinde, fe ne beleŋ yunmeke nennayinj gobe Al Kurunyə hugiŋeŋ hitekde niŋ fe. Fe gobe fe kura diliŋde mat hugiŋeŋ marde waŋ hiyen go gwahade goyen geb, fe go niyyen al gote biŋde forok yeŋ epte ma pet yiyyen," inyinj.

¹⁵ Irkeb bere goreb, "Doyan al, fe ge beleŋ yeŋ ha goyen ne nunayinj. Gogab sopte fe niŋ ma niryeŋ. Irdeb sopte fe fard fard niŋ gar ma waŋ henj," inyinj.

¹⁶ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Kuŋ almege tupi teŋ ga wayyi," inyinj.

¹⁷ Gwaha inkeb bere goreb, "Nebe almenem moŋ," inyinj. Irkeb Yesu beleŋbe, "'Almenem moŋ,' yaha gobe fudinde yaha.

¹⁸ Fudinde gebe al siptesonjoŋ yade yubul teŋbe sopte al teŋ goya har gobe almege moŋ. Niŋgeb, 'Almenem moŋ,' ninha gobe fudinde wor po yaha," inyinj.

¹⁹ Irkeb bere goreb, "Doyan al, gebe Al Kurunyen mere basaŋ al genhem.

²⁰ Goyenbe Al Kurun dolon ird ird gasuŋbe asininiŋ yago beleŋ dugu* gayenter waŋ dolon irde hinhan. Gega deŋ Yuda marbe Al Kurun dolon ird ird gasuŋbe Yerusalem po

yeŋ hanjen," inyinj.

²¹ Irkeb Yesu beleŋ inyinj. "Bere, merene ga fudinde yeŋ nura ko. Nanne doloŋ irniŋ yeŋbe dugure gorya Yerusalem taundeya po ma dolon irtek nalu goyen forok yiyyen.

²² Deŋ Samaria marbe al goyen doloŋ irhet yeŋ ma nurdeya doloŋ irde hanjen. Munaŋ Al Kurun beleŋ alya bereya yumulgaŋ teŋ teŋ gobe neŋ Yuda mar momoŋ diryinj geb, neŋbe al goyen doloŋ irde hite yeŋ nurdeya dolon irde hityen.

²³ Goyenbe Al Kurun doloŋ ird ird mar keŋkelak wor po gore Al Kurunyen mere fudinde goyen biŋde kerde Holi Spirityen tareŋde Al Kurun doloŋ irtek nalube forok yiyyen. Go nalu gobe hanjka gago forok yihi. Al Kurunbe mata gwaha mat doloŋ ird ird mar goke naŋkenenj hiyen.

²⁴ Al Kurunbe gogo hi yeŋ ma kentek. Yenbe Holi Spirit yara po geb, doloŋ irniŋ yenayinj marbe Holi Spirityen tareŋde meremiŋ fudinde goyen biŋde kerde gab dolon irde hinayinj," inyinj.

²⁵ Irkeb bere goreb, "Mesaia gobe wayyen yeŋ nurde hime. Yeŋ beleŋ gab ge beleŋ yeŋ ha kurun goyen miŋ keŋkela bebak diryenj," inyinj. Mesaiaabe Kristu ineŋ hanjen.

²⁶ Be, bere gore gwaha

* **4:20:** Dugu gote deňembe Grisim dugu.

inkeb Yesu beleñ wol hejbe, "Go al gobe mere girde hi al gago," inyinj.

²⁷ Be, Yesu beleñ bere goya mere teñ hiket komatmiñ yago goyen mulgañ hej wañ yeneñbe diliñ fot yaminj. Goyenbe al kura beleñ, "Da niñ nurde ha?" inej kurabe, "Daniñ bere ga mere irde ha?" inej gusunjan ma iramiñ.

²⁸ Be, bere gobe fe fard fard kuwemiñ goyen gor po tubul teñbe mulgañ hej taunde kuñbe al momon yirdeb,

²⁹ "Al kura ne mata teñ himyen kuruj goyen momon nirde pasi wor po hihi. Yenbe Mesaia wet kura niñ, wañ kennan!" yinyinj.

³⁰ Irkeb mel go Yesu kinnin yenj kwamiñ.

³¹ Goya goyenbe komatmiñ beleñ, "Rabai, binje ga kura nawa be," inamiñ.

³² Irkeb wol hejbe, "Nebe binjene yañ goyen deñ go ma nurde hanj," yinyinj.

³³ Gwaha yinkeb komatmiñ yago goyen, "Al kura beleñ binje kura wet yawañ una?" yenbe kadom gusunjan gird tiyamiñ.

³⁴ Irkeb Yesu beleñ, "Nere binjebé nad nerke wamirin al gote dufay keñkela gama irdeb meteñ nunyiñ goyen teñ tukuj pasi ireñ gogo.

³⁵ Irdeb dende mere kurabe, 'Gagasi sipte po hejbe sak naña hiyyen,' yenj hanjen. Goyenbe diltiñ nañkeneñ Al kurunyen

meteñde binje ep hahanj ga yennañ. Binjebe yad yadi yertek hahanj.

³⁶ Al binje yade yadi yiryen al gobe meteñ tiyyen gote murungem tiyyen. Binje yad yiryen gobe alya bereya Al Kurunya hugiñen hitek gasunje yukuyen go gwahade goyen. Gogab meteñ hard hard al goya binje yad yad al goya tumjanje aman hiriryen.

³⁷ Niñgeb mere kura, 'Al kura beleñ binje haryen. Irkeb al kura beleñ binje yade yadi yiryen,' yitiñ gobe fudinde yenj nurde hime.

³⁸ Nebe deñ beleñ binje ma hartinj meteñde gor niñ binje yawarnayıñ yenj hulyanj dirmiñ. Al hoyan beleñ meteñ kuruj po titiñ gote iginenjbe deñ beleñ yade hanj gago," yinyinj.

³⁹ Be, Samaria niñ alya bereya taun goyenter niñbe bere gore kuñ, "Al goreb ne mata teñ himyen kuruj goyen momon nirde pasi hihi," yinyinj geb, Yesu niñ dufaymiñ sanjñ iramiñ.

⁴⁰ Niñgeb mel gore wanbe, "Neñya gar hinij," inkeb yenja wawuñ irawa gor hej saba yirde hinjin.

⁴¹ Irkeb al budam Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ.

⁴² Irdeb bere goyen, "Hançapya neñbe ge beleñ mere momon diraj goke dufayniniñ yenj ge tareñ irtiñ. Goyenpoga hançabe nindiken kirmiñniñde wor po meremiñ nurdeb fudinde

wor po al gabe megen niŋ alya bereya Yumulgaŋ teŋ teŋ Al yen̄ nurhet,” inamiŋ.

*Yesu beleŋ doyan al kura
gote urmiŋ sope iryiŋ*

⁴³ Be, Yesu go gor heŋ wawuŋ irawa hubu hekeb mel go yubul teŋ Galili naŋare kuriŋ.

⁴⁴ Kuŋ heŋyabe Yesu beleŋ yin̄geŋ ge yeŋ, “Al Kuruŋyen mere basaŋ marbe naŋamde niŋ mar beleŋ palap ma yirde han̄yen,” yiriŋ.

⁴⁵ Be, Galili niŋ marbe Pasoba gabu kuruŋ nature Yerusalem kuŋ gor Yesu mata teŋ hinhin goyen kenamiŋ geb, yeŋ wan̄ forok yekeb aman̄ heŋ hoy irde gargar iramiŋ.

⁴⁶ Yesube sopte po Galili naŋa bana gon̄ niŋ taun kura Kana, fe gergerŋ tigiri tike wain hirinde gor kuriŋ. Gorbe naŋa gote doyan al kuruŋde meteŋ al kura gor hinhin. Goyenbe al gote urmiŋbe Kapeneam taunde gor garbam buluŋ po heŋ yamiŋde firtiŋde po hinhin.

⁴⁷ Doyaŋ al gote Yesu go Yudia naŋare mat Galili forok yihi mere momoŋ go nurdeb yeŋ hitte kuŋ urmiŋ kamtek binde po hiriŋ goyen wan̄ sope irwoŋ yeŋ eseŋ mere iryiŋ.

⁴⁸ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Deŋbe dulŋeŋ epte ma wor po dufaytiŋ ne niŋ saŋiŋ irnayıŋ. Mata tiŋeŋ kurayen kurayen Al Kuruŋ beleŋ po ga yirtek goyen

yeneŋ gab ne niŋ dufaytiŋ tareŋ irnayıŋ,” inyiŋ.

⁴⁹ Irkeb al goreb, “Doyaŋ al, urne kamyenkek geb, wake kure,” inyiŋ.

⁵⁰ Irkeb wol heŋbe, “Urgebe igin̄ hiyyen. Go ma kamyen geb, igin̄ ge kwa,” inyiŋ. Irkeb al gobe Yesuyen mere goyen fudinde yeŋ nurdeb yamiŋde kuriŋ.

⁵¹ Be, al go hako kuŋ hikeyabe meteŋ marmiŋ beleŋ wan̄ belen keneŋbe, “Urgebe igin̄ hiyuŋ!” inamiŋ.

⁵² Irkeb al goreb da nature wor po garbam go urmiŋ tubul tiyuŋ goke gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb, “Urgebe ki naŋa bul irde naŋa diliŋ uŋkureŋ gwahade hekeya garbam tubul tiyuŋ,” inamiŋ.

⁵³ Gwaha inkeb diriŋ gote naniŋ goyen Yesu beleŋ, “Urgebe igin̄ hiyyen, go ma kamyen,” inyiŋ mere gobe naŋa diliŋ goyenter wor po ninuŋ yeŋ bebak tiyyiŋ. Irdeb yeŋya yamiŋde han̄yen mar gobe tumŋaŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ.

⁵⁴ Be, Yesube Yudia naŋare mat Galili naŋare wan̄ mata tiŋeŋ sopte hoyan̄ kura iryiŋ gobe gogo doyan al gote urmiŋ sope iryiŋ.

5

*Yesu beleŋ al garbam
miŋyaŋ kura Betesida fe ala
siŋakde hinhin goyen sope
iryiŋ*

¹ Be, Yesube hin hin, irde
nalu kura kuke gab Yuda
marte gabu nalu kurun
kura forok yekeb Yerusalem
kuriñ.

² Yerusalem binde goñbe fe
ala kura al po taltiñ Yuda
marte mere mat Betesida
inéñ han yen goyen hin hin.
Fe ala gobe hora koya kurun
taun go milgu irtiñde yame
kura Sipsipyen Yame inéñ
han yen goyen bindere hin
hin. Irde ya kawan yulya ñen
kura sipteson ñen goyen fe ala
go siñakyar hin han.

³⁻⁴ Gorbe al garbam
minyan karim ma wañ ya
kawan bana goñ hin han.
Diliñ titmiñ, kahañ nonbo
hitinyabe uliñ kamtiñ yagoya
goyen budam wor po wañ
gor hin han.*

⁵ Be, al kura dama 38 gayen
garbam hitiñde po hiyen
goyen wor gor hin hin.

⁶ Be, Yesu beleñ gor kun al
goyen firtiñde gwahade hike
kenenje al gobe sobamde po
buluñen gahade hiyen yen
nuryiñ. Irdeb, “Igiñ hemewoñ
yen nurde ha we?” inyinj.

⁷ Irkeb garbam al goreb,
“Doyan al, fe ugala tike al
gore kura farañ nurde nad
fete nertek moñ. Niñgeb
hako ga kurke yen kurut yen
himekeb al hoyan beleñ wa
meheñ hen kurkuñ han yen,”
inyinj.

⁸ Irkeb Yesu beleñbe al

goyen, “Huwara. Huwarde
gasunje sope irde teñ kwa,”
inyinj.

⁹ Irkeb goyare po al gobe
iginj hiriñ. Irdeb huwarde
gasunjiñ sope irde teñ
kuriñ.

Be, mata gobe Sabat nature
forok yirinj.

¹⁰ Niñgeb Yuda marte
doyan mar beleñ al iginj hiriñ
al goyen, “Sabat nature detge
yade kuñ ha gobe Moseyen
sabarebe utañ irtiñ goyen
teñ han geb,” inaminj.

¹¹ Irkeb al gore wol
heñbe, “Sope nira al goreb,
‘Huwardeb detge teñ kwa,’
nina,” yinyinj.

¹² Irkeb mel goreb, “Gobe
ganuñ al beleñ wor po gwaha
gina?” inéñ gusunjan iraminj.

¹³ Goyenbe Yesube al buda
kurun bana goñ isal po uryiñ
geb, al garbam minyan iginj
hiriñ goreb al goyen yen be
bakkeñ ma nuryiñ.

¹⁴ Be, kamebe Yesu beleñ
Al Kuruyen ya balem bana
gor al go kenenje, “Ga nura
ko. Igiñ hawañ geb, sopte
mata buluñ ma tiyaiñ.
Moñgo det buluñ wor po
girtek kura forok yen gunyen
geb,” inyinj.

¹⁵ Irkeb al gobe Yuda
marte doyan mar hitte
kuñbe, “Yesu beleñ sope
niruñ,” yinyinj.

¹⁶ Be, Yesu gob Sabat
nature mata gwahade tiyyiñ

* ^{5:3-4:} Asan hoyan debe gahade hi: ⁴ Irdeb gise han ka Doyan Al Kuruyen miyoñ
beleñ fe biñde go kateñ fe korom irde hiyen. Niñgeb miyoñmiñ gore kateñ fe go
korom irke al kura yen wa solok yen fe biñde kurkuyen be garbamniñ dahade gobe
goya po hubu hiyyeñ.

geb, Yuda marte doyañ mar beleñ buluñ buluñ iramiñ.

¹⁷ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Adonebe meteñ titiñde po hiyen. Gayenter wor meteñ teñ hi. Niñgeb ne manañ gago meteñ teñ hime," yinyiñ.

¹⁸ Gwaha yekeb mel Yuda marte doyañ mar goreb daha mat kura mayteke kami yeñ kurut wor po yeñ hinhan. Gobe Sabat naluyen saba ma gama irde hiyen goke po moj. Al Kuruñ wor neya tunjande, irde Adone nigen yeñ hiyen goke manañ igin ma nurdeb gogo mayniñ teñ hinhan.

¹⁹ Be, Yesu beleñ gahade wol hiriñ: "Fudinde dineñ hime. Urmiñbe yinjeñde sanjinde epte ma det kura iryen. Naniñ beleñ mata kura teñ hikeb Urmiñ wor goyen po teñ hi. Niñgeb yeñbe Naniñ beleñ mata kura teñ hike keneñbe goyen po teñ hiyen.

²⁰ Naniñbe Urmiñ goyen bubulkunje wor po yeñ nurdeb yeñ mata teñ hiyen kuruñ gob Urmiñ ikala irde pasi heñ hiyen. Fudinde deñbe hanjka mata kenhan gate folek Al Kuruñ beleñ Urmiñ ikala irkeb yeñ beleñ kawan forok yiryen. Irkeb deñ beleñ yeneñbe diltiñ fot yenayıñ.

²¹ Naniñ beleñ al kamtiñde mat yisan heñ hiyen gwahade goyen po, Urmiñ wor al kura Al Kuruñya hugiñen heñ heñ goyen une yeneñbe igin ala po unyeñ.

²² Irde Naniñ yinjeñbe al merem yañ ma yirde hiyen. Goyenpoga al merem yañ yird yird meterjbe Urmiñ haniñde kiriyin.

²³ Gogab al beleñ Naniñ turuñ irde hanjen gwahade goyen po Urmiñ wor turuñ irde hinayıñ. Al kura Al Kuruñ Urmiñ ma turuñ irde hiyenbe teñ kerke wayyiñ al Naniñ wor turuñ ma irde hiyen.

²⁴ "Fudinde wor po dineñ hime, al kura merene gayen nurde nad nerke katmiriñ al goke dufaymiñ tareñ iryenbe yeñya hugiñen heñ heñ goyen tenayıñ. Irdeb yeñ diliñde merem yañ ma henayıñ. Go mar gobe hugiñen kamde kamde mata goyen fole irde Al Kuruñya hugiñen heñ heñ mata goyen miňyañ henayıñ.

²⁵ Fudinde wor po dineñ hime, nalu kura forok yeweñ tiya. Go nalu gobe gago forok yihi. Niñgeb Al Kuruñ ma nurde uneñbe yeñ diliñde al kamtiñ yara hanjen mar goyen Al Kuruñ Urmiñde mere nurnayıñ. Irde nurde yeñ ge dufaymiñ tareñ irdeb yeñya hugiñen hinayıñ.

²⁶ Naniñ yinjeñbe al beleñ yeñya hugiñen heñ heñ mata gote miñ al. Gwahade goyen po Urmiñ wor Naniñ beleñ hugiñen heñ heñ mata gote miñ al iryiñ.

²⁷ Irdeb yeñbe Al Urmiñ geb, alyen mata iginjañ buluñja pota yird yird sanj goyen manañ unyiñ.

28 "Be, al kamtiŋ tumŋan Urminde melak nurdeb meteminde mat huwarnayin nalu go waŋ hi geb, goyen goke hurkuŋkat ma tinayin.

29 Al mata igin igin teŋ hitin marbe huwarde Al Kuruny়া hugineŋ hinayin. Munan al mata buluŋ buluŋ teŋ hitin marbe kamtiŋde mat huwarkeb merem yan yiryen.

30 Nigen tareŋdebe epte ma daha wet kura tiyen. Alyen mata iginja buluŋya yineŋ himyen gobe Al Kurun beleŋ al gobe gwahade ninke po gabe igin ma buluŋ yineŋ himyen gogo. Nebe dufayner ma mata teŋ himyen. Nad nerke wamiriŋ al gote dufay po gama irde gwaha teŋ himyen. Niŋgeb meteŋ teŋ himyen gabe huwak geb," yinyin.

Al hoyan wor Yesube ganuŋ goyen tagalamiŋ

31 Be, Yesu beleŋ sopte po gaha yinyin: "Nebe nigen ge yen nebe al goyen yewenje merene gobe fudinde moŋ yenayin.

32 Goyenbe ne niŋ heŋ mere tagalde hiyen al kura hi. Al gore ne niŋ tagalde hiyen gobe fudinde yen nurde hime.

33 Deŋbe Yon Baptais beleŋ ne niŋ dahade kura yeke nurtek yen al hulyan yiraŋ. Irkeb yen beleŋ ne niŋ mere fudinde diruŋ.

34 Nebe al beleŋ ne niŋ heŋ tagalwoŋ yen ma nurde

hime. Goyenpoga Yon Baptais beleŋ ne niŋ heŋ tagalde hi goke momoŋ dirde hime gobe deŋ beleŋ ne niŋ dufaytin tareŋ irkeb Al Kurun beleŋ dumulgaŋ tiwoŋ yen nurdeb gago momoŋ dirde hime.

35 Yonyen merebe hulsi kura melak heŋ agat urtin yara alyen dufay wuk irde hinhin. Irkeb deŋbe sobamde ma meremiŋ goke amar heŋ hinhin.

36 Goyenbe meteŋ teŋ himyen gabe Yon beleŋ ne niŋ heŋ tagalde hiyen gote fołek. Meteŋne gabe Nanne beleŋ gwaha teŋ pasi irayin nineŋbe nunyiŋ. Niŋgeb meteŋne gareb fudinde Nanne beleŋ nad nerke wamiriŋ goyen al yikala yirde hi.

37 Irde Nanne nad nerke wamiriŋ al gore wor yinjeŋ mohonje ne niŋ tagaltiŋ hi. Goyenpoga deŋbe melak muŋ kura ma nurde, yenbe al gwahade yen ma keneŋ hanjen.

38 Irde ne niŋ dufaytin saŋiŋ ma irde haŋ geb, nad nerke wamiriŋ al gote merebe bitinde ma hi.

39 "Be, Al Kurunyen asaŋbe deŋ beleŋ mali ma kapyan heŋ hanjen. Keŋkelə kapyan hetek gab goreb Al Kuruny়া hugineŋ hitek gobe nende hiyyen yen nurdeya kapyan heŋ hanjen. Goyenbe asaŋ gobe ne niŋ katin haŋ.

40 Niŋgeb ne hitte wanayinbe Al Kuruny়া hugineŋ hitek goyen dende

hewoŋ gega, ne hitte waŋ waŋ niŋ bada hen̄ haŋ.

41 “Nebe al beleŋ turuŋ nirnan̄ yen̄ ma nurde hime.

42 Irde deŋ gayen al dahade yen̄ nurd dunę̄ hime. Bitiŋ banabe Al Kuruŋ niŋ fudinde wor po amanę̄ nurd nурdbe hubu wor po.

43 Nebe Adone beleŋ hulyaŋ nirke waŋ tareŋmiňde meteŋ teŋ himyen̄ gega, derbe pel po nirde haŋ. Goyenbe al kura waŋ yinę̄nde tareŋde po meteŋ teŋ hikeb gargar irnayıŋ.

44 Den̄be kadtin̄ beleŋ turuŋ dird dird niŋ po nurde hanjen̄. Gega Al Kuruŋ uŋkureŋ gore turuŋ dird dird niŋ muŋ kura ma nurde hanjen̄. Niŋgeb deŋ beleŋ gwaha teŋ hinayıŋbe dahadem dufaytiŋ ne niŋ sanjiŋ irnayıŋ? Epte moŋ geb.

45 “Goyenbe ne beleŋ Adone hitte merem yaŋ diryen̄ yen̄ ma nurnayıŋ. Merem yaŋ dirtek albe Mose geb. Den̄be yen̄ ge hekken̄ nurde hanjen̄ gega, yen̄ gore po merem yaŋ diryen̄ geb.

46 Yen̄ beleŋ gab asaŋmiňdebe ne niŋ kayyiŋ. Niŋgeb deŋ gayen̄ yen̄ ge fudinde hekken̄ nurde hanjen̄ manhan̄ ne niŋ dufaytiŋ tareŋ irwoŋ.

47 Goyenbe mere kayyiŋ goke dufaytiŋ tareŋ ma irde haŋ geb, daha matbe ne mere teŋ hime gayen̄ fudinde yen̄ nurnayıŋ? Epte moŋ,” yinyiŋ.

6

*Al 5,000 binje paka yiryiŋ
(Matiyu 14:13-21; Mak
6:30-44; Luk 9:10-17)*

¹ Be, go kamereb Yesube Galili naŋare kuriŋ. Kun̄be Galili fe ala kurun̄ goyen̄ siŋa kurhan̄ kuriŋ. Galili fe ala kurun̄ gote dejen̄ kurabe Taiberias.

² Be, al budam Yesu beleŋ garbam mar sope yird yird mata tiŋeŋ karkuwan̄ forok yirke yenamiŋ geb, yen̄ po gama irde kwamiŋ.

³ Irkeb Yesu gob dugu dabayinđe kura gor hurkuŋbe komatmiňya keperde usan̄ hamiŋ.

⁴ Be, Yuda marte gabu nalu kurun̄ kura Pasoba goyen̄ binde binde heŋ hinhin.

⁵ Be, Yesu gob al buda kuruŋ go yen̄ hitte po waŋ hike yinyiŋ. Irdeb Filip goyen̄, “Beretbe damde kuŋ damu teŋ yuntek?” inyiŋ.

⁶ Go inyiŋ gobe yinę̄nde gwaha tiyen̄ yen̄ nurd nurd ga Filip goyen̄ dulin̄ tuŋaŋ ure yen̄ gusuŋaŋ iryiŋ.

⁷ Irkeb Filip beleŋ wol heŋbe, “Al tumlaŋ beret muŋ kura netek gobe neŋ bana al kura gagasi 8 gayen̄ meteŋ teŋ hora tiyyeŋ gore wor epte ma diryen̄,” inyiŋ.

⁸ Gwaha yekeb komatmiň kura Andru, Saimon Pita kulin̄ beleŋ hardeb,

⁹ “Diriŋ kura beret mukŋeŋ siptesonŋoŋ bali bilmiŋ karka teŋ palawa yara irtiŋ gore po yirtiŋ

goya makanj dapŋa irawaya miŋyaŋ bana gaŋ hi. Goyenbe go muŋ goreb al buda kuruŋ gayen daha yiryenj?" inyinj.

¹⁰ Irkeb Yesu beleŋ wol henbe, "Al buda ga yinke kepernanj," yinyinj. Irkeb gorbe yamuŋ budam hinhande geb, goyaŋ keperde tukaminj. Al gabu iramiŋ gobe 5,000 gwahade.

¹¹ Be, Yesu beleŋ beret muknejen siptesoŋoŋ go yade Al Kuruŋ turuŋ irde al buda keperamij mar goyen gale heŋ yunke nene ep naminj. Irde makanj dapŋa irawa goyen wor yade gwahade po yiryinj.

¹² Be, nene ep neke yeneŋbe Yesu beleŋ komatminj goyen yinyinj. "Beret ep nene yubul tahanj ga buda yirnaŋ. Kura muŋ yubul tike buluŋ ma henayinj," yinyinj.

¹³ Irkeb beret muknejen siptesoŋoŋ naminj mar gore ep nene yubul tiyamij goyen buda yirde tiri 12 gayen makinj yiramiŋ.

¹⁴ Be, al buda gobe Yesu beleŋ mata tiŋenj kuruŋ goyen irke keneŋbe, "Fudinde, al gabe Al Kuruŋyen mere basaŋ Al kame megen gar wayyen yitiŋ al go goyenbe gago!" yamiŋ.

¹⁵ Goyenbe Yesube mel gore wanj parsay irde yende Doyaŋ Al Kuruŋ irniŋ teŋ hike nurdeb gor matbe bal heŋ yeŋ uŋkureŋ po dugure hurkuriŋ.

*Fe hende huwarde kuriŋ
(Matiyu 14:22-33; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Be, ŋumtuk ureŋ tikeb Yesuyen komatmiŋ yagobe dugu dabayinjde mat mulgaŋ heŋ Galili fe ala siŋare kurkaminj.

¹⁷ Irdeb gor mat Galili fe ala kuruŋ goyen siŋa kurhan Kapeneam beleŋ kuniŋ yeŋ hakwa hende hurkuŋbe kuŋ hinhan. Gega Yesube mel goya ma kwamij. Be, hako kuŋ hikeyabe kidoma hiriŋ.

¹⁸ Irdeb meŋe kuruŋ tike duba huwaryinj.

¹⁹ Be, mel gobe 5 ma 6 kilomita gwahade kwamij. Irkeb Yesu forok yeŋ fe yuwalŋen hende huwarde hakwa go tur po wayyinj. Wanj hike keneŋbe kafura wor po hamiŋ.

²⁰ Goyenbe Yesu beleŋ, "Ne wanj hime ge, kafura heŋ ma," yinyinj.

²¹ Irkeb amaŋ hende Yesu faraŋ urke hakwa biŋde hurkuriŋ. Irkeb gor kuniŋ yeŋ kuŋ hinhande gor bemel po forok yamiŋ.

²² Be, ferd fay uryinj goya goyenbe al buda fe ala siŋa kurhan Yesu beleŋ yubul tiyyinj marbe gor po hinhan. Mel gore hakwa gor ma hike keneŋbe, "Kibe hakwa uŋkureŋ goyen po gar hinhin gobe Yesuyen komatmiŋ beleŋ teŋ kwaŋ. Gega Yesube yeŋya tumŋaŋ ma kwaŋ," yamiŋ.

²³ Be, Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ beret teŋ Al Kuruŋ

turuŋ irde al buda go gale
heŋ yunke namiŋ gasuŋ
bindere gor Taiberias mat
hakwa buda kura wanj forok
yaminj. Irkeb mel gore
Yesube gor wet hi yeŋ kunj
naŋkenamij.

²⁴ Goyenbe hakwa bana
goŋbe Yesu ma komatmiŋ
gwahade muŋ kura ma
keneŋbe Yesu niŋ naŋkinniŋ
yeŋ hakwa go hende Kape-
neam kwamiŋ.

*Yesube Al Kuruŋya
hugiŋeŋ heŋ heŋ gote saŋj
miŋyaŋ*

²⁵ Be, al buda gobe fe
ala goyen siŋa kurhan mat
wanjbe Yesu kenamiŋ. Irdeb,
“Rabai, daha naŋa gar
wayanj?” inenj gusuŋaŋ
iramiŋ.

²⁶ Irkeb wol heŋbe gaha
yinyiŋ: “Fudinde wor po
dineŋ hime, deŋbe mata
tineŋ Al Kuruŋ beleŋ po ga
irtek goyen keneŋ miŋ bebak
ma teŋa ne niŋ naŋkenenj
haŋ. Beret nene bitiŋ makinj
iranj goke po teŋ ne niŋ
naŋkenenj haŋ.

²⁷ Megen niŋ biŋge bu-
luŋ hetek goke ma meteŋ
teŋ hinayiŋ. Nene Al Ku-
runya hugiŋeŋ hitek biŋge
goke po meteŋ teŋ hinayiŋ.
Biŋge gobe ne Al Urmiŋ gare
duneŋ. Biŋge goyen duneŋ
duneŋ meteŋ gobe Adone
beleŋ basiŋa nirde nunyiŋ,”
yinyiŋ.

²⁸ Gwaha yinkeb mel
goreb, “Niŋgeb daha wor po
teŋbe Al Kuruŋ beleŋ meteŋ

goke nurde hi goyen titek?”
inenj gusuŋaŋ iramiŋ.

²⁹ Irkeb wol heŋbe, “Deŋ
beleŋ Al Kuruŋyen meteŋ
titek gobe yeŋ beleŋ teŋ
kerke wayuŋ al goke du-
faytiŋ tareŋ irnayiŋ gogo,”
yinyiŋ.

³⁰ Irkeb, “Gwahade kenem
mata tineŋ dahade goyen
irke keneŋ gabe ge niŋ du-
fayniniŋ tareŋ irtek? Niŋgeb
daha tiyaiŋ?

³¹ Hakot wor po asininiŋ
yago sawsawa naŋa bana
hinhanyabe biŋge ‘mana’
inenj hanjen goyen nene
hinhan. Goyen goke Al
Kuruŋyen asanje, ‘Al Ku-
runyen gasuŋde niŋ biŋge
yeŋ beleŋ mel go yunke
namiŋ,’ gwahade katinj hi,”
inamiŋ.

³² Gwaha inkeb Yesu beleŋ
wol heŋbe, “Fudinde wor
po dineŋ hime, Al Kuruŋyen
gasuŋde niŋ biŋge katke
namiŋ gobe Mose beleŋ ma
yunyiŋ. Biŋge yunyiŋ albe
Adone geb. Irde gayenter
wor biŋge fudinde duneŋ hi
al gobe Adone.

³³ Al Kuruŋyen gasuŋde
niŋ biŋgebe yeŋ hitte mat
katunj al gogo. Yeŋ beleŋ
po gab alya bereya megen
haŋ kurun gayen Al Kuruŋya
hugiŋeŋ heŋ heŋ goyen
yuneŋ hiyen,” yinyiŋ.

³⁴ Irkeb mel gore, “Doyaŋ
al, haŋka matbe biŋge goyen
hugiŋeŋ hugiŋeŋ duneŋ
hayiŋ,” inamiŋ.

³⁵ Irkeb wol heŋbe gaha
yinyiŋ: “Nebe Al Kuruŋya

hugiñej hitek biñge fudinde go goyen. Niñgeb al kura ne hitte wanj dufaymiñ ne niñ sanjñ iryen al gobe biñge ma kamde fe niñ ma irde hiyen go gwahade goyen po Al Kurunyä hugiñej hen hen tareñ gobe hubu ma hiyyen.

³⁶ Goyenbe dinhem gwahade po, deñbe ne gayen neneñ hanj gega, dufaytiñ ne niñ tareñ ma yirde hanj.

³⁷ Al tumñaj Nanne beleñ ne niñ nuntiñ mar gobe ne hitte wanayiñ. Irkeb al ne hitte wanayiñ mar gobe kura muñ takira ma tiyeñ.

³⁸ Nebe Al Kurunj hitte mat katmiriñ gobe dufayne gama irde meteñ tiye yen ma katmiriñ. Gwahade yarabe nad nerke katmiriñ al gote dufay po gama irde meteñ tiye yen katmiriñ.

³⁹ Niñgeb ne niñ nuntiñ mar gobe uñkureñ muñ kura tubul timeke pel ma hiyyen. Gwaha irtiñejbe nalu funanje mel go tumñaj yisan hen al gergeñ wor po yireñ. Go tiyeñ gobe nad nerke katmiriñ al gote dufay geb, go po gama ireñ.

⁴⁰ Nanner dufaydebe al tumñaj diliñbe Urmij hende po irde yen ge po dufaymiñ tareñ irnayiñ marbe yenja hugiñej hinayiñ. Irkeb nalu funanjebe ne beleñ mel go yisan heweñ, "yinyiñ."

⁴¹ Be, Yesu beleñ yiñgeñ ge yen, "Nebe biñge fudinde Al Kurunj hitte mat katmiriñ," yeke nurdeb Yuda mar gore Yesu niñ igin ma nurde siksuk tiyaminj.

⁴² Irdeb, "Al gabe Yosep urmiñ Yesu moñ? Naninya milinjyabe nurde yuneñ hite. Goyenbe dahade ningeb yiñgeñ ge yen, 'Nebe Al Kurunj hitte mat katmiriñ,' yen hi? Mere gobe kukuwamjen wor po!" yamiñ.

⁴³ Irkeb Yesu beleñ, "Merene goke igin ma nurde siksiksuk teñ hanj gobe bada henaj.

⁴⁴ Al kura yiñgeñ epte ma ne hitte wanayiñ. Nanne nad nerke wamiriñ al gore gab bul yirke ne hitte wanayiñ. Irkeb nalu funanjebe go mar gobe ne beleñ kamtinđe mat yisan heweñ.

⁴⁵ Al Kurunyen mere basañ mar porofet buda beleñ asande, 'Al Kurunj beleñ mel goyen tumñaj saba yiryeñ,' katiñ hi gwahade goyen po, al kura Adoner mere nurde sabamiñ bebak tinayiñ mar gobe tumñaj ne hitte wanayiñ.

⁴⁶ Al kura Nanne ma kin-tinj. Goyenpoga ne yen hitte mat watinj al gare po ga kin-tinj.

⁴⁷ Fudinde wor po dineñ hime, al kura ne niñ dufaymiñ sanjñ irnayiñbe Al Kurunyä hugiñej hinayiñ.

⁴⁸ Niñgeb al beleñ nene Al Kurunyä hugiñej hitek biñge gobe ne gago.

⁴⁹ Asetiñ yagobe sawsawa po kurun naña bana kuñ heñya biñge 'mana' ineñ hanjen goyen nene hinhan gega, tumñaj kamamij.

50 Goyenbe binje fudinde Al Kuruny hitte mat kattinj gobe gar hi. Al kura binje go niyyenbe Al Kuruny dilinde al kamtiñ yara ma hiyyen.

51 Nebe al beleñ nen Al Kuruny hugiñen hitekde niñ binje Al Kuruny hitte mat kattinj goyen. Niñgeb albe binje nene gabe tareñ heñ hanjen gwahade goyen po, ne niñ dufaymiñ tareñ irnayiñ marbe Al Kuruny hugiñen hinayiñ. Binje gobe ne gago. Alya bereya megen hañ kurun gayen Al Kuruny hugiñen hinayiñ goke teñ nigen gasoñne yunen,” yinyiñ.

52 Be, Yesu beleñ gwaha yinkeb Yuda mar goyen mere tiyyiñ goke teñbe, “Al gab dahadem yinjen gasoñ dunke netek?” yenbe yinjen bana goñ bipti forok irde yinjen uliñ kadom mohonje tiyamiñ.

53 Irkeb Yesu beleñ yinyiñ. “Fudinde wor po dinen hime, ne Al Urmiñ gate gasoñneya darineya ma ne-nayiñbe Al Kuruny hugiñen heñ heñ gobe epte ma dende hiyyen.

54 Munaj al kura gasoñneya darineya niyyen al gobe Al Kuruny hugiñen heñ heñ gobe yende hiyyen. Irkeb nalu funañdeb al gobe isaj heweñ.

55 Gasoñnebe nene Al Kuruny hugiñen hitek binje wor po, irdeb darine wor nene Al Kuruny hugiñen hitek fe wor po go goyen.

56 Niñgeb al kura gasoñneya darineya niyyen al gobe neya hireñ. Irkeb ne wor yenja hireñ.

57 Adone gwahader hitin al gore nad nerke megen gar katmiriñ. Irde yende sanjinde ne wor hugiñen heñ heñ tareñrem yañ hime. Niñgeb al kura gasoñne niyyen al gobe tareñner Al Kuruny hugiñen hiriryen.

58 Nebe binje Al Kuruny hitte mat kattinj go goyen. Asetiñ yagobe binje ‘mana’ inen hanjen goyen nene hinhan gega, kunj kunjbe kamaminiñ. Goyenbe al kura ne binje yenj hime gayen niyyen al gobe Al Kuruny hugiñen hiriryen,” yinyiñ.

59 Be, mere gabe Kape-neam taun bana Yuda marte gabu yare al saba yirde heñya tiyyiñ.

Yesuyen komatmiñ yago budam tubul teñ kwamiñ

60 Be, sabamiñ go nurdeb Yesuyen komatmiñ yago kura beleñ, “Saba gabe epte ma bebak titek, meteñjer wor po. Ganuj beleñ epte nurde gama iryen?” yaminj.

61 Irkeb Yesu go komatmiñ yago goyen yinjen uliñ mere goke ñagak yenj hike nurdeb, “Merene gare dufaytiñ haga ira?

62 Gwahade kenem kame ne Al Urmiñ gayen bikkej hinhemde mulgañ heñ hurkumeke nenenbe dahade nurnayiñ?

63 Al Kuruny dilinde al gergeñ ird ird gobe Holi

Spirit beleñ po ga iryen. Megen niñ marte sanjinde epte ma gwaha irnayin. Merene gayen al kura beleñ fudinde yeñ nuryenbe Holi Spirit beleñ al goyen Al Kurun diliñde gergeñ wor po iryen.

⁶⁴ Goyenbe kuratiñ kurabe merene gayen fudinde yeñ ma nurde hañ,” yinyin. Gwaha yinyin gobe meteñmiñ miñ urde komatmiñ yawaryinde mat po ganuñ beleñ yeñ ge dufaymiñ tareñ ma irnayin, irde ganuñ beleñ asogom haniñde kiryen goyen keñkela nurde hinhin geb, gogo yinyin.

⁶⁵ Irdeb sopte yinyin. “Kuratiñ kura beleñ merene pel irnayin goke teñbe, ‘Al kura yiñgeñ epte ma ne hitte wanayin, Nanner tareñde po ga ne hitte wanayin,’ dinhem gogo,” yinyin.

⁶⁶ Be, mere go yirinđe matbe komatmiñ yago budambe gama ird ird niñ bada hamiñ.

⁶⁷ Irkeb Yesu beleñ komatmiñ 12 goyen, “Deñ manan nubul tiniñ yeñ nurhan?” yinen gusuñaj yiryin.

⁶⁸ Irkeb Saimon Pita beleñ wol heñbe, “Doyañ Al Kurun, ge po ga al beleñ nurde Al Kurunya hugiñej hitek mереge yan geb, gubul teñ ganuñ hitte kutek?

⁶⁹ Irde gebe Al Wukken wor po Al Kurun hitte mat wayariñ yeñ nurde dufayniniñ sanjñ irde hite, irde

gebe fudinde al gwahade yeñ nurde gunej hite,” inyin.

⁷⁰ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Deñ komatne 12 gayenbe nigeñ po basiña dirmiñ. Goyenpoga kuratiñ kurabe Satanyen dufay gama irde hi geb!” yinyin.

⁷¹ Gobe Yudas, Saimon Iskariot urmiñ niñ nurdeb gogo yiriñ. Yeñbe Yesuyen komatmiñ 12 bana hinhin gega, kamebe yeñ beleñ Yesu goyen asogom haniñde kiryen.

7

Yesube gabu nalu kurunj kura “Ya Kawan Heñ Heñ” ineñ hanjen goke Yerusalem hurkuriñ

¹ Be, Yuda marte doyan mar Yudia nañare hanjen goreb Yesu mayniñ yeñ yeñ ge doyan heñ hinhin. Niñgeb Yesube go nurdeb kamde kamde nalumiñbe hako hinhin geb, Yudia nañra beleñ kutek ma iryin. Irkeb Galili nañra bana goj po heñ kunj hinhin.

² Goyenbe Yuda marte gabu nalu kurunj kura “Ya Kawan Heñ Heñ” ineñ hanjen goyen forok yetek binde heñ hikeb

³ Yesu kuliñ yago beleñ, “Nañra ga tubul teñ Yudia nañare kwa ko. Gogab mata tineñ turjuñ yan wor po forok yirde hayen goyen gor niñ komatge yago wor yen-nayin.

⁴ Al kura al budam beleñ nurd nunwoñ yen goya banañ ma mata teñ hiyen geb. Gebe mata tiñeñ turñuñ yan forok yirde hayen geb, nañä kuruñ gayen bana gebe al gwahade yen alya bereya yikala yirde kuñ hayinj,” inamiñ.

⁵ Yesu kulinj yago yingenjde wor yen ge dufaymiñ tareñ muñ kura ma iramiñ geb, gogo gwaha inamiñ.

⁶ Goke teñbe Yesu beleñ wol heñbe, “Gwaha teñ teñ nalunebe hako geb. Munaj den hittebe nalu kuruñ gabe iginj ala po.

⁷ Megen niñ marbe epte ma deñ haram dirnaiñ. Goyenbe nebe yen mata teñ hañ gobe buluñ teñ hañ yen hugiñej yineñ himyen geb, goke iginj ma nurd nunenj hanj.

⁸ Ningeb deñbe iginj niñ gabu nalu kurunde gor kunañ ko. Nere kuñ kuñ nalu wor pobe hako geb, nalune forok yeke gab hurkeñ,” yinyiñ.

⁹ Be, Yesu go gwaha yinenjbe Galili gor po hinhan.

¹⁰ Irkeb kulinj yagobe Yesu go gor po tubul teñbe Yerusalem kwamiñ. Gega Yesu wor kame gab balmiñ hurkuriñ.

¹¹ Be, gabu nalu kuruñ goyenter Yuda marte doyan mar beleñ yen ge nañkenenjbe, “Al gobe dare hi?” yen gusunjan heñ hinhan.

¹² Be, Yerusalem al gabu iramiñ bana kuruñ gob yen ge sisure tagaltiñ ala teñ hinhan. Kura beleñbe, “Yenbe al iginj,” yekeb, kura beleñ, “Moñ, yen beleñ al usi yirde hi,” yen hinhan.

¹³ Goyenbe Yuda marte doyan mar goke kafura heñbe al kura beleñ Yesu niñ muñ kura kawan ma ñut yen hinhan.

Yesu beleñ gabu nalu kurunde gor al saba yiryij

¹⁴ Be, gabu nalu kuruñ goyen kuñ kahalte heweñ teñ hikeyabe Yesu gob Al Kurunyen ya balem koya milgu irtiñ bana al gabu irde hanjen sawsawa kurunde gor hurkuñbe al saba yiryij.

¹⁵ Irkeb Yuda mar beleñ nurde hurkuñkat teñbe, “Al gabe saba muñ kura ma titiñ gega, dufay kuruñ gabe dare niñ tiyuñ?” yamiñ.

¹⁶ Irkeb meremiñ go nurdeb Yesu beleñ wol heñbe, “Saba teñ hime gabe nere moñ. Saba gabe nad nerke wamiriñ al goyen hitte mat wanj hi.

¹⁷ Al kura Al Kurunyen dufay gama ire yen nuryenj al gobe saba teñ hime gayen Al Kuruñ hitte mat wanj hi ma nigen dufayde mere teñ hime goyen bebak tiyyenj.

¹⁸ Al kura yingenj dufaymiñde mere teñ hiyenj al gobe al beleñ turuñ nirnañ yen gwaha teñ hiyenj. Goyenbe al kura meteñne tiyyinj yen hulyañ iryij al goyen turuñ irnañ yen meteñ

teñ hiyen al gobe al fudinde,
usi miñmoñ.

¹⁹ Deñ beleñ saba tareñ
gama irde hanjen gobe Mose
beleñ dunyinj. Goyenbe deñ
kuruñ gayen saba goyen
keñkela ma gama irde hanj.
Gega daniñ mununniñ teñ
hanj?" yinyinj.

²⁰ Gwaha yinkeb al buda
gor gabu iramiñ goreb, "Al
kura muguneñ ma teñ hi geb,
daniñ gwaha yaha? Gebe
unjugurage yañ," inamiñ.

²¹ Irkeb wol heñbe, "Nebe
Sabat nature kura mata tiñjen
turñjuñ yañ unjkureñ forok ir-
miñ. Irkeb goke hurkuñkat
tiyañ.

²² Goyenbe deñ wor Mose
beleñ urtiñ yago guba yeñ
yunnayinj yiriñ goyen gama
irtek yeñbe Sabat nature
meteñ teñ hanjen. (Guba
yeñ yeñ mata gobe Mose
beleñ ma miñ uryinj. Asetinj
yago meheñde hinhan gore
miñ uramij.)

²³ Niñgeb diriñ kura gote
guba yeñ yeñ nalu goyen
Sabat nature forok yekeb
Sabat nalu go yeñ bada ma
heñ hanjen. Irde Sabat
nature buluñ titit yeñ ma
nurde hanjen. Niñgeb ne
wor al kura Sabat nature
sope irmeke iginj wor po
hiyunj gega, daniñ bitinj ar
nirde hanj?

²⁴ Niñgeb deñbe al kura
matamiñ siñare niñ goyen
po keneñ goke ma tagal
unnayinj. Gwaha titñeñbe
al gore mata teñ hi gote
miñ keñkela bebak teñya ga

gobe iginj ma buluñ innayinj,"
yinyinj.

Yesube Mesaia?

²⁵ Be, mere gwahade yeke
nurdeb Yerusalem niñ mar
kura beleñ, "Al gabe nende
doyañ mar beleñ mayniñ yeñ
kurut yeñ hanj al go goyen
moñ?

²⁶ Al gabe kawan po mere
teñ hi. Goyenbe mel gore
daha wet kura ma ineñ
hanj. Niñgeb doyañ mar wor
yeñbe Mesaia yeñ nurde hanj
wet?

²⁷ Goyenbe neñbe al gabe
gor niñ yeñ nurde hite.
Gega Mesaia wayyeñbe gor
kura mat waya yeñ ma po
nurtek," yamiñ.

²⁸ Be, mel gore gwaha
yekeb ya koya milgu irtiñ
bana al gabu irde hanjen
sawsawa kurunde gor po
Yesu gore al saba yirde
heñyabe kuware, "Deñbe
fudinde ne gayen keñkela
nurd nuneñ hanj? Irde
gor mat wayuñ yeñ nurde
hanj? Moñ, deñbe go
ma nurt nuneñ hanj geb.
Nebe dufayner ma gar
wamiriñ. Adone beleñ nad
nerke wamiriñ. Matamiñbe
fudinde wor po. Goyenbe
deñbe go ma nurde uneñ
hanj.

²⁹ Goyenpoga nebe yeñ
beleñ nad nerke wamiriñ
geb, keñkela nurde uneñ
hime," yinyinj.

³⁰ Be, Yesu beleñ go
yiriñ muñ goke teñbe teñ
mayniñ tiyaminj. Gega
mayke kamtek nalube hako

hin hin geb, mayniŋ yen kurut yamiŋ gega, kura muŋ sisaiŋ ma uramiŋ.

³¹ Goyenbe al buda bana goŋbe al budam Yesu niŋ du-faymiŋ saŋiŋ irtiŋ hinhan. Niŋgeb mel goreb, "Mesaia hoyan damiŋ beleŋ waŋbe al gare mata tiŋeŋ karkuwaŋ forok yirde hi goyen fole irde budam po iryeŋ? Epte moŋ!" yamiŋ.

³² Be, Farisi mar gobe al beleŋ mere gwahade teŋ sisu balgarat teŋ hike nuramiŋ. Irdeb Al Kurun dolon ird ird mata doyan marte karkuwaŋmiŋya Farisi maryā beleŋ Yesu fere tiniŋ yen Al Kurunyen ya doyan irde hanjen mar hulyan yiramiŋ.

³³ Be, Yesu beleŋ, "Nebe nalu ulyanđe ma deňja heňbe mulgaŋ heň nad nerke wamiriŋ al hitte kweŋ."

³⁴ Irkeb ne niŋ naŋkennayiŋ gega, go ma nennayiŋ. Irdeb ne heňde gorbe deň gwahade mar gobe epte ma kunayiŋ," yinyiŋ.

³⁵ Irkeb Yuda mar goreb yiŋgen uliŋ, "Al gabe dam beleŋ neŋ epte ma kentekde kweŋ yen yen hi? Yenbe nende al burgagaw kerde Grik marte naŋare kwamiŋ beleŋ goŋ kuŋ Grik mar wet saba yireŋ yen yen hi?"

³⁶ Gobe daha yihim yenbe, 'Ne niŋ naŋkennayiŋ gega, go ma nennayiŋ. Irdeb ne heňde gorbe deň gwahade mar gobe epte ma kunayiŋ,' yen hi?" yamiŋ.

³⁷ Be, gabu nalu kuruŋ goyen kuŋ kuŋ nalu funanje hiriŋ. Nalu funan gobe Yuda mar beleŋ nalu kuruŋ yen nurde hanjen. Be, nalu go forok yekeb Yesu beleŋ huwardeb kuware gaha yinyiŋ: "Al kura fe niŋ irkeb ne hitte waŋ fe niyyen."

³⁸ Niŋgeb al kura ne niŋ dufaymiŋ tareŋ iryeŋbe Al Kurunyen asanđe katiŋ gwahade goyen po, Al Kurunya hugineŋ heň heň matare niŋ fe gore biŋde mat marde waŋ hiyeŋ," yinyiŋ.

³⁹ Be, Yesu beleŋ fe ka-hanjen merem tiyyiŋ gobe kame al kura yen ge du-faymiŋ tareŋ irnayıŋ marbe Holi Spirit tenayıŋ yen gogo yiriŋ. Gega goyenterbe Yesu goyen Al Kurun hitte ma mulgaŋ heň hurkuŋ deňem turnjuŋ yaŋ goyen go ma tiriŋde hin hin geb, Holi Spir-itbe katen miŋmoŋ.

⁴⁰ Be, meremiŋ go nurdeb al kura beleŋ, "Fudinde, al gabe kame wayyeŋ yitiŋ Al Kurunyen mere basaŋ Al go goyen gago," yamiŋ.

⁴¹ Irkeb kura beleŋbe, "Yenbe Mesaia," yamiŋ. Goyenbe kura beleŋ, "Moŋ, Mesaiabe Galili naŋare mat ma wayyeŋ geb.

⁴² Al Kurunyen asanđebe Mesaiabe Dewityen miŋde mat forok yiyyeŋ, irde Dewit hin hin taunde Betlehem gor kawaŋ hiyyeŋ yitiŋ moŋ?" yamiŋ

⁴³ Be, Yesu niŋ teŋbe al buda goyen kurabe Yesu niŋ

hekeb kurabe Yesu asogo iramiñ.

⁴⁴ Kura beleñ Yesu go teñ mayniñ yeñ kurut yaminj gega, sisaj ma po uramiñ.

*Yuda marte doyañ marbe
Yesu niñ dufaymiñ sañiñ ma
iramiñ*

⁴⁵ Be, ya balem doyañ irde hanyen mar go Yesu fere tiniñ yeñ kwamiñ gega, walip yeñ nurdeb mulganj heñ Al Kurunj dolonj ird ird mata doyañ marte karkuwañmiña Farisi maryya hitte kwamiñ. Kukeb yeñ beleñ, “Danij al go teñ ma wayhañ?” yineñ gusuñanj yiramiñ.

⁴⁶ Irkeb ya balem gote doyañ mar beleñ wol henbe, “Al kura beleñ yeñ mere iginj po teñ hi gwahade kura ma teñ hiyen,” yinamiñ.

⁴⁷ Irkeb Farisi mar goreb, “Deñ wor al gore usi dirde bitiñ yawara?” yinamiñ.

⁴⁸ Irdeb, “Doyañ maryya Farisi maryya kura dufaymiñ al goke tareñ irke yenanj? Hubu wor po geb!

⁴⁹ Al buda Moseyen saba keñkela ma nurde hañ mar goreb gogo gama irde hañ. Go mar gobe Al Kurunyen bearar bana po hinayinj, ”yamiñ.

⁵⁰⁻⁵¹ Irkeb Nikodemus beleñ huwardeb, “Nende sabarebe al kura merem yañ irtæk yeñbe al gote mere wor wor nurde gab merem yañ irnayıñ yitiñ moñ?” yineñ gusuñanj yiryij. Nikodemusbe Farisi

mar al gega, hakot yeñ beleñ kuñ Yesu keneñ sabamiñ nuryiñ al go goyen.

⁵² Be, Nikodemus beleñ gwaha yinkeb mel gore wol henbe, “Ge manañ Galili niñ al? Al Kurunyen mere keñkela kenayinj. Irde gab Al Kurunyen mere basañ al kura Galili bana mat ma wayyeñ yitiñ goyen bebak tiyayinj,” inamiñ.

[

⁵³ Be, Yerusalem gabu iramiñ marbe bur yeñbe tiyuñmiñ tiyuñmiñ kwamiñ.

8

¹ Goyenbe Yesube Olip dondonde hurkuriñ.

*Bere mata buluñ miyanj
kura Yesu hitte tawayamiñ*

² Be, fay urkeb sopte Al Kurunyen ya balemde kuriñ. Irkeb al budam wañ kalyañ keramiñ. Irkeb keperde saba yiryij.

³ Be, Moseyen saba marya Farisi maryya beleñ bere uñ yañ kura goyen al hoyanya duwan teñ hike keneñbe teñ wayamiñ. Tawakeb bere gob gabu iramiñ goyen diliñ mar huwaryij.

⁴ Irkeb mel goreb, “Tisa, bere gabe uñ miyanj gega, al hoyanya duwan teñ hike kenhet.

⁵ Moseyen sabarebe bere gahade gab horare gasa yirke kamnayıñ yitiñ hi. Munan gebe gokeb daha yawayiñ?” ineñ gusuñanj iramiñ.

6 Gusuŋan gwahade iramiŋ gobe Yesu beleŋ daha wet kura yekeb merem iŋ gore po bul irde merem yaŋ irniŋ yenbe gusuŋan gwahade iramiŋ gogo. Goyenbe Yesu gob urguŋ kaŋ haniŋ po megen mere kura kaŋ hinhin.

7 Irkeb mel gore wol heŋ heŋ ge pakku irke huwardeb yinyiŋ. “Deŋ bana gayen al kura mata buluŋ miŋmonj wor po hi keneŋ gab yeŋ wa meheŋ heŋ horare mayyen,” yinyiŋ.

8 Irdeb sopte urguŋ kaŋ megen mere kaŋ hinhin.

9 Be, mere go nuramij marbe yuŋkureŋ yuŋkureŋ siksuk irde kuŋ hinhan. Par-guwak wa meheŋ hamij. Kuŋ kunbe Yesuya bere goya po gor hinaryum.

10 Irkeb Yesu beleŋ huwardeb, “Bere, al buda gar gobe damde hanj? Al kura merem yaŋ ma gira?” inyiŋ.

11 Irkeb bere goreb, “Gwaha, doyan al, hubu po,” inyiŋ. Irkeb Yesu beleŋ, “Be, ne wor merem yaŋ ma gireŋ geb, kwa ko. Irdeb mata buluŋ sopte ma tiyaiŋ,” inyiŋ.]*

Yesube hulsi

12 Be, kame Yesu gob al saba yirdeb, “Nebe alya bereya Al Kurun yikala yird yird hulsi. Niŋgeb al kura ne gama niryenbe mata buluŋyen kidoma bana ma kuŋ hiyen. Irde Al Kurunya

hugiŋeŋ heŋ heŋ gote hulsi goyen tiyyen,” yinyiŋ.

13 Irkeb Farisi mar beleŋ ineŋ teŋbe, “Mere teŋ ha gobe gigeŋ ge po teŋ yeŋ ha. Niŋgeb mереge kurun gobe miŋ miŋmonj geb, al kura beleŋ fudinde yeŋ ma nuryeŋ,” inamiŋ.

14 Irkeb wol heŋbe, “Nebe gor mat wamiriŋ, irde gor kweŋ yeŋ nurde hime. Niŋgeb nigeŋ ge mere teŋ hime gayenbe miŋ manaŋ mere teŋ hime. Goyenbe deŋbe ne gayen gor mat wamiriŋ, irde gor kweŋ yeŋ hime gobe muŋ kura ma nurde hanj.

15 Deŋbe megen niŋ alyen dufayde po merem yaŋ nirde hanj. Gega nebe dende matare al muŋ kura merem yaŋ ma irde himyen.

16 Munaŋ ne beleŋ al kura merem yaŋ yireŋ mar gobe ne nuŋkureŋ ma yireŋ. Nanne hulyaŋ nirke wamiriŋ al goya har geb, mel goyen merem yaŋ yireŋ mata gobe mata huwak wor po.

17 Dende saba tareŋdebe mere kura fudinde heŋ heŋ niŋbe al irawa beleŋ mere goyen sanjŋ irkeb mere gobe fudinde yeŋ nurnayiŋ yeŋ katinj hi.

18 Niŋgeb nebe nigeŋ ge mere teŋ himyen, irde Adone nad nerke wamiriŋ al gore wor ne yeŋ hime gwahade po yeŋ hi,” yinyiŋ.

19 Irkeb mel gore, “Ado-

* 8:11: Asaŋ hoyanđebe 7:53-8:11 gobe ma hi.

gebe dare hi?" inej gusuŋaŋ iramiŋ. Irkeb, "Deŋbe neya Adoneyab go ma nurde duneŋ haŋ. Ne nurd nunęj haŋ manhan Adone wor nurde unwoŋ," yinyiŋ.

²⁰ Saba gabe Al Kurunyen ya balem bana Al Kurun galak ird ird gasuŋ bindere gor heŋ al saba yiryiŋ. Goyenbe yen mayke kamtek nalube hako geb, al kura waŋ teŋ miŋmoŋ.

²¹ Be, sopte po Yesu beleŋ, "Nebe kweŋ. Irke ne niŋ naŋkennayiŋ. Irdeb mata buluŋ bana po heŋ kamnayiŋ. Goyenbe ne kweŋde gorbe deŋ epte ma kunayiŋ," yinyiŋ.

²² Be, Yesu mere tiyyiŋ goyen Yuda mar beleŋ nur-deb, "Al gab yiŋgen temeyen tiya? Gwahade niŋgeb gogo, 'Ne kweŋde gorbe deŋ epte ma kunayiŋ,' yen hi?" yen yiŋgen uliŋ kadom gusuŋaŋ gird tiyamij.

²³ Goyenbe Yesu beleŋ tebaŋ yinyiŋ. "Deŋbe megen gar niŋ mar gega, nebe gwahade moŋ. Deŋbe megen gar niŋ mata gama irde han gega, nebe Al Kurun hire gor niŋ mata gama irde hime.

²⁴ Deŋbe mata buluŋtiŋ bana goŋ po heŋ kamnayiŋ dinhem gobe fudinde wor po dinhem. Niŋgeb nebe al gwahade yen dineŋ himyen go goyen fudinde yen ma nurnayiŋbe mata buluŋtiŋ bana goŋ po heŋ kamnayiŋ," yinyiŋ.

²⁵ Irkeb mel goreb, "Gebe

ganuŋ al wor po?" inej gusuŋaŋ iramiŋ. Irkeb wol heŋbe, "Nebe al gwahade yen meheŋde mat wor po dineŋ himyen al go goyen.

²⁶ Nebe mere misiŋ budam goke deŋ gayen merem yaŋ dirtek hime. Goyenbe nad nerke wamirin al gobe mataminbe fudinde geb, nebe al gore nineŋ hiyen go po megen niŋ mar kurun gayen momoŋ yirde hime," yinyiŋ.

²⁷ Be, mel gobe Yesu beleŋ Naniŋ ge mere dirde hi yen ma bebak tiyamij.

²⁸ Gwahade niŋgeb Yesu beleŋ, "Ne Al Urmiŋ gayen deŋ beleŋ kuruse hende nisaŋ heŋ mununke kammeke gab nebe al gwahade dineŋ himyen goyen goke bitiŋ bak yiyyeŋ. Irdeb nebe dufayner ma mere teŋbe Nanne beleŋ saba nirde hi goyen po tagalde himyen goyen goke bebak tinaiŋ.

²⁹ Nad nerke wamirin al gobe neya har. Nebe yen amanęŋ nuryeŋ mat po mata teŋ himyen geb, nubul ma teŋ hiyen," yinyiŋ.

³⁰ Be, al budam meremiŋ nuramiŋ mar gobe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ.

Yesuya Abrahamya

³¹ Be, Yuda mar kura yen ge dufaymiŋ tareŋ irhet yamiŋ mar goyen Yesu beleŋ, "Sabane gayen keŋkela tanarnayiŋbe komatne wor po henayiŋ.

³² Irde gab mere fudinde goyen nurnayiŋ. Irke mere

fudinde nurnayin gore gab mata bulun bana mat dad siŋa diryen,” yinyinj.

³³ Irkeb mel gore wol henjbe, “Neŋbe Abrahamyen asem yago. Irde al kurat yufuk bana hen meten murungem moŋ ma teŋ hitinj. Niŋgeb daha yihim yenjbe megen niŋ kanduk bana ma hinayin dineŋ ha?” inaminj.

³⁴ Irkeb wol henjbe, “Fudinde wor po dineŋ hime, al kura mata bulun tiyyen gobe mata bulun yufukde gor po hen gote kanduk po teŋ hiyenj.

³⁵ Be, al kura al kurate yufukde hen murungem moŋ meten teŋ unen hiyen al gobe hugineŋ hitek gasuŋ miŋmoŋ hiyyenj. Goyenbe doyaŋ almiŋ gote urmiŋbe hugineŋ naniŋya hiriryenj.

³⁶ Niŋgeb ne Al Urmin gare mata buluntiŋ yad siŋa yirde dawarmeket fudinde wor po denjbe mata bulun bana ma wor po hinayinj.

³⁷ Denjbe Abrahamyen asem yago yeŋ nurde dunenj hime. Goyenbe bitiŋ bana gobe mata bulun beleŋ po makiŋ hitiŋ geb, merene nurtek ma hanj. Niŋgeb mununniŋ teŋ hanj gogo.

³⁸ Nebe Nanne beleŋ mata nikala nirke yenen himyen goyen po momoŋ dirde hime. Munanj denjbe nantiŋ beleŋ mere dirke nurdeb goyen po teŋ hanj,” yinyinj.

³⁹ Irkeb mel goreb, “Abrahambe adoniniŋ,” inaminj.

Irkeb, “Denjbe Abraham dirjēŋ weŋ manhan yeŋ mata teŋ hinhin goyen po teŋ hiwoŋ.

⁴⁰ Nebe mere fudinde Al Kurun hitte mat nurmiŋ goyen po momoŋ dirde himyen. Goyenpoga denjbe goke mununniŋ teŋ hanj. Abrahambe mata gwahade kura ma teŋ hinhin.

⁴¹ Niŋgeb denjbe adotinj beleŋ mata teŋ hiyen goyen po teŋ hanj,” yinyinj. Irkeb mel gore iginj ma nurdeb, “Neŋbe totpa dirinj moŋ. Adoniniŋbe Al Kurun unkureŋ gogo po,” inaminj.

⁴² Irkeb Yesu beleŋ, “Nebe Al Kurun hitte mat wamiriŋ hime geb, nantiŋbe fudinde Al Kurun manhan ne niŋ amaneŋ nurde hiwoŋ. Nebe dufayner ma wamiriŋ, yeŋ beleŋ nad nerke wamiriŋ.

⁴³ Denjbe merene epte ma nurtek geb, gogo merene miŋ bebak ma teŋ hanj.

⁴⁴ Denjbe adotinj Satanyen dirjēŋ weŋ. Irdeb adotinjde dufay bulun goyen po gama irde mata titek po dirde hi. Yeŋbe mata fudinde muŋ kura biŋ bana ma hi geb, miŋde mat wor po al gasa yirke kamde kamde al hiriŋ. Yeŋbe usi al, irde usi mere gote miŋ al.

⁴⁵ Niŋgeb mere fudinde dineŋ hime gega, ne niŋ hekkeŋ ma nurde hanj.

⁴⁶ Denj bana gayen ganuŋ al kura beleŋ mata bulun gwahade tiyan ninyenj? Nebe mere fudinde teŋ hime

gega, daniŋ ne niŋ hekken
ma nurde hanj?

⁴⁷ Al kura Al Kurunyenbe
meremiŋ nurde hiyen.
Ninjeb deŋbe Al Kurunyen
moŋ geb, Al Kurunyen mere
ma nurde hanj gogo,” yinyinj.

⁴⁸ Be, Yesu beleŋ gwaha
yinkeb Yuda mar gore wol
heŋbe, “Gebe Samaria niŋ
al, unjgura beleŋ ketal gurtiŋ
gintek gobe fudinde wor po
gintek,” inamiŋ.

⁴⁹ Irkeb wol heŋbe, “Nebe
unjgura ma ketal nurtiŋ
hime. Nebe Adone turuŋ
irde himekeb deŋ beleŋbe
son heŋ ne ma turuŋ nirde
hanj.

⁵⁰ Nebe deŋne turuŋ yaŋ
ird ird niŋ ma nurde hime.
Goyenbe deŋne turuŋ
yaŋ irtek albe unjkureŋ hi.
Ninjeb merem yaŋ nirde
hanj gobe yeŋ haniŋde kereŋ.

⁵¹ Fudinde wor po dineŋ
hime, al kura merene gama
iryenŋbe go ma kamyeŋ,”
yinyinj.

⁵² Be, Yuda mar gobe Yesu
mere tiyyiŋ goyen nurdeb,
“Hanjkab gebe unjgura ketal
gurtiŋ ha yeŋ nurde gun-
het. Abrahambe kamyiŋ,
irde Al Kurunyen mere basaŋ
mar manaj kamamiŋ. Gega
gebe, ‘Al kura merene gama
iryenŋbe go ma kamyeŋ,’ yeŋ
ha?

⁵³ Abrahamya Al Kurunyen
mere basaŋ maryabe ka-
mamiŋ. Munaŋ ge gayenbe
yeŋ folek? Al dahade go
goyenbe ge gago?” inamiŋ.

⁵⁴ Irkeb wol heŋbe, “Deŋne
turuŋ yaŋ ireŋbe miŋ
miŋmoŋ hiyyenj. Goyenbe
Nanne deŋ beleŋ Al Ku-
ruŋninj yeŋ hanj al gore
deŋne turuŋ yaŋ irde hi
geb.

⁵⁵ Deŋbe yeŋ ma nurd
uneŋ hanj gega, nebe nurde
uneŋ hime. Irdeb ne beleŋ al
goyen ma nurde uneŋ hime
yeweŋbe ne wor deŋ yara
usi al hewenj. Goyenbe nebe
nurde uneŋbe meremiŋ
gama irde himyen.

⁵⁶ Asetiŋ Abrahambe
ne megen gar waŋ waŋ
nalu goyen kenmewoŋ yeŋ
nuryiŋ. Irdeb keneŋbe aman
wor po hiriŋ,” yinyinj.

⁵⁷ Irkeb mel goreb, “Ge
gayen damage 50 ma henj hi
gega, Abraham kenariŋ?” in-
amiŋ.

⁵⁸ Irkeb wol heŋbe,
“Fudinde wor po dineŋ
hime, Abraham forok ma
yiriŋya nebe hinhem!”
yinyinj.

⁵⁹ Gwaha yinkeb mel gore
hora yadet mayniŋ tiyaminiŋ.
Irkeb bana kunte Al Ku-
ruŋyen ya balem goyen tubul
teŋ hoyanje kuriŋ.

9

*Al diliŋ titmiŋ kura sope
iryiŋ*

¹ Be, Yesu gob beleŋ kunte
heŋyabe al kura miliŋ beleŋ
diliŋ titmiŋ gwahade po
kawaŋ kirtiŋ goyen kinyiŋ.

² Irkeb komatmiŋ beleŋ,
“Rabai, ganuŋ beleŋ mata
buluŋ tiyyiŋ? Al gare ma

miliŋ naniŋ beleŋ tiyaryum geb, gago gwahade po kawaŋ hiriŋ?" inamiŋ.

³ Irkeb wol heŋbe, "Diliŋ titmiŋ gobe yinŋende mata buluŋ ma milinŋa naniŋyat mata buluŋ beleŋ ma iryiŋ. Gobe Al Kurunyen saŋŋiŋ yen hitte kawan forok yiyyen yeŋbe gwahade po kawaŋ hiriŋ.

⁴ Munaŋ neŋbe naŋa hikeya po nad nerke wamiriŋ al gote meteŋ teŋ hitek. Moŋgo kidoma hekeb epte ma meteŋ titek geb.

⁵ Nebe megen gar hime nature gabe alya bereya Al Kurun yikala yird yird hulsi geb," yinyiŋ.

⁶ Be, gwaha yineŋbe mulowore meyan teŋbe tigiri tike woŋa hekeb teŋ al gote diliŋde sam iryiŋ.

⁷ Gwaha irdeb, "Kuŋ Siloam fe alare delge hala," inyiŋ. (Siloam gote miŋbe Teŋ Kerke Kutin.) Irkeb al gobe kuŋ fete gor diliŋ haldebe diliŋ wuk yeke naŋkenenŋbe mulgaŋ heŋ wayyiŋ.

⁸ Irkeb tiyuŋminde niŋ maryak hakot diliŋ titmiŋ heŋ kaŋŋaŋ teŋ hike keneŋ hitiŋ mar goreb gusuŋŋan hamin. "Al gabe beleŋ keperde kaŋŋaŋ teŋ hiyen al go goyen moŋ?" yamin.

⁹ Irdeb al kura beleŋ, "Al diliŋ titmiŋ gar go goyen," yekeb kura beleŋbe, "Moŋ, yen moŋ. Al kura yen yara po be," yamin. Goyenbe al goreb, "Nebe yen han al

goyen," yinyiŋ.

¹⁰ Irkeb mel goreb, "Daha matbe igin heŋ gogo naŋkenha?" inamiŋ.

¹¹ Irkeb, "Al Yesu ineŋ hanjen al go gore woŋa irde delne sam yira. Irdeb, 'Kuŋ Siloam fe alare hala,' ninkeb kuŋ haldebe gago naŋkenhem," yinyiŋ.

¹² Gwaha yinkeb, "Al gobe dare hi?" ineŋ gusuŋŋan irkeb, "Go ma nurde hime," yinyiŋ.

¹³ Be, mel gore al goyen teŋ Farisi mar hitte tukamiŋ.

¹⁴ Be, Yesu beleŋ mulowo meyan irde tigiri teŋ gore po al diliŋ titmiŋ goyen sope iryiŋ nalu gobe Sabat nalu.

¹⁵ Niŋgeb Farisi mar wor yen beleŋ dahan mat diliŋ igin heke naŋkinyiŋ goke gusuŋŋan iramiŋ. Irkeb, "Yen beleŋ woŋa teŋ delner sam irke kuŋ fete delne haldebe naŋkenhem," yinyiŋ.

¹⁶ Irkeb Farisi mar kura beleŋ, "Al gobe Sabat nature niŋ mata ma gama ira geb, yenbe Al Kurun hitte mat ma watŋiŋ geb," yamin. Goyenbe kura beleŋbe, "Gwahade kenem mata buluŋ al beleŋbe dahadem mata tiŋŋeŋ turnuŋ yan Al Kurun beleŋ po ga yirtek goyen yirde hi?" yineŋ gusuŋŋan hamin. Be, mel gobe gwaha teŋ yinŋen uliŋ kadom mohoŋde tiyamin.

¹⁷ Be, gwaha teŋ kuŋ kuŋ funaŋbe al diliŋ igin hiriŋ al goyen gusuŋŋan iramiŋ. "Delge sope ira al

gobe ganuŋ yeŋ nurde ha?" inamiŋ. Irkeb al goreb, "Yeŋbe Al Kurunyen mere basaŋ al geb," yinyiŋ.

¹⁸ Be, Yuda marte doyan marbe al diliŋ titmiŋ gega sope irke naŋkinyiŋ goyen fudinde yeŋ ma nuramiŋ. Irdeb miliŋya naniŋya niŋ keya heke wayaryum.

¹⁹ Wakeb, "Al gayenbe urtirin? Irde yeŋbe diliŋ titmiŋ gwahade po kawaŋ hiriŋ yeŋ haryen go goyen? Goyenbe dahade niŋgeb haŋkabe naŋkenen hi?" yineŋ gusuŋaŋ yiramiŋ.

²⁰ Irkeb al gote naniŋya miliŋya beleŋ wol heŋbe, "Gabe urdere. Irdeb diliŋ titmiŋ gwahade po kawaŋ hiriŋ gobe nurde har.

²¹ Goyenbe daha mat naŋkena, irde ganuŋ beleŋ sope ira gobe ma nurde har. Yeŋbe parguwak geb, yiŋgen momoŋ diryen geb, gusuŋaŋ irnaŋ" yinaryum.

²² Be, Yuda marte doyan mar gobe bikkenj mere sege irdeb, "Al kura Yesube Mesaia yekeb takira titek. Irkeb gabu yaniniŋde epte ma wanayiŋ," yeŋ mere mayamiŋ. Niŋgeb naniŋya miliŋya go mere goyen nuraryumde geb, doyan mar goke kafura heŋbe,

²³ "Yiŋgen gusuŋaŋ irnaŋ. Yeŋbe parguwak geb," yinaryum gogo.

²⁴ Be, sopte al diliŋ titmiŋ go inke wayyiŋ. Irkeb, "Delge sope ira al gobe mata buluŋ al yeŋ nurde uneŋ

hite. Niŋgeb al go dejen turŋuŋ yaŋ irtiŋeŋbe Al Kuруŋ dejen turŋuŋ yaŋ ira ko," inamiŋ.

²⁵ Irkeb wol heŋbe, "Al gobe mata buluŋ al ma gwahade moŋ gobe ma nurhem. Goyenpoga nebe delne titmiŋ hinhem gega, gago naŋkenhem go po ga nurde hime," yinyiŋ.

²⁶ Gwaha yinkeb mel goreb, "Daha daha gira? Daha mat delge sope irke naŋkenha?" ineŋ gusuŋaŋ iramiŋ.

²⁷ Irkeb wol heŋbe, "Nebe bikkenj momoŋ dirhem gega, merene ma nurhaŋ. Gega daninj sopte nurniŋ teŋ han? Deŋ manaŋ yende komatmiŋ hiniŋ yeŋ teŋ han?" yinyiŋ.

²⁸ Gwaha yinkeb mel goreb sukal irde, "Ge po gab al gote komatmiŋ! Neŋbe Moseyen komat geb!

²⁹ Mosebe Al Kurun beleŋ mere iryiŋ gobe nurde hite. Goyenbe al gobe gor kura mat wayuŋ yeŋ ma po nurde uneŋ hite," yamin.

³⁰ Irkeb wol heŋbe, "Be, deŋ beleŋ al gobe gor kura mat wayuŋ yeŋ ma nurde hite yeŋ han gobe kukuwamneŋ wor po. Gega nebe al gore sope nirke gago naŋkenen hime.

³¹ Al Kurunbe mata buluŋ marte merebe go ma wol heŋ yuneŋ hiyen. Muŋaŋ Al Kurun palap irde duſaymiŋ gama irde han mar gote merebe nurde wol heŋ hiyen yeŋ nurde hityen.

³² Irde al kura al diliŋ titmiŋ gwahade po kawaŋ hitiŋ goyen sope irke naŋkintiŋ baranen kura ma po nurde hityen.

³³ Sope nira al gobe Al Kurun hitte mat ma wayuŋ manhan det kura ma irwoŋ, ”yinyiŋ.

³⁴ Gwaha yinkeb mel gore wol heŋbe, ”Gebe mata buluŋ bana po kawaŋ heŋkuŋ kurun hawaŋ. Niŋgeb danen ge gahade gare saba direŋ teŋ ha!” inenbe gabu yaminde mat hugineŋ takira tiyamiŋ.

³⁵ Be, Yesu gob al diliŋ titmiŋ goyen Yuda marte doyan mar beleŋ takira tiyamiŋ gote mere momoŋ nuryiŋ. Irdeb al goyen keneŋbe, ”Ge gayen Al Urmiŋ niŋ dufayge tareŋ irha?” inyiŋ.

³⁶ Irkeb al goreb, ”Doyaŋ al, yenbe al ganuŋ? Momon nira. Irkeb yen ge dufayne tareŋ ireŋ,” inyiŋ.

³⁷ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, ”Al gobe bikken kenha. Fudinde wor po, al gobe mere girde hime al ne gago po geb,” inyiŋ.

³⁸ Irkeb al goreb, ”Doyaŋ Al Kurun, ge niŋ dufayne sanŋiŋ irhem,” inenbe dokolhon yuguluŋ teŋ turuŋ iryiŋ.

³⁹ Irkeb, ”Nebe al iginja buluŋya pota yird yird niŋ megen gar wamiriŋ. Gogab ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayiŋ marbe diliŋ titmiŋ gega naŋkinyen go gwahade Al Kurunyen dufay keŋkela

bebak tinayiŋ. Munaj al kura harhok nunnayiŋ marbe al kura diliŋ titmiŋ yara Al Kurunyen dufay epte ma bebak tinayiŋ,” inyiŋ.

⁴⁰ Irkeb Farisi mar kura yeŋya hinhan gore nurdeb, ”Gebe neŋ gayen wor diltiŋ titmiŋ dineŋ ha?” inamiŋ.

⁴¹ Irkeb wol heŋbe, ”Deŋbe dindiken ge yen, ’Dilniniŋ titmiŋ geb, Al Kurunyen mere keneŋ bebak ma teŋ hite,’ yen haŋ manhan Al Kurun beleŋ mata buluŋ mar ma dinwoŋ. Goyenbe dindiken, ’Neŋbe dilniniŋ titmiŋ moŋ, iŋiŋ Al Kurunyen mere keneŋ bebak teŋ hite,’ yen haŋ geb, bikken mata buluŋ bana haŋ yen deneŋ hime,” yinyiŋ.

10

Sipsipyā doyaŋ almiŋya

¹ Be, Yesu go sopte gaha yinyiŋ: ”Fudinde wor po dineŋ hime, al kura sipsip niŋ koya kirtiŋ goyen yamemde mat ma waŋ koya go nandu urde hurkuyen al gobe kawe maryā al gasa yirniŋ yirniŋ yirde detmiŋ kawem yade hanjen maryā geb.

² Goyenbe sipsip doyaŋ al wor pobe sipsip koya gote yamere mat waŋ hurkuyen.

³ Irkeb sipsip koya gote yame doyaŋ irde hi al goreb yame fegelde unyen. Irkeb hurkuŋ sipsipmiŋ goyen deŋe yurke tumŋaŋ wakeb bul yirde siŋare yukuyen.

⁴ Be, sipsipmiŋ yiŋgende go po yade siŋare yukunbe

yin̄gen̄ wa mehen̄ hen̄ kun̄ hen̄ya mere yirde hiyen̄. Irkeb melak nurde hanjen̄ geb, yen̄ po gama irnayin̄.

⁵ Goyenbe al tijen̄be epte ma wor po gama irnayin̄. Fudinde, sipsip gobe al tijen̄ gote melak ma nurde hanjen̄ geb, kenej̄ yilwa irde busaharnayin̄,” yinyiŋ̄.

⁶ Be, Yesube maya mere gwaha mat yiryiŋ̄ gega, sabamin̄ nurde hinhan marbe goke dinen̄ hi yej̄ ma bebak tiyamiŋ̄.

⁷ Niŋgeb Yesu gore sopte gaha yinyiŋ̄: “Fudinde wor po dinen̄ hime, nebe sipsip niŋ̄ koya kirtin̄ gote yame.

⁸ Niŋgeb al kura asogo nirde nej̄ wa nej̄ wa tej̄ hanjen̄ mar kuruj̄ gobe kawe marya al gasa yirniŋ̄ yirniŋ̄ yirde detmiŋ̄ kawem yade hanjen̄ marya geb, sipsip gore meremiŋ̄ ma nuramiŋ̄.

⁹ Nebe yame yara. Niŋgeb al kura ne hitte mat wan̄ Al Kuruj̄ hire gor hurkuyen̄be det kura belej̄ epte ma buluŋ̄ iryen̄. Al gobe sipsip belej̄ koya binde hurkuj̄ usaj̄ hen̄ siŋare katej̄ yamuŋ̄ nene hanjen̄ go gwahade goyen̄ igin̄ po hiyen̄.

¹⁰ Kawe albe sipsip kawe tej̄ gasa yirde buluŋ̄ buluŋ̄ yireŋ̄ yen̄ wan̄ hiyen̄. Goyen-poga nebe merene nurde haŋ̄ mar gob Al Kurunȳa hugiŋ̄en̄ hej̄ hej̄ goyen̄ yuneŋ̄. Irkeb mel gobe Al Kurunȳa hugiŋ̄en̄ hinayin̄ goyenbe igin̄ wor po hinayin̄.

¹¹ “Be, nebe sipsip doyan̄ al igin̄. Sipsip doyan̄ al igin̄be sipsipmiŋ̄ ge tej̄ yin̄gen̄ kamde kamde nin̄ ma nurde hiyen̄. Igin̄ kamyen̄.

¹² Goyenbe al damu irke ga sipsip doyan̄ yirde hiyen̄ al gobe sipsip gote miŋ̄ al moŋ̄. Niŋgeb kulu duwi kura wake kenej̄be sipsip goyen̄ gor po okohom yubul tej̄ busaharyen̄. Irkeb kulu duwi belej̄ sipsip goyen̄ yisike burgagaw kernayin̄.

¹³ Al gobe damu irke hora niŋ̄ po nurde sipsip doyan̄ yirde hiyen̄ geb, sipsip goke ma nurde busaharyen̄.

¹⁴⁻¹⁵ “Be, nebe sipsip doyan̄ al igin̄. Nanne belej̄ nud nunej̄ hi, irkeb ne wor nud unej̄ hime. Gwahade goyen̄ po, nebe sipsipne nurde yunej̄ hime, irke sipsipne wor nud nunej̄ haŋ̄. Irde sipsipneŋ̄ tej̄ kame yeŋ̄be igin̄ kameŋ̄.

¹⁶ Nebe sipsipne hoyan̄ manan̄ haŋ̄. Gobe koya bana gor ma haŋ̄. Goyenbe go manan̄ yawareŋ̄. Yeŋ̄ manan̄ melakne nurnayin̄. Irde sipsip koya bana haŋ̄ goya tumjan̄ hike doyan̄ yird yird al manan̄ ne nuŋkureŋ̄ po hej̄.

¹⁷ “Nebe kame sopte huwareŋ̄ yeŋ̄ nurdeb Nan-ner alya bereya goke tej̄ kameŋ̄. Niŋgeb Nan-nebe goke tej̄ ne gayen bubulkuŋ̄ne wor po yeŋ̄ nurde nunej̄ hi.

¹⁸ Al kura belej̄ tareŋ̄miŋ̄de epte ma mununke kameŋ̄.

Nebe alya bereya goke kame yenjbe iginj kamenj, irde sopte huware yenjbe iginj huwarenj. Go tiyenj gobe Adone belej gwaha tiyayinj ninyij geb, gogo tiyenj,” yinyinj.

¹⁹ Be, mere tiyyinj goyen nurdeb Yuda mar belej sopte yinjgenj ulij kadom mohonje tiyamiñj.

²⁰ Al budambe, “Al gabe unjgura ketal urtiñ geb, kukuwa wor po! Niñgeb daniñ meremiñj nurde hanj?” yamiñj.

²¹ Goyenbe kurabe, “Meremiñjbe unjgura ketal urtiñ al belej mere titiñ yara moj. Unjgurabe al dilinj titmiñ iginj sope iryenj? Epte moj geb,” yamiñj.

Yuda mar tumjanj Yesu asogo iramiñj

²² Be, kuñ kuñ gabu nalu kuruñ kura “Ya Balem Al Kuruñ Untek” ineñ hanjenj goyen Jerusalem forok yirinj. Goyenterbe naña uysuñ wor po heñj heñj nalu.*

²³ Be, Yesube Al Kurunyen ya balem bana ya kawan yulyanjenj kura Solomonyen Paranda ineñ hanjenj bana goyañ kuñ hinhin.

²⁴ Irkeb Yuda mar belej wañj Yesu kalyaj kerdeb, “Daha naña gab nebe al gwahade yenj bebak dirkeb kukuwamjenj ma nurtek? Gebe Mesaia kenem bebak po dirayinj,” inamiñj.

²⁵ Irkeb Yesu belej wol herjbe, “Nebe momonj

dirmiñ gega, merene goyen fudinde yenj ma nurde hanj. Mata tinenj turjuñ yan ne belej Nanner sanjinje forok yirde himyen goreb nebe al gwahade yenj dikala dirde hanj.

²⁶ Goyenbe denjbe nere sipsip moj geb, merene fudinde yenj ma nurde hanj.

²⁷ Nere sipsipbe melakne nurde gama nirde hanj. Ne wor sipsip go nud yuneñ hime.

²⁸ Nebe Al Kurunya hugineñ henj henj goyen yenj yuneñ himyen. Niñgeb go ma po buluñ henayinj. Irdeb al kura belej hanner mat epte ma sipsipne kura goraj niryenj.

²⁹ Nanne belej alya bereyaminj sipsip yara goyen ne nuntinj. Yenjbe tareñmij kuruñ wor po. Niñgeb sipsip goyen yenj doyañ yirde hiyende mat epte ma al kura belej goraj yiryeñ.

³⁰ Neya Adoneyabe unkureñ po geb,” yinyinj.

³¹ Be, Yesu belej gwaha yinkeb mel gore sopte hora yadeb mayniñ tiyamiñj.

³² Goyenbe Yesu belej yinyinj. “Nebe metej iginj wor po forok yirde dunenj himyen. Gega metej iginj damiñ goyen goke iginj ma nurde mununnin teñ hanj?” yinyinj.

³³ Irkeb mel gore wol heñjbe, “Neñjbe mata tinenj forok yirde hayen goyen

* **10:22:** Naña uysuñ wor po heñj heñj nalu gobe ais kateñ hiyen geb, anutayen mere matbe “winta” yenj hanjenj.

goke ma mugunniŋ teŋ hite. Goyenbe gebe al neŋ yara po gore, ‘Nebe Al Kuruŋ,’ yeŋ ha gobe Al Kuruŋ sukal irde ha geb, goke mugunniŋ teŋ hite,” inaminj.

³⁴ Irkeb wol heŋbe, “Dende sabarebe Al Kuruŋ beleŋ Israel marte doyan mar kura turuŋ yirdeb, ‘Deŋbe nigeŋ yara,’ gwaha yitiŋ goyen kappyan ma heŋ hanjen?”

³⁵ Al Kuruŋ beleŋ mereminj yunyiŋ mar goyen, ‘Deŋbe nigeŋ yara,’ yinyiŋ. Al Kuruŋyen asaŋde niŋ merebe fudinde wor po epte ma usi yetek.

³⁶ Nebe Adone beleŋ basiŋa nirde nad nerke megen gar wamirinj. Niŋgeb nebe Israel marte doyan mar kura Al Kuruŋ beleŋ, ‘Deŋbe nigeŋ yara,’ yinyiŋ mar gote folek. Gega dahade niŋgeb nebe Al Kuruŋ Urmıŋ yemekeb deŋ beleŋ Al Kuruŋ sukal irha ninhaŋ?

³⁷ Ne beleŋ Adoner meten ma teŋ himeke neneŋbe dufaytiŋ ne niŋ tareŋ ma irnayinj.

³⁸ Goyenbe gwaha teŋ hime kenem ne niŋ hekken nurnayinj. Gega gwaha teŋ teŋmiŋ meteŋen kenem mata tiŋen turjuŋ yan forok yirde himyen go po yeneŋbe fudinde yeŋ nurnayinj. Gogab Adonebe neya hike, nebe yeŋya har goyen bebak tinayinj. Irde yeŋya neyabe uŋkureŋ po yeŋ nurnayinj,” yinyiŋ.

³⁹ Be, mereminj goke mel

gore sopte teŋ mayniŋ tiyamiŋ. Gega isal po uryinj.

⁴⁰ Be, gor matbe Yodan fe siŋa kurhan hanjkapyä Yon beleŋ al baptais yirde hinhin beleŋ gonj kuriŋ. Irdeb gonj hinhin.

⁴¹ Irkeb al budam yeŋ hitte wayamiŋ. Irdeb, “Yonbe mata tiŋen turjuŋ yan kurayen kurayen ma forok yiryinj. Goyenbe yeŋ beleŋ al gake tagalde hinhin gobe fudinde wor po,” yamiŋ.

⁴² Irdeb go gasuŋde gorbe al budam yeŋ ge dufaymiŋ saŋiŋ iramiŋ.

11

Lasarus kamyiŋ

¹ Be, al kura deŋem Lasarus goyen garbam buluŋ po hiriŋ. Yeŋbe Betani tiyuŋde niŋ al. Betani gobe Mariaya babam Martayat tiyuŋ.

² Maria gobe he fimiŋ hamiŋ kusamuŋ gore po Doyaŋ Al Kuruŋyen kahajde wogorde tonan yuwalŋen beleŋ po utma tiyyiŋ bere go goyen. Be, kulinj Lasarusbe garbam iryiŋ.

³ Niŋgeb ire babamya goreb Yesu niŋ keya heŋbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, kadge amaŋen wor po nurde uneŋ hayen al gobe garbam hihi,” yaryum.

⁴ Irkeb Yesu gobe mere go nurdeb, “Garbam goreb Lasarus mayke kamyen. Goyenbe hugiŋen ma kamyen. Al Kuruŋ deŋem turjuŋ yan ird ird niŋ

garbam go forok yiyuŋ. Irde ne Al Urmiŋ gayen al beleŋ Lasarus hitte mata forok ireŋ goyen keneŋbe deŋne turnjuŋ yaŋ irnayiŋ,” yiriŋ.

⁵ Yesube Martaya hayminya kulin Lasarusya niŋ amanęŋ wor po nurde yuneŋ hinhin.

⁶ Goyenbe Lasarus garbam hiriŋ mere momonębe nuryiŋ gega, hinhinde gor po sopte wawuŋ irawa firyiŋ.

⁷ Irde gab komatmiŋ yago goyen, “Mulgaŋ heŋ Yudia naŋare kuniŋ,” yinyiŋ.

⁸ Irkeb komatmiŋ beleŋ inamiŋ. “Goyenbe Rabai, gorbe Yuda mar beleŋ horare soŋ mugunaŋ go. Gega sopte mulgaŋ heŋ gor kweŋ teŋ ha?” inamiŋ.

⁹ Gwaha inkeb yeŋ kamtek nalube hako geb, go ma mununnayiŋ yineŋbe maya mere mat gaha yinyiŋ: “Wampot mat wawuŋbana naŋa kurkuyeŋ go kahal banaabe awa 12 hanjen. Niŋgeb naŋa temeyde hikeyabe albe iŋiŋ dawet keŋkela yennayiŋ geb, al kura beleŋyaŋ kuŋ henya epte ma kukuhuk uryeŋ.

¹⁰ Goyenbe wawuŋbe kidoma geb, beleŋ kuŋ heŋbe takteŋ mayyeŋ,” yinyiŋ.

¹¹ Be, gwaha yineŋbe sopte po, “Kadniniŋ Lasarusbe ferde hi niŋgeb, ne beleŋ kuŋbe isaŋ heweŋ tihim,” yinyiŋ.

¹² Irkeb komatmiŋ beleŋ wol heŋbe, “Doyaŋ Al Kurun,

yeŋbe dulin ferde hi gob iŋiŋ hiyyeŋ,” inamiŋ.

¹³ Goyenbe Yesube Lasarus goyen kamyiŋ goke yinyiŋ. Gega komatmiŋbe fudinde ferd ferd niŋ dineŋ hi yeŋ nuramiŋ.

¹⁴ Be, mel gore gwahade nuramiŋ geb, Yesu beleŋ kawan po yinyiŋ. “Lasarusbe kamuŋ.

¹⁵ Goyenbe ne beleŋ yeŋ hitte mata kura forok irmeke keneŋbe ne niŋ dufaytiŋ tareŋ irnayiŋ yeŋbe gogo Lasarus hitte araneŋ ma kumiŋ goke amanęŋ nurhem. Goyenbe hanjkabe wake yeŋ hitte kuniŋ,” yinyiŋ.

¹⁶ Irkeb komatmiŋ kura Tomas, deŋem kurabe Didimus gore diŋuŋ hoyan yinyiŋ. “Neŋ manan tumjaŋ kuniŋ. Gogab yeŋya tumjaŋ kamtek geb,” yinyiŋ.

¹⁷ Be, Yesu go Betani forok yiriŋ. Irdeb, “Lasarusbe bikkeŋ gote yereŋ horabok mete bana mete tiyaŋ,” yeke nuryiŋ.

¹⁸ Betani mat Yerusalembe 3 kilomita gwahade po, gi-saw wor po mon.

¹⁹ Niŋgeb Yuda mar budam beleŋ ire babamya gote kulin kamyiŋ goke kuŋ biŋ yurum yirniŋ yeŋ wayamiŋ.

²⁰ Be, Marta go Yesu wan hinhin mere momonę go nurdeb kuŋ beleŋ tupi tiye yeŋ kuriŋ. Goyenbe Mariabe yare hinhin.

²¹ Be, Marta beleŋ kuŋ Yesu keneŋbe, “Doyaŋ Al Kurun, ge gar hinhan manhan kolnebe go ma kamwoŋ.

22 Goyenbe hanjka gayen wor det kuraŋ Al Kurun gusuŋaŋ irkeb gunyeŋ yeŋ nurde hime,” inyiŋ.

23 Irkeb Yesu beleŋ, “Kolgebe sopte huwaryen,” inyiŋ.

24 Irkeb Marta beleŋ wol heŋbe, “Nalu funaŋde al kamtiŋ huward huward nałurebe yeŋ manaŋ sopte huwaryen gob nurde hime,” inyiŋ.

25 Irkeb, “Al kamtiŋde mat huwarnayin, irde Al Kurunya hugiŋeŋ hinayin gote miŋ albe ne gago. Niŋgeb al kura ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ kamyen gobe sopte huwaryen.

26 Irde al dufaymiŋ ne niŋ saŋiŋ irde Al Kurunya hugiŋeŋ hinayin marbe Al Kurun diliŋde al kamtiŋ ma hinayin. Ga ginhem gayen fudinde yeŋ nurde ha?” inyiŋ.

27 Gwaha inkeb Marta beleŋ, “Gwaha, Doyaŋ Al Kurun, gebe fudinde wor po Mesaia, Al Kurun Urmıŋ megen gar wayyen yitiŋ al go goyen yeŋ nurde hime,” inyiŋ.

28 Gwaha inerŋbe mulgaŋ heŋ kuŋ haymiŋ Maria muŋ po hoy irdeb, “Tisabe waya. Irde ge niŋ gusuŋaŋ heŋ hi,” inyiŋ.

29 Irkeb Maria gob aran po huwarde Yesu hitte kuriŋ.

30 Be, Yesu gobe tiyuŋde ma forok yiriŋ. Martaya mere tiyaryumde gor po hin-hin.

31 Be, Yuda mar yare gor heŋ Maria biŋ yurum irde hinhan mar goyen Maria beleŋ bemeļ po huwarde kat kuke keneŋbe bembare kuŋ eseŋ wet kuŋ hi yeŋbe gama irde kwamiŋ.

32 Be, Maria gobe kuŋ Yesu hinhinde gor forok yeŋ keneŋbe kahaŋ miŋde kateŋ dokolhoŋ yuguluŋ terbe, “Doyaŋ Al Kurun, ge gar hinhan manhan gob kolnebe go ma kamwoŋ,” inyiŋ.

33 Be, Mariaya Yuda mar yeŋ gama irde wayamıŋ morya goyen tumňaŋ eseŋ hike Yesu beleŋ yeneŋbe Yesu wor biŋde mat mel goke buniŋeŋ wor po nurde biŋ kanduk hiriŋ.

34 Irdeb, “Dare mete tiyan?” yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb mel gore wol heŋbe, “Doyaŋ Al Kurun, wake kuniŋ. Irde ga kena,” inamiŋ.

35 Be, Yesu go diliŋ fimiŋ katyiŋ.

36 Irkeb Yuda mar goreb, “Go kennaj, Lasarus niŋ amanęŋ wor po nurde hiyen geb gogo esa,” yamiŋ.

37 Goyenbe al kura beleŋ, “Yeŋbe al diliŋ titmiŋ sope irke naŋkinuŋ. Gega Lasarusbe danıŋ ma sope irke gogo kamuŋ?” yamiŋ.

Lasarus kamtiŋde mat isaq hiriŋ

38 Be, Yesu go sopte po buniŋeŋ wor po nurdebe bembare kuriŋ. Bemba gobe horabok, irdeb hora kuruŋ

kura kañ kañ irde yamem
goyen tatiñ hinhin.

³⁹ Be, Yesu beleñ, "Hora
ga teñ siña irnañ," yinyiñ.
Irkeb al kamtiñ gote babam
Marta beleñ, "Goyenbe,
Doyañ Al Kurun, kolne
hakwambe bembabana hike
wawuñ sipte hihi geb hamij
buluñ hihi," inyiñ.

⁴⁰ Gwaha inkeb, "Dufayge
ne niñ tareñ irayiñbe Al
Kuruñyen tareñ turjuñ yañ
goyen kenayiñ ma ginhem?"
inyiñ.

⁴¹ Irkeb mel goreb hora
kurun goyen teñ siña iramiñ.
Irkeb Yesu beleñ kotañ
kañbe, "Ado, merene nurha
goke igin wor po nurd
gunhem.

⁴² Nebe merene hugiñej
nurde hayen goyen nurde
himyen. Goyenbe al gar
harde hanj gake teñbe gago
gineñ hime. Gogab nebe ge
beleñ nad nerke wamirin
goyen fudinde yeñ nur
nayiñ," yiriñ.

⁴³ Gwaha yeñbe Yesu go
uguñ po, "Lasarus, siñare
kata," inyiñ.

⁴⁴ Irkeb al kamtiñ gobe
haninya kahanja amil beleñ
po bili irde kimin mala titiñ
goyen siñare katyiñ. Irkeb
Yesu beleñ, "Bembare niñ
amil go hol irde unenbe
tubul tike kwi," yinyiñ.

*Yesu mayke kami yeñ mere
sege iramiñ*

⁴⁵ Be, Yuda mar budam
Maria kinniñ yeñ wayamiñ
mar goyen Yesu mata tiyyiñ

goyen keneñbe yeñ ge du
faymiñ sañiñ iramiñ.

⁴⁶ Goyenbe kuramiñbe
Farisi mar hitte kuñbe Yesu
mata tiyyiñ goyen momoñ
yiramiñ.

⁴⁷ Irkeb Al Kurun dolon
ird ird mata doyañ mar pris
buda gote karkuwañmiñya
Farisi marya beleñ mere sege
irniñ yeñ Yuda marte doyañ
mar hoy yiramiñ. Hoy yirke
wakeb, "Be, neñbe daha
titek? Al gabe mata tiñej
turjuñ yañ wor po forok
yirde hi.

⁴⁸ Al gayen tubul titeke
gwahade po teñ hiyen gobe
al tumjañ yeñ ge dufaymiñ
sañiñ irniñ tahañ. Irkeb
Roma gabman beleñ wañbe
nende Al Kuruñyen ya
balemya alya bereya tumjañ
gwamuñ yurnaiñ geb,"
yamiñ.

⁴⁹⁻⁵⁰ Irkeb pris buda gote
karkuwañmiñ bana goj
kura deñembe Kaiafas goreb
tareñ po, "Deñbe det kura
ma wor po nurde hanj.
Nañaniniña neñ almemya
tumjañ buluñ hetek gobe
igin moñ. Niñgeb al uñküreñ
gare po kamyeñ gab kanduk
kurun goyen kentek moñ,"
yinyiñ. Kaiafas gobe Yesu
hinhin goyenter pris marte
kuruñmiñ heñ meten teñ
hiyen al.

⁵¹ Be, Kaiafas gore mere
tiyyiñ gobe mali dufaymiñde
ma mere tiyyiñ. Yeñbe dama
goyenter pris buda gote ku
ruñmiñ heñ meten teñ hin
hin geb, Yesu goyen Yuda

12

mar niŋ teŋ kamyen yeqbe
gogo mata kame forok yetek
goke tagalyinj.

⁵² Irde Yuda mar muŋ po
moŋ, Al Kurunyen dirjen
weŋ hoyanje hoyanje hanj
wor yawan tumjan gabu
yirde uŋkurenj po iryen goke
teŋ kamyen goyen wor taga-
lyinj.

⁵³ Niŋgeb gor matbe mel
gobe Yesu daha mat kura
mayteke kamyen yeŋ beleŋ
niŋ naŋkenenj hinhān.

⁵⁴ Niŋgeb Yesube goke
teŋbe Yuda mar diliŋyan ma
kuŋ hinhān. Gwaha titjenbe
yubul teŋ sawsawa naŋa
bindere tiyuŋ kura Efraim
inen hanjende komatmiŋya
kuŋbe gor hinhān.

⁵⁵ Be, Yuda marte gabu
nalu kuruŋ kura Pasoba
goyen binde binde heŋ
hinhān. Irkeb al budam
Pasoba nalu ma forok yekeya
ulŋ wuk yird yird mata titek
yeŋbe Yerusalem hurkuŋ
hinhān.

⁵⁶ Irkeb Yuda marte doyan
marbe Yesu niŋ hugineŋ
naŋkenenj hinhān. Irdeb
yinjen ulŋ kadom gusuŋjan
gird teŋbe, “Dahade nurde
han? Pasoba gabu nalore
gayen ma po wayyen yeŋ
nurde han?” yaminj.

⁵⁷ Goyenbe pris buda
gote karkuwaŋmiŋya Farisi
marya beleŋbe al momoŋ
yiramiŋ. “Al kura Yesu
goyen gor hi yeŋ nurdeb wan
momoŋ dirkeb kuŋ teŋ fere
titek,” yinamiŋ.

*Maria beleŋ he fimiŋ
hamiŋ kusamuŋ goyen Yesu
kahajde wogoryij*

*(Matiyu 26:6-13; Mak
14:3-9)*

¹ Be, Pasoba nalu goyen
nalu 6 po heŋ gab forok yetek
hekeb Yesu go Lasarusyen
tiyuŋ Betani kuŋ forok yirinj.
Lasarusbe kamtiŋde mat
Yesu beleŋ isaŋ hiriŋ al go
goyen.

² Be, gorbe Yesu niŋ teŋ
binge kaŋbe Marta beleŋ
binge go gale heŋ hinhān.
Goya goyenbe Lasarusbe
binge niniŋ yeŋ gor gabu
iramiŋ mar goyen bingē nen
nen gasuŋde keperde hinhān.

³ Be, mel go gwaha teŋ
hikeyabe Maria beleŋ nat he
fimiŋ hamiŋ kusamuŋ wor
po, irde damumbe hende
wor po goyen tawaŋbe
tumjanj po Yesu kahajde
wogordeb tonaj yuwaljen
beleŋ po utma tiyyinj. Irkeb
he fimiŋ wok iryinj gote
hamiŋ igiŋ muŋ gore po ya
go ep iryinj.

⁴ Goyenbe Yesuyen kom-
matmiŋ kura Yudas Iskariot
beleŋ Maria mata tiyyinj
goke igiŋ ma nuryinj. Al
gobe kame Yesu goyen asogo
haniŋde kiriyin al go goyen.

⁵ Be, al goreb, “Nat he
fimiŋ gabe al kura dama
uŋkurenj meten teŋ hora
tiyyen go goya tuŋande.
Niŋgeb det fimiŋ ga damu
tikeb gote murungem teŋ al
buniŋen yuntewoŋ,” yirinj.

6 Goyenbe Yudasbe al buniñej goke wor po ma nurde hinhin. Yeñbe kawe al geb, gogo gwaha mat mere tiyyinj. Yeñbe Yesuya komatminjä gote hora doyan irde hiyen al gega, hanķayen hanķayen hora go kawemde nene hiyen.

7 Be, Yudas go gwaha yekeb Yesu beleñ wol henjbe, "Tubul tinañ. Yeñ beleñ hanķa det fimiñ hamij igin muñ go teñ gwaha nira gobe kame mete nird nird ge sam nirnayinj goke gitik teñ teñ ge gwaha nira.

8 Al buniñejbe denja huginjēñ hinayinj. Goyenpoga nebe denja huginjēñ ma hitek geb," yinyinj.

9 Be, goya goyenbe Yuda mar buda kuruñ beleñ Yesu go ya goyenter hi yeñ nurdeb wayamiñ. Goyenbe Yesu yeñ ge po monj, Lazarus kamtiñde mat huwaryinj goyen manaj kinnij yeñ wayamiñ.

10-11 Yuda mar budam Lazarus go keneñbe Yesu hitte kuñ dufaymiñ yeñ ge tarenj irde hinhan. Ningeb pris buda gote karkuwañmiñ beleñ Lazarus manaj mayteke kami yeñ mere sege iramiñ.

*Mesaia Yerusalem kuriñ
(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)*

12 Be, ferd fay urkeb al buda kuruñ Pasoba gabu nalu kuruñ goke Yerusalem wayamiñ mar gore Yesube

Yerusalem kuñ hinhin goyen mere momoñmiñ nuramiñ.

13 Irdeb patila yuwalñeñ yufuñ teñ yad kuñbe tupi teñ waniñ yeñbe kuware goha yamiñ:

"Al Kurun turun irniñ ko!
Doyañ Al Kurunyen deñemde
wanj hi al gobe Al Ku-
run beleñ guram irde
sanjinj iryen!"

Israel marte Doyañ Al Ku-
runbe Al Kurun beleñ
guram iryen!" yamiñ.
Tikiñ 118:25-26

14 Be, Yesu go Al Kurunyen asañde katiñ gwahade po, donki foñej kura keneñbe go hende kipiryinj. Mata tiyyinj goke teñ asañde katiñbe ga-
hade:

15 "Deñ Saion taunde niñ
mar, kafura ma
henayinj."

Doyañ Al Kuruntiñ kuruñ
donki foñej hende
wanj hi go kennanj," yi-
tinj hi. *Sekaraia
9:9*

16 Goyenbe hanķapyabe mata goyen goke komatmiñ yagobe bebak ma tiyamiñ. Goyenbe kame Yesu go Al Kurun hitte mulgañ heñ hurkuñ deñe turñuñ yan tirinj kamere gab Yesu mata tiyyinj goke Al Kurunyen asañde katiñ hi goyen bebak tiyamiñ. Irde al buda kuruñ gore yeñ ge mata tiyamiñ go wor gwahade po katiñ hi goyen go bebak tiyamiñ.

17 Be, al buda Yesuya hikeya Lazarus kamyinj goyen yeñ beleñ yeke horabok metere mat

huwaryinj go kenamiñ mar gore gote mere momoñ tagalde tukamiñ.

¹⁸ Irkeb al budam wor po mata tiñej turñuj yañ forok iryinj goyen nuramiñ geb, kunj tupi tiniñ yen kwamiñ.

¹⁹ Niñgeb go yenenbe Farisi mar go yiñgeñ ulinj mere teñbe, “Ga kennaj! Al buda kuruj gabe dubul teñ yen po gama irde pasi hiniñ tahanj geb!” yamiñ.

Yesube kamyen goke tagalyinj

²⁰ Be, Pasoba gabu nalure Al Kuruj doloj irniñ yen Yerusalem hurkamiñ mar bana goñbe Grik mar manaj hinhan.

²¹ Mel gore Galili nañja bana niñ taun kura Betsaida niñ al Filip hitte wayamiñ. Wañbe, “Neñbe Yesu kinnij wor po yen nurde hite,” inamiñ.

²² Irkeb Filip beleñ Andru hitte kunj momoñ iryinj. Irkeb Andruya Filipyum tumñjanje kuñ Yesu momoñ iraryum.

²³ Irkeb Yesu beleñ wol herjbe, “Ne Al Urminj gayen deñe turñuj yañ tetek nalube gago forok yihi.

²⁴ Fudinde wor po dinen hime, wit bilmiñbe megeñ bana kurkuñ gabe kawanj heñ iginenj paya hiyyenj. Munañ gwaha ma tiyyenbe paya ma hiyyenj.

²⁵ Al kura yiñgeñ ge po nurde hi al gobe Al Kurunyä ma hiriryenj. Munañ al kura megen gar heñya

yiñgeñ ge ma nurde Al Kuruj niñ po nurde hi al gobe yeñya hugineñ hiriryenj.

²⁶ Al kura ne niñ meteñ teñ hime yenj nurde hi albe merene po gama irde hiyenj. Irdeb ne heñde gorbe meteñ alne wor gor hiyenj. Adonebe ne niñ meteñ teñ hiyenj al goyen turuj iryenj.

²⁷ “Be, bener kandukñej wor po nurhem geb, daha yewenj? ‘Ado, ulner kanduk forok yeweñ tiya go faraj nurke ma keneñ,’ inenj? Moñ, nebe kanduk goyen go po teweñ yenj wamiriñ geb.

²⁸ Ado, deñgebe turñuj yañ hewoñ yenj nurde hime,” yiriñ. Irkeb nañkinde mat al melak kura, “Deñnebe bikkenj turñuj yañ irmiñ, irde sopte gwaha ireñ,” gwahade forok yiriñ.

²⁹ Irkeb al buda gor hinhan go mere goyen nurdeb, “Daga mere tiya,” yamiñ. Munañ kurabe, “Al Kurunyen miyon beleñ mere ira,” yamiñ.

³⁰ Irkeb Yesu beleñ, “Mere forok yihi gabe deñ ge teñ forok yihi. Ne niñ moñ geb.

³¹ Be, Al Kuruj beleñ megen niñ alya bereya merem yañ yirtek nalube hañka gago. Irdeb megen gar niñ doyanj al Satanbe takira timeke tareñ miñmoñ heweñ tiya.

³² Goyenbe ne kuruse hende nade nisañ heke gab alya bereya megen hañ kuruj gayen nigeñ hitte yawayerñ,” yinyinj.

33 Gwaha yinyin gobe kame mata dahade mat kamyen goyen yikala yire yenbe gogo yinyin.

34 Irkeb al buda gore, "Nenje Moseyen sabarebe Mesaiabe huginej hiyen yeke nurde hityen. Goyenbe dahade ninjeb, 'Al Urmiñbe he hende kamyen,' yen ha? Al Urmiñ gobe ganuñ?" yen hitem po gusuñan iramiñ.

35 Irkeb Yesube mel goya sobamde ma hiyen goke maya mere mat wol henje, "Hulsibe denja ulyanje ma hiyen. Ningeb hulsi hiya gayenter po kuñ hinayin. Hen ga moñ kidoma aw dureñ tiya geb. Al kura kidoma bana kuñ hiyen al gobe gor kuñ hime yen ma po nurdeya kuñ hiyen.

36 Hulsi goyen denja hikeyabe yen ge dufaytiñ tareñ irnayin. Gogab denje hulsi bana hen mata igin teñ ten mar henayin," yinyin. Be, Yesu go meremiñ pasi irdeb al buda go yubul teñ kuñbe nennak yen bana kuriñ.

Yuda marbe Yesu pel irtek po hamiñ

37 Be, Yesube mata tinjen turñun yañ goyen Yuda mar diliñyan wor po forok yirde hinhin gega, yen ge dufaymiñ sanjin ma irde hinhin.

38 Go teñ hinhin gobe Al Kurunyen mere basan al Aisaia belen kame gwahade forok yiyyen yen kayyin

goyen po forok yen hinhin. Merebe gahade:

"Doyañ Al Kuruñ, mere tagaltekeb ganuñ beleñ fudinde yen nurde hanj? Hubu wor po!"

Irdeb ganuñ mar hitte Doyañ Al Kuruñ beleñ tareñmiñ goyen yikala yiryen? Hubu wor po!" yitiñ. *Aisaia 53:1*

39 Ningeb Aisaia belen yitiñ gwahade goyen po, mel gobe dufaymiñ yen ge tareñ ma po iramiñ. Mel gote matamiñ goke Aisaia belen mere hoyan kura gahade kayyin:

40 "Yen beleñ mel gote diliñbe titmiñ yiryen. Irde binje pet tiyyin.

Ningeb diliñ gore epte ma nañkennayin.

Irde biñ go geren ma yeke epte ma bebak tinayin.

Irde ne hitte mulgan ma henayin.

Moñ manhan ne hitte mulgan heke sope yirme-wonj," yitiñ. *Aisaia 6:10*

41 Aisaia be Al Kuruñ beleñ Yesu denjem turñun yañ irtiñ goyen bikken keneñbe yen ge gogo tagalyin.

42 Be, al budam Yesu gwaha mat pel iramiñ gega, doyañ mar budambe yen ge dufaymiñ sanjin iramiñ. Goyenbe Farisi mar beleñ nurdeb dakira tike gabu yamiñde epte ma kutek yen kafura hamiñ. Goke teñbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ

iramiñ goyen kawan ma tagalamiñ.

⁴³ Mel gobe al beleñ turuñ yird yird niñ po amanęñ nurde hanjen. Irde Al Kurun beleñ turuñ yird yird niñ ma nurde hanjen geb, gogo kawan ma tagalamiñ.

⁴⁴ Be, Yesu beleñ kuware gahade tagalyiñ: "Al kura ne niñ dufaymiñ sanjiñ iryenbe ne niñ po ma dufaymiñ tareñ iryen. Nad nerke wamiriñ al goke manaj dufaymiñ sanjiñ iryen.

⁴⁵ Irde al kura ne ninyen al gobe ne po ma ninyen. Nad nerke wamiriñ al goyen wor kinyen.

⁴⁶ Nebe hulsi melak henj hi go gwahade goyen melak hewe yeñ megen gar wamiriñ. Gogab al kura ne niñ dufaymiñ tareñ iryen gobe kidomare ma hiyen.

⁴⁷ "Al kura merene nurde ga binde ma kerde hiyen al gobe ne beleñ merem yan ma ireñ. Nebe megen niñ alya bereya gayen merem yan yire yeñ ma wamiriñ. Al Kurun hitte yumulgañ tiye yeñ wamiriñ.

⁴⁸ Gega ne harhok nunen merene ma nurde hañ mar goyen merem yan yiryeñ albe hi. Ningeb nalu funañdebe mere tagalde himyen gore wor po merem yan yiryeñ.

⁴⁹ Gwaha, nebe nigen dufayner ma mere teñ hime. Adone nad nerke wamiriñ al goreb mere gwahade tiyayıñ, irde gwaha mat yawayıñ goyen nineñ hiyen.

⁵⁰ Yeñ beleñ nineñ hiyen mere gobe al beleñ gama irdeb yenja hugiñej hinayıñ yeñ nurde hime. Ningeb mere teñ himyen kuruñ gabe Nanne beleñ gwaha yawayıñ nineñ hiyen go muñ po yen himyen gogo," yinyiñ.

13

*Yesu beleñ komatmiñ
yagot kahañ halde yunyij*

¹ Be, gabu nalu kuruñ Pasoba go gise gwahade hirinj. Irkeb Yesu go megen ga tubul teñ Nanin hitte kuñ kuñ naluminj forok yihi yeñ nuryiñ. Yeñbe alya bereyamiñ megen hañ mar goyen bubulkunje wor po yeñ nurde yunenbe iginj yeñ ge teñ kamenj yeñ nurde hinhin geb, dufaymiñ goyen yikala yiryiñ.

² Be, wawuñbanare niñ bingé nene hinhın. Irkeb Urñgurabe Saimon Iskariot urmiñ Yudas beleñ Yesu asogo haniñde kiryeñ yeñ bikkenj biñ tırıñ.

³ Yesube det kuruñ gayen doyan yird yird tareñ Naniñ beleñ untıñ goyen nurde hinhin. Irde yeñbe Al Kurun hitte mat watıñ, irde sopte yeñ hitte mulgañ hiyyen goyen wor nurde hinhin.

⁴ Ningeb bingé nen hinhande mat huwardeb ulıñhormiñ hende niñ goyen tugu teñbe ulıñ utma teñ teñde niñ amil teñ mal temdere gitı iryiñ.

⁵ Gwaha teñ gab koronje fe wogordeb komatmiñ

yagot kahaŋ halde yunyinj. Irdeb amil gore po fe goyen utma teŋ yunyinj.

⁶ Be, gwaha teŋ kuj kujbe Saimon Pita hitte hiriŋ. Irkeb, "Doyaŋ Al Kuruŋ, ge gayenbe kahaŋne haleŋ teŋ ha?" inyinj.

⁷ Irkeb wol heŋbe, "Mata tihim gote miŋ bebak ma taha. Goyenbe kamebe bebak tiyayinj," inyinj.

⁸ Irkeb Pita beleŋ, "Moŋ, kahaŋne epte ma halayinj geb," inyinj.

Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Kahange ma haleŋbe epte ma meteŋne kuruŋ gote iginen tawayinj," inyinj.

⁹ Gwaha inkeb Pita go, "Doyaŋ Al Kuruŋ, gwahade kenem kahaŋne po ma halayinj. Hanneya tonajneya manaj tumŋaj halde nunayinj," inyinj.

¹⁰ Irkeb wol heŋbe, "Al fe gimtiŋ gobe ulinjde tikiŋ miŋmoŋ geb, kahaŋ po haltek hi. Gwahade goyen po deŋbe bikkenj Al Kuruŋ diliŋde wukkenj hanj. Goyenbe deŋ tumŋaj moŋ geb," inyinj.

¹¹ Al gore asogo haninjde niryen yen bikkenj nurde hinhin geb gogo, "Deŋ tumŋajbe wukkenj hanj gega, al uŋkurenj po gabe gwahade ma hi," yinyinj.

¹² Be, komatmiŋ yagot kahaŋ halde pasi irdeb ulinjormiŋ hende niŋ tugu titiŋ goyen sopte teŋ hor irdeb mulgaŋ heŋ

gasuŋmiŋde kuj kipiryinj. Irdeb, "Deŋ ge teŋ mata tihim gate miŋ bebak tahanj?" yenj gusuŋjan yiryinj.

¹³ Irdeb gaha yinyinj: "Deŋ beleŋ Tisa nineŋ hanjen, munanŋ kurarebe Doyaŋ Al Kuruŋ nineŋ hanjen. Nebe al gwahade geb, deŋ beleŋ gwaha nineŋ hanj gob fudinde.

¹⁴ Ningeb gayenterbe Tisaya Doyaŋ Al Kurunya nineŋ hanjen gare kahaŋtij halde dunhem geb, deŋ wor kadom kahaŋ halde gunen teŋ hinayinj.

¹⁵ Nebe mata gwaha teŋ hinayinj yenjbe gago dikala dirhem. Ningeb deŋ wor dindikeŋbe kadtinjen meteŋ al yenj nurde kadom faraŋ gurd teŋ hinayinj.

¹⁶ Fudinde wor po dineŋ hime, meteŋ al kura doyaŋ almiŋ folek ma hanj, irde mere basanj al gobe hulyanj iryenj al go folek ma hanj.

¹⁷ Deŋbe saba gayen bebak tahanj. Ningeb saba gayen gama irde mata teŋ hinayinjbe Al Kuruŋ beleŋ guoram dirde igin igin diryenj," yinyinj.

¹⁸ Be, Yesu go sopte gaha yinyinj: "Nebe deŋ tumŋaj goke ma yenj hime. Neb basinjə yirmirinj mar gobe nurde yuneŋ hime. Goyenbe mere Al Kurunyen asanđe katiŋ hi gobe forok po yiyyenj. Merebe gahade: 'Al kura neya tumŋaj biŋge nerenj al gore tigiri teŋ asogo niryenj,' yitiŋ hi.

19 Mata goyen forok ma yen hikeya go wa gago dinen hime. Gogab mata go forok yekeb nebe Mesaia yen dufaytiñ sanjiñ irnayiñ.

20 Fudinde wor po dinen hime, al kura ne beleñ al yad yermeké kunayiñ mar gote saba fudinde yen nurnayiñbe merene nurde hañ yen nurd yuneñ. Irdeb al kura merene fudinde yen nurnayiñbe nad nerke wamirin al gote mere nurde hañ yen nurd yuneñ,” yinyiñ.

21 Be, gwaha yineñ pasi henbe biñde kandukjen wor po nurdeb kawan po, “Fudinde wor po dinen hime, kuratiñ kura beleñ pel nirde asogo hanijde nereñ tiya,” yinyiñ.

22 Irkeb komatmiñ beleñ kukuwamneñ nurdeb ganuñ niñ kura yihi yen yinjeñ uliñ kadom geneñ tiyamiñ.

23 Be, komatmiñ kura Yesu beleñ bubulkunjeñ wor po yen nurd uneñ hiyen al gobe Yesu bindere gegelhek mat bulgañ yitiñ hinhin.

24 Irkeb Saimon Pita beleñ al go hanij beleñ po tunjan irdeb, “Ganuñ niñ yen ha yen gusunjan ira,” inyiñ.

25 Irkeb al gore Yesu hinhin beleñ ge tawuñ henbe, “Doyan Al Kurun, ganuñ niñ yen ha?” inyiñ.

26 Irkeb Yesu beleñ wol henbe, “Al gobe beret parwek gayen koron bana fe uliñ irde ga uneñ al goyen,” inyiñ. Irdeb beret parwek

go teñ koron bana fe uliñ irde Saimon Iskariot urminj Yudas unyiñ.

27 Be, Yudas go beret go tekeb goyare po Satan beleñ ketal uryiñ. Irkeb Yesu beleñ, “Mata kura tiyen teñ ha gobe araneñ po tiyayiñ,” inyiñ.

28 Goyenbe yenja gor binje nene hinhan mar goreb miñ daniñ Yesu beleñ Yudas gwaha ina yen bebak ma tiyamiñ.

29 Yudasbe mel gote hora doyan irde hinhin al geb, al kurabe Yesu beleñ Pasoba binje damu teñ teñ goke inej hi yen nuramiñ. Kurabe hora teñ al bunijeñ yuneñ yuneñ niñ inej hi yen nuramiñ.

30 Be, Yudas go beret teñbe goyare po kat sijare kuriñ. Gobe wawuñde tiyyiñ.

Yesu beleñ saba tareñ gergeñ goyen komatmiñ yunyij

31 Be, Yudas go kukeb Yesu beleñ, “Be, hañkabe ne Al Urmiñ gayen deñe turñuñ yañ goyen tetek hihim. Irde ne beleñ mata tiyen goreb Al Kurun deñe turñuñ yañ tiyyeñ.

32 Niñgeb Al Kurun beleñ ne hitte mat deñe turñuñ yañ tiyyeñbe yen beleñ wor yinjeñ hitte mat deñe turun iryeñ. Irdeb aran po iryeñ.

33 Diriñne yago, nebe deñja sobamde ma hitek geb. Deñbe ne niñ nañkennayiñ gega, Yuda mar yinmiñ gwahade goyen po,

ne kweñde gorbe deñ epte
ma kunayinj dineñ hime
gago.

³⁴ Nebe saba gergeñ kura
gago direñ tihim: kadtinj ge
amañej nurd gunej teñ hinayinj.
Ne beleñ deñ ge
amañej nurde himyen gwahade
goyen po, deñ wor di-
tinj ge kadom amañej nurd
gunej teñ hinayinj.

³⁵ Gwahade kadtinjya
kadom amañej nurd gunej
teñ hinayinjbe al hoyan
kuruñ gore deneñbe nere
komatne yeñ nurde dunej
hinayinj geb,” yinyinj.

³⁶ Gwaha yinkeb Pita
beleñ, “Doyañ Al Kuruñ,
gebe dare kwayinj?” inenj
gusunjanj iryinj. Irkeb Yesu
beleñ wol heñbe, “Hañka
wor pobe kweñde gor epte
ma kwayinj. Gega kamebe
iginj kwayinj,” inyinj.

³⁷ Irkeb Pita beleñ, “Doyañ
Al Kuruñ, dahade ningeb
hañka gayen epte ma gama
gireñ? Nebe ge niñ teñ iginj
kamenj,” inyinj.

³⁸ Irkeb wol heñbe, “Ge
gayen fudinde wor po ne niñ
teñ iginj kamayinj? Fudinde
wor po ginhem. Hañka
wawuj tatirok mere ma
tikeya wawuj karwore ne
niñ yeñ, ‘Al gob ma nurde
uneñ hime,’ yawayinj,” inyinj.

14

*Yesu beleñ komatmiñ
sanjñ yiryij*

¹ Be, Yesu go sopte po, “Ne
dubul teñ kweñ goke kan-
dukñej ma nurnayinj. Al

Kuruñ niñ hekkenj nurde hi-
nayinj. Irdeb ne niñ wor
hekkenj nurde hinayinj.

² Nanner yarebe heñ heñ
gasuñbe budam hañ. Ningeb
gor kuñ gasuñtij sope yireñ
tihim. Gasuñ go budam moñ
manhan gwahade ma din-
mewoñ.

³ Kuñ gasuñtij sope yirde
ep irdeb mulgañ heñ wañ
ne heñde gor dukenj. Gogab
deñ manañ ne heñde gor hi-
nayinj.

⁴ Deñbe ne kweñ teñ
himere gor kuñ kuñ beleñbe
nurde hanj gogo,” yinyinj.

⁵ Irkeb Tomas beleñ,
“Doyañ Al Kuruñ, neñbe gor
kweñ taha yeñ ma nurde
hite. Ningeb beleñ gob daha
mat nurtek?” inyinj.

⁶ Irkeb wol heñbe, “Nebe
Al Kuruñ hitte kuñ kuñ
beleñ. Irde nebe mere
fudinde gote miñ al, irde Al
Kuruñya hugiñej heñ heñ
gote miñ al wor po. Ningeb
ne miñmoñbe al kura Adone
hitte epte ma kunayinj.

⁷ Deñbe ne gayen keñkela
nurde nuneñ hanjen man-
han Adone wor nurd un-
woñ. Goyenbe gayenter
matbe ne gayen nurd nuneñ
hañ geb, Adone wor nurde
uneñ hinayinj. Goke teñ
deñbe bikkenj nurd uneñ hañ
yeñ nurde hime.” yinyinj.

⁸ Irkeb Filip beleñ, “Doyañ
Al Kuruñ, Nanake dikala
dira. Dikala dirke keneñbe
ep gogo yeñ nurtek,” inyinj.

⁹ Irkeb wol heñbe, “Filip,
nebe deñya ulyanđde hityen

gega, ma po nurt nuneñ ha? Al kura ne neneñ hiyen al gobe Nanne manaq keneñ hiyen. Niñgeb dahade geb, 'Ado dikala dira,' nineñ ha?

¹⁰ Nebe Nanneya hirekeb Nannebe neya har gobe fudinde yeñ ma nurde ha? Ne beleñ mere dirde himyen gobe dufayner ma dinen himyen. Meteñ teñ himyen kurun gobe Adone, ne hitte hi gote meteñ geb, yeñ beleñ neya heñ meteñmiñ teñ hiyen.

¹¹ Nebe Nanneya har, irde Nannebe neya har yemeke goke fudinde yeñ nurnayıñ. Munañ gwaha ma teñbe mata tinen turñuñ yan wor po forok yirmeke yeneñ hanjen goke nurde gab mere teñ hime gayen fudinde yeñ nurnayıñ.

¹² Fudinde wor po dinen hime, al kura ne niñ du-faymiñ tareñ iryenbe ne beleñ mata forok yirde himyen goyen yeñ wor forok yirde hiyen. Irde nebe Nanne hitte kweñ geb, al gobe ne beleñ mata teñ himyen gote folek wor po teñ hiyen.

¹³ Irdeb deñner* det kura niñ gusuñañ hekeb ne beleñ wol heñ duneñ. Gogab Adonebe Urmiñ ne gayen hitte mat deñem turñuñ yan hiyyen.

¹⁴ Deñbe det kura niñ nur-deb ne deñner po gusuñañ

nirnayıñ. Irkeb det goke nur-nayıñ goyen duneñ.

¹⁵ "Be, deñbe ne niñ amanen nurnayıñbe ne beleñ mata gwaha gwaha tinañ dinen hime goyen gama irde teñ hinayıñ.

¹⁶ Ne beleñ Nanneya gusuñañ irmeket Faran Al hoyan dunyen. Irkeb yeñbe deñya hugiñen hinayıñ.

¹⁷ Yeñbe Holi Spirit. Yende merebe fudinde wor po. Gega megen niñ alya bereyabe epte ma kennayıñ, irde ma nurt unen hañ geb, meremiñ fudinde yeñ ma nurnayıñ. Goyenpoga deñbe yeñya hinayıñ, irde yeñbe deñ bana hiyen geb, nurt unen hinayıñ.

¹⁸ Nebe kweñ gega, kagew yara ma dubul tiyen. Deñ hitte sopte mulgañ heñ wayen.

¹⁹ Heñ ga moñ megen hañ mar gare ma nennayıñ. Goyenbe deñbe nennayıñ. Irde nebe kameñ gega, sopte huwardeb heñ geb, deñ wor gwahade po hinayıñ.

²⁰ Gwaha tiyeñ nalu goyen wakeb Nanneya har goyen bebak tinayıñ. Irde deñya hite gwahade po, deñ wor neya hañ goyen bebak tinayıñ.

²¹ Al kura sabane nurde gama irde hi al gobe ne niñ amanen nurde hi. Irde ne niñ amanen nurde hi al gobe Adone beleñ yeñ goyen bubulkunje wor po

* **14:13:** "Deñner" gabe duliñ Yesu deñe urde gusuñañ ird ird niñ ma yeñ hi. Neñbe Yesuyen alya bereya niñgeb, yeñya awalikde heñya gusuñañ heñ heñ niñ yeñ hi.

yen nurde uneŋ hi. Irde ne wor yen goyen gwahade po nurde uneŋbe nebe al gwahade yen nigen ikala ireŋ,” yinyinj.

²² Irkeb Yudas beleŋ, “Goyenbe, Doyan Al Kuruj, dahade geb neŋ hitte po nebe al gwahade yen dikala dirdeb megen niŋ marbe gigeŋ ma yikala yirayinj?” inyinj. Yudas gobe Yudas Iskariot moŋ, al hoyan po.

²³ Be, Yudas gore gwaha inkeb Yesu beleŋ wol henbe, “Al kura ne niŋ amaneŋ nurde haŋ marbe sabane gama irnayinj. Irkeb Nanne beleŋ bubulkuŋne wor po yen nurd yunyenj. Irdeb neya Nanneya tumjaŋ yen hitte kuŋbe yeŋya hitek.

²⁴ Munaj al kura ne niŋ amaneŋ ma nurde haŋ marbe sabane ma gama irnayinj. Mere deŋ beleŋ nurde haŋ gabe bener niŋ moŋ, Nanne nad nerke wamirin al gote mere geb.

²⁵ “Mere dirde hime kuruj gabe tumjaŋ henja gago momoŋ dirde hime.

²⁶ Goyenbe kame Faran Al, Holi Spirit goyen Al Kuruj beleŋ teŋ kerke kateŋ gasuŋne tiyyenj. Irdeb deŋ nurtek mere kuruj goyen yen beleŋ gab saba dirde hiyenj. Irde ne beleŋ det momoŋ dirde himyen kuruj goyen wor bebak dirde hiyenj.

²⁷ Al biŋ kamke igin henj henj mata goyen deŋ hitte tubul tihim. Al biŋ

kamke heŋ heŋ gobe niŋ gen goyen dunenj. Nebe megen niŋ mar beleŋ dunenj hanjen gwahade ma dunenj. Ningeb kame mata forok yiyyenj goke kanduknej ma nurnayinj, irde kafura ma henayinj.

²⁸ Nebe kweŋ, irdeb sopte mulgaŋ heŋ deŋ hitte wayenj yen himeke nuraŋ. Ningeb ne niŋ amaneŋ nurde haŋ manhan Nanneb ne folek go hitte kweŋ tihim goke aman hewoŋ.

²⁹ Haŋka gago mata go forok ma yen hikeya goke dinhem. Gogab mata go forok yeke keneŋbe fudinde yen dufaytiŋ taren irnayinj.

³⁰ Megen gar niŋ doyan al Satanbe wayenj tiya. Ningeb sobamde ma heŋ mere direŋ geb. Goyenbe Satanbe saŋiŋmiŋdebe epte ma daha wet kura niryeŋ.

³¹ Gega nebe Nanneŋ amaneŋ nurde uneŋ hime geb, yen beleŋ gwaha gwaha tiyyinj ninyinj goyen po tiyenj. Gogab al beleŋ ne gayen yenbe al gwahade yen bebak tinayinj. Be, wake gasuŋ ga tubul teŋ kunij,” yinyinj.

15

Yesube wain he, irde yende alya bereyabe gote haniŋ

¹ Be, Yesu go sopte gaha yinyinj: “Nebe wain he fudinde wor po. Munaj Nanneye wain meteŋ gote miŋ al.

² Yeŋbe wain haniŋ kura ne hitte mat kutiŋ goyen iginen ma heŋ hitiŋbe walde yemeyde hiyen. Munaŋ wain haniŋ iginen heŋ hitiŋ gobe sopte iginen kuruŋ po ferde hiyen yeŋ haniŋ sope yirde hiyen.

³ Deŋbe saba dirde himyen goreb bikkeŋ po he haniŋ haraŋ hitiŋ gwahade goyen dertiŋ haŋ.

⁴ Niŋgeb deŋbe neya po hinayin. Irkeb ne gayen deŋya heŋ. He haniŋ kura pigiŋde basaŋ ma hitiŋ hiyenbe yinjen epte ma iginen hiyen. Gwahade goyen po, neya ma hinayinbe, mata igiŋ kura ma forok yirnayin.

⁵ “Nebe wain he, irde deŋbe gote haniŋ. Niŋgeb al kura neya hike nebe yenja heŋ al gobe gote iginen, mata igiŋ igiŋ budam forok yirde hiyen. Munaŋ neya ma heŋ hoyan mun po pat yitin hiyenbe mata igiŋ kura ma po teŋ hiyen.

⁶ Al kura neya ma hi al gobe he haniŋ kura walde temeyke kamtiŋ hiyen go gwahade hi. He haniŋ gwahade gobe yade kakde yemeyke humga kuŋ hanjen.

⁷ Munaŋ deŋ gayen neya hinayin, irde merene manaq deŋ bana hiyenbe det kura niŋ nurde gusuŋaŋ henayin. Irdeb det gobe yade hinayin.

⁸ Gwaha teŋbe mata igiŋ igiŋ kuruŋ forok yirde hikeb gore Nanner deŋbe turŋuŋ yan heŋ hiyen. Gwaha teŋ

hinayin gabe al hoyan beleŋ nere komat yeŋ deneŋ hinayin.

⁹ “Be, Nanne beleŋ ne gayen bubulkunje wor po yeŋ nurde nunen hiyen gwahade po, ne wor deŋ gayen bubulkunje wor po yeŋ nurde duneŋ hime. Niŋgeb deŋ ge amanen nurde duneŋ hime bana goŋ heŋ mata teŋ hinayin.

¹⁰ Nebe Adoner saba gama irde himeket ne gayen bubulkunje wor po yeŋ nurd nunen hiyen bana goŋ hime. Gwahade goyen po, deŋ beleŋ wor sabane gama irnayinbe deŋ gayen bubulkunje wor po yeŋ nurde duneŋ heŋ goyen bana hinayin.

¹¹ Mere ga momon dirde hime gabe aman dufayne manaq hime gwahade goyen po, deŋ wor gotiŋ yan hinayin, irde aman dufaytiŋ goyen kuruŋ wor po hewoŋ yeŋ gago momon dirde hime.

¹² Sabanebe gahade: ne beleŋ deŋ gayen bubulkunje wor po yeŋ nurd duneŋ himen gwahade goyen po, deŋ wor kadtin yago niŋ amanen nurd gunen teŋ hinayin.

¹³ Niŋgeb kadtin ge amanen nurd nurd mata fudinde wor pobe kadtin ge nurde faraŋ yurde kamnayin gogo.

¹⁴ Deŋbe sabane gama irde hinayinbe duwanne yago wor po henayin.

¹⁵ Meteŋ albe doyan almiŋ

beleñ meteñ daha teñ hi goyen ma nurde hi. Goyenbe deñbe nurde hañ geb, meteñ marne ma dinenj. Gwaha dintinjeñbe duwanne yago dinenj. Nebe Al Kurun beleñ saba nirtiñ kurun goyen momoñ dirde himyen geb, gogo duwanne yago dinenj hime.

¹⁶ Deñ beleñ basiñña ma niramiñ. Gwaha nirtiñeñbe kuñ igineñ hugiñeñ hitek mata iginj goyen forok yirnayinj yen basiñña dirmiriñ. Gwaha teñ henjabe ne deñner det kuraj gusuñan hekeb, Nanne beleñ iginj ala po dunyen.

¹⁷ Niñgeb kadtiñ ge kadom amaneñ nurd gunej teñ hinayinj. Sabanebe gago geb, "yinyinj.

Megen niñ marbe Yesuyen komatmiñ haram yirde hinayinj

¹⁸ Be, Yesu go sopte po gaha yinyinj: "Megen niñ mar beleñ haram dirkebe, 'Neñ gago po ma dirhanj. Doyañ alniniñ wa haram iramiñ go,' yen nurde hinayinj.

¹⁹ Denjbe megen niñ mar manhan megen niñ mar beleñ awalik iginj iginj po dirde hiwoñ. Gega denjbe megen niñ mar bana mat basiñña dirmiriñ geb, denjbe megen niñ mar moñ. Goke teñbe megen niñ mar beleñ deñ gayen iginj ma nurd dunenj hanj gogo.

²⁰ Ne beleñ, 'Meteñ albe doyañ almiñ epte ma fole iryenj,' dinmiñ gobe bitiñ sir

ma yiyyen. Niñgeb dinmiñ gwahade po, mel gore ne buluñ buluñ nирnayinjbe deñ wor buluñ buluñ gwahade po dirnayinj. Munañ mel gore sabane nurde gama irnayinjbe dende saba niñ wor gwahade po tinayinj.

²¹ Mel gobe nad nerke wamiriñ al goyen ma nurde uneñ hañ geb, ne niñ iginj ma nurdeb deñ manañ buluñ buluñ dirnayinj.

²² Ne beleñ wañ saba ma yirmiñ manhan mata buluñ miñmoñ hiwoñ. Goyenbe ne wañ saba yirmiñ geb, epte ma neñbe mata buluñniñ miñmoñ yetek hanj.

²³ Al kura buluñej wor po nurd uneñ hi al gobe Adone wor buluñej wor po nurd uneñ hi.

²⁴ Ne beleñ mata tiñej turñuñ yañ wor po al kura beleñ epte ma forok yirtek goyen mel gote diliñ mar ma forok yirmiñ manhan mata tiñej ne beleñ yirmiñ go pel iran gote mata buluñ miñyanj ma hiwoñ. Goyenbe mel gobe mata tiñej goyen yenañ gega, neya Adoneya tumñaj buluñej wor po nurd dunenj hanj.

²⁵ Goyenbe mata gwaha teñ hanj gobe yende sabare Mose beleñ, 'Mel gobe miñ miñmoñ buluñ nurd nuneñ hanj,' gwahade kayyinj goyen go po teñ hanj.

²⁶ "Be, Farañ durd durd Albe wayyen. Yenjbe Holi Spirit, meremiñbe fudinde wor po, irde Adone hitte mat

wayyen. Ne belej Al Kurun hitte mat tej kermekə waŋbe ne niŋ momoŋ dirde hiyen.

²⁷ Irkeb deŋ wor ne niŋ al momoŋ yirde hinayin. Deŋbe meteŋ miŋ urmiriŋde mat po neya hityen geb, deŋ wor gwaha tinayin,” yinyin.

16

¹ Be, Yesu go sopte gaha yinyin: “Mere dirhem kurun gabe dufaytiŋ ne niŋ tareŋ irtiŋ goyen yubul ma tinayin yeŋbe gago dinhem.

² Be, Yuda mar belej yende gabu yare dakira tike epte ma kunayin. Fudinde, al kurabe Al Kurun niŋ keŋkela meteŋ tihit yeŋbe mudunke kamnayin nalu goyen forok yiyyen.

³ Go mar gobe neya Nanneya ma nurde duneŋ haŋ geb, mata gogo teŋ hinayin.

⁴ Nebe naŋa hakot po momoŋ dirde hime gago. Gogab nalu goyen forok yekeb bikkeŋ hayhay diryin go gago forok yeŋ haŋ yeŋ bitiŋ bak yenayin. Haŋkapyabe tumŋaŋ hinhet geb, momoŋ ma dirmirin,” yinyin.

Holi Spirityen meteŋ

⁵ Be, Yesu go sopte gaha yinyin: “Haŋkabe nad nerke wamiriŋ al hitte kweŋ tihim. Goyenbe deŋ gayen al kura belej, ‘Dare kweŋ teŋ ha?’ yeŋ gusuŋaŋ ma nirhaŋ.

⁶ Mere dirhem garebe buniŋeŋ dufay belej po dukdawan̄ dira.

⁷ Goyenbe fudinde wor po dineŋ hime, deŋ gayen

igij hewoŋ yeŋ nurdeb gago kweŋ tihim. Ne ma kweŋbe Faran̄ Durd Durd Al go deŋ hitte ma wayyen. Gega ne kweŋ gab Faran̄ Durd Durd Al go teŋ kermekə wayyen.

⁸ Yeŋ belej waŋbe megen haŋ marbe mata buluŋ miŋyaŋ goyen yikala yirkeb yeneŋ bebak teŋ hinayin. Irde damin̄be Al Kurun diliŋde mata huwak, irde kame Al Kurun belej merem yaŋ yiryeŋ goke wor momoŋ yirde hiyen.

⁹ Mata buluŋmiŋbe ne niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ ma irde haŋ gogo yeŋ yikala yiryeŋ.

¹⁰ Nebe kameŋ, irde huwareŋ, irdeb Al Kurun hitte hurkumeke al kura ma nennayin. Mata kurun go tiyen gote miŋ goyen Faran̄ Al belej yikala yirkeb Al Kurun̄be huwak yeŋ bebak tinayin.

¹¹ Irde megen niŋ marte doyaŋ al Satanbe bikker̄ Al Kurun̄ belej merem yaŋ iryin geb, kame megen niŋ alya bereya tumŋaŋ merem yaŋ yiryeŋ goyen yikala yiryeŋ.

¹² “Be, nebe det budam wor po momoŋ dirtek haŋ gega, deŋbe epte ma merene tumŋaŋ bebak tinayin. Niŋgeb tumŋaŋ ma momoŋ direŋ.

¹³ Goyenbe Holi Spirit, mere fudinde po yeŋ hi al gore waŋ gab mata fudinde teŋ teŋ belŋeŋ kurun̄ go dikala diryeŋ. Yeŋbe yiŋgeŋde dufayde ma mere

tiyyen. Al Kurun̄ beleñ mere momoñ irke go po momoñ diryen. Irde mata kame forok yetek goyen manaj momoñ diryen.

¹⁴ Merenebe yeñ beleñ gab basañ heñ momoñ dirde hiyen. Gwaha matbe deñne turñun̄ yañ irde hiyen.

¹⁵ Al Kurun̄yen dawet kurun̄ gobe tumñañ nigen ala. Gwahade geb Holi Spirit beleñ detne kurun̄ goyen dikala dirde hiyen yiñim gogo,” yinyin̄.

Yesu niñ biñ misiñ nur-nayin̄ gega, kamebe amaj henayin̄

¹⁶ Be, Yesube sopte po yirin̄. “Muñ kura heñbe ma nennayin̄ gega, gor mat hitñeñ tenbe sopte nennayin̄,” yinyin̄.

¹⁷ Irkeb komatmiñ yago kura beleñ, “Daha yiñim yeñbe, ‘Muñ kura heñbe ma nennayin̄ gega, gor mat hitñeñ tenbe sopte nennayin̄,’ yeñ hi? Irde, ‘Nanne hitte kweñ tihim, yeñ hi?’ yeñ kadom gusuñan̄ gird tiyaminiñ.

¹⁸ Mel gobe goke gusuñan̄ po heñ heñbe, “Yeñ beleñ, ‘Muñ kura heñbe,’ gwaha yeñ hi gobe daniñ wor po yeñ yeñ hi? Neñbe gwaha yeñ hi yeñ bininiñ bak ma yeñ hi,” yeñ kadom gusuñan̄ gird tiyaminiñ.

¹⁹ Be, Yesu go mere tiyyin̄ goke komatmiñ yago beleñ gusuñan̄ irtek heke yenenbe, “Deñ gayen ne beleñ, ‘Muñ kura heñbe ma nennayin̄

gega, gor mat muñ kura hitñeñ tenbe nennayin̄,’ yi-him goke gusuñan̄ nirniñ teñ hañ?

²⁰ Fudinde wor po dineñ hime, megen niñ marbe ne kamen̄ goke amaj hekeb deñbe ne niñ buniñeñ nurde esinayin̄. Fudinde, deñ beleñ ne kammeke goke kandukñeñ nurnayin̄. Goyenbe kamebe amaj henayin̄.

²¹ Bere kura diriñ kawañ kertek nalumiñ forok yekeb diriñ kawañ kere yeñbe uliñ misiñ kurun̄ katyen̄. Goyenbe diriñmiñ go kawañ hekeb goke amanen̄ nurdeb uliñ misiñ katyen̄ goke biñ sir yiyyen̄.

²² Niñgeb gwahade po deñ wor hañka gabe kandukñeñ nurde hañ. Gega sopte wañ denmekeb goyenter mat amaj wor po heñ hinayin̄. Irkeb al kura beleñ aman̄tiñ goyen epte ma goran̄ diryen̄.

²³ Goyenterbe det kura niñ ne ma gusuñan̄ nirnayin̄. Fudinde wor po dineñ hime, deñner det kura niñ Nanne gusuñan̄ irnayin̄ kurun̄ gobe dunyen̄.

²⁴ Meheñde ne gama niramiñde mat wañ wañ hañkabe ne deñner det kura niñ ma gusuñan̄ irde hañyen̄. Goyenbe hañka matbe ne deñner gusuñan̄ irde hinayin̄. Irkeb det niñ gusuñan̄ irde hinayin̄ kurun̄ goyen duneñ hiyen̄. Irkeb goke amanen̄ wor po nurde hinayin̄.

²⁵ “Nebe maya mere

mat mere dirde himyen. Goyenbe nalu kura forok yekeb sopte ma maya mere mat mere dirde hej. Nannejbe kawan po mere dirde hej.

²⁶⁻²⁷ Al Kurujbe deñ gayen bubulkuñne wor po yeñ nurde duneñ hi. Niñgeb go naturebe ne deñner dindiken gusuñañ irde hinayıñ. Ne beleñ po deñ ge teñ Nanne gusuñañ ireñ ma dineñ hime. Deñbe ne niñ amanęñ nurde hanjen, irdeb nebe Al Kuruj hitte mat wamirin goyen fudinde yeñ nurde hanjen geb, Adone beleñ deñ gayen bubulkuñne wor po yeñ nurt duneñ hi geb, gago dineñ hime.

²⁸ Nebe Adone hitte mat megen gar wamirin. Irdeb hanjka gab megen ga tubul teñ Nanne hitte mulgañ heweñ tihim,” yinyiñ.

²⁹ Irkeb komatmin beleñbe, “Be, mere dirha gabe ufurkuñ mat ma dirde mere keñkelak po dirha.

³⁰ Gebe det kuruñ ga nurde ha geb, al kura beleñ du-fay guntek mon yeñ genhet. Niñgeb gebe Al Kuruj hitte mat wayarin goyen fudinde yeñ nurde hite,” inamiñ.

³¹ Irkeb Yesu beleñ wol henbe, “Be, hanjka gab dufaytin tareñ irhet yahañ. Gega keñkela hej ga hinayıñ!

³² Deñ gayen burgagaw kertek nalu forok yeweñ tiya geb. Go nalu gobe gago bikkeñ forok yihi. Irkeb nubul teñ burgagaw kerde

tiyuñtinyañ tiyuñtinyañ kunayıñ. Goyenbe nebe nuñkuren ma hime, Nanneya tumñañ har.

³³ Mere gabe neya hej bitiñ kamke igiñ hinayıñ yeñbe gago momon dirhem. Megen garbe kanduk yeneñ hinayıñ. Goyenbe ne beleñ megen niñ tareñ go fole irmiñ geb, kanduk goke yul ma yenayıñ, sanjiñ po hej hinayıñ,” yinyiñ.

17

Yesu beleñ komatmin ge teñ Al Kuruj gusuñañ iryiñ

¹ Be, Yesu go gwaha yineñbe kotañ kañ Al Kuruj gaha inyiñ:

“Ado, nalube gago forok yihi. Urge deñem turñuñ yan goyen kawan irayin. Gogab ne Urge gare wor deñge turñuñ yan goyen kawan ireñ.

² Ge beleñ megen niñ alya bereya kuruñ gayen doyañ yird yird tareñ gobe ne nunariñ. Gogab alya bereya ne nunariñ goyen geya hugiñeñ hej hej goyen yunen.

³ Geya hugiñ hej hej gote beleñbe gahade: al beleñ Al Kuruj fudindebe ge gunkuren po ha yeñ nurt guneñ hanj, irde ne Yesu Kristu gayen ge beleñ nad nerke wamirin yeñ nurt nuneñ hanj gobe geya hugiñeñ hej hej gote beleñ.

⁴ Nebe megen gar metenunariñ gobe pasi irmiñ. Gwaha matbe sanjiñge

turñuñ yañ goyen al yikala yirmiñ.

⁵ Niñgeb, Ado, hanjkabe ge hitte kweñ tihim geb, megen ga ma forok yiriñga geya heňya sañiñe turñuñ yañ hinhem gwahade goyen po nirayin.

⁶ “Be, nebe megen niñ mar hitte mat alya bereya basiňa yirde nunariñ mar goyen hitte gebe al gwahade yen kawan po yikala yirde himyen. Mel gobe gere. Ge beleñ ne nunkeb merege momoñ yirmeke nurdeb gama irde hanjen.

⁷ Gayenterbe det kurun ge beleñ nunariñ gobe ge hitte mat po watin yen nurde hanj.

⁸ Ge beleñ mere gwahade yinayin ninariñ goyen yinmekeb fudinde yen nurde hanj. Irdeb nebe ge hitte mat wamiriñ gobe fudinde wor po yen nurde hanj. Mel gabe ge beleñ nad nerke wamiriñ goyen wor fudinde yen nurde hanj.

⁹ “Nebe mel gayen faraň yurayin yen gusuňaň girde hime. Megen niñ mar goke ma gusuňaň girde hime. Ge beleñ ne nunariñ mar gobe gere niñgeb, yen ge po teñ gusuňaň girde hime.

¹⁰ Nere alya bereya kuruj gobe gere, irde gere alya bereya kuruj go wor nere. Niñgeb mel gare deñne turñuñ yañ wor po goyen kawan irde hanjen.

¹¹ Nebe megen gar ma heň tihim, ge hitte hurken.

Goyenbe mel gabe megen gar hinayin. Ado, gebe al wukkeñ wor po, mata buluňgem moñ. Gebe tareñge yañ, irde tareñge goyen ne nunariñ. Niñgeb sañiñger mel ga doyan yirde hike al buluň beleñ epte ma buluň yirnayin. Gogab geya neya uñkureñ har gwahade goyen po, yen wor awalikde po hinayin.

¹² Neb mel gaya tumjaň heňyabe tareñ nunariñ gore po doyañ yirde petpet yirde himekeb igiñ hinhan. Irdeb al kura ma timiymin. Goyenpoga al kura bikkeñ gwaha tiyyeň yen asaňger katiň goyen fudinde forok yen yen ge teñbe al uñkureñ po ga mabok hiyun.

¹³ “Be, gabe ge hitte hurkutek heň hime. Goyenbe aman heň himyen gwahade po mel gayen wor aman heňya hiwoň yen mere kurun gago girhem.

¹⁴ Mel gabe merege momoñ yirmeke gama irde hanjen. Irkeb megen niñ mar beleñ haram yirde hanjen. Gobe neb megen niñ al moñ gwahade goyen po, yen wor megen niñ al moñ geb, gogo haram yirde hanjen.

¹⁵ Goyenbe mel gayen megen gar mat yade siňa yirke kanduk kura ma yeneñ hinayin yen ma gineň hime. Gwaha titjeňbe al buluň beleñ buluň yird yird nin pet pet yirde hayin yen gusuňaň

girde hime.

¹⁶ Nebe megen niŋ moŋ gwahade goyen po, mel gayen wor megen niŋ mar moŋ.

¹⁷ Meregebe fudinde wor po. Ningeb mereger mel ga saba yirke delger wukkenj henayinj.

¹⁸ Ge beleŋ nad nerke megen gar wamiriŋ gwahade goyen po, ne beleŋ wor mel gayen yad yermek megen niŋ alya bereya hitte kunayinj.

¹⁹ Nebe mel gayen manaq gere kudiŋen wor po henayinj yeŋ nurdeb yeŋ ge teŋ nigeŋ gayen wa gunenbe gigen kudiŋen wor po hitinj hime.

²⁰ “Be, gusuŋan girde hime gabe mel gake po moŋ. Kame mel gare mere tagalke meremiŋ nurde ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayinj mar goke wor gusuŋan girde hime.

²¹ Gogab, Ado, gebe neya hirekeb ne wor geya har gwahade goyen po, mel gayen wor gwahade po heŋ awalikde hinayinj. Irdeb mel gabe deyyat awalik bana hiwoŋ yeŋ gusuŋan girde hime. Irkeb ge beleŋ nad nerke wamiriŋ goyen megen niŋ mar beleŋ fudinde yeŋ nurnayinj.

²² Ge beleŋ deyŋe turŋunyan iraŋ gwahade po, ne wor mel ga gwaha yirhem. Gogab deyyabe uŋkureŋ har gwahade goyen po, yeŋ wor gwahade po heŋ awalikde hinayinj.

²³ Mel gore fudinde wor po awalikde hiwoŋ yeŋ nurdeb gebe neya hireŋ, irkeb nebe yeŋya hitek. Gogab al hoyan gore ge beleŋ nad nerke wamiriŋ yeŋ nurnayinj. Irde ge beleŋ ne niŋ amaneŋ nurde ha gwahade goyen po, mel gayen wor amaneŋ nurde yuneŋ ha goyen megen niŋ alya bereya beleŋ nurnayinj.

²⁴ “Ado, ge beleŋ al ne niŋ nunariŋ mar gobe ne heŋ gasunđe kuŋ gor hiwoŋ yeŋ nurde hime. Irdeb megen ga ma forok yekeya ne gayen bubulkunje wor po yeŋ nurt nunenbe deyŋe turŋunyan irarinj goyen mel gare kenwoŋ yeŋ nurde hime.

²⁵ Ado, gebe Al Huwak wor po. Megen niŋ marbe ma nurt gunenbe haŋ. Goyenbe nebe nurde gunenbe hime. Irde neya haŋ mar gayen wor ge beleŋ nad nerke wamiriŋ goyen fudinde yeŋ nurde haŋ.

²⁶ Ne beleŋ gebe al gwahade yeŋ mel gar haŋ gayen yikala yirde himyen. Irde kame wor gwahade po yikala yirde heŋ. Gogab ge beleŋ bubulkunje wor po yeŋ nurt nunenbe hayen gwahade po, yeŋ wor gwahade po nurt yuneŋ hayinj. Irke nigeŋ gayen wor yeŋya hitek,” inyiŋ.

*Yesu asogo haniñde kiriyŋ
(Matiyu 26:47-56; Mak
14:43-50; Luk 22:47-53)*

¹ Be, Yesu go Al Kurun mere iryinj goyen pasi heñbe komatmiñ yagoya Pasoba binje nene hinhan gasuñ go tubul teñ kwamiñj. Kuñ nañja dukunj kura Kidron inej hanjen goyen fole irde kurhan kwamiñj. Siñja kurhan goñbe olip he dugu kura hiyen geb, Yesuya komatmiñya go gor kwamiñj.

² Be, Yesu asogo haniñde kiryeñ al Yudas gobe Yesuya komatmiñ yagoya hanjkayen hanjkayen gor gabu irde hanjen goyen nurde hiyen geb, Yesube gor hi yeñ nuryinj.

³ Ningeb Yudas go Roma niñ fulenja marya Al Kurunj dolon ird ird mata doyañ mar pris buda gote karkuwañmiñya Farisi marya beleñ hulyañ yiramiñ mar goyen yade Yesu hin-hinde gor wayyiñ. Mel gobe hulsiya fulenjare niñ detya yade wayamiñj.

⁴ Be, Yesu go uliñde mata gwahade forok yeweñ tiya yeñ nurde hinhan geb kuñbe, "Ganuñ niñ wor po nurde wayhañ?" yineñ gusuñjan yiryinj.

⁵ Irkeb mel gore, "Nasaret niñ al Yesu," inamiñj. Irkeb wol heñbe, "Al gobe ne gago," yinyinj. Yesu asogo haniñde kiriyŋ al Yudas gobe go mar goya hinhan.

⁶ Be, Yesu beleñ, "Al gobe ne gago," yinkeb mel gobe tulfut yeñbe harhok mat mulgañ heñ megen katamiñj.

⁷ Irkeb sopte gusuñjan yirdeb, "Ganuñ niñ wor po nurde wayhañ?" yinyinj. Gwaha yinkeb mel goreb, "Nasaret niñ al Yesu," inamiñj.

⁸ Irkeb wol heñbe, "Al goyenbe ne gago dinhem. Ne niñ nañkenenj hañ kenem al neya hañ gabe yubul tike kunañ," yinyinj.

⁹ Mere tiyyin gobe hanjkayen Galili hinhyabé, "Nebe al kura ge beleñ nuntiñ goyen kura ma pel irmiñj," yiriñ goyen gogo forok yiriñ.

¹⁰ Be, goya goyenbe Pitabe fulenjare niñ bidila dirjeñ miñyañ geb, bidilamiñ go marde teñbe pris buda gote kurunjiñde meteñ al kura gote kirmiñ yase sapa iryinj. Meteñ al gote deñembe Malkus.

¹¹ Be, Pita go gwaha tikeb Yesu beleñ, "Bidilage go fok-miñ bana hawa! Gebe ne gayen Adone beleñ kanduk tawayiñ ninyiñ goyen go ma tiyyen yeñ nurde ha? Moñ, teweñ geb," inyinj.

Yesube pris buda gote kurunjiñ Anas hitte tukamiñj

¹² Be, Roma niñ fulenja marya gote doyañ alyabe* Yuda marte doyañ mar beleñ hulyañ yirke wayamiñj mar

* **18:12:** Roma niñ fulenja marte doyañ al gayenbe fulenja mar 1,000 gote doyañ al.

belej Yesu taminj. Irdeb hanij fere teñbe

¹³ Anas hitte wa tukaminj. Anasbe Kaiafas teñak. Irde Kaiafasbe goyen damare gobe yej belej pris buda gote kurunjmiñ henj metenj teñ hinhin.

¹⁴ Kaiafas goreb hañkapyä, "Nañaniniña nej almemya tumñañ buluñ hetek gobe iginj moñ. Niñgeb al uñkureñ gare po kamyen gab kanduk kuruj goyen ma kenteñ," yinyij al go goyen.

Pita belej hañkapyä Yesu niñ helwañ hiriñ

(Matiyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Be, Saimon Pitaya Yesuyen komatmiñ hoyanja kura goyen Yesu fere teñbe teñ kwamij goyen gama iraryum. Komatmiñ kura gobe pris buda gote kurunjmiñ belej nurd uneñ hiyen geb, al gobe pris buda gote kurunjmiñde ya kuruj koya milgu irtiñ bana goj sawsawa al gabu irde hañyende gor Yesu teñ hurkukeb yej wor kame gama yirde hurkuriñ.

¹⁶ Be, Pitabe ya go milgu irtiñ koya gote yamere gor huwarde hinhin. Irkeb kadom, pris buda gote kurunjmiñ belej nurd uneñ hiyen al goreb mulgañ hej kateñbe yamere gor metenj teñ hinhin bere goyen mere irdeb Pita go teñ koya binde hurkuriñ.

¹⁷ Be, Pita go hurkuñ hikeb yamere hinhin bere gore,

"Yesu inej hanjen al gote komatmiñ kurabe ge gago?" inej gusuñaj iryij. Irkeb Pita belej wol heñbe, "Moñ, ne moñ," inyij.

¹⁸ Be, nañä menek wor po hiriñ geb, ya goyenter niñ metenj maryä Al Kurunyen ya balem doyañ maryä go uliñ uka yirniñ yej kak kawaldebe goyen kalyanj kerde huwarde hinhin. Irkeb Pita manan yenja gor huwarde kak kateñ hinhin.

Pris buda gote kurunjmiñ belej Yesu gusuñaj iryij
(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Be, mel go gwaha teñ hikeyabe pris buda gote kurunjmiñ belej Yesu go komatmiña sabamiña niñ gusuñaj iryij.

²⁰ Irkeb Yesu belej wol heñbe, "Nebe megen niñ alya bereyabe kawan po mere yirde hinhem. Nebe Yuda marte gabu yayanj, irde kurabe Al Kurunyen ya balem bana gor saba yirde hinhem. Yuda mar dare gabu irde hañyende goyanj huginenj kun kawan po saba yirde hinhem.

²¹ Gega daniñ gusuñaj nirde ha? Merene nurde hinhin mar hitte kunj gusuñaj yirayinj. Yej gab mere teñ hinhem goyen nurde hanj geb," yinyij.

²² Be, Yesu go gwaha yinkeb Al Kurunyen ya balem doyañ al kura yej binde hinhin goreb kimiñde señ uryij. Irdeb, "Pris buda

gote kuruñmiñ gayen gwaha mat ma mere irde hañyen gega, daha inhabe gago?" inyinj.

²³ Irkeb wol heñbe, "Mere buluñ kura tihim kenem mere damiñbe buluñ goyen momoñ nira. Gega mere tihim gayen fudinde tihim kenem daniñ mununha?" inyinj.

²⁴ Be, Anas beleñ Yesu go haniñ fere titinđe gwahade po pris buda gote kuruñmiñ hoyan kura Kaifas hitte wor teñ kunaj yinke teñ kwamiñj.

Pita go sopte Yesu niñ helwañ hiriñ

(Matiyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Be, Saimon Pita go huwarde kak kateñ hikeyab al kura beleñ, "Al gote komatmiñ kurabe ge gago?" inej gusuñaj iramiñj. Irkeb Pita go wol heñbe, "Moñ, ne moñ geb," inej helwañ hiriñ.

²⁶ Irkeb pris buda gote kuruñmiñ gote meteñ al kura, Pita beleñ kirmiñ sapa iryinj al gote kadom goreb, "Gebe Olip dugure gor yenja hike genhem," inyinj.

²⁷ Gwaha inkeb Pita go tebañ helwañ hiriñ. Irkeb goya goyen po tatirok mere tiyyinj.

Yesube Pailat diliñ mar huwaryinj

(Matiyu 27:1-2,11-31; Mak 15:1-20; Luk 23:1-5,13-25)

²⁸ Be, Yuda marte doyañ mar beleñ Yesu teñ Kaifasyen yare mat Roma gabman al Yuda mar doyañ yirde hiyen al gote ya kuruñde tukamiñj. Goya goyabe naña fay urde wuk yiriñj. Irkeb Yuda mar go, "Moñgo al miñ hoyanđe yare kunbe Al Kuruñ diliñde tikiñ miňyan hetek," yeñ yinđende saba gama irniñ yeñbe Roma gabman al gote ya biñde ma hurkamiñj. Gobe Pasoba biñge nen nen nalu kuruñ goyen netek yeñ nurde tiyamiñj.

²⁹ Niñgeb Pailat yinđenj siñare kateñbe, "Da misiñde al ga merem yan irniñ yeñ tawayhanj?" yineñ gusuñaj yiryinj.

³⁰ Irkeb al buda gore wol heñbe, "Al gayenbe mata buluñ kura ma tiyuñ manhan ge hitte gaha ma tawate-wonj," inamiñj.

³¹ Irkeb wol heñbe, "Dindiken tukuñ matatiñde ga merere kernaj," yinyinj. Irkeb mel gore, "Goyenbe neñbe al maymay sañiñniniñ miňmoñ," yamiñj.

³² Mata gobe Yesu beleñ gwaha mat kameñ yeñ bikken mere tiyyinj goyen go fudinde heñ heñ niñ gogo tiyamiñj.

³³ Be, Pailat go mulgañ heñ yamiñ kuruñde hurkuñbe Yesu hoy iryinj. Irke hurkukeb gusuñaj iryinj. "Ge gayen Yuda marte doyañ al kuruñ?" inyinj.

³⁴ Irkeb Yesu beleñ, "Mere

taha gobe dufayger po forok yihi ma al hoyaq beleq momoj giranj?" inyinj.

³⁵ Irkeb Pailat beleq wol henjbe, "Nebe Yuda mar al moj. Niñgeb daha mat nurenj? Merere girniñ yen gawayhanj marbe gigen al goya pris buda gote karkuwanjmiňja gore po gawayhanj. Niñgeb gebe daha wor po tiyanj?" inyinj.

³⁶ Gwaha inkeb, "Ne beleq alya bereya doyanj yirtek gobe megen gar niñ moj. Megen gar niñ manhan Yuda marte doyanj mar beleq nad fere tiniñ yen wakeb metenj marne beleq ne basinqa fulenja tiwoj. Goyenpoga gwahade moj geb, gogo gwaha ma tahaq," inyinj.

³⁷ Irkeb Pailat beleq, "Be, gwahade geb, gebe doyanj al kurunj!" inyinj. Irkeb wol henjbe, "Doyanj al kurunj ninha gobe fudinde ninha. Fudinde, nebe miñ goyen goke wor po megen gar wamirinj. Irde mere fudinde goyen tagaleq yen wamirinj. Niñgeb al kura mere fudinde niñ amanenj nurde hanj marbe tumjanj merene nurde hanj," inyinj.

³⁸ Irkeb Pailat beleq, "Mere fudinde gobe da?" inenj gusunjanj iryinj. Gwaha inenjbe Yuda mar hitte sinjare sopte katenjbe, "Nebe al ga gwaha mat kura mere ulinqe irtek yen ma kenhem.

³⁹ Goyenbe dende matarebe Pasoba gabu nalu kurunjdeb ne beleq mata

buluq mar koyare hanjen goyen uñkureñ kura teñ siñja irde dunenj himyen. Niñgeb, 'Yuda marte doyanj al kurunj' inenj hanjen al gayen tubul timeke sinjare kuyeñ yen nurde hanj?" yinyinj.

⁴⁰ Irkeb al buda kurunj go tareq po, "Moj, yen moj! Neñbe Barabas dunayinj," inamij. Barabasbe Roma gabman asogo irde hiyen goke teñ koyare keramiñ hinhin.

19

¹ Be, mel gore gwaha yekeb Pailat go Yesu go teñ usulak tinaq yen fulenja marmiñ yinke usulak tiyaminj.

² Irdeb doyanj al kurunyen tonaq umjaa irhet yen kaq hirwanjenj yan kura goyen teñ tukuli tenbe tonaqde keramiñ. Irdeb doyanj al kurunyen amil umjam bukkeñja digulakya suluk irke bukkeñ yara hitiq goyen tawaq hor irde unamiñ.

³ Irdeb Yesu hitte kuñ, "Gebe Yuda marte doyanj al kurunj. Huginjen hayinj!" inenj tebanj irde giwgiw irde hinhan. Irdeb kimiñde wolserenj uramiñ.

⁴ Be, Pailat go sopte sinjare katenjbe Yuda mar goyen, "Mel, nebe mere miñ goke kura al gayen merem yan irtek yen ma nurdeb gago deñ hitte taktehem," yinyinj.

⁵ Irdeb Yesu go doyanj al kurunj umjaa irtiq yara irhet yenbe amil umjam bukkeñja digulakya suluk irke bukkeñ yara hitiq

kura hor irde uneŋ, kaŋ hirwaŋeŋ yaŋ tukuli teŋ tonanđe kirtiŋde po siŋare kateŋ hike keneŋbe, "Al gobe gago," yinyiŋ.

⁶ Be, pris buda gote karkuwaŋmiŋya Al Kuруŋyen ya balem doyaŋ marya beleŋ Yesu go keneŋbe, "Kuruse hende mayke kami! Kuruse hende mayke kami!" yeŋ hekhok tiyamiŋ. Irkeb Pailat beleŋ wol heŋbe, "Nebe mere miŋ goke kura merem yaŋ irtek ma kenhem geb, dindiken ga tukuj kuruse hende maynayiŋ," yinyiŋ.

⁷ Irkeb Yuda mar gore wol henbe, "Al gore yinŋen ge yeŋ, 'Nebe Al Kurun Urminj,' yeŋ hiyen geb, nende sabarebe al gwahade gobe kamyenj," inamiŋ.

⁸ Be, Pailat go gwaha yeke nurdeb kafura wor po hiriŋ.

⁹ Irdeb ya biŋde sopte mulgaŋ heŋ hurkuŋbe, "Gebe dare niŋ?" ineŋ gusuŋaŋ iryiŋ. Goyenbe Yesube wol ma hiriŋ.

¹⁰ Irkeb Pailat beleŋ, "Mere nirtek ma gira? Kuruse hende mayke kami yewenj gobe gwaha girnayiŋ. Munaŋ tubul tike kwi yewenj go wor gwahade po girnayiŋ goyen go ma nurde ha?" inyiŋ.

¹¹ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Al Kurun beleŋ ge goyen doyaŋ nird nird sanjŋ goyen ma guntiŋ manhan ge beleŋ gaha ma doyaŋ nirwoŋ. Niŋgeb ne nade hanger

nera al gote mata buluŋbe gere folek geb," inyiŋ.

¹² Be, mere go nurdeb Pailatbe Yesu go daha mat kura tubul timeke kwi yeŋ nuryiŋ gega, Yuda mar gob hewhow po teŋ, "Al kura al gayen tubul tike kuyenjbe al gobe Roma gabman doyaŋ al kurun Sisaryen kadom moŋ, asogom geb," inamiŋ.

¹³ Gwaha yeke Pailat go nurdeb Yesu go siŋare takteŋbe ya kurun gote koya bana sawsawa mere nudr nudr gasuŋ kura "Belen Hora Po Irtinj" ineŋ hanjyende gor kipiryiŋ. Gasuŋ gobe Hiburu mere matbe Gabata.

¹⁴ Be, nalu gobe Pasoba biŋge gitik teŋ teŋ nalu, irde naŋabe baŋkahal gwahade heweŋ tiyyiŋ. Munaŋ fay urkeb Sabat nalu heke Pasoba biŋge netek hiyyenj. Be, Pailat beleŋ Yuda mar goyen, "Doyaŋ al kurunṭiŋbe gago," yinyiŋ.

¹⁵ Goyenbe go mar goreb, "Mayke kami! Mayke kami! Kuruse hende mayke kami!" ineŋ hewhow tiyamiŋ. Irkeb Pailat beleŋ, "Doyaŋ al kurunṭiŋ gayen ne beleŋ kuruse hende maymekte kami yeŋ nurde hanj?" yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb pris buda gote karkuwaŋmiŋ beleŋ wol heŋbe, "Neŋbe doyaŋ al kurunṭiniŋ hoyan kura ma hi. Nendebe Sisar unjkureŋ po hi," inamiŋ.

¹⁶ Be, Pailat go gwaha kura irtek miŋmoŋ hekeb bada heŋ kuruse hende mayke kami yeŋ mel goke pel iryiŋ.

Irkeb fulenja mar belej Yesu taminj.

*Yesu kuruse hende kamyij
(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

¹⁷ Be, Yesu go kuruse go teñbe naña deñe kura Al Tonañ Kinjkininde gor kuriñ. Deñe gobe Hiburu mere matbe Golgota.

¹⁸ Gorbe Yesu go kuruse hende mayamiñ. Yenyaþe al irawa hoyan kura goyen wor yingende yingende kuruse hereñ gasa yirdeb kurabe Yesuyen kuruse yase belej kerde kurabe tapa belej keramiñ. Yesu yingende kahalte keramiñ.

¹⁹ Be, Pailat belej mere kura kaþbe kuruse hende Yesu tonaj belej kernaj yinke keramiñ. Merebe gahade:

**NASARET NIN AL YESU.
YUDA MARTE DOYAN AL
KURUNJ.**

²⁰ Be, Yesu kuruse hende mayamiñ gasuñ gobe Yerusalem bindere hinhin. Niñgeb Yuda mar budam mere go kenamiñ. Mere gobe Hiburu mere, Latin mereyabe Grik mereya mat kayamiñ.

²¹ Irkeb pris buda gote karkuwañmiñ belej mere katiñ goke igin ma nurdeb Pailat goyen, "Yuda marte doyañ al kuruñ ma kayayiñ. 'Al garebe yingen ge yeñ "Nebe Yuda marte doyañ al kuruñ," yeñ hi,' gwahade kayayiñ," inamiñ.

²² Goyenbe Pailat belej wol heñbe, "Mere kayhem gobe gwahade po hiyen," yinyiñ.

²³ Be, fulenja mar go Yesu teñ kuruse hende kerdebe uliñ umñamiñ yade al sipte niñ gale heñbe nende gigen yawaramiñ. Irdeb uliñhormiñ bande niñ gobe tubul tiyamiñ. Uliñhormiñ gobe sobam, biñjinde mat kurkuñbe kahan patare goyenbe gada irtiñ moñ. Amil uñkurenj po teñ uliñhor goyen irtiñ.

²⁴ Be, fulenja mar gob uliñhormiñ goke yingen uliñ, "Ga goya erek ma irtek. Ganuñ belej tiyyen yeñ nende matare tiliñ tanartek," yamiñ. Mata gobe Al Kurunyen asanđe mata gwahade forok yiyyen yeñ katiñ gwahade po forok yiriñ. Merebe gahade:

"Mel gore ulne umña yingen
uliñ pota yirdeb
uliñhorneñbe tiliñ
tanaramiñ," yitiñ hi.
Tikiñ 22:18

Niñgeb yitiñ gwahade po fulenja mar belej mata gogo tiyamiñ.

²⁵ Be, kuruse hinhin bindere gorbe Yesu milij, milijinde haymiñ Klopas berem Mariayabe Makdala niñ Maria gore gor huwarde hinhan.

²⁶ Irkeb Yesu go milij gor kinyiñ. Irde komatmiñ kura bubulkunje wor po yeñ nurde uneñ hinhin al go bindere gor huwarde hike kinyiñ. Irdeb milij goyen

inyinj. “Bere, al gabe urge,” inyinj.

²⁷ Irdeb komatminj gobe, “Gabe momke,” inyinj. Be, gor mat hinhin kurunj gobe komatminj gore Yesu milinj go teñ yaminde tukunj doyan irde hinhin.

Yesu kamyinj
(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Be, komatminj inyinj kamereb meteñminj kurunj gob pasi irhem yeñ nurdeb Al Kurunyen asanđe mere katinj goyen fudinde forok yiyyen goke teñbe, “Fe niñ nira,” yirinj.

²⁹ Irkeb gorbe wain fiminj mukkuwenj wor po hitinj hinhin geb, mel gore amil parwek kura teñ wain bana gonj fakamde hisop he kutum murunjde bili irdeb isañ heñ Yesu dinonđe kiryinj.

³⁰ Irkeb Yesu go wain fiminj go ninam urdeb, “Meteñneb pasi irhem,” yirinj. Be, mere go muñ po yeñbe urgut kañbe kamyinj.

³¹ Be, go nalu gobe Pasoba binge gitik teñ teñ nalu. Munañ fay urkeb Sabat nalu heke Pasoba binge netek hiyen. Niñgeb Yuda mar go Sabat nature al kuruse hende po hinayinbe iginj moñ yeñ nuramiñ. Irdeb Pailat gusuñanj irdeb, “Kahan yufuñ teñbe al hakwa go yaranj tiniñ,” yaminj.

³² Irkeb Pailat go fulenja marminj yinke Yesu ketalde kuruse hende hinhin al kura

go hitte wa kuñbe kahañ yufuñ tiyamiñ. Irde gab kura wor gwahade po iramiñ.

³³ Goyenbe wanj Yesu hitte haminj gega, bikkenj kamtiñ keneñbe kahañ ma yufuñ tiyamiñ.

³⁴ Gwaha irtinębe fulenja al kura beleñ hakde dari malare fakamke goyare po dariya feya bemel po sursur yirinj.

³⁵ (Mata go kinyinj al goreb goke al momoñ yirde hiyen. Mereminjbe fudinde. Yeñbe fudinde po yeñ hime yeñ nurde hi. Yeñbe denj asanj ga kapyanj heñ hañ mar beleñ fudinde yeñ nurnayinj yeñbe gago momoñ dirde hi.)

³⁶ Be, mata go forok yirinj gobe Al Kurunyen asanđe, “Kiñkiniñ uñkureñ muñ kura ma yufuñ tinayinj,” yitiñ gwahade goyen po forok yirinj.

³⁷ Irde Al Kurunyen mere kurabe, “Yeñbe hakde gegel-hek beleñ fakamtiñ ken-nayinj,” yitiñ mata gwahade goyen po forok yirinj.

Yesu mete tiyamiñ
(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Be, fulenja mar beleñ gwaha tiyamiñ kamereb Arimatea niñ Yosep beleñ Yesu uliñ hakwam niñ Pailat gusuñanj iryinj. Yosepbe Yesuyen komat gega, Yuda marte doyan mar niñ kafura heñbe balminj po hinhin. Be, Pailat beleñ iginj inkeb kuñ Yesu hakwam go yeñya

kwamiŋ marya beleŋ taran teŋbe teŋ kwamiŋ.

³⁹ Yosep beleŋ gwaha teŋ hikeya Nikodemus wor gor hinhin. Nikodemusbe hakot kura wawuŋ kuŋ Yesuya mere tiaryum al go goyen. Yeŋ beleŋ he fimiŋ irawa suluk yirde guram irtiŋ hamin igin wor po goyen teŋ wayyiŋ. Guram gote kandukmiŋbe 30 kilogram gwahade.

⁴⁰ Be, irem go Yesu hakwam go teŋ kuŋbe amil faykek mete teŋ teŋde niŋ amil gore po bili iraryum. Irde gwaha teŋ heŋyabe he fimiŋ guram irtiŋ gore po sam iraryum. Irem gobe Yuda marte mata gama irdeb gwaha tiaryum.

⁴¹ Be, Yesu kuruse hende mayamiŋ gasuŋ go binderebe he dugu kura hinhin. He dugu bana gonbe al hakwa yukuŋ yerd yerd horabok bembra kura hinhin. Bembra gobe gerget, al hakwa kura ma yerde hitiŋ.

⁴² Be, heŋ ga moŋ Sabat nalu forok yewenŋ tiya go yeŋbe bembra gobe bindere hinhin geb, irem go Yesu hakwam tukuŋ bana gor keraryum.

20

Yesube kamyiŋde mat huwaryiŋ

(Matiyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Be, Sabat nalu hubu heŋ fay urke Sande hiriŋ. Sande

wampot muŋ, kidoma po hikeya Makdala niŋ Maria go bembare kuŋbe hora kuruŋ horabok bembra yame pet titiŋ goyen teŋ siŋa irtiŋ kinyiŋ.

² Irdeb kup yeŋ Saimon Pitaya kadom kura Yesu beleŋ bubulkuŋne wor po yeŋ nurde unen hinhin al go hitte waŋbe, "Doyan Al Kuruŋ hakwambe bembare mat teŋ kwahanj. Irdeb tukuŋ gor kura kerhaŋ yeŋ ma nurhet!" yinyiŋ.

³ Irkeb Pitaya kadom hoyan goya wor bembare kwaryum.

⁴ Irem gobe kup yeŋ kwaryum. Goyenbe kadom gore Pita fole irde yeŋ wa bembare forok yiriŋ.

⁵ Forok yeŋ pew kaŋbe horabok bana naŋkenenŋbe amil faykeŋ bili irtiŋ go po kinyiŋ. Goyenbe biŋde ma hurkuriŋ.

⁶ Irkeb Saimon Pita, kame wayyiŋ goreb waŋ biŋde hurkuriŋ. Irdeb amil faykeŋ go po gor hike kinyiŋ.

⁷ Irde Yesu tonaj bili iramiŋ amil go wor kinyiŋ. Tonaj bili irtiŋ amil gobe uliŋ hakwam bili irtiŋ amil goya ma hinhin. Keŋkela po mupi irde hoyanje po kirtiŋ hinhin.

⁸ Irkeb Yesuyen komat kura yeŋ wa bembare forok yiriŋ al go wor biŋde hurkuriŋ. Hurkuŋ gwahade po keneŋbe fudinde wor po Yesube kamunđe mat huwaruŋ yeŋ nuryiŋ.

⁹ (Goyenpoga irem gobe Al Kurunyen asanđe Yesube kamtinđe mat huwaryen yi-tinj gokeb bebak ma po ti-yaryum.)

Makdala niŋ Mariabe Yesu kinyiŋ

(Matiyu 28:9-10; Mak 16:9-11)

¹⁰ Be, Yesuyen komatmiŋ waranj go mulgaŋ heŋ yamiŋde kwaryum.

¹¹ Goyenbe Maria go bembə sinjare gor po heŋ eseŋ hin hin. Eseŋ heŋyabe pew kaŋ bembə bana goŋ naŋkinyiŋ.

¹² Irdeb Al Kurunyen miyoŋ irawa uliŋ umja faykek hor yirtiŋ goyen Yesu hakwam kirtiŋ gasuŋde go keperde hikē yinyiŋ. Kurabe tonanj beleŋ mat, kurabe kahaŋ beleŋ mat keperaryum.

¹³ Be, irem goreb, “Bere, gebe daniŋ eseŋ ha?” ineq gusuŋaŋ iraryum. Irkeb bere gore wol heŋbe, “Doyan Al Kurunyebe al kura beleŋ teŋ kwahaŋ. Irde tukuŋ gor kura kerhaŋ yeŋ ma nurde hime,” yinyiŋ.

¹⁴ Gwaha teŋ fulgaŋ kaŋbe Yesu go gor huwarde hikē kinyiŋ. Goyenbe bebakkenj Yesu yeŋ ma kinyiŋ.

¹⁵ Irkeb Yesu beleŋ, “Bere, gebe daniŋ eseŋ ha? Gebe ganuŋ niŋ naŋkeneŋ ha?” ineq gusuŋaŋ iryinj. Gwaha inkeb bere goreb he dugu bana goŋ bembə hin hin gote doyan al yeŋ nurdeb, “Be, ge beleŋ al hakwam bembə

bana hin hin go tukaŋ kenem gor tukuŋ kirmiŋ yeŋ momoŋ nira. Irkeb teweŋ geb,” inyinj.

¹⁶ Irkeb Yesu beleŋ, “Maria,” inyinj. Irkeb bere go yeŋ hin hin beleŋ fulgaŋ kaŋ keneŋbe Hiburu mere mat, “Raboni!” inyinj. Raboni gote miŋbe Tisa.

¹⁷ Be, Yesu beleŋ, “Nanne hitte mulgaŋ heŋ miŋmoŋ. Niŋgeb sisaj ma nurayinj. Gwaha titneŋbe kolne yago hitte kunbe momoŋ yira. ‘Nebe mulgaŋ heŋ Adone, deŋya neyat Al Kurun hitte kweŋ tihim,’ nina yinayinj,” inyinj.

¹⁸ Irkeb Makdala niŋ Maria go mere go nurdeb Yesuyen komatmiŋ hitte kuriŋ. Kunbe, “Doyan Al Kurunbe kenhem,” yinyiŋ. Irdeb mere gahade nina yeŋ momoŋ yiryinj.

Komatmiŋ beleŋ Yesu kenamij

(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Be, Sande go wawuŋbana heŋ kidoma hewej tikeb Yesuyen komatmiŋ gobe Yuda mar niŋ kafura heŋbe tumiaŋ ya biŋde gabu irdeb yame biŋ mat tareŋ po irdeb hin han. Irkeb Yesu go waŋ mel go hin han kahalte po huwarde, “Bitiŋ kamke igiŋ po hin ayinj,” yinyiŋ.

²⁰ Gwaha yineŋbe haninya gegelhekyare fakamaminj delneŋ goyen yikala yiryinj. Irkeb komatmiŋ go Doyan Al

Kuruṇ goyen keneŋbe aman niŋ pultik wor po yamiŋ.

²¹ Be, Yesu beleŋ sopte po, "Bitinj kamke iginj po hinayinj. Nanne beleŋ nad nerke wamirinj gwahade goyen ne beleŋ wor dad dermeke kunayinj geb," inyinj.

²² Gwaha yineŋbe mel go hitte menjemiŋ fu yirdeb, "Holi Spirit tenaŋ.

²³ Irdeb deŋ beleŋ al kurat mata buluŋmiŋ halde yunayinjbe Al Kurun wor mata buluŋmiŋ go halde yunyen. Munaŋ mata buluŋmiŋ ma halde yunayinjbe Al Kurun wor mata buluŋmiŋ ma halde yunyen," inyinj.

Tomas beleŋ Yesu kinyiŋ

²⁴ Be, komatmiŋ 12 goyen al kura Tomas, deŋem kurabe Didimus inen hanjen al gobe Yesu wayyinyabe gor ma hinhin.

²⁵ Irkeb komatmiŋ weŋ hoyan beleŋ, "Neŋbe Doyan Al Kurun kintinj," yeŋ momoj iramiŋ. Goyenbe wol henjbe, "Haniŋde nil deljen wor wor yeneŋ. Irdeb nil yame bana goŋ hanne keren. Irdeb hak beleŋ fakamtinj yamenjde gor hanne kerde gab fudinde yeŋ nureŋ," inyinj.

²⁶ Be, gor mat naŋa fay 7 hubu hekeb Yesuyen komatmiŋ go sopte ya bana gabu iramiŋ. Tomas wor gor hinhin. Yamebe biŋ mat tatinj goyenbe, Yesu go waŋ mel gote diliŋ mar

huwardeb, "Bitinj kamke hinayinj," yinyinj.

²⁷ Irdeb Tomas inyinj. "Hange faw gar hor irayinj. Irde hanne ga yena. Irdeb hange ginj irdeb gegelhekner gar kera. Irdeb dufay budam ma henjbe ne huwarmiŋ gayen fudinde yeŋ nurayinj," inyinj.

²⁸ Irkeb Tomas gore, "Gebe Al Kurun, Doyan Al Kurunjne!" inyinj.

²⁹ Irkeb Yesu beleŋ, "Gebe ne neneŋ gab gogo fudinde yeŋ nurha? Al kura go ma nenenja ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayinj mar gobe Al Kurun beleŋ guram yirde saŋiŋ yiryenj," inyinj.

³⁰ Be, Yesube komatmiŋ diliŋde mata tineŋ turŋuŋ yan kurayen kurayen budam forok yirde hinhin. Goyenbe asaŋ gayenter goke tumŋaŋ ma katinj haŋ.

³¹ Goyenbe Yesube Mesaia, Al Kurun Urmiŋ yeŋbe yeŋ ge dufaytiŋ saŋiŋ irnayinj yeŋ mere kurun gayen kayhem. Irde yeŋ ge dufaytiŋ tareŋ irke Yesuyen tareŋde Al Kurunya hugiŋen heŋ heŋ mata gobe dende hiyyen yeŋbe mere gago kaŋ hime.

21

Komatmiŋ 7 beleŋ Yesu kenamij

¹ Be, Yesu go komatmiŋ yago Yerusalem hikeya diliŋde forok yiriŋ kamereb Taiberias fe ala kurun sinjare sopte komatmiŋ diliŋde

forok yirinj. Gote baranbe gahade:

² Be, Saimon Pita, Tomas denjem kurabe Didimus, Galili naŋa bana niŋ taun Kana gor niŋ al Nataniel, Sebedi urmiŋ waranyaabe kadom waran goyene manan tumjanje hinhan.

³ Irkeb Saimon Pita beleŋ, "Nebe fe alare dapŋa niŋ kweŋ tihim," yinyinj. Irkeb mel goreb, "Tumjanj kutek," ineŋbe hakwa bana hurkuŋbe kwamij. Goyenbe go wawunjbe dapŋa kura ma yawaramij.

⁴ Be, wampot muŋ wor po Yesu gobe waŋ makaj siŋare huwaryinj. Goyenbe komatminjbe Yesu yeŋ keneŋ bebak ma tiyaminj.

⁵ Be, Yesu beleŋ mel goyen hokde po, "Mel yo, dapŋa kura yawarhaŋ we?" yinyinj. Irkeb, "Moŋ," inaminj.

⁶ Be, mel gore gwaha inkeb, "Kamaŋtiŋ go hakwa siŋa yase beleŋ mat temeyde gab dapŋa kura yawarnayinj," yinyinj. Irkeb mel go gwaha teŋbe dapŋa karim ma yawaramij geb, kamaŋ go tuluŋ teŋ hakwa hende kertek ma hamij.

⁷ Irke gab komatminj kura Yesu beleŋ bubulkunje wor po yeŋ nurde unen hiyen al goreb Pita goyen, "Al irobe Doyaŋ Al Kurun be!" inyinj. Irkeb Saimon Pita beleŋ, "Al irobe Doyaŋ Al Kurun be!" yeke nurdeb goyare po ulinhorminj hende niŋ tugu

titinj goyen teŋ ulinđe bili irdeb fete solok yirinj.

⁸ Irkeb komatminj weŋ hoyanbe fe ala kuruŋ fereŋ binde 100 mita gwahade po hinhan geb, hakwa hende kame ga gama irde wayamiŋ. Gama irde waŋ heŋyabe kamaŋ dapŋa beleŋ po makinj hitinj goyen tuluŋ teŋbe teŋ wayamiŋ.

⁹ Irdeb fe siŋare waŋbe kak kawaltinđe kura gorbe makaj dapŋaya beretya kura hike yenamiŋ.

¹⁰ Be, Yesu beleŋ, "Dapŋa yawarhaŋ go kura yawanan," yinyinj.

¹¹ Irkeb Saimon Pita go hakwa hende hurkuŋ kamaŋ go tuluŋ teŋ fe siŋare kiriyinj. Dapŋa karkuwaj beleŋ makinj hiriŋ. Dapŋabe budam wor po 153 yawaramij. Goyenbe kamaŋ go ma erek yirinj.

¹² Be, Yesu beleŋ komatminj goyen, "Waŋ wampotde niŋ biŋge nenaj," yinyinj. Goyenbe yeŋbe Doyaŋ Al Kurun yeŋ nuramij geb, komatminj kura beleŋ, "Gebe ganuj?" yeŋ gusuŋaj ma iraminj.

¹³ Irkeb Yesu go waŋ beret go teŋbe yunyinj. Irdeb dapŋa goyen wor gwahade po iryinj.

¹⁴ Be, Yesu go kamyinđe mat huwaryinj, irde komatminj yago hitte forok yirinj goyen gare irkeb wawunj karwo hiriŋ.

¹⁵ Be, komatminj go binje nene pasi haminj. Irkeb Yesu beleñ Saimon Pita go, "Saimon, Yon urmiñ, ge gayen fudinde wor po ne niñ amanenj nurde ha? Mel gar hañ gare ne niñ amanenj nurde hañ gote folek?" inyinj. Irkeb Pita beleñ wol heñbe, "Gwaha, Doyan Al Kurun. Gebe ne beleñ ge niñ amanenj nurde hime goyen nurde ha gogo," inyinj. Irkeb, "Sipsipne paka yirde hayinj," inyinj.

¹⁶ Irdeb sopte po, "Saimon, Yon urmiñ, gebe fudinde wor po ne niñ amanenj nurde ha?" inyinj. Irkeb Saimon beleñ, "Gwaha, Doyan Al Kurun, ne beleñ ge niñ amanenj nurde hime gobe nurde ha gogo," inyinj. Irkeb wol heñbe, "Sipsipne doyan yirde hayinj," inyinj.

¹⁷ Be, wawun karwore sopte, "Saimon, Yon urmiñ, gebe ne niñ amanenj nurde ha?" inyinj. Irkeb Pita go Yesu beleñ, "Gebe ne niñ amanenj nurde ha?" gwahade wawun karwore gusuñan irkeb biñ misinj iryinj. Irkeb Pita go, "Doyan Al Kurun, gebe det kurun gayen tumnajan nurde ha. Ge niñ amanenj nurde hime goyen nurde ha gogo," inyinj. Irkeb Yesu go wol heñbe, "Sipsipne paka yirde hayinj.

¹⁸ Fudinde wor po gineñ hime, ulger iginj heñyabe gigeñ umña teñ goñ kura kwe yenbe mali ga kuñ hinhan. Goyenbe salanjenj

hawayinjyabe al beleñ po ganarde umña girdeb ge kutek ma girde hiyen beleñ goñ gukunayinj," inyinj.

¹⁹ Yesu beleñ go yirinj gobe kame Pita daha mat kamyeñ, irde kamde kamdemij gore Al Kurun deñem turñun yan iryenj goke inyinj. Be, Yesu go gwaha inenbe, "Gama nira!" inyinj.

²⁰ Irkeb Pita go fulgañ kañbe Yesu beleñ komatminj kura bubulkuñne wor po yeñ nurde uneñ hiyen al goyen gama yirde hike kinyinj. Al gobe Yesu kamenj go yeñya binje funañ namiñya Yesu hitte tawuñ heñbe, "Doyan Al Kurun, ganuñ beleñ pel gireñ tiya?" inyinj al go goyen.

²¹ Be, Pita beleñ al go keneñbe, "Doyan Al Kurun, munaj al gabe daha tiyyen?" inenj gusuñan iryinj.

²² Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Yeñbe diliñ gergeñ hikeya ne mulgañ heweñ yeñ nurenj gobe gere samuñ moñ geb. Hoyañ niñ ma dufay hawayinj, gama po nirayinj," inyinj.

²³ Be, Yesu beleñ mere tiyyinj gote mere momonjbe komatminj yago hoyan beleñ nurdeb keñkela ma bebak teñbe, "Al gobe ma kamyeñ," yamiñ. Gega Yesu beleñbe, "Al go ma kamyeñ," yeñ ma yiriñj. "Yeñbe diliñ gergeñ hikeya ne mulgañ heweñ yeñ nurenj gobe gere samuñ moñ geb," po yiriñj.

²⁴ Yesuyen komat gobe

Yesu beleŋ mata teŋ hike
yinyiŋ kuruŋ goyen asanđe
gar kaya gago. Al gore
Yesuyen baraŋ asanđe gar
kaŋ hi kuruŋ gabe fudinde
yeŋ nurde hite.

²⁵ Be, Yesube mata hoyan
manaj budam tiyyiŋ.
Asanđe gar kaŋ hi gayen po
moŋ. Matamiŋ go tumŋaŋ
katekbe megen gar asanđ
goyen yerd yerd gasuŋ
miŋmoŋ hiyyeŋ yeŋ nurde
hime. Gogo po.

Aposel Yesuyen Mere Basañ Marte Meten

¹ Be, Tiofilus, nebe Yesu megen gar hinhinya daha mat meten teñ hinhin, irde al saba yirde hinhin goyen hanjkapyä gogo kan gunmirinj.

² Irde kamyinde mat huwarde komatminj yinjen basinjä yiryij mar goyen Holi Spirityen tarende hulyaq yiryij gote baranya Al Kurunj beleñ tumulgañ tike hurkuriñ goyen gote baranya manaq asaq goyen ter kamirinj.

Yesu beleñ Holi Spirit niñ doyañ henayin yeñ mere basañ marmiñ yinyij

³ Be, Yesube nurde hayen gwahade goyen po, al beleñ mayke uliñ misin kurunj kateñ kamyinde mat huwaryinj. Irdeb, "Gwaha timekeb neneñ fudinde huwarunj gago yeñ nurnayinj," yenbe komatminj yago diliñde forok yeñ mere yirde hike diliñde wor po keneñ hinhan. Be, kamyinde mat huwardeb nañkahal 40 gayen megen gar hinhinya goyenbe Al Kurunj beleñ al doyañ yird yird mata niñ komatminj yago goyen mere yirde saba yirde hinhin.

⁴⁻⁵ Be, go teñ hinhinya goya goyen po komatminja gabu heñ dula teñ heñyabe

gaha yinyij: "Adone beleñ det dunenj yeñ biña tiyyij goke momoñ dirde hinhem gobe Holi Spirityen baptais. Niñgeb goke doyañ heñ hinayinj. Yonbe fe beleñ baptais yirde hinhin gega, deñbe hitjenj tenbe Al Kurunj beleñ Holi Spirit po baptais diryenj. Niñgeb goke tenbe araq ma Yerusalem tubul teñ kunayinj," yinyij.

⁶ Be, Yesuyen komatminj yago beleñ mere go nurde kamereb Yesuya Olip dondonde gabu irdeb, "Doyañ Al Kurunj, bikkenj asininiñ yago beleñ neñ Israel mar doyañ dirde hinhan gwahade goyen gayenter ge beleñ wor kurujniniñ heñ doyañ dirke igij megejniniñ neñ Israel mar beleñ tumulgañ titek we?" yeñ gusuñaq iramiñ.

⁷ Irkeb wol heñbe haha yinyij: "Nanne beleñ mata forok yenayin yeñ sañiñmijnde nalu yirtiq gobe dufaymijnde po yirtiq geb deñ beleñ nurtek moñ.

⁸ Gega deñ nurtek detbe gago momoñ direñ tilim. Holi Spirit deñ hitte katke tareñmij tenbe alya bereya Yerusalem taunde niñya Yudia nañare niñya Samaria nañare niñyabe megen kurunj gayen bana niñ mar ne beleñ mataya mereya teñ himeke neneñ hinhan goke tagalde tukuñ hinayinj," yinyij.

*Yesube Al Kurun hitte mulgan heŋ hurkuriŋ
(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)*

⁹ Be, mere tiyyin go kamereb komatmiŋ beleŋ diliŋde wor po keneŋ hikeya Al Kurun beleŋ tumulgaŋ tike hurkuriŋ. Irkeb gagap beleŋ bana kerkeb go ma kenamiŋ.

¹⁰ Irdeb diliŋbe Yesu hurkuriŋ beleŋ goŋ po naŋkeneŋ hinhan. Irkeb al irawa amil faykekde umŋa titiŋ gore gor kura mat wayhar miŋmoŋ, bemel po ketalmiŋde forok yeŋ huwardebe,

¹¹ “Mel, Galili mar, daniŋ naŋkiŋde naŋkenen diltiŋ misiŋ teŋ hanj? Yesube diltiŋ mar Al Kurun beleŋ tumulgaŋ tike hurka kenhaŋ al goyen kamebe gwahade go po mulgaŋ heŋ wayyeŋ,” yinaryum.

Matias beleŋ Yudasyen gasuŋ tirij

¹² Be, go kamereb Yesu komatmiŋ yago gobe Olip donđon go tubul teŋbe Yerusalem taunde mulgaŋ hamiŋ. Olip donđonde mat Yerusalembe 1 kilomita gwahade.

¹³ Be, mel go Yerusalem forok yeŋbe ya yeŋ hinhande gor kwamiŋ. Ya goyenbe al heŋ heŋ gasuŋbe irawa hende bande niŋgeb, yeŋbe hende hinhan. Be, mel gobe hinhande gor hurkamiŋ. Go mar gobe Pita, Yon, Yems, Andru, Filip, Tomas,

Batolomiyu, Matiyu, Alfius urmiŋ Yems, Yems urmiŋ Yu-dasyabe Saimonya. Saimon gobe Roma gabman asogo irde hinhan mar Selot buda goyen bana niŋ al.

¹⁴ Be, mel go hugineŋ gabu irde dufaymiŋ uŋkureŋ po irde Al Kurun mere irde hinhan. Bere buda Yesu gama irde hinhan goya Yesu kulin wenya miliŋ Mariaya manaŋ bana goŋ tumŋaŋ heŋ Al Ku-ruŋ mere irde hinhan.

¹⁵ Be, 120 al gwahade Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ mar goyen Pitaya hugineŋ gabu irde hinhan. Be, wawuŋ kurareb Pita beleŋ huwarde gaha yinyiŋ:

¹⁶⁻¹⁷ “Be, kadne yago, nebe Iskariot niŋ al Yudas niŋ yeweŋ tihim. Yeŋbe Yesu beleŋ basiŋa irde meteŋ unyiŋ. Irke neŋya tumŋaŋ meteŋ teŋ hinhet. Gega yeŋ beleŋ Yesu maytek mar goyen beleŋ kerde yunke kuŋ Yesu tamiŋ. Niŋgeb al gore mata buluŋ gwahade tiyyen yeŋ bikken Holi Spirit beleŋ Dewit dufay unke mere Al Kurunyen asanđe katin gobe gayenter fudinde gwahade po forok yiŋuŋ,” yinyiŋ.

¹⁸ (Be, Yudas mata buluŋ tiyyin gote hora beleŋbe megeŋ tapum kura damu tiyamiŋ. Irdeb megeŋ goyen-terbe yinŋen timiyyiŋ. Irkeb biŋ pol yeke arayŋen fur tiyamiŋ).

¹⁹ Irkeb al buda kurun Yerusalem hinhan gore mere momoŋmiŋ nurdeb

naŋa tapum gobe Akeldama inamiŋ. Akeldama gote miŋbe ‘dari wok yitiŋde’.)

²⁰ Be, Pita beleŋ sopte goha yinyiŋ: “Al goyen goke Al Kurunyen Tikiŋ Asanđdebe gahade katinj hi:

‘Yende tiyuŋbe buluŋ heŋ dulheŋ hiyen. Al kura gor ma po hiyen,’ yitiŋ.

Tikiŋ

Irde Tikiŋ Asanđde gor kurabe mere gahade manaj kayyiŋ: ‘Yeŋ wolmiŋeŋbe al hoyan kura gasuŋmiŋ go teŋ meten tiyyen,’ yitiŋ.

Tikiŋ 109:8

²¹⁻²² Ningeb katinj gwahade goyen po gama irtek yeŋbe al kura Yon beleŋ baptais niŋ mere tagalde hinhindé mat kuŋ kuŋ Al Kurunj beleŋ Yesu tumulgaŋ tike kinyiŋ al goyen teŋbe Yudasyen gasuŋ wol kertek. Al gobe neŋya tumlaŋ Yesu gama irde kuŋ waŋ teŋ hinhet al gore gab neŋya heŋbe Yesuyen mere basaŋ al heŋ Yesube fudinde huwaruŋ yeŋ tagalde tukunj hiyen.” yiriŋ.

²³ Be, gwaha yineŋbe gabu iramiŋ bana goŋ niŋ al irawa deŋe yuramiŋ. Matiasyabe Yosepya. Yosep gote deŋebe irawa. Kurabe Basabas, muŋaj kurabe Yastus ineq hinhan.

²⁴⁻²⁵ Go kamereb Al Kurunj gahade mere iramiŋ: “Doyaŋ Al Kurunj, Yudasbe Yesuyen mere basaŋ al hin hin gega, meten go tubul teŋ kamdebe nebe gor niŋ yeŋbe gor po kuŋ. Ningeb al kura

yende gasuŋ teŋ Yesuyen mere basaŋ al hewoŋ yeŋ nurde hite. Gebe al kuruŋ gate dufayminja binja keŋkelə yeneŋ ha geb, al irawa gayen ganuŋbe meten go tiyyen yeŋ basiŋa irariŋ goyen dikala dirayin,” ineq gusuŋaŋ iramiŋ.

²⁶ Gwaha ineqbe irem gote deŋem kaŋbe Yuda marte matare tiliŋ tanaramiŋ. Irkeb Matias deŋemde huwaryin. Irkeb gor hinhan mar gore Matiasbe Yesuyen mere basaŋ al hihi yeŋ nuramiŋ. Irkeb al 11 hinhan goyen 12 hamiŋ.

2

Pentekos nature Holi Spirit katyŋ

¹ Be, Yuda marte gabu nalu kura Pentekos yeŋ hanjen goyen forok yekeb Yesuyen mere basaŋ mar aposel budaya Yesu niŋ dufayminj tareŋ irde hinhan mar tumlaŋ 120 gobe gasuŋ unkureŋde po gabu iramiŋ.

² Gwaha teŋ hikeyab be mel po meŋe kurunj migiriŋ yara kura naŋkiŋde mat forok yeke nuramiŋ. Irkeb migiriŋ gore po kateŋbe ya biŋ mel go hinhande goyen ep irde tukuriŋ.

³ Irkeb kotaŋ kaŋ naŋkenamiŋ. Irdeb det kura kak melak yara gore yeŋ hitte po kateŋbe bur yeŋ kuŋ al tonaj hereŋ keperde tukuriŋ.

⁴ Irkeb Holi Spirit beleŋ hard yunkeb almet mere

kurayen kurayen yeŋ go ma
nurde hitiŋ kuruŋ goyen
gwaha mat mere titiŋ ala
tiyamiŋ.

⁵ Be, Yerusalem gorbe Pentekos nalu kuruŋ goke teŋbe Yuda mar naŋa kurar kurar heŋ Al Kuruŋ dolon irde hanjen mar goyen waŋ gor hinhan.

⁶ Be, Yesuyen mere basan mar aposel buda hinhande gor migiriŋ go nurdeb al buda kuruŋ gore yinniŋ yeŋ wayamiŋ. Irdeb aposel budaya Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan marya gore mere kurayen kurayen mat tikeb mel goreb merem mat merem mat nurdeb dinon̄ kok yeŋ tulſut yamin̄.

⁷ Irdeb dufaymiŋ titmiŋ hekeb gaha yamin̄: “Ey! Mel gab tumnəŋ Galili mar.

⁸ Gega dahade niŋgeb mereniniŋ nende gigen yeke nindikeŋ nurhet?

⁹ Irdeb neŋbe naŋa hoyanje niŋ hoyanje niŋ. Neŋ kurabe Partia naŋare niŋ, kurabe Midia niŋ, munaŋ kurabe Elam naŋare niŋ, kurabe Mesopotemia niŋ, kurabe Yudia niŋ, kurabe Kapadosia niŋ, kurabe Pontus naŋare niŋ. Irde kurabe Esia* naŋare niŋ.

¹⁰⁻¹¹ Goyenbe go po moŋ. Neŋ kurabe Frigia naŋare mat watiŋ. Munaŋ kurabe Pamfilia niŋ, Isip niŋ, irde Libia naŋa bana goŋ niŋ al Sairini taun bindere

hanjen mar. Irde al kurabe Krit motmotde niŋ, kurabe Arebia naŋare niŋ. Irdeb al kurabe Rom mat belŋen wayan̄. Goyenbe dahade niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ mata tiŋen kurayen kurayen al beleŋ gwaha mat forok yeŋ haŋ yeŋ ma nurtek goyen forok yirde hinhan gobe mereniniŋ mat yeŋ haŋ?” yeŋ kukuwamneŋ nuramiŋ. (Be, Rom mat wayamiŋ mar goyen kurabe Yuda mar, munaŋ kurabe al miŋ hoyan̄ goyen Yuda marte tikula gama irde hanjen mar.)

¹² Irdeb hurkuŋkat teŋ gor ḥakŋak teŋbe, “Gab da matabe gago?” yeŋ yinŋen uliŋ kadom gusuŋan̄ gird tiyamiŋ.

¹³ Gega kuramiŋbe Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irde hinhan mar goyen nanosak mere yirdeb, “Mel gabe wain ugul po nene kukuwa hahan̄,” yamin̄.

Pita beleŋ mere tagalyiŋ

¹⁴ Irkeb Pitabe aposel buda 11 goya huwardeb kuware al buda goyen gaha yinyiŋ: “Be, kadne yago, deŋ Yuda mar, Yerusalem taunde niŋa siŋare niŋa, ga nurnaŋ. Mata forok yihi gayen miŋ gwahade yeŋ momoŋ direŋ tihim geb, keŋkelə kirmiňtin kernan̄ ko.

¹⁵ Gabe 9 kilok wampot Al Kuruŋ mere ird ird nature hite. Gega deŋ beleŋbe fe

* **2:9:** Esia naŋa gobe gayenter niŋ Esia naŋa kuruŋ goke ma yitiŋ. Gayenterbe Turki ineŋ hanjen.

nen kukuwa hahaŋ yeŋ denhaŋ?

¹⁶ Moŋ, hakot Al Kurunyen mere basaŋ al Yoel beleŋ Yuda mar niŋ mere teŋ asanđe kayyiŋ gobe haŋka gago forok yihi.

¹⁷ Al Kurun beleŋbe gaha yiriŋ:

Tonne Holi Spiritbe al megen niŋ hitte fe wogortiŋ yara irde yuneŋ.

Irkeb kame gab nalu funaŋ forok yiyyen.

Irkeb urtiŋya wertin yagoya beleŋ merene basaŋ heŋ tagalnayiŋ.

Irde al foŋeŋtiŋ beleŋ yuwarwarte dufayne yeneŋ bebak tinayiŋ.

Irde salannęŋtiŋ beleŋ mitere dufayne yeneŋ bebak tinayiŋ.

¹⁸ Fudinde, nalu goyenterbe meteŋ marne, alya bereya, tumňaŋ

Tonne Holi Spirit yunmeke merene basaŋ heŋ tagalnayiŋ.

¹⁹⁻²⁰ Irdeb Doyaŋ Al Kurun wayyeŋ nalu kurun goyen forok yeweŋ tikeb

megenya naŋkiŋdeyabe mata tiŋen kurayen kurayen al beleŋ yeneŋ tulfut yetek goyen forok yirmekе yennayiŋ.

Naŋabe kidoma hiyyen, muŋaŋ gagasibe buk yeŋ dari yara hiyyen.

Munaj megenbe dari, kakyabe kaki bukdulŋeŋ forok yenayiŋ, yitiŋ hi. *Yoel 2:28-32*

²¹ Gega nalu funaŋ goyenterbe al kura ne niŋ nurde gama nirde hinayiŋ mar goyen muŋ po gab tumňaŋ yawareŋ,” yiriŋ.

²² “Ninjeb, mel Israel mar, mere ga nurnaŋ ko. Nasaret niŋ al Yesube fudinde Al Kurun beleŋ teŋ kerke wayuŋ yeŋ nurnayiŋ yeŋbe Al Kurun beleŋ tareŋ uneŋ hike diltiŋde mata tiŋen kurayen kurayen kurun gogo forok yirde hike yeneŋ hinhan. Deŋbe goyen keŋkela nurde haŋ gogo.

²³ Be, Al Kurunbe kame mata forok yiyyen goyen keŋkela nurde hinhin geb, bikkeŋ dufaymiŋ kiriyen goyen po gama irde Yesu goyen deŋ hantiŋde kirun. Irkeb deŋ beleŋbe Al Kurun ma nurde uneŋ haŋ mar haninđe pel irkeb kuruse hende mayke kamun. Niŋgeb deŋ gare po Yesu mayke kamun.

²⁴ Gega kamde kamde tareŋ Yesu tanartek goyen Al Kurun beleŋ teŋ siŋa irde isanđ hekeb huwaruŋ. Kamde kamde sanŋa gore epte ma basiŋa iruŋ.

²⁵ Be, Yesu huwaruŋ goke bikkeŋ Dewit beleŋ asanđdebe gahade kayyiŋ:

‘Doyaŋ Alnebe hugiŋen neya hike keneŋ hime.

Yenbe ketalner heŋ faraŋ nurde hi geb, kafura

ma heweŋ.

26-27 Goke teŋbe bener mat amaneŋ wor po nurde Al Kuruŋ turuŋ irde hime.

Nebe ge beleŋ metere ma nubul tike bida heweŋ.

Delger wukkek wor po neneŋ ha gayen nubul tike bida heŋ heŋ mata gobe ma keneŋ.

Kamde bida hetek yara gega, fudinde wor po ge beleŋ faraŋ nurke huwareŋ yeŋ nurde hime.

28 Hugiŋeŋ heŋ heŋ belŋeŋ goyen nikala niraŋ.

Ningeb kame geya tumŋan heŋbe goke amaneŋ nurde hen,’ yitiŋ hi,’ yiriŋ. *Tikiŋ 16:8-11*

29 Be, Pita beleŋ sopte gaha yinyiŋ: “Kadne yago, asininiŋ Dewit beleŋ gwaha yiriŋ gega, yeŋbe bikkenj kamke mete tiyamiŋ. Irde fudinde wor po gasuŋbe gor mete tiyamiŋ yeŋ nurde hite. Irde wan̄ wan̄ gayenter wor metemiŋ gobe hi.

30 Goke teŋbe Dewit beleŋ mere tiyyiŋ gobe yiŋgeŋ ge ma yiriŋ. Yeŋbe Al Kuruŋyen mere basaŋ al geb, Al Kuruŋ beleŋ biŋa tenya, ‘Kame Dewityen miŋde niŋ al kura yiŋgeŋ yara po forok yeŋbe gasuŋmiŋ teŋ Doyaŋ Al Kuruŋ hiyyeŋ,’ yiriŋ goyen nurde hin hin.

31 Mata kame forok yiyyen goyen nurde ep heŋbe Al Kuruŋ beleŋ Mesaia metere

mat isaŋ hekeb bana goŋ ma bida hiyyeŋ goke tagalyir.

32 Be, Mesaia gobe Yesu. Neŋ kuruŋ gab Al Kuruŋ beleŋ kamtiŋde mat isaŋ heke huwaruŋ goyen dil-niniŋde wor po kintiŋ geb, yeŋ ge kawan tagalde hite gago.

33 Yesu gobe Naniŋ Al Kuruŋ beleŋ tumulgaŋ tike hurkuŋbe Naniŋde tareŋ teŋ Doyaŋ Al Kuruŋ hiyuŋ. Irde Naniŋ beleŋ Holi Spirit niŋ biŋa tiyyiŋ goyen unke teŋbe gago fe wogortiŋeŋ irde duna. Irkeb migirin kuruŋ goyen nurde diltiŋde wor po mata kenhaŋ gago.

34 Dewitbe uliŋ tumŋan ma Al Kuruŋ hitte hurkuriŋ. Gega gahade kayyiŋ: ‘Al Kuruŋ beleŋbe Doyaŋ Alne gaha inyiŋ:

Waŋ ketalner heŋ al deŋem yan wor po hawayiŋ.

35 Irkeb asogo girde han̄ mar goyen bul yirde yawaŋ gasa yirmeke katkeb yufurka tiyayiŋ,’ yitiŋ. *Tikiŋ 110:1*

Mere gabe yiŋgeŋ ge ma kayyiŋ. Yesu niŋ teŋ kayyiŋ.

36 Ningeb deŋ Israel mar, mere direŋ tihim gayen fudinde wor po yeŋ nurnaŋ ko: deŋ beleŋ Yesu kuruse hende mayke kamuŋ. Gega Al Kuruŋ beleŋ kamtiŋde mat isaŋ heke huwaruŋ. Irkeb yeŋ beleŋ po Doyaŋ Al Kuruŋya Mesaiaaya iruŋ,’ yinyiŋ.

Al budam Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ heke baptais tamŋ

³⁷ Be, al buda go meremiñ nurdeb, ‘Fudinde mata buluñ titiñ,’ yen memyak wor po nurdeb Pitaya aposel buda kadom yagoya goyen, “Kadninin yago, niñgeb daha titek?” yen gusuñaj yiramiñ.

³⁸ Irkeb Pita beleñ wol henjbe gaha yinyiñ: “Niñgeb den kuruñ gayen mata buluñtiñ yubul teñ Al Kuruñ niñ bitiñ mulgañ henañ. Irdeb Yesu Kristu niñ dufaytiñ tareñ irde yende deñemde baptais tenayıñ. Gwaha tike gab Al Kuruñ beleñ mata buluñtiñ goyen haldeb Holi Spiritmiñ dulin duneñ yen biña tiyyiñ goyen dunyen.

³⁹ Go biña tiyyiñ gobe al kura Al Kuruñ beleñ hoy yiryen mar kuruñ goke teñ biña tiyyiñ. Niñgeb biña tiyyiñ gobe deñya foñeñtiñ yagoya al gisaw han mar goke manañ nurde tiyyiñ,” yinyiñ.

⁴⁰ Irde saba miñ añkureñ goyen po ma yiryiñ. Saba kurayen kurayen yirde hay-hay yirde gaha yinyiñ: “Ga hite nature gayenbe mata buluñ kuruñ forok yeñ hi. Niñgeb mata buluñ goyen yeneñ yilwa yirnayıñ. Gogab Al Kurunyen bearar go ma kennayıñ,” yinyiñ.

⁴¹ Be, al buda gobe Pitayen mere goyen fudinde yen nurdeb Yesu niñ dufaymiñ sanjiñ irdeb baptais tamij. Goyare al tiñeñ baptais tamij marbe 3,000 gwahade forok

yamiñ. Irdeb mel hakotkeñ goya tumñañ Yesuyen alya bereya hamij.

⁴² Be, go tiyamiñ mar gobe yende aposel buda gote saba goyen hugineñ teñ hinhan. Irdeb hugineñ awalikde po heñ kadom farañ gurd teñ hinhan. Irde Yesu kamenya komatmiñ yagoya binge nene yen kamde kamde niñ mere yiryiñ goyen biñ bak yen yen ge binge kadom guneñ teñ awalikde nene hinhan. Irdeb hugineñ Al Kuruñ mere irde hinhan.

*Yesu niñ dufaymiñ tareñ
irde hinhan marte mata igiñ*

⁴³ Be, aposel buda beleñ mata tiñeñ kurayen kurayen forok yirke al tumñañ goyen yeneñbe hurkunkat teñ ka-fura hamij.

⁴⁴ Irdeb Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan marbe tumñañ gabu irde awalikde heñ det kadom guneñ teñ hinhan.

⁴⁵ Gwaha teñ henjabe dawetmiñya samuñmiñ yago al beleñ damu teñ hikeb muruñgem yade diñuñ yago det kurañ nurkeb farañ yurde hinhan.

⁴⁶ Mel gobe hugineñ gise hanja Al Kurunyen ya balem koya beleñ po milgu irtiñ bana sawsawa al gabu irde hanjende gor gabu irde hinhan. Irdeb kurate yayañ gabu mukñeñ mukñeñ irde hinhan. Gwaha teñ henjbe Yesu kamenya komatmiñ yagoya funañ dula teñ yen kamde kamde niñ mere

yiryinj goke dufay hej dula teñ hinhan. Biñde mat fudinde wor po kadom niñ dufay hej tumñanje aman hej gwaha teñ hinhan.

⁴⁷ Irdeb Al Kurunj turunj irde hinhan. Be, mata kurunj goyen teñ hikeb Yerusalem hinhan mar gore iginj nurde yunenj turunj yirde hinhan. Irkeb Al Kurunj beleñ huginej gise hanjka al tinej yawañ Yesu gama irde hinhan mar hitte gabu yirde hinhan.

3

Pita beleñ al kahañ simsismam sope iryinj

¹⁻² Be, goyare goyenbe al kura kahañ simsismam milij beleñ gwahade po kawanj kiriyinj goyen al beleñ huginej tukunjbe Al Kurunyen ya balem milgu irtinj koya gote yame kura goyenter kerde hinhan. Yame gote deñembe "Yame kusamuñ" ineñ hanjen. Gor keperde hikeb alya bereya Al Kurunj dolonj irniñ yeñ wakeb hora kanjanj yirde hinhan. Be, 3 kilok wawuñbaná kura Al Kurunj mere ird ird nalu hekeb Pitaya Yonyabe Al Kurunyen ya balemde kwaryum.

³ Be, Pitaya Yonya gobe hako ga yamere hurkurenj tikeyabe al kahañ simsismam goreb hora niñ kanjanj yiryinj.

⁴ Irkeb irem gore tumñanje huwarde kiminjde keneñbe Pita beleñ, "Deyya ga dena," inyinj.

⁵ Gwaha inkeb det kura wet nunyeñ tahar yeñbe koñan kañ yinyinj.

⁶ Gega Pita beleñbe, "Nebe horanem moj wor po. Goyenpoga det kura ne hitte hi goyen gunenj tihim geb, Nasaret niñ al Yesu Kristuyen deñemde ginhem, huwarde kwa!" inyinj.

⁷ Gwaha inenjbe yeñ beleñ po al goyen haninj yase beleñ tanarde isañ hiriñ. Irkeb goyare po kahañ huwa hej saninj haryum.

⁸ Irkeb huwardebe solok solok yeñ kuñ wanj tiyyinj. Irdeb Pitaya Yonya irde tumñanje Al Kurunyen ya balem koya beleñ po milgu irtinj bana sawsawa al gabu irde hanjyende gor hurkuñbe kuñ wanj teñ solok solok yeñ Al Kurunj turunj iryinj.

⁹ Be, al go kuñ wanj teñ Al Kurunj turunj irde hikeb al gor hinhan gore al go keneñ

¹⁰ bebak teñbe, "Ey! Al gabe kahañ simsismam, yame deñem Yame kusamuñde gor keperde hiyen al go goyen gago," yeñ hurkuñkat teñ diliñ fot yaminj.

Pita beleñ Al Kurunyen ya balemde mere tagalyinj

¹¹ Be, al goreb Pitaya Yonya yubul titek ma irkeb irem go gama yirde Al Kurunyen ya balem koya beleñ po milgu irtinj bana sawsawa al gabu irde hanjyende gor kwaminj. Gasuñ gobe "Solomonyen

Paranda”* ineq hanjen. Irkeb al gor hinhan gore kenej hurkuŋkat teŋbe yen hitte kup yen kwamij.

¹² Irkeb Pita beleŋ al yen hitte wan hike yeneŋbe gaha yinyiq: “Den Israel mar, al igin hihi gayen kenej goke hurkuŋkat teŋ diltin fot ma yenayiq. Deyya gabe Al Kuruj diliŋde al igin ningeb, gore al kahaŋ simsiam mam gayen sope irhar yen denen hanj? Moŋ! Deyyat tareŋdebe epte moŋ geb.

¹³⁻¹⁵ Ningeb ga nurnan ko. Yesube Al Kuruŋyen Meteŋ Al, Al Wukkeŋ, irde Al Huwak wor po. Gega deŋ beleŋ igin ma nurd unenbe mayke kami yen tukuj Pailat haninjde kerdeb pel iran. Irkeb Pailat beleŋ tubul timeke kwi yekeb deŋ beleŋ kamyeŋ po yan. Irdeb al kura al gasa yirke kamtiŋ al goyen teŋ siŋa irke kat kuyen yan. Gwaha teŋbe Al Kuruŋya hugineŋ hen hen gote beleŋ kerd duntek albe gogo mayan. Gega hakwaniniŋ Abraham, Aisak, Yekopya, asininiŋ yagoyat Al Kuruj beleŋbe kamunjde mat isan heŋbe al beleŋ turuŋ irde hinayin yen al denem turuŋ yan wor po iruŋ. Ningeb Yesu kamunjde mat huwaruŋ gobe dilniniŋ bilmiŋde wor po kintiŋ geb, gago momoŋ dirde hite.

¹⁶ Deyyabe Yesu niŋ

hekkeŋ nurde har geb, al kahaŋ simsiam kenej hinhan gago kahaŋ huwa hen tareŋ hihi. Deyyabe Yesuyen sanj beleŋ gab al ga sope iryen yenbe yen ge hekkeŋ nurde har gore al gago keŋkela wor po sope ira kenhaŋ,” yinyiq.

¹⁷ Irde sopte gaha yinyiq: “Be, kadne yago, deŋ wor doyaŋ martin beleŋ tiyan gwahade goyen po Yesube al gwahade yen miŋ keŋkela ma nurdeya buluŋ iran yen nurde hime.

¹⁸ Gega gobe bikkeŋ Al Kuruj beleŋ kame Mesiainiŋbe uliŋ misiŋ kuruj kateŋ kamyeŋ yen mere basaŋ marmiŋ yinke tagalamin geb, gwahade goyen po forok yiŋ.

¹⁹ Ningeb mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kuruj hitte mulgaŋ henayiq. Irkeb Doyaŋ Al Kuruŋninj beleŋ mata buluŋtiŋ halde dunenbe tontiŋ tareŋ yiryeŋ.

²⁰ Irde kamebe Yesu, Mesiainiŋbe den ge teŋ basiŋa iriŋ goyen teŋ kerke katyen.

²¹ Gega yenbe gayenterbe Al Kuruŋya har. Be, kuŋ kuŋ Al Kuruj beleŋ det kuruj gayen yirde gergeŋ yire yeke gab katyen. Mata gabe bikkeŋ Al Kuruj beleŋ mere basaŋ marmiŋ diliŋde wukkeŋ wor po yeneŋ hinhan goyen momoŋ yirke tagalaminj.

* **3:11:** Solomonyen Paranda: Al Kuruŋyen ya balem kuruj gote ya muruŋ sobam siŋa siŋa kutiŋ hinhan. Ya muruŋ gobe tola karkuwaŋ yimiytiŋ hinhan. Ya siŋa kurhanbe “Solomonyen Paranda” ineq hinhan gogo.

²² Be, bikkenbe Mose belein Yesu niŋ yeq Israel mar gaha yinyiŋ: ‘Doyaŋ Altin Al Kurun belein mere basaŋ almiŋ kura ne yara po den miŋde niŋ forok iryen. Niŋgeb al gore mere dirde hiyen kurun gobe keŋkela nurde gama irde hinayiŋ.

²³ Al kura yende mere ma nurde hiyen al gobe Al Kurun belein biŋ arŋeŋ nurd yunke go mar gobe yende al ma henayiŋ,’ yirin,’ yinyiŋ.

²⁴ Irde sopte gaha yinyiŋ: ‘Irde Al Kurunyen mere basaŋ al, Samuelya, mere basaŋ mar kame kame waŋ hinhan kurun gore wor mata kurun gayenter forok yeq hanj gake gwahade po forok yenayiŋ yeq bikken tagalde hinhan.

²⁵ Niŋgeb Al Kurunyen mere basaŋ marmiŋ belein gwahade tagalde hinhan gobe den ge teŋ ge teŋbe Al Kurun belein Abraham diliŋde biŋa teŋbe, ‘Kame foŋeŋe kura forok yiyyen gore megen niŋ al buda kurun gayen nere guramya tareŋya teŋ teŋ hiryon hiiyen,’ inyiŋ. Be, biŋa tiyyiŋ gwahade po Al Kurun belein asetiŋ wen hitte wor biŋa teŋ hinhan gobe den ge teŋ biŋa teŋ hinhan.

²⁶ Niŋgeb den ge teŋbe Al kurun belein guram dirde sanŋiŋ dirke mata buluŋtiŋ goyen yubul tinayiŋ yeq nurdeb meteŋ almiŋ basiŋa

irde teŋ kerke deŋ hitte wa wayyiŋ,’ yinyiŋ.

4

Pitaya Yonya yade koyare yeramiŋ

¹⁻² Be, Pitaya Yonya belein Solomonyen Paranda ineŋ hanjyende gor hinaryumya goyenbe gor gabu iramiŋ mar goyen Yesu kamde huwaryiŋ mere goke momoŋ yirde hinaryum. Gwaha teŋ heŋyabe Yesu tiyyiŋ gwahade goyen po al kamtiŋ manaŋ kame huwarnayiŋ yeq mel goyen saba yiraryum. Gwaha teŋ hikeb Al Kurun dolon ird ird mata doyaŋ mar pris budaya, Al Kurunyen ya balem kurun gote doyaŋ marte kurunŋminyabe Sadusi marya belein* waŋ mere go nurdeb biŋ ar yamiŋ.

³ Irkeb mel gore Pitaya Yonya yad merere yertek yeq yawaramiŋ. Gega bikken wawuŋ hiriŋ niŋgeb, gise ga yeŋbe yad koyare yeramiŋ.

⁴ Gega irem gote mere nuramiŋ marbe budam wor po mere goyen fudinde yeq nurde Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ. Irkeb al yeq wa Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ mar bikkek goyabe gayamuŋkek goya gabu irde al parguwak po kapyan hamiŋbe 5,000 gwahade hiriŋ.

* **4:1-2:** Sadusi mar: Al kamtiŋ sopte huward huward goyen fudinde yeq ma nurde hinhan mar.

Pitaya Yonya mere kuruŋde hararyum

⁵ Be, fay urkeb Yudia naŋare niŋ doyaŋ maryā Yuda marte doyaŋ mar parguwakyabe Moseyen saba basaŋ heŋ tagal tagal maryā beleŋ irem gote mere nurniŋ yeŋ Yerusalem gor gabu iramiŋ.

⁶ Gabu iramiŋde gorbe Al Kurun̄ dolon̄ ird ird mata doyaŋ mar pris buda gote karkuwanŋmiŋ Anas, Kaifas, Yonya, Aleksandaya, irde Anas gote tayneŋ weŋ hoyan̄ manaŋ gor gabu iramiŋ.

⁷ Be, mel gore Pitaya Yonya yawaŋbe yeŋ ge igin̄ ma nurde yunenja, “Ganuŋ beleŋ igin̄ dinkeb mata gogo tiyarun̄? Ganuŋde saŋiŋde gogo tiyarun̄?” yeŋ gusunŋan̄ yiramiŋ.

⁸ Irkeb Pita gobe Holi Spirit beleŋ hard unkeb wol heŋbe gaha yinyin̄: “Be, deŋ Yuda marte doyaŋ maryā doyaŋ mar parguwakya, ga nurnaŋ ko!

⁹ Deŋbe al kahaŋ simsimam faraŋ uryeke igin̄ hiyuŋ goyen goke muŋ teŋ merere derde daha mat igin̄ hiyuŋ gote miŋ nurniŋ yeŋ gusunŋan̄ dirhaŋ?

¹⁰ Niŋgeb deŋya Israel mar hoyan̄ manaŋ tumŋaŋ mere tiyeŋ tihim gayen ga nurde bebak tinayıŋ. Be, al kahaŋ simsimam gabe Nasaret niŋ al Yesu Kristu deŋ beleŋ mayke kamuŋ gega, Al Kurun̄ beleŋ isaŋ heke huwarun̄ al gote tareŋde igin̄

hiyuŋ. Niŋgeb diltiŋ mat huwarke gago kenhaŋ.

¹¹ Yesu niŋ teŋ Al Kurun̄yen asaŋdebe siraw mere mat gahade katıŋ hi:

‘Deŋ, ya ird ird mar beleŋ ya irniŋ yeŋ hora kura tawayamin̄ gega, igin̄ ma keneŋbe temeyamin̄.

Goyenbe al hoyan̄ beleŋ tukun̄ gore po yamiŋ tareŋ wor po iryiŋ, yitiŋ hi. *Tikiŋ 118:22*

Niŋgeb hora gwahade goyenbe deŋ beleŋ Yesu gogo pel iran̄. Gega Al Kurun̄ beleŋ teŋ meteŋ kurun̄ wor po unuŋ.

¹² Niŋgeb Yesu po ga neŋ mata buluŋde mat dumulgaŋ teŋ teŋ saŋiŋ goyen Al Kurun̄ beleŋ unuŋ. Niŋgeb megen niŋ al kura beleŋ epte ma Al Kurun̄ hitte alya bereya yumulgaŋ tiyyen̄,” yinyin̄.

¹³ Be, gor gabu iramiŋ mar goreb Pitaya Yonyabe saba kurun̄ ma titiŋ, irde al deŋem moŋ yeŋ nuraminiŋ gega, ‘Neŋ ge kafura ma heŋ mere tareŋ po tagalde har,’ yeŋbe hurkuŋkat tiyaminiŋ. Irde irem gobe Yesuya tumŋaŋ heŋ kuŋ waŋ teŋ hinhan mar goyen kurabe gago yeŋ biŋ bak yamiŋ.

¹⁴ Irde al kahaŋ simsimam goyen igin̄ heŋ Pitaya Yonya irde tumŋaŋ huwarde hike keneŋbe Pita beleŋ mere tiyyiŋ goyen wol heŋ heŋ ge kukuwanŋiŋ nuraminiŋ.

¹⁵ Irdeb mere teŋ teŋ gasunŋde matbe yakira tike

belŋeŋ muŋ po siŋare kukeb
yŋgeŋ uliŋ mere sege irde
gaha yaminj:

16 "Al irawa gabe daha
yirtek? Al buda kurun
Yerusalem taunde haŋ kurun
gobe irem gore mata tiŋen
wor po goyen tike kenanj.
Neŋ wor mata forok yiyuŋ
gote igineŋbe kenhet gago
niŋgeb, epte ma 'usi' yetek.

17 Gega mata forok irarun
gote mere momonjbe kurun
heŋ kuke al nurde pasi
henayinj goke iginj ma nurde
hite geb irem goyen, 'Sopte
Yesu inen hanjen al goke
tagalkeb muduntek,' yinen
utanj yirtek," yaminj.

18 Gwaha yeŋbe irem go
sopte hoy yirke wakeb,
"Derbe al hoyan hitte kuŋ
Yesu niŋ ma wor po tagalde
saba yiriryeŋ!" yeŋ mere
tareŋ po yirdeb utanj yi
raminj.

19 Gega Pitaya Yonya beleŋ
wol heŋbe, "Al Kurunjbe da
mata niŋ iginj nuryeŋ? Yende
mere gama irtek ma dende
mere gama irtek? Goyen
dindikeŋ dufay henaŋ ko.

20 Munanj deyyabe Yesuyen
mata delderer yeneŋ
meremiŋ nurde tiyaryum
goyen tagal tagal niŋ epte
ma wor po bada hereŋ,"
yinaryum.

21-22 Gega al kahanj simsi
mam milij beleŋ gwahade
po kawanj kiriyŋ, damam
40 fole irtiŋ goyen Pitaya
Yonya beleŋ Al Kurunyen
sanŋinde sope iraryum goyen
al budam wor po go keneŋbe

Al Kurunj turunj iramiŋ
geb, Yuda marte doyan
mar beleŋ goyen nurdeb
gwaha mat kura irem goyen
buluŋ yirtek moŋ haminj.
Niŋgeb dulinj mohonjde po
kafura mere yirde yubul tike
kwaryum.

*Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ
irde hinhan mar beleŋ Al Ku
runj mere iramiŋ*

23 Be, Pitaya Yonya gobe
yubul tike mulganj heŋ
diŋŋ yago hitte kwaryum.
Irdeb pris buda gote
karkuwajmiŋya Yuda marte
doyan mar paruwakya
beleŋ mere yiramiŋ goyen
tumŋaj diŋŋ momoŋ yi
rariŋ.

24 Irkeb mere goyen kan
dukneŋ nurdeb tumŋajde Al
Kurunj ugūŋ po gahade in
aminj: "Doyaŋ Al Kurunj, ge
beleŋ po naŋkiŋya megenyə
makaŋya yirdeb dawet bana
goŋ haŋ kurunj gayen yi
rariŋ. Irde doyan yirde ha.

25 Ge beleŋ mere tike
meteŋ alge asininiŋ Dewit
gore Holi Spirityen tareŋde
merege nurde basaŋ heŋ
gaha yiriŋ:

'Daniŋ megen ninj marbe yeŋ
ge bearar teŋ haŋ?
Irde daniŋ dufay buluŋ
kukuwamŋen po
yerde mere mayde
haŋ?

26 Megen niŋ doyan mar
karkuwajya naŋa ga
doyaŋ irde haŋ mar
wanj gabu irdeb Doyaŋ
Al Kurunj asogo irde
haŋ.

Fudinde, al buda kuruŋ gobe bikkeŋ Al Kuruŋ beleŋ basiŋa irde olip fimiŋ tonanđe sam irtiŋ Al goyen gogo asogo irde haŋ,’ yiriŋ. *Tikiŋ 2:1-2*

²⁷ Niŋgeb, fudinde, Dewit beleŋ mata goke yiriŋ gwahade goyen po forok yiyuŋ. Yesube ge beleŋ bikkeŋ Mesaia ineq basiŋa irariŋ. Gega Israel naŋa doyan al Herotya Roma gabmanyen al Pontius Pailatya beleŋ Yesu, gere Meteŋ Al, delger wukkeŋ wor po keneŋ hayen al goyen asogo irtek yen Israel mar Yerusalem bana gaŋ haŋ goya al miŋ hoyan Yuda mar moŋya gabu irde mere mayaŋ. Irdeb mayke kamuŋ.

²⁸ Goyenbe mata gobe mali ma forok yiyuŋ. Mel buda gore gwaha tinayiŋ yen dufayge bikkeŋ kerariŋyen geb, gogo gwahade po forok yiyuŋ.

²⁹ Niŋgeb Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ, Yesu niŋ tagalde hite goyen utaŋ dirniŋ yen mel gore kafura dirde haŋ gabe yeneŋ ha. Niŋgeb neŋ meteŋ marge saŋiŋ dirkeb mel goke kafura ma heŋbe igiŋ mереge tagalde tukutek.

³⁰ Irde Yesu, gere Meteŋ Al, delger wukkeŋ wor po gote dejenme garbam mar sope yirde, mata tiŋen kurayen kurayen forok yirde hitekeyab tareŋje kuruŋ goyen alya bereya yikala yirde hayiŋ.” inamiŋ.

³¹ Be, Pitaya Yonya irde

gabu iramiŋ mar beleŋ Al Kuruŋ mere irde pasi irkeb goyare po Al Kuruŋ beleŋ wol heŋbe mel go hinhan gasuŋ goyen anjsok iryinj. Irkeb gor hinhan mar gobe tumŋaŋ Holi Spirit beleŋ hard yunkeb Al Kurunyen mere tagal tagal niŋ kafura ma heŋbe tagalde kuŋ hinhan.

Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ marbe detmiŋ kadom gunen teŋ hinhan

³² Be, Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irde hinhan mar gobe tumŋaŋ dufayminja mataminyja uŋkureŋ po hamiŋ. Irdeb al kura beleŋ, “Detne kuruŋ haŋ gabe nere kudiŋeŋ moŋ,” yen hinhan, irde detmiŋ kuruŋ goyen yiŋgeŋ uliŋ kadom gunen teŋ hinhan.

³³⁻³⁵ Be, aposel buda beleŋ Yesu kamyiŋde mat huwaryiŋ goyen Al Kurunyen tareŋde tagalde hike al beleŋ fudinde yen nurde hinhan. Irde al tumŋaŋ megen miŋyaŋja ya miŋyaŋ marbe al beleŋ damu tikeb murungem goyen aposel hitte yawaŋ haniŋde yerde hinhan. Irkeb aposel beleŋ al kura det kuraj amu heŋ hinhan mar tumŋaŋ gale heŋ yuneŋ hinhan. Gwaha teŋ hikeb al kura det kuraj ma amu heŋ hinhan. Be, Al Kuruŋ beleŋ yen gama irde hinhan mar goyen mata gwahade teŋ hikeb guram yirde igiŋ igiŋ wor po yirde hinhan.

36-37 Be, al kura, deñembe Yosep manaq megeñ tapumminj kura al beleñ damu tike murunçgem goyen tawañbe aposel buda yunyinj. Yenbe Liwai mar al, irde Saiprus motmotde ninj al. Aposel buda beleñbe Banabas inen hinhan. Deñe gote minjbe, "kadom faraq yurde tareñ yird yird al."

5

Ananaiasya Safiraya

1 Be, al kura deñembe Ananaiasya berem Safiraya manaq megeñ tapumminj kura al beleñ damu tikeb murunçgem taryum.

2 Gega ire unja gobe hora goyen tumnajan Yesuyen mere basan mar aposel buda haninde kertek ma yirkeb goke sege irdeb hora kurhanbe yingen ge basina irdeb unj beleñ kurhan po tawañbe, "Megen gote murunçgembe gago po," yen aposel buda haninde kirinj.

3 Irkeb Holi Spirityen saninje Pita beleñ bebak tenbe, "Ananaias, daniñ geb Satanyen dufay po gama irde hora kurhanbe gigen ge bana kerdeb tumnajan gago po tawayhem yara teñ Holi Spirit usi irha?

4 Megenje goyen damu ma tikeyabe gere hinhan. Irde damu tike murunçgem wor gere po. Ningeb hora go teñ dufayer det kura ire yenbe gwaha irtek yara. Gega da beleñ wor po girkeb dufay

goyen forok yekeb mata bulunj gogo taha? Usi taha gobe al ma usi yirha, Al Kurun usi irha geb," inyinj.

5-6 Irkeb Ananaias gobe mere goyen nurdeb goyare po kamde katyinj. Irkeb al foñej kura gor hinhan gore wanbe al hakwa go mala teñ tukuj mete tiyaminj. Be, Ananaias beleñ Holi Spirit usi irde goke mun po kamke kenamij marya mere momoñmij nuramij marya tumnajan tul fut yen kafura hamij.

7 Be, 3 awa gwahade kamereb berem Safira gobe unj hitte mata gwahade forok yihi yen ma nurdeya Pita hinhan ya binde gor hurkuriñ.

8 Irkeb Pita beleñbe, "Safira, momoñ nira. Megeñtirinje murunçgembe gago po we?" inkeb, "Gwaha, tumnajan gogo po," inyinj.

9 Irkeb Pita beleñ wol heñbe, "Dahade ningeb derbe tumnajnde mere sege irdeb Doyañ Al Kurunyen Holi Spirit tunjan urhar? Almege tukuj mete tahan marbe yamere gogo forok yahan yenha. Ningeb ge wor gade kuniñ tahan geb," inyinj.

10 Irkeb goya goyen po Pitayen kahañ minde gor po kateñ kamyinj. Be, unj tukuj mete tiyaminj mar gore wanj hurkuñbe berem wor kamtiñ keneñbe tukuj unj ketalde po mete tiyaminj.

¹¹ Be, ire uŋya go hitte mata forok yiriŋ gote mere momoŋ nurdeb Yesuyen alya bereya sios gobe tumŋaŋ kafura wor po haminj. Yesuyen alya bereya moŋ wor gwa-hade po kafura haminj.

Aposel buda beleŋ garbam mar budam sope yiramiŋ

¹² Be, aposel buda beleŋ mata tiŋen Al Kurunj beleŋ po forok yirtek goyen al hitte budam forok yirde hike diliŋ fot yen hinhan. Irde Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan marbe tumŋaŋ dufaymiŋ uŋkuren po kerde Al Kurunj dolon irniŋ yen al waŋ gabu irde hanjen gasuŋ kurunj kura "Solomonyen Paranda"** inen hanjende gor gabu irde hinhan.

¹³ Be, Yerusalem taunde hinhan mar goyen tumŋaŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan mar goke tagalde turuŋ yirde hinhan. Gega go mar goyen hitte mata forok yen hinhan goke kafura henbe al kura yenja awalik hen hen ge kama hen hinhan.

¹⁴ Gega alya bereya tiŋen beleŋ Doyaŋ Al Kurunj niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irdeb budam forok yen hinhan. Irkeb Yesuyen alya bereyabe budam wor po haminj.

¹⁵ Irde aposel buda beleŋ mata tiŋen kurayen kurayen teŋ hinhan goyen yeneŋ hinhan geb, garbam miŋyan

mar sapirte yawaŋ beleŋyaŋ yerde hinhan. Kurabe yawaŋ gasuŋ ugamde yunke goyaŋ ferde hinhan. Gwaha yirteke gab Pita waŋ beleŋ goyaŋ kuŋ henjaŋe hanij yerde yuni yenbe gogo teŋ hinhan. Munaŋ kurabe Pita toneŋ beleŋ po awrum yurke igin henayiŋ yen nurde teŋ hinhan.

¹⁶ Irkeb tiyuŋ budam Yerusalem biŋyaŋ biŋyaŋ niŋ mar gore garbam marya al uŋgura ketal yurtiŋ miŋyaŋ mar goyen aposel buda hitte yawaŋ hike sope yirke tumŋaŋ igin hen hinhan.

Aposel budabe kanduk kenamiŋ

¹⁷ Be, pris buda gote kurunyminja yen faraq urde hinhan mar Sadusi budaya beleŋ, 'Neŋ fole dirniŋ tahaŋ,' yen biŋ ar yekeb aposel buda niŋ igin ma wor po nurdeb yade gasa yirniŋ yen mere sege iramiŋ.

¹⁸ Irdeb aposel buda goyen yade kawe marya mata buluŋ teŋ hinhan marya yerde hanjen koyare gor yeramiŋ.

¹⁹ Gega wawuŋbe Doyaŋ Al Kurunyen miyoŋ beleŋ kuŋbe koya gote yame fegelde siŋare yukuriŋ.

²⁰ Irdeb, "Al Kurunyen ya balemde kuŋbe al buda kuruŋ goyen al kura Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iryenbe Al Kurunj diliŋde al gergen hen

* **5:12:** Solomonyen Paranda: Al Kurunyen ya balem kuruŋ gote ya muruŋ sobam siŋa siŋa kutiŋ hinhan. Ya muruŋ gobe tola karkuwaŋ yimiytiŋ hinhan. Ya siŋa kurhanbe "Solomonyen Paranda" inen hanjen gogo.

hej mata goyen goke keñkelə po tagalnayıñ,” yineñ hulyañ yiryiñ.

²¹ Be, miyoñ beleñ yinyiñ goyen nurdeb fay urkeb Al Kurunyen ya balemde kuñbe alya bereya saba yird yird miñ uramiñ.

Be, goya goyenbe pris buda gote kuruñminya yen farañ urde hinhan marya gore aposel buda goyen daha yirniñ yen Yuda marte doyan mar parguwak tumjañ hoy yirke wañ gabu iramiñ. Irdeb mel go koyare yeramiñ goyen yawañ merere yirniñ yenbe al hulyañ yirke kwamiñ.

²² Gega kuñ forok yen nañkenaminiñbe aposel buda gobe gor ma hinhan.

²³ Gwahade keneñbe mulgañ hej kuñbe, “Koya yamebe siña mat tareñ irtiñ, irdeb ya gote doyan marbe tumjañ gor hañ. Goyenbe yame fegelde hurkuñ nañkenhet gega, gorbe al mijmoñ. Hubu wor po!” yinamiñ.

²⁴ Irkeb pris buda gote karkuwañminya Al Kurunyen ya balem doyan irde hanjen marte kuruñminya beleñ mere momoñ go nurdeb, “Aposel budabe daha tahañ? Irdeb kamebe da mata forok yiyyen?” yen ñakñak tiyamiñ.

²⁵ Be, gwaha teñ hikeb al kura warje, “Mel, ga nurnan. Al yad fere tiyan mar gobe Al Kurunyen ya balem bana goj alya bereya

saba yirde hike yenhem be!” yinyiñ.

²⁶ Irke ya balem kuruñ gote doyan marya kuruñminya gore mere go nurdeb kuñ aposel buda go yad wayamiñ. Goyenpoga al buda kuruñ meremiñ nurde hinhan mar gore yen ge hej hora kaka dirnak yenbe ohkohom po Israel naña doyan mar tumjañ gabu iramiñ gasuñde gor yawayamiñ.

²⁷ Be, aposel buda go yawañ diliñde yirkeb pris buda gote kuruñmin gore biñ ar hende gaha yinyiñ:

²⁸ “Yesu beleñ alya bereya ne niñ saba yirde hinayiñ dinuñ goyen bada po henayiñ yen utan dirtiñ. Gega parsay hej Yerusalem taunde gar kawañyañ po mere tagalde tukuñ hikeb al budam nud pasi hahañ. Gwaha teñbe Yesu kamuj gobe yen beleñ po mayan yen mingé dirniñ teñ hañ?” yinyiñ.

²⁹ Irkeb Pita beleñ kadom yagoya huwarde wol hejbe, “Nenbe Al Kurunyen mere po gama irtek. Dende mere ma nurtek geb!

³⁰ Be, ga nurnañ. Deñ beleñ Yesu kuruse hende mayke kamuj. Goyenbe neñ Israel marte asininiñ yagot Al Kuruñ beleñ kamtiñde mat isañ hiyuñ.

³¹ Irde yiñgeñ hitte tumulgañ teñ sañiñ uneñbe deñem yañ kuruñ wor po irdeb, neñ al gayen ga Dumulgañ

ten teñ Al iruñ. Goyenbe neñ Israel mar kuruñ gayen mata buluñ yubul teñ yeñ ge bininiñ mulgañ heke mata buluñniñ halde duneñ yeñ nurdeb gogo tiyuñ.

³² Niñgeb neñbe Yesu hitte mata forok yitiñ goyen dilniniñde yenenbe gago kawan tagalde hite. Irde Holi Spirit manaq bebak tinan yeñ dikala dirde hi. Be, Holi Spirit gobe Al Kuruñ beleñ yende mere gama irde hañ mar goyen tumjañ yunen hi,” yinyiñ.

Gamaliel beleñ aposel buda niñ igit mat tagalyiñ

³³ Irkeb meremiñ nuramiñ mar gobe biñ ar yekeb, ‘Fudinde wor po, aposel buda gayen gasa yirteke kamwoñ,’ yeñ nuramiñ.

³⁴ Be, gabu iramiñde gorbe Yuda marte tikula sanjiñ po gama irde hañyen Farisi mar al kura deñembe Gamaliel goyen gor hinhan. Yeñbe Moseyen saba basañ heñ tagal tagal al. Al gobe al budam palap irde hinhan. Be, al gore huwardeb, “Aposel buda ga beljen po siñare yukunañ,” yinkeb gwaha yiramiñ.

³⁵ Irkeb gabu iramiñ mar goyen gaha yinyiñ: “Mel, Israeł mar, al buda gayen ga daha wet kura yirniñ yeñbe keñkelä dufay heñ ga mata tinaiñ.

³⁶ Nalu kura hakot yara po mata kura forok yiyuñ goyen bitiñ sir yan? Al kura deñem Teudas beleñ,

‘Nebe al deñne yan,’ yekeb al 400 gwahade beleñ gama irde hinhan. Gega go al goyen maykeb yeñ gama irde hinhan mar gobe bur yekeb hubu po hiriñ.

³⁷ “Be, Teudas kamereb neñ Israel marte deñniniñ kapyan heñ tumjañ asañde kerd kerd nature Galili niñ al kura deñem Yudas beleñ, ‘Roma gabman asogo irniñ,’ yineñ al usi yirke gama irde hinhan. Gega yeñ wor mayke kamkeb yeñ gama irde hinhan mar goyen wor bur yamiñ.

³⁸⁻³⁹ Niñgeb gwahade goyen po aposel buda beleñ mata teñ hañ gayenbe du-fayminde po teñ hañ kenem meteñmiñ gobe hubu hiyyen. Munan Al Kuruñyen dufay gama irde teñ hañ kenem deñ beleñ, ‘Bada henaj,’ yinnaiñ gega, epte ma meretin nurnaiñ. Mongo al buda gayen asogo yirhet usi teñbe Al Kuruñ asogo irnaiñ geb. Goke teñbe dinhem gago. Mel gayenbe okohom po yubul tike kunaiñ,” yinyiñ.

Aposel budabe Yesu niñ teñ kanduk yenamiñ goke amaneñ nuramiñ

⁴⁰ Irkeb al buda gor hinhan mar gore, ‘Mere dira gabe fudinde,’ yeñ nuramiñ. Irdeb aposel buda go sopte hoy yirke wakeb gabu iramiñ gote kuruñmiñ beleñ, “Yesu gore yiñgen ge al saba yirde hinaiñ dinuñ gobe sopte ma po tagalnaiñ,” yineñ

utan yirdeb fulenja marmijn yinkeb al gasa yird yird kanj po yusulak teñbe yakira tiyamiñ.

⁴¹ Irkeb aposel buda goyen mere gasuñ go tubul teñ kunj henja, "Nenbe Al Kurun beleñ Yesuyen al wor po yeñ nurd duneñ hi. Ningeb Yesu niñ teñ ulninin misiñ katehet gago," yeñ amanen wor po nuramiñ.

⁴² Irdeb al saba yird yird niñ bada ma hamij. Hugineñ gise hañka Al Kurunyen ya balemde gor kunj mere igin Yesube Mesaia yitiñ goyen mere kawan po tagalde kuñ hinhan. Irdeb almet yayañ wor gwahade po teñ hinhan.

6

Yesuyen alya bereya sios faran yurd yurd meteñ niñ al 7 basiñja yiramiñ

¹ Be, gwaha teñ hinhan goyenterbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan marbe budam forok yeñ hinhan. Goya goyenbe Yerusalem niñ Yuda mar yingenje mere teñ hitiñ beleñ gise hañka beretap biñge gale heñ yuneñ hinhan. Goyenbe yende beretap po yunenbe, Grik mere teñ hitiñ beretap gobe yubul teñ hinhan. Irkeb Yuda mar Grik mere teñ hitiñ goreb goke igin ma nurdeb tiyuñ miñ mar goya kadom mohonje tiyamiñ.

² Goke teñbe Yesuyen mere basañ mar aposel buda 12 gore Yesuyen alya bereya sios tumjañ gabu yirdeb gaha yinamiñ: "Nende meteñbe Al Kurunyen mere tagalde tukunj tukunj. Ningeb biñge gale heñ heñ goke teñ meteñninij wor po goyen harhoknininj untek gobe igin moñ.

³ Ningeb kadnininj yago, deñ gabu irde hanj bana gon niñ al 7 kura dindiken basiñja yirnayıñ. Goyenbe mel gobe Holi Spirityen sanjinde wor po meteñ teñ hanjen, irde Al Kuruj beleñ dufay igin yuneñ hike meteñ teñ hanjen mar goyen po basiñja yirnayıñ. Irkeb biñge gale heñ heñ meteñbe mel gore teñ hinayıñ.

⁴ Gogab neñbe Al Kurun mere ird irdya meremij tagal tagal niñ po dufay hetek," yinamiñ.

⁵ Be, gwaha yinkeb al buda kurun gob amanen nurdeb al 7 basiñja yiramiñ. Denembe Stiwen, Filip,* Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenasyabe Antiok taunde niñ al Nikolas. Nikolas gobe al miñ hoyan gega, Yuda marte tikula gama irde Yuda mar al hirin. Munaj Stiwenbe Yesu niñ hekken wor po nurde hinhan, irde Holi Spirityen tareñde po meteñ teñ hinhan.

⁶ Be, al buda gwahade basiñja yirdeb aposel buda hitte yukamiñ. Irkeb al 7 gobe sios faran yurd yurd

* **6:5:** Filip gabe Yesuyen aposel 12 bana kura gogo moñ, al hoyan.

ninj yade yapat yiramiñ
goyen goke tonaj hende
haniñ yerde Al Kurunj beleñ
faranj yurde hiyen yen
gusuñan iramiñ.

⁷ Be, Al Kurunyen
mere Yesu ninj yitiñ gobe
Yerusalem taun kurunjde
gor ninj mar beleñ tumjan
nurde tukamiñ. Irkeb Yesu
ninj dufaymiñ tareñ iramiñ
marbe aranj po budam
hamiñ. Be, Al kurunj dolon
ird ird mata doyan mar wor
budam Yesu ninj dufaymiñ
sanjin iramiñ.

*Yuda mar beleñ Stiwen
fere tiyamiñ*

⁸ Be, sios faranj yurd yurd
ninj basina yirtinj al kura
Stiwen gobe Al Kurunj beleñ
keñkela po guram irde tareñ
kurunj unkeb al budam
diliñde mata tiñej kurayen
kurayen Al Kurunj beleñ po
yirtek goyen forok yirde
hinhan.

⁹ Gega Yuda mar kurabe
Stiwen ninj iginj ma nurde
wanj kwep kwep iramiñ.
Be, gwaha iramiñ marbe
“Doyañ Mar Miñmoñ Mar”[†]
yineñ hinhan. Mel gobe
yinjenje gabu yare po
gabu irde Yuda marte tikula
po nurde hinhan. Yenje
Sairini taunya Aleksandria
taunyare mat wayamiñ.
Kurabe Silisia nañaya Esia
nañayaare mat wayamiñ. Be,

mel goreb wanj Stiwen gogo
merere fulenja iramiñ.

¹⁰ Gega Stiwenbe Al Ku
runyen Holi Spirit beleñ
faranj urkeb keñkela po dufay
heñja mere yirke asogo irniñ
yen wayamiñ mar goyen
gwaha mat kura wol hetek
yen ma nuramiñ.

¹¹ Irkeb mel gore al kura
balminde hoy yirdeb, “Deñ
beleñ kunbe, ‘Stiwen beleñ
Moseya Al Kurunja sukal
yirke nurtinj,’ yen al momoñ
yirde tukunaiñ,” yineñ biñ
yawaramiñ.

¹² Irkeb kunbe gwahade po
tagalkeb Yuda marte doyan
mar parguwakya Moseyen
saba basanj heñ tagal tagal
maryabe al buda gote mere
go nurdeb biñ ar yaminj.
Irdeb Stiwen fere teñbe mere
yare tukamiñ.

¹³⁻¹⁴ Irdeb merere gor usi
titiek yen al kura yawaramiñ
gore huwardeb, “Al garebe,
‘Nasaret ninj al Yesu beleñ
Al Kurunyen ya balem gayen
pir iryenj, irde Mose beleñ
mata teñ hinayinj yen dun
yinj goyen wor yade hoyan
hoyañ yiryeñ,’ yeke nurtinj.
Al gabe ya balem gaya Yuda
marte tikula goyen wor gwahade
po hugiñej sukal yirde
hiyien!” yinamiñ.

¹⁵ Irkeb merere gabu
iramiñ mar gob Stiwen beleñ
daha mat wol heke nurninj
tihit yen tumjan her yen

[†] 6:9: “Doyañ Mar Miñmoñ Mar” gabe bikkenj al hoyan beleñ yukuñ meten
marmiñ yirde hinhan. Goyenbe murungem moñ meten teñ hinhan. Irde
dufaymiñde kuñ wanj titiek moñ. Doyañ marmiñyen mere po gama irde meten
teñ hinhan. Goyenbe doyañ marmiñ beleñ yubul tike dufaymiñde kwamiñ goke
teñbe deñje gwahade yurde hinhan.

kenamiñj. Irkeb Stiwen kimiñbe al bulak wor po Al Kuruñyen miyon yara heke kenamiñj.

7

Stiwen beleñ saba tiyyiñ

¹ Irdeb Al Kuruñ dolon ird ird mata doyan marte kuruñmiñ beleñ, "Stiwen, mel gare mere ulger irde han̄ gayenbe fudinde?" yeñ gusujan iryiñ.

² Irkeb Stiwen beleñ wol hen̄be goha inyiñ: "Mel, kadne yago, ga nurnan̄. Bikken̄ wor pobe hakwaniniñ Abrahambe Mesopotemia nañare hinhin. Goñ po hikeya Al Kuruñ sanjiñmiñ turñuñ yan̄ gore diliñde forok yeñbe,

³ 'Nañageya tayge yagoya yubul teñbe naña ne beleñ gikala girenđe gor kwayiñ,' inyiñ.

⁴ Irkeb Abraham gobe Kaldia marte naña Mesopotemian̄ goyen tubul teñbe Haran taunde kuñ gor hinhin.

"Be, naniñbe gor kamkeb Al Kuruñ beleñ Abraham teñ kerke Yudia naña ga hite gayenter wayyiñ.

⁵ Gega Al Kuruñ beleñ megen̄ tapum muñ kura ma unyiñ. Hubu wor po. Irde gor hinhinya goyenbe diriñ wor hubu. Gega Al Kuruñ beleñ megen̄ Abraham keperde hinhin gayen yeñya foñenmiñ yagoya niñ tubul teñ yunmeke yende kudijen̄ hiyyen̄ yeñ Abraham hitte biñña tiyyiñ.

⁶ Goya goyenbe goha inyiñ: 'Foñenje yagot dirñej weñbe almet nañare kuñ albak hinayiñ. Irkeb naña miñ mar beleñ dama 400 gayen gasa yirde buluñ buluñ yirke meteñ muruñgem moñ teñ hinayiñ.

⁷ Gega foñenje yago buluñ buluñ yirde hinayiñ mar gobe ne gare gab yeneñ. Go kamereb foñenje yagobe naña go tubul teñ wañ megen̄ gayenter dolon̄ nirde hinayiñ,' inyiñ.

⁸ Irdeb kame Al Kuruñ beleñ biñña tiyyiñ goke, 'Ne biñña teñ himyen goyen fudinde yeñ nurnayiñbe geña foñenje yagoyabe guba yeñ yeñ mata teñ hinayiñ,' inyiñ. Be, kamereb urmiñ Aisak forok yiriñ. Irkeb urmiñ go kawañ hiriñde mat kuñ naña fay ⁸ hekeb guba yeñ unyiñ. Be, Aisakbe kame Yekop naniñ hiriñ. Irdeb Yekopbe urmiñ yago ¹² min̄yañ hiriñ. Be, mel goreb hakwaniniñ yago hamin̄.

⁹ "Be, hakwaniniñ 12 kura Yosepbe naniñ beleñ yeñ po amaneñ nurde igin̄ igin̄ irde hinhin. Irkeb itiñ yago beleñ daniñ neñbe gwahade ma dirde hi yeñ biñ ar yekeb kulin̄ Yosep niñ igin̄ ma nurdeb, 'Al kura hitte kuñ muruñgem moñ meteñ teñ teñ almiñ hiwi,' yeñ al yunke damu tiyamiñ. Be, Yosep damu tiyamiñ mar gore teñbe Isip kwamiñ. Goyenbe Al Kuruñbe yeñya hugiñen̄ heñ farañ urde hinhin.

¹⁰ Niñgeb kanduk kurayen

kurayen yenej hinhin gega, Al Kuruŋ belej faraŋ urde hikeb igin po hinhin. Irde dufay igin wukken wor po unkeb go hende mata teŋ hikeb Isip niŋ doyaŋ al kuruŋ Fero belej igin kinyiŋ. Be, Fero belej Yosep go dufaymiŋ wukken keneŋbe Isip naŋa gote doyaŋ al irdeb dawetmiŋ yago tumŋaŋ, ‘Doyaŋ yirde hayiŋ,’ inyiŋ.

¹¹ “Be, go kamereb Isip naŋaya Kenan naŋaya bana gonjbe binje kamde kamde nalu kuruŋ wor po forok yekeb hakwaninin yagobe binjem moŋ hamiŋ.

¹² Be, Yosep naniŋ Yekop go Isip naŋabe binjem yan mere momoŋ nurdeb hakwaninin yago gogo yad yerke kwamiŋ. Be, mel gobe Isip ma kuŋ haŋyen. Tiŋeŋ gog po ga kwamiŋ.

¹³ Be, mel go Isip mat tiyuŋminde mulgaŋ hamiŋ. Heŋ heŋbe sopte Isip kukeb Yosep belej yiŋgen ge, ‘Nebe al gwahade,’ yen itiŋ yago momoŋ yiryiŋ. Be, Yosepyen miŋ gote mere momoŋ goyen Isip niŋ doyaŋ al kuruŋ wor nuryiŋ.

¹⁴ “Be, go kamereb Yosep belej naniŋ Yekopya dirŋen weŋya asem yagoya 75 hinhan goke wanaŋ yen keya heke wayamiŋ.

¹⁵⁻¹⁶ Irdeb gor hinhan. Be, gor heŋ heŋbe Yekop go kamkeb hakwambe teŋ tiyuŋmiŋ Sekem tukamiŋ. Be, Sekem gorbe Hamor urmiŋ yago belej al hakwam

yerd yerd niŋ hora talde horabok yiramiŋ goyen Abraham belej damu tiyyiŋ. Niŋgeb Yekop hakwam gobe tukun gor po keramiŋ. Irdeb kame hakwaninin 12 goyen wor kamkeb yukuŋ gor po yeramiŋ.

¹⁷ “Be, Al Kuruŋ belej Abraham hitte biŋa tiyyiŋ gote igineŋ forok yetek nalu heŋ hikeb nende al Isip hinhan gobe kuruŋ buluŋ fulful tiyyiŋ.

¹⁸ Goyenterbe al hoyan kura Yosep ma nurde untıŋ al gore Isip naŋa gote doyaŋ al kuruŋ hiriŋ.

¹⁹ Irdeb yiŋgen igin heŋ heŋ ge po nurde asininin yago usi yirdeb buluŋ buluŋ yirniŋ yen nurdeb, ‘Diriŋmiŋ yago besare niŋ goyen yemeyke kamnaŋ,’ yen patku yirde hinhin.

²⁰ “Be, goya goyenbe Mose kawaŋ hiriŋ. Yeŋbe diriŋ mali yara moŋ. Al Kuruŋ diliŋde igin kinyiŋ. Diriŋ gobe Isip mar belej kennak yen naninya milinya belej gagasi karwo gayen yamiŋ bana po balmiŋ kerde hinuaryum.

²¹ Gega diriŋ gobe ya bana balmiŋ kerde hitek ma hekeb naniŋya milinya belej tukun hoyanđe tubul tikeb Isip niŋ doyaŋ al kuruŋ Fero wiriŋ belej keneŋ teŋ tukun yende irde mosoy heke kuruŋ hiriŋ.

²² Mose go kuruŋ heŋya be Isip marte saba karkuwaa kurayen kurayen yawaryiŋ. Irde meremiňa

meteŋmiŋyabe tareŋ wor po hiriŋ.

²³ “Be, Mose gobe kuŋ damam 40 hiriŋ. Be, wawuŋ kurarebe diŋuŋ Israel mar yene yeŋ kuriŋ.

²⁴ Kunjbe Isip al kura gore Israel al kura goyen buluŋ wor po irde hike kinyiŋ. Irdeb Israel al goyen faran ure yeŋbe wol heŋ Isip al go mayke kamyiŋ.

²⁵ Be, Mose gobe du-faymiŋdeb, ‘Mata tihim gayen keneŋbe Israel mar beleŋ Isip marte hanijde mat dumulgaŋ teŋ teŋ al Al Kuruŋ beleŋ basinę irtiŋ albe gago yeŋ bebak tahaŋ,’ yeŋ nuryiŋ. Gega gwahade moŋ.

²⁶ “Be, fay urkeb sopte Israel mar hitte kuriŋ. Kunjbe Israel mar iraw kura yinjeŋ uliŋ arde hike yinyiŋ. Irdeb daha mat kura mere yirmeket awalik hiri yeŋbe, ‘Irem, daniŋ ditdigireŋ uliŋ arde har? Derbe miŋ uŋkureŋ po geb!’ yinyiŋ.

²⁷ Goyenbe al kura kadom mayde buluŋ wor po iryin al goreb Mose upel urdeb, ‘Ganuŋ beleŋ nende doyan al gerde mere sope ird ird al giruŋ?

²⁸ Gwaha tenje ki Isip al mayke kamuŋ gwahade goyen po nireŋ taha?’ inyiŋ.

²⁹ Irkeb mere go nurdeb Mose gobe Isip niŋ al mayke kamyiŋ goke busaharde Midian marte naŋare kuriŋ. Irdeb goŋ albak heŋbe bere teŋ urmiŋ irawa miŋyaŋ hiriŋ.

³⁰ “Be, Midian marte naŋare kuŋ dama 40 goŋ hin hin. Be, dama 40 goyen kamereb Sainai dugu bindere sawsawa po kuruŋ naŋa bana goŋ kuriŋ. Kuŋbe he dirneŋ kura goyen kak melak heŋ humga kutiŋ yara teŋ hin hin de gor Al Kuruŋyen miyoŋ forok yeke kinyiŋ.

³¹ Be, Mose gob goyen keneŋbe dilin fot yeke bindere kuŋ keŋkelə po kene yeŋ kuriŋ. Irkeb kak melak hin hin de gor mat Doyaŋ Al Kuruŋyen mere forok yeke nuryiŋ.

³² ‘Nebe Al Kuruŋ, asige yago Abraham, Aisakyabe Yekopya beleŋ dolon nirde hin han al go goyen,’ inyiŋ. Irkeb Mose go kafura heŋ uliŋ barbar yeke kak melak goyen kentek ma iryin.

³³ Irkeb Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ, ‘Ge huwarde hare gabe ne hime. Niŋgeb al mali watek moŋ, himam wor po. Niŋgeb kahanbasanje go yugu tiya!

³⁴ Nere alya bereya Israel mar be Isip mar beleŋ buluŋ buluŋ yirde haŋ gobe yeneŋ hime. Irdeb uliŋ misiŋ buluŋ wor po kateŋ haŋ goyen nurdeb Isip marte yufukde mat yumulgaŋ tiye yeŋ katehem. Niŋgeb ga nura. Sopte Isip gumulgaŋ timeke kwayiŋ, inyiŋ.

³⁵ “Be, Mose gobe haŋkapyə Israel mar beleŋ pel irdeb, ‘Ganuŋ beleŋ nende doyan al gerde mere

sope ird ird al giruŋ?’ inke Midian marte naŋare busaharyiŋ al go goyen. Gega Al Kuruŋ beleŋ, ‘Mosebe Israel marte doyan al hiyyen. Irde yende alya bereya Isip marte yufukde mat yumulgaŋ teŋ yukuŋ asem yago bikken hinhān naŋare gor yukuyen,’ yeŋbe teŋ kerke Isip mulgaŋ heŋ kuriŋ. Kukeb Al Kuruŋyen miyoŋ kak melak bana forok yeŋ mere iryin gore faraŋ urde hinhin.

³⁶ Irkeb Israel mar goyen Isip naŋare mat doyan yirde yukuriŋ. Naŋa go tubul tiyenŋbe Isip naŋa bana gonjbe mata tinen kurayen kurayen Al Kuruŋ beleŋ po yirtek goyen forok yiryin. Irde makaŋ kura Makaŋ Bukkeŋ ineŋ hanjende gor manan̄ mata tinen kura forok iryin. Irde sawsawa naŋa al ma hitek bana gonj dama 40 hinhanya goyenter wor gwahade po teŋ hinhin.

³⁷ “Be, Mose, go teŋ hinhin al goreb mel Israel mar goyen gaha yinyin: ‘Kamebe Al Kuruŋ beleŋ deŋ miŋde ga niŋ po mere basaŋ almiŋ kura ne yara teŋ kerke foŋentij yago hitte wayyen,’ yinyin.

³⁸ Be, Mose goreb asininiŋ yago Isip tubul tiyamiŋ mar goyen tumŋaŋ sawsawa naŋa bana gonj gabu yirke gor hinhān. Irkeb Sainai dugure hurkuŋ Al Kuruŋyen miyoŋa mere teŋbe kateŋ asininiŋ yago mere yiryin. Yeŋbe dugure gor heŋbe

miyoŋ gore asininiŋ yagoya neŋ kamekkeŋ gake teŋ Al Kuruŋyen mere gwahader hitiŋ goyen unyin.

³⁹ “Be, Mose beleŋ dugure hurkuŋ Al Kuruŋyen mere nureŋ yeŋbe asininiŋ yago gwaha gwaha tinaiŋ yineŋbe hurkuriŋ. Gega goyen ma gama iramiŋ. Gwaha titŋeŋbe meremiŋ go pel irde Isip niŋ biŋ mulgaŋ hamij.

⁴⁰ Niŋgeb Mose go dugure gor po hikeya mel gore itiŋ Aron hitte kuŋbe, ‘Kolge Isip naŋare mat dad wayun al gobe Sainai dugure hurkuŋ det kura irde mulgaŋ ma heŋ hi gobe go ma nurde hite. Niŋgeb igiŋ dinke nindigen det toneŋ kura yirde dolon yirtek. Irkeb gore doyaŋ dirke kuŋ hitek,’ inamiŋ.

⁴¹ Irdeb goya goyen gab gol hora beleŋ po bulmakaw foŋejde toneŋ iramiŋ. Irdeb Al Kuruŋniŋ yeŋ dapŋa gasa yirde yawaŋ galak irde det yiŋgeŋ haniŋde iramiŋ goke amaneŋ wor po numramiŋ.

⁴² Irkeb Al Kuruŋ beleŋ goke igiŋ ma wor po nurdeb harhok yunke mel gote dufaymiŋde po naŋkiŋde niŋ det naŋa, gagasiya dinambeya goyen dolon yirde hinhān. Be, goke teŋbe Al Kuruŋyen mere basaŋ mar beleŋ asaŋdebe gahade katıŋ hi:

‘Deŋ Israel mar, dama 40 sawsawa naŋa bana hinhanya goyenter

dapŋa gasa yirde
galak heŋ hinhan
kurun gobe ne niŋ
mon.

⁴³ Irdeb sel ya irde usi tikula
al Molek ineŋ hanjen
goyen bana goŋ kerde
doloŋ irde tukun hinhan.

Irde kurabe Refan ineŋ
hanjen goyen manan
gwahade po irde
hinhan.

Det gobe Al Kurun niŋ
ma nurde hanjen
mar beleŋ doloŋ irde
hanjen goyen deŋ
manan hantinđe yirde
doloŋ yirde hinhan.

Ningeb goke teŋbe naŋatiŋde
mat dakira timekeb
Babilon naŋa gisaw
yeŋ nurde haŋ goyen
fole irde sorte wor po
kuŋ kunayinj, yitin hi.
Amos 5:25-27

⁴⁴ “Be, Al Kurun beleŋ, ‘Sel
ya kura gahade iryinj,’ ineŋ
Mose ikala irde tuŋaŋen un-
yinj. Irkeb asininiŋ yagobe
Al Kurun beleŋ Mose inyinj
goyen po gama irde ya go
iramiŋ. Irde sawsawa naŋa
bana goŋ henja, ‘Al Kurunbe
neŋja hite,’ yeŋ nurde sel ya
goyen tukun hinhan.

⁴⁵ Be, go teŋ hinhan mar
gobe tumŋaŋ kamde hubu
hekeb dirŋeŋ weŋ kame
forok yaminj mar gore sel
ya go tamiŋ. Goya goyenbe
Yosuwa beleŋ doyaŋ yirde
yukuriŋ. Irkeb Al Kurun
beleŋ Kenan naŋa miŋ mar
goyen yeŋ wa meheŋ heŋ
yakira tikeb mel gore kame

kuŋbe naŋa go tamiŋ. Be,
gor kuŋ heŋyabe Al Kurun
doloŋ ird ird sel ya goyen
manan teŋ kuŋ hinhan. Be,
kame Dewit beleŋ Israel
marte doyaŋ al kuruŋ hiriŋ
goyenter manan sel ya gobe
hinhan po.

⁴⁶ Be, Dewit gobe Al Kurun
beleŋ amaneŋ wor po nurde
uneŋ hinhan. Ningeb hak-
waniniŋ Yekop beleŋ doloŋ
irde hinhan Al Kurun goyen
Dewit beleŋ, ‘Ya tareŋ ird un-
meke gor hiwoŋ,’ yeŋ nurde
gusunjaŋ iryinj.

⁴⁷ Goyenbe ya gobe yeŋ
beleŋ ma iryinj. Urmiŋ
Solomon beleŋ ga iryinj.

⁴⁸ Gega det kurun gayen
doyaŋ yirde hi Al Kurun gobe
al ya irtiŋ bana goŋ ma
hiyen. Ningeb goke teŋbe Al
Kurun beleŋ yiriŋ goyen nur-
deb mere basaŋ almiŋ Aisaia
beleŋ gahade kayyinj:

⁴⁹⁻⁵⁰ ‘Be, Al Kurun beleŋ gaha
yiriŋ:

Megenja naŋkiŋja det kurun
gabe nigeŋ yirmiriŋ.

Irdeb naŋkiŋbe nere keperd
keperd gasuŋ irde,
megenbe kahajne
kerd kerd det irmiriŋ.

Ningeb ya dahade go goyen
irde nunen yeŋ ha?

Ne heŋ heŋ gasuŋbe al
beleŋ epte ma ird
nunnayinj,’ yiriŋ.
Aisaia 66:1-2

⁵¹ “Be, merebe gwahade yi-
tinj gega, deŋbe ya gake uguŋ
po nurde ya gayen sukal irde
hiyen yeŋbe merere gago
nerhanj? Deŋ gab tonantinj

tareŋ wor po. Deŋbe Al Kuruj niŋ ma nurde haŋ mar beleŋ teŋ haŋ yara. Bitinjya kirmiňtinjyabe titmiŋ wor po. Al Kuruŋyen mere nurde bebak titek moŋ. Irde asininiŋ yago beleŋ mata teŋ hinhan gwahade po deŋ manaj Holi Spirit pel irde haŋ.

⁵² Deŋ gayenbe asininiŋ yago beleŋ Al Kuruŋyen mere basan marbe okohom kura yubul teŋ hinhan yeŋ nurde haŋ? Moŋ, hubu wor po geb! Al Huwak wor po kame watek goke tagalde hinhan mar goyen gasa yirke kamde hinhan. Irdeb gayenter al goyen wor forok yeke deŋ beleŋ pel irde mayke kamuŋ.

⁵³ Deŋbe Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ Yuda marte tikula Mose unyiŋ goyen asininiŋ yago beleŋ deŋ gayen ga wor wor dunamiŋ. Gega goyen mun kura ma gama irde haŋ,” yinyiŋ.

Horare Stiwen mayke kamyiŋ

⁵⁴ Be, Stiwenyen mere go nurdeb al merere keperde palŋa irde hinhan mar goreb mam iseŋ bearar tiyamiŋ.

⁵⁵ Gega Stiwen go Holi Spirit beleŋ hard unkeb kotaj kaŋ naŋkiŋde naŋkenenjebe Al Kuruŋyen sanjŋ turŋun yaŋ goyen kinyiŋ. Irdeb Yesube Al Kuruŋyen haniŋ yase beleŋ harde hike kinyiŋ.

⁵⁶ Irdeb, “Ga kennaj. Naŋkiŋ hol yeke Al Urminje Al Kuruŋ haniŋ yase beleŋ

huwarde hike kenhem,” yinyiŋ.

⁵⁷ Irkeb mere go nurtek ma yirke kwep kwep irde kirmiŋ migisuŋ yurdeb Stiwen hitte kup yeŋ kun tanardebe megen korkor irde tulun teŋ Yerusalem taun sinjare teŋ kwamiŋ.

⁵⁸ Irdeb Stiwen go mayniŋ yeŋ uliŋhormiŋ yugu teŋ al foŋeŋ kura deŋembe Sol gote kahaŋ miŋde yeramiŋ. Irde hora yadeb Stiwen mayde hinhan.

⁵⁹ Be, mayde hinhanya goyenbe Stiwen beleŋ huwardeb, “Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu, tonnebe hanger kerhem,” inyiŋ.

⁶⁰ Irdeb dokolhoŋ yuguluŋ teŋ kawan po, “Doyaŋ Al Kuruŋ, mel gare mata buluŋ tahaŋ gake ma nurayiŋ,” inyiŋ. Be, mere gwahade teŋ gab bubulkun sul yirinj.

8

¹⁻² Goyare goyenbe Sol beleŋ Stiwen kamyiŋ goyen keneŋbe igiŋ po kama yeŋ ayan kiriyiŋ.

Be, al kura Al Kuruŋ keŋkela nurd uneŋ hinhan mar beleŋ al hakwa go tukuŋ mete teŋbe dolonje hinhan.

Sol beleŋ yirke Yesuyen alya bereya sios bur yamiŋ

Be, goyenterbe Yesuyen alya bereya sios Yerusalem hinhan go uliŋde kanduk kuruŋ wor po forok yeke keneŋbe bur yeŋ kurabe Yudia naŋare kwamiŋ, muŋaj kurabe Samaria naŋare

kwamij. Gega aposel buda 12 gobe Yerusalem gor po hinhan.

³ Be, Sol gobe sios goyen gwaha yirmeke gab bada henaj yen nurdeb ya kurar mat kurar kuŋ Yesuyen alya bereya buluŋ buluŋ yirde yukuŋ koyare yerde hinhan.

Filipbe Samaria naŋare kuriŋ

⁴ Be, al bur yeŋ kwamij mar gobe tiyuŋ kurar mat kurar kuŋbe mere igiŋ Yesu niŋ yitiŋ goyen tagalde kuŋ hinhan.

⁵ Be, Filip wor Samaria naŋare niŋ taunde kura gor kuŋ Yesube Mesaia yen kawan po tagalde hinhan.

⁶ Irkeb meremiŋ nurde hinhan. Irde Filip beleŋ mata tiŋeŋ Al Kuruŋ beleŋ po ga yirtek goyen wor forok yirde hike yeneŋbe mere teŋ hinhan goyen upsiŋen nurniŋ yen waŋ hinhan.

⁷ Be, Filip beleŋ mata tiŋeŋ forok yirde hinhan gobe al budam ungura ketal yurtiŋ goyen ungura go yakira tike gisi teŋ al go yubul teŋ kat kuŋ hinhan. Irde al uliŋ simsimalmya sisibuga garbam miŋyan marya kuruŋ goyen wor sope yirke igiŋ heŋ hinhan.

⁸ Irkeb gor niŋ marbe amaneŋ wor po nurde hinhan.

Kalga al Saimon

⁹ Be, haŋkapyä wor po Filip gor ma kuriŋabe al kura deŋembe Saimon, taun goyenter hinhan. Gor

heŋyabe megen niŋ tareŋde mata teŋ hike Samaria naŋa bana goŋ niŋ mar beleŋ turŋuŋ yaŋ keneŋ hinhan. Irkeb, "Nebe al gwahade," yen yiŋgeŋ turuŋ turuŋ irde hinhan.

¹⁰ Irkeb taun goyenter niŋ maryabe doyaŋ mar kuruŋ goreb, "Al gabe tareŋmiŋ kuruŋ. Al Kuruŋyen Tareŋ ineŋ hanjen gobe gago," yen dufaymiŋ yen ge po irde gama irde hinhan.

¹¹ Taun goyenter niŋ marbe al gore nalu ulyaŋde po megen niŋ matare mata tiŋeŋ forok yirde hike turŋuŋ yaŋ keneŋ gama irde hinhan.

¹² Gega Filip beleŋ taun goyenter kuŋ Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ yird yird mataya mere igiŋ Yesu Kristu niŋ yitiŋ goyen tagalkeb alya bereya mere gobe fudinde yen nurdeb baptais tamir.

¹³ Be, Saimon goyen wor Filipyen mere go fudinde yen nurdeb baptais tirin. Irdeb Filip beleŋ mata tiŋeŋ karkuwaaŋ kurayen kurayen forok yirke turŋuŋ yaŋ keneŋbe Filip go kurar mat kurar kuŋ hikeb gama po irde hinhan.

¹⁴ Be, aposel buda Yerusalem hinhan mar go, "Samaria naŋare niŋ marbe Al Kuruŋyen mere nurde fudinde yen dufaymiŋ saŋiŋ iraŋ," yeke mere momoŋ nuramiŋ. Irdeb Pitaya Yonya yad yerke Samaria naŋare niŋ taunde gor kwaryum.

¹⁵⁻¹⁶ Be, irem go kuŋ gor forok yaryum. Goyenbe

Yesu niŋ dufaymin tareŋ irde hinhin mar goyen yiŋgebe Doyaŋ Al Kurun Yesuyen al hihit yeŋ fe baptais po tamīn gega, al uŋkureŋ muŋ kura Holi Spirit ma tirin goyen nūrāyum. Niŋgeb Holi Spirit wor tenaiŋ yeŋ irem gore Al Kurun gusuŋan iraryum.

¹⁷ Goya goyenbe mel gote tonaj hende haniŋ yerde Al Kurun gusuŋan irkeb Holi Spirit tamīn.

¹⁸ Be, megen niŋ tareŋde mata teŋ hinhin al Saimon go alya bereya Holi Spirit tamīn go yeneŋbe horamīn teŋ wayyiŋ.

¹⁹ Waŋbe, "Irem, hora ga duneŋ geb, derte saŋiŋ go nunyi. Irkeb ne wor al kura tonajde hanne yermekab Holi Spirit teŋ hinayiŋ," yineŋ hora go yuneŋ tiyyiŋ.

²⁰ Irkeb Pita beleŋ wol henjbe, "Ge gayen Al Kurun beleŋ Holi Spirit dulin duneŋ hi goyen hora po damu tiyen yeŋ nurde ha? Epte moŋ geb. Gebe gwahade nurde ha geb, horage goya gigenyabe kak alare po kuriryeŋ.

²¹ Dufay haha gobe Al Kurun diliŋdeb buluŋ wor po geb, meteŋ gabe geya titik epte moŋ.

²²⁻²³ Dufaygebe buluŋ wor po. Beger gobe dufay buluŋ gore po makin girtiŋ ha. Irde mata buluŋ gore po tugu guntinyen genhem. Niŋgeb dufay buluŋ haha gobe tubul po teŋbe Al Kurun niŋ bege mulgaŋ hiyyen. Gogab yeŋ beleŋ gab mata buluŋe go

halde gunyeŋ," inyiŋ.

²⁴ Irkeb Saimon go mere goyen nurde wol henjbe, "Ne niŋ teŋ Al Kurun gusuŋan ird nunayiŋ. Irkeb, 'Gebe dufay buluŋ gwahade minyaŋ geb, mata gwahade ulger forok yiyyen,' ninha goyen ulner ma forok yiyyen," inyiŋ.

²⁵ Be, Pitaya Yonya gobe taunde gor niŋ mar Yesu niŋ tagalde henja yeŋbe Doyaŋ Al Kurun goyen momoŋ yirdeb yubul teŋ kwaryum. Yubul teŋ Yerusalem mulgaŋ heŋ kuŋ henjabe tiyuŋ budam Samaria naŋa bana goŋ niŋ alya bereya goyen Yesu niŋ yitiŋ mere igin goyen momoŋ yirdya yirdya kwaryum.

Filip beleŋ Itiopia naŋare niŋ doyaŋ al kura fe baptais iyiŋ

²⁶ Be, go teŋ hinaryumya goyenbe Doyaŋ Al Kurunyeŋ miyoŋ kura beleŋ Filip gaha inyiŋ: "Huwarde naŋa ga tubul teŋ beleŋ kura Yerusalem mat Isip kurkutiŋ hire gor kwayiŋ. Kuŋbe beleŋ haniŋ Gasa taun beleŋ kutiŋ keneŋbe goyen gama irde kwayiŋ," inyiŋ. (Be, Gasa kuŋ kuŋ beleŋ gobe gayenterbe go ma kuŋ hanjen, tubul tiyamiŋ.)

²⁷ Be, miyoŋ gore gwaha inkeb Filip go huwardeb beleŋ go gama irde kuriŋ. Kuŋbe Itiopia naŋare niŋ al salanŋeŋ deŋem yaŋ kura waŋ hike kinyen. Al gobe Itiopia naŋare niŋ doyaŋ bere kurun Kandasiyen

samuŋ doyaŋ yird yird al.
Yenjbe Yerusalem kuŋ Al
Kuruŋ dolon irdeb mulgaŋ
heŋ naŋjam kuŋ hinhin.

²⁸ Yenjbe nima kura hos
beleŋ yuluŋ teŋ hanjen
hende gor keperde kuŋ
henjabe Al Kurunyen mere
basan al Aisaia beleŋ asanđe
mere kayyiŋ goyen kapyan
heŋ hinhin.

²⁹ Be, Holi Spirit beleŋ Filip
goyen, “Nima wan hi goyen
bindere kwa,” inyin.

³⁰⁻³³ Irkeb Filip gobe kup
yen nima goyen bindere
kuŋbe al goyen Al Kurunyen
mere basan al Aisaia beleŋ
asanđe kayyiŋ goyen kapyan
heŋ hike nuryin. Be, Al
Kurunyen mere kapyan heŋ
hinhin gobe gahade:

“Sipsip gasa yirde hanjen
gasunđe sipsip yuku-
tiŋ gwahade goyen,
yen wor mayniŋ yen
tukamiŋ.

Al gobe sipsip dirŋen
wuyŋen walde
hikeyabe balminj po
hanjen go gwahade
goyen yen wor mere
muŋ kura ma tiyyin.

Al gobe megen niŋ mar
beleŋ merere kerde
nanyaŋ iramiŋ.

Irde mere sope ird ird doyaŋ
marbe mere fudinde
goyen ma gama irde
bulun mat kwamiŋ.

Al gobe megen niŋ mar
beleŋ mayke kamyin.

Ninjeb al ganuŋ beleŋ epte
goyenter niŋ marte
mata buluŋ kuruŋ
gobe gwahade yen
tagalyen? Hubu wor
po!” yitiŋ hi. *Aisaia*
53:7-8

Be, Filip beleŋ mere go
nurdeb Itiopia niŋ al goyen,
“Mere kapyan haha gob
miŋbe goke yitiŋ yen bebak
taha?” inenj gusuŋan iryin.
Irkeb al goreb, “Moŋ, al gore
kura miŋ gwahade niŋ katin
ma nineŋ hiyen. Ninjeb
daha mat miŋ nuren?”
inyin. Gwaha inenjbe, “Wan
kepera,” inke Filip gob nima
go hende hurkuŋ ketalmiŋde
kipiryin.

³⁴ Irkeb al goreb Filip in-
yin: “Mere gabe Al Kurunyen
mere basan al ganuŋ niŋ wor
po yitiŋ? Yinjeng ge ma al
hoyaŋ ge? Ge gab bebakken
daw nurde ha? Nurde ha
kenem igiŋ bebak nirayin?”
inyin.

³⁵ Irkeb al gore Aisaia
beleŋ mere kayyiŋ kapyan
heŋ hinhin gote miŋbe Yesu
niŋ yen hi inenjbe Yesu uliŋde
mata forok yiriŋ goyen
momoŋ iryin.

³⁶⁻³⁷ Be, irem go kuŋbe
fete kura gor forok yaryum.
Irdeb Itiopia al goreb, “Febe
ima go hi geb, igiŋ gor bap-
tais nirayin?” inyin.*

³⁸ Gwaha inenjbe al goreb
meten marmiŋ goyen, “Gar
muŋ kura heŋ ga kutek,”

* **8:36-37:** Asan kurareb gahade katin hi: ³⁷ *Irkeb Filip beleŋ wol henjbe*, “Gebe
mere gayen bubulkunjer mat fudinde wor po yen nurha keneŋbe igiŋ baptais gireŋ,”
inyin. Irkeb al gore, “Gwaha, Yesu Kristube Al Kuruŋ Urmij goyen fudinde wor po
nurde hime,” inyin.

yinkeb usaŋ hamiŋ. Irkeb Filip beleŋ al goyen tukun fe bana baptais iryinj.

³⁹ Be, irem go fe tubul teŋ sinjare hurukeb Doyaŋ Al Kurunyen Holi Spirit beleŋ bemel po Filip bana kerde teŋ hoyanđe kuriŋ. Irkeb Itiopia al gore ma kinyinj. Goyenpoga al gobe Yesu nurde unhem yeŋ amaŋ wor po heŋ naŋam kuriŋ.

⁴⁰ Be, Filip gobe Holi Spirit beleŋ bana kerde tukunj Asdot taunde irdeb kawan irke forok yirinj. Irkeb gor mat Sisaria taunde kwe yeŋ kuŋ henjabe taun kurayaŋ kurayaŋ mere iginj Yesu niŋ yitŋ goyen tagalde kuŋ kuŋbe Sisaria taunde forok yirinj.

9

Sol beleŋ Yesu niŋ biŋ mulganj hiriŋ

¹ Be, Filip beleŋ Samaria naŋare kuŋ gwaha teŋ hikeyabe Sol gobe alya bereya Yesu niŋ dufay tareŋ iramiŋ mar goyen gasa yirde buluŋ buluŋ yirtek po nurde Al Kurunj doloŋ ird ird mata doyanj mar pris buda gote kurunyinj hitte kuriŋ.

² Kuŋbe gaha inyinj: "Damaskus taunde niŋ Yuda marte gabu ya buda gote doyanj mar hitte kuŋbe du-fajne momoŋ yireŋ. Irmekə faraŋ nurkeb Yesu gama irde haŋ mar kura yeneŋbe fere yirde Yerusalem gar yawayeŋ. Niŋgeb asaŋ kaŋ nunayinj. Irkeb kuŋ gor niŋ gabu ya doyanj mar yikala

yirmekə faraŋ nurnayinj," inyinj.

³ Be, Sol gobe kuŋ Damaskus taun binde hekeb bemel po naŋkinjde mat hulsi tareŋ kura naŋafolekkenj kuruŋ gore yeŋ hitte timiyyinj.

⁴ Irkeb deldol wor po irdeb megen takteŋ mayyiŋ. Irkeb goya goyenbe al melak kura, "Sol, Sol, daniŋ mununeŋ buluŋ buluŋ nirde ha?" yeke nuryinj.

⁵ Irkeb Sol beleŋbe Doyaŋ Al Kurunj goyen, "Ge be ganuŋ?" ineq gusuŋaŋ iryinj. Irkeb wol henbe, "Nebe Yesu, mununeŋ buluŋ buluŋ nirde ha al goyen.

⁶ Niŋgeb huwara. Huwardeb Damaskus taunde gor kwa. Irkeb al kura goreb gwaha gwaha tiyayin ginyenj," inyinj.

⁷ Be, Solya kuŋ hinhan mar goyen wor mere go nuramiŋ gega, al gore kura mere tiya yeŋ ma kenamiŋ. Irdeb naŋkjak teŋ mere ma tiyamiŋ.

⁸ Be, Sol gobe takteŋ mayyiŋde gor mat huwardeb naŋkenhem yirinj gega, diliŋ kidoma wor po hirinj. Irkeb det yentek ma wor po hirinj. Irkeb yeŋya kuŋ hinhan mar gore go keneŋbe haninjde tanarde Damaskus taunde tukamiŋ.

⁹ Tukuke gorbe naŋkahal karwo gayen diliŋ titmiŋ gwahade po hinhan. Irkeb biŋgeya feya kutŋa irde hinhan.

¹⁰ Be, goya goyenbe Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irtiŋ al kura Damaskus taunde gor

hin hin. Deñembe Ananaias. Be, Doyaŋ Al Kurun beleŋ yuwarwarte forok yeŋbe, "Ananaias," inyiŋ. Irkeb wol heŋbe, "Doyaŋ Al Kurun, dahade?" inyiŋ.

¹¹ Irkeb gaha inyiŋ: "Tarsus taunde niŋ al kura deñembe Sol goyen Yudasyen yare heŋ Al Kurun mere irde hi. Niŋgeb Beleŋ Huwak ineŋ hanjen goyen gama irde kuŋbe yamijde forok yeŋbe Sol niŋ gusuŋan irayiŋ.

¹² Yeŋbe diliŋ titmiŋ hiyun goyen yuwarwarte al kura deñembe Ananaias beleŋ kuŋ igiŋ hiwi yeŋ hanjen tonanđde kerde Al Kurun gusuŋan irde hike kinuŋ," inyiŋ.

¹³ Gwaha inkeb Ananaias beleŋbe gaha inyiŋ: "Doyaŋ Al Kurun Yesu, al budam beleŋ al goke tagalke nurmiŋ. Al gobe ge gama girde hanj mar Jerusalem hanj goyen buluŋ wor po yiruŋ.

¹⁴ Irdeb pris buda gote kuruŋmiŋ beleŋ, 'Kuŋ Damaskus gor Yesu dolon irde hanj mar fere tiyaiŋ, inke gar wayuŋ," inyiŋ.

¹⁵⁻¹⁶ Gwaha inkeb Doyaŋ Al Kurun Yesu beleŋ, "Al gobe meteŋne tiyyen yen hakot basiŋa irmiriŋ. Yen beleŋbe naŋa kurun gayen kuŋ heŋyabe al miŋ hoyanja doyaŋ marminyabe Israel maryā hitte kuŋ ne niŋ tagalde tukuyen. Yeŋbe ne niŋ teŋ kame uliŋ misiŋ

kuruŋ katyeŋ goyen ikala ireŋ. Niŋgeb kuŋ ginhem gwahade po irayiŋ," inyiŋ.

¹⁷ Gwaha inkeb Sol hinhin yare gor kuriŋ. Kuŋ keneŋbe haniŋ tonanđde yerdebe, "Kadne, gar waŋ hikeya Doyaŋ Al Kurun Yesu belen forok yeŋ mere giruŋ al gore nad nerke gago wayhem. Niŋgeb delgebe sopte igiŋ hiriryen. Irde Holi Spirit hard gunyen," inyiŋ.

¹⁸ Irkeb goyare po det kura makaŋ dapŋa kakafok yara diliŋ pet tike kidoma hiriŋ kuruŋ goyen wok yekeb sopte wuk yeke det yinyiŋ. Irkeb Ananaias beleŋ tukun fe bana baptais iryin.

¹⁹ Be, baptais tiriŋ kamereb sopte binje nekeb uliŋ yul yiriŋ goyen tareŋ hiriŋ.

Sol Damaskus taunde heŋ Yesu niŋ tagalyiŋ

Be, Sol gobe Damaskus taunde gor niŋ mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ goya naŋkahal karwo ma sipte gwahade gor hinhin.

²⁰ Irdeb mel goya muŋ kura ulyanđde ma heŋyabe aran̄ po sabamiŋ miŋ ure yeŋ Yuda marte gabu yayaŋ kunbe, "Yesube Al Kurun Urmiŋ," yeŋ tagalde kuŋ hinhin.

²¹ Irkeb al buda meremiŋ nuramiŋ mar gore goyen keneŋbe hurkuŋkat teŋbe, "Al gabe Jerusalem gor Yesu gama irde hanj mar buluŋ buluŋ yirdeb gar niŋ Yesu gama irde hanj mar wor

yad fere yirde pris buda gote kurunyin hitte yuke yen wayun al goyen gago moŋ? Niŋgeb daha teŋ hibe gago?" yen kadom gusunjan gird tiyamij.

²² Gega gise hanča Sol beleŋ saba teŋ hike sabamiňbe tonnej yan heŋ hinhan. Irde, "Yesube Mesaia," yen hike Yuda mar Damaskus hinhan mar gob gwaha mat kura mere titek moŋ haminj.

²³ Be, nalu budam hubu hiriŋ. Goyenbe Yuda mar beleŋ gabu irdeb mayteke kami yen sege iramiŋ.

²⁴ Gega al kura beleŋ mel gote dufay goyen momon irke nuryinj. Be, mel gobe koya kurunj Damaskus taun milgu irtinj gote yame karkuwanjde kurar mat kura Sol go wanj sinjare kweŋ tikeb maytek yen wawuŋya naŋkahalya usan minmoŋ yameyanj goyanj pet teŋ hinhan.

²⁵ Gega wawuŋ kurarebe Solyen mere nurde gama irde hinhan mar beleŋ hora karkuwanj po koya kurunj irtinj hende hoyanj taun go milgu irtinj goyen yameŋde mat Sol goyen tiri kurun bana kerdeb hulyaŋalde palgir irke megen kurkuriŋ. Irdeb gor mat Damaskus taun go tubul teŋ kuriŋ.

Solbe Yerusalem mulgaŋ hiriŋ

²⁶ Be, Sol gobe Damaskus tubul teŋ Yerusalem mulgaŋ heŋ kuriŋ. Kuŋ forok

yenbe Yesu niŋ dufayminj saŋinj irtinj mar gor hinhan goyen daha mat kura awalik yirmewoŋ yen kurut yen hinhan. Gega mel gobe Sol Yesu niŋ dufayminj tareŋ iryinj goyen fudinde yen ma nurdeb tumjanj yen ge kafura haminj.

²⁷ Gega Banabas beleŋ aposel buda hitte tukurinj. Tukurinjbe Sol gob Damaskus kuŋ heŋya daha mat Doyan Al Kurunj kenke mere iryinj, irde Damaskus taunde gor Yesu niŋ tagal tagal niŋ kafura ma heŋ tagalde hinhan goyen momon yiryinj.

²⁸ Be, Banabas beleŋ aposel buda go gwaha yinke nurdeb awalik iramiŋ. Irkeb mel gore Yerusalem bana Al Kurunyen meteŋ teŋ hinhan goyen Sol niŋ sagurayneŋ nurdeb yenja gwaha teŋ hinhan. Gorbe Yuda mar hitte Yesuyen deňemde Al Kurunyen saba tagal tagal niŋ kafura ma heŋ tagalde kuŋ hinhan.

²⁹ Gwaha teŋ heŋyabe Yuda mar Grik mere teŋ hitinj goya kadom mohonde teŋ hinhan. Irkeb daha mat kura mayteke kami yen epte ma tiyamij.

³⁰ Gega dijuŋ Yesu niŋ dufayminj tareŋ irtinj mar beleŋ mere momon go nurdeb Sisaria taunde tukurkaminj. Irdeb gor mat hakwa hende tiyuŋminj Tarsus taunde teŋ kerke kuriŋ.

³¹ Be, Yudia naŋaya Galili naŋaya irde Samaria naŋare niŋ sios goyen kanduk

karkuwanj forok yen hinhan kuruj goyen hubu hekeb merem moj hej kanduk kura ma kenej hinhan. Irde sanjin henayin yen Holi Spirit belej faraj yurkeb Doyañ Al Kurun niñ dufayniniñ tarej irniñ yen al budam yen ge biñ mulgañ hej hinhan. Irdeb Doyañ Al Kurun palap irde heñya mata teñ hinhan.

*Pita belej Lida taunya
Yopa taundeya kuñ Al Ku-
ruyyen metej tiyyiñ*

³² Be, goyenter Pitabe Israel marte naña bana gon niñ tiyuñ kurar mat kurar kuñ hinhan. Kuñ heñyabe Yesu gama irde hinhan mar Lida taunde niñ wor kuñ yinyiñ.

³³ Be, gorbe al uliñ simsima hitin kura kinyiñ. Denjembe Ainias. Yenjbe dama 8 gayen gasunde niñ hiriñ. Yinjgen kuñ wañ titek epte moj.

³⁴ Be, Pita belej kenejbe, "Ainias, Yesu Kristu belej guram girde sope gira niñ, huwardeb ferd ferd gasunge go gigen sope ira," inyiñ. Irkeb goya goyen po huwaryiñ.

³⁵ Irkeb alya bereya Lida taunde niñya Saron naña bantotore hinhan mar gore Ainias igin hiriñ goyen kenejbe Doyañ Al Kurun niñ dufaymiñ tarej iramiñ.

³⁶ Be, Yopa taundebi Yesu niñ dufaymiñ sañiñ iryiñ bere kura hinhan. Denjembe Tabita. Grik mere matbe Dorkas inej hanjen. Yenjbe hugiñej mata igin po teñ

hinhan, irde alya bereya det miñmoj mar faraj yurde hinhan.

³⁷ Be, Pita belej Lida taunde hinhan goya goyenbe bere go garbam buluñ po heñbe kamyiñ. Kamkeb bere hakwam goyen he fimiñ belej sam irde utma tiyamiñ. Irdeb yamin banabe al hej hej gasuñbe irawa kurabe hende kurabe bande geb, tukuñ gasuñ hende goyenter keramiñ.

³⁸ Be, Yopa taunde mat Lida taundebi gisaw moj geb, Yesu niñ dufaymiñ tarej irtiñ mar Yopa taunde hinhan gore Pita Lida taunde hinhan goyen nurdeb al irawa kura yad yerke keya kuñbe, "Ge niñ po nurde wayhar niñ, wake aranen po kuninj," inaryum.

³⁹ Irkeb Pita go huwardeb al irawa goya Yopa taunde kwamiñ. Kuñ forok yekeb Tabita hakwam hinhinde gor teñ hurkamiñ. Hurkukeb beretap goj dolonje hinhan goreb milgu irdeb amil kurayen kurayen Tabita diliñ heñya beretap goke yiryiñ kurun goyen ikala irde heñya eseñ hinhan.

⁴⁰ Irkeb Pita belej bere buda gon hinhan goyen tumjañ yakira tike sinjare kurkamiñ. Kurkukeb dokolhoñ yuguluñ teñbe Al Kurun gusuñan iryiñ. Irdeb fulgañ kañbe bere hakwam goyen, "Tabita, huwara," inyiñ. Gwaha inkeb nañkenenj Pita kenejbe huwarde kipiryiñ.

⁴¹ Irkeb Pita belej

haniñde tanarde isan hekeb huwaryinj. Irkeb Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan marya beretap budaya goyen hoy yirkeb wañ bere goyen kenaminj.

⁴² Be, mata forok yirinj gote mere momonjbe Yopa taunde niñ mar kuruñ gobe nurde tukutinj ala tiyaminj. Irdeb al budam Doyañ Al Kuruñ niñ dufaymiñ sañij iramiñ.

⁴³ Be, Pita go al kura dapnja sikkeñ po det yirde hinhin al gote yare nalu ulyanđe yara po gor hinhin. Al gote deñejbe Saimon.

10

Konilius beleñ Pita hoy iryinj

¹ Be, Sisaria taunde gorbe Roma al kura 100 fulenja marte doyañ al kura hinhin. Deñembe Konilius. Fulenja mar gobe “Rom niñ fulenja mar” yinen hanjen.

² Koniliusya diriñmiñmiñ yagobe tumjanj Al Kuruñ palap irde yenj ge po nurde dolonj irdeb merem gama irde al buniñej faraç yurde Al Kuruñ mere ird ird niñ biñ sir ma yenj hinhan.

³ Be, wawuñbana kura 3 kilok gwahaderbe Al Kuruñ mere ird ird nalu hekeb mere irde henja yuwar-warte miyoñmiñ kura forok yeke kinyinj. Irkeb miyoñ gore, “Konilius,” inyinj.

⁴ Irkeb kafura henjbe her yenj, “Doyañ Al Kuruñ, dahade?” inenj gusunjanj iryinj. Irkeb miyoñ gore

wol henjbe, “Al Kuruñbe ge beleñ mere irde hayen goyen nurde hiyen, irde alya bereya buniñej faraç yurde teñ hayen goyen wor geneñ hiyen. Yeñbe ge niñ biñ sir ma yenj hiyen geb, nad nerkeb gago mere momonj gire yenj wayhem.

⁵ Al kura hulyanj yirkeb Yopa taunde kunaiñj. Kunjbe al kura deñem Saimon, deñem kurabe Pita ineñ hanjen goyen gor hi geb, tupi teñbe mulgañ heñ wanaiñj.

⁶ Yeñbe Saimon dapnja sikkeñ po det yirde hiyen al gote yare hi. Yaminjbe makañ siñja beleñ mat hi,” inyinj.

⁷ Be, miyoñ gore gwaha ineñbe kukeb Konilius beleñ metej marmiñ irawayabe fulenja almiñ uñkureñ kura goya hoy yirkeb yenj hitte wayamiñ. Fulenja al gobe Al Kuruñ palap irde yenj ge po nurde hiyen al. Yeñbe Koniliusya heñ faraç urde hiyen.

⁸ Wakeb Al Kuruñyen miyoñ forok yenj mere iryinj goyen keñkela po momonj yirdeb hulyanj yirkeb Yopa taunde kwamiñj.

Al Kuruñ beleñ yuwar-warte Pita mere iryinj

⁹ Be, mel go kuñ tiyuñde kura gor feramiñj. Irde fay urkeb sopte kuñ naña bañkahal hekeb Yopa taunde forok yetek heñ hinhan. Be,

goyareb Pitabe ya yej hin-hin gote armomde* Al Kurun mere ire yej hurkuriŋ.

¹⁰ Hurkuŋ Al Kurun mere irde henjabe binje buluŋ wor po iryinj. Be, binjabe hako kaŋ hikeyabe yejbe ya hende gor hin hin. Irkeb Al Kurun beleŋ mata kura ikala ireŋ tike uliŋ kanduk po hirinj.

¹¹ Irkeb yuwarwarte naŋkiŋ gereŋ yirinj. Irkeb det kura amil yara goyen muruŋ sipte kurhan kurhan al beleŋ tanartiŋeŋ irde palgir irke naŋkiŋe mat megen katyinj.

¹² Bana goŋbe dapŋa kahaŋ yan megen huwarde kuŋ hitinjya, buda, kunereyabe nu kurayen kurayen kurun goyen bana goŋ hik yinyinj.

¹³ Be, det go yenen heŋyabe al melak kura nuryinj. Gorebe, “Pita, huwarde det go gasa yirde nawa,” inyinj.

¹⁴ Irkeb wol heŋbe, “Moŋ, Doyaŋ Al Kurun, badne wor po. Dapŋa gabe delger wukkeŋ moŋ, buluŋ yeŋ hitinj gobe neb kura ma nen himyen,” inyinj.

¹⁵ Irkeb al melak gore sopte po, “Det kurayen kurayen Al Kurun beleŋ yirde diliŋde wukkeŋ yitiŋ gobe ge beleŋ wukkeŋ moŋ yeŋ bada ma hawayinj,” inyinj.

¹⁶ Be, mere gabe wawuŋ karwo gayen Pita hitte forok yeke nuryinj. Be, mere go hubu hekeb goyare

po det amil yara dapŋa kurayen kurayen bana goŋ miŋyaŋ goyen tumulgaŋ tike naŋkiŋe hurkuriŋ.

¹⁷ Be, yuwarwarte det kinyiŋ goyen miŋ niŋ dufay heŋ hin hin goya goyabe al karwo Konilius beleŋ hulyaŋ yirke wayaminj goyen Saimonyen ya niŋ naŋkenenj waŋbe ya kenerŋbe siŋare huwaraminj.

¹⁸ Irdeb, “Saimon Pita ineŋ hanjen al go goyen gar hi we?” yineŋ al ya bana goŋ hin han goyen gusuŋaŋ yi-raminj.

¹⁹ Be, goya goyenbe Pita go yuwarwarte det kinyiŋ gote miŋ niŋ hako po dufay heŋ hik ehol Spirit beleŋ, “Saimon, al karwo kura ge niŋ naŋkenenj wayhanj.

²⁰ Niŋgeb huwarde kurkuŋ yena. Mel gobe ne beleŋ po yinmeke ge niŋ wayhanj geb, wake kuniŋ ginke goya yeŋya kuŋ kuŋ niŋ kama ma hawayinj,” inyinj.

²¹ Irkeb Pita go kurkuŋ mel goyen yeneŋbe, “Al goke naŋkenenj wayhanj al gobe ne gago. Niŋgeb dahade nurde ne niŋ naŋkenenj hanj?” yineŋ gusuŋaŋ yiryinj.

²² Irkeb mel goreb, “Neŋbe Konilius Roma niŋ 100 fulenja marthe doyaŋ al beleŋ hulyaŋ dirke wayhet. Yeŋbe Al Kurun palap irde dolonj irdeb diliŋde huwak iginj po hiyen. Irkeb Yuda mar wor tumňaŋ palap irde hanjen.

* **10:9:** Yuda marte ya gote armobe bantotok geb, al beleŋ hiryonde iginj hurkuŋ gor keperde usanj heŋ hanjen.

Kibe Al Kurunyen miyon beleñ forok yeñbe Konilius goyen, ‘Al kura hulyaŋ yirke Saimonyen yare Yopa kuŋbe Pita tupi teŋ wanayıŋ. Irkeb yeñ beleñ gab mere girke nurayıŋ,’ inuŋ geb, gago yeñ beleñ hulyaŋ dirke ge gupi teŋ kuniŋ yeñ wayhet,” inamıñ.

²³ Irkeb Pita beleñ yinke yare hurkaminj. Irdeb go wawuŋ gobe gor feramiñ.

Pita beleñ Konilius hitte kuŋ Yesu niŋ tagalyiŋ

Be, fay urkeb Pita go huwardeb mel goya Sisaria taunde kwamiñ. Irkeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar kura Yopa taunde hinhan goyen wor yeňa kwamiñ.

²⁴ Be, sopte fay urkeb kuŋ Sisaria taunde forok yamiñ. Koniliusbe Yopa kwaŋ mar goyen hanča waŋ forok yiniŋ tahaŋ yeñ nurdeb yende miňde niŋ alya bereya diňuŋ yende yende goyen hoy yirke waŋ gabu irdeb mel go po doyaŋ yirde hinhan.

²⁵ Be, Pita go kuŋ yare forok yeñ ya bana hurkeň tikeb Konilius beleñ Pita palap irde yamere Pita kahaŋ miňde dokolhoŋ yuguluŋ teŋ kuku tiyyiŋ.

²⁶ Irkeb Pita beleñ, “Huwara! Nebe al gigen yara po niŋ, gwaha ma nirayıŋ,” ineňbe hanıňde tanarde isan hiriň.

²⁷ Irdeb Pita go Koniliusya mere teňa teňa ya bana hurkuňbe al buda kurunj go yinyiŋ.

²⁸ Irdeb gaha yinyiŋ: “Neñ Yuda mar beleñ deň al hoyanje ninja awalik heň gabu heň heň gobe nende matarebe bisam irtiŋ geb, go po gama irde hityen. Gob deňbe kerjekela nurde hanj. Gega Yuda mar moŋ gobe wukkeŋ moŋ buluŋ niňgeb, Al Kurunja awalik hetek epte moŋ yeñ himyen goyen bada hawayiŋ yeñbe Al Kurunj beleñ yuwarwarte nikala niruŋ.

²⁹ Goke teňbe ne niŋ keya hekeb mere ma timiň. Mali po huwardeb wamiň. Goyenbe Konilius, gebe dahade nurdeb ne niŋ keya hawaŋ?” inyinj.

³⁰ Irkeb Konilius beleñ huwardeb gaha inyinj: “Gote yereŋ 3 kilok wawuňbana gaha naňa gayen yaner heň Al Kurunj mere irde hinhem. Gwaha teň himekeya al kura uliňhormiň faykek wor po melak heň hinhan gore delne mat forok yeñ huwardebe,

³¹ ‘Konilius, Al Kurunjbe mere irde hayen goyen nurde hiyen, irde alya bereya buninjeň faraŋ yurde hayen goyen wor biň sir ma yeñ hiyen.

³² Niňgeb al kura yad yerkeb Saimon Pita ineň hanjen goke Yopa taunde kunayıŋ. Yeňbe al kura Saimon ineň hanjen gote yare hi. Al gobe dapňa sikkeň po det yirde hiyen. Yamiňbe makaj siňa beleñ mat hi,’ ninuň.

³³ Be, gwaha ninkeb goya

goyen po al yad yermeke ge niŋ keya kwan geb, gago wayha. Neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ mere yirayin ginuŋ goyen tumŋaŋ momoŋ dirke nurniŋ yeŋbe Al Kuruŋ diliŋ mat gago wan gabu irde doyaŋ girhet. Niŋgeb iŋin teŋ wayha geb, mere goyen momoŋ dira,” inyin.

³⁴ Be, mere go nurdeb Pita beleŋ gaha inyin: “Haŋkab bebak tihim. Fudinde wor po, Al Kuruŋbe Yuda mar po ma iŋin yeneŋ hiyen.

³⁵ Al miŋ kurar niŋ kurar niŋ merem hoyan hoyan Al Kuruŋ palap irde diliŋde mata huwak po teŋ haŋ mar go gab iŋin yeneŋ hiyen.

³⁶ Deŋbe Al Kuruŋ beleŋ Israel mar niŋ bikkeŋ mere kiriyŋ gobe keŋkela nurde hanj. Mere gobe Al Kuruŋ beleŋ megen niŋ maryā awalik heŋ heŋ ge teŋ Yesu Kristu teŋ kerke katyiŋ goke yitiŋ. Yesu Kristube megen niŋ mar tumŋaŋ gote Doyaŋ Al Kuruŋ.

³⁷ Deŋbe mata kuruŋ Yudia naŋa bana goŋ forok yen hinhin gobe nurde hanj. Haŋkapyä Yon Baptais beleŋ Galili naŋare, ‘Mata buluŋtiŋ yubul teŋ baptais tenaŋ,’ yen alya bereya saba yirde hinhin goyen kamere mata kuruŋ goyen forok yiriŋ.

³⁸ Mata kuruŋ gobe gahade: Al Kuruŋ beleŋ Holi Spirit teŋ kerke Nasaret niŋ al Yesu go hitte katyiŋ, irde tareŋmiŋ wor unyiŋ. Irdeb Al Kuruŋbe yeŋya hinaryum

geb, Yesu gobe Yuda marte naŋa bana goŋ tiyuŋ kurar mat kurar kuŋbe alya bereya faraŋ yurde al Satan beleŋ buluŋ yirke garbam hinhan goyen tumŋaŋ guram yirde sope yirde hinhin.

³⁹ Yesu beleŋ mata kuruŋ Yuda marte naŋa bana goŋ teŋ hinhin goya Yerusalem taunde gor teŋ hinhin gobe dilniniŋde wor po keneŋ hinhet. Gega gor niŋ mar beleŋ teŋ kuruse hende mayke kamunj.

⁴⁰ Goyenpoga kamunjde gor mat yerenkek hekeb Al Kuruŋ beleŋ isaŋ heŋbe kawan irke kenaŋ.

⁴¹ Gega al tumŋaŋ ma kenaŋ. Neŋ bikkeŋ Al Kuruŋ beleŋ basiŋa dertiŋ mar po gab Yesu kamunjde mat huwarkeb kintir. Irdeb yeŋya dula teŋ hinhet.

⁴² Yesube al kamtiŋya diliŋ gergeŋ hanja matamiŋ yeneŋ buluŋya iŋinya pota yirde muruŋgem yunyeŋ yeŋ Al Kuruŋ beleŋ basiŋa iryiŋ albe gogo yeŋ tagalde tukunayiŋ dinuŋ.

⁴³ Yesu goke teŋ bikkeŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ mar beleŋ, ‘Al kura kame wayyeŋ goke dufay sanjŋ irkeb Al Kuruŋ beleŋ al goke teŋ mata buluŋmiŋ halde unyeŋ,’ yen tagalde hinhan,” yen Pita beleŋ Koniliusya yamiŋde gabu iramiŋ mar goyen yinyiŋ.

*Holi Spirit Yuda mar moŋ
hitte katyiŋ*

⁴⁴ Be, Pita belej saba gwa-hade teŋ hin hin goya goyab Holi Spirit belej saba go palŋa irde hin han mar hitte katyiŋ.

⁴⁵⁻⁴⁶ Irkeb mere kurayen kurayen teŋ Al Kuruŋ turuŋ irde tiyamiŋ. Irkeb Yuda mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ kura Pitaya wayamiŋ gore go yeneŋ hurkuŋkat teŋbe, ‘Al Kuruŋ belejbe Yuda mar moŋ al miŋ hoyan nende matare ma kutiŋ gega, yeŋ wor Holi Spirit yuna be!’ yamiŋ. Irkeb Pita belej,

⁴⁷ “Mel gabe neŋ Holi Spirit titiŋ gwahade goyen po yeŋ wor Holi Spirit tahaŋ ningeb, al ganun belej fe baptais teŋ teŋ niŋ bisam yiryeŋ?” yiriŋ.

⁴⁸ Irdeb, “Deŋbe, ‘Yesu Kristuyen al hihit,’ yeŋ Yesu Kristu deňemde baptais tenayiŋ,” yineŋ baptais yiryiŋ. Go kamereb baptais tamiŋ mar gore Pita goyen, “Neŋya muŋ kura heŋ ga kwayiŋ,” ineq basiŋa iramiŋ.

11

Pita Yerusalem mulgaŋ hiriŋ

¹ Be, al miŋ hoyan Yuda mar moŋ wor Al Kuruŋyen mere nurde gama iraŋ mere momoŋ goyen aposel budaya Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar Yudia naŋa bana go niŋ belej nuramiŋ.

² Ningeb Pita mulgaŋ heŋ Yerusalem hurkukeb Yuda mar Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ

irtiŋ mar gore iginj ma nurde huwardeb Pita goyen,

³ “Ge gayenbe daha tihim yeŋ al miŋ hoyan nende guba mata ma gama irde hanjen marte yare kuŋ dula tiyan?” yeŋ biŋ ar hende mere iramiŋ.

⁴ Irkeb Pita belej mata forok yirinj goyen keŋkela po momoŋ yire yeŋ miŋ urdeb gaha yinyiŋ:

⁵ “Nebe Yopa taunde heŋ Al Kuruŋ mere irde hin hem. Irkeb Al Kuruŋ belej mata kura nikala nireŋ tikeb ulne kanduk wor po hiyuŋ. Irkeb yuwarwarte det kura amil yara goyen muruŋ sipte kurhan kurhan goyen al belej utirin teŋ tanartineŋ irde naŋkiŋde mat pangir irke ne hitte katke kinmiŋ.

⁶ Keŋkela keneŋbe bana goŋbe dapŋa kahaŋ yan megen kuŋ hitinya, buda, kunereyabe nu kurayen kurayen kuruŋ goyen bana goŋ hike yinmiŋ.

⁷ Irkeb al melak kura nur-miŋ goreb, ‘Pita, huwarde dapŋa go gasa yirde nawa,’ niňuŋ.

⁸ Irkeb ne belej wol heŋbe, ‘Moŋ, Doyaŋ Al Kuruŋ, badne wor po. Dapŋa gabe delger wukken moŋ, buluŋ yeŋ hanjen gobe muŋ kura ma nitinj. Hubu wor po,’ inmiŋ.

⁹ Be, al melak gore sopte po naŋkiŋde mat, ‘Det Al Kuruŋ belej yirde diliŋde wukken yitiŋ gobe ge belej wukken moŋ yeŋ bada ma hawayiŋ,’

ninuŋ.

¹⁰ Mere gobe wawuŋ karwo gayen ne hitte forok yeke nurmiŋ. Be, mere go hubu hekeb goyare po det amil yara dapŋa kurayen kurayen bana goŋ minyaŋ goyen tumulgaŋ tike naŋkiŋde hurkuŋ.

¹¹ Irkeb goya goyenbe al karwo Sisaria mat ne niŋ keya kwaŋ mar goyen ya hin-hem siŋare gor huwaran̄.

¹² Irkeb Holi Spirit beleŋbe, ‘Mel goya kuŋ kuŋ niŋ kama heŋ bada ma hawayin̄,’ ninuŋ. Irkeb mel karwo goya Sisaria taunde kutiŋ. Irde kadne 6 Yopa taunde niŋ gayen wor gama nirke tumlaŋ Koniliusyen yare kutiŋ.

¹³ Kuŋ forok yeteket Konilius beleŋ neneŋbe Al Kurunyen miyoŋ beleŋ yamiŋde forok yeŋ mere iruŋ goyen momoŋ niruŋ. Meremiŋbe gahade: ‘Al kura Saimon, Pita inen̄ hanjen̄ al gobe Yopa taunde hi niŋgeb, al kura yinke yeŋ ge keya kunaŋ.

¹⁴ Yeŋ beleŋ gab Al Kurunyen mere tawaŋ momoŋ girkeb geya diriŋmingeyabe tumlaŋ mere go nurdeb gama irke Al Kuruŋ beleŋ dumulgaŋ tiyyen̄,’ inuŋ.

¹⁵ Be, hankap ga mere miŋ urde hinhem goya goyabe Holi Spirit hankapya neŋ hitte katuŋ go gwahade goyen yeŋ hitte wor katuŋ.

¹⁶ Irke go kenen̄be Doyan̄ Al Kuruŋ Yesu beleŋ Al

Kuruŋ hitte mulgaŋ hewe yeŋya, ‘Yonbe fe baptais yirde hinhin gega, deŋbe Al Kuruŋ beleŋ Holi Spiritde baptais diryen̄,’ dinuŋ goyen goya gab bene bak yiŋ.

¹⁷ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ Holi Spirit neŋ dunuŋ gwahade goyen po al miŋ hoyan̄ Yuda mar moŋ goyen Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ irkeb yeŋ wor yunuŋ. Niŋgeb daha tihim yeŋ ne al nebanen̄ muŋ gare Al Kurunyen meteŋ waleŋ? Neb badne wor po!” yinyiŋ.

¹⁸ Be, Yuda mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan go Pita mere tiyyiŋ go fudinde yeŋ nurdeb Al Kuruŋ turuŋ irde, “Fudinde go. Al miŋ hoyan̄ neŋ Yuda mar moŋ wor Al Kuruŋ beleŋ biŋ bak yirke Al Kurunyen̄ awalikde hitek yeŋbe mata buluŋmiŋ yubul teŋ yeŋ ge biŋ mulgaŋ heŋ han̄,” yamiŋ.

Antiok niŋ Yesuyen alya bereya

¹⁹ Be, Yudia naŋare niŋ doyan̄ mar beleŋ Stiwen mayke kamyiŋ go kamereb Stiwen diŋuŋ Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ mar wor gasa yirde buluŋ buluŋ yirde hikeb go mar gobe burgagaw keramiŋ. Irdeb kurabe Fonisia naŋare kwamiŋ. Kurabe Saiprus motmotde kwamiŋ. Munaj kurabe Antiok taunde kwamiŋ. Mel go burgagaw kerde kwamiŋ mar goyenbe kur̄ mere igin̄ Yesu niŋ yitiŋ goyen Yuda

mar po momoŋ yirde kun hinhān.

²⁰ Gega Saiprus motmotde niŋ maryā Sairini taunde niŋ mar Yerusalem mat bur yeŋ kwamīŋ gore Antiok taunde kūnbe Grik mar gor hinhan goyen wor mere igiŋ Doyaŋ Al Kurun Yesu niŋ yi-tiŋ goyen momoŋ yirde hinhan.

²¹ Doyaŋ Al Kurunyen tareŋbe mel goya hinhan geb, mere go nurdeb alya bereya budam mata buluŋmiŋ yubul teŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ.

²² Be, Yerusalem niŋ sios gore mere momoŋ go nurdeb Banabas teŋ kerke Antiok kuriŋ.

²³ Kun Antiok gor forok yeŋbe Al Kurun beleŋ buniŋeŋ yirde igiŋ igiŋ yirde Holi Spirit yunyin go yeneŋbe aman niŋ pultik yiriŋ. Irdeb sanjən heŋ heŋ ge faraŋ yure yeŋbe, "Bitiŋde mat Doyaŋ Al Kurun Yesu gama irde hinayin. Irde yeŋ niŋ po nurde hinayin," yineŋ saba yirde hinhan.

²⁴ Banabasbe al igiŋ wor po, irde Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hekken nurde uneŋ hinhan. Holi Spirit beleŋ hard uneŋ ketal urtiŋ hinhan. Ningeb Banabas beleŋ saba yirkeb al budam Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ.

²⁵ Be, gor matbe Banabas go Sol niŋ naŋkeneŋ yeŋ Tarsus taunde kuriŋ.

²⁶ Kun naŋkeneŋ keneŋbe tupi teŋ Antiok wayaryum.

Be, go dama goyen Banabasya Solyabe Yesu Kristuyen alya bereya Antiok hinhan goya heŋbe alya bereya budam saba yirde hinaryum. Be, Antiok gorbe Yesu niŋ dufaymiŋ sanjə iramiŋ mar goyen al siŋare niŋ mar beleŋ "Kristen" yinamiŋ. Deŋe gob bikkenbe hubu.

²⁷ Be, irem go Antiok hinaryum goya goyenbe Al Kurunyen mere basaŋ mar kura Yerusalem mat Antiok katamiŋ.

²⁸ Al kura deŋembe Agabus. Yeŋ beleŋbe Holi Spirityen tareŋde huwardeb, "Kamebe biŋe kamde kamde nalu kurun kura Roma gabman beleŋ naŋa doyaŋ ira bana gayen forok yiyyen," yiriŋ. Be, Klodius beleŋ Roma gabmanyen doyaŋ al hikeya mere tiyyin gwahade po forok yiriŋ.

²⁹ Irkeb Yerusalem niŋ mar faraŋ yurniŋ yeŋbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ mar Antiok hinhan gore hora yirtiŋ ala tiyamiŋ. Al tumŋaŋ gor hinhan gobe gwahade hite yeŋbe goyen po gama irde hora yeramiŋ. Horam yaŋ marbe tolok yeramiŋ, munan al hubu nurdeb bande yeramiŋ.

³⁰ Hora gabu iramiŋ gobe teŋ Banabasya Solya haniŋde keramiŋ. Irkeb Yerusalem kūnbe tukun sios gote doyaŋ mar yunaryum.

*Herot beleñ Yesuyen alya
bereya sios buluñ buluñ yiryiñ*

¹ Be, goya goyenbe Yuda marte doyan al kuruñ kura denem Herot beleñ Yesuyen alya bereya sios buluñ yire yenþe fulenja marmin yad yerke kuñ kuramiñ yawaramiñ.

² Yawarkeb Herot beleñ fulenja marmin yinkeb Yon itiñ Yemsbe fulenjare niñ bidila po mayke kamyiñ.

³ Be, Herot beleñ mata tiyyiñ goke Yuda mar beleñ aman heke yenenþe Pita wor Yems irmiñ gwahade ire yenþe fulenja marmin yinke ten fere tiyamiñ. Goyenbe Yuda marte dula nalu kurun kura beret yis miñmoñ nen hanjen goyenterbe Pita fere tiyamiñ.

⁴ Irdeb koyare kerdeb, moñgo busaharyen yenþe Herot beleñ fulenja marmin 16 hulyan yirdeb, "Al sipte beleñ wa doyan irnayiñ. Irdeb nalumin hubu hekeb al sipte kura beleñ wor kuñ gasuñmiñ teñ Pita go doyan irnayiñ. Gwahade po teñ hinayiñ," yinyiñ. Herotbe Pasoba* dula nalu goyen hubu heke gab Pita go sinjare takteñ kawan alya bereya diliñde maymeke kamyen yeñ nuryiñ.

⁵ Goke teñbe Herot beleñ

fulenja marmin yinke Pita goyen koyare po kerde doyan irde hinhan. Gega siosbe Al Kurun beleñ faraj uryen yeñ gusuñjañ irtiñde hinhan.

⁶ Be, gisebe mayteke kamyen yeñ nuramiñ goyen wawuñbe Pitabe fulenja mar irawa kahalte firtiñde hinhan. Irde fulenja mar irawa hoyanjebe yamere huwarde doyan heñ hinaryum. Pita gobe hinkin gwahade po sen beleñ haniñ yase beleñ feñ teñ tukun fulenja al kurate haniñde feñ titiñ hinkin. Be, haniñ tapa wor gwahade po irtiñ hinkin.

⁷ Irkeb al kura mata gwahade forok yeweñ tiya yeñ ma nurde hikeya Al Kurunyen miyon beleñ al yad fere yird yird ya bana gon forok yiriñ. Irkeb ya bana gonbe fay urde wuk yeñ tukurij. Irkeb Al Kurunyen miyon goreb Pita gegelhek beleñ tur irde isan heñbe, "Arañ huwara!" inyiñ. Gwaha inkeb goya goyen po sen haniñde fere titiñ hinkin goyen suk yeñ kataryum.

⁸ Irkeb Al Kurunyen miyon beleñbe, "Kahanþasangeya uliñhorge biñde ninja yad hor yira," inyiñ. Irkeb Pita go gwaha tiyyiñ. Irkeb sopte po, "Uliñhorge kuruñ sinjare

* **12:4:** Bikken Israel mar Isip naña tubul teñ Kenan kuniñ tiyamiñyabe Al Kurun beleñ sipsip al dirin dirneñ gasa yirde darim yade yame kantayañ sam yirnayiñ yinyiñ. Munaj al kura gwaha ma tiyamiñ marbe Al Kurunyen miyon beleñ warje mel gote urmiñ mataliñya ñapñamiñ mataliñya goyen tumñañ gasa yirke kamamiñ. Gega meremiñ gama iramiñ marbe miyonmiñ beleñ yubul tiyamiñ goke dufay heñ heñ ge dula mata teñ hinhan.

nij go wor ulger kerde gama nira," inyinj.

⁹ Be, Pita go Al Kurunyen miyonj goyen po gama irde sinjare kurkuriñ. Goyen-poga Al Kurunyen miyonj beleñ mata teñ hinhin gobe fudinde farñejde yeñ ma nurde hinhin. Yeñbe yuwarwarte teñ hime yeñ nurde hinhin.

¹⁰ Be, Al Kurunyen miyonja Pitaya go fulenja mar meheñde niñ goyen fole yirde kuj kura goyen wor fole yirde kuj funañbe taun bana hurkuñ hurkuñ yame kuruñ ain beleñ po irtiñde gor huwararyum. Irkeb yame go momnjonde hol yeke kwaryum. Be, muñ kura kutñeñ tenþe goyare po Al Kurunyen miyonj gobe uñkel kuriñ.

¹¹ Irke gab Pita gobe biñ bak yeke, "Gabe farñejde be! Yuwarwarte moñ. Yuda marbe ne niñ Herot beleñ mayde gwaha kura ira yeñ kentek yeñ nurde hanj gega, fudinde wor po Al Kuruñ beleñ miyonmij hulyañ irke wañ nad siña nira," yirinj.

¹² Irde biñ bak wor po yeke Yon al beleñ Mak inej hinhin gote milin Mariayen yare kuriñ. Yare gorbe al budam gabu irde Pita goyen farañ uri yeñ Al Kuruñ gusuñan irde hinhin.

¹³ Be, Pita go kujbe yame mayyiñ. Irkeb meteñ bere kura denjem Roda beleñ yame hol ire yeñ kuriñ.

¹⁴ Gega Pita beleñ yame

mayde mere tiyyiñ goyen nurde amaj wor po heñbe yame hol irde miñmoñ, kup yeñ mulgañ heñbe al gabu irde Al Kuruñ mere irde hinhan mar goyen, "Melya, Pita wan yamere hi!" yinyinj.

¹⁵ Irkeb mel goreb, "Kukuwa haha?" inaminj. Gega, "Moñ, fudinde wor po Pita be," yeñ parsay po hiriñ. Irkeb, "Moñ, yende miyon wet?" inaminj.

¹⁶ Gega Pita go yame mayde ma nurtiñej po tiyyiñ. Irkeb yame hol irdeb Pita keneñbe tulfut yaminj.

¹⁷ Irkeb hanij po tuñañ tenj, "Mere ma," yineñbe Al Kuruñ beleñ tenj siña iryiñ goyen momoñ yiryiñ. Irdeb, "Yemsya dininiñ Yesu gama irde hitiñ mar hoyanç wor ne hitte mata forok yihi gake bebak yirnayinj," yineñbe tiyuñ hoyanje kuriñ. Be, Yems gobe Yesu kulinj irde Jerusalem niñ sios gote doyañ al hinhin.

¹⁸ Be, fulenja mar Pita doyañ irde hinhan mar gobe wampot huwardeb bana goj yeñ ge nañkeneñ tukamij. Gega bepyañ miñmoñ, hubu wor po. Niñgeb gwaha kura tiya yeñ ma nurde ñakñak tenj kandukñeñ nuramiñ.

¹⁹ Be, Herot beleñ mere momoñ go nurdeb fulenja marmiñ yinke Pita keramiñ ya bana kuruñ goyen nañkeneñ tukamij. Gega go ma po kenkeb Herot beleñ Pita doyañ iramiñ mar goyen, "Wawuñbe daha

tahan?" yineñ gusuñjan yirdeb biñ ar yeke Pita doyan iramiñ mar goyen gasa yirke kamaminiñ.

Herot kamyij

Be, go kamereb Herot go Yudia nañare matbe Sisaria taunde kurkuñ gor muñ kura hinhin.

²⁰ Be, goyenterbe Tairyा Saidonya taunde niñ mar beleñ Herot daha wet kura iramiñ. Irkeb Herot gobe biñ ar yeke igin ma nurde yuneñ hinhin. Be, taunde gor niñ marbe Herot beleñ doyan irde hinhin nañare mat biñge yade hinhan geb, Herot biñ ar yeñ hinhin goke kandukneñ nuramiñ. Niñgeb Herotya awalik hej hej beleñ niñ nañkenenbe taunde gor niñ mar kura beleñ Herotyen meteñ doyan al kura Blastus hitte kwamiñ. Kunþe mel goya Herotya kanduk miňyañ hinhan goyen sope irde awalik hiniñ yeñ Blastus inke igin nuryiñ. Irdeb yeñ beleñ kuñ Herot inke yeñ wor igin nuryiñ.

²¹ Be, Herot beleñ Tairyा Saidonya taunde niñ mar mere yire yeñ nalu kiriyinde goyenter hekeb doyan mar karkuwañde umña teñbe gote keperd keperd gasunđe keperde alya bereya mere yiryiñ.

²² Irkeb taunde gor niñ mar beleñ turuñ irde hekhok ten epte ma tenbe, "Gab al beleñ ma mere tiya! Al Kuruj beleñ mere tiya!" yeñ kinþabon tiyamiñ.

²³ Be, Herot gob alya bereya beleñ gwaha inke aman̄ henþe Al Kuruj ma kasor iryiñ. Irkeb goke teñbe goya goyen po Al Kurunyen miyoñ beleñ wañ mayke katyiñ. Irkeb goyare po kundu beleñ diliñ gergeñ hikeya nen naforok irke kamyij.

²⁴ Be, Herot beleñ sios buluñ irde hinhin gega, Al Kurunyen merebe kuruñ hej tukuriñ.

²⁵ Be, Banabasya Solya Yerusalem kwaryum goyen meteñmin pasi irdeb Antiok mulgañ haryum. Mulgañ hej henýabe Yon, Mak ineñ hañyen goya tumñañ Antiok kwamiñ.

13

Holi Spirit beleñ Banabasya Solya basiña yiryiñ

¹ Be, Antiok taunde gor niñ Yesuyen alya bereya sios bana gonþe Al Kurunyen mere basañ maryabe saba mar kura hinhan. Go mar gote deñembe Banabas, Saimon al beleñ Niger ineñ hinhan, irde Sairini taunde niñ al Lusiusya, Manainyabe Solya. Manain gobe Galili naña gote doyan al kuruñ Herotya tumñañde paka yirke karkuwañ haryum.

² Be, kurarebe go mar goyen biñge kutña irde Doyañ Al Kuruj dolon irde hike Holi Spirit beleñbe, "Banabasya Solyabe meteñne teñ hiriryeñ yeñ basiña yirmiriñ. Niñgeb yapat

yirkeb yenbe hoyan muŋ po meteŋ tiyiryen," yinyiŋ.

³ Irkeb mel go kutŋare heŋ Al Kurunj mere irde hinhan goyen kamereb irem go hende hanj̄ yerde Al Kurunj gusunjan irdeb yubul tike Antiok taun go tubul teŋ kwaryum.

*Banabasya Polyabe
Saiprus motmotde kwaryum*

⁴ Be, irem go Holi Spirit beleŋ bul yirke Selusia taunde kirkaryum. Irdeb gor mat hakwa teŋbe Saiprus motmotde kwaryum.

⁵ Kuŋ Saiprus motmotde forok yenbe Salamis taunde kwaryum. Gorbe Yuda marte gabu yayaŋ kuŋbe Al Kurunyen mere tagalde hinaryum. Irkeb Yon, Mak ineq hanjen gobe irem go faraŋ yurde hinhin.

⁶ Go kamereb Salamis taunde matbe Saiprus motmot muruŋ kurhan Pafos taunde kuŋ forok yaryum. Gorbe Yuda mar al kura kalga mataya soya mataya teŋ hitiŋ al goyenbe Al Kurunyen mere basaŋ heŋ tagalde hime yen al usi yirde hinhin. Dejenbe Ba-Yesu.

⁷ Al gobe gor niŋ gabman doyan al Sergius Paulus goyen meteŋ faraŋ urde hinhin. Sergius Paulus gobe dufaymiŋ wuk yitiŋ ninjeb, Al Kurunyen mere nure yenbe Banabasya Solya niŋ keya hiriŋ.

⁸ Gega Ba-Yesu, Grik mere mat Elimas ineq hanjen gore irem goke igit ma nurde

asogo yirdeb Sergius Paulus goyen daha Yesu niŋ dufaymiŋ sanj̄ iryenkek yenbe petpet irde hinhin.

⁹ Irkeb Holi Spirit beleŋ Sol, Pol ineq hanjen goyen hard unke Elimas kimij mat,

¹⁰ "Gebe mata igit kurunj gayen asogo irde al mata igit gama irniŋ tike usi yirde pet pet yirde ha. Irde Doyaŋ Al Kurunyen mata fudinde goyen buluŋ irde ha goyen tubul ma teŋ ha. Ninjeb gebe Satanyen mata po teŋ ha.

¹¹ Goke teŋbe hanj̄ka gabe Al Kurunj beleŋ mata buluŋe gote damum gunę tiya. Ninjeb delge titmiŋ hiyyen. Irkeb sobamde yara po det kura epte ma yenayin," inyiŋ. Irkeb goya goyen po gagap yara kidomak kura gore waŋ diliŋ pet tiyyin. Irkeb diliŋ titmiŋ hekeb ganuŋ beleŋ hanner nadē beleŋ nikala niryeŋ yen sapsap tiyyin.

¹² Irkeb Sergius Paulus gobe mata forok yiriŋ goyen kinyiŋ. Irde Doyaŋ Al Kurunj niŋ saba tagalde hinaryum go nurdeb dinor kok yiriŋ. Irdeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iryin.

Banabasya Polya Pisidia naŋare niŋ taun kura Antiok kwaryum

¹³ Be, Polya diŋuŋ waranya go Pafos taunde mat hakwa teŋbe Saiprus motmot go tubul teŋ Pamfilia naŋa bana niŋ taun Perga kwaminj. Gega Yon, Mak ineq hanjen gobe gor mat irem go yubul

ten Yerusalem mulgañ hej kuriñ.

¹⁴ Be, Polya Banabasya gobe Perga taunde matbe taun kura Pisidia nañña bana goj niñ taun Antiok inen hanjyende gor kwaryum. Irdeb Yuda marte usañ nalu Sabat goyenter gabu yaminde gor hurkuñ keperaryum.

¹⁵ Be, Yuda marte tikulaya Al Kurunyen mere basaŋ mar beleñ asanđe katinj goyen kura kapyan hejbe gabu iramiñ gote doyan mar beleñ irem goyen yeneñbe, "Irem, derbe alyá bereya gar niñ tareñ hinayin yen faraŋ yurtek saba kura hi kenem igiñ saba yiriryen?" yenjbe al kura hulyan irke kuñ momoñ yiriyin.

¹⁶ Irkeb Pol beleñ huwarde merene nurnaŋ yenjbe hanij po tuňaŋ tiyyin. Irdeb gaha yinyinj: "Deñ Yuda marya Yuda mar moj gega, Al Kurun dolon irde hañ mar, ga nurnaŋ ko.

¹⁷ Yuda marte Al Kurun beleñbe asininiñ yago goyen basiňa yirdeb yende alyá bereya yiriyin. Irdeb bikken nañam tubul teñ kuñ Isip marte nañare hikeb yinjeñ faraŋ yurde sanjñ yirked almelmiñ kuruñ forok yirij. Kamebe nañamde yumulgan tiye yenjbe Al Kurun beleñ yinjeñde tareñde po yirked Isip tubul tiyamiñ.

¹⁸ Beleñ kuñ heñja al ma hitek nañña bana dama 40 gayen mata buluñ buluñ ku-

ruñ teñ hikeb Al Kurunbe biñ misiñ buluñ wor po kateñ hinhin gega, mel go yubul ma teñ hinhin.

¹⁹ Irdeb Israel mar go Kenan nañña bana hurukueb Al Kurun beleñ megen goyenter hinhin mar almelmiñ 7 gayen gasa yirde buluñ buluñ yiriyin. Irdeb megeñmiñbe hugineñ ge yende alyá bereya niñ tubul teñ yunyinj.

²⁰ Be, hakwaniniñ yago Isip kwamiñde mat kuñ kuñ mulgañ hej Kenan megenjde sopte wayamiñ gobe dama 450 bana gayen mata kuruñ goyen forok yamiñj.

"Be, Yuda mar go kuñ megen yade keperke yeneñbe Al Kurun beleñ alyá bereya doyan yirde hinayin yen doyan mar yade forok yiriyin. Kuñ kuñbe Al Kurunyen mere basaŋ al Samuel forok yen doyan yirde hinhin.

²¹ Irkeb goyabe Israel mar beleñ doyan al kuruñ hoyan niñ gusuŋaŋ iramiñ. Irkeb Al Kurun beleñ Benyaminyen miñde niñ al kura denjem Kis gote urmiñ Sol yunke yen beleñ Israel marte doyan al kuruñ hej dama 40 gayen doyan yirde hinhin.

²² Be, Al Kurun beleñ Sol go buluñ tike takira teñbe Dewit teñ gasuŋ wol kiryinj. Yen gebe Al Kurun beleñ gaha yirij: 'Yesi urmiñ Dewitbe bubulkuñne wor po. Amanej nurde uneñ hime. Dufayne kuruñ kerde hime

gayan yen belej gab gama
irde pasi iryen,' yirin.

²³ Niñgeb Al Kuruj belej
binja teñ mere tiyyij goyen
po gama irdeb gogo De-
wityen minde mat alya
bereya Al Kurun hitte Yu-
mulgañ teñ teñ Al Yesu Israel
mar hitte teñ kerke wayyiñ.

²⁴ Yesu go forok yen
meteñmiñ ma miñ uryiñyabe
Yon Baptais belej wa meheñ
heñ alya bereya mata bu-
luñmiñ yubul teñ Al Kuruj
niñ bin mulgañ heñ baptais
tenayiñ yen Israel mar
tumñañ saba yirde hinhan.

²⁵ Yon go meteñmiñ kuñ
pasi irtæk binde heñ hikeb
gaha yirin: 'Nebe ganuñ yen
nurde nuneñ han? Dumul-
gañ teñ teñ Al wake kentek
yen doyañ irde hanjen al
gobe ne gago moñ. Yenbe
ne kamere wayyen. Ne al
gahade muñ gare epte ma
kahañ basañminde niñ kan
yugu tiyen,' yirin.

²⁶ "Niñgeb, kadne yago,
Abrahamyen minde niñ
marya deñ miñtiñ hoyan
Al Kuruj kafura irde yende
mere po nurde han mar, ga
nurnañ ko. Dumulgañ teñ
teñ mere gobe neñ tumñañ
gake teñ kerke wayyiñ.

²⁷ Gega Yerusalem marya
doyañ marmiñya belej Yesu
goyen keneñ bebak ma
tiyamiñ. Mel gobe Sabatmiñ
Sabatmiñbe Al Kuruyen
mere basañ mar belej mere
asañde katin goyen kapyan
heñ hinhan gega, mere gote
miñ bebak ma teñ hinhan.

Irdeb Yesube buluñ usi teñ
mayteke kami yen mere
mayamiñ. Mata tiyamiñ
gobe Al Kuruyen mere
basañ mar belej kame mata
gwahade forok yiyyen yitiñ
goyen po forok yirin gogo.

²⁸ Yesube titmiñej wor po,
miñ miñmoñ mayniñ yen
Pailat gusuñan iramiñ.

²⁹ Be, he hende mayke
kamkeb farañ teñbe tukuñ
mete tiyamiñ. Be, mata
tiyamiñ kuruñ gobe Yesu
niñ teñ Al Kuruyen mere
asañde katin goyen gwahade
po forok yirin.

³⁰ Goyenpoga bida ma
hirin. Al Kuruj belej isañ
heke huwaryiñ.

³¹ Go kamereb yenya Galili
naña bana mat Yerusalem
kuñ mulgañ heñ hinhan mar
goyen hitte wawuñ budamde
forok yeke kenamiñ. Niñgeb
gayenterbe mel goreb Yesu
niñ Yuda mar saba yirde
han.

³² Niñgeb deyya belej
mere igiñ Yesu niñ yitiñ
goyen momoñ dirde har
gago. Be, bikkeñ Al Kuruj
belej asininiñ yagot diliñde
biñña tiyyin.

³³ Irdeb gote iginenje neñ
dirñeñ weñ hitte forok ire
yen Yesu kamtiñde mat isañ
hirin. Yesu goke Al Kuruj
belej mere tiyyiñbe Tikiñ
Asañde gahade katin hi:

'Nebe nanake. Niñgeb urne
ge niñ amaneñ nurd
gunen hime,' yitiñ.
Tikiñ 2:7

³⁴ Be, Al Kuruj belej Yesube

bida ma hiyyen yen isan heke huwaryiŋ gobe Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ asanđe gahade kayyiŋ: ‘Ne beleŋ Dewit hitte biŋa timiriŋ goyen fudinde wor po gama irde guoram girde tareŋ gireŋ.

Guram gireŋ gabe megen niŋ al kura beleŋ epte ma gwaha girtek,’ yitiŋ hi.

Aisaia 55:3

35 Irde Tikin Asanđebe Dewit beleŋ Yesu bida ma hetek goke,

‘Meteŋ alge gigen tapat irde basiŋa irtiŋ gobe epte ma bida hiyyen,’ yiriŋ.
Tikin 16:10

36 Al Kurun gwahade mere iryiŋ al Dewit gobe Al Kurunyen dufay kurun goyen pasi irdeb kamyiŋ. Irkeb tukun asem yagot dumunjde kerkeb bida hiriŋ.

37 Gega Al Kurun beleŋ isan hiriŋ yen hite al Yesu gobe bida ma hiriŋ. Hubu wor po.

38 Niŋgeb al kura yen ge dufaymiŋ sanjŋ iryeŋbe Al Kurun beleŋ mata buluŋmiŋ halde unyen. Gote sabamiŋbe gago tagalde har.

39 Niŋgeb, kadne yago, denbe Mose beleŋ tikula kayyiŋ goyen gama irteke gab Al Kurun beleŋ mata buluŋ miŋmoŋ al huwak dinyen yen nurde haŋ? Moŋ, epte moŋ! Goyenpoga al kura Yesu niŋ po dufaymiŋ tareŋ iryeŋ gobe Al Kurun beleŋ mata buluŋ miŋmoŋ, al huwak yen kinyen.

40-41 Be, Al Kurunyen mere basaŋ mar beleŋ asanđe gahade katin hi:

‘Deŋ sukal teŋ hanjen mar, nurde ga hinaŋ ko.

Deŋ gayenter niŋ mar hitte det kura forok ireŋ.

Irde mata gob al beleŋ keneŋ momoŋ dirnayiŋ gega, usi yen nurnayiŋ.

Niŋgeb deŋbe kame gab keneŋ diltiŋ fot yemanđbe kamnayiŋ,’ yen kayamin. *Habakuk 1:5*

Niŋgeb mere gate igineŋ deŋ ultiŋde forok yenak geb, keŋkela heŋ hinayiŋ,” yinyiŋ.

42 Be, Polya Banabasya Yuda marte gabu ya goyen tubul teŋ kat siŋare kuren tikeb gor niŋ mar beleŋ, “Sabat nalu kura imoyerterbe wan saba dirhar gayen tebaŋ saba dirke nurtek,” yinamiŋ.

43 Irde gabure gor mat siŋare kuŋbe Yuda maryal miŋ hoyanje niŋ Yuda mar moŋ gega, Yuda marte mata gama irde hanjen mar goreb Polya Banabasya gama yirde kwamiŋ. Irkeb irem goreb mel go mere yirde tareŋ yiryen yenbe, “Al Kurun beleŋ buniŋen nurde duneŋ faran durde hi geb, hugiŋen yen ge po nurde gama irde hinayiŋ,” yinaryum.

44 Be, kuŋ sopte Sabat nalu hekeb taun bana gor niŋ mar gobe Al Kurunyen mere nurniŋ yen al budam wor po

waŋ Yuda marte gabu yare
gor gabu iramiŋ.

⁴⁵ Irkeb Yuda mar Pol niŋ
iginj ma nuramiŋ gore al
budam gabu iramiŋ goyen
yeneŋbe daniŋ neŋbe gwa-
hade moŋ yen biŋ ar yamiŋ.
Irdeb Pol beleŋ mere teŋ hin-
hin gobe usi teŋ hi yen sukal
iramiŋ.

⁴⁶ Gega Polya Banabasya
gobe kafura ma heŋbe, “Al
Kuruŋyen merebe deŋ Yuda
mar wa nurnayin yen gogo
momoŋ dirarun. Gega
harhoktiŋ uneŋbe epte ma
Al Kuruŋya hugineŋ hitek
yahaŋ geb, gayenterbe epte
ma deŋ momoŋ diryen. Gwaha
titheŋbe al miŋ
hoyaŋ Yuda mar moŋ po
gab kuŋ momoŋ yirde hireŋ
tahar geb.

⁴⁷ Al Kuruŋyen mere tukunj
Yuda mar moŋ hitte kuŋ
tagaliryeŋ dineŋ Doyan
Al Kuruŋ beleŋ meremiŋ
asanje hi goyen dunyiŋ.
Merembe gahade:

‘Gebe hulsi yara heŋ al miŋ
hoyaŋ Yuda mar moŋ
hike kwa kuruj gayen
ne beleŋ yumulgaŋ
tiyeŋ mere goyen
momoŋ yirde tukaiŋ.
Irkeb biŋ bak yekeb ne beleŋ
yumulgaŋ tiyeŋ,’ yitiŋ
hi,” yaryum. Aisaia
49:6

⁴⁸ Be, al miŋ hoyan Yuda
mar moŋ beleŋ irem go mere
tiaryum goyen nurdeb
amaŋ heŋbe Al Kuruŋyen
mere palap iramiŋ. Irdeb
alya bereya Al Kuruŋ beleŋ
yinŋenya hugineŋ hitek yen

basiŋa yirtiŋ marbe tumŋaŋ
Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋ
iramiŋ.

⁴⁹ Be, Al Kuruŋyen merebe
naŋa bana kuruŋ go tagal
tukuke nurtiŋ ala tiyamiŋ.

⁵⁰ Gega Yuda mar beleŋ
taunde gor niŋ doyaŋ marya
bere samuŋ minyaŋ Yuda
marte tikula gama irde hin-
han goyen biŋ yakamamiŋ.
Irkeb mel goreb taunde gor
niŋ mar kura yinkeb Polya
Banabasya gasa yirniŋ yen
buluŋ buluŋ yirde, “Taun
gayenter ga heŋ ma!” yineŋ
yakira tiyamiŋ.

⁵¹ Irkeb gor niŋ mar goyen
mata buluŋ tihit yen biŋ bak
yenar yenbe yende matare
kahande tupi busaŋ heŋbe
Antiok taun go tubul teŋbe
Aikoniam taunde kwaryum.

⁵² Be, Antiok niŋ mar Yesu
niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ
gobe Holi Spirit beleŋ ketal
yurke aman heŋ hinhan.

14

*Polya Banabasya Aiko-
niam taunde kwaryum*

¹ Be, Polya Banabasya gobe
teŋ hinaryum gwahade po
Aikoniam taunde gor manaŋ
Yuda marte gabu yare kuŋ
saba keŋkela po tagalke Yuda
marya al miŋ hoyanya goyen
budam wor po Yesu niŋ du-
faymiŋ tareŋ iramiŋ.

² Gega Yuda mar kura
mere go iginj ma nu-
ramiŋ mar goreb al miŋ
hoyaŋ Yuda mar moŋ biŋ

yakamkeb Yesu niŋ du-faymiŋ saŋiŋ iramiŋ mar goyen asogo yiramiŋ.

³ Niŋgeb asogo yirde hinhin goyen fole yirtek yeŋbe Polya Banabasya go nalu budam po gor heŋbe kafura ma heŋya Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ alya bereya buniŋen nurde faraq yurde yawarde hinhin goke tagalde hinaryum. Irkeb gor niŋ mar gore fudinde yenaŋ yeŋbe irem gobe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ taren yirke mata tiŋen kurayen kurayen forok yirde hinaryum.

⁴ Irkeb taun goyenter niŋ mar kurabe irem goke hamiŋ. Munaj kurabe Yuda mar niŋ hamiŋ.

⁵ Irkeb Yuda marya al miŋ hoyanja goyen doyaŋ marmiŋya gabu irde irem go hora po gasa yirteke kamiryeŋ yeŋ mere sege iramiŋ.

Polya Banabasya Listra taunde kwaryum

⁶ Gega irem gobe mere go nurdeb busaharde Likonia naŋare niŋ taun irawa kura Listraya Derbiya gor kwaryum. Irdeb naŋa bana go niŋ taun biŋyan wor kwaryum.

⁷ Kuŋ gonjbe mere iŋiŋ Yesu niŋ yitiŋ goyen tagalde tukun hinaryum.

⁸ Be, Listrabe al kura kahaŋ simsimeam goyen gor hinhin. Yeŋbe kawan hiriŋde mat po muŋ kura ma huwarde kuŋ hitiŋ.

⁹ Al goyen keperdeb Pol mere teŋ hinhin goyen keŋkela palŋa irde hinhin. Irde al gore Polyen mere go fudinde yeŋ nurde biŋ hek irke keneŋbe Al Kuruŋ beleŋ amanenj nurde sope iryen yeŋ nurdeb Pol beleŋ diliŋ bilmiŋde po keŋkela irdeb,

¹⁰ “Huwara!” inyiŋ. Irkeb bemel po huwarde kuŋ waŋ tiyyin.

¹¹ Be, al buda kuruŋ gore Pol mata tiyyin go keneŋbe yende mere mat po, “Baraq marniniŋ al fakŋunjde heŋ katahar!” yeŋ weŋwoŋ tiyamin.

¹² Irdeb Banabasbe Sus inamiŋ. Munaŋ Polbe tonaj al heŋ mere teŋ hinhin goke teŋbe Hermes inamiŋ.

¹³ Be, Sus dolon ird ird yabe taun siŋare hinhin geb, Sus dolon ird ird mata doyaŋ alya taun goyenter niŋ marya beleŋ Banabas goyen Sus usi teŋbe bulmakaw al diriŋ yade umŋa gitik teŋ yukuŋ kumga teŋ irem go dolon yirniŋ yeŋ taun yame kurunđe gor yawayamiŋ.

¹⁴ Irkeb Yesuyen mere basaŋ mar Banabasya Polya gobe gwaha tiniŋ tahaŋ yeke nurdeb daniŋ goya gwaha tiniŋ tahaŋ yeŋ buniŋen wor po nurdeb uliŋhormiŋ erek yirde kup yeŋ kuŋ al buda goyen kahal bana heŋbe,

¹⁵ “Daniŋ gwaha teŋ haŋ? Deyyabe al deŋ yara po geb! Deyyabe Al Kuruŋ gwahader hitiŋ naŋkiŋ, megeŋ, makaŋya det kuruŋ

gayen yiryin al gote mere igin gayen momoŋ dirye yen wayaruŋ. Irkeb mata kukuwamien miŋ miŋmoŋ teŋ haŋ gahade gayenbe yubul teŋ Al Kurun hitte mulgaŋ henayin.

¹⁶ Bikkenbe Al Kurun beleŋ megen niŋ al tumŋaŋ gayen go ma nurde uneŋ hiket okohom po yubul tike dufaymiŋde po kuŋ hinhan.

¹⁷ Gega Al Kurunbe bunien minyaŋ geb, hugien po ma yubul tiyyin. ‘Gwaha yirmeke Al Kurunbe fudinde hi yen bin bak yenayin,’ yenbe det igin igin yuneŋ hiyen. Naŋkiŋde mat kigariŋ yuneŋ hiyen. Irde biŋgebe naluminde yuneŋ hiyen. Irde biŋge budam yuneŋbe biŋde wor aman po makin yirde hiyen. Irde deŋ manaŋ gwahade po dirde hiyen gega, Al Kurun niŋ ma nurde haŋ,” yineŋ kwep kwep tiyaryum.

¹⁸ Be, irem gore gwaha yaryum gega, al buda gobe bebak ma teŋ dapŋa gasa yirde irem go galak yirde dolon yirniŋ yen kimneŋ po hamin.

¹⁹ Be, Yuda mar kura Pisidia naŋare niŋ taun kura Antiokya Aikoniamya mat Listra taunde wanbe al buda kurun gor niŋ goyen wor biŋ yakamamiŋ. Irkeb Pol goyen hora po mayamiŋ. Irde kama yenbe tulun teŋ taun siŋare tukun tubul tiyamiŋ.

²⁰ Gega kamere Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan

mar beleŋ waŋ gabu irde kalyaŋ kerde hiket gereŋ heŋ huwarde sopte taun bana gon hurkuriŋ. Be, fay urkeb yenja Banabasya Derbi taunde kwaryum.

Polya Banabasya Siria naŋare niŋ taun kura Antiok mulgaŋ haryum

²¹ Be, Polya Banabasya gobe Derbi taunde kuŋbe Yesu niŋ mere igin goyen tagalke alya bereya karim ma Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ iramiŋ. Be, go kamereb irem go mulgaŋ heŋ Listra taunde kwaryum. Gor matbe Aikoniam taunde kwaryum. Irdeb Aikoniam matbe Pisidia naŋare niŋ taun Antiok taunde kwaryum.

²² Taunyaŋ goyen kuŋ henyaŋ alya bereya Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar goyen, “Kame Al Kurun hitte kunin yenbe okohom ma kutek. Kanduk kurayen kurayen yeneŋ gab kutek. Niŋgeb tareŋ po heŋ Doyaŋ Al Kurun niŋ dufaytiŋ sanŋiŋ iran goyen tubul ma tinayin,” yineŋ saba yirdya yirdya kuŋ hinaryum.

²³ Kuŋ henyaŋ alya tareŋ kurar niŋ kurar niŋ al kura Yesuyen alya bereya sios gote doyaŋ mar yirde kuŋ hinaryum. Irde biŋge kutŋa irde Al Kurun mere irde henyaŋ alya tareŋ kurar niŋ dufaymiŋ hek irde hinhan mar goyen Al Kurun beleŋ doyaŋ yirde hiyen yen Al Kurun haniŋde yerde hinaryum.

²⁴ Be, irem go Pisidia naŋa bana goj meteŋ teŋ kuŋ kunte Pamfilia naŋare forok yaryum.

²⁵ Irdeb kuŋ Perga taunde Al Kuruyen mere tagalde Atalia taunde kurkaryum.

²⁶ Irde Atalia taunde matbe hakwa teŋ mulgaŋ heŋ Siria naŋare niŋ taun Antiok kwaryum. Taun goyenterbe hanjkapyä Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan mar beleŋ meteŋ goyen tiyiryeŋ yineŋ Al Kurun beleŋ bunijeŋ yirde faraŋ yurde hiyeŋ yeŋ Al Kurun haniŋde yeramiŋ. Niŋgeb meteŋ go pasi irdeb mulgaŋ heŋ gor po kwaryum.

²⁷ Be, irem go mulgaŋ heŋ kuŋ Antiok forok yeŋbe gor niŋ sios tumŋaŋ gabu yirdeb meteŋ teŋ kuŋ hinaryum goyen momoŋ yiraryum. Al Kurun beleŋ tareŋ yirde faraŋ yurke daha mat al miŋ hoyan yad yad miŋ uraryum goyen goke keŋkela momoŋ yiraryum.

²⁸ Irdeb Antiok gorbe nalu ulyanje po Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irde hinhan marya hinaryum.

15

Polya Banabasya Yerusalem kwaryum

¹ Be, Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan mar kura Yudia naŋare mat Siria naŋare niŋ taun Antiok kwamiŋ. Gor kuŋbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar gor niŋ goyen, "Al kura

Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ gega, Yuda marte tikula Mose beleŋ kayyiŋ goyen ma gama irde guba ma yenayıŋ gobe Al Kurun beleŋ epte ma yumulgaŋ tiyyen," yeŋ saba yirde hinhan.

² Irkeb Polya Banabasya beleŋ sabamiŋ goyen igit ma nurdeb mere go sopte huwa iryen yeŋ mel goya kadom mohonje tiyamiŋ. Gwaha tike yenenje Antiok niŋ Yesuyen alya bereya beleŋ, "Yerusalem kuŋ aposel budaya gor niŋ sios gote doyan maryat mohonje wor po mere gate miŋ keŋkela nurde ga wayyi," yeŋ hulyaŋ yiramiŋ. Irkeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar kuraya kwamiŋ.

³ Beleŋmiŋbe Fonisia naŋaya Samaria naŋayaŋ kuŋbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ goyaŋ niŋ mar goyen al miŋ hoyan Yuda mar moŋbe daha mat Al Kurun hitte biŋ mulgaŋ hamiŋ goyen momoŋ yiramiŋ. Irkeb mere go nurdeb amaŋ wor po hamiŋ.

⁴ Be, kuŋ Yerusalem forok yamiŋ. Irkeb gor niŋ siosya gote doyan maryabe aposel budaya beleŋ amaŋeŋ nurde yuneŋ gargar yiramiŋ. Irkeb Al Kurun beleŋ mel go faraŋ yurde saŋiŋ yirke meteŋ teŋ hinhan kurun goyen tumŋaŋde po momoŋ yiramiŋ.

⁵ Irkeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan goyen kurabe Farisi mar niŋgeb,

mel gore nurde huwardeb, "Al kura Yuda mar moj al miñ hoyanje niñ gore Al Kurun̄ gama irniñ yeñbe nende tikula gama irde guba yenayıñ," yamiñ.

⁶ Irkeb aposel budaya sios gote doyañ marya gore, "Mere gabe kandukneñ nurhet niñ, sope irniñ," yeñ gabu iramiñ.

⁷ Irdeb mere sege irke kun̄ kuñ sobamde po hekeb Pita beleñ huwarde gaha yinyiñ: "Kadne yago, nende al moj al miñ hoyanje goyen mere igiñ Yesu niñ yitiñ goyen nurde yeñ ge dufaymiñ tareñ irnayıñ yeñ bikkeñ Al Kurun̄ beleñ ne Yuda mar al gayen basıñä nirde hulyan̄ nirke kuñ Yesu niñ momoñ yirmirin̄ gobe nurde han̄ gogo.

⁸ Al Kurun̄, alya bereyat dufay keñkela wor po nurd yuneñ hi Al gore neñ Yuda mar wa Holi Spirit dunyiñ gwahade goyen po al miñ hoyanje wor yunyiñ. Irkeb Al Kurun̄ beleñ Yuda mar moj wor igiñ nurde yuneñ hi goyen bebak titiriñ.

⁹ Al Kurun̄be gwahade goyen po neñya yeñja tunjande deneñ hi. Niñgeb nende al ma yende al kura Yesu niñ dufaymiñ sanjiñ iryen̄be Al Kurun̄ beleñ igiñ ala po mata buluñmiñ halde pasi iryen̄.

¹⁰ Neñ Yuda marte tikula gobe neñya asininiñ yagoya beleñ gama ird ird niñ meteñeñ wor po nurde hitien. Niñgeb epte ma

elañ urtek gayen daniñbe al miñ hoyanje gega Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ gayen kanduk kurun̄ supahakde ugohol tiniñ teñ han̄? Deñ gayen Al Kurun̄ tuñan̄ urniñ teñ han̄?

¹¹ Gwaha ma tinayıñ. Doyañ Al Kurun̄ Yesu beleñ neñ dawaryiñ gwahade goyen po yeñ wor buniñeñ nurde yuneñbe farañ yurde yawaryiñ geb," yinyiñ.

¹² Be, Pita go merem pasi irkeb Banabasya Polya beleñ wor mere tikeb diñdeñ irde palña iramiñ. Irkeb irem go Yuda mar moj gote nañayañ kuñ meteñ teñ hikeya Al Kurun̄ beleñ mata tiñeñ kurayen kurayen forok yirde hin hin goyen momoñ yiraryum.

¹³ Meremiñ pasi irkeb Yerusalem niñ sios gote doyañ al kura Yems Yesu kulin̄ beleñ huwardebe gaha yinyiñ: "Kadne yago, ga nurnañ.

¹⁴ Saimon Pita beleñ daha mat Al Kurun̄ beleñ hañkapyä alya bereya kura Yuda mar moj goyen yawarde dirneñ weñ yiryiñ goyen momoñ dirke nurhet gogo.

¹⁵ Pita beleñ momoñ dira gobe bikkeñ Al Kurun̄yen mere basañ mar beleñ asaňde mere katıñ gote miñ goyen po momoñ dira. Merebe gahade:

¹⁶ 'Ne Doyañ Al Kurun̄ gare yeñ hime.

Kamebe Dewityen miñ buluñ hitiñ goyen ne

beleñ mulgañ heñ
wanjbe sope ireñ.

Sope irde gabu irmeke
tebañ tareñ hiyyen.

17 Gwaha irmekeb al
hoyañ beleñ ne niñ
nañkennayinj.

Yuda mar moñ al
miñ hoyan tumjan
neneñbe biñ mul
gañ hekeb nere alya
bereya henayinj.

18 Al Kurun gwaha tiyen yen
biña tiyyin mere ku
ruñ goyenbe al beleñ
hakot nurde hinhan
geb,

wañ wañ gayenter
manan nurde hite,
yitñ hi. Amos 9:11-12

19 Niñgeb Yuda mar moñ Al
Kuruñ hitte biñ mulgañ heñ
hañ mar goyen inçogaha ma
yirtek.

20-21 Gega Yuda marte tiku
labe hakot taunyañ taunyañ
tagalde hinhan. Gayenter
wor neñ Yuda marte gabu
yaniniñyañ Sabatmiñ Sabat
miñ hugiñeñ gwahade po
tagalde hanjen geb, mel go
hitte asan po kañ yunenbe,
'Unçura biñge kañ yuntiñ
goyen go ma nene hinayinj,
leplep mata ma teñ hinayinj,
dapña kura biñinde feñ tike
kamtiñ ma haninde yaka tike
kamtiñ gobe go ma nene
hinayinj, irde dapña dari
wor go ma nene hinayinj,
yineñ mata gayen po gab
utan yirtek," yinyinj. Irkeb
Yerusalem niñ siosyen doyañ
mar beleñ Yuda mar moñ
Yesu niñ dufayinj sanjin
irtiñ mar hitte asan kayaminj.

*Yerusalem niñ sios beleñ
Yuda mar moñ hitte asan
kayamiñ.*

22 Irkeb aposel budaya
Yerusalem niñ Yesuyen
alya bereya sios tumjan
goyabe mel gote doyañ mar
beleñ, "Nende al kura basina
irde hulyan yirke Polya
Banabasya irde Antiok ku
nayinj," yen mere mayaminj.
Irdeb Yudas denem kurabe
Basabas goya Sailasya yade
yapat yiramiñ. Al irawa gobe
Yesu niñ dufayinj tareñ irde
hitinj mar gote doyañ mar.

23 Irdeb Yerusalem hinhan
mar gore asan katinj gobe An
tiok kutek mar go yunaminj.
Asanjdeb gahade kayaminj:

"Neñbe aposel budaya
Yerusalem niñ sios gote
doyañ mar gare asan gago
kañ dunhet.

Deñbe Antiok taunya
Siria nañaya Silisia naña
bana goñ niñ al Yuda mar
moñ al miñ hoyan gega,
Yesu niñ dufaytiñ tareñ
irde hañ. Niñgeb neñbe
kadtiñ yago.

24 Be, dende mere mo
moñ nurtiñbe al kura gar
hanjen gore gor kunbe deñ
goyen mere kukuwam mat
dirke kandukriñ wor po
nurañ. Go mar gobe neñ
beleñ ma hulyan yirteke
kwañ. Yinjeñ dufayminde
kunj mere gogo diraj.

25 Niñgeb goke teñbe neñ
beleñ nerja hite mar kura
yade kadniniñ waran wor
po Banabasya Polya irde deñ
hitte kunayinj yen goke mere
maytinj.

²⁶ Irem gobe Yesu Kristu niŋ meteŋ teŋ hike gasa yirde buluŋ buluŋ yirke soŋ kamde haryen. Gega goke kafura ma heŋ meteŋmiŋ goyen bada ma heŋ haryen.

²⁷ Be, nende al yad yerteke kuriryen mar gobe Yudasya Sailasya. Irem gore deŋ hitte kuŋ gabe asaŋ bana gaŋ mere kaŋ hite gayen mohoŋde wor po momoŋ diriryen.

²⁸ Nende dufaybe Holi Spirityen dufayya tuŋjande geb, neŋ beleŋ Yuda marte tikula goyen teŋbe supahaktinje ma ugohol titek. Gobe kanduk kurun wor po.

²⁹ Goyenpoga uŋgura biŋge kaŋ yuntiŋ gobe go ma nene hinayıŋ, dapŋa darim ma nene hinayıŋ, dapŋa kura biŋinde kaŋ giti irke kamtiŋ ma haninde yaka tike kamtiŋ gobe go ma nene hinayıŋ, irde leplep mata ma teŋ hinayıŋ. Mata buluŋ gwahade ma teŋ hinayıŋbe igin po hinayıŋ geb. Mereniniŋbe gago po,” yamiŋ.

³⁰ Be, mel go asaŋ go tukuŋ Antiok taunde forok yamiŋ. Forok yenbe gor niŋ Yesuyen alya bereya gabu yirdeb asaŋ go yunamiŋ.

³¹ Yunkeb asaŋ go kapyan hamiŋ. Irde mere asaŋde hi gore dufaymiŋ saŋiŋ irke aman wor po hamiŋ.

³² Irdeb Yudasya Sailasya wor Al Kurunyen mere

basan mar geb, Antiok niŋ alya bereya Al Kurun niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hitiŋ goyen saŋiŋ heŋ heŋ ge faraŋ yurye yenbe nalu ulyanđe po gor heŋ saba yirde hinaryum.

³³⁻³⁴ Be, irem gobe gor heŋ heŋbe Yerusalem kureŋ tikeb Antiok niŋ sios beleŋ gabu irde aman hende yad yerke mulgaŋ heŋ kwaryum.*

³⁵ Gega Polya Banabasyabe Antiok taunde gor heŋ Doyaŋ Al Kurun niŋ taun goyenter niŋ mar goyen saba yirde hinhan. Irem gobe saba mar kadom budam goya gwaha teŋ hinhan.

Polya Banabasya bur yaryum

³⁶ Be, Antiok taunde gor heŋ meteŋ teŋ teŋbe nalu kurareb Pol beleŋ Banabas keneŋbe, “Hakot taunyan kuŋ Doyaŋ Al Kurun niŋ saba yirde hinaryum goyen mulgaŋ heŋ kuŋbe kaddere yago Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hitiŋ mar goyen dahade han goyen kuŋ yenye,” inyiŋ.

³⁷ Goyareb Banabasbe, “Yon Mak inen hanjen goyen teŋ kure,” inyiŋ.

³⁸ Gega Yonbe Pamfilia naŋare gor irem go yubul teŋ busaharyiŋ, irde meteŋ untıŋ goyen go ma pasi iryiŋ geb, Pol beleŋ yenja kuŋ kuŋ goke igin ma nuryiŋ.

* ^{15:33-34:} Asaŋ hoyanđebe gahade hi: ³⁴ Gega Sailas gobe gor heŋ yen nuryiŋ.

³⁹ Irkeb gor matbe irem go kadom mohoñde teñbe bur yaryum. Irde Banabasbe Mak teñ hakwa hende Saiprus motmotde kwaryum.

⁴⁰ Munaj Polbe Sailas teñ kweñ tikeb diñun Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ Antiok hinhan mar gore, "Igiñge kuri," yineñ Al Kuruñ beleñ doyañ yirde hiyen yeñ Al Kuruñ gusuñan iramiñ. Gwaha yirde yubul tikeb kwaryum.

⁴¹ Be, Polya Sailasya gobe Antiok taun tubul teñ Siriaya Silisiaya nañare kunbe Pol beleñ gor niñ sios goyen tareñ yirde hinhan.

16

Pol beleñ Timoti teñ kuriñ

¹ Be, gwaha yirdeb kun Derbi taunde forok yaryum. Gor matbe Listra taunde kwaryum. Gorbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hitiñ al kura deñembe Timoti hinhan. Milinbe Yuda mar bere, irde yeñ wor Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irde hinhan. Gega naniñbe Grik al.

² Be, Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar Listraya Aikoniamya taunde hinhan goreb Timoti al igin inen turun irde hinhan.

³ Irkeb Pol beleñ Timotiyen mere momoñ goyen igin nurdeb al go teñ kwe yeñ nuryiñ. Gega Timoti naniñbe Yuda mar al moñ geb, guba ma yitiñ goyen gor niñ Yuda marbe nurde hinhan. Niñgeb Yuda mar

goñ hinhan mar gore Timoti keneñbe yeñ ge igin ma nurd unnayıñ yeñbe Pol beleñ guba yeñ unyiñ.

⁴ Go kamereb Listra taun tubul teñ taun hoyançaya wor kwamiñ. Kun heñyabe bikken Yerusalem gor aposel budaya siosyen doyañ marya gore Yuda mar moñ gega Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar goke mere mayde asañ kañ Antiok niñ sios yunamij goyen goke momoñ yirde kunj hinhan.

⁵ Irkeb mere go nurdeb goñ niñ sios goyen dufaymiñ sañiñ hamiñ. Irde al hoyan tineñ manañ Yesu niñ momoñ yirke gise hañka al budam yeñ ge dufaymiñ tareñ irde hinhan.

Pol beleñ yuwarwarte Masedonia al kura kinyiñ

⁶ Gwaha teñbe mel karwo, Polya Sailasyabe Timotiya go, "Esia nañare kuñ mere igin Yesu niñ yitiñ goyen saba yirniñ," yaminj. Gega beleñmiñ goyen Holi Spirit beleñ pet tike Frigiaya Galesiaya nañare kwamiñ.

⁷ Gor matbe Misia nañaya Bitinia nañaya gote biptire kwamiñ. Irdeb Bitinia nañare kuniñ yekeb goyen manañ Holi Spirit beleñ pet tiyyinj.

⁸ Niñgeb Misia naña bana gor kuñ kunbe Troas taunde forok yaminj.

⁹ Kunj gor heñyab wawuñ kura Pol beleñ yuwarwarte Masedonia niñ al kura kenke huwardeb eseñ mere irdeb,

“Masedonia beleñ gañ wan faraŋ durayıñ,” inyinj.

¹⁰ Be, Pol beleñ go tagalke nurdeb, “Al Kuruŋ beleñ Masedonia niŋ marbe mere igiŋ Yesu niŋ yitiŋ goyen momon yirnayıñ yen dikala dira,” yen goyare po gitik ten kuniŋ titiriŋ.

Lidia Yesu niŋ biŋ mulgaŋ hiriŋ

¹¹ Be, hakwa kura Troas taunde mat teŋbe Samotres motmotde po kutiriŋ. Irdeb fay urkeb gor mat sopte hakwa go hende po Neapolis taunde kutiriŋ.

¹² Gor matbe kahanjniniŋde kunj kunj Filipai taunde forok yitiriŋ. Taun gobe Masedonia gote taun kuruŋmij. Roma gabmanyen meteŋ marbe gor heŋ naŋa go doyaŋ irde hinhan. Neŋbe naŋkahal budam yara gor hinhet.

¹³ Be, Sabat nalu kurarebe Yuda mar beleñ gabu irde Al Kuruŋ mere irde hinhan gasuŋ niŋ naŋkinniŋ yen taun gote yame kuruŋde mat kat kuŋbe fete kura gor kutiriŋ. Irde fe siŋakde gorbe bere buda kura gor gabu iramiŋ go yenenbe yenŋa keperde mere teŋ hinhet.

¹⁴ Gorbe Taiataira taunde niŋ bere kura denem Lidia wor bana goŋ heŋ merenininj nurde hinhan. Yende meteŋbe amil umŋam bukkeŋa digulakya suluk yirke bukkeŋ yara hitiŋ*

goyen yirde hike damu teŋ hinhan. Yeŋbe Al Kuruŋ dolon irde hinhan geb, Polyen saba go nurde hikeyabe Al Kuruŋ beleñ dufaymij fegelkeb saba gote minj biŋ bak yirin.

¹⁵ Niŋgeb yenŋa diriŋmiŋmiŋya saba goyen fudinde yen nurdeb baptais taminj. Go kamereb yaminde duke yeŋbe, “Fudinde Doyan Al Kuruŋ niŋ dufaymij tareŋ ira yen nurd nunhaŋ kenem wake yaner kuniŋ,” dinyinj. Irde dinen tebaŋ po dirkeb bada heŋ kunj yenŋa hinhet.

Polya Sailasya koyare yeramiŋ

¹⁶ Be, kurarebe Yuda mar beleñ Al Kuruŋ mere irde hinhan gasuŋde kutiriŋ. Gor kunj henŋa belenbe bere foŋen kura kintiriŋ. Yeŋbe al kurate meteŋ bere, irde damum moŋ meteŋ teŋ yuneŋ hinhan. Yeŋbe uŋgura beleñ ketal urtiŋ gore dufay unke al hitte kame da mata forok yenayıŋ goyen goke tagalde hiyen. Niŋgeb al beleñ hora unenbe, “Kame ne hitte da mata forok yiyyen?” yen gusuŋaŋ irde haŋyen. Be, yenbe doyaŋ irde hinhan mar gwaha mat hora budam yade yuneŋ hiyen.

¹⁷ Be, bere gore Polya neŋŋa gama dirdeb, “Mel gabe Al Kuruŋ tonŋeŋ yaŋ wor po Al gote meteŋ mar. Mel gabe daha mat Al Kuruŋ beleñ alya bereya yumulgaŋ

* **16:14:** Amil bukkeŋ yara gobe doyaŋ marte amil umŋa yirde haŋyen.

tiyyen goke momoŋ dirde hanj,” yen kuware mere teŋ hinhin.

¹⁸ Be, bere gore huginenj wawuŋ budamde gwaha po dirde hinhin. Irkeb wawuŋ kurare kurab Pol go bin ar yeke tigiri teŋbe ungura bere go ketal urtiŋ hinhin goyen, “Yesu Kristuyen deñemde ginhem. Bere ga tubul teŋ kat kwa!” inyinj. Irkeb goyare po bere go tubul teŋ kat kuriŋ.

¹⁹ Irkeb bere go doyaŋ irde hinhinan mar gore hora teŋ teŋ beleñmiŋ pet tike keneŋbe biŋ ar yamiŋ. Irkeb Polya Sailasya go yanarde yuluŋ teŋ merere yirniŋ yen taun gote gabu gasuŋ doyaŋ marmiŋ hinhande gor yukamiŋ.

²⁰ Bere doyaŋ irde hinhinan mar beleŋ Filipai taun gote doyaŋ mar Roma gabman al hitte yukuŋbe, “Al iraw gabe Yuda mar al. Irem garebe neŋ taun gayen bana niŋ al buluŋ dirde har.

²¹ Yeŋbe mata hoyan wor po neŋ Roma mar gahade gare epte ma titek goyen tagalde har,” yen tagal yu-namiŋ.

²² Be, al buda kuruŋ gor gabu iramiŋ go tumŋajde asogo yirde gasa yirtek yamiŋ. Irkeb doyaŋ mar beleŋ fulenja marmiŋ yinkeb uliŋhormiŋ erek yirde yuguya teŋ yunenjbe sikkenj uliŋde yusulak tiyamiŋ.

²³ Yusulak teŋ buluŋ wor po yirdeb yad koya

bana yeramiŋ. Irdeb koya doyaŋ al goyen, “Keŋkela doyaŋ yira ko. Moŋgo, busahariryen geb,” inenj hayhay iramiŋ.

²⁴ Gwaha inke nurdeb irem go yukuŋ koya bana gon kahalte wor po gwaha mat kura busahartek miŋmoŋ bana yiryinj. Irdeb he hakwa al fere yird yird niŋ yukuŋ yirtiŋ hinhande gor kahanj gor yerde sen po giti yiryinj.

²⁵ Be, wawuŋ binde wor pobe irem gore Al Kuruŋ mere irde kasor irde tikiŋ heŋ hiket koyare hinhinan mar hoyan beleŋ nurde hinhan.

²⁶ Irem go gwaha teŋ hikeyabe bemel po niniŋa kuruŋ tikeb koya gote miŋ anjok irde tubul tike yame gor niŋ tumŋaj siksuk iramiŋ. Irde sen koyare hinhinan mar giti yiramiŋ goyen wor yiŋgeŋ suk yen pasi hamij.

²⁷ Irkeb koya doyaŋ al gore huwarde kujbe yame tumŋaj hol yitiŋ yenenjbe al koyare hinhinan marbe busaharhaŋ yen nurdeb fulenjare niŋ bidilamiŋ teŋ yiŋgeŋ mayenj tiyinj.

²⁸ Gega Pol beleŋ aran po keneŋbe kwep iryinj. “Gigeŋ mayde ma! Neŋbe tumŋaj po hite geb!” inyinj.

²⁹ Goyarebe kidoma bana mere irde hinhin geb, koya doyaŋ al gore hulsi niŋ hoy yirinj. Irkeb hulsi tawaŋ unkub kup yen hurkuŋ irem

go diliñde kafura hende uliñ barbar yen kuñ kuku kayyiñ.

³⁰ Gwaha teñbe siñare yade katyiñ. Irdeb, "Irem, daha timeke gab Al Kuruñ beleñ nawaryen?" yineñ gusuñan yiryiñ.

³¹ Irkeb, "Dufayge Yesu Kristu niñ po sañiñ irayiñ gab Al Kuruñ beleñ gumulgañ tiyyen. Irde ge niñ teñ diriñmiñge tumñañ gwhaha tinayıñbe yen wor yumulgañ tiyyen," inaryum.

³² Irkeb al gore diriñmiñmiñ hoy yirke wakeb Polya Sailasya beleñ tumñañde Doyañ Al Kuruñ niñ saba yirde momoñ yiraryum.

³³ Be, go wawuñ goyen po koya doyañ al gore irem go uliñde dariya usuya goyen halde yuntek gasunđe yukuñ halde yunenþe mala tiyyiñ. Gwaha yirkeb goyare po irem gore mel goyen tumñañ baptais yiraryum.

³⁴ Go kamereb irem go yamiñde yukuñ biñge yunke naryum. Be, al goya diriñmiñmiñ yagobe Al Kuruñ niñ dufaymiñ tareñ iramiñ goke aman wor po hamiñ.

³⁵ Be, fay urke wampotbe taun gote doyañ mar beleñ, "Koya doyañ al go inke al irawa yad fere tiyuñ goyen yubul tike kuri," yen fulenja marmiñ hulyañ yirke kuñ inamiañ.

³⁶ Irke koya doyañ al gore Pol goyen, "Taun doyañ mar beleñ yubul tike kuri ninhan ninjeb, iñge bitiriñ kamke kuri," inyin.

³⁷ Gega Pol beleñ hardeb fulenja mar goyen yinyiñ: "Moñ, deyyabe Roma mar al gega, kibe duliñ wor po miñ miñmoñ al diliñde dusulak dirde koyare derañ. Munañ hanjkabe balmiñ kuri dinhañ? Moñ, deyyabe epte ma gwaha tiyeñ. Yinke wañ yinjeñ dade sinjare dukanayıñ," yinyiñ.

³⁸ Irkeb kuñ taun doyañ mar hitte mulgañ henbe, "Irem gobe Roma mar al neñ beleñ mali gasa yirtek moñ gega, buluñ yirtiñ," yinkeb kafura hamin.

³⁹ Irde wañ irem go pohogay yirdeñ koyare mat yukuñ siñä yirdeñ, "Dubul teñ hoyanje kuri," yinamiñ.

⁴⁰ Gwaha yirkeb kateñ siñare henbe Lidiayen yare kwaryum. Kuñ gorbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar yenenþe saba yirde sañiñ heñ heñ ge faraq yurde yubul tiyaryum.

17

Polya diñuñ waraŋyabe Tesalonaika taunde kwamiñ

¹ Be, Polya diñuñ waraŋyabe Amfipolis taunya Apolonia taundeya kuñ gor matbe Tesalonaika taunde forok yamiñ. Gorbe Yuda marte gabu ya kura hinhan.

²⁻³ Be, Polbe teñ hinhan gwahade po Tesalonaika taunde gor manañ Yuda marte gabu yare kuriñ. Irdeb Sabat nalu karwo gayen gor kuñbe al wañ gabu irde hinhan mar goyen Al

Kurunyen asanđe Mesaia kame wayyen yitiŋ al goke momoŋ yirde hinhan. Mesaia gobe uliŋ misiŋ kurun kateŋ kamdebe huwaryen yitiŋ goyen Al Kurunyen asanđe mat miŋ pitik irde momoŋ yirde hinhan. Irdeb, "Ne beleŋ Mesaia niŋ dinen hime al gobe Yesu," yinyiŋ.

⁴ Gwaha yinke nurdeb Yuda mar kurabe Polyen saba go fudinde yeŋ nurde Polya Sailasyat mere gama iramiŋ. Goyenbe mel go po moŋ. Grik mar gega Al Kurun kafura irde hinhan goya taun goyenter niŋ doyaŋ marte berem weŋ manaq budam po gwaha tiyamiŋ.

⁵ Gega Yuda mar kurabe al budam beleŋ irem gote saba po gama irkeb goke biŋ ar yamiŋ. Irdeb taun bana goŋ al budam gabu irde hinhan gasunđe gor kun al dufaymiŋ buluŋ goyen gabu yirde fulenja tinaŋ yeŋ biŋ yakamamiŋ. Gabu irke al budam wor po hekeb taun biŋde gor kwep kwep teŋ det gwamuŋ tenja tenja kwamiŋ. Irdeb irem go yade yukuŋ kawan alya bereya diliŋde yirniŋ yeŋbe yeŋ ge teŋ Yesonyen yare kwamiŋ.

⁶ Gega irem go gor ma yenerbe Yesonya diňuŋ yago Yesu niŋ dufaymiŋ sanjiŋ irde hinhan mar kura yade yuluŋ teŋ taun doyaŋ irde hinhan mar hitte yukamiŋ. Irde mel goreb, "Polya diňuŋ yagoya gayenbe naŋa kurun

goyen kuŋ heŋbe kanduk karkuwaaŋ forok yirde kuŋ hanjen gore gar wayan.

⁷ Irkeb Yeson beleŋ yamiŋde yerde hiyen. Yesonyen yare gabu irde haŋ mar gobe Roma gabmanyen doyaŋ al kurun Sisaryen mere ma gama irde haŋ. Irde, 'Doyaŋ al kurun hoyanbe al kura Yesu ineŋ hanjen go po ga hi,' yeŋ hanj," yeŋ taun doyaŋ mar diliŋde misiŋeŋ yan po tagalamiŋ.

⁸ Irkeb taun doyaŋ marya al gor gabu iramiŋ mar gobe biŋ ar yamiŋ.

⁹ Irde Yesonya kadom yagoya goyen, "Mata buluŋtiŋ goke murunjem ker-naŋ," yinke gwaha tiyamiŋ. Irkeb, "Kamebe sopte gwaha ma tinaiŋ," yineŋ yubul tike mulgaŋ heŋ kwamiŋ.

Polya Sailasya Beria kwaryum

¹⁰ Be, gwaha tiyamiŋ goyen wawuŋ hekeb Tesalonaika niŋ mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar beleŋ Polya Sailasya goyen yad yerke Beria taunde kwaryum. Kun gor forok yeŋbe Yuda marte gabu yare kwaryum.

¹¹ Beria taunde niŋ Yuda marbe Tesalonaika niŋ yara moŋ. Yeŋbe irem gore Yesu niŋ mere tagalde hike aw aw ma yurde palŋa yirde hinhan. Irdeb irem gote mere gob fudinde ma usi goyen bebak tiniŋ yeŋ Al Kurunyen mere asanđe hakot katinj goyen gise hanjka

kapyan hej gor niŋ mere keneŋ bebak teŋ hinhan.

¹² Irde gor niŋ Yuda mar budam Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ. Goyenbe mel go po momj. Al miŋ hoyan Grik alyabe bere dejen yanja goyen wor Yesu niŋ dufaymiŋ sanjiŋ iramiŋ.

¹³ Be, Pol beleŋ Al Kurunyen mere Beria taunde gor tagalde hinhan gote mere momon gobe Tesalonaika niŋ Yuda mar beleŋ nurdeb gor wor kwamiŋ. Irdeb gor niŋ mar goyen biŋ yakamde dufaymiŋ haga yiramiŋ.

¹⁴ Gwaha tike yeneŋbe goyare po Beria niŋ mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinhan gore Pol go teŋ kerke makanjde kurkuriŋ. Munan Timotiya Sailasyabe gor po hinaryum.

¹⁵ Be, Pol go al kura beleŋ maynak yenjbe yenja kwamiŋ mar gore tukun Atens taunde tubul tiyamiŋ. Irdeb mulgaŋ hinij tikeb Pol beleŋ mel goyen, "Timotiya Sailasya yinke aranen po waŋ gar nupi tiyiryeŋ," yinyinj.

Polbe Atens taunde kuriŋ

¹⁶ Be, Pol go Atens taunde hen irem goyen doyan yirde henjabe taun binde gor Al Kurunyininj usi teŋ det tonenj yirtinj goyen budam wor po yeneŋ dufaymiŋ kanduknenj wor po hiriŋ.

¹⁷ Irkeb Yuda marte gabu yareb nalumde kunj Yuda maryab Grik maryab Al Kurunj kafura irde hinhan goya

mere teŋ saba yirde hinhan. Irde gise hanjka hugineŋ taun binde al budam kunj waŋ teŋ hinhande gor kunj al gor hinhan goyen Al Kurunyen mere saba yirde hinhan.

¹⁸ Mere igiŋ Yesu niŋ yitiŋ goyen tagalde henjabe Yesu mayke kamde huwaryiŋ goyen goke saba yirde hinhan. Goyen saba yirde hikeyabe al kura Epikuriayen dufay gama irde saba teŋ hanjen maryab dufay hoyan kura Stoik yenj hanjen gote saba teŋ hanjen maryab gore Polyen saba goyen nurdeb yenja kadom mohonde tiyamiŋ. Irdeb go mar goyen kura beleŋ, "Al gabe danij malikan lawlaw yenj hi?" yamiŋ. Irkeb al hoyan kura beleŋ, "Al gabe tikula hoyan niŋ dinenj hi," yamiŋ.

¹⁹ Gwaha yenjbe Atens taunde gor niŋ doyan mar beleŋ gabu irde hanjen gasunj Areopagus inenj hanjende gor kunj ga mere titiek inenjbe Polya tumjanj kwamiŋ. Irde gor kunjbe, "Saba gergen tagalde ha goyen keŋkela miŋde mat momonj dira.

²⁰ Ge beleŋ dufay gergen kura neŋ ma nurde hityen goyen tagalde ha gote miŋ nurtek niŋgeb, momonj dira ko," inaminj.

²¹ (Be, Atens taun gote miŋ maryab al hoyanje niŋ waŋ gor hanjen maryabe dulinj po heŋ dufay gergen po nurtek yirde hinhan. Irde dufay gergen goke po tagalke

kunj kunj wawuŋ yurde hin-hin. Hugiŋeŋ gwahade po teŋ hinhan.)

22-23 Be, mel gore gwaha inke Pol beleŋ gabu gasuŋ Areopagus ineq hanyende gor huwardeb gaha yinyiq: “Deŋ Atens niŋ mar! Tauntin bana gayen kunj wanj teŋ henjabe deŋ beleŋ dolon yirniŋ yeŋ det toneŋ kurayen kurayen rindam yanj yirtinj goyen budam wor po yin-miŋ. Gega rinda kurabe det toneŋ miŋmoŋ hike kinmiŋ. Irdeb bindere kunj gorbe, ‘Rinda gabe Al Kuruŋ kura go ma nurd uneŋ hite gote gasuŋ,’ gwahade katiŋ hi goyen kinmiŋ. Goke teŋ deŋbe Al Kuruŋ fudinde dolon irtek nurde haŋ yeŋ deneŋ hime. Niŋgeb deŋ beleŋ keŋkela ma nurde uneŋ haŋ Al Kuruŋ fudinde wor po goyen goke momoŋ direŋ tihim.

24 Al Kuruŋ gobe megeŋya naŋkiŋya irde det kuruŋ gayen yiryiŋ. Yeŋbe megeŋya naŋkiŋya gote Doyaŋ Al Kuruŋ. Niŋgeb yeŋbe al beleŋ dolon irniŋ yeŋ ya irde unhet yeŋ hanjen bana goŋ ma hiyen.

25 Yeŋbe tonniniŋ dunyiŋ geb, gago dilniniŋ gergeŋ hite. Irde det buda kuruŋ gayen wor yeŋ beleŋ dunyiŋ. Yeŋbe det buda kuruŋ gote miŋ al geb, det kuraŋ ma amu heŋ hi. Niŋgeb det kura hanniniŋde irde untek epte moŋ. Hubu wor po!

26 Haŋkapyə wor pobe

yinqeŋ al uŋkureŋ iryinđe gor mat po al miŋ hoyaq kurayen kurayen gogo forok yamiŋ. Irde megeŋ ga teŋ keperde tukamiŋ. Al Kuruŋbe dufaymiŋ epte. Niŋgeb neŋ ma forok yi-tiriŋya gwaha naŋa forok yenayiŋ, irde damde hinayiŋ goyen yinqeŋ dufaymiňde nurde hinhin.

27 Be, Al Kuruŋ gisaw ma hi al gore, ‘Det kuruŋ yirmiriŋ gayen al beleŋ yeneŋbe ganuŋ beleŋ yiryiŋ yeŋ ne niŋ sar kernayiŋ. Irdeb neneŋbe fudinde yeŋ nurdeb ne hitte wanayiŋ,’ yeŋ mata kuruŋ gogo tiyyiŋ.

28 Be, Al Kuruŋbe gisaw ma hi goke teŋbe al kura beleŋ, ‘Neŋbe Al Kuruŋyen tareŋde tonniniŋ yanj heŋ kunj wanj teŋ bininiŋ fut irde hite gago,’ yiriŋ. Yiriŋ gwahade goyen po dende al kura beleŋ, ‘Neŋbe Al Kuruŋyen dirŋen weŋ,’ yeŋ tikiŋ bilminden kayyiŋ.

29 Fudinde neŋbe Al Kuruŋyen dirŋen weŋ niŋgeb, Al Kuruŋbe al dufayde det toneŋ kura gol, silwaya hora beleŋ yirtinj gwahade yeŋ ma nurtek.

30-31 Bikkenje Al Kuruŋbe gwahade yeŋ ma nurde uneŋ hinhet gega, goke dineŋ ma teŋ hinhin. Gega yeŋ beleŋ nalu goyenter yiriŋde gorbe megen niŋ alya bereya tumŋaŋ igiŋya buluŋya goyen pota yiryen. Niŋgeb gayenterbe, ‘Megen niŋ al tumŋaŋ mata buluŋmiŋ

yubul teñ Al Kuruñ niñ bin mulgañ henayinj,’ yineñ hi. Be, nalu goyenterbe Al Kuruñ beleñ basiñä irde meteñ untinj al gore keñkela po megen niñ al tumñañ pota yiryeñ. Be, mata gwahade forok yiyyen goyen al tumñañ fudinde yeñ nurnayinj yeñ Al Kuruñ beleñ al go kamyinđe mat isaj heke huwaryinj,” yinyinj.

³² Be, Pol beleñ Yesu kamde ga huwaryinj goke yeke nurdeb, “Al ga usi wet kura dirde hi be,” yeñ hinmañ iramiñ. Munañ kura marbe, “Kame ga mere go sopte momonj dirayinj,” inamiñ.

³³ Be, Pol go gabu gasuñ goyen tubul teñ kuriñ.

³⁴ Be, gorbe al budam moñ, yunkureñen kura gore Polyen saba gobe fudinde yeñ nurdeb gama irde Yesu niñ dufaymiñ sanijñ iramiñ. Goyen mar goyen kurabe doyañ marte gabu gasuñ Areopagus inenj hanýende gor kuñ hiyen al kura Dionisius. Munañ kurabe bere kura deñem Damarisyabe al hoyanj kura goya.

18

Polbe Korin taunde kuriñ

¹ Be, Pol go Atens taun tubul teñbe Korin taunde kuriñ.

² Gorbe Yuda mar al kura deñembe Akwilaya berem Prisilaya hike yinyinj. Be, al gobe Pontus nañare kawañ hiriñ, irdeb kuñ Itali

nañare hinhin. Gega Roma gabmanyen doyañ al kuruñ Klodius beleñ, “Yuda marbe Itali nañare niñ taun kuruñ Rom ga tubul teñ hoyanje kunayinj,” yiriñ. Irkeb ire uña gobe Itali naña go tubul teñ Korin taunde wayaryum. Irde gor sobamde ma hikeya Pol wake kenaryum gogo.

³ Be, Akwilabe dapña sikkeñ po sel harañ heñ heñ al. Irde Pol manaq meteñ goyen po teñ hora teñ hiyen geb, ire uña goya heñ tumñañ meteñ go teñ hinhan.

⁴ Irdeb, ‘Daha mat kura Yuda marya Grik marya gayen saba yirmeke Yesu niñ dufaymiñ tareñ yirnañ,’ yeñ Sabat nalumiñ nalumiñ hugineñ Yuda marte gabu yare kuñ saba yirde hinhin.

⁵ Be, gor heñ gwaha teñ hikeyabe Sailasya Timotiya gobe Masedonia nañare mat wayaryum. Wakeb sel ya yird yird meteñ go tubul teñ Al Kuruñyen mere goyen po tagalde, “Fudinde Yesube Mesaia,” yineñ saba yirde hinhin.

⁶ Gega Yuda mar gobe Pol beleñ saba yiryiñ go ma nurtek yirke sukal irde hinhan. Irkeb Pol beleñ mel goyen, “Al Kuruñyen mere saba dirde hime gayen ma nurhañ geb, kame kanduk kura forok yiyyen gobe dende samuñ. Neya neya moñ. Nebe dubul ten Al Kuruñyen mere tukuñ al miñ hoyanj po ga momonj yirde heñ geb,” yineñbe mel

goyen nindiken buluŋ titih
yen keneŋ bebak tinayin yen
nurdeb Yuda marte matare
ulijhormiŋ busan hiriŋ.

⁷ Irde yubul teŋ Titius Yas-
tusyen yare kuriŋ. Yamin
gobe Yuda marte gabu ya
sinjakde gor hinhin. Yenbe
Yuda mar al moŋ gega, Al
Kuruŋ dolon irde hiyen.

⁸ Be, gabu yare gor gabu
irde hinhan mar gote doyaŋ
al Krispusya diriŋmiŋmiŋ
tumŋaŋde Polyen saba
nurde Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ
dufaymiŋ tareŋ iramiŋ. Al
hoyaŋ Korin taunde niŋ
manaq budam Yesu niŋ
dufaymiŋ sanŋiŋ irde baptais
tamiŋ.

⁹⁻¹⁰ Be, gor henjabe
wawuŋ kura yuwarwarte
Doyaŋ Al Kuruŋ forok
yenbe, "Nere al budam taun
gayenter haŋ geb, al kura
beleŋ epte ma muguneŋ
buluŋ buluŋ giryen. Irde
nebe geya har geb, al saba
yird yird niŋ kafura heŋ
bada ma hawayin. Huginen
tagalde po hayin," inke Pol
go kinyin.

¹¹ Be, Polbe dama uŋkureŋ
irde gagasi 6 gayen gor heŋ
Al Kuruŋyen mere saba yirde
hinhin.

Yuda mar beleŋ Pol merere keramiŋ

¹² Be, Roma al Galio beleŋ
Akaia naŋa doyaŋ irde
hikeya gor niŋ Yuda mar
beleŋ gabu irde Polbe Akaia
naŋa gote taun Korin hinhin
goyen fere teŋ merere
keramiŋ.

¹³ Merere tukuŋbe doyaŋ
al Galio diliŋde gaha inamiŋ:
"Al garebe mata hoyan mat
Al Kuruŋ dolon irde hinayin
yen al saba yirde Yuda marte
tikula ma gama irnayin
yineŋ hi," inamin.

¹⁴ Irkeb Pol beleŋ hako
ga mere goyen wol heweŋ
tikeyabe Galio beleŋ Yuda
mar go, "Al gare al kura
mayke kamuŋ ma mata
buluŋ kura tiyuŋ manhan
dende mere ga nurmewoŋ.

¹⁵ Gega mere yahan gabe
deŋ Yuda marte deŋeya
mereya niŋ po kadom
mohonde teŋ haŋ. Irde
tikulatiŋ ge po ḥagak yahan
gobe dindiken po mere go
sope irnayin. Nebe meretiŋ
gayan go ma nureŋ," yinyin.

¹⁶ Irdeb merere mat yakira
teŋbe, "Sinjare kunan!"
yinyin.

¹⁷ Irkeb Yuda mar go biŋ
ar yeke tigiri teŋ yende
gabu yare gabu irde hanjen
mar gote doyaŋ al Sostenes
goyen mere gasunđe go
po mayde mayde keramiŋ.
Gega Galiobe yeneŋ wasak
tiyyin.

Pol mulgaŋ heŋ Siria naŋare niŋ taun Antiok kuriŋ

¹⁸ Be, Pol gobe Korin
sobamde henbe Siria naŋare
mulgaŋ hewe yeŋ Prisilaya
uŋ Akwilaya yade gor niŋ
mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ
irtiŋ mar go yubul teŋ makaŋ
sinjare niŋ taun Senkria
kuriŋ. Irde gor kwe yenjabe
bikken Al Kuruŋ hitte biŋa
tiyyin goke teŋbe Yuda marte

matare tonaq walde gabe hakwa teñ kuriñ.

19-21 Be, taun go tubul teñ kunjbe Efesus taunde forok yamiñ. Irdeb Pol go Yuda marte gabu yare kuñ mel gor niñ mar goyen, ‘Daha mat kura Yesu niñ nurwoñ,’ yeñ keñkela po mere yirde hin-hin. Gwaha yirde hikeyabe mel gore, “Ulyanje heñ saba dirde hayin,” ineq basiñä iramiñ. Gega bada yiryin. Irdeb kwe yeñya, “Kame Al Kurunj beleñ sopte kwa ninke gab wayen,” yinyin. Irdeb hakwa teñ kuriñ. Be, Efesus taunde gorbe Prisilaya uñ Akwilaya goyen yubul tiyyin.

22 Irdeb kuñ Sisaria taunde forok yiriñ. Gor matbe ka-hanđe kuñ Yerusalem forok yeñ Yesuyen alya bereya sios gor niñ yeneñ mere yirdeb go kamereb Siria nañare niñ taun Antiok kuriñ.

23 Be, Antiok taunde hitñen teñbe sopte Galesia nañaya Frigia nañaya bana goñ kuñ wañ teñbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar goyen yeneñ saba yirde sañiñ yirde kuñ hin-hin.

Apolos beleñ al saba yirde hin-hin

24 Be, Pol go gwaha teñ kuñ hikeyabe Yuda mar al kura deñem Apolosbe Aleksandria taunde kawañ hiriñ al goyen Efesus taunde wayyiñ. Yeñbe Al Kurunyen mere ep hitñ, irde merem nurdmiñbe pañtalkek wor po.

25 Yeñbe bikkeñ al kura beleñ Doyañ Al Kurunj niñ saba irke nuryin. Irdeb Yesu niñ al saba yird yird niñ amanen wor po nurde keñkela yeñ ge tagalde hin-hin. Gega yeñbe Yon Baptais beleñ mata buluñ yubul teñ baptais tenayin yeñ tagalde hin-hin go po ga nurde hin-hin. Munañ Holi Spirityen baptais Yesu beleñ yitiñ gobe go ma nurde hin-hin.

26 Be, yeñ beleñ Yuda marte gabu yare kuñ gor al gabu irde hinhan goyen kafura ma heñ saba yirde hin-hin. Irkeb Prisilaya uñ Akwilaya sabamiñ go nurdeb yamiñde tukaryum. Irdeb Apolos goyenbe ire unja gore keñkela wor po Al Kurunyen mata saba irke nurde bebak tiyyin.

27-28 Be, Apolos go gor heñ heñbe Akaia nañare kweñ yiriñ. Irkeb dijuñ Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hitñ mar Efesus taunde niñ gore Apolos goyen tareñ heñ heñ niñ farañ yurde asañ kayamiñ. Asañ gobe Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ mar Akaia nañare niñ gore Apolos kenenbe igin igin irnayıñ yeñ kayamiñ. Be, Apolos go Akaia nañare kuñbe gor niñ Yuda mar niñ kafura ma heñ mel goya kawan gabu irde saba misiñen yirde hike gwaha mat kura gor niñ Yuda mar beleñ mere titek moñ hamij. Gwaha irde henyab Yesube Mesaia goyen momoñ yirde goke Al

Kuruŋyen mere yikala yirde hinhin. Be, Apolos gobe kuŋ gwahade saba yirde hike Al Kuruŋ beleŋ buniŋen nurde yunen faraŋ yurke Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar goyen sabamiŋ nurde tareŋ hamiŋ. Be, Apolos gobe gwahader po gor niŋ sios faraŋ yurde hinhin.

19

Polbe Efesus taunde kuriŋ

¹ Be, Apolos gobe Akaia naŋa bana go niŋ taun Korin hikeyabe Polbe beleŋmiŋ Galesiaya Frigiaya dugu bana mat kuŋ kuŋ makaŋ siŋare niŋ taun Efesus forok yiriŋ. Gorbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar kura yinyiŋ.

² Irdeb, “Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ goyenbe Holi Spirit manan tamiŋ we?” yen gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb, “Moŋ, Holi Spirit niŋ yen ha mere gobe tiŋeŋ wor po. Ma po nurde hityen,” inamiŋ.

³ Irkeb, “Be, niŋgeb danin baptais tamiŋ?” yinyiŋ. Irkeb, “Neŋbe Yon Baptais beleŋ saba tagalde hinhin gote miŋ po gama irde baptais titiriŋ,” inamiŋ.

⁴ Irkeb Pol gore gaha yinyiŋ: “Yonbe al beleŋ, ‘Mata buluŋniniŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bininiŋ mulgaŋ hihit,’ yeke gab baptais yirde hinhin. Irdeb, ‘Kame Al kura harhokner wayyen al goke dufaytiŋ saŋiŋ irnayıŋ,’

yiriŋ. Be, Yon beleŋ yiriŋ al gobe Yesu niŋ yiriŋ,” yinyiŋ.

⁵ Gwaha yinke nurdeb, “Baptais Yesu beleŋ yitiŋ goyen tetek,” inkeb Pol beleŋ Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu dejenme baptais yiryiŋ.

⁶ Be, baptais yirde mel go hende haniŋ yerde Al Kuruŋ gusuŋaŋ irkeb Holi Spirit katyiŋ. Irkeb yende mere moŋ, mere tiŋeŋ kurayen kurayen tiyamiŋ. Irde Al Kuruŋ beleŋ mata kame forok yiryen goke tagalaminj.

⁷ Be, gorbe al 12 beleŋ gwaha tiyamiŋ.

⁸ Be, Pol go gor gagasi karwo hinhinyabe Yuda marte gabu yare kuŋ kafura miŋmoŋ gwaha mat bebak tinayıŋ yen mel goya mere tagalde saba yirde hinhin. Mere miŋbe Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yird yird mata goke mere teŋeŋa saba yirde hinhin.

⁹ Gega tonəŋ tareŋ Yuda mar kurabe Polyen saba goke iŋiŋ ma nurde Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ ird ird niŋ bada hamiŋ. Irde al buda diliŋde Yesu gama ird ird mata goyen buluŋ mat tagalaminj. Goke teŋbe Pol beleŋ mel go yubul teŋbe Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ mar go po ga saba nurd nurd ya kuruŋ kura dejenme Tiranus gor yukuriŋ. Gorbe naŋkahalminj naŋkahalminj hugiŋeŋ Al Kuruŋyen mere miŋ goyen mel goya tagalde saba yirde hinhin.

¹⁰ Be, Pol gobe dama irawa

gor hin hin. Goyarebe Esia naŋa bana go niŋ Yuda marya al miŋ hoyan Grik marya goyen tumiŋan mere Doyaŋ Al Kurun niŋ yitiŋ goyen nuramiŋ.

Siwa urmiŋ yago

¹¹ Be, Al Kurun beleŋ Pol goyen tareŋmiŋ unke mata tiŋeŋ wor po kurayen kurayen forok yirde hin hin.

¹² Irkeb Pol beleŋ amilya nufol hal hal amil parwek sisəŋ yurtiŋ goyen wor al beleŋ yukuŋ gore po al garbam minyaŋ sisəŋ yurde hikē igiŋ heŋ hin han. Irde al kura uŋguram yaŋ wor gwahade po yirde hikē uŋgura beleŋ al go yubul teŋ kuŋ hin han.

¹³ Be, Yuda mar al kura beleŋ uŋgura al bana hin han goyen yakira teŋ teŋ ge kuŋ waŋ teŋ hin han. Irde mel gore uŋgura al bana han goyen yakira tiniŋ yen Doyaŋ Al Kurun Yesu deňe urde, "Pol beleŋ sabamiŋ tagalde hiyen al Yesu gote deňemde dinhet. Kat kunan!" yineŋ hin han.

¹⁴ Pris buda gote kurumjiŋ deňembe Siwa gote urmiŋ yago 7 goyen manaŋ gwaha teŋ hin han.

¹⁵ Be, nalu kurarebe al kura uŋguram yaŋ al goyen sope irniŋ yen yamiŋde kune, "Uŋgura go takira tihit," yen nuramiŋ. Gega uŋgura gore wol henbe, "Yesuya Polyabe nud yunen hime. Munaŋ deňbe ganuŋ mar?" yinyin.

¹⁶ Irdeb al uŋgura ketal urtiŋ gore po al 7 goyen yeŋala po yirde hikaka yirde gasa poloŋ yirkeb dari sirsur iramiŋ. Irdeb uliŋhormiŋ yago erek yirde yugu teŋ yunkeb kupsor busaharamiŋ.

¹⁷ Irkeb Efesus taunde niŋ Yuda marya al miŋ hoyan Grik marya beleŋ mere momoŋ go nurdeb kafura wor po ham in. Irdeb Doyaŋ Al Kurun Yesu turun iramiŋ.

¹⁸ Irde Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ gega, mata buluŋmiŋ yubul ma titiŋ mar budam goyen goya gab al diliŋde matamiŋ kawan tagalde sopte gwaha ma teŋ hitek yamiŋ.

¹⁹ Irde Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ gega, mere bal asaŋde katiŋ minyaŋ marbe asaŋmiŋ goyen yukuŋ kumga tiyamiŋ. Asaŋ kumga tiyamiŋ gote muruŋgembe al 50,000 beleŋ naŋkahal uŋkurende meteŋ teŋbe hora tenaiŋ goya tunjande.

²⁰ Be, Doyaŋ Al Kurun niŋ yitiŋ mere gobe gwaha mat saŋiŋ heŋ kuruŋ heŋ tukuriŋ.

²¹ Be, mata gwahade forok yekeb Pol gobe Yerusalem mulgaŋ heweŋ yen beleŋnebe Masedonia ya Akaiaya naŋayaŋ kweŋ yen dufay hiriŋ. Irdeb, "Yerusalem gor heŋ gabe fudinde wor po Rom manaŋ kweŋ," yiriŋ.

²² Gwaha yenbe meteŋ marmiŋ Timotiya Erastusya

yad yerke yej wa mehej hej Masedonia naŋare kwaryum. Irkeb yejbe Esia naŋare gor ulyanje yara hinhin.

Efesus taunde kanduk kuruŋ forok yirij

²³ Be, Pol go Esia naŋa bana goj niŋ taun Efesus hikeyabe gor niŋ al kura belej Yesu gama ird ird mata goke igin ma nurde kanduk kuruŋ forok iramiŋ.

²⁴ Gwaha tiyamin mar al kurabe Demitrius. Yejbe silwa hora belej det yird yird al. Yej belejbe yende uŋgura biriŋ Atemisya yaminja gote tonej muknej muknej silwa belej yirke al damu teŋ hanjen. Irkeb yejja metej marmiŋja gobe hora kuruŋ wor po yade hanjen.

²⁵ Gega Pol belej waŋ Al Kurunyen mere kuruŋ irkeb mel gote hora teŋ teŋ belej buluŋ hiriŋ goke biŋ ar yiriŋ. Niŋgeb Demitrius gore metej marmiŋja yej metej teŋ hinhin gote kadom yago hoy yirke wakeb gaha yinyinj: "Mel, metej teŋ hitien garebe hora kuruŋ tuluŋ teŋ duneŋ hiyen nurde han gogo.

²⁶ Gega Pol inej hanjen al gore Efesus taunde gar waŋ nende alya bereya saba hoyan po yirke yirkeb al budam nende mata yubul tiyan. Goyenbe Efesus taunde gar po moj. Esia naŋa bana gor niŋ al manaj tumjanj gwaha yiruŋ goyen

wor dindikeŋ nurdeb kenaj. Al goreb, 'Det tonej kura al belej yirtiŋ gobe Al Kurun fudinde moj, yej hi.

²⁷ Niŋgeb metejniniŋ dejem buluŋ ireŋ tiya. Goyenbe go po moj. Nende tikula kiriyiŋ bere Atemis gote tonej goyen kerde dolon ird ird ya gobe alya bereya belej tareŋ miŋmoj yej nurnayiŋ. Irke dejem kuruŋ Esia naŋa banaya megej kuruŋ ga nud untiŋ ala teŋ hanjen gobe tareŋ miŋmoj yej nurde unnayiŋ," yinyiŋ.

²⁸ Be, gwaha yinke nurdeb biŋ kak hekeb, "Atemisbe Efesus taunde gar niŋ tikula bere wor po," yej kwipkwep tiyaminj.

²⁹ Irdeb mel gore taunde gor mata kanduknej yade forok yiramiŋ. Irdeb mel gore Polyen metej kadom, Masedonia naŋare niŋ al irawa, Gaiusya Aristakusya yade gasa yirniŋ yirniŋ yirde yuluŋ teŋ gabu gasuŋ kuruŋde tumjanj kup yej yukamiŋ.

³⁰ Gwaha yirkeb Pol belej al buda kuruŋ gabu iramiŋ gote diliŋ mat huwarde mere yire yekeb Yesu niŋ dufayminj saŋiŋ irtiŋ mar belej basiŋa irde utaŋ iramiŋ.

³¹ Irde Esia naŋare niŋ doyan mar kurabe Polyen kadom niŋgeb, Pol niŋ yej, "Inke gor ma forok yiyyen," yej mere keramiŋ.

³² Be, gabu iramiŋ mar

gobe kukuwa wor po hamiñ. Kura marbe mere miñ hoyan niñ hewhow teñ hinhan. Munaj kurabe mere miñ hoyan niñ weñwoñ teñ hinhan. Al budam wor pobe miñ goke gabu irhet yeñ ma nuramiñ.

³³ Be, goyarebe Yuda mar beleñ sios niñ po mere fuguru tiniñ yeñbe al kura denem Aleksanda gare al gabu kurun go diliñ mat huwarde mere yiri yeñbe, "Gwaha gwaha yawayin," inen hulyan iramiñ. Irkeb al buda kurun go diliñ mat huwaryin. Irdeb palja nirnañ yeñ hanin tuñañ yiryin. Mere kandukljen forok yeñ hi gobe neñ Yuda mar beleñ ma teñ hite yineñ tiyyin.

³⁴ Gega gabu iramiñ mar beleñ keneñ al gobe Yuda mar al yeñ bebak teñbe, "Atemisbe neñ Efesus marte tikula bere. Yeñbe kurun wor po!" yeñ ulyanđe wor po weñwoñ teñ hinhan. Irkeb al gobe mere titek ma hiriñ.

³⁵ Gwaha teñ hikeb taunde gor niñ doyañ al kura beleñ mel go, "Balmin hinañ," yineñbe gaha yinyin: "Efesus mar, deñbe tikula bere Atemisyen ya kurun go doyañ irde hanjen. Irde hora himam yende tonej yara nañkiñde mat po katyiñ goyen ya go bana kerde doyañ irde hanjen gobe megen niñ al kurun gayen tumjanurde han.

³⁶ Niñgeb al kura beleñ usi ma yenayin. Niñgeb

bekkeñde heñ dufay keñkela heñ ga mata tinayıñ.

³⁷ Irem gabe nende tikula bere sukal ma irarun. Irde det tonej yirde dolon yirde hityen gote yayañ samuñ kura ma kawe tiyarun. Gega dulin wor po gago yuluñ teñ yawayhan. Mata gabe igin moñ.

³⁸ Mere gahade nurd nurd nalum yan geb, Demitriusya kadom weñya beleñ al kura merere yirniñ yeñ nurdeb igin Yukunbe mere sope irtek mar diliñde gab tagalke nurnayin.

³⁹ Gega mel gore dufay kernayin goyen igin ma nurnayinbe taunde gor niñ mere sope ird ird marte karkuwanjin momoñ yirke gabu kurun irde gab kanduk go sopte sope irnayin.

⁴⁰ Niñgeb hanja gabu irde hekhok kurun tahan gabe miñ miñmoñ wor po tahan. Niñgeb Roma gabman beleñ denejbe merere dukun gusuñan dirkeb daha mat wol hetek? Roma gabman beleñ deñ mata tahan gake igin ma po nuryen" yeñ saba yiryin.

⁴¹ Gwaha yineñbe yakira tike bur yeñ kwamiñ.

20

*Polbe Masedoniaya
Grikyia nañare kuriñ*

¹ Be, mata kurun go hubu hekeb Pol beleñ gor niñ mar Yesu niñ dufaymin taren irtin goyen hoy yirke gabu

iramiñ. Irkeb saba yirde dufaymiñ tareñ irde yubul teñ Masedonia nañare kuriñ.

² Goyañ kuñ henjabe Yesu niñ dufaymiñ sanjiñ irtiñ mar tareñ heñ heñ ge farañ yure yen saba yirde yirdeb yubul teñ kuñ kuñ Grik nañare forok yiriñ.

³ Gorbe gagasi karwo hin hin. Irdeb hakwa teñ Siria nañare kwe yiriñ. Gega Yuda mar beleñ maytek yamiñ goyen nurdeb mulgañ heñ Masedonia nañayañ mat gab kuñ Siria forok yeweñ yen kuriñ.

⁴ Irkeb Beria taunde niñ al Sopater yenjbe Pirus urmiñya, Tesalonaika niñ al irawa Aristakusya Sekundusyabe Derbi taunde niñ al Gaiusya beleñ Polya kwamiñ. Irde Timotiya Esia nañare niñ al irawa Tikikusya Trofimusya manaq mel goya tumjañ kwamiñ.

⁵ Be, mel go wa meheñ heñ kuñ Troas taunde Polya neñya doyañ dirde hinhan.

⁶ Munaj neñbe, "Yuda Marte Beret Yis Miñmon Nen Nen Nalu Kuruj" inej hanjen go hubu heke gab Filipai taun go tubul teñ makanđe kurkuñ hakwa teñbe wawuñ siptesonjoñ kamereb Troas forok yitirin. Irdeb mel go yupi teñ gorbe wawuñ 7 hinhet.

Polbe Troas kuriñ

⁷ Be, gor hiteke kuñ Sande hekeb neñ tumjañ Yesu kamyiñ goke dufay heñ heñ

ge beret niniñ yen gabu irtirin. Gwaha teñ gise yubul teñ kweñ go yenjbe Al Kuruñyen mere saba yirke kuñ kuñ wawuñ binde hirin.

⁸ Gabu irde hinhet ya gobe al heñ heñ gasuñ karwo hende bande ningeb, neñbe gasuñ funañ hende wor pore gor hinhet. Gorbe hulsi budam yusuñ yurtiñ melak heñ hinhan.

⁹ Be, Pol mere teñ hikeyabe al fonjeñ kura deñembe Yutikusbe meñe yamere keperde mere palña irde hinhan. Mere nurde arkup teñ kuñ kuñ biñ sir yekeb megen takteñ mayyiñ. Irkeb al kura beleñ aran po kurkuñbe kamtiñ kenamiñ.

¹⁰ Irkeb Pol wor kurkuñ kamtiñ hakwam megen hin hin goyen besa irdeb, "Kafura ma yo. Kama moñ geb," yinyiñ.

¹¹ Gwaha teñ sopte mulgañ heñ hurkuñbe Yesu kamyiñ goke dufay heñ heñ niñ beret gale heñ namiñ. Go kamereb meremiñ basañ heñ saba yirke kuñ kuñ fay urkeb yubul teñ kuriñ.

¹² Be, Pol go gwaha tikeb al fonjeñ takteñ mayke kamyiñ gega, sopte huwaryiñ al goyen yamiñde tukamiñ. Irde, "Kama al go gago huwara," yen biñ yurum wor po hamin.

Polbe Troas taunde mat Miletus taunde kuriñ

¹³ Be, Polbe, "Troas taunde mat kahanđe kuñ Asos taunde forok yeweñ. Irde

gor mat gab hakwa hende kwej,” dinkeb nej wa hakwa hende Asos taunde kutiriŋ. Irkeb Polbe yiriŋ gwahade po Asos taunde kuriŋ.

¹⁴ Be, Pol waŋ Asos taunde dupi teŋbe tumŋaŋ hakwa hende kuŋ Mitilini motmotde forok yitiriŋ.

¹⁵ Be, fay urkeb gor mat hakwa goyenter po kuŋ Kios motmotde forok yitiriŋ. Irdeb firtiriŋ fay urkeb Kios mat Samos motmotde kutiriŋ. Be, sopte fay urkeb gor mat Miletus taunde kuŋ forok yitiriŋ.

¹⁶ Be, gwahade teŋ kuŋ hinhetya goyenbe Polbe, “Esia naŋare mosoyneŋ po teŋbe epte ma Yerusalem kuŋ Pentekos nalu keneŋ,” yenurde, “Esia naŋa bana goŋ niŋ taun Efesus ma kutek,” yiriŋ.

Polbe Efesus taunde niŋ siosyen doyar mar yinyiŋ

¹⁷ Irdeb Miletus taunde mat po Efesus taunde niŋ sios doyar mar niŋ keya heke kinniŋ yen katamiŋ.

¹⁸ Kateren kenkeb Pol beleŋ gaha yinyiŋ: “Esia naŋare hanjkapyä waŋ denja dahade hinhem gobe keŋkelä neneŋ hinhan.

¹⁹ Yuda mar beleŋ mere mayde buluŋ nirke kanduk kuruŋ wor po keneŋbe delne finiŋ kateren hinhan. Gega Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ metenbe teŋ hinhem po. Gwaha

teŋ hinhemeye deŋne kuruŋ ird ird niŋ ma nurde hinhem.

²⁰ Saba kura igin tareŋ diryen yenurdekuŋ saba dird dird niŋ bada ma heŋ gabu karkuwanyaŋ saba dirde hinhem. Irde kurabe yatinyaŋ yatinyaŋ kuŋ saba dirde hinhem gobe nurde haŋ gogo.

²¹ Nebe kawan po Yuda marya al miŋ hoyaq Grik marya tumŋaŋ Al Kurunyen mere saba yirde, ‘Mata buluŋtinq yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bitin mulgaŋ hekeb Doyaŋ Al Kurunniŋ Yesu niŋ po dufaytin sanŋiŋ irnayiŋ,’ yineŋ hinhem.

²² “Be, ga hime gabe Holi Spirit beleŋ Yerusalem kwa nineŋ hi yenurde hime geb, gwaha tiyen. Gega gor da mata ulner forok yiyyen gobe go ma nurde hime.

²³ Gega taunyaŋ kuŋ himekeyabe Holi Spirit beleŋ, ‘Gebe Yerusalem kukeb fere gird koyare gernayiŋ. Irke kanduk buluŋ wor po kenayiŋ,’ nineŋ hinhan go po ga nurde hime.

²⁴ Goyenpoga goke kafura ma heweŋ. ‘Al Kuruŋ beleŋ alya bereya niŋ buniŋeŋ nurde yumulgaŋ teŋ teŋ beleŋ kiriyiŋ mere igin goyen momoŋ yirde hayiŋ,’ yen Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu beleŋ metenŋ nunyiŋ goyen bada ma heweŋ. Metenŋ gobe pasi po ireŋ. Gwaha teŋ himekeya mununke kameŋ goyenbe goke ma nurde hime.

25 "Be, Al Kurun beleñ alya bereya doyañ yird yird mata niñ kuñ wañ teñ saba dirde hinhem mar kurabe deñ gago goyen kamebe sopte ma nennayin yeñ nurde hime.

26-27 Niñgeb funañ momon direñ tihim. Be, nebe bada ma heñ Al Kurunyen dufay goyen tumñañ momon dirde himeke nurde pasi hanj. Niñgeb al kura saba nurd nurd ga Al Kurunyen mere ma gama irde kanduk kennayin gobe yende samuñ. Nere kanduk moñ yeñ gago hayhay dirde hime.

28 Niñgeb keñkela heñ hinañ ko. Deñbe Holi Spirit beleñ Yesu gama irde han mar gote doyañ mar diriyin geb, mel go keñkela doyañ yirde hinayin. Yesuyen alya bereya sios goke teñ Al Kurun beleñ Urmiañ megen teñ kerke kateñ kamiyin geb, sios gobe Al Kurunyen wor po. Niñgeb sipsip doyañ mar beleñ sipsipmiñ keñkela doyañ yirde han gwahade goyen po deñ wor sios goyen keñkela wor po doyañ yirde hinayin.

29 Dubul direñ tihim harhoknerbe kulu duwi beleñ sipsip yisen hañyen gwahade goyen po al kura wañbe dufaytiñ buluñ yirnayin yeñ nurde hime.

30 Irde deñ bana gare manañ al kura huwardeb, 'Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar goyen dufaymiñ buluñ yirteke gama dirnañ,' yeñ Al Kurunyen mere

fudinde goyen hoyan mat saba yirnayin.

31 Niñgeb keñkela wor po heñ hinañ ko. Dama karwo deñya hinhembe hugineñ nañkahalya wawuñya dunkureñ dunkureñ hayhay dirde esen̄ mere dirde hinhem goyen goke bitin sir ma yiyyen.

32 "Be, Al Kurun beleñ doyañ dirde hiyen goke gago Al Kurun gusunjan irde hime. Irde Al Kurun beleñ buniñeñ nurde dunenbe farañ durde hi goke yitiñ mere goyen bitiñde po hiyen yeñ gusunjan irde hime. Mere go bitiñde heñ kurun hekeb tareñ hinayin. Irde Al Kurun beleñ dirneñ weñ det iñiñ yuneñ yiriñ goyen wor tenayin.

33 Nebe almet horaya uliñ umñaya yeneñ bene huwartiñ moñ. Hubu wor po.

34 Irde kadne yagoya Al Kurunyen meteñ teñ heñyabe det kurañ nurdeb nigeñ meteñ teñ hora teñbe detniniñ damu teñ himyen goyen keñkela nurde hanj gogo.

35 Doyañ Al Kurun Yesu beleñ, 'Al Kurun diliñde al det yuneñ yuneñ mata gobe det yad yad mata gote folekkeñ wor po yeñ nurde hi,' yiriñ goyen bene sir ma yeñ hiyen. Niñgeb mata kurun teñ hinhem gobe meteñ sanin gahade ga teñ gab al det miñmoñ mar goyen farañ yurde hinayin

yen dikala dirde hinhem,” yinyinj.

³⁶ Be, Pol go gwaha yineñbe gor gabu iramiñ marya tumjanj dokolhoñ yuguluñ teñbe Al Kurunj mere iramiñ.

³⁷ Irdeb mel gore Pol kuñ kuñ niñ buniñen nurde besa irde eseñ uramiñ.

³⁸ Mel gobe Pol beleñ, “Kame sopte ma nennayinj,” yirinj goke buniñen wor po nuramiñ. Irdeb tumjanj po tukunj hakware tubul tiyamiñ.

21

Polbe Jerusalem kuriñ

¹ Be, go kamereb Polya neñya tumjanj mel go yubul teñ hakwa hende kuñ kuñ motmot kura denjembe Kos gor po forok yeñ firtiriñ. Irde fay urkeb Rodes motmotde kutiriñ. Gor matbe Misia nañare niñ taun kura makanj siñare hinhin Patara gor kutiriñ.

² Gorbe hakwa hoyan kura Fonisia nañare kweñ ten hike keneñbe go hende kutiriñ.

³ Hakwa hende kuñ henjabe Saiprus motmot teñ megen kurunj beleñ pel irde alare mat po Siria nañare kutiriñ. Kuñ kuñbe Tair taunde forok yitiriñ. Gorbe taunde gor niñ samuñ yago hakware niñ meteñ mar beleñ yad siña yiramiñ. Irkeb neñbe megen kattiriñ.

⁴ Kat siñare kuñbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar

kura gor yintiriñ. Irdeb yeñya gor wawuñ 7 hinhet. Gor hitekeyabe Holi Spirit beleñ Polbe kame Yerusalem kuñ kanduk kinyen goyen mel go bebak yirkeb basiñä irmañ hamiñ.

⁵ Gega Yerusalem kutek naluninin forok yekeb kuñiñ yeñ gitik titeke Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ hinhan mar goyen tumjanj beremya dirneñ weñya wor taun go tubul teñ neñya kuñ makanj siñare forok yitiriñ. Irdeb megen dokolhoñniñ yuguluñ teñ tumjanj Al Kurunj mere irtiriñ.

⁶ Go kamereb kadom hayhay girde teñbe yubul teñ hakwa hende kuteke deneñbe mel gobe mulgañ hamiñ.

⁷ Be, Tair taun go tubul teñ kuñ kuñbe Tolemes taunde forok yitiriñ. Gorbe hakwa tubul teñ siñare kurkuñ Yesu niñ dufaymiñ sanjñ irtiñ mar yenenbe yeñya wawuñ unkureñ po firtiriñ.

⁸ Irde fay urkeb taun go tubul teñ kuñ Sisaria taunde forok yitiriñ. Gorbe Filipyen yare kutiriñ. Filipbe Al Kurunyen mere goyen alya bereya saba yirde hiyen. Yeñbe hakot aposel buda beleñ meteñ farañ mar niñ yekeb yeñya al hoyan 6 goya yawaramiñ al go goyen.

⁹ Yeñbe wirinj sipte karkuwaj hitiñ gega, foñej po hinhan. Bere sipte gobe Al Kurunyen mere basañ heñ tagalde hañjen.

¹⁰ Be, gorbe wawuŋ budam yara po hitekeyab Al Kurunyen mere basaŋ al kura deňem Agabus go Yudia naŋare mat katyiŋ.

¹¹ Katen neŋ hinhetde gor forok yenje Polyen kaŋ mal temde temdere niŋ goyen teŋbe yinġenđe haninya kahanya fere tiyyiŋ. Irdeb, "Nigeŋ hanneya kahaŋneya fere tihim gahade gayen po Yuda mar Yerusalem taunde haŋ gore kaŋ gate miŋ albe haninya kahanya fere teŋ al miŋ hoyan Yuda mar moŋ gote haniŋde kernayiŋ yen Holi Spirit beleŋ nina," yiriŋ.

¹² Gwaha yeke nurdeb neŋya Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar gor niŋ goya beleŋ Pol goyen Yerusalem ma kwayiŋ inen̄ utaŋ irtiriŋ.

¹³ Gega Pol beleŋ, "Danic esen̄ buniŋen̄ buniŋen̄ teŋ dufayne buluŋ irde haŋ? Nebe nad fere nirnayiŋ goke ma nurde hime. Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu niŋ wor igiŋ kameŋ yen̄ nurde hime geb," dinyiŋ.

¹⁴ Goyenpoga mereniniŋ ma nurtek hekeb, "Al Kuruŋ beleŋ dufay kirtiŋ gobe gwahade po forok yiyyen̄," yen̄be bada hitiriŋ.

¹⁵ Gwaha teŋbe detniniŋ yade Yerusalem hurkuniŋ yen̄ taun go tubul titiriŋ.

¹⁶ Irkeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar Sisaria taunde hinhan gore dukun Yerusalem forok yen̄be gar hinayiŋ yen̄ Nasonyen yare dubul tiyamiŋ. Yen̄be

Saiprus motmotde niŋ al. Al gobe hakot po Yesu niŋ dufaymiŋ sanj̄ irtiŋ hinhin.

Polbe Yems kinyiŋ

¹⁷ Be, Yerusalem niŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar beleŋ denen̄be amaŋ hamin̄. Irkeb gor firtiriŋ.

¹⁸ Irdeb fay urkeb Yems kinniŋ yen̄ neŋya Polya tumŋaŋ yen̄ hitte kutirin̄. Kunbe yen̄ya gor niŋ doyaŋ mar manaq tumŋaŋ yintirin̄.

¹⁹ Pol beleŋ Yemsya doyaŋ marya go yenen̄be kadom pere gird teŋbe meten̄ teŋ hinhin goyen miŋde mat tagalde tukuŋ tukuŋ pasi iryiŋ. Irde Al Kuruŋ beleŋ tareŋ irke al miŋ hoyan Yuda mar moŋ hitte kuŋ meten̄ dahade teŋ kuŋ hinhin goyen manaq momoŋ yiryiŋ.

²⁰ Irkeb gor heŋ mere nuramiŋ mar beleŋ Al Kuruŋ turuŋ iramiŋ. Irdeb Pol gaha inamiŋ: "Gebe Yuda mar budam wor po dufaymiŋ Yesu niŋ sanj̄ iraŋ gobe nurde ha. Goyenpoga go mar gobe tumŋaŋ neŋ Yuda marte tikula manaq tareŋ po tanarde gama irde haŋ goyen wor nurde ha gogo.

²¹ Be, mel gobe ge beleŋ Yuda mar moŋ al miŋ hoyande niŋ naŋare kuŋ heŋya saba teŋ hinhan goyen nurde haŋ. Ge beleŋ gon̄ niŋ Yuda mar saba yirde, 'Nende tikula Mose beleŋ kayyiŋ goyen ma gama irnayiŋ. Irde diriŋtiŋ yagobe guba ma yen̄ yunnayiŋ.'

yineñ hinhan goyen nurde hanj.

²² Irdeb ge gar wayan gayen hej ga moj nurniñ tahanj. Niñgeb kanduk kuruñ kura kinniñ tihit geb, daha titek?

²³ Niñgeb mere girniñ tihit gayen po gama ira ko. Moñgo kanduk kinniñ geb. Be, nende al sipte kura Yuda marte matare biñja tiyanj ga hanj.

²⁴ Niñgeb al sipte goya Al Kurunyen ya balem bana kunayin. Irdeb Yuda marte matare wukkenj hej hej mata doyanj mar hitte kuñ mata tinayinj goke hora yunayin. Irkeb go mar gore biñja tiyanj al sipte gote tonaj kara tinayinj. Gwaha tike gab al tumjanj geneñbe, ‘Mere yeñ ulinde nurde hityen kuruñ gobe usi. Yeñbe fudinde nende tikula gama irde hi,’ yeñ bebak tinayinj.

²⁵ Be, neñ beleñ al miñ hoyanj Yuda mar moj gega, Yesu niñ dufaymiñ tarenj irtiñ mar goke bikkeñ asanj kanj yunenjbe, ‘Urñgura biñge tenj yuntinj ma nene hinayinj, dapñaj darim ma nene hinayinj, dapñaj kura biñjinde kanj giti irke kamtiñ ma haninjde yaka tike kamtiñ gobe ma nene hinayinj, irde leplep mata ma teñ hinayinj, yineñ mata goyen goke po bisam yirtirinj gobe nurde ha gogo,’ inaminj.

²⁶ Be, inaminj go ferde fay urkeb Pol beleñ al sipte goya tumjanjde Yuda marte

matare wukkenj hej hej mata go tiyamiñ. Irdeb go kamereb Al Kurunyen ya balem bana hurkuñbe, “Biñja tiyanj goyen pasi irde nende matare wukkenj hej hej mata goyen nalu gwahader ga hubu hiyyenj geb, dapñaj yawañ dunmeke al sipte gake teñ kumga tinayinj,” yeñ bebak yiryinj.

Pol fere tiyamiñ

²⁷ Be, wukkenj hej hej mata teñ hinhan goyen kuñ muruñ beleñ hej nalu 7 hewenj tikeb Yuda mar kura Esia nañore mat Yerusalem wayamiñ gore Pol go Al Kurunyen ya balem ban hike kenamiñ. Irde Pol go busaharyenkek yeñ tanaramiñ.

²⁸ Irdeb, “Israel mar, faraq durnañ! Al gare neñ Israel marya nende tikulaya Al Kurunyen ya balemya gayen gake al tumjanj buluñ mat saba yirde hiyen. Irde al miñ hoyanj Grik mar goyen ya balem biñde yawayunj. Irdeb al mali ma hurkutek ya balem goyen buluñ iruñ,” yineñ gor hinhan mar goyen biñ yakamke biñ ar yamiñ.

²⁹ (Be, mel gore Grik mar niñ yaminj gobe Efesus taunde niñ al Trofimusya Polya beleñ Yerusalem gor hike yenamiñ. Niñgeb dufaymiñdebe Al Kurunyen ya balem bana al miñ hoyanj goj hurkutek moj yeñ bisam irtiñ hiyen goyen Pol beleñ al goyen teñ bana goj hurkuñ daw yeñ nuramiñ.)

³⁰ Be, mere go nurdeb goyare po Yerusalem niŋ mar tumŋaŋ biŋ ar yamiŋ. Irkeb kurhan mat mat Al Kuruŋyen ya balemde gor kup yeŋ wayamiŋ. Irdeb ya bana mat Pol go tuluŋ teŋ sinjare tukukeb goyare po ya gote yamem kuruŋ go tayamiŋ.

³¹ Be, al buda gore mayniŋ teŋ hikeb Roma gabmande fulenja marte doyaŋ al kuruŋ go, "Yerusalem bana kanduk kuruŋ forok yihi," mere momoŋ go nuryiŋ.

³² Nurdeb goyare goyen po fulenja marmiŋ kuraya gote doyaŋ marmiŋya yadeb al buda gabu irde hinhande gor kup yeŋ kurkamiŋ. Irkeb al gabu irde Pol mayde hinhan kuruŋ goyen mel go yeneŋbe tubul po tiyamiŋ.

³³ Irkeb fulenja marte doyaŋ al kuruŋ beleŋ fulenja marmiŋ hulyaŋ yirke Pol teŋ sen irawa beleŋ po fere tiyamiŋ. Gwaha irdeb al buda kuruŋ hitte fulgaŋ karjbe, "Al gabe ganuŋ? Irde daha tiya?" yineŋ gusuŋaŋ yiryiŋ.

³⁴ Irkeb gabu iramiŋ mar kura beleŋ kwep kwep teŋbe, "Polbe mata gwahade gwahade tiya," yamiŋ. Irkeb kura beleŋbe mere hoyan yeŋ kwep kwep tiyamiŋ. Be, gwaha teŋ mere tuktawanj irkeb doyaŋ al go mere tiyamiŋ goyen bebakken ma nuryiŋ. Irdeb fulenja marmiŋ yinke Pol teŋ fulenja marte yare kwamiŋ.

³⁵ Kuŋ ya binde heŋ hurku-

niŋ teŋ hikeb al buda Pol mayniŋ yeŋ gama irde hinhan mar gore biŋ ar yeke Pol uguŋ po kertek hamiŋ. Irkeb fulenja mar beleŋ tatum urde teŋ hurkamiŋ.

³⁶ Irkeb gama irde hinhan mar gore, "Mayke kami! Mayke kami!" yeŋ kwep kwep teŋ hinhan.

³⁷ Be, teŋ ya binde hurkuninj tikeyabe Pol beleŋ fulenja marte doyaŋ al kuruŋ goyen, "Igiŋ mere kura gireŋ?" ineq gusuŋaŋ iryiŋ. Irkeb, "Ey, ge gayen Griek mere nurde ha?" ineq iryiŋ.

³⁸ Irdeb sopte po, "Hakot kura Isip niŋ al Roma gabman asogo ire yeŋ al 4,000 yade sawsawa po kuruŋ naŋare yukuriŋ goyenbe ge ma ganuŋ?" ineq gusuŋaŋ iryiŋ.

³⁹ Irkeb, "Mon, nebe Yuda mar al, Silisia naŋare niŋ taun kuruŋ Tarsus, Roma gabman beleŋ doyaŋ irde hire gor niŋ al. Niŋgeb igiŋ nubul tike al ga mere yiren?" ineq iryiŋ.

⁴⁰ Be, fulenja marte doyaŋ almiŋ kuruŋ gore igiŋ inkeb Pol gobe yare hurkuŋ hurkuŋde gor huwarde, "Balmiŋ hinayiŋ," yineŋbe haniŋ tuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb balmiŋ hikeyabe Yuda mar gote mere mat mere yiryiŋ.

22

¹ "Kadne yago, merem yaŋ nirhaŋ gayen pet teŋ nigeŋ ge tagaleŋ tihim ga nurnaŋ ko," yinyiŋ.

² Go yirin gobe Yuda marte mere mat tike nurdeb liwlaw tiyamiŋ kuruŋ go bada heŋ balmin palŋa iramiŋ. Irkeb Pol beleŋ,

³ “Nebe Yuda mar al, Silisia naŋare niŋ taunde Tarsus kawaŋ himiriŋ. Gega wanj Yerusalem gar heŋ kuruŋ himiriŋ. Irkeb Gamaliel beleŋ nende tikula Mose beleŋ asininiŋ yago asanđe kaŋ yunyiŋ goyen goke keŋkela wor po saba niriyin. Irkeb deŋ beleŋ gayenter Al Kuruŋ niŋ po nurde mata teŋ hanj gahade gayen po ne wor gwaha teŋ saba upsiŋen gama irde hinhem.

⁴ Irdeb Yesu beleŋ alya bereya gaha teŋ hinayin yeŋ tikula kiriyin goyen gama irde hinhan mar goke biŋ arŋen nurde yunenbe yade fere teŋ koyare yerdeb kurabe gasa yirmeke kamde hinhan.

⁵ Go teŋ hinhem gobe Al Kuruŋ doloŋ ird ird mata doyan mar pris buda gote kuruŋmiŋa Yuda marte doyan marya wor neneŋ hinhan geb, igin momon dirnayin. Nebe mel go hitte kuŋ Damaskus taunde niŋ meteŋ kadom beleŋ faranj nurnayin yeŋbe yinmeke asanj kaŋ nunamir. Irkeb asanj go teŋbe Yesu niŋ dufay saŋŋiŋ irtiŋ mar goyen fere yirde Yerusalem gar yawaŋ buluŋ buluŋ yirniŋ yeŋ Damaskus taunde kumiriŋ.

⁶ “Be, kuŋ kuŋ naŋa banjakahal hekeb Damaskus taun binde himekeyabe

bemel po hulsi tareŋ kura naŋa folekkeŋ kuruŋ gore naŋkiŋde mat ne hitte po timiyyin.

⁷ Irde gore nirkeb megen nakteŋ mununiŋ. Irke al melak kura goreb, ‘Sol, Sol, daniŋ mununeŋ buluŋ buluŋ nirde ha?’ ninyin.

⁸ “Irkeb Doyan Al Kuruŋ goyen, ‘Gebe ganuŋ?’ inmekeb, ‘Nebe Nasaret niŋ al Yesu, mununeŋ buluŋ buluŋ nirde ha al goyen,’ ninyin.

⁹ Be, al neya tumŋaj kuŋ hinhet mar gobe hulsi go po ga kenamin. Gega mere gobe al gore mere teŋ hi yeŋ ma bebak tiyamiŋ.

¹⁰ Gwaha ninkeb, ‘Doyan Al Kuruŋ, daha tiyen tihim?’ inmekeb, ‘Huwara. Irde Damaskus taunde kwa. Gor gab gwaha gwaha tiyayin yeŋ basiŋa girmiriŋ goyen nurayin,’ ninyin.

¹¹ Be, hulsi kuruŋ gore nirke delne kidoma wor po hiriŋ geb, al kuŋ hinhet mar gore po nanarde nad Damaskus taunde kwamir.

¹² “Be, gorbe al kura deŋem Ananaias hin hin. Yeŋbe Yuda marte tikula keŋkela gama irde hiyen. Irkeb Yuda mar taun goyenter hinhan goreb palap wor po irde hanjen.

¹³ Be, Ananaias gore ne hitte wanj huwardeb, ‘Kadne, sopte delge wuk yeke naŋkena,’ yiriŋ.

¹⁴ Irkeb goyare po delne wuk yeke det yinmirin. Irkeb yeŋ beleŋ gaha ninyin:

'Al Kurun asininiŋ yago beleŋ hakot dolon irde hinhan Al goyen ge beleŋ gab dufaymiŋ keneŋ bebak teŋbe Al Huwak Yesu goyen delger forok yen mere girkeb nurayıŋ yen bikken basiŋa giryiŋ.

¹⁵ Niŋgeb gebe mata keneŋ mere nuraŋ goyen goke kuŋbe al naŋa kurun ga hik kwa goyen momon irde tukaiŋ.

¹⁶ Niŋgeb da doyaŋ irde ha? Huwarde kuŋbe baptais tekeb Al Kurun beleŋ mata bulunge halde gunyen. Irkeb yen dolon irayiŋ,' ninyiŋ.

¹⁷ "Be, kamebe mulgaŋ heŋ Yerusalem wamiriŋ. Gorbe kuŋ Al Kurunyen ya balem bana heŋ mere irde henjabe yuwarwarte Doyaŋ Al Kurun kinmiriŋ.

¹⁸ Irkeb Doyaŋ Al Kurun beleŋ, 'Taunde gar niŋ marbe ge beleŋ ne niŋ tagalde ha gayen fudinde yen ma nurde asogo girnayıŋ geb, aran po Yerusalem ga tubul teŋ hoyanje kwa,' ninyiŋ.

¹⁹⁻²⁰ Gega ne beleŋ huwardebe, 'Doyaŋ Al Kurun, mel gobe epte ma asogo nirnayıŋ. Nebe meteŋ alge Stiwen hora po mayaŋ goyarebe gor hinhem. Irde al beleŋ Stiwen mayniŋ teŋ hik kiginurde go mar gote uliŋhor yago doyaŋ yirde hinhem. Irde meteŋ alge Stiwen goyen hora po uguŋ kerke kamuŋ goyen kinmiŋ. Irdeb Yuda marte gabu

yayaŋ kuŋ alya bereya ge niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ marbe yawaŋ yusulak teŋ koyare yerde hinhem. Niŋgeb Yerusalem niŋ mar gabe keŋkela nurde nuneŋ haŋ,' inmiriŋ.

²¹ Gega Doyaŋ Al Kurun beleŋ wol heŋbe, 'Ne beleŋ po gad germekə naŋa gisaw al miŋ hoyan Yuda mar moŋde naŋare kwayiŋ. Niŋgeb huwarde kwa!' ninyiŋ," yinyiŋ.

²² Be, al buda go meremiŋ palŋa iramiŋ kuŋ al miŋ hoyan Yuda mar moŋ niŋ tagalke nurdeb biŋ ar yamiŋ. Irkeb, "Al gabe megen gar hitek moŋ niŋ, mayke kami!" yen kweŋ kweŋ tiyamiŋ.

²³ Irdeb al buda goreb Pol beleŋ Al Kurun sukal ira yen biŋ ar wor po yekeb kweŋ kweŋ teŋ uliŋhor yago yuguya teŋ mulowo yade naŋa kota yemeyde tiyamiŋ.

²⁴ Irkeb fulenja marte doyaŋ al kurun beleŋ fulenja marmiŋ go yinke Pol go teŋ fulenja marte yare tukamiŋ. Irkeb fulenja marte doyaŋ al kurun gore, "Kuŋ usulak tike danij merem yaŋ irde kweŋ kweŋ irde haŋ goyen momon diryen," yineŋ hulyaŋ yiryiŋ.

²⁵ Irkeb fulenja mar beleŋ kuŋ Pol goyen usulak tiniŋ yen hanıŋya kahaŋya yad giŋ yirdeb hete giti iramiŋ. Irkeb Pol beleŋ fulenja mar gote doyaŋ al kura gor hin hin goyen, "Roma mar al ne gahade gayen mere miŋ

ma nurdeya mali yusulak tinaiy় yeŋ Roma gabman beleŋ igin yitiŋ we?" inyiŋ.

²⁶ Irkeb fulenja marte doyaŋ al gob kuruŋmiŋ hitte kunjbe "Al gabe Roma al geb, daha ireŋ taha?" inyiŋ.

²⁷ Irkeb fulenja marte doyaŋ al kuruŋ gore Pol hitte kunjbe, "Momon nira. Ge gayen fudinde Roma al?" inyiŋ. Irkeb, "Fudinde," yiriŋ.

²⁸ Irkeb al gore, "Nebe Roma al hewe yeŋbe hora kuruŋ tubul teŋ gab Roma al himiriŋ," inyiŋ. Irkeb Pol beleŋ, "Gebe gwaha tiyarŋ gega, Adonebe Roma al geb, ne wor Roma al," inyiŋ.

²⁹ Be, Pol go gwaha yeke nurdeb fulenja mar usulak ten gusuŋaŋ irniŋ yen doyaŋ hamiŋ gobe warga heŋ okohom po bada hamiŋ. Irkeb Pol go Roma al gega, malikan miŋ miŋmoŋ fulenja marmiŋ yinke sende fere tiyamiŋ goke kafura hirin.

Polbe merere huwaryiŋ

³⁰ Irdeb nalu go wawuŋ heŋ sopte fay urkeb fulenja marmiŋ yinke Pol go sen yugu teŋ unamiŋ. Irde, "Da misiŋde wor po Yuda mar beleŋ Pol mere uliŋde iraŋ goyen upsiŋeŋ bebak tiye," yeŋbe pris buda gote karkuwaŋmiŋya Yuda marte doyaŋ mar tumŋaŋ wake gabu irke gab gusuŋaŋ yire yen mere kiriyŋ. Irkeb tumŋaŋ gabu irke fulenja marte doyaŋ al kuruŋ beleŋ

Pol tawake al buda kuruŋ gote diliŋde huwaryiŋ.

23

Pol beleŋ Yuda marte doyaŋ mar buda hitte Yesu niŋ tagalyiŋ

¹ Be, Pol go huwarde Yuda marte doyaŋ mar gabu iramiŋ go yenenbe, "Kadne yago, nebe Al Kuruŋ niŋ meteŋ po teŋ henyabe bener wukkenj wor po nurdeya meteŋ timeke wanj wanj gago hihi. Al Kuruŋ diliŋde mata buluŋ kura ma teŋ himyen," yinyiŋ.

² Gwaha yekeb pris buda gote kuruŋmiŋ Ananaias beleŋ kadom yago Pol bindere hinhan go hulyaŋ yirde, "Mohonđe go maynaŋ," yinyiŋ.

³ Irkeb Pol beleŋ meremiŋ go nurdeb, "Gebe nende tikula ufurd uneŋbe gor keperde, 'Gebe buluŋ gwaha gwaha tiyaŋ,' ninha. Goyenbe gigenbe tikula goyen pel irdeb merene keŋkela ma nurde mali ga maynaŋ yinha? Gebe sinjare mat geneŋmiŋbe igin wor po gega, bege banabe tikiŋ baraŋ wor po ha. Ningeb goke teŋbe Al Kuruŋ beleŋbe mugunyen geb," inyiŋ.

⁴ Irkeb al Pol bindere hinhan goreb, "Yeŋbe Al Kuruŋyen meteŋ al wor po. Pris buda gote kuruŋmiŋ goyen go ma nurde nanyaŋ irha?" ineq kwep kwep iramiŋ.

⁵ Irkeb Pol beleŋ wol heŋbe, "Kadne yago, nende

tikularebe, ‘Doyaŋ altiŋ kura mere buluŋ ma irde hinayin,’ yitiŋ gobe nurde hime. Niŋgeb yeŋbe al gwahade yeŋ ma nurde nanyan irhem,” yinyin.

6-8 Goyare goyenbe Yuda marte doyaŋ mar gabu iramiŋ gobe Farisi marya Sadusi marya goyen Pol beleŋ yeneŋ bebak tiyyin. Be, Farisi marbe al kamdebe sopte huwarnayin, irde Al Kuruŋyen miyonbe hanj, al toneŋ manaj hanj yeŋ nurde hanjen. Munaj Sadusi mar gobe gwahade ma nurde hanjen. Niŋgeb Pol go mel goyen yeneŋbe, “Kadne yago, adonebe Farisi al geb, ne manaj gwahade po. Niŋgeb nebe Al Kuruŋ beleŋ al kamkeb kame sopte yisaŋ hiyyen gobe fudinde yeŋ nurdeb goke po doyaŋ hen hime goyen goke tagalde himyen. Gega goke igiŋ ma nurde gago merere nerhaŋ,” yeŋ mere saŋiŋ po yiryin. Sadusi marya Farisi marya gobe kadom igiŋ ma nud gunę teŋ hanjen geb, Pol mere tiyyin go nurdeb yiŋgen ulin kadom mohonje tiyamin. Irde dufaymin uŋkureŋ kertek ma hamin.

9 Irdeb hekhok teŋ kwipkwep teŋ epte ma tiyamin. Gwaha teŋbe Farisi mar kura Yuda marte tikula saba yird yird mar gore huwardeb, “Al gabe mata buluŋmiŋ kura ma kenhet. Moŋgo Al Kuruŋyen miyon beleŋ yar kura ma det toneŋ beleŋ yar kura

inyin kenem daha tinayin?” yamiŋ.

10 Irde al buda kwipkwep teŋ hinhan go kuŋ buluŋ wor po heŋ artek heke nurdeb, “Moŋgo gwaha teŋ Pol mayke kamyen,” yeŋ fulenja marte doyaŋ al kuruŋ gore fulenja marmin hulyan yirde, “Kurkuŋ Pol tawanaŋ. Munaj epte moŋ kenem kwep kwep yirde gasa yirhet yirhet yirde gab teŋ wanayin,” yinyin. Irkeb kuŋ gwahade po teŋbe Pol gob fulenja marte yare teŋ kwamij.

11 Be, gwaha tiyamin go wawuŋ goyenbe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ Pol diliŋde forok yeŋbe, “Kafura ma yo. Taren po heŋ hayin. Yerusalem gar al ne niŋ momoŋ yirde saba yirde hayen gwahade goyen po Rom taunde manaj kuŋ gwahade po teŋ hayin geb,” inyin.

Yuda mar beleŋ Pol mayniŋ yeŋ sege iramiŋ

12-13 Be, fay urkeb go wampot goyenbe Yuda mar kura 40 gwahade goyen gabu irdeb daha mat kura Pol mayteke kamyen yeŋ mere sege iramiŋ. Irdeb, “Fudinde wor po, Polbe mayteke kamkeya gab biŋgeya feya netek,” yeŋbe biŋa tiyamin.

14 Gwaha teŋbe Yuda marte doyaŋ mar par-guwakya pris buda gote karkuwanjimiŋa hitte kurnbe, “Neŋbe, ‘Feya biŋgeya kutnjare heŋbe Pol mayteke

kamke wor wor gab ig ulin
titek,’ yihit.

¹⁵ Niñgeb denya Yuda
marte doyan maryabe fulenja
marte doyan al kurun hitte
kuñbe usi irdeb, ‘Pol go sopte
tubul teñ dunke matamiñ
ge keñkelä gusuñaj irniñ,
innayinj. Irkeb tubul teñ
dunked teñ wanayinj. Irkeb
neñbe belen doyan heñ
hitek geb, goñ po mayteke
kamyenj,’ yinaminj.

¹⁶ Gega Pol yayinj beleñ
mere momoñ go nurdeb
fulenja marte yare kuñ Pol
momoñ iryinj.

¹⁷ Irkeb Pol gobe fulenja
mar 100 gote doyan al kura
hoy irdeb, “Al gabe doyan
altniñ hitte kuñ mere kura
momoñ ireñ teñ hi geb, yenj hitte
teñ kwa,” inyinj.

¹⁸ Irkeb al goreb Pol yayinj
goyen fulenja marte doyan al
kurun hitte tukunbe, “Pol ko
yare hi al gore hoy nirke kuñ
kenmekeb, ‘Al gare doyan al
tniñ kurun mere kura momoñ
ireñ tiya. Niñgeb doyan altniñ
hitte teñ kwa,’ ninkeb gago
ge hitte tawayhem,” inyinj.

¹⁹ Gwaha inkeb al gore
Pol yayinj go haninde tanarde
hoyañ beleñ tukunbe, “Da
mere momoñ nireñ teñ ha?”
inyinj.

²⁰ Irkeb al goreb, “Yuda
marbe mere sege irde dufay
uñkureñ po irhanj. Niñgeb
gise go goyenbe wañ, ‘Pol
tubul teñ dunke tukun da
mata wor po tiyuñ goyen
Yuda marte doyan mar

diliñde huwarke gusuñaj
irtek,’ usi girnayinj geb.

²¹ Albe 40 gwahade gore
dufay uñkureñ po irdeb,
‘Biñgeya feya kutña irtek
geb. Pol maydeya gab mali
titek,’ yenj biñja tiyan mar
gobe bana kuñ gere mere
niñ po doyan hiniñ yahanj.
Niñgeb Yuda marte doyan
mar beleñ gise wañ mere
girke goya yende mere ma
nurayinj. Irde Pol wor tubul
ma teñ yunayinj,” inyinj.

²² Irkeb fulenja marte
doyan al kurun gore
huwardeb, “Iginge kwa.
Goyenpoga mere momoñ
nirha gabe al hoyan kura
momoñ ma irayinj,” ineñ
hayhay iryinj.

*Fulenja marte doyan al
beleñ Pol Feliks hitte teñ kerke
kuriñ*

²³ Irdeb fulenja mar 100
gote doyan al irawa hoy
yiryinj. Irke wakeb, “Derbe
kuñ fulenja mar kahanđe kuñ
fulenja teñ hanjen mar 200
ya hos hende mat fulenja
teñ hanjen mar 70 goyen
yinke gitik tinayinj. Irde
hakde fulenja teñ hanjen mar
200 goyen manaj momoñ
yiriryeñ. Irdeb deñ tumnajan
9 kilok wawuñbe Pol teñ Sis
aria taunde kurkunayinj.

²⁴ Irde Roma gabman al
deñem Feliks Yudia nañja
doyan irde hi al hitte
kunayinj. Mongo al beleñ
maynak geb, Polbe hos
hende teñ kunayinj,” yinyinj.

²⁵ Irde asañ kura kañbe
yunyinj. Merebe gahade:

²⁶ "Doyaŋ al Feliks, nebe Klodius Lisias beleŋ asaŋ gago kayhem. Gebe doyaŋ alne wor po yeŋ nurd gunenj hime.

²⁷ Al gayenbe Yuda mar beleŋ teŋ mayniŋ tiyan. Gega Roma al yeke nurdeb fulenja marne yade kunbe mayniŋ teŋ hinhan mar haniŋde mat teŋ waminj.

²⁸ Irdeb da misinjde wor po Yuda mar beleŋ mere ulinjde irde asogo irde hanj goyen gusuŋaŋ yirde bebak tiye yeŋbe Yuda marte doyaŋ mar gote gabure tukuminj.

²⁹ Goyenbe teŋ fere teŋ mayteke kami yan gega, miŋ miŋmoŋ gwaha irniŋ tiyan. Miŋ yara kinmiŋbe Yuda marte tikula niŋ teŋ mere ulinjde iran.

³⁰ Irdeb Pol goyen mayniŋ yeŋ mere sege iran goyen nurdeb balmiŋ po teŋ kermek ge hitte kwa gago. Irdeb Yuda mar go da misinjde wor po al go mayniŋ tiyan goyen ge hitte kun gab delge mat tagalnayinj yinmiŋ," gwahade kayyinj.

³¹ Be, fulenja mar go doyaŋ almiŋ kuruŋ beleŋ yinyiŋ goyen po gama irdeb wawuŋ go po Pol teŋ Sisaria taunde kuniŋ yen kuŋbe beleŋ Antipatris taunde feramiŋ.

³² Irde fay urkeb fulenja mar hos manaj gore po Pol teŋ Sisaria taunde kwamiŋ. Irkeb fulenja mar hoyan kuruŋ gobe gor mat mulgan heŋ Yerusalem kwamiŋ.

³³ Be, fulenja mar Pol teŋ

kwamiŋ go Sisaria taunde forok yeŋbe doyaŋ almiŋ beleŋ asaŋ kayyiŋ goyen Feliks Yudia naŋa doyaŋ irde hiyen al go uneŋbe Pol manaj yeŋ hitte mekeraminj.

³⁴ Irkeb Feliks beleŋ asaŋ go kapyan henjbe Pol go, "Gebe dare niŋ al?" inej gusuŋaŋ iryinj. Irkeb Pol beleŋ wol henjbe, "Nebe Silisia naŋare niŋ al," inyinj.

³⁵ Irkeb, "Igiŋe gar hayinj. Irkeb mere ulger irde hanj mar goyen wake gab tumŋaŋ merere huwarnayinj. Irkeb meretiŋ nureŋ," inyinj. Irdeb meteŋ marmiŋ hulyaŋ yirdeb, "Tukuŋ Herotyen ya kurunđe gor kerde doyaŋ irde hinayinj," yinyinj.

24

Polbe Feliks diliŋde huwarde mere tiyyinj

¹ Be, wawuŋ siptesonjoŋ kamereb pris buda gote kuruŋmiŋ Ananaiasya Yuda marte doyaŋ mar parguwak kuraya Sisaria kuŋ Roma gabman al Feliks hitte Pol go tagal unniŋ yeŋ kurkamiŋ. Goyenterbe al kura deňembe Tetulus goyen mel gore, "Neŋ faraŋ durde merere harde mere tiyayinj," inkeb mel goya tumŋaŋ kwamiŋ. Al gobe Roma gabmanyen mere sope ird ird mata goyen keŋkelə nurde hinhin al.

² Be, Pol niŋ mere kerkeb wayyiŋ. Irkeb Tetulus beleŋ huwarde gaha yiriŋ: "Feliks, gebe doyaŋ alniniŋ wor po. Ge beleŋ upsiŋeŋ doyaŋ

dirde hike neŋbe dahadem moŋ, igiŋ po heŋ waŋ waŋbe gago hite. Dufayge tiŋeŋ wukkeŋ wor po goyen kerde doyaŋ dirkeb naŋa kuruŋ gayen bana niŋ alya bereya tumŋaŋ igiŋ po hite.

³ Ge beleŋ meteŋ kuruŋ gwahade teŋ hayen goyen goke neŋ tumŋaŋ amaŋeŋ wor po nurd gunę hityen.

⁴ Be, ne beleŋ mere uguŋ po timeke piŋeŋ nurd nunak geb, bada hewenj. Gega ok ninkeb mere muŋ kura tiyeŋ.

⁵ Be, al garebe megeŋ kuruŋ gayen kuŋ waŋ teŋ Yuda mar biŋ yakamde dufaymiŋ buluŋ yirde hinhan. Irkeb kanduk karkuwaŋ karkuwaŋ forok yeŋ hinhan. Yeŋbe al buda kura 'Nasaret niŋ mar' yineŋ haŋyen gote doyaŋ al.

⁶⁻⁷ Irde al gare po Al Kuruŋyen ya balem bana gon Yuda mar moŋ al miŋ hoyan malı teŋ hurkuŋ. Al gare gwaha mat ya balem goyen buluŋ ireŋ teŋ hikeb teŋ fere titiŋ.*

⁸ Niŋgeb gigeŋ gab gusuŋaŋ irkeb yiŋeŋ mohonđe keŋkela tagalke gab gwahade niŋgeb gago tagal uneŋ merere kerhaŋ yeŋ bebak tiyaiŋ," inyinj.

⁹ Be, Tetulus beleŋ mere

teŋ pasi irkeb Yuda mar bana gon hinhan gore, "Mere tiya gobe fudinde wor po!" yamiŋ.

¹⁰ Irkeb Feliks beleŋ, "Pol, ge wor huwarde mere tiya," ineŋ hanıŋ tuŋaŋ iryinj. Irkeb Pol go huwardeb Feliks goyen, "Gebe dama budamde wor po naŋa kuruŋ gayen doyaŋ irde hayen. Irde al ge hitte waŋ merere huwarke ge beleŋ dufay keŋkela wor po heŋya meremiŋ nurde sope irde hayen. Niŋgeb nebe delger gago nigeŋ ge pet teŋ mere tiyen tihim.

¹¹ Be, nebe Al Kuruŋ dolonj ire yeŋ Yerusalem taunde hurkumiŋde mat waŋ haŋka gabe naŋa fay 12 hihi. Niŋgeb usi yeŋ keneŋbe gigeŋ ga al gusuŋaŋ yirke bebak girnayıŋ.

¹² Be, mere ulner irde haŋ mar gayen Al Kuruŋyen ya balem bana al kuraya kadom mohonđe ma teŋ himeke ne-naŋ. Irde Yerusalem taun banaya Yuda marte gabu yayaŋ wor al kura ma biŋ yakamde hinhem. Hubu wor po.

¹³ Niŋgeb tagalde nuneŋ haŋ mar gayen daha matbe miŋ goke kura merere kirtiŋ yeŋ momoŋ girke nurayıŋ? Hubu wor po!

¹⁴ Gega Nasaret niŋ al

* **24:6-7:** Asaŋ hoyanđebe gahade katiŋ hi: ⁶ Irde al gare po Al Kuruŋyen ya balem bana gon Yuda mar moŋ al miŋ hoyan teŋ hurken tiyinj. Al gare gwaha mat ya go buluŋ ireŋ teŋ hike fere titiŋ. Irde nende matare al gate mata buluŋ goke tagalde muruŋgem untek nurtiŋ. ⁷ Gega Fuleŋa marte doyaŋ al Lisiás beleŋ waŋ mudunhem mudunhem dirde Pol gayen teŋ kurj. ⁸ Irdeb, 'Al gayen uliŋde merem yaŋ irtek marbe Feliks hitte kurj momoŋ irnayıŋ,' dinuŋ," inyinj.

Yesu beleñ tikula kiriyin goyen gama irde hañ mar al goyen kurabe gago nineñ hañ gobe fudinde. Mel gabe Yesuyen tikula goyen fudinde moñ yen hañ. Gega nebe gwaha mat Al Kurunç asininiñ yago beleñ dolon irde hinhan Al goyen dolon irde himyen. Irde Al Kurunyen mere Moseya Al Kurunyen mere basan marya beleñ asanđe katıñ kurun goyen fudinde yen nurde gama irde himyen.

¹⁵ Irde mel gare Al Kurun diliñde al huwakyabe huwak moñya goyen tumñañ Al Kurun beleñ kamtiñde mat al yisan heke huwarnayin yitiñ goyen fudinde yen mata goke doyañ hen hanjen gwahade goyen po ne manañ goke doyañ hen himyen.

¹⁶ Goke tenbe bener wukkenj wor po nurdeya mata teñ himeke alya Al Kurunya diliñdebe igin po neneñ hinayin yen kurut yen himyen.

¹⁷ “Nebe dama budam po Yerusalem tubul teñ nañsa sinjare po kuñ hinhem. Irdeb nere alya bereya Yuda mar kura det miñmoñ al bunineñ goyen farañ yure yen hora teñ gab Yerusalem mulgañ hen kumiñ. Be, goya goyenbe Al Kurun wor dolon irde galak ire yen kumiñ.

¹⁸ Be, Al Kurunyen ya balemde hen Yuda marte matare wukkenj hen hen mata teñ himekeyab mel gare wañ nenañ. Goyenterbe al budamya ma hinhet.

Balmin po hen al kura ma buluñ irde hinhem.

¹⁹ Ya bana gonje Esia nañäre niñ Yuda mar kura hinhan gore nenañ. Ningeb mata buluñ kura timeke nenañ kenem mel gore po ga delger huwarde ne niñ tagalke nurayin.

²⁰ Gega go mar gobe gar ma hañ geb, hanjkapyä Yerusalem gor Yuda marte doyañ mar diliñde huwarmeke nere kanduk kura ulner hi keneñ gab mel gare igin momoñ girnayin.

²¹ Nebe Yerusalem gor merere huwardeb, ‘Al kamtiñbe sopte huwarnayin yitiñ mere gobe fudinde wor po yen nurde hime. Mere gwahade timiñ gokeb gago merere nerhañ,’ yineñ kwep kwep yirmiñ. Ningeb kanduknebe gogo po yen nurde hime,” inyin.

²² Be, Feliks gobe Yesu beleñ tikula kiriyin goyen keñkela nurde hinhin. Niñgeb mere tiniñ tiyamin goyen utañ yirdeb, “Fulenja marte doyañ al kurun Lisias beleñ wake meremiñ nurde gab kanduk gake dufay kura kereñ,” yineñ yakira tiyyin.

²³ Irdeb fulenja mar 100 gote doyañ al gor hinhin goyen, “Pol go tukuñ koyare kerde doyañ irde hayin. Goyenpoga kurarebe igin tubul tike dufaymiñde wilwul teñ hiyeñ. Irkeb diñuñ yago kura wañ keneñ det kurañ nurkeb farañ urde hinayin,” inyin.

25

*Pol beleñ Sisar hitte kuŋ
kuŋ niŋ Festus gusuŋaŋ iryinj*

¹ Be, Festus beleñ Feliksyen gasuŋ teŋ doyaŋ al kuruŋ heŋbe wawuŋ karwo hubu hekeb Sisaria taunde mat Yerusalem taunde hurkuriŋ.

² Goya goyenbe pris buda gote karkuwaŋmiňa Yuda marte doyaŋ marya beleñ Festus hitte kuŋ Pol mere uliŋde iramiŋ.

³ Irdeb, “Pol gobe beleñ doyaŋ heŋ mayteke kamyenj,” yeŋ bikkeŋ mere sege irde ep iramiŋ geb, Festus goyen, “Pol go dunke neŋ beleñ Yerusalem gar teŋ waŋ merere kertek geb, iŋiŋ araneŋ faraŋ durayinj we?” inamiŋ.

⁴ Gega Festus beleñ wol heŋbe, “Polbe Sisaria taunde koyare hi. Nebe heŋ ga moŋ mulgaŋ heŋ taunde gor kurkeŋ tihim.

⁵ Niŋgeb mata buluŋ kura tiyuŋ nurde haŋ kenem doyaŋ martiŋ kura gama nirde kunayinj. Kuŋ gor gab tumňaŋ merere huwardebe da mata buluŋ tiyuŋ goyen tagalnayinj,” yinyinj.

⁶ Be, Festus go wawuŋ 8 wet kura ma 10 gwahade wet goyen mel goya Yerusalem gor heŋbe Sisaria taunde mulgaŋ heŋ kurkuriŋ. Kuŋ firyinj geb, fay urkeb Pol teŋ merere kere yeŋbe mere sope ird ird gasuŋde keperdebe meteŋ marminj hulyaŋ yirde, “Kuŋ Pol teŋ wanaŋ,” yinyinj.

²⁴ Be, hitŋeŋ yara teŋbe kuŋ nalu kurarebe Feliksy berem Drusilaya wayaryum. Feliks berem Drusilabe Yuda mar bere. Be, wanj gor heŋbe Feliks go Pol niŋ keya hiriŋ. Irkeb wanj Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde yende mere gama ird ird mata niŋ tagalke nurde hinhin.

²⁵ Be, Pol beleñ alya bereya Al Kuruŋ diliŋde daha mat huwak po hinayinj, irde daha matbe uliŋde po amanj hetek mata fole irde hinayinj, irde kame Al Kuruŋ beleñ alya bereya iginjya bulunya goyen pota yirde murunjem yunyenj goke tagalyinj. Irkeb Feliks beleñ mere go nurdeb kafura hiriŋ. Irdeb, “Ep niŋ, mulgaŋ hawa. Irde nalu kurare kura ge niŋ yemeke gab wake sopte mere teŋ hireŋ,” inyiŋ.

²⁶ Be, Feliks go hanjkayen hanjkayen Pol hoy irde mere teŋ hinaryum gobe, “Gwaha timeke hora kura nunke gab koyare hi goyen tubul timeke kuyenj,” yeŋ dufay heŋbe gogo teŋ hinhin. Gega Pol gobe hora kura muŋ ma unyiŋ.

²⁷ Be, Pol go gwahade po hike kuŋ kuŋ dama irawa hubu hiriŋ. Irkeb Feliks go meteŋmiŋ tubul teŋ kutek nalu hekeb al kura dejen Porsius Festus beleñ gasuŋmiŋ tiriŋ. Gega Feliks gore Yuda mar beleñ amaneŋ nud nunnayinj yeŋbe Pol koyare po tubul teŋbe kuriŋ.

7 Irkeb Pol go merere huwarke Yuda mar Yerusalem mat katamij gore kunbe kalyan keramiñ. Irdeb mere kanduk kurayen kurayen yeñ ulinjde iramiñ. Gega meremiñ goyen bebakkeñ kura ma tikeb Festus beleñ fudinde yeñ ma nuryiñ.

8 Irkeb Pol wor yinjeñ ge teñbe, "Nebe Yuda marte tikula muñ kura ma buluñ irde himyen. Al Kuruñyen ya balem wor goke buluñ ma nurde himyen. Irde Roma niñ doyañ al kuruñ Sisaryen mere wor keñkela po gama irde himyen," inyin.

9 Gega Festus go gwaha timekeb Yuda mar beleñ binde igin nurnayin yeñbe, "Igiñ sopte mulgañ heñ Yerusalem hurkuke gab merege gor wor nuren?" inen gusuñaj iryin.

10 Irkeb wol heñbe, "Nebe Yuda mar buluñ kura ma yirmiñ gobe keñkela wor po nurde ha gogo. Niñgeb gago Roma gabmanyen meteñ al diliñde kandukne sope ire yeñ delger huwarhem.

11 Goyenbe fudinde mata buluñ kura timiñ kenem igin goke teñ kamen. Gote merem moñ. Gega mel Yuda mar gore mere ulner irde hanj gayen fudinde moñ kenem al kura beleñ epte ma wor po mel gote haniñde niryen. Niñgeb gar epte moñ yeñ nurde hime geb, Rom kuñ Sisar diliñde gab huwarde mere tiyeñ yeñ momoñ girde hime" inyin.

12 Irkeb Festusya meteñ faraç marmiñ yago yinjeñ uliñ Pol mere tiyyiñ goke sege irdeya gab huwardebe, "Rom kuñ Sisar diliñde huwareñ yaha geb, gwahade po tiyayin," inyin.

Festus beleñ Pol niñ Agripa inyin

13 Be, naña fay karwo gwahade kamereb Yuda marte doyañ al kuruñ Agripaya haymiñ Bernaisiya beleñ, "Roma gabman al Festus goyen kuñ keny. Irkeb palap nirhar yeñ nuryeñ," yeñ Sisaria taunde kwaryum.

14 Be, Agripa go sobamde yara po gor hikeb Festus beleñ Pol niñ momoñ ire yeñbe gaha inyin: "Al kura Feliks beleñ teñ koyare kerde tubul teñ kuñ gobe gar hi.

15 Yerusalem taunde hurkumiñ. Irkeb pris buda gote karkuwanjmiñya Yuda marte doyañ mar parguwakya beleñ ne hitte wanbe al go merem yañ irde, 'Ge beleñ gab al go teñ merere kerde mata buluñ tiyan inayin,' yeñ gusuñaj nirañ.

16 Irkeb ne beleñbe, 'Roma gabmanyen matarebe al kura merere huwarkeb tagal unnayin mar go manaj tumjan merere huwarayin. Irdeb al goreb mel gote diliñde yinjeñ ge teñ mere tiyyen. Gwaha ma tiyyen gobe miñ miñmoñ epte ma tagal unnayin mar

goyen haniŋde mekertek,’ yinmiŋ.

¹⁷ Gwaha yineŋbe tumŋan waŋ gar firtiŋ geb, fay urkeb mere nud nud gayen araneŋ po nure yeŋ Pol go tawanaŋ yinmeke tawayan.

¹⁸ Irkeb al buda merem yan iraŋ mar gore Pol uliŋde mata buluŋ wor po kura wet tiyuŋ geb, tagalniŋ tahan yimiŋ gega, hubu.

¹⁹ Meremiŋ kura gobe asem yagot mataya sabaya niŋ al goya kadom mohonđe tiyanj. Irde meremiŋ kurabe Pol gore al kamtiŋ kura deŋembe Yesu goyen huwaryiŋ hi yekeb goke manaŋ kadom mohonđe tiyanj.

²⁰ Irkeb gwaha mat kura meremiŋ goyen fudinde ma usi goyen bebak titek ma himiŋ. Niŋgeb bada heŋ Pol go, ‘Igiŋ Yerusalem taunde hurkuŋ gor sopte merere huwarayiŋ?’ ineq gusuŋaŋ irmiŋ.

²¹ Gega Pol beleŋ huwardebe, ‘Nebe Roma gabmanyen doyaŋ al kuruŋ hitte kuŋ yeŋ diliŋ mat huwarde gab mere gayen tagaleŋ,’ ninuŋ. Gwaha ninkeb bada heŋ meteŋ marne hulyaŋ yirde, ‘Belŋen tukuŋ koyare kerde doyaŋ irde hinayiŋ. Irkeb kame ga teŋ kermek Sisar hitte kuyen,’ yinmiŋ,’ inyinj.

²² Be, Agripa beleŋ mere momoŋ go nurde, “Mere gayen nigeŋ wor po nureŋ yeŋ nurde hime,” inyinj.

Irkeb Festus beleŋbe, “Gise ga meremiŋ nurayiŋ,” inyinj.

²³ Be, fay urkeb Polyen mere nurye yeŋbe Agripaya haymiŋ Bernaisiya goyen al beleŋ deneq turuŋ dirnayiŋ yeŋbe doyaŋ mar karkuwandje umŋa bidak teŋ mere sope ird ird gasuŋde kwaryum. Sisaria taunde niŋ fulęja mar karkuwanya taun gote doyaŋ mar manaŋ yad kwaryum. Be, forok yeŋ gasuŋmiŋyaŋ keperde tukukeb Festus beleŋ meteŋ marmiŋ yinke kuŋ Pol tawayamiŋ.

²⁴ Irkeb Festus beleŋ huwardebe, “Yuda marte doyaŋ al kuruŋ Agripaya deŋ gar gabu irhaŋ mar ga nurnaŋ ko. Al ga keneŋ haŋ gabe Yuda mar kuruŋ Sisaria taunde garya Yerusalem taunde haŋ mar tumŋan gore, ‘Al gabe daniŋ ma tubul teŋ dunke mayhet,’ yeŋ gusuŋaŋ nirde kwep kwep teŋ epte ma tiyanj.

²⁵ Gega mata buluŋ bebakteŋ kura tiyuŋ irke goke mayteke kamyen yeŋ ma kinmiŋ. Irde Pol goreb, ‘Roma gabman doyaŋ al kuruŋ hitte kuŋ yeŋ diliŋde merere huwareŋ,’ yeŋ gusuŋaŋ niruŋ. Niŋgeb goke teŋbe al ga teŋ kermek Rom kuyen yeŋ nurmiŋ.

²⁶⁻²⁷ Goyenpoga miŋ goke asaŋ kaŋ al ga teŋ kermek Roma gabman doyaŋ al kuruŋ Sisar hitte kuyen yeŋ ma nurde hime. Dufaynerbe al merere yirtiŋ goyen miŋ

keñkela ma nurde mali po Sisar hitte yad yermekе kunayin gobe igin moj yej nurde hime. Niñgeb goke teñbe diltiñ mat gago teñ wayhem. Irde Yuda marte doyañ al kuruñ Agripa, ge manaq gar ha. Niñgeb ge beleñ gusunqan irde mere miñ keneñ bebak teñ gab momoñ nirke asanđe kayen,” inyin.

26

Pol beleñ Agripa diliñde mere tiyyiñ

¹ Be, Festus beleñ gwaha yekeb Agripa gore, “Be, gigeñ ge kura tagalke nurniñ,” inyin. Irkeb Pol go mere miñ ure yeñbe hanij tuñaq urde gaha inyin:

² “Yuda marte doyañ al kuruñ Agripa, Yuda mar beleñ mere ulner irde hanj kuruñ gayenbe fudinde moj yej nigeñ ge teñ al hoyaq diliñde moj delger po huwarde tagaleñ tihim gake amançej nurhem.

³ Delger huwarhem gake amançej nurde hime ginhem gobe dahade moj. Gebe Yuda marte mata keñkela wor po nurde hayen. Irde da misiñde wor po nindiken Yuda mar uliñ kadom mohonđe teñ hityen goyen wor keñkela nurde hayen. Niñgeb mere tiyeñ tihim gayen piñej ma nurayin.

⁴ “Yuda mar kuruñ gobe ne damde kawañ himiriñ, irde bikkeñ nañqaner mat wañ

Yerusalem gor keperde kuruñ heñyabe dahade hinhem goyen keñkela wor po nurde nuneñ hanj.

⁵ Niñgeb mel gobe ne hakot al foñeñ hinhemya Farisi mar al henbe daha teñ hinhem goyen nurde pasi geb, momoñ girniñ yeñbe igin momoñ girnayin. Farisi marbe Yuda marte tikula tareñ wor po tanarde gama irde hanjen.

⁶ Be, hanjka merere nerhanj gabe Al Kuruñ beleñ bikkeñ asininiñ yago hitte mata kura forok yiyyen yej biña tiyyiñ goyen ne manaq goke doyañ irde hime niñgeb, gago merere huwarhem.

⁷ Al Kuruñ beleñ biña tiyyiñ gote iginenbe Yuda mar kuruñ gayen wawuñya nañkahalya hugineñ Al Kuruñ dolon irde heñya kentek yej doyañ hej hanjen. Gega, doyañ al kuruñ Agripa, Al Kuruñ beleñ biña tiyyiñ goyen nej tumjañ doyañ irde hityen gote iginen forok yirinj goyen goke tagalde himekeb gago Yuda mar beleñ merem yan nirde hanj. Iginenbe Yesu kamyinđe mat huwaryiñ gogo.

⁸ Niñgeb nebe fudinde wor po Al Kuruñ beleñ al kamtiñbe sopte yisan hiyyen yej nurde hime. Munaq deñ kuruñ gar gabu irhanj mar gabe danij usi yej nurde hanj?

⁹ “Bikkeñbe ne wor kamyinđe mat sopte huwaryiñ yej hinhan al

Nasaret niŋ Yesu goke igin ma nurdeb fudinde wor po asogo ireŋ yen nurde hinhem.

¹⁰ Irdeb goyen po gama irdeb kuŋ pris buda gote karkuwaŋmiŋ momoŋ yirmeke ok ninkeb kuŋ Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ mar goyen budam yade koyare yerde hinhem. Irde gasa yirteke kamnaŋ yeke ne manan, ‘Igiŋ gwaha yirnaiŋ,’ yemeke gasa yirde hinhem.

¹¹ Irde hugineŋ Yuda marte gabu yayaŋ kuŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar go yenenbe buluŋ buluŋ yirde gasa yirde hinhem. Irde, ‘Yesu nanyan, irde harhoktiŋ unnayin, yineŋ kanduk karkuwaŋ karkuwaŋ yuneŋ hinhem. Nebe go mar goke bene ar wor po yen hinhin geb, yen ge naŋkene yen taun hoyanje naŋa gisaw wor kuŋ hinhem.

¹² “Mata gwahade kurun goyen teŋ kuŋ heŋya nału kurarebe pris buda gote karkuwaŋmiŋ beleŋ igiŋ ninkeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar fere yire yen Yerusalem taunde mat Damaskus taunde kumirin.

¹³ O, Agripa, kuŋ heŋyabe naŋa bankahal heke hulsi saŋiŋ kura naŋa folek kurun gore naŋkiŋde mat neyabe al neya kuŋ hinhet mar hitte temeyke kinmirin.

¹⁴ Be, hulsi kurun gore gwaha dirke neŋ tumŋaŋ megen dakteŋ mudunyin.

Irke al melak kura Yuda marte mere mat, ‘Sol, Sol, daniŋ buluŋ buluŋ nirde ha? Asogo nirde fulenja nirde ha gobe gigeŋ manan buluŋ irde ha geb,’ ninyiŋ.

¹⁵ Irkeb ne beleŋ wol heŋbe Doyaŋ Al Kurun goyen, ‘Gebe ganuŋ?’ inmekeb Doyaŋ Al Kurun beleŋ gaha ninyiŋ: ‘Nebe Yesu. Ge beleŋ mununeŋ buluŋ buluŋ nirde ha al goyen.

¹⁶ Niŋgeb huwara. Haŋkabe meteŋ alne gire yenbe gago delger hihim. Niŋgeb delger nenha gaya det budam kame gikala girde heŋ goyen tumŋaŋ kuŋ alya bereya hitte tagalde kuŋ hayin.

¹⁷⁻¹⁸ Nigeŋ po gad germeket Yuda maryā al miŋ hoyanya haŋ bana kwayin. Kuŋ ne niŋ tagalkeb biŋ bak yenayin. Irkeb Satanyen tareŋ bana han go tubul teŋ Al Kurun hitte waniŋ yenbe ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayin. Irkeb Al Kurun beleŋ mata buluŋmiŋ halde yunkeb Al Kurun dirŋen weŋ henayin. Meteŋ go teŋ hikeyabe Yuda maryā al miŋ hoyanya beleŋ muguneŋ hinayin gega, ne beleŋ doyaŋ girde heŋ, ninyiŋ.

¹⁹ “Niŋgeb Yuda marte doyaŋ al kurun Agripa, nebe yuwarwarte naŋkiŋde mat Yesu delner forok yen mere niryin goyen pel ma irde gama irmiriŋ.

²⁰ Nebe meremiŋ po gama irdeb Damaskus taunde niŋ Yuda mar hitte wa Al

Kurunyen mere tagalmirij. Irdeb Yerusalem taunde ninja Yudia nañare ninja al hitte kuj Al Kurunyen mere tagalde hinhem. Irde al miñ hoyan Yuda mar moñ hitte wor Al Kurunyen mere tagalde kuj hinhem. Gwahade tagalde kuj henyabe, ‘Mata buluñtij yubul teñ Al Kuruj niñ bitij mulgañ henayin. Gwaha teñbe Al Kuruj diliñde mata igin po teñ hinayin. Irkeb al hoyan beleñ denenjbe fudinde Al Kuruj niñ biñ mulgañ hanj yen dennayin,’ yeñ saba yirde hinhem.

²¹ Ne gwaha teñ kuj himekeb Yuda mar beleñ goke igin ma nurde Al Kurunyen ya balem bana gon nade mununniñ tiyaminj.

²² Gega Al Kuruj beleñ faraj nurkeb wañ wañ hanjka gago delger huwarde al deñem yanja al maliya hitte Yesu niñ tagalde hime. Nebe Moseya Al Kurunyen mere basañ marya beleñ kame mata kura forok yiyyen yitiñ goyen go po tagalde hime. Hoyan niñ ma tagalde hime.

²³ Mata kame forok yiyyen yeñ tagalamiñ gobe Mesaia niñ tagalamiñ. ‘Mesaiabe uliñ misin kuruñ kateñ gab kamyenj. Irde gor mat huwaryen. Mata gobe tinenj wor po. Al kura gwaha ma titiñ. Yeñbe Yuda marya Yuda mar moñ kidoma bana heñ mata buluñ teñ hanj marya goyen biñ bak yenayin yeñ gogo kamtiñde

mat huwaryen,’ yaminj,” inyinj.

Pol beleñ Agripa goyen Yesu gama irayin inyinj

²⁴ Be, Pol go yinjeñ ge teñ hako tagalde hikeyabe Festus beleñ merem waldebe, “Pol, gebe kukuwa haha! Dufay karkuwañ karkuwañ yawarariñ gore girke kukuwa heñ ha gogo,” inej kwep iryinj.

²⁵ Gega Pol beleñ wol henjbe, “Doyañ al Festus, mere gabe fudinde yeñ hime. Kukuwa henjma yeñ hime.

²⁶ Yesu uliñde mata forok yiriñ gobe balmij ma forok yiriñ geb, Agripabe mata goyen keñkela nurde hi. Niñgeb mere teñ hime gab yeñbe goke yeñ hi yeñ nurde hi. Goke teñbe nebe kafura ma heñ yeñ diliñ mat igin mere ireñ,” inyinj.

²⁷ Irdeb Agripa keneñbe, “Ge gayen Al Kurunyen mere basañ mar beleñ mere tagalde hinhan goyenbe fudinde yeñ nurde ha? Ne benerbe fudinde yeñ nurde ha yeñ geneñ hime,” inyinj.

²⁸ Gwaha inke Agripa beleñ wol henjbe, “Gayamuñ gayen po parsay irmekab Kristen al hiwi yeñ nurde gago kurut nirde ha?” inyinj.

²⁹ Irkeb wol henjbe, “Nalu ulyañde ma dolfonde goke ma nurde hime. Gega hanjka geña al buda kuruñ gar heñ merene nurhañ gayen tumhañ ne himinj gwahade po deñ wor Yesu niñ dufaytiñ sañiñ yirnayin yeñ Al Kuruj

gusunjan irde hime. Gega gama nirde koyare hinañ yen ma dineñ hime,” inyinj.

³⁰ Irkeb Yuda marte doyan al kuruj Agripaya haymiñ Bernaisiya Roma gabman doyan al Festusyabe al buda kuruj gor hinhan goya tumjan bur yiniñ yen huwaramiñ.

³¹ Irdeb mere sope ird ird gasun go tubul teñ kuñ heñya yinjeñ uliñ mere teñbe, “Al gabe mata buluñ kura ma tiyuñ gega, da misiñde wor po teñ koyare kerde mayteke kami yen kurut yen hanj?” yaminj.

³² Be, Agripa beleñ Festus go, “Al gabe kuñ Sisar diliñde huwarde ga mere tiyen ma yiyuñ manhan hanjka gayenbe okohom po tubul titeke kuwoñ,” inyinj.

27

Rom kuñ kuñ niñ Festus beleñ Pol go hakwa hende kiryiñ

¹ Be, Festus gore Pol go Rom taunde teñ kermeke kuyeñ yen nurde al kura deñembe Yulius hanijde kiryiñ. Al gobe “Sisaryen Fuleña Mar” yineñ hanjen gote fulenja mar 100 doyan yirde hinhan. Goyenterbe al hoyaj kura koyare hinhan mar go manaj al gote hanijde yiryinj. Irke Yulius beleñ mel go yade hakwa teñ Itali nañare kuniñ tikeb neñ manaj Pol go gama irde tumjan kuniñ titiriñ.

² Be, Sisaria taun neñ hinhetde gorbe hakwa kura Esia nañare niñ taun Adramitium mat wayyiñ goyen kintirinj. Irdeb hakwa go sopte mulgañ henj Esia nañare niñ taun makaj siñayañ kweñ teñ hike nurtirinj. Irde go hende kutiriñ. Hakwa hende gorbe Masedonia nañare niñ taun Tesalonaika niñ al Aristakusya tumjan kutiriñ.

³ Be, kuñ fay urkeb Saidon taunde forok yitiriñ. Gorbe Yulius beleñ Pol iginj iginj ire yenjbe, “Kuñ dige yago kura yena. Irkeb det kuranj nurde ha goyen faranj gurnayinj,” inyinj.

⁴ Be, taun go tubul teñ kutekeb meñe kuruj wor po huwarke kuñ kuñiniñ meteñej diryinj. Irkeb Saiprus motmotbe hanniniñ tapa beleñ pel irde ketal urde kutiriñ.

⁵ Irde Saiprus motmot muruñ fafor teñbe Silisiaya Pamfilia nañare niñ makaj ala goyen kahal po pateñ kuñ Lisia nañare niñ taun Maira forok yitiriñ.

⁶ Gorbe Yulius beleñ Isip nañare niñ taun Aleksandria niñ hakwa kura goyen Itali nañare kweñ teñ hike kinyinj. Irdeb hakwa go hende kunañ dinkeb go hende hurkutiriñ.

⁷ Be, kutiriñ gega meñe kuruj huwarkeb wawuñ budam makande hinhet. Irde bekkenđe kuñ kuñbe Nidus taunde forok yitiriñ. Irde gor mat Rom po kuniñ yitiriñ gega, meñe muñ kura

falmuk ma hiriñ. Irkeb bada heñ hakwa go bul irde Krit motmot muruñ deñembe Salmone goyen hanninij yase beleñ pel irde motmot go ketal urde kutirij.

⁸ Be, kutirij goyenbe meñe kuruñ po geb, hakwa bemed kuñ kuñ goyen meteñey diryinj. Irkeb makaj fereñ gama irtiñey teñ kuñ tiyuñ kura deñembe "Makaj Kamtiñde" gor forok yitirij. Tiyuñ gobe Lasea taun bindere hinhin.

⁹ Be, beleñ kuñ hinhetya goyenbe nañña fay budam wor po yubul titirij. Irde goñbe Yuda marte Bingé Kutña Nalu hubu heñ meñe buluñ kuruñ forok yeke makajde epte ma kutek nalu hewen tike

¹⁰ Pol beleñ Yuliusya hakware niñ meteñ marya goyen, "Mel, kuniñ yeke kuniñ tihit go belenbe kanduk kuruñ kentek geb. Hakwaya samuñya yemeyde nindikeñ manaq buluñ hetek geb," yinen hayhay yiryinj.

¹¹⁻¹² Gega al budam beleñ, "Garbe meñe nature hakwa hitek moñ geb, Finiks taunde kuniñ. Gorbe nañña buluñ heke hakwa hitek gasuñ iñiñ geb, taunde gor heñ meñe goyen doyañ irde hiteke wañ fole tike gab kutek," yaminj. Finiks taun gobe Krit motmot goyen muruñ, nañña kurkur beleñ mat hinhin. Be, al budam gwaha yekeb Yulius beleñ Polyen mere gama irtiñeybe hakware niñ meteñ marte doyañ alya

hakwa gote miñ al gote mere po fudinde yeñ nuryinj.

Karam meñe kafuram wor po huwaryij

¹³ Be, kuniñ titekeyabe meñe iñiñ mat wake keneñbe mel gore, "Meñe neñ yitiñ go gago forok yihi," yamiñ. Irde anja tuluñ tike hurkukeb hakwa go teñ Krit motmot goyen makaj fereñ gama irtiñey teñ kwamiñ.

¹⁴ Gega heñ ga moñ yuwara meñe kuruñ Krit motmot dugure mat katyiñ.

¹⁵ Irke Finiks taunde kuniñ yeñ tuñañ urtiriñ gega, meñe go kuruñ wor po geb kutek moñ hekeb tubul tike yeñ beleñ po hakwa go teñ makaj alare tukuriñ.

¹⁶ Irde meñe beleñ dukukeb motmot dirñey kura deñembe Kauda goyen ketal urde kutirij. Goyenterbe hakwa dirñey kura hakwa kuruñ neñ kuñ hinhetde gor feñ titiñ tuluñ teñ hinhin goyen buluñ hiyyençek yeñbe teñ hakwa kuruñ hende kirniñ yeñ hakware niñ meteñ mar beleñ kurut yaminj. Meteñey yiryinj gega, kamebe teñ keramiñ.

¹⁷ Irdeb hakwa kurun go hende kuñ hinhet goyen galañ yiyyençek yeñbe kañ tareñ beleñ po yade hakwa yufuk bana yerke kurkukeb hakwa goyen he fere titiñ yara irde tareñ iramiñ. Irde Libia nañare niñ makaj siñare Sairtis inerj hañyende gor ka kiñkinij karkuwañ

gor hanjen geb, hakwa go kuŋ gor ḥek yiyyen yeŋ kafura haminj. Irdeb gwaha irteke hakwa ga bekkenje kwi yeŋ aŋga tubul tike kurkuriŋ. Goyenbe meŋe belen teŋ kuŋ hinhin po.

¹⁸ Be, karam meŋe kafuram kuruŋ goyen muŋ kura ma falmuk hiriŋ. Irkeb makaŋ duba karkuwaŋ karkuwaŋ gore waŋ hakwa go karim ma irde hinhan. Irkeb kuŋ fay urkeb hakwa goyen muŋ kura hipirken hiwi yeŋbe hakware niŋ meten mar belen tiyuŋ kurar niŋ det goyen kura yade makaŋde yemeyamiŋ.

¹⁹ Be, sopte po fay urkeb meten mar belen hakware niŋ meten teŋ teŋ det kura yade yemeyamiŋ.

²⁰ Be, nalu sobamde po makaŋde hinhet goya goyenbe meŋeya makaŋya goyen kura muŋ falmuk ma po haryum. Buluŋ wor po hekeb naŋaya dinambeya muŋ kura ma yintirinj. Irdeb, "Go ma hitek. Makaŋde po kamniŋ tihit," yen nurtirinj.

²¹ Be, al buda kuruŋ go dula ma tike kun kuŋ nalu ulyanđe hiriŋ. Irkeb Pol belen huwarde gaha yinyiŋ: "Mel, mere dirmiŋ goyen nurdeb Krit motmot ma tubul titiŋ manhan kanduk kuruŋ gahade ma kentewoŋ. Irde hakware niŋ detya samunya kuruŋ gayen ma yemeywoŋ.

²² Goyenpoga neŋ al buda kuruŋ gayenbe kura ma po kamtek. Hakwa po ga buluŋ

hiyyen. Niŋgeb kafura ma yo. Tareŋ heŋ hinayinj.

²³ Nebe Al Kurunyen meten al. Yeŋ ge po meten teŋ hime. Niŋgeb hanča wawuŋbe yende miyoŋ beleŋ waŋbe,

²⁴ 'Pol kafura ma yo. Gebe Sisar diliŋde huwarde mere tiyayinj geb. Irde Al Kuruŋ beleŋ geysa hakwa hende kuŋ haŋ mar buniŋen nūr yuneŋ faraŋ yuryenj geb go ma kamnayinj,' nina.

²⁵ Niŋgeb nebe Al Kuruŋ beleŋ nina gwahade po forok yiyyen yeŋ hekkenj nūrde hime. Niŋgeb goke teŋbe gago kafura ma heŋ sanŋiŋ po hinayinj dinhem.

²⁶ Goyenbe hakwa gabe kuŋ motmotde kura gor heŋ gab buluŋ hiyyen geb, goyen nūrde ga hinayinj," yinyiŋ.

²⁷ Be, hakwa teŋ Krit motmotde niŋ taun kura dejenbe "Makaŋ Kamtiŋde," go tubul teŋ waŋ waŋ wawuŋ 14 hiriŋ. Goyenterbe meŋe belen po dade makaŋ kura dejen Mediterenian Makaŋ beleŋ goŋ dukurinj. Irkeb wawuŋ biŋde gwahadebe hakware niŋ meten mar goreb megeŋ kura bindere hi yara numraminj.

²⁸ Gwahade nūrdeb kaŋ yulyanj kura teŋbe det kanduk teŋ kaŋ muruŋ kurhan feŋ teŋbe teŋ kerke makaŋ bana kurkuriŋ. Gwahade irde makaŋ go dukunmiŋ tuŋaŋ tiyamiŋbe 40 mita kenamiŋ. Be, muŋ kura kutŋen teŋbe sopte po tuŋaŋ

tiyamiñ. Irde goyareb dukuñmiñbe 30 mita po kenamiñ.

²⁹ Gwahade keneñbe moñgo uguñ po kutekeb hakwa ga hora hende hurkuñ galan̄ yiyyen yeñbe an̄ga sipte yade hakwa kimyañ beleñ mat yemeyamiñ. Gwaha irde gor heñbe araneñ fay urwoñ yeñ nurde hinhan.

³⁰ Goya goyenbe hakware niñ meteñ mar kurabe busaharniñ yeñ an̄ga hoyan̄ kura sopte muruñ beleñ mat yemeyhet usi teñbe kuñ hakwa dirñeñ bikkeñ isan̄ heñ hakwa kuruñ hende keramiñ goyen teñ kerke makañde kurkuñ hinhan.

³¹ Irkeb Pol beleñ go yenerñeñ fulen̄a maryā doyan̄ almiñ Yuliusya hitte kun̄be, "Meteñ mar gayen hakwa ga tubul teñ busaharnayiñbe deñ kuruñ gayen epte ma hinayin̄," yinyiñ.

³² Gwaha yinkeb fulen̄a mar goreb kuñ hakwa dirñeñ giti irtiñ kañ go walke makañ alare katkeb tubul tiyamiñ.

³³ Be, nañā miñge hekeb Pol beleñ mel go yenerñeñ, "Nañā fay 14 bana gayen kafura wor po heñ biñge kura ma nañā.

³⁴ Goyenbe kuratiñ muñ kura ma kamyen̄. Niñgeb du-faytiñ tareñ irde biñge nene tareñ po heñ hinayiñ," yeñ kimneñ yiryiñ.

³⁵ Be, Pol go gwaha yineñbe kuñ beret teñbe al

buda kuruñ go diliñde beret goke Al Kuruñ turuñ irde ubala teñ niriñ.

³⁶ Irkeb al buda go Pol beleñ gwaha yinkeb biñde iñiñ nurde sañiñ heñbe biñge namiñ.

³⁷ Be, hakwa hende gorbe al 276 hinhet.

³⁸ Be, biñge keñkelä wor po heñ namiñ. Irde ep irhet yeñ nurdeb biñge kura hinhan gobe hakwa muñ kura hipirkeñ hiwi yeñbe yade makañde yemeyamiñ.

³⁹ Be, nañā fay urkeb hakware niñ meteñ mar beleñ megeñ kura kenamiñ. Goyenpoga nañā gor hihit yeñ bebak ma tiyamiñ. Irde hakwa kuñ gor heñ heñ gasuñ kura sawsawa miñyañ goyen keneñbe iñiñ wet gor kuniñ yeñ nuramiñ.

⁴⁰ Irdeb al kurabe kuñ an̄ga gote kañ walde pasi yirkeb al kurabe kuñ hakwa tigiri teñ teñ det kimyañ beleñ hiyen gote kañ goyen yugu tiyamiñ. Munan̄ kura marbe hakwa hende niñ sel goyen isan̄ hamin̄. Irkeb hakwa gobe makañ siñare sawsawa miñyañde kuriñ.

⁴¹ Gega kuñ heñyabe katul kuruñ hende hurkuñ ñek yeñ dapsañ hiriñ. Irkeb makañ duba karkuwañ wañ kimyañ beleñ mayke maykeb gilgalan̄ iryiñ.

⁴² Gwaha tike keneñbe fulen̄a mar beleñ al koyare niñ yade kuñ hinhan goyen galan̄ teñ kuñ hugiñeñ busaharnak yeñ bidilare

gasa yirniŋ tiyamiŋ.

⁴³ Gega doyaŋ almiŋ Yulius beleŋ Pol niŋ nurdeb fulenja marmiŋ utaŋ yiryiŋ. Irdeb, "Fe galuŋ teŋ teŋ nurde haŋ mar go wa solok yeŋ galuŋ teŋ siŋare kunaiŋ.

⁴⁴ Irde fe galuŋ teŋ teŋ ma nurde haŋ marbe hakwa galaŋ yitinde niŋ he parwek kura ma det potpot titek kura yanarde galuŋ teŋ kunaiŋ," yinyiŋ. Be, gwaha mat neŋ tumŋaŋ ala igin po siŋare forok yitiriŋ. Al kura ma kamamiŋ.

28

Malta motmot

¹ Be, neŋ tumŋaŋ siŋare heteket motmotde gor niŋ mar beleŋ, "Motmot gabe Malta," dinamiŋ.

² Gorbe kigariŋ kurunj katke naŋa menek wor po hiriŋ geb, mel gore gargar wor po dirde dukunj kak kawalde dunamin.

³ Irkeb Pol beleŋ kuŋ he fere kura tawaŋ kak hende kiryiŋ. Goya goyenbe kunere duwi kura he fere bana gonj hinhin geb, kak beleŋ uka irke busaharde katenje Pol haniŋde iseŋ biŋguŋ tiyyin.

⁴ Irkeb motmotde gor niŋ al beleŋ keneŋbe yiŋgeŋ ulinj mere teŋbe, "Fudinde wor po, al gabe al gasa yirke kamde kamde al. Niŋgeb yeŋbe makajde po kamwoŋ gega, go ma kamkeb al banare hi goreb mata buluŋmije muruŋgembe

kunere beleŋ isa gago," yamiŋ.

⁵ Gega Pol go ulinjde misiŋ kura ma nuryiŋ. Irde kunere go taran teŋ kak alare timiyyiŋ.

⁶ Goyenbe mel gore Polbe haniŋya ulinjya pompom wet yiniŋ tahanj ma, huwarde hire mat dilin girgir irke takteŋ mayke bemel po kameŋ tiya yeŋ nuramiŋ. Irde Pol go daha kura tiyeŋ tiya yeŋ kenkelə po keneŋ hinhan. Gega daha kura ma tike keneŋbe, "Neŋbe usi tihit. Al gabe uŋgura geb, gago ma kama," yamiŋ.

⁷ Be, Malta motmotde niŋ doyaŋ al kura deňembe Publius goyen gor hinhin. Yeŋbe neŋ hinhet bindere hinhin, irde megeŋmiŋbe kurunj wor po. Be, yeŋ beleŋ neŋ hoy dirke kuŋ yeŋya wawuŋ karwo gor firtirinj. Gor hitekeb yeŋ beleŋ gargar dirde igin igin wor po dirke amanenj nurde hinhet.

⁸ Be, gor hinhetya goyenbe Publius naniŋbe ayganja kasorsorya buluŋ wor po irkeb gasunde po firtinjde hinhin. Irkeb Pol go mere momoŋmij nurdeb kuŋ keneŋ hanj yerde uneŋ Al Kurunj gusunjaŋ irkeb igin hiriŋ.

⁹ Be, goyen keneŋbe garbam mar kurunj motmot goyenter niŋ goyen pasi po Pol hitte wayamiŋ. Irkeb yeŋ beleŋ garbam mar goke Al Kurunj gusunjaŋ irkeb igin haminj.

10-11 Irkeb go kenejbe palap wor po dirde mata igin igin po diramiñ.

Pol go Rom taunde forok yiriñ

Be, Malta motmotde gorbe gagasi karwo hinhet. Go kamereb hakwa kura meñe kuruñ nalu heke gor hej hejbe nalu go hubu heke kwej tej hinhin goyen kenejbe hakwa go hende kutek yitiriñ. Irkeb al buda Malta motmotde niñ gore hakwa hende kuñ hejyabe det goke nurnayin yenbe det galak dirde yingen po yukan hakwa biñde yerde dunamiñ. Hakwa gobe Isip nañare niñ taun Aleksandria niñ. Hakwa go muruñdebe Grik marte tikula al irawa deñembe Kestaya Poluksyat toneñ yirtiñ.

12 Be, Malta motmotde matbe kun kuñ Sisili motmot kuruñde gor niñ taun kura deñembe Sairakus forok yitiriñ. Irde nañä fay karwo gor hinhet.

13 Irde gor matbe kun Itali nañare niñ taun kura Regium forok yitiriñ. Be, firtiriñ fay urkeb taun go tubul tej kutiriñ. Kuñ hejyabe meñe igin mat huwarke igin po kutiriñ. Be, wawuñ hej kuñ sopte fay urkeb Itali nañare niñ taun hoyan kura Puteoli forok yitiriñ.

14 Gorbe Yesu niñ dufaymiñ tarej irtiñ mar yupi titiriñ. Irkeb yen beleş pere dirde gargar

diramiñ. Be, mel goyabe metej nañä uñkürej gor hinhet. Go kamereb Rom kunij yen taun go tubul tej kahañniniñde kutiriñ.

15 Irkeb al buda kura Yesu niñ dufaymiñ tarej irtiñ mar Rom taunde gor niñ beleş nende mere momoj nuramiñ. Irdeb wañ nej ge doyañ hiniñ yen gasuñ kura "Apius Maket" inej hanjende gor doyañ dirde hinhan. Munaj al buda kurabe taun kura deñembe "Ferd ferd Gasuñ Karwo" inej hanjende gor wañ doyañ dirde hinhan. Be, kuñ gor forok yen Pol beleş al buda go yenej biñde igin nurde sanjñ hej Al Kuruñ turuñ iryiñ.

16 Be, kuñ Rom taunde forok yitiriñ. Irkeb Roma gabman beleş Pol go koyare ma kerdebe ya kura unamiñ. Irke gor hejbe gagasim gagasim ya go damu tej hinhin. Goyenpoga yen uñkürej po ma hinhin. Fuleña al uñkürej kura beleş doyañ irde hinhan.

17 Be, Pol go kuñ nañä fay karwo kamereb Yuda marte doyañ mar gor hinhan goke keya hiriñ. Be, wañ gabu irkeb gaha yinyin: "Kadne yago, nebe nende alya bereya buluñ ma yirminj. Irde asininiñ yagot mata kura ma pel irmiñ. Gega Yuda mar Yerusalem hañ gore merem yan nirde Roma mar haniñde neraj.

18 Irkeb Roma mar beleş gusuñjan niraj gega, miñ

goke kura mununke kamtek moŋ geb, nade sinjare nirniŋ tiyan.

¹⁹ Irkeb Yuda mar goreb goke igin ma nuran. Irkeb nebe gwaha kura titek moŋ nurdeb, ‘Sisar dilinde ga mere tiyen,’ yeŋ Roma al go inmiŋ. Gega nere al goyen tagal yune yeŋ ma gwaha inmiŋ.

²⁰ Niŋgeb nigen goyen momoŋ dire yeŋbe gago deŋ ge keya hihim. Yuda mar kuruŋ gare al kame waŋ doyan diryen yeŋ doyan irde hanjen al goke tagalde himekeb gago koyare neran,” yinyiŋ.

²¹ Irkeb mel gore wol henjbe, “Yuda mar Yudia naŋare haŋ gore kura asan kan ge niŋ momoŋ dirdem moŋ. Irde nende al kura Yudia naŋare mat wayaŋ gore kura ulger mere buluŋen kura ma tagalke nurtiŋ.

²² Gega al budam hike kwa kuruŋ gabe deŋ Yesu gama irde haŋ mar goke tagalde duneŋ haŋ. Niŋgeb goke momoŋ dirke nurniŋ yeŋ nurde hite,” inaminj.

²³ Be, gwaha inenbe sopte gabu irniŋ yeŋ nalu tiyamiŋ. Be, nalu tiyamiŋde gor hekeb Pol hinhinde gor al karim ma gabu iramiŋ. Haŋkapyä gabu iramiŋ gwahade moŋ. Irkeb wampot mat Al Kuruŋ belen dirjen weŋ doyan yird yird mata goke saba yirke kuŋ kuŋ wawuŋ hiriŋ. Irde Yesu niŋ momoŋ yirmekе bebak tinaŋ yeŋbe Mose belen

tikula asanđe kayyiŋ goya Al Kuruŋyen mere basaŋ mar beleŋ asanđe katiŋde gor mat mere gote miŋ tagalyiŋ.

²⁴ Irkeb kura marbe Pol beleŋ mere tiyyiŋ gobe fudinde yekeb kurabe usi yeŋ nuramiŋ.

²⁵ Mel gore gwaha yeke Pol beleŋ yenenbe mere funaŋ gaha yinyiŋ: “Holi Spirit beleŋ mere fudinde kura asetiŋ yago nurnaŋ yeŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ al Aisaia momoŋ irkeb gahade kayyiŋ:

²⁶ ‘Al Kuruŋ beleŋ Israel mar hitte kuŋ gaha yinayıŋ nina:

Deňbe merene nurde hinayıŋ, irde keneŋ hinayıŋ gega, bebak ma po teŋ hinayıŋ.

²⁷ Fudinde wor po, mel gate biŋbe saŋiŋ wor po.

Kirmiŋbe migisuŋ yurtiŋ. Irde diliŋbe mala titiŋ.

Moŋ manhan kirmiŋde nurde, diliŋde keneŋbe biŋde bebak wor po teŋ ne hitte mulgaŋ heŋ wake sope yirmewoŋ,’ yitiŋ hi. *Aisaia 6:9-10*

²⁸⁻²⁹ Niŋgeb yiriŋ gwahade po deŋ Yuda marbe Al Kuruŋyen mere pel irde hanjen geb, Al Kuruŋ beleŋ alya bereya yumulgaŋ teŋ teŋ gote mere igin goyen al miŋ hoyan Yuda mar moŋ hitte teŋ kerke kukeb yeŋ belen gab nurde gama irde hinayıŋ

goyen momoŋ dirde hime
gago," yinyinj.*

³⁰ Be, Pol gobe ya kura Roma gabman beleŋ unke gor heŋbe gagasim gagasim damu teŋ hinhan. Gorbe dama iraw hikeyabe al beleŋ kinniŋ yeŋ waŋ hinhan. Irkeb yeŋ beleŋ, "Iginge, waŋ neneŋ hinayinj," yineŋ hinhan.

³¹ Irkeb kafuram moŋ Al Kuruŋ beleŋ dirneŋ weŋ doyaŋ yird yird mataya Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristu niŋ tagalde saba yirde hinhan. Irkeb meteŋ teŋ hinhan goyen al kura beleŋ utan irtek ma hiriŋ.

* **28:28-29:** Asan hoyanđeb gahade hi: ²⁹ Irkeb al buda kuruŋ gob bur yeŋ kuŋ heŋyabe Pol mere tiyyiŋ goke yiŋgeŋ uliŋ kadom mohoŋde tiyamiŋ.

Rom

Rom niŋ Yesuyen alya bereya hitte Pol belen asan kayyin

¹ Nebe Pol, Yesu Kristuyen meteŋ al. Al Kuruŋ beleŋ meremiŋ igin Yesu niŋ yitiŋ goyen tagal tagal niŋ teŋ ne gayen basiŋa nirde Yesuyen mere basaŋ al aposel niryin.

² Be, mere igin Yesu niŋ yitiŋ gobe Yesu megen gar ma wakeya bikken wor po Al Kuruŋ beleŋ Urmiŋ goke biŋa teŋ mere basaŋ marmiŋ porofet yinke Al Kurunyen asaŋ wukkeŋ wor po bana goŋ kayamiŋ go goyen.

³ Al Kuruŋ Urmiŋ al hiriŋ gobe Israel marte doyan al kuruŋ Dewityen miŋde mat forok yirin.

⁴ Goyenbe Al Kuruŋ beleŋ Holi Spirityen tarende al goyen kamtiŋde mat isan hekeb yeŋbe Al Kuruŋ Urmiŋ goyen kawan wor po hiriŋ. Yeŋbe Yesu Kristu nende Doyaŋ Al Kuruŋ.

⁵ Urmiŋ meteŋ tiyyiŋ goke teŋbe neya meteŋ kadne yagoya gayen Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ dirde igin igin dirde aposelmiŋ diryin. Go diryin gobe Urmiŋ goke teŋ Yuda mar moŋ al miŋ hoyan kuruŋ goyen hitte tagalde tukuŋ hitekeb yeŋ ge duſaymiŋ tareŋ irde meremiŋ

gama irde hinayıŋ yeŋbe gogo aposelmiŋ diryin.

⁶ Deŋ wor al miŋ hoyan Yuda mar moŋ bana mat hoy dirtiŋ geb, Yesu Kristuyen yufukde haŋ mar hitiŋ haŋ.

⁷ Niŋgeb asaŋ gabe deŋ Rom niŋ alya bereya tumŋaŋ Al Kuruŋ beleŋ bubulkuŋne wor po yeŋ nurd duneŋbe, "Nere kudiŋen henayıŋ," yeŋ hoy diryin goke asaŋ gago kaŋ hime.

Adoniniŋ Al Kurunya Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristuya beleŋ buniŋeŋ dirde igin igin dirdeb bitiŋ yisikamke igin po hiwoŋ yeŋ nurde hime.

Polbe Rom niŋ mar yenmewoŋ wor po yeŋ nuryin

⁸ Be, asaŋ kaŋ hime gayen bana mere mehenđe wor po momoŋ direŋ tihim gobe gahade: deŋ beleŋ Yesu Kristu niŋ dufaytiŋ saŋiŋ irtiŋ haŋ gote mere momontiŋbe megeŋ kuruŋ gayen ep heŋ tukuŋ hi. Niŋgeb nebe matatiŋ goke Al Kuruŋ igin wor po nurd uneŋ himyen. Go teŋ himyen gobe Yesu Kristu beleŋ faraŋ nurkeb gogo teŋ himyen.

⁹⁻¹⁰ Fudinde, Al Kuruŋ gusunjaŋ irde heŋya hugiŋeŋ deŋ ge bene sir ma yeŋ hiyen gobe Al Kuruŋ wor fudinde yeŋ nurde hi. Al Kuruŋ niŋ meteŋ teŋ hime gabe bener mat fudinde wor po mere igin Urmiŋ goke yitiŋ goyen tagalde tukuŋ himyen. Irde deŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ kurut yeŋ himyen gega, go ma kuŋ

dinmiriŋ geb, gayenterbe Al Kurunyen dufayde kenem deŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ beleŋ kerd nunwoŋ yen nurde gusuŋaŋ irde hime.

¹¹ Fudinde, nebe deŋ goyen Holi Spirityen tareŋde mata forok yird yird gote tareŋ nuntiŋ goyen kura dunmeke sanŋiŋ hewoŋ yen nurdeb deŋ hitte kuŋ dentek wor po nurde hime.

¹² Gogab deŋya neya tumŋaŋ heŋbe ne beleŋ Yesu niŋ dufayne tareŋ irde himyen goyen deŋ beleŋ nenenbe tareŋ henayiŋ, irde ne wor deŋ dufaytiŋ Yesu niŋ sanŋiŋ irtiŋ goyen deneŋbe tareŋ heweŋ.

¹³ Goyenbe, kadne yago, nebe deŋ hitte kuŋ dene yen wawuŋ budamde kurut yen himyen gega, beleŋ miŋmoŋ wor po nirde hike wan wan gago hihi goyen nurwoŋ yen nurde hime. Nebe al miŋ hoyan Yuda mar moŋ naŋa hoyanje haŋ mar hitte kuŋ meteŋ teŋ gote igineŋ yawarde hinhem gwahade goyen po, deŋ hitte wor kuŋ meteŋ teŋ gote igineŋ yawarmewoŋ yenbe gogo deŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ kurut yen himyen.

¹⁴ Be, nebe Grik maryā^{*} al miŋ hoyan Grik mar moŋa hitte kuŋ meteŋ teŋ teŋ gobe bada hetek epte moŋ, meteŋ go titek po hime. Irde al dufaymiŋ wukkek ma du-

faymiŋ wukkek moŋ goke meteŋ teŋ hayiŋ ninyiŋ geb, goyen goke manaq meteŋ teŋ hitek po himyen.

¹⁵ Gwahade niŋgeb deŋ Rom niŋ mar hitte wor kuŋ Yesu niŋ yitiŋ mere igin goyen tagaltek wor po nirde hi.

¹⁶ Fudinde, Yesu niŋ yitiŋ mere gobe Al Kurunyen tareŋ geb, al kura mere go fudinde yen nurde gama irde haŋ mar goyen igin Al Kurunŋ hitte yumulgaŋ titek hi. Yumulgaŋ tiyyen mar goyen meheŋdebe Yuda mar wa yawaryen, irde gab Yuda mar moŋ al miŋ hoyanbe kame yawaryen. Niŋgeb goke teŋbe Yesu niŋ yitiŋ mere igin tagal tagal niŋ memya ma heŋ hime.

¹⁷ Al Kurunŋ beleŋ Yesu niŋ yitiŋ mere goyen hende huwardeb yiŋgen diliŋde al huwak heŋ heŋ beljen goyen kawan forok irde hi geb, mere igin gobe Al Kurunyen sanŋiŋ dineŋ hime gago. Al Kurunbe al kura Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hinayiŋ mar go po gab al huwak yen yinyen. Al huwak heŋ heŋ beleŋ hoyanbe hubu wor po. Niŋgeb goke Al Kurunyen asaŋde gahade katiŋ hi:

“Al kura Al Kurunŋ niŋ dufaymiŋ tareŋ irke Al Kurunŋ beleŋ al huwak yen kinyen al gobe Al Kurunŋa hugiŋen

* **1:14:** Grik marbe megen niŋ alyen saba karkuwaŋ yawartiŋ mar yen nurde yuneŋ hanjen. Munaŋ al miŋ hoyanbe gwahade yawartiŋ mar moŋ yen nurde yuneŋ hanjen.

hiriryen," yitiñ hi.
Habakuk 2:4

Al Kurunybe alyen mata bulun goke biñ ar yeñ hiyen

¹⁸ Goyenpoga megen niñ alya bereyabe Al Kurun palap irtek mata ma teñ mata buluñ po teñ hañ. Go mar gobe mata buluñ teñbe Al Kurunyen mere fudinde goyen pel irde hanyen. Goke teñbe Al Kurun sañiñmiñ kuruñ wor po gore beararmiñ yikala yirde hiyen.

¹⁹ Al Kurunybe al gwahade yeñ al beleñ keneñ bebak tinayıñ yeñbe kawan po yikala yirtiñ geb, al beleñ Al Kurunybe gwahade yeñ keñkela nurd untek po hanyen.

²⁰ Al Kurunyen mataya tareñmiñ hubu ma hetek goya gobe al diliñde epte ma yeneñ bebak titek. Goyenpoga det Al Kurun beleñ yirtiñ goyen yeneñbe matamiñya tareñmiñya gobe gwahade yeñ bebak titek. Ningeb al kura beleñ epte ma, "Nebe Al Kurun ma nurde uneñ hime," yiyyen.

²¹ Al beleñ Al Kurunybe al gwahade yeñ nurde hinhan gega, yeñbe Al Kurun yeñ denem turjuñ yañ ma irde, iginj nurd uneñ uneñ mata ma teñ hinhan. Dufaymin gote iginenþe hubu wor po. Dufayminþe kukuwamienþe wor po geb, kidoma bana han yara Al Kurunyen mere fudinde goyen epte ma bebak titek hinhan.

²² Mel gobe dufay wukkekniñ yan yeñ hinhan gega, kukuwa po heñ hinhan.

²³ Irdeb Al Kurun gwahader hitiñ goyen denem turjuñ yan irtiñþe harhok uneñ al yinþen haniñde det toneñ yirtiñ kame hubu hetek goyen Al Kurunyiniñ yeñ turuñ yirde hinhan. Det toneñ yirde hinhan gobe al, nu, dapña, irde det megen gargar kuñ hitiñ gote toneñ yirde dolon yirde hinhan.

²⁴ Ningeb Al Kurun beleñ matamiñ goke yeneñ unañ tikeb dufaymiñ buluñ go po gama irde mata buluñ kuruñ po teñ hinhan. Gwaha yirkeb megen niñ mata buluñ titek dufaymiñ go po gama irde leplep mata teñ yinþen goyen buluñ wor po yirde hinhan.

²⁵ Mel gobe Al Kurunyen mere fudinde goyen gama irtiñþe usi mere gama irde hinhan. Irde Al Kurun, det kuruñ gayen yiryin al goyen dolon irde yeñ ge meteñ titiñþe yeñ beleñ yiryin det goyen yade dolon yirde goke meteñ teñ hinhan. Goyenbe hugiñþe turuñ irtek albe Al Kurun, yeñ uñküreñ po. Fudinde wor po.

²⁶ Be, mel gobe mata gwahade teñ hinhan geb, gogo Al Kurun beleñ yubul tike mata memyak teñ teñ dufay beleñ po haga yuryin. Gwaha yirkeb berebe uñ yagoya uliñ gabu ird ird belñeñ wor po goyen tubul

tenbe bere yingga uliŋ sikken gabu yirde hinhan.

²⁷ Gwahade goyen po, al dirinj wor berem yagoya uliŋ gabu ird ird beljenj fudinde goyen tubul tenbe al yingga uliŋ sikken gabu ird ird niŋ po pultik yen hinhan. Al yingga uliŋ mata buluŋ mormok memyak wor po goyen teŋ heŋbe gote murungem buluŋ wor po gobe bikkenj taminjen hinhan.

²⁸ Goyenbe go po moŋ. Albe Al Kuruj nurd uneŋ uneŋ niŋ igin ma nurde hinhan geb, yen beleŋ yubul tike yingga dufay buluŋ go po gama irde mata buluŋ Al Kuruj beleŋ bisam irtiŋ goyen teŋ hinhan.

²⁹ Be, gwaha teŋ hike bindebe mata huwak monja mata buluŋya det uguŋ po yad yad niŋ po dufay heŋ heŋ matayabe dufay buluŋya kurayen kurayen gore po makiŋ hitiŋ hinhan. Irde kadom igin mat hike yeneŋbe daniŋ neŋ gwahade moŋ yen nurd nurd mata, al gasa yirke kamde kamde mata, fulenja mata, al usi yird yird mata, al buluŋ yird yird mataya al yiya yird yird matayabe kuruŋ wor po.

³⁰ Go mar gobe mere buluŋ mat teŋ teŋ mata, Al Kuruj niŋ igin ma nurd uneŋ uneŋ mata, parpar mata, neŋ nurhet nurhet matayabe, yingga ge turuŋ turuŋ teŋ teŋ mataya teŋ hinhan. Irde mata buluŋ tiŋen yingga forok yirde hinhan. Irdeb

miliŋya naninyat mere ma nurde hinhan.

³¹ Go mar gobe dufay igin miŋmoŋ, irde mere kura teŋ go ma gama ird ird mata, al hoyan niŋ amanen ma nurd nurd matayabe, al hoyan buniŋen nurd yuneŋ yuneŋ matabe hubu wor po.

³² Mata go teŋ haŋ marbe Al Kuruj beleŋ gasa yirke kamnayin yen Al Kurunyen saba saŋiŋ huwak wor po goyenter yitiŋ gobe nurde hanjen gega, mata buluŋ go teŋ teŋ niŋ bada ma heŋ hanjen. Goyenbe go po moŋ. Mel gobe al kura diliŋde mata goyen teŋ hike yeneŋbe, "Mata igin tahanj," yineŋ turuŋ yirde hanjen.

2

Mata buluŋ marbe Al Kuruj beleŋ merem yaŋ yiryeŋ

¹ Ningeb deŋ megen niŋ marbe mata buluŋninj ga moŋ yen kadtinje mata kura yeneŋ goke tagal yuneŋ haŋ gobe igin ma teŋ haŋ. Kadtinje mata goke yen haŋ gobe dindikenj wor mata buluŋ gwahade po teŋ haŋ geb, meretiŋ goreb dindikenj goyen po merem yaŋ dirde hi.

² Al Kuruj beleŋ mata gwahade teŋ haŋ mar goyen merem yaŋ yiryeŋ gobe mali mali ma yiryeŋ, mata buluŋniŋ goyen keŋkelə bebak yirdeb merem yaŋ yiryeŋ yen nurde hite.

³ Ningeb deŋ megen niŋ mar beleŋ al kura mata

buluŋ tikeb goke tagalde hanjen gega, deŋ wor mata buluŋ goyen teŋ hanjen kenem Al Kuruj beleŋ matatinj goke merem yan ma diryen yen nurde haŋ?

⁴ Irde Al Kuruj beleŋ igin iŋin dirke mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kuruj niŋ bitiŋ mulgaŋ hamiŋ goyen bebak ma teŋ haŋ? Niŋgeb yen beleŋ igin iŋin dirde mata buluŋtiŋ goke aranen ma merem yan dirdeb bitiŋ mulgaŋ hewoŋ yen doyan hen hen ge piŋen ma hen hiyen goyen det dirjen yen nurde haŋ?

⁵ Goyenpoga denbe tonanṭiŋ tareŋ wor po, irde mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kuruj niŋ bitiŋ mulgaŋ hetek dufay ma hen haŋ geb, mata buluŋ teŋ tebaŋ teŋ hiket mata buluŋtiŋ kuruj wor po hen hi. Gwaha teŋ hiket kuŋ kuŋ nalu funaŋ forok yekeb Al Kuruj beleŋ mata buluŋtiŋ kuruj goke bearar teŋ goke merem yan wor po diryen. Yen beleŋ merem yan diryen gobe huwak mat diryen geb, al kura beleŋ goke danij gwaha taha intek moŋ.

⁶ Al Kurunjbe megen niŋ alya bereya kuruj gayen mataminj dahade teŋ hitin gobe murunjem wor gwahade po yunyen.

⁷ Al kura hugineŋ mata igin po teŋ henja Al Kuruj denjem turŋuŋ yan irde palap irde yenja hugineŋ hiwoŋ yenbe gwahade hen

heŋ beleŋ niŋ naŋkenenj haŋ marbe Al Kuruj beleŋ yinjenja hugineŋ heŋ heŋ mata goyen yunyen.

⁸ Gega al kura yinjen ge po nurde haŋ marya Al Kurunyen mere fudinde pel irde mata buluŋ po gama irde haŋ maryabe Al Kurunyen bearar bana po hen gote murunjem buluŋ wor po tenayen.

⁹ Niŋgeb al kura Al Kuruj diliŋde mata buluŋ teŋ haŋ marbe tumŋaŋ kanduk kuruj bana hen biŋ misiŋ wor po nurde hinayen. Mata gwahade gobe Yuda mar hitte forok yiyyen, irde Grik mar hitte wor forok yiyyen.

¹⁰ Munaŋ al kura Al Kuruj diliŋde mata igin teŋ haŋ marbe tumŋaŋ Al Kuruj beleŋ denjem turŋuŋ yan yirde, turuŋ yirde, biŋ yisikamke igin po hinayen. Mata gwahade gobe Yuda mar hitte forok yiyyen, irde Grik mar hitte wor forok yiyyen.

¹¹ Al Kurunjbe al miŋ kura po igin yirde al miŋ hoyanbe buluŋ yirde ma teŋ hiyen geb, gogo al tumŋaŋ hitte gwahade po forok iryen.

¹² Be, Yuda mar moŋ al miŋ hoyan Moseyen saba ma nurdeya ga mata buluŋ teŋ haŋ marbe Al Kuruj beleŋ gwamuŋ yuryen gega, Moseyen saba go hende ma huwarde gwamuŋ yuryen. Munaŋ Yuda mar, Moseyen saba nurdeya ga mata buluŋ teŋ haŋ marbe Moseyen saba go hende huwarde merem

yan yiryen.

¹³ Gobe Moseyen saba dulin nurde haŋ marbe Al Kurunji diliŋde huwak moŋ, munaj saba goyen nurde gama irde haŋ marbe al huwak yen yinyen geb, gago dinen hime.

¹⁴ Be, al miŋ hoyan Yuda mar moŋ Moseyen saba go ma nurde haŋ mar kurabe ma nurde heŋya saba goyen gama irde hanjen. Al gwahade gobe yinjen Moseyen saba goyen nurnin yara geb, Moseyen sabare mata gwaha gwaha teŋ hinayin yitiŋ goyen biŋde po pul yeke gama irde hanjen.

¹⁵ Go teŋ haŋ gobe mel gore ma nurde hikeya biŋ bana Moseyen saba goyen kirtin yara haŋ goyen dikala dirde haŋ. Irde mata buluŋ niŋbe biŋde mat buluŋ yen nurde haŋ, munaj mata igiŋ niŋbe igiŋ yen nurde haŋ.

¹⁶ Be, Al Kurunji beleŋ al merem yan yird yird gobe nalu funanje forok yiyyen. Go naturebe Al Kurunji beleŋ Yesu Kristu inke alyen dufay buluŋ banare hitin goyen kawan yirde goke merem yan yiryen. Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ ne beleŋ tagalde himyen gore mere gayen kawan po dikala dirde hi.

Yuda marya Moseyen sabaya

¹⁷ Be, deŋ haŋ bana goyen al kura beleŋ, "Neŋbe Yuda mar. Irde Al Kurunji beleŋ saba Mose unyiŋ goyen keŋkela gama irde hityen

geb, neŋ po gab Al Kurunja awalikde hite," yeŋ yinjen ge turuŋ turuŋ teŋ hanjen.

¹⁸ Go mar goreb, "Neŋbe Al Kurunjen dufay keneŋ bebak teŋ hityen. Irde Moseyen saba gama irde igiŋ mat po mata teŋ hityen geb, damiŋbe igiŋ munaj damiŋbe buluŋ goyen keŋkela bebak teŋ hityen," yeŋ hanjen.

¹⁹ Irdeb, "Neŋbe al kura diliŋ titmiŋ yara Al Kurunji nurde uneŋ uneŋ beleŋ ma keneŋ haŋ mar goyen beleŋ yikala yirde hityen. Irde mata buluŋ gote kidoma bana haŋ mar gote hulsi yara heŋbe Al Kurunjen mere keŋkela bebak yirde hityen," yeŋ hanjen.

²⁰ Irde Moseyen saba bana mere fudinde gobe nurd pasi hitin yen nurdeb, "Al dufaymiŋ kukuwamneŋ marte mata sope irde, al kura dirin kalak yara Al Kurunjen mata keŋkela ma bebak teŋ haŋ mar goyen saba fudinde yirde hityen," yeŋ hanjen.

²¹ Goyenpoga deŋ gwahade nurde al hoyan saba yirde haŋ marbe dahade niŋgeb dindikenbe sabatin goyen gama ma yirde haŋ? Al hoyanbe kawe ma teŋ hinayin yineŋ haŋ gega, dindikenbe danin kawe teŋ hanjen?

²² Deŋ beleŋ al hoyanbe, "Al berem yanbe bere hoyanya duwan ten teŋ mata ma teŋ hinayin," yineŋ haŋ gega, deŋbe go mata goyen

ten̄ han̄. Irde det toneñ yirtiñ goyen dolon̄ yird yird matamiñ goke buluñ wor po nurd yunen̄ han̄ gega, daniñ geb det toneñ dolon̄ yird yird gasuñde kuñ detmiñ kawe ten̄ han̄?

²³ Deñbe Moseyen saba nurde han̄ go muñ goke turuñ turuñ teñ han̄ gega, sabamiñ goyen pel irde mata buluñ teñ han̄ goreb Al Kurunyen deñem buluñ irde han̄.

²⁴ Deñ Yuda marte mata gokeb Al Kurunyen asanjde gahade katin̄ hi: "Deñ gore mata buluñ tikeb al miñ hoyan̄ Yuda mar moñ beleñ denen̄be Al Kuruñ nanyan̄ irde han̄," yitiñ.

²⁵ Be, deñ beleñ Moseyen saba kenkela gama irde han̄ kenem guba yeñ yeñ mata gobe miñ miñyan̄ hiyyen̄. Goyenpoga sabamiñ go walde han̄ kenem guba yitiñ han̄ gobe miñ miñmoñ heñ al miñ hoyan̄ Yuda mar moñ yara henayin̄.

²⁶ Gega al miñ hoyan̄ Yuda mar moñ gore Moseyen saba kenkela gama irde hinayin̄ kenem mel gobe guba ma yitiñ gega, Al Kuruñ diliñdebe guba yitiñ yara henayin̄.

²⁷ Niñgeb al miñ hoyan̄ Yuda mar moñ guba ma yitiñ goreb Moseyen saba kenkela gama irde hinayin̄ gobe go mar goreb deñ Yuda mar Moseyen saba kenkela nurtiñ irde guba yitiñ gega saba pel irde han̄ mar goyen kame Al Kuruñ diliñde huwarde

merem yañ dirnayin̄.

²⁸ Fudinde, al kura Yuda marte mata gama irdeb uliñde po Yuda mar al hiyyen̄, goyenpoga Al Kuruñ diliñdebe Yuda mar al fudinde ma hiyyen̄. Uliñde po guba yiyyen̄be epte ma Yuda mar al fudinde hiyyen̄.

²⁹ Niñgeb al kura biñde mat wor po Al Kuruñ nurd uneñ han̄ mar go po gab Yuda mar fudinde wor po. Irde Al Kuruñ diliñde guba yeñ yeñ mata fudindebe dulin̄ Moseyen saba hende hendem po gama irde sisihik walde hinayin̄ gogo moñ. Guba yeñ yeñ mata fudindebe Holi Spirit beleñ al biñde dufayya mataya gergeñ yiryeñ gogo. Al gwahade gobe al megen niñ beleñ ma turuñ yirnayin̄. Al Kuruñ beleñ po gab turuñ yirde hiyeñ.

3

Al Kurunyen mata huwak

¹ Be, Yuda marbe gwahade geb Yuda mar al heñ heñ gote igineñbe dahade? Irde guba yeñ Yuda mar henayin̄ gote igineñ igin̄be dahade go goyen tenayin̄?

² Fudinde, Yuda mar hittebe det igin̄ budam han̄. Goyenbe det igin̄ budam han̄ bana goyen det kuruñ wor pobe Al Kuruñ beleñ Yuda mar goyen basiñä yirdeb meremiñ yunyin̄ gogo.

³ Goyenpoga Yuda mar kurabe Al Kuruñ beleñ meremiñ yunyin̄ goyen

biŋde mat fudinde yeŋ ma nurdeb gama ma iramiŋ. Gwahade niŋgeb mel gote matamiŋ goke Al Kuruŋ beleŋ igit ma nurdeb bikkenj mel goke biŋa tiyyiŋ goyen walyen?

⁴ Epte moŋ wor po. Megen niŋ marbe gwaha gwaha titek yeŋ biŋa teŋ hanjen goyen ma gama irde usi po teŋ hanjen gega, Al Kuruŋbe mere teŋbe goyen po gama irde hiyen. Niŋgeb goke teŋbe Al Kuruŋyen asanđde gahade katiŋ hi:

“Doyaŋ Al Kuruŋ, ge beleŋ merere huwarde mere tikeb mata huwakge kawan hiyyeŋ,

irde al kura beleŋ usi tiya gintek ma hayiŋ,” yitin. *Tikiŋ 51:4*

⁵ Goyenbe megen niŋ marte matare gaha yeweŋ geb, mere gabe igit ma buluŋ goyen dufay henanj ko. Mere gobe gahade: Al Kuruŋbe al huwak wor po goyen nende mata buluŋ beleŋ kawan wor po irde hi kenem goke daha yetek?

“Daniŋ mata buluŋniniŋ goke Al Kuruŋ beleŋ bearar teŋbe gote muruŋgem buluŋ duneŋ hi? Gobe igit ma tiya!” yetek?

⁶ Moŋ, epte ma gwaha yetek! Munaŋ mere goyen fudinde manhan megen niŋ marte mata buluŋ gote muruŋgembe epte ma yunwoŋ.

⁷ Gega al kura beleŋ duſaymiŋ son hekeb, “Ne beleŋ usi mata timekeb gore Al Ku-

ruŋbe mata fudinde po teŋ hi goyen kawan iryeŋ. Irkeb deňem turŋuŋ yan hiyyeŋ. Goyenbe dahade geb Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋ al nineŋ merem yan niryeŋ? Epte moŋ!” yiyyeŋ.

⁸ Mere gobe kukuwamneŋ wor po. Mere gobe, “Kame mata igit forok yeŋ yeŋ ge teŋ mata buluŋ teŋ hitek,” yeŋ hanjen go goya tuŋande. Goyenbe al kura beleŋ neŋ gayen mere buluŋ mat dird dird niŋ teŋbe neŋ ge yeŋ, “Mel gore al saba gwahade yirde haŋ,” dinenj haŋ. Niŋgeb go mar gobe Al Kuruŋ beleŋ mere teŋ haŋ gote muruŋgem buluŋ wor po yuntek mata goyen gogo teŋ haŋ.

Megen niŋ marbe tumŋaŋ mata buluŋ miŋyaŋ

⁹ Be, gwahade niŋgeb neŋ Yuda marbe al miŋ hoyanj Yuda mar moŋ gote folet? Moŋ. Ne beleŋ meheňde Yuda mar ma al miŋ hoyanj wet kura goyen tumŋaŋ mata buluŋ bana haŋ dinhem gogo.

¹⁰ Be, mere gokeb Al Kuruŋyen asanđde gahade katiŋ hi:

“Al Kuruŋ diliŋde al huwakbe hubu wor po.

Al kura huwak ma po hi.

¹¹ Al kura Al Kuruŋyen mere bebak ma po teŋ hi. Hubu wor po.

Al uŋkureŋ muŋ kura Al Kuruŋ niŋ ma naŋkenenj hi.

- 12 Al tumŋaŋ son heŋ mata buluŋde kattiŋ geb,
Al Kurunyen meteŋ epte ma titek haŋ.
Al uŋkurenŋ muŋ kura mata
igin titek ma hi. Hubu
wor po.” *Tikiŋ 14:1-3;*
53:1-3; Eklisiastis 7:20
- 13 “Al hapekbe al mete
titek gasuŋ yara geb,
meremiŋ gore al
hoyaŋ buluŋ yirde hi.
Irde melak beleŋbe usi
mere po teŋ hi.” *Tikiŋ*
5:9
“Irde dinonjdebe kunere
duwi beleŋ al yisike
kamde hanjen det
goyen haŋ.” *Tikiŋ*
140:3
- 14 “Mohonjdebe al karan
yurde al biŋ misin
kattek mere beleŋ po
makin hi.” *Tikiŋ 10:7*
- 15 “Kahaŋbe hugiŋeŋ al gasa
yirke kamde kamde
niŋ po aranjen kun
haŋ.
- 16 Yen beleŋ naŋa damde
kunayin kurun gobe
hugiŋeŋ al buluŋ
yirde, kanduk kurun
wor po yuneŋ haŋ.
- 17 Yenbe al biŋ kamke igin
heŋ heŋ beleŋbe go
ma nurde haŋ.” *Aisaia*
59:7-8
- 18 “Go mar gobe Al Kurun niŋ
kafura ma heŋ haŋ,”
yitiŋ hi. *Tikiŋ 36:1*

19 Be, neŋbe Moseyen saba
bana mere yitiŋ kurun gobe
saba gote yufuk bana haŋ
mar goke yitiŋ yen nurde
hite. Gogab megen niŋ al
kura beleŋ mata buluŋmiŋ

goke epte ma, “Nebe al
huwak,” yiyyeŋ, irde megen
niŋ mar tumŋaŋ Al Kurun
diliŋde uliŋde merem yan
henayin.

20 Niŋgeb al kura Moseyen
saba tumŋaŋ gama irtek
miŋmoŋ geb, al tumŋaŋ
epte ma Al Kurun diliŋde al
huwak henayin. Gwahade
yarabe Moseyen saba goreb
mata buluŋniniŋ kawan
dikala dirke yener̄ bebak teŋ
hityen.

*Al Kurun diliŋde huwak
heŋ heŋ beleŋ*

21 Niŋgeb Al Kurun diliŋde
al huwak heŋ heŋ beleŋ
hoyaŋ dikala dirtiŋ hi. Gobe
Moseyen saba moŋ. Beleŋ
goke bikken Mose beleŋ
sabamiŋde tagalyin, irde Al
Kurunyen mere basaŋ mar
porofet wor goke tagalamiŋ.

22 Niŋgeb al kura Yesu
Kristu niŋ dufaymiŋ taren ir-
naiŋ marbe tumŋaŋ Al Ku-
run beleŋ al huwak yinyen.
Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ ir-
tiŋ mar bana kurabe huwak,
munan kurabe huwak moŋ
ma yinyen. Tumŋaŋ tuŋande
ala al huwak yinyen.

23 Fudinde, al tumŋaŋ Al
Kurun diliŋde mata buluŋ
titiŋ ala geb, Al Kurunyen
tareŋ turŋuŋ yan bana epte
ma hitek haŋ.

24 Gega Al Kurun beleŋ
buniŋeŋ yirde igin igin yirde
hiyen geb, Yesu Kristu beleŋ
yumulgaŋ teŋ teŋ beleŋ kir-
tiŋ goyen gama irde hinayin
marbe al huwak yen yinyen.
Goyenbe gwahade heŋ heŋ

gobe muruŋgem moŋ, dulin gwahade hinayinj.

²⁵ Al Kurunbe al kura Yesu Kristu beleŋ yeŋ ge teŋ darim wok irde kamyinj goke dufaymiŋ tareŋ irkeb mata buluŋmiŋ halde yuneŋ yeŋ Yesu goyen teŋ kerke katyinj. Irde alyen mata buluŋ niŋ teŋ dapŋa gasa yirde Al Kurun galak irtinj yara hiriŋ. Al Kurun beleŋ go tiyyinj gobe matamiŋ huwak goyen Urmiŋ ulinđe kawan forok iryinj. Kawan forok iryinj gobe Al Kurun beleŋ bikkenj al mata buluŋ teŋ hinhan goyen goke ma nurde araneŋ bearar ma teŋ gote muruŋgem ma yuneŋ hinhinde mat gogo matamiŋ huwak goyen kawan forok iryinj.

²⁶ Al Kurun beleŋ Yesu ulinđe mata buluŋninj gote muruŋgem unyiŋ gobe Al Kurunbe al huwak goyen kawan dikala dird dird niŋbe gogo tiyyinj. Gwaha tiyyinj al gobe al huwak wor po. Irde al kura Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irnayinj marbe tumŋan al huwak yeŋ yinyenj goyen kawan dikala direŋ yeŋbe gogo tiyyinj.

²⁷ Niŋgeb neŋ albe da matanininj goke turuŋ turuŋ teŋ hitek? Irde belŋen daminj go goyen gama irde al huwak hetek? Moseyen saba gama irde Al Kurun diliđe al huwak hetek? Epte moŋ! Yesu niŋ dufayninj tareŋ irtike gab Al Kurun beleŋ al huwak yeŋ dinyenj.

²⁸ Fudinde, albe epte ma Moseyen saba gama irde Al Kurun diliđe al huwak henayinj yeŋ nurde hite. Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde gab al huwak henayinj yeŋ nurde hite.

²⁹ Be, Al Kurun gayen Yuda marte Al Kurun po? Yeŋbe al miŋ hoyan Yuda mar moŋ gote Al Kurun moŋ? Moŋ geb! Yeŋbe al miŋ hoyan gote Al Kurun manaŋ geb.

³⁰ Ga yihiim gabe Al Kurunbe uŋkureŋ po geb, gago yihiim. Niŋgeb Yuda mar guba yeŋ hanjen goya al miŋ hoyan guba ma yeŋ hanjen goya goyen Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irnayinjbe tumŋan Al Kurun diliđe huwak yeŋ yinyenj.

³¹ Be, gwahade niŋgeb neŋbe Yesu niŋ dufayninj tareŋ irde hityen geb, Moseyen sababe pel irde mali mali mata titek? Moŋ, epte ma gwaha titek. Neŋ beleŋ Yesu niŋ dufayninj tareŋ irde hitekbe Moseyen saba gote miŋ kurun goyen tumŋan gama irde pasi hetek.

4

Abrahambe al huwak

¹ Be, Abrahambe neŋ Yuda marte asininiŋ. Niŋgeb Abrahambe daha tiyyinj goyen goke nurtek. Gogab Yesu Kristu niŋ dufay sanŋiŋ ird ird mata goyen bebak titek.

² Be, Abrahambe mata igin teŋ hinhin gore Al Kurun

dilinde al huwak iryin manhan matamiñ goke yiñgen ge turuñ turuñ tiwoñ. Gega matamiñ goke kura Al Kuruñ dilinde turuñ turuñ titek moñ hinhin.

³ Niñgeb goke Al Kurunyen asanđe dahade katiñ hi? Merebe gahade: “Abraham go Al Kuruñ beleñ mere iryin goyen fudinde yeñ nurdeb dufaymiñ tareñ iryin. Irkeb Al Kuruñ beleñ go keneñbe al huwak yeñ nurd unyiñ,” yitiñ hi.

⁴ Be, al kura meteñ tikeb meteñ gote miñ al gore muruñgem unyeñ. Niñgeb muruñgem gobe meteñ tiyyen gote damum geb, dulin una ma yetek.

⁵ Goyenpoga Al Kuruñbe al kura mata igin tiyyen goke al huwak ma inyeñ. Gwahade yarabe al kura Al Kuruñ beleñ mata buluñ mar goyen igin al huwak yiryeñ yeñ nurde yeñ ge dufaymiñ tareñ irkeb goke Al Kuruñ beleñ al go al huwak yeñ nurd unyeñ.

⁶ Niñgeb Israel marte doyañ al kuruñ Dewit mananç al kura Al Kuruñ beleñ al gote meteñ dahade tiya goke ma nurdeb al huwak inyeñ al gobe Al Kuruñ beleñ guram irde sañiñ irtiñ al wor po yeñ nurdeb gaha yiriñ:

⁷ “Al kura Al Kuruñ beleñ mata buluñmiñ halde unenþe mata buluñ miñmoñ inyeñ al gobe amaneñ wor po nurde hiyeñ.

⁸ Irde al kura Doyañ Al Kuruñ beleñ mata buluñmiñ goke ma nuryeñ al gobe amaneñ wor po nurde hiyeñ,” yitiñ hi. *Tikiñ 32:1-2*

⁹ Be, Al Kuruñ beleñ gwaha mat guram yirde tareñ yirtek marbe Yuda mar guba yeñ hañyen goyen po guram yiryeñ? Ma, al miñ hoyan Yuda mar moñ guba ma yeñ hañyen goyen manañ guram yiryeñ? Tumñañ guram yiryeñ geb. Be, Abraham niñ nurnañ. Neñbe, “Abraham beleñ Al Kuruñ niñ dufaymiñ tareñ irke Al Kuruñ beleñ al huwak inyiñ,” yihit.

¹⁰ Gega Abrahambe dahanja Al Kuruñ dilinde al huwak hiriñ? Guba yiriñ kamere ma guba ma yiriñya? Yeñ al huwak hiriñ gobe guba ma yiriñya al huwak hiriñ.

¹¹ Irdeb kame gab guba yiriñ. Guba yiriñ gobe yeñ beleñ guba ma yenya Al Kuruñ niñ dufaymiñ sañiñ iryin goke teñ Al Kuruñ beleñ al huwak inyiñ gobe fudinde yeñ bebak teñ teñ niñ gogo guba yiriñ. Niñgeb yeñbe al kura guba ma yitiñ gega, Al Kuruñ niñ dufaymiñ tareñ irde hañ mar kuruñ gote naniñ hitiñ hi. Gobe go mar goyen Al Kuruñ dilinde al huwak yeñ nurd yuneñ yeñbe gogo Al Kuruñ beleñ Abraham goyen gwaha iryin.

¹² Irde Abrahambe al guba yeñ hañyen marte naniñ manañ. Goyenbe tumñañ

moŋ. Guba yitiŋ mar bana goŋ al kura Abraham beleŋ guba ma yenja Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ tareŋ iryiŋ mata goyen gama irde haŋ mar gote naniŋ hitiŋ hi.

Al Kuruŋbe biŋa tiyyiŋ goyen gama iryiŋ

¹³ Be, Abrahamya foŋeŋmiŋ yagoyabe kame megen kuruŋ gayen teŋ gote miŋ mar henayiŋ yen Al Kuruŋ beleŋ Abraham diliŋde biŋa tiyyiŋ gobe Abraham gore Moseyen saba gama irde hikə gogo biŋa tiyyiŋ? Moŋ. Gwaha titheŋbe Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ sanjŋ irke gab al huwak ineŋbe gogo biŋa tiyyiŋ.

¹⁴ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ biŋa tiyyiŋ goyen Moseyen saba gama irde ga tetek manhan Al Kuruŋ niŋ dufay tareŋ ird ird gobe miŋ miŋmoŋ hewoŋ. Irde Al Kuruŋ beleŋ Abraham hitte biŋa tiyyiŋ goyen wor miŋ miŋmoŋ hewoŋ. Goyenpoga gwahade moŋ.

¹⁵ Moseyen sababe hi gega, al beleŋ goyen ma gama irde hikəb goreb Al Kuruŋyen bearar bana yukuŋ hiyen. Goyenbe Moseyen saba goyen miŋmoŋ manhan al beleŋ mata kura tike mata buluŋbe gogo taha ma ineŋ hiwoŋ.

¹⁶ Niŋgeb albe Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ irke gab Al Kuruŋ beleŋ bikkeŋ detmiŋ yuneŋ yen biŋa tiyyiŋ goyen yunyen. Gogab Al Kuruŋ beleŋ bunijen

yirde igiŋ igiŋ yirde detmiŋ duliŋ yuneŋ yen biŋa tiyyiŋ goyen Abrahamyen asem weŋ dufaymiŋ yen ge sanjŋ irnayiŋ mar goyen tumŋaŋ fudinde wor po tenayiŋ. Al kura Yuda mar Moseyen saba bana haŋ gore Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ kenem yenbe Abrahamyen dirŋeŋ weŋ geb, Al Kuruŋ beleŋ yen ge biŋa tiyyiŋ goyen tenayiŋ. Irde al kura al miŋ hoyan Moseyen saba bana ma haŋ gore Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ kenem yen wor Abrahamyen dirŋeŋ weŋ geb, yen wor tenayiŋ.

¹⁷ Niŋgeb gokeb Al Kuruŋyen asaŋde gahade katiŋ hi: “Ne beleŋ al miŋ kurayen kurayen kame forok yenayiŋ kuruŋ gote asem girhem,” yitiŋ. Niŋgeb Abraham gobe Al Kuruŋ dilindeb adoniniŋ. Abraham gobe Al Kuruŋ beleŋ al kamtiŋ wor igiŋ yisaŋ hiyyen, irde det miŋmoŋ wor pore mat det forok yiryeŋ yen dufaymiŋ yen ge sanjŋ iryiŋ.

¹⁸ Abrahambe gwaha mat kura diriŋ miŋyaŋ heweŋ yen ma nurde hinhinya goyenter Al Kuruŋ beleŋ biŋa tenja, “Asige yagobe budam wor po henayiŋ,” inyiŋ goyen fudinde yen nurde diriŋ niŋ doyaŋ heŋ hin hin. Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ inyiŋ gwahade po, al miŋ kurayen kurayen kuruŋ gote asem hiriŋ.

¹⁹ Be, yen hitte diriŋ forok

ma yekeyabe damam 100 hej alik buluŋ po hej gwaha mat kura diriŋ forok irtek ma hiriŋ. Irde berem Sara wor gwahade po diriŋ yad yad nalumbe fole wor po tiyyiŋ. Gega Abrahambe Al Kuruŋ beleŋ diriŋ ma nuneŋ hi yeŋ dufaymiŋ tareŋ ird ird goyen yul ma yiriŋ.

²⁰⁻²¹ Yenbe Al Kuruŋ beleŋ yeŋ ge biŋa tiyyiŋ goke hekkenurdebu dufay budam ma iryiŋ. Irdeb Al Kuruŋ beleŋ biŋa tiyyiŋ kuruŋ goyen igin forok irde nunyeŋ yeŋ nurde hinhin geb, yeŋ ge dufaymiŋ tareŋ irde hinhin gore sanjıŋ irkeb Al Kuruŋ deŋem turluŋ yan irde hinhin.

²² Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ dufaymiŋ tareŋ goyen keneŋbe, "Yenbe al huwak," yiriŋ.

²³ Goyenbe Al Kuruŋ beleŋ asanmjinde mere bilmij "Yenbe al huwak," yiriŋ gobe Abraham yeŋ ge po ma yiriŋ.

²⁴ Mere gobe neŋ gayen gake manaq yiriŋ. Neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu kamyiŋde mat isanq hiriŋ al Al Kuruŋ goke dufayniniŋ tareŋ irde hite geb, al huwak yeŋ nurd dunyeŋ.

²⁵ Yesube nende mata buluŋ niŋ teŋ kamyiŋ. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ neŋ gayen diliŋde al huwak dire yeŋ Yesu go kamyiŋde mat isanq heke huwaryiŋ.

5

Al huwak hej hej niŋ hoy

diryinj

¹ Be, gwahade niŋgeb Yesu niŋ dufayniniŋ sanjıŋ irtekeb Al Kuruŋ beleŋ al huwak dinyiŋ. Niŋgeb neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu hitte mat Al Kurunya awalikde hite.

² Neŋ beleŋ Yesu niŋ dufayniniŋ tareŋ irtekeb Yesu Kristu gore Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ dirde igin igin dird dird bana hurkuŋ hurkuŋ beleŋ kerd dunyiŋ. Irkeb neŋbe go bana hite gago. Irde kame Al Kurunyen tareŋ turluŋ yan bana hitek yeŋ nurde goke doyaŋ hej hite geb, amanq hej hityen.

³ Irde kanduk kurayen kurayen yeneŋ hite gega, amanq hej hityen. Gobe kanduk gore sanjıŋ dirkeb kanduk hoyan kura wayyen gega, yul ma yeŋ hitek,

⁴ irde kanduk yeneŋ yul ma yetekbe mata buluŋ titek dufay goyen igin fole irde hitek, irde mata buluŋ titek dufay goyen igin fole irde hitekbe kame Al Kuruŋ beleŋ goke igin igin diryeŋ yeŋ goke doyaŋ hej hitek geb, gogo kanduk kurayen kurayen yeneŋ hityen gega, amanq hej hityen.

⁵ Be, Holi Spirit Al Kuruŋ beleŋ dunyiŋ gore Al Kuruŋ beleŋ neŋ gayen bubulkunne wor po yeŋ nurde duney hiyen goyen fe wogortiŋ yara irde dunyiŋ. Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ igin igin diryeŋ yeŋ goke doyaŋ hej hej gobe miŋ miŋmoŋ yeŋ ma nurde hite.

⁶ Fudinde, neŋbe mata buluŋ bana po heŋ gwaha mat kura nindiken sope irtek miŋmoŋ wor po hitekeyabe Al Kuruŋ beleŋ nalu goyen-ter gwaha tiyen yirinjyab Yesu Kristu beleŋ Al Kuruŋ ma nurd uneŋ mata buluŋ teŋ haŋ mar niŋ teŋ kamyinj.

⁷ Fudinde, al kura al huwak kura goke teŋ igiŋ kameŋ yeŋ yeŋbe meterenj wor po. Al igiŋ kura goke teŋ igiŋ kamtek yeŋ haŋ mar wor budam moŋ, yuŋkureŋenj po haŋ.

⁸ Goyenpoga Yesu Kristube neŋ gayen mata buluŋ bana po hitekeya neŋ ge teŋ kamyinj. Al Kuruŋbe neŋ gayen bubulkuŋne wor po yeŋ nurde duneŋ hiyen goyen gwaha matbe dikala dirtinjen hi.

⁹ Niŋgeb neŋbe Yesu Kristu beleŋ darim wok irde kamyinj go hende al huwak hitiŋ geb, kame Al Kuruŋyen bearar bana mat neŋ gayen fudinde wor po dade siŋa diryenj.

¹⁰ Bikkenj neŋ gayenbe Al Kuruŋyen asogo hinhet gega, Urmiŋ teŋ kerke kateŋ kamyinjde matbe Al Kuruŋya awalik hitirinj. Gega Urmiŋbe bida ma heŋ huwaryinj geb, Al Kuruŋ beleŋ kame daha diryenj? Dumulgaŋ po tiyyenj geb!

¹¹ Goyenbe go po moŋ. Neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋninj Yesu Kristu beleŋ Al Kuruŋya awalik dirtiŋ hite geb, goke gayenterbe Al Kuruŋya heŋ

amaŋenj nurde hite.

Adanya Yesu Kristuya

¹² Be, gwahade goyen po al uŋkureŋ Adam beleŋ mata buluŋ tikeb mata buluŋ megen gar forok yirinj. Irkeb mata buluŋ gote murungembe kamde kamde mata forok yirinj. Irkeb gor mat al tumŋaŋ mata buluŋ teŋ hinhan geb, tumŋaŋ kamde kamde bana po hinhan.

¹³ Be, Moseyen saba ma forok yirinjya wor mata buluŋbe hinhan. Gega goyen-terbe mata buluŋ teŋ hinhan gobe mata buluŋ yeŋ ma nurde hinhan.

¹⁴ Goyenpoga Adamyen nature mat wanj Moseyen nature hinhan mar wor tumŋaŋ kamaminj. Al kura Adam beleŋ Al Kuruŋyen mere pel irde mata buluŋ tiyyiŋ gwahade ma tiyaminj mar wor tumŋaŋ kamde kamde mata gote yufuk bana hinhan.

Niŋgeb Adambe matamiŋ gote iginenj buluŋ goyen alya bereya megen haŋ kuruŋ gayen hitte forok iryinj al. Gega al kura kame forok yirinj al gobe matamiŋ gote iginenj igiŋ goyen alya bereya kuruŋ gayen hitte forok iryinj. Niŋgeb Adambe mata buluŋ forok iryinj al, munan kame wayyiŋ al gobe mata igiŋ forok iryinj al.

¹⁵ Gega Al Kuruŋyen buninjeneŋ dufay goya Adamyen mata buluŋyabe tuŋande moŋ, hoyan hoyan.

Fudinde, al uŋkureŋ Adam gote mata buluŋde mat al budam kamde hinhan. Goyenpoga Al Kuruŋ beleŋ al buniŋeŋ yirde igiŋ igiŋ yirde yirde gobe kuruŋ wor po, mata buluŋ gote folek wor po. Irde al uŋkureŋ Yesu Kristu gore al buniŋeŋ yirde igiŋ igiŋ yirde kamyin go wor kuruŋ wor po. Yeŋ kamyin gobe Al Kuruŋ beleŋ detmiŋ damum moŋ dulin al yunyin go goyen.

¹⁶ Be, det yuneŋ yeŋ Al Kuruŋ beleŋ damum moŋ dulin al yuntiŋ gobe al uŋkureŋ Adam beleŋ mata buluŋ tike gote murungem titiŋ gwahade yara moŋ. Gobe gahade: al uŋkureŋ beleŋ mata buluŋ tikeb gor mat al merem yan yirde murungem yuneŋ yuneŋ mata forok yiriŋ. Goyenpoga al budam mata buluŋ kurayen kurayen titiŋ mar hitte Al Kuruŋ beleŋ detmiŋ damum moŋ dulin yuntek goyen yunkeb goreb Al Kuruŋ diliŋde al huwak yiryin.

¹⁷ Be, al uŋkureŋ Adam beleŋ mata buluŋ tiyyinđe matbe matamiŋ goke teŋ albe kamde kamde mata yufuk bana hinhan. Gega al kura Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ yirde igiŋ igiŋ yird yird bana heŋ al huwak hitiŋ marbe Al Kuruŋa hugiŋeŋ heŋ det kuruŋ gayen doyan yirde hinayin. Mata gobe al

uŋkureŋ Yesu Kristu beleŋ forok iryiŋ. Al huwak heŋ heŋ gobe det kura Al Kuruŋ beleŋ damum moŋ dulin al yuneŋ yiriŋ go goyen.

¹⁸ Niŋgeb Adamyen mata buluŋ uŋkureŋ* goyen misinđebe al tumjaŋ mata buluŋ mar heŋ gote murungem tamiŋ gega, Yesu Kristuyen mata huwak uŋkureŋ† goreb Al Kuruŋa hugiŋeŋ heŋ heŋ goyen al tumjaŋ hitte forok ird yuntiŋ.

¹⁹ Al uŋkureŋ Adam beleŋ Al Kuruŋyen mere pel iryiŋ go misinđe al budam mata buluŋ mar hitiŋ gega, al uŋkureŋ Yesu Kristu beleŋ Al Kuruŋyen mere gama iryiŋ go hendebe al budam al huwak henayin.

²⁰ Moseyen sababe al tumjaŋ mata buluŋmiŋ kuruŋ wor po goyen yeneŋ bebak tinaŋ yeŋ duntiŋ. Goyenpoga mata buluŋbe kuruŋ po heŋ hi geb, Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ yirde igiŋ igiŋ yird yird matabe hubu heŋ hi? Hubu hitiŋ yarabe kuruŋ heŋ mata buluŋ gote tareŋ fole irde hi.

²¹ Gogab mata buluŋ misinđe albe kamde kamde mata yufuk bana hitiŋeŋbe Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu hitte mat Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ dirde igiŋ igiŋ dirde al huwak dirkeb Al Kuruŋa hugiŋeŋ hitek.

* ^{5:18:} Al Kuruŋ beleŋ mata iginja buluŋya bebak teŋ teŋ he iginę ma nawayin inyin goyen meremiŋ pel irde niriŋ goke yitiŋ. † ^{5:18:} Mata huwak uŋkureŋ gobe Al Kuruŋyen mere gama irde kuruse hende kamyin goke yitiŋ.

6

*Neñbe Yesu Kristuya
kamtiriñ*

¹ Be, gwahade niñgeb daha yetek? Al Kuruñ beleñ igin igin dird dird goyen kuruñ po hiwi yenþe mata buluñ ten teñ niñ bada ma hetek yiniñ?

² Gwahade moj po! Al kamde detmiñ tumñañ yubul teñ hanýen gwahade goyen po, neñ wor mata buluñbe tumñañ yubul titiriñ. Niñgeb mata buluñ beleñ epte ma doyañ dirde hiyen geb, megen gar epte ma mata buluñ teñ heňya hitek!

³ Neñbe tumñañ Yesu Kristuya uñküreñ heñ heñ ge baptais titiriñ gote miñbe yenþa uñküreñ heñ kamtiriñ yara gobe nurde hanj gogo.

⁴ Be, neñbe gwahade po baptais titiriñ goya goyenbe Yesu Kristuya heñ kamteke mete dirtiñ yara hitiñ. Gogab Yesu Kristu goyen Naniñ beleñ sanjiñmiñ turjuñ yan wor po gore isan̄ hirin gwahade goyen po, neñ manan̄ gwaha dirke Al Kuruñ diliñde al gergeñ heñ hitek.

⁵ Be, neñbe gwaha mat Yesu Kristuya uñküreñ heñ kamtiriñ kenem yen huwaryiñ gwahade goyen po, neñ wor fudinde Al Kuruñ beleñ disan̄ heke huwartek.

⁶ Niñgeb Yesu Kristu kuruse hende mayke kamyin goyenter dufayniniñ bikkek megen niñ goyen manan̄

kamyin̄ yeñ nurde hite. Gogab neñ gayen mata buluñ beleñ epte ma wor po danarde boj yeke gote yufukde hitek.

⁷ Gobe al kura Yesu Kristuya kuruse hende kamaryum al gobe Al Kuruñ beleñ mata buluñ bana mat teñ siňa iryiñ geb, gogo mata buluñ yufuk bana ma hi.

⁸ Be, neñbe Yesu Kristuya tumñañ kamtiriñ kenem al gergeñ heñ yenþa hite gayenbe fudinde wor po yeñ nurde hite.

⁹ Gobe Yesu Kristube kamtiñde mat huwaryiñ geb, sopte ma kamyen̄ yeñ nurde hite geb, gago dineñ hime. Fudinde, kamde kamde mata beleñ epte ma tanaryen̄.

¹⁰ Be, Yesu Kristu kamyin̄ gobe mata buluñniñ pasi ire yenþe gogo kamyin̄. Goyenbe wawuñ uñküreñde po kamyin̄. Irde Al Kuruñ deñem turjuñ yan ird ird niñ hi.

¹¹ Niñgeb deñ wor gwahade po kamamij geb, mata buluñ yufukde ma hite yen nurdeb Yesu Kristuya heñ Al Kuruñ deñem turjuñ yan ird ird niñ hinayıñ.

¹² Niñgeb tubul tike mata buluñ beleñ ultiñ kame kamke bida hetek goyen tanarde ma hiyen̄. Gwaha ma tinayiñbe mata buluñ titek dufay goyen po gama irde hinayıñ geb.

¹³ Niñgeb tubul tike ultiñ kurhan kura gore mata buluñ teñ teñde niñ det ma hiyyen̄. Gwaha titheñbe

kamtiñde mat huwarde al gergej hitiñ hanj geb, ultiñ goyen Al Kurunj beleñ mata huwakde niñ det irde meteñ unyeñ yen Al Kurunj unnayinj.

¹⁴ Denbe Moseyen saba gote yufuk bana ma hanj. Al Kurunj beleñ bunineñ dirde iginj iginj dirde hi bana gon hanj. Ningeb mata buluñ beleñ epte ma wor po doyanj dirde hiyenj.

Nejbe mata huwak teñ ter mar

¹⁵ Ningeb daha titek? Nejbe Moseyen saba gote yufuk bana ma hite, irde Al Kurunj beleñ bunineñ dirde iginj iginj dirde hi bana gon hite geb, mata buluñ teñ hitek? Moñ, epte ma gwaha titek!

¹⁶ Be, deñbe al kurate meteñ mar dulneñ heñ yende yufukde hitek yen nurde gwaha tinayinjbe al gote mere po gama irde meteñ dulneñ teñ teñ mar henayinj goyen go ma nurde hanj? Gwahade goyen po, deñ beleñ mata buluñ gama irde hinayinjbe gote yufuk bana heñ Al Kurunj diliñde al kamtiñ hinayinj. Munanj Al Kurunyen mere nurde gama irde hinayinjbe gote yufukde hen al huwak henayinj.

¹⁷⁻¹⁸ Be, bikkej deñbe mata buluñ yufuk bana po heñ gote meteñ mar hinhan. Goyenpoga gayenterbe Al Kurunyen mere saba dirke nurdeb bitiñde mat fudinde wor po gama irde hanj. Irkeb

yen beleñ mata buluñ bana mat dad siña dirde mata huwak yufuk bana dirtiñ hanj. Ningeb goke Al Kurunj iginj wor po nurd uneñ hite.

¹⁹ Mere tihim gayen dindiken kenkela bebak titek moñ geb, megen niñ marte matare mat momoñ direñ tihim. Be, bikkej deñbe ultiñ kurhan kura mata buluñ Al Kurunj diliñde tikiñ minyañ goke uneñ hinhan. Irde mata kura Al Kurunyen mere ma nurde hanjen marte mata gama irke mata buluñtiñbe kuruj wor po heñ hinhan. Gwaha teñ heñbe mata buluñ kuruj gote yufuk bana po hinhan. Gega gayenterbe ultiñ goyen tumñañ yumulgañ teñ mata huwak niñ unnayinj. Irdeb yende yufukde heñ mata huwak teñ hinayinj. Irkeb Al Kurunj diliñde wukkenj dinyenj.

²⁰ Be, bikkej deñ goyen mata buluñ yufuk bana heñ gote meteñ mar hinhan yabe mata huwak gote yufuk bana ma heñ mata huwak goke dufay ma heñ hinhan.

²¹ Go mata teñ hinhan goke gayenterbe memyak nurde hanj. Goyenpoga gwaha teñ hinhan yabe iginenj iginj dahade kura yawaraminj? Hubu wor po. Fudinde, mata teñ hinhan gote murunjem funanjebe kamde kamde gogo po.

²² Gega gayenterbe Al Kurunj beleñ mata buluñ bana mat dumulgañ tike

Al Kurunyen meteŋ mar hitiŋ haŋ. Niŋgeb gor mat Al Kurun diliŋde wukkek hetek mata go po teŋ teŋbe kame gote muruŋgembe Al Kurunya hugiŋeŋ heŋ heŋ mata goyen tenayinj.

²³ Gwahade goyen po, mata buluŋ gote muруŋgembe hugiŋeŋ kamde kamde gogo. Munaŋ Doyan Al Kurunniŋ Yesu Kristuya heŋ heŋ goke teŋ detmiŋ kura Al Kurun beleŋ damum moŋ duliŋ duntiŋ gobe yeŋya hugiŋeŋ heŋ heŋ gogo.

7

Nenje Moseyen saba yufuk bana ma hite

¹ Be, kadne yago, deŋbe Moseyen saba nurde han geb merene gayen keŋkelə bebak titayinj yeŋ Moseyen saba go hende mere diren tihim. Be, albe diliŋ heŋya po Moseyen saba gote yufuk bana hinayinj gobe nurde han gogo.

² Be, goke ire unyat matare mat dikala direŋ. Be, Moseyen sabarebe bere uŋ yanbe uŋ goyen diliŋ hikeyabe uŋ yufuk bana po hiyenj. Gega uŋ goyen kamkeb Moseyen sabarebere gobe uŋ goya po hiriryen yitiŋ goyen yufuk bana ma hiyenj.

³ Niŋgeb uŋ diliŋ hikeya al hoyan hitte kuyenj gobe bere gobe leŋfot innayinj. Gega uŋ kamkeb Moseyen sabare uŋya po hiriryen yitiŋ goyen yufuk bana ma hiyenj geb, al

hoyan tiyyen goke leŋfot ma innayinj.

⁴ Niŋgeb, kadne yago, deŋbe Yesu Kristuya han goke teŋbe yeŋya kuruse hende kamaminj yara haminj han geb, Moseyen saba gote yufuk bana ma hanj. Gwahade hitiŋ yarabe kamtiŋde mat huwaryinj al Yesu gote yufuk bana hanj. Gwahade hanj gobe gote igineŋ mata iŋiŋ Al Kurun hitte forok yird uneŋ hiniŋ yeŋbe gogo gwahade hanj.

⁵ Haŋkapyä megen niŋ dufay po gama irde hinhetiye Moseyen saba gore mata buluŋbe gwahade yeŋ kawan yirde hin hin. Gega mata goyen bebak teŋ yubul titjenbe mata buluŋ goyen teŋ teŋ niŋ bininiŋ harde hin hin. Irkeb dufay buluŋ goyen gama irde mata buluŋ teŋ hiteke gote muruŋgem buluŋ, Al Kurun diliŋde hugiŋeŋ kamde kamde goyen tetek hitirinj.

⁶ Goyenpoga gayenter neŋbe Yesu Kristuya kamtiŋ geb, Moseyen saba gote yufuk bana ma hite. Bikkenjbe saba gore fere dirtiŋ hinhet gega, gor mat dade siŋa dirtiŋ. Niŋgeb Moseyen saba bikkek asanđe katiŋ goyen hende huwardeya ma Al Kurun niŋ meteŋ teŋ hite. Holi Spirit beleŋ mata gergeŋ duntiŋ goyen hende huwarde meteŋ teŋ hite.

Moseyen sabaya mata buluŋya

⁷ Be, gwahade ninjeb Moseyen saba gobe buluŋ yetek? Epte moŋ! Moseyen saba gore mata buluŋ nikala ma niryin manhan mata buluŋbe dahade goyen bebak ma timewoŋ. Niŋgeb Moseyen sabare, “Al hoyanje det yeneŋ gone yaŋ hemewoŋ yen ma nurnayin,” gwaha ma yitiŋ manhan mata gobe buluŋ yen ma nurmewoŋ.

⁸ Goyenpoga Moseyen sabare, “Al hoyanje det yeneŋ gone yaŋ hemewoŋ yen ma nurnayin,” yitiŋ mere goyen nurdeb mata buluŋ go tubul titekdebe mata buluŋ gore bene fakamke al hoyanje det yeneŋ gone yaŋ hemewoŋ yen nurd nurd dufay kurayen kurayen forok yen hanjen. Moseyen saba go miŋmoŋ manhan mata buluŋ wor kamtiŋ yara tareŋ miŋmoŋ hiwoŋ.

⁹ Bikken Moseyen saba ma nurde hinhemeyebe nebe al igin mata buluŋnem moŋ yen nurde hinhem. Gega saba gore gwaha gwaha teŋ hinayin yitiŋ goyen nurmirin gega, saba kuruŋ goyen epte ma keŋkela gama irtek yen bebak teŋbe nebe mata buluŋ al yen nurmirin. Gobe mata buluŋ kamtiŋ goyen sopte geren hitin yara.

¹⁰ Gor mat nebe Al Kurun diliŋde kamtiŋ hime yen nurmirin. Niŋgeb Moseyen saba gore ne gayen Al Kurunya hugineŋ heŋ heŋ beleŋ kerd nuntiŋ yarabe

hugineŋ kamde kamde beleŋ kerd nuntiŋ yen nurmirin.

¹¹ Fudinde, mata buluŋ beleŋ usi nird nird beleŋ niŋ nankeňebe Moseyen saba goyen hende harde usi nirke mata buluŋ teŋ hinhem. Niŋgeb Moseyen sabare, “Mata buluŋ gote murungembe kamde kamde gogo,” yitiŋ go gwahade po, Al Kurun diliŋde kamtiŋ hinhem.

¹² Niŋgeb Moseyen sababe buluŋ? Moŋ! Moseyen saba go muŋ pobe Al Kurun diliŋde wukkek, irde go bana mere wor wukkek, huwak, irde igin wor po.

¹³ Niŋgeb det igin goyen gore ne hitte kamde kamde mata forok irde nunyiŋ? Moŋ, hubu wor po! Mata buluŋ po ga kamde kamde mata forok ird nunyiŋ. Moseyen saba gobe igin gega, mata buluŋ gore po ga saba go hende kamde kamde mata forok ird nunyiŋ. Gobe mata buluŋ go fudinde kawan forok yen yen ge Al Kurun beleŋ tubul tike gogo kamde kamde mata forok ird nunyiŋ. Gogab Moseyen saba bana mere yitiŋde gor matbe mata buluŋ gobe fudinde buluŋ wor po yen kawan henayin.

¹⁴ Be, Moseyen sababe Al Kurun hitte mat watin yen nurde hite. Gega nebe megen niŋ al po, mata buluŋ beleŋ damu nirtiŋ yara yen yufuk bana po himyen.

¹⁵ Irde mata igin po tiye yen nurde himyen gega,

gwaha ma teñ himyen. Gwaha titjeñbe mata gwahade titek ma nirde hiyen goyen po teñ himyen. Niñgeb nebe mata gwaha teñ hime yen ma nurde himyen, kukuwamnen wor po.

¹⁶⁻¹⁷ Goyenbe mata kura titek ma nirde hi gega, mata goyen tiyeñbe mata go teñ ten gote miñbe ne moñ. Mata buluñ ne bana hi gore teñ hi. Niñgeb Moseyen saba yinjeñbe igin goyen fudinde yen nurde hime.

¹⁸ Ga dinej hime gabe bene bana dufay igin kura ma hi yen nurde hime geb, gago yen hime. Fudinde, ne megen niñ al banabe dufay igin kura ma hi. Niñgeb gogo mata igin titek dufay miñyan gega, goyen gama irde mata teñ teñ gobe meteñen wor po nirde hiyen.

¹⁹ Mata igin tiye yen nurde himyen goyen titek yarabe mata buluñ po teñ himyen. Mata buluñ titek ma nirde hiyen gega, goyen po teñ himyen.

²⁰ Niñgeb ne mata gwaha ma titek nurde himyen mata goyen teñ himyen gobe nigen ma teñ himyen. Mata buluñ teñ teñ dufay ne bana hi gore teñ hiyen.

²¹ Niñgeb go mata gobe nigen wor po kenej bebak teñ himyen. Mata gobe gahade: ne beñen mata igin kura tiye yen nureñ goya goyenbe mata buluñ teñ teñ dufay wor ne bana hi.

²² Gobe gahade: Al Kurun

beñen bene bana dufay igin forok ird nuntiñ geb, Al Kurunyen saba goke amanen nurde himyen.

²³ Goyenpoga bene bana kurhanbe saba hoyan buluñ kura hi geb, gore mata buluñ yufukde nerde fere nire yenbe Al Kurunyen saba bener igin nud uneñ himyen goya arde hike nurde himyen.

²⁴ Goke teñbe neb gwaha kura teñ igin heweñ yen ma nurde hime geb nigen ge bunijeñ wor po nurde hime. Niñgeb ganuj al beñen gab mata buluñ bana po heñ kattek heñ hime al gayen nad siña nirke igin heweñ? Hubu wor po!

²⁵ Gega Al Kurun beñen Doyañ Al Kurunniñ Yesu Kristu inke ne gayen mata buluñ bana mat nad siña niryiñ geb, goke amanen nud uneñ hime.

Niñgeb nebe gahade hime: nebe dufay gergeñ nuntindebe Al Kurunyen saba gama irde hime. Gega megen niñ dufay buluñ beñen manaj nuluñ teñ hi.

8

Holi Spiritya heñ heñ mata

¹ Niñgeb al kura Yesu Kristuya hañ marbe Al Kurun beñen mata buluñmiñ gote murungem ma yunyeñ.

² Gobe Yesu Kristuya hireke al gergeñ nirtiñ Holi Spirit gote sanjñ gore mata buluñya kamde kamdeyat

tareŋ bana mat nad siŋa niryiŋ geb, gago dineŋ hime.

³ Neŋbe megen niŋ dufay buluŋ goyen miŋyaŋ mar geb, Moseyen sabare yitiŋ goyen epte ma keŋkela gama irtek hite. Niŋgeb Moseyen saba gore epte ma iŋiŋ dirtek hin hin. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋniŋ halde duneŋ yeŋbe Urmiŋ teŋ kerke katenbe neŋ gahade ga po heŋ forok yiriŋ. Irde mata buluŋniŋ ge teŋ yiŋen Al Kuruŋ galak iryiŋ. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ megen niŋ marte mata buluŋ goyen Yesu Kristu uliŋde irde alyen mata buluŋ gote murunŋem unyin.

⁴ Al Kuruŋ beleŋ meten go tiyyiŋ gobe Moseyen sabare mata huwak niŋ yitiŋ goyen neŋ hitte keŋkela wor po forok yeŋ hiyen yeŋbe meten gogo tiyyiŋ. Niŋgeb neŋbe megen niŋ dufay buluŋ go ma gama irdeb Holi Spirit yen dufay po gama irde hi tyen.

⁵ Be, al kura megen niŋ dufay gama irde haŋ marbe uliŋde aman̄ hetek dufay goyen po gama irde hitek nurde hanjen. Goyenpoga al kura Holi Spirit yen dufay gama irde haŋ marbe Holi Spirit beleŋ iŋiŋ nurde hitek mata goyen po teŋ hitek nurde hanjen.

⁶ Fudinde, al kura megen niŋ dufay gama irde hiyen al gobe Al Kuruŋ diliŋde kamtiŋ hiyen. Gega Holi Spirit beleŋ dufaymiŋ doyaŋ

irde hiyen al gobe Al Kuruŋ diliŋde al gergeren heŋ biŋ kamke iŋiŋ hiyen.

⁷ Gega megen niŋ dufay po gama irde hiyen al gobe Al Kuruŋ asogo irde hiyen. Go al gobe Al Kurunyen saba gama ma irde hiyen. Irde epte ma gama irtek hiyen.

⁸ Al gwahade megen niŋ dufay buluŋ beleŋ doyaŋ yirtiŋde po haŋ marbe epte ma wor po Al Kuruŋ beleŋ aman̄en nurtek mata goyen teŋ hinayiŋ.

⁹ Gega deŋ banabe Holi Spirit hi geb, megen niŋ dufay beleŋ ma doyaŋ dirde hi. Holi Spirit beleŋ doyaŋ dirde hi. Gega al kura Holi Spirit miŋmoŋ kenem al gobe Yesu Kristuyen al moŋ.

¹⁰ Gega deŋ goyen Yesu Kristuya haŋ kenem mata buluŋ niŋ teŋ ultiŋbe bida henayiŋ gega, Al Kuruŋ diliŋde al huwak henayiŋ geb tontiŋbe yenya hinayiŋ.

¹¹ Irde Al Kuruŋ Yesu Kristu kamtiŋde mat isan̄ hiriŋ al gote Holi Spirit beleŋ deŋ bana hi kenem Yesu kamtiŋde mat isan̄ hiriŋ al Al Kuruŋ beleŋ Holi Spirit dunyen. Irke ultiŋ bida henayiŋ goyen kame sopte gergeren yirke hugiŋen hinayiŋ.

¹² Niŋgeb, kadne yago, neŋbe yeŋ beleŋ gwaha diryiŋ goke wol hetek mata kura hi. Mata gobe megen niŋ dufay buluŋ ulniniŋde aman̄ hetek goyen ma po gama irde hitek go goyen.

¹³ Gobe megen niŋ dufay gama irde hinayinjbe Al Kurunj diliŋde kamtiŋ hinayin gega, ultinjde mata buluŋ teŋ teŋ dufay goyen Holi Spiri-tyen tareŋde yubul tinayinjbe Al Kurunyə hugineŋ hinayin geb, gago dineŋ hime.

¹⁴ Be, Al Kurunj dirneŋ weŋ fudinde wor pobe Al Kurunyen Holi Spirit beleŋ doyaŋ yirde yukanj hi mar gogo.

¹⁵ Al Kurunj beleŋ Holi Spirit dunyinj gobe bikkenj kamde kamde niŋ kafura heŋ hinhan dufay bana gonj sopte mulganj heŋ heŋ ge ma dunyinj. Gwahade yarabe dirneŋ weŋ heŋ heŋ ge Holi Spirit dunyinj. Niŋgeb yende saninjde Al Kurunj goyen eke merere, “Ado, Ado” ineŋ hityen.

¹⁶ Fudinde, Holi Spirit neŋ bana hi goreb bininiŋde wor po, “Denjbe Al Kurunyen dirneŋ weŋ,” dinenj hiyen.

¹⁷ Irde neŋbe Al Kurunyen dirneŋ weŋ kenem kame yende det gote miŋ mar hiniŋ. Goyenbe kanduk Yesu Kristu beleŋ yinyinj gwahade neŋ mananj goyen bana hitek. Gogab Al Kurunyen tareŋ turŋunj yaŋ wor po yeŋ beleŋ Yesu Kristu untinj goyen neŋ mananj tetek. Irkeb yenja neŋja tumňanj Al Kurunyen det gote miŋ mar hiniŋ.

Kame Yesu Kristu tareŋmiŋ turŋunj yaŋ kentek

¹⁸ Be, Al Kurunyen saninj turŋunj yaŋ wor po kame neŋ

hitte forok yiyyen gobe iginj wor po geb, gayenter kanduk yeneŋ hite gabe det dirneŋ yeŋ nurde hite.

¹⁹ Fudinde, tareŋmiŋ turŋunj yaŋ gobe fudinde wor po forok yiyyen geb, megenjya naŋkinjya, irde det kurunj gayen gare dagehen ga Al Kurunj beleŋ dirneŋ weŋ kawan forok yirke yentek yeŋ nurdeb goke po doyaŋ heŋ haŋ.

²⁰ Megenjya naŋkinjya, irde det kurunj gayenbe Al Kurunj beleŋ dufaymiŋ kiryinj goyen gama ird ird niŋ sonj hamij gobe momŋonjde ma sonj hamij. Al beleŋ mata buluŋ tikeb det kurunj gayen wor Al Kurunyen dufay gama ird ird niŋ sonj hamij. Gwaha tiyamiŋ gobe Al Kurunj beleŋ gwahade po henayin yeŋ dufay kiryinj geb, gogo tiyamiŋ. Goyenpoga sopte iginj hetek nalu niŋ doyaŋ heŋ hanjen.

²¹ Goyen natureb det kurunj gayenbe buluŋ hitinjde mat Al Kurunj beleŋ sopte yade gergeŋ wor po yiryenj. Irde Al Kurunj dirneŋ weŋ gobe mata buluŋ yufukde mat yad siŋa yirke Al Kurunyen tareŋmiŋ turŋunj yaŋ goyen bana hinayinj gwahade goyen po, det kurunj gayen wor gwahade po heŋ hinayinj.

²² Be, det kurunj Al Kurunj beleŋ yiryinj gabe buluŋ hitinjde mat waŋ waŋ gayenter wor buluŋ hitinj goyen bana po heŋ uliŋ misinj nurde haŋ

gobe nurde hite. Yen uliñ misiñ nurde hanjyen gobe bere kura diriñ kawañ kere yen uliñ misiñ kateñ hiyen go gwahade goyen.

²³ Goyenbe yen po moñ. Neñbe manaj bininiñ bana misiñ nurde hityen. Neñbe Al Kuruj beleñ duneñ yen binja tiyyiñ gote igineñ meheñde wor po Holi Spirit goyen titiriñ mar. Goyenpoga neñ gayen wor kanduk bana heñ misiñ nurde hityen. Irde misiñ nurde heñyabe Al Kuruj beleñ neñ gayen dirjey weñ wor po dirde ulniniñ manaj buluñ hitiñde mat gergeñ wor po yiryeñ yen goke po doyañ heñ hityen.

²⁴ Neñbe kame Al Kuruj beleñ gwaha diryeñ yen nurde doyañ heñ hinhet geb, Al Kuruj beleñ dumulgañ tiyyiñ. Gega det kura tetek yen goke doyañ heñ hityen goyen bikkeñ titiñ kenem goke ma doyañ heñ hitek. Ganuñ al beleñ det kura bikkeñ titiñ goyen temewoñ yen nurde goke doyañ heñ hiyen? Hubu wor po.

²⁵ Gega neñbe det kura yawartek goyen go ma yawartiñ geb, goke doyañ heñ hityen gega, goke piñeñ ma heñ hityen.

²⁶ Be, neñ gayen kanduk bana hite gega, Al Kurunyen sanjñ turuñ yan wor po goyen goke doyañ heñ heñ goreb tareñ dirde hiyen gwahade goyen po, Holi Spirit wor neñ dufaynininj

tareñ moñ gayen farañ durde hiyen. Neñbe goke kura Al Kuruj gusuñan irtek yen ma nurde hityen gega, Holi Spirit yingenj po nende gasuñ teñ Al Kuruj eseñ mere irde hiyen. Yenjbe gwaha teñ heñyabe neñ ge bunijeñ wor po nurdeb binde misiñ kuruñ kateñ heñya Al Kuruj mere irde hiyen. Misiñ kateñ hiyen gobe epte ma gwahade yen nurde tagaltek.

²⁷ Irde Holi Spiritbe Al Kurunyen alya bereya farañ yurenj yen Al Kurunyen dufaymiñ po gama irde gusuñan irde hiyen. Ningeb neñ alyen dufay keñkela keneñ hiyen al Al Kurunjbe Holi Spirit beleñ dufay dahade kerde gusuñan irde hi goyen keñkela nurde hiyen.

²⁸ Irdeb al kura Al Kuruj beleñ dufaymiñ kerde hoy yirkeb yen ge amaneñ nurde uneñ hañ mar hitte mata forok yen hañ kuruñ gobe Al Kuruj beleñ yad bul yirdeb mel goyen igiñ heñ heñ mat yirde hi gobe nurde hite.

²⁹ Gobe Al Kuruj beleñ alya bereyamiñ hetek mar bikkeñ nurd yunenjbe Urmiñ yara henayin yen basiñä yiryiñ geb, gogo dirde hi. Gogab Urmiñ gobe Al Kurunyen dirjey weñ hitiñ mar gote urmiñ mataliñ hiyyen.

³⁰ Al Kurunjbe alya bereyamiñ bikkeñ basiñä yirtiñ goyen hoy yiryiñ. Irde hoy yirke watiñ mar goyen

al huwak yiryin. Irde al huwak yirtiŋ mar goyen deňem turňuŋ yan yiryin.

Al Kuruŋyen amaŋ du-faybe kuruŋ wor po

³¹ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ igin gwaha diryiŋ goke daha yetek? Irde Al Kuruŋ beleŋ neŋ faraŋ durde hi kenem ganuŋ al beleŋ asogo dirnayin? Hubu wor po!

³² Al Kuruŋbe Urmiŋ yende wor po goyen urne yen be ma hiriŋ. Gwaha titneŋbe neŋ megen niŋ mar kuruŋ gake nurde megen gar teŋ kerke kateŋ kamyin. Niŋgeb Yesu Kristu basiŋa irtek wor gogo dunyin geb, det hoyan duneŋ duneŋ niŋ kama hiyyen yen nurde hanj? Moŋ, kama ma heŋ kuruŋ po duneŋ hiyen.

³³ Al Kuruŋ yinjeŋ po basiŋa yirtiŋ mar goyen al huwak yiryin. Niŋgeb ganuŋ al beleŋ Al Kuruŋ beleŋ basiŋa yirtiŋ mar goyen merem yan yirnayin? Hubu wor po!

³⁴ Be, Yesu Kristube neŋ ge teŋ kamyin. Irde kamyinде mat huwaryin. Huwardeb Doyaŋ Al Kuruŋ heŋbe Al Kuruŋ hanj yase beleŋ mat keperde neŋ ge teŋ Al Kuruŋ gusunjan irde hi. Niŋgeb ganuŋ al beleŋ merem yan dirde gote murunjem buluŋ dunyen? Hubu wor po!

³⁵ Irde ganuŋ al beleŋ Yesu Kristu beleŋ bubulkunje wor po yen hurd duneŋ hi bana goŋ mat dad siŋa diryen? Hubu wor po!

Kanduk kurayen kurayen yeneŋ hitek, ulniniŋ misiŋ kateŋ hitek, al hoyan beleŋ buluŋ buluŋ dirde hinayin, biŋge kamde hitek, ulniniŋ umja miŋmoŋ hitek, det buluŋ kura forok yen buluŋ dirtek hinayin, irde fulenja mata forok yen hinayin kuruŋ gore Yesu Kristu beleŋ neŋ gayen bubulkunje wor po yen hurd duneŋ hi goyen igin walnayin? Epte moŋ!

³⁶ Niŋgeb yen ge kanduk gwahade yentek goke Al Kuruŋyen asaŋde gahade katıŋ hi:

“Ge goke teŋ neŋbe hugineŋ al beleŋ mudunké kamtek belneŋde po kuŋ hityen.

Irde neŋbe sipsip gasa yirke kamde hanjen go gwahade goyen hityen,” yitin. *Tikiŋ 44:22*

³⁷ Be, neŋbe yitin gwahade po kanduk bana hityen gega, neŋ gayen bubulkunje wor po yen hurd duneŋ hi al Yesu Kristu faraŋ durke kanduk karkuwaj gwahade goyen fole wor po yirde hityen.

³⁸ Fudinde, Al Kuruŋ beleŋ neŋ ge amaneŋ wor po hurd duneŋ hi. Niŋgeb dufaynerbe fudinde wor po gahade nurde hime: kamtek ma hitek yara kura, Al Kuruŋyen miyoŋ wet ma ungura, hanjka ma kame, irde det saŋin miŋyaŋ yara kura,

³⁹ irde det naŋkiŋde niŋ wet ma det megen biŋde niŋ wet ma det megen gar niŋ kurayen kurayen gore

Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu niŋ teŋ Al Kuruŋ beleŋ neŋ bubulkuŋne wor po yeŋ nurd duneŋ hiyen goyen epte ma wor po walnayin.

9

Israel mar

¹ Be, nebe Yesu Kristuya har geb, mere dineŋ hime gabe fudinde dineŋ hime. Usi ma wor po teŋ hime. Bener fudinde yeŋ nurdeya dineŋ hime. Holi Spirit wor merene gayen fudinde yeŋ nurde hi.

² Be, bene bindebe Israel mar niŋ hugiŋen kandukŋen nurdeb buniŋen wor po nurde himyen.

³ Niŋgeb nigen miŋde niŋ alya bereya goyen faran yurmewoŋ wor po yeŋ nurde himyen. Goke teŋbe beleŋ kura hi kenem mel gore nere gasuŋ teŋ Yesu Kristu nurt unkeb nebe yende gasuŋ teŋbe Yesu Kristu tubul teŋ gisaw kuŋbe Al Kuruŋyen bearar bana heŋ yeŋ nurde himyen.

⁴ Be, nigen miŋde niŋ albe Israel mar gogo. Mel gobe Al Kuruŋ beleŋ dirŋen weŋ yirke tareŋmiŋ turŋuŋ yan goyen bana hinhan. Al Kuruŋbe mel goya biŋa kura tareŋ po teŋbe Moseyen saba manaq yunyin. Irde Al Kuruŋyen ya balem bana dolon ird ird mata yikala yiryin. Irde mel goyen gwaha gwaha yireŋ yeŋ biŋa hoyan hoyan manaq teŋ hinhin.

⁵ Mel gobe Yuda marte hakwamiŋ wor po miŋde

mat watiŋ. Yesu Kristu wor yeŋ goyen miŋde mat watiŋ. Yesu Kristube Al Kuruŋ, det kuruŋ gayen doyaŋ yirde hi al. Niŋgeb yeŋ po ga hugiŋen turuŋ irde hitek hi. Fudinde wor po.

⁶ Be, Israel mar gobe tumŋaŋ Yesuyen alya bereya Israel mar fudinde wor po hewoŋ gega, gwahade ma hanj. Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ mel goyen hitte biŋa tiyyiŋ gobe sorkok hiriŋ yeŋ nurtek? Moŋ, sorkok ma hiriŋ. Israel marbe Al Kuruŋ beleŋ basiŋa yiryiŋ gega, tumŋaŋ ma basiŋa yiryiŋ. Al kura po basiŋa yiryiŋ geb, gogo al tumŋaŋ ma Yesuyen alya bereya hitiŋ.

⁷ Mel gobe tumŋaŋ Abrahamyen miŋde mat watiŋ gega, go kuruŋ gobe tumŋaŋ Abrahamyen dirŋen weŋ ma haminj. Gokeb bikkeŋ Al Kuruŋ beleŋ, “Aisakyen miŋde mat forok yeŋ hinayin go muŋ po gab diriŋe weŋ henayin,” inyin gogo.

⁸ Niŋgeb mere gote miŋbe Abrahamyen dari po gama irde diriŋ forok yitiŋ gobe Al Kuruŋyen dirŋen weŋ moŋ. Munaŋ Al Kuruŋ beleŋ Abraham hitte biŋa tiyyiŋ goyen gama irde diriŋ forok yitiŋ go po ga Abrahamyen dirŋen weŋ wor po.

⁹ Be, Al Kuruŋ beleŋ Abraham hitte biŋa tiyyiŋ mere gobe gahade: “Dama kura imoyerter nalu kirtiŋ hi goyenter gab sopte mulgaŋ heŋ ge hitte wayen. Goyenterbe berge Sarabe diriŋ al

diriŋ kura kawaŋ kiryeŋ,” yitiŋ hi.

¹⁰ Goyenbe go muŋ po moŋ. Aisak berem Rebeka urmiŋ waraŋ gote naniŋbe uŋkureŋ Aisak po. Aisak gobe neŋ Israel mar kuruŋ gate asininiŋ.

¹¹⁻¹² Goyenbe Aisak urmiŋ waraŋ kalpaŋ goyen forok yeŋ miŋmoŋdebe Al Kuruŋ beleŋ Rebeka goyen, “Itiŋbe kuliŋde meteŋ al hiyyeŋ,” inyiŋ. Go mere gobe diriŋ irawa go kawaŋ heŋ mata igiŋ daw ma buluŋ daw goyen tike yeneŋya ma gwaha yiriŋ. Al Kuruŋ beleŋ bikkeŋ dufaymiŋ kiryeŋ go po gama irde kuliŋ go basiŋa iryeŋ. Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ gwaha iryeŋ gobe yeŋbe alyen mata keneŋbe basiŋa ma yirde hiyen, dufaymiŋde igiŋ nurd yunenbe basiŋa yirde hiyen goyen dikala dirde hi.

¹³ Niŋgeb mata goke Al Kuruŋyen asanđe gahade katinj hi:

“Nebe Yekop goyen bubulkuŋne wor po yeŋ nurde uneŋ hime. Munaŋ Isobe gwahade ma nurd uneŋ hime,” yitiŋ. *Malakai*

1:2-3

¹⁴ Niŋgeb daha yetek? Al Kuruŋ beleŋ go tiyyiŋ goke teŋ yeŋbe mata huwak ma tiyyiŋ yetek? Epte moŋ!

¹⁵ Al Kuruŋ beleŋ matamij goke teŋ Mose gaha inyiŋ: “Dufayner al kura buniŋen ire yeŋbe gwaha po ireŋ.”

Irde al kura igiŋ ire yeŋbe gwaha po ireŋ,” yitiŋ hi. *Yumulgaŋ 33:19*

¹⁶ Niŋgeb Al Kuruŋ yiŋgen po gab ganuŋ al kura buniŋen ire yeŋbe gwaha iryeŋ. Munan al beleŋ dufaymiŋde Al Kuruŋ beleŋ basiŋa nirwoŋ yeŋ nuryeŋ, irde mata igiŋ teŋ himeke gab gwaha niryeŋ yeŋ kurut yeŋ hiyen gore epte ma Al Kuruŋ beleŋ buniŋen iryeŋ.

¹⁷ Al Kuruŋbe matamiŋ gwahade geb, Isip naŋa doyaŋ al kuruŋ Fero gobe meremiŋ pel ird ird niŋ basiŋa irdeb gaha inyiŋ: “Ge hittebe sanjiŋne turŋuŋ yan wor po goyen kawan forok irmeke al megen hike kwa kuruŋ gore nurdeb ne niŋ nurnayiŋ yeŋ dufay kerdeb gogo ge gayen doyaŋ al kuruŋ girmiriŋ,” inyiŋ.

¹⁸ Niŋgeb Al Kuruŋbe dufaymiŋde al kura buniŋen ire yeŋbe buniŋen iryeŋ. Irde al kura meremiŋ pel ird ird niŋ tonanj tareŋ ire yeŋbe gwahade po iryeŋ.

¹⁹ Be, Al Kuruŋbe gwahade hi goke al kura dufaymiŋ soŋ hekeb, “Al Kuruŋ beleŋ neŋ gayen mata gwaha gwaha teŋ hinayıŋ yeŋ yiŋgenđe dufay po gama irde basiŋa dirtiŋ kenem daha mat dufaymiŋ waltek? Epte moŋ! Niŋgeb mata buluŋ teŋ hityen gobe nindiken ma forok yirde hityen gega, daniŋ Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋniŋ ge merem yan dirde hiyen? Gobe igiŋ

moŋ,” yeŋ haŋyen.

²⁰ Goyenpoga deŋbe al da-hade geb, gwaha yeŋ han? Neŋ al megen niŋ gare Al Kuruŋ beleŋ dufaymiŋ gama irde daha kura diryen goyen goke epte ma, “Danin gahade diraŋ?” intek. Mata gobe det kura al kura beleŋ iryen gore tigiri teŋbe iryen al goyen, “Danin gahade niraŋ?” ma inyen go gwahade goyen.

²¹ Be, kuwe yase yird yird albe woŋa teŋ kuwe yase gwahade yireŋ yeŋ nurdeb dufaymiŋ go po gama irde yiryen. Kuwe yase kura meteŋ kuruŋ uneŋ unenyen ireŋ yeŋbe gwahade po iryen. Munaŋ kuwe yase kura meteŋ mali untek goyen ire yeŋbe igin ala iryen.

²² Niŋgeb Al Kuruŋ wor mata gwahade goyen po teŋ hiyen. Yeŋbe mata buluŋ mar goyen beararmiŋ kawan po kennayin, irde tareŋmiŋ wor keneŋ bebak tinayıŋ yeŋ nurde gwamuŋ yure yeŋbe igin gwamuŋ yuryen. Gega yeŋbe bemeŋ ma gwaha yirde ulyanđe doyaŋ heŋ heŋ niŋ piŋeŋ ma irde hiyen. Gobe dufaymiŋ po gama irde gwaha teŋ hi geb, al kura beleŋ goke epte ma innayin.

²³ Munaŋ al kura Al Kuruŋyen bunineŋ dufay bana po haŋ mar goyen kurabe neŋ gago. Neŋbe Al Kuruŋyen saŋiŋ turŋun yaŋ wor po goyen kennayin yeŋ bikken gitik diryin geb,

tareŋmiŋ turŋun yaŋ goyen neŋ gayen dikala direŋ yeŋ nurde hin hin. Goyenbe al kura beleŋ epte ma, “Danin yeŋ po gwaha yirde hi?” innayin.

²⁴ Nenbe Al Kuruŋ beleŋ hoy diryin gega, al miŋ unctione mat po ma hoy diryin. Neŋ kurabe Yuda mar, kurabe al miŋ hoyan Yuda mar moŋ gayen hoy diryin.

²⁵ Al Kuruŋ beleŋ gwaha diryin goke mere basaŋ almiŋ kura Hosea beleŋ Al Kuruŋyen mere gahade kayyiŋ:

“Ne beleŋ alya bereya nere ma hinhan goyen yadeb ‘Nere alya bereya,’ yineŋ.

Irde al miŋ hoyan goyen bubulkuŋne wor po yeŋ ma nud yuneŋ hin hem goyen yadebe ‘Diriŋne yago, bubulkuŋne wor po’ yineŋ.” yitiŋ hi. *Hosea 2:23*

²⁶ Irdeb,

“Naŋa kurar kura Al Kuruŋ beleŋ, ‘Deŋbe nere alya bereya moŋ,’ yinyiŋde gor po kamebe,

‘Mel gabe Al Kuruŋ gwahader hitiŋ gote alya bereya’ yinyen,” yitiŋ hi. *Hosea 1:10*

²⁷ Be, Al Kuruŋyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ Israel mar niŋ gahade tareŋ po tagalyin:

“Israel marbe budam wor po, makaŋde niŋ saw-sawa yara.

Goyenpoga Al Kurun beleŋ al tumŋan ma yawaryen, al tapum munj po yawaryen.

28 Gobe Doyaŋ Al Kurun beleŋ alya bereya megen haŋ kurun goyen hitte mere tiyyin gote igeñ aran po forok iryeŋ geb gogo,” yitiŋ hi. *Aisaia 10:22-23*

29 Mere gobe Aisaia beleŋ asaŋmiŋ bana goŋ meheŋ beleŋbe gahade kayyiŋ goya turjande. Meremiŋbe gahade:

“Doyaŋ Al Kurun saŋimpiŋ kurun wor po beleŋ diriŋninj kura yubul ma teŋ tumŋan gwa-munj yuryiŋ manhan neŋbe Sodomya Gomoraya taunde niŋ mar yara hitewoŋ,” yitiŋ hi. *Aisaia 1:9*

Israel marbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ ma irde haŋ

30 Niŋgeb goke teŋ neŋbe gaha po yetek: al miŋ hoyan Yuda mar moŋ, mata huwak teŋ teŋ niŋ dufay ma heŋ hanj mar beleŋ Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ irdeb Al Kurun diliŋde al huwak hitin hanj.

31 Munanj Yuda marbe Mosesen sabare mata huwak niŋ yitiŋ goyen gama ird ird niŋ kurut yeŋ hanjen gega, Al Kurun diliŋde al huwak ma hitin hanj.

32 Goyenbe Israel mar gobe dahade niŋ al huwak ma hitin hanj? Mel gobe Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋeŋbe mata igeŋ teŋ gab al huwak hetek yeŋ nurde hanjen geb, gogo sonj haminj. Gobe al kura hora go ma keneŋbe kukuhuk urde takteŋ mayyeŋ go gwahade yara tiyaminj.

33 Goke teŋbe Al Kurunyen asaŋde gahade katinj hi:
“Ga kennanj.

Ne beleŋ Yerusalem taunde hora kura kerenj.

Irkeb albe kukuhuk yurde yakteŋ gasa yiryenj.

Irde hora kurun kura kerenj.
Irkeb albe gore yirkeb yakteŋ gasa yirke katenj buluŋ po henayinj.

Gega al kura yeŋ ge du-faymiŋ tareŋ irnayinj marbe epte ma me-myia hetek hinayinj,” yitiŋ hi. *Aisaia 8:14; 28:16*

10

¹ Be, kadne yago, ne bener gabe Israel mar goyen Al Kurun beleŋ yumulganji ti-wonj yeŋ nurdeb Al Kurun gusunjanj irde himyen.

² Mel gobe Al Kurun niŋ meteŋ titek wor po nurde hanjen gobe fudinde yeŋ igeŋ tagaleŋ. Gega go teŋ hanjen gobe Al Kurunbe gwahade yeŋ keŋkela ma bebak teŋya gwaha teŋ hanjen.

³ Mel gobe Al Kurun dilinde al huwak hej hej belej gobe Al Kurun hitte mat watıŋ goyen ma nurdeb yinjeŋde sanjinde al huwak hiniŋ yen kurut yen hanjen. Niŋgeb al huwak hej hej belej fudinde goyen gama ma irde hanjen.

⁴ Goyenbe al kura Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ iryenbe Al Kurun belej al huwak inyen. Niŋgeb goke teŋbe Yesu Kristu belej Moseyen saba goyen pasi kiryoŋ.

⁵ Be, Mosebe sabamiŋ gama irde al huwak hej hej goke gahade kayyiŋ: "Al kura sabamiŋ gama irde hiyen albe saba gore po tareŋ irke hiyen," yitiŋ hi.

⁶ Gega Yesu niŋ dufaymiŋ sanjirde Al Kurun dilinde huwak hitiŋ marbe gaha yen hinayıŋ: "(Yesu Kristube bikkeŋ megen gar katyiŋ gega, go ma nurdeb Yesu teŋ megen gar kateŋ kateŋ niŋ yen hejbe) dindikeŋ uliŋ, 'Ganuŋ belej Al Kurunyen gasunde hurkuyen?' ma yenayıŋ.

⁷ Irde (Yesu Kristube bikkeŋ kamyiŋde mat huwaryiŋ gega, go ma nurdeb al kamtiŋ gasunde mat Yesu go teŋ waŋ waŋ ge yen hejbe) dindikeŋ uliŋ, 'Ganuŋ al belej al kamtiŋde gasunde kurkuyen?' ma yenayıŋ," yitiŋ hi.

⁸ Mere gote minjbe gahade: "Al Kurun dilinde huwak hej hej mere gobe gisaw inor ma hi. Ketaltiŋde hi,

mohonjtinde hi, irde bitiŋ bana hi." Mere gobe dufaytiŋ tareŋ ird ird mere, neŋ belej tagalde tukun hiyten gogo.

⁹ Niŋgeb mere go yitiŋ gwahade po, al kura biŋde mat wor po Al Kurun belej Yesu go kamtiŋde mat isaŋ hiriŋ goyen fudinde yen dufaymiŋ tareŋ iryen, irde yinjeŋ mohonđe wor po, "Yesube Doyaŋ Al Kurun," yiyyenbe Al Kurun belej al go tumulgaŋ tiyyen.

¹⁰ Fudinde, al kura Yesu niŋ binde mat dufaymiŋ sanjirke Al Kurun belej al huwak inyen. Irde dufaymiŋ tareŋ irtiŋ goyen mohonđe mat kawan po tagalkeb Al Kurun belej tumulgaŋ tiyyen.

¹¹ Goke teŋbe Al Kurunyen asaŋdebe, "Al kura yen ge dufaymiŋ tareŋ irtiŋ marbe epte ma yen ge memya hetek hinayıŋ," yitiŋ hi.

¹²⁻¹³ Niŋgeb yitiŋ gwahade po, Yuda mar ma al miŋ hoyan Yuda mar moŋ goyen tumjaŋ ala Al Kurun belej gwaha yiryeŋ. "Al kura gore Doyaŋ Al Kurun belej faraŋ duri yen hoy irnayıŋ marbe tumjaŋ yumulgaŋ tiyyen," yiriŋ geb, yenjbe al kura faraŋ niŋ hoy irnayıŋ mar tumjaŋ gote Doyaŋ Al Kurun hiyyen. Irde go mar goyen guram yirde sanjir wor po yirde hiyen.

¹⁴ Goyenbe al kura Doyaŋ Al Kurun niŋ dufaymiŋ tareŋ ma iryenbe daha mat hoy

iryen? Irde yende mere momojmij kura muñ ma nurntin kenem daha mat yen ge dufaymiñ tareñ iryen? Irde yen ge al kura beleñ ma tagalkeb daha mat nuryen? Epte monj.

¹⁵ Irde mere goyen tagal tagal niñ hulyañ ma yirnayinþe ganuñ mar beleñ daha mat mere goyen tagalnayinþ? Hubu wor po. Goke tenþe gahade Al Kurunyen asanþe katiñ hi: "Al kura kuñ Al Kurunyen mere igin goyen tagalde hiyen al gobe Al Kurun beleñ igin wor po kinyen," yitiñ.

¹⁶ Goyenpoga Yuda marbe tumjañ ma Yesu niñ yitiñ mere igin goyen nurde dufaymiñ sanjñ iramiñ. Kura po ga gwaha tiyamiñ. Niñgeb goke tenþe Aisaia beleñ, "Doyañ Al Kurun, mere tagalde hiteke ganuñ al beleñ fudinde yen nurde dufaymiñ tareñ irnayinþ? Hubu wor po," yiriñ.

¹⁷ Niñgeb al kura Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ ire yenþe meremiñ wa nurde gab dufaymiñ sanjñ iryen. Goyenbe mere igin goyen daha mat nuryen? Gobe al kura beleñ Yesu Kristuyen mere goyen tagalke gab nuryen.

¹⁸ Goyenbe gusuñañ kura dire? Israel marbe mere igin goyen ma nuramiñ? Moñ, nuramiñ. Niñgeb goke tenþe Al Kurunyen asanþe gahade katiñ hi:

"Sabaminþe megeñ kurun

gare nurde tukutin ala tiyyiñ.

Irde meremiñþe naþa kurun gayen kuñ pasi hiriñ," yitiñ. *Tikiñ 19:4*

¹⁹ Be, sopte gusuñañ kura dire? Israel mar gobe mere gote miñ bebak ma tiyamiñ? Moñ, bebak tiyamiñ. Gega mere goyen harhok unamiñ. Niñgeb goke Al Kurun beleñ yiriñ goyen bikkenj Mose beleñ gahade kaiyinþ:

"Nebe alya bereya nere yitiñ moñ goyen yawareñ. Irkeb go yeneñþe bitinþe igin ma nurnayinþ.

Irde merene bebak ma titiñ mar goyen yawareñ. Irkeb goke bitiñ ar yiyyenþ," yitiñ hi. *Saba 32:21*

²⁰ Irde Aisaia beleñ Al Kurunyen mere tagal tagal niñ kafura ma heþbe Al Kurunyen mere goyen kawan po gaha yiriñ:

"Nebe al kura ne niñ ma naþkeneñ hitiñ mar beleñ nenamiñ.

Irde ne niñ gusuñañ ma heñ hitiñ mar hitte nigen kawan hemekeneñ nenamiñ," yitiñ hi. *Aisaia 65:1*

²¹ Goyenpoga Israel mar niñ tenþe gaha yiriñ:

"Wampot mat wanj wanj wawuñ hihi gayen merene gama ma irde tonaj sanjñ wor po hen hanj mar goyen ne hitte wawoñ yen hanne yak irtinþe

hime," yitin hi. *Aisaia 65:2*

11

Al Kurun beleñ Israel mar buniñen yiryin

¹ Be, Israel marte matabe gwahade geb, Al Kurun beleñ alya bereyamiñ goyen pel yiryin? Moñ, gwaha ma yiryin! Nigen wor Israel mar al, irde Abrahamyen asem, irde Benyaminyen* miñjde niñ al.

² Fudinde, Al Kurunbe Israel mar goyen forok ma yekeya basiñä yiryin geb, alya bereyamiñ go ma pel yiryin. Be, denþe Al Kurunyen asanđe Al Kurunyen mere basañ al Elaia beleñ Israel mar niñ igin ma nurde Al kurun gusunjan iryin gote baranminjbe bitiñ sir ma yen hiyen gogo.

³ Be, Elaia beleñ Al Kurun gaha inyiñ: "Doyan Al Kurun, mere basañ margebe gasa yirke kamañ. Irde ge galak girde hanjen altabe pir yirde pasi hañ. Ne muñ po gab gago hime gega, ne wor mununniñ teñ hañ," inyiñ.

⁴ Irkeb Al Kurun beleñ da-hade wol hiriñ? Yen beleñ gahade wol hiriñ: "Nebe nigen ge Israel mar 7,000 basiñä yirmiriñ hañ. Niñgeb mel gobe det toneñ kura Bal inen hanjen goyen ma dolon irde hañ," inyiñ.

⁵ Niñgeb gayenter gayen wor Israel mar bana al kura Al Kurun beleñ buniñen

yirde igin igin yirde basiñä yirtiñ mar kura hañ.

⁶ Mel gobe Al Kurun beleñ buniñen yirde igin igin yirtiñ geb, basiñä yiryin. Mel gote mata igin goke ma basiñä yiryin. Munaj matamiñ igin goke Al Kurun beleñ buniñen yirde igin igin yiryin manhan yen beleñ buniñen yirde igin igin yiryin gobe miñ miñmoñ hewoñ.

⁷ Niñgeb Israel mar niñ daha yetek? Mel gobe Al Kurun diliñde al huwak heñ heñ ge kurut wor po yen hinhan. Goyenpoga gwahade ma hamiñ. Alya bereya Al Kurun beleñ yumulgañ tiye yen basiñä yirtiñ mar gore muñ po gab Al Kurun diliñde al huwak hamiñ. Munaj budam kurun gobe biñ tareñ wor po irde Al Kurunyen mere pel iramiñ.

⁸ Matamiñ gwahade goke Al Kurunyen asanđe gahade katip hi:

"Al Kurun beleñ mel gote du-faymiñ mala tiyyin."

Irkeb gayenter diliñde Al Kurunyen mere keneñ han gega, bebak ma teñ han.

Irde kirmiñde Al Kurunyen mere nurde han gega, wukkek ma nurde han," yitiñ hi. *Saba 29:4; Aisaia 29:10*

⁹ Irde Dewit beleñ gaha yiriñ: "Dula matamiñ gore po Yukun buluñde

* **11:1:** Benyaminbe Yekop urmin weñ 12 bana goñ funanþe gogo.

yukukeb
hewoŋ.

Irdeb yakteŋ gasa yirwoŋ.

Mata buluŋmiŋ gote mu-
ruŋgembe gogo teŋ
hinayıŋ.

¹⁰ Go mar goyen diliŋ tit-
miŋ heŋbe epte ma
naŋkenwoŋ.

Irde hugiŋeŋ kanduk kuruŋ
bana heŋ pukiŋ wer-
wer po heŋ hiwoŋ,” yi-
tin hi. *Tikiŋ*

69:22-23

¹¹ Be, Israel mar gwahade
haŋ goke gusuŋaŋ kura di-
reŋ. Israel mar yakteŋ gasa
yiryeŋ yitiŋ goyenbe fudinde
gwaha yirke hugiŋeŋ buluŋ
po heŋbe sopte igiŋ hetek
ma henayıŋ? Moŋ! Israel
mar gote mata buluŋ niŋ
teŋbe Al Kuruŋ beleŋ al miŋ
hoyaŋ Yuda mar moŋ goyen
yumulgaŋ tiyyiŋ. Gogab Is-
rael mar beleŋ go yeneŋbe,
“Daniŋ geb neŋbe gwahade
ma hite?” yeŋ biŋ huwarke
yenurde gogo Al Ku-
ruŋ beleŋ gwaha yiryeŋ.

¹² Be, Israel mar beleŋ
mata buluŋ tiyamiŋ goke
teŋ Al Kuruŋ beleŋ al miŋ
hoyaŋ megen haŋ kuruŋ
goyen igiŋ igiŋ wor po yiryeŋ.
Irde Israel mar beleŋ Al
Kuruŋyen mere gama ird ird
niŋ soŋ hamiŋ goke teŋbe
al miŋ hoyaŋ Yuda mar
moŋ goyen igiŋ igiŋ wor
po yiryeŋ. Ningeb Israel
mar tumŋaŋ Al Kuruŋ hitte
mulgaŋ henayıŋbe Al Kuruŋ
beleŋ daha tiyyeŋ? Yeŋbe
amaŋeŋ wor po nurdeb al

buluŋ

igiŋ igiŋ yiryeŋ gobe kuruŋ
wor po, haŋkapyä igiŋ igiŋ
yiryeŋ gote folek wor po
yiryeŋ!

¹³ Be, deŋ al miŋ hoyan
Yuda mar moŋ goyen mere
kura direŋ tihim. Nebe
Al Kuruŋ beleŋ al miŋ
hoyaŋ Yuda mar moŋ hitte
kuŋ merene tagalde hayin
ninenbe meteŋ go nuntiŋ
geb, meteŋne goke turuŋ
turuŋ titek hime.

¹⁴ Gwaha teŋ himekeb
nigen al Israel mar goyen
neneŋbe, “Daniŋ neŋbe
gwahade ma hite?” yeŋ biŋ
huwarke mel goyen kura
Yesu nurd unkeb Al Kuruŋ
beleŋ yumulgaŋ tiwoŋ yeŋ
nurde gwaha teŋ himyen.

¹⁵ Israel mar beleŋ Al
Kuruŋyen mere pel iraminj
geb, Al Kuruŋ beleŋ mel
go harhok yunenbe al miŋ
hoyaŋ Yuda mar moŋ goyen
awalik yiryeŋ. Gega Israel
mar gore Al Kuruŋ niŋ biŋ
mulgaŋ hekeb Al Kuruŋ
beleŋ yumulgaŋ teŋ daha
yiryeŋ? Igiŋ wor po yiryeŋ.
Go tinayiŋ gobe al kamtiŋde
mat huwartiŋ yara tinayiŋ.

¹⁶ Mata gwahade forok
yiyyeŋ gobe beret kura Al
Kuruŋ unniŋ yeŋ kaŋbe
ubala teŋ parwek dirŋeŋ
muŋ kura Al Kuruŋ galak
irnayıŋ gobe beret kuruŋ
goyen wor tumŋaŋ Al Ku-
ruŋyen hiyyeŋ go gwahade
goyen. Irde he kura goyen
filgininbe Al Kuruŋ beleŋ
wukkek iryenbe he gote
haniŋya piginja kuruŋ

goyen wor wukkek henayin
go gwahade goyen.

¹⁷ Be, olip he yase gote haniŋ kura walde yemeydeb olip he duwi kurate haniŋ tenbe waltinđe gore tur irke he duwi gote haniňbe he yase gote haniŋ hiriň. Irde olip yase filginiŋ beleň fe tulun teň hi goyen olip duwi haniŋ gor tur irtiň goyen wor fimiň goyen tulun teň gergeň hiriň. Be, olip duwi haniŋ gobe deň al miň hoyan Yuda mar moň gogo. Munan olip yase haniŋ gobe Israel mar. Niňgeb Israel mar Al Kurun harhok unamiň gote gasuňbe deň beleň tamiň.

¹⁸ Niňgeb dindiken ge turuň turuň teň he yase gote haniŋ waltinđ Israel mar goyen det dirneň yeň ma nurde yuneň hinayin. Deňbe dulinj po tur dirtiň hanj. Deň beleň olip yase gote filginiň[†] goyen tareň ma irde hanj. Gwahade yarabe filginiň gore gab deň goyen sanjiň dirde hi.

¹⁹ Goyenpoga deň beleň huwardeb, "Gwaha, goyenbe olip yase gote haniŋ Israel marbe baň yeň kattinj yara geb, neň gare gasuňmin titinj go," yeň hanj.

²⁰ Be, gobe fudinde gega, mel gobe Yesu niň dufaymin tareň ma yirkeb gogo walde yimiyyin. Munan deňbe yeň ge dufaytiň tareň irtiňde matbe gogo gasuňmin tamiň. Deň wor Al Kurun beleň Israel mar pel yiryin gwahade

goyen diryeň geb, dindiken ge turuň turuň ma teň kafura heň ga hinayin.

²¹ Al Kurun beleň he yase gote haniŋ wor po goyen yeň ge dufaymin sanjiň ma yirkeb walde yimiyyin. Niňgeb deň olip duwi haniŋ dulinj dawaň gor tur dirtiň goyen Al Kurun niň dufaytiň tareň ma yirnayiňbe walde demey demeymiňbe meteňeň moň geb, dindigen ge turuň turuň ma teň kafura heň ga hinayin.

²² Niňgeb Al Kurunbe igin igin po ma diryen, buluň dirtek goke manaj nurde ga hinayin. Yeňbe al kura meremiň gama ma irde hinayin marbe buluň yiryen. Munan deň yeň ge dufaytiň tareň irtiň marbe igin igin diryen. Munan gwahade ma tinayiňbe deň wor walde dimiyyen.

²³ Be, Israel mar Al Kurun beleň bikken walde yimiyyin goyen yeň ge dufaymin sanjiň ma yird yird mata goyen tubul tinayiňbe Al Kurun beleň yadeb olip hemiňde sopte tur yiryen. Al Kurunbe gwaha yird yird tareň miňyan geb, igin gwaha yiryen.

²⁴ Deňbe olip duwi haniŋ yara gega, Al Kurun beleň olip yasere gor tur dirkeb he gote haniňde geren haminj. Niňgeb Israel mar olip yase gote haniŋ wor po goyen gasuňende sopte tur ird

[†] **11:18:** Olip yase filginiňbe Israel marte hakwaminj Abraham, Aisakyabe Yekopya niň yitinj.

irdbe meteñej moñ wor po. Arañej po tur iryen.

Al Kuruñbe al tumñañ buniñej yirde hiyen

²⁵ Be, kadne yago, mere kura banare niñ goyen deñbe keñkela bebak tiwoñ yeñ nurde hime. Gogab dufaytin wukkek yeñ dindiken ge turuñ turuñ ma teñ hinayıñ. Be, merebe gahade: Israel mar beñen biñ tareñ irde Al Kuruñyen mere pel irde han gobe hugineñ ge moñ. Go teñ han gobe al miñ hoyan Yuda mar moñ goyen Al Kuruñ beñen dufaymiñde gwahade wanayıñ yeñ nuryiñ goyen wañ ep heke gab bada heñ Al Kuruñ niñ biñ mulgañ henayıñ.

²⁶ Irkeb Al Kuruñ beñen Israel mar goyen tumñañ yu-mulgañ tiyyen. Niñgeb goke teñbe Al Kuruñyen asañde gahade katiñ hi:

“Yumulgañ teñ teñ Albe
Yerusalem[‡] mat forok
iyiyeñ.

Yeñ beñen Yekopyen miñde
niñ marte mata buluñ
goyen yad siñä yiryen.

²⁷ Goya goyenbe mata bu-luñmiñ halde yuneñ.
Gabe mel go hitte biñä
timiriñ go goyen,” yi-tin hi. *Aisaia 59:20-21;*
27:9

²⁸ Be, gayenter gayen Israel mar gobe Yesu niñ yitiñ mere igin goyen pel irde han geb, mere igin gobe deñ al miñ hoyan Yuda mar moñ hitte kukeb gogo nurde han.

Mata gobe deñ ge teñ forok yitiñ geb, gogo Israel mar gore Al Kuruñ asogo irde han. Gega Israel marbe asem weñ Abraham, Aisakyabe Yekopya goke teñbe Al Kuruñ beleñ basiñä yiryiñ geb, gayenter wor Israel mar goyen bubulkunje wor po yeñ nurd yuneñ hi.

²⁹ Al Kuruñbe alya bereya nigen yeñ basiñä yirde gu-ram yirde sanjñ yiryenbe go ma sopte tareñmiñ tumulgañ tiyyen geb, gogo Israel mar niñ amañej nurde hiyen.

³⁰ Munaj deñ al miñ hoyan Yuda mar moñbe bikkeñ Al Kuruñyen mere gama ma irde hinhan gega, Israel mar gore meremiñ gama ma irkeb gayenter Al Kuruñyen buniñej dufaybe deñ hitte hi.

³¹ Niñgeb Israel mar Al Kuruñyen mere gama ma irde han goyen wor Al Kuruñbe deñ Yuda mar moñ goyen buniñej diryiñ gwahade goyen po yiryen.

³² Al Kuruñ beñen alya bereya buniñej yirde igin igin ma yiryenbe epte ma mata buluñ bana mat siñare katnayıñ goyen yikala yireñ yeñbe nurtiñde po alya bereya tumñañ yubul tike meremiñ pel irtiñde po hinhan.

³³ Fudinde, Al Kuruñyen buniñej dufayya dufay wukkekmiñyabe kuruñ wor po. Yeñbe det kuraj ma wor po amu heñ hiyen. Niñgeb ganuñ al beñen dufay kerde

[‡] 11:26: Kurabe Saion.

hiyen goyen gwahade gwahade yen tagalnayin? Irde ganuŋ al beleŋ matamiŋbe gwahade yen bebak tinayin? Hubu wor po!

³⁴ Niŋgeb goke teŋbe Al Kurunyen asanđe gahade katin hi:

“Ganuŋ beleŋ Doyaŋ Al Kurunyen dufay keneŋ bebak tiyyen? Epte moŋ.

Ganuŋ beleŋ dufay igin kura unyen? Epte moŋ,” yitin hi. *Aisaia 40:13*

³⁵ Irde,

“Ganuŋ beleŋ Al Kuruŋ det kura untıŋ geb, gote wolmiŋen untek hi? Hubu wor po,” yitin hi. *Yop 41:11*

³⁶ Fudinde, det kuruŋ gabe Al Kuruŋ hitte mat po watiŋ, irde yen beleŋ po yiryin. Irde det kuruŋ gabe yen beleŋ po gab pasi kiryeŋ. Niŋgeb yen po ga hugiŋen deňem turŋuŋ yan irde hitek! Fudinde wor po.

12

Yesuyen alya bereyat mata gergeŋ

¹ Niŋgeb, kadne yago, Al Kuruŋ beleŋ neŋ gayen buniŋen wor po dirde hiyen geb, mere tareŋ po direŋ tihim: megen heŋya dindikeŋ goyen det kura Al Kuruŋ galak irtıŋ yara Al Kuruŋ unnayin. Gwaha irniŋ yenbe dindikeŋ goyen Al Kuruŋ diliŋde wukkek, yen beleŋ amaneŋ nurtek mat po mata teŋ hinayin. Mata gwahade teŋ

hinayin gobe Holi Spirityen saŋinđe Al Kuruŋ doloŋ ird ird matabe gogo teŋ hinayin.

² Irde megen niŋ marte mata go ma gama irde hinayin. Gwaha titŋeŋbe duſaytiŋ gergen igin po yirde matatiŋ hoyan teŋ hinayin. Gwaha irde gab Al Kurunyen duſay goyen keneŋ bebak teŋ hinayin. Al Kurunyen duſayde det damiŋbe igin, mata dahadebe Al Kuruŋ beleŋ amaneŋ nurde hiyen, irde mata damiŋbe Al Kuruŋ diliŋde buluŋ miŋmoŋ goyen yenerŋ kerkeča bebak teŋ hinayin.

³ Be, Al Kuruŋ beleŋ buniŋen nirde igin igin nirde meteŋmiŋ nuntiŋ geb, deŋ haŋ kuruŋ goyen mere kura direŋ tihim. Merebe gahade: deŋ bana goyen al kura yinjeŋbe al gwahade moŋ gega, nebe al gwahade yen yinjeŋ ge turuŋ turuŋ ma teŋ hiyen. Gwaha titŋeŋbe Al Kuruŋ niŋ duſaytiŋ tareŋ ird ird goyen bitiŋ bana kirtiŋ gobe dahade, kuruŋ ma dirŋeŋ goyen kerkeča duſay heŋ bebak teŋ gab deŋ duŋkureŋ duŋkureŋbe dahade haŋ goyen nurde hinayin.

⁴ Gobe neŋ kuruŋ gabe ul-niniŋ pigin manaq, irde ul-niniŋdebe det kurayen kurayen goyen gor haŋ geb, gago dineŋ hime. Be, det gobe meteŋ uŋkureŋ po ma teŋ haŋ, hoyan hoyan teŋ haŋ.

⁵ Niŋgeb gwahade goyen

po, neŋbe budam wor po gega, Yesu Kristuya heŋbe Yesuyen uliŋ pigiŋ po hitin hite. Irde neŋ duŋkurenj duŋkurenjbe Yesuyen alya bereya hoyan hoyan goyen faran yurd yurd niŋ hite.

⁶ Goke teŋbe neŋ kuruŋ gabe Al Kuruŋ beleŋ buniŋen dirde igiŋ igiŋ dirdeb Holi Spirityen tareŋ forok ird ird mata kurayen kurayen goyen nende gigen duntiŋ hite. Gwahade duntiŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ neŋ duŋkurenj duŋkurenj damiŋ duneŋ yeŋ dufaymiŋ kirtinj goyen po gama irde duneŋ hiyen. Niŋgeb al kura Al Kurunyen mere basaŋ heŋ tagal tagal mata miŋyan kenem Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurde hitiŋ gobe kuruŋ ma dirŋenj goyen keneŋ bebak teŋ gab meteŋbe goyen tuŋande po meteŋ teŋ hiyen.

⁷ Al kura al hoyan faran yurd yurd sanjŋ titiŋ kenem go tareŋ titiŋ goyen gama irde al faran yurde hiyen. Munanj al saba yird yird tareŋ titiŋ kenem yeŋ wor gwahade po, saba yirde hiyen.

⁸ Be, al kura al hoyan kanduk yenke sanjŋ yird yird tareŋ titiŋ kenem gwahade po teŋ hiyen. Munanj al kura al hoyan det yuneŋ yuneŋ tareŋ titiŋ kenem wilakŋen nurdeya det al yuneŋ hiyen. Irde al kura doyan al heŋ heŋ tareŋ titiŋ kenem al gobe yul ma yeŋbe al hoyan kenkelə doyan yirde hiyen. Irde

al kura al hoyan buniŋen yird yird sanjŋ titiŋ kenem al gobe amanj dufay hende gwaha teŋ hiyen.

Kadtij ge amaneŋ nurd yunenj hinayinj

⁹ Be, deŋbe al hoyan niŋ amaneŋ nurd yunenjabe bitiŋde mat fudinde wor po gwaha teŋ hinayinj. Irde mata buluŋbe harhoktiŋ yuneŋ, mata igiŋbe tareŋ po yanarde hinayinj.

¹⁰ Kadtiŋya kadom amaneŋ nurd gunenj teŋ eke merere po hinayinj. Irde dindikenj turuŋ yirtiŋenjbe kadtiŋ yago wa turuŋ yirde hinayinj.

¹¹ Be, Al Kurunyen meteŋ teŋ teŋ niŋ piŋenj ma heŋ hinayinj. Tareŋ po heŋbe bitiŋ bana mat wor po Al Kurunyen meteŋ teŋ hinayinj.

¹² Irde Al Kuruŋ beleŋ igiŋ diryen yeŋ goke doyan heŋya amaneŋ po nurde hinayinj. Kanduk bana heŋya be Al Kuruŋ beleŋ kanduk go pasi iryenj yeŋ doyan heŋ heŋ niŋ piŋenj ma heŋ hinayinj. Irde hugineŋ Al Kuruŋ mere irde hinayinj.

¹³ Be, Al Kurunyen alya bereya kura det kuraŋ amu heŋ hike yeneŋbe dettiŋ kura yuneŋ hinayinj. Irde al hoyan yatiŋde wakeb gargar yirde hinayinj.

¹⁴ Be, al kura buluŋ buluŋ dirde hinayinj mar goyen Al Kurunyen tareŋde guram yirde sanjŋ yirde hinayinj. Sopte dineŋ hime. Al goyen

guram yirde tareŋ yirde hinayin, karan ma yurde hinayin.

¹⁵ Irde alya bereya amanenj nurde hikeb deŋ wor yeŋ nurnayin gwahade goyen po amanenj nurde hinayin. Irde alya bereya eseŋ hikeb deŋ wor yeŋ nurnayin gwahade goyen po nurde eseŋ hinayin.

¹⁶ Dindiken uliŋbe awalikde hinayin. Irde dindiken ge turuŋ turuŋ ma teŋbe al mali deŋem moŋ mar goya awalik heŋ heŋ niŋ amanenj nurde hinayin. Irde, "Neŋbe dufay wukken epte hite," yeŋ ma nurde hinayin.

¹⁷ Be, al kura beleŋ buluŋ buluŋ dirkeb wol hihim yeŋ buluŋ ma irde hinayin. Al tumŋaŋ diliŋde mata igin po teŋ teŋ niŋ keŋkela heŋ ga hinayin.

¹⁸ Irde bitiŋ kamke al hoyanya tumŋaŋ awalikde heŋ heŋ belŋeŋ kura hike kenem gwahade heŋ heŋ ge kurut wor po yeŋ hinayin.

¹⁹ Kadne yago, al kura beleŋ buluŋ dirkeb wol ma heŋ hinayin. Gwaha titŋeŋbe Al Kurun haninde kerde hinayin. Irkeb yeŋ beleŋ gab al goke bearar teŋ muruŋgem buluŋ unyeŋ. Al Kurunyen asanđe Doyaŋ Al Kurun beleŋ, "Buluŋ diraŋ mar goyen wol heŋ heŋ gobe nere meteŋ. Ne beleŋ gab matamiŋ gote muruŋgem yuneŋ," yiriŋ geb, gago dineŋ hime.

²⁰ Niŋgeb Al Kurun beleŋ,

"Asogoge kura biŋge kamke yeneŋbe biŋge yuneŋ hayin. Fe niŋ yirkeb fe yuneŋ hayin. Gwaha teŋ hayin goyen geneŋbe mel gobe memya niŋ yumu henayin. Gobe kak kulum bok yeŋ hitiŋ yade al go tonaj hende yerayin go gwahade goyen," yitiŋ geb, wol ma heŋ mata igin gwahade po teŋ hinayin.

²¹ Mata buluŋ beleŋ fole dirtek ma hinayin. Gwahade hitŋeŋbe mata igin po teŋ hinayin. Irkeb goreb mata buluŋ fole irde hiyen.

13

Doyaŋ mar karkuwanj palap yirde hinayin

¹ Be, gabmanbe Al Kurun beleŋ kerdeb alya bereya doyaŋ yird yird saŋŋi untinj geb, deŋ kuruŋ gobe doyaŋ martiŋde yufukde heŋ meremiŋ gama irde hinayin.

² Munaj doyaŋ marte mere pel irde haŋ mar gobe yeŋ goyen po ma asogo yirde haŋ. Gobe Al Kurun, gabman goyen kerde tareŋ untinj al goyen asogo irde haŋ. Niŋgeb gwaha teŋ haŋ marbe yiŋeŋ kanduk yawarnayin.

³ Doyaŋ marbe mata igin teŋ haŋ mar goyen buluŋ yirtek ma nurdeb mata buluŋ teŋ haŋ mar go po gab buluŋ yird yird niŋ nurde haŋyen geb, gogo doyaŋ marte mere nurde hinayin dineŋ hime. Deŋbe doyaŋ martiŋ beleŋ buluŋ dird dird niŋ kafura heŋ haŋ kenem

mata huwak po teñ hinayin. Irkeb turuñ dirde hinayin.

⁴ Mel gobe keperd keperdtiñ iginj ird ird niñ Al Kuruñ beleñ meteñ yuntiñ geb, gogo mata huwak teñ hikeb turuñ dirde hinayin. Gega doyan mar gobe mata buluñ gote murunjem duneñ duneñ tareñ miñyan geb, mata buluñ tinayiñbe mel goke kafura henayin. Mel gobe Al Kuruñ beleñ mata buluñ teñ hañ mar goyen beararmin yikala yird yird meteñ yuntiñ geb, mata buluñ mar goyen murunjem buluñ yuneñ hanjen.

⁵ Niñgeb goke teñbe doyan martinđe mere gama irde hinayin. Go teñ hinayin gobe doyan martin beleñ buluñ dird dird niñ kafura heñya po ga ma teñ hinayin. Mata iginj teñ teñ dufay gama ird ird niñ bitiñde wukken wor po nurdeya ga teñ hinayin.

⁶ Niñgeb goke teñbe teks wor yerde hinayin. Doyan marbe alya bereya doyan yird yird meteñ yuntiñ geb, teks go yadebe gore po alya bereya farañ yurde hanjen.

⁷ Niñgeb deñ tumjanj da kura gabman haninđe kertek gobe kerde hinayin. Tek kurayen kurayen yertek hañ kenem yerde hinayin. Munanj kafura yirtek marbe kafura yirde hinayin. Irde palap yirtek yeneñbe palap yirde hinayin.

Kadtin ge amanenj nurde yuneñ hinayin

⁸ Be, al kura hitte kuñ det kura niñ gusuñañ irde yawartiñ kenem aranenj po wol heñ hinayin. Irkeb gog po hubu hiyyen. Goyen-poga wol heke hubu ma hetek det kurabe kadtin ge amanenj nurd yuneñ yuneñ mata gogo geb, hugineñ gwahade po teñ hinayin. Al kura kadom ge amanenj nurde uneñ hi al gobe Moseyen saba kuruñ gote miñ goyen gama irde pasi irde hiyen geb, gogo kadtin ge amanenj nurde yuneñ hinayin dineñ hime.

⁹ Moseyen sabarebe, "Al berem yañ beleñ bere hoyan ma duwan irde hiyen. Bere wor gwahade po teñ hinayin. Irde al ma gasa yirke kamde hinayin, kawe ma teñ hinayin, kadtin igin hike keneñbe daniñ nebe gwahade moñ yeñ ma nurde hinayin," yitiñ. Irde saba go banabe mere sañj hoyan mananj hañ. Goyenbe saba bana mere tareñ hañ kuruñ gote miñ wor pobe mere unķureñ gago po: "Gigen ge amanenj nurde hayen gwahade goyen po, al hoyan niñ mananj gwahade po nurde yuneñ hayin," yitiñ go goyen.

¹⁰ Al kura kadom ge amanenj nurd yuneñ hiyen al gobe epte ma kadom buluñ yiryeñ. Goke teñbe al kura kadom ge amanenj nurd unyeñ al gobe Moseyen saba kuruñ goyen gama ird pasi hiyyen yihiim gago.

Nalu funaŋbe binde heŋ hi

¹¹ Be, deŋ gayenterbe da nalore haŋ goyen nurde haŋ geb, gago mata igin gwahade teŋ hinayin dinhem. Haŋkapyɑ deŋ beleŋ Yesu Kristu niŋ dufaytiŋ tareŋ iramiŋ goyenter mat wan waŋ gayenterbe yeŋ beleŋ dumulgaŋ tiyyen nalu funaŋ goyen binde wor po heŋ hi. Niŋgeb dufaytiŋde firtiŋ yara haŋ goyen bitiŋ bak yetek nalu gobe bikkeŋ binde hihi geb, huwarnaj.

¹² Mata buluŋ gobe wawun kidoma yara goyen hubu heweŋ tiya. Irkeb naŋa fay urde wuk yewerŋ tiya geb, kidoma bana niŋ mata buluŋ gobe yubul po teŋbe Al Kurunyen mata hulsi yara goyen tanarde hinayin. Gobe fulenjare niŋ amil ain beleŋ po irtiŋ goyen hor titiŋ yara teŋ hinayin.

¹³ Niŋgeb farende haŋ marte mata igin po teŋ hinayin. Irde dula mata po teŋ teŋ mata, fe nene kukuwa heŋ heŋ mata, leplep mata, kari buluŋ buluŋ teŋ teŋ mata, irde ard ard matayabe kadom igin mat hike goke biŋ ar yen yen mataya goyen ma po teŋ hinayin.

¹⁴ Gwaha titneŋbe Doyan Al Kurun Yesu Kristuya heŋ yen beleŋ mata igin teŋ hiyen gwahade po teŋ hinayin. Irde megen niŋ dufay buluŋ go gama irde ultiŋde aman heŋ heŋ niŋ ma nurde hinayin.

14*Kadtinje mata niŋ mali ma tagalde hinayiŋ*

¹ Be, deŋ haŋ bana goyen al kura dufaymiŋ Al Kurun niŋ saŋiŋ irtiŋ goyen tareŋ wor po ma hike yenenbe goke ma nurde awalik yirde hinayin. Irde dufaymiŋ kura goke mel goya kadom mohonđe ma teŋ hinayin.

² Al kurabe Al Kurun niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ goyen kurun geb, det kurun gabe igin ala netek yeŋ nurde hanjen. Goyenpoga al kurabe Al Kurun niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ goyen hako po haŋ geb, paŋiŋ po gab igin nen hitek yeŋ hanjen.

³ Niŋgeb al kura det kurun gabe igin nene hitek yeŋ hinayin mar beleŋ paŋiŋ po nene hinayin mar goyen, “Dufaytiŋbe tareŋ mon,” yeŋ yeneŋ tagal yuneŋbe al goyen go ma yenhet yenhet ma yirde hinayin. Irde paŋiŋ po nene hinayin mar beleŋ det kurun gayen igin ala nene hinayin mar goyen, “Deŋbe buluŋ teŋ haŋ,” yineŋ merer ma yirde hinayin. Mel gobe tumŋaŋ Al Kurun beleŋ bikkeŋ igin ala yintiŋ haŋ geb, gago dineŋ hime.

⁴ Deŋbe al ganunyen tarende al hoyanje meteŋ mar tagal yuneŋ haŋ? Mata gobe buluŋ wor po! Niŋgeb meteŋ mar gobe Doyan Almiŋ beleŋ gab mel gote mata yenenbe igin ma buluŋ

yinyen. Doyaŋ Al Kuruŋbe mel go igin sanj̄ yiryeŋ geb, tareŋ po huwarnayin.

⁵ Gwahade goyen po, al kurabe nalu kura po gab nalu keŋkelak, Al Kuruŋyen nalu yeŋ nurde hanjen. Goyenbe al kurabe nalu tumjaŋ igin ala tunjande po yeŋ nurde hanjen. Goyenbe goyen goke kadom mohonje ma teŋ hinayin. Nalu kuraj dahade kura nurde hinayin gobe yinjeŋ biŋde po hiyen.

⁶ Fudinde, nalu kura po gab nalu keŋkelak Al Kuruŋyen nalu yeŋ nurde hanjen marbe Doyaŋ Al Kuruŋ turuŋ ird ird niŋ gwaha teŋ hanjen. Irde al kura det kuruŋ gab igin netek ala yeŋ hanjen mar wor biŋge goke Al Kuruŋ igin nurd uneŋ gab nene hanjen geb, go mata gore Al Kuruŋ turuŋ irde hanjen. Irde al kura det kura kutja irde hanjen marbe go teŋ hanjen goreb Al Kuruŋ turuŋ irde det kutja irtiŋ goke Al Kuruŋ igin nurd uneŋ hanjen.

⁷ Neŋ kuruŋ gayen hitek ma kamtek wet kuruŋ gobe nindikeŋ ge ma hitek, Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ teŋ hitek geb, gogo teŋ hityen.

⁸ Niŋgeb dilniniŋ gergeŋ hitek gabe Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ po teŋbe hitek. Irde kamtek wor yeŋ ge po teŋ kamtek. Niŋgeb dilniniŋ gergeŋ hitek wet ma kamtek wet kuruŋ goyen tumjaŋ neŋbe Al Kuruŋyen alya bereya po geb.

⁹ Be, goyen goke teŋbe al kamtiŋya diliŋ gergeŋ hanja kuruŋ gote Doyaŋ Al Kuruŋ hewen yeŋbe Yesu Kristu gogo megen gar kateŋ kamde sopte huwaryin.

¹⁰ Niŋgeb denbe danij geb kadtinje mata yeneŋ goke merer yirde hanj? Irde danij geb kadtinj goyen al tareŋ miŋmoŋ yeŋ yeneŋ tagal yunenje al goyen ma yenhet yenhet yirde hanj? Neŋbe tumjaŋ Al Kuruŋ diliŋde merere huwartek geb, gwaha ma teŋ hinayin.

¹¹ Neŋ tumjaŋ Al Kuruŋ diliŋde merere huwartek goke Al Kuruŋyen asanđe gahade katinj hi:

“Doyaŋ Al Kuruŋbe gaha yeŋ hi:
‘Fudinde wor po nebe gwahader himyen.

Megen niŋ mar tumjaŋ ne hitte waŋ dokolhoŋ yuguluŋ tinayin.

Alya bereya tumjaŋ, “Gebe Al Kuruŋ,” ninayin,’” yitiŋ hi.

Aisaiia 45:23
¹² Goke teŋbe yitiŋ gwahade po, neŋ kuruŋ gabe nende gi-gen mataniniŋ Al Kuruŋ momoŋ irniŋ.

¹³ Niŋgeb, kadniniŋde mata yenen goke ma tagalde hitek yeŋ dufay sanj̄ po kertek. Irdeb mata gwaha titeke al kadtinj dufaymiŋ buluŋ heke mata buluŋde katnak yeŋbe mata gwahade ma titek yeŋ dufay tareŋ po kerde ga mata teŋ hinayin.

¹⁴ Nebe Doyaŋ Al Kuruŋ Yesuya har geb, dufaynerbe

det kuruŋ gayenbe tumŋaŋ
Al Kuruŋ diliŋde tikiŋ
miŋmoŋ yeŋ nurde hime.
Goyenpoga al kura beleŋ
det kurabe Al Kuruŋ diliŋde
tikiŋ miŋyaŋ yeŋ nurde haŋ
kenem yeŋ hitte po ga det
gobe tikiŋ miŋyaŋ hiyyen.

¹⁵ Niŋgeb deŋ beleŋ binje
kuruŋ gabe Al Kuruŋ diliŋde
igin ala po yeŋ nurde
nene hinayin. Gega kadtiŋ
kura gwahade ma nurde
hiyen gore denenbe binje
kandukŋenj nurde hiyenbe
mata gobe kadtiŋ ge amanenj
nurd yuneŋ yuneŋ mata
goyen gama ma irdeb gogo
teŋ hinayin. Niŋgeb binje
kura nenayin goke tenbe
kadtiŋ kura Yesu Kristu yeŋ
ge teŋ kamyin gote dufaymin
bulun ma irnayin.

¹⁶ Irde dufaytinde mata
kurabe igin yeŋ nurde
hinayin gega, al kura mata
gobe igin moŋ yeŋ nurde
hike keneŋbe mata go ma teŋ
hinayin.

¹⁷ Al Kuruŋ beleŋ alya
bereya doyaŋ yird yird
bana gonbe binjeya feya
nen nen mata gobe det
kuruŋ moŋ geb, gago dinenj
hime. Munaŋ dawet kuruŋ
wor pobe Al Kuruŋ diliŋde
huwak heŋ heŋ mataya
biŋ kamke igin heŋ heŋ
matayabe Holi Spiritya heŋ
aman heŋ heŋ mataya go
goyen.

¹⁸ Fudinde, al kura mata
gwaha mat Yesu Kristu niŋ
meten teŋ hiyenbe matamij
goke Al Kuruŋ beleŋ amanenj

nurde hiyen, irde al hoyan
wor al gote meten goke turuŋ
irde hinayin.

¹⁹ Niŋgeb neŋbe bininiŋ
kamke heŋ heŋ mataya
kadom tareŋ gird gird
mataya goke kurut wor po
yeŋ hitek.

²⁰ Munaŋ dula matatiŋ ge
teŋ Al Kuruŋ meten buluŋ
ma irde hinayin. Binjebi
tumŋaŋ Al Kuruŋ diliŋde
wukkek geb, netek igin ala.
Goyenpoga al kadniniŋ kura
binje goyen ma nene hitiŋ
neteke denenbe dufaymin
buluŋ heke mata buluŋde
katyen go gab buluŋbe gogo
titiek.

²¹ Niŋgeb kadtiŋ kura
matatiŋ keneŋbe mata bu
luŋde katnak yeŋbe dapŋa
wet ma wain wet kura
goyen go ma nene hinayin.
Matatiŋ hoyan kura gwaha
yirtek haŋ kenem goyen
wor gwaha ma teŋ hinayin.
Gwaha teŋ hinayin gobe Al
Kuruŋ diliŋde mata igin geb,
gago dinenj hime.

²² Dufaytinde binje ma
wain ma mata kura goke
igin ala yeŋ nurde hinayin
kenem dufaytin goyen denya
Al Kuruŋ hitte po hiyen.
Al kura mata kura igin yeŋ
nurde teŋ hiyen irde goke
mata buluŋ tihim yeŋ binje
buluŋenj ma nurde hiyen al
gobe Al Kuruŋ beleŋ guram
irde sanjŋ iryeŋ.

²³ Gega al kura binje kura
Al Kuruŋ diliŋde wukkek
moŋ yeŋ nurde kama heŋ
heŋ ga niyyenbe gobe yinjen
uliŋde merem yan hiyyen.

Gobe dufayminde mata gwahadebe igin moj yej tarej wor po ma irtin geb, dufay budam forok yitiinde mat niyyen geb, gogo yingen ulinde merem yan hiyyen. Ningeb al kura mata kura igin ma bulun goyen kenkelə bebak ma teñbe goke dufaymiñ tarej ma irdeya mata goyen tiyyenbe mata bulun minyan hiyyen.

15

Kadtin ge nurdeya ga mata teñ hinayin

¹ Be, denya neyা Al Kurun nin dufayniniñ sanj irtin goyen kuruñ hitiñ marbe kadniniñ dufaymiñ tarej wor po ma hitiñ gore mata kura soñ hekeb faraq yurde hitek. Irde nindiken aman hetek belnej po ma gama irde hitek.

² Nej duñkuren duñkuren kuruñ gayen tumjan kadniniñ igin hej hej ge nurdeb yej aman hetek irde tarej hetek mata goyen po teñ hitek.

³ Yesu Kristu wor yingen amanen hej hej ge ma nurde hin hin. Gwaha titjenbe Al Kurunyen asanje, "Al Kurun, al belej nanyañ girde hanj gobe ge ma girde hanj, ne nirde hanj," yitin hi.

⁴ Mere gobe nej gayen saba direj yej bikken wor po Al Kurunyen asanje katin. Gobe nej belej mere go nurdeb kanduk yenej mukku ma teñ goya goya

sanj po hen kame Al Kurun belej igin diryen yej goke doyañ hej hinayin yej gogo katin.

⁵ Ningeb deñ goyen kanduk yenej mukku ma teñ goya goya sanj po hen huward huward tarej goyen dunej hiyen al Al Kurun gore guram dirkeb dindiken ulij dufay uñkuren po hen awalikde po hiwoj yej nurde hime. Go mata gobe Yesu Kristuyen alya bereya belej titek mata yej nurde hime.

⁶ Gogab dufaytiña meretiňa uñkuren po yirdeb Doyañ Al Kurunniñ Yesu Kristuyen Naniñ, Al Kurun deñem turjuñ yan irde hinayin.

⁷ Ningeb Yesu Kristu belej deñ goyen igin dinyiñ gwhade goyen po, Al Kurun deñem turjuñ yan ird ird niñ teñbe dindiken ulij kadom igin genen teñ hinayin.

⁸ Yesu Kristube Al Kurun belej hakot Yuda marte hakwamiñ yago hitte biñä tiyyiñ goyen fudinde kawan forok yeke Yuda mar belej kenej bebak teñ teñ niñbe gogo Yuda mar gote meteñ al hej megen gar katyiñ geb, gago kadom igin nurd gunen teñ hinayin dinej hime.

⁹ Be, Yesu megen gar katyiñ gobe al miñ hoyan Yuda mar moj belej kenejbe Al Kurun belej buniñeñ yirde hiyen goke deñem turjuñ yan irde hinayin yejbe gogo megen gar

katyinj. Niñgeb goke teñbe Dewit beleñ Al Kuruñyen asanđe tikiñ kura gahade kayyiñ:

“Niñgeb ne gayen al miñ hoyan Yuda mar moñ kahal bana heñ turuñ girde heñ.

Deñge isan heñ heñ ge tikiñ heweñ,” yitiñ hi. *Tikiñ 18:49*

¹⁰ Irde kurabe:

“Al miñ hoyan Yuda mar moñ, deñbe alya bereyaminj Yuda marya aman henayn,” yitiñ hi. *Saba 32:43*

¹¹ Be, mere hoyanþe gahade:

“Deñ al miñ hoyan Yuda mar moñbe tumñañ Doyan Al Kuruñ turuñ irde hinayinj.

Deñ alya bereya megen han tumñañ turuñ irde tikiñ henayinj,” yitiñ hi. *Tikiñ 11:1*

¹² Irde Aisaia beleñ gahade kayyiñ:

“Yesiyen* miñde niñ al kura forok yiyyen.

Yen beleñ al miñ hoyan Yuda mar moñ doyan yireñ yen wayyen.

Irkeb mel gobe yen beleñ wan iginj yird yird niñ doyan heñ hinayinj,” yitiñ hi. *Aisaia 11:10*

¹³ Be, Al Kuruñbe deñ iginj dird dird goke doyan heñ heñ tareñ duntinj. Niñgeb deñ beleñ yen ge hekken nurde hike Al Kuruñ beleñ

goke amañ dufay kuruñ wor po dunwoñ, irde bitiñ yisikamke iginj hiwoñ yen gusuñaj irde hime. Gogab Holi Spirityen sanjinde Al Kuruñ beleñ kame iginj diryeñ goke doyan heñ heñ matatiñ gobe tareñ wor po hiyyenj.

Pol beleñ asan ga kayyiñ gote miñ momoñ yiryij

¹⁴ Be, kadne yago, nebe fudinde wor po deñ goyen mata iginj kuruñ teñ hañyen, irde Al Kuruñyen mere nurd pasi hitiñ hañ, irde epte dindiken uliñ kadom saba gird teñ hitek han yen nurde hime.

¹⁵ Gega asan ga kan heñyabe saba kura goke bitiñ bak yen yen ge kayhem. Irde Al Kuruñ beleñ bunineñ nirde iginj iginj nirde hiyen geb, merene gake deñ beleñ dahade nurd nunnayinj yen kafura ma heñya kawan po kayhem.

¹⁶ Fudinde, Al Kuruñ beleñ bunineñ nirde iginj iginj niryenj geb, al miñ hoyan Yuda mar moñ hitte kuñ metenj teñ hiyenj yen Yesu Kristuyen metenj al niryinj. Niñgeb nebe Al Kuruñyen mere iginj Yesu niñ yitiñ goyen tagalde tukunþbe Al Kuruñ doloñ ird ird mata doyan al pris yara hen al miñ hoyan Yuda mar moñ goke metenj teñ himyen. Gogab al miñ hoyan Yuda mar moñ gobe Holi Spirit beleñ wukkek wor po yirke

* **15:12:** Yesibe Israel marte doyan al kuruñ Dewit naniñ.

Al Kuruŋ galak irke aman hetek det yara henayinj.

¹⁷ Niŋgeb nebe Yesu Kristuya heŋbe Al Kuruŋ niŋ meten teŋ himyen goke nigenj ge turŋuŋ yan nurde hime.

¹⁸ Gega nebe det hoyan kura goke mali mere titek ma nirde hi. Yesu Kristu beleŋ meten titiŋ goke po tagalde heŋ. Nebe yen beleŋ hulyaŋ nirke kuŋ al miŋ hoyan Yuda mar moŋ goyen Al Kuruŋ hitte yukumeke meremiŋ gama irde hinhan. Meten go teŋ hinhem yabe Al Kuruŋyen merere saba yirde mataner mat Al Kuruŋ yikala yirde hinhem.

¹⁹ Irde Holi Spirityen tareŋde mata tiŋen turŋuŋ yan wor po kurayen kurayen forok yirde hinhem. Irkeb mel gobe mata goyen yenerŋbe Al Kuruŋ hitte waŋ hinhan. Niŋgeb nebe gwahade po Yesu Kristu niŋ yitiŋ mere igiŋ goyen Yerusalem mat miŋ urde tukuŋ tukuŋ Ilirkum naŋa bana tagalde tukuŋ pasi himiriŋ.

²⁰ Nebe naŋa kura Yesu Kristuyen mere momoŋ ma nurde hitiŋ bana goŋ kuŋ mere igiŋ goyen hugiŋen tagalde hitek nirde hiyen. Gogab al kura beleŋ bikkenj kuŋ meten teŋ Yesuyen alya bereya forok yirtiŋde gor sopte naŋa tiŋende meten titiŋ yara ma tiyer.

²¹ Go teŋ himyen gobe Al Kuruŋyen asanđe katiŋ gwahade po teŋ himyen. Mere

gobe gahade:

"Al kura yende mere momoŋ ma nurtiŋ mar beleŋ kennayinj."

Al kura yende mere ma nurtiŋ mar beleŋ nurde bebak tinayinj," yitiŋ hi. *Aisaia 52:15*

Rom kuŋ kuŋ niŋ yiriŋ

²² Be, yitiŋ gwahade po nebe meremiŋ ma kutiŋ naŋa bana gaŋ meten budam forok yen hanjen geb, gago deŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ metenjen nirde hiyen.

²³ Gega naŋa gayen bana tiyuŋ kura ne kuŋ meten titek kuram moŋ, irde dama budam deŋ dentek wor po nirde hiyen geb,

²⁴ Spein naŋare kuŋ heŋyabe deŋ hitte forok yen denen gab kweŋ yen nurde hime. Beleŋ goyan gore kuŋ heŋyabe deŋ hitte kuŋbe deňya muŋ kura heŋ aman heŋ gab dubul teŋ kweŋ. Irkeb ne gayen Spein naŋare kuŋ kuŋ niŋ faraŋ nurwoŋ yen nurde hime.

²⁵ Munaj gayamuŋ gayenbe Yerusalem niŋ Al Kuruŋyen alya bereya goke teŋ meten tiyen yen gor kweŋ tihim.

²⁶ Masedonia naŋaya Akaia naŋaya bana niŋ Yesuyen alya bereya beleŋ Yerusalem niŋ Al Kuruŋyen alya bereya haŋ bana goŋ det niŋ amu heŋ haŋ mar goyen faraŋ yurd yurd niŋ amaneŋ nurdeb hora yeraŋ geb, gago hora goyen yade Yerusalem kweŋ tihim.

²⁷ Mel gobe faraŋ yurd yurd niŋ amaŋen nuraŋ. Goyenbe fudinde gwaha yirtek po faraŋ yurde hanj. Al Kurunyen gasuŋde niŋ det Yuda mar beleŋ titiŋ goyen al miŋ hoyaq Yuda mar moŋ wor yeŋ hitte mat gab yawaramiŋ geb, goyen wolmiŋen megen niŋ samuŋ beleŋ faraŋ yurtek hanj geb, gogo faraŋ yuranj.

²⁸ Niŋgeb mel gore hulyan niraj gayen pasi ireŋ. Irde Yerusalem mar goyen hora ga tumŋaj teke yeneŋbe gor mat Spein beleŋ kweŋ. Kuŋ beleŋbe deŋ hitte forok yewenj.

²⁹ Ne deŋ hitte kumeket Yesu Kristu beleŋ deňya neya tumŋaj guram dirde sanjŋ wor po diryen yeŋ nurde hime.

³⁰ Be, kadne yago, nebe Al Kurunyen meteŋ teŋ henja meteŋ goke Al Kurun gusuŋaj irde himyen. Niŋgeb deŋ wor neya dufay uŋkureŋ po irde hugiŋen tareŋ po Al Kurun gusuŋaj irde hitek yeŋbe gago Doyaŋ Al Kurunniŋ Yesu Kristuyen tareŋ hende huwarde gusuŋaj dirde hime. Holi Spirityen sanjŋde ne niŋ amanen nurde hanj geb, gago gusuŋaj dirde hime.

³¹ Gusuŋaj irde henja be ne gayen Yudia naŋare niŋ mar kura Yesuyen mere gama ma irde hanj mar gore buluŋ nirtek belŋeŋmiŋ goyen Al Kurun beleŋ pet teŋ teŋ niŋ gusuŋaj irde hinayin. Irde Yerusalem

niŋ Al Kurunyen alya bereya faraŋ yurd yurd niŋ nurde kuŋ meteŋ teŋ heŋ goyen mel gore igiŋ nurnayin yeŋ gusuŋaj irde hinayin.

³² Gogab Al Kurunyen dufay kenem deŋ hitte aman dufay hende kweŋ, irde deňya neya tumŋaj sopte tareŋ hetek.

³³ Al biŋ yisikamke igiŋ heŋ heŋ al Al Kurun beleŋ deŋ kurun goya tumŋaj hinayin. Fudinde wor po.

16

Kadom niŋ yiriŋ

¹ Be, nebe Fibi niŋ momoŋ direŋ tihim. Yeŋbe Senkria taunde niŋ Yesuyen alya bereya sios niŋ meteŋ teŋ hiyen. Yeŋbe Al Kurun diliŋde nende hayniniŋ wor po yara hitinj.

² Be, bere gayen kukeb Doyaŋ Al Kurun niŋ teŋbe gargar irnayin. Mata gobe Al Kurunyen alya bereya beleŋ titek mata geb, gwaha irnayin. Irde faraŋ niŋ nurde hikeb deŋ beleŋ faraŋ urde hinayin. Yeŋbe al budam faraŋ yurde hiyen. Ne manan faraŋ nurde hiyen geb, gago dineŋ hime.

³ Prisilaya Akwilaya niŋ dufay heŋ himyen goke ire uŋya goyen momoŋ yirnayin. Ire uŋya gobe meteŋ kadne, Yesu Kristu niŋ meteŋ teŋ haryen.

⁴ Ire uŋya gobe ne faraŋ nurye yeŋbe kamde kamde

niŋ ma nurde hinaryum. Ne po moŋ Yesuyen alya bereya hitiŋ al miŋ hoyan Yuda mar moŋ wor tumjaŋ ire unyat meteŋ goke igiŋ wor po nurde hityen.

⁵ Yesu Kristuyen alya bereya sios, ire unya gote yare gabu irde hanjen mar goke wor dufay heŋ himyen geb, goke momoŋ yirnayin.

Irde kadne wor po Epainetus manaj gwahade po innayin. Yeŋbe Esia naŋa^{*} bana goŋ yeŋ wa Yesu nurd unyin.

⁶ Maria wor gwahade po, ne beleŋ yeŋ ge dufay heŋ hime goyen innayin. Yeŋbe deŋ ge teŋ meteŋ tarenj wor po teŋ hiyen.

⁷ Irde nere miŋde niŋ al irawa Andronikusya Yuni-asya goke dufay heŋ himyen goke momoŋ yirnayin. Irem gobe neya tumjaŋ koyare hinhet. Yeŋbe Yesu Kristuyen mere basaŋ mar aposel buda kura bana niŋ yeŋ nurd yuneŋ hanjen. Yeŋ wa Yesu nurd unke gab kame ne wor Yesu nurd unmiriŋ.

⁸ Irde Ampiliatus niŋ wor dufay heŋ himyen

geb, momoŋ irnayin. Yeŋbe Doyaŋ Al Kurunyen diriŋ yeŋ nurdeb yeŋ ge amaneŋ nurd uneŋ himyen.

⁹ Be, Urbanusbe Yesu Kristu niŋ meteŋ teŋ hiyen. Yeŋbe meteŋ kadniniŋ wor po. Stakis wor gwahade po, yeŋ ge amaneŋ wor po nurd uneŋ himyen geb, ne beleŋ yeŋ ge dufay heŋ himyen goyen momoŋ yirnayin.

¹⁰ Irde Ampeles wor ne beleŋ yeŋ ge dufay heŋ himyen goyen momoŋ irnayin. Yeŋbe Yesu Kristu gama irde heŋya kanduk yenen hin-hin gega, bada ma hiriŋ goke Yesu beleŋ nigen al wor pobe gago yeŋ kinyin.

Irde Aristobulusyen yare haŋ mar goke wor dufay heŋ himyen geb, goke momoŋ yirnayin.

¹¹ Nere miŋde niŋ al kura Herodion niŋ dufay heŋ himyen goyen momoŋ irnayin.

Irde Narsisusyen yare haŋ mar niŋ dufay heŋ himyen goyen momoŋ yirnayin. Mel gobe Doyaŋ Al Kurunya haŋ.

* **16:5:** Esia naŋa gobe gayenter niŋ Esia naŋa kurun goke ma yitiŋ. Gayenterbe Turki ineŋ hanjen.

12 Irde Trifinaya Tri-fosaya niŋ dufay heŋ himyen goyen momoŋ yirnayıŋ. Bere irawa gobe Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ meteŋ sanŋ wor po teŋ haryen.

Kadne wor po Persis niŋ dufay heŋ himyen goyen wor momoŋ irnayıŋ. Yeŋ manaŋ Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ meteŋ tareŋ wor po teŋ hanyen bere kurabe gogo.

13 Irde Rufusya miliŋya niŋ dufay heŋ himyen goyen momoŋ yirnayıŋ. Rufusbe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ basiŋa iryin. Miliŋbe mamne yara hitin.

14 Irde Asinkiritusya Flegonya Hermesya Patorobasya Her-masyabe kadom weŋ mel goya haŋ mar tumŋaŋ goke dufay heŋ himyen goyen momoŋ yirnayıŋ.

15 Irde Filologus, Yulia, Nereus, irde Nereus hayminya, Olimpas, irde Al Kurunyen alya bereya mel goya haŋ mar goyen tumŋaŋ ne beleŋ yeŋ ge dufay heŋ himyen goyen momoŋ yirnayıŋ.

16 Denbe kadom pere gird teŋ hinayıŋ. Mata gobe Al Kuruŋ

diliŋde wukkek dinyen. Gar niŋ Yesu Kristuyen alya bereya beleŋ tumŋaŋ deŋ ge du-fay heŋ haŋ goyen momoŋ yirayin ninaŋ geb, gago momoŋ dirde hime.

Saba funaŋ

17 Be, kadne yago, dufaytiŋ buluŋ irde deŋ bana bipti forok irtek al niŋ keŋkela heŋ ga hinayıŋ. Irde al kura saba hoyan dirde deŋ saba nuramiŋ goyen gama ird ird belŋen pet teŋ duntek al goke wor keŋkela heŋ ga hinayıŋ. Al gwahade gobe yilwa po yirde hinayıŋ.

18 Go mar gobe Doyaŋ Al Kurunniŋ Yesu Kristu niŋ ma meteŋ teŋ haŋ. Yŋgeŋ ge po nurde mata gogo teŋ hanyen geb, gago dineŋ hime. Go mar gobe al kura mel gote mere goyen buluŋ yeŋ bebak titek moŋ mar goyen hapek yanŋ nurde fudinde yetek mat po usi mere yirde haŋ.

19 Be, deŋ beleŋ Al Ku-runyen mere gama irde haŋ gote mere momoŋtiŋbe al tumŋaŋ nud pasi heŋ haŋ geb goke amanęŋ wor po nurde hime. Goyenpoga deŋ goyen mata igiŋ teŋ henęa keŋkela dufay heŋ ga teŋ hi-nayıŋ. Irde mata buluŋbe mata buluŋ teŋ teŋ dufay miŋmoŋ wor po hinayıŋ yeŋ gago mere tareŋ po dirde hime.

²⁰ Be, al biŋ yisikamde hiyen al Al Kuruŋ beleŋ heŋ ga moŋ Satan gote sanŋiŋ teŋ siŋa irke deŋ beleŋ ufurka tinayıŋ.

Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu beleŋ deŋ goyen buniŋen dirde igin igin dirde hiwoŋ yen gusuŋaŋ irde hime.

²¹ Be, meteŋ kadne Timoti beleŋ deŋ ge dufay heŋ hiyen goyen momoŋ yirayin ninkeb gago momoŋ dirde hime. Nere miŋde niŋ al Lusius, Yesonyabe Sosipaterya wor gwahade po.

²² (Be, nebe Tertius. Pol beleŋ ninke asan gago kaŋ hime. Niŋgeb ne wor Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ teŋ deŋ ge dufay heŋ hime gake bebak dirde hime.)

²³⁻²⁴ Be, Gaius beleŋ deŋ ge dufay heŋ hi goke bebak dirde hime. Yeŋ beleŋ ne Pol gayen gargar nirde hiyen. Irde Yesu Kristuyen alya bereya sios gar niŋ wor yeŋ beleŋ faraŋ yurde hiyen.

Be, taun gate gabmanyen hora doyaŋ ird ird marte doyaŋ al Erastusya kadniniŋ Kwartusya wor deŋ ge dufay heŋ haryen goke momoŋ dirde hime.

²⁵ Be, deŋ hitte kuŋ Yesu niŋ yitiŋ mere igin goyen tagalde kuŋ himekeya deŋ goyen igin tareŋ dirtek albe Al Kuruŋ gog po. Niŋgeb Al Kuruŋ goyen deŋem turŋuŋ yan irtek. Mere igin gobe damam damam banare hin hin geb, al beleŋ epte ma bebak titek hin hin.

²⁶ Gega Al Kuruŋ gwahader hitiŋ gore mere basaŋ marmin yinke asanđde kayamiŋ goyen gayenterbe miŋ kawan forok yitiŋ haŋ. Irkeb al miŋ kurayen kurayen tumŋaŋ Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde meremiŋ gama irde haŋ.

²⁷ Niŋgeb Al Kuruŋ, yen po ga dufaymiŋ wukkek goyen Yesu Kristu faraŋ durkeb hugiŋen deŋem turŋuŋ yan irde hitek! Fudinde wor po.

1 Korin Korin niŋ Yesuyen alya bereya hitte Pol beleŋ hanjkapyɑ asəŋ kayyin̩

1 Ne Polbe Al Kuruŋ beleŋ dufayminde po Yesu Kristuyen mere basaŋ al aposel hiyyen̩ yeŋ hoy niryin̩. Niŋgeb meteŋ kadninin̩ Sostenesya neya beleŋ

2 deŋ Korin taunde niŋ Yesu Kristuyen alya bereya sios Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ dirde hi goya Doyaŋ Al Kurunjninin̩ Yesu Kristu dolon irde haŋ mar megen hike kwa kurun̩ goya goyen goke asaŋ gago kaŋ har. Deŋ Korin niŋ siosbe Yesu Kristu niŋ dufaytiŋ sanjŋ irke Al Kuruŋ beleŋ yeŋ ge teŋ hoyan̩ mun̩ dapat dirtiŋ haŋ. Irde wukkeŋ wor po yireŋ yeŋ hoy dirtiŋyen̩ haŋ. Yesu Kristube yeŋ dolon irde haŋ mar megen hike kwa kurun̩ goya nenyat Doyaŋ Al Kuruŋ.

3 Niŋgeb Adoniniŋ Al Kurunyɑ Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristuya beleŋ buninjen̩ dirde igin̩ igin̩ dirde bitin̩ yisikamke igin̩ hiwoŋ yeŋ nurde har.

Pol beleŋ Korin niŋ Yesuyen alya bereya niŋ Al Kuruŋ igin̩ nurd unyiŋ

4 Be, denbe Yesu Kristuya haŋ geb, Al Kuruŋ beleŋ buninjen̩ dirde igin̩ igin̩ dirde hi. Niŋgeb goke teŋ huginjen̩

Al Kuruŋ igin̩ wor po nurd uneŋ himyen.

5-6 Al Kuruŋ igin̩ nurd uneŋ himyen gote miŋ kurabe gahade: neŋ beleŋ Yesu Kristu niŋ tagaltekeb mere go nурdeб bitinde tareŋ hitin̩ haŋ gwahade goyen po, deŋ goyen Yesu Kristuya hikeb mere teŋ teŋya saba fudinde bebak teŋ teŋya kurun̩ gobe igin̩ mat wor po titek po dirtiŋyen̩ haŋ.

7 Gwahade niŋgeb Doyaŋ Al Kurunjninin̩ Yesu Kristu sopte mulgaŋ heŋ wawoŋ wor po yeŋ nurde goke doyaŋ henya Holi Spirityen tareŋ kawan forok yeŋ yeŋ mata goyen tumŋaŋ yawartin̩ ala haŋ.

8 Deŋ gwahade gobe Al Kuruŋ beleŋ sanjŋ dirde hike kuŋ kuŋ nalu funaŋ forok yiyyen̩. Gogab nalu funaŋ Yesu Kristu waŋ waŋ goyen terbe ultiŋde merem moŋ hinayin̩.

9 Niŋgeb neŋ beleŋ Urmiŋ Doyaŋ Al Kurunjninin̩ Yesu Kristuya awalikde hinayin̩ yeŋ hoy diriyin̩ al Al Kurunjbe yeŋ ge hekkeŋ nurtek al hi.

*Yesuyen alya bereya bana
bipti forok yamiŋ*

10 Be, kadne yago, deŋ tumŋaŋ kadom mohonje teŋ teŋ mata ma teŋ hinayin̩. Mere teŋ hinayin̩ kurun̩ goyen banabe dufay uŋkureŋ po kerde mere teŋ hinayin̩ yeŋ gago Doyaŋ Al Kurunjninin̩ Yesu Kristuyen deňemde dineŋ hime. Moŋgo gwaha ma tinayin̩be deŋ

hanj bana goj kadom kilon gird teñ hikeb bipti forok yenayinj. Niñgeb bada heñ bitinjya dufaytiñja uñkurenj po kerde awalikde po hinayinj.

¹¹ Kadne yago, ne ga dinenj hime gabe al kura Kloeya hanjen mar kura gore wanje dindikeñ uliñ dufay budam yerde kadom mohonđe teñ hanjen goke momoñ niraj geb, gago dinenj hime.

¹² Deñ hanj bana goj niñ al kurabe, "Neñbe Polyen saba gama irde hite," yeñ hanj. Kurabe, "Apolosyen saba gama irde hite," yeñ hanj. Irde kuratinjbe, "Pitayen* saba gama irde hite," munanj kurabe, "Yesu Kristuyen saba gama irde hite," yeñ hanj.

¹³ Danij gwaha teñ hanj? Yesu Kristube walkaka irde hoyanj hoyanj irtinj geb, gogo teñ hanj? Ne Pol gare den ge teñ kuruse hende kammirinj? Irde ne Polyen tareñde baptais taminj? Monj, gwahade monj!

¹⁴ Deñ beleñ mata gwahade teñ hanj go nurdeb ne beleñ hanjkapyä Krispusya Gaiusya po baptais yirdeb deñ kurabe baptais ma dirmirinj goke Al Kurunj iginj wor po nurd unenj hime.

¹⁵ Niñgeb den beleñ epte ma, "Neñbe Polyen tareñde baptais titirinj," yenayinj.

¹⁶ Fudinde, Stefanasya yenjya hanjen mar goyen wor baptais yirmiriñ yeñ

nurde hime. Munanj al hoyanjbe gwaha yirmiriñ yeñ ma nurde hime.

¹⁷ Yesu Kristu beleñ nad nerke den hitte kumiriñ gobe al baptais yird yird niñ ma kumiriñ. Gwahade yarabe yeñ ge yitiñ mere iginj goyen tagal tagal ninj kumiriñ. Kunj tagalde henjabe mongo Yesu Kristu kuruse hende kamyinj gote sanjinjbe hubu hiyyenjek yenjbe megen niñ alyen dufay wukkek yeñ hanjen goyen ma gama irde tagalde hinhem.

Yesu Kristube Al Kurunyen tareñja dufay wukkekya miñyanj

¹⁸ Be, Yesu kuruse hende kamyinj gote merebe megen niñ alyen dufay gama irde kame kak alare kutek marbe kukuwannej nurde hanj. Goyenpoga neñ Al Kurunj beleñ dumulganj titinj marbe mere gobe mataninj gergeñ ird ird tareñ miñyanj yeñ nurde hite.

¹⁹ Kukuwannej nurde hanj mar gokeb Al Kurunyen asañde mere gahade katiñ hi:

"Al kura, 'Neñbe megen niñ dufay wukkekniniñ yan,' yeñ hanj marte dufay wukkek goyen gwamuñ yureñ."

Irde 'Keñkela bebak teñ sanjininj yan,' yeñ hanj marte bebak teñ teñ tareñ goyen teñ siña ireñ," yitiñ hi. *Aisaia 29:14*

* **1:12:** Deñem hoyanjbe Sifas.

20 Niñgeb megen niñ dufay wukkek miñyañ albe Al Kurun̄ diliñde meteñ igin̄ dahade teñ han̄? Saba teñ teñ marbe Al Kurun̄ diliñde meteñ igin̄ dahade teñ han̄? Irde gayenter dufay gergen̄ forok yirde al biñ yawarde han̄ marbe Al Kurun̄ diliñde meteñ igin̄ dahade teñ han̄? Hubu wor po! Al Kurun̄ beleñ megen niñ alyen dufay wukkek yeñ han̄yen goyen kukuwamñeñ wor po iryin̄.

21 Niñgeb megen niñ alyen dufay go gama irde han̄ marbe epte ma Al Kurun̄ nud untek yiryin̄ gobe Al Kurun̄ beleñ dufaymiñ wukkek kerde gogo gwahade yiryin̄. Irde mere tagaltekeb megen niñ al beleñ mere kukuwamñeñ yeñ han̄yen goyen al kura beleñ mereniniñ goyen nurde Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irnayıñ marbe yad yad niñ Al Kurun̄ beleñ aman̄eñ nurde dufay gogo kiryiñ.

22 Yuda marbe mata tinej̄ Al Kurun̄ beleñ po ga irtek goke po nañkenen̄ han̄. Grik marbe megen niñ alyen dufay wukkek goke po nañkenen̄ han̄.

23 Gega neñbe Yesu Kristu kuruse hende kamyiñ goke po tagalde hite. Goyenbe Yuda marbe Mesaiaabe gwa-hade mat ma kamyeñ yeñ nurde han̄yen geb, gwahade nurde han̄yen gore Yesu Kristu niñ yitiñ mere goyen bebak teñ teñ beljeñ pet tike mata bulunđe kateñ han̄.

Irde Yuda mar moj̄ al miñ hoyan̄be Yesu Kristu niñ yitiñ mere gobe kukuwamñeñ nurde han̄.

24 Goyenpoga al kura Al Kurun̄ beleñ basiñä yirtiñ marbe Yesu Kristu beleñ Al Kurunyen̄ sanjiña dufay wukkekya goyen kawan yiryin̄ yeñ nurde han̄. Yuda mar kura Al Kurun̄ beleñ basiñä yiryin̄ marbe gwahade nurde han̄. Al miñ hoyan̄ Yuda mar moj̄ goyen Al Kurun̄ beleñ basiñä yirtiñ mar wor gwahade po nurde han̄.

25 Megen niñ marbe Yesu kuruse hende kamyiñ gobe Al Kurunyen̄ dufay po gama irde gogo tiyyiñ mere goyen nurdeb Al Kurunyen̄ dufay gobe kukuwamñeñ yeñ nurde han̄. Gega Al Kurunyen̄ dufaybe alyen dufay gote folek geb, gogo Yesu kuruse hende kamde Al Kurunyen̄ dufay wukkek goyen kawan iryin̄. Megen niñ marbe Al Kurunyen̄ tareñbe kuruñ moj̄ geb Yesu kenej̄ unañ tike kuruse hende kamyiñ gogo yeñ nurde han̄. Gega Al Kurunyen̄ tareñbe alyen sanjiñ gote folek geb, gogo Yesu kuruse hende kamyiñ gega sopte isañ heñ tareñmiñ kawan iryin̄.

26 Be, kadne yago, hañkapyä Al Kurun̄ beleñ hoy ma diriyabé megen niñ marte diliñdeb dahade hinhan goke dufay henaj̄ ko. Deñ duñkureñ duñkureñ

po ga megen niŋ alyen dufay wukkek yeŋ haŋyen go miŋyāŋ hinhan. Irde deŋ bana gonjbe al deŋem yaŋbe budam ma hinhan. Doyan mar wor budam moŋ.

²⁷ Goyenpoga Al Kurunbe megen niŋ alyen dufay wukkek goyen goniniŋ yaŋ yeŋ haŋ mar memya henaŋ yeŋbe dufay go miŋmoŋ mar basiŋa yiryiŋ. Irde al tareŋniniŋ yaŋ yeŋ haŋ mar memya henaŋ yeŋbe sanjŋ miŋmoŋ mar basiŋa yiryiŋ.

²⁸ Irde megen niŋ mar beleŋ al kura gogo yeŋ ma yeneŋ hanjen irde al deŋem moŋ yineŋ hanjen mar goyen Al Kurun beleŋ basiŋa yiryiŋ. Al Kurunbe megen niŋ mar beleŋ det kurun yeŋ nurde haŋ det gobe gwamuŋ yurde det titmiŋeŋ yeŋ nurde haŋ det gobe basiŋa yiryiŋ.

²⁹ Gogab al kura beleŋ epte ma Al Kurun diliŋde yiŋgeŋ ge turun turun teŋ hinayiŋ.

³⁰ Goyenpoga deŋbe Al Kurun beleŋ basiŋa diryiŋ geb, Yesu Kristuya haŋ. Yesu Kristube dufay wukkek Al Kurun hitte mat watiŋ gote miŋ al heŋbe dufay wukkek dunen hi. Yeŋbe gwahade geb, neŋ gayen dufay wukkek go dunenbe mata bulunđe mat dumulgaŋ tiye yeŋ nende gasuŋ teŋ kamyiŋ. Irde Al Kurun diliŋde al huwak, irde wukkek wor po diryiŋ.

³¹ Niŋgeb goke teŋ Al Kurunyen asanđe gahade katinj hi:

"Al kura yiŋgeŋ ge turun turun tiye yeŋbe Doyaŋ Al Kurun po ga turun iryeŋ," yitiŋ. *Yeremaia 9:24*

2

¹ Be, kadne yago, haŋkapyä deŋ hitte kuŋ gor heŋyabe Al Kurunyen dufay banare hinhan goyen kawan irde momoŋ dirde hinhem. Gwaha dirde heŋyabe mere al beleŋ hapek yaŋ nurtek mat ma momoŋ dirde hinhem. Irde megen niŋ alyen dufay wukkek yeŋ hanjen go hende huwarde ma momoŋ dirde hinhem.

² Go dirde hinhem gobe deŋya heŋya det hoyan hoyan niŋ ma nureŋ, Yesu Kristu niŋ po nureŋ, irde yeŋ kuruse hende kamyiŋ goke po nureŋ yeŋ dufay heŋ hinhem geb, gogo dirde hinhem.

³ Ne deŋya hinhetyabe Al Kurunyen meteŋbe kurun geb, nigen tareŋner epte moŋ yeŋ nurde hinhem. Irde moŋgo meteŋmiŋ buluŋ ireŋ yeŋbe kafura heŋ barbar wor po yeŋ hinhem.

⁴ Niŋgeb Al Kurunyen mere tagalde saba dirde heŋyabe megen niŋ alyen dufay wukkek, kirmiňtiŋde hapek yaŋ nurtek goyen gama irde ma tagalde hinhem. Gwaha titjeŋbe Holi Spirityen sanjŋde meteŋ teŋ himeke gote igineŋ kawan forok yeŋ hinhan.

⁵ Go teŋ hinhem gobe duſaytiŋ Yesu niŋ tareŋ iramiŋ

goyen megen niŋ alyen dufay wukkek yeŋ hanjen go hende moŋ Al Kurunyen tarenđe dufayniniŋ saŋin irtiriŋ yeŋ nurnayiŋ yeŋbe gogo Holi Spirityen tarenđe meten teŋ hinhem.

*Dufay wukkekbe Holi
Spirit beleŋ duneŋ hi*

⁶ Be, neŋ Al Kurunyen mere tagal tagal marbe Yesu gama ird ird matare parguwak yara hitiŋ mar goya heŋ Al Kurunyen dufay wukkek goke saba tagalde hite. Goyenbe megen niŋ alyen dufay wukkek yeŋ hanjen go hende ma tagalde hite. Irde megen niŋ doyan mar kame hubu henayin gote dufay wukkek yeŋ hanjen go hende huwarde ma tagalde hite.

⁷ Gwaha titŋeŋbe Al Kurunyen dufay wukkek banare hitiŋ bebak titek moŋ goyen tagalde hite. Al Kurunyen dufay wukkek gobe kame nalu funanje deňniň turŋun yan heŋ heŋ ge Al Kurun beleŋ haŋkapyä wor po megen ga forok ma yekeya ep iryiŋ go goyen.

⁸ Dufaymiŋ wukkek gobe megen niŋ doyan mar beleŋ bebak ma tiyamiŋ. Bebak tiyamiŋ manhan Doyaŋ Al Kurun tarenđmiŋ turŋun yan wor po goyen kuruse hende ma mayke kamwoŋ.

⁹ Goyenbe go mar gore gwaha tinayiŋ yeŋbe bikken Al Kurunyen asaŋdeb gahade katiŋ:

"Al Kurun beleŋ yeŋ ge amaneŋ nurd uneŋ han mar niŋ det gitik teŋ yuniŋ gobe megen niŋ marbe diliŋde ma kennayiŋ, kirmiňde ma nurnayiŋ,

irde epte ma det go forok yenayiŋ yeŋ nurde hi-
nayiŋ," yitiŋ hi. *Aisaia 64:4*

¹⁰ Goyenbe neŋ hittebe Al Kurun beleŋ Holi Spirit inke det goyen dikala diryiŋ. Holi Spiritbe det tumjaŋ yeneŋ keŋkela nurde bebak teŋ hiyen. Al Kurunyen dufay banare wor po hi goyen manaj keŋkela nurde bebak teŋ hiyen geb, gogo Al Kurun beleŋ inke neŋ hitte wan dikala diryiŋ.

¹¹ Be, ganuŋ al beleŋbe kadomde dufay goyen epte keneŋ bebak tiyyen? Hubu wor po. Al goyen yiŋen po gab dufaymiŋ goyen nurde hiyen. Gwahade goyen po, al kura beleŋ Al Kurunyen dufay epte ma nuryen. Al Kurunyen dufaybe Holi Spirit po gab nurde hiyen.

¹² Neŋbe megen niŋ mar beleŋ dufay hen han gwahade ma dufay hen hite. Gwahade yarabe da detbe Al Kurun beleŋ muruŋgem moŋ duliŋ duntiŋ goyen bebak tinayiŋ yeŋbe Holi Spirit Al Kurun hitte mat watin go po gab neŋ hitte hi.

¹³ Niŋgeb mere tagalde hite gobe megen niŋ alyen dufay wukkek yeŋ hanjen go

hende huwarde ma tagalde hite. Gwaha titjenjbe Holi Spirit beleñ saba dirtiñ go hende huwarde tagalde hite. Niñgeb mere fudinde Holi Spirit beleñ yitiñ goyen Holi Spirityen yufuk bana hanj mar goyen nurde bebak tinaiñ yen momoj yirde hite.

¹⁴ Gega al kura Holi Spirityen yufuk bana ma heñ megen niñ dufay po gama irde hanj marbe mataya mereya Holi Spirit beleñ forok yirde hi goyen epte ma yeneñ bebak teñ kukuwamjen po nurde hinayin. Niñgeb mel gobe mataya mereya Holi Spirit beleñ forok yirde hi goyen ma yade hanj. Gobe Holi Spirityen yufukde hanj mar beleñ po gab yeneñ bebak teñ hanj geb, gago dineñ hime.

¹⁵ Goyenbe Holi Spirit yufuk bana hi albe mataya mereya kurunj goyen igin ma bulunj goyen igin yeneñ bebak teñ hiyen. Gega al gobe al mali hoyan kura beleñ epte ma al igin ma bulunj innayin.

¹⁶ Gokeb Al Kurunyen asanjde gahade katij hi:

“Ganuj al beleñ Doyan
Al Kurunyen dufay
kenen bebak teñ hi?
Hubu wor po.

Ganuj al beleñ igin saba
iryen? Epte moj,” yi-
tiñ.
Aisaia
40:13

Goyenpoga neñbe Yesu Kris-
tuyen dufay kenen bebak teñ
hite.

3

*Yesuyen alya bereya
yinjen ulin fitfut tiyamiñ goke
yiriñ*

¹ Be, kadne yago, denja hinhemyabe deñ goyen bitiñde Holi Spirit beleñ sanj meteñ teñ hi yen ma deneñ hinhem. Dufaytiñbe Yesu Kristu niñ tareñ iramiñ gega, bitiñ banabe megen niñ dufay beleñ po kurunj hike deneñbe diriñ mukjen dufaymiñ hako po hanj goyen saba yirtiñ yara dirde hinhem.

² Diriñ mukjenjbe binje tareñ epte ma netek geb, mamu po nene hanjen. Niñgeb deñ wor gwahade goyen deneñbe saba sanj ma dirde hinhem. Gayenter wor bikkej hinhan gwahade po hanj.

³ Gobe bitiñ banabe megen niñ dufay po kurunj hi geb, gwahade po hanj. Ga dineñ hime gabe deñ bana goj kadtiñ igin mat hike yeneñbe goke bitiñ ar yen hi, irde kadom mohonde teñ hanj geb, gago dineñ hime. Deñ mata gwaha teñ hanj gobe bitiñ bana megen niñ dufay po kurunj hi geb, mata gogo teñ hanj. Holi Spirit miñmoj marte mata gama irde hanj geb, gogo teñ hanj.

⁴ Ga dineñ hime gabe ku-
ratinj beleñ, “Neñbe Polyen
saba gama irde hite,” yen
hanj, irde kura beleñ, “Neñbe
Apolosyen saba gama irde
hite,” yen hanj gobe Holi
Spirit miñmoj marte mata

geb, gogo megen niŋ marte mata po teŋ haŋ dineŋ himē.

⁵ Meterjderebe Al Kurun beleŋ hoyan hoyan dunyin. Niŋgeb Apolosbe ganuŋ? Irde Polbe ganuŋ? Deyyabe tumnjaŋ Al Kurunyen meteŋ mar uliŋ po. Niŋgeb deŋ ge meteŋ tiyyekab gogo Yesu niŋ dufaytiŋ tareŋ iramiŋ.

⁶ Gwahade geb ne Polbe det muykeŋ tur irtiŋ yara deŋ bitiŋ bana Al Kurunyen mere goyen kirmiriŋ. Irkeb Apolos beleŋ Al Kurunyen mere go kuruŋ hiyyen yeŋbe det hartinj go fe yuneŋ doyan yirde haŋ yara doyan irde hinhin. Goyenbe det hartinj go forok irde kurun ird ird albe Al Kurun, yeŋ uŋkureŋ po.

⁷ Niŋgeb Al Kurunyen mere al biŋde tur ird ird alya mere go fe uneŋ doyan ird ird alyabe turuŋ yirtek moŋ. Mere go kuruŋ ird ird al Al Kurun yeŋ muŋ po gab turuŋ irtrek.

⁸ Munaj Al Kurunyen mere al biŋde hard hard alyabe mere go kuruŋ heŋ heŋ ge doyan ird ird alyabe gote meteŋbe hoyan hoyan moŋ. Al Kurun diliŋdeb uŋkureŋ po. Goyenbe meteŋ nende gigen yuntiŋ gote muruŋgembe kame meteŋmiŋ gote iginen da-hade forok yitŋ goyen yeneŋ gab muruŋgem gwahade po yunyeŋ.

⁹ Fudinde, neya Apolosyabe tumnjaŋ Al Kurun niŋ teŋ meteŋ teŋ har. Munaj deŋbe Al Kurunyen biŋge meteŋ

yara. Irde Al Kurunyen ya balem go gwahade goyen.

¹⁰ Be, Al Kurun beleŋ buniŋeŋ dirde igin igin diryin geb, al kura ya ird ird mata nurde pasi hitiŋ al gore keŋkela po tola yimiyyen gwahade yara nebe deŋ hitte kuŋ Yesuyen alya bereya sios forok ird ird meteŋ miŋ urmiriŋ. Irkeb al hoyan beleŋ meteŋ timiriŋ go hende sios forok irde haŋ. Mata gobe tola yimiyyin go hende al hoyan beleŋ ya irde haŋ go gwahade goyen. Goyenbe tola yimiyyin go hende ya irde haŋ marbe daha mat ya go irde haŋ goke keŋkela nurde ga irde hinayin.

¹¹ Tola tareŋ haŋkapyä timiyyin tola gobe Yesu Kristu. Niŋgeb al kura tola hoyan kura sopte ma yimiyyeŋ.

¹² Yesu Kristu hitte mat sios forok irde haŋ marte meteŋmiŋ kurabe igin wor po, kurabe igin wor po moŋ. Gobe al beleŋ ya yirtiŋ yara. Al kurabe gol, kurabe silwa, kurabe hora damum hende wor po yade ya yirnayin. Irde al kurabe he, kurabe yamuŋ, kurabe huŋ beleŋ po ya yirnayin.

¹³ Irde kuŋ kuŋ al iginja buluŋja pota yird yird nalu funaŋ forok yeke ya yirtiŋ go kak beleŋ kumga tike gab ya yirtiŋ mar bana ganuŋyen meteŋbe igin, munaj ganuŋyen meteŋbe igin wor po moŋ goyen kawan forok yiyyen.

¹⁴ Kak beleñ kumga tiyyen gega, ya damiñbe sanij hiyyen gobe ya go iryin albe gote muruñgem tiyyen.

¹⁵ Munañ ya go humga kukeb ya go iryin al gote muruñgembe hubu geb, biñ misiñ nuryen. Yinqenjbe Al Kurun beleñ teñ gasuñmiñde kiryen. Gega al gobe yamiñ humga kuke detmiñ tumjan ya binde yubul teñ busaharde uliñ uliñ po hiyen go gwahade meteñmiñ gote muruñgembe hubu wor po hiyyen.

Yesuyen alya bereyabe Al Kuruñyen ya balem

¹⁶ Be, deñbe Yesuyen alya bereyabe Al Kuruñyen ya balem, irde Holi Spirit deñ bana hi goyen ma nurde han?

¹⁷ Al Kuruñyen yabe balem wor po, irde deñbe ya balem gogo geb, al kura beleñ Al Kuruñyen ya go buluñ iryenbe Al Kurun beleñ al go gwañmuñ uryen.

Megen niñ alyen dufay wukkek yeñ hanjen gobe Al Kurun diliñde det dirñej wor po

¹⁸ Be, deñbe dindiken usi ma yirde hinayin. Niñgeb deñ hanj bana al kura beleñ yinqen ge yeñbe, “Nebe megen niñ alyen diliñde dufay wukkek miñyan al yeñ neneñ hanj,” yeñ nurde hi kenem dufay go tubul po tiyyen. Gwaha teñ hike megen niñ mar beleñ kukuwanñjeñ keneñ hinayin

gega, Al Kurun be dufay wukkek miñyan yeñ kinyen.

¹⁹ Megen niñ alyen dufay wukkek yeñ hanjen gobe Al Kurun diliñde kukuwanñjeñ keneñ hiyen geb, gogo Al Kuruñyen dufay wukkek gama irde hiyen al gobe dufay wukkek fudinde go miñyan yeñ kinyen. Goke teñbe Al Kuruñyen asanjde gahade katinj hi:

“Al kura, ‘Neñbe megen niñ alyen dufay wukkek goniniñ yan,’ yeñ hanj marbe

Al Kurun beleñ dufaymiñ tigiri tikeb yinqen go po buluñ yirde hi,” yitiñ. *Yop 5:13*

²⁰ Irdeb sopte mere kura katinjbe gahade:

“Doyañ Al Kurun be megen niñ alyen dufay wukkek yeñ hanjen gobe gote igineñ miñmoñ yeñ nurde hi,” yitiñ hi. *Tikiñ 94:11*

²¹ Niñgeb deñbe al kura turuñ irde, “Neñbe al goyen gama irde hite,” ma yeñ hinayin. Det tumjanjbe dende geb, gago momoñ dirde hime.

²² Ne Polya Apolosya Pitayabe tumjanj deñ Yesuyen alya bereyat meteñ mar. Megen ga manaj dende megen. Irde heñ heñya kamde kamdeya, det hanjka hanj gaya kame hinayin goya kurun gobe tumjanj dende.

²³ Irde deñbe Yesu Kristuyen

alya bereya. Irde Yesu Kris-tube Al Kurunyen.

4

Yesu Kristuyen mere basaq mar

¹ Be, gwahade ningeb, deňbe nej gayen Yesu Kristuyen meteň mar, irde Al Kurun beleň dufaymiň banare hitiň goyen kawan ird ird meteň yuntiň mar yeň deneň hinayıň.

² Goyenbe nej Yesuyen meteň mar beleň titek mata kurabe Al Kurun beleň meteň duntiň goyen bininiňde mat fudinde wor po keňkelä meteň titek go goyen.

³ Goyenpoga meteň go teň henýabe deň beleň daw ma al hoyan beleň daw meteňneya mataneyaya goke igin ma buluň ninnayıň goke kanduknej ma nurde himyen. Nigen wor meteňneya mataneyaya goyen igin wet ma buluň wet goyen goke ma yeň himyen.

⁴ Ne benerbe meteňya mataya teň hime kuruň gobe igin ala po teň hime yeň nurde himyen. Gega Al Kurun diliňdebe buluňne kuram moj ma yewenj. Al Kurun yeň uňkuren gore po gab igin teň hime ma buluň teň hime goyen momoj niryenj.

⁵ Niňgeb meteň marmiňde meteňya mataya goyen igin ma buluň yineň yineň nalube hako hi geb, aran po gwaha ma yineň hinayıň. Nalu funaňde gab Doyaň

Al Kurun beleň waň gwaha yinyenj geb, gayenter deň beleň gwaha ma yineň hinayıň. Goyenter gab Doyaň Al Kurun beleň alyen mataya meteňya kidoma bana hike epte ma keňkelä yentek yara goyen kawan ird ird hulsi teň wayyenj. Irdeb al biňde dufay kerde hitiň goyen wor kawan iryenj. Irke gab Al Kurun beleň meteň marmiň nende gigen meteň titiň gote murunjem yunenj turuň yiryenj.

⁶ Be, kadne yago, saba dirhem gayen deň beleň nurde keňkelä bebak tinaň yeňbe neya Apolosyat ul-derer mere gago teň hime. Gogab deň beleň neya Apolosyat mata keneňbe, "Al Kurunyen asaňde katiň go po gama irde hinayıň. Mere hoyan gor ma haň gobe gama ma irde hinayıň," yeň hanjen gote minj nurnayıň. Gwaha tinayıňbe al kura gama ird ird goke yiňgen turuň turuň tenbe al hoyanbe buluň mat tagal uneň uneň mata go ma teň hinayıň.

⁷ Goyenpoga dindigen ge yeň neňbe igin yeň nurdeb al hoyanbe buluň yineň yineň tareňbe ganuň beleň dunkeb gogo teň haň? Det budam deň hitte haň kuruň gobe Al Kurun beleň ma duntiň? Goyenbe danij Al Kurun beleň ma duntiň yeň nurdeb dindiken ge turuň turuň teň haň?

⁸ Be, deňbe Al Kurunyen saba niň biňge kamtiňeň

teñ hinhan goyen bikken tumjanurde pasi hitin yeñ nurde hanj. Irde al kura horam yan beleñ det kuranj ma nurde hanj yara Holi Spirityen tareñbe bikken titin gogo ep yeñ nurde hanj. Irde doyan mar karkuwanj hitin yeñ nurde hanj, irdeb neñ Yesuyen mere basan mar gayenbe deñem miñmoñ yeñ nurd dunen hanj. Goyenbe deñ goyen gwahade hetek nalube hako po hi. Yesu Kristu sopte mulgañ heñ wañ wañ nature gab alya bereyamiñ gobe doyan mar karkuwanj henayin. Ningeb fudinde wor po, deñ goyen doyan mar karkuwanj hewoñ yeñ nurde hime. Gogab neñ wor deñya tumjan doyan mar karkuwanj hinij.

⁹ Gega gayenter neñ Yesuyen mere basan marbe al kura mata buluñ wor po tike al buda kuruñ diliñde gasa yirke kamtek marte gasunde gor deñ ge teñ Al Kuruj beleñ dirtin yara nurde hime. Ningeb alya bereya megen hanj kuruñ goya Al Kurunyen miyoñja tumjan neñ hitte kanduk dahade forok yenayin yeñ deneñ hanj.

¹⁰ Gwahade ningeb, neñbe Yesu Kristu niñ teñbe kukuwa hite, munaj deñbe Yesu Kristuya heñbe dufay wukkek miñjan hanj. Irde neñbe yulkek hite, munaj deñbe sanjintin yan. Deñbe al beleñ al deñem yan yeñ deneñ palap dirde hanj, mu-

nañ neñ gabe al siksuknejen yeñ palap ma dirde hanj.

¹¹ Fudinde, neñbe metej miñ urtiriñde mat wañ wañ ga hite gayenterbe binje niñ kamde, fe niñ kamde, ulniniñ umña miñmoñ, irde al beleñ buluñ buluñ wor po dirke ulniniñ misin kateñ hitien. Irde yaniniñ miñmoñ geb, kurar mat kurar kuñ kuñ teñ hitien.

¹² Neñbe binje niñ nurdeb nindiken metej kuruñ teñ gab yade hitien. Al kura beleñ karan durkeb neñbe Al Kurunyen tareñde guram yirde tareñ yirde hitien. Al kura beleñ buluñ buluñ dirkeb goke mukku ma teñ goya goya metej teñ hitien.

¹³ Al kura mere buluñ mat dirkeb neñbe igin mat wol heñ yuner hitien. Miñde mat wañ wañ hanjka hite gayenter neñbe det buluñ kura yimiyytiñen dirtek yara hite.

¹⁴ Gwaha dinmekeb memya henaj yeñ ma asan ga kañ dunen hime. Gwaha dirtiñenbe deñ goyen diriñne yago yara geb, bener mat deñ ge amañen wor po nурdeб gago nurde ga hinayin yeñ saba dirde hime.

¹⁵ Yesu Kristu niñ saba dird dird marbe budam wor po hanj. Goyenbe adotin yagobe budam gwahade ma hanj. Ne wa kuñ Yesu Kristu niñ yitiñ mere goyen momoj dirmekte yeñ ge dufaytin sanjin iramiñ geb, nebe Yesu Kristuya heñbe deñ kuruñ gote adotin yara himirinj.

16 Niñgeb nere mata po keñkela gama irde hinayin yenbe gago batbat dirde hime.

17 Goke teñbe Timoti gogo deñ hitte teñ kermek kuyen. Yenbe urne yara, bubulkuñne wor po yeñ nurd uneñ himyen. Yenbe biñde mat fudinde wor po Doyañ Al Kurun niñ meteñ teñ hiyen. Yeñ beleñ gab ne gayen Yesu Kristuya heñ mata dahade teñ himyen goke momoñ dirke bitiñ bak yiyyen. Yenbe ne beleñ Yesuyen alya bereya sios megen hike kwa kurun goyen saba yirde himyen gwahade goyen po momoñ diryen.

18 Goyenbe deñ hanj bana goyen kuratiñ kurabe, "Polbe sopte ma wan dinyen," yeñ nurdeb neñ nurhet nurhet teñ hanj.

19 Gega Doyañ Al Kurun beleñ igin ninkeb heñ ga heñ ga ma tiyen, goyare po kuñ deneñ. Kuñ gab parpar teñ hanj mar goyen mere dahade teñ hanj, irde tareñ damiñde mata gogo teñ hanj yeñ keñkela yeneñ bebak tiyen.

20 Al Kurun beleñ alya bereyamiñ doyañ yirde hi gobe merere po moñ, tareñmiñde doyañ yirde hi. Niñgeb kuñ gab mel go sanjin damiñde mata gogo teñ hanj goyen yeneñ.

21 Niñgeb kuñ daha dirmek gab igin yeñ nurnayin? Bearar hende kwep kwep direñ ma, bekkeñde

igin mat mere direñbe igin?

5

Mata buluñ teñ hanj mar hayhay yirde hinayin

1 Be, deñ hanj bana goñ alya bereya kura leplep mata teñ hanj gote mere momoñ nurminj. Al kura naniñde beremya duwan teñ har gobe Al Kurun ma nurd uneñ hanj mar wor mata gwahade ma teñ hanyen.

2 Goyenpoga deñbe mata gwahade forok yeñ hi goke buluñeñ ma nurde tumñañ Al Kurun diliñde igin po hite yeñ dindiken ge turuñ turuñ teñ hanj. Mata buluñmiñ goke bitiñ misiñ nurde esenbe mata buluñ titiñ al goyen denya epte ma awalik hetek yeñ takira titek yarabe gwaha ma irde hanj.

3 Nebe denya gor ma hite gega, dufaynerbe denya gor hite. Niñgeb nigeñ gor hime yara teñbe mata go tiyuñ al gob bikken mata buluñ tiyan inmiñ.

4-5 Niñgeb deñ beleñ Doyañ Al Kurunniñ Yesu Kristu niñ ten gabu irdeb al go takira tike Satan yufukde heñ kanduk yeneñ hiyen. Dufaynebe deñ gabu irde hinayinде gor denya hiyen, irde Doyañ Al Kurunniñ Yesu Kristuyen tareñ manañ deñ hitte hiyen geb, igin gwaha tinayin. Gogab al go kanduk bana henjabe mata buluñ timin yeñ bebak teñbe megen niñ dufay buluñ go tubul tikeb kame Doyañ Al

Kuruŋ waŋ waŋ natureb al go tumulgaŋ tiyyeŋ.

⁶ Niŋgeb mata buluŋ gwahade goyen deŋ bana hikeya dindikeŋ ge turuŋ turuŋ ma teŋ hinayiŋ. Deŋbe yis dirŋen muŋ kura palawa bana kerkeb gore hilyan kunbe palawa ditdi niyyeŋ go goyen ma nurde haŋ?

⁷ Nurde haŋ kenem mata buluŋtiŋ gobe yis girmaneŋ hitiŋ yara geb, goyen yade siŋa yirnayiŋ. Irkeb deŋbe palawa gergeŋ yis gam moŋ yara Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ hinayiŋ. Yesu Kristu beleŋ mata buluŋtiŋ halde duneŋ yen Pasobare niŋ sipsip dirŋen yara* heŋ kuruse hende kamyiŋ geb, deŋbe mata buluŋtiŋ miŋmoŋ mar hitiŋ haŋ.

⁸ Niŋgeb neŋbe megen henyabe dufay buluŋya mata buluŋya yis bikkek yara goyen yubul po teŋ mata wukkekya mere fudindeya po teŋ hitek. Go teŋ hitek gobe Israel mar beleŋ Pasoba nature beret yis miŋmoŋ nene hanjen gwahade goyenbe gogo.

⁹ Be, hakot kura ne beleŋ asanje al wet kura ma bere wet kura leplep mata teŋ hikeb go mar goyen awalik ma yirde hinayiŋ yen kaŋ dunmirin.[†]

¹⁰ Go dimmiriŋ gote minbe leplep mata teŋ haŋ mar, det

ug po yad yad niŋ po dufay heŋ haŋ mar, al hoyan gasa yirniŋ yirniŋ yirde kawe yirde haŋ maryabe det toneŋ al beleŋ yirtiŋ dolon yirde haŋ mar goya ma po hinayiŋ yen ma dimmiriŋ. Munan go mar goya ma hitek yenbe go yilwa yirdeb kuŋ damde hinayiŋ? Gor kura hitek miŋmoŋ.

¹¹ Niŋgeb asaŋ ga kaŋ duneŋ hime gabe deŋ haŋ bana al kura beleŋ, “Nebe Yesu gama irde hime geb, nebe kadtiŋ,” dineŋ hiyen gega, mata buluŋ kura teŋ hikeb yenya ma awalik heŋ hinayiŋ yenbe gago kaŋ hime. Mata buluŋ gobe gahade: leplep mata, det uguŋ po yad yad niŋ po dufay heŋ heŋ mata, unjura dolon yirde yirde mata, mere buluŋ mat teŋ teŋ mata, kukuwa fe nene kukuwa heŋ heŋ mata, irde al gasa yirniŋ yirniŋ yirde kawe yird yird mata. Deŋ haŋ bana al kura mata buluŋ gwahade teŋ hike yenerŋbe awalik ma po irde hinayiŋ. Dula wor yenya ma po teŋ hinayiŋ.

12-13 Al Yesu ma nurd uneŋ haŋ mar gore mata buluŋ teŋ haŋ goke merem yaŋ yird yird gobe nere samuŋ moŋ geb, matamiŋ goke ma nurde hime. Mata buluŋmiŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ gab merem yaŋ yiryeŋ. Goyen-

* ^{5:7:} Bikken Israel mar Isip naŋa tubul teŋ Kenan kuniŋ tiyamiŋabe Al Kuruŋ beleŋ sipsip al diriŋ diriŋ gasa yirde darim yade yame kantayan sam yirnayiŋ yinyiŋ. Pasoba Sipsip Dirŋenbe alyen gasuŋ teŋbe kamyiŋ al Yesu niŋ yitiŋ.

† ^{5:9:} Pol beleŋ asaŋ budam kayyiŋ goyen Baibelde ma haŋ goyen bana mere tiyyiŋ gokeb gago yen hi.

poga deñ hañ bana goyen al kura beleñ mata buluñ tikeb ganuñ mar beleñ gab goke innayinj? Deñ gog po geb. Goke teñbe, "Deñ hañ bana goyen al kura mata buluñ teñ hike keneñbe al go takira tinayinj. Irkeb denÿa ma hinayinj," yeñ hañ.

6

Kadom merere gerd gerd ma teñ hinayinj

¹ Be, dindigeñ bana gonj al kurabe kadomya kanduk minyan go sope irye yeñbe daniñ Al Kurunyen alya bereya hitte ma kuñbe megen niñ marte mere nurd nurd al hitte kuñ hañ? Mata gwahade titek moñ goyen daniñ gwaha teñ hañ? Gobe buluñ wor po!

² Deñbe kame nalu funanjebe neñ Al Kurunyen alya bereya beleñ megen niñ mar merere yerde matamiñ goke yintek goyen ma nurde hañ geb, gogo mata gwahade teñ hañ? Irde deñ beleñ kame megen niñ mar merere yerde matamiñ goke yintek hañ kenem deñ bana kanduk dirñeñ muñ kura forok yitij goyen dindikeñ epte ma kanduk go sope yirnayinj?

³ Deñbe nalu funanje Al Kurunyen miyon mata buluñde kateñ uñgura hitij goyen wor neñya denÿa beleñ merere yerde matamiñ goke yintek yeñ ma nurde hañ geb, gogo mata gwahade teñ hañ? Neñbe kame mata kuruñ goyen

wor iginj titek kenem det dirñeñ megen heñya neñ bana kadniniñya kanduk forok yeñ hañ gobe epte sope yirtek. Goyenbe gwaha ma teñ hañ!

⁴ Deñbe dindikeñ bana kanduk kura goke kadom mohonjeñ titek goyen forok yekeb kanduk go sope irniñ yeñbe daniñ megen niñ mar Yesuyen alya bereya yeneñmiñbe sios bana deñem moñ yeñ yenen hañ mar hitte yad kuñ hañ?

⁵ Ga dineñ hime gabe nurde memya henaj yeñbe gago dineñ hime. Deñ Yesu niñ dufaytiñ tareñ irtiñ mar bana gonjbe kanduktinj sope ird ird al kuram moñ?

⁶ Hubu ningeb gogo dindikeñ uliñ kadom iginj ma nurd gunej teñbe merere yirniñ yeñ Yesu niñ dufaymin sanij ma irde hañ mar diliñde yukuñ hañ?

⁷ Fudinde, deñ hañ bana kadtinjya kanduktinj minyan goyen megen niñ marte merere yerteke sope irnayinj yeñ al siñare niñ hitte yukuñ hañ gobe Al Kuruñ diliñde bikkeñ soñ hañ yeñ denej hi. Niñgeb gwaha ma teñ hinayinj. Kadtiñ beleñ usi dirde buluñ buluñ dirde hike gonjmiñ gonj gwaha dirde hinaj yeñ hinayinj gobe iginj yeñ nurde hime.

⁸ Neb gwaha dineñ hime goyenbe fudinde wor pobe al usi yirde buluñ buluñ yirde hañ marbe al hoyanj moñ deñ gogo yeñ nurde hime.

⁹ Deñbe mata buluñ teñ hañ marbe Al Kuruñ beleñ alya bereyamiñ doyan yirde hi bana goñ epte ma hurkunayin goyen ma nurde hañ? Ningeb al kura beleñ usi diryenkek geb, kenkela heñ ga hinañ ko. Mata buluñ gobe gahade: leplep mata, ungura dolon yird yird mata. Irde al kura berem yan gega bere hoyanya duwan teñ teñ mata, al beleñ belen niñ bere yara heñ heñ mata, irde al dirin yingen po uliñ gabu ird ird mata.

¹⁰ Irde kurabe kawe mata, det ug po yad yad niñ po dufay heñ heñ mata, kukuwa fe nene kukuwa heñ heñ mata, al mere buluñ mat yird yird mata, irde al gasa yirniñ yirniñ yirde kawe yird yird mata. Al mata gwa-hade teñ hañ mar gobe epte ma wor po Al Kuruñ beleñ alya bereyamiñ doyan yirde hi bana goñ hurkunayin.

¹¹ Bikkenje den hañ bana goyen al kurabe mata gwa-hade teñ hinhan. Goyen-poga Doyañ Al Kuruñ Yesu Kristuya Holi Spiritya beleñ mata buluntiñ goyen halde dunenbe Al Kuruñ diliñde wukkek wor po dirde al huwak dirtiñ hañ.

*Ultiñ kenkela doyañ yirde
Al Kuruñ turuñ irnayin*

¹² Be, den hañ bana goyen al kura beleñ, "Neñbe mata kura tiniñ yenbe igin ala titek," yen hanjen. Gega mata go tinayin gore hugiñen igin dirnayin yen

ma nurde hinayin. Ningeb nebe mata kura tiye yenbe igin ala tiyen gega, mata gore epte ma nanarde boñ yiyyen.

¹³ Irde kuratiñ kurabe, "Binjebi bininiñ makin ird ird det, irde bininiñbe binje sola urd urd niñ po," yen hanjen. Gega kamebe Al Kuruñ beleñ det irawa goyen tumñaj mugol kiryen. Goyenbe hañkapyä Al Kuruñ beleñ alya bereyat uliñ yiryin gobe miñ minyañ yiryin. Ulniniñbe leplep mata teñ teñ ge ma yiryin. Gwaha titjenjebe Doyañ Al Kuruñ deñem turjuñ yan ird ird niñ yiryin, irde Doyañ Al Kuruñbe ulniniñ guram yirde tareñ yird yird niñ hi.

¹⁴ Al Kuruñ beleñ Doyañ Al Kuruñ Yesu ulniniñ gake teñ kamyin goyen sopte isan̄ hiriñ. Ningeb kame neñ wor tareñminde kamtiñde mat disan̄ hiyyen.

¹⁵ Denje Yesu Kristuyen uliñ pigiñ yara hañ geb, kuratiñ kurabe Yesuyen hanin, kurabe kahan̄ hitiñ hañ goyen nurtiñ ala teñ hañ. Gega neñ Yesu Kristuyen uliñ pigiñ hitiñ gayen igin kurhan kura teñ belen niñ bere sikkeñya gabu irtek? Epte moñ.

¹⁶ Al Kuruñyen asanjebe, "Alya bereya wan̄ gabu heñbe uliñ uñküren hiyyen," yitiñ hi. Ningeb al kura beleñ niñ bereya gabu hiriryenbe bere goya uliñ uñküren hiyyen go goyen ma nurde hañ?

¹⁷ Goyenbe al kura Doyaŋ
Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ sanjŋ
iryen al gobe toneŋbe Doyaŋ
Al Kuruŋyen toneŋa gabu
heŋ uŋkureŋ hiyen.

¹⁸ Niŋgeb leplep matabe
tubul po teŋ hinayiŋ. Mata
buluŋ hoyanŋbe al hoyanŋ
buluŋ yirde hanjen. Munan
leplep mata teŋ hinayiŋbe
dindikenđe ultiŋ goyen po
buluŋ yirde hinayiŋ.

¹⁹⁻²⁰ Irde ultiŋbe Holi Spirityen ya balem yeŋ nurde
hinayiŋ. Holi Spirit Al Kuruŋ
beleŋ duntiŋ gobe ultiŋ bana
hi. Mata buluŋtiŋ gote mu-
ruŋgem dindiken yawartek
goyen Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ
yawareŋ yeŋbe darim wok
irde kamyiŋ geb ultiŋ gobe
dende moŋ. Niŋgeb ultiŋ
go keŋkela doyaŋ yirde
hikeb gore meten teŋ hikeb
Al Kuruŋyen deŋe kuruŋ heŋ
hiyen.

7

*Ire uŋyat mata keŋkela
gama irde hinayiŋ*

¹ Be, asaŋ kan gusuŋaŋ ni-
raŋ goyen wol heŋbe gaha
dineŋ tihim. Be, al berem
moŋ hinayiŋ gobe igin yeŋ
nurde hime.

² Goyenpoga alya bereya
budam wor po leplep mata
teŋ hanjen geb, albe berem
yan henayiŋ, irde berebe uŋ
miŋyaŋ henayiŋ.

³ Albe berem beleŋ yeŋa
heŋ heŋ ge nurkeb go po
gama irde hiyen. Gwahade
goyen po, bere wor uŋ beleŋ

yeŋa heŋ heŋ ge nurkeb go
po gama irde hiyen.

⁴ Gobe beremde uliŋ gobe
yende kudiŋeŋ po moŋ, gobe
uŋde manan geb, gago dineŋ
hime. Uŋyen uliŋ wor yende
kudiŋeŋ po moŋ. Beremde
manan.

⁵ Niŋgeb al beleŋ berem
bada ma irde hiyen. Bere
wor gwahade po uŋ bada
ma irde hiyen. Gega
Al Kuruŋ mere ird ird
niŋ teŋ tumŋaŋde dufay
uŋkureŋ irde muŋ kura
kutŋa iryen yeŋbe igin gwaha
teŋ hiriryen. Goyenbe go
kamereb sopte gabu teŋ
hiriryen. Gwaha ma teŋ
hiriryenbe bereya ma alya
ferd ferd dufaymiŋ epte ma
fole irtek hekeb Satan beleŋ
waŋ tuŋaŋ yuryen geb.

⁶ Ga dineŋ hime gabe
gwaha po teŋ hinayiŋ yeŋ
nurdeya ma dineŋ hime.
Gwaha teŋ hinayiŋ gab igin
yeŋ nurdeya dineŋ hime.

⁷ Albe ne yara heŋ berem
moŋ hiwoŋ yeŋ nurde hime.
Goyenpoga albe nende gi-
gen Al Kuruŋyen tareŋ hoyan
hoyan yuntiŋ haŋ. Niŋgeb
al kurabe berem moŋ gega,
goke ma nurde hanjen. Mu-
nan al kurabe gote tareŋ ma
teŋ sanjŋ hoyan titiŋ geb,
bere yade ga hanjen.

⁸ Be, al kura bere ma
yawartiŋ haŋ goya bere-
tapyabe ne hime gahade
duliŋ hinayiŋbe igin yeŋ
nurde hime.

⁹ Goyenpoga al niŋ ma
bere niŋ dufaytiŋ harke epte
ma hika titek kenem albe

bere yade berebe al yade teñ hinayin gobe igin yen nurde hime. Mongo dulin heñbe albe bereya, berebe alya ferd ferd niñ bitin harke kak beleñ det kumga titin yara epte ma hika titek henayin.

¹⁰ Be, al berem yan, irde bere uñ minyanjeñ mere tareñ po dirde hime gayen nurnayin. Mere gabe nere moñ, Doyañ Al Kurunyen mere. Niñgeb bere uñ minyanjeñ uñ yilwa ma iryen.

¹¹ Goyenbe bere go uñ tubul teñ keneñbe dulin po hen al hoyan ma tiyyen. Moñ kenem uñ hitte mulgañ heñ tumnajan hiriryen. Irde al wor berem ma takira tiyyen.

¹² Be, deñ han bana goñ ire uñya kura uñ wet ma berem wet goyen Yesu ma nurtiñ untin goke saba direñ tihim. Be, berem gore uñ goya tumnajan hireñ yen nurde hike kenem uñ beleñ takira ma tiyyen. Mere gabe Doyañ Al Kurunyen moñ, dufayner dineñ hime.

¹³ Irde deñ han bana goñ niñ bere wor uñbe Yesu ma nurtiñ untin gore berem goya hireñ po yen nuryenbe bere gore uñ yilwa ma iryen.

¹⁴ Gobe al kura Yesu ma nurtiñ unen hi goyen berembe Yesu nurtiñ untin hi goke teñbe kame Yesu niñ dufaymiñ tareñ irkeb Al Kurun beleñ wukkek iryen geb, gago dineñ hime. Bere kura Yesu ma nurtiñ unen hi goke teñbe Yesu niñ dufaymiñ sanin irkeb Al

Kuruñ beleñ wukkek iryen. Gwahade moñ manhan ire uñya gote dirjen weñbe Al Kurun diliñde wukkek ma hewoñ. Goyenbe naniñ ma milin kura Al Kurun diliñde wukkek hitin geb, dirjen wen wor wukkek hitin han.

¹⁵ Gega Yesu niñ ma nurtiñ kura beleñ uñ wet ma berem wet go tubul tiye yeke goya utan ma irnayin. Yesu niñ ma nurtiñ kura beleñ uñ wet ma berem wet Yesu niñ nurtiñ go takira tike goke kandukneñ ma nuryen. Igin dulin hiyen. Gega Al Kurun beleñ neñ gayen bininiñ yisikamke igin po hinayin yen hoy diriyen geb, bertiñ wet ma almetin wet Yesu niñ ma nurtiñ goya bur ma yeñbe awalikde hiriryen.

¹⁶ Deñ Yesu niñ nurtiñ bere, deñ ge teñ almetinbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irke Al Kurun beleñ yawaryen daw yen ma nurde han? Irde deñ Yesu niñ nurtiñ al, deñ ge teñ bertiñbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irke Al Kurun beleñ yawaryen daw yen ma nurde han? Niñgeb Yesu niñ nurtiñ kura beleñ uñ wet ma berem wet goyen Yesu niñ ma nurtiñ goke teñ tubul ma tiyyen.

Al Kurun beleñ gwahade hinayin yen hoy dirtiñ gwaha mat po hinayin

¹⁷ Goyenpoga deñ duñkuren duñkuren goyen gwahade hinayin yen Al Kurun beleñ hoy dirtiñ, irde Doyañ Al Kurun beleñ goke

momoŋ dirtiŋ gwaha mat po hinayin. Saba gabe Yesuyen alya bereya tumjan̄ gama irde hinayin yeŋ gago saba dirde hime.

¹⁸ Niŋgeb al kura Al Kurun̄ beleŋ hoy iryin̄ goyenter bikken̄ guba yitiŋ kenem al go guba yeŋ uliŋ deljen̄ yan̄ hitiŋ go daha mat bikken̄ guba ma yeŋya hiyen gwahade hewe yeŋ kurut ma yiyyen̄. Irde al kura Al Kurun̄ beleŋ hoy iryin̄ goyenter guba ma yitiŋ kenem guba yeŋ yeŋ ge kurut ma yiyyen̄.

¹⁹ Guba yitiŋ ma, guba ma yitiŋ gobe Al Kurun̄ diliŋdebe det kurun̄ moŋ. Munan̄ Al Kurunyen saba gama ird irdbe det kurun̄ wor po.

²⁰ Niŋgeb Al Kurun̄ beleŋ hanjkapyä dahade hikeya hoy dirtiŋ gwahade po hinayin̄.

²¹ Niŋgeb deŋ haŋ bana goŋ al kura al hoyan̄ yufukde heŋ dulij meten̄ teŋ hikeya Al Kurun̄ beleŋ hoy diriyin̄ kenem daha tiye tiye ma tiyyen̄, gwahade po hiyen̄. Gega dufaymiňde heŋ heŋ beljen̄ kura kinyen̄ gobe igiŋ gwaha tiyyen̄.

²² Al kura al hoyan̄ yufukde heŋ meten̄ al duljen̄ hikeya Doyan̄ Al Kurun̄ beleŋ hoy irde tiriŋ al gobe Doyan̄ Al Kurun̄ diliŋde meten̄ al duljen̄ moŋ yeŋ kinyen̄. Irde gwahade goyen po, al kura meten̄ al duljen̄ moŋ, yinjen̄de dufayde kuŋ hikeya Doyan̄ Al Kurun̄ beleŋ hoy irde tiriŋ al gobe meten̄ alne yeŋ kinyen̄.

²³ Dende mata buluŋ gote muruŋgem dindiken̄ yawartek goyen Doyan̄ Al Kurun̄ beleŋ yawareŋ yeŋbe darim wok irde kamiyin̄ geb, megen niŋ marte mata buluŋ gama irde go yufukde ma hinayin̄.

²⁴ Niŋgeb, kadne yago, sopte dineŋ hime. Al Kurun̄ beleŋ den̄ duŋkureŋ duŋkureŋ dahade hikeya hoy dirtiŋ gobe gwahade po hinayin̄.

²⁵ Be, deŋ haŋ bana goŋ al kura berem moŋya bere uŋ minjmoŋya niŋ momoŋ direŋ tihim. Alya bereya gwahade goyen goke Doyan̄ Al Kurun̄ beleŋ mere ma nirtin̄ geb, dufayner momoŋ direŋ. Nebe Doyan̄ Al Kurun̄ beleŋ bunijeŋ nirde hiyen al niŋgeb, mere direŋ tihim gabe fudinde yeŋ nurnayin̄.

²⁶ Be, ga hite nalu gayenterbe kanduk kurayen kurayen yeneŋ yeneŋ nature hite. Niŋgeb heŋ heŋtiŋ dahade haŋyen gobe gwahade po hinayin̄.

²⁷ Niŋgeb al kura berem yan̄ kenem takira tiye tiye ma tiyyen̄. Munan̄ al kura berem moŋ kenem bere tewe tewe ma tiyyen̄.

²⁸ Goyenbe bere tiyyen̄ gobe mata buluŋ moŋ. Gwahade goyen po, bere foŋeŋ kura al kuyen̄ go wor mata buluŋ moŋ. Gega al bere tiyyen̄ irde bere uŋ minjyaŋ hiyyen̄be megen gar niŋ kanduk kurayen kurayen yeneŋ hinayin̄. Deŋ

goyen kanduk ma yeneñ hiwoñ yeq nurdeb gago momoñ dirde hime.

²⁹ Kadne yago, ga dineñ hime gate miñbe gahade: megen gar heñ heñniñbe ulyanje moñ geb, al kura berem yan gobe al berem moñ beleñ Al Kurun niñ po nurde hanjen go gwahade goyen teñ hiyen.

³⁰ Irde al kura kanduk yeneñ esen hiyen gega, kanduk go sobamde ma hiyen yeq nurdeb goke ugur po ma dufay heñ hiyen. Munan al kura aman hiyen gega, aman dufay go hugineñ gwahade po ma hiyen geb, "Gahade po heñ," yeq ma nurde hiyen. Irde al kura det damu tiyyen wor, "Det gabe hugineñ kerde heñ," yeq ma nurde hiyen.

³¹ Irde det megen niñ han kurun gayen manan gahade po ma hinayin geb, al kura megen niñ det yade meteñ yuneñ heñyabe det go hende po biñ hek ma irde hiyen.

³² Niñgeb daha tiniñ tiniñ teñ dufaytiñ hiburjeñ ma hiwoñ yeq nurde hime. Al kura berem moñ gobe dufayminde daha mat meteñ timeke Doyañ Al Kurun amanenurde hiyen yenbe gwaha mat po meteñ teñ hiyen.

³³ Gega al kura berem yanbe daha timeke gab berne amanenurde hiyen

yenbe goke po kurut yeq hiyen. Go teñ hi gobe megen niñ mata niñ ug po dufay heñ heñ mata go goyen.

³⁴ Gwaha tikeb Doyañ Al Kurun beleñ amanenurtek beleñ niñ dufay heñ heñmiñbe keñkela kipirtinq ma hi. Be, bere kura un miñmonya bere foñeyabé Doyañ Al Kurun niñ po nurde ulinya dufaymiñya tumjan Doyañ Al Kurun po uneñ hanjen. Munan bere kura un miñyanbe daha timeke gab almene amanenurde hiyen yenbe goke po kurut yeq hiyen. Go teñ hi gobe megen niñ mata niñ ug po dufay heñ heñ mata go goyen.

³⁵ Mere ga dirde hime gabe faraq durmeke heñ heñtiñ igiñ hewoñ yeq dineñ hime. Kanduk dunhem yeq ma dineñ hime. Mere gahade ga dirmek gab matatiñbe Doyañ Al Kurun diliñde huwak wor po hiyyen, irde yeq ge teñ meteñ teñ teñ niñ kama ma heñ sañiñ po meteñ teñ hiwoñ yeq nurdeb gago dineñ hime.

³⁶ Goyenpoga al foñey kura bere tubul teñ untek yeq merem titiñ goreb merene gayen nurdeb, "Polyen mere gobe fudinde. Goyenpoga meremiñ gama irde bere ga teweñ monbe dufaymin buluñ ireñ geb teweñ," yeq nuryenbe bere go tiyyen.*

* **7:36:** Grik mere mat miñ kurabe gahade: Goyenpoga al kura beleñ wirin al kutek nurke beleñmiñ pet teñ hike kuñ kuñ alik hewen tike keneñbe buluñ irde hime yeq nurdeb al kere yeq nuryenbe gwaha po iryen. Mata gobe buluñ moñ.

Mata gobe buluŋ moŋ. Irde hiyen kuruŋ gobe bere go tubul titek ma irde hike kenem bere go tiyyen. Mata gobe buluŋ moŋ geb, gwaha tiyyen.

³⁷ Gega al kura bikken bere tubul teŋ untek yeŋ merem titiŋ gega, al gore, "Igiŋ nuŋkuren̄ heŋ," yeŋ du-fay tareŋ po irdeb, "Bereya heŋ heŋ dufay ma forok yeŋ hi, irde dufay gwahade kura forok yeke igin̄ fole irde heŋ," yeŋ nurdeb bere ma teweŋ yeŋ dufay kiryen goyen wor mata igin̄ yeŋ nurde hime.

³⁸ Ningeb al bere yad yad matabe igin̄. Gega al kura berem moŋ hiyyen̄ mata gobe igin̄ wor po, bere yad yad mata gote folek.

³⁹ Be, bere kura uŋ minyan̄be uŋ go hikeyabe yeŋ yufukde po hiyen̄. Gega uŋ go kamkeb bere uŋ yan̄be al hoyan̄ ma tiyyen̄ yitiŋ mere gote yufuk bana ma hiyen̄ geb, al hoyan̄ tewe yeŋbe igin̄ tiyyen̄. Goyenpoga Doyaŋ Al Kurun̄ nurd untin̄ al po ga tiyyen̄.

⁴⁰ Goyenbe dufaynerbe bere go uŋ kamke uŋkuren̄ heŋ heŋ gobe igin̄ wor po. Gogab uŋ niŋ nurde hiyen gwahade ma teŋ Doyaŋ Al Kurun̄ niŋ po nurde hiyen̄. Mere dirde hime gabe Holi Spirit belen̄ nineŋ hike dinen̄ hime yeŋ nurde hime.

8

Det toneŋ yirde binje

galak yirtiŋ binjebe daha yirtek?

¹ Be, megen niŋ mar beleŋ det toneŋ yirde dolon̄ yirde binje galak yirtiŋ goke momoŋ direŋ tihim. Deŋbe dindiken̄ ge yeŋbe, "Neŋbe det kawan ninja banare ninja goyen kenkela bebak teŋ hite," yeŋ nurde haŋ. Goyenbe gwahade nurde haŋ goke teŋbe dindiken̄ ge turuŋ turuŋ teŋbe kadtiŋ yago buluŋ yirde haŋ. Gega kadtiŋ yagoŋ aman̄eŋ nurd yuneŋ hinayin̄be kedom faraŋ gurd teŋbe tumnajan̄ sanjan̄ henayin̄.

² Al kura yiŋgeŋ ge yeŋbe, "Nebe det kawan ninja banare ninja goyen kenkela wor po bebak teŋ hime," yeŋ nurde hi al gobe yiŋgeŋ goyen po usi irde hi. Irdeb Al Kurunyen̄ mere fudinde yiŋgeŋ nurde bebak titek goyen bebak ma titiŋ hi.

³ Goyenpoga al kura biŋde mat Al Kurun̄ niŋ aman̄eŋ nurde uneŋ hi al gobe Al Kurunyen̄ dufay igin̄ kuruŋ goyen untin̄ hi.

⁴ Ningeb det toneŋ dolon̄ yirniŋ yeŋ galak yirtiŋ binje goke momoŋ direŋ tihim. Be, det toneŋ megen niŋ mar beleŋ dolon̄ yirde hanjen̄ gobe Al Kurun̄ moŋ geb, det fudinde gogo moŋ. Al Kurun̄be yeŋ uŋkuren̄ po, hoyan̄ kura ma hi. Hubu wor po.

⁵ Gega megen niŋ marbe dufaymin̄ soŋ hekeb unjura kurayen kurayen gobe Al Kurun̄ yeŋ nurdeb, "Al Kurun̄be

budam haŋ. Doyan Mar wor budam haŋ. Kurabe naŋkiŋde haŋ, kurabe megen haŋ," yeŋ hanjen.

⁶ Goyenpoga Al Kurunbe uŋkuren po, neŋ nurd uneŋ hite gog po hi. Yeŋbe Adoniniŋ. Yeŋ beleŋ po gab naŋkiŋa megenya irde det kuruŋ gayen yiryiŋ. Irde neŋbe yen ge teŋ megen gar hite. Irde Doyan Al Kurun wor uŋkuren po hi. Yeŋbe Yesu Kristu. Yesu Kristube Al Kurun beleŋ inke naŋkiŋa megenya det kuruŋ gayen yiryiŋ. Neŋ wor yeŋ beleŋ forok diryiŋ.

⁷ Goyenbe mere fudinde gayen al budambe kenkela bebak ma teŋ haŋ. Niŋgeb deŋ haŋ bana gon al kurabe hakot Yesu niŋ ma nurde hinhanya uŋgura dolon ird ird mata teŋ hinhan geb, gayenter Yesu nurd uneŋ heŋya wor uŋgura galak yirtiŋ goyen nenebe, "Neŋbe uŋgura galak yirtiŋ binje goyen gago nene hite," yeŋ nurde biŋde kandukŋeŋ nurde hanjen. Mel gobe biŋde wukkek wor po moŋ geb, "Binje ga nihit garebe Al Kurun diliŋde wukkek ma hihit," yeŋ nurde haŋ.

⁸ Gega biŋje nen nen mata gore kura neŋ gayen Al Kurunya awalik heŋ heŋniŋ goyen daha kura ma iryen. Niŋgeb uŋgura galak yirtiŋ binje netek ma go ma netek gore kura Al Kurun diliŋde daha wet kura ma diryen.

⁹ Goyenpoga moŋgo mata

kura Al Kurun diliŋde buluŋ moŋ goyen hipirkeŋ nurdeya mata teŋ hinayiŋ gore kadtiŋ kura Al Kurunyen mere biŋde tareŋ wor po ma hitiŋ al gote dufaymiŋ goyen buluŋ irke katyeŋkek geb, kenkela dufay heŋ ga mata teŋ hinayiŋ.

¹⁰ Deŋ Al Kurunyen mere kenkela bebak titiŋ marbe iŋiŋ kuŋ uŋgura dolon ird ird gasunđe heŋ dula teŋ kuŋ hinayiŋ. Gega deŋ beleŋ gwaha teŋ hike deŋ haŋ bana gon niŋ kadtiŋ kura biŋ wukkek wor po moŋ gore denenjbe, "Neŋ wor iŋiŋ daw gwaha titek," usi teŋbe biŋje go nene gab mata buluŋ tihit yeŋ kandukŋeŋ nurdeb katnayiŋ.

¹¹ Irkeb deŋbe kadtiŋde dufaymiŋ tareŋ wor po moŋ goyen buluŋ ird ird mar henayiŋ. Yeŋ ge teŋ Yesu Kristu kamyiŋ gega, deŋ beleŋ buluŋ yirnayiŋ.

¹² Deŋ beleŋ gwaha mat kadtiŋ goyen buluŋ yirde mata buluŋ teŋ hinayiŋ, irde biŋ wukkek wor po moŋ goyen haha irde hinayiŋ gobe yeŋ hitte po moŋ, Yesu Kristu hitte wor mata buluŋ teŋ hinayiŋ.

¹³ Niŋgeb nebe dapŋa kura nemeke gore kadne dufaymiŋ buluŋ irke mata buluŋde katyen kenem dapŋa go sopte ma po neweŋ. Gogab kadne go mata buluŋde ma katyen.

Ne Pol wor Yesuyen mere basaŋ al aposel

¹ Be, deŋ beleŋ ne niŋ yen, "Dufaymiňde epte ma det kura iryen," yeŋ nurd nuneŋ haŋ? Irde ne gayen Yesuyen mere basaŋ al aposel moŋ yeŋ haŋ? Irde Doyaŋ Al Kuruňniniŋ Yesu Kristube ma kinyiŋ yeŋ nurde haŋ? Goyenpoga Doyaŋ Al Kurunyen saňiňde meteŋ timiriŋ gote iginębe deŋ gogo moŋ? Goyenbe daniŋ gwaha yeŋ haŋ?

² Be, deŋ haŋ bana goyen al kura beleŋ, "Polbe aposel moŋ," yeŋ haŋ. Irde al hoyan beleŋbe, "Polbe neŋ ge ma aposel hiriŋ," yeŋ haŋ. Nebe meremiň goke ma nureŋ gega, deŋ ge teŋ aposel himiriŋ geb, deňbe epte ma gwaha ninnayıň. Al hoyan beleŋ deŋ denębe, "Fudinde, Polbe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ aposel iryin," yeŋ nurd nuneŋ hinayıň.

³ Be, deŋ haŋ bana goyen al kura beleŋ gwaha mat tagal nuneŋ haŋ geb, goyen wol heň momon direň tihim geb.

⁴ Be, neŋ aposel beleŋ meteŋ teŋ hiteke goke Yesuyen alya bereya beleŋ binęgea feya dunke netek gobe buluŋ?

⁵ Yesuyen mere basaŋ mar hoyanja Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu kulin wenęabe Pitaya* wor berem yagoya irde tumňaŋ meteŋ teŋ kuŋ hanjen. Munaj neňbe berniniň yago dufaymiň

Yesu niŋ tareŋ irtiŋ goya meteŋ teŋ kuŋ hitekbe buluŋ yeŋ nurde haŋ?

⁶ Irde aposel hoyan po paka yirde hanjen gega, Banabasya neya niŋ yenbe, "Yinjen ga tareňmiňde binje neneb meteŋ teŋ hiriryen," yeŋ nurde haŋ?

⁷ Be, fulenja mar fulenjare kuŋ henęabe ganuŋ kura yinjenđe horare binje damu teŋ nene hanjen? Irde al ganuŋ kura wain harke iginę hekeb kura ma nen hiyen? Irde al ganuŋ kura sipsipmiň doyan yirde hiyen gega, sipsip gote mamu kura ma gilyan heň nene hiyen? Epte ma gwaha tiyyen.

⁸ Mere teŋ hime gabe alyen dufayde po ma mere teŋ hime. Moseyen sabare wor mere gwahade po hi.

⁹ Be, Moseyen sabarebe, "Al kura wit meteňmiň sak yeke meteňde niŋ dapňa bulmakawmiň gore, 'Faranj nuri,' yeŋ meteňmiňde tukunja ga, 'Witne niyyenkek,' yeŋ mohoŋ mala ma tiyyen," yitiň hi.

Mere gobe Al Kuruŋ beleŋ bulmakaw niŋ po nurdeb gogo yiriň?

¹⁰ Mere gwahade tiyyiň gobe fudinde wor po neŋ gake nurdeb mere gogo tiyyiň yeŋ ma nurde haŋ? Mere gobe neŋ gake yiriň. Megeň waru uryen al goya wit sikkeň kok yiryeň al goya tumňaŋde meteŋ tiyiryeň gote mu-

* 9:5: Deňem hoyanbe Sifas.

runjəm kura muŋ yawaryen
yen nurdeya meteŋ tiyiryen
geb, Al Kurunyen mere gobe
neŋ al gake yiriŋ.

¹¹ Niŋgeb neŋ beleŋ Holi
Spirityen det igin goyen
bitiŋ bana tur yirtirin geb,
meteŋniniŋ gote murungem
biŋge niŋ gusuŋaŋ dirtek
gobe kanduk kuruŋ wor po
yen nurnayin?

¹² Al hoyan beleŋ deŋ ge teŋ
meteŋ dirŋeŋ muŋ po titiŋ
goke faraŋ durnaŋ yen igin
gusuŋaŋ dirtek kenem neŋ
manan deŋ ge teŋ meteŋ ku
ruŋ wor po titiŋ goyen gote
murungem niŋ igin gusuŋaŋ
dirtek.

Goyenbe neŋbe faraŋ dur
naŋ yen gusuŋaŋ ma dirde
hinhet. Gwaha titŋeŋbe
moŋgo faraŋ durd durd gore
Yesu Kristu niŋ yitiŋ mere
igin go deŋ bana kuruŋ heŋ
heŋ beleŋ pet tiyyen yen
nurdeb det kuraŋ nurde
hinhet gega, gusuŋaŋ ma
dirde goke ma nurdeya
meteŋ teŋ hinhet.

¹³ Be, deŋbe Al Kurunyen
ya balem bana meteŋ teŋ
hanjen marbe bana gon niŋ
biŋge yade nene hanjen,
irde Al Kuruŋ galak ird ird
altare meteŋ teŋ haŋ marbe
alta hende yirtiŋ biŋge goyen
kura yade nene hanjen
goyen go ma nurde haŋ?

¹⁴ Gwahade goyen po,
Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ yitiŋ
mere igin goke tagalde haŋ
marbe mere go nurde gama
irde haŋ mar beleŋ faraŋ
yurke go hende heŋ meteŋ
teŋ hinayin yen Doyaŋ Al

Kuruŋ beleŋ mere sanŋ po
tiyyiŋ.

¹⁵ Nebe Doyaŋ Al Kuruŋ
beleŋ yiriŋ gwahade po igin
faraŋ nurnaŋ dinmewoŋ
gega, gwaha ma dineŋ
himyen. Irde mere gahade
kaŋ duneŋ hime gabe deŋ
beleŋ gwaha mat paka nirde
hinayin yen ma kaŋ hime.
Nebe deŋ ge teŋ Doyaŋ Al
Kurunyen meteŋ teŋ heŋya
gote murungem niŋ gusuŋaŋ
ma dirde hinhem geb, goke
igin nigeŋ ge turuŋ turuŋ
titek hime. Niŋgeb faraŋ
nurd nurd niŋ al kura ma
po gusuŋaŋ ireŋ. Kamde ga
daw gwaha tiyeŋ.

¹⁶ Be, Yesu niŋ yitiŋ mere
igin go tagalde kuŋ heŋyabe
nigeŋ ge turuŋ turuŋ teŋ
hitek himyen dinhem gega,
epte ma nigeŋ ge turuŋ turuŋ
titek himyen. Mere igin tagal tagal gobe Al Ku
ruŋ beleŋ nunyiŋ geb bada
hetek moŋ. Niŋgeb meteŋ
teŋ himyen goke nigeŋ ge
epte ma turuŋ turuŋ titek
himyen. Munaŋ mere igin go
bada heŋ tagalde ma himyen
manhan Al Kurunyen bearar
bana himewoŋ!

¹⁷ Mere igin goyen tagal
tagal niŋ wilakŋeŋ nurde
tagaleŋbe gote murungem
teweŋ. Gega meteŋ teŋ heŋ
gote murungem ma teweŋ
wor Al Kuruŋ beleŋ gwaha
teŋ hayin nintiŋ geb, gago
meteŋ go teŋ hime. Meteŋ
gobe gwaha tiyayin nintiŋ
geb, bada hetek moŋ.

¹⁸ Be, gwahade kenem
meteŋ teŋ hime gote mu-

runjembə da tewen? Meten teñ hime gote murunjembə hoyan̄ moñ. Ne beleñ meten gote murunjem tetek gobe Yesu niñ yitiñ mere igin goyen damum moñ dulin̄ po alya bereya hitte tagalde himyen gogo po. Fudinde, nebe mere igin go tagalde hime goke teñ paka nirnañ yinen̄ hitek gega, gwaha ma yinen̄ himyen.

¹⁹ Be, nebe dufayner igin nurdeb gwaha teñ himyen. Megen niñ al kurate dufayde ma teñ himyen. Gega daha mat kura al tumnañ Yesu hitte yukumewoñ yeñ nurdeb niger al buda kurun̄ gote yufukde heñ meten teñ himyen.

²⁰ Gwahade ningeb, Yuda marya heñbe go mar go Yesu hitte yuken̄ yeñbe yende mata gama ird ird al yara heñ himyen. Yuda mar gobe Moseyen saba gote yufukde heñ go po gama irde hanjen̄. Munañ nigen̄be go yufukde ma hime geb, gore epte ma daha wet kura niryen̄ gega, go mar go Yesu hitte yuken̄ yeñ nurdeb Moseyen saba gote yufukde hime yara teñ himyen.

²¹ Munañ Yuda mar moñ al miñ hoyan̄ Moseyen saba ma gama irde han̄ mar go wor Yesu Kristu hitte yuken̄ yeñbe Moseyen saba ma gama irde hitiñ al yara heñ himyen. Nigen̄be Moseyen saba gote yufukde ma hime. Goyenbe Al Kurunyen saba pel irde hime yeñ ma yeñ

hime. Gwahade yarabe Yesu Kristuyen saba gote yufukde po hime.

²² Irde Yesuyen alya bereya kura Al Kurunyen mere hende tareñ wor po ma huwarde hitiñ mar go Yesu hitte yuken̄ yeñbe go mar goyen yara po heñ himyen. Niñgeb al dahade mar hitte kuñ meten teñ kuñ heñyabe go mar goyen yara po heñ meten teñ himyen. Gogab daha mat wet kura go mar goyen kura Yesu hitte yukumewoñ yeñ gogo gwaha teñ himyen.

²³ Gwaha teñ himyen kuruñ gobe Yesu niñ yitiñ mere igin goke al momoñ yire yeñbe gwaha teñ himyen. Gwaha teñ himeke gab al beleñ mere igin go nurdeb yeñ wor neñ yara hekeb tumnañ Al Kurun̄ beleñ guram yirtek hewoñ yeñbe gogo gwaha teñ himyen.

²⁴ Be, kup yeñ yeñ kari gote matabe nurde han̄ gogo. Al budam miñ urde kup yenayıñ gega, al uñküren̄ beleñ po kadom fole yirde kuñ pasi iryen̄ al gore muñ po gab gote murunjem tiyyen̄. Niñgeb deñ wor Doyañ Al Kurunyen meten teñ heñyabe meten gote murunjem goyen tetewoñ wor po yeñ nurdeb tareñ po meten teñ hinayıñ.

²⁵ Kup yeñ yeñ karire kup yeñ han̄ mar ma, kari hoyan̄de kari teñ han̄ marbe karire kuñ gote murunjem tiniñ wor po yeñ nurdeb

yingen sanij yird yird niŋ uliŋ kutŋa irde hanjen. Mel gobe kari gote murungem ulyanđe ma hitek goke wor gogo kurut wor po yeŋ hanj. Goyenpoga neŋ beleŋ tareŋ heŋ heŋ niŋ kurut yeŋ hityen gobe Doyan Al Kurunyen meteŋ gote murungem hugiŋen hitek go tinŋ yenbe tareŋ heŋ heŋ niŋ kurut yeŋ hityen.

²⁶ Niŋgeb mel gore kup yeŋ hanjen gobe Al Kurun diliŋde miŋ miŋmoŋ gega, ne beleŋ al kup yeŋ hanj gwahade sanij po meteŋ teŋ himyen gobe Al Kurun diliŋde miŋ miŋyaŋ. Fuleŋa teŋ teŋ karire kari teŋ hanjen marbe asogom keŋkela yeneŋya gasa yirde hanjen gwahade goyen po, ne wor meteŋ gote miŋ keŋkela nurdeya meteŋ teŋ himyen, mali ma meteŋ teŋ himyen.

²⁷ Gwaha titŋeŋbe meteŋ goyen keŋkela po timewoŋ yeŋ nurdeb megen niŋ dufay buluŋ kura bener forok yeke gore buluŋ nirnak yeŋbe fole irde himyen. Mongo Yesu niŋ al hoyan momoŋ yirdeb gote murungem tetekner, dufay buluŋ gore walde nunnak yeŋbe gogo dufay buluŋ goyen fole irde himyen.

10

Uŋgura dolŋ ird ird niŋ hayhay yiryiŋ

¹ Be, kadne yago, deŋ goyen tareŋ heŋ heŋ ge kurut yeŋ hinayıŋ dinhem

goke keŋkela bebak tinaŋ yeŋbe neŋ Yuda marte asininiŋ yago beleŋ mata tiyamiŋ goke momoŋ direŋ tihim. Niŋgeb mel gore mata tiyamiŋ go nurdeb gote saba bitiŋ sir ma yiyyen. Be, bikkenj wor po asininiŋ yagobe Isip naŋa tubul teŋ kuniŋ yeŋ kuŋ henyaɓe tumŋaŋ kigariŋkiŋ faykek yokŋa bana heŋ kuŋ hinhan. Irdeb makaj ala kuruŋ goyen kahalte Al Kurun beleŋ pota irke megeŋ fudiŋ forok yekeb goyan mat kuŋ siŋa kurhan forok yamin.

² Mel go tumŋaŋ kigariŋkiŋ faykek yokŋa bana heŋ kuŋ hinhan, irde makaj alayaŋ kwamiŋ gobe Al Kurun beleŋ baptais yiryiŋ yarabe gogo. Be, Al Kurun beleŋ gwaha yirdeb mel goyen Moseyen alya bereya yirkeb doyan yirde hinhan.

³ Be, goyenter Al Kurun beleŋ biŋge yuneŋ hinhan gobe megen niŋ biŋge moŋ.

⁴ Irde fe niŋ yirke Al Kurun beleŋ hora kurunđe mat fe forok irde yunke nene hinhan. Hora kuruŋ gobe Al Kurun hitte mat katenbe Israel mar goya tumŋaŋ kuŋ hinhan. Hora gobe Yesu Kristu gote tuŋaŋen.

⁵ Al Kurunbe mel go igiŋ igiŋ gwahade yirde hinhan gega, al budam wor po mata buluŋ teŋ hike igiŋ ma nurde yuneŋ hinhan. Niŋgeb mata buluŋ teŋ hinhan mar go sawsawa po kuruŋ naŋa bana goŋ kuŋ henyaɓe

kamaminj.

⁶ Be, mata buluŋmiŋ gote muruŋgem teŋ kamaminj gobe neŋ gayen baranŋmiŋ goyen nurdeb kafura heŋ mel gore teŋ hinhan gwahade ma teŋbe dufaynininj mata buluŋ teŋ teŋ niŋ ma kunj hiyen yen gogo Al Kurun beleŋ dikala diryinj.

⁷ Niŋgeb deŋbe mel goyen kuramiŋ beleŋ megen niŋ det toneŋ yirde dolon yirde hinhan gwaha ma teŋ hinayinj. Mel gore mata buluŋ teŋ hinhan goke Al Kurunyen asanđe gahade katinj: "Mel gobe det toneŋ diliŋ mar keperde dula teŋ kukuwa fe nen nen mata teŋ hinhan. Irde huwardebe Al Kurun niŋ ma nurt until marte mata teŋ hinhan," yitiŋ hi.

⁸ Be, mel goyen kuramiŋbe leplep mata teŋbe naŋkahal unkuŋende po 23,000 alya bereya goyen kamaminj. Niŋgeb neŋbe go mar gore tiyaminj gwahade ma teŋ hitek.

⁹ Be, Israel mar goyen kurabe Doyaŋ Al Kurun tunjaŋ urde beararminj bana heŋ kunere duwi beleŋ yisike kamaminj. Niŋgeb neŋbe mel gore tiyaminj gwahade Doyaŋ Al Kurun tunjaŋ ma urtek.

¹⁰ Irde heŋ hentij goke Doyaŋ Al Kurun niŋ igit ma nurde ŋagak ma yen hinayinj. Hakot Israel mar kura gwaha tikeb Al Kurunyen miyoŋ, al gasa yird yird meten teŋ hiyen gore gasa yirke ka-

maminj.

¹¹ Be, hakot Israel mar hitte mata gwahade forok yitiŋ gobe gayenter neŋ beleŋ baranj go nurdeb bebak teŋ teŋ ge gogo forok yitiŋ. Irde baranj go asanđe katinj gobe nalu funaŋ beleŋ hite mar gayen baranj go kapyanj heŋbe mata buluŋ ma teŋ hinayinj yen hayhay dird dird niŋ Al Kurunyen asanđe katinj.

¹² Niŋgeb deŋ hanj bana al kura beleŋ, "Nebe tareŋ hime geb, kanduk kura wayyen goyen epte fole irde heŋ," yen hi al gobe keŋkelə heŋ ga hiyenj. Monggo katyenj geb.

¹³ Alya bereya mata buluŋde yukutek kanduk deŋ hitte forok yen hanjen gobe al hoyanj hitte wor forok yen hanjen goyen po forok yen duneŋ hanjen. Goyenpoga Al Kurunbe yirinj gwahade po mata teŋ hiyen geb, deŋ beleŋ epte ma fole irtek kandukbe epte ma deŋ hitte yubul tike forok yen hinayinj. Munaŋ kanduk kura deŋ hitte forok yekeb kanduk go fole yirtek belŋen manaj kerd dunyenj. Gogab deŋ goyen kanduk bana gonj hinayinj gega, kanduk goyen igit fole yirde sanŋin po huwarde hinayinj.

Epte ma tumjaŋde Al Kurunya uŋguraya gama yirtek

¹⁴ Be, kadne yago, megen niŋ det yade det toneŋ yirde dolon ird ird mata gob tubul po tinayinj.

¹⁵ Denj goyen dufaytiŋ wukkek yeŋ nurdeb gago mere dirde hime. Niŋgeb dindikeŋ gabe mere direŋ tihim gayen igit ma buluŋ goyen keneŋ bebak tinayiŋ.

¹⁶ Be, neŋbe Yesu Kristu beleŋ neŋ ge teŋ darim wok irde kamyiŋ goke dufay heŋ henj niŋ gabu irde wain fimiŋ teŋbe Al Kuruŋ igit nurde uneŋbe nene hityen. Gwaha teŋ hite gobe Yesu Kristu kamkeya darim wok yitiŋ goyen neŋ tumŋaŋ gale heŋ nene hite yara geb, gore dawaŋ gabu dirkeb al miŋ uŋkureŋ heŋ hityen gogo. Irde neŋ ge teŋ Yesu Kristu kamyiŋ goke dufay heŋ beret ubala teŋ gale heŋ nene hityen gobe Yesu Kristu kamkeya gasoŋ erek yitiŋ goyen neŋ tumŋaŋ gale heŋ nene hite yara geb, gore dawaŋ gabu dirkeb al miŋ uŋkureŋ heŋ hityen gogo.

¹⁷ Niŋgeb neŋbe al miŋ hoyan hoyan gega, beretbe hoyan hoyan moŋ, uŋkureŋ po nene hityen geb, Yesuya awalik heŋbe al miŋ uŋkureŋ po hitiŋ hite.

¹⁸ Be, Israel mar bikkenj mata teŋ hinhan goyen goke nurnayiŋ. Dapŋa gasa yirde Al Kuruŋ niŋ galak irtiŋ goyen nene hinhan marbe Al Kuruŋya gabu irde uŋkureŋ hitiŋ hinhan.

¹⁹ Niŋgeb biŋge det toneŋ yirtiŋ goyen galak yirtiŋ gobe det kuruŋ geb gogo dineŋ hi yeŋ nurde hanj? Irde al beleŋ det toneŋ yirtiŋ

goyen dolonj yirde hanjen gobe det kuruŋ wor pobe gogo yeŋ nurde hanj?

²⁰ Moŋ! Al Kuruŋ niŋ ma nurde hanj mar beleŋ megen niŋ det toneŋ yirde galak yirde hanjen biŋge gobe uŋgura galak yirde hanjen, Al Kuruŋ ma galak irde hanjen. Niŋgeb deŋbe uŋguraya awalikde ma hiwoŋ yeŋ nurde hime.

²¹ Deŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ kamyiŋ goke dufay heŋ heŋ ge wain fimiŋ nene hanjen. Niŋgeb deŋ go mar gore po uŋgura niŋ nurde dolonj yird yird gasunđe kuŋ gor niŋ wain ma nenayiŋ. Deŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ kamyiŋ goke dufay heŋ heŋ ge biŋge nene hanjen. Niŋgeb deŋ go mar gore po kuŋ uŋgura dolonj yird yird gasunđe niŋ biŋge goyen ma nenayiŋ.

²² Neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ biŋ ar wor po yiwi yeŋ kuŋ uŋgura galak yirtiŋ biŋge netek? Nende tarenbe Doyaŋ Al Kurunyen taren fołek geb, epte ma buluŋ diryen yeŋ nurde gwaha ter hitek? Epte moŋ.

Al Kuruŋ turuŋ irde hitek

²³ Be, deŋ hanj bana al kura beleŋ, “Neŋbe mata kura tiniŋ yeŋbe igit ala titek,” yeŋ hanjen. Gega mata go tinayiŋ gore hugiŋeŋ igit dirnayiŋ yeŋ ma nurde hinayiŋ. Niŋgeb nebe mata kura tiye yeŋbe igit ala tiyen gega, mata gore epte ma na-narde bonj yiyyen.

²⁴ Gwahade niŋgeb det kura dindikeŋ iginj dird dird goke ma naŋkenenj hinayinj. Gwaha titnejbe det kura kadtinj iginj yirtek goke naŋkenenj hinayinj.

²⁵ Niŋgeb maketde kuŋ iginj dapŋa damu teŋ nene hinayinj. Goyenbe mata buluŋ tihit yeŋ nurtek dufay ma forok yeŋ yeŋ ge tenjbe, "Binje gabe unjura galak yirtinj we?" yeŋ gusunjan ma yirde mali po damu teŋ nene hinayinj.

²⁶ Megenya det kurun megen hanj tumŋaj goyenbe Doyaŋ Al Kurunyen ala po geb, gogo iginj ala nene hinayinj.

²⁷ Niŋgeb al kura Yesu niŋ ma nurtinj gore dula teŋ teŋ niŋ hoy dirke kuniŋ yeŋ nurdeb kuŋ yeŋya binje ne-nayinj. Gega mata buluŋ tihit yeŋ bitinjde kandukkenj nurtek dufay ma forok yeŋ yeŋ ge tenjbe, "Binje gabe unjura galak yirtinj?" yeŋ gusunjan ma yirnayinj.

²⁸ Munaj al kura beleŋ, "Binje gabe unjura galak irtinj," dinkeb ma nenayinj. Gogab al kura gwaha dinyenj al gote dufay buluŋ ma ir-nayinj, irde mata buluŋ tihit dufay wor forok ma yiyyenj.

²⁹ Mata buluŋ tihit dufay binde mat forok yeŋ yeŋ ge yeŋ hime gobe dende niŋ ma yeŋ hime, al hoyanđe niŋ goke yeŋ hime.

Be, goyenbe al kurabe gaha yeŋ hanjen: "Nenjbe bininiŋde mat wukkeŋ wor

po nurdeya mata kura iginj ala titek. Gega daniŋ al hoyanj beleŋ denejbe mata buluŋ tahaŋ yeŋ dennak yeŋ kama heŋbe gwaha ma tiniŋ?

³⁰ Neŋbe binje kura goke Al Kurun iginj nurde uneŋ gab nene hitek gega, daniŋ al hoyanj beleŋ binje netek goke ulniniŋde merem yaŋ dirnayinj? Goke iginj ma nurde hite," yeŋ hanjen.

³¹ Niŋgeb mere gwahade gokeb gaha dinenj: binje ma fe yara kura niniŋ yeŋbe Al Kurun deňem turŋun yaŋ hiyyenj mat nene hinayinj. Niŋgeb mata kura tiniŋ yeŋ nurde hinayinj goyenter wor Al Kurun deňem turŋun yaŋ hiyyenj mat po mata teŋ hi-nayinj.

³² Mata teŋ hike Yuda mar al kura ma Grik mar al kura ma Yesuyen alya bereya bana go niŋ al kura beleŋ denejbe dufaymiŋ buluŋ heke mata buluŋ tinak geb, matabe nurdeya ga teŋ hinayinj.

³³ Ne wor metenj teŋ kuŋ himyen kurun gobe al tumŋaj matane keneŋ amaŋen nurnayinj mat mata teŋ himyen. Gwaha teŋ himyen gobe nigeŋ iginj heŋ heŋ niŋ ma gwaha teŋ himyen. Al hoyanj budam iginj heŋ heŋ niŋ gwaha teŋ himyen. Gogab yeŋ goyen Al Kurun beleŋ yumulgaŋ tiyyenj yeŋbe gwaha teŋ himyen.

11

¹ Niñgeb ne beleñ Yesu Kristuyen mata po gama irde himyen gwahade goyen po, deñ wor ne mata teñ himyen gayen gama irde hinayin.

Bere tonaj aw yurd yurd mata

² Be, deñbe hanjen kurun goyen huginen ne niñ bitin sir ma yeñ hi. Irde neñ Yesuyen alya bereya beleñ teñ hityen mata goyen momoj dirmirinj goyen gama po irde hanj. Niñgeb goke turunj dirde hime.

³ Goyenbe saba kura deñ beleñ kenkelä nurwoñ yeñ nurde hime. Saba gobe gahade: al tumnajan gote doyan albe Yesu Kristu, irde berer doyan marbe uñ yago. Yesu Kristuyen doyan albe Al Kurunj.

⁴ Niñgeb deñ hanj bana goyen al kura beleñ Yesuyen alya bereya gabu irde hinayinde gor heñ bere beleñ teñ hanjen yara amil teñ tonaj aw urde Al Kurunj mere iryen irde kurabe Al Kurunyen mere basanj al porofet yara mere tiyyenbe al goreb Doyañ Almiñ Yesu Kristu denem buluñ iryen.

⁵ Irde deñ hanj bana goyen bere kura beleñ Yesuyen alya bereya gabu irde hinayinde gor al beleñ mata teñ hanjen yara amil teñ tonaj aw ma urde Al Kurunj mere iryen irde kurabe porofet yara mere tiyyenbe bere goreb doyan almiñ uñ goyen deñem buluñ iryen. Bere

go tonaj aw ma uryen gobe tonaj walde kara tiyyen go gwahade yara geb, memyak wor po.

⁶ Niñgeb bere kura Al Kurunj dolon irniñ yeñ gabu irnayinde tonaj aw ma urde kuyen gobe bere gote tonaj yuwaljen walde kara tiyyen. Munaj tonaj gwaha iryen gobe memyak yeñ nurdeb bere gobe tonaj aw urde kuyen.

⁷ Goyenbe albe Al Kurunj beleñ yinjen yara iryen, irde sañijmij turñuj yañ goyen al hitte mat kawan hen hi, irde bere hitte matbe alyen tareñmij turñuj yañ goyen kawan heñ hi geb albe tonaj ma aw uryen.

⁸ Fudinde, hanjkapyä wor po albe bere hitte mat ma forok yiriñ, berebe al hitte mat forok yiriñ.

⁹ Albe Al Kurunj beleñ bere niñ teñ ma iryen. Al niñ teñ bere gogo iryen.

¹⁰ Niñgeb berebe amil beleñ tonaj aw urtiñde hiyen. Gwaha teñ hiyenbe bere go al kurat yufukde hi yeñ kennayinj. Al Kurunyen miyonj wor gwahade kennayinj.

¹¹ Goyenpoga mere dirhem gabe berebe det dirñej, munaj albe det kurunj yeñ ma dinhem. Neñ Doyañ Al Kurunj nud untij mar bana alya bereyabe tunjande po. Niñgeb berebe al ma hike yeñ unkürenj po epte ma hiyen, al wor bere ma hike yeñ unkürenj po epte ma hiyen.

¹² Berebe al hitte mat forok iryin gwahade goyen po, al wor bere hitte mat forok yen hanjen. Gega alya bereya tumjan gobe Al Kurun belej po yiryin.

¹³ Niñgeb Al Kurun dolon irniñ yen gabu irde hinayinde gor bere kura tonan aw ma urdeya Al Kurun mere iryen gobe igin ma bulun goyen dindiken gab kenkela dufay hejbe yenayin.

¹⁴ Det Al Kurun belej yiryin kurun gayen gate matare wor al kura tonan yuwaljen sobam hej beryen tonan yara hiyyenbe gobe igin moj, memyak yen nurde hite.

¹⁵ Gega bere tonan yuwaljen sobam hiyyenbe igin hoyan yen nurde hite. Tonañ yuwaljen sobam gobe bere gote tonan aw yurd yurd niñ Al Kurun belej iryin.

¹⁶ Al ma bere kura mere tihim gake igin ma nурdeб neya kadom mohonde titek wet yen nurnayin. Goyenpoga nej banabe mata gwahade gobe hubu wor po. Yesuyen alya bereya Al Kurunyen dirjen wenbe mata gwahade goyen ma teñ hanjen.

*Yesu kamyin goke dufay
hej hej niñ dula teñ teñ mata
kenkela teñ hinayin*

¹⁷ Be, denjbe Yesu kamyin goke dufay hej hej niñ gabu irde dula teñ hanjende gorbe dindiken bulun hetek mata

teñ hanjen. Munañ igin hej hej matabe kura ma teñ hanjen, hubu wor po. Niñgeb goke turuñ ma dirde hime, irde gago saba direñ tihim.

¹⁸ Meheñde mere direñ tihimbe gahade: denjbe Yesuyen alya bereya gega, gabu irde hanjen bana gonbe mata kura kukuwam mat tike gore bipti forok irde hi yeke nurde himyen. Mere gobe tumjan usi yen ma nurde hime.

¹⁹ Fudinde, ganujbe Al Kurun diliñde huwak hi, irde ganujbe gwahade moj goyen kawan hej hej ge teñ deñ hañ bana goj dufaytin muñ kura hoyan hoyan hinayin goyen epte ma teñ siña irtek yen nurde hime.

²⁰⁻²¹ Goyenpoga deñ bana goj bipti forok yitiñ goke dineñ hime gabe deñ gabu irde Doyañ Al Kurun kamyin goke dufay hej hej ge binje nene hañ goyenter kadtin ge ma doyan hejbe dindiken ge po nurde dula teñ hañ geb, gago dineñ hime. Gwaha teñ hikeb kurabe binje kamde hikeb kurabe wain kurun nene kukuwa hej hañ. Niñgeb denjbe, "Doyañ Al Kurun kamyin goke dufay hej hej ge binje nene hite," yen nurdeya binje nene hañ gega, gwahade moj yen nurd duneñ hime.

²² Goyenbe deñ goyen binjeya feya nen nen yatiñ miñmoj geb, gogo gabure gor po wañ gab gwaha teñ hanjen? Gwahade

moj kenem Al Kurunyen dirnej wej Yesuyen alya bereyabe det dirnej yen nurde mali mali yirde hañ? Irde bana goj niñ alya bereya kura horam moj mar goyen gwaha yirteke yinjen bunijen yirde memya henaj mat mata teñ hañ? Niñgeb matatinj goke daha dinen? Matatinj goke turun direñ? Epte moj!

²³ Be, hakot dula mata goke Doyañ Al Kuruñ beleñ ninke ne wor momoñ dirmirin. Mere gobe gahade: Doyañ Al Kuruñ Yesu goyen Yudas beleñ asogom haniñde keren tiyyen wawuñ goya goyenbe Yesu beleñ beret kura tiriñ.

²⁴ Irdeb beret goke Al Kuruñ turun irde ubala tenbe, "Beret dunhem gahade gayen po, nebe deñ ge teñ kameñ. Niñgeb goke tenbe beret gabe gasonje geb, beret ga teñ nenañ. Irde kame deñ wor ne niñ bitin bak yen yen ge teñ mata gahade ga po teñ hinayin," yiriñ.

²⁵ Irde beret go neneb wain fimiñ tenbe beret teñ yiriñ gwahade po, "Al Kuruñ beleñ mata bulunjiñ halde halde niñ teñ biña gergen tiyyen goke darine wok yiyyen. Niñgeb goyen goke wain gago dunhem geb, teñ nenañ. Irde kame deñ wor ne niñ bitin bak yen yen ge teñ mata gahade ga po teñ hinayin," yiriñ.

²⁶ Niñgeb gabu irde dula gwahade teñ wain nen nen

mata tiniñ yenbe gwaha mat Doyañ Al Kuruñ beleñ alya bereyat mata bulunjiñ ge teñ kamyin goke al hoyan momoñ yirde hinayin. Gwaha tike kuñ kuñbe kame Doyañ Al Kuruñ wayyeñ.

²⁷ Niñgeb al kura Doyañ Al Kurunyen binjeya wainya nene henja Doyañ Al Kurunyen alya bereya beleñ dufay heñ mata teñ hanjen mat ma nurdeya niyyen al gobe Yesu beleñ uliñ misiñ kateñ darim wok irde kamyin goyen kari kari iryen geb, Al Kuruñ beleñ goke mata buluñ miñyan yen kinyen.

²⁸ Niñgeb al kura Doyañ Al Kurunyen binjeya wainya newen yen nuryen al gobe yinjenje mataya dufayya keñkela yenen gab niyyen.

²⁹ Munaj al kura gwaha ma teñ binjeya wainya gobe Doyañ Al Kuruñ kamyin gote tunjanjeñ yen ma nurde ga mali niyyen al gobe gote murungem buluñ wor po tiyyen.

³⁰ Gwahade geb, deñ hañ bana gojbe al kura marbe yulkek hañ, kurabe garbam miñyan, irde kuratiñbe kamañ gogo.

³¹ Gega neñbe dahade hite yen nindiken keñkela dufay heñ mataniniñ sope irde hitekbe mata buluñ gote murungem buluñ ma tetek.

³² Gega kurarebe Doyañ Al Kuruñ beleñ mataniniñ goke kanduk duneñ hiyen. Gwaha teñ hiyen gobe megen henja mataniniñ huwak heñ hikeb

kame nalu funanđe mata buluŋ maryā tumňaŋ hugineŋ Al Kurunyen bearar bana hinak yenbe gogo gayenter kanduk duneŋ hiyen.

³³ Niŋgeb, kadne yago, Doyaŋ Al Kurun niŋ dufay heŋ heŋ ge gabu irde dula tinŋ yenbe kadom doyaŋ gird teŋ hinayıŋ.

³⁴ Al kura biŋge irkeb yamiŋde dula teŋ gabe Doyaŋ Al Kurun niŋ dufay heŋ heŋ dula gabure wayyen. Gogab deŋ gabu irde hinayıŋ bana goŋ mata buluŋ Al Kurun beleŋ goke muruŋgem buluŋ duntek goyen ma forok yiyyen. Be, Doyaŋ Al Kurun niŋ dufay heŋ heŋ ge dula teŋ teŋ mata niŋ dinhem. Mata goke mere ma dirhem kura haŋ gobe kame deŋ hitte kuŋ gab momoŋ direŋ.

12

Holi Spirityen saŋiŋde mata forok yeŋ yeŋ

¹ Be, kadne yago, Holi Spirityen tareŋde mata forok yeŋ yeŋ goke momoŋ direŋ ti-him. Holi Spirityen tareŋde mata forok yeŋ yeŋ goke bebak ma titiŋde po hinak yeŋ igin ma nurde hime geb, keŋkela bebak tinayıŋ.

² Be, deŋbe hakot Yesu ma nurde uneŋ hinhanýabe megen niŋ det toneŋ al beleŋ po yirtiŋ biŋfut miŋmoŋ gote yufukde heŋ hugineŋ dolon yirde hinhan gobe nurde haŋ gogo.

³ Niŋgeb ga keŋkela nur-naŋ ko. Al kura Holi Spirit miŋyaŋ beleŋ epte ma, "Yesube Al Kurun beleŋ karan urwoŋ," yiyyen. Irde al kura Holi Spirit miŋmoŋbe epte ma, "Yesube Doyaŋ Al Kurun," yiyyen. Holi Spirit miŋyaŋ al beleŋ po gab epte gwaha yiyyen.

⁴ Be, Holi Spirityen saŋiŋde mata forok yeŋ yeŋ gobe budam kurayen kurayen haŋ gega, mata gote miŋ albe Holi Spirit, yeŋ uŋkureŋ po.

⁵ Doyaŋ Al Kurunyen meteŋbe budam haŋ gega, meteŋ gote miŋ albe Doyaŋ Al Kurun, yeŋ uŋkureŋ po.

⁶ Irde meteŋ teŋ teŋ tareŋ wor kurayen kurayen haŋ gega, meteŋ titek tareŋ gote miŋ albe Al Kurun, yeŋ uŋkureŋ po. Yeŋ beleŋ po gab neŋ tumňaŋ meteŋmiŋ kurun goyen igin teŋ hitek saŋiŋ goyen duneŋ hiyen.

⁷ Be, neŋ duŋkureŋ duŋkureŋ hitte Al Kurun beleŋ Holi Spirityen tareŋ kawan forok irde hi gobe neŋ tumňaŋ tareŋ dird dird niŋ gogo forok irde hiyen.

⁸ Al kurabe Al Kurun beleŋ Holi Spirit hitte mat dufay wukkek yuneŋ hiyen. Mu-naŋ al hoyan kurabe Holi Spirit uŋkureŋ goyen hitte mat po Al Kurunyen dufay banare niŋ goyen yuneŋ hiyen.

⁹ Irde al kurabe Holi Spirit uŋkureŋ goyen hitte mat po Yesu niŋ hekkeŋ wor po nurtek saŋiŋ go yuneŋ hiyen.

Irde al hoyan kurabe Holi Spirit goyen hitte mat po al garbam minyan sope yird yird tarey yunej hiyen.

¹⁰ Irde al kurabe mata tinjen tonjen yan wor po forok yird yird tarey yunej, al hoyan kurabe Doyan Al Kurunyen mere basan hej hej mar yirde hiyen. Munan al kurabe mataya mereya kura kenejbe gobe Holi Spirit hitte mat watin ma uŋgura hitte mat watin goyen bebak teŋ teŋ sanin yunej hiyen, irde al hoyan kurabe naŋa hoyande niŋ mere kurayen kurayen yingenjbe go ma nurtin mere teŋ teŋ tarey yunej hiyen. Munan kurabe mere hoyan mat yekeb mere gote miŋ tagal tagal tarey yunej hiyen.

¹¹ Mata gwahade forok yen hanjen kuruŋ gobe Holi Spirit, yen uŋkureŋ gote meten. Holi Spirit hoyan gam moŋ. Yen beleŋ saninmiŋ kurayen kurayen goyen dufaymiŋ po gama irde neŋ gayen nende gigen forok yird dunen hiyen.

Nenjbe hoyan hoyan gega, Holi Spiritbe uŋkureŋ

¹² Be, al uliŋ piginjbe uŋkureŋ gega, hanin, kahan, kirmiŋ, muruŋ gwahadem yan han. Irde hanin, kahan, kirmiŋ, muruŋ gwahade han gore gab al uliŋ pigin uŋkureŋ forok irde hi. Niŋgeb Yesu Kristu wor gwahade yara geb, nenjbe

yende kahan, hanin, kirmiŋ, muruŋ gwahade hite.

¹³ Neŋbe al miŋ hoyan hoyan. Kurabe Yuda mar, kurabe Grik mar. Irde kurabe al yufukde hej murungem moŋ meten teŋ han mar, kurabe dufaymiŋde kuŋ han mar. Goyenbe neŋ tumjan Holi Spiritde baptais dirke Yesu Kristuyen uliŋ pigin yara hitin. Irde Holi Spirit, yen uŋkureŋ gore po neŋ duŋkureŋ duŋkureŋ bana hi. Holi Spirit hoyan gam moŋ.

¹⁴ Al uliŋ piginjbe det uŋkureŋ beleŋ po ma irtin hi. Kahan, hanin, kirmiŋ, muruŋ gwahade gore irke gab al uliŋ pigin uŋkureŋ hitin.

¹⁵ Goyenbe al kurat kahan beleŋ, "Nebe al gate hanin moŋ geb, al gate uliŋ moŋ," yiyyenjbe kahan gob al gote uliŋ piginjde ma hiyen? Moŋ, epte moŋ. Yenjbe al gote kahan geb, uliŋde po hiyen.

¹⁶ Gwahade goyen po al kurat kirmiŋ beleŋ, "Nebe al gate diliŋ moŋ geb, al gate uliŋ moŋ," yiyyenjbe kirmiŋ gobe al gote uliŋ piginjde ma hiyen? Moŋ, epte moŋ. Yenjbe al gote kirmiŋ geb, uliŋde po hiyen.

¹⁷ Niŋgeb ulniniŋ gayen dilniniŋ ala po manhan daha mat mere nurde hitewon? Irde ulniniŋbe kirmiŋniŋ ala po manhan daha mat det hamij nurde hitewon? Gobe kukuwamneŋ wor po.

¹⁸ Goyenbe Al Kurun beleŋ

dufaymiŋ gama irde al ire
yenjbe kahanja hanija
yirde kirmiŋja diliŋja
manaj yirde al uŋkureŋ
iryin. Niŋgeb neŋ wor
gwahade po diryin.

¹⁹ Gega det uŋkureŋ beleŋ
po al irtiŋ manhan uliŋ
piginbe dahade hiwoŋ?

²⁰ Gega gwahade moŋ.
Ulniniŋde det hoyaj hoyaj
yirde ulniniŋ pigin uŋkureŋ
po irtiŋ.

²¹ Niŋgeb al kurate diliŋ
beleŋ al gote hanij keneŋbe
epte ma, "Nebe geya hitek
ma nirde hi," inyeŋ. Tonaj
beleŋ kahanj keneŋbe epte
ma, "Nebe geya hitek ma
nirde hi," inyeŋ.

²² Gwahade yarabe ul-
niniŋde det kura yeneŋmiŋbe
metej miŋmoŋ yeŋ nurde
hitek goyenbe go ma hi-
nayiŋbe ulniniŋbe keŋkela
ma metej teŋ hiyyen.

²³ Niŋgeb ulniniŋde det
kura yeneŋmiŋbe metej
miŋmoŋ yeŋ nurde hi-
tyen goyen det kuruŋ yeŋ
keŋkela doyaŋ yirde hityen.
Irde ulniniŋde det kura
yeneŋmiŋbe igin moŋ gega,
keŋkela po umja yirde
doyaŋ yirde hityen.

²⁴ Goyenbe ulniniŋde
det kura yeneŋmiŋ igin
gobe umja ma yirtek wor
igin. Niŋgeb Al Kurunbe
ulniniŋde det kura miŋ
miŋmoŋ yirtiŋ yeneŋ hanjen
goyen metej kura yune
yenjbe go wor yade ulniniŋde
niŋ det hoyajga gabu irde
uliŋ pigin uŋkureŋ iryin.

Al Kurunbe gwaha mat
ulniniŋde det kura miŋ
miŋmoŋ yeŋ yeneŋ hanjen
goyen turuŋ yirde hiyen.

²⁵ Gogab ulniniŋde det ku-
rate dufayya det hoyaj ku-
rate dufayya hoyaj hoyaj
heke kahalte bipti ma forok
iyyyen. Irde ulniniŋde det
gore kadom ge nurdkakala
teŋ hinayiŋ.

²⁶ Niŋgeb ulniniŋ kurhan
kura misiŋ katyen gobe ul-
niniŋ pigin kuruŋ go tumŋaŋ
misiŋ nuryen. Gwahade
goyen po, ulniniŋ kurhan
kura deŋem turuŋ yan heŋ
amaŋ hekeb ulniniŋ pigin
kuruŋ go manaj tumŋaŋ
amaŋ hiyyen.

²⁷ Be, gwahade goyen po,
deŋbe Yesu Kristuyen uliŋ
pigin yara. Deŋ dunküreŋ
dunküreŋbe Yesuyen kahanj,
hanij, diliŋ, kirmiŋ gwa-
hade yara.

²⁸ Niŋgeb deŋ Yesuyen
alya bereya sios haŋ bana
goŋ meheŋdebe Al Kurun
beleŋ Yesuyen mere basaŋ
mar aposel basiŋa yirtiŋ
haŋ. Irde go yufukdebe Al
Kurunyen mere basaŋ mar
porofet basiŋa yirdeb Al
Kurunyen mere saba mar
basiŋa yirtiŋ haŋ. Irde
gab mata tiŋeŋ turuŋ yan
forok yird yird mar basiŋa
yirdeb al garbam miŋyaŋ
sope yird yird mar wor
basiŋa yirdeb al faraq yurd
yurd mar basiŋa yirtiŋ haŋ.
Irdeb Yesuyen alya bereya
doyaŋ yird yird mar basiŋa
yirdeb naŋa hoyanje niŋ

mere kurayen kurayen go
ma nurtiŋ goyen mere teŋ
hanj mar basiŋa yirtiŋ hanj.

²⁹ Niŋgeb deŋ tumŋaŋbe
aposel henayiŋ? Ma, tumŋaŋ
porofet henayiŋ? Irde deŋ
tumŋaŋ Al Kurunyen mere
saba mar henayiŋ? Ma,
tumŋaŋ mata tineŋ turŋuŋ
yaŋ forok yird yird mar
henayiŋ?

³⁰ Deŋ tumŋaŋ al garbam
sope yird yird mar henayiŋ?
Ma, tumŋaŋ naŋa hoyanje
niŋ mere go ma nurtiŋ goyen
teŋ teŋ mar henayiŋ? Irde
deŋ tumŋaŋ mere goyen ti-
giri teŋ al bebak yird yird
mar henayiŋ? Epte moŋ geb.

³¹ Goyenbe Holi Spirityen
tareŋ kura igiŋ wor po goyen
goke momoŋ direŋ tihim
geb, deŋ tumŋaŋ mata go
teŋ teŋ niŋ kurut wor po
yeŋ hinayiŋ. Mata gobe Holi
Spirityen tareŋde mata forok
yen hanjen hoyanj kurunj
gote folek wor po.

13

*Al hoyanj niŋ amanenj nurd
yuneŋ yuneŋ mata*

¹ Be, ne gayen naŋa
hoyanje niŋ marte mere
kurayen kurayen goyen igiŋ
gwaha mat mere tiyen,
irde Al Kurunyen miyonjen
mere mat mananj mere tiyen
gega, Al Kurunyen al hoyanje
niŋ amanenj nurd nurd
matanem moŋ kenem nebe
heyonjen tikinje niŋ det
ain parwek beleŋ irtiŋ goyen
mali po gasa yirke migirinj

teŋ hanjen go gwahade
goyen heweŋ.

² Irde Al Kurunyen mere
basanj heŋ mere teŋ teŋ
sanjenne yaŋ heweŋ, irde Al
Kurunyen mere banare hitiŋ
tumŋaŋ nurde dufayminj
tumŋaŋ bebak teŋ tagalenj,
irde Al Kurunj niŋ hekkenj
wor po nurdeb dugu kura
gasuŋ hoyanje kwa inmeke
kuyenj gega, Al Kurunyen al
hoyanje niŋ amanenj ma
nurenj kenem mata gobe
duldul teŋ heŋ.

³ Irde detne tumŋaŋ al det
niŋ amu heŋ hanj mar goyen
yunenj, irde Doyaŋ Al Kurunj
gama ird ird niŋ teŋ al beleŋ
kakde kumga nirke kameŋ
gega, kadne niŋ amanenj
nurd nurd matanem moŋ
kenem mata gwaha teŋ heŋ
kurunj gote murunjem kura
ma tewenj.

⁴ Be, al kura biŋde mat
wor po kadomya Al Kurunyen
niŋ amanenj nurd uneŋ uneŋ
matabe gahade: al gobe
kadom kura matamiŋ igiŋ
hewoŋ yeŋ doyaŋ heŋ heŋ
ge piŋenj ma heŋ hiyenj.
Kurabe kadom igiŋ igiŋ yirde
hiyenj. Irde kadom kura
igiŋ mat hiké kenenjbe daniŋ
ne wor gwahade moŋ yeŋ
ma nurde hiyenj. Irde ne
harhem harhem mata ma
teŋbe yiŋgenj ge turunj turunj
ma teŋ hiyenj.

⁵ Irde kadom hitte palap
miŋmoŋ mata ma teŋ hiyenj.
Irde yiŋgenj po igiŋ heŋ heŋ
beljenj niŋ ma naŋkenenj
hiyenj, irde aranenj bearar
ma teŋ hiyenj. Irde kadom

beleñ buluñ irtiñ goyen goke dufay ug po ma heñ hiyen.

⁶ Al gobe mata buluñ niñ amanen ma nurde hiyen, irde mere fudinde goke po amanen nurde hiyen.

⁷ Al gobe kanduk yenen hiyen goke mukku ma teñ hugineñ tareñ po heñ hiyen. Irde Al Kurun niñ hugineñ hekken nurde hiyen, irde Al Kurun beleñ igin niryen yen goke hugineñ doyañ heñ hiyen, irde kanduk yenen hiyen gega tareñ po heñ fole yirde hiyen.

⁸ Kadomya Al Kurunya niñ amanen nud yuneñ yuneñ mata gobe hubu ma hiyen. Goyenpoga porofet meteñbe hubu hiyen. Irde naña hoyanje niñ mere mat mere teñ teñ mata goyen wor kamyen. Al Kurunyen dufay bebak teñ tagal tagal meteñ wor hubu hiyen.

⁹ Gobe gayenter Al Kurunyen dufay tumjan bebak titek epte moñ, irde meremiñ manan tumjan bebak teñ basan heñ tagaltek epte moñ gega,

¹⁰ kame nalu funanjebe neñ tumjan Al Kurunyen dufayya mereya keñkela wor po bebak titek geb, go mata gobe tumjan hubu henayin dineñ hime gago.

¹¹ Mata gwahade forok yiyyen gobe bikken dirin hinhemya dirinde mere teñ dufaynebe dirinde dufay po heñ hinhem gega kun kun salanneñ heñbe dirinde mataya dufayya gobe yubul

po timiriñ go gwahade goyen.

¹² Irde gayenterbe Al Kurunyen mereya dufayya bebak wor po ma teñ hite. Gobe luñen ain parwek beleñ irtiñ gore dinsokniniñ kinniñ gega, keñkelak ma keneñ hite go gwahade goyen. Goyenbe kamebe dilniniñde kadom geneñ teñ hite yara Al Kurunyen mereya dufayya keñkela wor po bebak teñ hitek. Niñgeb gayenterbe Al Kurunyen mereya dufayya kura muñ po bebak teñ hime gega, kamebe tumjan bebak tiyen. Goyenterbe Al Kurun beleñ keñkela wor po nud nuneñ hiyen gwahade po, ne wor keñkela nud uneñ heñ.

¹³ Be, yihim gwahade po mata hoyanje hubu henayin gega, mata karwo kurabe hubu ma wor po henayin. Mata karwo gobe gahade: Yesu niñ hekken nud nud mata, Al Kurun beleñ igin diryeñ yen goke doyañ heñ heñ matayabe Al Kurunya kadniniñya niñ amanen nud yuneñ yuneñ mataya gogo. Goyenbe mata karwo bana goyen folek wor pobe Al Kurunya kadniniñya niñ amanen nud yuneñ yuneñ mata gogo.

14

Porofet meteñya naña hoyanje niñ mere mat mere teñ teñ mataya

¹ Niñgeb Al Kurunya kadtiñya niñ amanen nud yuneñ yuneñ mata gobe gama po irde hinayin. Irdeb

Holi Spirityen sañjende mata forok yen yen goyen goke Al Kurun beleñ dunwoñ yen tareñ po gusuñan irde hinayin. Gega porofet meteñ gobe det kurun geb, goyen dunwoñ wor po yen gusuñan irde hinayin.

² Porofet meteñ niñ wa gusuñan irde hinayin dinen hime gote miñbe gahade: al kura naña hoyanje niñ mere kurayen kurayen teñ hiyen al gobe al ma mere yirde hiyen, Al Kurun mere irde hiyen. Yenþe Holi Spirityen tareñde mere banare niñ goyen teñ hiyen. Niñgeb meremiñ goyen al hoyan kura beleñ bebak titek moñ.

³ Goyenpoga porofet meteñ teñ hañ marbe tumjan al sañj yird yird niñ mere yirde hanjen. Niñgeb kadom kura tareñ heñ heñ ge farañ yurde, biñ yurum yirde hanjen.

⁴ Be, al kura naña hoyanje niñ mere teñ teñ mata teñ hiyen al gobe mata gore yinjeñ po tareñ irde hiyen. Munañ porofet meteñ teñ hiyen al gobe meteñ gore kadom Yesuyen alya bereya sañj yirde hiyen.

⁵ Niñgeb meteñ gobe naña hoyanje niñ mere mat mere teñ teñ mata gote folek. Goke teñbe deñ tumjan naña hoyanje niñ mere mat mere teñ teñ mata teñ hiwoñ yeñ nurde hime gega, porofet meteñ niñ wa gusuñan irke dunkeb meteñ goyen teñ hiwoñ yeñ nurde hime.

Naña hoyanje niñ mere mat mere teñ teñ mata gobe mere gote miñ goyen tigiri teñ Yesuyen alya bereya momon yirke tareñ hetek al miñyan hike kenem gwaha tiyyen. Munañ hubu kenem hoyanje niñ mere teñ teñ mata gote iginenþe porofet meteñ gote iginenþ epte ma folet iryen.

⁶ Be, kadne yago, deñ hitte kuñ naña hoyanje niñ mere mat mere tiyenþe daha mat farañ dureñ? Epte moñ wor po! Gwahade tiyen gega, Al Kurunyen dufay banare niñ nikala nirke kawan momon dird dird mata, Al Kurunyen dufay bebak teñ tagal tagal mata, porofet meteñ goyen teñ teñ matayabe sabamiñ tagal tagal mataya goyen gonem moñ henþa deñ hitte kuñ farañ dureñ gobe iginenþ ma forok yiyyen.

⁷ Gobe tikiñde niñ det bulelunya gitaya gwahade yara. Gobe binfut miñmoñ gega, al beleñ kari yirke mere teñ hanjen. Goyenbe keñkela ma kari yirkeb meremiñþe hiburnej geb, tikiñ damiñ heñ hañ yeñ ma bebak tinayin.

⁸ Be, al kura fulenþare kuñ kuñ niñ teñ bigul fu iryen gega, keñkela ma fu irke fulenþa mar kadom beleñ daha matbe bebak teñbe fulenþare kuñ kuñ niñ gitik tinayin? Epte moñ.

⁹ Niñgeb gwahade goyen po, deñ beleñ mere teñ henþa naña hoyanje niñ mere kura

kadtıŋ epte ma bebak titek mere mat tinayıŋbe dahadem kadtıŋ beleŋ meretiŋ nurde bebak tinayıŋ? Epte moŋ. Gwaha tinayıŋbe mere gobe dulin lawlaw yen haŋ yen nurnayıŋ.

¹⁰ Fudinde wor po, megenbe neŋ beleŋ epte ma bebak titek mere kurayen kurayen budam haŋ. Gega mere gobe tumňaŋ miŋ miňyaŋ.

¹¹ Goyenbe mere hoyan kura ne beleŋ epte ma bebak titek goyen al kura beleŋ tiyyeŋbe nebe meremin gote miŋ ma nureŋ geb, mere teŋ hi al hittebe al miŋ hoyan heweŋ. Irde al gobe ne hitte al miŋ hoyan hiyyen.

¹² Gobe deŋ wor gwahade po yen nurde haŋ. Denbe Holi Spirityen tarende mata forok yird yird sanj tetek wor po nurde hanyen geb, tareňmiŋ go teŋ gabe kadtıŋ Yesuyen alya bereya sanj yird yird niŋ kurut wor po yen hinayıŋ.

¹³ Ningeb goke teŋbe al kura naŋa hoyanje niŋ merere mat mere teŋ hiyen al gobe mere tiyyeŋ gote miŋ kawan tagal tagal niŋ manaj Al Kurun gusuŋan iryeŋ.

¹⁴ Fudinde, naŋa hoyanje niŋ merere mat Al Kurun mere ireŋ goya goyenbe tonner mere ireŋ gega, dufaynerbe mere gwaha tihim yen ma nureŋ.

¹⁵ Ningeb daha tiyen? Nebe tonner Al Kurun mere ireŋbe dufayner wor mere

ireŋ. Irde tonner Al Kurun niŋ tikiŋ heweŋbe dufayner wor tikiŋ heweŋ.

¹⁶ Munaŋ deŋbe tontiŋde po Al Kurun turuŋ irnayıŋbe deŋ haŋ bana goyen al kura meretiŋ bebak ma teŋ hiyen al gobe deŋ beleŋ Al Kurun igin nud uneŋ turuŋ irde haŋ goke epte ma faraŋ durde "Fudinde," yiyyen. Al gobe mere teŋ haŋ gote miŋ ma bebak teŋ hiyen geb, gogo epte ma haywaŋ hiyyen.

¹⁷ Denbe Al Kurun mere irde heŋya igin mat po turuŋ irde hinayıŋ gega, al hoyan meretiŋ bebak ma teŋ hinayıŋ marbe meretiŋ gore epte ma faraŋ yuryeŋ.

¹⁸ Nebe naŋa hoyanje niŋ merere mat Al Kurun mere ird ird matanebe kuruŋ wor po, deŋ teŋ hanjen gote folek. Ningeb goke Al Kurun igin nud uneŋ hime.

¹⁹ Nebe gwahade po naŋa hoyanje niŋ mere mat Al Kurun mere ird ird mata tareŋ po tanarde himyen gega, Yesuyen alya bereya gabu irde hanjen bana goŋ heŋbe al hoyan beleŋ igin bebak titek mere mat po mere teŋ al saba yirde himyen. Al hoyan beleŋ igin bebak titek mere mat saba yireŋ kurun gobe gote igineŋ miňyaŋ. Gega naŋa hoyanje niŋ mere kadne beleŋ epte ma bebak titek gore po uguŋ po saba yireŋ gobe igineŋ gam moŋ, miŋ miňmoŋ wor po hiyyen.

20 Niñgeb, kadne yago, naña hoyanje mere mat Al Kurunj mere ird ird mataya porofet metej teñ teñ mataya goyen teñ henjabe dirij kalak beleñ dufay heñ hanyen gwahade ma teñ hinayinj. Goyenbe dirij mamure niñbe mata buluñ teñ teñ niñ ma nurde hanj. Niñgeb buluñ teñ teñ niñbe yeñ yara heñ hinayinj. Gega dufay heñ henjinjbe al parguwak beleñ dufay heñ hanyen yara heñ hinayinj.

21 Al kurunyen asanjde naña hoyanje niñ merere mat Al Kurunj mere ird ird mata goke Doyañ Al Kurunj beleñ gaha yirij:

“Ne beleñ al miñ hoyaj, irde meremiñ manaj hoyaj goyen dufay yunmeke mel gayen momoñ yirnayinj.

Gwahade yireñ gega merene ma nurnayinj,” yitiñ hi. *Aisaia 28:11-12*

22 Niñgeb naña hoyanje niñ mere mat mere teñ teñ mata gobe Doyañ Al Kurunj niñ ma nurtiñ mar hittebe Al Kurunyen sanjñ bebak teñ teñ niñ forok yeñ hanjen. Munañ Doyañ Al Kurunj niñ dufaymiñ tareñ irtinj mar hittebe gwahade moñ. Goyenbe porofet metej teñ teñ matabe Doyañ Al Kurunj niñ dufaymiñ tareñ irtinj mar hittebe Doyañ Al Kurunyen buniñej dufay goyen bebak teñ sanjñ heñ heñ ge forok yeñ hanjen. Munañ Doyañ Al Kurunj niñ ma nurtiñ mar hittebe gwahade moñ.

23 Goyenpoga Yesuyen alya bereya sios tumjañ gabu irde naña hoyanje niñ mere mat Al Kurunj mere irde hikeya al kura Al Kurunyen mere biñde tareñ ma hitiñ mar ma al kura Doyañ Al Kurunj niñ ma nurtiñ mar beleñ wañ denejbe daha dinnayinj. Kukuwa hahañ po ga dinnayinj geb.

24 Goyenbe tumjañ Al Kurunyen mere basañ heñ tagalde hikeya al kura Doyañ Al Kurunj niñ ma nurtiñ mar ma Al Kurunyen mere biñde tareñ ma hitiñ mar kura beleñ wañ mere go nurnayinjbe mere nurnayinj kuruj goreb mata buluñmiñ kawan yirde biñ yakamkeb, “Fudinde, neñbe mata buluñ mar,” yeñ nurnayinj.

25 Al Kurunyen mere basañ heñ heñ mata gore go mar gote dufaymiñ banare po hitiñ goyen kawan yiryenj. Irkeb mel gore dokolhoñ yuguluñ teñ Al Kurunj dolon irde kawan po, “Fudinde, Al Kurunjbe deñya hi!” yenayinj.

Igiñ mat Al Kurunj dolon ird ird mata

26 Niñgeb, kadne yago, gabu irde Al Kurunj dolon ird ird mata niñ daha yeweñ? Be, Al Kurunj dolon irniñ yeñ gabu irdeyabe al kurabe tikiñ hiyyenj, irde kurabe saba diryenj, irde al kurabe Al Kurunyen dufay banare niñ goyen ikala irke tagalyenj, irde kurabe naña hoyanje niñ mere mat mere tiyyenj, irde al kurabe mere

goyen tigiri teñ miñ bebak diryen. Goyenbe mata gwahade kuruñ gobe deñ sios tumjan̄ sanjiñ heñ heñ ge teñ hinayin̄.

²⁷ Niñgeb al kura nañña hoyande niñ mere mat mere tiye yeñ nurdeb irawa ma karwo gwahade beleñ po mere tinayin̄. Al hoyan̄ kura sopte ma mere tiyyen̄. Irde kura kame mere tinayin̄. Wawuñ uñkurenđe po tumjan̄ mere titiñ ala ma tinayin̄. Be, gwaha teñ henyabe mere go tigiri teñ bebak dird dird al manan̄ hiyen̄.

²⁸ Munañ mere go tigiri titek al miñmoñ kenem mere go titek albe gabu irnayin̄de gorbe balmiñ po hiyen̄. Irde yeñya Al Kurunyā po balmiñ mere teñ hiriryen̄.

²⁹ Be, porofet meteñ teñ teñ mata gobe al irawa ma karwo beleñ tagalnayin̄. Irke al hoyan̄be meremiñ gobe fudinde Al Kurunyen mere ma dahade goyen keñkela dufay henayin̄.

³⁰ Be, deñ gabu irde keperde hinayin̄ bana goyen Al Kurun̄ beleñ dufaymiñ banare niñ goyen al kura ikala irkeb huwarde tagaleñ tikeb al kura mehenđe huwarde tagalde hiyen̄ al gobe keperde balmiñ po hiyen̄.

³¹ Gwaha teñ hinayin̄be Al Kurunyen mere banare hitiñ goyen tagaltek marbe tumjan̄ tagalde hinayin̄. Gogab kadom saba gird teñ

tumjan̄ tareñ heñ hinayin̄.

³²⁻³⁴ Al Kurun̄be dufay keñkela ma heñ mali mali mata ma teñ hiyen̄. Yeñbe bin̄ kamke igin̄ heñ heñ gote miñ al. Niñgeb Holi Spirityen tareñde porofet meteñ titek al gobe meteñ goyen igin̄ mat doyan̄ irde meteñ teñ hiyen̄.

Be, berebe Yesuyen alya bereya gabu irtiñ bana goñ henyabe mere ma teñ hinayin̄. Mata gobe Al Kurunyen dirñen̄ weñ Yesuyen alya bereya beleñ gwaha teñ hañyen̄. Berebe Yesuyen alya bereya gabu irnayin̄ bana goñ epte ma mere kawan tagalde hinayin̄. Gwaha titjen̄be Moseyen sabare yitiñ gwahade po, Yesuyen alya bereyat doyan̄ marte mere nurde gama po irde hinayin̄.

³⁵ Munañ mere ma mata kura goke gusunjan̄ hiniñ yeñ nurdeb yaminde kuñ gab uñ yago gusunjan̄ yirde hinayin̄. Bere beleñ Yesuyen alya bereya gabu irtiñ diliñ mar huwarde kawan po mere teñ teñ mata gobe memyak.

³⁶ Ga dineñ hime gabe deñ Korin mar beleñ, "Al Kurunyen merebe neñ hitte mat forok yirin̄," yeñ hañyen̄, irde, "Al Kurunyen merebe neñ muñ po ga nurniñ," yeñ hañyen̄ yeke nurniñ geb, gago dineñ hime.

³⁷ Be, al kura yinjen̄ ge yeñ, "Nebe porofet," yeñ nurde hi, irde kurabe, "Holi Spirityen sanjiñde mata forok yeñ yeñ tareñnem yan̄," yeñ

nurde hi kenem al gobe ne
beleñ deñ hitte asan̄ ga kañ
saba dirde hime gayenbe
Doyañ Al Kurunyen mere
tareñ yeñ nuryeñ.

³⁸ Munaj al gore mere ga
nurde mañ nurhem nurhem
teñ wasak po teñ hiyeñbe
Doyañ Al Kuruñ wor gwahade
po iryen̄.

³⁹ Niñgeb, kadne yago, Al
Kurunyen mere basañ heñ
tagaltek wor po nurde hi-
nayin̄. Irde nañja hoyanje
niñ mere mat Al Kuruñ mere
ird ird mata goke utan̄ ma
yirde hinayin̄.

⁴⁰ Goyenpoga mata go teñ
heñyabe huginen̄ igin̄ mat
mata teñ hinayin̄. Irde al
mali mali huwarde hiburnen̄
ma teñ hinayin̄.

15

Yesu kamyinđe mat huwaryin̄

¹ Be, kadne yago, hañkapyä
Yesu niñ yitiñ mere igin̄
goke deñ hitte tagaltiñ goyen
bitiñ bak yeñ yeñ ge sopte
momoñ direñ yeñ nurde
hime. Denbe mere igin̄ gayen
nurde goke dufaytiñ sanjiñ
yirtiñ han̄, irde mere go po
gama irde tareñ po huwarde
han̄.

² Niñgeb mere igin̄ ne
beleñ deñ hitte tagalmirin̄
goyen tareñ po tanarde
bada ma heñ gama po irde
hinayin̄be mere igin̄ go
hende po sanjiñ heñ hike
Al Kuruñ beleñ dumulgan̄
tiyyen̄. Gwaha ma teñ
hinayin̄be dufaytiñ yeñ ge

tareñ irtiñ gobe miñ miñmoñ
hiyyen̄.

³ Ga dineñ hime gabe mere
kuruñ Doyañ Al Kuruñ beleñ
momoñ nirtiñ goyen basañ
heñbe momoñ dirmirin̄ geb,
gago sopte dinen̄ hime. Mere
gobe gahade: Yesu Kristube
Al Kurunyen asanđe katiñ
gwahade po, nende mata bu-
luñ niñ teñ kamyin̄.

⁴ Irke mete tiyamiñ. Gega
Al Kurunyen asanđe katiñ
gwahade po, kamyinđe mat
yereñkek hekeb huwaryin̄.

⁵ Irde Pita hitte forok yeñ
gab Komatmiñ 12 hitte forok
yiriñ.

⁶ Be, go kamereb wawuñ
uñkurenđe alya bereya 500
folek gwahade, yeñ gama
irde hinhan mar diliñde
forok yiriñ. Go mar goyen
kurabe kamañ gega, bu-
dambe han̄.

⁷ Be, Yesube mel go
hitte forok yeñ gabe Yems
hitte forok yiriñ. Irdeb
mere basañ marmiñ aposel
tumñañ hitte forok yiriñ.

⁸ Be, neñ aposel hitte forok
yeñ hin hin goyen ne hittebe
funaj wor po forok yiriñ.
Nebe diriñ kura kawañ
heñ heñ nalu hako hikeya
kukuwamneñ kawañ hitiñ
yara al keñkelak moñ gega,
ne hitte wor forok yeke
delner kinmirin̄.

⁹ Nebe aposel gega, deñne
turñuñ yañ moñ. Goyenbe
aposel hoyanje deñem
turñuñ yañ, ne folek wor
po. Niñgeb al hoyan̄ beleñ ne
gayen aposel nintek ma hime

yen nurde hime. Gobe Al Kurunyen sios goyen buluŋ buluŋ yirde hinhem geb, gago dinen hime.

¹⁰ Goyenpoga Al Kurun beleŋ buninjen nirde igin igin niryin geb, gayenterbe al gahade hej metenjemij teŋ hime. Yen beleŋ buninjen nirde igin igin niryin gote iginenbe kurun wor po. Ningeb nebe gogo yen ge teŋ meten kurun wor po teŋ hinhem. Aposel hoyan beleŋ meten titiŋ gote folek wor po meten teŋ hinhem. Goyenbe nigen tarende ma meten gwahade teŋ hinhem. Al Kurun beleŋ buninjen nirde igin igin nirkeb gogo go hende huwarde meten teŋ hinhem.

¹¹ Ningeb ne manaj, aposel hoyan manaj tumjan mere igin goyen tagalde tukuj hinhet. Irke deŋ beleŋ nurde mere igin goke dufaytiŋ saŋin iramiŋ.

Al kamtiŋbe huwarnayin

¹² Goyenpoga deŋ han bana goyen al kurabe mere igin goyen buluŋ mat tagalde hanj. Neŋ beleŋ Yesu Kristu kamyinde mat huwaryin goke tagaltirin gega, dahade ningeb go mar gobe al kamtiŋbe epte ma huwarnayin yen han?

¹³ Al kamtiŋbe epte ma huwartek manhan Yesu Kristu wor go ma huwarwoŋ.

¹⁴ Irde Yesu Kristu huwaryin moŋ manhan goke tagalde hitien gobe miŋ miŋmoŋ hewoŋ. Irde goke

dufaytiŋ tareŋ irtiŋ go wor miŋ miŋmoŋ hewoŋ.

¹⁵ Irde al kamtiŋ sopte huward huward mata gam moŋ manhan Al Kurun beleŋ Yesu Kristu isan ma hewoŋ. Goyenbe Al Kurun beleŋ Yesu Kristu isan hiriŋ goke neŋ beleŋ tagalde hitien geb, meten Al Kurun beleŋ ma tiyyin goyen usi teŋ al hoyan momoŋ yirde hite yen nurtewoŋ.

¹⁶ Al kamtiŋ huwarnayin moŋ manhan Yesu Kristu wor kamyinde mat ma po huwarwoŋ.

¹⁷ Irde Yesu Kristu huwaryin moŋ manhan goke dufaytiŋ tareŋ irtiŋ go wor miŋ miŋmoŋ hewoŋ. Irde gayenter wor mata buluŋ bana po hiwoŋ.

¹⁸ Irde yen ge dufaymin saŋin irdeya ga kamtiŋ mar wor mata buluŋ bana po heŋya kamaŋ geb, Al Kurun hitte epte ma kuwoŋ.

¹⁹ Yesu Kristu beleŋ hej heŋniniŋ igin ird ird gobe megen gar hitekeya po igin iryen yen goke doyan hej hitien manhan al buninjen wor po hetewoŋ. Irde al buninjen megen gar hanj gote folek buluŋ wor po hetewoŋ.

²⁰ Goyenpoga Yesu Kristube kamtiŋde mat huwardeb al kamtiŋde mat kame huwarnayin kurun gote miŋ al hiriŋ geb, al kamtiŋ mar goyen wor kame huwarnayin.

²¹ Al uŋkureŋ beleŋ mata buluŋ miŋ urke kamde kamde mata forok yirinj.

Ninjeb gwahade goyen po, kamtiñde mat huward huward wor al uñkureñ beleñ miñ uryinj.

²² Adam beleñ mata buluñ miñ uryinj geb, yenj kamere forok yitiñ marbe tumñañ kamde hanjen gwahade po, Yesu Kristu beleñ kamtiñde mat huwaryinj geb, al hoyan wor kamtiñde mat huwarnayinj.

²³ Goyenbe kamtiñde mat mali mali ma huwarnayinj. Yesu Kristube yenj wa bikkenj kamtiñde mat huwaryinj. Be, kuñ kuñ yenj sopte mulgan henj wañ wañ nature alya bereyaminj wor huwarnayinj.

²⁴ Go kamereb nalu funañ wor po forok yiyyenj. Goya goyenbe Yesu Kristu beleñ Satanyen tareñya megen niñ doyan marte tareñya tumñañ gwamuñ yuryenj. Irdeb yenj beleñ alya bereyaminj doyan yird yird mata goyen Naninj Al Kurunj haninde kiryenj.

²⁵ Mata gobe gahade: Yesu Kristu beleñ alya bereyaminj doyan yirde hiyenj. Irke kuñ kuñ Al Kurunj beleñ Yesuyen asogom tumñañ yukunj Yesu kahañ miñde yerke yufurka tiyyenj.

²⁶ Irdeb yenj beleñ gwamuñ uryenj det funañbe kamde kamde mata geb, mata goyen pasi wor po kiryenj.

²⁷ Gobe, "Al Kurunj beleñ det tumñañ yende yufukde yerke doyan yirde hi," yitiñ geb, gwaha po tiyyenj. Be, "Det tumñañ yende yufukde yerke" yitiñ mere

gobe Al Kurunj beleñ det tumñañ yade Yesu Kristuyen yufukde yiryij geb, Al Kurunj yinjenjbe Yesu Kristu yufukde ma hi gobe kenkela wor po nurde hite.

²⁸ Goyenpoga kame det tumñañ Al Kurunj beleñ Yesu Kristuyen yufukde yerde pasi iryenj naturebe Urmiñ Yesu Kristu wor gwaha iryenj al Al Kurunj yufuk bana hiyenj. Gogab Al Kurunj beleñ det kuruñ gate Doyañ Al Kurunj heñ doyañ yirde hiyenj.

²⁹ Be, deñbe al kamtiñ niñ teñ baptais teñ hanjen. Goyenbe al kamtiñbe ma huwarnayinj yenj nurde hañ kenem daniñ al katmiñ mar goke baptais teñ teñ mata teñ hanjen? Al kamtiñbe epte ma sopte huwarnayinj kenem daniñ geb albe al kamtiñ mar goke teñ baptais teñ hanjen?

³⁰ Irde neñbe daniñ Yesu niñ teñbe gise hanķa mudunke kamtek kanduk yeneñ hityen?

³¹ Fudinde, kadne yago, ne hittebe gise hanķa hugiñej kamde kamde mata forok yenj hanjen gwahade yara, gise hanķa kanduk yeneñ ulne misiñ kateñ himyen. Ga dineñ hime gabe deñ tumñañ Doyañ Al Kurunjininiñ Yesu Kristuya hañ goke amaneñ nurde himyen geb, gago momoñ dird dird niñ kama ma heñ hime.

³² Ne gayen Efesus taunde niñ mar kulu duwi yara gore buluñ wor po nirke

kanduk go fole ire yen kurut yej hinhem. Goyenbe dufay igin moj megen gar po igin hej hej ge dufay bener kerde gwaha timirin manhan matane gore da igin forok irde nunwon? Hubu wor po. Al kamtiñ epte ma sopte huwarnayin kenem, "Gisebe kamtek. Ningeb dula teñ kukuwa fe nene aman po hinij," yewen.

³³ Goyenbe gwahade moj geb, usi mere goyen fudinde yen ma nurde hinayin. Kadtiñ kura mata buluñ ten hanj gore matatinja dufaytinja igin goyen buluñ yirnayin geb, gago dinen hime.

³⁴ Ningeb keñkela dufay hej mata buluñ ma teñ hinayin. Deñ hanj bana al kurabe Al Kuruj keñkela ma nudr unej hanj. Mere ga dirde hime gabe merene gayen nurde memya henanj yen gago dinen hime.

Al kamtiñde mat huwarnayin mar gote uliñbe hoyanj wor po henayin

³⁵ Be, goyenbe deñ hanj bana al kura belej, "Al kamtiñbe daha mat huwarnayin? Irde huwardeb uliñbe dahade henayin?" yen gusunjan hej hanjen.

³⁶ Mere gwaha teñ hanj marbe kukuwamnej wor po! Deñ belej det tuyken hartin go ma kamyenbe gor mat dahadem det gergej forok yiyyen? Epte moj.

³⁷ Det kura hare yejbe kame forok yiyyen pigin yan

gwahade ma harde hanjen. Det gote bilmiñ, wit tuyken ma det hoyan harde hanjen.

³⁸ Goyenpoga Al Kuruj belej tuyken gote pigin forok yiwi yen nuryen gwahade po forok yen hiyen. Muyken yunkuren yunkuren gote piginbe hoyan hoyan po forok yirde hiyen

³⁹ Gwahade goyen po, det uliñbe tuñande moj, hoyan hoyan. Alyenbe hoyan, megen niñ dapñä gote uliñbe hoyan, nuyenbe hoyan, irde fete niñ dapñä gote uliñ wor hoyan.

⁴⁰ Irde nañkinbe gor niñ det miyanj, irde megenbe gor niñ det miyanj. Goyenbe nañkinde niñ det buda gote umñjamijbe nende gigen hoyan hoyan, irde megen niñ det buda gote umñjamij wor nende gigen hoyan hoyan po hanj.

⁴¹ Ningeb naña diliñ gote umñjambe hoyan, irde gagasi gote umñjambe hoyan po. Dianambe hanj kuruj go wor umñjambe nende gigen hanj.

⁴² Be, al kamtiñde mat huwarnayin wor gwahade po uliñbe hoyan wor po henayin. Al uliñ piginbe bida henayin gega, kamtiñde mat huwarnayinbe huginej hinayin.

⁴³ Irde al hakwambe bida hej buluñ henayin gega, huwarnayinbe uliñ gob igin muñ turjuñ yan henayin.

⁴⁴ Al kamke mete titek hakwam gobe uliñ megen niñ po gega, sopte huwarnayin

gobe Al Kurunyen gasuñde niñ henayin.

Be, dilniniñde yeneñ hite gayen uliñ pigin miñyan hanj kenem Al Kurunyen gasuñde niñ wor uliñ pigin miñyan hanj.

⁴⁵ Goke Al Kurunyen asanđe, "Hañkapyä wor po al tinej forok yiriñ gobe Adam. Yen hitte mat al fulful tiyyin," yitiñ hi. Goyenpoga al hoyan Adam yara kame wor po forok yiriñ. Yenbe Yesu Kristu, Al Kurunya hugiñen heñ heñ goyen al yuneñ yuneñ gote miñ al hiriñ.

⁴⁶ Al Kurunyen gasuñde niñ uliñbe go wa ma forok yiriñ. Megen niñ uliñ wa forok yeke gab Al Kurunyen gasuñde niñ uliñ gogo kame forok yiriñ.

⁴⁷ Al hañkapyä wor po forok yiriñ gobe Al Kurun beleñ megen niñ mulowo po yade forok iryin. Gega al kame forok yiriñ Yesu Kristube Al Kurunyen gasuñde mat forok yiriñ.

⁴⁸ Adam uliñbe megen mat forok yiriñ gwahade po, megen hanj marte uliñbe Adamyen uliñ gwahade miñyan hanj. Gega al kura Yesu Kristuya hanj marte uliñbe kame kamtiñde mat huwarde Al Kurunyen gasuñde hanj mar gote uliñ yara henayin.

⁴⁹ Gayenterbe neñ gayenbe megen niñ al Adam yara hite. Gega kamebe Yesu Kristu Al Kurun hitte mat watiñ gwahade hitek.

⁵⁰ Be, kadne yago, mere direñ tihim gobe gahade: neñ ulniniñ megen po yirtiñ gayen manañ heñyabe epte ma nalu funañde Al Kurun beleñ alya bereyamiñ doyañ yird yird bana goñ hurkunayin. Niñgeb det buluñ heñ hubu hetek gore epte ma det hugiñen hitek bana goñ hinayin.

⁵¹ Niñgeb mere banare hitiñ goyen momoñ direñ tihim geb, keñkela nurnañ ko. Merebe gahade: neñ kurun gayen tumñañ ma kamtekeya nalu funañ goyen forok yiyyen. Kurabe kamnayin, munan kurabe go ma kamnayin. Gega nalu goyenterbe kamnayin marya go ma kamnayin marya goyen tumñañ ulniniñ hoyan wor po henayin.

⁵² Goyenterbe nalu funañde niñ bigul mere tikeb goyare po ulniniñbe hoyan wor po hiyyen. Bigul go mere tikeb al kamtiñ marbe huwarde uliñ gobe sopte buluñ ma heñ hugiñen igin po hinayin. Irke neñ kurabe ma kamdeya ulniniñ hoyan hiyyen.

⁵³ Gobe megen niñ ulniniñ bida hetek gabe yubul teñ ulniniñ bida ma hetek goyen yawartek geb, gogo ulniniñ hoyan hiyyen. Ulniniñ belñen hitek gabe kame ulniniñ hugiñen hitek hiyyen.

⁵⁴ Ulniniñ bida heñ belñen po hitek goyen yubul teñ ulniniñ gergen bida ma heñ hugiñen hitek goyen

yawartek goke Al Kurunyen asanđe katiŋ mere gobe fudinde. Mere gobe gahade: "Kamde kamde matabe hubu hiyuŋ. Neŋbe mata go fole irtiŋ."

Aisaia 25:8

55 "Kamde kamde mata, gebe epte ma fole dirayin.

Kamde kamde mata, gebe epte ma dakamayin," yitiŋ hi. *Hosea 13:14*

56 Be, yitiŋ gwahade po, kamde kamde gote kilibe mata buluŋ geb, mata buluŋ goreb al hitte kamde kamde forok iryin. Moseyen sababe al beleŋ epte ma keŋkela gama irtek geb, neŋ al gayen mata buluŋ mar dineŋ dinen tareŋbe sabare gor mat waŋ hi.

57 Goyenpoga neŋbe Doyaŋ Al Kurunyinin Yesu Kristuya hitekeb Al Kurun beleŋ mata buluŋa kamde kamdeya fole yird yird saŋŋiŋ dunyiŋ geb, goke igiŋ wor po nurd uneŋ hite!

58 Niŋgeb, kadne yago, tareŋ po heŋ yul ma yeŋ hugiŋeŋ Doyaŋ Al Kurun niŋ meteŋ tareŋ po teŋ hinayin. Deŋ beleŋ Doyaŋ Al Kurun niŋ teŋ meteŋ teŋ hugiŋeŋ kurut yeŋ hanjen gobe diliŋde miŋ miŋmoŋ ma hiyyen yeŋ nurde hanj gogo.

16

Yesuyen alya bereya Yerusalem haŋ goyen faraŋ yurd yurd niŋ mere

¹ Be, Al Kurunyen alya bereya faraŋ yurtek yeŋ hora gabu ird ird niŋ

gusuŋaŋ niraŋ goke wol heŋ momoŋ direŋ tihim. Ne beleŋ Galesia naŋare niŋ Yesuyen alya bereya goyen gwaha gwaha tinayin yinmeke tiyamiŋ gwahade goyen po, deŋ wor mata gwahade po tinayin.

² Niŋgeb meteŋ teŋ gote muruŋgem hora yadeb kura pota yirde Sandemin Sandemin yawaŋ gabu yirde hinayin. Hora kuruŋ teŋ haŋ marbe kuruŋ pota yirde hinayin, muŋaŋ hora dirneŋ yade haŋ marbe dirneŋ pota yirde yawaŋ gabu yirde hinayin. Gogab deŋ hitte kumeke goyare po gab hora gabu yirniŋ yirniŋ ma teŋ hinayin.

³ Be, ne kuŋ forok yemekeb Yerusalem niŋ sios yuntek hora goyen yeŋ beleŋ ga yukuŋ yunnayin yeŋ al kura yawarnayin. Irkeb ne beleŋ mel gobe al gwahade yeŋ Yerusalem mar niŋ asaŋ kayen goyen manaj yunmeke gab teŋ kunayin.

⁴ Irde ne wor mel goya tumjaŋ kutek gobe miŋ miŋjaŋ kenem neya tumjaŋ kutek.

Korin kuŋ kuŋ niŋ tagalyin

⁵ Be, nebe Masedonia naŋa beleŋ kuŋ kuŋ niŋ dufay heŋ himyen geb, bana gore mat kuŋ kuŋ gab deŋ hitte kwenj.

⁶ Kuŋ deňa ulyaŋde yara hiniŋ yeŋ nurde hime. Irde meŋe huwarde naŋa buluŋ hiyyen nature goyen manaj gor po heŋ wet yeŋ nurde hime. Go kamere gab goŋ

kura kwe yeŋ nureŋ goyen faraŋ nurke kweŋ.

⁷ Gobe dulin kuŋ denmaŋ kuŋ kuŋ niŋ ma nirde hikeb gago dineŋ hime. Doyan Al Kurunyen dufay kenem denya ulyanđe yara hitek yeŋ nurde hime.

⁸⁻⁹ Goyenpoga Efesus taunde garbe Al Kurunyen meteŋ kuruŋ keŋkela meteŋ titek goyen forok yeŋ hi geb, gar heŋ meteŋ teŋ Pentekos nalu heke gab deŋ hitte kweŋ. Garbe al budam Al Kurunyen mere fudinde yeŋ nurde hanj. Goyenbe budambe asogo nirde hanj.

¹⁰ Be, Timotibe deŋ hitte kuyen. Niŋgeb deŋ beleŋ keŋkela faraŋ urde hikeb denya heŋ heŋ ge kafura ma hiyyen. Yeŋ wor ne teŋ hime yara Doyan Al Kurunyen meteŋ teŋ kuŋ hi.

¹¹ Niŋgeb palap po irde hinayin. Irde yeŋ beleŋ ne hitte mulgaŋ heŋ waŋ waŋ naturebe hantiŋ yerde uneŋ guram irde tareŋ irdeb tubul tike biŋ kamkeya wayyeŋ. Nebe Timoti goyen gor niŋ Yesu nurd untıŋ mar kura goya wanayıŋ yeŋ doyan heŋ hime.

¹² Be, kadne Apolosbe kadomya deŋ hitte kunayin yeŋ ineŋ tebaŋ irde himyen gega, kutek ma irde hiyen. Goyenbe kutek nalu kura forok yeke gab kuyen.

¹³ Be, deŋbe keŋkela heŋ ga hinayin. Irde Doyan Al Kurun niŋ hekkeŋ nurdeya

hinayin. Irde kafura ma heŋ tareŋ po heŋ hinayin.

¹⁴ Irde meteŋ teŋ hinayin kuruŋ gobe bitiŋde hugiŋeŋ al hoyan niŋ amaneŋ nurd nurd dufay goyen hikeya ga meteŋ teŋ hinayin.

¹⁵ Be, deŋbe Akaia naŋa bana goŋ niŋ albe Stefanasya yeŋya hanjen marya gore wa Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irdeb Al Kurunyen alya bereya hoyan faraŋ yurd yurd meteŋ goyen tiniŋ yeŋ nurde meteŋ teŋ hanjen gobe nurde hanj gogo. Niŋgeb, kadne yago, deŋbe

¹⁶ mel goyen tumŋaŋ palap yirde hinayin. Irde al kura yeŋ meteŋ teŋ hanjen gwahade meteŋ teŋ hike yeneŋbe go wor palap yirde hinayin.

¹⁷ Nebe Stefanasya Fotunatusyabe Akaikusya wake neya hite goke amaneŋ nurde hime. Deŋ denmewoŋ wor po yeŋ nurde himyen goyenpoga, mel ga waŋ forok yekeb tumŋaŋ denhem yara nurdeb aman heŋ hime.

¹⁸ Yeŋbe denya heŋ faraŋ durde hike bitiŋ kamke hinhan gwahade goyen po, waŋ gar ne wor gwahade po nirde hanj. Niŋgeb deŋbe al gwahade goyen palap yirde hinayin.

Mere funaj

¹⁹ Be, Esia* naŋa bana niŋ sios neya hite mar beleŋ deŋ ge dufay heŋ hanj goyen momon yirayin ninkeb gago dineŋ hime. Irde Akwilaya

* **16:19:** Esia naŋa gobe gayenter niŋ Esia naŋa kuruŋ goke ma yitiŋ. Gayenterbe Turki ineŋ hanjen.

berem Prisilayabe yamiŋde
gabu irde Doyaŋ Al Kuruŋ
doloŋ irde haŋ marya beleŋ
wor deŋ ge ug po dufay heŋ
haŋ geb, gago bebak dirde
hime.

²⁰ Irde Yesu nurd untıŋ
mar hoyan gar haŋ wor
tumŋaŋ deŋ ge dufay heŋ
haŋ geb, gago momoŋ dirde
hime. Deŋbe kadom gargar
gird teŋ heŋyabe bitiŋ bana
mat fudinde wor po kadom
gargar girde teŋ hinayiŋ.
Gobe Al Kuruŋ diliŋde
wukkek wor po geb.

²¹ Be, funaŋbe nigeŋ han-
ner wor po deŋne gahade
kaŋ asaŋ ga pasi ireŋ tihim -
POL.

²² Be, al kura Doyaŋ Al
Kuruŋ niŋ amaneŋ ma nurd
uneŋ haŋ marbe Al Kuruŋ
beleŋ karan yurke buluŋ wor
po henayiŋ. Doyaŋ Al Ku-
ruŋninŋ, araneŋ wayayiŋ!

²³ Be, Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu
beleŋ buniŋeŋ dirde igiŋ igiŋ
dirwoŋ yeŋ nurde hime.

²⁴ Neya deŋyabe Yesu Kris-
tuya tumŋaŋ hite geb, deŋ ge
amaneŋ wor po nurd duneŋ
hime. Fudinde wor po. Gogo
po.

2 Korin Korin niŋ Yesuyen alya bereya hitte Pol beleŋ asan sopte kayyiŋ

¹ Ne Polbe Al Kuruŋ beleŋ dufayminde Yesu Kristuyen mere basaŋ al aposel hiyyen yeŋ hoy niryiŋ. Niŋgeb nebe deŋ Korin taunde niŋ Yesuyen alya bereya sios Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ dirde hi goya Al Kurunyjen alya bereya Akaia naŋa bana haŋ mar kuruŋ goke meteŋ kadne Timotiya dufay unjkureŋ po irde asan gago kaŋ hime.

² Adoniniŋ Al Kurunyja Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristuya beleŋ buninjeŋ dirde igin igin dirde bitin yisikamke igin hiwoŋ yeŋ nurde har.

*Pol beleŋ Al Kuruŋ igin
nurd unyiŋ*

³ Be, Doyaŋ Al Kurunyiniŋ Yesu Kristu Naniŋ Al Kurunjbe alya bereya buninjeŋ yird yird mata gote miŋ al, irde al biŋ yurum yird yird mata gote miŋ al wor po. Niŋgeb Al Kuruŋ goyen turun irde hitek.

⁴ Yeŋbe neŋ beleŋ kanduk kurayen kurayen bana hiteke bininiŋ yurum irde hiyen. Gogab yeŋ beleŋ dirde hiyen gwahade goyen

po, neŋ wor al hoyaq kanduk kurayen kurayen bana haŋ mar goyen epte biŋ yurum yirde hitek.

⁵ Fudinde, Yesu Kristu kanduk karkuwaŋ yeneŋ hinhin gwahade goyen po, neŋ wor kanduk karkuwaŋ yeneŋ hityen geb, Al Kurun beleŋ Yesu Kristu biŋ yurum irde hinhin gwahade goyen po, neŋ wor bininiŋ yurum yirde hiyen.

⁶ Niŋgeb kanduk yeneŋ hityen gobe bitiŋ yurum heŋ heŋya Al Kuruŋ beleŋ deŋ goyen dumulgaŋ teŋ tenya goke teŋbe neŋ kanduk yeneŋ hityen gogo. Al Kuruŋ beleŋ bininiŋ yurum irde hiyen gobe deŋ wor bitiŋ yurum heŋ heŋ ge teŋ gwaha dirde hiyen. Irkeb deŋ wor kanduk karkuwaŋ neŋ yeneŋ hityen gwahade goyen yeneŋ hanjen goyen goke mukku ma teŋ goya goya tareŋ po heŋ heŋ ge piŋeŋ ma heŋ hanjen.

⁷ Niŋgeb deŋ ge hekken nurde hite. Neŋ gayen kanduk karkuwaŋ yeneŋ hityen gwahade goyen po, deŋ wor kanduk yeneŋ hanjen geb, Al Kuruŋ beleŋ bininiŋ yurum yirde hiyen gwahade po, bitiŋ wor yurum yirde hiyen goyen nurde hityen geb gago dineŋ hite.

⁸ Be, kadne yago, neŋ Esia* naŋa bana heŋ kanduk karkuwaŋ yeneŋ hinhet goyen deŋ wor nurwoŋ

* **1:8:** Esia naŋa gobe gayenter niŋ Esia naŋa kuruŋ goke ma yitiŋ. Gayenterbe Turki ineŋ hanjen.

yen nurde hite. Nejbe naŋa goyen bana heŋya kanduk yeneŋ hinhet gobe karkuwāŋ wor po geb, fole irtek meteŋen wor po dirde hin hin. Irkeb kamtek yen nurde hinhet.

⁹ Fudinde wor po, nejbe bininiŋde mat wor po al beleŋ mudunke kamniŋ tihit yen nurde hinhet. Goyen-poga neŋ hitte mata gwa-hade forok yiriŋ gobe neŋ beleŋ nindikenđe saŋiŋde ma meteŋ teŋ al kamtiŋ yisan heŋ hiyen al Al Kurun gote tareŋde meteŋ teŋ teŋ ge teŋ kanduk gogo forok yiriŋ.

¹⁰ Al Kurun gobe neŋ gayen kanduk kurun bana heŋ kamniŋ tihit yen nurtiriŋ goyab faraŋ durde dumul-gaŋ tiyyiŋ. Yeŋbe kame wor gwahade po dirde hiyen. Niŋgeb yen beleŋ kanduk bana mat hugiŋen faraŋ durde dad siŋa dirde hiyen yen nurdeb yen ge po hekken nurde hityen.

¹¹ Goyenbe kanduk bana mat dad siŋa dirde hiyen gobe deŋ beleŋ neŋ ge gusuŋan irde hikkeb gogo wol heŋ faraŋ durde hiyen. Niŋgeb al budam neŋ ge teŋ gusuŋan irde hikkeb Al Kurun beleŋ gusuŋanmin wol heŋbe neŋ gayen bunineŋ dirde igin igiŋ dirde hiyen goke mel gore Al Kurun igin nurde uneŋ hinayiŋ.

*Pol beleŋ Korin mar usi
ma yiriŋ goke yiriŋ*

¹² Be, nejbe det uŋkureŋ kura goke turŋuŋ yaŋ nurde aman heŋ hityen goyen goke dineŋ tihim. Gobe gahade: neŋ megen heŋyabe mataya meteŋya teŋ hityen gobe bininiŋde matbe fudinde yen nurde hite. Denya hinhetya wor mataya meteŋya fudinde teŋ teŋ gobe tareŋ wor po tanarde hinhet. Gwaha teŋ hityen gobe nende saŋiŋde moŋ, Al Kurunyen tareŋde teŋ hityen. Irde megen niŋ alyen dufay wukkek ineŋ hanjen goyen gama irde mata goyen ma teŋ hityen. Al Kurun beleŋ bunineŋ dirde igin igiŋ dirde hiyen go hende huwardeb mata gogo teŋ hityen.

¹³⁻¹⁴ Nejbe mere gahade kaŋ hite gabe deŋ beleŋ igin kapyan heŋ bebak titek mat kaŋ hite. Irde mereniniŋ kurab bikkeŋ bebak tiyan gwahade goyen po, mere kaŋ hite gayen tumjan kenkelə wor po bebak teŋ hiwoŋ yen nurde goke doyaŋ heŋ hite. Gogab Doyaŋ Al Kurun Yesu waŋ waŋ naturebe neŋ beleŋ deŋ ge turŋuŋ yaŋ nurde aman heŋ hitek gwahade po, deŋ wor neŋ ge igin turŋuŋ yaŋ nurde aman heŋ hinayiŋ.

¹⁵ Nebe deŋ beleŋ matane gwahade goyen keneŋ kenkelə bebak tiyamiŋ yen nurde hinhem geb, deŋ goyen Al Kurun beleŋ sopte guram dirde tareŋ dirwoŋ yen nurdeb deŋ wa kuŋ

denej yen nurde hinhem.

¹⁶ Nebe Masedonia naŋare kuŋ heŋya deŋ hitte forok yen denej gab kweŋ yen nurde hinhem. Irde Masedonia naŋare mat mulgaŋ heŋ waŋ heŋya deŋ hitte kumeket deŋ beleŋ faran nurde beleŋ damu teŋ nunkeb iŋiŋ Yudia naŋare kweŋ yen nurde hinhem.

¹⁷ Goyenbe dufay gwahade kirmiriŋ gobe keŋkelə ma dufay heŋ mali kiriyŋ yen nurde hanj? Irde megen niŋ mar beleŋ, "Gwaha, ireŋ geb," yen gab, "Moŋ, go ma ireŋ," yen hanjyen gwahade goyen po, ne manaŋ gwaha teŋ himyen yen nurde hanj? Moŋ, gwahade moŋ.

¹⁸ Fudinde wor po, Al Kuruj beleŋ biŋa tiyyin goyen go po gama irde hiyen gwahade goyen po, ne wor gwaha gwaha tiyen dinębe goyen po gama irde himyen. Merene soŋ ma heŋ hiyen.

¹⁹ Gobe Al Kuruj Urmıŋ Yesu Kristu beleŋ "Gwaha gwaha tiyen," yen gab, "Moŋ, gwaha ma tiyen," ma yen hinhin geb, gogo ne wor yen teŋ hinhin gwahade po teŋ himyen. Yeŋbe Timoti, Sailasyabe neya beleŋ deŋ hitte yen ge tagalde hinhet al gogo. Yesu Kristu gobe Al Kuruŋyen dufay po gama irde hugiŋen, "Gwaha, ireŋ geb," yen hiyen.

²⁰ Gobe Al Kuruj beleŋ biŋa teŋ hinhin kuruj goyen Yesu Kristu beleŋ gama irde igineŋ forok yiryiŋ geb

gago dinej hime. Gwahade niŋgeb neŋ beleŋ Al Kuruŋyen mere nurdeb Yesu Kristu niŋ teŋbe, "Fudinde wor po," inenbe deŋem turuŋun yaŋ irde hityen.

²¹ Al Kuruŋbe neŋya denja tumŋaŋ sanjŋ dirkeb Yesu Kristuya heŋ tareŋ po hite. Al Kuruj beleŋ neŋya denja tumŋaŋ megen niŋ mar hitte mat dad hoyaq muŋ diryiŋ.

²² Irde alya bereyamin hittin mar goyen nere yen nurdeb bininiŋde soŋ irde Holi Spirit kiriyŋ. Holi Spirit gobe Al Kuruj beleŋ detmiŋ kura goke biŋa tiyyin kuruj goyen kame dunyen gobe fudinde yen nurnayiŋ yeŋbe gogo Holi Spirit kiriyŋ.

²³ Niŋgeb Korin taunde ma mulgaŋ himiriŋ gobe kanduk duntek ma nirkeb gogo mulgaŋ ma himiriŋ. Merene gabe fudinde moŋ kenem Al Kuruj beleŋ mununyen.

²⁴ Neŋbe deŋ beleŋ Al Kuruj niŋ dufaytiŋ tareŋ irde hanj goyen iŋgogaha ma dirde hite. Gwaha titŋenbe Al Kuruj niŋ dufaytiŋ sanjŋ irtiŋ go hende tareŋ po huwarde hanjyen geb, deŋ aman heŋ heŋ ge denja tumŋaŋ meten teŋ hityen.

2

¹ Niŋgeb sopte deŋ hitte kuŋ kanduk duneŋ duneŋ gobe iŋiŋ moŋ yen nurdeb go ma kweŋ yen dufay kirmiriŋ.

² Gobe deŋ hitte kuŋ kanduk dunmeke bitiŋ misiŋ nurnayiŋbe al kura aman

hetek mata kura ma niryej
yen nurdeb gogo dufay
gwahade kirmiriñ. Gwaha
nirtek marbe buluñ dirmekte
bitiñ misiñ katnayıñ mar
deñ gogo po geb.

³ Gwahade ningeb deñ hitte
ma kujbe asañ go wa kañ
dunmiriñ. Dufaynerbe
goyenter deñ hitte kumiriñ
manhan deñ ge amanen
nurtekdebe mata buluñtiñ
yeneñ goke kandukñeñ
nurmewoñ yen nurmiriñ
geb, gogo asañ po kañ
dunmiriñ. Irdeb kame kuj
matatin hoyan henayıñ
goyen denenbe amañ heweñ
yen nurde himyen. Ne amañ
heweñbe deñ wor amanen
nurnayıñ yen nurde
himyen.

⁴ Fudinde, asañ go
kamirinyabe deñ ge
kandukñeñ wor po nurde
bene misiñ nirkeb esimiriñ.
Asañ go kamiriñ gobe bitiñ
buluñ yird yird niñ ma
kamiriñ. Gwaha dirtiñeñbe
deñ ge amanen wor po
nurde duneñ himyen goyen
bebak tiwoñ yen nurdeb
asañ gogo kamiriñ.

*Pol buluñ iramiñ mar gote
mata buluñ goyen halde yun-
yin*

⁵ Goyenpoga deñ hañ bana
goyen al kura kanduk forok
yirde hiyen. Go al gobe
kanduk forok yirke gore
kura ne ma buluñ nirde
hañyen, dindigen goyen po
buluñ yirde hañyen. Deñ
tumñañ moj goyenbe, al
kurabe buluñ yirde hañyen.

⁶ Ningeb al gote mata goke
al budam igiñ ma nurde
merem yan irde gote mu-
runjem unañ. Deñ beleñ
gwaha irañ gobe ep irañ yen
nurde hime.

⁷ Ningeb gayenterbe al
gote mata buluñ goyen halde
uneñbe biñ yurum irnayıñ.
Gogab matamiñ gote mu-
runjem teñ biñ misiñ wor
po kateñ hi goke kandukñeñ
wor po ma nuryeñ.

⁸ Ningeb deñ beleñ yen
ge fudinde wor po amanen
nurd unen hañ gobe gwaha
mat ikala irwoñ yen nurde
gusuñañ dirde hime.

⁹ Ne beleñ hañkapyä
asañ kañ dunmiriñ gobe
saba dirmiriñ kuruñ goyen
keñkelä gama irde hañ
ma dahade goyen bebak
timewoñ yen nurdeb gogo
asañ kamiriñ.

¹⁰ Ningeb deñ beleñ
merene gama irde al kurate
mata buluñ halde unnayıñbe
ne wor halde unen. Fudinde,
ne beleñ al kurate mata
buluñ halde yuneñ himyen
gobe deñ ge teñ Yesu Kristu
diliñde halde yuneñ himyen.
Al kurate mata buluñ halde
yuntek hañ kenem gwahade
po dufay heňya halde yuneñ
himyen.

¹¹ Gogab Satan beleñ neñ
gayen epte ma usi dirde bu-
luñ diryen. Neñbe Satan gote
dufaybe dahade goyen nurde
hityen geb, gago dineñ hime.

*Yesu Kristu deñembe ku-
ruñ heň hin hin*

¹² Be, ne beleŋ Yesu Kristu niŋ yitiŋ mere igit goyen tagaleŋ yeŋbe Troas taunde kumiriŋ. Kun gorbe meteŋ teŋ teŋ belen bikkəŋ Doyan Al Kurun beleŋ gitik irde nuntiŋ goyen kimmiriŋ.

¹³ Gega kadne Taitusbe gor ma hinhin geb, goke bener kandukŋeŋ nurde hinhem. Ningeb gor niŋ mar yubul teŋbe Masedonia naŋare kumiriŋ.

¹⁴ Goyenpoga Al Kurun beleŋ asogom haninde mat dawarke Yesu Kristuya heŋ asogomde meteŋ goyen hugiŋeŋ fole irde hite geb, goke Al Kurun igit nurde uneŋ himyen. Yeŋ beleŋ hulyaŋ dirke Yesu nud uneŋ yeŋya awalikde heŋ heŋ gobe det hamŋeŋ igit muŋ yara goyen tagalde tukun hiteke al budam wor po nuriŋ ala teŋ hanjen.

¹⁵ Det hamŋeŋ igit muŋ wor po Al Kurun galak irde hanjen gwahade goyen po, Yesu Kristu beleŋ meteŋmiŋ teŋ teŋ ge teŋ neŋ gayen dade Al Kurun galak irtiŋ geb, alya bereya Al Kurun beleŋ yumulgaŋ titiŋ maryā yubul tike kak alare kutek haŋ maryā goyen tumŋaŋ mereninin nurde hanjen.

¹⁶ Hamin gobe Al Kurun beleŋ yubul tike kak alare kutek haŋ mar hittebe bidak hamiŋ. Munaj Al Kurunya hugiŋeŋ hitek haŋ mar hittebe hamin igit muŋ Al Kurun hitte yumulgaŋ teŋ teŋ goyen. Meteŋ gobe tonŋeŋ yan wor po geb, ganuŋ al

beleŋ epte meteŋ goyen titek hi? Hubu wor po!

¹⁷ Goyenpoga neŋbe al budam wor po hora niŋ po nurdeb Al Kurunyen mere goyen det titminjeŋ kura yeŋ nurde hanjen gwahade ma teŋ hityen. Gwaha titŋeŋbe Al Kurun beleŋ hulyaŋ yirke meteŋ teŋ haŋ mar gwahade goyen po, Yesu Kristuya heŋ bininiŋde mat fudinde wor po Al Kurun beleŋ deneŋ hikeya mere tagalde kun hi-tyen.

3

¹ Be, gwaha yeŋ hitekeb deŋ beleŋ nudembe yinŋeŋ ge turuŋ turuŋ teŋ haŋ yeŋ nurde haŋ? Gwahade ma nurde haŋ kenem al kura beleŋ teŋ hanjen gwahade goyen po, deŋ beleŋ neŋ gake hekkeŋ nurwoŋ yeŋ al hoyan beleŋ kura neŋ ge asan kura kaŋ deŋ goyen dunwoŋ yeŋ gusuŋaŋ irtek hite yeŋ nurde haŋ? Ma asan goyen deŋ beleŋ neŋ niŋ kaŋ dunwoŋ yeŋ gusuŋaŋ dirtek hite yeŋ nurde haŋ? Moŋ, gwahade moŋ!

² Gwaha titŋeŋbe al budam wor po matatin yeneŋ saban-iniŋbe fudinde yeŋ neŋ ge hekkeŋ nurtek po haŋ geb, asan kura neŋ gayen gake al hoyan beleŋ kapyan heŋ hekkeŋ nurtek yeŋ bininiŋde katiŋ asan gobe deŋ gogo yeŋ nurde hite.

³ Fudinde, Yesu Kristu niŋ teŋ neŋ beleŋ meteŋ teŋ hinhet gote iginenŋbe deŋ gogo. Ningeb deŋbe Yesu Kristu

beleñ asaŋ kaŋ neŋ hitte ten kerke watin go gwahade goyen. Asaŋ gobe al beleñ kaŋ kandé niŋ katum teŋ katiŋ yara moŋ, Yesu Kristu beleñ Al Kurun gwahader hiyen gote Holi Spirityen tareŋde katiŋ go goyen. Asaŋ gobe hora parwek hende ma katiŋ, al biŋde katiŋ.

⁴ Neŋbe Yesu Kristu beleñ faran durke Al Kurun diliŋde denbe neŋ ge teŋ katiŋ asaŋ yen nurde dufaynninj hek irde hite.

⁵ Fudinde, neŋbe Al Kurunyen meten teŋ teŋ saŋinjbe neŋ hitte mat ma forok yen hi geb nindigenđe tareŋde meten goyen titek yetek moŋ. Meten go teŋ teŋ tareŋ gobe Al Kurun hitte mat po waŋ hi.

⁶ Yeŋ po ga biŋa gergeŋ tiyyinj goyen neŋ beleñ iŋiŋ goke meten teŋ hitek saŋinj duntiŋ. Tareŋmij gobe Moseyen saba asaŋde katiŋde mat ma watiŋ, Holi Spirit hitte mat watiŋ. Moseyen sabarebe al beleñ mata buluŋ kura tiyyenj gobe Al Kurun diliŋde kamtiŋ yitiŋ gega, al kura mata go tubul tiyyenjbe Holi Spirit beleñ Al Kurun diliŋde al gergeŋ iryenj geb, gago meten goyen teŋ teŋ tareŋbe Holi Spirit hitte mat watiŋ dinenj hime.

Al Kurun beleñ biŋa gergeŋ tiyyinj gobe turŋunyanj wor po

⁷ Be, Al Kurun beleñ sabamij hora parwek hende

kaŋ Israel mar saba yird yird metenj Mose unyinj goyenterbe Al Kurunyen tareŋ turŋunyanj goyen forok yiriŋ. Irkeb Mose kimiŋde melak hiriŋ. Al Kurunyen saŋinj turŋunyanj Mose kimiŋde melak henj forok yiriŋ gobe henj ga ma hubu hetek det gega, Israel mar diliŋdeb tareŋ wor po geb, keneŋ keneŋmij metenj wor po yirde hinhin. Moseyen sababe epte ma al kura Al Kurun diliŋde al gergeŋ irtæk gega, Al Kurunyen tareŋ turŋunyanj go miŋyanj hinhin.

⁸ Ningeb Moseyen saba gote folek Holi Spirityen metenj gote saŋinj turŋunyanjbe dahade hiyyenj yen nurde hanj? Kurun wor po, Moseyen saba gote folek wor po!

⁹ Moseyen saba gote metenjbe al merem yanj yird yird gega, tareŋmij turŋunyanj. Ningeb Holi Spirityen metenj al huwak yird yird gote tareŋmij turŋunyanjbe Moseyen saba gote folek wor po!

¹⁰ Fudinde, saŋinmij turŋunyanj yanj bikkek gobe tareŋ hoyanj turŋunyanj gergeŋ gore fole irtiŋ geb, tareŋ turŋunyanj yanj bikkek gobe gayenterbe hubu hiyuŋ.

¹¹ Moseyen saba gobe muŋ kura henj ga hubu hetek hinhin gega, Al Kurunyen saŋinj turŋunyanj hiriŋ. Ningeb Holi Spirityen metenj hugiŋ hitek gote tareŋ

turñuŋ yanþe Moseyen saba gote folek wor po!

¹² Niñgeb neþbe Al Kuruñyen tareŋ turñuŋ yan goyen goke doyan hej hite geb, al beleŋ buluŋ dird dird niŋ kafura ma hej mereminj kawan po tagalde hityen.

¹³ Mosebe Al Kuruñyen sañj turñuŋ yan goyen agat urde kimiñde forok yirinj goyen aymuk irde hubu hej hinhin goyen wor Israel mar beleŋ daha kennak yenþe amil teŋ kimiŋ aw uryinj. Gega neþbe Mose beleŋ kimiŋ aw uryinj gwahade ma teŋ kawan po Al Kuruñyen mere tagalde hityen.

¹⁴ Goyenpoga Israel mar gobe dufaymiŋ pet titiŋ hinhan gwahade goyen po, gayenter wor Moseyen kimiñde amil aw urtiŋ go gwahade yara dufaymiŋ pet titiŋ goyen Yesu Kristuya hiket Al Kuruŋ beleŋ teŋ siŋa irwoŋ gega, yenþa ma haŋ geb, dufaymiŋ pet titiŋde po haŋ. Niñgeb biŋa bikkek Al Kuruŋ beleŋ tiyyiŋ goyen asanđe katiŋ gobe kapyan hej haŋ gega, bebak ma teŋ haŋ.

¹⁵ Fudinde wor po, gayenter wor Israel mar gobe amil gore dufaymiŋ pet titiŋde po henþa Moseyen saba kapyan hej haŋ geb, Al Kuruñyen tareŋ turñuŋ yan goyen go ma keneŋ haŋ.

¹⁶ Goyenpoga al kura Doyaŋ Al Kuruŋ hitte mulgaŋ hej kuyenþe biŋ pet titiŋ amil goyen Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ teŋ siŋa iryenj.

¹⁷ Be, "Doyaŋ Al Kuruŋ" yeŋ hime gobe Holi Spirit niŋ yeŋ hime. Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristuyen Holi Spiritbe mata buluŋde mat al yad siŋa yirkeb mata buluŋ yufukde ma hinayinj.

¹⁸ Niñgeb bininiñde amil po pet titiŋ yara goyen teŋ siŋa irde Doyaŋ Al Kuruñyen tareŋ turñuŋ yan goyen neŋ hitte kawan irde hite. Irkeb sañjmiŋ turñuŋ yan neŋ hitte hej kuruŋ hej hiyenj gore tareŋ dirkeb mataniniŋa dufayniniŋyabe Al Kuruñyen yara hej hinayinj. Tareŋ turñuŋ yan gobe Doyaŋ Al Kuruŋ hitte mat watinj. Doyaŋ Al Kuruŋ gobe Holi Spirit.

4

Neþbe Al Kuruñyen meteŋ titek mar moŋ gega, buniŋeŋ dirke meteŋmiŋ teŋ hityen

¹ Niñgeb neþbe Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ dirde Holi Spirityen meteŋ gayen duntiŋ geb, meteŋ ga teŋ ter ge piŋeŋ ma hej hityen.

² Irde mata memyak kura banare po teŋ hityen kuruŋ goyen yubul po titirinj. Irde al usi ma yirdeb Al Kuruñyen mere buluŋ ma irde hityen. Gwahade yarabe mere fudinde goyen kenkela po kawan tagalde hityen. Irkeb al tumjanj Al Kuruŋ diliñde mata huwak teŋ hityen goyen denenþe biŋde mat fudinde wor po neþbe

al dahade goyen bebak teñ hanjen.

³ Goyenpoga Yesu niñ yitiñ mere igin neñ beleñ tagalde hityen goyen al kura bebak ma teñ hanj kenem mel gobe kak alare kutek mar geb, gogo mere igin gote minj bebak ma teñ hanj.

⁴ Yenþe gayenter uñgura megen hanj gore biñ pet titiñ geb, Yesu Kristuyen tareñ turjuñ yan goke yitiñ mere igin gote iginen igin wor po hulsi yara goyen keneñ bebak ma teñ hanj. Yesu Kristu beleñ Al Kurunjbe al gwahade yeñ kawan irde hi.

⁵ Fudinde, neñbe nindiken ge ma tagalde hityen. Yesu Kristube Doyañ Al Kurunj, irde neñbe Yesu Kristu niñ tenþe dende meten mar hitiñ goyen goke tagalde hityen.

⁶ Go teñ hityen gobe, "Kidoma bana mat hulsi forok yiwi," yirinj al Al Kurunj beleñ bininiñ bana meremiñ bebak teñ teñ sanjiñ hulsi yara goyen kiriyin geb, gogo gwaha teñ hityen. Yeñ beleñ bininiñ bana meremiñ bebak teñ teñ tareñ kiriyin gobe Al Kurunyen tareñ turjuñ yan Yesu Kristu hitte mat forok yeñ hiyen goyen keneñ bebak tinaiñ yeñbe gogo kiriyin.

⁷ Be, neñbe sanjiñniñ ga moñ geb, Al Kurunyen tareñ turjuñ yan keneñ bebak teñ teñ tareñ goyen bininiñ bana kertek epte moñ gega, sanjiñ goyen neñ bana kiriyin. Gobe Al Kurunyen tareñ kurunj wor po gobe nende moñ, Al

Kuruñ hitte mat watin goyen al yikala yird yird niñ gogo kiriyin.

⁸ Niñgeb neñbe kanduk kurayen kurayen kurhan mat mat hikaka dirde hanjen gega, yul ma yeñ hityen. Kurrebe dumetek dirtek dirde hanjen gega, mukku ma teñ hityen.

⁹ Al beleñ buluñ buluñ dirde hanjen gega, Al Kuruñbe dubul ma teñ hiyen. Kurab muduneñ hanjen gega, go ma kamde hityen.

¹⁰ Neñbe Yesu uliñ misiñ kurunj kateñ kamyinj gwahade goyen po, neñ ulniniñde wor hugiñej kanduk yener heñya kuñ hityen. Gogab Yesu kamyinjde mat huwaryinj tareñ gobe neñ hitte wor forok yiyyen.

¹¹ Fudinde, neñbe dilniniñ gergeñ hite gega, Yesu niñ teñ meten teñ kuñ hitekeb al beleñ hugiñej mudunke kamtek beleñ po hityen. Gogab yeñ kamyinjde mat huwaryinj sanjiñ gobe neñ ulniniñ beljeñ hi gayenter wor kawan forok yiyyen.

¹² Niñgeb neñbe Yesu niñ teñ meten teñ kanduk yener kamtek po hityen. Gega kanduk yener heñya meten teñ hityen gote iginenþe deñ gogo Al Kurunja hugiñej heñ heñ bana hanj.

¹³ Be, Al Kurunyen asañdebe gahade katij hi: "Al Kurunj niñ dufayne tareñ irmiñ.

Niñgeb yeñ ge tagalde himyen," yitiñ. *Tikiñ*

116:10

Ninjeb yitin gwahade po, neñ wor yen ge dufayninin tareñ irtirin geb, yen ge tagalde hityen.

¹⁴ Neñbe Doyañ Al Kurun Yesu kamyinje mat isan hiriñ al gore neñ wor Yesu isan hiriñ gwahade po disan hiyyen, irde denja neñya tumñjañ dukukeb yenja hitek yen nurde hityen geb, yen ge tagalde hityen.

¹⁵ Mata gwahade kuruñ gobe deñ ge teñ forok yen hanjen. Gogab Al Kurun beleñ al buniñen yirde igin igin yird yird gobe kuruñ heñ hike al budam wor po goke Al Kurun igin nurde unenbe deñem turñun yan wor po irnayin.

¹⁶ Niñgeb kanduk yeneñbe Al Kurunyen meteñ teñ teñ ge mukku ma teñ hityen. Fudinde, ulniniñbe alik heñ sanjin miymoñ heñ hite. Gega dufayniniñdebe hugiñen gise hanka gergen heñ hite.

¹⁷ Neñbe gayenter kanduk mukñeñ belñeñ ge yeneñ hitere gor mat tareñ heñbe Al Kurunyen tareñ turñun yan gwahader hiyen go bana hitek yeneñbe gogo dufayniniñdeb hugiñen gergen po heñ hite. Al Kurunyen sanjin turñun yan gobe igin wor po, kanduk kurayen kurayen kuruñ gote folek wor po.

¹⁸ Niñgeb neñbe megen niñ det kawan yentek goyen yad yad niñ ma nurde hityen. Det kura Al Kurunyen gasunđe niñ goyen yad yad niñ po nurde hityen. Gobe

megen niñ det kawan yentek gobe hugiñen ma hinayin gega, Al Kurunyen gasunđe niñ det gobe gwahader hinayin geb, goyen yad yad niñ po nurde hityen.

5

¹ Be, ga dineñ hime gabe megen heñya ulniniñ ya yara gayen kamtekeb bida henayin geb, gago dineñ hime. Nende ya wor po gwahader hinayin gobe Al Kurun beleñ gasunđiminde yirde dunyen yen nurde hite. Ya gobe al haniñde ma yirnayin, Al Kurun beleñ po yiryeñ.

² Niñgeb megen gar ulniniñ gaya heñ kanduk yeneñ heñyabe kame Al Kurunyen gasunđe niñ ulniniñ gergen goya heñ heñ niñ doyañ heñ hityen.

³ Doyañ heñ hityen gobe kame kamteke Al Kurun beleñ ulniniñ gergen uliñ umña yara hor yirde dunke tonniniñbe kupsoñ ma hiyyen geb, gogo doyañ heñ hityen.

⁴ Fudinde, kamde ulniniñ ga yubul titewoñ yen ma nurde hite. Gwahade yarabe ulniniñ gergen Al Kurun beleñ yirde dunyen goyen hor yirde dunwoñ yen nurde hite. Gogab ulniniñ megen niñ kame bida hetek gayenbe Al Kurunyen gasunđe niñ ulniniñ gergen gore gasunđen tiyyen. Niñgeb goyen goke po dufay heñ doyañ heñya daha naña gab

forok yeweñ tiya yey
kandukñeñ nurdeb ñuraj
teñ hityen.

⁵ Be, Al Kurunþe mata
gwahade forok yey yey ge
neñ gayen diryinj. Irde mata
goyen kame forok yiyyen
gobe neñ beleñ fudinde yey
nurnayin yeybe gogo Holi
Spirit dunyinj.

⁶ Niñgeb goke teñbe
huginjeneñ tareñ po heñ hityen.
Irde megen gar ulniniñ gaya
heñya Doyañ Al Kurunþa
awalik heñ heñ gobe ulniniñ
gergeñ dunyeñ goya heñ
yenja bindere wor po
hitek gwahade moñ, gisaw
yarham hite yey nurde
hityen.

⁷ Gega ga kuñ hite gabe
Doyañ Al Kurunþe dil-
niniñde keneñya ma kuñ
hite. Kawan ma keneñ hite
gega, dufayniniñ po yey ge
tareñ irdeya kuñ hite.

⁸ Fudinde, neñbe dufay
go hende sañj heñ hityen.
Irdeb ulniniñ ga yubul teñ
Doyañ Al Kurun hitte hurkuñ
yenja hitewoñ yey nurde hi-
tyen.

⁹ Niñgeb ulniniñ gaya
hite gayenter ma, yubul
teñ Doyañ Al Kurun hitte
hurkutek daw goyenbe yey
beleñ amanenj nurtek mata
po teñ hitewoñ yey nurde
hityen.

¹⁰ Gobe kame Yesu Kristu
beleñ al iginja buluñya pota
yirde gote murungem yun-
yen goyenterbe neñ tumñañ
yey diliñ mar huwartek geb,
gogo yey amanenj nurtek
mata po teñ teñ ge dufay

heñ hityen. Be, neñ merere
huwardeb megen gar ul-
niniñ gaya heñya mata teñ
hitij kuruj gote murungem
yawartek. Yey beleñ gab
mataniniñ iginja buluñya
gote murungem dunyeñ.

Al Kurunþa awalik heñ heñ

¹¹ Niñgeb Doyañ Al Ku-
run palap irde kafura ird
ird matake dahade goyen
keñkelä nurde hityen geb, al
hoyañ wor nurde gama ir-
nayin yey mere yird yird
niñ kurut yey hityen. Neñ
beleñ meteñ go teñ hityen
gobe Al Kurun beleñ neñbe
al gwahade yey keñkelä nurd
duneñ hikeya meteñ go teñ
hityen. Niñgeb deñ wor
bitiñ bana mat keñkelä nurd
duneñ hiwoñ yey nurde hite.

¹² Be, ga dineñ hite gabe
neñ gayen turuñ dirnañ
yey kurut yey hite? Moñ,
gwahade moñ. Gwaha
titjeñbe deñ ge meteñ teñ
hinhet goke dindiken ge
turunç yañ nurde aman heñ
hinayin yeybe gago dineñ
hite. Gogab al kura al deñem
yañ heñ heñ ge po nurdeb
mata iginj al biñde mat forok
yey hanjen goke ma nurde
hanjen mar gote mere goyen
deñ beleñ iginj wol henayin.

¹³ Neñbe gwahade geb,
nindiken ge ma nurde
hityen. Niñgeb al kura beleñ
neñ gayen kukuwa heñbe
mata gogo teñ han yey deneñ
hinayin gobe Al Kurun niñ
po teñbe gogo teñ hitek. Irde
keñkelä dufay heñ mata teñ
han yey deneñ hinayin go

wor deñ ge teñbe gogo teñ hitek.

¹⁴ Gobe Yesu Kristu beleñ neñ gayen bubulkunjne wor po yeñ nurd duntiñ gore bininiñde mat wor po yeñ ge meteñ teñ hitek po dirde hi geb, gogo gwaha teñ hitek. Irde det uñkureñ kura bebak titiñyen hite gobe gahade: al uñkureñ Yesu Kristu beleñ al megen niñ kurun gate mata buluñmij ge teñ kamyiñ geb, go mar goyen wor tumñan kamtiñ yara heñ mata buluñ gote yufuk bana ma hañ.

¹⁵ Yesu Kristu kamyiñ gobe albe yiñgen ge po ma nurdeb yeñ ge teñ kamde sopte huwaryiñ al Yesu Kristu goke po hinayiñ yeñbe gogo kamyiñ.

¹⁶ Niñgeb neñbe megen niñ alyen dufay hende huwarde al hoyanje mata goyen yeneñ igin ma buluñ tahanj ma yeñ hityen. Neñ wor bikkenjbe soñ heñ megen niñ alyen dufay hende huwarde Yesu Kristube al gwahade yeñ ma nurdeb buluñ mat nurd untiriñ. Gega gayenterbe gwaha ma teñ hityen. Hubu wor po.

¹⁷ Niñgeb al kura Yesu Kristuya hiyeñ al gobe Al Kurun diliñde al gergeñ wor po hiyyen. Fudinde, det bikkekbe hubu heke det gergeñ igin goyen po forok yenayıñ

¹⁸ Det gergeñ kurun gote miñ albe Al Kurun. Yeñ beleñ Yesu Kristu teñ kerke wanjbe neñ ge teñ kamyiñ. Al Kurunbe gwaha mat neñya

awalik hitiriñ. Irde al hoyanç wor yeñya awalik heñ hinayiñ yeñ meteñ dunyin.

¹⁹ Fudinde, alya bereya megen hañ gore Yesu Kristuya hikeb Al Kurun beleñ awalik yirde mel gote mata buluñ goke ma nurde hiyen. Irde yeñya mel goya awalik heñ heñ mata goke tagalde tukun tukun meteñ goyen neñ gayen dunyin.

²⁰ Niñgeb neñbe Yesu Kristu niñ teñbe meremij basaŋ heñ tagalde hite. Irde Al Kurun beleñ deñ ge nurde mere dirtiñ goyen momonj dirde hinhet. Niñgeb Al Kurunya awalikde hinayiñ yeñ Yesu Kristu niñ teñbe gago esen mere dirde hite.

²¹ Al Kurunbe neñ gayen Yesu Kristuya heñ yiñgenjde alya bereya huwak henayiñ yeñbe Yesu Kristu mata buluñ miñmonj goyen neñ ge teñ mata buluñ miñyan al yara iryinj.

6

¹ Irde Al Kurun beleñ bunijeñ dirde igin igin dirde hiyen goyen det titmiñej kura yeñ ma nurde hinayiñ. Neñbe Al Kurunyen meteñ mar kadtij geb, gago mere tareñ po dirde hite.

² Goke teñbe Al Kurun beleñ asanjiñde gahade yirinj:

“Deñ igin dirtek nalu hekeb gusuñantij nurmiriñ. Irde dumulgañ teñ teñ nalu hekeb farañ dur-

miriŋ," yitiŋ. *Aisaia
49:8*

Ninjeb gayenter gayenbe Al Kuruŋ belen igin dirtek nalu, irde dumulgaŋ teŋ teŋ nalu geb, Al Kuruŋ belen buninjeŋ dirde igin igin dirde hi goyen det titminjeŋ kura yeŋ ma nurde hinayiŋ.

Polbe kanduk kurayen kurayen bana hinhin

³ Be, neŋbe al kura Al Kuruŋ gama irniŋ yekeb beleŋmiŋ pet pet ma teŋ hityen. Gogab al kura beleŋ meteŋninij ge ulniniŋde merem yaŋ ma dirnayiŋ.

⁴ Gwaha titŋeŋbe mata teŋ hityen goreb neŋ gayen Al Kuruŋyen meteŋ mar yeŋ kawan irde hanj. Mata teŋ hityen gobe gahade: kanduk yeneŋ mukku ma teŋ goya goya tareŋ po heŋ hityen. Neŋbe kanduk karkuwaŋ kurayen kurayen bana hityen.

⁵ Kurareb muduneŋ hinhan, koyare derde hinhan. Irde kurareb al gabu irde buluŋ buluŋ dirde hinhan. Be, kurarebe meteŋ sanjŋ po teŋ wawuŋ ma ferde hinhet. Irde biŋge kamde hinhet.

⁶ Neŋbe Al Kuruŋ diliŋde mata wukkek po teŋ hityen, Al Kuruŋ keŋkela nurd uneŋ yeŋya awalikde hityen, al kura matamiŋ igin hewoŋ yeŋ doyan heŋ heŋ ge piŋeŋ ma heŋ hityen, al hoyan igin igin yirde hityen. Irde Holi Spiritya heŋ bininjeŋde mat fudinde wor po al hoyan niŋ amaneŋ nurd yuneŋ hityen.

⁷ Irde mere fudinde po tagalde hityen, irde Al Kuruŋyen tarenje meteŋ teŋ hityen. Irde asogoninij unguraya fulenja teŋ teŋ ge fulenjaŋ niŋ bidila yara mata huwak goyen tareŋ po yanarde hityen. Hanniniŋ yase beleŋ po moŋ, tapa beleŋ manaj yanarde hityen.

⁸ Be, al kurabe deŋniniŋ turŋuŋ yaŋ dirde, kurabe ulniniŋde merem yaŋ dirde hanjen. Irde al kurabe neŋ ge buluŋ mat tagalde hanjen, kurabe igin mat tagalde hanjen. Be, al kura beleŋ neŋbe usi mar dineŋ hanjen gega, neŋbe mere fudinde po teŋ hityen.

⁹ Neŋbe al kura ma nurd duntiŋ yara hityen gega, al budam nurd duneŋ hanjen. Irde kamtek wor po hityen gega, gago dilniniŋ gerger hite. Irde muduneŋ buluŋ dirde hanjen gega, kamde ma hityen.

¹⁰ Neŋbe nindigeŋ ge buninjeŋ nurde hitek yara gega, hugineŋ aman heŋ hityen. Irde neŋbe al siksukjeŋ deneŋ hanjen gega, al budam faraŋ yurteke igin heŋ hanjen. Neŋbe megen niŋ detniniŋ miŋmoŋ hityen gega, Al Kuruŋyen gasuŋde niŋ detbe epte wor po hityen.

¹¹ Be, deŋ Korin taunde niŋ mar, deŋ mere dirde heŋyabe mere kura bana ma yerde hityen. Bininjebe deŋ ge po nurde hityen.

¹² Deŋ ge amaneŋ nurd

nurd mata gobe bada ma hej hityen. Goyenpoga deñ beleñ neñ ge amanenj nurd nurt mata goyen bada hej hanj.

¹³ Niñgeb bininiñde deñ ge nurde hite gwahade goyen po, deñ wor bitinjde mat wor po neñ ge nurde hinayinj. Mere gabe iginj bebak tinayinj yen al kura urmiñ bebak titek mat saba iryenj go gwahade goyen mere dirde hime.

Neñbe Al Kuruñyen ya balem

¹⁴ Be, deñbe Al Kuruñ niñ dufaymiñ sanjinj ma irtinj maryya gabu ma hej hinayinj. Gobe mata huwakya mata bulunyabe hoyaj hoyaj wor po, irde hulsiya kidomaya wor epte ma gabu hiriryeñ.

¹⁵ Irde Yesu Kristuya Satanyabe epte ma awalikde hiriryeñ. Irde Yesu niñ dufaymiñ tarenj irtinj maryya al gwaha ma teñ hanj maryabe hoyaj hoyaj wor po.

¹⁶ Irde Al Kuruñyen ya balemya unjura dolonj yird yird ya goya wor hoyaj hoyaj wor po geb, gago dinenj hime. Fudinde, neñbe Al Kuruñ gwahader hitinj gote ya balem wor po. Goke tenbe Al Kuruñ beleñ asaŋmiñde gaha yirinj:

“Nebe mel goya hej yenjya kuñ hej.

Irde yende Al Kuruñ hemekeb yenjbe nere alya bereya henayinj.” *Liwai 26:11-12; Yeremaia 32:38; Esekiel 37:27*

¹⁷ Niñgeb Doyañ Al Kuruñ beleñ,

“Deñbe mata buluj mar goyen bana mat sinjare kateñ hoyaj hinayinj.

Det kura delner buluj gobe go ma tanarde hinayinj.

Merene gayen gama irde hinayinjbe dawareñ. *Aisaia 52:11; Esekiel 20:34,41; Yuwarwar 18:4*

¹⁸ “Irdeb nebe Nanatinj hemekeb deñbe urne wenjya werne wenjya henayinj.

Mere gabe Doyañ Al Kuruñ tareñmiñ kuruñ wor po gore tiyyinj,” yitin hi. *2 Samuel 7:14; 7:8; Yeremaia 31:9*

7

1 Be, kadne yago, Al Kuruñ beleñ biña gwahade neñ hitte tiyyinj geb, ulniniñya tonniniñya buluj yirtek det kuruñ goya tumñaj ma hejbe mataniniñbe wukkek po yirde hitek. Irde Al Kuruñ palap ird ird mata teñ Al Kuruñ diliñde wukkek hej hejniniñ kuruñ gobe upsiñej wor po irtek.

Polbe Korin niñ mar Yesu niñ bij mulgañ hamiñ goke amaj hiriñ

2 Be, deñbe bitinjde neñ ge nurde hinayinj. Neñbe al kura buluj ma yirde hityen, irde al kurate dufay buluj ma yirde hityen. Irde almet det komkom ma hej hityen.

3 Ga dinenj hime gabe deñ beleñ mata buluj

tike goke ma dineŋ hime. Neŋbe bininiŋde mat deŋ ge amanęŋ nurd duneŋ hityen geb, diltiŋ gergen hinayıŋ ma kamnayıŋ kura goyenbe neŋ manaŋ gwaha po titek yeŋ nurde hityen goyen bikken momoŋ dirmiriŋ.

⁴ Nebe deŋ ge hekkeŋ wor po nurde himyen. Irde dende matatiŋ goke nigen ge turuŋ turuŋ wor po teŋ himyen. Deŋ mata igin teŋ hanjen gore sanıŋ wor po nirde hiyen. Irde kanduk kurayen kurayen bana himyen gega, amanęŋ wor po nurde himyen.

⁵ Fudinde, neŋbe Masedonia naŋa bana goŋ forok yeŋbe kanduk bana po hinhet geb, ulniniŋde kura muŋ falmukŋeŋ ma hinhet. Goŋ hinhetyabe kanduk kurayen kurayen kurhan mat mat forok yeŋ hinhan. Irkeb asogo dirde hanj maryā kadomde teŋ hinhet, irde bininiŋdebe kafura heŋ hinhet.

⁶ Goyenpoga kandukŋeŋ nurde hanj mar biŋ yurum yird yird al Al Kuruŋ belen Taitus goyen neŋ hitte waŋ waŋ belen kerd unkeb wake keneŋbe bininiŋ yurum hiriŋ.

⁷ Goyenbe yeŋ wayyiŋ goke po ma amaŋ hitiriŋ. Deŋ belen Taitus goyen biŋ yurum iramiŋ goke wor amanęŋ nurtiriŋ. Deŋ belen ne nentek wor po dirde hi, irde kanduk bana hime gake ne niŋ buninęŋ nurdeb uguŋ po dufay heŋ hanj

goyen momoŋ niryoŋ. Irkeb goke manaŋ amanęŋ wor po nurmiriŋ.

⁸ Be, haŋkapyä asaŋ kaŋ dunmiriŋ goyen kapyäŋ heŋbe bitiŋde misiŋ nuramiŋ goke buniŋen nurde hinhem. Gega misiŋ nurde hinhan gobe ulyanđe ma kuyen yeŋ nurdeb gayenterbe goke kandukŋeŋ ma nurde hime.

⁹ Gayenterbe asaŋ gwahade kaŋ dunmiriŋ goke amanęŋ nurde hime. Gobe bitiŋ misiŋ kateŋ kateŋ mata dirmiriŋ goke moŋ. Deŋ beleŋ asaŋ go kapyäŋ heŋbe bitiŋ misiŋ nurdeb mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bitiŋ mulgaŋ hamiŋ geb, goke amanęŋ nurde hime. Deŋbe kandukŋeŋ nuramiŋ gobe Al Kuruŋ wor deŋ beleŋ gwahade nurwoŋ yeŋ nurde hinhan geb, Al Kuruŋ diliŋde neŋ beleŋ bitiŋ misiŋ kateŋ kateŋ mata dirtiriŋ yeŋ ma nurde hime.

¹⁰ Be, al kura biŋ misiŋ nurdeb mata buluŋmiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ henayıŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ dufay go kerd yunkeb gogo tinayıŋ geb, Al Kuruŋ beleŋ yumulgaŋ tiyyen. Irkeb biŋ misiŋ nurnayıŋ goke buluŋeŋ ma nurnayıŋ. Munaj biŋ misiŋ nurnayıŋ goyen megen niŋ dufayde mat watıŋ kenem biŋ misiŋ gore kamde kamde mata forok yirkeb kamnayıŋ.

¹¹ Niŋgeb bitiŋ misiŋ goyen Al Kuruŋ beleŋ forok irke

nuramiňde mat da mata igin deň hitte forok yeň hinhan goyen goke dufay henaň ko. Matatiňbe gahade: Al Kurunyen mere gama irtek po nurde hinhan, matatiň huwa ird ird niň po kurut yeň hinhan, mata buluň goke igin ma po nurde hinhan, Al Kuruň palap irde kafura wor po irde hinhan, irde ne nentek wor po nurde hinhan, al hoyan niň wor po nurde hinhan, irde mata buluň teň haň mar huwa yird yird niň wor po nurde hinhan. Mata kurun gayen teň heňyäbe dindigen goyen muň kura soň ma hitiň haň gobe al beleň deneň bebak teň hinhan.

¹² Niňgeb asaň kaň dunmiriň gobe dindigen uliň al kura kadom buluň yirtiň mar goke teň asaň gogo ma kamiriň. Irde buluň yirke biň misiň nuramıň mar goke manaq ma kamiriň. Gwaha titjenjeňbe neň beleň Al Kuruň diliň mar deň ge dufay kuruň wor po heň hityen goyen dikala dirmewoň yeň nurdeb asaň gogo kamiriň.

¹³ Niňgeb matatiň kuruň goke teň neňbe tareň heň hityen.

Goyenbe go po moň. Taitusbe deň beleň tumňaň faraň urke tareň hiriň geb, amanęj wor po nurde hinhin goyen keneňbe neň wor amanęj wor po hitirin.

¹⁴ Nebe yeň hitte deň ge turuň turuň timiriň. Be, yeň goyen deň hitte kukeb igin igin po iramiň geb, goke kura memya hetek ma

hinhem. Neňbe hugiňeň mere fudinde po dirde hinhet. Niňgeb goyen po gama irde deň ge Taitus hitte turuň turuň titiriň gobe yinjeň künbe fudinde kinyiň.

¹⁵ Yeňbe deň beleň merene gama irde yeň palap irde kafura irde gargar irde hinhan goyen goke dufay heňbe hi kuruň gabe deň ge hugiňeň amanęj wor po nurde hi.

¹⁶ Niňgeb nebe igin deň ge hekkenj wor po nurtek hime goke amanęj nurde hime.

8

Al faraň yurd yurd mata

¹ Be, kadne yago, neňbe Al Kuruň beleň Yesuyen alya bereya Masedonia naňa bana haň goyen buniňeň yirde igin igin yirtiň goyen deň nurwoň yeň nurde momoň dirniň tihit.

² Mel gobe kanduk kuruň wor po bana hinhan, irde det miňmoň wor po gega, al hoyan gwahade hinhan mar goyen keňkelä wor po faraň yurde hinhan.

³ Fudinde, mel gobe det yuntek kura hikeb tumiň yuneň hinhan. Goyenbe go muň po moň. Epte ma faraň yurtek goyen wor daha mat kura faraň yurniň yeň kurut wor po yeň hinhan. Ga dineň hime gabe fudinde dineň hime. Mel gobe dufaymiňde wilaknejň nurdeb

⁴ Al Kurunyen alya bereya det niň amu heň haň mar faraň yurd yurd goke ug po

gusuñan diramiñ. Al faran yurd yurd mata gobe Al Kurun̄ diliñde mata igin̄ wor po yeñ nurdeb neñ beleñ ok yineñ yineñ ge gusuñan diramiñ.

⁵ Irkeb dufayniniñdebe mel goyen al hoyan̄ faran̄ yurniñ yeñ hora daw yunnayin̄ yeñ ok yintiriñ. Gega mel gobe neñ nurde hinhet goyen fole irdeb igin̄ wor po tiyamiñ. Meheñde wor pobe, "Neñbe Al Kurun̄yen," yeñbe yin̄gen̄ wa Al Kurun̄ unamiñ. Irde gab Al Kurun̄yen dufay gama irdeb, "Neñbe Yesuyen mere basan̄ marte yufukde hitek," yamin̄.

⁶ Goke teñ neñbe Taitus beleñ deñ hitte kuj̄ al faran̄ yurd yurd niñ hora gabu ird ird meteñ bikkeñ miñ uryin̄ goyen deñya heñ pasi irnayin̄ ineñbe hulyan̄ irtiriñ.

⁷ Deñ mata teñ hanjen̄ kuruñ gobe igin̄ wor po. Al Kurun̄ niñ hekken̄ nurd nurdyä meremiñ tagal tagalya dufaymin̄ bebak teñ tenya goyen igin̄ wor po teñ hanjen̄. Irde meteñmiñ keñkela po titek dufaytin̄ manan̄ kuruñ wor po. Irde neñ ge amaneñ nurd nurd manan̄ kuruñ wor po yeñ deneñ hityen. Deñbe gwahade geb, det kurañamu heñ hañ mar faran̄ yurd yurd mata goyen manan̄ keñkela wor po teñ hinayin̄.

⁸ Ga dineñ hime gabe gwaha tinañ yeñ ma dineñ hime. Gwahade yarabe al hoyan̄ mata igin̄ teñ hañ

goyen bebak dirmekе nurde gama irnayin̄ ma wasak tinayin̄ goyen nureñ yeñbe gago momoñ dirde hime. Gogab deñ beleñ fudinde al hoyan̄ niñ amaneñ nurde hañ ma dahade goyen bebak tiyen̄.

⁹ Ga dineñ hime gabe Doyañ Al Kurun̄niñ Yesu Kristu beleñ buniñeñ dirde igin̄ igin̄ dirde hiyen goyen deñbe nurde hañ geb, gago dineñ hime. Yeñbe det kuruñ gate miñ al gega, deñ ge teñ detmiñ kuruñ goyen yubul teñ al siksukñeñ yara hirin̄. Gogab Al Kurun̄ diliñde det kuruñ gote miñ mar henayin̄.

¹⁰ Niñgeb al hoyan̄ faran̄ yurd yurd mata goyen daha mat tinayin̄be igin̄ yeñ goke momoñ direñ tihim. Be, dama kuj̄ imoyerterbe deñ wa al faran̄ yurd yurd niñ nuramiñ. Irde deñ wa al faran̄ yurd yurd meteñ goyen miñ uramiñ.

¹¹ Niñgeb gayenter faran̄ yurd yurd meteñ gobe pasi irnayin̄. Hañkapyä al faran̄ yurd yurd meteñ niñ wilakñeñ nuramiñ gwahade po meteñ goyen pasi irnayin̄. Dettin̄ dahade kura hike yeneñbe go po yade gore faran̄ yurnayin̄.

¹² Gwaha tinayin̄ dineñ hime gobe samuntiñ dahade hañ goyen wilakñeñ nurdeb al faran̄ yurnayin̄be Al Kurun̄ beleñ goke amaneñ nuryen̄ geb, gago dineñ hime. Samuntiñ budam

kenem budam yunayiŋ, munaŋ budam moŋ kenem gwahade po al faraŋ yurnayiŋbe irawakde Al Kuruŋ beleŋ goke amanęŋ nuryen.

13-14 Goyenbe neŋbe al hoyanje kanduk yade supahaktiŋde yertek yeŋ ma dineŋ hime. Gwaha titiŋbe gayenter samuŋtiŋ budam haŋ goyen yadeb al hoyan det niŋ amu heŋ haŋ mar goyen faraŋ yurnayiŋ gobe igiŋ yeŋ nurde hite. Gogab kame kura deŋ beleŋ det kuran amu hekeb mel gore wor samuŋmiŋ budam goyen kura pota yirde faraŋ durnayiŋ. Gogab kadom faraŋ mata goyen tuŋande teŋ hinayiŋ.

15 Go mata goke teŋbe Al Kuruŋyen asanđe gahade katiŋ hi:

“Al kurabe budam yawaryiŋ gega, budam moŋ. Munaŋ al kurabe budam ma yawaryiŋ gega, igiŋde yawaryiŋ,” yitiŋ hi. *Yumulgaŋ 16:18*

Taitusya meteŋ kadomya

16 Be, ne beleŋ deŋ ge dufay heŋ himyen gwahade po, Al Kuruŋ beleŋ dufay goyen go po Taitus biŋde kiryiŋ goke Al Kuruŋ igiŋ nurd uneŋ hime.

17 Gobe neŋ beleŋ hulyan irtiŋ goyen igiŋ ireŋ dinuŋ, irde deŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ wilakŋeŋ po nurde dufaymiŋ saŋiŋ po kerde deŋ hitte kweŋ dinuŋ geb, goke Al Kuruŋ igiŋ nurd uneŋ hime.

18 Irde yeŋ kuyen goyenter kadniniŋ kura teŋ kertekе Taitusya tumŋaŋ kuriryen. Kadniniŋ gobe Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ goke meteŋ keŋkela teŋ hike Yesuyen alya bereya sios beleŋ turuŋ irde hanjen.

19 Goyenbe go muŋ po moŋ. Al gobe neŋ beleŋ al hoyan faraŋ yurd yurd niŋ sios beleŋ hora gabu irtiŋ goyen yukan yuneŋ yuneŋ meteŋ tiniŋ titeke sios gore denya kuŋ hitek albe gago yeŋ basiŋa iramiŋ geb, neŋya kuŋ hityen. Be, hora gabu irtiŋ goyen yukan yuneŋ yuneŋ meteŋ gobe Doyaŋ Al Kuruŋ deŋem turuŋ yaŋ irniŋ yeŋbe meteŋ go teŋ hityen. Irde al faraŋ yurd yurd dufay niŋ tareŋ po heŋ hityen goyen al yikala yirniŋ yeŋbe gogo meteŋ go teŋ hityen.

20-21 Be, neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋya alyat diliŋde huwak mat mata teŋ teŋ niŋ kurut wor po yeŋ hityen. Ningeb al faraŋ yurd yurd niŋ aman dufayde hora gabu irtiŋ kuruŋ gayen doyaŋ irde heŋyabe mongo al kura beleŋ neŋ daha mat hora doyaŋ irde hite goyen goke buluŋ mat tagal dunnak yeŋbe keŋkela doyaŋ irde hityen.

22 Be, Taitusya al goya kureŋ tikeyabe kadniniŋ hoyan kura irem goya tumŋaŋ kunayiŋ. Al gobe al faraŋ yurd yurd niŋ dufay kuruŋ po heŋ hiyen gobe

beleñ hoyan mat hoyan mat keneñ bebak teñbe fudinde teñ hi yeñ nurde hityen. Irde deñ beleñ al faran yurd yurd meteñ goyen fudinde teñ hinayin yeñ nurdeb deñya heñ meteñ go timewoñ wor po yeñ nurde hi.

²³ Be, Taitusbe deñ ge teñ meteñ kadne hirin. Yeñbe neya heñ meteñ teñ har. Irde kadninin irawa kura Tatusya irde deñ hitte kuriryen gobe gar niñ Yesuyen alya bereya gor kutiñ yarabe al iraw gogo kuñ Yesu Kristu turuñ irtek meteñ teñ hiriryen.

²⁴ Niñgeb deñ beleñ al hoyan niñ amanen nurde faran yurde hañ goyen mel karwo goyen yikala yirnayin. Irke deñ ge turuñ turuñ teñ hityen goyen dahade niñ gwaha teñ hityen goyen keneñ bebak tinayin. Irkeb Yesuyen alya bereya kuruñ gayen tumjan nurnayin.

9

Kadtij Yesuyen alya bereya faran yurnayin

¹ Be, Al Kurunyen alya bereya Yudia naña bana hañ goyen faran yurd yurd niñ deñ goyen sopte mere dirtek yeñ ma nurde hime.

² Gobe deñ beleñ mel go faran yurtek po nurde hañ goyen nurde hime geb, gago dinen hime. Nebe matatiñ goke nigeñ ge turuñ turuñ teñ hinhem. Irde deñ Akaia naña bana goñ niñ

mar beleñ Yudia nañare niñ mar goyen faran yurniñ yeñ dama kuñ imoyenter hora gabu ird ird miñ uramij goyen Yesuyen alya bereya Masedonia naña bana goñ niñ mar momon yirmiriñ. Irkeb faran yurd yurd dufay tareñ gote merebe mel gore nurdeb al budam wor po biñ harkeb al faran yurtek yeñ hora gabu iramiñ.

³ Goyenbe da misiñde Tatusya kadom waranya goyen deñ hitte yad yermekе kuniñ tahan? Gobe deñ beleñ al faran yurde hañ goke turuñ turuñ teñ himyen goyen usi teñ hi ninnak yeñbe gago yad yermekе kuniñ tahan. Gogab mel gore kuñ dinkeb ne beleñ dinmiriñ gwahade po horatiñ gabu irde pasi heñ al faran yurd yurd niñ gitik tinayin.

⁴ Goyenbe Masedonia niñ al kura mere momontiñ tagalmeke nuriñ mar goyen neya tumjan deñ hitte kuñbe deñ goyen al faran yurd yurd niñ gitik ma titiñ hike dennayinbe deñ ge hekkeñ nurde momon yirmiriñ goke memyak wor po nurenj. Deñ manaj fudinde goke memyak nurnayin geb, goke mere ma tiyen.

⁵ Niñgeb mata gwahade ma forok yewoñ yeñ nurdeb Tatusya kadom irawaya go wa deñ hitte kuñbe bikken al faran yurd yurd niñ aman dufayde hora gwahade yertek yeñ momon diramij goyen aranjeñ yerde pasi

irnayıñ yeñ hulyaŋ yirde hime. Gwaha mat hora gabu irnayıñbe al hoyan beleñ gwaha tinaŋ dinkeya ga ma hora yernayıñ, dufaytiñde wilakñeñ nurdeya yernayıñ.

⁶ Mere ga dirde hime gote miňbe gahade: al kura biňge budam ma haryenbe iginen budam ma yawaryen. Munan budam haryenbe budam po yawaryen.

⁷ Niňgeb al kura hora gwahade kereñ yeñ nurdeb biňde mat wilakñeñ nurdeya kiryen. Piňeñ hende ma kiryen. Irde al hoyan beleñ gwaha tiya inke goke kandukñeñ nurde kiryenbe igin moj. Al Kurunþe al kura amanen nurdeya detmiň uneñ hiyen al goke po amanen nurde uneñ hiyen geb, gago dineñ hime.

⁸ Irde Al Kurun beleñ deñ goyen buniňen dirde igin igin dirde hiyen gobe kurun wor po geb, deñ beleñ det kuraŋ nurde hinayıñ kurun gobe yeñ beleñ dunen hiyen. Irkeb det kuraŋ amu ma heñ hinayıñ. Irde deñ beleñ meteñ igin daha kura titik nurde hinayıñ kurun goyen hugiňen igin ala teñ hinayıñ.

⁹ Niňgeb goke teñbe Al Kurunyen asanđe gahade katinq hi:

“Yeňbe al kura det niň amu heñ hañ mar aman dufayde detmiň yuneñ hiyen.

Matamiň huwakbe hugiňen hiyen,” yitiñ hi. *Tikiñ 112:9*

¹⁰ Niňgeb Al Kurun beleñ yasun al biňge muyken unke harke biňge sasonen yirde uneñ hiyen gwahade goyen po, deñ beleñ mata huwak al faraŋ yurd yurd belneñ kurayen kurayen goyen Al Kurun beleñ dunenbe gote iginen wor budam forok yiryen. Mata huwaktiq gobe gwaha mat kurun heñ hiyen.
¹¹ Fudinde, Al Kurunþe deñ beleñ hugiňen al budam faraŋ yurde hinayıñ yeňbe samuň budam duneñ hiyen. Gogab horatiň neñ beleñ yade yuntekeb al budam beleñ goke Al Kurun niň igin nurd uneñ hinayıñ.

¹² Deñ beleñ al faraŋ yurd yurd meteñ go teñ hikeb Al Kurunyen alya bereya det kuraŋ amu heñ haňyen gore yawarnayıñ. Goyenbe go muň po moj. Deñ faraŋ yurde hinayıñ goke al budam Al Kurun niň igin wor po nurd uneñ hinayıñ.

¹³ Deñ beleñ al faraŋ yurd yurd meteñ go teñ hikeb al hoyan niň amanen nurd yuneñ hañ gobe fudinde yeñ nurdeb Al Kurun turun irnayıñ. Irde Yesu Kristu niň yitiñ mere igin goyen fudinde yeňbe gama irde hañ, irde horatiňde mel goya al hoyan kurun goya goyen faraŋ yurde hañ goke al budam Al Kurun turun irnayıñ.

¹⁴ Irde Al Kurun beleñ buniňen dirde igin igin dirde hi gobe kurun wor po goyen mel gore keneňbe deñ ge

amañej nurd duneñbe deñ ge Al Kuruñ gusuñjañ irde hinayıñ.

¹⁵ Be, Al Kuruñ beleñ detmiñ igin damum moñ dulinj duneñ hiyen gobe kuruñ wor po gwahade kura yetek moñ goke Al Kuruñ igin wor po nurde uneñ hitek!

10

*Pol niñ buluñ mat tagalde
hañ mar goke yirij*

¹ Be, deñ hañ bana goyen al kura beleñ ne niñ buluñ mat yeke mere momoñmiñ nurmiñ. Mereminjbe gahade: "Polbe neýya heýyabe ka-fura dirde mere sañiñ ma dirde hiyen. Gega gisaw heýbe asanjdeb mere tareñ po dirde hi," yeñ hanjen. Deñ beleñ ne niñ gwaha yeñ hanjen gega, ne Polbe Yesu Kristu beleñ bekkenđe iginj mat al mere yirde hinhin gwahade goyen po, ne wor matatiñ goke mere direñ ti-him.

² Mel goreb neý gayen gake yeñ, "Megen niñ mata gama irde hanj," dineñ hanjen. Niñgeb kunjbe deñya gwaha yeñ hanj mar goya tumjanj saba tareñ po direñ yeñ nurde hime. Goyenbe gwaha dirtek ma nurde hime geb, go teñ hanj mata gobe yubul po tinayin yeñ gago esenj mere dirde hime.

³ Fudinde, neýbe megen gar hite gega, Doyañ Al Kuruñyen asogoya arde hityen gobe megen niñ mar beleñ

arde hanjen gwahade ma arde hityen.

⁴ Fulenjare niñ detniniñbe megen niñ marte fulenjare niñ det gwahade moñ. Hoyañ wor po. Fulenjare niñ detniniñbe Al Kuruñyen sañiñ minyañ geb, Al Kuruñyen asogomde gasuñde niñ koya tareñ wor po gobe det gore iginj upew urtek.

⁵ Niñgeb neýbe gore po megen niñ marte dufay kurayen kurayen goya yingej ge turuñ turuñ teñ teñya goyen walde pasi kerde hityen. Mata gwahade goreb Al Kuruñ nurd uneñ yeýya awalikde heñ heñ goyen pet teñ hanjen geb, gogo pasi kerde hityen. Irdeb dufay kurayen kurayen al biñde forok yen hanjen goyen yad fere titnej yirde Yesu Kristuyen dufay po gama irde hinayıñ yeñ yende yufukde po yerde hityen.

⁶ Irde deñ beleñ Al Kuruñyen mere keñkela gama irde pasi heke gab meremij gama ma irde hanj mar goyen tumjanj mata gote murunjem yunen yunen niñ gitik titek.

⁷ Goyenpoga deñbe det hende hendem po yeneñ miñ ma bebak teñ hanjen. Niñgeb al kura yingej ge yeñ, "Neýbe Yesu Kristuyen al wor po," yeñ nurde hanj, munaj neý ge yeýbe, "Mel gobe Yesu Kristuyen al wor po moñ," yeñ hanj. Goyenbe mel goyen yingej ge yeñ, "Neýbe Yesu Kristuyen al wor po," yeñ nurde hanj

kenem nej wor gwahade hanj yej nurd dunnayin.

⁸ Gobe Doyan Al Kurun belej dejen yan niryin gobe dufaytiñ yej ge tareñ irtiñ goyen buluñ ird ird niñ ma dejen yan niryin, deñ goyen sanjñ dird dird niñ dejen yan niryin geb, gago dineñ hime. Ningeb dejen yan niryin goke turuñ turuñ teñ hime goke memya ma hewenj.

⁹ Ne asaj kañ heñyabe deñ belej asanjne yeneñbe, "Pol belej kafura henañ yej asanjan dunenj hiyen," yej ma nurd nunwoñ yej nurdeya kañ himyen.

¹⁰ Gobe al kura belej, "Polbe asanjdeb mere tareñ wor po al belej nurde kandukñenj nurtek mat kañ hiyen. Gega dilinde denenjbe mere keñkela ma dirde hende hende po mere dirde hiyen," yej hanjen geb, gago dineñ hime.

¹¹ Al gwaha yej hanj marbe nej belej denja ma hej asanje kañ dunenj hityen mere gobe dilniniñde denenj mohojniniñde mere teñ hityen goya tuñande yej nurnayin.

¹² Nejbe al kura nej nurhet nurhet teñ hanj marya awalik hetek ma dirde hi. Irde go mar goya hej ganuñbe igin, ganuñbe buluñ yetek ma dirde hi. Mel gobe yingenje dufay po gama irde al iginjbe gwahade gwahade, munaj al buluñbe gwahade

gwahade yej nurdeb go hende huwarde yingenje mata yeneñ hanjen geb, kukuwa wor po hitinyen hanj.

¹³ Goyenpoga nejbe nindiken ge mali mali turuñ turuñ ma teñ hityen. Al Kurun belej metej duntiñ goke po turuñ turuñ teñ hityen. Al Kurun belej metej duntiñ bana gonjbe deñ hitte kuñ metej titek wor gonj po hi geb, deñ hitte kuñ metej teñ hinhet goke turuñ turuñ teñ hityen.

¹⁴ Nej belej Yesu Kristu niñ yitiñ mere igin goyen teñ deñ hitte kutirin gobe nej belej epte ma kutekde ma kutirin. Deñbe nej belej igin kuñ metej titekde po hinhan geb, gogo kutirin.

¹⁵ Ningeb nej ma kuñ metej titekde kuñ al hoyan belej bikkenj metej titiñ goyen nej belej metej titiñ yej turuñ turuñ ma teñ hityen. Gwaha titjenjbe Yesu Kristu niñ hekkenj nurd nurd mata goyen kuruj hej hikeb nej belej deñ bana hej metej teñ hityen goyen wor kuruj wor po hewoñ yej nurde hityen.

¹⁶ Gogab naña hoyan bana al kura belej metej miñ ma urtiñde manaj igin kuñ Yesu niñ yitiñ mere igin goyen tagaltek. Gobe metej kura al hoyan belej bikkenj miñ urtiñ go hende metej teñ goke turuñ turuñ titek ma dirde hi geb, gago dineñ hime.

¹⁷ Ningeb al kura turuñ tu-

runj tiye yenje Doyañ Al Kurunj beleñ meten titiñ goke po gab turun turun tiyyen.

¹⁸ Gobe al kura goke igin inyen albe Doyañ Al Kurunj po, al yinjenbe epte ma yinjen ge turun turun teñ hinayin geb, gago dinen hime.

11

Polya usi aposelya

¹ Be, nebe deñ beleñ nurde muñ kura kukuwamjen yara nurd nunnayin mat mere kura direñ tihim. Ningeb goke ma nurdeb nubul tike mere tiyen.

² Be, Al Kurunjbe alya bereyamin beleñ yen ge ma nurde det hoyan niñ kun hiket goke bin ar yen hiyen gwahade goyen po, ne wor deñ beleñ det hoyan niñ po nurde hanj goke bene ar yen hi. Be, bere foñej kura alya ma kun hitin gwahade goyen al kura mekerd uneñ hanjen gwahade goyen po, deñ goyen al unjkureñ Yesu Kristu po mekerd uneñ yen binja timirin.

³ Goyenpoga hanjkapya wor po unyum usi dufay kurunj minjan gore Ewa usi irke mata bulunde katyin gwahade goyen po, bitinje mat fudinde wor po Yesu Kristu niñ nurde meten teñ hinhan goyen tubul teñ det hoyan niñ nañkenen kun hinak yen kafuram nurde himyen.

⁴ Danin mere ga dinen hime? Gobe al kura deñ hitte

wañ neñ beleñ Yesu niñ momoj dirtiriñ goyen ma momoj dirde mere hoyan momoj dirde hanj gega, goke buluñen ma nurde igin yen hanj geb, gago dinen hime. Irde Holi Spirit neñ beleñ dunteke tamiñ goyen moñ, mel gore hoyan wor po dunke fudinde yen hanj. Yesu niñ yitiñ mere igin wor gwahade po, mel gore hoyan wor po dinke igin yen nurde hanj.

⁵ Deñ hitte wañ saba hoyan dirde hanj mar beleñ yinjen ge yen, "Neñbe Yesuyen mere basañ mar aposel karkuwanj, irde aposel hoyan gote folek wor po," yen hanj. Goyenpoga nebe mel gore epte ma fole nirtek hanj yen nurde hime.

⁶ Fudinde, nebe al beleñ nurde keñkela bebak titek mat mere teñ teñ al moñ. Gega nebe Al Kurunyen merebe keñkela wor po bebak teñ himyen. Neñbe gwahade teñ hityen goyen beljen budam mat keñkela wor po dikala dirde hityen.

⁷ Be, nebe Yesu niñ yitiñ Al Kurunyen mere igin goyen deñ hitte tagalde hinhem gega, goke damu nirkayin ma dinen hinhem. Gobe neb mata gwaha mat nigenbe al deñjem moñ hen deñbe al deñtiñ yan dirmewoñ yen nurdeb gogo teñ hinhem. Goyenbe go teñ hinhem gobe buluñ teñ hinhem yen nurde hanj? Moñ, gwahade moñ geb!

⁸ Nebe deñ ge teñ meten

teŋ hinhem yabe naŋa hoyanđe niŋ sios beleŋ faraŋ nurde hora nuneŋ hinhan. Niŋgeb nebe deŋ faraŋ durd durd niŋ teŋbe mel gote hora kawe teŋ hime yeŋ nurde hinhem.

⁹ Irde deňya heňyabe det kuraŋ nurdeb faraŋ nurnaŋ yeŋ gusuŋaŋ ma dirde hinhem. Gobe kadne yago Masedonia naŋare niŋ Yesuyen alya bereya kura beleŋ det kuraŋ amu heŋ hinhem goyen nunamij geb, deŋ supahaktiŋde kanduk ma yerde hinhem gogo. Niŋgeb deňya hinhetya faraŋ niŋ gusuŋaŋ ma dirde hinhem gwahade po, kame wor supahaktiŋde kanduk kura ma kerde heŋ.

¹⁰ Niŋgeb supahaktiŋde kanduk kura ma kerde himyen goke turuŋ turuŋ teŋ himyen goyen deŋ haŋ Akaia naŋa bana gon niŋ al kura beleŋ epte ma utan nirnayin. Yesu Kristuyen mere fudindebe ne bana hi geb, fudinde wor po yeŋ hime.

¹¹ Ga yeŋ hime gabe deŋ ge amanen ma nurde dunen hime geb, gago yeŋ hime? Moŋ! Al Kurunbe ne beleŋ deŋ ge amanen nurde dunen hime goyen keŋkela nurde hi!

¹² Nebe teŋ himyen gwahade po murungem moŋ meten teŋ heŋ. Gogab al kura yinjen ge yeŋ, "Neŋbe Pol meten teŋ hi gwahade po teŋ hite," yeŋ al momon yirde yinjen ge turuŋ turuŋ teŋ teŋ beljen niŋ naŋkenen

haŋ mar gote beleŋmiŋ pet tiyen.

¹³ Goyenbe daniŋ gwaha tiyen? Gobe go mar gob usi aposel, al usi yird yird meten teŋ haŋ mar, irde al diliŋde Yesu Kristuyen aposel fudinde yeŋ denwoŋ yeŋ nurde usi mata teŋ haŋ mar geb, gogo yinjen ge turuŋ turuŋ teŋ teŋ beleŋmiŋ pet tiyen.

¹⁴ Satan wor igin yinjen Al Kurunyen miyon tareŋmiŋ turuŋ yaŋ goyen faknuŋde heŋ al diliŋde forok yiyyen geb, usi aposel gore usi mata teŋ haŋ gobe det tiŋen moŋ. Niŋgeb goke kukuwamnen ma nurde hime.

¹⁵ Niŋgeb Satan gote meten mar gore al diliŋde mata huwak niŋ meten teŋ haŋ mar yeŋ denwoŋ yeŋ nurde usi mata teŋ hanjen goke hurkuŋkat ma teŋ himyen. Matamij gote murungem buluŋbe nalu funaŋde yeŋ tetek go po tenayin.

Polbe kanduk yeneŋ hin-hin goke aman hiriŋ

¹⁶ Be, sopte momoŋ direŋ tihim: deŋ haŋ bana goyen al kura ne niŋ yeŋ, "Polbe kukuwa," ma yeŋ hinayin. Goyenbe kukuwa yeŋ nen-nayin goyen wor igin. Gote merem moŋ geb, ne kukuwa al gare nigeŋ ge muŋ kura turuŋ turuŋ tiyen goke buluŋen ma nurd nunnayin.

¹⁷ Ga dineŋ hime gabe Doyaŋ Al Kurun beleŋ mere nuntiŋ goyen ma dineŋ hime. Nebe deŋ

beleñ kukuwa al ninej hañ gwahade goyen po, kukuwa al henþe gago nigeñ ge turuñ turuñ teñ hime.

¹⁸ Al budam wor po megen niñ mata gama irde yinþen ge turuñ turuñ teñ hanjen geb, ne wor gwaha tiyen.

¹⁹ Denþbe dufay wukkekniniñ yan yen nurde hañ. Gega kukuwa mar pel yirtekdebe go mar goke buluñen ma nurde hañ geb, deñ wor kukuwa wor po!

²⁰ Denþbe al kura beleñ meteñ marmiñ duljen dirde inþogaha dirde hañ goke buluñen ma nurde hanjen. Irde usi dirde dettiñ komkom heñ, dapna dirjen yara dirde uluñtiñyan señ durde hanjen gega, goke buluñen ma nurde hanjen.

²¹ Neñbe sanjenniniñ miñmoj geb, deñ beleñ mata gwahade teñ hanjen gwahade ma teñ hityen goke memyak nurde hime!

Goyenpoga al kura meteñmiñ goke turuñ turuñ tiyyenþe ne wor igin meteñne goke turuñ turuñ tiyen. Mere dirde hime gabe sopte kukuwa yara heñ mere dirde hime geb, ne niñ yen, "Yenþbe al gwahade go," yen nurdeya ga merene nurnayin.

²² Mel gobe yinþen ge yen, "Neñbe Hiburu mar," yen hañ? Be, ne wor Hiburu mar al. Irde Israel mar yen hañ? Gwahade kenem ne wor Israel niñ al. Irde Abrahamyen asem weñ yen hañ? Ne wor

Abrahamyen asem geb.

²³ Irde mel gore Yesu Kristuyen meteñ mar yen hañ? Ne wor Yesu Kristuyen meteñ al gega, mel gote folek wor po. Ga dinej hime gabe kukuwa al beleñ yen hi yara dinej hime gega, fudinde dinej hime! Ne tareñ po meteñ teñ himyen gobe yende folek. Irde meteñ teñ teñ goke wawuñ budam koyare hinhem gega, mel gobe wawuñ budamde moñ. Irde al beleñ wawuñ budam mununeñ hike soñ soñ kamde hinhem gega, mel gobe gwahade ma hinhan.

²⁴ Wawuñ siptesonjoñde al beleñ nukun Yuda mar diliñde nerke Yuda mar beleñ kanđe wawuñ 39 gayen nusulak nirke soñ kammiriñ.

²⁵ Irde wawuñ karwore Rom mar beleñ nukun nukware mununamiñ. Wawuñ kurabe hora po mununamiñ. Irde wawuñ karworebe hakwa buluñ hekeb soñ kammiriñ. Irde nañkahal uñküreñya wawuñ uñküreñya maybare hinhem.

²⁶ Nebe naña kurayañ kurayañ kuñ heñyabe fe beleñ soñ nadé hinhan. Irde al gasa yirniñ yirniñ yirde kawe yirde hanjen mar beleñ mununke soñ soñ kamde hinhem. Irde miñnniniñ uñküreñ Yuda mar beleñ mununke soñ soñ kamde hinhem. Al miñ hoyaj beleñ wor gwahade po nirde hinhan. Taunyañ

hej, kurareb sawsawa po kuruj naŋa bana hej, kurareb makaŋ alare heŋbe soŋ kamde hinhem. Irde al kura Yesu nurd uneŋ hite usi teŋ haŋ mar gore buluŋ nirke soŋ kamde hinhem.

²⁷ Nebe meteŋ kuruj po teŋ ulne misiŋ kuruj po kateŋ hinhem. Irde bindereŋ kanduk forok yeŋ hike wawuŋ kayaŋ teŋ himyen. Irde kurarebe biŋgeya feya niŋ kamde himyen. Irde kurarebe biŋge miŋmoŋ kuŋ himyen. Irde kurareb ulne umŋam moŋ geb, meŋe niŋ soŋ kamde hinhem.

²⁸ Kanduk kuruj yeneŋ hinhem go hendebe Yesuyen alya bereya sios kuruj goke manaŋ dufay heŋbe hugineŋ kandukŋen wor po nurde himyen.

²⁹ Mel goyen kura yul yekeb ne wor yul yeŋ himyen. Irde al kura mata buluŋde katkeb goke bene misiŋ wor po nurde himyen.

³⁰ Munaŋ det kura goke turuŋ turuŋ tiye yeweŋbe tareŋnem moŋ goyen kawan ird ird det goke po gab turuŋ turuŋ teŋ hej.

³¹ Doyaŋ Al Kuruŋniŋ Yesu Naniŋ Al Kuruŋbe neŋ beleŋ hugineŋ turuŋ irde hitek al. Yeŋ beleŋ po gab mere dirde hime gayen usi yeŋ ma nurde hi.

³² Ne Damaskus taunde hinhemeye gor niŋ doyaŋ al kuruj Aretasyen meteŋ

al beleŋ nad fere nire yeŋ fulenja marmiŋ hulyaŋ yirke nawarniŋ yeŋ taun gote hora koya kuruj gote yamere pet tiyamiŋ.

³³ Goyenpoga kadne beleŋ koya kuruj hende hoyan goyen yameŋde mat tiri bana nerde hulyaŋalde palgir nirke sinjare kateŋ busaharmiriŋ.

12

¹ Be, kanduk kuruj bana hinhem goke tagalde turuŋ turuŋ teŋ hime gayen hendebe hoyan niŋ wor sopte turuŋ turuŋ tiyeŋ tihim. Gwaha tiyeŋ goke det igin kura ma teweŋ gega, mata kura yuwarwarte yeneŋ himyen irde Doyaŋ Al Kuruj beleŋ det banare hitiŋ nikala nirde hiyen goke tagalde turuŋ turuŋ tiyen.

² Be, Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ al kura goyen nurde uneŋ himyen.* Al gobe dama 14 kuruj imoyerter Al Kuruŋyen gasuŋde wor po Doyaŋ Al Kuruj beleŋ teŋ hurkuriŋ. Goyenbe al mata go tiyyiŋ gobe fudinde hageŋ manaŋ hurkuriŋ ma toneŋ po hurkuriŋ gobe bebakkeŋ ma nurde hime. Al Kuruj po ga nurde hi.

³ Goyenbe dinhem gwahade po, al goyen Al Kuruj beleŋ gasuŋmiŋ igin muŋ wor pore gor teŋ hurkuriŋ gobe fudinde yeŋ nurde hime. (Goyenpoga hageŋ

* **12:2:** Al gabe Pol beleŋ yiŋen ge yeŋ hi.

manaj hurkuriŋ ma toneŋ po hurkuriŋ gobe bebakkeŋ ma nurde hime. Al Kuruŋ po ga nurde hi.)

⁴ Be, gor det nuryiŋ gobe merere gwahade kura yetek moŋ goyen nuryiŋ. Irdeb mere gobe al beleŋ epte ma tagaltek goyen nuryiŋ.

⁵ Niŋgeb nebe al gwahade goke gab turuŋ turuŋ tiyeŋ. Gega nigeŋ gebe epte ma gwaha tiyeŋ. Munaŋ gwaha tiye yenbe tareŋnem moŋ goke po gab turuŋ turuŋ tiyeŋ.

⁶ Niŋgeb nigeŋ ge turuŋ turuŋ tiye yeweŋ gega, al kura beleŋ goke kukuwa heŋ hi yen ma nennayiŋ. Gobe mere fudinde po tiyeŋ geb, gago dineŋ hime. Moŋgo nigeŋ ge turuŋ turuŋ tiyeŋ goyen po nurdeb mataneya mereneya yeneŋbe ne gayen al gwahade yen nurtiŋyen hanj goyen pel irde deŋne isaj wor po henak yenbe nigeŋ ge turuŋ turuŋ ma tiyeŋ.

⁷ Goyenpoga Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ nikala niryiŋ gobe iginj wor po, irde det hoyan fole wor po yirtiŋ geb, moŋgo goke yiŋeŋ ge turuŋ turuŋ tiyyeŋkek yenbe garbam buluŋ kura ulner tubul tike hiyen. Garbam gobe Satanyen hulyaŋ al yara heŋ ulne misiŋ kuruŋ wor po nuneŋ hiyen.

⁸ Nebe garbam goyen Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ teŋ siŋa irwoŋ yen wawuŋ karwore gayen gusuŋaŋ irde

eseŋ mere irmiriŋ.

⁹ Gega yen beleŋ wol heŋbe, "Tareŋgem moŋ heŋ hayen goyarebe tareŋne keŋkela wor po forok yen hiyen. Niŋgeb buniŋeŋ girde iginj ginj girde himyen gobe ge hitte kuruŋ wor po hi geb, garbam goke gusuŋaŋ ma nirayiŋ," ninyiŋ. Niŋgeb mata damiŋdebe saŋiŋ ma heŋ himyen goke gab amaŋ hende turuŋ turuŋ tiyeŋ. Gogab Yesu Kristuyen tareŋ goyen ne bana hiyen.

¹⁰ Gwahade geb, Yesu Kristu niŋ tenbe kanduk kuruŋ yeneŋ himyen goke amaŋ heŋ himyen. Mata damiŋde tareŋ ma heŋ himyen, al beleŋ sukal nirde hanjen, det niŋ amu heŋ meteŋeŋ wor po nirde hiyen, irde al beleŋ buluŋ buluŋ nirde hanjen gega, amaŋ heŋ himyen. Gobe saŋiŋ ma hemeket yen beleŋ tareŋ nirde hiyen geb, gogo amaŋ heŋ himyen.

Polbe Korin niŋ mar tareŋ yird yird niŋ nuryiŋ

¹¹ Be, mere kukuwam mat tihim gabe dindiken tikeb mere gago tihim. Nebe al mali deŋnem moŋ gega, usi mar beleŋ yiŋeŋ ge yen, "Neŋbe aposel karkuwaaŋ. Aposel hoyan gote folek," yen hanjen mar gore epte ma fole nirtek hime. Niŋgeb ne turuŋ nirtek marbe fudinde deŋ gogo gega, gwaha ma teŋ hanjen.

¹² Nebe deŋ beleŋ ne gayen aposel fudinde yen neneŋ

bebak tinayıñ yeñ mata tiñej turñuñ yañ Al Kuruñ beleñ po ga forok yirtek goyen budam forok yirde hinhem. Kanduk bana hinhem gega, goke mukku ma teñ goya goya sañiñ po huwarde hinhem.

¹³ Niñgeb naña hoyanđe niñ sios goke meteñ teñ himyen gwahade goyen po, deñ ge wor gwahade po teñ himyen. Goyenpoga det uñkureñ kura gwahade ma timiriñ gobe farañ niñ gusuñañ ma dirmiriñ. Niñgeb farañ nurd nurd niñ gusuñañ ma dirmiriñ goyen buluñ dirmiriñ yeñ nurde hañ kenem halde nunnayiñ!

¹⁴ Be, gayenterbe iñgiñ deñ hitte kuñ deneñ yeñ nurde hime. Gayenter kumekeb wawuñ karwo hiyyen. Gega kuñbe farañ nurnañ yeñ kanduk kura supahaktiñde ma kereñ. Gobe det yawarmewoñ wor po yeñ nurde himyen gobe megen niñ det moñ, deñ al gogo po geb, gago dinen hime. Fudinde, diriñ beleñ milij naniñ farañ yurd yurd niñ hora ma yerde hanyen. Milij naniñ beleñ gab diriñmiñ ge nurdeb gwaha teñ hañyen.

¹⁵ Niñgeb detne kura hikeb tumñañ yade gore po farañ dureñ. Gore epte moñ kenem deñ ge teñ kameñ wor iñgiñ yeñ nurde hime. Goyenbe deñ ge amanęñ nurd dunen tebañ dirde himekeb goke iñgiñ ma nurde neñ ge buluñen nurd dunen

hañ? Gobe kukuwamñeñ wor po!

¹⁶ Deñbe gwaha teñ hañ gega, neb hañkapyä denyeña heňyabe supahaktiñde kanduk kura ma yerde hinhem gobe fudinde wor po. Goyenpoga al kura beleñ ne niñ yeñ, "Polbe usi dufaymiñ kuruñ wor po, irde usi dirde dettiñ yade hinhin," yeñ hañ.

¹⁷ Ne beleñ usi dirde samuñtiñ yaware yeñ hulyañ alne kura teñ kermeke kuñ samuñtiñ kura yawaryiñ? Hubu wor po!

¹⁸ Nebe Taitus teñ kermeke deñ hitte kuriñ. Goya goyenbe kadne kura Yesu nurd untıñ al wor Taitusya tumñañ yad yermekе kwaryum. Be, Taitus beleñ kuñbe usi dirde samuñtiñ kura yawaryiñ? Hubu wor po! Yeňya neyabe mata uñkureñ po teñ haryen, irde dufay uñkureñ po kerde gama irde haryen goyen go ma nurde hañ?

¹⁹ Be, kadne yago, asañ gayen kapyan heñ neñ ge yeňbe, "Polya kadomyabe uliñde mere forok yetek goyen pet teñ teñ ge asañ gago kayhañ," yeñ nurde dunnayiñ? Moñ, gwahade moñ. Neňbe Yesu Kristu nurd untıñ mar beleñ Al Kuruñ diliñ mar mere teñ hanyen gwahade po, mere dirde hite. Irde neñ meteñ teñ hityen kuruñ gobe deñ tareñ dird dird nin meteñ teñ hityen.

²⁰ Be, nebe deñ goyen

al gwahade hewoŋ yeŋ nurdeya deŋ hitte kweŋ gega, moŋgo ne nureŋ gwahade ma deneŋ yeŋ goke kafura heŋ hime. Irde deŋ beleŋ ne gayen al gwahade hewoŋ yeŋ nurde haŋ gega, kumekəb gwahade ma nennayiŋ goke kafura heŋ hime. Deŋ haŋ bana gonbe kadom mohonje teŋ, al kura kadom igiŋ mat hike yeneŋ goke igiŋ ma nurde, bearar teŋ, kudin mata teŋ, sukal yirde, kadomde mere momonj igiŋ moŋ goyen tagalde tukuŋ, yiŋgeŋ ge turuŋ turuŋ teŋbe keperd keperd mata goyen buluŋ irde haŋ daw yeŋ nurde kafura heŋ hime.

²¹ Kame deŋ hitte sopte kuŋ saba dirmekə Al Kuruŋ beleŋ deŋ nem moŋ niryeŋ yara deŋ beleŋ merene pel irnayiŋ yeŋ kafura heŋ hime. Irde bikkenj mata wukkenj monja leplep matayabe dufay buluŋ gama ird ird mataya teŋ hinhan mar budam Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ iramiŋ gega, mata buluŋmiŋ go ma yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ ma hekeb goke bene misiŋ wor po nirde hi.

13

Mere funaŋ

¹ Be, gayenter sopte deŋ hitte kumekəb wawuŋ karwo hiyyeŋ. Irdeb, "Al kura merem yaŋ ireŋ yeŋbe al gote merebe fudinde yetek al irawa ma karwo

gwahadem yaŋ hinayiŋ," yeŋ hanjen goyen po gama irde deňa gabu heŋ kandukniniŋ kuruj goyen yuŋkureŋ yuŋkureŋ sope irtek yeŋ nurde hime.

² Nebe hanjkəpa wor po deŋ hitte kuŋ go kamereb sopte kuŋ mata buluŋtiŋ goke saba dirde hayhay dirmiriŋ. Ningeb deňa neŋya tumjaŋ ma hite gayenter wor sopte gahade hayhay dirde hime. Hayhay dirde hime gabe deŋ po moŋ, al hoyan kura deňa tumjaŋ haŋ mar goyen wor hayhay yirde hime. Merenebe gahade: kame sopte deŋ hitte kuŋ mata buluŋ gwahade po teŋ haŋ marbe go ma yeneŋ wasak tiyen.

³ Yesu Kristu beleŋ mere nirke basaŋ heŋ mere dirde himyen goyen fudinde ma usi niŋ gusuŋaŋ nirde haŋ geb, keŋkela po dikala direŋ. Yesu Kristube matatiŋ sope yire yeŋbe mali mali ma sope yiryen, deŋ kafura hetek mat sanŋiŋ po sope yiryen.

⁴ Fudinde, yeŋbe al po heŋ tareŋ miŋmoŋ hiriŋ geb, kuruse hende mayke kamyiŋ. Gega Al Kuruŋ beleŋ tareŋmiŋde sopte isaŋ hiriŋ. Yesube al heŋ tareŋ miŋmoŋ hiriŋ gwahade po, neŋ wor sanjiŋniŋ miŋmoŋ. Gega Al Kuruŋ tareŋde Yesuya heŋbe matatiŋ sope yird yird meteŋbe sanŋiŋ po titiek.

⁵ Be, dufaytiŋ Yesu Kristu

nij tareŋ irtiŋ goyen saŋiŋ po tanarde mata teŋ haŋ ma dahade goyen dindiken kenkela yeneŋ hinayiŋ. Yesu Kristube deŋya haŋ goyen go ma nurde haŋ? Ma nurde haŋ kenem deŋbe soŋ wor po hitiŋ mar geb!

⁶ Gega deŋ beleŋbe neŋ gayen kura muŋ soŋ ma hitiŋ goyen denen̄ bebak tinayiŋ yeŋ nurde goke doyaŋ heŋ hime.

⁷ Neŋbe deŋ beleŋ mata buluŋ kura ma tinayiŋ yeŋ Al Kurun̄ gusuŋaŋ irde hityen. Gega gwahade gusuŋaŋ irde hityen gobe deŋ ge meten̄ igiŋ po teŋ hinhet goyen al yikala yireŋ yeŋ gusuŋaŋ irde hityen moŋ. Gwaha titneŋbe neŋ meten̄ teŋ hityen gayen igiŋ moŋ yeŋ al beleŋ yennayiŋ goke ma nurdeb deŋ goyen mata huwak teŋ teŋ ge po Al Kurun̄ gusuŋaŋ irde hityen.

⁸ Gobe mere fudinde asogo ird ird niŋ epte ma mata kura titek, irde mere fudinde goke po meten̄ titek niŋgeb, gago dineŋ hime.

⁹ Neŋbe tareŋniniŋ miŋmoŋ hiteke deŋbe tareŋ heŋ haŋ goke amaneŋ nurde hityen. Irde deŋ goyen mata huwak po teŋ matatiŋde buluŋ kuram moŋ hinayiŋ goke Al Kurun̄ gusuŋaŋ irde hityen.

¹⁰ Goke teŋbe deŋya gi-saw gisaw himeya gayenter asaŋ gago kaŋ hime. Gogab asaŋne keneŋ mata buluŋtina yubul tinayiŋgen geb, kame deŋ hitte kuŋ matatiŋ sope

yire yeŋbe Doyaŋ Al Kurun̄ beleŋ saŋiŋmiŋ nuntiŋ go hende hitem po ma mere direŋ. Be, tareŋ nunyiŋ gobe deŋ tareŋ dird dird niŋ nunyiŋ, buluŋ dird dird niŋ ma nunyiŋ.

¹¹ Be, kadne yago, mere ga pasi ireŋ tihim geb, igiŋ po teŋ hinayiŋ. Mata buluŋtiŋ sope yird yird niŋ kurut yeŋ hinayiŋ. Gwaha teŋ hinayiŋ yeŋ eseŋ mere dirhem gayen dufay heŋ hinayiŋ. Irde kadomde mere nurd gunę teŋ hinayiŋ. Irde bitiŋ kamke kadtinya awalikde hinayiŋ. Irde deŋ goyen bubulkun̄ne wor po yeŋ nurde dunen̄be bitiŋ yisikamde hiyen al Al Kurun̄ gobe deŋya hiwoŋ yeŋ nurde hime.

¹² Irde Al Kurun̄ diliŋde wukken̄ dinyen̄ mat kadom gargar gird teŋ hinayiŋ.

¹³ Al Kurunyen alya bereya gar haŋ mar tumjaŋ deŋ ge dufay heŋ haŋ goyen momoŋ yirayiŋ ninkeb gago momoŋ dirde hime.

¹⁴ Be, Doyaŋ Al Kurun̄ Yesu Kristu beleŋ buniŋen̄ dirde igiŋ igiŋ dirde hiwoŋ. Irde Al Kurun̄ beleŋ deŋ goyen bubulkun̄ne wor po yeŋ nurde dunen̄ hiwoŋ. Irde Holi Spirit beleŋ deŋ kurun̄ goya tumjaŋ awalikde hiwoŋ yeŋ gusuŋaŋ yirde hime. Gog po.

Galesia

Galesia naŋare niŋ Yesuyen alya bereya hitte Pol beleŋ asan kayyin

¹⁻² Ne Pol beleŋ den Yesu Kristuyen alya bereya Galesia naŋare haŋ goyen goke teŋ asan gago kaŋ hime. Kadne yago neya hite mar gare manan tumŋan den ge nurde haŋ geb gago momon dirde hime. Ne Yesuyen mere basaŋ al aposel himiriŋ gabe megen niŋ al kura beleŋ ma meten gayen nunamij. Hubu wor po! Gwahade yarabe Yesu kamke isan hiriŋ al Nanninij Al Kurunyä Yesuya beleŋ hulyan nirke meten gago teŋ himyen.

³ Be, asan ga kaŋ henjyabe Adoniniŋ Al Kurunyä Doyan Al Kuruŋ Yesu Kristuya beleŋ buniŋen dirde igin igin dirde bitiŋ yisikamke igin hiwoŋ yeŋ nurde hime.

⁴ Yesu gobe Adoniniŋ Al Kurunyen dufay po gama irdeb mata buluŋ kurun gayenter forok yeŋ haŋ gayen bana mat dawareŋ yeŋbe mata buluŋniniŋ ge teŋ yinjer ge ma nurde kamyinj.

⁵ Niŋgeb fudinde wor po, Al Kuruŋ po ga hugiŋen denem turŋun yan irde hitek.

Mere igin Yesu niŋ yitiŋbe uŋkureŋ po

⁶ Be, deŋbe Yesu Kristu beleŋ buniŋen dirke Al Kuruŋ beleŋ Satan haniŋde mat dawareŋ yeŋ hoy dirde yende dirŋen weŋ diryinj. Gega dahade ningeb gwaha diryinj al goyen bemeļ po harhoktin uneŋ saba hoyan wor po gama irde haŋ? Nebe matatiŋ goyen nurdeb deldol wor po irmiŋ.

⁷ Mere hoyan gobe Yesu Kristu niŋ yitiŋ mere igin goyen moŋ po. Fudinde wor po, al kura beleŋ mere hoyan goyen tawaŋ saba dirde dufaytiŋ wabuŋ yurde haŋ. Irdeb Yesu Kristu niŋ yitiŋ mere igin goyen buluŋ irniŋ yeŋ kurut yeŋ haŋ.

⁸ Goyenpoga Yesu niŋ yitiŋ mere neŋ beleŋ saba dirtirij goyen al kura beleŋ epte ma tigiri teŋ hoyan mat tagalyen! Neŋbe Al Kurunyen dirŋen weŋ gega, neŋ bana al kura beleŋ gwaha titekbe mata buluŋniniŋ goke teŋ Al Kuruŋ beleŋ dade kak alare demeyke gor hugiŋ hitek. Al Kurunyen miyon wor gwahade po.

⁹ Ne beleŋ hakot saba gwahade po yimirij goyen haŋka gago sopte dineŋ tebaŋ dirhem: Yesu niŋ yitiŋ mere goyen haŋkapyä nurde fudinde yamiŋ gega, al kura hoyan mat saba diryen al gobe Al Kuruŋ beleŋ teŋ kak alare temeyke gor hugiŋ hiwoŋ yeŋ nurde hime.

¹⁰ Ne ga yeŋ hime gabe al beleŋ turuŋ nirnaŋ yeŋ ma yeŋ hime. Hubu wor

po! Nebe Al Kuruŋ beleŋ igin nini yeŋbe gago yeŋ hime. Al megen niŋ beleŋ moŋ! Mu-naŋ al beleŋ turuŋ nirnaŋ yeŋ kurut yeŋ hime man-han Yesu Kristuyen meteŋ al fudinde ma hemewoŋ.

*Al Kuruŋ beleŋ Pol hoy
iryiŋ*

¹¹ Be, kadne yago, mere di-reŋ tihim gayen miŋ keŋkela nurnaŋ ko. Yesu niŋ mere yitiŋ momoŋ dirmiriŋ gobe al beleŋ ma teŋ forok irtiŋ.

¹² Mere gobe al kura hitte ma timiriŋ. Irde al beleŋ ma saba nirtiŋ, Yesu Kristu yinjeŋ po saba nirde nikala niryiŋ.

¹³ Hakot Yuda marte tikula keŋkela po gama irde mata teŋ hinhem gobe bikŋen nurde pasi haŋ. Irdeb Yesuyen alya bereya Al Kuruŋyen sios goyen buluŋ buluŋ wor po yirde daha mat kura mel goyen pasi po yire yeŋ kurut yeŋ hinhem go manaŋ nurde hanjen gogo.

¹⁴ Nebe asininiŋ yagot tikula keŋkela wor po gama irde heŋbe kahaŋne kadne fole wor po yirde hinhem. Irde tikula go po keŋkela gama irtek wor po yeŋ nurde hinhem.

¹⁵⁻¹⁶ Gega Al Kuruŋ beleŋ kawaŋ ma himiriŋya po, "Kamebe meteŋne tiyyeŋ," yeŋ basiŋa niryiŋ niŋgeb, gago buniŋeŋ nirde igin igin nirde hoy niryiŋ. Irdeb ne niŋ yeŋ, "Yeŋ beleŋ gab Urne Yesu niŋ Yuda mar moŋ al miŋ hoyan hitte

kunj momoŋ yirde tukuyen," yeŋbe Urmiŋ nikala nird nird niŋ wilakŋeŋ nuryiŋ. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ gwaha niryiŋ goya goyen po al kura hitte kunj daha tiyeŋ yeŋ gusunjaŋ ma irmiriŋ.

¹⁷ Irde al yeŋ wa Yesuyen mere basaŋ mar heŋ Yerusalem taunde hinhan goyen hurkuŋ yeneŋbe yeŋ hitte mat dufay kura ma timiriŋ. Gwaha titjeŋbe goyare po Arebia naŋare kunj goŋ hinhem. Irde gab mulgaŋ heŋ Damaskus taunde kumiriŋ.

¹⁸ Be, Arebia naŋare mat kunj Damaskus taunde himeke kunj kunj dama karwo hubu hekeb Pitä kene yeŋ Yerusalem hurkuŋbe naŋa fay 15 gayen gor yeŋya hinaryum.

¹⁹ Gega gorbe Yesuyen mere basaŋ mar hoyan kura ma yinmiriŋ. Yems, Doyaŋ Al Kuruŋniniŋde kuliŋ po ga kinmiriŋ.

²⁰ Mere ga dineŋ hime gabe fudinde wor po. Al Kuruŋbe nurde hi. Usi ma dirde hime.

²¹ Be, Yerusalem matbe Siria naŋare kunbe gor mat Silisia naŋare kumiriŋ.

²² Ningeb go nature goyenbe Yesu Kristuyen alya bereya sios Yudia naŋare hinhan gobe neya kura awalik heŋ ne niŋ yeŋ al gobe gwahade hiyuŋ yeŋ ma nurde nuneŋ hinhan.

²³ Al mohonje po, "Al gar hakot muduneŋ buluŋ buluŋ dirde Yesu niŋ dufaymiŋ

sanij ird ird saba buluŋ ire
yen kurut yeŋ hin hin al gobe
Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ
hekeb Yesu niŋ tagalde hi,”
yeke goyen po nurde hin han.

²⁴ Goyenbe mel gobe nere
mere momon go nurdeb Al
Kuruŋ turuŋ iramiŋ.

2

*Yesuyen mere basaŋ mar
beleŋ Polyen meteŋ goyen
goke igiŋ nuramiŋ*

¹ Be, Yerusalem taun
tubul timiriŋ goyen dama
14 kamereb tebaŋ mulgaŋ
heŋ Banabasya Yerusalem
hurkaryum. Goyarebe Taitus
manan teŋ hurkaryum.

² Yerusalem hurkumirin
gobe Al Kuruŋ beleŋ po
ninkeb goyen gama irde
hurkumirin. Irdeb mere
igiŋ Yesu niŋ yitiŋ goyen
Yuda mar moŋ hitte tagalde
hin hem goyen Yerusalem
niŋ Yesuyen alya bereyat
doyaŋ mar momon yimirin. Gega
al buda kuruŋ diliŋde
ma momon yimirin. Moŋo
meteŋ teŋ himyen goya
kame meteŋ teŋ heŋ goyen ya
dufay hoyan minyan mar
beleŋ nurde buluŋ irnayin
yen kafura heŋbe gogo
Yesuyen alya bereya gote
doyaŋ mar po yimirin.

³⁻⁴ Gega goya goyenbe
al kura Yesu Kristu gama
irhet usi teŋ hin han mar
beleŋ neŋ gabu irtirin bana
goŋ wayamiŋ. Irde Taitus
neya hinaryum goyen Griks
al keneŋbe, “Yuda marte
tikula gama irde guba

ma yiyyenbe epte ma Al
Kuruŋyen diriŋ hiyyen,”
yamiŋ. Gega Yerusalem
taunde niŋ Yesuyen alya
bereyat doyaŋ mar kura
beleŋ Taitus go guba yeŋ
yeŋ ge pakku ma iramiŋ.
Goyenpoga Yesu gama irhet
usi teŋ hin han mar gobe
Yuda marte tikula tubul teŋ
Yesu po gama irde hin het
goyen dala mat kura nurde
merem yan yirniŋ yeŋ waŋ
mere nurniŋ watŋ yara
tiyamiŋ. Dufaymiňdebe neŋ
Yuda marte tikula tubul titiŋ
goyen sopte gama irnayin
yeŋ dumulgaŋ teŋ tikula
kanduk wor po gote yufuk
bana dukuniŋ tiyamiŋ.

⁵ Gega neŋ karwobe gwaha
titekbe kame deŋ manan
nurdeb Yesu niŋ yitiŋ mere
fudinde goyen keŋkelə po
gama irde hin ayin yeŋbe usi
mar gote dufaymiŋ goyen ma
gama irtirin.

⁶ Irkeb gor niŋ Yesuyen
alya bereyat doyaŋ mar, al
beleŋ karkuwaŋniniŋ yeŋ
palap yirde hin han mar
goyen manan Yesu niŋ al
saba yirde hin hem goke
mere ma tiyamiŋ. Hubu
wor po! (Be, doyaŋ mar
ma al mali goyen Al Kuruŋ
diliŋdebe tunjande po yeneŋ
hi. Al Kuruŋbe al uliŋ
siŋare gayen ma yeneŋ
hiyen. Dufaymiŋ binde
goyen yeneŋ hiyen. Ningeb
ne manan gwahade po nurde
himyen.)

⁷⁻⁸ Be, Yesu niŋ mere
fudinde tagalde hin hem goke

doyaŋ mar gore mere hoyan kura ma po tiyaminj. Irdeb Pita beleŋ Yesuyen mere basaŋ al heŋ Yuda mar bana meteŋ teŋ hikeyabe Al Kurun beleŋ faraŋ urde hinhin gwahade goyen po, ne beleŋ Yuda mar moŋ bana Yesuyen mere basaŋ al heŋ meteŋ teŋ hinhemya wor Al Kurun beleŋ faraŋ nurde hinhin goyen nuramiŋ. Niŋgeb Al Kurun beleŋ Yuda mar niŋ Pita inyinj gwahade goyen po ne wor al miŋ hoyan bana kunj Yesu niŋ saba tagalayinj yen meteŋ nunyinj goyen mel gore nurde bebak tiyaminj.

⁹ Irdeb Yesuyen alya bereyat doyaŋ mar karkuwaŋ yen nurde yuneŋ hinhin al karwo, Doyaŋ Al Kuruŋniniŋde kuliŋ Yemsyabe kadom waraŋ Pitaya Yonya gore fudinde Al Kurun beleŋ bunineŋ nurde igiŋ igiŋ nirde hinhin goyen bebak tiyaminj. Irdeb neya Banabasyabe yende meteŋ kadom yen nurde duneŋbe awalik hiniŋ yen handerer danarde amaŋ amaŋ diramiŋ. Irdeb, "Banabasya geyabe Yuda mar moŋ bana kunj meteŋ tiriryenj, munanŋ neŋbe Yuda mar bana meteŋ teŋ hitek," dinamiŋ.

¹⁰ Irdeb, "Al bunineŋ det miŋmoŋ faraŋ yurd yurd niŋ po gab bitirinj sir ma yiriryenj," dinamiŋ. Goyenbe ne wor mata gwahade po timewoŋ yen nurde hinhem.

Pita beleŋ soŋ hiriŋ

¹¹ Be, kurare kurab Pita go Antiok taunde wayyinj. Yeŋya neyabe Al Kurunyen meteŋ uŋkureŋ goyen po teŋ haryen gega, mata kura Al Kurun diliŋde buluŋ mat teŋ hike keneŋ igiŋ ma nurdeb keŋkelak po kimiŋ mat inmirinj.

¹² Mata buluŋ tiyyinj gobe gahade: Pitabe al miŋ hoyan Yuda mar moŋya dula teŋ hinhin. Irkeb Yems beleŋ al kura Yerusalem mat yad yerke Antiok taunde Pita hitte kurkamiŋ. Gega Yuda marte tikula gama irde hanjen mar goyen wake yeneŋbe Pita gobe al miŋ hoyanya binje nene hinhin goke merem yan nирнайиŋ yen kafura hiriŋ. Irdeb Yuda mar moŋya binje nene hinhin goyen bada heŋ yen ge muŋ po pat yiriŋ.

¹³ Irkeb Yuda mar kura Yesu niŋ dufayminj tareŋ irtitj goyen manan Pita beleŋ mata huwakbe nurd nurd ga buluŋ mat kuke keneŋbe yen po gama iramiŋ. Irkeb kame Banabas manan saba fudinde goyen tubul teŋ mel gote mata po gama iryiŋ.

¹⁴ Be, mel gore Yesu niŋ mere fudinde yitiŋ goyen tubul teŋbe mata hoyan po teŋ hike yeneŋbe go mar gote diliŋ mar po Pita goyen gaha inmirinj: "Gebe Yuda mar al gega, bikkenj Yuda mar al moŋ yara heŋ Yuda marte tikula tubul tiyariŋ. Goyenbe daniŋ al miŋ hoyan gayen Yuda marte tikula gama irnaŋ yen nurdeb mata

gogo taha?" inmiriŋ.

¹⁵ Be, neŋbe al miŋ hoyan "mata buluŋ mar" yineŋ hityen goyen moŋ. Yuda mar wor po.

¹⁶ Gega gayenter neŋbe al kura Yuda marte tikula Moseyen saba goyen gama irke Al Kuruŋ beleŋ al huwak yen kinyen yen ma nurde hite. Yesu Kristu niŋ po dufaymiŋ tareŋ irke gab al huwak yen kinyen yen nurde hite. Niŋgeb Moseyen saba gore epte ma huwak diryen geb, Al Kuruŋ diliŋde huwak hiniŋ yenbe Yesu Kristu niŋ po dufayniniŋ tareŋ irde hityen.

¹⁷ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ al huwak yen dinyen yenbe Yesu Kristu niŋ dufayniniŋ saŋiŋ irdeb Yuda marte tikula gama ma irtekeb tikula go gama irde hanjen mar beleŋ neŋ gayen "mata buluŋ mar" dinen hanjen. Niŋgeb Yesu Kristu niŋ teŋ Yuda marte tikula goyen gama ma irde hite geb, Yesube mata buluŋ gote miŋ al? Moŋ, gwahade moŋ!

¹⁸ Niŋgeb Moseyen saba gobe igin moŋ yen tubul timiriŋ gega, sopte mulgaŋ hen gama irmeke al beleŋ, "Mata buluŋ tiyan," nin-nayiŋ gobe fudinde geb, meremiŋ goyen epte ma wol hewenj.

¹⁹ Be, Moseyen sabare al kura beleŋ saba go gama ma iryenbe al gobe kamyeŋ yitin. Niŋgeb nebe saba go gama ma irde himyen geb, nebe al kamtiŋ yara

saba gote yufukde ma hime. Gogab nebe Al Kuruŋa hen yen ge po meteŋ teŋ heŋ.

²⁰ Niŋgeb Yesu Kristu kuruse hende kamyiŋ gwahade po, ne wor yeŋya tumŋaŋ kuruse hende kamaryum yen nurde hime. Niŋgeb gayenterbe nigen dufayner ma kuŋ himyen. Gwaha titŋeŋbe Yesu Kristu beleŋ po neya hen doyaŋ nirde hikeya kuŋ himyen. Irde megen gar hime kuruŋ gayenterbe Al Kuruŋ Urmiŋ ne niŋ amaneŋ wor po nurde naware yen gasunje teŋ kamyiŋ al goke hekkenj nurde himyen.

²¹ Be, Al Kuruŋ beleŋ Moseyen saba gama irteke gab al huwak yen dinyen keneŋbe Yesu Kristu kamyiŋ gobe miŋ miŋmoŋ hiyyen. Goyenbe gwahade moŋ geb, Al Kuruŋ beleŋ buniŋen dirde igin igin dird dird goyen pel ma irde himyen.

3

Al huwak hen hen beleŋbe Yesu niŋ dufay tareŋ ird ird gogo po

¹ Be, Yesu Kristu kuruse hende mayke kamyiŋ gobe keŋkelak wor po bebak dirmiriŋ. Gega dahade niŋgeb al kura beleŋ usi dirke fudinde yen nuranj? Niŋgeb goke teŋbe deŋ Galesia naŋare niŋ marbe kukuwa wor po yen nud duneŋ hime.

² Nebe det uŋkureŋ niŋ po gusunjaŋ direŋ tihim. Holi Spiritbe daha mat taminj?

Moseyen saba gama irde tamiñ ma Yesu niñ dufaytiñ tareñ irde tamiñ?

³ Bikkenje dufaytiñ Yesu niñ sanjiñ irke Holi Spirit beleñ tareñ diryiñ. Irkeb Al Kurun dilinđebe wukken hitiñ hanj. Gega daniñ geb gayenterbe dindikeñ tareñtiñde wukken heñ heñ ge kurut yeñ hanj? Da hard dunke kukuwa hanj?

⁴ Deñbe hañkapyä Yesu niñ teñ kanduk kurun wor po yeneñ hinhan gobe dulij yeneñ hinhet yeñ nurde hanj? Moñ! Nebe dulnejen yeñ ma nurde hime geb.

⁵ Al Kurun beleñ Holi Spirit dunke mata tiñej turñun yañ kurayen kurayen yirke yeneñ hinhan goyenbe Moseyen saba gama irde hike dunyin ma mere igin Yesu niñ yitiñ goyen nurde dufaytiñ sanjiñ irkeya dunyin? Keñkela dufay henaj ko.

⁶ Be, Al Kurunyen mere asanđe gorbe Abraham niñ gahade katij hi: "Yeñbe Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ iryiñ. Irkeb Al Kurun beleñ go keneñbe yeñbe al huwak yeñ nurde unyiñ," yitiñ. Niñgeb Abraham mata tiyyin goke dufay henaj ko.

⁷ Irde al kura mar dufaymiñ Yesu niñ tareñ irnayıñ gobe Abrahamyen dirñej weñ wor po henayıñ goyen keñkela nurde bebak tinañ ko.

⁸ Al Kurunbe kame kame al miñ hoyan Yuda mar moñ goyen Yesu niñ dufaymiñ

sanjiñ irkeb al huwak yireñ yeñ nurde hin hin. Niñgeb bikkenj Yesu niñ nurde Abraham momoñ iryiñ goyen Al Kurunyen asanđe gahade katij hi: "Gebe megen niñ al buda kurun gayen nere guramya tareñya teñ teñ hiryoñ hawayiñ," yitiñ.

⁹ Niñgeb Abraham beleñ Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ irke guram irde sanjiñ iryiñ gwahade po, al kura beleñ Yesu niñ dufaymiñ tareñ iryen gobe yeñ manañ Abraham iryiñ gwahade po iryen.

¹⁰ Gega Al Kurunyen mere kurabe gahade katij hi: "Al kura Moseyen saba asanđe katij hi goyen gama irde hiyeñ gega, uñkureñ muñ kura soñ hekeb Al Kurun beleñ mata buluñ al yeñ kinyen," yitiñ. Niñgeb megen niñ al tumjan saba goyen keñkela ma gama irtæk geb, saba goyen gama irniñ yeñ kurut yeñ hanj marbe Al Kurun beleñ mata buluñ mar yeñ yinyen.

¹¹ Fudinde, Al Kurunyen mererebe, "Al kura Al Kurun dilinđe huwak hiyyen al gobe Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ irdeya kuñ hiyeñ," yitiñ hi. Niñgeb Moseyen saba gama irde hinayıñbe Al Kurun beleñ al huwak ma yinyen.

¹² Moseyen saba gama ird ird mata goya Yesu niñ dufay sanjiñ ird ird mata goyabe tuñjande moñ, hoyan hoyan wor po. Niñgeb al kura

Moseyen saba gama iryen gobe gote yufuk bana po hiyen. Munan al kura Yesu niñ dufaymiñ tareñ ird ird mata gama iryenje gote yufuk bana po hiyen. Niñgeb goke teñ Al Kurunyen merere gahade katiñ hi: "Al kura mata kura gama iryenje al gobe mata gote yufuk bana po hiyen," yitiñ.

¹³ Niñgeb bikken neñbe Moseyen saba goyen gama irde hinhet geb, gote yufuk bana po hinhet. Irde kenkela ma gama irtek hinhet niñgeb, Al Kurunyen bearar tetek wor po hinhet. Gega Al Kurunyen asanjebe, "Al kura he hende kamyen gobe Al Kurunyen bearar bana hi niñgeb, gogo he hende kama," yitiñ hi gwahade goyen po, Yesu Kristu beleñ dumulgañ tiye yenje gasunñiniñ teñbe gogo kuruse hende kamyin.

¹⁴ Go tiyyiñ gobe Al Kurun beleñ Abraham guram irde tareñ iryin goyen Yesu Kristu hitte mat Yuda mar mon al miñ hoyan manan neñ titiñ gwahade po tenayin yenje gogo tiyyiñ. Gogab neñ tumjan Yesu niñ dufayniniñ sanjñ irdeb Al Kurun beleñ Holi Spirit dunen yen bikken biña tiyyiñ goyen tetek.

Biñaya Moseyen sabaya

¹⁵ Be, kadne yago, biña teñ teñ niñ yihim niñgeb, neñ daha mat biña teñ hi-tyen goyen momon direñ ti-him. Irkeb Al Kurun beleñ

biña tiyyiñ gobe mali mon, det kurun wor po yeñ bebak tinayiñ. Be, al irawa kura mere sege irde biña tiyiryenje kame kadom kura beleñ epte ma walyen. Irde mere go hende mere hoyan kura ma kiryen.

¹⁶ Al Kurunje gwahade po Abraham diliñde biña teñ tebañ teñyabe, "Abraham, geña foñenje kame kame forok yiyyen goyabe guram dirde tareñ direñ," inyin. Al Kurun beleñ "foñenje" yirin gobe al budam niñ ma yirin. Al unküreñ gobe Yesu Kristu niñ po yirin.

¹⁷ Ga yeñ hime gate miñbe gahade: Al Kurun beleñ Abraham diliñde biña tiyyiñ goyen dama 430 kuke gab Moseyen saba forok yirin. Niñgeb Al Kurun beleñ meheñde biña tiyyiñ goyen Moseyen saba gore epte ma walyen.

¹⁸ Be, Al Kurun beleñ Abraham bunineñ irde igin igin ire yenje diliñde biña tiyyiñ go po gama irde guram irde tareñ iryin. Niñgeb neñ gayen Moseyen saba gama irteke Al Kurun beleñ Abraham iryin gwahade diryen? Epte mon! Gwaha diryen manhan biña tiyyiñ gobe miñ miñmon hewoñ.

¹⁹ Niñgeb danij wor po Al Kurun beleñ Moseyen saba goyen kiryin? Gobe mata damiñbe diliñde buluñ goyen al yikala yire yenje gogo kiryin. Goyenbe Al Kurun beleñ Abraham hitte

biŋa tiyyiŋ al Yesu goyen forok yenbe Moseyen saba goyen isikamke hubu hiyyen yen nurdeya kiryiŋ. Irde Al Kurun beleŋ Moseyen saba Yuda mar yunyiŋ gobe miyoŋmiŋ hulyan yirke kateŋ Mose haniŋde keramiŋ. Yiŋgeŋ haniŋde ma unyiŋ. Irkeb Mose beleŋbe kahalte niŋ al heŋbe saba goyen al momoŋ yiryiŋ.

²⁰ Goyenpoga Al Kurun beleŋ Abraham diliŋde biŋa tiyyiŋyabe yiŋgeŋ po inyiŋ. Al kura beleŋ Al kuruŋyen mere basaŋ heŋ Abraham momoŋ ma iryiŋ.

²¹ Be, gwahade ningeb, Moseyen saba goreb Al Kurun beleŋ biŋa tiyyiŋ goyen walyen? Moŋ, epte moŋ! Ningeb saba gore neŋ huwa dirke Al Kurun beleŋ dawaryen manhan saba gore Al Kurun biŋa tiyyiŋ goyen epte walyen yemewoŋ. Gega gwahade moŋ.

²² Gwahade yarabe Al Kuruŋyen asanđebe al buda kurun megen haŋ gabe mata buluŋ beleŋ po aw yurtin gwahade katiŋ hi. Ningeb al kura dufaymiŋ Yesu Kristu niŋ po saŋiŋ iryen gob Al Kurunyā awalik heŋ Holi Spirit tiyyen yen biŋa tiyyiŋ goyen fudinde gwahade go po tiyyen.

²³ Be, Yesu niŋ dufay tareŋ ird ird mata ma forok yirinyabe Moseyen saba gote

yufuk bana po heŋ kuŋ kuŋbe Yesu wayyiŋ.

²⁴ Moseyen saba gobe mata buluŋniniŋ dikala dirde hin-hin. Irkeb mata buluŋniniŋ halde huwa diryeŋ al Mesaia niŋ naŋkenen hinhet. Al Kurun be gwaha teŋ hinayiŋ yen nurdeb gogo saba go kiryiŋ.

²⁵ Irkeb Yesu forok yeke dufayniniŋ yen ge tareŋ irde hite geb, gayenterbe Moseyen saba gote yufuk bana ma hite.

²⁶⁻²⁷ Deŋ manaq baptais teŋbe Yesu Kristuya awalikde po haŋ. Irde al huwak wor po Yesu yara hetek yen nurde haŋ. Ningeb deŋbe tumnaŋ Yesu Kristu niŋ dufaytiŋ sanjŋ irde Al Kuruŋyen dirŋeŋ weŋ haŋ.

²⁸ Ningeb Yuda mar ma Grik mar, doyaŋ mar ma meteŋ mar, al ma bere wet kurun goyen Yesu Kristuya hinayiŋbe al miŋ uŋkureŋ po henayiŋ.

²⁹ Ningeb deŋ goyen Yesu Kristuyen al henayiŋbe Abrahamyen dirŋeŋ weŋ henayiŋ. Irdeb Al Kurun beleŋ dirŋeŋ weŋbe detmiŋ iŋiŋ* yuneŋ yen biŋa tiyyiŋ goyen deŋ manaq yawarnayiŋ.

4

¹ Be, diriŋ kura kame naniŋde det yawaryen yihim goyen goke sopte gaha mat momoŋ direŋ tihim: naniŋde samuŋbe urmiŋde.

* **3:29:** Detmiŋ iŋiŋ gobe megen niŋ samuŋ niŋ ma yitiŋ. Al Kurunyā hugiŋen heŋ heŋ mata goya Holi Spiritya goyen goke yitiŋ.

Gega urmiŋ go diriŋ wor po hiyyenjyabe meteŋ al kura beleŋ doyaŋ alminjde samuŋ dufayminjde epte ma yawaryeŋ go gwahade goyen po diriŋ goyen wor dufayminjde mali ma tiyyen.

² Niŋgeb diriŋ po hikeyabe naniŋ beleŋ al hoyaq yinke yen beleŋ urmiŋ go doyaŋ irdeb samuŋmiŋ manaq doyaŋ yirde hinayinj. Irkeb meremiŋ gama irde kuŋ kuŋ naniŋ beleŋ nalu kirtinqe gor heke gab igiŋ yiŋgen dufayminjde dawetmiŋ doyaŋ yiyyen.

³ Niŋgeb gwahade goyen po, neŋ manaq mere fudinde goyen keŋkela ma nurde henjyabe tumqan dufayniniŋbe wuk ma yekeb megen niŋ tikula yufuk bana po henjbe go po gama yirde hinhet.

⁴⁻⁵ Gega Al Kurun beleŋ nalu goyenter ga yirinjde gor forok yekeb Urmiŋ teŋ kerke katyinj goyenbe bere beleŋ kawanj kiriyen. Yenjbe neŋ Moseyen saba yufuk bana hinhet goyen daha wor Al Kurun hitte yawameke Al Kurun dirnej weŋ hewoŋ yenjbe Moseyen saba yufuk bana kawanj henjbe neŋ al yara hiriŋ.

⁶ Niŋgeb deŋbe Al Kurunyen dirnej weŋ hanj goke teŋbe Urmiŋya haryen Holi Spirit goyen teŋ kerke bitinqe kateŋ doyaŋ dirde hiyen. Irkeb gore dirkeb bitinqe mat Al Kurun goyen diriŋ mukŋeŋ beleŋ naniŋ

yago hoy yirde hanjen yara, "Ado, Ado" ineq hanjen gogo.

⁷ Gwahade geb deŋbe Al Kurun dirnej weŋ. Niŋgeb megen niŋ tikula kura gote yufuk bana ma hanj. Irde kamebe Al Kurunyen det kurun gote miŋ mar henayinj.

⁸ Be, hakotbe Al Kurun ma nurde uneŋ hinhan goyarebe megen niŋ tikula po gama irde unqurayen yufuk bana po henj yen ge kafura henj hinhan. Goyenbe unqura gobe Al Kurun moŋ.

⁹ Gega gayenterbe Al Kurun nurde uneŋ hanj. Ma, Al Kurun beleŋ nurde duneŋ hi yewenj gobe igiŋ. Niŋgeb daniŋ mulgaŋ henj megen niŋ usi tikula gote tarenjmiŋ keneŋbe gote yufuk bana hokoyaŋ hiniŋ teŋ hanj? Tarenjmiŋ gobe Al Kurunyen tareŋ folek moŋ gega, daniŋ tikula gore dukdawaŋ dirke kafura henj sopte gama irniŋ teŋ hanj?

¹⁰ Deŋbe megen niŋ tikulare naluya gagasiya damaya kurayen kurayen yirtiq goyen gama yirde hanj.

¹¹ Deŋ beleŋ gwaha tikeb dulduł wor po meteŋ timiriŋ yen deŋ ge kandukŋeŋ nurde hime.

¹² Niŋgeb, kadne yago, ne beleŋ deŋ hitte kuŋ deŋ mata teŋ hinhan goyen teŋ hinhem gwahade goyen po, deŋ wor ne mata teŋ hime gayen po teŋ hinayinj yen gago gusuŋaŋ dirde hime.

Be, hanjkapyä ne kuŋ deňja

hinhemeyebe munj kura buluŋ ma nirde hinhan.

¹³ Be, haŋkapyə wor po deŋ hitte mere igiŋ Yesu niŋ yitiŋ goyen tagalmirin gobe garbam beleŋ nirke hoyanje ma kuŋ denya heŋ saba dirmiriŋbe nurde haŋ gogo.

¹⁴ Garbam himiriŋ gore kanduk dunyiŋ gega, neneŋ yilwa nirde nakikira ma ni-ramiŋ. Gwaha titŋeŋbe Al Kurunyen miyoŋ ma Yesu Kristu yingeŋ goyen gargar irtiŋeŋ niramiŋ.

¹⁵ Deŋbe bitinje mat ne niŋ amanen wor po nurde dettiŋ sanjiŋ kura al hoyanje epte ma wor po yuntek goyen nebe wilakŋeŋ po nuntek hamin yeŋ deneŋ hinhem. Gega gayenterbe aman dufaytiŋ kuruŋ gobe daha tiyuŋ?

¹⁶ Gayenter mere fudinde gayen momoŋ dirmeket asogo dira yeŋ nurde haŋ?

¹⁷ Be, usi saba mar deŋ bana haŋ gobe deŋ goyen dawarniŋ wor po yeŋ nurde haŋ. Gega go mar gobe du-faymiŋ buluŋ kerdeb gogo teŋ haŋ. Dufaymiŋdebe neya denya awalik heŋ hite gayen pota yirtekeb neŋ ge po niranŋ yeŋbe gogo teŋ haŋ.

¹⁸ Goyenbe al kura beleŋ dufaymiŋ igiŋ po kerde bitin yad yad niŋ kurut wor po yeŋ haŋ kenem igiŋ yeŋ nurde hime. Ningeb ne gor henya ma gor ma henya wor hugineŋ gwahade po teŋ hinayinŋ.

¹⁹ Woy! Diriŋne yago, deŋbe al huwak wor po Yesu Kristu yara hewoŋ yeŋ nurde bere kura diriŋ urke uliŋ misiŋ kateŋ hi yara deŋ ge teŋ bene misiŋ buluŋ wor po nirde hi.

²⁰ Deŋ mata teŋ hanjen goke kukuwamŋeŋ wor po nurde hime geb, daha mat kuŋ kadom geneŋ teŋ igiŋ mat mere dirmewoŋ wor po yeŋ nurde hime.

²¹ Be, deŋ Moseyen saba gama irde hiniŋ yeŋ nurde haŋ mar goyen deŋem momoŋ niranŋ! Deŋbe Moseyen saba gote miŋ kenkela ma nurde haŋ?

²² Ma nurde haŋ kenem Moseyen saba gote miŋ goke Al Kurunyen asanjdebe gahade katip hi geb, kenkela bebak tinaŋ ko. Be, Abrahambe urmiŋ waraŋ minyaŋ hiriŋ. Diriŋ kurabe meteŋ bere beleŋ kawaŋ kiriyiŋ. Munan kurabe Abraham berem wor po beleŋ kawaŋ kiriyiŋ.

²³ Meteŋ bere gore diriŋ kawaŋ kiriyiŋ gobe alyen dufay gama irde diriŋ kawaŋ hiriŋ. Munan Abraham berem wor po gore diriŋ kawaŋ kiriyiŋ gobe Al Kurun beleŋ Abraham diliŋde biŋa tiyyiŋ goyen gama irke diriŋ kawaŋ hiriŋ.

²⁴ Be, Abraham urmiŋ waraŋde baran garebe mata kura dikala dirde hi. Bere kurabe Al Kurun beleŋ Abraham diliŋde biŋa tiyyiŋ gote tuŋaŋeŋ. Munan kurabe Moseyen saba kerd yunyinŋa

biŋa tiyyiŋ gote tuŋaŋen. Niŋgeb meteŋ bere Hagar gobe Al Kuruŋ beleŋ Sainai dugure Yuda mar niŋ saba Mose unyiŋ gwahade goyen. Goke teŋbe saba goyen gama irde gote yufuk bana po haŋ marbe meteŋ bere Hagar hinhin yara po henayiŋ. Epte ma Al Kurunyen dirŋen weŋ henayiŋ.

²⁵ Hagar gobe Al Kuruŋ beleŋ Arebia naŋare niŋ Sainai dugure Moseyen saba Yuda mar yunyiŋ go goyen yara. Irde bere gobe Yuda marte taun Yerusalem megen ga hi gote tuŋaŋen. Alya bereya megen gar niŋ Yerusalem bana haŋ mar beleŋ Moseyen saba gote yufuk bana po heŋ kanduk teŋ haŋ gobe Hagar beleŋ doyaŋ beremiŋ yufuk bana hinhin go gwahade goyen geb, gogo dineaŋ hime.

²⁶ Gega alya bereya Al Kurunyen gasuŋde niŋ Yerusalem gergerŋ bana haŋ mar gobe doyaŋ bere Sara gote tuŋaŋen. Yeŋbe Moseyen saba yufuk bana ma hinhin. Irde neŋ wor saba gote yufuk bana ma hite geb, bere gote dirŋen weŋ yeŋ nurde hime.

²⁷ Bere gob haŋkapyabe niga hinhin. Gega kame al budamde abuymiŋ hiriŋ geb, goke Al Kurunyen asanđe gahade katinj:

“Woy, niga bere, gebe diriŋ kura ma besa irde hayen. Gega aman hawayiŋ.

Diriŋe yagobe kame kame

bere hugineŋ uŋya hitiŋ gote diriŋ folek, budam wor po forok yenayiŋ.

Niŋgeb gebe diriŋ kawaŋ kerd kerd uliŋ misiŋ goyen gwahade yeŋ ma nurde ha gega, kame forok yenayiŋ goke gayenter amaneŋ nurde tikiŋ hawayiŋ!” yitinj hi. *Aisaia 54:1*

²⁸ Niŋgeb, kadne yago, deŋbe Al Kuruŋ beleŋ Aisak niŋ Abraham diliŋde biŋa tiyyiŋ gwahade goyen po, deŋ wor biŋa titiŋ bana gon heŋ Al Kurunyen dirŋen weŋ hitiŋ haŋ.

²⁹ Gega Abrahamyen du-fayde diriŋ forok yiriŋ goreb urmiŋ hoyaq Holi Spirityen tareŋde forok yiriŋ goyen buluŋ buluŋ iryiŋ. Niŋgeb gwahade goyen po gayenter manaŋ Moseyen saba gama irde haŋ mar beleŋbe Yesu gama irde haŋ mar buluŋ buluŋ yirde haŋ.

³⁰ Gega itiŋ beleŋ kulinj buluŋ buluŋ iryiŋ goke Al Kurunyen asanđe dahade katinj hi? Asanđebe gahade hi: “Meteŋ bereya doyaŋ beremiŋyat urmiŋ waraŋ gobe epte ma naniŋde samuŋ goyen tumaŋde yawariryen. Berem wor po gote urmiŋ beleŋ po gab naniŋde det yawaryen. Niŋgeb meteŋ bereya urmiŋyabe yakira tike kuriryen,” yitinj hi.

³¹ Niŋgeb, kadne yago, neŋbe meteŋ bere gote

dirjēn wēj moj, doyān bere gote dirjēn wēj hite yej nurde hime. Ningeb nejbe Moseyen saba yufuk bana ma hite, Yesuyen yufuk bana hite.

5

*Yesu Kristu belej Moseyen
saba yufukde mat dad sija
diryinj*

¹ Be, Yesu Kristu belej Moseyen saba gote yufuk bana hej kanduk wor po nurde hinhetde mat dad sija dirkeb Moseyen saba gote yufukde ma hite. Kanduk kuruj dunej hinhindé mat dawaryinj geb, hipirkenj nurde hite. Ningeb tarej henayinj. Irde Moseyen saba kanduk dunej hinhin goyen bana sopte ma hinayinj.

² Ga nurnaj ko. Al hoyan belej moj, ne Pol gare mere sañi po dirde hime. Dej goyen mulgañ hej Moseyen saba gama irde guba yenayinj be Yesu Kristu dej ge teñ kamyinj gobe miñ miñmoj wor po hiyyenj.

³ Sopte dej tumjaj hay-hay direj tihim. Moseyen saba bana gojbe mata kurayen kurayen gama yird yirdmiñ meteney wor po goyen budam hañ. Irde mata goyen tumjaj kejkela ma gama yirnayinj marbe mata buluñ mar yitiñ hi. Ningeb dej hañ bana goj niñ al kura saba goyen bana niñ mata kurabe guba yej yej mata goyen iginj yej nurde guba yenayinj be go mar gobe

saba goyen bana niñ mata tumjaj gama yirde hinayinj. Irde kanduk bana goj hinayinj.

⁴ Dej kura kurabe Moseyen saba gama irteke gab Al Kuruj belej al huwak dinyenj yej nurde gwaha teñ hañ mar gobe Yesu Kristuya awalik hej hej beleñtiñbe dindikenj walde hañ. Irde Al Kuruj belej bunijenj dirde iginj iginj dirtek belej goyen dindikenj tubul titiñ hañ.

⁵ Munaj nejbe gwahade moj. Nejbe Yesu niñ dufayniniñ tarej irtekeb Al Kuruj belej al huwak yej denej hiyen. Ningeb kame nalu funanje wor Al Kuruj belej gwahade po dinyenj yej fudinde nurdeb Holi Spirityen tarende goyen goke doyān hej hite.

⁶ Fudinde, nejbe Yesu Kristu yufuk bana hitekeb Al Kuruj diliñdebe guba yenayinj ma guba ma yenayinj goyen goke ma nurde hi. Gwahade yarabe dufayniniñ yej ge sañiñ irde bininiñde mat amanej nurde kadniniñ faraj yurde hite goke po gab nurde hi.

⁷ Be, hakotbe mere fudinde goyen kejkela wor po gama irde hinhan. Gega ganuj al belej wor po usi dirke wabuñ urde mere fudinde gama irde hinhan goyen bada hañ?

⁸ Go mar go wañ wabuñ duraj gobe dufaymide po tiyanj. Al Kuruj dej hoy diryinj al gore ma hulyañ

yiruŋ.

⁹ Go mar gobe yis dirŋen muŋ kura palawa bana hilyan kun meten teŋ hiyen go gwahade goyen. Niŋgeb mel gobe al budam moŋ gega, den kurun gote dufaytiŋ buluŋ yirde haŋ. Niŋgeb keŋkela heŋ ga hinay ko.

¹⁰ Nebe deŋ goyen Doyan Al Kuruŋ beleŋ faraŋ durkeb dufay hoyan kura ma tenayin wor po yeŋ nurde hime. Munaŋ al kura gore dufaytiŋ buluŋ yirke ɻakɻak teŋ haŋ. Go dirde haŋ mar gobe tumŋan Al Kuruŋ beleŋ murungem buluŋ wor po yunyeŋ.

¹¹ Be, kadne yago, guba yeŋ yeŋ mata niŋ manan tagalde kuŋ himyen manhan ulner mere kurun gwahade ma forok yewoŋ. Gwaha teŋ himyen manhan Yesu kuruse hende kamyin goke tagalde himyen goke asogo ma nirde hiwoŋ.

¹² Niŋgeb guba yeŋ yeŋ matabe iŋiŋ yeŋ goke bitin yade haŋ mar gobe sikken wal wal po moŋ daha wor tumŋan yalsok manan yade pasi hewoŋ yeŋ nurde hime!

¹³ Be, kadne yago, deŋbe Moseyen saba kanduk miŋyan bana goŋ hikeya Al Kuruŋ beleŋ dawaryin. Irkeb dufaytiŋbe hipirken po nurde hanjen. Gega, "Moseyen saba bana ma hite geb, dufayniniŋde mali kun hitek," yeŋbe megen niŋ mata Al Kuruŋ diliŋde buluŋ yeneŋ hiyende gor ma

katnayin. Gwaha titŋeŋbe Al Kuruŋ beleŋ bubulkuŋne wor po yeŋ nurde duneŋ iŋiŋ iŋiŋ dirde hi gwahade goyen po, deŋ wor kadom faraŋ gurde teŋ hinayin.

¹⁴ Moseyen saba kurun gote miŋ wor pobe gahade yitiŋ hi: "Gigeŋ ge amaneŋ nurde hayen gwahade goyen po, al hoyan niŋ manan gwahade po nurde hayin," yitiŋ. Niŋgeb gwahade po teŋ hinayin.

¹⁵ Gega dapŋa duwi yara heŋ kadom giseŋ teŋ kadom iŋiŋiyam gird ma teŋ hinayin. Mongo gwaha teŋbe dindiken uliŋ kadom buluŋ gird wor po teŋ hinayin geb keŋkela heŋ ga hinayin.

¹⁶ Goke teŋbe Holi Spirit beleŋ doyaŋ dirde hikeya kuŋ hinayin dineŋ hime. Gogab epte ma dindikende dufay buluŋ gama irde mata teŋ hinayin.

¹⁷ Megen niŋ mata teŋ teŋ dufay buluŋbe Holi Spirityen dufayya karki yirtek moŋ. Holi Spirityen dufayya megen niŋ mata teŋ teŋ dufay buluŋabe ire asogomya wor po. Niŋgeb dufay kura gama irde gwaha gwaha tiniŋ yeŋ nurde hanjen gega, dufay kura beleŋ walde dunkeb bada heŋ hanjen.

¹⁸ Gwahade niŋgeb, Holi Spirityen dufay gama irde hinayinbe Moseyen saba kanduk miŋyan gote yufuk bana ma hinayin.

¹⁹ Munaŋ megen niŋ mata

buluŋbe keŋkelak wor po gahade: leplep mata, biŋdebe bere niŋ buluŋ mat dufay heŋ heŋ mata, kuluyen mata yara mata memyak teŋ teŋ mata.

²⁰ Irdeb det tonej al beleŋ yirtiŋ goyen dolon yird yird mata, kalgaya soyaya mata. Irdeb kadom niŋ buluŋ nurd gunęg gunęg mata, kadom niŋ igin ma nurd nurd mata, awalikde heŋ heŋ goyen buluŋ ird ird mata, kadom igin mat hike goke biŋ ar yen yen mata, mali bearar teŋ teŋ mata, kudiŋ dufayde det komkom heŋ heŋ mata. Irde awalik dufay walde walde mata, al biŋ yakamke fit-fut teŋ nende gigen heŋ heŋ mata.

²¹ Irde kadom kura igin mat hike yenerŋbe daniŋ neŋ gwahade moŋ yen nurd nurd mata, kukuwa fe nene kukuwa heŋ heŋ mata gwahade gwahade goyen. Be, al mata gwahade go teŋ hinayin mar gobe epte ma Al Kurunyen dirŋen weŋ henayin. Irdeb Al Kurun beleŋ detmiŋ yuneŋ yiriŋ goyen epte ma yawarnayin yen bikken hayhay dirmirin goyen gago sopte dinhem.

²² Gega Holi Spirityen dufay gama irnayiŋbe igineŋ igin forok yenayin. Igineŋbe biŋde mat kadom niŋ amanen̄ nurd yuneŋ hinayin, aman̄ dufay po kuruŋ hinayin, biŋ kamke igin po hinayin. Irde kadom kura matamiŋ igin hewoŋ yen doyan̄ heŋ heŋ ge piŋen̄

ma heŋ hinayin. Kadom igin igin yirde, yu yirde hinayin, al hoyan̄ beleŋ hekken̄ nurde yuntek mata po teŋ hinayin.

²³ Irde bekkeŋde igin mat al mere yirde mata teŋ hinayin, irde ulinde po aman̄ hetek mata fole irde hinayin. Be, mata igin gahade gab megen niŋ saba kura gore epte ma bisam yiryen̄.

²⁴ Fudinde, Yesu Kristuyen alya bereyabe megen niŋ dufay buluŋya megen niŋ mataya titek titek po nurde hanjen̄ kuruŋ gobe kuruse hende gasa yirke kamtiŋ. Niŋgeb megen niŋ dufay buluŋ gama ma irtek hitiŋ han̄.

²⁵ Neŋbe Holi Spirit beleŋ doyan̄ dirke kuŋ hityen geb, yende yufukde po hitek.

²⁶ Irdeb neŋ harhet harhet mata ma teŋ hitek, irde al kura bearar tiyi mat ma mata teŋ hitek, irde kadniniŋ kura igin mat hike yenerŋ daniŋ neŋ gwahade moŋ yen ma nurde hitek.

6

Al igin igin yirde hinayin

¹ Be, kadne yago, al kura mata buluŋde katke keneŋbe deŋ Holi Spirityen dufay po gama irde haŋ mar goreb faraŋ urde, “Mata buluŋ go tubul tiya,” innayin. Goyenbe bitinđe yen ge buniŋeŋ nurde unenya bekkeŋde momoŋ irnayin. Irde gwaha teŋ henyabe dindiken̄ mata buluŋ goyen-ter kateŋ kateŋ ge keŋkela heŋ ga teŋ hinayin̄.

² Irde deñ hañ bana gon kadtıñ kura kanduk miñyan hekeb kadom farañ gurd teñ hinayinj. Gwaha teñ hinayinjbe Yesu Kristu beleñ mata igin kadtıñ ge amareñ wor po nurde hinayinj yirinj goyen keñkela wor po gama irde hinayinj.

³ Be, al kura mata buluñ fole irtek tareñ miñmonj gega, yinjen ge yenj, "Nebe tareñne yañ," yiyyen al gobe yinjenj goyen po usi irde hiyenj.

⁴⁻⁵ Niñgeb denjbe matatiñ kurunj goyen Al Kurun diliñde dahade deneñ hi goyen goke keñkela nurde ga hinayinj. Irde matatiñ goyen igij kenem goke igij amareñ nurde hinayinj. Irde mata dahade teñ hinayinj gote murunjembé nende gigen Al Kurun diliñde huwarde yawarnayinj. Niñgeb kadtıñ kura mata kura tike yenenbe, "Yenjbe buluñ, neñbe igij," ma yenj hinayinj.

⁶ Irdeb Al Kurunyen mere niñ saba dirde hiyen al goyen dawet kurañ nurkeb farañ urde hinayinj.

⁷ Irde dindikenj usi ma yirde hinayinj. Al Kurunbe al kura beleñ epte ma usi iryenj. Niñgeb da biñge harnayinj gobe gote igineñ po yawarnayinj gwahade goyen po, mata dahade teñ hinayinj gobe gote igineñ manañ gwahade po forok yenj hinayinj.

⁸ Niñgeb al kura megen niñ dufay bikkek goyen hapek yan yenj nurde gama iryenbe

dufay bikkek gore po irke Al Kurunyen bearar bana hiyenj. Munañ Holi Spiriten dufay po gama irde yenj beleñ amañ hiyyenj mat po mata teñ hiyenjbe Holi Spirit beleñ Al Kurunya hugiñen heñ heñ beleñ goyen kerd unyenj.

⁹ Irde Al Kurun diliñde mata igin teñ teñ niñ bada ma hetek gob gote igineñbe Al Kurun beleñ nalu kiriyinde gorbe yawartek. Niñgeb Al Kurun diliñde mata igin teñ teñ niñ piñej heñ bada ma hetek.

¹⁰ Niñgeb al kura farañ urtek hike keneñbe go ma keneñ wasak titek. Goyenbe Yesu niñ dufaymiñ sanjirde Al Kurun dirñenj weñ hitinj goyen mar go wa farañ yurtek.

¹¹ Be, mere dirde hime gayen keñkela keneñ bebak tinayin yenjbe hanner wor po mere bilmiñ karkuwanj gago kayhem.

¹² Be, al kurabe gwaha gwaha titekeb al hoyañ beleñ igij dennanj yenj nurde hañ mar beleñ deñ goyen guba yenj yenj ge pakku dirde hañyen. Go teñ hañ gobe Yesu Kristu kuruse hende kamyiñ mere goyen goke teñ kanduk yenerj yenerj niñ kafura heñbe gogo guba yenj yenj ge pakku dirde hañyen.

¹³ Moseyen saba gama irtek yenj guba yitiñ mar goyen wor saba goyen upsiñen ma gama irde hanj. Gega al beleñ al budam guba yukaj yenj turunj dirnayinj

yenþe gogo guba yen yen niþ
bitiþ yade haþ.

¹⁴ Gega nebe det hoyan niþ
ma po turuþ turuþ teþ heþ.
Doyaþ Al Kuruþ Yesu Kristu
kuruse hende kamyiþ goke
po ga turuþ turuþ teþ heþ.
Nebe kuruse hende kamyiþ
al Yesu goyen po gama irde
himyen. Irkeb dufayne
bikkek megen niþ mata
gama irde hin hin goyen
wor kuruse hende kamyiþ.
Niþgeb megen niþ mataya
dufayya gote yufukde ma
hime.

¹⁵ Be, al kura guba yitiþ
ma guba ma yitiþ gobe det
dirþen. Al Kuruþ beleþ goke
ma nurde hi. Yenþe al beleþ
Yesu niþ dufaymin tareþ irde
Al Kuruþ diliþde al gergeþ
heþ mata igin po teþ hi goke
po ga nurde hi.

¹⁶ Niþgeb saba gayen gama
irde hinayiþ marbe tumþan
Al Kuruþ beleþ buniþen
yirde igin igin yirde biþ
yisikamke igin po hiwoþ yeþ
nurde hime. Yesuyen alya
bereya Al Kuruþ dirþen weþ
wor po hitiþ goyen tumþan
Al Kuruþ beleþ gwahade po
yirwoþ yeþ nurde hime.

¹⁷ Be, mere funaþ direþ
tihim geb. Nebe Yesu niþ
igin ma nurde haþ mar
beleþ mununke usu budam
yawarmiriþ. Niþgeb usu
delþen gare nebe Yesuyen
meteþ al goyen dikala dirde
hi. Niþgeb deþ kura beleþ usi
saba gama irde sopte kanduk
ma nunnayiþ.

¹⁸ Be, kadne yago, Doyaþ

Al Kuruþniniþ Yesu Kristu
beleþ buniþen dirde igin igin
dirkeb igin po hiwoþ yeþ
nurde hime. Fudinde wor
po.

Efesus Efesus niŋ Yesuyen alya bereya hitte Pol beleŋ asan kayyin

¹ Nebe Pol, Al Kuruŋ beleŋ basiŋa nirde Yesu Kristuyen mere basaŋ al, aposel niryin. Niŋgeb ne beleŋbe den Efesus taunde niŋ mar, Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ haŋ, irde bitinđe mat fudinde wor po Al Kuruŋ gama irde haŋ mar goke teŋ asan gago kaŋ hime.

² Irde Adoniniŋ Al Kuruŋa Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristuya beleŋ buniŋeŋ dirde igin igin dirdeb bitin yisikamke igin po hiwoŋ yen nurde hime.

*Al Kuruŋ beleŋ guram
dirde tareŋ dirde hi*

³ Be, Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu Nanin Al Kuruŋ turun irde hitek. Yeŋbe neŋ gayen Yesu Kristuya hiteke tonniniŋ guram yirde sanjŋ yirtek det goyen tumŋan dunęŋ hiyen.

⁴ Al Kuruŋbe naŋkiŋa megenja ma forok yirdeya neŋ gayen Yesu niŋ teŋbe basiŋa diryin. Basiŋa diryin goyenbe yen diliŋde wukkek heŋ ulniniŋde merem moŋ hinayıŋ yen basiŋa diryin. Yeŋbe neŋ gayen bubulkuŋe wor po yen nurde dunęŋbe

⁵ dirinŋne weŋ henayıŋ yen bikkeŋ wor po basiŋa diryin. Niŋgeb Yesu Kristu gobe dumulgaŋ teŋ teŋ meteŋ niŋ katenđe kamayıŋ. Al Kuruŋ beleŋ mata go tiyyin gobe yiŋgende dufayde po gwaha tiye yen amaŋeŋ nurdeya mata gogo tiyyin.

⁶ Niŋgeb neŋ buniŋeŋ dirde igin igin diryin goke turun irde hitek. Yeŋbe Urmiŋ goyen bubulkuŋe wor po yen nurde uneŋ hiyen geb, Urmiŋ goke teŋ neŋ gayen buniŋeŋ dirde igin igin diryin gobe turun yan wor po. Go diryin gobe neŋ beleŋ wol henayıŋ yen nurdeya ma gwaha diryin. Niŋgeb gwaha diryin al Al Kuruŋ goyen turun irde hitek.

⁷ Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ dirde igin igin diryin gobe kurun wor po. Niŋgeb gogo Yesu darim wok irde kamayıŋ gore po mata buluŋniniŋ halde dunęŋbe dumulgaŋ tiyyin.

⁸ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ buniŋeŋ dirde igin igin dirde heŋya dufay wukkekya meremiŋ keŋkela bebak teŋya kuŋ kuŋ tareŋ dunęŋ gobe gwahade kura yetek moŋ. Kuruŋ wor po.

⁹ Bikkenđe Al Kuruŋ beleŋ Yesu Kristube meteŋ gwahade gwahade tiyyen yen nurde hinhin dufay gobe banare po hinhin geb, al beleŋ bebak ma teŋ hinhan. Gega Al Kuruŋ yiŋgeŋ nalu kiryin gobe gayenter forok yitiŋ

hi. Irkeb dufayminj banare niŋ goyen kawan forok irke keneŋ bebak teŋ haŋ.

¹⁰ Dufay kiriyŋ gobe gahade: nalu kiriyŋ goyen forok yekeb det banare niŋya kawan niŋya, irde megen niŋya naŋkiŋde niŋya kurun gayen tumŋaŋ yawaŋ gabu yirdeb Yesu Kristube det kurun gote doyaŋ almiŋ iryinj.

¹¹ Niŋgeb Israel mar bana neŋ gayen wor Yesuya hitekeb Al Kurun beleŋ alya bereyane heŋ detne igiŋ igiŋ goyen yawarnayinj yen basiŋa diryinj. Yeŋbe dufay kura kerdeb go po gama irde hiyen geb, bikken dufayminj kiriyŋ goyen po gama irde basiŋa diryinj.

¹² Gwaha diryinj gobe, "Yen wa meheŋ heŋ Yesu Kristu niŋ dufayminj tareŋ irde, yen ge po doyaŋ heŋ Al Kurun sanŋimŋ turŋuŋ yaŋ goyen turuŋ irde hinayinj," yenbe gogo neŋ wa basiŋa diryinj.

¹³ Be, deŋ wor Al Kurun beleŋ dumulgaŋ teŋ teŋ niŋ yitiŋ mere igiŋ fudinde goyen nuramij. Irdeb Yesu Kristu niŋ dufaytiŋ tareŋ iramiŋ geb, Holi Spirit dunenj yen bikken Al Kurun beleŋ binjä tiyyinj goyen dunyinj. Holi Spirit dunyinj gobe nere alya bereya yen kawa dirdeb gogo Holi Spirit dunyinj.

¹⁴ Holi Spirit dunyinj gobe neŋ beleŋ go keneŋbe kame Al Kurunyen det igiŋ goyen yawarteke nende henayinj goyen bebak dird dird niŋ

dunyinj. Be, det yawartek gobe Al Kurun beleŋ alya bereyaminj yumulgaŋ teŋ teŋ meteŋ miŋ uryinj goyen kuŋ kuŋ pasi iryenj goyenter gab det goyen yawartek. Niŋgeb Al Kurun beleŋ meteŋ kurun turŋuŋ yaŋ wor po tiyyinj goyen goke turuŋ irde hitek.

Pol beleŋ Al Kurun gusuŋaŋ iryinj

¹⁵ Niŋgeb deŋ beleŋ Doyaŋ Al Kurun Yesu niŋ dufaytiŋ tareŋ irde, Al Kurunyen alya bereya niŋ amaneŋ nurde yuneŋ haŋ gote mere momɔŋtiŋ nurmirinjde mat waŋ waŋ

¹⁶ gayenter wor deŋ ge teŋ Al Kurun igiŋ wor po nurd uneŋ unenj niŋ bada ma heŋ hime. Nebe Al Kurun mere irde heŋyabe deŋ ge bene sir ma yen hiyen.

¹⁷ Irdeb Doyaŋ Al Kurunniŋ Yesu Kristuyen Naniŋ Al Kurun deŋem turŋuŋ yaŋ wor po gore Holi Spirit dunke dufaytiŋ wuk irde Al Kurunbe al dahade goyen deŋ goyen dikala dirwoŋ yen gusuŋaŋ irde himyen. Gogab Al Kurunbe al gwahade yen keŋkela wor po nurde uneŋbe yenja kadom nurd gunenj teŋ hinayinj.

¹⁸ Irde dufaytiŋ wuk yeke alya bereya Al Kurun beleŋ hoy yirtiŋ mar goyen kame igiŋ wor po yiryenj gobe dahade goyen bebak tiwoŋ yen gusuŋaŋ irde himyen. Al Kurun beleŋ alya bereyaminj yuneŋ yen detmiŋ gitik

tiyyin gobe kurun turjuŋ
yan wor po goyen bebak
tiwoŋ yen nurde hime.

¹⁹ Irde neŋ Yesu niŋ
dufayniniŋ saŋiŋ irtiŋ mar
bana Al Kuruŋyen tareŋ
daha mat meteŋ kurun wor
po teŋ hi goyen keŋkela
bebak tiwoŋ yen gusuŋan
irde himyen. Tareŋmiŋbe
kurun wor po, tareŋ hoyan
kura goya tuŋande yetek
moŋ. Irde saŋiŋmiŋ neŋ
bana meterŋ teŋ hi gobe tareŋ
hoyan moŋ.

²⁰ Tareŋ gobe Al Kurun
beleŋ Yesu Kristu kamyinjde
mat isan heŋbe yende
gasuŋde tukun Doyaŋ Al
Kurun irde hanıŋ yase beleŋ
kiryin tareŋ goyen.

²¹ Niŋgeb Yesu gobe megen
gar niŋ doyaŋ mar kurayen
kurayen gote sanjŋ folek wor
po. Yeŋbe al deŋem yan
gayenter hanja kame forok
yen hinayinya kurun gote
tareŋ folek wor po.

²² Al Kurun beleŋ det kurun
gøyen doyaŋ yird yird
tareŋbe Yesu unyin. Yeŋ
beleŋ Yesu doyaŋ al iryin
gobe Yesuyen alya bereya
sios niŋ teŋbe gogo gwaha
iryin.

²³ Sios gobe Yesuyen uliŋ
pigin, irde Yesu yinjeŋbe
tonan. Yeŋ po ga megeŋja
naŋkiŋya irde det kurun
gøyen doyaŋ yirde hi.
Niŋgeb det kura epte ma
yinjeŋ muŋ po pat yeŋ
hoyaŋ po hiyen. Yesu
Kristu goreb sios bana goŋ
heŋ doyaŋ yirde hi geb,

alya bereyamin kura epte
ma yinjeŋ muŋ po hiyen.
Tumjan ala yende yufukde
po hinayin.

2

*Al Kurun beleŋ al gerger
diryiŋ*

¹ Bikkeŋ deŋbe Al Kuruŋyen mere ma nurdeb
mata buluŋ teŋ hinhan geb,
Al Kurun diliŋdebe al kamtiŋ
hinhan.

² Goyarebe megen niŋ
mata buluŋ po gama irde
hinhan. Irdeb ungura saŋiŋ
miŋyan naŋa kota ga haŋ
gote doyaŋ alyen mere po
nurde gama irde hinhan. Go
ungura goreb gayenter alya
bereya Al Kuruŋyen mere pel
irde hanj mar goyen doyaŋ
yirde hi.

³ Bikkeŋbe neŋ wor
tumjan mel go haŋ gwahade
goyen heŋbe ulniŋde
amaŋ hetek dufay po gama
irde hinhet. Irdeb daha
mat daha titekeb ulniŋde
amaŋeŋ nurtek dufay goyen
bininiŋ bana makin irtewoŋ
yen nurde hinhet. Go
teŋ hinhetya goyenbe Al
Kurun beleŋ mata buluŋ teŋ
hanjen mar goke bearar teŋ
gote muruŋgem buluŋ gitik
iryin goyen neŋ wor tetek
belŋeŋde hinhet.

⁴ Goyenpoga Al Kuruŋyen
buniŋbe kurun wor po,
irde neŋ gayen bubulkunne
wor po yeŋ nurd nurd
matamiŋ goyen manan
kurun wor po.

⁵ Niñgeb mata buluñjininj gore po mudunkeb Al Kuruj diliñdeb kamtiñ hinhet gega, Yesu Kristu kamyinjde mat isan̄ hirin̄ gwahade goyen po, neñ manan̄ diliñdeb al geren̄ wor po diryin̄. Al Kuruj beleñ gwaha mat dumulgañ tiyyin̄ gobe buninjen̄ dirde igin̄ igin̄ dire yeñbe gogo gwaha diryin̄.

⁶ Neñbe Yesu Kristuya awalikde hite. Niñgeb Al Kuruj beleñ Yesu Kristu kamyinjde mat isan̄ hirin̄ gwahade goyen po, neñ manan̄ al geren̄ diryin̄. Irdeb Al Kuruñyen gasuñde gor Yesuya heñ detmiñ doyañ yirde hinayin̄ yeñbe gogo al denem yan̄ diryin̄.

⁷ Neñ gayen Yesu Kristuya hitekeb gogo igin̄ igin̄ diryin̄. Al Kuruj beleñ go diryin̄ gobe buninjen̄miñ kuruj wor po goyen kawan irmeke al kame hinayin̄ mar wor kenen̄ bebak teñ hinayin̄ yeñbe gogo gwaha diryin̄.

⁸ Deñbe Al Kuruj beleñ dumulgañ tike igin̄ han̄ gobe dindiken̄de taren̄de mon̄. Al Kuruj beleñ buninjen̄ dirde farañ durkeb Yesu niñ du-faytiñ tareñ iramiñ geb, gogo dumulgañ tiyyin̄. Dumulgañ tiyyin̄ gobe duliñ dumulgañ tiyyin̄.

⁹ Mata igin̄ kura ma teñ hikeya dumulgañ tiyyin̄. Gogab al kura mata igin̄ teñ hiyen̄ goke epte ma yiñgen̄ ge turun̄ turun̄ teñ hiyen̄.

¹⁰ Al Kuruñbe al geren̄ dird dird al. Niñgeb mata

igin̄ teñ hinayin̄ yeñbe Yesu Kristuya neñya gabu dirde uñkureñ po dirde geren̄ wor po diryin̄. Gwaha diryin̄ gobe neñ gayen mata igin̄ teñ hinayin̄ yeñ bikken̄ du-faymin̄ kiriyin̄ goyen po gama irde gogo gwaha diryin̄.

Yuda marya al miñ hoyanya yade al miñ uñkureñ iryin̄

¹¹ Be, guba yeñ yeñ mata gobe uliñde niñ mata po geb, gayenterbe miñ miñmon̄. Goyenpoga Yuda marbe mata gobe fudinde yeñ nurde gama irde hañyen. Irdeb yiñgen̄ ge yeñ, “Neñbe guba yitiñ mar geb, Al Kuruñyen alya bereya,” yeñ hañyen. Irde deñ al miñ hoyanya, “Guba ma yeñ duntiñ geb, Al Kuruñyen alya bereya mon̄,” dinen̄ hañyen. Niñgeb deñbe bikken̄ dahade hinhan goyen bitiñ sir ma yiyyen̄.

¹² Goyareb deñbe Yesu Kristuya gambuñen̄ ma hinhan. Irde Israel mar bana ma hinhan. Irdeb Al Kuruj beleñ alya bereyamin̄ detmiñ yuneñ yeñ biña tiyyin̄ go tetek ma po hinhan. Deñbe megen gar heñ Al Kuruj ma nûrd uneñ hinhan geb, al gore kura igin̄ diryen̄ yeñ ma po nurde hinhan.

¹³ Bikken̄be Al Kuruj bindere muñ kura ma hinhan, gisaw wor po hinhan. Gega gayenterbe Yesu Kristu beleñ deñ ge teñ darim wok irde kamyin̄ goke teñbe

yenja hej Al Kuruŋ bindere wor po haŋ.

¹⁴ Yesu Kristube al biŋ yisikamke igiŋ hej hej gote miŋ al. Niŋgeb bikken neŋ Yuda marya deŋ al miŋ hoyanja kahaltebe bipti sanjiŋ kuruŋ wor po hinhin gega, Yesu kamyiŋ goreb bipti goyen upew uryiŋ. Irdeb neŋ gayen gabu dirke al miŋ uŋkureŋ po hitiŋ hite. Yen beleŋbe neŋ kahalte bipti kuruŋ kadom igiŋ ma nurd guneŋ teŋ hoyan hoyan hitien goyen upew uryiŋ.

¹⁵ Yenbe neŋ ge teŋ kamyiŋ geb, goke teŋbe Moseyen sabaya gote saba mukŋen kurayen kurayen katiŋ kuruŋ goyen pasi kiryiŋ. Go tiyyiŋ gobe Yuda marya al miŋ hoyanja goyen yawaŋ gabu yirde al miŋ uŋkureŋ gergeŋ, Yesuyen alya bereya yird yird niŋ tiyyiŋ. Niŋgeb go mata tiyyiŋ gore dirkeb gago awalikde hite.

¹⁶ Yenbe Yuda marya al miŋ hoyanja kahalte asogo hiyen goyen kuruse hende kamyiŋ gore po pasi kiryiŋ. Irdeb al miŋ irawa goyen yawaŋ gabu yirde al miŋ uŋkureŋ po iryiŋ. Gwaha diryiŋ gobe neŋ gayen tumŋaŋ Al Kuruŋya awalikde hinayiŋ yenbe gogo dumulgaŋ tiyyiŋ.

¹⁷ Yen beleŋ waŋbe deŋ Al Kuruŋ bindere ma hin-hanya neŋ Yuda mar Al Kuruŋ bindere hinhet marya gayen tumŋaŋ awalikde hej hej niŋ mere igiŋ goyen mo-

moŋ diryiŋ.

¹⁸ Niŋgeb deŋya neŋya tumŋaŋ Yesu Kristu beleŋ metej tiyyiŋ goke Holi Spirit titiriŋ geb, yende tareŋdebe epte Adoniniŋ Al Kuruŋ hitte kutek hite.

Al Kuruŋyen ya balem wor pobe neŋ gago

¹⁹ Niŋgeb deŋ al miŋ hoyan goyen gayenterbe albak yara ma haŋ. Neŋ gayen Al Kuruŋyen gasunđe hite gwahade goyen po, deŋ wor gor niŋ alya bereya haŋ.

²⁰ Neŋ aposelya Al Kuruŋyen mere basaŋ mar porofetyabe ya tola yara. Irde Yesu Kristu yiŋgeŋbe armo tola go gwahade goyen. Munaj deŋbe tola yimiytŋ goyen hende ya irtiŋ go gwahade.

²¹ Ya kiŋkininŋa ya ird ird det kuruŋ gobe kahalte niŋ tola kuruŋ goyenter basaŋ hitiŋ haŋ gwahade goyen po, neŋ wor tumŋaŋ Yesuyen yufukde gabu irde uŋkureŋ po hite. Niŋgeb neŋ tumŋaŋ gare po Al Kuruŋyen ya balem go gwahade yara hite.

²² Munaj deŋ wor Yesuya awalikde haŋ geb, neŋya tumŋaŋ gabu dirde Al Kuruŋ diliŋde ya balem wor po dirde hi. Gogab Holi Spiritbe igiŋ deŋ bana hiyen. Holi Spirit hiyeŋde gorbe Al Kuruŋ wor hiyen geb, gogo gabu dirde Al Kuruŋ diliŋde ya balem yara dirde hi.

3

Al Kuruñyen dufay banare hitiñ goyen kawan forok yiriñ

¹ Niñgeb goke teñbe ne Polbe deñ Yuda mar moñ al miñ hoyan niñ teñ Yesu Kristuyen meteñ teñ himeke al beleñ nad koyare nerke gago hime.

² Fudinde, Al Kuruñ beleñbe alya bereya buniñen yirde igin igin yird yird meteñ goyen deñ ge teñ ne nunyiñ gobe nurde hañ gogo.

³ Niñgeb Al Kuruñbe du-faymiñ banare hinhin goyen nikala niryiñ. Irkeb asanđde gar mehenđe goke muñ kura kayhem gogo.

⁴ Niñgeb deñ beleñ kapyan henþe Yesu Kristu niñ yitiñ mere gote miñ banare niñ goyen ne daha mat nurde hime goyen bebak tinayıñ.

⁵ Bikkenþe Al Kuruñ beleñ meremiñ banare niñ goyen kawan ma irde hinhin. Goyenpoga gayenterbe Holi Spirit beleñ neñ aposelya porofetya Al Kuruñ diliñde wukkek hityen gayen bebak diryinj.

⁶ Be, meremiñ banare niñ gobe gahade: Yesu Kristu niñ yitiñ mere igin goyen nurde yenþa henþe deñ al miñ hoyan wor neñ Yuda marya tumñañ detmiñ igin Al Kuruñ beleñ dunen yiriñ gote miñ mar hetek. Irde denþa nenþabe al miñ unþkureñ po hitiñ. Irde Al Kuruñ beleñ alya bereyamîñ gwahade gwahade yireñ yen

biňa tiyyiñ gobe neñ tumñañ yawartek.

⁷ Al Kuruñbe buniñen nirde igin igin nirde yende meteñ teñ teñ tareñ nunyiñ. Irdeb Yesu niñ yitiñ mere igin gayen tagal tagal meteñ nunyiñ.

⁸ Nebe Al Kuruñyen alya bereya kuruñ hanj bana goñ al kura deñem miñmoj wor po yeñ nurde yuneñ hanjen gote yufukde hime. Goyenpoga Al Kuruñ beleñ al mali ne gahade gare meteñ titek moñ gayen meteñ goyen nunyiñ. Irkeb Yesu Kristu beleñ alya bereya igin igin yirde hi gobe kuruñ wor po neñ al beleñ epte ma bebak titek goyen al miñ hoyan hitte tukuñ tagalde hime.

⁹ Al Kuruñ nañkiñya megenþa yiryiñ al gore bikkenj wor po damam damam kuñ hinhan kuruñ goyen du-faymiñ banare hinhin goyen al tumñañ kawan po momoñ yirde tukuñ hayiñ ninyiñ geb, gago tagalde tukuñ hime.

¹⁰ Yeñ beleñ gwaha tiyyiñ gobe du-faymiñ wukkeñ igin wor po kurayen kurayen goyen Yesuyen alya bereya sios beleñ kawan forok yirde hinayıñ yeñ gogo gwaha tiyyiñ. Gogab Al Kuruñyen miyoñ yinþenþa hañ goya unþgura naþa kota ga hañ kuruñ goyen Al Kuruñyen du-fay wukkeñ kurayen kurayen kuruñ goyen nurde bebak tinayıñ.

¹¹ Al Kuruŋ beleŋ mata go tiyyiŋ gobe bikken wor po megeňya naŋkiňya ma forok yekeya mata goyen tiyyen yeŋ nurde hinhin goyen kuj kunjbe Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu meteŋ tiyyiŋde gor matbe dufaymiŋ goyen kawan forok iryin.

¹² Nenbe Yesu niŋ duſayniniŋ saŋiŋ irde yeŋya hite geb, Al Kuruŋ hitte kuj kuj niŋ kandukneŋ ma nurde hitek. Irde fudinde yeŋbe neŋ ge amaneŋ nurde hi go yeŋ hekken nurdeya iŋiŋ yeŋ hitte kutek.

¹³ Niŋgeb kanduk kuruŋ keneŋ hime gayen gake, "Neŋ ge teŋ gogo kanduk keneŋ hi," yeŋ nurdeb goke bitiŋde buluŋeŋ ma nurnayin. Kanduk teŋ hime gabe deŋtiŋ turŋuŋ yaŋ heŋ heŋ ge gago teŋ hime geb, goke ma nurnayin.

¹⁴ Niŋgeb goke teŋbe dokol-honje yuguluŋ teŋ Adoniniŋ dolon irde turuŋ irde hime.

¹⁵ Yeŋbe gasuŋmiŋde niŋ miyoŋ yagoya alya bereya megen haŋ goya kuruŋ goyen yiryiŋ. Irdeb yende naniŋ hiriŋ geb, deŋe buda kuruŋ gobe yeŋ hitte mat forok yamiŋ.

¹⁶ Niŋgeb nebe Adoniniŋ tareŋmiŋ turŋuŋ yaŋ hende wor po gore Holi Spirit dunke dufaytiŋ tareŋ irwoŋ yeŋ gusuŋaŋ irde hime.

¹⁷ Gogab Yesu Kristu niŋ hekken nurturde matare mat Yesu gobe deŋya hinayin. Irde Al Kuruŋya al

kadtinya niŋ amaneŋ nurturde yuneŋ yuneŋ matabe megeŋ beleŋ he filginiŋ yanarde hike saŋiŋ huwarde hanj go gwahade hinayin.

¹⁸ Irde deŋya kadtin yago Al Kuruŋyen alya bereya goyen Yesu Kristu beleŋ deŋ goyen bubulkunye wor po yeŋ nurde duneŋ hi goyen dahade yeŋ bebak tiwoŋ yeŋ nurde hime. Al beleŋ det kurate hendemin, pelyeŋmiŋ, ulyanjiŋyabe dukunjiŋya goyen tunjaŋ teŋbe kuruŋmiŋ goyen bebak teŋ hanjen gwahade goyen po, deŋ wor Yesu beleŋ amaneŋ nurturde duneŋ hi goyen dahade yeŋ kenkela bebak tiwoŋ yeŋ nurde hime.

¹⁹ Yeŋ beleŋ deŋ goyen bubulkunye wor po yeŋ nurturde duneŋ hi gobe epte ma tumjaŋ gwahade yeŋ nurde bebak tinayin. Goyenbe deŋ beleŋ muŋ kura bebak tiwoŋ yeŋ Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hime. Gogab Al Kuruŋyen dufayya mata iŋiŋya goyen yadeb ep wor po henayin.

²⁰ Al Kuruŋyen tareŋbe neŋ bana heŋ meteŋ teŋ hiyen. Irde tareŋmiŋ gobe kuruŋ wor po geb, Al Kuruŋ beleŋ gwahade gwahade dunwoŋ yeŋ nurde gusuŋaŋ irde hityen goyen folek wor po duneŋ hiyen.

²¹ Niŋgeb Yesu Kristuyen alya bereya sios beleŋ Yesu Kristuya heŋbe hugiŋ hugiŋ Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yaŋ irde hinayin. Fudinde wor po.

4

*Yesuya awalikde hej
uŋkureŋ hetek*

¹ Ningeb Al Kurun belej mata kerde gama irnayin yen hoy diryin goyen po gama irde hinayin. Ga dinen hime gabe ne, Doya Al Kurunyen meten teŋya koyare hej kanduk teŋ hime al gare goke ug po dinen hime gago.

² Ningeb dindiken ge turun turun ma po teŋ hinayin, diltin kamke balmiŋ po hinayin. Irde al kadtin kura matamin igin hewon yen doyan hej hej ge piŋen ma hej hinayin. Irde ditin ge amanen nurd gunen teŋ gab matatin hoyan hoyan hinayin goyen goke ma nurde hinayin.

³ Den tumjan Holi Spirit belej bitin yisikamde kaŋ belej giti dirlin yara dirkeb uŋkureŋ po hitin yara awalikde hanj. Ningeb gwahade hej hej goyen bada ma hej goke kurut wor po yeŋ hinayin.

⁴ Deŋ kurun gobe hoyan hoyan goyenbe Yesuya hejbe uŋkureŋ po hanj. Irdeb Holi Spirit deŋ bana hi gobe hoyan miŋmoŋ, uŋkureŋ po. Irde neŋ kurun gabe Al Kurun belej kame igin direŋ yen hoy diryin goke po nurde doyan hej hite.

⁵ Doya Al Kurunyen manan uŋkureŋ po, irde yeŋ ge dufayninin saŋin ird ird goya baptais teŋ teŋya wor uŋkureŋ po.

⁶ Al Kurun wor uŋkureŋ po. Yeŋbe neŋ kurun gate Adoniniŋ. Yeŋ belej po gab neŋ kurun gayen doyan dirde hiyen. Irde neŋya hejbe meten teŋ hiyen.

⁷ Goyenbe Al Kurunbe Yesu Kristu belej neŋ gayen gwahade gwahade yireŋ yen nurde hiyen goyen po gama irde bunijen dirde igin igin dirde hiyen. Go dirde hiyen gobe murunjem teweŋ yen nurdeya ma dirde hiyen, dulinq dirde hiyen.

⁸ Gwaha tiyyin goke asanmjindebe gahade katin hi:

“Yeŋbe Al Kurunyen gasunđe hurkuriŋ.

Goyareb Satan fole irde alya bereya Satan yufukde hanjen mar kurun goyen siŋa yirde yade hurkuriŋ.

Irdeb alya bereya yende tareŋ goyen damum moŋ dulinq yunyin,” yitin hi. *Tikiŋ 68:18*

⁹ Be, asanđe katin gwahade po, *“Yeŋbe Al Kurunyen gasunđe hurkuriŋ,”* gote miŋbe Yesube megen gar kateŋ kamde gab huwarde hurkuriŋ goke yitin.

¹⁰ Ningeb hende mat katyin al Yesu gore po megenja naŋkiŋya irde det kurun gote miŋ al wor po hej doyan yirde hen yeŋbe gogo sopte naŋkiŋ fole irde hende wor po Al Kurunyen gasunđe hurkuriŋ.

¹¹ Yeŋ belej po neŋ alya bereyamin gayen meten

kurayen kurayen gote tareŋ dunyiŋ. Al kurabe Yesuyen mere basaŋ mar aposel yirde, munan̄ kurabe Al Kurunyen mere basaŋ mar porofet yirde, munan̄ kurabe Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ tagalde tukun̄ tukun̄ mar yirde, munan̄ kurabe Yesuyen alya bereya doyan̄ yird yird mar yirdeb, kurabe Al Kurunyen mere saba yird yird mar yirtiŋ haŋ.

12 Niŋgeb Yesu Kristu beleŋ neŋ Al Kurunyen alya bereya sanjŋ gwahade duntiŋ gobe Al Kurunyen alya bereya faraŋ yurtekbe tumŋaŋ tareŋ heŋ kuruŋ henayin̄ yeŋbe gago tareŋmiŋ duntiŋ hite.

13 Niŋgeb meteŋ duntiŋ gobe gwahader kuŋ kuŋ neŋ tumŋaŋ dufayninin̄ Al Kuruŋ Urmıŋ Yesu Kristu niŋ sanjŋ irde yeŋbe al gwahade yeŋ nurde yeŋya kadom nurd gunęŋ teŋ awalikde hitek. Irdeb Yesuyen mere gama ird ird mataniniŋdebe parguwak yara heŋ Yesu beleŋ mata igiŋ teŋ hinhin gwahade po teŋ hitek.

14 Neŋbe diriŋ kalak beleŋ mere fudindeya usi mereya nurde bebak ma teŋ hanjen gwahade goyen ma teŋ hitek. Al dufaymiŋ diriŋ kalak yara gwahade gobe usi mar beleŋ mata kurayen kurayen mat usi yirke mata bulunđe kateŋ hanjen. Go teŋ hanjen gobe makaŋ duba beleŋ dakdak tuktawan̄ irke dakdak gobe kwe yiyyen̄ beleŋ goŋ ma kuyen̄ go gwahade goyen.

Niŋgeb neŋbe usi mere goyen bebak teŋbe gama ma irtek.

15 Irde kadninin̄ ge amaneŋ nūrd yuneŋ heŋya go hende mere fudinde po teŋ hitek. Gwahade po teŋ kuŋ kuŋbe Al Kurunyen alya bereya tareŋ po heŋ Doyaŋ Alninin̄ Yesu Kristu beleŋ mata igiŋ teŋ hinhin gwahade po teŋ hitek.

16 Neŋbe Yesu Kristuyen uliŋ pigiŋ yara, munan̄ yeŋbe tonanjinin̄ yara. Niŋgeb al teŋeŋ beleŋ kiŋkinin̄ Yukun̄ basaŋ heke al uliŋ pigiŋ uŋkureŋ hiyyen̄ go gwahade goyen neŋbe Yesu hitte mat basaŋ heŋbe kurabe hanin̄, kurabe kahaŋ gwahade ala hitiŋ hite. Niŋgeb meteŋ nende gigen duntiŋ goyen kadninin̄ ge amaneŋ nūrde yuneŋya meteŋ teŋ hitekbe neŋ tumŋaŋ tareŋ heŋbe yeŋ yara hetek.

Yesu Kristuya heŋ al gergeŋ hitiŋ gote mata

17 Niŋgeb Doyaŋ Al Kurunyen sanjŋde hayhay dire yeŋ gahade mere direŋ ti-him: deŋbe Al Kuruŋ ma nūrd uneŋ hanjen mar beleŋ mata teŋ hanjen gwahade ma teŋ hinayin̄. Go mar gote dufaybe miŋ miŋmoŋ wor po.

18 Dufaymiŋbe kidomak, titmiŋ wor po, Al Kurunyen mere epte ma bebak titek haŋ. Irde go mar gobe biŋde Al Kuruŋ pel irde mereminiŋ nurtek ma yirde hiyen geb,

Al Kuruŋ beleŋ al gergen yirtek ma haŋ.

¹⁹ Yeŋbe mata buluŋmij ge memya muŋ kura ma heŋ hanjen. Irde mata buluŋ niŋ amaneŋ nurde go bana po kurjbe mata goyen teŋ teŋ niŋ po nurdeb mata buluŋ teŋ tebaŋ teŋ hanjen.

²⁰ Goyenpoga denbe hanjkapyä Yesu Kristu niŋ yiŋin saba goyen nuramiŋyabe mata buluŋ gwahade gote saba ma nuramiŋ.

²¹ Denbe fudinde wor po yen ge saba dirke nuramiŋ. Irdeb den Yesu gama irde han mar goyen mere fudinde Yesu bana hi goyen goke wor saba dirke nuramiŋ.

²² Niŋgeb mata buluŋ teŋ hinhan goyenterbe dufay bikkek buluŋ gore lomlom dirke go po gama irde hongay netek hanjen geb, dufay bikkek buluŋ gobe tubul po tinayin.

²³ Irkeb matatinja duſaytinyä gobe Al Kuruŋ beleŋ sope yirde gergen wor po diryen.

²⁴ Niŋgeb denbe dufayya mataya gergen Al Kurunyen goyen bitiŋ bana yerde yeŋ diliŋde mata huwakya mata wukkenja goyen po teŋ hinayin.

²⁵ Niŋgeb den Yesuyen alya bereyabe usi ma teŋ hinayin. Mere fudinde po kadom momoŋ gird teŋ hinayin. Neŋ kuruŋ gayenbe miŋnininj unkureŋ Yesu po geb, gago momoŋ dirde hime.

²⁶ Be, bearartıŋ beleŋ dirke mata buluŋde katnak geb, nurde ga hinayin. Kadtiŋ kura bitiŋ ar yirde gwahade po hike kuŋ naŋa ma kurkuyen.

²⁷ Gwaha tinayinbe Satan beleŋ buluŋ dirtek beleŋ kerd unnayin geb, gwaha ma teŋ hinayin.

²⁸ Kawe mata teŋ haŋ mar gobe bada po henayin. Irdeb yingin haniŋde meteŋ igin teŋ hinayin. Irde meteŋmij gote iginen yadebe al kura det kuraj amu heŋ haŋ mar goyen faraŋ yurde hinayin.

²⁹ Merebe kadtıŋ biŋ buluŋ yirtek mat ma mere teŋ hinayin. Mere igin faraŋ yurke tareŋ heŋ hitek mere po ga teŋ hinayin. Mere igin gwahade teŋ hinayinbe kadtıŋ kura kanduk bana heŋ yul yeŋ haŋ gore nurdeb sopte tareŋ heŋ hinayin.

³⁰ Irde Holi Spirit gobe kura muŋ biŋ buluŋ ma po irde hinayin. Al Kuruŋ beleŋ Holi Spirit dunyin gobe nalu funanje alya bereyamin goyen nigeŋ hitte yumulgan tiyen yeŋ basıŋa dirde kawa dirtiŋ yarabe Holi Spirit gogo dunyin.

³¹ Niŋgeb denbe kadtıŋ ge buluŋ nurd nurd mata, mere misineŋ yaŋ yird yird mata, bearar mata, kwep kwep mata, mere buluŋ mat teŋ teŋ matayabe mata buluŋ hoyan kurayen kurayen goyen manaj yubul po tinayin.

³² Kadtıŋ igin igin yirde

yen ge buniyen nurde yunen hinayin. Irde Al Kurun belej Yesu Kristu niŋ teŋ mata buluŋtiŋ halde dunyiŋ gwahade po, deŋ wor kadtin kura buluŋ dirkeb mata buluŋmiŋ halde yunen hinayin.

5

Al Kuruŋyen mata hulsi yara go po gama irde hinayin

¹ Niŋgeb hugiŋen matatiŋbe yen teŋ hiyen goyen po teŋ hinayin. Deŋbe Al Kuruŋyen dirŋen weŋ, yen belej bubulkuŋne wor po yen nurd duneŋ hiyen.

² Yesu Kristube neŋ gayen bubulkuŋne wor po yen nurdeb faraŋ yure yen yiŋen ge ma nurdeb neŋ ge kamyin. Go tiyyin gobe Al Kurun det hamŋen iŋiŋ muŋ kura galak irde kumga teŋ unke hamŋen iŋiŋ muŋ nuryen go gwahade goyen iryin. Niŋgeb deŋ wor Yesu belej tiyyin gwahade goyen po, al kadtin ge amareŋ wor po nurde yunen hinayin.

³ Deŋbe leplep mata ma teŋ hinayin, irde mata buluŋ mormok dapŋa kukuwa belej mata titŋen ma teŋ hinayin. Irde det uguŋ po yade yade niŋ ma dufay heŋ hinayin. Mata buluŋ gwahade gobe neŋ Al Kuruŋyen alya bereya belej titek mata moŋ geb, gago dineŋ hime. Niŋgeb mata gwahade goke dufay muŋ kura ma po henayin, irde goke muŋ kura ŋut ma yenayin.

⁴ Deŋbe nanyaŋ mereya mere kukuwamŋenja ma teŋ hinayin, irde kari mere buluŋ ma teŋ hinayin. Mata gwahade gobe deŋ belej titek moŋ. Niŋgeb mata buluŋ gwahade teŋ hitiŋ yarabe Al Kurun po ga iŋiŋ nurde uneŋ hinayin.

⁵ Deŋbe mere gayen keŋkela nurde hinayin: leplep mata teŋ haŋ mar, mata buluŋ mormok dapŋa kukuwa belej titŋen teŋ haŋ maryabe, det ug po yad yad niŋ po dufay heŋ haŋ marya gobe Yesu Kristuya Al Kuruŋya belej alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird bana goŋ epte ma hinayin. Det ug po yad yad niŋ po dufay heŋ haŋ marbe det gore Al Kuruŋmiŋ hiyyen.

⁶ Irde al kura go ma kenke waŋ usi mere miŋ miŋmoŋ ma diryen. Usi mere wor wor goke teŋbe Al Kurun belej meremiŋ pel irde haŋ mar goyen bearar yirde buluŋ yiryen geb.

⁷ Niŋgeb mata go teŋ haŋ mar goya awalik ma heŋ hinayin.

⁸ Be, deŋ goyen bikkenbe mata buluŋyen kidoma bana po hinhan. Gega gayenterbe Doyaŋ Al Kuruŋyen alya bereya haŋ geb, hulsi bana haŋ. Niŋgeb hulsire niŋ mata po ga teŋ hinayin.

⁹ Hulsi bana haŋ marbe mata iŋiŋ, mata huwakyabe mata fudindeya goyen kurun forok yirde hanjen.

¹⁰ Niŋgeb matabe Al Kurun

beleñ iginj nurtek goyen teñ ten niñ po kurut yeñ hinayinj.

¹¹ Irdeb kidomare niñ mata ma teñ hinayinj. Mata gwahade gobe iginer iginj kura ma forok yirde hanjen, hubu wor po. Niñgeb denbe al kura mata gwahade tike yeneñbe kawan po kuñ mata gobe buluñ yineñ mere sanjinj po yirde hinayinj.

¹² Nebe mata buluñ mar gore mata banare balmiñ teñ hanjen gobe memyak geb, goke tagaltek ma nirde hi.

¹³ Goyenpoga Al Kurunjen mere hulsi yara goreb banare mata buluñ teñ hanjen goyen kawan forok yiryen.

¹⁴ Al Kurunjen mere hulsi yara gobe deñ bana hiyen geb, goreb almet mata buluñ yade kawan forok yirde hiyen. Goke teñbe gahade katiñ hi:

“Deñ Al Kurun diliñde firtiñde hanj marbe huwarnayinj.

Irde deñ Al Kurun diliñde kamtiñ hanj mar wor huwarnayinj.

Irkeb Mesaia beleñ meremiñ hulsi yara goyen dunke deñ bana heñ hulsi melak hitiñ yara teñ hiyen,” yitiñ hi.

¹⁵ Niñgeb denbe keñkelä wor po heñ ga hinayinj. Al kukuwa yara ma heñbe al dufaymiñ wukkek yara heñ hinayinj.

¹⁶ Nalu ga hite gayenterbe mata buluñ po kurun hi. Niñgeb mata iginj teñ hitek kura hike yeneñbe kame ga

ma yenayinj. Mata gobe tinayinj. Moñgo titmiñej hike nalu ga hubu hiyyen geb.

¹⁷ Irdeb dufay keñkelä ma heñya mali mali kukuwa beleñ mata titiñ yara ma teñ hinayinj. Gwaha titñeñbe Al Kurunjen dufay keneñ bebak teñbe go po gama irde hinayinj.

¹⁸ Kukuwa fe deñ buluñ dirtek goya nene kukuwa ma henayinj. Gwaha titñeñbe Holi Spirit teke gore po doyanj dirde hiyen.

¹⁹ Irdeb tikiñ asande niñ tikiñya Al Kurun turuñ ird ird tikinyabe Holi Spirit beleñ bitiñde tikiñ yupul titiñ goyen kadtiñ yagoya tikiñ heñ hinayinj. Bitiñde mat amañeñ wor po nurde Al Kurun isoka irde tikiñ heñ hinayinj.

²⁰ Irde mata kurun deñ hitte forok yitiñ goke Doyanj Al Kurunñiniñ Yesu Kristu deñemde Nanninin Al Kurun iginj nurde uneñ hinayinj.

Ire uñyat heñ heñ mata igiñ

²¹ Be, deñ beleñ Yesu Kristu palap irde hanjen goyen matare po kadtiñde mere nurde teñ hinayinj.

²² Niñgeb deñ bere almetiñ yanbe Yesube Kurunñiniñ yeñ yende yufuk bana hanjen gwahade goyen almetiñ yagot yufukde hinayinj.

²³ Yesuyen alya bereya sios gote doyanj al wor pobe Yesu gwahade goyen po, albe

berem yagot doyañ mar geb. Yesu Kristube yende alya bereya sios gote Yumulgañ teñ teñ Al. Irde sios gobe Yesuyen uliñ pigin yara.

²⁴ Niñgeb sios beleñ Yesu Kristu yufukde hi gwahade goyen po, deñ bere wor almetiñ yagot yufuk bana po hen meremiñ kuruñ goyen gama po irde hinayıñ.

²⁵ Be, deñ al berem yanþe Yesu Kristu beleñ yende alya bereya sios goyen bubulkuñne wor po yeñ nurde yeñ ge teñ kamyiñ gwahade goyen po, deñ wor bertiñ yago niñ amanþeñ nurde yuneñ hinayıñ.

²⁶ Yesube alya bereyamiñ sios beleñ Al Kurunyen mere nurde go po gama irde fe baptais teñ Al Kuruñ diliñde wukkeñ hinayıñ yeñ gogo sios niñ teñ kamyiñ.

²⁷ Yeñbe alya bereyamiñ goyen halde wuk yirde, uliñde firfurñeñ wor po det hoyan buluñeñ kura miñmon yirmekeb Al Kuruñ diliñde wukkek kusamuñ wor po yire yeñbe gogo kamyiñ.

²⁸ Niñgeb Yesu beleñ go tiyyiñ gwahade goyen po, deñ al wor bertiñ yagobe nindikenđe ulniniñ yeñbe bertiñ yago niñ amanþeñ nurde yuneñ hinayıñ. Al kura berem niñ amanþeñ nurde hiyeñ gobe yiñgen ge amanþeñ nurde hiyeñ go gwahade geb.

²⁹ Neñ kuruñ gabe ulniniñ gayen epte ma asogo yirde buluñ yirde hityen.

Gwaha yirtiñeñbe paka yirde keñkela sope yirde hityen. Gwahade goyen po, Yesu Kristu wor yiñgenđe uliñ pigin sios goyen keñkela doyañ irde hiyen.

³⁰ Nenþe Yesuyen hanıñ, kahanýabe diliñya gwahade po geb, gogo keñkela doyañ dirde hiyen.

³¹ Be, alya beremya gabu heñ heñ mata wor gwahade geb, goke Al Kurunyen asanþe gahade katıñ hi:

“Goke teñbe albe milinya naniña yubul teñ bere teñbe ire unya hiriryen.

Irdeb alya bereya gobe irawa moj unkureñ po hiriryen,” yitiñ.

Tikula 2:24

³² Mere gabe al mali mali bebak titek moj, mere gate miñbe kuruñ wor po. Mere gabe Yesu Kristuya yende alya bereya siosya niñ yitiñ yeñ nurde hime.

³³ Niñgeb deñ al wor mere gayen gama irdeb bertiñ yago niñ dindiker ge amanþeñ nurde hañ gwahade goyen nurde yuneñ hinayıñ. Irde deñ berebe almetiñ yago palap yirde hinayıñ.

6

Dirinya naniña milinyat mata iginj

¹ Be, deñ diriñ wor Doyañ Al Kuruñ yufukde hañ geb, adotinya mamtinÿat mere nurde gama irde hinayıñ. Mata gobe Al Kuruñ diliñde mata iginj, huwak wor po.

²⁻³ Al Kurun belej Mose saba unyinje gor saba kurabe, "Adotinya mamtiya palap yirde hinayin," yitiñ hi. Irdeb saba gote murungem niñ biña teñyabe gaha yiriñ: "Gwaha teñ hinayinbe igin po heñbe ulyanđe heñbe aran ma kamnayin," yitiñ. Saba hoyanđebe gwaha kura ma yitiñ, gayen sabare po gab biña gayen tiyyin.

⁴ Be, deñ diriñ naniñ yagobe dirintiñ yago bearar teñ hitek mat ma mata yirde hinayin. Gwaha yirtiñye Doyañ Al Kurun belej deñ naniñ yago saba dirde matatiñ sope dirde hiyen gwahade goyen po yirde hinayin.

Metej marya doyañ marmiñyat mata igin

⁵ Be, deñ al kurate yufukde heñ meteñ teñ hanj marbe doyañ martin yago kafura yirde yende mere po gama irde hinayin. Irde bitinđe mat wor po Yesu Kristu niñ meteñ teñ uneñ hite yara nurdeya meteñ teñ yuneñ hinayin.

⁶ Doyañ martin yago belej deneñ hikeya po gwaha titekeb turuñ dirnayin yen nurdeya ma meteñ teñ hinayin. Gwaha titiñye Yesu Kristuyen meteñ mar belej meteñ teñ hanjen gwahade goyen po, Al Kurunyen dufay po gama irde bitinđe mat wor po doyañ martin ge meteñ teñ yuneñ hinayin.

⁷ Niñgeb deñbe al niñ ma meteñ teñ hite Doyañ Al Kurun niñ meteñ teñ hite yen nurdeya bitinđe mat wor po doyañ martin meteñ teñ yuneñ hinayin.

⁸ Doyañ Al Kurunbe meteñ al ma doyañ al hitek goke ma murungem dunyen. Meteñya mataya igin teñ hinayin mar go po gab murungem yunyen.

⁹ Be, deñ doyañ mar wor gwahade po meteñ martin yago buluñ buluñ ma yirde hinayin. Denya meteñ martinyat doyan altiñ wor pobe uñkureñ po, Al Kurunyen gasunđe hi. Yenbe al kura po igin igin yirde, kurabe buluñ buluñ yirde ma teñ hiyen geb gago dinen hime.

Al Kurunyen fulenja marte det

¹⁰ Be, merene funañbe gahade: deñbe Doyañ Al Kurunya heñ yende tareñ kurun goyen yufuk bana goñ heñ tareñ heñ hinayin.

¹¹ Irdeb Satanya fulenja teñ teñde niñ det Al Kurun belej duntiñ kurun goyen hor yirde hinayin. Gogab Uñgurayen usi mata buluñ kurun goyen igin fole yirnayin.

¹² Neñbe alya ma fulenja teñ hite. Megen niñ mar kidoma bana hanj gote doyañ mar kurayen kurayen goyabe uñgura naña kota ga hanj kurun goya fulenja teñ hite.

¹³ Goke teñ deñbe nalu buluñde uñgura asogo yirtek

yenjbe fuleñare niñ det Al Kurunj beleñ duntiñ goyen yade hor yirde ga hinayinj. Gogab fuleñea tukuj murunjde irdeb iginj sanjinj po huwarde hinayinj.

¹⁴ Ningeb tareñ henj henj niñbe Al Kurunyen mere fudinde goyen fuleñare kuj kunde niñ mal timtiñen irde ga hinayinj. Irdeb mata huwakbe dari mala pet teñ teñ niñ dumuñtiñ pet teñ hinayinj.

¹⁵ Munajj fuleñare niñ kahanjbasanjiñ yarabe Al Kuruny়া awalik henj henj mere iginj goyen tagal tagal niñ gitik teñ ga hinayinj.

¹⁶ Irdeb hinayinj kurun goyen Al Kurunj niñ du-faytiñ tareñ irde hanj gobe maymaytiñ yara henj hiyenj. Gogab unjura beleñ dufay buluñ kura deñ hitte kili misiñde kak kerde yu-multiñen irde hikeb iginj yisikamde hinayinj.

¹⁷ Irdeb Al Kurunj beleñ du-mulgañ teñ teñ gobe fuleñare niñ tonaj aw sanjinj gwahade goyen hor yirde hinayinj. Irdeb Holi Spirityen bidilabe Al Kurunyen mere geb goyen tanarde hinayinj.

¹⁸ Irdeb Holi Spirityen tarende hugiñej Al Kurunj mere irde hinayinj. Mere irde heñyabe det kurayen ku-rayen niñ Al Kurunj gusuñajan irde, dindikenj faraj durd durd niñ wor gusuñajan ird hinayinj. Moñgo mata goyen tubul tinak geb keñkela henj ga hinayinj. Irde hugiñej

Al Kurunyen alya bereya budam goyen faraj yuri yen gusuñajan irde hinayinj.

¹⁹ Irdeb Al Kurunj beleñ ne manaj faraj nurwoñ yen gusuñajan irde hinayinj. Ne niñbe Al Kurunj beleñ mo-hoñner mere kerkeb al niñ ma kafura henj Yesu nin yi-tiñ mere iginj gote miñ banare hi goyen tagal tagal niñ gusuñajan irde hinayinj.

²⁰ Al Kurunyen mere iginj goyen basaj henj tagalde himeke goke teñbe gago fere nirde nad koyare nerañ hime. Ningeb mere tiye yewenj goyen moñgo kafura henj mere ma tiyeñ geb, kafura ma henj mere teñ teñ ge Al Kurunj gusuñajan irde hinayinj.

²¹ Be, Tikikus beleñ gab ne niñ yen Polbe meteñ gwahade gwahade teñ hi, irde gasuñ gwahade keperde hi yenj bebak dirke nurnayinj. Tikikusbe kolne nigen yara. Yenjbe Doyañ Al Kurunyen meteñ goyen binde mat fudinde wor po meteñ teñ hiyenj.

²² Goke tenbe teñ ker-meke deñ hitte kuj momoñ diryenj. Irkeb gar neñ tumjanj dahade hityen goyen nurnayinj. Irdeb yenj beleñ deñ goyen tareñ henj henj ge faraj duryenj.

²³ Be, kadne yago, Al Kurunj Nannininjya Doyañ Al Kurunj Yesu Kristuya beleñ bitiñ yisikamke hiwoñ, irde yenj beleñ kadtij yago niñ amanenj nurd nurd mataya

Al Kuruň niň hekkeň nurd
nurd mataya goyen dunwoň
yen nurde hime.

²⁴ Doyaň Al Kuruňniniň
Yesu Kristu niň hugiňeň
amaňeň nurde uneň haň
mar gobe Al Kuruň belen
buniňeň yirde iginj iginj
yirwoň yen nurde hime.
Gogo po.

Filipai

Filipai niň Yesuyen alya bereya hitte Pol beleň asaň kayyiň

¹ Ne Polbe Timotiya dufay uňkureň po kerdeb deň Filipai taunde niň Al Kurunyjen alya bereya, Yesu Kristuya haň mar goyen goke asaň gago kaň duneň hime. Irde deň Yesu Kristuyen alya bereyat doyaň marya faraň durd durd marya niň wor asaň gago kaň hime. Deyyabe Yesu Kristuyen meteň mar.

² Niňgeb Nanniniň Al Kurunyä Doyaň Al Kurun Yesu Kristuya beleň buniňen dirde igin igin dirde bitinj yisikamke igin hiwoň yeň nurde har.

³ Be, nebe deň ge dufay henýabe hugiňen deň ge teň Al Kuruň igin nurde uneň himyen.

⁴⁻⁵ Deňbe haňkapyä Yesu niň yitiň mere igin goyen nuraminde mat mere igin goyen tagal tagal meteňne gayen faraň nurkeb wan wan gayenter manaň faraň nurde han. Niňgeb Al Kurun mere irde henýabe deň beleň faraň nurde hanjen goke hugiňen amaneň nurde himyen.

⁶ Niňgeb meteň igin goyen Al Kuruň beleň deň hitte miň uryiň gobe gwahade po

meteň teň hike kuň kuň Yesu Kristu wayyeň nature gab pasi iryen gobe fudinde wor po yeň nurde hime.

⁷ Ne beleň deň ge gwahade nurde duneň hime gobe bener mat wor po deň ge amaneň nurde hime geb, gago buluň tihim yeň ma nurde hime. Deňbe ne beleň Yesu niň yitiň mere igin goyen al beleň daha buluň irnak yeň pet teň sanjiň irde hinhemiyabe faraň nurde hinhan. Irde gayenter mere igin goke teň koyare himeya wor faraň nurd nurd niň det yad yerke wan hanjen. Niňgeb ne gahade gare Al Kurunyjen meteň titek moň goyen meteňmiň teň himeke faraň nurde han gobe deň goyen neya tumňan gar heň meteň teň hite yara nurde hime.

⁸ Niňgeb deň gwaha nirde haň mar goyen kuň dentek wor po nirde hi, irde Yesu Kristu beleň deň ge amaneň nurde duneň hi gwahade goyen po, ne manaň deň ge amaneň nurde duneň hime. Dufay gwahade heň hime gobe Al Kuruň wor fudinde yeň nurde hi.

⁹ Be, nebe deň ge teň Al Kuruň gahade gusunjaň irde himyen: kadtiň ge amaneň nurde yuneň yuneň matabe kuruň hiyyen. Irde gwaha teň henýabe mere fudinde bebak teň teň goya mata iginja buluňja yeneň bebak teň teňja goyen wor Al Kuruň beleň tareň irwoň yeň gusunjaň irde himyen.

¹⁰ Gogab Al Kurun diliñde mata igin wor po goyen po teñ hinayinj. Gwaha tenjbe Yesu Kristu wañ wañ naturebe mata bulunjin mijmoñ, ultinde merem moñ wor po hinayinj.

¹¹ Be, deñ ge Al Kurun gusujan irde himyen kurabe Yesu Kristu beleñ farañ durkeb mata igin budam po teñ hinayinj yeñ goke gusujan irde himyen. Gogab al beleñ matatiñ yeneñbe Al Kurun deñem turñuñ yan irde isoka irde hinayinj.

Yesu niñ po nurde ga hitek

¹² Be, kadne yago, Yesu niñ yitiñ mere igin goyen tagalde himeke igin ma nurde hanjen mar beleñ nad koyare neraj hime gago. Goyenbe mere igin gobe kuruñ heñ kuñ hikeb al budam nurde hanj.

¹³ Ningeb Roma gabman doyañ al kurunyen ya kurun doyañ ird ird mar tumjanj, irde gar niñ al hoyan budam wor ne niñ yenjbe, "Yenjbe Yesu Kristuyen metej al geb, koyare hi gogo," yeñ nurde hanj.

¹⁴ Irde nebe koyare hime gake kadne yago beleñ hanjapyabe kanduknej nurde hinhan. Gega gayenterbe koyare hime gate igineñ forok yeke yeneñbe Doyañ Al Kurun niñ biñ hek wor po irde hanj. Irdeb tareñ heñ sabaminj tagal tagal niñ kafura ma heñbe kawan po al momoñ yirde tukuj hanj.

¹⁵ Fudinde, al kurabe ne beleñ Yesu Kristuyen mere tagalde himekeb deñne kuruñ heñ hi goyen neneñbe danij neñ gwahade moñ yeñ nurde daha mat kura fole irniñ yeñ nurdeya Yesuyen mere tagalde hanj. Munanj kurabe fudinde wor po, dufay iginj kerdeya metej go teñ hanj.

¹⁶ Dufay iginj kerde metej teñ hanj mar gobe Yesu niñ yitiñ mere igin goyen al beleñ daha buluñ irnayinj yeñbe mere igin goyen sanj ird ird metej goyen Al Kurun beleñ ne nuntiñ yeñ nurde hanj geb, ne niñ amaneñ nurdeb mere igin goyen tagalde tukuj hanj.

¹⁷ Gega kurabe biñde dufay buluñ kerdeya Yesu Kristu niñ tagalde hanj. Go mar gobe yinjgeñ ge po nurde tagalde hanj. Irde dufaymindebe, "Yesu niñ tagalteke gab goke igin ma nurde hanj mar beleñ Pol koyare hi goyen buluñ buluñ irnayinj," yeñ nurdeb gogo tagalde hanj.

¹⁸ Goyenpoga Yesu Kristuyen merebe kuruñ heñ kuñ hi. Dufay iginj mat, ma buluñ mat wet kura goyenbe, Yesu niñ yitiñ mere iginbe kuruñ heñ kuñ hi. Ningeb daha yewenj? Nebe goke iginj wor po nurde hime. Irdeb kame wor gwahade po amaneñ nurde heñ.

¹⁹ Ga yeñ hime gabe deñ beleñ Al Kurun gusujan irde hike Holi Spirit beleñ farañ nurke koyare hime gayen

sinjare kweŋ yeŋ nurde hime
geb, gago hugineŋ amanen
nurde heŋya dinen hime.

²⁰ Nebe Al Kurun̄ beleŋ
meten̄ nuntiŋ goyen soŋ ma
hemewoŋ, irde meten̄ igin̄
po timewoŋ wor po yeŋ
nurde himyen. Irde taren̄
po heŋ meten̄ teŋbe gor mat
Yesu Kristu dejen̄ turŋun̄
yan̄ irde hinhem gwahade
po, gayenter wor gwahade
goyen po teŋ heŋ. Kameŋ,
ma heŋ goyenbe gwaha po
teŋ heŋ.

²¹ Goyenbe daniŋ geb
megen gar hime? Gobe Yesu
Kristu niŋ po teŋ megen gar
hime. Munaŋ kameŋ wor
wor gobe yeŋya hireŋ geb,
goke igin̄ wor po yeŋ nurde
hime.

²² Goyenbe go ma kamde
megen gar heŋ yeŋ ge meten̄
ten̄ himeke gote igineŋ forok
yenayin̄ goyen wor igin̄ wor
po. Niŋgeb damiŋbe igin̄
yeweŋ? Heŋ heŋ wet kura
ma kamde kamde wet kura?
Neb go ma nurde hime.

²³ Nebe dufay irawa gayen
kahalte hime. Dufaynerbe
kamde dubul teŋ Yesu Kristu
hitte kuŋ yeŋya heŋ heŋ gobe
igin̄ wor po yeŋ nurde hime.
Gobe dulŋ megen gar heŋ
heŋ gote folek.

²⁴ Goyenpoga deŋ ge teŋ
megen gar heŋ faraŋ durd
durd goyen wor det kurun̄
wor po yeŋ nurde hime.

²⁵ Nebe fudinde gwahade
po yeŋ nurde hime geb,
denya hitek yeŋ nurde hime.
Gogab denya heŋ faraŋ
durmeke Yesu niŋ hekken̄

nurd nurd matatiŋ gobe
saŋiŋ heŋ kuruŋ heŋ hiyen̄.
Irde yeŋ ge hekken̄ nurde
heŋya be aman̄ dufay manan̄
bitiŋ bana forok yeŋ hiyen̄.

²⁶ Niŋgeb ne gayen sopte
deŋ hitte kumeke neneŋbe
Yesu Kristuya heŋ aman̄ heŋ
hanyen̄ gobe sopte kuruŋ
wor po hiyyen̄.

²⁷ Be, deŋbe mata igin̄,
Yesu Kristuyen mere igin̄
beleŋ yitiŋ goyen po teŋ hinayin̄.
Gogab kuŋ denen̄ ma
gar po yar kura heŋ goyenbe
dufaytiŋde metenmiŋ ten̄ teŋ
goyen taren̄ po kerde han̄
gote mere momon̄ nuren̄.
Irde Yesu niŋ yitiŋ mere igin̄
goyen al beleŋ nurde yeŋ ge
dufaymiŋ saŋiŋ ird ird niŋ
meten̄ titek yeŋ gabu irde
meten̄ teŋ hinayin̄ mere mo
moŋtiŋ wor nuren̄.

²⁸ Irdeb asogo dirde han̄
mar goke kafura ma heŋ hinayin̄.
Asogo dirde han̄ mar
gobe deŋ beleŋ yeŋ ge kafura
ma heŋ hike denen̄be deŋ
beleŋ yeŋ fole yirtiŋ goyen
bebak tinayin̄. Fole yirtek
taren̄ dunyen̄ albe Al Kurun̄
niŋgeb, gogo deŋ beleŋ mel
goyen fole yirnayin̄.

²⁹ Al Kurun̄be Yesu Kristu
niŋ dufaytiŋ taren̄ ird ird
mata po ma dunyiŋ. Yeŋ
ge teŋ kanduk yeneŋ yeneŋ
manan̄ dunyiŋ. Det irawa
gabe al mali yawartek mon̄,
Al Kurun̄ beleŋ basiŋa yirtiŋ
mar po ga yawarde hanjen̄.

³⁰ Be, han̄ka kanduk yade
han̄ gobe hakot ne ulner
forok yeke yeneŋ hinhan go

gwahade goyen yade hañ. Irdeb hañka manaq kanduk go bana po hime goyen gote mere momoñne wor nurde hañ gogo.

2

Yesu Kristuyen mata gama irde hinayin

¹ Be, Yesu Kristuya heñ heñ gore kura deñ goyen sanij heñ heñ niñ farañ durde hi? Irdeb yeñ beleñ deñ goyen bubulkuñne wor po yeñ nurd dunen hi gore kura bitin yurum irde hi? Irdeb Holi Spiritya kura heñ awalik heñ hañ? Irde kadtin ge buniñen nurde igin igin yird yird dufay kura heñ hañ?

² Be, gwaha teñ hañ kenem dufaytiñya bitinjya uñkureñ po irde hinayin. Gwaha teñ hinayinbe goke amanen wor po nureñ.

³ Be, meteñ kura tiniñ yeñbe dufaytiñde dindiken ge po nурde al beleñ turun dirnañ yeñ ma meteñ teñ hinayin. Gwaha titñeñbe neñ nurhet nurhet mata go tubul teñbe dindiken bande yird yird mata teñ hinayin.

⁴ Irde deñ duñkureñ duñkureñ goyen dindiken ge po nurd nurd mata ma teñ hinayin. Kadtin ge wor nurde farañ yurde hinayin.

⁵ Matatiñbe Yesu Kristuyen mata yara wor po teñ hinayin.

⁶ Yeñbe Al Kurunja tunjande gega, dufaymindebe, "Nebe Al Kurunja tunjande geb, yeñ hi gwahade po

ne wor deñne turjuñ yañ heweñ," yeñ ma nuryiñ.

⁷ Gwaha titñeñbe deñem turjuñ yañ goyen tubul teñbe meteñ al deñem moj yara hiriñ. Niñgeb yeñbe al heñ kawañ heñbe matamiñ, dufayminjya meremiñya tumjañ al beleñ teñ hanjen goyen teñ hinhin.

⁸ Gega ne nurhem nurhem mata ma teñbe Al Kurunji beleñ gwaha tiyayiñ inyiñ go po nurde gama irde kuñ kuñbe kamde kamde wor kinyiñ. Goyenbe kuruse hende kamde kamde goyen wor Al Kurunyen dufay geb, go po gama iryiñ.

⁹ Goke teñbe Al Kurunji beleñ deñem yañ wor po irdeb det kurunji gayenbe yeñ yufuk bana po yiryiñ.

¹⁰ Niñgeb al ma det nañkiñdeya megen gar niñyabe megeñ biñde niñya gore tumjañ Yesu turun irniñ yeñbe urguñ kañ dokolhoñ yuguluñ teñ turun irde hinayin.

¹¹ Irdeb kawan po Yesu Kristube Doyan Al Kurunji yeñ hinayin. Irdeb matamiñ gokeb Naniñ Al Kurunji deñem turjuñ yañ irnayin.

Mata igin al beleñ gama irtek po teñ hinayin

¹² Niñgeb kadne yago, Al Kurunyen mere keñkela gama irde hinayin. Deñbe hakot neya tumjañ hinhetiñbe Al Kurunyen mere keñkela gama irde hinhan. Niñgeb gayenter neya tumjañ ma hite gega, Al

Kuruñyen merebe gama po irde hinayin. Gobe det kurun wor po geb. Al Kurun beleñ bikkeñ dumulgañ tiyyin geb, deñ tumñañ Al Kurun kafura irde palap irde heñya mata igin teñ teñ niñ kurut yen hinayin. Irkeb kamebe dawaryen.

¹³ Al Kurunbe mata igin yen beleñ amanen nurde hi goyen goke bitin huwarke wilakñen nurde teñ hinayin yen denya hen hugineñ meteñ teñ hi. Den beleñ igin gwaha teñ hitek tareñbe yen beleñ dunen hi.

¹⁴ Irdeb det kura yirde hanj goke kadom mohoñde teñ ñagak ma yen hinayin.

¹⁵ Al Kurun dirñeñ wenbe buluñ kura ma teñ hanjen. Niñgeb deñ wor ultiñde merem moñ heñ dufay buluñ miñmoñ hinayin. Deñbe megen niñ mar dufaymiñ buluñ, irde matamiñ wor buluñ goyen kahal bana hanj gega, ultiñde merem moñ, irde dufay buluñtiñ miñmoñ hinayinbe dinambe beleñ wawuñ melak heñ nañkinde agat urde hanjen go gwahade goyen yirde hinayin.

¹⁶ Gwaha teñ heñbe Al Kurunya hugineñ heñ heñ mere goyen sanin po tanarde hinayin. Gogab ne gayen Yesu Kristu wañ wañ nalore goyen deñ ge meteñ teñ hinhem goyen duldul ma meteñ timiriñ, igineñ yan hiriñ yen nurdeb goke aman heweñ.

¹⁷ Be, deñ beleñ Yesu Kristu

niñ dufaytin tareñ irde hanj gobe dapñä gasa yirde Al Kurun galak irde dolon irde hanjen go gwahade goyen. Niñgeb deñ mata go teñ hanj goyen tareñ wor po heñ heñ ge teñ igin aman hende kamen yen nurde hime. Gobe dapñä gasa yirde Al Kurun galak yirtin go hende wain wogortin go gwahade goyen. Niñgeb deñ ge teñ kamen goke amanen nurde hime. Deñ wor Al Kurunya awalikde hanj goke aman heñ hinayin.

¹⁸ Niñgeb deñ wor goke amanen nurnayin, irde neya tumñañ aman hetek.

Timoti Filipai taunde teñ kerke kuñ kuñ niñ yirin

¹⁹ Be, Timoti gayen arañen muñ kura teñ kermeket deñ hitte kuñ kuñ gobe Doyañ Al Kurunyen dufay kenem arañen teñ kermeket kuwoñ yeñ nurde hime. Gogab mulgañ heñ wañ dende mere momoñ kura momoñ nirkeb aman heweñ.

²⁰ Al kura yen yara ma hi. Yeñ muñ po gab bener dahade nurde hime goyen keñkelä nurde hiyen. Irde binde mat wor po deñ ge nurde faraq durd durd niñ po nurde hiyen.

²¹ Al hoyan kurun gabe yingeñ ge po nurdeb Yesu Kristu niñ ma nurde hanjen.

²² Gega deñbe Timotien mata iginbe gwahade yen nurde hanj gogo. Yeñya neyabe ire naniña beleñ meteñ titheñ teñ Yesu niñ

yitiŋ mere igiŋ goyen goke meteŋ teŋ haryen.

²³ Niŋgeb dufaynerbe Timotibe aran po teŋ kermekə deŋ hitte kuwoŋ yeŋ nurde hime. Goyenpoga mata da-hade ne hitte forok yiyyen goyen bebak teŋ gabe teŋ kermekə kuyen yeŋ nurde hime.

²⁴ Irdeb Doyaŋ Al Kurun beleŋ ne gayen aran po deŋ hitte kuŋ kuŋ beleŋ goyen fudinde wor po kerd nunyen yeŋ nurde hime.

Epaſrodiſtuſ teŋ kerke kuŋ kuŋ niŋ yirinj

²⁵ Goyenbe Timoti gayen gor ma kuŋ hikeyabe dufaynerbe Epaſrodiſtuſ teŋ kermekə mulgaŋ heŋ deŋ hitte kuyen gabe igiŋ yeŋ nurde hime. Yeŋbe kolne yara irde meteŋ kadne wor po. Yeŋbe ne gayen Yesu niŋ ten Satanya fulenja teŋ teŋ al himiriŋ gwahade goyen po, yeŋ wor Yesuyen fulenja al hiriŋ. Irde det niŋ amu heŋ himyen goyen faraŋ nurde damu teŋ nuneŋ nuneŋ niŋ deŋ beleŋ hulyaŋ irke wanbe faraŋ nurde hiyen.

²⁶ Yeŋbe deŋ tumraŋ goyen denmewoŋ yeŋ nurde hi. Irdeb garbam buluŋ wor po heke mere momoŋmij nuraŋ goke kandukŋej wor po nurde hi.

²⁷ Fudinde wor po, yeŋbe garbam kuruŋ heŋ soŋ kamuŋ. Gega Al Kurun beleŋ buniŋen iruŋ. Irde ne niŋ yeŋ, "Moŋgo Epaſrodiſtuſ kamkeb biŋ misiŋ kurun

katyeŋ," yeŋbe buniŋen niruŋ geb, gogo sope irke igiŋ hiyuŋ.

²⁸ Niŋgeb goke teŋbe aranen po teŋ kermekə deŋ hitte kukeb sopte keneŋbe aman henayinj. Irkeb ne wor bene misiŋ kurun ma kateŋ.

²⁹ Niŋgeb Epaſrodiſtuſ gayen Doyaŋ Al Kurunyen aman matare gargar irde igiŋ igiŋ irde hinayinj. Irdeb al hoyan kura Epaſrodiſtuſ gahade gayen wor yeneŋbe gargar yirde hinayinj.

³⁰ Yeŋbe Yesu Kristuyen meteŋ teŋ henya soŋ kamuŋ. Dindiken hantiŋde faraŋ nurtek gob meteŋen geb yeŋ hulyaŋ irke wanbe faraŋ nurde henya gogo soŋ kamuŋ. Niŋgeb palap irde hinayinj yeŋbe gago dinen hime.

3

Ulniniŋde mata teŋ teŋ niŋ ma hekken nurde hitek

¹ Be, kadne yago, merene pasi ireŋ tihim. Nebe mere miŋ uŋkuren haŋkapyā momoŋ dirmirin goyen po sopte kaŋ dunen dunen ge kandukŋej ma nurde hime. Gogab gorebe deŋ goyen faraŋ durde det kura buluŋ dirtek goke pet dirde hiyen. Momoŋ direŋ tihim gobe gahade: Doyaŋ Al Kurunya heŋ aman heŋ hinayinj.

² Irde mel Yuda mar kura gore guba mata niŋ tagalde haŋ goke keŋkela heŋ ga hinayinj. Go mar gobe kulu

duwi yara geb mataminj gore buluŋ dirnayinj.

³ Fudinde wor po, Al Kurun diliŋde guba yeŋ yeŋ mata fudindere kutiŋ marbe neŋ gago, yeŋ moŋ. Nende guba yeŋ yeŋ matabe Holi Spirityen saŋinjde Al Kurun dolon irde hityen, irde Yesu Kristuya heŋ aman̄ heŋ hityen gogo. Neŋbe ulniniŋde guba yeŋ yeŋ mata gore muŋ kura iŋiŋ diryeŋ yeŋ ma nurde hime.

⁴ Fudinde, bikkeŋbe ne beleŋ ulniniŋ sope irde wukkeŋ heŋ heŋ mata goyen goke hekken̄ nurtek gote miŋbe budam wor po hinhan. Niŋgeb al kura beleŋ, “Nebe miŋ gwahade geb, uliŋ sope ird ird mata goke hekken̄ nurde hime,” yiyyen̄ al gobe epte ma fole niryen̄.

⁵ Nebe kawan̄ heŋ naŋa fay 8 hemeket Yuda marte mata gama irde guba yeŋ nunamiŋ. Nebe Israel mar al biŋ tolak wor po, irde Benyaminyen miŋde mat watin̄. Mamneya nanneyabé Hiburu mar wor po, hoyan̄ muŋ kura moŋ. Irdeb Moseyen saba goyen keŋkela gama ird ird niŋ teŋbe Farisi mar al himiriŋ.

⁶ Irdeb hakotbe Yuda marte tikula goke aman̄eŋ wor po nurde hinhem geb, Yesuyen alya bereya sios goyen daha wor hubu hewoŋ yeŋ nurde buluŋ buluŋ yirde hinhem. Nebe Moseyen saba gama irde al huwak heŋ heŋ mata kurun̄ gobe keŋkela po

gama irde hinhem. Kura muŋ soŋ ma heŋ hinhem.

⁷ Goyenpoga igiŋ niryeŋ yeŋ nurde hinhem mata kurun̄ goyen Yesu Kristu niŋ teŋbe miŋ miŋmoŋ wor po yeŋ nurdeb yubul po timiriŋ. Gayenter wor gwahade po nurdeb gwaha teŋ hime.

⁸ Irde Doyaŋ Al Kurunjne Yesu Kristuya kadom nud guneŋ teŋ awalikde heŋ heŋ gobe det kurun̄ wor po geb, det hoyan̄ kurun̄ gobe miŋ miŋmoŋ nirde hiyen. Niŋgeb yeŋ ge teŋbe det hoyan̄ kurun̄ gobe yemeyde pasi himiriŋ. Det hoyan̄ kurun̄ gobe nebaŋ yeŋ yeneŋ himyen.

⁹ Gogab Yesu Kristube nere hiyyen̄, irde yenyə awalikde hireŋ yeŋ nurde himyen. Nigen̄be Moseyen saba keŋkela gama irde al huwak heŋ heŋ gobe tubul timiriŋ. Irdeb Yesu Kristu niŋ dufayne tareŋ irde himere matbe Al Kurun diliŋde huwak heŋ heŋ beleŋ gama irde hime. Al Kurun diliŋde al huwak heŋ heŋ gokeb Yesu niŋ dufayniniŋ tareŋ irde hityen geb, gogo al huwak yeŋ deneŋ hiyen.

¹⁰ Nebe Yesu Kristuya kadom nud guneŋ teŋ awalikde hirewoŋ, irde Al Kurun beleŋ Yesu kamke isaŋ hiriŋ gote saŋin̄ goyen nigeŋ wor nurmewoŋ yeŋ nurde hime. Irdeb yeŋ kanduk yeneŋ hinhin gwahade goyen ne manan̄ yeneŋ himewoŋ, irde yeŋ beleŋ alyen mata buluŋ

goke kamyinj gwahade goyen po, ne wor mata buluŋ ulner haŋ gayen pasi yirmewoŋ yen nurde hime.

¹¹ Gwaha teŋ gabe Yesu kamyinde mat huwaryinj gwahade goyen po, ne wor gwaha timewoŋ yen nurde hime.

Muruŋgem iŋiŋ teŋ teŋ niŋ kurut yen hitek

¹² Be, mata goke yen hime kuruŋ gobe bikkenj yawarmiŋ yen ma yen hime. Irde munj kura buluŋnem moŋ, iŋiŋ po hime yen ma yen hime. Goyenpoga Yesu Kristube ne beleŋ yeŋya awalik wor po heŋ heŋ niŋ kurut yen hime gate muruŋgem gunej yeŋbe bikkenj basiŋa niryiŋ geb, muruŋgem goyen temewoŋ yen kurut wor po yen hime gago.

¹³ Goyenbe, kadne yago, nigenbe muruŋgem goyen tumiŋaŋ yade pasi himiŋ yen ma nurde hime. Gwaha titjeŋbe det harhokne beleŋ haŋ goke ma nurde heŋbe det kame wanayiŋ goyen yawarmewoŋ yen kurut wor po yen hime.

¹⁴ Niŋgeb Yesu Kristuya awalikde heŋ gama ird ird mata gote muruŋgem Al Kuruŋ beleŋ nuneŋ yen basiŋa niryiŋ geb, muruŋgem goyen yawareŋ yen Yesu Kristuya awalikde heŋ gama ird ird niŋ kurut wor po yen hime. Kup yen yen karire kup yen haŋ marte mata yara, teŋne ilhal teŋ dufayne uŋkurenj po irde kurut yen hime.

¹⁵ Goyenbe gwaha teŋ teŋ gobe ne po moŋ. Neŋ Yesu gama ird ird matare parguwak yara hitiŋ marbe tumiŋaŋ mata goyen teŋ hitek. Munanj deŋ haŋ bana goyen al kura dufay gwahade ma kerde haŋ kenem go mar goyen wor Al Kuruŋ beleŋ dufaymiŋ wuk yirkeb bebak tinayıŋ.

¹⁶ Goyenbe neŋbe mere fudinde haŋkapyä titiriŋ geb, go po tanarde gama irde hitek.

¹⁷ Niŋgeb, kadne yago, deŋbe ne mata teŋ himyen gwahade goyen po gama nirde hinayıŋ. Irdeb deŋ gama irde hitek mata kura neŋ beleŋ dikala dirtiriŋ goyen al kura gama irde hike yeneŋbe deŋ wor gwahade po teŋ hinayıŋ.

¹⁸ Ga dineŋ hime gabe al budam mata buluŋ teŋ haŋ goreb Yesu Kristu kuruſe hende kamyinj goyen asogo irde haŋ geb, gago momoŋ dirde hime. Mere gabe hugineŋ momoŋ dirde hinhem goyen gago sopte delne fimiŋ manaŋ dineŋ hime.

¹⁹ Be, Yesu Kristu asogo irde haŋ mar gote al kuruŋmiŋbe biŋge, irde mata kura memyak nurtek goyen iŋiŋ tihit yen parpar teŋ haŋ, irde dufaymiŋbe megen gar niŋ mata buluŋ niŋ po nurde haŋ. Niŋgeb gwahade mar gobe kuŋ kuŋ funaŋbe kak alare po kunayıŋ.

²⁰ Goyenpoga neŋbe Al Kuruŋyen gasunđe niŋ alya bereya. Irde Doyaŋ Al Kuruŋ

Yesu Kristu, Dumulgaŋ teŋ teŋ Alniniŋ beleŋ Al Kuruŋ hiyende mat waŋ waŋ niŋ po doyaŋ heŋ hite.

²¹ Yeŋ beleŋ kateŋbe uliŋ turŋuŋ yaŋ wor po hitiŋ gwahade po, tareŋmiŋde nende ulniniŋ saŋiŋ miŋmoŋ gayen wor yende yara saŋiŋ yiryeŋ. Gwaha yiryeŋ tareŋmiŋ gobe megenya naŋkiŋya irde det kuruŋ gayen yiŋeŋ yufukde yerde doyaŋ yirde hi gote tareŋde yiryeŋ.

4

Neŋbe awalikde heŋ amay heŋbe dufay igiŋ po teŋ hitek

¹ Niŋgeb, kadne yago, deŋ ge amanęŋ wor po nurde duneŋ hime, irde kuŋ denmewoŋ wor po yeŋ nurde hime. Deŋ niŋ nurde heŋbe bener mat amay dufay po forok yeŋ hiyen. Irdeb Al Kuruŋ niŋ meteŋ teŋ himyen gote muruŋgembe deŋ gogo yeŋ nurde himyen. Niŋgeb Doyaŋ Al Kuruŋya heŋ saŋiŋ hanjen gwahade po saŋiŋ wor po heŋ ga hinayiŋ.

² Be, Yuodiaya Sintikeya, derbe merene ga nuryi ko. Derbe Doyaŋ Al Kuruŋya heŋ ire babamya wor po hitiŋ har. Niŋgeb der uliŋ kadom mohoŋde teŋ hoyan hoyan ma hiriryen, awalikde po hiriryen.

³ Irde deŋ Yesu niŋ nurde meteŋne faraŋ nurde hanjen mar manay bere irawa goyen ne beleŋ yinhem gwahade po teŋ hiriryen yeŋ faraŋ yurnayiŋ. Hakotbe

bere irawa gob neya Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ goyen tagal tagal niŋ meteŋ kuruŋ wor po teŋ hinhet. Irem gobe Klemenya meteŋ kadne hoyan yagoya manay dufaymiŋ gabu irde meteŋ teŋ hinhan. Meteŋ kadne yago niŋ yihim gobe Al Kuruŋya hugiŋeŋ heŋ heŋ bana haŋ geb, yende deŋembe Al Kuruŋya hugiŋeŋ hitek marte deŋem katin asanđe haŋ.

⁴ Be, deŋbe Doyaŋ Al Kuruŋya heŋbe amanęŋ wor po nurde hinayiŋ. Irde sopte po dineŋ hime. Amanęŋ wor po nurde hinayiŋ.

⁵ Irdeb bekkeŋde igiŋ mat al mere yirde hinayiŋ. Irkeb al hoyan beleŋ gwahade po dennayiŋ. Be, Doyaŋ Al Kuruŋ watek nalube binde hihi.

⁶ Niŋgeb kanduk kura yeneŋ haŋ goke galgalŋeŋ ma nurde hinayiŋ. Gwaha titŋeŋbe det kuranj nurdeb det goke Al Kuruŋ mere irde gusuŋaŋ irde hinayiŋ. Irdeb gusuŋaŋ irde heŋyabe wol heŋ dunyen go yeŋ nurdeb hugiŋeŋ igiŋ nurd uneŋ hinayiŋ.

⁷ Irdeb Al Kuruŋyen biŋ kamke igiŋ heŋ heŋ mata al beleŋ bebak titek moŋ wor po gore deŋ Yesu Kristuya haŋ mar gote bitiŋya dufaytiŋya doyaŋ yirde pet yirde hikeb al buluŋ beleŋ epte ma buluŋ diryeŋ.

⁸ Be, kadne yago, merene gayen pasi ird ird niŋbe gaha dineŋ: deŋbe Al Kuruŋ beleŋ turuŋ dirtek mata igiŋ teŋ

ten niŋ dufay heŋ hinayiŋ. Niŋgeb mere fudinde teŋ tenya al beleŋ gama yirtek mata igiŋ teŋ tenya niŋ po dufay heŋ hinayiŋ. Mata huwakya mata wukkekyabe al beleŋ yeneŋ turuŋ dirtek mataya goke po dufay heŋ hinayiŋ. Irdeb kadtiŋ ge amaneŋ nurd yuneŋ yuneŋ mata goke wor dufay heŋ hinayiŋ.

⁹ Irdeb saba dirmekə nuramiŋ irde kurabe mata dikala dirmekə yeneŋ bebak tiyamiŋ kuruŋ gobe dufaytiŋde po ma hiyen. Sabaya mataya ne hitte mat yawaramiŋ goyen gama yirde tuŋaŋ yurde hinayiŋ. Irkeb Al Kuruŋ biŋ kamke igiŋ heŋ heŋ mata gote miŋ al gore deňya hiyen.

Filipai mar beleŋ Pol faraŋ uramiŋ goke amaneŋ nurde yunyiŋ

¹⁰ Be, deŋ beleŋ faraŋ nuramiŋ, irdeb waŋ waŋ gayenter wor sopte faraŋ nuraŋ. Niŋgeb Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ goke amaneŋ nurde hi gwahade po ne manaq amaneŋ nurde hime. Fudinde deňbe faraŋ nurd nurd niŋ dufay heŋ hinhan gega, meteneŋ dirde hinhin. Goyenbe faraŋ nurtek beleŋ keneŋbe gogo faraŋ nuraŋ.

¹¹ Mere ga dineŋ hime gabe det kura niŋ amu wor po heŋ ga ma dineŋ hime. Nebe mata kurayen kurayen, igiŋya bulunya ne hitte forok yeŋ hike go bana heŋ bene kamke igiŋ heŋ heŋ goyen

kenenj keneŋbe kerd nuntiŋ hime.

¹² Nebe det niŋ amu heŋ heŋ bana hinhem geb, gwahade heŋ heŋ matabe nurde hime. Irde kurabe det budamne yaŋ heŋ hinhem geb, gwahade heŋ heŋ gobe dahade goyen wor nurde hime. Nebe mata irawa goyen bana henya bene kamke igiŋ heŋ heŋ belŋen al beleŋ keneŋ bebak ma teŋ haŋyen goyen bebak teŋ hinhem. Niŋgeb mata dahade ne hitte forok yenayiŋ gore epte ma iŋgogaha nirnayiŋ. Biŋge ep nene bene makin hiyyen ma biŋge kamen, irde detne budam minyaŋ heŋ ma siksukŋen heŋ gobe tumŋaŋ igiŋ ala yeŋ nurde hime.

¹³ Nebe al gwahade geb, Yesu Kristu beleŋ tareŋ nirkeb ne hitte mata forok yeŋ hinayiŋ kuruŋ goyen igiŋ fole yirde heŋ.

¹⁴ Ne beleŋ gwaha dineŋ hime gega, ne kanduk yeneŋ himeke neneŋbe faraŋ nuraŋ gobe igiŋ wor po yeŋ nurde hime.

¹⁵ Haŋkapyä ne beleŋ gor kuŋ Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ tagaldeb Masedonia naŋa tubul teŋ hoyanđde kumiriŋ goya goyenbe Yesuyen alya bereya hoyanđde niŋ beleŋ kura faraŋ ma nuramiŋ. Deŋ Filipai niŋ Yesuyen alya bereya gore po ga faraŋ nuraŋ gobe dindiken nurde haŋ gogo.

¹⁶ Irdeb Tesalonaika taunde hinhemya wor det niŋ nurde hi yeŋ nurdeb

faraŋ urniŋ yeŋbe ne niŋ det yad yerke wayamiŋ. Goyenbe gogo po moŋ, sopte faraŋ nurde tebaŋ teŋ hinhan.

¹⁷ Ga dineŋ hime gabe det nuneŋ hinhan gwahade goyen sopte nunnayiŋ yeŋ ma dineŋ hime. Gwaha titŋeŋbe deŋ beleŋ mata gwaha teŋ hinhan gote muruŋgem Al Kuruŋ beleŋ dunwoŋ yeŋ nurdeb gago dinen hime.

¹⁸ Goyenbe ne beleŋ deŋ ge teŋ meteŋ teŋ hinhem goke sopte wol heŋ faraŋ nurtek yeŋ nurde haŋ kenem ep faraŋ nuraŋ yeŋ nurde hime. Nebe detne epte hinhan. Gega deŋ beleŋ Epafroditus hulyaŋ irke yawaŋ nunuŋ gore irkeb budam wor po haŋ. Niŋgeb det gobe det hamiŋeŋ kusamuŋ kura Al Kuruŋ galak irke igin yeneŋ aman heŋ hiyen go gwahade goyen yara nurde hime.

¹⁹ Niŋgeb nere Al Kuruŋ tareŋmiŋ turŋuŋ yaŋ detmiŋ epte wor po hi al gore deŋ beleŋ det niŋ nurde haŋ kuruŋ goyen Yesu Kristu niŋ teŋbe dunke ep wor po henayiŋ.

²⁰ Niŋgeb Nanniniŋ, Al Kuruŋ hugiŋeŋ hugiŋeŋ turuŋ irde hitek! Fudinde wor po.

²¹ Be, Al Kuruŋyen alya bereya Yesu Kristuya haŋ mar goyen goke dufay heŋ himyen geb, goke momoŋ yirtiŋ ala tinayiŋ. Irde kadne yago neya gar hite gare wor deŋ ge dufay heŋ haŋ goyen

momoŋ yirayiŋ ninaŋ geb, gago dineŋ hime.

²² Irdeb Al Kuruŋyen alya bereya gar haŋ gare wor tumŋaŋ deŋ ge yeŋ haŋ. Roma gabmanyen doyaŋ al kuruŋ Sisaryen meteŋ mar kura Yesu gama irde haŋ gore wor deŋ ge dufay heŋ haŋ geb, gago bebak dirde hime.

²³ Be, Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristu beleŋ hugiŋeŋ buninęŋ dirde igin igin dirde hiyen. Fudinde wor po.

Kolosi Kolosi niŋ Yesuyen alya bereya hitte Pol beleŋ asan kayyin

1-2 Ne Polbe kadninin Timotiya dufay uŋkureŋ po kerdeb deŋ Kolosi taunde niŋ Yesu Kristuyen alya bereya sios niŋ asan gago kaŋ hime. Nebe Al Kurunyen dufayde Yesu Kristuyen mere basan al aposel himiriŋ. Deŋbe Yesu Kristuya heŋ Al Kurun diliŋde wukkeŋ hitiŋ, irde bitiŋde mat fudinde wor po meremiŋ gama irde hanjen.

Ningeb Adoniniŋ Al Kurun beleŋ buniŋde dirde igiŋ igiŋ dirde bitiŋ yisikamke igiŋ po hiwoŋ yen nurde hime.

3-4 Be, deyyabe deŋ beleŋ Yesu Kristu niŋ dufaytiŋ sanjŋ irde Al Kurunyen alya bereya goke amanen nurde yuneŋ hanjen gote mere momontiŋ goyen nurde haryen. Ningeb deŋ ge teŋ Doyaŋ Al Kurunniŋ Yesu Kristu Naniŋ Al Kurun mere irde heŋyabe hugiŋeŋ igiŋ nurde uneŋ haryen.

5 Deŋ beleŋ Yesu niŋ dufaytiŋ tareŋ irde kadtin ge amanen nurde yuneŋ hanjen mata gobe Al Kurun beleŋ kame igiŋ igiŋ diryen go yen dufay heŋbe gogo gwaha teŋ hanjen. Dufay gobe hanjkapyä Yesu niŋ yitiŋ

mere igiŋ fudinde goyen nuramiŋde mat forok yiriŋ. Dufay gokeb deŋ goyen Al Kurun beleŋ kame igiŋ igiŋ yireŋ yen nurde ga hi.

6 Mere igiŋ goyen hanjkapyä wor po deŋ hitte kukeb Al Kurun beleŋ buniŋde dirde igiŋ igiŋ dird dird mere goyen nurdeb fudinde yamiŋ. Irdeb du-faytiŋa matatiŋyabe hoyan wor po hamir. Gwahade goyen po, megen kurun gayen mere igiŋ gore igineŋ heŋ kurun heŋ kuŋ hi.

7 Denbe mere igiŋ goyen meten kadninin wor po Epafras beleŋ kuŋ momon dirke nuramiŋ. Yeŋbe biŋde mat fudinde wor po Yesu Kristu niŋ meten teŋ hiyen. Ningeb neŋ beleŋ kuŋ saba dirtiŋbe yen beleŋ neŋ faraŋ dure yen gogo kuŋ saba diryiŋ.

8 Irdeb mulgaŋ heŋ wanbe deŋ beleŋ Holi Spirityen tareŋde kadtin ge amanen nurde yuneŋ hanjen goyen momon diryiŋ.

Kolosi niŋ mar niŋ Al Ku-run gusuŋaŋ irde hin hin

9 Ningeb mere momontiŋ nuraruŋ goyenter mat deŋ ge teŋ Al Kurun gusuŋaŋ ird ird niŋ bada ma heŋ haryen. Gusuŋaŋ irde heŋyabe Holi Spirit beleŋ yende dufay wukkeŋ kurun goya meremiŋ bebak teŋ teŋ sanjŋaŋ goyen dunwoŋ, irkeb Al Kurunyen dufay keneŋ kenkelə wor po bebak

tiwoŋ yeŋ gusuŋaŋ irde haryen.

¹⁰ Gogab matatiŋ gobe Doyaŋ Al Kurunyen alya bereya beleŋ mata teŋ hanjen gwahade po teŋ hinayin, irde yeŋ beleŋ amanəŋ nurde hitek mat po mata teŋ hinayin, irdeb meteŋ igin po teŋ gote igineŋ kuruŋ forok yirde hinayin. Irde Al Kurunbe al gwahade yeŋ keŋkela nurde yeŋya kadom nurd gunəŋ teŋ teŋ gobe kuruŋ heŋ tareŋ heŋ hiyen.

¹¹ Irdeb kanduk kurayen kurayen kuruŋ yeneŋ hinayin gega, tareŋmiŋ kuruŋ turŋuŋ yaŋ goreb saŋiŋ dirkeb kanduk goke mukku ma teŋ goya goya saŋiŋ po heŋ hinayin. Irde Al Kuruŋ beleŋ kanduk goyen pasi irwoŋ yeŋ doyaŋ heŋ heŋ ge piŋen ma heŋ hinayin. Irdeb mata deŋ hitte forok yeŋ hinayin kuruŋ goke amanəŋ wor po nurde henya

¹² Nanniniŋ igin nurd uneŋ hinayin yeŋ gusuŋaŋ irde haryen. Adoniniŋbe mata igin hulsire niŋ mar yeŋ beleŋ doyaŋ yirde igin igin yirde hi gwahade goyen po, deŋ manan igin igin dirtek mar diryin.

¹³ Irdeb mata bulunyen kidoma bana mat dumulgaŋ teŋ Urmij bubulkunje wor po yeŋ nurde untiŋ al gore doyaŋ yirde hi gasuŋ bana goŋ dawaryin.

¹⁴ Urmij gore mata bulunniŋ halde dunyin geb,

neŋbe kidoma bana ma heŋ iŋiŋ po hite gago.

Yesu Kristuyen mataya meteŋya

¹⁵ Be, Yesu Kristube al beleŋ keneŋbe Al Kuruŋ banare hi gobe al gwahade yeŋ bebak titek. Yeŋbe det kuruŋ gate miŋ al.

¹⁶ Yeŋ beleŋ gab Al Kuruŋ beleŋ inke det kuruŋ gayen yiryin. Det naŋkiŋde niŋya megen niŋya, det kawan niŋya banare niŋya yiryin. Banare niŋbe Al Kurunyen miyoŋ tareŋmiŋ karkuwaŋ kurayen kurayen hende niŋya bande niŋya, al deŋem yaŋya deŋem monya goyen yiryin. Forok yamiŋ kuruŋ gobe yeŋ beleŋ yiŋgen ge teŋ yiryin.

¹⁷ Yeŋbe det kuruŋ gayen forok ma yekeya hinhin. Irdeb det kuruŋ gayen yirdeb gwahade po hinayin yeŋ yiryin gwahade po gasuŋenyaŋ haŋ.

¹⁸ Yeŋbe alya bereyamin sios gote doyaŋ al wor po geb, siosbe Yesuyen uliŋ pigin yara, irdeb yiŋgenbe sios gote tonaj. Yeŋbe al kamtiŋde mat huward huward mata goyen miŋ uryin al geb, yeŋbe mata gote miŋ al. Gogab det kuruŋ gate doyaŋ al kuruŋ heweŋ yeŋbe gogo gwaha tiyyin.

¹⁹ Al Kurunbe matamiŋ, dufayminyaabe tareŋmiŋya goyen tumjaŋ Urmij uneŋ uneŋ niŋ amanəŋ nurdeb unyiŋ.

²⁰ Irde Al Kuruŋbe megen niŋ detya naŋkiŋde niŋ detya kuruŋ gayen yeŋya awalikde heŋ heŋ goke amanęŋ nuryinj. Niŋgeb gwaha ire yeŋbe Urmıŋ teŋ kerke kateŋ kuruse hende darim wok irde kamyinj.

²¹ Hakot deŋbe mata buluŋ teŋ hinhan geb, dufaytiŋbe gisaw wor po heŋ Al Kuruŋ hitte ma hinhin, irde asogo irde hinhan.

²² Gega Al Kuruŋbe deŋya awalikde hitek yeŋbe Urmıŋ teŋ kerke kateŋ al wor po heŋ kuruse hende kamyinj. Gogab hanča gabe deŋ kuruŋ gayen diliŋde wukkenj heŋ ultiŋde merem moŋ heŋbe gwaha mat kura merem yan dirtek moŋ hinayinj yen gogo gwaha tiyyinj.

²³ Niŋgeb gwahade hitek yeŋbe dufaytiŋ Yesu niŋ sanjıŋ irdeb gwahade po hinayinj. Dufaytiŋ yen ge tareŋ iramiŋ goyen tareŋ po tanarde hinayinj. Irde Yesu niŋ yitiŋ mere iginj go nurde kame Al Kuruŋ beleŋ iginj iginj diryenj go yen nurd nurd gobe go ma tubul tinayinj. Mere iginj gobe megen niŋ alya bereya kuruŋ gayen momoŋ yirde tukutinj haŋ. Ne Pol wor mere iginj tagalde tukunj tukunj metenj al wor po himiriŋ. Niŋgeb mere iginj goyen deŋ wor nuramiŋ.

Kolosi sios Pol beleŋ faran uryinj

²⁴ Be, nebe deŋ ge teŋ ulne misiŋ kateŋ hime goke amanęŋ nurde hime. Yesu

Kristuyen alya bereya siosbe Yesu Kristu uliŋ piginj yara geb, sios beleŋ kanduk yeneŋ hi gobe Yesu Kristu yingej kanduk yeneŋ hi yara. Niŋgeb kanduk kuruŋ sios hitte forok yen haŋ goyen ne hitte manęŋ tumňaŋ forok yen hinayinj goke amanęŋ nurde hime.

²⁵ Nebe Al Kuruŋ beleŋ deŋ ge teŋ meremiŋ tumňaŋ tagalde tukunj hayinj ninyinj. Niŋgeb goyen meteŋ teŋ teŋ al himiriŋ geb, gago meteŋ teŋ hime.

²⁶ Bikkenjbe Al Kuruŋyen mere gote miŋbe ulyaŋde wor po banare hinhin. Niŋgeb megen niŋ al tumňaŋ bebak ma teŋ hinhan. Gega gayenterbe alya bereyamiŋ hitte kawan yikala yirkeb bebak teŋ haŋ.

²⁷ Mel gobe Al Kuruŋ beleŋ meremiŋ iginj wor po turňuŋ yan gote miŋ banare hitiŋ goyen yikala yirmekе bebak tinayinj yen nurdeb al miŋ hoyan Yuda mar moŋ bana niŋ mar goyen basiŋa yiryinj. Meremiŋ banare hi gote miŋbe gahade: Yesu Kristube deŋya haŋ geb, deŋ wor Al Kuruŋyen sanjıŋ turňuŋ yan bana hinayinj.

²⁸ Goke teŋbe Yesu Kristu niŋ al buda kuruŋ gayen momoŋ yirde tukunj hityen. Irde daha wor al buda kuruŋ gayen Yesu Kristuya heŋbe muŋ kura buluŋ miŋmoŋ hinayinj yen Al Kuruŋyen duſay wukkenđe al bebak yirde saba yirde hityen.

²⁹ Nebe meteŋ gayen gake ulne misiŋ tap urde kurut wor po yeŋ himyen. Gwaha teŋ heŋyabe ne hitte meteŋ tareŋ po teŋ hi al gote tareŋde meteŋ teŋ himyen.

2

¹ Be, deŋ Kolosi niŋ marya Laodisia niŋ marya irde keŋkela ma nurd nuneŋ haŋ marya goyen tumŋaŋ faraŋ durd durd niŋ kurut wor po yeŋ hime gayen deŋ tumŋaŋ nurwoŋ yeŋ nurde hime.

² Deŋ ge teŋ kurut yeŋ hime gabe kurut yeŋ hime gore faraŋ durke bitinđe mat sanjŋ heŋbe kadtiŋ ge amaneŋ nurde awalikde hinayin yenbe gago kurut yeŋ hime. Gogab Al Kuruŋyen dufay nurde bebak teŋ teŋ tareŋbe kuruŋ hiyyen. Irde gab Al Kuruŋyen mere gote miŋ bikken banare hinhin goyen miŋ nurnayin. Al Kuruŋyen mere gote miŋ banare hinhin gobe Yesu Kristu.

³ Yeŋ banabe Al Kuruŋyen dufay wukkeŋya meremiŋ bebak teŋ teŋ dufayya goyen bana yirtiŋ haŋ. Dufay wukkeŋya meremiŋ bebak teŋ teŋ dufayya gobe samuŋ tareŋ wor po.

⁴ Mongo al kura beleŋ wanj usi dirde Yesu Kristu niŋ dufaytiŋ sanjŋ irtinđe mat hoyŋ dukunak geb, mere gago dirde hime. Gogab go mar gote mere hapek yan goyen fudinde yeŋ ma nurnayin.

⁵ Nebe deŋya tumŋaŋ gor ma hite goyenbe, dufaynerbe deŋya tumŋaŋ gor hite. Irdeb henj hentijbe keŋkela wor po haŋ goke amanj heŋ hime. Irde Yesu Kristu niŋ dufaytiŋ tareŋ irde haŋ goyen manaŋ korgoŋ moŋ, tareŋ irtiŋ haŋ goke manaŋ amanj wor po heŋ hime.

Yesuya po heŋ mata teŋ hitek

⁶ Niŋgeb Yesu Kristube Doyaŋ Al Kuruŋninjiŋ yeŋ nurd unamiŋ geb, hugineŋ yeŋya heŋbe mata igin po teŋ hinayin.

⁷ Irdeb he filginiŋ kura megen biŋde kurkuŋ sanjŋ hanjen go gwahade, irde ya kura tola tareŋ hende irtiŋ go gwahade goyen po, Yesuya heŋ tareŋ heŋ hinayin. Irdeb saba dirteke yeŋ ge dufaytiŋ sanjŋ iramiŋ gobe tareŋ po tanarde hinayin. Irdeb hugineŋ Al Kuruŋ igin wor po nurd uneŋ hinayin.

⁸ Be, al kura beleŋbe megen niŋ saba momoŋ dirde hikeb fudinde yeŋ nurde gama ma yirde hinayin. Go mar gote sababe miŋ miŋmoŋ wor po. Yeŋbe asem yagot tikulaya megen niŋ sabaya go po gama yirde haŋ. Yesu Kristuyen merebe gama ma irde haŋ. Niŋgeb saba gobe Yesu Kristuyen moŋ.

⁹ Yesu Kristube Al Kuruŋ gega, al wor po heŋ megen gar hinhin. Niŋgeb yeŋ po gab Al Kuruŋyen dufayya

matayabe tareñmiňya goyen makinj wor po hitiň hi.

¹⁰ Deň wor Yesu Kristuya heň dufaymiňya mataminyabe saňiňmiňya goyen kurunj wor po dunke makinj hitiň haň geb, saba hoyanj kura gama irtek ma haň. Yeňbe megen niň doyan mar banare ninja kawan ninja kurunj gote doyan al wor po.

¹¹ Be, Yuda mar guba yeň hanjen gwahade yara, deň manaň Yesu Kristuya hikeb yeň beleň mata hoyanj mat guba yeň duntiň yara diryinj. Yeň beleň guba yeň duntiňjebe bitiňde mata bulun teň teň dufay goyen yad siňa yiryinj. Gobe al beleň haninjde guba yeň hanjen gwahade moň.

¹² Yesu beleň guba yeň yeň mata duntiňjebe fe baptais teň teň mata dunyinj. Deň baptais tamň gote miňbe Yesu kamke mete tiyamiň gwahade po, deň wor fe bana kurkaminj gobe kamtiňjeň tiyamiň. Goyenpoga Al Kurunj beleň Yesu kamtiňde mat isanj hiriň tareňmiň goke dufaytiň tareň irkeb Al Kurunj beleň deň wor disanj hitiň yara dirde al gergeren diryinj.

¹³ Be, deňbe Yuda mar moň al miň hoyanj. Niňgeb hakotbe Moseyen saba ma nurdeb mata bulun kurayen kurayen teň henbe Al Kurunj diliňde kamtinj yara hinhan. Goyenbe Yesu Kristu isanj hiriň gwahade goyen

po, deň wor disanj hitiň yara dirde al gergeren diryinj. Al Kurunjbe gwaha mat neň kurunj gate mata bulun halde dunyinj.

¹⁴ Neňbe mata bulun teň hitekeb Moseyen saba gore merem yaň dirtek hinhet. Goyenpoga Al Kurunjbe Yesu Kristu beleň kuruse hende kamyiň gwahade po, merem yaň dirtiň goyen wor kuruse hende kerde mayde pasi iryinj.

¹⁵ Gwaha matbe Al Kurunj beleň megen niň doyan mar banare ninja kawan ninja kurayen kurayen gote sanjiň goyen yad siňa yiryinj. Tareňmiň yad siňa yiryinj goyen al beleň keneň bebak tinaň yeňbe gogo Yesu kuruse hende kamyiň.

Megen niň marte mata ma gama irnayı

¹⁶ Ningeb al kura waň dula teň teň mataya Al Kurunj niň dufay heň heň ge gabu ird ird nalu karkuwanýa gagasi gergeren forok yeke goke gabu irde dula teň teň matayabe Sabat naluya goyen goke gwaha gwaha teň hinayinj dineň tikeb keneň unaň teň hinayinj.

¹⁷ Mata bikkek kurunj gabe kame mata gergeren forok yetek gote tuňaňeň po hinhan. Irde Yesu Kristu wayyiňde matbe mata gergeren fudinde goyen forok yamiň yeneň hite gago.

¹⁸ Be, al kurabe ne harhem harhem dufay miňyaň gega, dufay goyen bana kerdeb

al deñem miñmonde mata yara teñ hanjen. Irde al kurabe Al Kurunyen miyoñ dolon yird yird niñ aman heñ hanjen. Go mar gobe hugiñeñ mitereya yuwarwarteya det yeneñ heñbe goke ug po tagalde hanjen. Irde megen niñ dufay po gama irde hanj geb, yinjeñ ge turuñ turuñ teñ hanjen. Niñgeb deñbe kame matatin gote murunçem iñig yawartek gega goyen gore usi dirke soñ henak geb, tareñ heñ hinayıñ.

¹⁹ Go mar gobe Yesu Kristuya gabu hetek moñ, hoyan hoyan wor po. Gega neñbe Yesu Kristu uliñ pigiñ yara, munan yinjeñbe tonan yara geb, neñbe yen hitte mat basañ heñbe kurabe haniñ, kurabe kahanj gwahade ala heñbe kadom faran gurd teñ hite. Irde Al Kurun belen gwaha mat mat tareñ henayıñ yen nurde hi gwahade mat po sanij heñ hite.

²⁰ Be, deñbe Yesu Kristuya tumñañ kamamiñ geb, megen niñ saba gote yufukde ma hanj. Gega dahade geb saba bikkek goyen gama po irde hanj? Saba bikkekdebe,

²¹ "Det gobe tanarde ma, irde det go goya nene ma, munan det gobe sisaj urde ma," yitiñ goyen daniñ geb gama irde hanj?

²² Saba bikkek gobe megen niñ al belen po forok yirtiñ, irde megen niñ det mugol netek goke yen yitiñ.

²³ Saba bikkek gama irde hanj mar gobe Al Kurun dolon ird ird mata goyen tareñ irtek yenbe yinjeñde dufaymin po gama irde tareñ irde hanjen. Irde ne harhem harhem dufay miñyan gega, dufay goyen bana kerdeb al deñem miñmonde mata yara teñ hanjen. Irde mata buluñ ulniniñde hanj gayen hubu hewoñ yen nurdeb uliñ yusulak teñ, biñge kutja irde, uliñde mata kurayen kurayen teñ hanjen. Mata gwahade teñ hanj mar go yeneñmiñbe dufay wukken gama irde hanj yara. Goyenpoga go mar gobe mata buluñ teñ teñ niñ biñ harkeb dufay buluñ go epte ma hika titek hanj.

3

*Al Kurun diliñde wukken
heñ heñ mata*

¹ Goyenpoga deñbe Yesu Kristuya kamtiñde mat huwaramin geb, bitiñde mat wor po det Al Kurunyen gasunđe hanj goke po nurde hinayıñ. Al Kurunyen gasunđe gorbe Yesu Kristu belen Doyañ Al Kurun heñbe Al Kurunyen haniñ yase belen keperde hi.

² Niñgeb det Al Kurunyen gasunđe niñ goke po dufay heñ hinayıñ. Det megen niñ ge ma dufay heñ hinayıñ.

³ Deñbe Yesu Kristu niñ dufaytiñ sanij iramiañ goya goyenbe yenja kuruse hende kamamiñ yara hamiñ. Irdeb kamtiñde mat Al Kurun

beleñ disaŋ heke huwarde al gergeñ haminj. Niŋgeb Yesu Kristu Al Kurunj hitte hi gwahade goyen po, deñ al gergeñ hitinj mar wor Al Kurunj hitte haŋ.

⁴ Niŋgeb Al Kurunya hugiñej heŋ heŋ mata gote miŋ al Yesu Kristu tareñmiŋ turñuŋ yan goya megen gar forok yiyyenja goyenbe deñ wor tareñtiŋ turñuŋ yan manaŋ forok yenayinj.

⁵ Niŋgeb megen niŋ mata buluŋ ultiŋde haŋ kurunj gobe yisikamnaŋ ko. Mata buluŋ gobe gahade: leplep mata, mata buluŋ mormok dapŋa kukuwa beleñ titiŋ yara teŋ teŋ mata, uliŋde amanj hetek mata teŋ teŋ dufay, mata buluŋ teŋ teŋ dufayyabe det uguŋ po yad yad niŋ dufay heŋ heŋ mataya. Det uguŋ po yad yad niŋ dufay heŋ heŋ mata gobe uŋgura dolon yird yird mataya tuŋande.

⁶ Al Kurunyen beararbe mata gwahade teŋ haŋ mar goke katyen.

⁷ Deñ wor hakotbe mata buluŋ gwahade goyen teŋ kunj hinhan.

⁸ Gega gayenterbe mata buluŋ gahade gayen yubul po tinayinj. Mata gobe gahade: bearar mata, kuŋjurun mata, al buluŋ yird yird dufay, mere buluŋ mat teŋ teŋ matayabe nanyaŋ teŋ teŋ mataya. Niŋgeb deñbe mata goyen tumiŋan po yubul tinayinj.

⁹⁻¹⁰ Deñbe mata bikkek

bitiŋ bana hanjen goyen yad siŋa yirdeb al gergeñ haŋ geb, kadom usi gird ma teŋ hinayinj. Al gergeñ hitinj gobe Al Kurunj beleñ yingej yara dirde gergeñ diryinj geb, gogo hugiñej gergeñ dirde hikeb Al Kurunye al gwahade yeŋ keŋkela nurdeb yeŋya kadom nurd gunen teŋ awalikde wor po hinayinj.

¹¹ Al Kurunya awalikde hiniŋ yeŋ nurde haŋ marbe iŋiŋ gwaha teŋ hinayinj. Yesu Kristube Kurunjinij wor po. Yeŋbe neŋ kurunj gaya awalikde hite. Niŋgeb Grik mar ma Yuda mar, guba yitiŋ mar ma guba ma yitiŋ mar, saba karkuwanj yawartinj mar ma gwahade ma yawartinj maryabe meteŋ mar ma doyaŋ marya kurunj goyen banabe bipti miŋmoŋ. Igiŋ ala po Al Kurunya awalikde hinayinj.

¹² Niŋgeb deñbe Al Kurunj beleñ bubulkuŋne wor po yeŋ nurde duneŋ basiŋa dirde wukkeŋ wor po dirtiŋ haŋ geb, mata gahade teŋ hinayinj: kadtinj ge buniŋen nurd yuneŋ hinayinj, irde iŋiŋ iŋiŋ yirde hinayinj, dindikenj ge turun turun ma teŋ hinayinj, bekkenđe iŋiŋ mat al mere yirde hinayinj, irde kadtinj kura mataminj iŋiŋ hewoŋ yeŋ doyaŋ heŋ heŋ ge piŋenj ma heŋ hinayinj. Mata gahade gab ultiŋ umŋa yade hor yirde kuŋ hanjen yara hugiñej gwaha po teŋ hinayinj.

¹³ Al kadtiŋ kura beleŋ buluŋ dirke goya goke buluŋen ma nurnayin. Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋtiŋ halde dunyin gwahade goyen po, ditinđe mata buluŋ goyen wor halde yunen hinayin.

¹⁴ Irdeb mata igin igin buda kuruŋ go hendebe kadtiŋ ge amaneŋ nurd yunen yunen matatiŋ yan hinayin. Gwaha teŋ hinayinbe deŋ tumjaŋ goyen al miŋ uŋkureŋ wor po heŋ awalikde po hinayin.

¹⁵ Be, Yesu Kristube al biŋ yisikamde kamde al. Niŋgeb tubul tike yeŋ beleŋ bitiŋ yisikamkeb awalikde hinayin. Deŋbe al miŋ hoyan hoyan gega, awalikde heŋ Yesu yufukde al miŋ uŋkureŋ heŋ heŋ goke teŋ basiŋa diryin. Irdeb goke teŋ Al Kuruŋ igin nurde uneŋ hinayin.

¹⁶ Irde Yesu Kristuyen merebe bitiŋ bana gasuŋ unke keŋkela wor po kipiryeŋ. Irdeb keŋkela dufay heŋ Al Kuruŋyen mere kadom saba gird tenbe, "Gwaha mat hitek gab igin," yeŋ kadom momon gird teŋ hinayin. Irdeb bitiŋde mat Al Kuruŋ igin nurd uneŋya Al Kuruŋyen asaŋde niŋ tikiŋya Al Kuruŋ turuŋ ird ird tikiŋyabe Holi Spirit beleŋ bitiŋde tikiŋ yupul titiŋ goyen tikiŋ heŋ hinayin.

¹⁷ Irdeb mere teŋ hinayin

ma mata kura teŋ hinayin kuruŋ gobe Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu nurd untıŋ mar beleŋ titek mat po teŋ hinayin. Irdeb Yesu Kristu hitte mat saŋiŋ tenbe Al Kuruŋ igin nurd uneŋ hinayin.

¹⁸ Be, deŋ bere almetiŋ yanbe almetiŋ yagot yufukde po hinayin.* Go teŋ hinayin gobe Doyaŋ Al Kuruŋ gama irde haŋ mar beleŋ mata titek goyen po teŋ hinayin.

¹⁹ Deŋ al berem yanbe bertıŋ yago niŋ amaneŋ nurd yunenbe mata yeŋ biŋ misiŋ nurtek mat ma yirde hinayin.

²⁰ Deŋ diriŋbe mamtiŋya nantıŋyat mere nurdeb gama irde hinayin. Doyaŋ Al Kuruŋbe mata gwahade gokeb amaŋ heŋ hiyen.

²¹ Deŋ diriŋ naniŋ yagobe diriŋtiŋ yago biŋ ar yenaŋ mat ma mata yirde hinayin. Moŋgo gwaha yirkeb kame kafura dufay kuruŋ heŋbe keperd keperdmiŋ igin ma henayin geb.

²² Deŋ al kurat yufukde heŋ meteŋ teŋ haŋ marbe megen niŋ doyaŋ martiŋde mere nurde hinayin. Meteŋ teŋ hinayin goyen doyaŋ martiŋ yago beleŋ deneŋ hikeya po gwaha titekeb turuŋ dirnaŋ yeŋ nurdeya ma meteŋ teŋ hinayin. Gwaha titneŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ palap irde yeŋ ge meteŋ teŋ hite yeŋ nurdeya

* **3:18:** Mere gabe albe hende berebe bande yeŋ ma yitiŋ. Albe Al Kuruŋyen mere saba yirke berembe nurde gama iryen yeŋ goke yitiŋ.

bitinđe mat wor po doyan
martinj ge meten teñ hinayinj.

²³ Meten teñ hinayinj kurunj gobe bitinđe mat wor po Doyañ Al Kurunj niñ meten teñ hite yenj nurdeya meten teñ hinayinj. Al niñ meten teñ hite yenj ma nurde hinayinj.

²⁴ Mata gwahade teñ hinayinjbe Doyañ Al Kurunj beleñ mata iginj teñ hinayinj gote murunjem duneñ yirinj goyen dunyeñ. Niñgeb meten teñ hinayinj kurunj gobe Doyañ Al Kurunđinj Yesu Kristu niñ meten teñ uneñ hite yenj nurde gab meten teñ hinayinj.

²⁵ Munañ al kura mata iginj ma teñ hiyenjbe gote wolmiñejbe murunjem bulunj tiyyen. Al Kurunđbe al kura po iginj inenj, kurabe bulunj inenj ma yirde hiyen geb, bulunj titekeb bulunj diryenj.

4

¹ Be, deñ doyan mar wor gwahade po meten martinj goyen mata huwak mat po keñkela doyan yirde hinayinj. Deñ wor Doyañ Al Kurunđinjbe Al Kurunyen gasunđe hi gogo yenj nurde hanj geb, gago dinenj hime.

Al Kurunđya mere teñ teñ matatiñjbe tareñ po irnayinj

² Be, nalutinj kurunđbe Al Kurunj mere ird ird niñ nurde hinayinj. Irdeb Al Kurunj mere irde heñyabe dufaytiñ mali hiburnđenj ma hiyenj. Irdeb bitinđe mat

amañenj nurde uneñ turunj irde hinayinj.

³ Be, Al Kurunj mere irde heñyabe neñ beleñ Yesu Kristu niñ yitiñ mere banare hi goyen tagaltek beljeñ kerd dunkeb al budam mere goyen nurnayinj yenj gusuñaj irde hinayinj. Nebe mere go tagalde himeke goke nad koyare neranj gago hime.

⁴ Niñgeb ne niñ Al Kurunj gusuñaj irde hinayinj. Irkeb mere tagalenj yenj nurde hime gobe kama ma heñ keñkela po tagalenj.

⁵ Be, Yesu Kristu niñ ma nurde hanj mar hittebe dufay keñkela heñ ga mata teñ hinayinj. Irdeb Yesu niñ momonj yirtek beleñ kura keneñ goya kama ma heñ momonj yirde hinayinj.

⁶ Irdeb meretinjbe huginej al beleñ nurdeb, “Fudinde, ne farañ nure yenjbe gago mere nirde hi,” yenj nurtek mat mere teñ hinayinj. Irdeb al beleñ gusuñaj kura dirkeb gwaha mat wol hetekbe iginj nurnayinj mat po wol heñ hinayinj.

Mere funaj

⁷ Be, Tikikus beleñ gab ne dahade hime goyen momonj diryenj. Yenjbe kolne wor po yara, irde binđe mat fudinde wor po Doyañ Al Kurunj niñ meten teñ hiyen. Yenjbe meten kadne iginj wor po.

⁸ Yenj beleñ gabe neñ dahade hite goyen momonj dirke go nurdeb amanj heñ tareñ henayinj yenj gago hulyanj irhem.

⁹ Yeŋbe Onesimusya kuriryeŋ. Onesimus wor biŋde mat fudinde wor po Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ meteŋ teŋ hiyen. Yeŋbe kolniniŋ wor po yara. Yeŋbe al hoyanđe niŋ moŋ, dende al po. Irem garebe neŋ hitere gar mata forok yeŋ haŋ kuruŋ gayen tumŋaŋ momoŋ diriryeŋ.

¹⁰ Be, kadne kura neya ko-yare har al Aristakus beleŋ deŋ ge dufay heŋ hi gayen momoŋ yirayiŋ ninkeb gago dineŋ hime. Banabas nomiŋ Mak wor gwahade po deŋ ge dufay heŋ hi. Yeŋ ge momoŋ dirmiriŋ gogo geb, yeŋ kun forok yeke keneŋbe gargar irde keŋkela doyaŋ irde hinayinj.

¹¹ Be, Yesus deŋem kurabe Yastus manaq deŋ ge du-fay heŋ hi. Meteŋ faraŋ nurde haŋ mar bana goŋbe al karwo ga po ga Yuda mar. Mel gobe neya heŋ Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird gote meteŋ teŋ kun hityen. Irde kurare kandukŋeŋ nurde himekeb bene yurum irde hanjen.

¹² Be, dende al kura Yesu Kristuyen meteŋ al Epafras goyen wor deŋ ge dufay heŋ hi goyen momoŋ yirayiŋ ninke gago momoŋ dirde hime. Al gobe dende al. Yeŋbe deŋ goyen Al Kurunyen dufay tumŋaŋ yeneŋ bebak teŋ saŋiŋ po huwardeb Yesuyen mere gama ird ird niŋbe al parguwak yara heŋ yeŋ ge

hekkeŋ wor po nurde hiwoŋ yeŋ hugiŋeŋ tareŋ po Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hiyen.

¹³ Yeŋbe deŋ ge po moŋ, Laodisia taundeya Hierapolis taundeya niŋ Yesuyen alya bereya goke wor tareŋ wor po Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hiyen gobe fudinde yeŋ dineŋ hime.

¹⁴ Kadniniŋ wor po yeŋ ge amaŋeŋ wor po nurde hi-tyen al guram al Lukyabe Demasya manaŋ deŋ ge dufay heŋ har goke momoŋ yirayiŋ ninkeb gago dinen hime.

¹⁵ Laodisia taunde niŋ Yesuyen alya bereya goya bere kura Nimfayabe yamiŋde gabu irde Al Kuruŋ doloŋ irde hanjen marya goyen manaq ne niŋ yeŋ, “Yeŋ beleŋ deŋ ge dufay heŋ hi,” yinnayiŋ.

¹⁶ Be, asaŋ gayen deŋ wa kapyan heŋbe Laodisia taunde niŋ Yesuyen alya bereya sios wor kapyan henayiŋ yeŋ teŋ kerke gor kuyen. Irdeb asaŋ kura yeŋ ge kaminj goyen wor kamebe deŋ beleŋ wor teŋ kapyan henayiŋ.

¹⁷ Irdeb Akipus goyen, “Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ meteŋ guntiŋ gobe keŋkela tanarde meteŋ teŋ hayinj,” innayiŋ.

¹⁸ Ne Pol beleŋ hanner wor po gahade kaŋ hime: “Deŋ ge dufay heŋ hime.”

Be, ne koyare hime gake bitiŋ sir ma yiyyen. Deŋbe Al Kuruŋ beleŋ buninjeŋ dirde

igin igin dirwoŋ yen nurde
hime. Gogo po.

1 Tesalonaika

Tesalonaika niŋ Yesuyen alya bereya hitte Pol beleŋ meheŋde asaŋ kawayin

¹ Be, ne Polya meteŋ kadne waraŋ Sailasya Timotiya beleŋ deŋ Yesu Kristuyen alya bereya sios Tesalonaika taunde haŋ kuruŋ goke teŋ asaŋ gago kaŋ hite. Deŋbe Adoniniŋ Al Kurunyŋ Doyan Al Kurunjniniŋ Yesu Kristuya hanj. Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ buniŋen dirde igin igin dirde hugiŋen bitiŋ yisikamke igin hiwoŋ yen nurde hite.

*Tesalonaika taunde niŋ
mar goke teŋ Al Kuruŋ niŋ
amaŋeŋ nurd unyiŋ*

² Be, neŋbe hugiŋen deŋ ge Al Kuruŋ mere irde hityen. Irde deŋ ge teŋ igin nurde uneŋ turuŋ irde hityen.

³ Deŋbe Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurde heŋya meteŋ teŋ hinhan. Irde bitiŋde mat wor po yeŋya alya bereya niŋ amaŋeŋ nurde hinhan geb, Nanniniŋ Al Kuruŋ mere irde heŋyabe meteŋ dunyin kuruŋ goyen keŋkela po pasi irniŋ yen kurut yen hinhan goyen goke bininiŋ sir ma yen hiyen. Irdeb Doyan Al Kurunjniniŋ Yesu Kristu kame mulgaŋ heŋ wakeb yeŋya tumŋaŋ hitek yen nurde hinhan geb, Al Kurunyen mere gama irde

kanduk karkuwaaŋ yeneŋ hinhan gega, goke mukku ma teŋ goya goya sanjŋ heŋ hinhan goyen goke wor bininiŋ sir ma yen hiyen.

⁴ Niŋgeb, kadne yago, mata gwahade goyen tumŋaŋ yintiriŋ geb, fudinde Al Kuruŋ beleŋ deŋ goyen bubulkuŋne wor po yen nurde duneŋbe diriŋne weŋ dineŋ basiŋa diriyŋ yen nurtiriŋ.

⁵ Neŋ beleŋ deŋ ge teŋ kuŋ deŋya heŋ mata teŋ hinhet kuruŋ gobe keŋkela nurde haŋ gogo. Hanjkapyä deŋ hitte gor kuŋ Yesu niŋ yitiŋ mere igin goyen tagalde hinhet goya goyenbe mere uliŋ po moŋ, Al Kurunyen tareŋ manaŋ kenamiŋ. Irde Holi Spirit beleŋ bitiŋde meteŋ kuruŋ wor po tikeb mere tagaltiriŋ gobe fudinde wor po yen nuramiŋ.

⁶ Be, neŋya Doyan Al Kurunyŋ kanduk yintiriŋ gwahade goyen po, deŋ wor Al Kurunyen mere niŋ igin ma nurde haŋ mar beleŋ buluŋ buluŋ dirde hinhan. Gega Holi Spirit beleŋ amaŋ dufay dunkeb mere goyen fudinde yen amaŋeŋ nurde teŋ bitiŋde kerde gama irde hinhan.

⁷ Niŋgeb Masedonia naŋa deŋ hanđe gorya Akaia naŋa neŋ hitere garya niŋ Yesuyen alya bereya beleŋ deŋ mata teŋ hinhan go nurdeb, "Yesuyen alya bereya beleŋ mata teŋ hitekbe gwahade," yen nurdeb matatiŋ goyen po gama irde hanjen.

8 Fudinde wor po, deñ beleñ Doyañ Al Kuruñ niñ yitiñ mere goyen nurdeb Al Kuruñ niñ dufaytiñ tareñ iramiñ goyen nuramiñ marbe Masedoniaya Akaiaya naña bana ga niñ mar po moñ. Doyañ Al Kurunyen mereya deñ mata tiyamiñ gote mere momonyabe naña hoyanje niñ mar manan tumnjañ nurtiñ ala tiyamiñ. Niñgeb goke neñ beleñ deñ ge al hoyan momoñ yirtek yeñ ma nurde hite.

9 Gobe mere momonjiñ nuramiñ mar beleñ wanbe deñ beleñ mereniniñ fudinde yeñ nurdeb igin igin dirde hinhan goyen tagalamiñ, irde deñ beleñ det toneñ al beleñ yirtiñ goyen dolon yirde hinhan goyen daha mat yubul teñbe Al Kuruñ fudinde hi goyen hitte wan yen po dolon irde meteñmiñ teñ hinhan goyen wor tagalamiñ geb, matatiñ goke gwaha kura yetek yeñ ma nurde hite.

10 Irde Al Kuruñ Urmiñ Yesu, Al Kuruñ beleñ kamtiñde mat isan hiriñ al goyen Al Kurunyen gasunde mat mulgañ hiyyen yen doyan irde hanjen mere momoñ goyen manan tagalamiñ. Niñgeb goke neñ beleñ gwaha kura yetek yen ma nurde hite. Fudinde, Yesube neñ dumulgañ tiyyin geb, kame Al Kuruñ beleñ alya bereyat mata buluñ gote murunjem buluñ yunyen nature goyenter neñbe murunjem buluñ goyen go

ma dunyen.

2

Polyen mata

1 Be, kadne yago, neñ beleñ den hitte kuñ meten teñ hinhet gobe duldul ma meten teñ hinhet goyen nurde hanj gogo.

2 Irde deñ hitte ma kutirinya mehenđebe Filipai taunde dahade hinhet goyen wor nurde hanjen. Gor niñ mar gore Al Kurunyen mere niñ igin ma nurdeb dineñ teñ sukal dirde buluñ buluñ dirke ulniniñ misiñ kattiriñ. Gega goke kafura ma hitiriñ. Irde gor mat deñ hitte kuñ Al Kurunyen mere tagaltiriñ goyenbe gor niñ mar wor Al Kurunyen mere goke igin ma nurde asogo diramiñ. Goyenpoga Al Kurunniñ beleñ faraj durke goke kafura ma heñ kawan po momoñ dirde hinhet.

3 Gobe mere tagalde hinhet goyen usi dirhet yenja ma dineñ hinhet, irde gwaha yintek turuñ dirde igin igin dirnañ yen nurde ga ma dineñ hinhet, irde mere gote miñ keñkela nurdeya ga saba dirde hinhet geb, gogo kafura ma heñ kawan po momoñ dirde hinhet.

4 Irde Al Kuruñ beleñ, "Mel gabe mere igin Yesu niñ yitiñ goyen fudinde igin mat tagalde tukunayıñ," yen nurdeb meten gago dunyin geb, dufaymiñ po gama irde meremiñ tagalde hityen.

Ninjeb metej teñ hityen gabe al beleñ denej amanęn nurd dunnayıñ yeñ ma metej teñ hityen. Gwaha titiñ yarab dufayniniñ kenkela yeneñ hi al Al Kurun gore denej amanęn nuryen yeñ metej teñ hityen.

⁵ Irdeb dindiken denej hinhan gwahade goyen po, merebe kirmiñtiñde po hapek yañ nurnayıñ yeñ ma tagalde hinhet. Irde sabaya mataya teñ heñyabe bininiñde deñ beleñ igin igin dirde det dunnayıñ dufay buluñ gwahade goyen bana kerde heñya ma metej teñ hinhet. Hubu wor po. Al Kurunbe nurde duneñ hi.

⁶ Neñbe al beleñ turuñ dird dird niñ ma nañkenen hinhet. Deñ beleñ daw ma al hoyan beleñ daw turuñ dirwoñ yeñ ma nurde hinhet.

Fudinde, neñbe Yesu Kristuyen mere basan mar geb, igin gwaha gwaha dirnañ dintewon.

⁷ Goyenpoga gwaha ma dinenbe diriñ kura milin beleñ kenkela doyan irde okko irde hiyen go gwahade goyen po bekkeñde mere dirde doyañ dirde hinhet.

⁸ Neñbe gwaha mat bininiñde mat wor po deñ ge amanęn nurde hinhet. Irdeb diriñ kura naniñ beleñ gone muñ yeñ nurde hiyen gwahade goyen neñ beleñ deñ ge amanęn nurde hinhet. Ninjeb Al Kurun beleñ mere igin Yesu niñ

yitiñ dunyin goyen momoñ dird dird niñ amanęn nurde hinhet. Irde deñ ge teñ kamtek wor igin yeñ nurde hinhet.

⁹ Ninjeb, kadniniñ yago, neñbe gwahade nurde hinhet geb, Al Kurun beleñ Yesu niñ yitiñ mere igin dunyin goyen deñ hitte tagalde hinhet yabe deñ hantıñ doyan po ma hinhet. Mongo deñ po kanduk kuruñ duntek goke terje wawunya nañkahalya nindiken ge nurdeb hora metej kuruñ po teñ hinhet. Ninjeb deñbe neñ metej kuruñ gwahade teñ nufol durde hinhin gobe bitiñ sir ma yeñ hi yeñ nurde hite.

¹⁰ Be, neñbe deñ Al Kurun niñ dufaytiñ sanjiñ irttiñ marya heñ mata igin Al Kurun diliñde wukkeñ, irde huwak wor po goyen teñ hiteke al beleñ gwaha mat kura tagal duntek moñ hinhet goyen dindiken denej hinhan. Irde Al Kurun wor deneñ hinhin geb, ga dineñ hime gayenbe fudinde yeñ nurde hi.

¹¹ Neñbe deñ nurde hanjen gwahade goyen po, neñbe al kura dirñeñ weñ kenkela doyañ yirde hiyen gwahade goyen dirde hinhet.

¹² Gwaha dirde heñyabe mata igin teñ teñ dufaytiñ tareñ irde kanduk yeneñ hike bitiñ yurum yirde hinhet. Irde mata Al Kurunyen alya bereya beleñ titek goyen po teñ hinayıñ yeñ tareñ po mere dirde hinhet. Al Kurunbe deñ goyen alya

bereyamiñ doyan yird yird bana hurkuñ sañijmiñ turjuñ yan keneñ hitiñ hanj goyen kame wor gwahade po titek mar henayin yen hoy dirde hi.

¹³ Be, neñ beleñ deñ ge teñ Al Kuruñ iginjurdne uneñ hitien gote miñ hoyan kurabe neñ beleñ Al Kurunyen mere momoñ dirtekeb, "Mere dirde hanj gabe fudinde Al Kurunyen mere, mali mere moñ," yenj nurde hinhan. Niñgeb goyen goke manan Al Kuruñ iginjurdne uneñ hitien. Fudinde wor po, saba dirde hinhet gobe Al Kurunyen mere, deñ Yesu niñ dufaytiñ taren irde hanj mar bana meteñ teñ hi mere go goyen.

¹⁴ Fudinde, kadne yago, deñbe Yudia nañare niñ Al Kurunyen sios Yesu Kristuya hanj mar kanduk yeneñ hinhan gwahade goyen po, deñ wor kanduk yeneñ hinhan. Mel gobe nañamde niñ mar beleñ buluñ buluñ yirde hinhan gwahade goyen po, deñ wor dende nañare niñ mar beleñ buluñ buluñ dirde hinhan.

¹⁵ Munañ Yudia nañare niñ mar gobe Doyañ Al Kurunyinin Yesu mayamiñ. Irde neñ wor buluñ buluñ dirde dakira tiyamiñ. Bikkeñ asem yago wor Al Kurunyen mere basañ mar porofet gasa yirde hinhan. Mel gobe al miñ hoyanya awalikde hitek ma yirde hikeb mata gwahade teñ hanjen gogo. Irkeb Al Kuruñ beleñ goke

iginj ma nurd yuneñ hinhan.

¹⁶ Go mar gobe al miñ hoyan Yuda mar moñbe epte ma Al Kurunyen dirjeñ weñ henayin yen nurde hanjen. Niñgeb neñ beleñ al miñ hoyan hitte kuñ Al Kurunyen dirjeñ weñ heñ heñ beljeñ goyen tagalde hitekeb iginj ma nurde meteñniniñ walde hanjen. Mata buluñ gwahade tike kuñ kuñ kuruñ wor po hekeb Al Kuruñ beleñ yeneñ wasak titek moñ geb, Al Kurunyen bearar bana po hanj.

Polbe Tesalonaika niñ mar kuñ yemewoñ yen nurde hinhan

¹⁷ Be, kadne yago, neñ gayenterbe al kura dirjeñ weñ miñyañ goyen bur yirtiñ yara diramiñ geb, beljeñpo hoyan hoyan hite. Gega dufayniniñdebe deñ ge hugineñ nurde hitien. Niñgeb daha mat kura araneñ kuñ dentewoñ yen nurde kurut wor po yen hinhet.

¹⁸ Fudinde wor po, ne Polbe kuñ dentek wor po nirde hiyen. Goke tenbe deñ hitte kuñ kuñ niñ kurut wor po yen hinhem. Gega Satan beleñ, "Mel gore daha kuñ taren yirnaiñ," yeñbe beleñ pet dirde hinhan.

¹⁹ Be, kame Doyañ Al Kuruñ Yesu wakeb diliñ mar huwardeb da ikala irniñ? Neñ beleñ ikala irtek detbe deñ gogo po geb. Neñ beleñ deñ goyen Al Kuruñ diliñde sañiñ heñ heñ ge doyan heñ

hityen, irde deñ ge dufay
heñbe amanę̄n nurde hityen.
Irde deñbe meteñniniñ gote
igineñ geb, goke teñbe Yesu
beleñ deñ turñuñ yañ dun-
yen.

²⁰ Fudinde wor po, deñ ge
teñ meteñ teñ hinhet goke
Doyañ Al Kuruñ beleñ deñ
turñuñ yañ dunyen. Niñgeb
goke teñbe deñ ge amanę̄n
wor po nurde hityen.

3

Pol beleñ Timoti teñ kerke Tosalonaika kuriñ

¹ Niñgeb Atens taunde
gar hinhetyabe araneñ deñ
hitte mulgañ hetek wor
po dirde hinhin. Gega
neñ tumñañ kuñ kuñ gobe
meteñey dirkeb mere sege
irde Sailasya neyabe Atens
taunde hirekeb

² Timoti po deñ hitte kuyen
yitiriñ. Timotibe Al Ku-
runyen diriñ, deñya neñya
yara po. Yenbe neñya Yesu
niñ yitiñ mere igin goyen
tagalde tukuñ hityen. Niñgeb
yen beleñ kuñ dufaytiñ Yesu
Kristu niñ tareñ iramiñ
goyen farañ durkeb sopte
dindikeñ dufaytiñ goyen
tareñ po irnayıñ yenbe gogo
teñ kermek kuriñ.

³ Moñgo kanduk yeneñ
hinhan gore dirke Yesu
harhoktiñ unnak yenbe gogo
Timoti teñ kermek kuriñ.
Neñ Yesuyen alya bereyabe
kanduk gwahade po yeneñ
hitek geb, gogo deñ wor
kanduk yeneñ hinhan goyen
deñbe keñkela nurde hanj.

⁴ Niñgeb neñbe deñya hin-
hetyabe, "Al beleñ buluñ
buluñ dirke kanduk yentek
geb," dinę̄ teban dirde hin-
het go gogo. Niñgeb gwa-
hade po forok yeke yenamıñ
nurde hanj gogo.

⁵ Niñgeb goke teñbe deñ
hitte mulgañ hen kuniñ yen
hinhet goyen kuñ ulyanđe
po hekeb Yesu niñ dufaytiñ
sañiñ po irde hanj ma dahade
goyen bebak tiye yenbe Timo-
ti gogo teñ kermek kuriñ.
Moñgo Satan beleñ dufay bu-
luñ duneñ usi dirkeb Yesu
gama ird ird mata tubul tikeb
meteñniniñbe igineñ ga moñ
hiyyen yen galgalneñ nur-
deb gogo Timoti teñ kermek kuriñ.

Timotibe Pol hitte mulgañ hiriñ

⁶ Be, Timoti deñ hitte kuriñ
goyen mulgañ hen wañ forok
yiyuñ. Irdeb deñbe Yesu
niñ dufaytiñ tareñ po irde
hanj irde bitiñde mat wor
po Yesuya al hoyanya niñ
amanę̄n nurde hanj mere mo-
mointiñ igin goyen momoñ
diruñ. Irde neñ beleñ deñ
dentek nurde hite gwahade
goyen po, deñ wor neñ ge
bitiñ sir ma yeke dentewoñ
wor po yeñ nurde hanj goyen
momoñ diruñ.

⁷ Niñgeb, kadne yago,
dufaytiñ Doyañ Al Kuruñ niñ
tareñ iramiñ mere momoñ
goyen nurdeb amanę̄n wor
po nurtiñ. Niñgeb meteñ
teñ hitekeya al beleñ buluñ
buluñ dirke kanduk yeneñ
ulniniñ misiñ kateñ hityen

goke ma nurtiŋ. Irde gayenter manaq gwahade po nurde hite.

⁸ Fudinde wor po, deŋbe Doyaŋ Al Kurunya heŋ saŋiŋ heŋ haŋ geb, neŋbe goyen nurde goke aman niŋ pultik wor po yeŋ hite.

⁹ Niŋgeb Al Kurun diliŋde huwarde mere irde henja den ge teŋ Al Kurun iŋiŋ nurd uneŋ uneŋ gobe ep gago yetek moŋ yeŋ nurde hite.

¹⁰ Irdeb Yesu niŋ dufaytiŋ tareŋ ird ird matatiŋ kura tareŋ moŋ kenem nindikeŋ kuŋ denenje saba dirde saŋiŋ dirtek yeŋ nurdeb bininiŋde mat wor po naŋkahalya wawuŋya hugiŋeŋ Al Kurun gusuŋaŋ irde hite.

¹¹ Be, Nanniniŋ Al Kurun yiŋgenja Doyaŋ Al Kurunniŋ Yesuya beleŋ deŋ hitte kuŋ kuŋ beleŋ goyen kerde dunkeb kutewoŋ yeŋ nurde Al Kurun gusuŋaŋ irde hite.

¹² Irde bininiŋde mat deŋ ge amanenj nurde hityen gwahade goyen po, deŋ wor kadtin yagoya al hoyan kurun goyen goke manaq bitiŋde mat amanenj nurd nurd mata goyen Doyaŋ Al Kurun beleŋ kurun po irwoŋ yeŋ nurde hite.

¹³ Irdeb yeŋ ge po dufaytiŋ tareŋ irwoŋ yeŋ nurde hite. Gogab kame Doyaŋ Al Kurun Yesu goyen miyoŋmiŋya tumŋaŋ mulgaŋ heŋ heŋ natureb deŋbe Al Kurunniŋ diliŋ mar huwarkeb yeŋ

beleŋ al wukkek, uliŋde merem moŋ yeŋ dinyenj.

4

Al Kurun beleŋ amanenj nurtek mata po teŋ hinayiŋ

¹ Niŋgeb, kadne yago, deŋ mata gwahade teŋ hike Al Kurun beleŋ iŋiŋ dinyenj yeŋ saba dirde hinhet. Irkeb gayenter wor gama irde haŋ. Niŋgeb Doyaŋ Al Kurun Yesuya heŋ kadtin yago hitiŋ hite gare matatiŋ iŋiŋ goyen kuŋ kurun heŋ hiyeŋ yeŋ gago gusuŋaŋ dirde tebaŋ dirde hite.

² Deŋbe gwaha gwaha teŋ hinayiŋ yeŋ neŋ beleŋ Doyaŋ Al Kurunyen tarende saba dirde hinhet goyen nurde haŋ.

³ Saba goyen gama irde mata teŋ Al Kurun diliŋde wukkek heŋ heŋ gobe Al Kurunyen dufay geb, alya bereya leplep mata ma teŋ hinayiŋ.

⁴ Irde deŋ duŋkureŋ duŋkureŋ ultiŋ po amanetek mata buluŋ teŋ teŋ belŋen pet teŋ hinayiŋ, irde Al Kurun diliŋde wukkek al hoyan wor deneŋ palap dirtek mata teŋ teŋ niŋ tuŋaŋ urde hinayiŋ.

⁵ Al Kurun niŋ ma nurde megen niŋ mata po gama irde haŋ mar beleŋ biŋ harke go po gama irde hanjen yara ma teŋ hinayiŋ.

⁶ Niŋgeb al kura mata gwahade goyenter kadomde berem leplep irde kadom buluŋ ma iryeŋ. Gwaha

tinayinjbe bikkenj neŋ beleŋ saba dirde hayhay dirde hinhet gwahade goyen po, Doyaŋ Al Kuruj beleŋ mata bulunṭin goke buluŋ wor po diryen.

⁷ Gobe Al Kurunjbe mata buluŋ teŋ hinayinj yen hoy dirlinjbe mata iginj Al Kuruj diliŋde wukkek goyen teŋ hinayinj yen hoy diryinj geb, gogo mata bulunṭin goke buluŋ wor po diryen.

⁸ Niŋgeb saba gayen al kura gama ma irde hi al gobe alyen saba pel irhem usi tenjbe Al Kuruj, Holi Spirit dunyinj al gote saba goyen pel irde hi.

⁹ Be, deŋbe bitinjde mat kadom amanjen nurd gunenj teŋ hinayinj yen Al Kuruj beleŋ saba dirlinj geb, goke asanđe gar sopte ma momonj dirtek yen nurde hite.

¹⁰ Irde fudinde wor po deŋbe kadtiŋ yago Yesuyen alya bereya Masedonia naŋa bana haŋ kuruŋ goyen goke bitinjde mat amanjen nurde faraŋ yurde hanjen. Niŋgeb, kadne yago, matatinj gobe gwahade po teŋ hinayinj. Irkeb kuŋ kuruŋ hiyyen yen gago dinenj tebaŋ dirde hite.

¹¹ Irde dintirinj gwahade po, keŋkela heŋ hiburŋenj ma hinayinj. Irde det kura deŋja deŋja moŋ goyen goke tonanṭin hilwa ma yirde hinayinj. Irde kumhaka heŋ al hanij doyaŋ po ma hinayinj. Dindikeŋ ge nurde metenj teŋ hinayinj.

¹² Gogab Yesuyen alya

bereya moŋ siŋare haŋ mar beleŋ denenjbe palap dirde hinayinj. Irde det kuraŋ nurde al hoyaj hitte faraŋ niŋ ma naŋkenenj hinayinj.

Al kamtiŋ gobe kame huwarnayinj geb goke buluŋ wor po ma nurde hinayinj

¹³⁻¹⁴ Be, kadne yago, neŋbe fudinde Yesube kamtiŋde mat huwaryinj yen nurde hite. Niŋgeb gwahade goyen po yen ge dufaymiŋ saŋinj irde kamtiŋ mar goyen Al Kuruj beleŋ Yesu wayyen natureb yisanj hiyyenj yen nurde hite. Niŋgeb al kamtiŋ mar goke yitinj mere fudinde goyen deŋ beleŋ nurde bebak tiwoŋ yen nurde hite. Gogab Al Kuruj niŋ ma nurde haŋ mar beleŋ al kamtiŋ gobe epte ma huwarnayinj yen nurde al kamtiŋ goke bunijenj nurde eseŋ hanjen gwahade ma teŋ hinayinj.

¹⁵⁻¹⁷ Be, al kamtiŋde mat huwarnayinj goke Doyaŋ Al Kuruj beleŋ yinjeng mohonđe yiriŋ goyen momoj dirniŋ titit. Doyaŋ Al Kurunjbe Al Kurunyen gasunđe mat mulgaŋ heŋ katyeŋ goyarebe al kamtiŋ goyen kuware, "Huwarnanj!" yinyenj. Irkeb Al Kurunyen miyoŋ gote kuruŋmiŋ beleŋ wor gwahade po yinyenj. Irkeb Al Kurunyen bigul mere tiyyenj. Irkeb al Yesu Kristu nudr uneŋ ga kamtiŋ mar go wa huwarnayinj. Go kamereb mel goya Yesu Kristuyen alya bereya diliŋ

gergej hinayıñ goya tumjañ Al Kurunyen tarej belej yade hurkukeb naña kota kigariñkiñ faykek hende hurkuñ Doyañ Al Kurun tupi tinayıñ. Gwaha teñ gab yenya hugiñej hinayıñ. Niñgeb Doyañ Al Kurun wayyeñ goyenter al diliñ gergej hinayıñ marbe igin hinayıñ munan̄ bikkeñ kamtiñ marbe igin ma hinayıñ yeñ ma nurde hinayıñ.

¹⁸ Niñgeb mere gayen dindigeñ uliñ kadom momoñ gird teñbe tarej heñ heñ ge kadom farañ gurd teñ hinayıñ. Gogab kuratiñ kura kamkeb hugiñej dubul tiya yeñ buniñej ma nurde hinayıñ.

5

Yesu wañ wañ niñ gitik teñ hinayıñ

¹⁻² Be, kadne yago, Doyañ Al Kurun wañ wañ nalu gobe kawe al belej watiñ yara tiyyeñ gwahade goyen po, yeñ wor nalu goyare wayyeñ yeñ ma nurde hikeya wayyeñ goyen deñbe kenkela nurde hañ gogo. Niñgeb Doyañ Al Kurun wañ wañ nalumiñ goke asañde gar sopte katek yeñ ma nurde hite.

³ Be, al megen niñ kurun gabe, ‘Kanduk miñmoñ, igin ala po hite,’ yeñ nurde hikeya kanduk kurun gore wañ bemel po buluñ wor po yiryeñ. Gobe bere biñ yan kura diriñ kawañ kertek heñ uliñ misiñ katyeñ yara

gwaha mat kura busahartek moñ henayıñ.

⁴ Goyenpoga, kadne yago, deñbe megen niñ mar kidoma bana hañ gwahade moñ geb, Yesu wañ wañ nalu gobe kawe al belej bemel po watiñej dirkeb hurkuñkat ma tinayıñ.

⁵ Deñbe Doyañ Al Kurun gama irde hañ geb, matatiñya dufaytinÿabe igin wor po. Al fareñde heñ det keñkela yenej belej kuñ hañ go gwahade goyen hañ. Fudinde wor po, neñbe megen niñ mar kidoma bana hañ gwahade moñ. Mel gobe kidoma bana heñ det keñkela ma yenej hañ go gwahade tintuñej wor po hañ.

⁶ Niñgeb neñbe Doyañ Al Kurun mulgañ heñ heñ niñ ma nurde hañ mar belej mata buluñ teñ hañ gwahade ma teñ hitek. Irde Uñgura belej tuñañ durde buluñ dird dird mata goke kenkela nurde ga hitek. Irde ul-niniñde po amañ hetek mata fole irde hitek.

⁷ Munan̄ Doyañ Al Kurun ma nurde unej hañ marbe al wawuñ ferd ug po heñ naña migiriñ ma nurde hañ go gwahade goyen, Satan belej lom yirde buluñ yirde hiyen goyen bebak ma teñ hanjen. Irde mel gobe al wawuñ fe nene kukuwa heñ hanjen go gwahade goyen po, megen niñ mata teñ teñ dufay hika titek moñ geb, go po gama irde kuñ kuñ buluñ heñ hanjen.

8 Gega neŋbe al gwahade moŋ. Neŋbe Doyaŋ Al Kuruŋyen mere gama irde hityen geb, al fareŋde beleŋ keŋkela keneŋ kuŋ hanjen go gwahade goyen po, heŋ heŋniniŋ manan igin po hityen. Niŋgeb ulniniŋde po aman hetek dufay fole irde Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurdeb Al Kuruŋya al hoyanya bininiŋde mat wor po amaneŋ nurde yunen hitek. Mata gobe fulenja mar beleŋ kili misin pet teŋ teŋ ain beleŋ po irtiŋ dumunjde yerde hanjen go gwahade geb, Satan beleŋ epte ma buluŋ diryen. Irde neŋbe Al Kuruŋ beleŋ nalu funaŋde neŋ tumŋaŋ dumulgaŋ tiyyen yen nurde goke doyaŋ heŋ hitek. Go mata gobe fulenja mar beleŋ kili misin pet teŋ teŋ ge tonan aw yerde hanjen go gwahade geb, Satan beleŋ epte ma buluŋ diryen.

9 Munan Al Kuruŋ beleŋ dumulgaŋ tiyyin gobe bear-armiŋ bana heŋ heŋ ge ma basiŋa diryen. Gwahade yarabe Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristu gama irteke dade dirŋen weŋ dire yen basiŋa diryen.

10 Yesu Kristube kame mulgaŋ heŋ wayyenja goyare neŋ al kura diliŋ gergeŋ hinayinya al kamtiŋya tumŋaŋ yenja hugineŋ heŋ heŋ goke teŋ kamyinj.

11 Niŋgeb mata igin teŋ hanjen gwahade goyen po, Al Kuruŋyen mere keŋkela

gama irtek yenbe saŋŋ heŋ heŋ ge kadom faraŋ gurd teŋ hinayinj.

Saba funaŋ

12 Be, kadne yago, gor niŋ Doyaŋ Al Kuruŋyen meteŋ mar deŋ doyaŋ dirde saba dirde huwa dirniŋ yeŋ meteŋ kuruŋ teŋ haŋ mar goyen meremiŋ nurde palap yirde hinayinj yen gago momoŋ dirde hite.

13 Irdeb meteŋmiŋ goke bitinjde mat amaneŋ nurde yunenbe turuŋ yirde palap wor po yirde hinayinj. Irde dindiken uliŋ wor kadom buluŋ nurde gunen ma teŋ awalikde igin po hinayinj.

14 Gega, kadne yago, deŋ bana goyen al kura kumhaka heŋ hike yenenbe saba yirde hayhay yirde hinayinj. Irdeb al kura kanduk yeneŋ kafura heŋ aran po yul yen haŋ mar kura hike yenenbe faraŋ yurde tareŋ yirde hinayinj. Irdeb megen niŋ mataya dufay buluŋya pel ird ird tareŋ miŋmoŋ mar kura yenenbe go mar goyen wor faraŋ yurde hinayinj. Irde kadtin kura matamiŋ igin hewoŋ yen doyaŋ heŋ heŋ ge piŋen ma heŋ hinayinj.

15 Irde deŋ kuruŋ goyen al hoyan beleŋ buluŋ dirke wol ma heŋ hinayinj. Gwaha titŋenbe kadtinjya al hoyanya goyen tumŋaŋ igin igin yird yird niŋ kurut yen hinayinj.

16 Irdeb kanduk yeneŋ hinayinj ma kanduk ma yeneŋ hinayinj nature goyenbe

huginęŋ amaŋ hende po hinayıŋ.

¹⁷ Irdeb Al Kurunyä mere teŋ teŋ niŋ bada ma henayıŋ.

¹⁸ Irdeb nalu iginjde po ma Al Kurun iginj nurd uneŋ hinayıŋ. Nalu iginjya bulunyä waŋ hiyen goyenbe huginęŋ gwahade po teŋ hinayıŋ. Mata gwahade teŋ hinayıŋ yitiŋ kuruŋ gobe deŋ Yesu Kristuya hanj mar beleŋ gama irde hinayıŋ yeŋ Al Kurun beleŋ dunyin geb, mata goyen po teŋ hinayıŋ.

¹⁹ Irde Holi Spirit beleŋ bitiŋ bana heŋ meteŋ tike okohom po yeŋ ge naŋa mala teŋ unnnayin. Gwaha ma tinayıŋbe kak isikamtijen irke meteŋ ma tiyyen.

²⁰ Irdeb Al Kurun beleŋ al kura hard unke mere tike keneŋbe det karimneŋ kura yeŋ ma nurnayin. Det kuruŋ wor po momoŋ dira yeŋ nurnayin.

²¹ Goyenpoga al kura beleŋ, "Holi Spirityen sanjinde mere teŋ hite, irde meteŋ teŋ hite," yeke yeneŋbe fudinde ma dahade goyen kenkelə yeneŋ bebak teŋ hinayıŋ. Irdeb fudinde yeŋ kenem gama irde hinayıŋ.

²² Irde mata bulunbe tumnjaŋ gama ma yirde hinayıŋ.

²³ Be, Al Kurunbe bininiŋ kamke iginj heŋ heŋ dufay duneŋ duneŋ al. Niŋgeb yeŋ beleŋ deŋ tareŋ dirke diliŋde wukkek iginj wor po hiwoŋ yeŋ nurde hite. Irde bitiŋ,

dufaytiŋya ultinya goyen iginj wor po hekeb Doyaŋ Al Kurunniŋ Yesu Kristu waŋ warj natureb gwaha mat kura mere ultiŋde irtek miŋmoŋ hiwoŋ yeŋ nurde hite.

²⁴ Deŋ hoy dirde hi al Al Kurunbe deŋ gwaha direŋ yeŋ biŋa tiyyiŋ goyen biŋ sir ma yeŋ hiyen. Niŋgeb meremiŋ go po gama irde yiŋgeŋ diliŋde wukkek diryen.

²⁵ Be, kadne yago, neŋ ge nurde Al Kurun gusuŋaŋ irde hinayıŋ.

²⁶ Irde kadniniŋ yago Yesuyen alya bereya hoyan kura goyen yeneŋbe neŋ beleŋ yeŋ ge dufay heŋ hiten goyen momoŋ yirnayin.

²⁷ Irde asan̄ kaŋ dunhem gabe kadtıŋ yago Yesuyen alya bereya tumnjaŋ kapyan heŋ yunnayin yeŋ gago Doyaŋ Al Kurun diliŋ mar mere tareŋ po dirde hime.

²⁸ Be, Doyaŋ Al Kurunniŋ Yesu Kristu beleŋ buniŋeŋ dirde iginj iginj diryen yeŋ gusuŋaŋ irde hime. Gogo po.

2 Tesalonaika Tesalonaika niŋ Yesuyen alya bereya hitte Pol beleŋ asaŋ sopte kayyinj

¹ Be, ne Polya meteŋ kadne waraŋ Sailasya Timotiya beleŋ den Yesu Kristuyen alya bereya sios Tesalonaika taunde haŋ kuruŋ goke teŋ asaŋ gago kaŋ hite. Deŋbe Nanniniŋ Al Kurunyä Doyaŋ Al Kurunjininj Yesu Kristuya hanj.

² Niŋgeb Al Kurunj beleŋ den bunijenj dirde igiŋ igiŋ dirde hugijenj bitiŋ yisikamke igiŋ po hiwoŋ yen yen nurde hite.

*Kandukbe yeneŋ hinayinj
gega yul ma yenayinj*

³ Be, kadne yago, deŋbe Al Kurunj niŋ hekkenj nurd nurd gobe sanŋiŋ heŋ hi. Irde bitiŋde mat kadom amaneŋ nurd gunej teŋ haŋ mata goyen wor kuruŋ heŋ hi. Niŋgeb goke teŋ Al Kurunj hugijenj igiŋ wor po nurde uneŋ hitek yen nurde hite.

⁴ Niŋgeb den beleŋ Yesu niŋ teŋ kanduk karkuwāŋ yeneŋ hanj gega, goke mukku ma teŋ goya goya sanŋiŋ po heŋ yen ge hekkenj wor po nurdeb gama ird ird niŋ bada ma heŋ hanjen goyen goke Al Kurunj dirjen weŋ Yesuyen alya bereya hoyanj

hitte tagalde den ge turuŋ turuŋ teŋ hityen.

⁵ Be, den Yesuyen alya bereya beleŋ Yesu niŋ teŋ kanduk gwahade yeneŋ haŋ goke kame Al Kurunj beleŋ al igiŋya buluŋya pota yird yird nature deŋbe dawaryen. Mata go tiyyenj goke al kura beleŋ, "Dariŋ gwaha tiya? Mata gobe huwak moŋ," intek moŋ. Deŋ goyen kanduk yenen hanj gobe Al Kurunj beleŋ alya bereyaminj doyanj yirde hi bana goŋ igiŋ hurkutek mar henayinj yenbe gogo kanduk yenen hanj.

⁶ Fudinde wor po, Al Kurunj beleŋ al igiŋya buluŋya pota yirde matamij gote murungem yunyeŋ gobe huwak mat po yunyeŋ. Niŋgeb den buluŋ buluŋ dirde hanj marbe Al Kurunj beleŋ wol heŋ buluŋ po yiryeŋ.

⁷ Irdeb kame Doyaŋ Al Kurunj Yesu beleŋ nalu funanđe tareŋmiŋ turŋuŋ yan manaj Al Kurunyen gasuŋde mat katyenj goyenterbe den kanduk yeneŋ hinayinj goyen yad siŋa yirkeb igiŋ po hinayinj. Neŋ wor gwahade po diryenj. Goyareb Yesube Al Kurunyen miyoŋ tareŋ miŋyaŋ goya tumŋaŋ kateŋ gwahade diryenj.

⁸ Goyare goyenbe alya bereya Al Kurunj ma nurd uneŋ Doyaŋ Al Kurunj Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ go ma gama irde hanj marbe gote murungem buluŋ yunyeŋ.

⁹ Yeŋ beleŋ mel gote mata buluŋmiŋ wol heŋbe yakira

tike huginej kanduk kurun bana hinayin. Irdeb epte ma Doyan Al Kurunya hej sanjiñmiñ turñun yañ goyen kenej amaj hej hinayin.

¹⁰ Munañ alya bereyamiñ wukkek gobe Doyan Al Kurun wayyej nalu goyenterbe yeñja awalikde hej deñem turñun yañ irnayin. Irde al yeñ ge dufaymiñ tareñ irde hinayin mar beleñbe isoka irnayin. Deñ wor Yesu niñ saba dirteke mereniniñ nurañiñ geb, mel goya tumñan Yesu deñem turñun yañ irnayin.

¹¹ Be, neñbe gwahade dufay heñja deñ ge teñ huginej Al Kurun gusuñan irde hityen. Irde deñ goyen yeñ beleñ hoy diryin geb, deñ ge gusuñan irde henÿabe yeñ beleñ hoy yiryin mar beleñ titek mata igin po teñ hinayin yeñ gusuñan irde hityen. Irde mata igin titek dufay kurun goyen Al Kurun beleñ tareñmiñde faran durkeb gote iginen kurun forok yiyyen yeñ gusuñan irde hityen. Irde kurabe Al Kurun niñ hekken nurde meteñmiñ teñ hinayin goyen iginen yinjeñ forok iryen yeñ gusuñan irde hityen.

¹² Neñ beleñ Al Kurun gusuñan gwahade irde hityen gobe yeñja Doyan Al Kurun Yesu Kristuya beleñ buniñej dirde igin igin dirkeb deñ beleñ deñem turñun yañ irwoñ, irke yeñ beleñ wolmiñej matatin igin goke dentiñ turñun yañ

dirwoñ yeñ nurde gago Al Kurun gusuñan irde hityen.

2

Al Kurunyen saba pel ird ird mata forok yiyyen

¹ Be, kadne yago, Doyan Al Kurun Yesu Kristu wañ dawarke yeñja hitek goyen goke momon dirniñ titit.

² Al kura beleñ, "Doyan Al Kurun wañ wañ nalube bikknej forok yiyyen," dineñbe, "Mere gabe Al Kurun beleñ Polya dijuñya yinke basaq hej tagalde hanj," dinnayin. Irde kura beleñbe, "Mere goke Polya dijuñ yagoya beleñ asañde gago kañ dunaj," dinnayin. Goyenpoga mere gobe usi mere geb, mere go nurde hurkuñkat teñ kafura ma henayin.

³ Nalu gobe hako geb. Megen niñ al beleñ Al Kurun harhok uneñ tubul tinayin. Irke gab al kura Mata Buluñ Al wor po kak alare kutek al gore forok yeke gab Doyan Al Kurun wayyej. Ningeb al kurat mere mali mali po gama ma irde hinayin. Moñgo usi dirnayin geb.

⁴ Munañ Mata Buluñ Al wor po gobe megen niñ al beleñ Al Kurunniñ yeñ det kurun gayen dolon yirde hanjen goyen fole yirhem yeñ nurdeb yinjeñ turun irde hiyen. Irde Al Kurunyen ya balem bana goñ hurkuñ gasuñ himam wor po bana goñ heñbe al diliñde, "Nebe Al Kurun," yiyyen. Al gobe

gwaha matbe Al Kuruŋ asogo
iryen.

⁵ Be, mata gwahade gokeb
deŋya tumŋaŋ heŋ hugiŋeŋ
momoŋ dirde hinhem.
Ningeb mere gobe nurde haŋ
yeŋ nurde hime.

⁶ Mata Buluŋ Al gobe Al
Kuruŋ beleŋ nalu goyenter
forok yiyyeŋ yitiŋde wor po
gab forok yiyyeŋ. Ningeb
haŋka gab Al Kuruŋyen
sanjinde beleŋ pet irtiŋde
hike kawan ma forok yeŋ hi
gobe nurde haŋ gogo.

⁷ Goyenbe Mata Buluŋ Al
gote tareŋbe bikkeŋ banare
balmiŋ meteŋ tiyyiŋ geb,
gayenter wor meteŋ teŋ hi.
Al Kuruŋyen tareŋbe Mata
Buluŋ Al gote meteŋ kawan
forok yetek goyen pet titiŋde
gwahade po hiyen. Irde kuŋ
kuŋ Al Kuruŋ beleŋ nalu
kiryiŋde gor gab tubul tike
Mata Buluŋ Al goyen kawan
forok yeŋ meteŋ tiyyeŋ.

⁸⁻¹⁰ Irkeb Mata Buluŋ Al go
kawan heŋ Satanyen sanjinde
mata tiŋeŋ turŋuŋ yan wor
po kurayen kurayen al beleŋ
epte ma titek goyen forok
yirde hi yeŋ yentek gega,
Al Kuruŋ beleŋ moŋ. Irde
Mata Buluŋ Al gobe al kura
meremiŋ gama irde kakde
kutek mar goyen mata hoyan
mat hoyan mat lomlom yirde
usi yirde hiyen. Be, Mata
Buluŋ Al gore kawan forok
yeŋ mata gwahade tikeb
Doyaŋ Al Kuruŋ Yesube
tareŋmiŋ turŋuŋ yan manaj

wayyeŋ. Irdeb Mata Buluŋ
Al gote tareŋmiŋ goyen
isikamde mohoŋ uka beleŋ
po teke goyare po hugiŋeŋ
kamyen. Be, Mata Buluŋ Al
gama irde hinayiŋ mar gobe
Al Kuruŋyen mere fudinde
goke amaneŋ ma nurkeb
Al Kuruŋ beleŋ gwamuŋ
yuryeŋ. Gwahade moŋ
manhan Al Kuruŋ beleŋ
yawarwoŋ.

¹¹ Go mar gobe gwahade
po Al Kuruŋyen mere nurtek
ma wor po haŋ geb, Al Ku
ruŋ beleŋ mel gote dufaymiŋ
wabuŋ yurke usi mere goyen
fudinde yeŋ nurnayiŋ.

¹² Irdeb Al Kuruŋyen mere
fudinde goke dufaymiŋ sanj
ma irde mata buluŋ nin po
amaneŋ nurde haŋ mar gobe
Al Kuruŋ beleŋ merem yan
yirde gasa yirke kamnayiŋ.

*Al Kuruŋ beleŋ dawareŋ
yeŋ bikkeŋ basiŋa diryiŋ*

¹³ Goyenpoga, kadne yago,
deŋbe gwahade moŋ. Doyaŋ
Al Kuruŋ beleŋ deŋ goyen
bubulkunye wor po yeŋ
nurde duneŋ hi. Deŋbe
Al Kuruŋyen mere fudinde
goke dufaytiŋ tareŋ irde han,
irde Holi Spirit beleŋ bitiŋ
bana heŋ meteŋ teŋ hikeb
Al Kuruŋ dilinde wukkek
wor po heŋ haŋ. Al Kuruŋ
beleŋbe deŋ gwahade dirde
gab dade yende dirŋeŋ weŋ
direŋ yeŋbe bikkeŋ naŋkiŋya
megeŋya forok ma yiryiŋya
po basiŋa diryiŋ. Ningeb
goke teŋbe deŋ ge Al Kuruŋ
hugiŋeŋ igiŋ nudr untek wor
po yeŋ nurde hite.

¹⁴ Dej goyen Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristuyen tareŋ turŋuŋ yaŋ bana goŋ heŋ aman̄ heŋ hinayin̄ yeŋbe gogo Al Kuruŋ beleŋ dej hoy diryin̄. Niŋgeb Al Kuruŋyen mere saba dirteke nuramiŋ gogo.

¹⁵ Niŋgeb, kadne yago, bikken̄ mohonniŋdeya asaŋdeya saba dirde hinhet gobe keŋkela yanarde sanj̄ po huwarde hinayin̄.

¹⁶ Be, Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristu yin̄genya Nanniniŋ Al Kuruŋyabe neŋ kuruŋ gayen bubulkundere wor po yeŋ nurde duneŋ haryen. Irde bunin̄en̄ dirde igin̄ igin̄ dirdeb tareŋ heŋ heŋ ge hugin̄en̄ faraŋ durde detmiŋ igin̄ goke doyaŋ heŋ heŋ dufay duneŋ haryen.

¹⁷ Niŋgeb gwaha dirde haryen Yesuya Al Kuruŋya gore dej wor mataya mereya igin̄ kuruŋ goyen hugin̄en̄ teŋ hitek dufay duneŋbe tareŋ heŋ heŋ ge faraŋ durwoŋ yeŋ gusuŋaŋ yirde hite.

3

Neŋ ge Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hinayin̄

¹ Be, kadne yago, mere hoyan̄ kura momoŋ dirniŋ titit geb. Be, dej beleŋ neŋ niŋ Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hen̄yabe Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ yitiŋ mere igin̄ neŋ beleŋ tagalde kuŋ hityen goyen aran̄eŋ kuruŋ hiyyen yeŋ gusuŋaŋ irde hinayin̄. Irde dej beleŋ sabaniniŋ

nurde gama irde hinhan gwahade po, mere nurnayin̄ mar goyen wor sabaniniŋ palap irde gama irnayin̄ yeŋ gusuŋaŋ irde hinayin̄.

² Goyenbe al tumŋaŋ po ma yeŋ ge dufaymiŋ sanj̄ irde haŋ geb, go mar goyen kurabe dufaymiŋ buluŋ. Irde Yesu niŋ igin̄ ma nurde neŋ gayen buluŋ buluŋ dirde hanjen. Niŋgeb go mar gore buluŋ dird dird beleŋ goyen Al Kuruŋ beleŋ pet tiyyen̄ yeŋ gusuŋaŋ irde hinayin̄.

³ Fudinde wor po, Satanbe dej buluŋ buluŋ dire yeŋ kurut yeŋ hi. Gega Doyaŋ Al Kuruŋbe hugin̄en̄ doyaŋ dirde heŋ yeŋ biŋa tiyyin̄ goyen po gama irde hiyen geb, tareŋ dirde Satan beleŋ buluŋ dirtek belŋeŋ goyen pet teŋ dunyen̄.

⁴ Irde neŋbe gwaha teŋ hinayin̄ yeŋ saba dirtirin̄ goyen Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ tareŋ dirke gwaha po teŋ haŋ yeŋ hekken̄ nurde duneŋ hite. Irde kame manaj gwahade po teŋ hinayin̄ yeŋ nurde hite.

⁵ Irde Al Kuruŋ beleŋ dej goyen bubulkun̄ne wor po yeŋ nurde duneŋ hi goyen Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ faraŋ durke keŋkela bebak tinayin̄ yeŋ gusuŋaŋ irde hite. Irdeb Yesu Kristu kanduk yeneŋ hinhin gega, mukku ma teŋ sanj̄ po heŋ hinhin gwahade goyen po, dej wor yende mata po teŋ hinayin̄ yeŋ gusuŋaŋ irde hite.

Kumhaka mata ma teŋ hinayinj

⁶ Be, kadne yago, deŋ hanj bana goyen kuratiŋ kurabe saba dirtiriŋ goyen gama ma irde kumhaka heŋ dulinj po hanj. Niŋgeb deŋbe go mar goyen ketal ma yurde hinayinj. Saba dirde hityen kuruŋ gobe Doyan Al Kuruŋ Yesu Kristu beleŋ dineŋ hi yeŋ nurdeb keŋkela wor po gama irde hinayinj.

⁷ Deŋbe neŋ beleŋ deŋya hinhetya mataniniŋ keneŋbe meteŋ teŋ teŋ matabe gwahade yeŋ dindikenj denej gwaha mat gama irtek yeŋ bebak tiyamiŋ gogo. Neŋbe deŋya heŋya kumhaka ma heŋ hinhet.

⁸ Moŋgo neŋ paka dird dird niŋ teŋ metenjtiŋ hoyan ma tinak yeŋbe nindikenj ge nurde naŋkahalya wawuŋya meteŋ kuruŋ po teŋ hinhet. Irde al kura beleŋ biŋge duneŋ hinhan gobe damu teŋ po ga nene hinhet.

⁹ Neŋbe deŋ ge teŋ Al Kuruŋyen meteŋ teŋ hinhet gote muruŋgem deŋ hitte mat igoŋ yawartewoŋ gega, deŋ beleŋ mataniniŋ yeneŋ gama yirde hinayinj yeŋ gwaha ma teŋ det kuranj nurde nindikenj meteŋ teŋ hinhet.

¹⁰ Fudinde wor po, deŋya hinhetyabe, “Kumhaka albe biŋge kura ma yunenj hinayinj,” dineŋ hinhetbe nurde han gogo.

¹¹ Ga dineŋ hite gabe kuratiŋ kurabe kumhaka

heŋ meteŋ ma teŋ hanj yeke nurdeb gago dineŋ hite. Kumhaka mar gobe dulinj po heŋ mere kura yeŋ yetek moŋ goyen bana goŋ tonaj hilwa hilwa teŋbe mere buluŋ yad forok yird yird niŋ uguŋ po kuŋ waŋ teŋ hanjen.

¹² Niŋgeb kumhaka al gwahade gobe balmiŋ heŋ yiŋgenj meteŋ teŋ biŋge yade nene hinayinj yeŋ Doyan Al Kuruŋ Yesu Kristu beleŋ yineŋ hi yara neŋ beleŋ gago tareŋ po yineŋ hite.

¹³ Munaj deŋ kadne yagobe mata huwak teŋ teŋ goke piŋenj ma heŋ hinayinj.

¹⁴ Irde kuratiŋ kura saba asanđe gar kaŋ hite gayen go ma gama irkeb al goke keŋkela heŋ ga hinayinj. Irdeb saba ma gama iryenj al goyen memya heŋ mata buluŋmiŋ yubul teŋ mulgaŋ hewoŋ yeŋ al go ma ketal urde yilwa irnayinj.

¹⁵ Goyenbe gwaha teŋ heŋyabe asogotinj yara ma yeneŋ hinayinj. Gwaha titneŋbe dadatinjya koltiŋya hayhay yirde saba yirde hanjen go gwahade goyen po yirde hinayinj.

¹⁶ Be, Doyan Al Kuruŋbe al biŋ kamke igoŋ heŋ heŋ gote miŋ al. Niŋgeb deŋ goŋ kura hinayinj goyen yeŋ beleŋ bitiŋ yisikamke hugiŋenj igoŋ po hiwoŋ yeŋ nurde hite. Irde Doyan Al Kuruŋ beleŋ deŋya hugiŋenj hiwoŋ yeŋ nurde hite.

¹⁷ Be, deŋ beleŋ, “Asaŋ

gabe fudinde Pol beleñ
kayuñ,” yeñ bebak tinayıñ
yeñbe nigen hanner wor po
gago kañ hime. Asañ kañ
himyen kuruñ gobe gahade
po kañ himyen.

¹⁸ Be, Doyan Al Kuruñ Yesu
Kristu beleñ deñ tumñañ
hugiñeñ buniñeñ dirde igin
igin dirde hiyeñ yeñ gusuñañ
irde hime. Gogo po.

1 Timoti Timoti hitte haŋkapyɑ Pol beleŋ asəŋ kawayiŋ

¹ Timoti, nebe Pol. Nebe neŋ gayen mata bulunđe mat Dumulgaŋ teŋ teŋ Alniniŋ Al Kuruŋ beleŋ, "Yesu Kristuyen mere basaŋ al hawayiŋ," ninyiŋ. Irde kame wayyen yeŋ doyan irde hite al Yesu Kristu gore wor yiŋgenđe mere basaŋ al niryiŋ geb, gago ge niŋ asaŋ kaŋ hime.

² Gebe Al Kuruŋ niŋ saba girde himeke keŋkela po gama irde hayen goke teŋbe urne nigen wor po yeŋ nurde gunę̄ himyen.

Niŋgeb nebe Nanninin Al Kuruŋya Kuruŋniniŋ Yesu Kristuya beleŋ ge goyen bunijen girde igin igin girke bege kamke igin po hiwon yeŋ gusunjaŋ yirde hime.

Usi saba mar utaŋ yirayiŋ

³⁻⁴ Be, gebe nurde ha gwahade po Efesus taunde gor niŋ Yesu gama irde hanj mar kurabe Al Kuruŋyen mere teŋ buluŋ mat saba teŋ hanj. Irde yiŋgenđe tikulaya asem yagot deňeya asaŋde katin kuruŋ goyen goke po dufay heŋ tagalde hanjen. Irdeb al faraŋ yurke Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurtekdebe ḥakŋak teŋ kadom mohonđe teŋ hanj. Goke teŋbe saba buluŋ yirde hanj mar goyen utaŋ yirayiŋ

yeŋbe Masedonia naŋare kwe yeŋya Efesus gor po hayinj gimbiriŋ goyen gago sopte ginhem.

⁵ Go mar goyen utaŋ yirkeb bada po henayiŋ. Irkeb alya bereyabe usi saba goyen yubul teŋbe binđe dufay hoyanj miŋmoŋ hinayiŋ. Irde binđe wukkenj wor po nurde Al Kuruŋ niŋ fudinde wor po hekkenj nurnayiŋ. Gwaha teŋbe al hoyanya Al Kuruŋya niŋ po amanę̄ nurde hinayiŋ. Goke teŋbe gago gineŋ hime.

⁶ Gega al kurabe mata igin niŋ go wa ginhem goyen gama yirhet yeŋbe soŋ heŋ mere miŋ miŋmoŋ goyen teŋ hanj.

⁷ Go mar gobe Al Kuruŋ beleŋ mata igin kiriyin goyen basaŋ heŋ tagal tagal mar hetewoŋ yeŋ nurde yiŋgenđe dufaymiŋ tagalde hanj. Irde "Dufayniniŋbe fudinde wor po," yeŋ nurde al saba yirde hanj. Gega Al Kuruŋ beleŋ mere kiriyin miŋ goyen keŋkela ma bebak teŋ hanj geb, "Miŋ gwahade niŋ tagalde saba yirhet," yeŋ ma nurdeya teŋ hanj.

⁸ Be, Al Kuruŋ beleŋ gama irnayiŋ yeŋ saba kiriyin goyen miŋ keŋkela bebak teŋya gama irde hitekbe saba gore igin diryeŋ yeŋ nurde hite.

⁹ Al Kuruŋyen sababe meremiŋ keŋkela gama irde hanjen mar goke ma kiriyin yeŋ nurde hite gogo. Saba gobe Al Kuruŋyen mere pel

irde haŋ mar, asogo irde haŋ mar, palap ma irde haŋ mar, mata buluŋ teŋ haŋ maryabe Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ ma haŋ mar goke saba goyen kiryoŋ. Kurabe megen niŋ mata niŋ dufay kuruŋ po heŋ haŋ mar, naniŋ milin gasa yirke kamde haŋ mar, al gasa yirke kamde kamde mar,

¹⁰ al berem yaŋ beleŋ bere hoyanŋa duwan teŋ teŋ mar, irdeb al yinŋeŋ uliŋ gabu irde bere wor yinŋeŋ uliŋ gabu irde ire unyat mata teŋ haŋ mar, al beleŋ al kawe teŋ yukuŋ al hoyan yunenbe gote murunŋem yawarde haŋ mar, usi mar, kadom buluŋ yirniŋ yeŋbe mere yerd yuneŋ haŋ maryabe, al kura mere Yesu niŋ yitiŋ gote saba pel irde haŋ mar kuruŋ gwahade goke manaŋ kiryoŋ.

¹¹ Saba fudinde gobe Yesu niŋ yitiŋ mere bana goŋ hi. Yesu niŋ yitiŋ mere gobe turuŋ irde hityen al Al Kuruŋ gore tagalde tukayiŋ nineŋbe nunyiŋ. Niŋgeb Yesu niŋ yitiŋ mere gobe Al Kuruŋ beleŋ det kuruŋ wor po yeŋ nurde hi geb, tonŋeŋ yaŋ wor po yeŋ nurde hime.

Al Kuruŋyen meteŋ tiyayiŋ

¹²⁻¹⁴ Be, bikkeŋ nebe Yesu Kristu goyen Al Kuruŋ Urmiŋ yeŋ ma nurdeb ne harhem harhem teŋbe Yesu Kristu niŋ buluŋ nud uneŋ karan urde yende alya bereya merere yerde yad fere teŋ hinhem. Yeŋ gama irde hinhan mar goyen gasa yirde buluŋ wor po yirde hinhem.

Gega goyenterbe Yesu Kristu niŋ bebak ma teŋ hinhem geb, "Yeŋbe Al Kuruŋ urmiŋ," yeŋ hinhan goyen usi teŋ haŋ yeŋ nurdeb mata gogo teŋ hinhem. Niŋgeb Doyaŋ Al Kuruŋniŋ Yesu Kristu beleŋ buniŋeŋ wor po nirdeb igin igin nirke bene hekbe yeŋ hitte po hin hin. Irde bener mat wor po yeŋ ge amanenj nurde hin hem. Goyenbe gwahade hin hem gobe Yesu beleŋ buniŋeŋ nirdeb faraŋ nurke gwahade hin hem gogo. Irkeb yeŋ beleŋ ne ninbe, "Fudinde wor po meteŋne tiyyen," yeŋ nurdeb basiŋa nirde tareŋ niryiŋ. Niŋgeb goyen goke teŋbe igin nud uneŋ hime.

¹⁵ Be, neŋ tumŋaŋ fudinde yeŋ nurtek mere kura momoŋ gireŋ tihim. Mere gobe gahade: Yesu Kristube alya bereya mata buluŋ bana haŋ mar goyen yumulgaŋ tiyeŋ yeŋ megen gar katyiŋ. Ne wor mata buluŋ bana po hin hem. Mata buluŋnebe kuruŋ wor po, al hoyan gote fo lek wor po.

¹⁶ Gega ne al buluŋ wor po gahade gayen wor Yesu Kristuyen buniŋeŋ bana hokoyaŋ himiriŋ. Gogab ne gayen mata buluŋde mat mulgaŋ hiyyeŋ yeŋ Yesu Kristu beleŋ doyaŋ heŋ heŋ ge piŋeŋ ma heŋ hin hin goyen kame alya bereya beleŋ nurdeb, "Neŋ wor igin, Pol iryiŋ gwahade diryeŋ," yeŋ nurdeb Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irde Al

Kuruṇya huginej hinayin.

¹⁷ Niñgeb goke teñbe Doyañ Al Kuruñniñiñ huginej palap irde deñem turñun yañ irde hitek. Yeñbe epte ma dilniniñde kentek, irde kamde kamde miñmon gwahader hiyen al.

¹⁸ Dirinje Timoti, saba girde hime gabe bikken Al Kurunyen meteñ mar beñen gabu irde Al Kurunyen tarende guram girde sanjin girde heñyabe Al Kurun beñen ge niñ yeñ meremiñ yunke basañ heñ momon giriñ goyen hende huwarde gago saba girde hime. Gogab sabane gayen gama irde fulenja igiñ po teñ hitiñ al yara heñ megen niñ mata buluñ kurun goyen fole ird ird niñ kurut wor po yeñ hayin.

¹⁹ Goyenbe fulenja goyen teñ heñyabe mali ma teñ hayin. Al Kuruñ niñ hekkenj nurtek dufay goyen tareñ po tanarde ga fulenja teñ hayin. Irde beger wukkenj wor po nurdeya fulenja goyen teñ hayin. Goyenpoga al kurabe saba igiñ gobe temeyamiñ. Go mar gobe kuwe galan yeñ ñerñor irtiñ yara tebañ sope yirtek moñ go gwahade goyen haminj.

²⁰ Go mar goyen kurabe Himeneusya Aleksandaya. Irem gobe mata buluñ gwahade po teñ hiket Yesuyen alya bereya bana mat yakira timeke Satanyen yufukde har. Gogab Al Kuruñ sukal irde haryen mata goyen

buluñ teñ har yeñ bebak teñ bada hiriryenj.

2

Al Kuruñya mere teñ teñ mata

¹ Niñgeb ginhem gwahade po teñ heñyabe ge beñen doyañ yirde hayen mar goyen Al Kurunyen dirneñ wenbe gwaha mat hinayin yeñ saba yirde hayin. Saba gobe gahade: Al Kuruñya mere teñ teñ gobe det kurun wor po geb, Al Kuruñya mere teñ teñ mata teñ hinayin. Irde al kura det kurañ kandukneñ nurde hinayin mar niñ Al Kuruñ gusuñañ irde hinayin. Irde Al Kuruñ beñen al hoyan manan tumñañ farañ yuri yeñbe Al Kuruñ mere irde heñyabe goke gusuñañ irde hinayin. Gwaha teñ heñyabe Al Kuruñ beñen wol heñ dunyeñ yeñ Al Kuruñ igiñ nurd uneñ hinayin.

² Al farañ yuri yeñ gusuñañ irde heñyabe megen niñ doyañ mar karkuwanya nañamde niñ doyan marya goke biñ sir ma yeñ hinayin. Gogab doyañ mar gore keñkela doyañ yirke Al Kuruñ palap irtek mata teñ diliñde wukkenj heñ heñ niñ kandukneñ ma nurde biñ kamke igiñ po hinayin.

³ Neñ gayen Dumulgañ teñ teñ Alniniñ Al Kuruñ goyen gwahade mere irde hinayinbe yeñ beñen igiñ denenj amañ heñ hiyenj.

⁴ Yenjbe al tumjan yumulganj timeke mere fudinde goyen kenkelə bebak tiwoŋ yenj nurde hi.

⁵⁻⁶ Gobe Al Kuruj yenj po gab alya bereya megen haŋ kuruj gate Al Kuruj. Hoyan kura hi miŋmoŋ geb, gogo gwahade nurde hi. Gega go mar gobe tumjan ala harhok unenjbe buluŋ po hamij. Irkeb Yesu Kristu beleŋ megen haŋ mar go tumjan kanduk buluŋ wor po yentek heke yenenjbe gasunŋmij teŋ kamdebe go mar go sopte Al Kurujya awalikde hitek beleŋ kerd yunyinj. Go mata gobe al hoyan kura beleŋ ma tiyyinj. Yesu Kristu yenj uŋkureŋ po metej go tiyyinj. Yenjbe Al Kuruj beleŋ bikkenj nalu kiriyŋ goyenterbe gogo kamde Al Kuruj beleŋ al yumulganj tiyenj yenj dufaymiŋ kiriyŋ goyen kawan iryinj.

⁷ Niŋgeb goyen goke tenjbe Yesu beleŋ, "Ne niŋ tagalde hayinj," nineŋbe mere basan almiŋ niriyŋ. Usi ma girde hime, fudinde wor po gineŋ hime. Nebe Yesu beleŋ, "Yuda mar moŋ al miŋ hoyan goyen saba yirde hike dufaymiŋ Al Kuruj niŋ saninj irde yende mere goyen fudinde yenj nurde gama irnayinj," yenj basinj niriyŋ.

Alya bereya Yesu gama irde haŋ marte mata

⁸ Be, mere gabe al dirinj geya haŋ mar goke po tagaleŋ tihim geb, momoŋ yirayinj. Be, go mar gobe

hinayinj kuruŋ goyenbe Al Kuruŋ mere irdeya ga hinayinj. Goyenbe mere irniŋ yenjbe dufaymiŋ Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ po henjya mere irde hinayinj. Bearar teŋ kadom mohonjde teŋya Al Kuruŋ mere irde hinayinj gobe Al Kuruŋ diliŋde miŋ miŋmoŋ. Goke teŋbe mata buluŋ gwahade gob yubul po teŋ gab Al Kuruj mere irde hinayinj.

⁹ Be, bere niŋ wor tagaleŋ tihim. Berebe uliŋ umŋa tiniŋ yenj goya kalyayya kalyuyya damum hende wor po gore ma umŋa teŋ, amil damum hende wor po ma hor yirde hinayinj. Irde umŋa mormok, al dufaymiŋ buluŋ yirtek umŋa goyen ma teŋ hinayinj. Tonaŋ wor yentek igiŋ moŋ mat matam matam ma yirde hinayinj. Gwahade niŋgeb umŋa tiniŋ yenjbe umŋa keŋkelak po teŋ hinayinj. Irkeb alya bereya beleŋ yenenjbe bere igiŋ, dufaymiŋ buluŋ moŋ yenj nurde yuneŋ hinayinj.

¹⁰ Niŋgeb Al Kuruj palap irde haŋ mar berebe uliŋ umŋa niŋ ug po ma dufay henayinj. Gwaha titnejbe mata igiŋ teŋ hinayinj. Gobe toneŋ umŋa yirtiŋ yara nurde hime.

¹¹ Be, berer saba kurabe gahade: berebe doyaŋ marmiŋ beleŋ saba yirke kakŋjar ma teŋ balmiŋ henjbe gama yirde hinayinj.

¹² Irde alya bereya gabu irde haŋde gor epte ma al

saba yirde hinayin. Irde epte ma al doyan yirde hinayin. Bere beleñ mata gwahade teñ teñ gobe ne beleñ utan yirde hime. Berebe alya bereya gabu irde hanđe gor dufayminde mali mere ma teñ hinayin, balmiñ po hinayin.

¹³ Gobe Al Kuruñ beleñ hanjapyabe Adam wa iryin irde Ewabe kame ga iryin geb gago yeñ hime.

¹⁴ Irde bere wa Satanyen usi nurdeb Al Kurunyen mere ma gama irde mata buluñ tiyyin. Adam moñ. Ningeb goke teñbe gago yeñ hime.

¹⁵ Berebe Al Kuruñ niñ hekkeñ nurde, kadom ge amaneñ nurde hinayin. Irde dufay buluñ buluñ fole irdeb megen niñ marte mata buluñ ma teñ Al Kuruñ diliñde wukkeñ hinayin. Mata igin gwahade goyen bada ma heñ goyen po teñ hinayinbe Al Kuruñ beleñ bere irdeya, "Berebe alyen farañ mar henayin, irde diriñ besa yirde hinayin," yiriñ goyen keñkela gama irde hanđe yeñ nurde yuneñ hiyen.

3

Yesu gama irde hanđe marte doyan mar

¹ Be, gabe Yesuyen alya bereyat doyan mar niñ tagaleñ tihim. Be, "Yesuyen alya bereya sios doyan ird ird meteñ titek irde hi albe igin mat po meteñ titek yeñ

nurde hiyen," yeñ hanđen. Mere gobe fudinde.

² Ningeb al kura doyan al hewe yeñbe mata buluñ yubul teñ hiyen. Irkeb al beleñ tagal ma uneñ hinayin. Gwaha tiye yeñbe al berem yañbe berem uñküreñ go po hiyen. Yeñbe bemel bearar miñmoñ, irde uliñde po hapek yan nurtek dufay fole irtek hiyen. Irde al beleñ palap irtek mata po teñ hiyen. Yeñbe al gargar mata miñyañ. Irde al keñkela saba yird yird dufay miñyañ hiyen.

³ Al gobe kukuwa fe nene kukuwa heñ heñ mata ma teñ hiyen, det kurañ teñ kwep kwep teñ al mali ma gasa yirde hiyen, diliñ kamke balmiñ hiyen. Kadomya hinginhanjan ma teñ hiyen, dufaymiñ hora niñ po ma nurde hiyen.

⁴⁻⁵ Irde yeñbe diriñmiñmiñ keñkela doyan yird yird mata ma nuryeñbe Al Kurunyen diriñ weñ manaq epte ma keñkela doyan yirde hiyen geb, diriñmiñmiñ doyan yird yird mata goyen nurde keñkela doyan yirde hiyen. Irkeb diriñmiñ manaq naniñ palap irde meremiñ nurde hinayin.

⁶ Irde gayamuñ ga Yesu gama irde hi al gore epte ma arañ po doyan al hiyyen. Moñgo Satan beleñ usi irke ne harhem harhem tikeb Al Kuruñ beleñ Uñgura takira tiyyin gwahade goyen po al goyen wor takira tiyyen.

7 Be, al kura doyañ al hewe yiyyen al gobe mata igin po teñ hiyen. Irkeb alya bereya Al Kurun ma nurd uneñ hanj mar gore wor turun irde hinayin. Mongo Satan beleñ usi irke mata buluñ tikeb doyañ al gote denem buluñ hiyyen. Meteñmiñ manan buluñ hiyyen.

8 Be, gwahade goyen po doyañ marte farañ marmiñ manan uliñde merem moñ po heñbe al beleñ palap yirtek mata po teñ hinayin. Irdeb melak kalpañ ma hinayin. Kukuwa fe netek netek ma yirde hiyen. Usi matare ma hora yade hinayin.

9 Yeñbe Al Kurunyen mere al mali beleñ bebak titek moñ goyen Al Kurun beleñ bebak yirke binde wukken wor po nurdeb Yesu niñ du-faymiñ tareñ ird ird mata gote saba goyen tareñ po tanarde hinayin.

10 Niñgeb doyañ marte farañ mar yirniñ yeñbe matamim yago goyen yenkelä heñ uliñde merem moñ yeneñ gab meteñ goyen yuneñ hinayin.

11-12 Irde yeñ manan berebe yuñkuren po yawarnayin. Irde diriñmiñ kenkelä saba yirke yende mere nurde hinayin. Gwahade goyen po berem yago manan alya bereya beleñ palap yirtek mata po teñ hinayin. Gwaha teñ heñyabe kadom yiya girde ma teñ hinayin, bermel bearar ma teñ hinayin. Irde

mereya mataya teñ hinayin kurun gobe fudinde binde mat po teñ hinayin. Irke alya bereya beleñ dende mereya matayabe fudinde yeñ nurde hinayin.

13 Be, Al Kurun niñ meteñ teñ hinayin mar goyen saba kurun yirde hime gayen kenkelä nurde goyen gama irde igin mat po meteñ teñ hinayin. Gwaha teñ hikeb alya bereya beleñ amaneñ nurdeb palap yirde hinayin. Irkeb meteñ mar go goyen yenenbe, "Fudinde wor po, Yesu Kristube nenja heñ farañ durde hi geb, al beleñ gwaha dirde hanj gogo," yeñ nurdeb Al Kurunyen meteñ epte titek yeñ nurde hinayin.

14 Be, Yesu gama irde hanj marte matabe gwahade geb, gwahade goyen po geysa hanj mar goyen saba yirde hayin yeñ asañ gayen kan gunen heñyabe dufayner aranen po kuñ genmewoñ yeñ nurde hime.

15 Gega aran ma kuñ forok yemekeb merene asaňde hi gayen keneñbe Al Kurunyen dirneñ weñbe gwaha mat hinayin yeñ nurdeb saba yirde hayin. Be, Al Kurunbe gwahader hitin, irde yende dirneñ weñ Yesuyen alya bereya sios goyen gayenter manan doyañ yirde hi. Munañ sios gobe Yesu niñ yitiñ mere fudinde goyen kenkelä po nurde gama irke mere fudinde gobe sañiñ po hekeb al hoyan beleñ epte ma buluñ irnayin.

¹⁶ Fudinde wor po, Yesu niŋ yitiŋ mere gobe al mali mali beleŋ bebak titek moŋ. Al Kuruŋ beleŋ faraŋ yurke gab iŋiŋ bebak tinayıŋ. Be, Yesu niŋ yitiŋ mere miŋbe gahade:

Yesu Kristube Al Kurunyen dufay gama irde bere biŋde forok yeŋ kawaŋ hiriŋ.

Holi Spirit beleŋ yeŋbe Al Ku-ruŋ Urmıŋ wor po yeŋ yikala yiryiŋ.

Al Kurunyen miyoŋ wor Yesu kamtiŋde mat huwaryiŋ goyen ke-namiŋ.

Irkeb Naniŋ hitte mulgaŋ heŋ hurkuŋbe deŋem turŋuŋ yan wor po hiriŋ.

Ningeb yeŋ gama irde hin-han mar beleŋ tagalde tukukeb megen niŋ mar beleŋ go nurdeb gor mat po dufaymiŋ yeŋ ge tareŋ iramiŋ.

Be, mere gabe Yesu gama irde haŋ mar beleŋ kenkela po nurde gama irde hinayıŋ.

4

Usi saba maryen saba

¹ Gega bikkeŋ Holi Spirit beleŋ gaha yiriŋ: “Kame kame Yesu gama irde hinayıŋ mar kurabe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ goyen tubul tenbe unjurayen usi mere tagalde haŋ marte mere goyen po nurde, sabamin buluŋ goyen po gama irde beleŋ fudinde wor po gobe soŋ henayıŋ,” yeke

nurmiriŋ geb, gago mata go forok yekeb neŋ tumŋaŋ bininiŋ bak yan.

² Usi saba mar gobe al uliŋ kamtiŋ kura kak isike ma nuryeŋ go gwahade goyen po, dufay buluŋ beleŋ po uliŋ kuruŋ go mayde pasi hitiŋ geb, usi mere teŋ hinayıŋ goyenbe, iŋiŋ tihit tihit po teŋ hinayıŋ. Irkeb yeneŋmiŋbe saba fudinde tagalde haŋ yara gega usi teŋ hinayıŋ.

³⁻⁵ Go mar gote sabamiŋ kurabe gahade: “Al beleŋ bere yad yad mata bisam irde, biŋge kurabe nen goya ma,” yeŋ haŋyen. Gega det buda kuruŋ Al Kuruŋ beleŋ yiryiŋ gobe yiŋgeŋ, “Igiŋ,” yiriŋ. Irde Al Kuruŋ dirŋen weŋ beleŋ det kura yawarnayıŋ goyen yeŋ beleŋ gu-ram yiri yeŋ gusuŋaŋ irkeb yeŋ diliŋde wukkeŋ ala po henayıŋ geb, det megen haŋ kuruŋ gayenbe iŋiŋ ala po, irde det kuruŋ gake iŋiŋ nud uneŋ hinayıŋbe bisam irtek det miŋmoŋ wor po. Ningeb usi saba mar gore biŋge bisam irtiŋ go manaq Al Kuruŋ beleŋ yiryiŋ geb, saba fudinde po nurde gama irde haŋ marbe biŋge go neteke Al Kuruŋ diliŋde buluŋ dinyen yeŋ ma nurde hinayıŋ. Gwaha titŋeŋbe Al Kuruŋ beleŋ biŋge yiryiŋ goyen goke igiŋ nurde uneŋ ga nene hinayıŋ.

Yesuyen meten al iŋiŋ

⁶ Be, ne beleŋ ginhem kuruŋ gayen basaŋ heŋ Yesu gama irde haŋ mar momoŋ

yirayinj. Goyenbe gigen wor gwaha teñ heñyabe Al Kurunj niñ hekkenj nurd nurd mereya saba iginj gigen gama irde hayen goya goyen sanij po yanarde hayinj. Gwaha teñ hayinjbe Yesu Kristuyen metej al iginj hawayinj.

⁷ Irde uñgurayen usi baranya megen niñ baran minj minjmoj goyen go ma po yenej hayinj. Gwaha titjenjbe Al Kurunj palap ird ird mata teñ teñ niñ po kurut yenj hayinj.

⁸ Gwaha teñ hayinj gab hayinj kurunj gobe iginj po hayinj. Iginj heñ heñ gobe Al Kurunj beleñ gwaha teñ hinayinj mar yunenj yirinj gote murunjem geb hubu ma hiyyenj. Niñgeb gar ha gayenter, irde kame Al Kurunyen gasunđe hayinjya wor hubu ma hiyyenj. Goyenpoga al megen heñya darim ugala yirde ulijde tareñ po hanjen gobe hubu hiyyenj. Megen gar hanj gayenter po ulijde tareñ hinayinj. Gega kamnayinjbe goyare po tareñ gobe hubu hiyyenj.

⁹⁻¹⁰ Neñbe fudinde wor po Al Kurunj gwahader hitinj gore huwak heñ heñ gote murunjem dunyenj yeñ nurde hityen. Niñgeb goyen goke teñbe huwak heñ heñ niñ kurut wor po yeñ hityen. Kurareb goke kanduk yenej hityen gega, bada ma heñ hityen. Niñgeb huwak heñ heñ niñ ginhem gobe fudinde wor po

geb, mere go nurnayinj mar manaj gwahade po dufay heñ hinayinj. Gwaha diryenj al Al kuruñbe alya bereya mata buluñ bana hañ mar tumjanj goke Urmiñ Yesu teñ kerke katyiñ. Gega yeñbe alya bereya kura Yesu niñ dufayminj tareñ irde hañ mar goyen muñ po yade hi gobe nurde ha gogo.

¹¹ Be, mere girde hime kurunj gayenbe geya hañ mar goyen keñkela po momoj yirde saba yirde hayinj. Bada ma hawayinj.

¹² Irdeb gebe al foñej gega, goke teñ al hoyan beleñ palap ma girtek mata ma teñ hayinj. Niñgeb mere teñ hayinj, mata teñ hayinj gobe iginj mat po teñ hayinj. Irde al hoyan niñ amaneñ nurde hayinj, Al Kurunj niñ bege hekkenj po nurde hayinj, irde mata huwak buluñ minjmoj po teñ hayinj. Gogab geya hañ mar beleñ mata teñ hayinj goyen geneñbe yeñ wor ge po gama girde hinayinj.

¹³ Munaj nebe geya ma har. Goyenpoga gebe Al Kurunyen mere kapyan heñ yunenjbe mere miñ keñkela pitik irde saba yirdeb mere goyen gama yirde hinayinj yeñ tagalde hayinj. Irde ne ge hitte kuñ kuñ niñ doyan heñyabe ginhem gwahade po teñ hayinj. Irkeb kame kuñ geneñ.

¹⁴ Be, Yesu gama irde hañ marte doyan mar beleñ ge niñ Al Kurunj gusunjan

irniŋ yeŋ hanıŋ yerd gumanıŋyabe Al Kuruŋ beleŋ, "Kame meteŋ gwahade tiyyen," yekeb basaŋ heŋ momoŋ giramiŋ. Goyenterbe Al Kuruŋ beleŋ meteŋ goke tenbe sanıŋ giryıŋ gobe nurde ha gogo. Niŋgeb Holi Spirityen tareŋ ge hitte hi gobe det karim moŋ geb, tareŋmiŋde meteŋ teŋ hayıŋ.

¹⁵ Be, mata gwaha teŋ hayıŋ gineŋ saba girhem kuruŋ gayen piŋen ma hawayıŋ. Hugiŋen gama irde hayıŋ. Gogab heŋ heŋge igin heŋ hiyen goyen keneŋ hinayıŋ.

¹⁶ Mata teŋ hayıŋ, dufay heŋ hayıŋ goyen gwahadeb buluŋ muŋaŋ gwahadeb igin goyen keŋkela nurde ga teŋ hayıŋ. Irde al saba yirde hayıŋ goyen manan gwahadeb buluŋ muŋaŋ gwahadeb igin goyen keŋkela nurde ga saba yirde hayıŋ. Hayıŋ kuruŋ gobe gwaha po teŋ hayıŋ. Gogab gigeŋ manan go ma katayıŋ, irde mереge nurde haŋ mar manan go ma katnayıŋ.

5

*Salanŋen, beretapyabe
meteŋ maryā doyaŋ yird yird
mata*

¹ Be, Yesu gama irde haŋ mar geya haŋ goyen bana salanŋen kura beleŋ mata igin ma tike yeneŋbe buluŋ mat ma yineŋ teŋ hayıŋ. Nanake palap irtıŋ yara yirde bekkenđe igin mat mere yirde hayıŋ. Al fonęŋ

wor dadake yago gigen yirtıŋ yara igin mat po mere yirde hayıŋ.

² Bere salanŋen wor gwahade po, momke irtıŋ yara palap yirde bekkenđe igin mat po mere yirde hayıŋ. Bere foŋen wor igin mat po dufay buluŋ heŋ yunenęŋ moŋ, babake yago gigen yirtıŋ yara po yirde hayıŋ.

³ Be, beretap niŋ momoŋ gireŋ tihim. Beretap kura al gore kura faraŋ yurtek moŋ deňęŋ haŋ gobe deň beleŋ daha mat faraŋ yurtek yenębe mere sege irde gab keŋkela faraŋ yurde hinayıŋ.

⁴ Muŋaŋ Al Kuruŋ beleŋ mata huwak yeŋ nurde hi kurabe gahade: diriŋ hikeya siŋsiləŋ heŋ hinhan goyen wol heŋ tayneŋ yago salanŋen goyen faraŋ yurde hinayıŋ. Yesu gama irde haŋ mar beleŋ gwaha teŋ hikęb Al Kuruŋbe amaneŋ wor po nurde hiyen. Niŋgeb beretap kura dirneŋ weŋęa abuymıŋ weŋęa kura par-guwak hitiŋ haŋ gore igin milinęa abuymıňa faraŋ yurtek miňęa hikę yeneŋbe saba yirke yiŋgen miňde gore wa faraŋ yurde hinayıŋ.

⁵ Muŋaŋ beretap kura yeŋ yuŋkureŋ po heŋ faraŋ niŋ wor po nurdeb Al Kuruŋ niŋ po hekkenđe nurde yeŋ po gise haŋka mere irde faraŋ duri yeŋ gusunęaŋ irde haŋ bere gwahade go gab deň beleŋ mere sege irdeb igin faraŋ yurde hinayıŋ.

⁶ Gega beretap kurabe

gwahade moŋ. Yeŋbe megen niŋ mata niŋ po nurdeb Al Kurun niŋ dufay ma heŋ hanjen. Gobe diliŋ gergeŋ hanj gega Al Kurun diliŋde toneŋbe kamtiŋ hanj. Bere gwahade gobe faraŋ yurtek moŋ.

⁷ Momoj girhem gayen doyaŋ yirde hayen mar goyen keŋkela saba yirde hayinj. Gogab mel go bana al kura uliŋde mere ma forok yeŋ hiyenj.

⁸ Goyenpoga kuramij beleŋ taynej ma faraŋ yuryenbe al gobe Al Kurun niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ goyen pel ira yeŋ kentek. Al Kurun ma nurd uneŋ hanj mar wor diriŋmiŋmiŋ faraŋ yurde hanjen. Niŋgeb Al Kurun nurd uneŋ hime yeŋ hi al gore gwaha ma tiyyeŋ gobe matamiŋbe Al Kurun ma nurd uneŋ hanj marte mata buluŋ gote folek wor po.

⁹ Be, beretap kura alik wor po heŋ al sopte yawartek moŋ* goyen po gab deŋ beleŋ faraŋ yurtek igiŋ geb, deŋem yawarnayinj. Goyenbe al yunkureŋ po yawartiŋ,

¹⁰ irde mata igiŋ po teŋ hike al hoyaj beleŋ turuŋ yirde hitiŋ beretap goyen deŋem po yawarnayinj. Yeŋ beleŋ mata igiŋ teŋ hanjen kurabe diriŋmiŋ keŋkela doyaŋ yirde hanjen, al tiŋeŋ wake gargar yirde hanjen, turuŋ dirnaŋ yeŋ nurdya

ma alya bereya faraŋ yurde hanjen, irde alya bereya kanduk miŋyaŋ yeneŋbe faraŋ yurde hanjen. Niŋgeb mata igiŋ kurun gayen teŋ hanjen beretap yeneŋ gab gote deŋem po yawarayinj.

¹¹ Gega beretap kura alik wor po ma hitiŋ yeneŋbe deŋem ma yawarnayinj. Moŋgo kamebe, sopte al niŋ dufay heŋbe, "Tebaŋ al ma yawardeb Yesuyen meteŋ po teŋ hitek," yeŋ biŋa tinayıŋ goyen sorkok hiyyenj.

¹² Irkeb al hoyaj beleŋ goyen yeneŋbe igiŋ ma nурde tagal yunnayinj.

¹³ Bere gwahade gobe diliŋ heŋ kumhaka heŋbe al tiyuŋ pasi irde heŋbe al hoyaj tagal yuneŋ mere kura yeŋya yetek moŋ goyen bana goŋ tonaj hilwa hilwa teŋbe mere igiŋ mat ma teŋ hinayinj. Niŋgeb beretap kura alik wor po ma hitiŋbe deŋem ma yawarnayinj.

¹⁴⁻¹⁵ Goyenbe mata gwahade gobe kamere niŋ po moŋ. Beretap kurabe Yesuyen saba igiŋ goyen bikkeŋ tubul teŋbe Satanyen mata buluŋde gor katke yeneŋ himyen. Niŋgeb beretap gwahade gobe sopte al yade diriŋ besa yirde meteŋ teŋ diriŋmiŋ paka yirde hinayinj gobe igiŋ yeŋ nурde hime. Gwaha teŋ hikeb Yesu gama irde hanj marte asogom beleŋ gwaha mat kura mere buluŋ mat yirtek miŋmoŋ henayinj.

* **5:9:** Beretap gote damambe 60 mat hurkutiŋ bere goke yitiŋ.

Ninjeb beretap kura ulinde igij, alik wor po ma hitinbe deñem ma yawarnayin.

16 Be, beretapbe taynej gore wa faran yurnayin yen hanjkapyia yihim gwahade po, Yesu nurd untij bere kura yen minde beretap kura hikeb bere gore faran yurde hinayin. Gwaha tikeb beretap budam po faran yurd yurd kanduk gobe muñ kura hipirken hekeb beretap al gore kura faran yurtek moñ wor po go po gab Yesu gama irde hañ mar beleñ kenkelä faran yurde hinayin.

17-18 Be, Al Kurunyen dirñen weñ doyan yird yird mar niñ momoñ gireñ tihim geb geya hañ mar goyen saba yirde hayin. Al Kurunyen meten mar faran yurd yurd niñ Al Kurunyen mere asanje katinbe gahade hi: "Al kura wit metenmiñ sak yeke meten ñeñde niñ dapña bulmakawmiñ gore, 'Faran nuri,' yen meten ñeñde tukun goya, 'Mongo witne niyyenkek,' yen mohoñ mala ma tiyyen. Dapña gore metenmiñ faran uryen geb, tubul tike wit go nene heñja meten teñ hiyen," yitiñ hi. Munañ mere kurabe gahade: "Meten albe meten teñ hiyen gote murunjem teñ hiyen," yitiñ hi. Merebe gwahade ninjeb, Al Kurunyen dirñen weñ doyan yirde hañ mar kura beleñ kenkelä doyan yirde mere tagalde saba yirde hike yenenbe alya bereya gore doyan marmiñ

goyen amanenurde yuneñ hinayin. Irde yen beleñ det kurañ nurkeb kenkelä faran yurde hinayin.

19 Be, al kura doyan alminj ge igij ma nurdeb yen unkureñ po ge hitte wan, "Yenbe mata buluñ tiya," yen tagal unke goya aran po yende mere ma nurayin. Al irawa ma karwo gwahade beleñ wan, "Mere gobe fudinde," ginke gab kenkelä miñ niñ nañkenayin.

20 Irde fudinde doyan mar kura gwaha teñ hike yenenbe al diliñ mat, "Mata gobe igij ma teñ hanj!" yineñ goke yineñ teñ hayin. Gogab meten kadom manan go yenenbe mata buluñ teñ teñ ge kafura heñ hinayin.

21 Irde gwaha teñ henyabe al igij nurd uneñ hayin go po igij irde, buluñ nurd uneñ hayin go buluñ irde hayin gobe igij moñ. Gwaha teñ heñja saba yirde hayin gobe go ma nurde hinayin. Goke teñbe mata goyen kenkelä po teñ hayin gineñ Al Kurunya Yesu Kristuya miyonmiñ yagot diliñde mere taren po girhem gago.

22-25 Be, doyan al kura gerenj kerenj yenbe merene gayen kenkelä gama irde hayin. Be, mata kurabe al beleñ tike yenenbe gobe iginya buluñia goyen bebak titiek. Goke tagaltek moñ. Gega mata kurabe yeneñ aranenj ma bebak titiek. Goyenbe go manan kamebe kawan henayin. Ninjeb

albe keñkela kenej ep hej gab Al Kuruñyen meteñ al hiwi yeñ meteñ uneñ hayin. Munañ bemed bemed ma teñ hayin. Moñgo yeñ beleñ kame mata buluñ tikeb ge manañ buluñ timiñ yeñ horo tiyayin. Niñgeb albe keñkela yeneñ gab yade hayin.

Be, Timoti, gebe garbam binderen hej hayen, irde beger buluñ girde hiyen goke teñbe fe gergen po ma nen hayin. Wainbe hanjkayen muñ kura po nen hayin.

6

¹ Be, al kurate meteñ mar muruñgem moñ dulinj meteñ teñ yuneñ hanjen mar goke momoñ gireñ tihim. Be, mel gore, "Doyañ marniniñbe Yesu ma gama irde hanj. Niñgeb meremiñ ma nurtek," ma yeñ hinayin. Meremiñ po nurde keñkela gama yirde hinayin. Gogab doyañ marmiñya Yesu ma gama irde hanj mar beleñ Al Kuruñyen deñemya sabamiñya mere buluñ mat ma yirde hinayin.

² Munanj meteñ mar kurabe doyañ marmiñ manañ Yesu gama irde hanj kenem meteñ mar goya doyañ marmiñ goyabe irawakde Al Kuruñyen dirñej weñ niñgeb, Al Kuruñ beleñ tuñande yeneñ hiyen. Gega meteñ mar gore buluñ mat dufay henje, "Yeñya neñyabe tuñande," yeñ doyañ marmiñ goyen palap ma yirde meremiñ ma nurde

hinayiñbe igin moñ. Gwaha titñeñbe doyañ marmiñ goyen meteñ teñ yuneñ heñyab, "Doyañ marniniñ manañ neñ gahade Al Kuruñyen dirñej weñ geb, al hoyan moñ, neñ uliñ po," yeñ nurdeb, "Meteñ gabe neñ beleñ titek po teñ hite," yeñ wilakjen wor po nurdeya meteñ teñ yuneñ hinayin. Be, mere tihim kuruñ gayen geya hanj mar goyen saba yirde mere go gama irde hinayin yeñ yineñ tareñ yirde hayin.

Al Kuruñyen meteñ huwak po teñ hayin

³ Be, al kura beleñ Doyañ Alniniñ Yesu Kristu niñ mere yitin gote saba fudinde goke igin ma nurde hinayin. Irde Al Kuruñ diliñde mata huwak teñ teñ niñ manañ igin ma nurde Al Kuruñ dirñej weñ goyen saba hoyan mat yirde hinayin. Al gwahade goyen yeneñbe

⁴ al gobe, "Satan beleñ usi yirke neñ nurhet nurhet teñ Al Kuruñyen mere go ma bebak teñya gogo hoyan mat tagalde hanj," yeñ nurde hayin. Al gobe gwahade geb al kura mere tike miñ miñmoñ mere walkaka teñ go uliñde kadom mohonjde teñ hinayin. Mata gwahade goyenterbe kadom igin mat hike yeneñ daniñ neñ gwahade moñ yeñ nurde awalikde ma hej nanyañ teñ, bearar hende kadom besir girde teñ hinayin.

5 Al gwahade gobe Al Kurunyen mere fudinde binde ma hikeb dufaymiñ buluñ hitiñ geb, mata iginj titek epte moñ po hejbe hugiñen ñetnjotde po hinayıñ. Irde Al Kurun palap ird ird mata be hora teñ teñ beljeñ yeñ nurde hinayıñ.

6-8 Be, go mar gobe hora niñ ug po dufay hej hanj gege, megen niñ detya horaya gobe kawañ hitirinjya goyenterbe det kura ma yade goya kawañ hitirinj. Neñbe kupsoñ forok yitirinj geb, kame kamde kamdere wor gwahade goyen po kamtek. Goke teñbe binjeya ulnininj umña munj kura goniniñ yan keneñbe gog ep yeñ nurde hitek. Niñgeb det goniniñ yan hej gog ep yeñ nurdeya Al Kurun palap irde hitek. Gogab megen hitekyä goyen hej hejniniñ iginj po hitek.

9-10 Munañ hora niñ mitemitemurde hanj mar gobe dufaymiñ gore yirkeb Al Kurun niñ ma nurde gisaw wor po hanjen. Irkeb kanduk kurayen kurayen uliñde forok yekeb binj misinj wor po nurde hanjen. Gobe, "Hora niñ dufay kurun hekeb mata buluñ kurun gor mat forok yenayıñ," yeñ hanjen mere gote igineñbe gogo. Niñgeb mere gwahade goyen po, al kurabe "Daha mat kura samuññiniñ budam henaj," yeñ mitemitemurde hanj mar gobe uñgura beleñ usi yirke mata buluñde kateñ hanjen. Al

gwahade gobe gwaha kura titit miñmoñ teñ det gore buluñde yukutek goke po, "Daha kura teñ goniniñ yan hetewoñ," yeñ mitemitemurde hanjen. Dufay gore yirkeb mata buluñde kun hanjen.

11 Munañ Timoti, gebe Al Kurunyen meteñ al geb, al gwahade gobe delge po yeneñ wasak teñ hayin. Irde Al Kurun palap irde diliñde huwak po hej yeñ ge po hekkeñ nurde hayin. Irde Al Kurunya dirñeñ wenja niñ amaneñ nurde yuneñ hayin. Irde kanduk ulger forok yen hikeb mukku ma teñ goya goya sanjin po hejbe bekkenđe iginj mat mere teñ mata teñ hayin.

12 Be, gebe Al Kurun beleñ yenja hugiñen hej hej niñ hoy girkeb al buda kurun diliñde Yesube al gwahade yeñ nurde tagalarinj goke Al Kurun beleñ amaneñ nuryinj. Irdeb Yesu niñ hekkeñ nurde meremiñ po gama irde hej yeñ kurut wor po yeñ hayin goke manaq Al Kurun beleñ amaneñ nuryenj geb, gwahade po teñ hayin. Irde yenja hugiñen hej hej mata goyen tubul ma wor po tiyayıñ.

13-14 Be, Yesube Pontius Pailat beleñ gusuñaj irke kimiñ mat huwardeb yinjeñ ge keñkelak po wol hejbe, "Gigen yaha gog po," in-yinj. Niñgeb ge manaq gwahade goyen po saba girhem gayen keñkela po

beger kerdeb mere ulger miñmoj hayinj. Gwaha teñ hikeb kuñ kuñ Doyan Al Kurunyiniñ Yesu Kristu mulgañ heñ wayyen. Munaj Al Kurunyen tareñdeb alya det kuruj gayenyabe binfut miñyan hañ gago. Niñgeb mere girhem gabe Al Kurunya Yesu Kristuyat diliñde tareñ po saba girhem.

¹⁵ Yesu Kristube Al Kuruj beleñ bikkeñ nalu kiriyin goyenterbe fudinde wor po mulgañ hiyyen. Irde Al Kuruj po gab al beleñ turun irde kasor irtrek hi. Yeñ po gab nañkiñya megeñya doyan yirde hi. Niñgeb megen niñ doyan mar karkuwañ tumñañ yende yufuk bana hañ. Yende sanjiñbe hende wor po geb, doyan mar banare niñya kawan niñya tumñañ gore epte ma tareñmiñ fole irnayinj.

¹⁶ Yeñ muñ po gab gwahader hitinj. Yeñbe wukken wor po geb, megen niñ al mata buluñ miñyanj gore yeñ bindere epte ma kutek. Irde epte ma kentek. Yeñbe bikkeñ wor al mali beleñ ma po keneñ hinhan. Yeñbe gwahade geb fudinde wor po yeñ po gab hugiñej turun irde hitek.

¹⁷ Be, hañkapyabe hora niñ ug po dufay heñ hanjen mar niñ tagalhem. Gega mere gireñ tihim gabe geya hañ mar kura samuñmiñ budam hañ mar goke momoñ gireñ tihim. Niñgeb keñkela bebak

yirke nurde hinayinj. Be, go mar gobe samuñmiñ goyen yufut yuneñ yinjeñ turun ma yirde hinayinj. Irde det gobe daha naña hubu hiyyen gob ma nurde hite geb, "Det gore dirke keperd keperdniniñ iginj hiyyen," yeñ ma nurde hinayinj. Gwahade yarabe Al Kuruj beleñ neñ megen hite mar gayen amaneñ nurde hinayinj yeñ det kuruj gayen dunyinj geb, "Al Kuruj beleñ po gab keperd keperdniniñ iginj iryenj," yeñ nurde hinayinj.

¹⁸ Irde samuñ miñyan mar goyen yinke mata iginj harsoñej po teñ hinayinj. Yeñbe samuñmiñ budam geb, mata iginj manaq gwahade po teñ hinayinj. Irde al kura det kuranj nurde hike yeneñbe samuñmiñ ge be ma heñ faraq yurde hinayinj.

¹⁹ Gwaha teñ hinayinjbe kame Al Kurunya hugiñej heñ heñmiñ iginj muñ wor po goke gitik teñ hinayinjbe gogo. Gogab kame Al Kurunya hugiñej heñ heñ fudinde goyen yende wor po hiyyenj.

²⁰⁻²¹ Be, Timoti, al kurabe Al Kurunyen saba soñ hamiñ goyen fudinde yeñ nurde tagalde hanjen gobe yeneñ hayen gogo. Go mar gobe usi saba goyen fudinde yeñ nurde hañ. Irde megen niñ mere miñ miñmoj teñ hañ. Niñgeb gebe go mar goyen delge po yeneñ wasak teñ hayinj. Irde mel gore Al Kurunyen saba buluñ ir-

nak yen saba goyen keñkela
hen doyan irde hayinj. Goke
teñbe gogo Al Kurunj beleñ
meteñ gunyiñ geb.

Be, nebe deñ ninj huginjeñ
Al Kurunj beleñ buninjeñ
nurd dunenj keñkela doyanj
dirde hiwoñ yen gusunjanj
irde hime. Gog po.

2 Timoti Timoti hitte Pol beleñ asan sopte kayyinj

¹ Timoti, nebe Pol. Nebe Al Kurunyen dufay po gama irde Yesu Kristuyen mere basaŋ al aposel himiriŋ himen. Aposelmiŋ himiriŋ gobe al kura Yesu Kristuya awalikde hike Al Kurunya hugiŋen hinayıŋ yeŋ Al Kurunj beleñ biŋa tiyyinj go po gama irde gago aposelmiŋ niryinj. Niŋgeb ne aposelmiŋ gareb ge Timoti niŋ asan gago kaŋ himen.

² Munan gebe Al Kurunj niŋ saba girde himeke keŋkela po gama irde hayen goke teŋbe urne nigen wor po yeŋ nurd gunenj himen. Irde hugiŋen bubulkunje wor po yeŋ nurd gunenj himen.

Niŋgeb Al Kurunya Doyan Al Kurunjininj Yesu Kristuya beleñ hugiŋen buninjeŋ girde faraŋ gurde bege isikamke iŋinj po hiwoŋ yeŋ gusunjanj yirde himen.

*Al Kurunyen meten
keŋkela ter̄ hayinj*

³ Be, nebe wawuŋya naŋkahalya Al Kurunj mere irde heŋyabe hugiŋen ge niŋ bene sir ma yeŋ hiyen. Irde Yesu Kristu niŋ hekken nurde hayen goke Al Kurunj iŋinj nurd uneŋ himen. Al Kurunbe bikken asine yago beleñ dolonj irde hinhan. Niŋgeb ne wor bener mat

wukkenj nurdeya dolonj irde himen.

⁴ Ne gubul teŋ naŋa hoyanje kweŋ timekeb go ma keneŋ heŋ yeŋ eseŋ nurariŋ goke bene sir ma yeŋ hiyen. Niŋgeb kun genenj amanj wor po hemewoŋ yeŋ nurde himen.

⁵ Irde beger mat fudinde wor po Yesu Kristu niŋ hekkenj nurde hinhan goke wor bene sir ma yeŋ hiyen. Ge beleñ Yesu Kristu niŋ hekkenj nurde hayen gobe abuyege Loisya momke Yunnisa beleñ wa nurdeb saba girkeb ge mananj hekkenj nurariŋ. Niŋgeb gayenter mananj fudinde gwahade po hekkenj nurde ha yeŋ nurde himen.

⁶ Gwahade niŋgeb, Al Kurunyen meten teŋ teŋ ge bikkenj hanne tonanjer yerde Holi Spirityen tareŋ niŋ gusunjanj irmeket gunyinj goyen kak fu irke melak kurunj hiyyenj go gwahade yara sopte saninj po irde meten teŋ hayinj yeŋ gago bebak girde himen.

⁷ Ga gineŋ hime gabe Al Kurunj beleñ Holi Spirit dunyinj gobe kanduk yeneŋ ka-fura heŋ heŋ ge ma dunyinj geb gago gineŋ himen. Holi Spirit dunyinj gobe saninj po heŋ Al Kurunya al hoyanje niŋ amanenj nurde hinayıŋ irde megen niŋ dufay bulunj fole irde hinayıŋ yeŋbe gogo dunyinj.

⁸ Niŋgeb Doyan Al Kurunjininj ge al diliŋde huwarde tagal tagal niŋ

memya ma hej hayin. Nebe mata buluŋ kura ma timiŋ. Gega yen ge tagalde kuŋ hime goke igiŋ ma nurde haŋ mar beleŋ nad fere niraŋ. Irkeb al beleŋ tagal nunen giwgiw nirde haŋ gobe nurde ha gogo. Goyenbe go nurdeb memya ma hawayin. Gwaha titjenbe ne teŋ himyen yara, ge manan Al Kurunyen tareŋde mere fudinde Yesu niŋ yitiŋ mere goyen tagalde henja kanduk yeneŋ hayin goke bada ma hawayin.

⁹ Al Kurunbe neŋ gayen mata buluŋ bana mat dumulgaŋ tikeb dirneŋ weŋ hitiriŋ. Irde neŋ gayen, "Megen niŋ mar mata buluŋ minyaŋ gwahade moŋ, delner wukken po hinayin," yenbe hoy diryiŋ. Go diryiŋ gobe mata igiŋ kura teŋ hiteke denenja ma diryiŋ. Yingen neŋ ge dufaymiŋ bikken kiriyin goyen po gama irde buniŋeŋ dirde faraŋ durdeb gogo dumulgaŋ teŋ yiŋgen hitte dukuriŋ. Goyenbe neŋ buniŋeŋ dirde faraŋ durd durd niŋ dufaymiŋ kiriyin gobe gayamunjek moŋ. Bikken wor po megenja naŋkiŋa gayen forok ma yekeya neŋ kame wor po forok yitiŋ gayen gake buniŋeŋ nurde faraŋ dureŋ yenbe neŋ ge teŋ dufaymiŋ goyen Yesu Kristu haniŋde kiriyin.

¹⁰ Irkeb Al Kurun beleŋ dufaymiŋ kiriyinđe gor mat wanŋ wanbe gago Yesu

Kristu, mata buluŋniniŋde mat Dumulgaŋ teŋ teŋ Al gore megen gar katerŋbe Al Kurun beleŋ buniŋeŋ dirde faraŋ dureŋ yen dufay hej hiyen goyen kawan iryin. Be, kawan ire yenbe gogo kamyiŋde mat huwardeb kamde kamdere niŋ tareŋ goyen isikamyin. Irde Satanyen yufuk bana po hej Al Kurun diliŋde kamtiŋ yara hityende matbe Al Kurun dirneŋ weŋ hej gayenter manan kame kame wor hugineŋ yenja awalikde po hej epte ma kamtek beleŋ goyen neŋ beleŋ nurde bebak teŋ gama irnayıŋ yen mere fudinde yiŋgen ge tagaltiŋ goyen dikala diryiŋ.

¹¹ Munaŋ nebe Yesu niŋ mere fudinde goyen tagalde tukunbe saba yirde hayin yen Al Kurun beleŋ, "Yesuyen mere basaŋ al hawayin," nineŋbe meteŋ goyen nunyin.

¹² Niŋgeb meteŋ gwahade tenbe kanduk keneŋ hime gago. Goyenpoga ne beleŋ hekkeŋ nurde uneŋ himyen al Al Kurun gobe gwahade gwahade yen keŋkela nud uneŋ himyen geb, koyare hime gayen gake memya ma hej hime. Irde Yesu niŋ tagaltiŋ mere fudinde goke manan memya ma hej hime. Goyenbe memya ma hej hime gote miŋbe gogo po moŋ. Al Kurunbe ne doyan nirde hiyen yen ulneya tonneya tumjaŋ haniŋde yirmiriŋ goyen yen

belen keñkela doyan nirde hike kuŋ kuŋ kame Yesu mulgaŋ heŋ wayyeŋ nalu funaŋde goyenter manaq fudinde wor po doyan nirde hiyen yeŋ nurde hime geb, gago memya ma heŋ hime. Niŋgeb Al Kurunya Yesu Kristuyabe gwahade nirde haryen geb, ge wor iŋiŋ gwaha giriryeŋ geb, haŋkapyɑ ginhem gwahade po memya ma heŋ hayin.

¹³ Irdeb al saba yird yird meteŋ tiyeŋ yeŋbe saba fudinde girde himeke nurde hinhan goyen go po gama irde saba yirde hayen geb, iŋiŋ gwahade po saba yirde hayin. Bada ma hawayin. Irde gwaha teŋ henyaɓe Yesu Kristu belen po doyan girde hikeya Al Kurun niŋ hekken nurde yenya al hoyanya niŋ amanęŋ nurde hayin.

¹⁴ Irde Al Kurun belen, "Yesu niŋ yitiŋ mere gobe iŋiŋ niŋgeb, al saba yirde hayin," gineŋbe meteŋ gunyiŋ geb, mere goyen keñkela heŋ doyan irde hayin. Irkeb mere goyen al kura belen epte ma buluŋ irnayin. Goyenbe gere sanjinde moŋ. Deyya hitte hi al Holi Spirit gote tarenđebe mere goyen doyan irde hayin.

¹⁵ Be, memya ma hawayin ginhem gega, Figelusya Hermogenesyabe Yesu gama irde haŋ mar hoyan Esia* naŋare haŋ goyen budam wor pobe koyare hime gayen

gake memya heŋ harhok nuneŋbe nubul tiyaŋ gobe nurde ha gogo.

¹⁶⁻¹⁷ Goyenpoga Onesiforusbe waŋ Rom taun kurunđe forok yeŋbe ne niŋ naŋkeneŋ kuŋ kuŋbe ninyin. Nenenbe koyare hime gake memya ma heŋ faraŋ nurde hugineŋ waŋ nintiŋde po hike dufayne kandukkenj goyen hipirkenj nurde hinhan. Goke teŋbe Doyaŋ Al Kurunniŋ belen Onesiforusyen diriŋmiŋmiŋ goyen buniŋeŋ yirde unwoŋ yeŋ nurde hime.

¹⁸ Yeŋbe bikken Efesus taunde hinhan goyenter wor al gore faraŋ nurde hinhan kuruŋ gobe nurde ha gogo. Niŋgeb goke teŋbe nalu funaŋdeb Doyaŋ Al Kurunniŋ belen buniŋeŋ irde muruŋgem iŋiŋ unwoŋ yeŋ nurde hime.

2

Tareŋ heŋbe al saba yird yird meteŋ goyen al hoyan manaq yunayiŋ

¹ Niŋgeb urne, ge manaq Yesu Kristu belen buniŋeŋ girde iŋiŋ iŋiŋ girde hi bana heŋbe mekerke Al Kurun belen faraŋ gurkeb tareŋ hawayin.

² Gebe hakot neya kuŋ heŋya saba girde hinhan. Gega ne po moŋ. Al hoyan manaq saba girde hinhan gwahade goyen po Yesu niŋ saba girde hinhan. Niŋgeb

* **1:15:** Esia naŋa gobe gayenter niŋ Esia naŋa kuruŋ goke ma yitiŋ. Gayenterbe Turki ineŋ hanjen.

al kura igin hekkeñ nurd yuntek irde keñkela al saba yird yird mata nurde hañ goyen yenenbe go mar goyen muñ po yade saba girde hinhet gwahade goyen po saba yirde hayin. Irkeb yen wor mere goyen basan heñ al hoyan wor saba yirde hinayin.

³ Be, neñ Yesu Kristuyen meteñ marbe yen ge teñ kanduk yeneñ hityen gega, goke ma busaharde hityen gwahade po, ge manan fulenja al fudinde wor po yara heñbe neñ teñ hityen gwahade po teñ hayin. Fulenja al fudinde wor pobe doyañ almiñde mere nurde meteñ teñ heñya kanduk kura kinyen goyenpoga, go ma busaharyen.

⁴ Irde fulenja al gobe doyañ almiñ daha mat kura amaneñ nurd nunyen yenbe fulenja mar moñde mata tubul teñ fulenja marte mata goyen po gama irde hiyen. Gobe meteñ gega, bada ma hiyyen. Niñgeb ge manan gwahade po, Doyañ Al Kurunge beleñ daha mat kura amaneñ nurd nunyen yenbe Al Kurunyen meteñ alyen mata be meteñ gega, goyen po gama irde hayin.

⁵ Be, Yesuyen meteñ al gote maya mere kurabe al kura kup yen yen karire hiyen al gote mata yara. Al gobe kari gote mata goyen keñkela ma gama irde kup yen kuyen gob epte ma murunjem tiyyen. Hubu wor po. Be,

karire niñ mata minyan gwahade goyen po, Yesuyen meteñ mar beleñ gama irtek mata manan hañ. Niñgeb ge manan yende meteñ al niñgeb, meteñ marmin gote mata keñkela po gama irde hayin. Gogab kame yen beleñ gote murunjem gunyen.

⁶ Be, Yesuyen meteñ al gote siraw mere kurabe gahade. Be, binje meteñ teñbe kame nen nen nalu forok yeke ganuñ wa binje goyen yade niyyen? Al hoyan moñ. Meteñ miñ al gore wa foñen kañ niyyen. Gega binjebi dulñeñ ma forok yeke niyyen. Meteñ kurunç wor po teñ gab niyyen. Niñgeb ge manan gwahade po, Yesu niñ meteñ kurun po teñ hayin. Irde meteñ go teñ heñya kandukñeñ wor po nurde hayin goyenbe, kurut po yen hayin. Irkeb kame yen beleñ gote murunjem gunyen.

⁷ Be, mere girhem gabe Doyañ Al Kurun beleñ farañ gurkeb mere gote miñ goyen tumñañ igin bebak tiyayıñ geb, mere girhem gabe keñkela dufay hawayin.

⁸ Be, bikkeñ Israel marte doyañ al kurun Dewit gote miñde niñ al Yesu Kristu, Al Kurun beleñ kamyiñde mat isañ hekeb huwaryiñ al goke bege sir ma yiyyen. Yesu niñ ginhem gabe mere fudinde ne beleñ tagalde tukun himyen gogo.

⁹ Munan Yesu niñ igin ma nurde hañ marbe daha mere

goyen tagalde tukuyen yejbe buluŋ buluŋ nirde kawe al kura nirtiŋ yara nadə fere nirde koyare neraŋ hime gago. Goyenpoga Al Kurunyen mere Yesu niŋ yitiŋ goyen al budam nurde tukuŋ haŋ gobe al kura beleŋ epte ma isikamtek hi.

¹⁰ Be, Al Kurunyen merebe gwahade geb, Al Kurun beleŋ nawaryiŋ gwahade po alya bereya kame yawareŋ yen bikkeŋ dufaymiŋde basiŋa yiryiŋ goyen manaj mere goyen nurde gama irkeb yawaryen. Irkeb go mar gobe Al Kurun saŋiŋmiŋ turŋuŋ yan goya hugiŋen hinayiŋ goke teŋbe meteŋ teŋ himyen. Irde meteŋ teŋ heŋya kanduk kurayen kurayen yeneŋ himyen gega, mukku ma teŋ goya goya tareŋ po heŋ himyen.

¹¹ Be, Yesu niŋ teŋbe kanduk yeneŋ yeneŋ goke mere fudinde kura gaha yen hanjen:

“Yesu beleŋ nende mata buluŋ niŋ teŋ kamyiŋ.

Irke neŋbe yen ge dufayniniŋ tareŋ irtiŋ geb, mata buluŋniniŋ bikkek manaj kamtiŋ hi.

Ningeb neŋbe kamyiŋde mat huwaryiŋ al Yesuya hugiŋen hitek.

¹² Yesu niŋ kanduk yeneŋ hitien gega, mukku ma teŋ saŋiŋ po hetek gobe kame yeŋya heŋ det kurun gayen doyan yirde hitek.

Munaŋ Yesu pel irde harhokniniŋ untek gob kame yen wor harhok dunyen.

¹³ Neŋbe, “Yen po gama irde hitek,” yen hitien gega, son heŋ hitien.

Munaŋ yejbe neŋ gayen yende wor po yen nurde harhok duntek ma irde hi geb, biŋa tiyyiŋ goyen po gama irde hiyen,” yen hanjen.

Al Kurun diliŋde meteŋ almiŋ igiŋ hawayiŋ

¹⁴ Be, al kura yade saba yirde hayiŋ ginhem mar goyen saba girde hime gayen basaŋ heŋbe saba yirde bebak yirde hayiŋ. Usi saba marya usi meremiŋ goke kadom mohonje teŋ haŋ gobe det igiŋ kura ma forok yen hiyen. Irde mere gwahade tikeb marmuyaŋ yirde haŋ mar gote dufaymiŋ manaj buluŋ wor po heŋ hanjen. Ningeb saba yirde hayen mar goyen, “Usi saba mar goya kadom mohonje ma teŋ hinayiŋ,” yineŋ Al Kurun diliŋde saŋiŋ po hayhay yirde hayiŋ.

¹⁵ Munaŋ Al Kurunyen meteŋ al igiŋbe Doyaŋ Almiŋ gote mere fudinde goyen fudinde mat tagalde al saba yirde hiyen. Irde meteŋ teŋ hi goke Al Kurunya alyat diliŋde memya ma heŋ hiyen. Ningeb ge manaj Al Kurun beleŋ meteŋ alne igiŋ yen nenen hiyen yen kurut wor po yen hayiŋ.

¹⁶ Irde mere miŋ moŋ megen niŋ dufay buluŋ po ga kuruŋ hitiŋ mere teŋ teŋ mata goyen yilwa irde gisaw po hayinj. Go mata buluŋ goyen epte ma tubul titek haŋ marbe mata go po teŋ kuŋ kuŋ buluŋ wor po heŋ epte ma Al Kuruŋ palap irtek mata teŋ hinayin geb, gago gineŋ hime.

¹⁷ Go mar gote sababe al kura ulinjde usu kuruŋ kura forok yen sikken bida heŋ kuŋ hiyen go gwahade goyen po, Yesu nurd untıŋ mar gote dufaymiŋ buluŋ yiryen. Mata buluŋ gwahade teŋ haŋ mar kurabe Himeneusya Filetusya gogo.

¹⁸ Irem gobe Al Kuruŋyen mere fudinde goyen tubul tenbe, "Yesu niŋ dufayniŋ tareŋ irtiriŋ nalu goyenter tonniniŋ gergeŋ hamıŋ gobe kamtiŋde mat huward huward mata gogo forok yiriŋ. Niŋgeb ulniniŋ kamyeŋde mat huward huward matabe hubu," yen usi wor po teŋ haryen. Irkeb Yesu nurd untıŋ mar kurabe sabamiŋ nurdeb Yesu niŋ dufaymiŋ sanjıŋ irtıŋ goyen buluŋ heŋ haŋ.

¹⁹ Gega Yesuyen alya bereya sios Al Kuruŋ beleŋ forok irtıŋ gobe tola tareŋ po yimiyyiŋ go gwahade yara geb, go ma buluŋ hiyyen, sanjıŋ po hiyen. Sios goke Al Kuruŋyen asanđeb, "Doyaŋ Al Kuruŋbe alya bereyamıŋ goyen keŋkela nurd yuneŋ hi," yitiŋ hi. Irdeb, "Al kura

yinjeŋ ge yeŋ, 'Nebe Doyaŋ Al Kuruŋyen al,' yeŋ hi al gobe mata buluŋ teŋ teŋ mata tubul po tiyyenj," yitiŋ hi.

²⁰ Be, sios bana igiŋ meteŋ titek alya bereya goke maya mere mat bebak gireŋ tihim. Be, hora alyen ya kuruŋ bana goŋbe koron kurayen kurayen haŋ. Kurabe golya silwaya beleŋ keŋkela wor po yirtıŋ haŋ. Kurabe heya megenja beleŋ po mali malinjeŋ yirtıŋ goyen manaq haŋ. Koron kura golya silwaya beleŋ keŋkela wor po yirtıŋ gobe koron igiŋ, damum hende wor po geb, dula matarebe koron igiŋ goyen yade biŋge yerde nen hanjen. Munaq heya megenja beleŋ mali malinjeŋ yirtıŋ gobe koron igiŋ moŋ geb, mali nebanja biŋge dikŋen gwahade goyen gor yerde Yukun yemeyde hanjen.

²¹ Be, maya mere gote miŋbe gahade: al kura Yesu gama irde hi al beleŋ usi saba marya awalik heŋ saba buluŋmiŋ goyen ma gama irde yinjeŋ buluŋ ma hiyyenbe al gobe mel gote tikinj miŋmoŋ geb, Doyaŋ Almiŋ diliŋde wukkeŋ po hiyen. Irde Doyaŋ Almiŋ gote meteŋ igiŋ goyen tumŋan igiŋ titek ala hiyyen. Niŋgeb koron igiŋ gwahade gobe miŋ al beleŋ biŋge nen nen nalu karkuwanjaŋ biŋge igiŋ yerde nen hanjen gwahade goyen po, al goyen manaq Doyaŋ Almiŋ beleŋ,

"Al gabe wukkeŋ niŋgeb, kenkela meteŋne tiyyeŋ," yeŋbe meteŋmiŋ igiŋ untek hiyen.

²² Niŋgeb gebe al foŋenjde dufay buluŋya mata buluŋya gobe yubul tiyayin. Yubul teŋbe beger mat fudinde wor po Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ dolon irde kasor irde hanj mar belen mata teŋ hanjen gwahade goyen po teŋ hayin. Matabe gahade: Al Kuruŋ diliŋde huwak po heŋ heŋ mata, yeŋ ge hekkən nurd nurd mata, Doyaŋ Al Kuruŋya al hoyanya niŋ amaneŋ nurd nurd mata. Irde bege kamke igiŋ po heŋ heŋ mata. Mata igiŋ kuruŋ gwahade goke po binje kamtiŋeŋ teŋ hayin.

²³ Irdeb al foŋenjde mata kurabe kadom mohonjde teŋ heŋbe gor mat arde hanjen geb, gebe mata gwahade ma teŋ hayin.

²⁴ Gebe Doyaŋ Al Kuruŋyen meteŋ al niŋgeb, meteŋ marmiŋde mata po gama ireŋ yeŋbe kadom mohonjde ma teŋ hayin. Gwaha titjenjbe bearar hende moŋ, bekkenjde mere yirdeb igiŋ igiŋ yirde hayin. Goyenbe al yunkuren yunkuren hitte po moŋ, tumiŋan ala po gwaha yirde hayin. Irde al saba yird yird mata kenkela nurde hayin.

²⁵ Munaŋ dufay buluŋ kerde asogo girde hanj mar goyen bearar hende ma mere yirde hayin. Bekkenjde mere yirde kenkela saba

yirde heŋyabe Al Kuruŋ beleŋ mel goyen daha kura yirke mata buluŋmiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ hitte biŋ mulgaŋ hekeb Al Kuruŋyen mere gote saba fudinde goyen kenkela bebak tiwoŋ yeŋ nurdeya saba yirde hayin.

²⁶ Irdeb mel gobe Satanyen usi mere po gama irde hanjen geb, saba yirde heŋyabe mel goyen sabage nurde buluŋde hite yeŋ biŋ bak yeke Satan gote usi go ma gama irwoŋ yeŋ nurdeya saba yirde hayin.

3

Yesu mulgaŋ heŋ heŋ niŋ doyaŋ heŋ heŋ goyenterbe mata buluŋ kuruŋ forok yenayin

¹ Goyenpoga gayenter mat kuŋ nalu funaŋ beleŋ heŋ hikəb mata buluŋ kurayen kurayen forok yeke mata gote kanduk karkuwaaŋ karkuwaaŋ gore heŋ heŋniniŋ buluŋ wor po yirde hinayin. Niŋgeb nalu gwahade forok yeŋ hinayin goyen nurdeya ga hayin.

² Be, mata buluŋ gobe gahade: alya bereyabe yingŋeŋ ge po nurdeb hora yad yad niŋ po dufay kuruŋ heŋ hinayin. Irde ne epte yeŋ nurdeb Al Kuruŋya kadomya palap ma yirde nanyaŋ yirde teŋ hinayin. Irde naniŋya milinjyat mere ma gama irde hinayin. Irde al kura beleŋ faraŋ yurde hinayin gega,

goke iginj ma nurd yunej hinayinj. Irde megen niŋ mata wukkeŋ moŋ goyen po gama irde hinayinj.

³ Irde al hoyan niŋ amanenj ma nurde hinayinj, al kura buluŋ yirtinj goyen halde ma yunej hinayinj, irde mere buluŋ mat yirde hinayinj. Irde uliŋde po aman hetek dufay epte ma fole irtek hinayinj, irde beremya dirneŋ weŋ yagoya gasa yirde buluŋ po yirde hinayinj. Irde mata iginj niŋbe amanenj ma po nurdeb

⁴ yinjenj iginj heŋ heŋ ge po nurde al usi yirde hinayinj. Irde kame kanduk forok yetek goyen ma keneŋya mali ga lawlaw yeŋ hinayinj. Irde usi dufay go gama irdeb dufaymiŋbe Al Kurunj gama irtineŋbe uliŋde po aman hetek mata buluŋ po gama irde hinayinj.

⁵ Al gwahade gobe hende hendem po Al Kurunj palap irde hinayinj geb, biŋde mat fudinde palap ird ird mata gote iginerŋbe hubu wor po. Mel gobe hende hendem po Al Kurunj palap irde haŋ. Niŋgeb mata gwahade teŋ haŋ mar gobe yilwa yirde hoyan muŋ po pat yeŋ hayinj.

⁶ Be, mata buluŋ gwahade teŋ haŋ mar goyen kurabe bere kura dufaymiŋ tareŋ moŋ aranenj mata buluŋde kattek gote yare hurkuŋbe usi yirde biŋ yawarkeb yende yufukde heŋ usi meremiŋ go po gama irde haŋ. Bere gobe mata

buluŋmiŋ bikkekbe Yesu beleŋ halde yuntiŋ gega, goyen go keŋkela ma bebak teŋbe gwaha ma dirtiŋ yeŋ kanduklenj wor po nurde hanjen. Irde mata buluŋ kurayen kurayen gwaha titek moŋ goyen titek yirkeb bada hetek moŋ geb, go po gama yirde hanjen.

⁷ Bere gwahade gob saba hugineŋ nurde hanjen gega, Al Kurunjen mere gote saba fudinde goyen bebak teŋbe go hende tareŋ hetek yara gega, epte moŋ po. Niŋgeb usi saba mar bere buluŋ yirde haŋ goyen yeneŋ yilwa yirde hoyan muŋ po pat yeŋ hayinj.

⁸ Munaŋ usi saba gore bere dufaymiŋ sanŋiŋ moŋ goyen buluŋ yirde haŋ mar gobe bikkenj Isip niŋ doyan al kurunj Fero yufukde heŋbe Fero beleŋ yinke karan mata teŋ hinaryum al irawa Yanisya Yambrisya yara. Irem goreb Al Kurunjen mere Mose beleŋ yiriŋ goyen asogo irde hinaryum gwahade goyen po, usi saba mar gobe Yesu niŋ mere yitiŋ gote saba fudinde goyen asogo irde haŋ. Mel gobe Uŋgura beleŋ dufay iginj kertek gasuŋbe teŋ pasi. Irde Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ ma irde haŋ. Niŋgeb Al Kurunj beleŋ mel gobe diriŋne weŋ yeŋ ma nurd yunej hi.

⁹ Yanisya Yambrisya beleŋ usi tiyaryum goyen kawan forok yeke al nurd pasi hekeb meremiŋ kuruŋ ma

hirin̄ gwahade goyen po, mel goreb alya bereya usi yirde buluŋ yirde han̄ gega, al budam bebak teŋbe gama ma yirkeb usi meremin̄ gobe kuruŋ ma hiyyen̄.

Saba nurde hinhan goyen po gama irde hayin̄

¹⁰ Be, ne beleŋ al saba dahade yirde mata dahade teŋ himyen, irde dufayne dahade kerde Al Kurunyen meten̄ teŋ himyen goyen keŋkela nurde ha gogo. Nebe Al Kuruŋ niŋ hekken̄ nurde himyen, irde al kura matamin̄ igin̄ hewoŋ yen̄ doyaŋ heŋ heŋ ge piŋeŋ ma heŋ himyen. Irde alya bereya goke amaneŋ nurde yuneŋ himyen. Irde kanduk forok yeke goke mukku ma teŋ goya goya tareŋ po heŋ himyen.

¹¹ Nebe al beleŋ buluŋ buluŋ nirde hike kanduk yeneŋ himyen gobe wawuŋ unjkureŋ po moŋ. Antiok, Aikoniamyabe Listra taunya bana goŋ hinhem̄ yabe ne ulner kanduk budam forok yamin̄. Goyenterbe goŋ niŋ al beleŋ Yesu niŋ yitiŋ mere goke igin̄ ma nurde buluŋ buluŋ nirke goŋ heŋ heŋ niŋ meten̄ wor po nirde hin hin. Gega goke mukku ma teŋ goya goya sanjŋ̄ po heŋ hin hem. Goŋ heŋ meten̄ be teŋ hin hem po. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ kanduk yeneŋ himeke neneŋ̄ be faran̄ nurke gago hime.

¹² Fudinde wor po, Yesu Kristuya awalikde po heŋ

mata huwak po titek nurde haŋ mar kuruŋ gobe mata goke igin̄ ma nurde haŋ mar beleŋ asogo yirde buluŋ buluŋ yirke kanduk kuruŋ yeneŋ hinayin̄.

¹³ Munaj̄ mata buluŋ teŋ al usi yirde han̄ mar gobe mata buluŋ po teŋ kuŋ kuŋbe buluŋ wor po henayin̄. Mel gobe Uŋgura beleŋ lom yirke mata buluŋde katnayin̄. Goyenbe igin̄ hite yen̄ nurdeb al hoyan̄ saba igin̄ mat yirhet yen̄ buluŋ mat saba yirke al hoyan̄ goyen manaj̄ buluŋde katnayin̄.

¹⁴⁻¹⁵ Goyenpoga gebe Al Kurunyen mere asanđde katiŋ gob ganuŋ mar beleŋ saba girde hinhan gobe nurde ha. Irde hako diriŋ heŋya mere goyen saba girde hike gote miŋ̄ bebak teŋ hinhan goyen po waŋ waŋ gayenter manaj̄ nurde ha gogo. Niŋgeb saba fudinde goyen tareŋ po tanarde hayin̄. Al Kurunyen mere asanđde katiŋ gobe mali mere asanđde katiŋ gwahade moŋ. Hoyan̄ wor po. Asanđde mere katiŋ goyen gigeŋ kapyan̄ heŋbe wuk yen̄ be Yesu Kristu niŋ dufayge tareŋ irarin̄. Irke Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋ bana hinhande mat gumulgaŋ tiyyiŋ gogo ha.

¹⁶ Al Kurunyen mere asanđde katiŋ gobe tumŋaŋ Al Kuruŋ beleŋ bikken̄ meten̄ marmin̄ ketal yurke asanđde kayamiŋ geb tonŋeŋ yan̄. Niŋgeb al kura beleŋ

kapyan hekeb mata damiŋbe fudinde goyen mere gore saba yirde mata buluŋmiŋ yikala yirke bebak teŋbe yubul teŋ hanjen. Irde mere gore Al Kurun diliŋde mata huwakbe gogo yen yikala yirde hi.

¹⁷ Niŋgeb Al Kurunyen alya bereyabe Al Kurunyen mere beleŋ ep yirtiŋ hinayin. Gogab meteŋ kurayen kurayen Al Kurun diliŋde igin gobe igin ala po teŋ hinayin.

4

Al Kurun beleŋ meteŋ guntiŋ goyen tumŋaŋ pasi po yi-rayin

¹ Be, Yesu Kristube Doyan Al Kurun heŋ waŋbe al diliŋ gergenya kamtiŋya goyen tumŋaŋ gabu yirdeb al iginja buluŋya pota yirde matamiŋ gote murunŋem nende gigen yunyeŋ. Niŋgeb Al Kurunya Yesu Kristuyat diliŋ mar mere saŋŋiŋ po gireŋ tihim.

² Mere gobe gahade: Al Kurunyen mere tagalde tukuŋ hayin. Irde hugiŋeŋ tagal tagal niŋ gitik po teŋ hayin. Al beleŋ mere goyen nurde gama irnayin ma gama ma irnayin gega, gebe hugiŋeŋ tagal tagal niŋ gitik po teŋ hayin. Irde mata buluŋmiŋ yeneŋbe sope yirde hayin. Irde al kurab mata buluŋmiŋ goke yineŋ teŋ hayin. Irde mata igin teŋ teŋ dufaymiŋ saŋŋiŋ po yirde hayin. Goyenbe gwaha yirde heŋyabe al goyen aran

po matamiŋ igin po hewoŋ yen doyar heŋ heŋ ge piŋeŋ ma heŋ hayin. Bekkenje po saba yirde hayin.

³ Fudinde wor po kamebe alya bereyabe beleŋ saba fudinde nurtek ma yiryeŋ. Irde megen niŋ mata buluŋ titek dufay po gama irdeb saba kura uliŋde hapek yaŋ nurtek goyen saba dirnaŋ yeŋbe usi saba mar po budam yade hinayin.

⁴ Usi saba mar yade hinayin mar gobe saba fudinde nurtek goyen tubul teŋbe megen niŋ usi baran po palŋa yirde fudinde yen nurde gama yirde hinayin.

⁵⁻⁶ Be, nebe Roma gabman beleŋ mayteke kami yen bikken mere sege iramiŋ geb, megen ga tubul teŋ kamtek nalunebe binde heŋ hi yen nurde hime. Goke teŋbe nigen Al Kurun une yen kamde kamde niŋ hugiŋeŋ gitik teŋ hime gago. Niŋgeb megen gar ulyanđe hayin kurun gobe kenkela po dufay heŋ ga mata teŋ hayin. Kanduk yeneŋ hayin gega, goke mukku ma teŋ goya goya taren po hayin. Mereminje tagalde po hayin. Gebe Al Kurunyen meteŋ al geb, meteŋ dahade kura gunyen gobe tumŋaŋ pasi po irayin.

⁷ Munaj nebe Al Kurunyen meteŋ niŋ igin ma nurde hanj mar beleŋ asogo nirde hanjen gega, nebe goke kafura ma heŋ fole yird yird niŋ kurut wor po yen himyen. Irde Al Kurun niŋ

hekkeŋ nurd nurd mata goyen tareŋ po tanarde himyen. Irde kup yeŋ yeŋ karire hanj mar beleŋ kup yeŋ kuj murunjde forok yeŋ hanj go gwahade goyen po, ne manaq Al Kuruj niŋ meteŋ teŋbe gago funaq kamtek nalune binde hihi.

⁸ Gwahade niŋgeb Doyaŋ Al Kuruj beleŋ huwak po neneŋbe yeŋ sopte waŋ waŋ nature matane gote murunjgem nunyen. Goyenbe ne po moŋ, yeŋ mulgaŋ heŋ heŋ niŋ doyaŋ heŋ hanj mar goyen tumjaŋ matamiŋ huwak gote murunjgem yunyen. Yeŋbe alya bereyat mata igiŋya buluŋya goyen huwak mat po pota yirde gote murunjgem yunyen yunen al geb, gwaha po diryen.

Timoti, aranęŋ po wayayin

⁹⁻¹² Munaŋ meteŋ kad-niniŋ Demasbe megen niŋ mata goke dufay heŋ heŋ mata gore tuluŋ tike hapek yaŋ nurdeb nubul teŋ Tesalonaika taunde kuriŋ. Kresensbe Galesia naŋare kuriŋ. Irde Taitusbe Dalmesia naŋare kuriŋ. Munaŋ Tikikusbe Efesus taunde teŋ kermeke kukeb Luk po gab neya har. Niŋgeb gar waŋ waŋ beleŋ kura keneŋbe aranęŋ po wayayin. Goyenbe Makbe Al Kuruj beleŋ meteŋ nuntiŋ goyen igiŋ faraŋ nuryen yeŋ nurde hime geb, waye yeŋyabe Mak inęŋ gab tumjaŋ wayiryen.

¹³ Irdeb amilne Troas taunde Karpusyen yare tubul timiriŋ goyen manaq teŋ wayayin. Irde asaqne yago manaq yad wayayin. Goyenbe asaq sobam mere kaŋ bili irtin goyen yad waŋ waŋ niŋ manaq bege sir ma yiyyen.

¹⁴⁻¹⁵ Be, baras yade det kurayen kurayen yird yird meteŋ teŋ hi al Aleksanda gobe nende saba goke igin ma nurde asogo nirde buluŋ wor po niryiŋ geb, al goyen keŋkela keneŋ hayin. Mongo ge manaq buluŋ giryen geb. Kame mata buluŋ tiyyiŋ goke Doyaŋ Al Kurujniniŋ beleŋ wol hiyyen.

¹⁶ Haŋkapyä Roma gab-manyen merere huwamiriŋya goyenterbe ne faraŋ nurtek mar miŋmoŋ. Hubu wor po. Faraŋ nurtiŋbe tumjaŋ kafura heŋ harhok nuneŋ busaharde pasi hamin. Gega nubul teŋ busaharamiŋ mar goyen goke Al Kuruj beleŋ buniŋeŋ nurd yunwoŋ yeŋ nurde hime.

¹⁷ Mel gobe gwaha tiyamiŋ gega, Doyaŋ Al Kurujne beleŋ, “Naŋa hoyanje hoyaŋde kuj merene tagalde tukayin,” nineŋ meteŋ nunyiŋ goyen pasi ma irmiŋ geb, goke teŋbe yeŋ beleŋ ne merere huwamiriŋ goyenterbe neya heŋ faraŋ nuryiŋ. Irkeb Roma gabman beleŋ nubul tiyamiŋ. Gobe dapŋa kafuram wor po kura laion beleŋ nisitek yara gega, Al Kuruj beleŋ gor mat nawaryiŋ gogo.

¹⁸ Be, Al Kurunbe asogone beleñ buluñ nirniñ tikeb faran nurke kuñ kuñ funaňbe alya bereyamıñ doyañ yirde hi bana goñ nad niryen. Niňgeb yeň po huginej deňem turjuň yan irde hitek. Fudinde wor po.

Mere funaj

¹⁹ Be, Prisilaya uň Akwilaya, Onesiforusyen diriňmiňmiňya gobe yeň ge dufay hen himyen goyen momoň yirayinj.

²⁰ Erastusbe Korin taunde tubul timiriň. Munaj Trofimusbe garbam irke Miletus taunde gor tubul timiriň.

²¹ Gebe makaj buluň ma henj hikeya gar waň waň beleñ kura keneňbe aranjeň po wayayinj. Al Kurun dirjeň weň neya gar hite mar gare tumjaň ge niň dufay hen hanjen goyen momoň irayinj ninaň geb, gago ginhem. Go mar goyen kurabe Yubulus, Pudens, Linusyabe Klodia.

²² Be, Doyan Al Kuruniniňbe geya hiriryen, irde Al Kurun beleñ geyabe geya hanj marya goyen tumjaň bunijeň dirde igin igin dirde hiwoň yeň gusuňaň irde hime. Gog po.

Taitus

Taitus hitte Pol beleñ asan̄ kayyin̄

¹ Taitus, nebe Pol, Al Kurunyen meten̄ al, irde Yesu Kristuyen mere basan̄ al aposel. Nebe alya bereya Al Kurun̄ beleñ basıñña yirtin̄ mar goyen farañ yurde himeke Al Kurun̄ niñ hekken̄ nurde hinayin̄ yen̄ aposel hen̄ meten̄ teñ hime gago. Irde Al Kurun̄ palap irtek mata gote mere fudinde saba yird yird meten̄ goke manan̄ aposel hen̄ meten̄ teñ hime.

² Irde Al Kurun̄ya huginjen̄ hen̄ hen̄ goke doyañ hen̄ himyen̄ geb, go hende huwarde meten̄ goyen teñ himyen. Huginjen̄ hen̄ hen̄ gobe usi ma teñ hiyen̄ al Al Kurun̄ gore nañkiñya megenya forok ma yekeya detmiñ kura neñ duneñ yen̄ biñña tiyyin̄ go goyen.

³ Niñgeb nalu bikken̄ kiriyin̄ goyen forok yekeb meten̄ marmin̄ hulyan̄ yirke meremiñ tagalde hikeb bikken̄ biñña tiyyin̄ goyen kawan forok yiriñ. Ne wor Dumulgañ teñ teñ Alniniñ Al Kurun̄ gore meten̄ go tiya ninkeb meremiñ gago tagalde tukun̄ hime.

⁴ Munan̄ Taitus, gebe ne beleñ Al Kurun̄ niñ momoñ girmeket ne timiriñ gwahade goyen po, ge wor yen̄ ge dufayge sanj̄ irariñ. Niñgeb

goke teñ gebe urne wor po yara nurde gunen̄ hime.

Niñgeb Adoniniñ Al Kurun̄ya Dumulgañ teñ teñ Alniniñ Yesu Kristuya beleñ buniñen̄ girde igin̄ igin̄ girde bege isikamke igin̄ hiwoñ yen̄ gusunjan̄ yirde himyen.

Yesuyen alya bereya sios gote doyañ mar igin̄ kura basıñña yirayin̄

⁵ Be, ne beleñ Krit motmotde gubul teñ wamirin̄ gobe meten̄ kura pasi ma irdeya wamirin̄ goyen ge beleñ gab pasi irayin̄ yen̄be gogo gubul teñ wamirin̄. Irde ginmirin̄ gwahade po, naña goyen bana niñ taun kurar mat kurar kuñbe taun goyen ter niñ Yesuyen alya bereya bana al kura basıñña yirde yen̄ goyen doyañ yird yird mar yirayin̄ yen̄ nurdeb gogo gubul timiriñ.

⁶ Yesuyen alya bereya doyañ yird yird mar goyen basıñña yire yen̄be matamiñ keñkelä yeneñ ga basıñña yirayin̄. Matamiñbe gahade hinayin̄: al gobe uliñde merem moñ, irde bere yuñkureñ po yawartin̄ mar. Irde dirñen̄ wen̄be Al Kurun̄ niñ dufaymin̄ tareñ irtin̄, irde dapñña duwi yara heke merere yukutin̄ ma hen̄ milinya naninyat mere keñkelä gama irde hinayin̄.

⁷ Be, Yesuyen alya bereyat doyañ marbe Al Kurun̄ beleñ po meten̄ne tinayin̄ yen̄ basıñña yirtin̄. Niñgeb go mar gobe uliñde merem moñ

hinayinj, yingeñ ge turuñ turuñ ma teñ hinayinj, aranen bearar ma teñ hinayinj, kukuwa fe nene kukuwa heñ heñ mata ma teñ hinayinj, det kurañ al kwep kwep ma yirde hinayinj, irde al mali ma gasa yirde hinayinj. Irdeb usi matare al kurate hora ma yade hinayinj.

⁸ Gwaha titneñbe al wake gargar yirde hinayinj, mata iginj teñ tenja iginj heñ heñja niñ amanen nurde hinayinj, ulinđe po aman hetek mata goyen epte fole irtek hinayinj, irde Al Kurun diliñde al huwak wukkeñ wor po hinayinj. Irde metenmiñbe kumhaka ma heñ keñkela po meten teñ hinayinj.

⁹ Yeñbe deyya beleñ saba yirtiñ mere fudinde hekkenj nurtek goyen tareñ po tanarde hinayinj. Gogab saba fudinde gore po al hoyan iginj saba yirdeb sanjiñ heñ heñ ge farañ yurde hinayinj. Irdeb al kura saba fudinde goyen asogo irde hinayinj mar goyen iginj bebak yirke, "Fudinde, buluñ teñ hite," yeñ nurnayinj.

¹⁰ Be, ga gineñ hime gabe Krit motmotde gorbe al budam Al Kurun asogo irdeb merebe miñ miñmon teñ al usi yirde hanjen geb, gago gineñ hime. Go teñ hanjen mar goyen buluñ wor pobe Yesu nud untij gega Yuda marte tikula gama irde guba yeñ yeñ mata teñ hanjen gogo.

¹¹ Go mar gobe det goke al saba yirtek moñ goyen hora

yad yad niñ po nurdeb Al Kurunyen dirneñ weñ usi saba yirde dufaymiñ buluñ yirde hanjen. Niñgeb usi saba mar goyen utañ yirkeb mata go bida po henayinj.

¹² Usi matamiñ goke teñbe yingeñde al kura saba mar karkuwanj yeñ nurde yuneñ hanjen mar goyen kuramiñ kura beleñ mere kura gahade tiyyinj: "Krit motmotde niñ marbe hugineñ usi po teñ hanjen, irde al gasa yirde buluñ po yirde hanjen, irde kumhaka po heñ dulanj po teñ hanjen," yirinj.

¹³ Al gore mere tiyyinj gobe fudinde. Niñgeb usi saba mar goyen kuñ yineñ teñ saba yirayinj. Gogab Yesu niñ dufay tareñ ird ird saba fudinde goyen po tanardeb

¹⁴ Yuda marte tikula ma gama irnayinj. Irde Al Kurunyen mere fudinde pel iramiñ mar gote saba gobe yubul po tinayinj.

¹⁵ Fudinde, al kura Al Kurun beleñ wukkeñ iryenj al gobe Al Kurun diliñde tikiñ miñmoñ geb mata dahade kura teñ hiyen kurun gobe wukkeñ ala po hiyenj. Goyenbe al kura binde dufay buluñ po kerde Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ ma irde hiyenj albe dufaymiñja binyabe buluñ hitiñ geb, Al Kurun diliñde al gobe wukkeñ moñ, irde yeñ beleñ mata daha kura teñ hiyen kurun gobe tikiñ miñyanj ala po hiyenj.

¹⁶ Go mar gobe yiñgenj ge

yen, "Neŋbe Al Kurun nurd uneŋ hite," yen haŋ gega, matamiŋ belenbe Al Kurun harhok uneŋ haŋ yen yentek. Gwahade mar gobe Al Kurun beleŋ yentek ma irde hiyen mata go po teŋ hanyen, irde meremiŋ pel irde mata igin kura titek ma hanyen.

2

Yesuyen alya bereya beleŋ gama irtæk mata

¹ Be, gebe Yesu niŋ yitiŋ mere gote saba igin goyen gor niŋ Yesuyen alya bereya saba yirde hayin.

² Al parguwakbe gahade saba yirde hayin: aranjen bearar ma teŋ hinayin, al beleŋ palap yirtek mata po teŋ hinayin, ulinđe po aman hetek dufay fole irde hinayin. Yenbe Yesu niŋ dufay sanjiŋ ird ird gote saba fudinde po gama irde hinayin. Irde al hoyan niŋ amanen nurd yunen hinayin. Irdeb kanduk yeneŋ hinayin gega, mukku ma teŋ goya goya tareŋ po hinayin.

³ Gwahade goyen po, bere parguwak wor saba yirde hike alya bereya hoyan beleŋ palap yirtek mata po teŋ hinayin. Irde mere buluŋ mat ma teŋ hinayin, kukuwa fe ug po ma nen hinayin. Gwaha titjenje mata igin po ga diriŋ saba yirde hinayin.

⁴ Gwaha teŋ hinayinbe bere hoyan yen kamekkən goyen igin saba yirde hike uŋya goya dirjen weŋya

goyen biŋde mat amanen nurd yunen hinayin.

⁵ Irdeb ulinđe aman hetek dufay fole irde hinayin. Mataminyə dufaymiňabe Al Kurun dilinđe wukkeŋ po hinayin, irde yaminyan meten tareŋ po teŋ hinayin. Irde alya bereya igin igin yirde hinayin, uŋ yagot mere nurde gama irde hinayin. Gogab matamiŋ goke al kura beleŋ Al Kurunyen mere niŋ buluŋ mat ma tagalde hinayin.

⁶ Be, gwahade goyen po, al fonjen wor ulinđe aman hetek dufay fole ird ird niŋ sanjiŋ henan yen faraŋ yurde hayin.

⁷ Irdeb mereya mataya teŋ hayin kurun gobe igin mat po teŋ hayin. Irkeb al fonjen gore ge mata teŋ hayin go yenen goyen po gama yirde hinayin. Irde al saba yirde henyabe hende hende ma saba yirde hayin, irde nanosak hende ma saba yirde hayin.

⁸ Irde merebe huwak mat po teŋ hayin. Irkeb al beleŋ mere kura tiyayıŋ goke epte ma ulger merem yan girnayin. Gogab asogo girde haŋ mar beleŋ gwaha mat kura neŋ gayen ulniniŋde merem yan dirtek ma henbe yinjen po ga memya henayin.

⁹ Be, al kura al kurate yufukde hen muruŋgem moŋ dulin meten teŋ haŋ marbe doyan marmiŋ beleŋ yineŋ hinayin kurun goyen nurde gama irde hinayin yen saba

yirde hayinj. Metenj mar gobe doyaŋ marmiŋ amaj hetek mat metenj teŋ hinayinj. Irde gwahade gwahade tinayinj yinkeb uker ma yirde hinayinj.

¹⁰ Irdeb doyan marminde det kawe ma teŋ hinayinj. Gwaha titnejbe doyan marmiŋ belej, "Meten marniniŋbe iginj," yeŋ hekkej wor po nurd duntek mata po teŋ hinayinj. Gogab al belej mel gote mata kuruj goyen yenenjbe Al Kuruj neŋ Dumulganj teŋ teŋ Al niŋ yitiŋ saba goke buluŋen ma nurdeb mere goyen nurtek yiryeŋ.

¹¹ Be, ga gineŋ hime gabe Al Kuruj belej alya bereya buniŋen yirde iginj iginj yirde yumulganj tiye yenjbe Yesu teŋ kerke al megen haŋ kuruj gake wayyinj geb, gago gineŋ hime.

¹²⁻¹³ Neŋjbe Al Kuruj belej buniŋen dirde iginj iginj diryinj goyen nurdeb saba kura titiŋ. Gobe gahade: Al Kuruj tareŋmiŋ hende wor po goya Dumulganj teŋ teŋ Al Yesu Kristuyabe dejen turjuŋ yan wayiryeŋ. Niŋgeb neŋjbe goyen goke doyaŋ heŋ hite. Irkeb doyan heŋ hite goke Al Kuruj belej guram dirde tareŋ dirde hi. Niŋgeb doyaŋ heŋyabe Al Kuruj palap ma irtek mataya ulniniŋde po amanj hetek dufayya gobe pel po yirtek. Irdeb ulniniŋde amanj hetek dufay fole irde hitek, irde mata huwak po

ten hitek, irde Al Kuruj palap irtek mata po teŋ hitek.

¹⁴ Munaŋ Yesu Kristu gobe neŋ gayen mata buluŋ kuruj goyen bana mat dad sinja diryinj. Irdeb yende alya bereya po dirde Al Kuruj diliŋde wukkeŋ dirde mata iginj teŋ hitek dufay po dunyinj. Yenjbe neŋ gayen gwaha dire yenjbe gogo nende gasun teŋ kamyinj.

¹⁵ Be, saba girhem kuruj gabe al gwaha mat saba yirde hayinj yeŋ saba girde hime. Gebe Yesuyen alya bereya gor haŋ gote doyan al geb, go hende sanj huwardeb mel gore saba gayen kenkelə gama ird ird niŋ dufaymiŋ tareŋ irde hayinj. Munaŋ saba go pel irde haŋ marbe kuŋ kimiŋ mat po buluŋmiŋ goyen goke yineŋ teŋ utaŋ yirde hayinj. Irde yubul tike sabage goyen nurde wasak ma teŋ hinayinj.

3

¹ Irdeb tiyuŋmiŋde niŋ doyaŋ marya doyaŋ mar karkuwanjat yufukde heŋ bitiŋde mat meremiŋ nurd nurd niŋ sopte bebak yirayinj. Irde mata iginj teŋ teŋ niŋ gitik teŋ ga hinayinj yeŋ bebak yirayinj.

² Mel gobe al kura mere buluŋ mat ma yirde hinayinj, al hoyanya awalikde hinayinj, al hoyanya kuruj goyen iginj nurd yuntiŋ ala teŋ hinayinj, irde al diliŋ mar yinjən ge turuŋ teŋ teŋ mata ma po teŋ hinayinj.

³ Bikkeŋbe nej wor Al Kuruj ma nurd uneŋbe kukuwa po heŋ hinhet. Irde meremiŋ ma gama irde hinhet geb, megen niŋ mata buluŋ teŋ ulniniŋde aman̄ heŋ heŋ dufay kurayen kurayen gore usi dirke gote yufukde po heŋ go po gama yirde hinhet. Gwahade geb neŋbe mata buluŋ teŋ hinhet, irde kadniniŋ igin mat hik̄e yeneŋbe daniŋ neŋ gwahade moŋ yen̄ nurde hinhet irde kadom asogo gird teŋ hinhet.

⁴ Goyenpoga Dumulgaŋ teŋ teŋ Alniniŋ Al Kuruj beleŋ igin igin dirde bubulkuŋne wor po yen̄ nurde dunyin̄ goyen kawan forok iryin̄.

⁵ Irdeb neŋ gayen dumulgaŋ tiyyin̄. Dumulgaŋ tiyyin̄ gobe neŋ beleŋ mata huwak kura titekeb goke ma dumulgaŋ tiyyin̄. Neŋ ge bunin̄en̄ nurde dumulgaŋ tiyyin̄. Yen̄ beleŋ dumulgaŋ tiye yen̄be mata buluŋniniŋ halde dunyin̄. Irkeb halde dunyin̄ gobe Holi Spirit beleŋ sopte kawan̄ hitiŋ yara dirde al gergeŋ diryin̄.

⁶ Dumulgaŋ teŋ teŋ Al Yesu Kristu beleŋ dumulgaŋ tikeb gogo Al Kuruj beleŋ Holi Spirit dunkeb kateŋbe tareŋ wor po meteŋ teŋ hiyen̄.

⁷ Gogab Al Kuruj beleŋ bunin̄en̄ dirde igin igin dirde al huwak dinyen̄, irde yen̄ya hugiŋen̄ heŋ heŋ gobe nende hiyyen̄. Fudinde, Al Kurujya hugiŋen̄ heŋ heŋ gobe neŋ

beleŋ goyen goke po doyaŋ heŋ hityen̄.

⁸ Ga ginhem gabe fudinde ginhem geb, ge wor Al Kuruj niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ mar geya haŋ goyen mere gayen tareŋ po momon̄ yirde hayin̄. Irkeb mel gobe mata igin̄ teŋ teŋ niŋ kurut wor po yen̄ hinayin̄. Gwaha teŋ hinayin̄be igin̄ wor po, irde go teŋ hinayin̄ goreb al budam wor po faraŋ yuryen̄.

⁹ Irdeb mere miŋ miŋmoŋ goke kadom mohonde teŋ hinayin̄ gobe kukuwamneŋ geb, gwaha ma teŋ hayin̄. Irde mel gore yin̄gen̄de tikula gama irde tagalde hanjen̄ goyen gebe gwaha ma teŋ hayin̄. Irde dufaymiŋ hoyan̄ hoyan̄ goke teŋ geya kadom mohonde ma teŋ hinayin̄. Irde Moseyen saba goke kadom mohonde ma teŋ hayin̄. Mata gwahade gobe buluŋ geb, gore kura faraŋ ma duryen̄. Ningeb mata goyen ma teŋ hayin̄.

¹⁰ Irde al kura saba hoyan̄ tawaŋ alya bereya saba yirde biŋ yade mel goyen bana bipti forok irde hiyen̄ al goyen mata gobe bada hawa ineq utaŋ irayin̄. Goyenbe merege ma nurkeb sopte inayin̄. Gwaha irayin̄ gega, go ma nurkeb okohom po tubul tiyayin̄.

¹¹ Al gwahade gote dufaymiŋbe buluŋ hitiŋ, irde mata buluŋmiŋ gore po al gobe buluŋ gwahade yen̄ kawan̄ irde hi gobe nurde hayen̄ gogo.

Taitusbe Pol kuŋ kinyen

¹² Be, nebe makanj bulunj heŋ heŋ natureb Nikopolis taunde kuŋ gor heŋ yeŋ nurde hime. Niŋgeb Atemas daw ma Tikikus wet kura teŋ kermeke kuŋ momonj girkeb makanj iginj hiya gayenter aranj po ne hitte waŋ waŋ niŋ kurut wor po yawayinj.

¹³ Be, Apolosya Roma gabmanyen merere huwarde mere nurde sope ird ird meteŋ teŋ teŋ al Senasyabe geya gor har. Goyenbe irem goyen naŋa hoyanje kura kure yeke yenenbe kenkelə po faranj yurayinj. Det goke kura nuriyeneŋ gobe tumraŋ yade yunayinj.

¹⁴ Irdeb nende alya bereya goyen saba yirde hike hugineŋ mata iginj po teŋ teŋ niŋ kurut yeŋ hinayinj. Kurut yeŋ heŋyabe al kura beleŋ det niŋ amu heŋ hike yenenbe faranj yurde hinayinj. Mali po gwaha kura tihit miŋmonj teŋ titmiŋenj ma teŋ hinayinj.

¹⁵ Be, al neya hite mar gare ge niŋ dufay heŋ haŋ goke momonj irayinj ninkeb gago momonj girde hime. Neŋ beleŋ gor niŋ al Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irde neŋ ge amanjeŋ nurde haŋ mar goke dufay heŋ hite goke momonj yirayinj.

Al Kuruŋ beleŋ deŋ kuruŋ goyen buniŋen dirde iginj iginj dirwoŋ yeŋ gusunjanj irde hime. Gogo po.

Filemon

Filemon hitte Pol beleñ asan̄ kañ unyin̄

¹⁻² Be, nebe Pol, Yesu Kristu niñ teñ gago koyare hime. Irdeb kadniniñ Timotiya dufay uñkuren̄ po kerdeb asan̄ gago kañ hime. Asan̄ gabe ge Filemon niñ kañ hime. Irdeb babaniniñ Apiaya Aksipusya irde Yesuyen alya bereya gere yare gabu irde hanjen̄ goyen goke manan̄ kañ hime. Filemon gebe kadniniñ wor po, irde meten̄ kadniniñ manan̄.

³ Be, Adoniniñ Al Kurunyä Doyañ Al Kuruñ Yesu Kristuya beleñ buniñen̄ dirde igin̄ igin̄ dirde bitin̄ yisikamke igin̄ hiwoñ yen̄ gusuñan̄ yirde hime.

Filemonyen mata igin̄

⁴⁻⁵ Be, Filemon, nebe ge beleñ Doyañ Al Kuruñ niñ dufayge sanj̄ irde Al Kurunyen alya bereya niñ amanen̄ nurde yuneñ hayen goyen gote mere momon̄ nurde himyen. Niñgeb Al Kuruñ mere irde heñyabe goke teñ ge niñ dufay heñ Al Kuruñ igin̄ nurd uneñ himyen.

⁶ Irde Yesu Kristu niñ dufayge tareñ irariñ go hende harde detge yade al hoyan̄ farañ yurde hiwoñ yen̄ Al Kuruñ gusuñan̄ irde himyen. Gogab neñ Yesu Kristuyen alya bereya gayen

Yesu Kristuya hiteke Al Kuruñ beleñ guram dirde tareñ dirtiñ bana ha goyen ge wor keñkela bebak tiyayıñ.

⁷ Be, kadne, ge beleñ Al Kurunyen alya bereya biñ yurum yirde tukaj geb, go nurdeb ge beleñ kadge yago niñ amanen̄ nurde yuneñ ha yeñbe bener mat amanen̄ wor po nurdeb sanj̄ heñ hime.

⁸ Niñgeb det kura goke gusuñan̄ gireñ tihim. Nebe Yesu Kristuyen mere basañ al geb, gusuñan̄ heñ heñ ge kama ma heñbe ge beleñ mata titek goyen igin̄ gwaha gwaha tiyayıñ gintek hime.

⁹ Goyenbe ge niñ amanen̄ nurde gunen̄ hime geb, gago eseñ mere girtiñ yara girde hime. Ne Polbe alik himiñ. Gega Yesu Kristu niñ manan̄ teñ koyare gago hime.

¹⁰ Niñgeb ne al gahade gare Onesimus niñ teñ gusuñan̄ gireñ tihim. Meten̄ alge Onesimusbe koyare gar himeyabe keneñ Yesu niñ momon̄ irmeket mata buluñmiñ yubul tiyuñ. Irdeb Yesu gama irde hi geb, urne yara nurde uneñ hime.

¹¹ Hakotbe keñkela ma meten̄e teñ gunen̄ hinhin. Goyenpoga han̄ka gabe meten̄ igin̄ tiyyen̄, irde geaya neya tumñañ farañ duryen̄.

¹²⁻¹⁴ Niñgeb Yesu Kristu niñ yitiñ mere igin̄ goke teñ koyare hime gayen ge beleñ farañ nirtineñbe yen̄ beleñ gere gasuñ teñ farañ nurwoñ yen̄ nurdeb basıñā

ire yej nurminj. Goyenpoga dufaynerbe gigej, "Igiñ farañ urayin," inke gab farañ nuryenbe iginj yej nurde hime. Gogab ne beleñ gwaha tiyayin ginmeke ma tiyayin, gigen dufayger nurde tiyayin. Goke teñbe Onesimusbe bubulkuñje wor po yej nurd uneñ himyen gayen ge hitte teñ kermeke mulgañ hej kuyen.

¹⁵ Be, Onesimus gayen Al Kurun beleñ ge hitte mat teñ belñej muñ po hoyanje tukun gobe kame ge hitte mulgañ hej kuñ geaya huginenj hej hej ge teñ gogo gwaha iruñ daw yej nurde hime.

¹⁶ Niñgeb gaha nañabe metej al dulñej yara moñ, al gwahade gote folek, kolge gigen wor po yara nurde uneñ hayin. Nebe kenkela ma nurd uneñ hinhem gega, gayenterbe amanenj wor po nurde uneñ hime. Munan gebe kenkela nurde uneñ hinhan. Yeñbe metej alge, irde Doyañ Al Kurun niñ teñbe kolge yara hiyuñ geb, yej ge amanenj nurde hayin gobe ne beleñ yej ge amanenj nurde uneñ himyen gote folek yej nurde hime.

¹⁷ Niñgeb ne gayen metej kadge yej nurde nunenj ha kenem ne gargar nirde hayen gwahade po, Onesimus wor gargar irayin.

¹⁸ Irde yej beleñ mata buluñ dahade kura girtuñ daw ma horage gwahade kura yawartuñ kenem goke wol

hej hej ge gusuñaj ma irayin. Ne ninke gab wol hej gunenj.

¹⁹ Mere gabe ne Pol nigej hanner wor po kañ hime. Niñgeb Onesimusyen kanduk goyen teñbe ne beleñ horage goyen wol heweñ ginej hime gayen fudinde yej nurayin. Goyenpoga nebe Doyañ Al Kurun niñ momoñ girmekе yej ge dufayge tareñ irdeb Al Kurun urminj harinj goke wol hawayinj ma ginej. Niñgeb ge wor Onesimus beleñ kanduk guntuñ goke ma nurayin.

²⁰ Niñgeb, kadne, Onesimus gayen ge hitte kukeb iginj iginj irde hiwoñ yej nurde hime. Gwaha teñ hayin gobe Doyañ Al Kurun niñ teñ ne farañ nurde ha yej nurd gunenj. Gusuñaj girde hime gayen iginj nurayinbe Yesu Kristu niñ teñ tareñ nirde ha yej nurd gunenj.

²¹ Nebe mere girde hime kurun gayen fudinde wor po gama irayin yej nurde hime. Irde go po moñ, det hoyan manan irde nuntek girde hi gobe nurde hime.

Mere funaj

²² Be, det kurañ sopte gusuñaj gireñ tihim. Ne niñ teñ Al Kurun gusuñaj irde hayen gobe Al Kurun beleñ wol hej gunenj nad nerke ge hitte kweñ yej nurde hime geb, yager gasuñ kura tubul teñ nunke hiyenj. Gogab kuñ gor ferde hej.

²³ Be, Epafrasbe Yesu
Kristu niŋ teŋ neya tumŋaŋ
koyare gar har. Yeŋ wor
ge niŋ dufay heŋ hi goke
momoŋ irayiŋ ninkeb gago
gineŋ hime.

²⁴ Irdeb yeŋ po moŋ.
Meteŋ kadne yago Mak,
Aristakus, Demasyabe Lukya
wor ge niŋ dufay heŋ han.

²⁵ Be, Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu
Kristu beleŋ buniŋeŋ dirde
igin igin dird dird gobe geya
hiwoŋ yeŋ gusuŋaŋ irde
hime.

Hiburu

Hiburu mar kura Yesu nurd untij hitte asan̄ katij

*Al Kuruj Urmiy Yesube
kuruj wor po*

¹ Bikkenjbe Al Kuruj beleñ asininiñ yago mere yire yenþe mere basaq marmiñ porofet wawuñ budamde yad yerke wañ asininiñ yago mere yirde hinhan. Goyenterbe porofet gore asininiñ yago daha mat bebak tiwoñ yeñ mere yird yird beleñ kurayen kurayen mat mere yirde hinhan.

² Goyenbe kuñ kuñ nalu funaq beleñ hen hikeb Al Kuruj beleñ Urmiy teñ kerke kateñbe Al Kuruñyen mere momoñ diryin. Yeñbe det kuruj gate miñ al hiyyen yeñ Al Kuruj beleñ basiñä iryin. Irdeb Urmiy goyen hitte mat naqkiñya megeñya kuruj goyen yiryin.

³ Yeñbe Al Kuruñyen denjem turjuñ yañ wor po goyen kawan forok irde hi. Irde Al Kuruñbe al dahade wor po goyen Urmiy hitte matbe kenkelak wor po keneñ bebak teñ hityen. Irdeb Urmiy gote merebe tonñeñ yañ wor po geb, naqkiñya megeñya irde det kuruj gayen mohoñde po yekeb tumjañ gasuñeñyan po hañ. Yeñbe alya bereyat mata buluñmiñ halde yuneñ

yuneñ meteñ pasi irdeb Al Kuruj sanjñmiñ kuruñ wor po goyen hitte hurkuñ haniñ yase beleñ mat keperde Doyañ Al Kuruj hiriñ.

Yesube Al Kuruñyen miyoñ gote fohek

⁴ Al gobe Al Kuruj beleñ ‘Urne’ inyin. Munaj miyoñmiñbe “meteñ marne” yinyin. Niñgeb Urmiñbe Al Kuruñyen miyoñ buda kuruj gote fohek wor po.

⁵ Gobe Al Kuruj beleñ yeñ ge amançej nurde uneñ hiyen geb, gogo gwaha iryin. Niñgeb goke teñbe Al Kuruj beleñ gaha inyin:

“Gebe Urne wor po haha. Irkeb hanjkab nebe Adoge wor po hihim,” inyin. *Tikiñ 2:7*

Irde mere kurabe gahade: “Nebe Naniñ hemeket yeñbe Urne hiyyen,” yirin. *2 Samuel 7:14*

Mere gobe Al Kuruj beleñ miyoñmiñ kura goke ma yirin.

⁶ Irde Al Kuruñbe Urmiy unjkureñ muñ goyen megen niñ alya bereyat Doyañ Al Kuruj iryin goke teñbe Urne Mataliñ inyin. Niñgeb Urmiy Mataliñ goyen megen gar teñ kerke wayen tikebab Urmiy goke yirin goyen asañmiñde gahade katij hi:

“Al Kuruñyen miyoñ kuruj gayen tumjañ yeñ dolon irde hinayin,” yitin hi. *Tikiñ 2:7; 89:26-27*

⁷ Irdeb Al Kuruj diliñde miyoñmiñbe Urmiñ yara

moŋ geb, goke asaŋmiŋde gahade katiŋ hi:

“Al Kuruŋyen meteŋ mar miyoŋmiŋbe meremiŋ po gama irde haŋ.

Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ meŋe yire yeŋbe meŋe yiryen, munaŋ kak melak uliŋ po yire yeŋbe gwahade po yiryen,” yiriŋ. *Tikiŋ 104:4*

⁸ Goyenpoga Urmiŋ gokeb asaŋmiŋde gahade katiŋ hi:

“Al Kuruŋ, ge beleŋ alya bereyage doyaŋ yirde ha gobe hubu ma hiyyen, gwahader hiyen.

Irde doyaŋ yirde heŋyabe mata huwak mat po doyaŋ yirde hayin.

⁹ Gebe mata huwak niŋ amanęŋ nurdeb mata buluŋ niŋbe bege ar yeŋ hiyen.

Goke teŋbe gere Al Kuruŋ beleŋ basiŋa girde al deňem yan wor po gire yeŋ olip fimiŋ teŋ tonanger wok iryin.

Irkeb goke amanęŋ wor po nurarin.

Goyenbe kadge yago kurabe gwahade ma iryin,” yitiŋ hi. *Tikiŋ 45:6-7*

¹⁰ Irdeb,

“Doyaŋ Al Kuruŋ, haŋkapyä wor po det kuruŋ gayen forok yeŋmiŋ monde megen ga kerariŋ. Naŋkiŋ wor gigeŋ irariŋ.

¹¹ Det megen niŋya naŋkiŋde niŋya kuruŋ gabe buluŋ henayin. Gega gebe hugiŋen hayin.

Det kuruŋ gabe amil bida heŋ erek yenayin go gwahade goyen po, buluŋ henayin.

¹² Al kura uliŋhormiŋ bidak mupi yirde yemeyde hanjen go gwahade goyen po, det kuruŋ gayen kuŋ kuŋ buluŋ heke yemeyayin.

Irde amil gergeren teŋ amil bidak gote gasuŋjeŋde kerde hanjen go gwahade goyen po, det kuruŋ gayen wor buluŋ heke kame det gergeren beleŋ gasuŋmiŋ yawar-nayin.

Goyenbe gebe gwahader hayen geb, gwahade po hayin,” yitiŋ hi. *Tikiŋ 102:25-27*

¹³ Al Kuruŋbe miyoŋmiŋ kura goke mere gahade muŋ kura ma iryin:

“Waŋ ketalner heŋ al deňem yan wor po hawayin.

Irkeb asogo girde haŋ mar goyen bul yirde yawaŋ gasa yirmeke katkeb yufurka tiyayin,” yitiŋ hi. *Tikiŋ 110:1*

¹⁴ Miyoŋmiŋ gobe alya bereya Al Kurunyen dirjeŋ weŋ heŋbe kame yeŋya hinayin mar goyen faraŋ yurde hinayin yeŋ yiryin.

2

*Al Kuruṇyen mere keŋkela
bebak titek*

¹ Ningeb neŋbe saba fudinde nurde hinhet goyen keŋkela wor po tanarde go po gama irde hitek. Mongo sonj heŋ saba fudinde goyen tubul teŋ saba hoyan gama irtek geb.

² Al Kuruṇyen saba miyoŋmij beleŋ basaŋ heŋ asininiŋ yago yuntiŋ gobe saba fudinde geb, al kura sabamiŋ walkaka irde gama ma iramiŋ marbe mata buluŋmij gote muruŋgem buluŋ yawartek goyen po yawaraminj.

³ Saba gobe bikkek gega, pel irde kanduk keneŋ hinhan. Ningeb saba gergeŋ Doyaŋ Al Kuruṇninij Yesu beleŋ tagalyiŋ gobe saba bikkek gote folek geb, saba gergeŋ goyen pel irtekbe daha mat Al Kuruṇyen bearar goyen fole irtek? Epte monj. Ningeb gago sabamiŋ keŋkela nurde gama irde hinayiŋ dinenj hime. Saba gergeŋ gobe Al Kuruṇ beleŋ mata buluŋde mat dumulgaŋ tiyəŋ yen Doyaŋ Al Kuruṇninij beleŋ yiŋgeŋ wa tagalyiŋ. Irdeb sabamiŋ yiŋgeŋ kirmiŋde nuramiŋ mar beleŋ basaŋ heŋ fudinde yen momonj diraminiŋ.

⁴ Irde saba gergeŋ gobe fudinde goyen alya bereya yikala yire yenbe Al Kuruṇ beleŋ mata tiŋeŋ turŋuŋ yan wor po kurayen kurayen

forok yirde hin hin. Irde alya bereyamiŋ Holi Spirityen tareŋde mata teŋ teŋ goyen yuneŋ yen nurde hin hin mar goyen yuneŋ tukunj hin hin.

*Yesube neŋ faraŋ durd
durd al wor po hiriŋ*

⁵ Be, neŋbe alya bereya beleŋ Al Kuruṇya heŋ heŋ mata gergeren goyen goke mere teŋ hite gago. Al Kuruṇbe alya bereya yenja heŋ heŋ mata gergeren forok yiyyen goyen doyan irtek al kura basiŋa iryiŋ. Goyenbe miyoŋmin gwahade kura ma basiŋa iryiŋ.

⁶ Goke teŋbe Al Kuruṇyen asaŋde kurar kurabe gahade katiŋ hi:

“Megen niŋ marbe al deŋem miŋmonj wor po.

Gega gebe yen ge nurdakala wor po yirde hayen.

Megen niŋ alyen dirŋeŋ wen gabe al deŋem miŋmonj.

Gega gebe keŋkela doyan yirde hayen.

⁷ Ge beleŋ al yirdeb tareŋ manaq yunariŋ.

Gega alyen saŋiŋbe miyoŋger tareŋ gote bande heŋ irariŋ.

Gega mel goyenbe deŋe turŋuŋ yan yunariŋ, irde al deŋem yan wor po yirariŋ.

⁸ Irdeb det kuruṇ gayen yen yufukde yerarinj,” gwahade yitiŋ. *Tikiŋ 8:4-6*

Fudinde wor po, Al Kurun beleñ det kurun gayen alyen yufukde yiryinjyabe det muñ kura ma tubul tiyyin. Tumjan̄ yerde pasi iryin. Goyenbe han̄ka gabe det kurun gayen alyen yufukde ma hike yeneñ hityen.

⁹ Niñgeb goke teñbe Yesu niñ dufay heñ hite. Yenbe nalu dolfonde po megen niñ al hiriñ. Irde yen wor Al Kurunyen miyon gote tareñ bande tiriñ. Irde neñ ge teñ kanduk teñbe kamyin geb, Al Kurun beleñ isan̄ henbe ten̄ deñem turnjuñ yañ irde al deñem yañ wor po iryin. Fudinde, Al Kurun beleñ neñ megen niñ mar niñ buniñeñ nurde igin̄ igin̄ diryin geb, gogo Yesu beleñ neñ tumjan̄ gake kamyin.

¹⁰ Al Kurunbe megeñya nañkinjya irde det kurun gate miñ al. Yen̄ beleñ po ga det tumjan̄ kurun gayen yirde doyan̄ yirde hi. Yenbe alya bereya budam dirneñ weñ yirde sañiñmiñ turnjuñ yañ bana yukuñ yukuñ niñ nuryin. Goke teñbe Yesu teñ kerke katyiñ. Niñgeb gogo kanduk karkuwañ karkuwañ yinyin. Al Kurunbe gwaha mat Yesu goyen alya bereya mata buluñmiñde mat Al Kurun hitte yumulgañ teñ teñ meten̄ keñkela po titek al wor po iryin. Al Kurun beleñ gwahade iryin gobe huwak wor po.

¹¹ Yesube gwahade geb, yen̄ beleñ alya bereya mata

buluñmiñ halde wukkeñ yiryin̄ marya yiñgenjya goyen Naniñbe uñkureñ po. Niñgeb Yesu beleñ Al Kurun dirneñ weñ hitin̄ mar goyen dine yago yineñ yineñ niñ memyak ma nurde hiyen.

¹² Yesu beleñ gwahade nurde hiyen goke Al Kurun mere iryin goyen asañmiñde gahade katiñ hi:

“Alya bereya gama nirde han̄ mar, dine yago goyen ge niñ momon̄ yireñ.

Mel go gabu irde hanđe gor kun̄ diliñ mar turuñ girde tikiñ heweñ,” yitiñ hi. *Tikiñ 22:22*

¹³ Irdeb, “Nebe Al Kurun niñ po hekken̄ nurde heñ,” yiriñ.

Irdeb sopte, “Nebe diriñne yago Al Kurun beleñ nuntiñ goya gago tumjan̄ hite,” yitiñ hi. *Aisaia 8:17-18*

¹⁴ Goyenbe dirneñ weñ gobe al darim yañ geb, Yesu wor bere beleñ kawañ kerke darim yañ hiriñ. Al hiriñ gobe yen̄ beleñ uliñ misiñ kateñ kamkeb kamde kamde tareñ Satan beleñ tanarde hitin̄ goyen hubu ireñ yenbe gogo al hiriñ.

¹⁵ Gogab alya bereya kamde kamde niñ kafura heñ hugiñen̄ kafura dufay gore bili yirde hike kandukneñ nurde han̄yen mar gobe gwahade ma nurde hipirkeñ nurde hinayin̄.

¹⁶ Fudinde, Yesube Al Kurunyen miyon ma

faraŋ yuryiŋ. Yeŋ faraŋ yurtiŋeŋbe Abrahamyen fonjeŋmiŋ yago faraŋ yuryiŋ.

¹⁷ Yeŋbe gwahade goyen po tiyeŋ yeŋ nurde hinhin geb, yeŋ wor neŋ megen niŋ al gahade hetek po hiriŋ. Gogab yeŋ beleŋ Al Kurun dolon ird ird mata doyan mar pris buda gote kurunyim hen alya bereyat mata buluŋ halde yuneŋ yuneŋ niŋ dapŋa gasa yirde galak irde hanjen yara yiŋgen uliŋ pigiŋ goyen Al Kurun galak irde kamen yeŋbe gogo al hiriŋ. Yeŋbe meteŋ go teŋ heŋyabe alya bereya niŋ bunijen nurde hinhin, irde Al Kurunyen mere kenkela po gama irde meteŋ teŋ hinhin.

¹⁸ Yeŋbe uŋgura beleŋ lom irke gote kandukbe gwahade yeŋ nurde hinhin geb, al kura uŋgura beleŋ lom yiryen marbe igiŋ yeŋ beleŋ faraŋ yuryen.

3

Yesube Mose gote solek

¹ Niŋgeb, kadne yago, Al Kurun beleŋ neŋ hoy diryiŋ gwahade goyen deŋ wor hoy dirlinj geb, Al Kurun diliŋde wukkeŋ wor po. Niŋgeb dufaytiŋbe Yesu hende po irde hinayiŋ. Yeŋbe Al Kurunyen mere basaŋ al porofet, irde pris buda gote kurunyim fudinde wor po yeŋ nurde tagalde hityen gogo.

² Yeŋbe hakot Mose beleŋ Al Kurunyen dirŋen weŋ Israeł mar biŋde mat wor po

yeŋ ge nurde kenkela doyan yirde hinhin gwahade goyen po, Yesu wor Al Kurun beleŋ meteŋ unyiŋ goyen kenkela po tiyyiŋ.

³ Goyenbe Yesu deŋem turŋun yan hetek gobe Mose deŋem turŋun yan hitiŋ gote solek wor po. Gobe al kura ya irke ya goyen turuŋ irtiŋeŋbe ya iryen al goyen turuŋ irde hanjen go gwahade goyen.

⁴ Fudinde, yabe al beleŋ yirde hanjen. Goyenpoga det kuruŋ gabe Al Kurun beleŋ yiryen.

⁵ Mosebe Al Kurunyen meteŋ al heŋbe Al Kurun dirŋen weŋ goyen biŋde mat wor po yeŋ ge nurde kenkela faraŋ yurde hinhin. Gwaha teŋ heŋyabe Al Kurun beleŋ kame mere dahade tiyyen goyen goke tagalde hinhin.

⁶ Munaj Yesu Kristube Al Kurun Urmiŋ geb, Al Kurun dirŋen weŋ goyen biŋde mat wor po yeŋ ge nurde kenkela doyan yirde hiyen. Irdeb neŋbe tareŋ po heŋ Al Kurun beleŋ kame gwaha diryen goke doyan heŋ heŋ goyen bada ma hetekbe yende dirŋen weŋ wor po hetek.

Al Kurun gama ird ird niŋ bada ma hetek

⁷ Niŋgeb Holi Spirit beleŋ gaha yiriŋ:

“Haŋka gayen Al Kurunyen mere nurde haŋ kenem

⁸ tonantitŋ saŋiŋ ma irnayiŋ, irdeb meremiŋ nurde gama irde hinayiŋ.

Hakot deñ Israel marte
asetiñ yago sawsawa
po kuruñ naña bana
hinhan yabe

Al Kuruñ tuñañ urtek
yeñ tonan sanin irde
meremiñ pel irde hinhan.

⁹ Bana goñ kurn heñyabe
dama 40 gayen asetiñ
yagobe mata tiñeñ
turnuñ yan wor po
forok yirde hinhem
goyen yener hinhan.

Gega tuñañ nurde kurut
nirde hinhan.

¹⁰ Goke teñbe yeñ ge bene ar
yirinj.

Irdeb, 'Mel gabe hugineñ det
hoyañ niñ nurde ne
niñ ma nurde hañ.

Irdeb matane ma keneñ be-
bak teñ hañ,' yimirinj.

¹¹ Niñgeb goke bene ar
yekeb, 'Mel gabe nere
usaj heñ heñ gasuñ
yunmirinje gor epte
ma wañ usaj heñ igin
hinayinj,' yeñ masi
tareñ po timirinj,"
gwaha yirinj.

¹² Niñgeb, kadne yago,
bitinje Al Kuruñ gwahader
hitinj goyen harhoktiñ untek
dufay buluñ kerde yeñ ge
dufaytiñ tareñ ird ird niñ
manaj bada henak geb,
keñkela po heñ hinaj ko.

¹³ Gwahade hitek yeñbe
naña nalu "Hañka" inen
hityen gayenter gabe deñ
tumñañ sanin heñ heñ ge
hugineñ kadom faran gurd
teñ hinayinj. Gogab mata
buluñ teñ teñ dufay gore epte

ma buluñ dirke tonantij
tareñ henayinj.

¹⁴ Irde meheñde wor po
Yesu Kristu niñ dufaynininj
tareñ irtiriñ goyen tubul
ma teñ sanin po tanarde
hitek. Kamde kamde nalu
forok yiyyen gega, tareñ
po tanarde hitek. Gwaha
tithekbe Yesu Kristuya gabu
heñ Al Kurunyen meteñ teñ
gote iginen iginj wor po goyen
yeñya gale heñ yawartek.

¹⁵ Goke teñbe Al Kurunyen
asanje hayhay gahade
dirtinj:

"Hañka gayen Al Kurunyen
mere nurde hañ
kenem
asetiñ yago beleñ
tiyamiñ gwahade
goyen tonantij tareñ
ma irde meremiñ
nurde hinayinj," yitinj.
Tikiñ 95:7-8

¹⁶ Be, hakotbe ganuñ mar
beleñ Al Kurunyen mere
nurde hinhan gega, pel irde
hinhan? Gobe Mose beleñ
Isip nañare mat yade naña
hoyañde yukurinj mar gore
teñ hinhan.

¹⁷ Irdeb Al Kuruñ beleñ
dama 40 gayen ganuñ mar
bearar yirde hinhan? Go
mar gobe sawsawa po kuruñ
naña bana goñ heñya mata
buluñ teñ kamde erek naminj
mar goyen yirde hinhan.

¹⁸ Irdeb ganuñ mar hitte
wor po Al Kuruñ beleñ
bearar hende biña teñbe,
"Mel gobe epte ma nere
usaj gasuñde wañ usaj heñ
iginj henayinj," yirinj? Mere

gobe meremiñ ma gama irde
hinhan mar goke yiriñ.

¹⁹ Niñgeb go mar gobe
Al Kurun̄ niñ dufaymin̄
sanjin̄ ma irde hinhan geb,
Al Kurunyen̄ usan̄ gasuñde
hurkun̄ hurkun̄ niñ utan̄
yirke ma kwamiñ gobe
nurde hityen̄ gogo.

4

*Al Kurunyen alya bereyabe
usan̄ heñ tareñ henayin̄*

¹ Niñgeb neñ wor keñkela
heñ hitek. Al Kurun̄ beleñ
usan̄ gasuñmiñ neñ ge tubul
teñ biñña tiyyiñ hi goyen neñ
wor moñgo epte ma bana
goñ hurkuniñ geb.

² Hakot asetiñ yagobe neñ
beleñ Yesu niñ yitiñ mere
igij̄ goyen tagalke nurde hityen̄
gwahade goyen po, Al Kurunyen̄
mere nurde hinhan. Goyenbe
meremiñ go
nurde fudinde yen̄ dufaymiñ
tareñ ma yiramiñ geb, yen̄
hittebe miñ miñmoñ iryiñ.

³ Niñgeb neñ dufaynin̄
yen̄ ge sanjin̄ irtiñ mar po
ga yende usan̄ gasuñde
igij̄ hurkutek. Al Kurun̄be
megeñya nañkinña det kurun̄
gøyen yirdeb usan̄ gasuñ
wor gitik irde ep iryiñ.
Goyenbe yen̄ ge dufaymiñ
tareñ ma irtiñ mar goke Al
Kurun̄ beleñ asan̄miñde,
“Nebe bearar teñbe, ‘Mel
gobe epte ma wor po usan̄
gasuñner hurkunayiñ,’ yen̄
biñña tihim,” yiriñ.

⁴ Munaj̄ usan̄ heñ heñ
gokeb Al Kurunyen̄ asan̄

bana goñ kurar kurabe ga
hade katiñ hi: “Al Kurun̄be
nañña fay 6 gayen meteñ teñ
pasi wor po irde nañña faymiñ
7debe usan̄ hiriñ,” yitiñ hi.

⁵ Goyenbe meremiñ pel
iramiñ mar goke asan̄miñ
bana mere hoyan̄ kurabe ga
hade hi: “Mel gobe epte ma
nere usan̄ gasuñde hurku
nayıñ,” yitiñ hi.

⁶ Niñgeb gwahade goyen
po, Al Kurunyen̄ usan̄
gasuñbe igin̄ ala hurkunayiñ
yen̄ gitik irde ep irtiñ
hinhan gega, hakot Israel
marbe Al Kurunyen̄ mere
goyen igin̄ ma nurde pel
iramiñ geb, tumjan̄ ma usan̄
gasuñmiñde gor hurkamiñ.

⁷ Goyenbe nañña nalu
“Hañka” ineñ hañyende
niñ alya bereya beleñ usan̄
gasuñde hurkunayiñ yen̄
dufaymiñ kirtiñ goyen goke
kamebe Dewit inyiñ. Munaj̄
nañña nalu “Hañka” ineñ
hañyende niñ alya bereya
gobe gayenter niñ alya
bereya niñ yitiñ. Al Kurun̄
beleñ Dewit inyiñ gobe
asan̄miñde gahade katiñ hi:

“Hañka gayen Al Kurunyen̄
mere nurde hañ
kenem tonan̄tiñ tareñ
ma irde meremiñ
nurde hinayıñ,” yitiñ.
Tikiñ 95:7-8

⁸ Be, usan̄ gasuñ niñ yen̄
hime gobe Kenan megeñ
Yosuwa beleñ Israel mar
yukuriñ goke ma yen̄ hime.
Mel gore Kenan megeñde
kuñ fudinde wor po usan̄
hamiñ manhan usan̄ gasuñ

kunj kunj nalu hoyan goke Al Kuruj beleñ Dewit momonj ma irwoñ.

⁹ Niñgeb usañ nalu Sabat fudinde wor pobe Kenan nañare kuñ keperamiñ gogo moñ. Go nalu gobe Al Kuruñyen alya bereyamij niñ teñ kame forok yetek hinhin.

¹⁰ Niñgeb Al Kuruj beleñ meteñmiñ pasi irde usañ hiriñ gwahade goyen po, al kura Al Kuruñyen usañ gasunđe hurkunaiñ marbe tumñaj usañ henayin.

¹¹ Niñgeb neñ tumñaj usañ gasunđe gor hurkuñ hurkuñ niñbe teñniniñ ilhal teñ kurut wor po yeñ hitek. Gogab Al Kuruñyen mere pel irde hinhan mar gote mata ma gama irde hitek. Irdeb usañ gasunđiminde hurkuñ hurkuñ niñ soñ ma hetek.

¹² Be, Al Kuruñyen merebe mali mere yara moñ, tonjeñ yan wor po. Mere gobe fulenjare niñ bidila kura misiñ kurhan kurhan yalñtig gote misiñ fołek wor po. Niñgeb kiñkininjiniñ yago yawan tur yirtiñ teñniniñ karkuwan goyen bidila gore walde, kiñkininjiniñ pateñ nañgiram kawan irde hi gwahade goyen po, mere gobe dufayya mataya bininiñ biñde niñ wor po goyen yade kawan yirde hiyen. Irdeb dufayniniñya mataniniñya iñiñ ma buluñ goyen dikala dirde hiyen.

¹³ Det kura Al Kuruj diliñde epte ma bana ku-

nayin. Dawet Al Kuruj beleñ yiryiñ gobe diliñdebe kawan ala po hañ. Niñgeb mata teñ hityen kuruj goyen uñkürenj muñ kura yeñ diliñde epte ma bana kertek. Huwardeb mata teñ hityen kuruj goyen tumñaj kawan po momonj irtek.

¹⁴ Goyenpoga Al Kuruj Urmiñ Yesu, neñ ge teñ pris buda gote kuruñmiñ hiriñ al gore Al Kuruñyen gasunđe gor heñ farañ durde hi. Niñgeb yeñ ge dufayniniñ sanij irde goke tagalde hityen goyen tubul ma po titek.

¹⁵ Nende pris buda gote kuruñmiñ megen gar hin-hinyabe megen niñ dufay buluñ kurayen kurayen forok yeñ lomlom dirde hanjen gwahade po, yeñ wor lomlom irde hinhan. Goyenbe mata buluñ muñ kura ma tiyyiñ. Niñgeb yeñbe neñ beleñ mata buluñde kateñ hitien beljenjbe damiñ goyen keñkela nurde buniñen dirde hi.

¹⁶ Niñgeb neñbe Al Kuruj beleñ gab buniñen dirde iñiñ iñiñ diryen yeñ hekken nurdebe yeñ hitte kuñ kuñ niñ ka-fura ma heñ hitek. Irkeb yeñ beleñ buniñen dirde hiyen. Gogab farañ niñ nurtekeb yeñ beleñ buniñen nirde iñiñ iñiñ dirde farañ durde hiyen.

5

¹ Be, pris buda gote kuruñmiñ heñ hanjen kuruj gobe Al Kuruj beleñ Israel mar niñ teñ pris buda bana

gon niŋ al kura basiŋa
yirde hikəb yeŋ ge meteŋ
teŋ hanjen. Meteŋ gobe
yeŋ beleŋ ga tonaj heŋ Al
Kuruŋyen ya balem bana
hurkuŋ Al Kuruŋ hitte det
galak irde, almet mata buluŋ
halde halde niŋ dapŋa gasa
yirde Al Kuruŋ niŋ kumga
teŋ hanjen.

² Pris buda gote kuruŋmiŋ
wor megen niŋ al, mata
buluŋde igin kattek ala po
haŋ geb, buluŋ tihit yeŋ ma
nurdeya mata buluŋ teŋ haŋ
mar goyen yeŋ beleŋ kwep
kwep ma yirde bekkenje
mere yirtek po hinayinj.

³ Goke teŋbe al hoyanje
mata buluŋ halde halde
niŋ po ma Al Kuruŋ dapŋa
kumga teŋ galak irde
hanjen. Yŋgenje mata
buluŋ niŋ manaj nurde
gwaha teŋ hanjen.

⁴ Be, al kura deŋne yan
hewe yeŋ epte ma pris
buda gote kuruŋmiŋ hiyyen.
Yeŋbe Al Kuruŋ beleŋ Aron
basiŋa iryinj gwahade goyen
po irke gab pris buda gote
kuruŋmiŋ hiyyen.

⁵ Niŋgeb Yesu Kristu wor
yŋgen deŋne turŋuŋ yan
hewe yeŋ pris buda gote
kuruŋmiŋ ma hiriŋ. Gwahade
yarabe yeŋ ge amanjen
nurdeb, "Gebe Urne wor po
haha. Irke hanjkabe nebe
Adoge wor po hihim," yirinj
al Al Kuruŋ goreb pris buda
gote kuruŋmiŋ iryinj.

⁶ Irdeb meremiŋ kurar
kurabe, "Gebe Melkisedekyen
miŋde niŋ al heŋbe hugiŋen

pris hayinj," inyinj.

⁷ Be, Yesube gwahade
geb, megen gar hinhinyabe
alya bereya niŋ buniŋen
nurde eseŋ heŋya Al Ku
ruŋ gusuŋaŋ irde hinhin.
Yeŋbe Al Kuruŋ palap irde
meremiŋ gama irde hinhin
geb, gusuŋaŋmiŋ goyen wol
hiriŋ. Al Kuruŋbe Yesu go
kamde kamde mata fole
irtek tareŋ iginj untek hinhin.

⁸ Be, Yesube Al Kuruŋ Ur
miŋ gega, kanduk kurayen
kurayen yeneŋ hinhinde gor
matbe Naniŋde mere nurde
gama ird ird matabe gahade
yeŋ bebak tiyyinj.

⁹ Gwaha matbe Naniŋde
mere gama ird ird mata
goyen kura muŋ soŋ ma
hiriŋ. Kenkela wor po gama
iryinj. Niŋgeb alya bereya
meremiŋ gama irde haŋ mar
goyen tumŋaŋ yumulgaŋ
tike Al Kuruŋya hugiŋen
hinayinj gote miŋ al hiriŋ.

¹⁰ Irkeb Al Kuruŋ beleŋ
Melkisedekyen miŋde niŋ al
irdeb pris buda gote ku
ruŋmiŋ iryinj.

*Dufaytinbe diriŋ kalak
yara ma henayinj*

¹¹ Be, Yesu beleŋ
Melkisedekyen miŋde niŋ al
heŋ pris buda gote kuruŋmiŋ
hiriŋ goke momoŋ dirtek
mere gobe budam po haŋ.
Goyenbe deŋbe aran ma
bebak teŋ haŋ geb, mere dird
dird gobe meteŋen wor po.

¹² Deŋbe Yesu niŋ dufaytin
tareŋ iramiŋ, irde dama
ulyanje kutiŋ geb, gaha
naŋabe al hoyan saba yird

yird mar hewonj. Goyenbe Al Kuruñyen mere tiñenja nuramiñ go gwahade po, al beleñ po ga saba dirtek hañ. Niñgeb deñbe dirinj kalak mamu po nene binje sanij ma nene hanjen go gwahade yara hañ.

¹³ Al gwahade kura saba tiñenja nuramiñ goyen po nurde hañ marbe dirinj besare niñ mamu po nene hañ go gwahade goyen. Niñgeb mata daminjbe Al Kuruñ diliñde huwak goyen keñkela ma bebak teñ hanjen.

¹⁴ Munanj Al Kuruñ niñ hekkeñ nurde tareñ po hañ mar gote sababe al parguwakyen binje tareñ go gwahade goyen. Niñgeb al gwahade gobe saba goyen nurde gama irde gab mata iñiñja bulunja keñkela yeneñ bebak teñ mata iñiñ teñ teñ niñ po kurut yeñ hanjen.

6

¹ Niñgeb meheñde wor po den tiñenja Yesu Kristu niñ saba dirke nuramiñ goyenter po sopte mulgañ heñ tebañ ma teñ hitek. Gobe bada po heñ Yesu gama ird ird matare parguwak heñ heñ saba goke po nurtek. Munanj saba tiñenja nurtirinj goyenter po mulgañ hetekbe ya irniñ yeñ tola yimiyyinđe po heñbe ya pasi ma irtek go gwahade goyen. Niñgeb Al Kuruñ tubul teñ gisaw kutek mata buluñ goyen yubul teñ Al Kuruñ niñ bitiñ mulgañ heñ heñ mataya Al Kuruñ

niñ dufayniniñ sanij ird ird mataya gote sabare po ma hitek.

² Irde baptais teñ teñ mata, al hende hanniniñ yerde Al Kuruñ gusunjanj ird ird mata, al kamtiñ kame huward huward gote sabayabe nalu funanje al tumjanj merere huwarnayinj gote sababe Yesuyen alya bereya gayamuñ ga gergeñ hañ mar gote saba geb, saba goyenter po ma hitek.

³ Al Kuruñ beleñ iñiñ yeñ nurdeb faraj durkeb dirinđe saba go yubul teñbe tareñ dird dird saba goyenter kutek.

⁴⁻⁶ Munanj al kura Al Kuruñ beleñ dufaymiñ wuk irtiñ gega, Al Kuruñ harhok unyeñ al gobe Al Kuruñ Urmiñ goyen pel irde al hoyanj diliñ mar sukal irde sopte kuruse hende mayke kamyenj go gwahade goyen. Niñgeb al gwahade gobe kame epte ma mata buluñ go tubul teñ Al Kuruñ hitte biñ mulgañ hiyyenj. Niñgeb al kura Al Kuruñyen tareñ titiñ, irde Holi Spirityen sanjinde mata teñ teñ mananj nurtiñ, irdeb Al Kuruñyen merebe iñiñ yeñ biñde mat keñkela bebak titiñ, irde Al Kuruñ beleñ alya bereyamij doyanj ird ird gote tareñ kame wayyenj go wor bikkenj kintiñ al gore Al Kuruñ harhok unyeñbe epte ma mata buluñ go tubul teñ biñ mulgañ hiyyenj.

⁷ Niñgeb megeñ kura kigarinj katenj bida irke binje iñiñ wor po forok yeke meteñ

miŋ al beleŋ yawaryeŋ go gwahade goyen po, al kura Al Kuruŋ beleŋ det igin untiŋ gote iginen igin wor po forok yirke al gobe guram irde tareŋ iryeŋ.

⁸ Munan̄ megen gobe yamuŋa det hirwaŋeŋ yan̄ po forok yiryenbe megen igin moŋ geb, megen gote miŋ al beleŋ karan urde yasun̄ ma tiyyen gwahade goyen po, al gwahade goyen wor Al Kuruŋ beleŋ buluŋ iryeŋ.

⁹ Be, kadniniŋ yago, gwaha mat hayhay dirde hite gabe den goyen mata goyenter ma kunayin̄ yen̄ nurde heŋya ga dineŋ hite. Deŋbe Al Kuruŋ beleŋ dumulgaŋ titiŋ haŋ geb, kamebe hugineŋ dawartek beleŋ po haŋ.

¹⁰ Fudinde, Al Kuruŋbe al kura po igin̄ yirde kurabe buluŋ yirde ma yirde hiyen. Yeŋbe deŋ beleŋ yen̄ ge meten̄ kuruŋ po teŋ haŋ goke biŋ sir ma yen̄ hiyen. Irde yen̄ ge amaneŋ nurdeb alya bereyamin̄ faraŋ yurd yurd niŋ bada ma heŋ faraŋ po yurde haŋ goke wor biŋ sir ma yen̄ hiyen.

¹¹ Niŋgeb deŋ kuruŋ goyen kame Al Kuruŋyen det igin̄ yawartek yen̄ doyan̄ heŋ haŋ goyen fudinde yawartek yen̄ megen gar heŋya kadtiŋ faraŋ yurd yurd niŋ hugineŋ kurut yen̄ hinayin̄ yen̄ nurde hite.

¹² Irde asetiŋ yago kura beleŋ mata teŋ hinhan goyen deŋ wor gwahade po teŋ hiwoŋ yen̄ nurde hite. Mel gobe Al Kuruŋ

beleŋ kame detmiŋ dunęŋ yen̄ biŋa titiŋ goke hekken̄ nurde tetewoŋ po yen̄ doyan̄ heŋ heŋ niŋ piŋen̄ ma heŋ hinhan. Niŋgeb deŋ wor gwaha teŋ teŋ niŋ piŋen̄ ma heŋ hinayin̄.

Al Kuruŋ beleŋ biŋa tiyyiŋ goke hekken̄ nurtek

¹³ Be, asetiŋ kura mata gwaha tiyyiŋ albe Abraham. Al Kuruŋ beleŋ Abraham hitte biŋa tiyyiŋyabe al kura yen̄ folek kura hike deŋe urde biŋa titek moŋ geb, yiŋen̄ deŋe urde biŋa tiyyiŋ.

¹⁴ Biŋa teŋyabe, “Fudinde wor po guram girde saŋiŋ gireŋ. Niŋgeb foŋeŋge yago budam forok yen̄ hinayin̄,” inyin̄.

¹⁵ Irkeb Abraham go mere gote iginen̄ niŋ doyan̄ heŋ heŋ ge piŋen̄ ma heŋ doyan̄ po heŋ hinhan. Irdeb kuŋ kuŋ kame gabe Al Kuruŋ beleŋ inyin̄ gwahade po forok yirin̄.

¹⁶ Be, albe kandukmin̄ kura pasi irniŋ yeŋbe al hoyan̄ kura yen̄ folek goyen deŋe urde biŋa teŋ hanjen̄. Irkeb kanduk goke kadom mohonđe teŋ hinayin̄ gobe gogo po hubu hiyyen̄.

¹⁷ Niŋgeb Al Kuruŋ wor yiŋen̄ deŋe urde biŋa teŋ hinhan. Gogab Al Kuruŋ beleŋ yen̄ ge teŋ biŋa tiyyiŋ mar gore Al Kuruŋbe du-faymin̄ hoyan̄ ma irde hiyen goyen yen̄ beleŋ nurwoŋ yeŋbe gogo yiŋen̄ deŋe urde biŋa teŋ hinhan.

¹⁸ Niñgeb biña kura tareñ po ire yeñbe yiñgen deñe urde teñ hiyen. Biña teñ ten mata irawa Al Kurun beleñ titiñ gobe usi moñ geb, sorkok ma hiyyen. Niñgeb Al Kurun beleñ detmiñ igin dunyen yeñ nurde goke doyañ hinin yeñ mata bulunde mat busaharde Al Kurun hitte watiñ mar neñ gayenbe biña tiyyiñ gore farañ durde tareñ diryen.

¹⁹ Niñgeb Al Kurun beleñ gwaha direñ yeñ biña tiyyiñ goke hekkeñ nurde doyañ heñ heñ gobe anga temeyke hakwa tanarke uñkureñde po hiyen go gwahade, heñ heñniniñ wor sanj po hiteke det kura beleñ buluñ dirtek ma hite. Al Kurun beleñ gwahade diryen gobe Yesu hitte mat gwaha diryen yeñ nurde neñbe Yesu niñ po nurde hite. Yeñ beleñbe Al Kurunyen ya balem bana gasuñ himam wor po amil tolok gore po pet titiñ goyen fole irde Al Kurun diliñ mar hurkuriñ.

²⁰ Yeñbe neñ ge teñ bikken bana gon yeñ wa hurkuriñ. Irdeb Melkisedekyen miñde niñ al heñbe pris buda gote kuruñmiñ heñ hugiñeñ meteñ teñ hi.

7

Pris buda gote kuruñmiñ Melkisedek

¹ Be, Melkisedek gobe Salem taun kurun goyenter niñ doyañ al kurun. Irdeb yeñbe Al Kurun tareñmiñ

hende wor po goyen doloñ ird ird mata doyañ al. Yeñbe hakot Abraham beleñ fulenjare kuñ naña hoyanje niñ doyañ mar karkuwanj gasa yirke busaharkeb detmiñ yade mulgañ heñ wakeb guram irde tareñ iryinj.

² Irkeb Abraham beleñ fulenjare kuñ dawet yawaryiñ kuruñ goyen pota yirde buda 10 yirdeb buda uñkureñbe yeñ unyiñ. Deñe Melkisedek gote miñbe "Mata huwak teñ teñ doyañ al kuruñ." Munañ deñem kura "Salem niñ doyañ al kuruñ" gote miñbe "Al biñ yisikamde kamdere niñ doyañ al kuruñ."

³ Al gote milinjya naniñyabe gogo yeñ ma po nurde hite. Irde asem yago miñ gwaha mat kura watiñ, irde kawañ hiriñ naluya kamyiñ naluya wor bebakkenj moñ. Yeñbe Al Kurun Urmiñ yara, hugiñeñ Al Kurun doloñ ird ird mata doyañ al hitiñ.

⁴ Niñgeb al gobe al dahade wor po yeñ dufay henayıñ. Yeñbe al deñem turjuñ yan wor po geb, asetiñ Abraham deñ beleñ deñem yan ineñ hañyen gore wor fulenjare kuñ dawet yawaryiñ goyen yawañ pota irde buda 10 yirdeb buda uñkureñbe yeñ unyiñ.

⁵ Gayenterbe Moseyen sabare yitiñ gwahade po al dawetmiñ yadeb buda 10 yirdeb buda uñkureñbe Liwai miñde niñ mar pris

hitin goyen yunej hanjen. Liwai marbe Israel mar bana goj niŋ po gega, Israel mar bana goj hoyanbe Moseyen sabare yitiŋ goyen po gama irde detmiŋ goyen buda 10 yirde buda uŋkurenbe yen yunej hanjen.

⁶ Goyenpoga Melkisedekbe Liwai miŋde niŋ al moŋ gega, Abraham beleŋ detmiŋ buda 10 yirde buda uŋkurenbe unyin. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ yen hitte biŋa tiyyin al Abraham goyen Melkisedek beleŋ guram irde sanŋiŋ iryin.

⁷ Niŋgeb al kura taren miŋyaŋ beleŋbe al hoyan tareŋmiŋ bande goyen guram yirde sanŋiŋ yirde hanjen gobe nurde haŋ gogo.

⁸ Liwai mar pris hitin gobe al po geb kamnayin gega, Israel mar beleŋ detmiŋ pota irde buda uŋkurenj yunej hanjen. Goyenpoga Al Kuruŋyen asanđe Melkisedekbe kamyin moŋ yitiŋ al goyen Abraham beleŋ detmiŋ pota irde buda uŋkurenj unyin. Niŋgeb Melkisedekbe Liwai mar pris hitin gote folet.

⁹⁻¹⁰ Irde hakotbe Liwai mar ma forok yekeya Melkisedek beleŋ Liwai mar gote asem Abraham kinyin. Goya goyenbe Abraham beleŋ detmiŋ buda 10 yirde buda uŋkurenbe Melkisedek unyin. Niŋgeb Abraham beleŋ go tiyyin gobe asem weŋ Liwai mar beleŋ Melkisedek untin yara hiriŋ.

¹¹ Be, blikken Israel marbe Moseyen saba taminj. Irde Moseyen sabarebe Liwai

mar beleŋ pris meteŋ teŋ hinayin yitiŋ. Goyenbe go meteŋ teŋ hinhan gore alya bereyat mata buluŋ halde pasi ma irde hinhan. Halde pasi irde hinhan manhan Al Kuruŋ beleŋ Liwai marte foŋen kura Aronyen miŋde niŋ al po meteŋ goyen unwoŋ. Gega gwahade moŋ geb, al miŋ hoyan Melkisedekyen miŋde niŋ al gore waŋ pris meteŋ tiyyen yen nurde hinhan.

¹²⁻¹⁴ Be, pris hoyan wayyen goke yen hityen al gobe Liwai mar al moŋ. Al gote miŋde niŋ marbe Al Kuruŋyen ya balem bana altare heŋ Al Kuruŋ dolon ird ird mata go ma teŋ hanjen. Gobe Doyaŋ Al Kuruŋniniŋbe Yudayen miŋde mat wayyiŋ goke yen hime. Gega Mosebe pris meteŋbe Yudayen miŋde niŋ al beleŋ teŋ hinayin yen ma tagalde hinhan. Goyenbe Liwai mar al moŋ Yesu gore waŋ pris meteŋ goyen tekeb Moseyen saba bikkek gote gasuŋ mananj saba gergeren beleŋ tirin.

Pris gergerenbe pris bikkek gote folet

¹⁵ Be, saba gergeren gore Moseyen saba bikkek gote gasuŋ teŋ teŋ gote miŋbe pris hoyan kura Melkisedek yara gore forok yekeb kenkela wor po kawan forok yiriŋ.

¹⁶ Al gore pris hiriŋ gobe Israel marte asemde saba bikkek bana goj yitiŋ go ma gama iryin. Gwaha irtiŋenbe hugiŋen heŋ heŋ

gote tarende pris hiriñ. Hugiñen heñ heñ gobe epte ma det kura beleñ buluñ irtek hi.

¹⁷ Niñgeb pris hiriñ al goke tenbe Al Kuruñyen asanđe gahade katiñ hi:

“Gebe Melkisedekyen miñde niñ al heñ hugiñen pris hayiñ,” yitiñ.
Tikiñ 110:4

¹⁸ Niñgeb gwahade goyen po, saba bikkek gore gwaha gwaha tinayıñ yitiñ gobe tareñ miñmoñ, irde gore farañ durtek epte moñ geb, Al Kuruñ beleñ saba bikkek goyen teñ siňak beleñ kiryiñ.

¹⁹ Fudinde, Moseyen saba goreb epte ma det kura Al Kuruñ diliñde wukkek iryen. Niñgeb Al Kuruñ beleñ saba gergeñ igiñ wor po, Moseyen saba bikkek gote folek goyen dunyiñ. Niñgeb neñbe saba gergeñ goyen gama irde Al Kuruñ bindere igiñ kutek.

²⁰ Yesu Kristu pris meteñ unyiñ gobe bikken Al Kuruñ beleñ yinjer denje urde biña tiyyiñ go po gama irde pris iryiñ. Goyenbe pris hoyan gokeb biña kura ma tiyyiñ.

²¹ Yesu beleñ pris hiriñ goke muñ po Al Kuruñ beleñ asanđimijde gaha yiriñ:

“Doyañ Al Kuruñ beleñ biña tenbe, ‘Gebe hugiñen pris hayiñ,’ inyiñ.

Irdeb meremiñ goyen tubul ma tiyyen,” yiriñ.
Tikiñ 110:4

²² Niñgeb Al Kuruñ beleñ yinjer denje urde biña tiyyiñ goke tenbe Yesu goyen Al

Kuruñ beleñ alya bereyamiñ hitte biña gerger tiyyiñ gote igineñ fudinde wor po forok irtek al iryiñ. Al Kuruñ beleñ biña gerger tiyyiñ gobe biña bikkek gote folek wor po.

²³ Be, Liwai marbe pris meteñ go teñ hinhan gega, yenbe al geb kamde kuñ hinhan. Irkeb Liwai mar hoyan beleñ meteñ goyen teñ hinhan.

²⁴ Gega Yesube gwahader hiyen al geb, pris meteñ tiyyiñ gobe gwahader po teñ hiyen.

²⁵ Yesube gwahade geb, Al Kuruñya hugiñen haryen. Irde alya bereya farañ yuri yeñ gusuñaj irde hiyen, irdeb kame wor gwahade po teñ hiyen. Niñgeb yeñ beleñ Al Kuruñ hitte kuñ kuñ beleñ kerd yunke yeñ hitte kuñ hañ mar goyen tumjañ yade hiyen.

²⁶ Yesu gobe Al Kuruñ diliñde wukkeñ wor po uliñde merem moñ, irde mata buluñ miñmoñ. Al Kuruñ beleñ yeñja mata buluñ maryabe hoyan muñ wor po iryiñ. Irdeb Al Kuruñ hire gorbe deñem yañ kuruñ wor po iryiñ. Niñgeb neñbe pris buda gote kuruñmiñ gwahade gore farañ durwoñ yeñ nurde hite.

²⁷ Liwai mar pris meteñ teñ hañ mar gote karkuwanjiñ gobe yinjerende mata buluñ niñ wa gise hañka Al Kuruñ galak irniñ yeñ dapja gasa yirde kumga teñ hañjen. Gwaha teñ gab

al hoyanje mata buluŋ niŋ wor gwaha po teŋ hanjen. Goyenbe Yesube alya bereya megen hanj kurun gote mata buluŋ niŋ teŋ yinjeŋ Al Kurunj galak irhem yen wawuŋ uŋkureŋ gogo po kuruse hende kamyinj. Irde sopte gwaha ma tiyyenj.

²⁸ Be, Moseyen saba gama irde pris buda gote karkuwanjmiŋ heŋ hanjen mar gobe mata buluŋ minjanj. Goyenpoga Al Kurunj beleŋ yinjeŋ deňe urde biŋa tiyyinj goyen gama irde pris hirin al Al Kurunj Urmiŋ gobe keŋkela wor po pris meteŋ goyen teŋ pasi iryinj.

8

Yesube pris buda gote kurujmiŋ

¹ Be, mere gwahade teŋ hite gote miŋ wor pobe gahade: neŋbe pris buda gote kurujmiŋ goyenniniŋ yan hite. Yeŋbe Al Kurunj sanjimjiŋ hende wor po hitte hurkuriŋ, irde Doyaŋ Al Kurunj heŋ ketalmiňde hi.

² Irde gorbe gasuŋ himamde hurkuŋ Al Kurunj dolon ird ird mata doyaŋ irde hi. Gor niŋ gasuŋ himam fudinde wor po gobe Doyaŋ Al Kurunj beleŋ po ga irtiŋ, megen gar niŋ mar beleŋ ma irtiŋ.

³ Be, megen niŋ pris buda gote karkuwanjmiŋbe Al Kurunj det galak irde dapŋa gasa yirde kumga teŋ dolon ird ird meteŋ niŋ basiŋa

yirde meteŋ goyen yuneŋ hanjen. Niŋgeb nende pris buda gote kurujmiŋ Yesu wor det kura Al Kurunj galak irtek go miŋyan po hiyenj.

⁴ Munaj megen garbe pris beleŋ Moseyen sabare yitiŋ go po gama irde det Al Kurunj galak irde hanjen. Niŋgeb Yesu gobe megen gar hi manhan pris ma hewonj.

⁵ Goyenbe megen gar niŋ prisbe Al Kurunyen ya balem megen hi bana goŋ hurkuŋbe Al Kurunj dolon irde hanjen. Ya balem megen hi gobe ya balem fudinde wor po Al Kurunyen gasuŋde hi gote tuŋaŋej po. Niŋgeb Mose beleŋ Al Kurunj dolon ird ird niŋ sel ya ireŋ tike Al Kurunj beleŋ, “Dugure gor geja heŋbe ya balem gikala girmiŋ goyen keŋkela po nurdeb go po gama irde sel ya goyen irayinj,” ineŋ bebak iryinj.

⁶ Goyenpoga Yesube meteŋ iŋiŋ hoyanj wor po goyen tirij. Meteŋmiŋbe megen niŋ pris beleŋ saba bikkek gama irde meteŋ teŋ hanjen gote folek wor po. Yesube alya bereyamiŋ ge teŋ Al Kurunj hitte kumbe Al Kurunj beleŋ biŋa gergeŋ titiŋ goyen tareŋ po irde gote igineŋ forok irde hi. Al Kurunj beleŋ biŋa gergeŋ titiŋ gote igineŋbe kurunj, munaj biŋa titiŋ bikkek gote igineŋbe kurunj monj. Niŋgeb Yesuyen meteŋbe gogo megen niŋ prisyen meteŋ folek wor po.

⁷ Be, Al Kurunj beleŋ hakot

biŋa tiyyiŋ goyen keŋkelak
wor po manhan sopte biŋa
gergeŋ ma tiwoŋ.

⁸ Gega biŋa tiyyiŋ bikkek
goyen al beleŋ keŋkela ma
gama irde hiket Al Kurun
beleŋ yeneŋbe gaha yiriŋ:
“Doyaŋ Al Kurun beleŋ gaha
yiriŋ:

‘Nurnaŋ ko! Nalu kura forok
yiyyen.

Goya goyenbe Israel marya
Yuda marya hitte biŋa
gergeŋ tiyeŋ.

⁹ Biŋa gergeŋ tiyeŋ gobe
bikken asem yago Isip
naŋare mat yukuŋ
hinhem goyenter yeŋ
hitte biŋa timiriŋ go
gwahade moŋ.

Go mar gobe biŋa teŋya yin-
miriŋ goyen ma gama
irde hinhan geb,
ne wor yeneŋ wasak teŋ
harhokne yunmiriŋ,
gwaha yiriŋ.

¹⁰ Irde Doyaŋ Al Kurun beleŋ
sopte yiriŋ.

‘Kame kurabe Israel mar
hitte biŋa teŋbe gaha
yireŋ:

Dufayminde sabane
kerde binde kayneŋ.

Irdeb nebe yende Al Ku-
run heweŋ, irke yeŋbe
nere alya bereya
henayinŋ.

¹¹ Irdeb al denjem yanja
denjem monja goyen
tumŋaŋ ne niŋ nurde
hinayinŋ.

Niŋgeb kadomya tayŋeŋ
yagoya kura goyen
Doyaŋ Al Kurun nud

unnan yeŋ saba yirtek
ma hinayinŋ.

¹² Nebe mata buluŋmiŋ halde
yunenŋ.

Irdeb sopte mata bu-
luŋmiŋ ge ma po
nureŋ, “gwaha yiriŋ.”
Yeremaia 31:31-34

¹³ Be, Al Kurun beleŋ
mere gwahade kurun tiyyiŋ
gobe “biŋa gergeŋ” inyinŋ.
Irkeb hakot biŋa tiyyiŋ gobe
buluŋ hiriŋ. Niŋgeb biŋa
bikkek gobe heŋ ga mon
bana kuyenŋ.

9

Biŋa bikkekde niŋ mata

¹ Be, Al Kurun beleŋ hakot
Israel marte asem yagot
diliŋde biŋa kurun tiyyiŋ go
banabe Al Kurun doloŋ ird
ird mata niŋ yitiŋ. Irde Al
Kurunyen ya balem al beleŋ
irtiŋ goke manaŋ yitiŋ.

² Al Kurunyen ya balem
gobe sel po irtiŋ. Ya bana
goŋ gasuŋ kurhan meheŋ
beleŋbe hulsi go hende
yerde yusuŋ yurde hanjen
kutumya altaya kura gor
hinaryum. Irkeb gise hanjka
alta go hende beret yerde
hinhan. Det go hinhan gasuŋ
gobe “Gasuŋ Himam” ineŋ
hanjen.

³ Irde gasuŋ go harhokdebe
“Gasuŋ Himam Wor Po,”
ineŋ hanjen goyen hinhan.
Gasuŋ iraw go kahaltebe
amil tolok wor po gore gasuŋ
iraw goyen kahalte giŋ yitiŋ
hinhan.

⁴ Gasuŋ Himam Wor Po
bana goŋbe det gahade hin-
han: det haminŋ kusamuŋ

Al Kuruŋ niŋ kumga teŋ uneŋ uneŋ gasuŋ alta gol hora beleŋ po irtiŋyabe Biŋa Teŋ Teŋ Bokisya.* Bokis go wor gol hora parwek halgayin wor po irde gore po aw urtiŋ goyen hinhin. Bokis go biŋ banabe hora beleŋ kuwe dirjəŋ irtiŋ go biŋdebe bingé kura "mana" inen haŋyen goyen goŋ hinhin. Irde Aronyen genuŋ sopte ituŋ hitiŋ goyabe hora parwek irawaya Al Kuruŋ beleŋ sabamiŋ kan Mose unyiŋ goyen Bokis biŋde goŋ hinhin.

⁵ Al Kurunyen miyon deŋem Serubim yineŋ haŋyen gote toneŋ irawabe Bokis gote awmiŋ hende heŋ tapen yisaŋ hitiŋ hinaryum. Serubim gobe Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yaŋ wor po goyen kawan ird ird miyoŋmiŋ. Goyenbe haŋkab det kuruŋ goke kenkelə ma momoŋ direŋ.

⁶ Be, ya bana goŋ niŋ dawet kuruŋ gob gwahade po gasuŋeŋyaŋ yirtiŋ hikeb pris beleŋ gasuŋ himam meheŋde niŋ bana goŋ gise haŋka hurkuŋ Al Kuruŋ dolon ird ird mata teŋ hinhin.

⁷ Gega damam damam wawuŋ uŋkurenđe po pris buda gote kurunyŋ po ga gasuŋ himam wor po bana goŋ hurkuŋ hinhin. Goyenbe mali mali ma hurkuŋ hinhin. Yingeneŋde mata bulunya al

* **9:4:** Gol alta det hamıŋ miŋyaŋ kumga teŋ teŋ gasuŋ gobe amil Gasuŋ Himam Wor Po bana hurkuŋ hurkuŋ bindere wor po hinhin geb, gobe Gasuŋ Himam Wor Po biŋde hi yeŋ nurde hinhin.

hoyaŋ beleŋ ma nurde heŋya mata buluŋ titiŋ goyen halde yunwoŋ yeŋ dapŋa dari goyen teŋ gasuŋ himam wor po biŋde goŋ hurkuŋ hinhin.

⁸ Pris beleŋ gwaha teŋ hinhan gobe gasuŋ himam meheŋde niŋ goyen miŋmoŋ manhan Gasuŋ Himam Wor Pore hurkuŋ hurkuŋ beleŋ kawan forok yewoŋ yeŋ Holi Spirit beleŋ dikala dirde hi.

⁹ Gasuŋ himam meheŋde niŋ gobe gayenter niŋ mata gote tuŋaŋeŋ. Pris beleŋ Al Kuruŋ dolon ird ird mata gama irde det galak irde dapŋa gasa yirde kumga teŋ hinhan gega, mata teŋ hinhan kuruŋ gore mel gote biŋ goyen Al Kuruŋ diliŋde wukken ma yirde hinhin.

¹⁰ Al Kuruŋ dolon ird ird mata bikkek gwaha teŋ hinhan marbe binjeyə dapŋaya irde feya damiŋbe iŋiŋ netek munaj̄ damiŋbe epte ma netek gote saba gama irde hinhan. Irde yingen uliŋ sope yird yird mata kurayen kurayen po teŋ hinhan. Al Kuruŋ beleŋ nalu kiriyŋ goyen ma forok yeŋ hikeyabe mata goyen po teŋ hinhan. Gega mata gobe biŋ wuk irde irde niŋ moŋ, uliŋ sope irde irde niŋ po teŋ hinhan.

Yesu Kristuyen dari

¹¹ Goyenbe Yesu Kristube mata iŋiŋ bikken forok yitiŋ gar haŋ gote pris buda gote

kuruñmij heñ wayyin. Irdeb gasuñ himam fudinde wor po wukkek al beleñ ma irtiñ bana goñ hurkuriñ. Gasuñ himam gote tareñmijbe hoyaj, megen hi gwahade moñ, gote folek wor po. Gasuñ himam gobe megen gar ma hi.

¹² Be, yeñbe neñ ge teñ Al Kuruñ hiyende gor gasuñ himam goyen bana hurkuriñ. Goyenbe wawuñ uñküreñde po hurkuriñ. Irde hurke yeñya memeya bulmakaw dirñenyat dari ma yade hurkuriñ. Gwahade yarabe dumulgañ teñ hugiñeñ Al Kuruñyen alya bereya dire yeñ darim wok irde kuruse hende kamyin. Niñgeb mata gwahade tiyyin goke Gasuñ Himam Wor Po bana darim teñ hurkuriñ yiñim gago.

¹³ Munañ Al Kuruñ beleñ alyen mata buluñ halde yunwoñ yeñbe pris beleñ memeya bulmakawayat dariya, irde bulmakaw bere foñej kumga tike wor yitiñ tupimiñ goyen yade al heren yutiriñ teñ hinhan. Irke goreb uliñde wukkek yirde hinhan.

¹⁴ Gega Yesu Kristuyen daribe dapñña dari gote folek. Yeñbe mata buluñ muñ kuram moñ. Niñgeb Holi Spirit hugiñeñ hitiñ gote sanjñedebe yinjeñ Al Kuruñ galak irhem yeñ kamyin. Niñgeb darimiñ gore ulniniñ sinjare ga po ma wuk iryiñ. Ulnininyañ binininyañ goyen tumjañ halde wuk diryiñ. Gwahade niñgeb Al Kuruñ

tubul teñ gisaw kutek mata buluñbe yubul po titek. Gogab Al Kuruñ gwahader hitiñ go po gama irde yeñ ge po meteñ teñ hitek.

¹⁵ Goke teñbe Yesu Kristube alya bereyamin ge teñ Al Kuruñ hitte kuñ Al Kuruñ beleñ biña gergeñ titiñ goyen tareñ irde gote igineñ forok ird ird al hiriñ. Yeñbe alya bereya Al Kuruñ beleñ hañkapyä biña tiyyin goyen bana heñ mata buluñ teñ hinhan goyen halde yunhem yeñ kamyin. Gwahade geb alya bereya Al Kuruñ beleñ basiñña yirde hoy yiryiñ marbe Al Kuruñ beleñ yuneñ yeñ biña tiyyin detmin goyen yunyeñ. Irkeb Al Kuruñya hugiñeñ hinayiñ.

¹⁶⁻¹⁷ Be, al kura kameñ yeñ nurdeyab diriñmijmiñ hitte kammeke gab gwaha gwaha tinayiñ yinyeñ. Goyenbe mere tiyyeñ gobe kamke po gab dirñej weñ beleñ mere go gama irnayiñ. Niñgeb al kura kameñ yeñya mere titiñ gobe al go kamke gab meremiñ goyen pel ma irde yeñ yiyyeñ go po gama irnayiñ.

¹⁸ Gwahade goyen po bikken Al Kuruñ beleñ biña tiyyin goyen Israel mar beleñ gama irnayiñ yeñbe al kamtiñjeñbe Mose beleñ dapñña gasa yirke kamamiñ gogo.

¹⁹ Irdeb meheñde wor po Mose beleñ asañde Al Kuruñyen saba katij kuruñ goyen al buda goyen kapyan

hen yunyinj. Irde gab bulmakaw foñenja memeyat dari yade feya suluk yiryinj. Irdeb sipsip wuñyen bukkenj irtinj goya hisop he haninj yuwalnej miñyanj goyen yadeb dariya feya suluk irtinj bana gonj ulinj yiryinj. Irdeb Al Kurunyen mere katinj asanj go hende utirinj teñ alya bereya ulinjde wor gwaha po yirde tukuriñ.

²⁰ Dari go utirinj teñ yunenj henjabe, "Gabe saba deñ beleñ gama irnayinj yeñ Al Kurunj beleñ biñja tiyyinj goyen tareñ ird ird dari geb," yinyinj.

²¹ Irdeb yiryinj gwahade po, ya balemya ya bana gonj Al Kurunj dolonj ird irdde niñ dawetya goyen hereñ wor utirinj teñ tukuriñ.

²² Moseyen sabareb det kura Al Kurunj diliñde wukkeñ irtekbe dari beleñ po gab wukkenj iryenj yitiñj. Gwaha irtek detbe budam wor po. Ninjeb dapñja mayke dari wok yeke wor wor gab Al Kurunj beleñ alya bereyat mata buluñ halde yunyenj yitiñj.

Yesu beleñ mata buluñniñ halde duneñ yeñ darim wok irde kamyinj

²³ Be, megen gar niñ ya balemya det bana gonj niñya kurunj gobe Al Kurunyen gasunde gor niñ tuñanjeñ po. Ninjeb dapñja dari gore gab iginj halde wuk yiryenj gega, Al Kurunyen gasunde niñ ya balemya det bana gonj niñabe dapñja dari gore epte

ma halde wuk yiryenj. Dari kura dapñja dari gote folek wor po gore gab epte halde wuk yiryenj.

²⁴ Ninjeb Yesu Kristu beleñ darimiñ wok irde kamyinj. Yenbe gasunj himam fudinde wor po gote tuñanjeñ megen gar hi al beleñ irtinj bana gonj ma hurkuriñ. Gwahade yarabe Al Kurunj hitte hurkuriñ. Ninjeb hanjka gayenbe neñ faranj durd durd niñ teñbe Al Kurunj diliñ mar hi.

²⁵ Munañ megen niñ pris buda gote kurunyinjbe yingenjde dari moñ, dapñja dari goyen yade damam damam gasunj himam bana hurkuñ hiyen. Goyenbe Yesu Kristube yingenj galak irde wawuñ budam ma kamyinj.

²⁶ Wawuñ uñkureñ kamde alyen mata buluñ halde pasi ma iryinj manhan Al Kurunj beleñ al yiryinjde mat mata buluñ halde halde niñ teñ megen gar wawuñ budam forok yenbe ulinj misinj kateñ kamde tebañ teñ hiwoñ. Goyenbe gwaha ma tiyyinj. Gwaha titjeñbe mata buluñ halde pasi ird ird niñ Al Kurunj hitte yingenj galak irde kamenj yeñ nalu funañ beleñ henj hi gayenter megen gar wawuñ uñkureñ po forok yiriñj.

²⁷ Albe wawuñ uñkureñ po kamnayinj, sopte ma kamnayinj. Goyenbe go kamereb merere huwarke Al Kurunj beleñ al iginj ma buluñ goyen pota yiryenj.

²⁸ Niñgeb gwahade po Yesu Kristu manañ al budam gote mata buluñ yad siñä yire yeñ wawuñ uñkurenj yinjeñ Al Kuruñ galak irde kamyinj. Irdeb kame sopte wayyeñ. Goyenbe goyenterbe alyen mata buluñ halde halde niñ ma wayyeñ. Gwaha titñeñbe yeñ ge doyañ heñ hanj mar yumulgañ teñ teñ niñ wayyeñ.

10

Saba bikkek gama irde Al Kuruñ galak irtæk gobe miñ miñmoñ

¹ Be, Moseyen sababe det igiñ kura kame wanayinj gote toneñ po, det fudinde Al Kuruñ hitte hañ goyen moñ. Niñgeb sabamiñ gama irde damam damam dapñä gasa yirde Al Kuruñ dolonj ird ird mata goyen po teñ teban teñ hinayıñ gega, mata goreb Al Kuruñ dolonj irniñ yenbe yeñ hitte wañ hanj mar goyen epte ma mata buluñmiñ halde pasi iryenj.

² Gwahade moñ kenem saba bikkek gama irde Al Kuruñ galak irde hanj mar gobe goyare po hugineñ mata buluñ miñmoñ wukkenj hitinj geb, mata buluñ tihit yeñ matamiñ goke kandukneñ ma nurwoñ. Irdeb saba bikkek gama irde Al Kuruñ galak ird ird mata goyen bada hewoñ.

³⁻⁴ Gega bulmakawaña memeyat dari beleñ alyen mata buluñ epte ma halde yuntek. Niñgeb dapñä gasa

yirde darim goyen teñ al hereñ utiriñ teñ hanjen gobe mata buluñmiñ bebak yird yird meteñ po teñ hi.

⁵ Niñgeb Yesu Kristu megen gar wañbe Al Kuruñ gaha inyinj:

“Gebe al beleñ ge niñ teñ dapñä gasa yirde, det galak nirwoñ yeñ ma nurde hinhan.

Niñgeb meteñge teñ teñ niñ ne gago al nirarinj.

⁶ Gebe al beleñ dapñä kumga teñ galak girde, kurab mata buluñ halde halde niñ galak girde hanjen goke amaneñ ma nurde hinhan.

⁷ Irkeb ne beleñ, ‘Al Kuruñ, ga nena! Asanje yitiñ gwahade po dufayge gama ire yeñ wayhem,’ ginmirinj,” yitiñ hi. *Tikiñ 40:6-8*

⁸ Yesube mehenjdeb, “Gebe al beleñ ge niñ teñ dapñä gasa yirde, det galak girde, dapñä kumga teñ galak girde, kurab mata buluñ hal hal niñ galak girwoñ yeñ ma nurde hinhan. Gwaha gird gird niñ amaneñ ma nurde hinhan,” yiriñ. Al Kuruñ galak ird ird mata gwahade gobe Moseyen sabare yitiñ gega, Al Kuruñbe goke ma nurde hinhan.

⁹ Irdeb Yesu beleñ basañ heñbe, “Al Kuruñ, ga nena! Nebe dufayge gama ire yeñ wayhem,” yiriñ niñgeb, Yesube mere kame tiyyin gwahade po mata gergenj forok ire yeñbe mehenjde

galak mata bikkek niŋ yiriŋ gobe pel iryiŋ.

¹⁰ Yesu Kristube gwaha mat wawuŋ uŋkurenđe gog po yinđen Al Kuruŋ galak iryiŋ. Irkeb gore po neŋbe Al Kuruŋ diliŋde wukken hitiriŋ.

¹¹ Moseyen saba gama irde naŋkahalmiŋ naŋkahalmiŋ pris beleŋ tumňaŋ huwarde altare dapŋa gasa yirde Al Kuruŋ galak irde mata buluŋ halde halde meten teŋ teban po teŋ hanjen. Gega dapŋa darim gore mata buluŋ epte ma halde siŋa irtek hinhin.

¹² Goyenbe Yesube alyen mata buluŋ halde yunke goyare po hubu hiyyeŋ yeŋ nurdeb wawuŋ uŋkurenđe yinđen Al Kuruŋ galak irde kamyinj. Irdeb Al Kuruŋ hitte hurkuŋ haniŋ yase beleŋ keperde Doyaŋ Al Kuruŋ hiriŋ.

¹³ Irdeb asogomiŋ yago yawaŋ kahanj miŋde yufurka teŋ teŋ nalu niŋ doyaŋ heŋ hi.

¹⁴ Yeŋbe wawuŋ uŋkurenđe yinđen teŋ Al Kuruŋ niŋ galak iryiŋ geb, alya beryamiŋ goyen Al Kuruŋ diliŋde al wukken yirtiŋ mar goyen hugiŋeŋ buluŋmiŋ kuram moŋ yiryiŋ.

¹⁵ Holi Spirit wor goke meheňde gaha yitiŋ Al Kuruŋya asaŋde hi:

¹⁶ “Ne Doyaŋ Al Kuruŋ gareb gaha yeŋ hime:

Kame nalu goyenter mel go hitte biŋa kuruŋ teŋbe gaha yineŋ:

Nebe dufaymiŋ bana sabane kereŋ, irde biŋde kayen,” yitiŋ hi. *Yeremaia 31:33*

¹⁷ Irde Holi Spirit gore sopte gaha yiriŋ: “Nebe mata buluŋmiŋ halde yunenj.

Irdeb sopte mata buluŋmiŋ ge ma po nureŋ,” gwaha yitiŋ. *Yeremaia 31:34*

¹⁸ Niŋgeb yitiŋ gwahade po, mata buluŋ halde pasi irtinđe gorbe sopte mata buluŋ hal hal goke dapŋa gasa yirde Al Kuruŋ niŋ galak ird ird mata gobe ma po hiyenj.

Yul ma yetek, saŋiŋ po hetek

¹⁹ Niŋgeb, kadne yago, Yesu beleŋ neŋ ge teŋ darimiŋ wok irde kamyinj goke Gasuŋ Himam Wor Po Al Kuruŋ hire gor kafura ma heŋ igiŋ hurkutek hite.

²⁰ Yesu kamyinj gobe Gasuŋ Himam Wor Po bana hurkuŋ hurkuŋ beleŋ pet titiŋ amil goyen erek yiriŋ go gwahade goyen. Niŋgeb neŋ gayen Al Kuruŋya hugiŋeŋ hitek beleŋ gergeŋ wor po goyen kerd dunyinj.

²¹ Irdeb al kura Al Kuruŋya ya balem goyen doyan irde hi al gobe neŋ hitte hi. Yeŋbe pris buda gote kuruŋmiŋ fudinde wor po, megen gar niŋ moŋ.

²² Niŋgeb neŋbe bininiŋde mat fudinde wor po yeŋ ge hekkeŋ nurdeb Al Kuruŋ hitte kutek. Neŋbe Yesuyen dari teŋ bininiŋde utiriŋ titiŋ, irde fe wukkek

beleñ mata buluñniniñ haltyñ geb, bininiñde wukkeñ wor po nurde hite. Niñgeb Al Kuruñ hitte kuñ kuñ niñ kama ma heñ hitek.

²³ Irde neñ hitte biña tiyyiñ al gobe yiriñ gwahade po fudinde tiyyeñ geb, dufay budam ma heñbe yeñ ge hekkeñ nurde hite yeñ hityen goyen tareñ po tanarde hitek.

²⁴ Irde kadniniñ ge amaneñ nurd yuneñ yunenya mata igin teñ teñya goke kurut yeñ hitek yeñ kadom tareñ gird teñ hitek.

²⁵ Irde al kura marbe gabu teñ teñ niñ bada heñ hanjen gega, neñbe gwaha ma teñ hitek. Gabu teñbe kadom sanjin gird teñ hitek. Hanja gayenbe yeñ mulgañ heñ wañ wañ nalu binde heñ hi geb, gabu heñ kadom tareñ gird teñ teñ mata gobe sanjin po irtek.

²⁶ Munañ Al Kuruñyen mere fudinde nurd nurd ga mata buluñ teñ teñ niñ bada ma hetekbe det hoyan kura mayke kamke Al Kuruñ galak irde mata buluñ goyen haltek beljenbe hubu wor po.

²⁷ Al kura gwaha tinayin marbe Al Kuruñ beleñ gote murunjem kafuram wor po yunkeb kak beleñ Al Kuruñ asogo irtiñ mar kumga yiryeñ goke po doyan henayin.

²⁸ Moseyen sabarebe al kura sabamiñ ma gama irtiñ al gobe al irawa ma karwo beleñ al gote mata

buluñ goke merere huwarde tagalkeb al goyen buniñeñ ma irde mayke kamyen yitiñ geb, gwaha teñ hanjen.

²⁹ Moseyen saba uliñ goke wor al gwahade yirde hanjen. Niñgeb al kura Al Kuruñ Urmiñ harhok uneñ sukal irde hi al gobe daha iryen? Al gobe Al Kuruñ biña kuruñ tiyyiñ goyen Yesu beleñ gama irde dari wok irde kamyin gore po al wukkeñ hiriñ gega, Yesu darim wok irde kamyin goyen teñ kari kari irde hi irde Holi Spirit al buniñeñ yirde igin igin yirde hiyen al goyen sukal irde hi geb, gote murunjem buluñ kafuram wor po goyen tiyyen.

³⁰ Goke teñbe Al Kuruñ beleñ Urmiñ gaha inyin: "Al kurate haniñ wol heñ heñ matabe nere geb, ne beleñ ga haniñ wol hewen," inyin. Irde sopte gaha yirin: "Doyañ Al Kuruñ beleñ alya bereyamiñ goyen merem yañ yiryeñ," yiriñ. Neñbe gwaha yiriñ al goyen nurd uneñ hityen.

³¹ Al Kuruñ gwahader hitiñ beleñ gwaha yiriñ geb, yende bearar bana hitek gobe kafuram wor po yeñ nurde hime.

³² Niñgeb hanjapyä Al Kuruñyen mere fudinde hulsi yara go nurde dahade hinhan goke dufay henayin. Deñbe kanduk kurayen kurayen yeneñ hinhan gega, tareñ po heñ hinhan.

³³ Kurarebe dukuñ al buda kuruñ diliñ mar sukal dirde,

mudunej hinhan. Irde kurebe al kura kanduk gwa-hade yenej hinhan marya hej yeŋya tumjaŋ kanduk bana hinhan.

³⁴ Denbe al koyare hej kanduk yenej hinhan mar goke bitiŋ misiŋ nurde faraŋ yurde hinhan. Irde asogo dirde hinhan mar beleŋ samuŋtiŋ goraj dirde hinhan gega, samuŋtiŋ megen gar niŋ moŋ, hugineŋ hinayin go miŋyəŋ yen nurde hinhan. Niŋgeb megen niŋ samuŋtiŋ goraj dirləŋ goke ma nurde aman hej hinhan.

³⁵ Niŋgeb, kanduk dahade kura kenej hinayin gega, Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurtiŋ goyen tubul ma po tinayin. Gote muruŋgembe igin wor po, irde kuruŋ wor po.

³⁶ Niŋgeb det igin goke doyaŋ heŋbe aranej yul yen bada ma henayin. Gogab Al Kuruŋyen dufay gama irde meteŋ teŋbe yen beleŋ det-miŋ duneŋ yen biŋa tiyyin goyen tenayin.

³⁷ Yeŋbe hej ga moŋ wayyen goke gahade katiŋ: "Al wayyen yitiŋ al gobe wayyen."

Waŋ waŋ naluminj siŋgir ma iryeŋ.

³⁸ Delner al huwak gobe ne niŋ hekkenj nurde hi-nayin.

Gega al kura nubul tiyyen al gokeb amanej ma nurd uneŋ," yiriŋ.

Habakuk 2:3-4

³⁹ Niŋgeb neŋbe dufayninj sorkok hej Al Kuruŋ tubul

teŋ kuŋ buluŋ hetek mar moŋ. Gwahade yarabe yen ge hekkenj nurdeb yenja hugineŋ hitek mar.

11

Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurtek

¹ Be, al kura Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurde haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ det kura yuneŋ yeke goke doyaŋ heŋyabe fudinde wor po dunyen go yen nurde ga hanjen. Irde det kura dilinde ma yintiŋ gega, Al Kuruŋ beleŋ goke yitiŋ geb, det gobe fudinde hi yen dufay budam ma hej hanjen.

² Asininiŋ yagobe Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurde hinhan. Irkeb goke Al Kuruŋ beleŋ dilinde igin wor po yenej hinhan.

³ Neŋbe Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurde hite. Niŋgeb megenja naŋkiŋja irde det kuruŋ gayen yen beleŋ mohonđe po yeke forok yamiŋ goyen bebak teŋ hityen. Irde det kuruŋ gabe det kura dilniniŋde yenej hite gare ma yiryin yen nurde hityen.

⁴ Be, Abelbe Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurde hinhan. Niŋgeb yen beleŋ Al Kuruŋ niŋ galak iryiŋ gobe igin wor po, itiŋ Keinyen fołek. Niŋgeb Al Kuruŋbe det Abel beleŋ galak iryiŋ goke amanej nurhem yiriŋ. Irdeb Abel beleŋ yen ge hekkenj nurde hinhan goke al huwak inyin. Abelbe kamyiŋ gega,

yen belej Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhin mata gobe gayenter wor neŋ belej gama irtek mata hi.

⁵ Be, Enokbe Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhin. Niŋgeb diliŋ gergeŋ hikeya Al Kuruj belej yiŋgeŋ hitte tukukeb bemel po bana kuriŋ. Irkeb al kura uliŋ hakwam go ma po kenamiŋ. Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhin goke Al Kuruj belej diliŋde igin wor po kinyiŋ.

⁶ Fudinde, al kura Al Kuruj niŋ hekkeŋ ma nurde hi al gobe Al Kuruj belej matamiŋ goke amaneŋ ma nurde hi. Niŋgeb Al Kuruj hitte kuŋ hanj marbe Al Kurujbe hi goyen fudinde yeŋ nurde hinayiŋ. Irde yeŋ ge sari kerde naŋkeneŋ hanj mar gobe Al Kuruj belej gote murunjem igin yunyeŋ goyen wor fudinde yeŋ nurde ga hinayiŋ.

⁷ Be, Noabe Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhin. Niŋgeb kame mata forok yiyyen goke Al Kuruj belej inke nurdeb meremiŋ po gama iryiŋ. Irdeb hakwa kuruj wor po kura irdeb diriŋmiŋmiŋ goyen daha kamnak yeŋ hakwa bana goŋ yiryiŋ. Yeŋ belej mata gwaha tiyyiŋ goreb goyenter niŋ alya bereyat mata buluŋ kawan yikala yiryiŋ. Irkeb Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hanjen mar Al Kuruj belej al huwak yineŋ hiyen gwahade po, yeŋ wor al huwak inyiŋ.

⁸ Be, Abrahambe Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhin. Niŋgeb Al Kuruj belej hoy irde naŋa kura kame yende hiyyenđe gor kwaiyin inke kuriŋ. Yeŋbe naŋa gor yeŋ ma nurde hinhin gega, naŋamaiŋ tubul teŋ kuriŋ.

⁹ Abrahambe Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhin. Niŋgeb naŋa kura Al Kuruj belej unen yeŋ biŋa tiyyiŋ naŋare gor kuriŋ gega, albak heŋ kuŋ hitiŋ yara hinhin. Naŋa gobe kame urmiŋ Aisakya asem Yekopyat naŋa hiyyen gega, tumŋan albak hitiŋ yara dapŋa sikken belej po ya irtiŋde heŋ kuŋ hinhin.

¹⁰ Abrahambe megen gar niŋ taun niŋ ma nurde hinhin. Yeŋbe taun kura epte ma buluŋ heŋ hugiŋeŋ hitek goyen goke po nurdeb naŋamde goyen albak yara heŋ kuŋ hinhin. Taun hugiŋeŋ hitek gobe Al Kuruj belej po gwaha gwaha ireŋ yeŋ dufay heŋbe iryiŋ.

¹¹ Be, Abrahambe alik buluŋ wor po hiriŋ, irde berem Sara manaŋ diriŋ kawaŋ kertek ma hiriŋ. Goyenbe Abraham go Al Kurujbe biŋa tiyyiŋ gwahade po forok irde nunyeŋ yeŋ yeŋ ge hekkeŋ nurde hinhin. Niŋgeb Sara gob biŋ heŋ diriŋ al diriŋ kawaŋ kiryiŋ.

¹² Al go alik buluŋ wor po epte ma diriŋ miŋyan hetek gega, yeŋ hitte mat al budam wor po fulful tiyyiŋ. Al fulful tiyyiŋ goyenbe dinambeya makaŋ ferenđe niŋ sawsawa

yara epte ma kapyan hetek gwahade haminj.

¹³ Be, mel gabe tumjanj Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde kunj kunbe kamamiŋ. Mel go megen henyabe Al kuruj beleŋ detminj yunen yen biŋa tiyyinj goyen ma yawaraminj. Goyenbe det go kame kame gwahade forok yiyyen yen nurdeb goke aman heŋ hinhan. Irdeb, "Nenbe megen gar niŋ mon, albak yara heŋ belnej hite," yen hinhan.

¹⁴ Gwaha yen hinhan gobe, "Naŋaniniŋ fudindebe hoyan hi," yen nurdeb gogo yen hinhan.

¹⁵ Munanj mel gore megen niŋ naŋamij yubul tiyamij goke dufay ug po heŋ hinhan manhan hakot po mulgaŋ heŋ kuwoŋ.

¹⁶ Gega gwaha ma tiyamij. Gwaha titnejbe mel gobe naŋa iginj Al Kuruj hiyende gor kunij yen goke po nurde hinhan. Irkeb Al Kurujbe mel goke nurde taun kura megen niŋ yara mon goyen yunen yen gitik iryinj. Niŋgeb Al Kurujbe mel gore Al Kurujniniŋ ineŋ ineŋ goke memya ma heŋ hiyen.

¹⁷ Be, Abrahambe Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhan. Niŋgeb Al Kuruj beleŋ tunjanj ure yen urmiŋ Aisak niŋ inke meremij po gama irde urmiŋ go Al Kuruj niŋ galak iryinj.

¹⁸ Bikken Al Kuruj beleŋ Abraham diliŋde biŋa tenyabe, "Fonjeŋe yago niŋ biŋa tihim gobe urge Aisak

hitte mat forok yenayinj," inyinj.

¹⁹ Niŋgeb Abraham go Al Kuruj beleŋ gwahade biŋa tiyyinj go bebak tenjbe, "Al Kurujbe urne maymeke kamyen goyen iginj sopte isan hiyyenj," yen hekkeŋ nuryinj. Irde urmiŋ mayen tike Al Kuruj beleŋ bada hawa inyinj. Niŋgeb mata goke tenjbe, "Abrahambe urmiŋ kamtiŋ goyen Al Kuruj beleŋ isan heŋ tumulganj teŋ unyinj," yen haŋyen.

²⁰ Be, Aisak wor Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhan. Niŋgeb urmiŋ waraŋ Yekopya itiŋ Isoya hitte kame mata dahade forok yenayinj yen nuryinj gwahade po guram yirde sanjŋ yiryinj.

²¹ Yekop wor Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhan. Niŋgeb alik buluŋ wor po heŋ kameŋ teŋ henyabe Yosep urmiŋ waraŋ hitte kame mata dahade forok yenayinj yen nuryinj gwahade po guram yirde tarenj yiryinj. Irdeb genuŋmij hende tawuŋ heŋ huwarde henyabe Al Kuruj dolonj iryinj.

²² Be, Yosepbe Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhan. Niŋgeb yen kameŋ teŋ henyabe kame kame Israel mar goyen Isip naŋa tubul teŋ kunayinj goke tagalyinj. Irdeb Israel mar goyen kunij yenbe kiŋkiniŋ manaŋ yade goya kunj naŋamde gab mete teŋ teŋ niŋ yinyinj.

²³ Be, Mose naniŋya

miliŋyabe Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurde hinaryum. Niŋgeb urmiŋ Mose kawaŋ hekeb diriŋ malinŋen moŋ yara kenaryum. Irdeb Isip niŋ doyaŋ al kuruŋ beleŋ diriŋ mukŋeŋ al diriŋ kawaŋ hekeb gasa yirke kamnayıŋ yiriŋ goke kafura ma haryum. Irde Mose kawaŋ hiriŋde mat gagasi karwo gayen bana kerde hike kuŋ kuŋ kuruŋ hiriŋ.

²⁴ Be, go kamereb Isip niŋ doyaŋ al kuruŋ Fero wiriŋ beleŋ Mose teŋ yende urmiŋ yara irke kuŋ kuŋ kuruŋ hiriŋ. Goyenbe Mosebe Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurde hinhin niŋgeb, kamebe Fero wiriŋ gote urmiŋ heŋ heŋ goyen pel iryiŋ.

²⁵ Yenbe Fero wiriŋ gote urmiŋ heŋ deŋem yaŋ heŋbe belŋen megen niŋ mata buluŋ niŋ amaŋ hetek hinhin. Gega pel irde Al Kurunyen alya bere beleŋ kanduk yeneŋ hinhan goyen yeŋ wor mel goya heŋ tumŋaŋ kanduk yentek belŋen goyen po gama irde hinhin.

²⁶ Yenbe gwaha teŋ hinhin gote murungembé kame Al Kuruŋ beleŋ kuruŋ wor po nunyeŋ yeŋ nurde hiyen geb, Israel marya heŋ kanduk yeneŋ yeneŋ gobe det kuruŋ, munaŋ Isip naŋare niŋ samuŋ kusamuŋ wor po yad yad gobe det dirŋen yeŋ nurde hinhin. Yenbe beleŋ gwaha teŋ hinhin gobe Yesu Kristu niŋ teŋ gogo teŋ hinhin yeŋ nurde uneŋ hime.

²⁷ Mosebe Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurde hinhin. Niŋgeb Isip niŋ doyaŋ al kuruŋ beleŋ yeŋ ge biŋ ar yiriŋ goke kafura ma heŋ Isip tubul teŋ kurin. Yeŋbe Al Kuruŋ banare hitiŋ goyen kinyiŋ geb tareŋ po hinhin.

²⁸ Be, Mosebe Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurde hinhin. Niŋgeb Pasoba dula mata teŋ sipsip gasa yirde dari yade yame kantayaŋ sam yirde yukunayıŋ yinke gwaha tiyamiŋ. Irkeb Al Kurunyen miyoŋ, alya dapŋayat diriŋ mataliŋ gasa yirke kamtek gore wanbe dari yamere go yenenbe fole yirde kukeb Israel marte diriŋ mataliŋbe ma kamamiŋ.

²⁹ Be, Israel marbe Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurde hinhin. Niŋgeb makaŋ ala kura Makaŋ Bukkeŋ ineŋ hanjen goyen Al Kuruŋ beleŋ pota irke kahalte megeŋ fudin forok yiriŋ. Irkeb goyaŋ kuŋ kurhan forok yamiŋ. Goyenbe Isip marbe Israel mar beleŋ tiyamiŋ gwaha tiniŋ usi teŋ kukeb makaŋ beleŋ aw yurke tumŋaŋ kamamiŋ.

³⁰ Be, Israel mar gobe Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurde hinhin. Niŋgeb naŋa fay 7 gayen naŋkahalmiŋ naŋkahalmiŋ Yeriko taun go milgu irde kuŋ hinhin. Irkeb koya kuruŋ hora karkuwaŋ beleŋ po taun go milgu irtiŋ gobe gilgalan irde katamiŋ.

³¹ Goyenbe beleŋ niŋ leplep bere kura deŋembe

Rahap gobe Al Kuruj niŋ hekkeŋ nuryiŋ. Niŋgeb Israel mar al irawa kura Yeriko taun go kawemde naŋa tulyaŋ kure yeŋ kwaryum goyen Yeriko taunde niŋ mar beleŋ gasa yirnak yeŋ hoy yirde yamiŋde bana yiryiŋ. Irkeb Yeriko taunde niŋ mar goyen Israel mar beleŋ kuŋ tumŋaŋ gasa yirde heŋyabe Rahap muŋ po gab tubul tiyaminj.

³² Be, Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhan mar hoyar gote baraŋ sopte momoŋ ma direŋ. Gideon, Barak, Samson, Yepta, Dewit, Samuelyabe porofet yagoya gore mata teŋ hinhan gote baraŋmij tagaleŋbe ulyanđe kutek geb, gar po bada hewenj.

³³ Mel gobe Al Kuruj niŋ hekkeŋ nurde hinhan. Niŋgeb mel go kurabe megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ yakira teŋ yende gasuŋđe keperaminj. Irde kuramijbe mata huwak mat al doyaŋ yiramiŋ. Irde kurabe Al Kuruj beleŋ det igiŋ yunen yeŋ biŋa tiyyiŋ goyen yawaraminj. Irde kurabe laion kafuram wor po gote mohoŋ fada yiramiŋ.

³⁴ Irde kuramijbe kak ala karkuwaŋ bana yemeyaminj gega go ma kamamiŋ. Irde kurabe fulenjare niŋ bidila beleŋ gasa yirteke kamnaŋ yamiŋ gega, soŋ hamij. Irde kurabe sanŋiŋ miŋmoŋ gega, Al Kuruj beleŋ tareŋ yiryiŋ. Kurabe fulenjare niŋ

mar tareŋ miŋyaŋ geb, naŋa hoyanđe niŋ fulenjare mar gasa yirde yakira tiyaminj.

³⁵ Bere kurabe diriŋmij kamtiŋ goyen sopte huwarke yenamiŋ. Munaŋ kurabe Al Kuruj niŋ teŋ al hoyar beleŋ buluŋ buluŋ yirke uliŋ misiŋ kuruj wor po katamiŋ. Gega kame Al Kuruj beleŋ disaŋ hiyyen go yeŋ nurde kamde kamde niŋ kafura ma heŋ Al Kuruj harhok ma unamiŋ.

³⁶ Irde kurabe al hoyar beleŋ giwgiw yirde yusulak tiyaminj. Irde kura marbe kahanjaŋ haninya fere yirde yukuŋ koyare yeramiŋ.

³⁷ Mel gobe horare gasa yirke kamamiŋ, irde he walde walde det beleŋ kahal yoŋ yurke kamamiŋ, irde kurabe fulenjare niŋ bidilare po gasa yirke kamamiŋ. Mel gobe det niŋ amu wor po heŋ hinhan, irde kurabe uliŋ umija igiŋ moŋ sipsipyä memeyat sikkeŋ kerkek wor po goyen hor yirde hinhan. Mel gobe al bunijeŋ, det miŋmoŋ wor po, irde al hoyar beleŋ nanyaŋ yirde buluŋ buluŋ yirde hinhan.

³⁸ Megen niŋ marbe al gwahade goyen goke igiŋ ma nurde hinhan geb, mel go gor kura kuŋ igiŋ kepertek miŋmoŋ hamij. Mel gobe gwaha yirkeb sawsawa po kuruj naŋa bana hinhan. Munaŋ kurabe duguyan kuŋ horabok bana hinhan. Irde kurabe megeŋ yameyaŋ heŋ kuŋ hinhan.

³⁹ Be, al buda kuruj goke tagalhem mar gobe Al Ku-

ruŋ niŋ hekkeŋ nurde hinhan. Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ nere alya bereya fudinde yeŋ nurde yunyiŋ. Goyenbe mel gobe Al Kuruŋ beleŋ det yuneŋ yeŋ biŋa tiyyiŋ kuruŋ goyen kura ma tamiŋ.

⁴⁰ Al Kuruŋbe mel go po moŋ, neŋ gayen wor yeŋ beleŋ biŋa tiyyiŋ gote iginen iŋiŋ wor po goyen yunmeke yeŋya neŋya tumŋaŋ buluŋ miŋmoŋ iŋiŋ wor po henayiŋ yeŋ nurdeb gogo aran ma yunyiŋ.

12

Yesu po gama irde hitek

¹ Niŋgeb Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nud nud mata dikala dirtiŋ mar gwahade gobe budam wor po nud yuneŋ hite geb, Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nud nud beleŋ pet dirtek detbe yade siŋa yirtek. Irde mata buluŋ, neŋ gayen buluŋ dirke kateŋ hitien goyen yubul po titek. Irde gab al kura kup yeŋ yeŋ karire heŋ kup yeŋ kuŋ pasi irde hanjen yara, neŋ wor megen gar heŋya Al Kuruŋyen dufay gama ird ird beleŋ kerd duntiŋ goyen kuŋ kuŋ niŋ bada ma heŋ kurut wor po yeŋ hitek.

² Yesube Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nud nud mata gote miŋ al, irde go mata goyen iŋiŋ wor po irtek al. Niŋgeb neŋbe Yesu yeŋ unjkureŋ niŋ po dufay heŋ hitek. Hoyan hoyan niŋ ma nurtek. Yeŋbe kame Al Kuruŋ beleŋ turuŋ iryen

goyen nurde hinhin geb, kuruse hende kamde kamde niŋ memya ma heŋbe uliŋ misin kateŋ kamyiŋ. Irdeb kamyiŋde mat huwardeb Al Kuruŋ hitte hurkuriŋ. Hurkuŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ heŋ Al Kuruŋyen haniŋ yase beleŋ kipiryiŋ.

³ Irde mata buluŋ mar beleŋ buluŋ buluŋ irde hike goke mukku ma teŋ goya goya saŋiŋ po hinhin goke dufay henan ko. Gogab deŋ wor Al Kuruŋ gama ird ird goyen yul ma yeŋ bada ma henayiŋ.

Al Kuruŋbe huwak dire yeŋbe kurareb kanduk yubul tike forok yeŋ hanjen

⁴ Deŋbe mata buluŋ ma teŋ hitek yeŋ kurut wor po yeŋ hanjen. Goyenbe mata buluŋ asogo irde hanjen goke kura ma kamde hanjen.

⁵ Irde Al Kuruŋ beleŋ diriŋne yago dinenbe taren hi heŋ heŋ ge faraŋ durtiŋ goyen bitiŋ sir yeŋ hi. Taren dirtek meremiŋbe gahade: “Diriŋne, Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ saba girde hiyen goyen kari kari ma irayiŋ.

Irde mata buluŋe goke ginen tikeb buluŋe ma nurde hayiŋ.

⁶ Doyaŋ Al Kuruŋbe alya bereya bubulkunne wor po yeŋ nurde yuneŋ hi goyen saba yirde kukalde hiyen.

Irde Al Kuruŋ beleŋ al kura nere yeŋ nurde uneŋ hi al gobe mata buluŋ

tike bebak tiyyi yejbe
gote murungem buluŋ
uneŋ hiyen," yitiŋ hi.
Mata Igiŋ 3:11-12

⁷ Niŋgeb Doyan Al Kurun
beleŋ saba dirde kukalde
dunke goya busahard hard
niŋ ma nurde hinayıŋ. Yejbe
al beleŋ dirneŋ weŋ saba
yirde hanjen gwahade goyen
po, neŋ gayen saba dirde
hiyen. Al kura urmiŋ saba
ma irde hiyen kenem dirin
gobe urmiŋ yende wor po
moŋ.

⁸ Dirinbe tumjaŋ naniŋ yago
beleŋ saba yirde huwa yirde
hanjen. Goyenbe adotin
beleŋ deŋ goyen saba dirde
huwa ma dirde hinayıŋbe
deŋbe yende dirneŋ weŋ
fudinde moŋ.

⁹ Neŋbe nanniniŋ yago
megen niŋ beleŋ saba dirde
huwa dirde hanjen goyen
goke palap yirde hityen.
Niŋgeb det kawan hanja
banare hanja gote miŋ al
Al Kurun gore neŋ gayen
yenja huginen heŋ heŋ ge
ten saba dirde huwa dirde
hike dahade geb palap ma
irtek? Epte moŋ, palap po
irtek.

¹⁰ Nanniniŋ yagobe du-
fayminde igin yen nurde
hinhan beleŋ goyen gama
irde neŋ gayen belneŋ po
saba dirde kukalde dunen
hinhan. Munan Al Kurunbe
neŋ gayen yinjen yara
diliŋde wukkeŋ wor po
hewon yen saba dirde huwa
dirde hiyen.

¹¹ Goyenbe saba dirde huwa
dirde hikeb bininiŋde misiŋ
nurde hityen geb, saba
dird dird niŋbe amaneŋ
ma nurde hityen. Gega
bininiŋde misiŋ gwahade
nurde gab keŋkela bebak
teŋbe Al Kurun diliŋde igin
mata huwak teŋ hitek. Irdeb
bininiŋ kamke igin po hitek.

Keŋkela heŋ hinaŋ ko

¹² Niŋgeb Al Kurunyen
mere tanartek tareŋ miŋmoŋ
irde meremiŋ gama irde
kutek sanjiŋ manaj hubu
kenem gor po bada ma
henayıŋ. Sopte tareŋ po heŋ
gama irde kuŋ hinayıŋ.

¹³ Irde mata huwak teŋ ten
beleŋtiŋ goyen sope yirde
huwa yirde hinayıŋ. Gogab
mata huwak teŋ ten tareŋ
dirneŋ muŋ po hi goyen
sopte kurun heke igin gama
irde kuŋ hinayıŋ.

¹⁴ Niŋgeb gwahade hitek
yenbe bitiŋ kamke al buda
kurun goya awalikde heŋ
heŋ ge kurut wor po yen
hinayıŋ. Irde Al Kurun diliŋde
wukkek heŋ heŋ ge kurut
wor po yen hinayıŋ. Al Kurun
diliŋde wukkek ma hinayıŋbe
epte ma Al Kurun kennayıŋ geb,
gago dineŋ hime.

¹⁵ Irde kuratin kura soŋ
yenbe Al Kurun beleŋ
buniŋen dirde igin igin dirde
hi bana goyen ma hinak
geb, keŋkela heŋ ga hinaŋ
ko. Irde he buluŋ kura*
beleŋ he hoyan igin goyen

* **12:15:** He gayenbe nendebe buwi he go gwahade.

salaw yurde tukun hanjen gwahade yara, moŋgo deŋ hanj bana al kura beleŋ dufay buluŋ kerde wanje dende dufay tumjan buluŋ yirnak geb, goke keŋkela heŋ ga hinaj ko.

¹⁶ Aisakyen urmiŋ mataliŋ Iso gobe Al Kuruj beleŋ guram irde sanjiŋ wor po irwoŋ. Goyenbe biŋge kamyiŋ goke teŋ Al Kurunyen tareŋde naniŋ beleŋ guram irde tareŋ ird ird goyen goke ma nurdeb pel iryiŋ. Niŋgeb deŋbe Iso beleŋ mata tiyyiŋ gwahade ma teŋ hinayiŋ. Irde leplep mata ma teŋ hinayiŋ.

¹⁷ Isobe kame biŋ bak yeke Al Kurunyen sanjiŋde guram nirde tareŋ niryen yeŋ naniŋ gusuŋaŋ iryiŋ gega, naniŋ beleŋ meremiŋ ma nuryiŋ goyen deŋbe nurde hanjen gogo. Yeŋbe esenja esenja naniŋ gusuŋaŋ iryiŋ gega, Al Kuruj niŋ biŋ mulgaŋ hen mata buluŋ tubul titek nalube bikken hubu hiriŋ geb, gogo soŋ hiriŋ.

Nerjbe Al Kurunyen Yerusalem bana hite

¹⁸ Be, asetiŋ yagobe kunj Sainai dugu kahan minde forok yamiŋ. Gor forok yeŋbe kak melak kuruj forok yeke kenamiŋ. Irde kidoma tareŋ wor po kukuwamjeŋ beleŋ dugu go aw urde meŋe kuruj forok yeke kenamiŋ. Goyenbe deŋ wayan dugu gabe bikken asetiŋ yago beleŋ

Sainai dugu keneŋ ufuramiŋ gwahade moŋ.

¹⁹ Asetiŋ yagobe Sainai dugure gor bigul fuk irke nuramiŋ, irde al melak kura sanjiŋ miŋyaŋ wor po naŋkinde mat forok yeke nuramiŋ. Irdeb kafura wor po heŋbe, "Neŋ gahade gare mere gwahade nurtek moŋ. Niŋgeb sopte goya mere ma dirwoŋ yeŋ nurde hite," yamiŋ.

²⁰ Mel gobe Al Kuruj beleŋ, "Al kura dugu gayen ufurnayiŋbe hora beleŋ gasa yirke kamnayiŋ. Dapŋa wor gwahade po yirnayiŋ," yinyiŋ goyen nurdeb kafura heŋbe sopte nurtek ma yiryiŋ.

²¹ Mel gore mata kenamiŋ gobe kafuram wor po geb Mose wor, "Kafura heŋ ulne barbar yeŋ hi," yiriŋ.

²² Goyenpoga dugu deŋ wayan de gab Sainai dugu gwahade moŋ. Deŋbe Saion dugure wayan. Dugu gobe megen niŋ moŋ, Al Kuruj gwahader hitiŋ gote taun. Taun gobe Al Kurunyen gasunde niŋ Yerusalem. Deŋbe Al Kurunyen miyoŋ budam wor po epte ma kapyar hetek goyen gabu irtinđe wayan.

²³ Gorbe Al Kurunyen dirnej weŋ tumjan gabu irtiŋ hanj. Yende deŋembe Al Kurunyen gasunde gor hanj. Irde dende wor gor hanj. Irde al beleŋ diriŋmiŋ mataliŋ guram yirde tareŋ yirde hanjen gwahade yara,

Al Kuruŋ beleŋ deŋ goyen guram dirde tareŋ dirde hi. Yeŋbe alya bereya tumŋaŋ al iŋinjya buluŋya pota yirde gote murungem yuneŋ yuneŋ al. Deŋbe Al Kuruŋ gwaha teŋ hiyen al goya al huwak Al Kuruŋ beleŋ buluŋmiŋ kuram moŋ iŋinj wor po yirtiŋ gote toneŋya gor gabu irtiŋ hanj.

²⁴ Irdeb deŋ wor Yesu hitte wayan. Yeŋbe alya bereya niŋ teŋ Al Kuruŋ hitte kunj Al Kuruŋ beleŋ biŋa gergeŋ tiyyiŋ goyen sanjŋ irde gote iginen forok irdeb alya beryat mata buluŋ halde halde niŋ teŋbe darim wok irde kamyiŋ. Yesuyen dari gobe Abel mayke darim wok yiriŋ go goya tuŋande moŋ. Abelyen dari be al go mayke kamke dari go keneŋbe Al Kuruŋ beleŋ mayyiŋ al goyen wol hiriŋ geb, dari gobe wol heŋ heŋde niŋ dari. Niŋgeb Yesuyen dari gobe Abelyen dari gote folek.

²⁵ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ mere dirke pel irnak geb, kenkela heŋ hinan ko. Bikkenbe megen niŋ al nindiken yara Mose beleŋ asetiŋ yago Israel mar saba yirde hayhay yirke meremiŋ pel iramiŋ gote murungem buluŋ wor po tamiŋ. Munan̄ gayenterbe Al Kuruŋ, Mose gote folek gore saba dirde hayhay dirke ga pel irnayıŋbe gote murungembe dahade tetek yeŋ nurde hanj? Asetiŋ yago beleŋ tamiŋ gote

folek wor po tenayıŋ geb.

²⁶ Al Kuruŋ beleŋ Sainai dugure kateŋ mere tiyyiŋ goya goyenbe megenya dugu kuruŋ goya aŋgor yiryiŋ. Goyenbe gayenter niŋ yeŋ Al Kuruŋ beleŋ biŋa tenbe, "Kamebe sopte megen ga aŋgor ireŋ. Nankiŋ manan̄ gwaha ireŋ," yiriŋ.

²⁷ Mere bilmij "Kame sopte aŋgor yireŋ," yiriŋ gote minjbe kame waŋbe det aŋgor yirke korgoŋ henayiŋ goyen tumŋaŋ gwamuŋ yuryen goke yiriŋ. Korgoŋ henayiŋ det gobe megenya nankiŋya irde det kuruŋ yinjeŋ yiryiŋ goyen goke yiriŋ. Korgoŋ ma henayiŋ detbe hugineŋ hinayiŋ.

²⁸⁻²⁹ Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ irde hire gobe ugala muŋ kura ma tiyyeŋ geb, hugineŋ kinkeŋ hiyen goke Al Kuruŋ iŋinj nurd untek. Irde Al Kuruŋbe kak yara geb, alyen mata buluŋ niŋ iŋin ma nurdeb kumga yirde hiyen geb, palap irde kafura irdey় dolon̄ irde hitek.

13

Al hoyan̄ niŋ amanjeŋ nurtek

¹ Niŋgeb denbe Yesuyen alya bereya hoyan̄ kadtiŋ hamiaŋ goyen dende dari wor po yara nurdeb yeŋ ge amanjeŋ nurde yunen hinayiŋ.

² Irdeb al tineŋ kura yenenbe gargar yird yird niŋ bitiŋ sir ma yeŋ hiyen. Al

kura Al Kurunyen miyon yen hitte wayamiŋ gega, bebak ma teŋya gargar yiramiŋ geb, gago dineŋ hime.

³ Irde Yesu niŋ teŋ koyare haŋ mar goke bitiŋ sir ma yen hiyen. Mel goke dufay heŋyabe deŋ wor yeŋya tumŋaŋ koyare hite yara nurde heŋya faraŋ yurde hinayıŋ. Irde al kura buluŋ buluŋ yirke kandukŋen nurde haŋ mar goyen yeneŋbe goke buniŋen yirde deŋ wor yeŋ misiŋ nurde haŋ gwahade yara nurdeya faraŋ yurde hinayıŋ.

⁴ Be, alya bereya ire unya heŋ heŋ mata gobe Al Kuruŋ beleŋ iryiŋ geb, mata go palap irde buluŋ ma irde hinayıŋ. Munan al kura berem yan gore bere hoyanŋa duwan teŋ teŋ mata teŋ haŋ marya leplep mata hoyan kurayen kurayen teŋ haŋ marya gobe kameb Al Kuruŋ beleŋ merem yan yiryeŋ.

⁵ Irde hora niŋ uguŋ po ma dufay heŋ hinayıŋ. Al Kuruŋ beleŋ, "Nebe epte ma gakira tiyen, irde epte ma gubul tiyen," yiriŋ geb, hora muŋ kura hikeb gago ep yeŋ nurde hinayıŋ.

⁶ Al Kuruŋ beleŋ gwaha yiriŋ geb, neŋbe yeŋ ge hekkenurdeb, "Doyaŋ Al Kuruŋbe faraŋ nurd nurd al geb, epte ma kafura heweŋ. Megen niŋ mar beleŋ ne gayen epte ma buluŋ nirnayıŋ," yeŋ nurde hitek.

⁷ Irde deŋ goyen Al Kurunyen mere saba dirde hinhan mar, dende doyaŋ mar goke bitiŋ sir ma yeŋ hiyen. Irde Al Kuruŋ niŋ hekkenurde mata teŋ heŋbe gote igineŋ forok yeŋ hike yenen hinhan goke dufay heŋbe yeŋ mata teŋ hinhan gwahade po teŋ hinayıŋ.

⁸ Fudinde, Yesu Kristube bikken hinhin gwahade po, hanča gayen hi. Irde kame manan hugineŋ hiyen.

⁹ Niŋgeb al kura saba hoyan tawaŋ bitiŋ yawarniŋ tike mali mali ma gama yirde hinayıŋ. Al Kuruŋ diliŋdebe biŋge nen nen mata gore epte ma dufaytiŋ tareŋ iryen. Al Kuruŋ beleŋ buniŋen dirde igiŋ dird dird saba go keŋkela bebak tike gab dufaytiŋ tareŋ hiyen. Biŋge nen nen mata niŋ yitiŋ saba bikkek go gama irde hinhan marbe gote igineŋ kura ma po yawaramiŋ.

¹⁰ Neŋ hittebe Al Kuruŋ galak ird ird alta kura hi. Goyenbe Israel marte pris megen niŋ gasun himam Al Kuruŋ dolon ird ird bana goŋ hurkuŋ meteŋ teŋ haŋ mar gobe nende alta hende gor det Al Kuruŋ galak irtiŋ goyen epte ma yade nenayıŋ.

¹¹ Yende saba bikkekdebe pris buda gote kurunyinbe alyen mata buluŋ halde yune yeŋ dapŋa gasa yirde darim po teŋ Gasun Himam Wor Po bana goŋ hurkuŋ hiyen. Munan gasonŋbe Israel mar tiyuŋ teŋ hanjen sinjare yukuŋ kumga teŋ hiyen.

¹² Niñgeb Yesu wor darimiñ wok irde kamke gore po alya bereyat mata buluñ halde halde niñ Yerusalem taun siñare ulin misiñ kuruñ kateñ kamyin.

¹³ Niñgeb neñ wor Yesu niñ teñ buluñ dirke yul ma yen sanjiñ po hetek. Irde Yesu beleñ kuruñ goyen po gama irde hitek.

¹⁴ Neñbe megen gar niñ taun kura hugiñeñ hiyen goke ma nañkenen hite. Gwaha titñeñbe kame forok yen hugiñeñ hiyen taunde hurkuñ hurkuñ niñ nañkenen hite.

¹⁵ Niñgeb Yesuyen tareñde Al Kuruñ hugiñeñ kasor irde hitek. Gobe Al Kuruñ galak ird ird mata geb, mohoñnininde deñe urde isoka irde hitek.

¹⁶ Irde al hoyan igin igin yirde, al kura det niñ amu hen hañ mar farañ yurd yurd niñ bitiñ sir ma yen hinayıñ. Al Kuruñ beleñ matatin go keneñbe ne galak nirde hañ yen nurdeb amañeñ nurd dunyen.

¹⁷ Be, deñbe deñ Yesuyen alya bereyat doyan marte mere nurde gama irde hinayıñ. Irde yende yufukde hen mata teñ hinayıñ. Mel gobe deñ beleñ Al Kuruñyen mere keñkela gama irnayıñ yen Al Kuruñ beleñ meteñ yuntiñ geb, doyan dirde hañ. Niñgeb meremiñ nurde gama irde hinayıñ. Gogab mel gobe meteñ teñ hañyen goke buluñeñ ma nurde amañ hen hinayıñ. Gwaha

ma tinayıñbe meteñmiñ gore farañ ma duryeñ.

¹⁸ Irde neñ ge Al Kuruñ gusuñañ irde hinayıñ. Neñbe binininde mat wukkeñ wor po nurde hite, irde mata huwak po teñ hitek dirde hiyen.

¹⁹ Irdeb Al Kuruñ gusuñañ irde heñyabe yen beleñ araneñ nad nerke deñ hitte kuñ kuñ niñ wor gusuñañ irde hinayıñ.

²⁰ Be, Doyan Al Kuruñninij Yesube neñ sipsip yara gate doyan al kuruñ hiriñ. Yenbe Al Kuruñ beleñ biña tiyyiñ hugiñeñ hitiñ goyen tareñ ire yen darim wok irde kamyin. Irkeb Al Kuruñ beleñ kamtiñde mat isañ hiriñ. Al Kuruñ gwahade gobe biñ kamke igin heñ heñ gote miñ al.

²¹ Niñgeb Al Kuruñ beleñbe deñ goyen sanjiñ heñ dufaymiñ gama irde mata igin tinayıñ yen det igin kuruñ gitik teñ dunwoñ yen nurde hime. Irde yen beleñ mata amañeñ nurde hitek goyen neñ bana forok yirde hikeb Yesu Kristuyen tareñde mata teñ hiwoñ yen nurde hime. Yesu Kristube hugiñeñ deñem turñuñ yan hiyen. Fudinde wor po.

²² Be, kadne yago, asañ gabe deñ tareñ dire yen kayhem gega, ulyañ ma kayhem. Niñgeb saba dirhem gayen al kura kapyan heñ dunke piñeñ ma nurde keñkela palña irnayıñ.

²³ Kadniniŋ Timoti koyare hinhin gobe gayamuŋ ga po ga siŋa iraŋ goyen nurde ga hinayinj. Timoti goyen heŋ ga moŋ ne hitte wakeb yeŋya tumŋaŋ deŋ denye yenj kurenj.

²⁴ Nebe Al Kuruŋyen alya bereya tumŋaŋ deňya haŋ marya doyaŋ martinja goke dufay heŋ himyen goyen deŋ beleŋ mel go momoŋ yirnayinj. Itali naŋare niŋ Yesuyen alya bereya wor deŋ ge dufay heŋ haŋ goyen momoŋ yirayinj ninhaŋ geb, gago bebak dirhem.

²⁵ Al Kuruŋ beleŋ deŋ tumŋaŋ buniŋeŋ dirde igin igin dirde hiwoŋ yen gusuŋaŋ irde hime. Gog po.

Yems Yems beleñ asan kayyiñ

¹ Be, nebe Yems, Al Kurunyä Doyañ Al Kurun Yesu Kristuyat meteñ al. Niñgeb denj Israel mar kura Yesu nurd uneñ hañ mar nañatiñ tubul teñ bur yeñ kuñ almet nañayañ hañ kuruñ goyen goke teñ asan gago kañ duneñ hime.

Kanduk yeneñ gab sanjıñ henayiñ

²⁻³ Be, kadne yago, deñbe kanduk kurayen kurayen yeneñ hinayiñ gega, Al Kurun niñ dufaytiñ tareñ iramiñ goyen go ma tubul tinayiñ gobe kame kanduk hoyan forok yeñ hinayiñ goyen wor tareñ heñ igin fole yirde hitek yeñ nurde hanjen. Niñgeb kanduk kurayen kurayen goke buluñen ma nurde hinayiñ. Tareñ dird dird niñ gago forok yeñ hañ yeñ nurde amañ heñ hinayiñ.

⁴ Niñgeb kanduk yeneñ fole yird yird matatiñ gobe sanjiñ po hiyyen. Gogab Al Kurunyen mere gama ird ird matare parguwak yara henayiñ. Irde matatiñ kuruñ goyen bana kura ga buluñ miñmoñ henayiñ. Mata igin kura tinij yenayiñ gob igin ala po titek hinayiñ.

⁵ Goyenbe kuratiñ kura mata goyen daha mat tiyeñ yeñ ma nuryeñbe mata

igin goyen teñ teñde niñ dufay wukkeñ niñ Al Kurun gusuñañ iryen. Al Kurunbe det basiñä ma irde hiyen al geb, al kura det kurañ gusuñañ irkeb goke piñeñ nurde unen inen ma tiyyen, irde igin ala unyen.

⁶ Gega gusuñañ irde henyabe dufay budam ma henayiñ, yeñ ge po hekken nurde hinayiñ. Munaj al kura dufay budam hiyyen gobe meñe beleñ makañ duba tuktawañ irde hiyen go gwahade yara, dufaymiñ kipirtiñ ma hiyyen geb, kurareb Al Kurun niñ hekken nurde hiyeñ munaj kurareb gwahade ma nurde hiyen.

⁷ Niñgeb al gwahade gobe Doyañ Al Kurun hitte mat det kura teweñ yeñ ma po nuryeñ.

⁸ Al gobe dufaymiñ kipirtiñ moñ geb, mata teñ hiyeñ kuruñ gobe kukuwamjeñ ala po teñ hiyen.

Al horam yanja al sik sukkeñyeña

⁹ Be, deñ Yesuyen alya bereya kura hora miñmoñbe megen niñ mar diliñdeb al kura gogo kuñ hañ yeñ ma deneñ hanjen. Goyenbe Al Kurun diliñdeb det kuruñ yeñ deneñ hiyen geb, goke amañ heñ hinayiñ.

¹⁰ Munaj busare niñ det umjäm igyen igyenbe pul yeñbe heñ ga moñ gwilgwal irde hanjen. Al horam yan wor gwahade po hañ geb, deñ Yesuyen alya bereya kura horatiñ yan gobe Doyañ

Al Kuruŋ niŋ teŋ horatiŋ yubul tinayıŋ goke bulunęŋ ma nurde hinayıŋ. Yeŋ beleŋ matatiŋ goke iginj nurt dunyen geb goke aman̄ henayıŋ.

¹¹ Fudinde wor po, naŋa pirik irde waŋ hurkuŋ misinęŋ yan temeydebusare niŋ det umňjam igyen goyen fimiŋ fudiŋ yirke umňjam bulakŋen goyen hubu hekeb kamde kateŋ hanyen. Niŋgeb gwahade goyen po, al horam yan wor hora meteŋmij teŋ heŋya yubul teŋ kamnayıŋ.

Kanduk yeneŋ yeneŋ goya mata buluŋ titek dufayya

¹² Be, Al Kuruŋya huginęŋ heŋ heŋ gobe al kura yeŋ ge aman̄en nurde haŋ mar goyen yunęŋ yeŋ biŋa tiyyiŋ. Niŋgeb al kura kanduk yeneŋ hiyen gega, fole yirde hiyen al gobe Al Kuruŋ beleŋ yeŋya huginęŋ heŋ heŋ niŋ biŋa tiyyiŋ goyen go unyen. Niŋgeb murunŋem go tenayin marbe aman̄en nurnayıŋ.

¹³ Uŋgurabe, “Al Kuruŋ mata buluŋ tiwoŋ,” yeŋ epte ma lomlom iryen. Irde Al Kuruŋbe neŋ gayen mata buluŋ tinayıŋ yeŋ lomlom ma dirde hiyen. Niŋgeb al kura mata buluŋ kura titek dufay forok yeke goya, “Al Kuruŋ beleŋ lom nira,” ma yiyyen.

¹⁴ Gwahade yarab mata buluŋ teŋ teŋ ge biŋ huwarkeb dufay buluŋmij gore po tuluŋ teŋ tukukeb mata buluŋde kateŋ hiyen.

¹⁵ Megen niŋ mata buluŋ teŋ teŋ ge biŋ huwarkeb gore mata buluŋ forok irde hiyen. Irkeb mata buluŋ go kuŋ kuruŋ heŋbe kamde kamde forok irde hiyen.

¹⁶ Niŋgeb, kadne yago, “Al Kuruŋ beleŋ lom dirke mata buluŋ tihit,” mere gobe usi geb pel irde hinayıŋ.

¹⁷ Mata iginja det igyen igyen buluŋ miňmoŋ kuruŋ gobe naŋkiŋde niŋ hulsi yiryiŋ al Al Kuruŋ gore duneŋ hi. Al Kuruŋbe naŋkiŋde niŋ hulsi beleŋ gasuŋ uŋkurende ma heŋ matam matam teŋ hanyen gwahade moŋ. Yeŋbe huginęŋ igin igin po dirde hiyen.

¹⁸ Yeŋbe al miŋ hoyan megen niŋ goyen wor kame yawareŋ yeŋbe neŋ wa dawaryiŋ. “Mere fudinde Yesu niŋ yitiŋ nurkeb neya huginęŋ hitek,” yeŋ basiŋa diryiŋ. Al miŋ hoyan megen niŋ goyen wor kame yawareŋ yeŋbe gogo neŋ wa basiŋa diryiŋ.

Al Kuruŋyen mere nurtek, irde gama irtek

¹⁹ Kadne yago, nebe den ge aman̄en nurde hime. Niŋgeb merene ga keŋkela nurnaŋ ko. Al kura mere tike nure yeŋbe palŋa irde hinayıŋ. Irde bemel ma mere teŋ hinayıŋ, dufay heŋ ga mere teŋ hinayıŋ. Irde aran̄en bearar ma teŋ hinayıŋ.

²⁰ Bearar mata gobe Al Kuruŋ beleŋ mata huwak teŋ

hiwoŋ yen nurd duneŋ hiyen
goyen moŋ.

²¹ Niŋgeb bitiŋ bana dufay
bulunya mata bulunya goyen
tumňaŋ yade siŋa yirnayıŋ.
Irde neŋ nurhet nurhet du-
faytiŋ go fole irdeb Al Ku-
ruŋ beleŋ mere dirke nurde
hanjen goyen fudinde yen
kenkela po tanarde hinayıŋ.
Meremiŋ go kenkela tanarde
hinayıŋbe gore tareŋ dirke
mata bulunjde ma katnayıŋ
geb.

²² Meremiŋ dulin po nurde
wasak ma teŋ hinayıŋ.
Meremiŋ nurde go po gama
irde hinayıŋ. Gwaha ma teŋ
hinayıŋbe meremiŋ nurhet
yen haŋ gobe dindiken go po
usi yirde hinayıŋ.

²³ Al gwahade gobe al kura
lunjen teŋ dinsoknebe gwa-
hade yen kinyen gega,

²⁴ lunjen go tubul teŋ kujbe
aran po biŋ sir yiyyen go
gwahade yara. Niŋgeb Al
Kuruŋyen mere nuryeŋ gega,
ma gama iryen al go wor
meremiŋ nuryeŋ gobe miŋ
miŋmoŋ hiyyen.

²⁵ Al Kuruŋyen mere gobe
buluŋ miŋmoŋ huwak wor
po. Irde mata buluŋ bana
mat al yade siŋa yird yird
tareŋ miňyaŋ. Niŋgeb
al kura mere go hugiŋen
kenkela po keneŋ heŋbe teŋ
binde kerde gama irde hiyen
al gobe Al Kurun beleŋ goke
guram irde igin igin irde
hiyen.

²⁶ Munaŋ al kura beleŋ,
“Nebe Al Kuruŋyen mata
gama irde hime,” yiyyen

gega, mohoŋ ma hibol teŋ
yen ma yetek mere teŋ hiyen
gobe yinjeŋ goyen po usi
irde hiyen. Gwaha teŋ
hiyenbe Al Kurun gama irde
hime yiyyen gobe Al Kurun
diliŋde miŋ miŋmoŋ hiyyen.

²⁷ Al Kuruŋyen mata goyen
fudinde gama irniŋ yenbe
diriŋ kagewya beretapya
kanduk bana haŋ mar goyen
kuŋ faraŋ yurde hinayıŋ.
Irde megen niŋ mata buluŋ
kurun goyen yeneŋ yilwa
yirde Adoniniŋ Al Kurun
diliŋde wukkeŋ po hinayıŋ.
Gogab ultiŋde merem moŋ,
wukkeŋ wor po deneŋ hiyen.

2

*Al kura po igin irde al
kurabe buluŋ ird ird mata
gobe buluŋ*

¹ Be, kadne yago, deňbe
Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu
Kristu al turnuŋ yaŋ wor po
goke dufaytiŋ sanŋiŋ irde haŋ.
Niŋgeb al kura po igin igin
yirde, kurabe buluŋ buluŋ
ma yirde hinayıŋ.

² Be, al irawa kura dende
gabu gasuŋde gor wayiryeŋ.
Kurabe horam yaŋ al, uliŋ
umňa igin damum hende
wor po goyen yerde wayyeŋ.
Irke goya goyen po al
siksukŋen kura det erek
erekken tikiŋ miňyaŋ buluŋ
goyen yerde gor wayyeŋ.

³ Irkeb deňbe al umňa
igin igin teŋ wayyeŋ al
goke po nurde gargar irde,
“Gebe waŋ gasuŋ iginde gar
kepera,” innayıŋ. Gega al
siksukŋen gobe, “Gebe al

deñgem moñ geb, irar ira huwara. Ey, moñge wan gasuñ malire kahanjne miñde gar kepera,” innayinj.

⁴ Deñ beleñ gwaha tinayinjbe bitiñ bana dufay buluñ miñyañ geb, gogo mata gwahade tihit yeñ bebak tinayinj. Irde deñ Yesuyen alya bereya bana bipti kuruñ forok irhet yeñ nurnayinj.

⁵ Kadne yago, deñ ge amanenurde hime. Niñgeb merene ga nurnañ. Al siksukneñbe megen niñ marte diliñdebe al mali deñem moñ yeñ yenen hanjen. Gega Al Kuruñbe al gwahade gore yeñ ge dufaymin tareñ irkeb Al Kuruñ diliñde al deñem yañ henayinj yeñ basiña yiryinj. Irkeb yeñ ge amanenurde hanj mar goyen kame alya bereyamin doyan yirde hi bana goñ hinayinj yeñ biňa tiyyinj goyen tenayinj.

⁶ Gega deñbe al siksukneñ goyen palap ma po yirde hanj. Goyenbe ganuñ mar beleñ buluñ buluñ dirde kanduk duneñ hanjen? Samuñ miñyañ mar beleñbe gogo ma merem yañ dirde merere dukuñ hanj?

⁷ Go mar goreb deñ beleñ Kuruñninj yeñ igiñ wor po nurde hanj al Yesu goyen mere buluñ mat irde hanjen geb.

⁸ Be, Al Kuruñyen asaňde saba kuruñ kura, “Gigen ge amanenurde ha gwahade goyen po, al hoyanjiñ niñ wor amanenurde hayinj,”

yeñ katinj hi. Niñgeb yitiñ gwahade po gama irde hanj kenem iginj teñ hanj yeñ nurd duneñ.

⁹ Goyenbe al kura po iginj iginj irdeb kurabe keneñ wasak teñ hanj kenem deñbe Al Kuruñyen saba pel irde hanj geb, mata buluñ mar yeñ nurd dunyeñ.

¹⁰ Fudinde, al kura Al Kuruñyen saba tumjañ nurde keñkela gama yirde hiyen gega, uñküreñ muñ kura soñ hiyyen gobe sabamiñ goyen tumjañ soñ hihi yeñ kinyen geb gago dineñ hime.

¹¹ Niñgeb Al Kuruñ beleñ, “Al berem yañbe bere hoyanya ma duwan teñ hinayinj,” yiriñ goya, “Al ma gasa yirke kamnayinj,” yiriñ goyen uñküreñ kura soñ henayinjbe Al Kuruñ beleñ sabamiñ kuruñ goyen soñ hahañ yeñ dinyenj. Niñgeb al berem yañ kura gore bere hoyanjiñ kura ma duwan iryenj gega, al hoyanjiñ kura bida iryenjbe sabamiñ kuruñ goyen soñ hiyyenj.

¹² Niñgeb al hoyanjiñ amanenurde hinayinj yitiñ Al Kuruñyen saba kuruñ goyen po gama irde mere teñ mata teñ hinayinj. Gwaha teñ hinayinjbe mata buluñ bana ma hinayinj. Muñañ gwaha ma teñ hinayinjbe sabamiñ kuruñ gore po Al Kuruñ beleñ diliñde merem yañ diryenj.

¹³ Goyenpoga al kura al hoyanjiñ buniyeñ ma yirde hiyen gobe kame Al Kuruñ

diliŋ mar huwarkeb yeŋ wor buniŋeŋ ma iryeŋ. Munaj al kura al hoyan buniŋeŋ yirde hiyeŋ gobe Al Kurun wor buniŋeŋ iryeŋ geb, merem yaŋ yird yird nalu funanjeŋ yeŋ diliŋ mar huward huward niŋ kafura ma hiyyen.

Matamiŋbe iŋiŋ moŋ kenem Yesu niŋ dufayniŋ tareŋ irtiŋ gobe miŋ miŋmoŋ hiyyen

¹⁴ Be, kadne yago, al kurabe yiŋeŋ ge yeŋbe, “Nebe Yesu niŋ dufayne sanjŋ irde hime,” yeŋ hiyeŋ gega, matamiŋbe hoyan po kuŋ hiyeŋbe mere gwaha tiyyen gore epte ma iŋiŋ iryeŋ. Niŋgeb al gore, “Yesu niŋ dufayne tareŋ irde hime,” yeŋ hi goke Al Kurun beleŋ mata buluŋde mat epte ma tumulgaŋ tiyyen.

¹⁵ Be, kadtıŋ kura bere daw ma al diriŋ daw gobe uliŋ umja iŋiŋ mat teŋ biŋge go kura netek miŋmoŋ wor po hiyen.

¹⁶ Goyenbe deŋ beleŋ keneŋbe, “Al Kurun beleŋ doyaŋ girde hi geb iŋiŋ kwayin. Meŋe girkeb meŋe diba kura hor irayin. Biŋge nene ep hawayin,” innayin. Goyenpoga det goke amu wor po heŋ hi goyen kura muŋ ma faraŋ urdeb mere uliŋ po gwahade innayiŋbe meretiŋ gobe miŋ miŋmoŋ hiyyen.

¹⁷ Niŋgeb gwahade goyen po, “Yesu niŋ dufayniŋ tareŋ irde hite,” yeŋ haŋ

gega, matatiŋbe hoyan po kuŋ hi kenem, “Yesu niŋ du- fayniŋ sanjŋ irde hite,” yeŋ haŋ gobe dulduł yeŋ haŋ.

¹⁸ Goyenbe al kura beleŋ merene fudinde yeŋ ma nurdeb, “Yesu niŋ dufay tareŋ ird irdya gote mata teŋ teŋyabe hoyan hoyan geb,” yeŋ hanjen. Gega meremiŋ gobe fudinde moŋ. Meremiŋ gokeb ne beleŋ wol heŋbe, “Gebe Yesu niŋ dufayge tareŋ iran gega, mata iŋiŋ ma teŋ hayiŋbe daha mat dufayge sanjŋ iran goyen fudinde yeŋ nurtek? Epte moŋ. Munaj nebe mata iŋiŋ teŋ himekeb matane goreb dufayne Yesu niŋ tareŋ irde himyen gobe fudinde yeŋ gikala giyren,” inen.

¹⁹ Gebe Al Kurunbe uŋkureŋ po hi yeŋ nurde ha. Gobe iŋiŋ. Goyenbe uŋgura wor gwahade po yeŋ nurdeb yeŋ ge kafura heŋ barbar yeŋ haŋ. Niŋgeb Al Kurunbe uŋkureŋ po hi yeŋ nurde ha gega, mata iŋiŋ ma teŋ hayin gobe miŋ miŋmoŋ.

²⁰ Deŋbe da kukuwa wor po? “Yesu niŋ dufayniŋ tareŋ irde hite,” yeŋ haŋ gega, matatiŋbe iŋiŋ moŋ kenem, meretiŋ gobe miŋ miŋmoŋ goyen daha mat dikala dirmekte gab keŋkela bebak tinayin?

²¹ Be, asininiŋ Abrahambe Al Kurunyen mere po nurdeb urmiŋ Aisak goyen Al Kurun galak ire yeŋ tukuj hora beleŋ po alta irdeb go hende kerde kumga teŋ Al Kurun

doloŋ ireŋ tiyyiŋ. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ go keneŋbe al huwak inyiŋ.

²² Abraham mata tiyyiŋ goreb keŋkela dikala dirde hi. Dufayya matayabe hoyan hoyan moŋ, tuŋande wor po. Yeŋbe Al Kuruŋ niŋ dufaymiŋ saŋiŋ iryiŋ geb, meremiŋ po gama irde mata tiyyiŋ gogo. Niŋgeb matamiŋ goreb dufaymiŋbe fudinde wor po ep hitiŋ goyen kawan iryiŋ.

²³ Irdeb matamiŋ goreb Al Kuruŋyen asanđe, "Abrahambe Al Kuruŋ niŋ duſaymiŋ tareŋ irkeb Al Kuruŋ beleŋ al huwak kinyiŋ," yitiŋ gote miŋ goyen kawan forok iryiŋ. Abrahambe gwaha tiyyiŋ geb, Al Kuruŋ beleŋ kadne yen nurd uneŋ hinhin.

²⁴ Niŋgeb Al Kuruŋ diliŋde huwak heŋ heŋ beleŋ gobe yen ge dufay tareŋ ird ird po moŋ. Matatinđe manaj meremiŋ gama irnayıŋbe yen beleŋ al huwak yen dinyerj.

²⁵ Gwahade goyen po, beleŋ niŋ leplep bere deňembe Rahap goyen Yeriko taunde hinhin wor Al Kuruŋ diliŋde mata igiŋ tikeb Al Kuruŋ beleŋ bere huwak inyiŋ. Bere gobe Israel al irawa kura Yosuwa beleŋ, "Yeriko taunde balmiŋ kuŋ naŋa tulyan kurjbe waŋ momoŋ niryi," yinke kukeb gor niŋ mar beleŋ gasa yirnak yen bere gore yamınde yukuŋbe balmiŋde beleŋ hoyan mat yad yerke mulgaŋ heŋ

kwaryum.

²⁶ Niŋgeb al kamtiŋ hakwambe toneŋ miŋmoŋ gwa-hade goyen po, al kura beleŋ, "Al Kuruŋ niŋ dufayniniŋ saŋiŋ irde hite," yen hinayıŋ gega, matamiŋ hoyan kukeb, meremiŋ gobe miŋ miŋmoŋ hiyyen.

3

Dufay heŋ ga mere teŋ hinayıŋ

¹ Be, kadne yago, kame neŋ tumŋaŋ Al Kuruŋ diliŋ mar huwartekyabe neŋ saba tagal tagal marbe al mali hoyan yara moŋ, mere kuruŋde wor po kutek gobe nurde hanj gogo. Niŋgeb deŋ budam al saba yird yird mar ma henayıŋ. Kura beleŋ po saba mar henayıŋ.

² Neŋ albe mata kurayen kurayende buluŋ teŋ hitien geb gogo gwaha dineŋ hime. Al kura mere soŋ ma heŋ hiyen al gobe Al Kuruŋ diliŋde buluŋmiŋ miŋmoŋ hiyyen. Irde yinjeŋ keŋkela dufay heŋ gab mata teŋ hiyen geb soŋ ma heŋ hiyen.

³ Be, hos go dufayniniŋ po gama irde kuwoŋ yenbe mo-hoŋ bana ain parwek yerde goyenter kaŋ feŋ teŋ gor yanarde yuluŋ titekeb hos goyen igiŋ dufayniniŋ po gama irde haŋyan.

⁴ Be, hakwa wor gwahade po. Hakwa kuruŋ wor po goyen meŋe tareŋ huwarde tuktawaŋ irde hiyen. Goyenbe hakwa go teŋ kuŋ hiyen al gore goŋ

kura kwe yeŋ nurdeb hakwa tigiri teŋ teŋ det dirŋeŋ muŋ hakwa kimyaŋ beleŋ hi goyen tigiri tikeb hakwa kuruŋ goyen al gote dufay po gama irde kuyen.

⁵ Gwahade goyen po, det dirŋeŋ muŋ al mohon̄ bana gore mat mere forok yeŋ han̄ goreb alyen heŋ heŋmiŋ kuruŋ goyen kurabe igiŋ irde, kurabe buluŋ irde teŋ han̄yen. Be, kadilia kuruŋ hiyyeŋde kak boŋeŋ kura busare katyeŋbe daha tiyyeŋ? Busa kuruŋ gobe heŋ wor yeŋ kuyen geb.

⁶ Niŋgeb mohon̄niŋ wor kak boŋeŋ dirŋeŋ muŋ go gwahade goyen po, neŋ al kuruŋ gayen buluŋ dirde hiyen. Mohon̄niŋbe mata buluŋ gasuŋ geb, gor matbe neŋ kuruŋ gayen buluŋ heŋ hityen. Mata buluŋ mohon̄niŋde forok yeŋ han̄yen kuruŋ gobe kak beleŋ det kumga teŋ pasi hiyyeŋ gwahade goyen po heŋ heŋniŋ kuruŋ gayen buluŋ wor po dirde hiyen. Irde funaŋbe mata buluŋ gote murunŋem teŋbe kak alare heŋ humga kunayıŋ.

⁷ Megen niŋ, hende niŋ, irde makaj bana niŋ dapŋa kurayen kurayenya nuya kuruŋ goyen al beleŋ igiŋ yade paka yirke yase heŋ yewek yagot mere nurnayin̄.

⁸ Goyenbe mohon̄niŋbe al kura beleŋ epte ma mala tiyyeŋ. Dapŋa duwi yara meteŋeŋ wor po. Niŋgeb hugiŋeŋ ugala titiŋde po

heŋ mere buluŋ teŋ hiyen. Irde det buluŋ al beleŋ nene kamtek go gwahade goyen po, al buluŋ yirde hiyen.

⁹ Neŋbe mohon̄niŋ gore Adoniniŋ Doyaŋ Al Kuruŋ turuŋ irde hityen. Irdeb gore po al hoyaq Al Kuruŋ beleŋ yiŋeŋ yara yiryiŋ goyen karan yurde teŋ hityen.

¹⁰ Mohon̄niŋ uŋkureŋ bana gor mat po Al Kuruŋ turuŋ irdeb bana gore po al karan yurde teŋ hityen. Niŋgeb, kadne yago, mata gwahade gobe igiŋ moŋ geb tubul po tinayıŋ.

¹¹ Feya makanyaɓe igiŋ fe diliŋ uŋkureŋde mat po marde waŋ hiriryen̄? Epte moŋ.

¹² Irde igiŋ fik he hende olip he igeň forok yenayıŋ? Irde wain igeň gob fik he hende forok yenayıŋ? Epte moŋ. Gwahade goyen po, makaj waŋ ala heŋ hiyende gorbe epte ma fe yase forok yiyyeŋ.

Al Kuruŋ diliŋde dufay wukkek

¹³ Be, dufay wukkek miŋyaŋ albe ne nurhem nurhem mata gob hubu. Niŋgeb deŋ kura beleŋ, "Dufay wukkekne miŋyaŋ geb, Al Kuruŋyen dufay keŋkela bebak teŋ hime," yiyyeŋ al gobe ne nurhem nurhem mata go tubul teŋ mata igiŋ teŋ hinayıŋ. Irkeb keneŋbe meremiŋ fudinde yeŋ nurtek.

¹⁴ Munaŋ kuratinj kura kadom igin mat hike yeneŋ daniŋ neŋ gwahade moŋ yen nurd nurd mataya kudiŋ mataya miŋyaŋ al gobe, "Nebe dufay wukkek nem yan," yen parpar teŋ mere fudinde pel irde usi ma po teŋ hiyen.

¹⁵ Dufay wukkek deŋ beleŋ yen haŋ gobe Al Kuruj hitte mat ma waŋ hi. Megen niŋ po, Holi Spirityen dufay moŋ, Uŋgurayen.

¹⁶ Gwahade geb deŋ beleŋ kudiŋ mataya ditinj igin mat hike yeneŋ daniŋ neŋ gwahade moŋ yen nurd nurd mataya teŋ hinayiŋbe kadom bearar gird teŋ teŋ mata forok yirde hinayiŋ. Irde mata buluŋ kurayen kurayen forok yirde hinayiŋ.

¹⁷ Goyenbe dufay wukkek Al Kuruj hitte mat watinj gobe dufay buluŋ miŋmon wukkeŋ wor po hiyyen. Irkeb dufay go miŋyaŋ marbe biŋ kamke al hoyanya igin hinayiŋ. Irde biŋ yurumŋeŋ hinayiŋ. Irde balmiŋ heŋ al hoyanje mere nurde hinayiŋ. Irde albe buniŋeŋ yirde hinayiŋ. Irde mata igin kurayen kurayen teŋ hinayiŋ. Irde al kura po igin igin yirde kurabe buluŋ buluŋ ma yirde hinayiŋ. Mel gobe biŋde mat fudinde wor po Yesu gama irde hinayiŋ.

¹⁸ Niŋgeb biŋ kamke al hoyanya igin heŋ heŋ mata forok irde hinayiŋ marbe mata go tareŋ po irkeb al hoyanya wor yeneŋbe Al Kuruj

diliŋde mata huwak teŋ hinayiŋ.

4

Megen niŋ mata gama irde haŋ marbe Al Kuruj asogo irde haŋ

¹ Be, da beleŋ dirkeb dindiken uliŋ kadom gineŋ teŋ arde teŋ haŋ? Mata gobe megen niŋ detya mataya niŋ bitiŋ huwarkeb gore po dufay iginja arde har goreb mata gogo forok yen hi.

² Niŋgeb det kura goniniŋ yaŋ hetewoŋ yen nurde haŋ gega, go ma yadeb al det go miŋyaŋ al goyen detmiŋ goke po teŋ tuwagiŋ bearar yirde al bida yirde hanjen. Goyenpoga det go ma po yade hanjen. Irdeb kadom mohonje teŋ arde hanjen. Det goyen go ma yade hanjen gote miŋbe Al Kuruj gusuŋaŋ ma irde hanjen geb gogo.

³ Kurabe gusuŋaŋ irde hanjen gega, det go yade dindiken ge amanj hetek dufay kerde gusuŋaŋ irde hanjen. Niŋgeb dufaytiŋ buluŋ goyen Al Kuruj beleŋ yeneŋbe gogo ma dunenj hiyen.

⁴ Deŋbe Al Kuruj gama irde hite yen haŋ gega pel irde megen niŋ dufay po gama irde haŋ. Gobe al beremyaŋ gore bere hoyanya duwan heŋ haŋ go gwahade goyen. Niŋgeb mata gobe Al Kuruj niŋ buluŋ nurd nurd mata yen ma nurde haŋ? Megen niŋ

dufay niŋ amanęŋ nurde go po gama irde hinayıŋ mar gobe Al Kurunyen asogo henayıŋ.

⁵ Munaŋ Al Kurunyen asanje, "Holi Spirit Al Kurun beleŋ neŋ bana kiryin gore, 'Ne niŋ po nurde hinayıŋ. Munaŋ harhoktiŋ nunnayinbe igin ma nureŋ,' yirin," gwahade yitiŋ hi gobe miŋ miŋmoŋ yeŋ nurde haŋ?

⁶ Deŋbe gwaha teŋ hanj gega, Al Kurun beleŋ buniŋen dirde igin igin dird dird gobe mata buluŋtiŋ gote folet. Niŋgeb goke asanjeŋinde gahade katiŋ hi: "Al kura yiŋgen neŋ harhet harhet teŋ hanj marbe Al Kurun beleŋ asogo yirde hi.

Munaŋ al kura yiŋgen neŋbe epte moŋ yeŋ nurde hanj marbe Al Kurun beleŋ buniŋen yirde igin igin yirde hi," yitiŋ.

Mata Igiŋ

3:34

⁷ Niŋgeb dindikeŋ turun ma irde Al Kurun yufukde po hinayıŋ. Irde Satan asogo irde hinayıŋ. Irkeb Unjgura go dubul teŋ busaharyen.

⁸ Al Kurunya awalik henbe yeŋ bindere kunayıŋ. Irkeb yeŋ wor deŋ bindere wayyen. Niŋgeb deŋ mata buluŋ marbe mata buluŋtiŋ goyen yubul po teŋ hinayıŋ. Irde deŋ Al Kurunyen dufayya megen niŋ dufayya gabu yirde hanj marbe megen niŋ gobe tubul po teŋ Al Kurunyen dufay po

gama irde diliŋde wukkeŋ hinayıŋ.

⁹ Irde mata buluŋtiŋ goke kanduknej nurde buniŋen nurdeb eseŋ hinayıŋ. Deŋbe amaŋ heŋ hinmaŋ teŋ hanjen gega, hanjka matbe mata buluŋtiŋ goke buniŋen nurde eseŋ hinayıŋ.

¹⁰ Irde neŋ harhet harhet ma teŋ Al Kurun yufukde po hinayıŋ. Irke gab yeŋ beleŋ turuŋ diryen.

Kadom tagal gunęŋ ma tinayıŋ

¹¹ Be, kadne yago, dindigeŋ kadom mere buluŋ mat girde ma teŋ hinayıŋ. Al Kurunyen sabarebe, "Kadom tagal gunęŋ ma teŋ hinayıŋ irde kadtinde mata kura goke buluŋ mat ma yineŋ hinayıŋ," yitiŋ. Niŋgeb al kura mata gwahade teŋ hinayıŋ mar gobe Al Kurunyen saba goyen buluŋ ineŋ tagal uneŋ hinayıŋ. Niŋgeb deŋ beleŋ sabamiŋ go igin moŋ innayinbe epte ma sabamiŋ gama irde hinayıŋ. Go gama irtiŋenbe dindikeŋ Al Kurun hihit yeŋ al hoyanđe mata goyen yeneŋ gwaha gwaha tahaŋ yeŋ tagalde yuneŋ hinayıŋ.

¹² Fudinde, neŋ ge teŋ saba kurun go forok ird dunenbe mataniniŋ yeneŋ igin ma buluŋ dinen dinen albe Al Kurun unjkuren po hi. Go al gore po gabe neŋ gayen dumulgaŋ tiye yeneŋ igin gwaha tiyyen. Munaŋ buluŋ dire yeneŋ igin gwaha diryen. Niŋgeb deŋbe da al wor po geb gogo, kadtin

yagot mata yenej igij ma buluŋ yinej haŋ?

Dende saŋiŋbe ep yeŋ ma nurnayiŋ

¹³ Be, deŋ kurabe, "Haŋka ma gise dawbe taun kuruŋ hoyanđe kuŋ dama uŋkureŋ goŋ heŋ hora meteŋ teŋ hora kuruŋ yawartek," yeŋ haŋ. Gega deŋ al gwahade gobe ga nurnaŋ.

¹⁴ Deŋbe fay urke deŋ hitte mata dahade forok yiyyen gobe ma po nurde haŋ. Neŋ megen hite mar gayenbe yamuŋ yuwalŋeŋde dinamnam go gwahade po, megen gar epte ma ulyaŋde hitek. Heŋ ga ma hubu hetek geb.

¹⁵ Niŋgeb gwaha yitiŋeŋbe, "Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ igij nurde hi kenem ma kamde timaŋbe meteŋ gwaha gwaha titek," yeŋ hinayin.

¹⁶ Goyenbe deŋbe gwaha ma teŋ haŋ. Ne harhem harhem teŋ dindiken ge turuŋ turuŋ teŋ haŋ. Mata gwahade teŋ haŋ kuruŋ gobe Al Kuruŋ diliŋde buluŋ wor po teŋ haŋ.

¹⁷ Niŋgeb keŋkelə dufay henaŋ ko. Al kura mata igiŋbe nurd nurd ga gama ma iryen gobe Al Kuruŋ beleŋ al gobe mata buluŋ teŋ hi yeŋ kinyen.

5

Buluŋ mat hora yade al horam yan hitiŋ al gobe kame kanduk kennayiŋ

¹ Be, deŋ al horam yan mar, ga nurnaŋ ko. Kame matatiŋ goke kanduk kuruŋ

wor po forok yeke yenej hinayiŋ geb, goke dindiken ge buniŋeŋ nurde eseŋ epte ma teŋ hinayin.

² Matatiŋbe gahade: dettiŋya samuŋtiŋyabe yade al buniŋeŋ faraŋ yurtiŋeŋbe dulŋ po hike bida henayin. Amiltiŋ manaŋ gwahade po hike sisige beleŋ walnayin.

³ Gol horaya silwa horaya yade dindiken ge po nurde yatin bana po yerde hike humuyeŋ beleŋ po tum yurde hanjen geb, hora gote meteŋmiŋbe hubu hitiŋen haŋ. Irkeb kame nalu funaŋdeb hora meteŋ ma yuntiŋ goyen keneŋbe Al Kuruŋ beleŋ merem yan diryen. Irde kak beleŋ det kumga tikeb mugol nen hi go gwahade goyen kudiŋ matatiŋ goke Al Kuruŋ beleŋ buluŋ wor po diryen. Deŋ goyen gwaha dirtek nalube binde heŋ hi gega, megen niŋ det yade pipkatoka yirde haŋ.

⁴ Niŋgeb deŋ al horam yan mar, ga nurnaŋ! Yamuŋ usaŋ teŋ teŋ marya wit sak yeke walde walde marya murunŋem ma yunkeb biŋ misiŋ nurde eseŋ haŋ. Irkeb Doyaŋ Al Kuruŋ tareŋ miŋyaŋ gore goyen nurde hiyen geb, kamebe goke buluŋ wor po diryen.

⁵ Irde dapŋa beleŋ kamde kamde nalumiŋ ma nurde dula ug po teŋ bam yeŋ hanjen go gwahade goyen, deŋ wor Al Kuruŋ beleŋ muduneŋ muduneŋ nalu ma

nurde heňya dindikeň ge po
nurde dula bidak teň samuň
budam po yade haň.

⁶ Deňbe al kura buluň
dirde ńinjiyam ma dirtek
mar goyen titmiňeň wor po
ulijde merem yan yirde gasa
yirke kamde hanýen gega,
kura muň asogo ma dirde
hanýen.

*Kanduk yeneň hinayiň
gega yul ma yeň tareň po
hinayiň*

⁷ Niňgeb, kadne yago, al
beleň buluň gwahade dirde
haň gega, mata buluňmiň
goyen yubul teň teň ge doyan
heň heň niň piňeň ma heň
hinayiň. Irke kuň kuň Doyaň
Al Kuruň wayyeň. Deňbe
biňge hardeb aran aran
netek heke niniň niniň ma
teňbe nalumde ga yeň piňeň
ma heň doyan heň hanýen.
Kigarň niň wor gwahade po
teň hanýen.

⁸ Niňgeb deň wor Doyaň
Al Kuruň waň waň nalu
binde heň hi geb, kanduk
kurayen kurayen yeneň haň
goke mukku ma teň goya
goya sanňiň po heň hinayiň.

⁹ Irde, kadne yago, kan-
duk kura deň bana forok
yeke fugugur teň dindikeň
ulij kadom mohonje ma teň
hinayiň. Gwaha tinayıňbe
al iginja buluňya pota yird
yird Al beleň waň matatiň
goke murunjem buluň dun-
yen. Yeň waň waň nalu gobe
binde wor po heň hi. Niňgeb
gwaha ma teň hinayiň.

¹⁰ Be, Al Kurunyen
mere basaň marbe kan-
duk karkuwaň karkuwaň
yeneň hinhan gega, goke
mukku ma teň tareň heň
Doyaň Al Kurunyen deňemde
meremiň tagalde kuň hin-
han. Niňgeb deň wor mel
gote mata goyen po gama
irde hinayiň.

¹¹ Gwaha teň hitekeb Al
Kuruň beleň guram dirde
igin igin diryeň gobe nurde
hite. Deňbe Yopyen baran
nurde hanýen gogo. Yeňbe
kanduk kuruň bana hinhin
gega, yul ma yeň tareň po
heň hinhin. Irkeb kuň kuň
funaňbe Doyaň Al Kuruň
beleň faraň urde sanňiň irkeb
sopte igin wor po hiriň.
Niňgeb Doyaň Al Kuruňbe
buniňeňmiň kuruň wor po.

¹² Be, kadne yago, mere
kura momoň direň tihim
gabe det kuruň wor po
niňgeb, keňkela nurnaň ko.
Deňbe mere kura fudinde
tihit yeňya ga naňkiňya
megeňya irde det hoyan kura
deňe ma yurnayiň. Fudinde
yeňbe "Fudinde," po yeň
hinayiň. Munanjoňbe
"Moň" po yeň hinayiň.
Gwaha ma tinayıňbe Al
Kuruň beleň merem yan
diryeň.

*Al Kuruň gusuňaň ird ird
gote tareňbe kuruň*

¹³ Be, deň bana goyen al
kura kanduk yeneň haň?
Gwahade kenem goke Al Ku-
ruň gusuňaň irnayiň. Mu-
nanjoň al kura amaňeň nurde

hanj? Gwahade kenem Al Kuruj turuŋ ird irdde niŋ tikiŋ henayin.

¹⁴ Irde kuratiŋ kura garbam hiyyen? Gwahade kenem Yesuyen alya bereyat doyan mar hoy yiryen. Irkeb mel gore waŋ al go igin hewoŋ yen det fimiŋ ulinđe sam irde Doyaŋ Al Kuruj Yesu denjemde al goke igin hiwi yen Al Kuruj gusuŋan irnayin.

¹⁵ Al kura Al Kuruj niŋ du-faymiŋ tareŋ irde gusuŋan iryenbe garbam al gobe igin hiyyen. Irde firtiŋde po hiyen goyen huwaryen. Irde al go mata bulunŋmiŋ beleŋ kura irke garbam hitiŋ kenem go wor halde unkeb igin hiyyen.

¹⁶ Ningeb kadtıŋ bulun kura irde kenem goke kadom pohogay gird teŋ hinayin. Irde kadom faraŋ gurd gurd niŋ Al Kuruj gusuŋan irde hinayin. Irkeb Al Kuruj beleŋ garbamtiŋ sope dirde hiyen. Al kura Al Kuruj diliŋde huwak heŋya gusuŋan irde hiyenbe Al Kuruj beleŋ gusuŋanmiŋ goyen nurde wasak ma teŋ hiyen. Huginjeŋ wol heŋ uneŋ hiyeŋ geb, gogo dinen hime.

¹⁷ Be, Al Kurunyen mere basaŋ al Elaiabe al neŋ yara po. Goyenpoga Israel naŋa bana goŋ kigariŋ ga kateŋ ma yeŋ Al Kuruj gusuŋan irde tebaŋ irkeb dama karwo irde gagasi 6 gayen kigariŋ muŋ kura ma katyiŋ.

¹⁸ Irdeb go kamereb sopte po Elaia beleŋ kigariŋ niŋ gusuŋan irkeb Al Kuruj beleŋ wol hekeb kigariŋ katyiŋ. Irke megeŋ bida hekeb binje yago harke igin kawaŋ hamin.

Mata buluŋde hanj mar faraŋ yurke Al Kuruj hitte mulgaŋ henayin

¹⁹ Kadne yago, deŋ bana goyen al kura Al Kurunyen mere fudinde san heŋ beleŋ hoyan kukeb kadom kura beleŋ kun faraŋ urde sopte Al Kuruj hitte tumulgaŋ tiyyen.

²⁰ Mata gwahade goke yi-tiŋ mere goyen bitiŋ sir ma yiyyen. Merebe gahade: “Al kura kadom mata buluŋ bana hikeya tumulgaŋ tiyyen. Irkeb mata buluŋ al gobe hugineŋ kamtek gega, Al Kuruj beleŋ mata bulunŋmiŋ kuruj goyen halde unkeb igin hiyyen. Irkeb kadom faraŋ uryen al gobe fudinde wor po faraŋ ura yen kentek,” yitiŋ hi. Gog po.

1 Pita Pita beleñ asan mehenjde kayyin

¹ Be, nebe aposel Pita, Yesu Kristuyen mere basan al. Ne beleñ deñ alya bereya Pontus naña, Galesia naña, Kapadosia naña, Esia* nañayabe Bitinia nañaya bana goñ hañ mar kura Al Kurun beleñ basinä dirtin hitte asan gago kañ hime. Deñbe nañatiñ wor po yubul teñ kuñ albak yara hitiñ hañ.

² Deñbe Adoniniñ Al Kurun beleñ po nere henayin yen nurde bikkeñ basinä diryiñ, irde Holi Spirit beleñ Al Kurun diliñde al wukkek wor po diryiñ. Go diryiñ gobe kame Yesu Kristuyen mere gama irke darim beleñ po mata buluntiñ halde wukkek diryen goke teñ gogo basinä dirde wukkek diryiñ.

Ninjeb Al Kurun beleñ bunijen dirde igin igin dirde bitiñ yisikamke igin heñ heñ gobe deñ hitte kurun wor po hiwoñ yen gusuñan irde hime.

*Al Kurunya hugiñej heñ
heñ mata niñ doyan heñ hi-
tyen*

³⁻⁴ Be, Al Kurunbe bunijen wor po dirdeb neñ gayen yingeñ diliñde al gergen diryiñ. Gwahade geb Yesu Kristu kamtiñde mat huwaryin go nurdeb neñ

wor kame gwahade titek yen doyan heñ hityen gobe hubu ma hiyyen. Irde kame Al Kurunyen det kurun gote miñ mar hetek hite. Be, Al Kurunyen det kame nende henayin gobe epte ma buluñ henayin, bida ma henayin, irde hubu ma henayin. Det gobe kame neñ duneñ yen Al Kurun beleñ gasuñmiñde yerde doyan yirde hi. Goke Doyañ Al Kurunniñ Yesu Kristuyen Naniñ Al Kurunbe turun wor po irde hitek.

⁵ Deñbe yen ge dufaytiñ sañiñ iramiñ geb, al buluñ beleñ buluñ dird dird belneñ goyen Al Kurun beleñ tareñminde pet teñ hi. Irde dumulgañ tiyeñ yen nurde hi. Dumulgañ tiyeñ yen nurde hiyen gobe nalu funanđe gab kawan po forok yiyyen.

⁶ Ningeb goke teñbe amañen wor po nurde hañ. Gayenterbe kanduk kurayen kurayen yeneñ hañ gega, goke ma nurde amañ heñ hañ. Goyenpoga kanduk gobe ulyanđe ma hinayin.

⁷ Kanduk gobe deñ beleñ Yesu Kristu niñ dufaytiñ tareñ irtiñ goyen fudinde wor po ma dahade goyen kawan heñ heñ niñ forok yen hañyen. Be, gol hora fudinde wor po teñ teñ niñbe kakde kumga teñ hañyen. Gega gol fudinde wor po go manañ kamebe hubu hiyyen geb, Al Kurun diliñde det

* **1:1:** Esia naña gobe gayenter niñ Esia naña kurun goke ma yitiñ. Gayenterbe Turki ineñ hañyen.

kuruŋ moŋ. Goyenpoga Yesu niŋ dufaytiŋ sanjiŋ ird ird gobe kanduk yeneŋ gab tareŋ hiyyeŋbe Al Kurun dilinđe det kuruŋ wor po, gol fudinde gote fołek. Niŋgeb dufaytiŋ tareŋ goyen igiŋ wor po ird ird niŋbe ultiŋde kanduk kurayen kurayen gogo forok yeŋ hanjen. Irkeb gwahade heŋ kuŋ kuŋ kame Yesu Kristuyen alya bereya megen hanj mar kuruŋ gayen hitte forok yeŋ yeŋ natureb turuŋ dirde dentiŋ turuŋ yaŋ dirde isoka diryen.

⁸ Denjebe Yesu ma kenamij gega, yeŋ ge amanjeŋ wor po nurd uneŋ hanjen. Gayenter wor go ma keneŋ hanj gega, yeŋ ge dufaytiŋ sanjiŋ irdeb goke amanjeŋ wor po nurde hanj. Amanjeŋ nurde hanj gobe kuruŋ wor po geb, epte ma gwahade kura yeŋ tagalnayin.

⁹ Gobe dufaytiŋ yeŋ ge tareŋ irtiŋ gote murunjem tetek yeŋ nurdeb gogo aman wor po heŋ hanj. Dufaytiŋ yeŋ ge tareŋ irtiŋ gote murunjembé Al Kurun beleŋ dumulgaŋ tiyyen gogo.

¹⁰ Be, Al Kurun beleŋ alya bereya yumulgaŋ teŋ teŋ gobe daha mat kura forok yiyyen yeŋ mere basan marmiŋ porofet beleŋ goke ug po dufay heŋ sari kerde hinhan. Mel gobe Al Kurun beleŋ buninjeŋ dirde igiŋ igiŋ dird dird goyen deŋ hitte forok yeŋ yeŋ goke tagalde hinhan. Irkeb waŋ waŋ

nende nature gago forok yiriŋ.

¹¹ Irde Yesu Kristu kanduk bana heŋ gab dejen turuŋ yaŋ hiyyeŋ goyen Yesu Kristuyen Holi Spirit beleŋ mel go bana heŋ momoŋ yirde hinhin geb, mata gobe daha naŋa forok yiyyen irde daha mat forok yiyyen yeŋ naŋkeneŋ hinhan.

¹² Mel gobe mata goyen goke tagalde hinhan gega, mata gobe yeŋ hinhanya goyenter forok yeŋ yeŋ ge moŋ, kame kame deŋ hitte forok yiyyen yeŋ Al Kurun beleŋ yinyin. Niŋgeb go mata gobe gayenter Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ goyen tagal tagal mar beleŋ Holi Spirit Al Kurun hitte mat watin gote sanjiŋde saba dirde hike nurde hanjen go goyen. Al Kurunyen miyoŋ wor mata kuruŋ goyen daha mat forok yiyyen goyen kentewon yeŋ nurde hanj.

Al Kurun dilinđe wukkek hinayıŋ yeŋ hoy diryinj

¹³ Niŋgeb mata igiŋ teŋ teŋ ge hugineŋ dufaytiŋ gitik irde ep irde ga hinayıŋ. Irde ultiŋde po aman hetek dufay fole irde hinayıŋ. Irde kame Yesu Kristu wayyeŋ goyenter buninjeŋ dirde igiŋ igiŋ diryen goyen goke po doyan heŋ hinayıŋ.

¹⁴ Denjebe Al Kurunyen dirjeŋ weŋ hitinj hanj geb, meremiŋ gama irtek po hanj. Niŋgeb bikkęŋ Yesu ma nurd uneŋ hinhanya dufay buluŋ bitinj bana forok yeke go

po gama irde hinhan mata goyen yubul po tinayinj.

¹⁵ Irde deñ hoy diryin al gobe wukkek wor po geb, mata teñ hinayinj kuruñ gobe diliñde mata wukkek po teñ hinayinj.

¹⁶ Gobe Al Kurunyen asanđe, "Nebe wukkek hime geb, deñ wor wukkek heñ hinayinj," yitinj hi geb, gago mata wukkek teñ hinayinj dinenj hime.

¹⁷ Be, Adoniniñ Al Kurunþe al megen hañ kuruñ gare mata dahade titinj goyen murunjem wor gwahade po yuneñ hiyen. Al kurabe iginj yirde, munaj kurabe bulun yirde ma teñ hiyen. Deñbe Al Kurun gwahade goyen dolonj irde mere irde hañ geb, megen garbe albak yara belñej po hite yeñ nurde henja Al Kurun palap irde kafura irde heñ ga hinayinj.

¹⁸ Asetinj yago megen gar henja be mata miñ minjmoñ teñ hinhan. Irde mata gobe basañ basañ wanj wanj deñ wor goyen po teñ hinhan. Goyenbe bana goñ mat dad sinja diryinj albe Al Kurun yeñ nurde hañ geb, gago palap irde kafura irdeya ga hinayinj dinenj hime. Fudinde, deñbe heñ heñtiñ miñ minjmoñde mat dumulgañ tiyyinj al Al Kurunþe gol horaya silwa horaya huginenj hitek moñ gote tareñde ma dumulgañ tiyyinj.

¹⁹ Gwaha titjenþe Yesu Kristu Al Kurunyen sipsip al dirij dirjenj ulinjde merem moñ irde mata bulun

miñmoñ gote darim wok irde kamyinj go hende huwarde dumulgañ tiyyinj. Ningeb darimiñ wok irde kamyinj gobe det kuruñ wor po yeñ nurde hityen.

²⁰ Yesu Kristube nañkinja megeñja ma forok yekeya bikkeñ Al Kurun beleñ meteñ goke basiñja iryinj. Goke teñbe nalu funaj beleñ heñ hi gayenter gayen deñ ge teñbe Yesu go teñ kerke megen gar kateñ kawan forok yirinj.

²¹ Ningeb Yesu hitte matbe Al Kurun niñ dufaytiñ tareñ irde hañ. Al Kurunþe Yesu kamyinđe mat isañ hiriñ irde deñem turñuñ yan iryinj goyen fudinde yeñ nurde dufaytiñ sañiñ irde hañ. Deñbe gwaha mat Al Kurun niñ hekkenj nurdeb kame yeñ beleñ iginj iginj diryenj goke doyanj heñ hañ.

²² Be, deñbe Al Kurunyen mere fudinde po gama irde dindikenj Al Kurun diliñde wukkek irde hanjen geb, bitinđe mat fudinde wor po kadtinj ge amaneñ nud yuntek hañ. Ningeb bitinđe mat wor po dindikenj ulinj kadom amaneñ nud gunenj teñ hinayinj.

²³ Gobe Al Kurunyen mere gwahader hitij hubu ma hiyyenj gote tareñde deñ goyen yingenjde diliñde sopte kawañ heñ al gergerj hitij yara hañ geb, gago dinenj hime. Al Kurunyen mere gobe binge muykenj yara, goyenpoga bida heñ bulun

hetek moj, huginej hitek gore deñ bana meteñ tikeb gogo Al Kurun̄ diliñde al gergeñ hamin̄.

²⁴ Be, gwahade hamin̄ goke Al Kurun̄yen asan̄debe gahade katin̄ hi:

“Megen niñ mar kurun̄ gabe gunjuwi algup nen hanjen̄ yara.

Irde denjem turñun̄ yañ gobe det fugala wok yen kateñ hanjen̄ go gwahade teñ hanjen̄.

²⁵ Gega Doyañ Al Kurun̄yen merebe huginej gwahader hiyen,” yitiñ hi.
Aisaia 40:6-8

Be, Al Kurun̄yen mere gobe Yesu niñ yitiñ mere igin̄ neñ beleñ deñ hitte tagalde hinhet go goyen.

2

¹ Niñgeb dufay bulun̄ kurayen kurayenya usi mereya gobe tumñañ yubul po tinayin̄. Mata igin̄be hende hendem po ma teñ hinayin̄, kadtiñ igin̄ mat hike yeneñbe danij neñ gwahade moj yen bearar ma teñ hinayin̄. Irde mere bulun̄ mat kurayen kurayen ma teñ hinayin̄.

² Dirin̄ besare niñ beleñ mamu niñ nurde hanjen̄ gwahade goyen po, huginej Al Kurun̄yen mere nurtek po dirde hiyen. Gogab mata gwahade teñbe tareñ heñ Al Kurun̄ beleñ dumulgañ titiñ bana gon̄ po heñbe

Yesu gama ird ird matare parguwak yara henayin̄.

³ Deñbe Doyañ Al Kurun̄be igin̄ wor po goyen dindiken̄ keneñ bebak titiñ hañ geb, mata gwahade teñ hinayin̄.

Yesube huginej heñ heñ Hora

⁴ Be, Yesu Kristube gwahader hitiñ Hora geb, dufaymiñ hoyan̄ hoyan̄ ma irde huginej sanij dirde hiyen. Yen̄be al beleñ igin̄ ma nurd uneñbe pel iramiñ gega, Al Kurun̄ beleñ teñbe meteñ igin̄ wor po unyin̄. Deñ wor yen̄ hitte wan̄be

⁵ yen̄ yara huginej hitek hora hitin̄yen hañ. Irkeb Holi Spirityen tareñde Al Kurun̄ beleñ gabu dirde yingen̄ hitek ya irde hi. Irdeb Al Kurun̄ dolon̄ ird ird mata doyañ mar wukkek wor po dirkeb Holi Spirityen tareñde dindiken̄ Al Kurun̄ galak irke aman̄ hetek det yara hen̄ galak irkeb Al Kurun̄ beleñ amaneñ nurde hi. Gwaha teñ hanjen̄ gobe Yesu Kristu beleñ farañ durde hikeb gwaha teñ hanjen̄.

⁶ Goke teñbe Al Kurun̄yen asan̄de gahade katin̄ hi:
“Ga nurnañ.

Ne beleñ Saion* bana gon̄ hora kura kereñ.

Hora gobe tola kahalte niñ yara, bikken̄ basiñā irde delner igin̄ wor po irmirin̄.

* **2:6:** Denjem kurabe Yerusalem taun.

Ninjeb al kura yen ge hekken
nuryenbe epte ma me-
mya hetek hinayin,”
yitin hi. *Aisaia 28:16;*
Efesus 2:20

⁷ Niñgeb deñ hora goke du-
faytiñ sanij irtiñ marbe hora
goyen igin wor po yen keneñ
hañ. Goyenpoga yen ge du-
faymiñ tareñ ma irde hañ
marbe igin yen ma keneñ
hañ. Goke Al Kurunyen
asanjde gahade katij hi:

“Ya yird yird mar beleñ igin
mon yen nurde pel
iramiñ hora goyen al
hoyañ beleñ teñ go
hende ya tareñ wor po
iryin,” yitin hi. *Tikiñ
118:22*

⁸ Irde,
“Hora kura al beleñ kukuhuk
yurde yakteñ gasa
yiryeñ.

Hora kuruj kura gore yirke
al yakteñ gasa yiryeñ,”
yitin hi. *Aisaia 8:14-15*

Ninjeb yitin gwahade po mel
gobe Yesuyen mere ma gama
irdeb gogo yakteñ gasa yirde
hiyen. Mel go gwaha teñ
hanjen gobe Al Kuruj beleñ
gwahade po teñ hinayin yen
bikken dufay kirijen goyen po
gama irde hanjen.

⁹ Goyenpoga deñbe Al
Kuruj beleñ basija diryin.
Doyañ Al Kurunyen mere po
gama irde Al Kuruj dolon
ird ird mata doyañ mar pris
deñem yan wor po hitiñ
hañ. Irde Al Kuruj diliñde
wukkek hitiñ hañ. Gobe Al
Kuruj beleñ mata buluñyen
kidoma bana mat hoy dirde
dadeb matamij hulsi yara

wukkek wor po goyen bana
diryin mata turjuñ yan
goke tagalnayin yenbe gogo
basija diryin.

¹⁰ Bikkenbe deñ goyen
yende alya bereya ma
hinhan. Gega gayenterbe
yende alya bereya hitiñ
hañ. Bikkenbe Al Kurunyen
buniñeñ dufay bana ma
hinhan gega, gayenterbe Al
Kurunyen buniñeñ dufay
bana hañ.

¹¹ Be, kadne yago, deñbe
megen garbe al miñ hoyan
naña hoyande mat watij
yara hañ. Niñgeb gago sanij
po mere dirde hime: mata
buluñ titek dufay buluñbe
mata igin titek dufaytiñ goya
hugineñ arde haryen geb,
dufay buluñ gobe pel po irde
hinayin.

¹² Irde deñ hañ naña bana
goñ Al Kuruj ma nurde uneñ
hañ mar diliñde mata igin po
teñ hinayin. Gogab matatiñ
igin goyen yeneñbe kuñ kuñ
kame nalu funanje Al Kuruj
wakeb deñ ge teñ Al Kuruj
deñem turjuñ yan irnayin.
Hañkapyabe matatiñ goke
keñkela bebak ma teñbe,
“Mata buluñ teñ hañ,” dineñ
merem yan dirde hinayin
gega, kamebe bebak tinayin.

*Yesuyen alya bereyat mata
igijn*

¹³ Be, Doyañ Al Kurunjin
ge teñbe hañ bana goñ niñ
doyañ mar yirtiñ kuruj gote
mere nurde hinayin. Irde
naña kuruj doyañ irde hien
al deñem yan wor po gote
mere nurde hinayin.

¹⁴ Irde gote meteŋ mar denjem yaŋ gote mere wor nurde gama irde hinayin. Go mar gobe mata buluŋ teŋ haŋ mar gote murunŋem buluŋ yuneŋ hinayin, irde mata igin teŋ hinayin marbe igin igin yirde hinayin yen doyaŋ almiŋ beleŋ hulyan yiryin geb, meremiŋ nurde hinayin.

¹⁵ Al Kuruŋyen dufaybe al kura dufaymin kukuwamŋeŋ mar beleŋ matatin igin goyen yeneŋbe keŋkela ma nurde mali mere teŋ hanjen mata goyen bada po henayin yen nurde hi geb, gago doyaŋ martinje mere nurde hinayin dineŋ hime.

¹⁶ Deŋbe Al Kuruŋyen dirŋen weŋ geb, dufatiŋde dahade kura nurdeb igin ala teŋ hinayin. Gega, "Neŋbe igin ala titek," yen nurdeb mata buluŋ wor igin ala titek yen ma nurde hinayin. Gwaha titŋenbe Al Kuruŋyen yufukde po heŋ meremiŋ po gama irde hanjen mar henayin.

¹⁷ Irde al hoyan tumŋan palap yirde hinayin. Kadtiŋ Yesuyen alya bereya niŋ amanen nurd yuneŋ hinayin. Al Kuruŋ palap irde kafura irde hinayin. Irde naŋa kuruŋ gate doyaŋ al, gabmanyen doyaŋ al kuruŋ palap irde hinayin.

¹⁸ Be, deŋ meteŋ marbe doyaŋ martin yufuk bana heŋ palap yirde hinayin. Doyaŋ martin kurabe igin igin dirde deŋ ge nurde

hanjen, munan kurabe buluŋ buluŋ dirde hanjen goyenbe tumŋanđe palap yirde hinayin.

¹⁹ Fudinde, deŋ beleŋ Al Kuruŋ niŋ dufay heŋ mata teŋ hike goke doyaŋ martin beleŋ buluŋ buluŋ dirke kanduk bana hinayinbe deŋ beleŋ tetek kanduk moŋ gega, kanduk go teŋ hinayin geb, Al Kuruŋ beleŋ goke guram dirde tareŋ diryen.

²⁰ Gega mata buluŋ teŋ hike goke buluŋ buluŋ dirke kanduk bana hinayinbe Al Kuruŋ beleŋ igin gote murunŋem dunyen? Hubu wor po! Gobe kanduk bana hitek po hinayin. Goyenpoga mata huwak teŋ heŋya kanduk yeneŋ hinayin gega, mukku ma teŋ goya goya tareŋ heŋ hinayinbe Al Kuruŋ beleŋ goke teŋ guram dirde saŋin diryen.

²¹ Be, Yesu Kristu wor deŋ ge teŋ uliŋ misiŋ katyiŋ goyen deŋ wor matamiŋ gama irde igin kanduk bana hinayin yenbe gogo mata goyen dikala diryin. Ningeb deŋ goyen mata igin teŋ heŋya kanduk bana heŋ heŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ goke hoy diryin geb, gogo kanduk bana hanjen.

²² Fudinde, yenbe mata buluŋ kura ma titiŋ, irde mohonđe mat usi ma teŋ hinhin. Aisaia 53:9

²³ Yesu Kristu buluŋ buluŋ iramiŋ mar beleŋ nanyaŋ buluŋ wor po iramiŋ gega, wol ma hiriŋ. Irde buluŋ

buluŋ irke kanduk kinyiŋ gega, kame wol heŋ buluŋ gwaha gwaha direŋ ma yinyiŋ. Gwaha titheŋbe mata iginjya bulunja huwak mat yineŋ yineŋ al Al Kurun haniŋde po kandukmiŋ goyen kiryiŋ.

²⁴ Yenje nende mata buluŋ halde pasi ire yenje yinjeŋ uliŋde mata buluŋ goyen yadeb kuruse hende kamyiŋ. Go tiyyiŋ gobe neŋ gayen mata buluŋ goyen yubul po teŋ mata huwak po teŋ hinayiŋ yenje gogo tiyyiŋ. Denje uliŋde dagim yan irtiŋde gor matbe sope dirke iginj haminyen haŋ.

²⁵ Fudinde, bikken denje sipsip kura doyan al miŋmoŋ, gor kura kuŋ hite yeŋ ma nurde kuŋ hitiŋ yara kukuwamneŋ hinhan. Gega gayenterbe Sipsip Doyan Altıŋ hitte mulgaŋ hitiŋyen haŋ. Denje goyen kenkela doyan dird dird albe yeŋ gogo po.

3

Ire uŋya iginj heŋ heŋ mata

¹ Be, Yesu Kristu belen mata tiyyiŋ gwahade po, denje bere almetiŋ miŋyanbe almetiŋ yagot yufukde po hinayiŋ. Gogab bere kura uŋ goyen Al Kurunyen mere ma nurtiŋ goreb bere gote mata iginj go keneŋbe Al Kurun hitte wayyeŋ.

² Denje bere beleŋ mata wukkek teŋ palap yirtek mata po teŋ hinayiŋbe almetiŋ yagob matatiŋ go

yeneŋbe Al Kurun hitte wanayiŋ.

³ Denje goyen ultiŋ umŋa sinjare niŋ teŋ hinayiŋ gore ma bulakŋeŋ diryen. Tonanṭiŋ umŋa yirde kalyayya kalyuyya damum hende wor po gore umŋa teŋ amil manaj damum hende wor po hor yirde hinayiŋ gore epte ma bulakŋeŋ dirnayiŋ.

⁴ Gwahade yarab bulak matatiŋbe bitiŋ bana mat forok yiyyen. Gobe bitiŋ kamke bekkeŋde mere teŋ, balmiŋ heŋ heŋ mata go goyen. Mata gwahade gobe hubu ma henayiŋ, irde Al Kurun beleŋ det kurun wor po yeŋ yeneŋ hiyen.

⁵ Bikken bere kura Al Kurun diliŋde wukkek hinhan berebe Al Kurun beleŋ iginj iginj yirtek goke doyan heŋya Al Kurun diliŋde mata iginj hoyan yeneŋmiŋ iginj muŋ goyen teŋ hinhan. Bere buda gobe uŋ yagot yufukde po heŋ meremiŋ gama irde hinhan.

⁶ Bere gobe Abraham berem Sara mata teŋ hinhan gwahade teŋ hinhan. Sarabe uŋ Abrahamyen mere gama irde uŋ goyen doyan alne ineŋ hinhan. Ningeb denje beleŋ mata huwak po teŋ kanduk keneŋ keneŋ niŋ kafura ma heŋ hinayiŋbe denje Sara wiriŋ yago heŋ hinayiŋ.

⁷ Be, denje al bertiŋ yan wor gwahade goyen po, bertiŋ yagoya heŋ heŋ

beljēn iginbe gogo yen nurdeya ga hinayin. Irde bertiŋ yagobe tareŋ wor po moŋ yen nurdeya ga doyaŋ yirde hinayin. Al Kurunyē deŋ alya bertiŋya tumnjaŋ bunijēn dirde igin igin dirde yenya hugijēn hen heŋ goyen damum moŋ dulin duntek haŋ geb, bertiŋ yago palap yirde hinayin. Moŋgo bertiŋ yagoya igin ma hinayinbe Al Kurunyē mere teŋ teŋ matatin goyen pet teŋ duneŋ hiyen.

Al hoyan igin igin yirde hinayin

⁸ Be, mere dirhem kurun gate miŋbe gahade: deŋbe dindikeŋ uliŋ awalikde hinayin, kadom bunijēn gird teŋ hinayin. Irde deŋ haŋ bana goyen kamay itinjat mata teŋ kadom amanjen nurd gunej teŋ hinayin. Irde kadom igin igin gird teŋbe neŋ harhet harhet mata ma teŋ hinayin.

⁹ Irde al kura buluŋ dirke goyen wol heŋ buluŋ yird yird niŋ ma nurde hinayin. Nanyaŋ dirke wolmiŋen nanyaŋ ma yirde hinayin. Gwaha titjenjēbe Al Kurunyen tareŋde guram yirde sanjŋ yirde hinayin. Deŋbe Al Kurun beleŋ gwaha teŋ hinayin yen hoy diryin geb, gwaha teŋ hinayin. Gogab kame Al Kurun beleŋ guram dirde tareŋ diryen.

¹⁰ Goke teŋbe Al Kurunyen asanđe gahade katij hi:
“Al kura keperd keperdne igin hewoŋ, irde heŋ

heŋ nalune wor igin ala po himewoŋ yen nurde hi kenem mere buluŋ ma teŋ hiyen.

Irde usi mere ma teŋ hiyen.

¹¹ Yenbe mata buluŋ yubul teŋbe mata igin po teŋ hiyen.

Irde biŋ kamke al hoyanya awalikde heŋ heŋ beljēn niŋ naŋkenen mata goyen teŋ teŋ niŋ kurut wor po yen hiyen.

¹² Gobe Doyaŋ Al Kurun beleŋ al huwak po doyaŋ yirde hiyen, irde gusuŋaŋmiŋ palŋa irde wol heŋ hiyen geb, gago dineŋ hime.

Gega Doyaŋ Al Kurunbe mata buluŋ teŋ haŋ mar goyen asogo yirde hiyen,” yitiŋ hi. *Tikiŋ 34:12-16*

¹³ Be, deŋ beleŋ mata igin teŋ teŋ niŋ kurut yen hinayinbe ganuŋ al beleŋ buluŋ diryen? Hubu wor po!

¹⁴ Goyenbe deŋ beleŋ mata huwak teŋ hike al kura beleŋ buluŋ dirnayin gobe Al Kurun beleŋ guram dirde tareŋ dird dird niŋgeb, gogo forok yihi yen nurde hinayin. Ningeb al beleŋ buluŋ dird dird niŋ kafura ma heŋ hinayin, irde kandukŋen ma nurde hinayin.

¹⁵ Irde bitiŋde mat wor po Yesu Kristube Doyaŋ Al Kurun yen palap irde hinayin. Irde kame Al Kurun beleŋ igin diryen goke deŋ beleŋ doyaŋ heŋ

hanjen goyen goke al beleñ daniñ gwaha teñ hañ dineñ gusuñan dirkeb miñ momoñ yird yird niñ hugineñ gitik teñ ga hinayin. Irde wol heñ momoñ yirde heñyabe bekkenje iginj mat mere yirde palap dirtek mata mat mere yirde hinayin.

¹⁶ Irde Al Kuruñ diliñde bitiñ wukkek wor po irde hinayin. Gogab Yesu Kristuya heñ meteñ iginj teñ hinayin goke buluñ mat tagal duneñ hinayin mar beleñ matatiñ yeneñbe mere buluñ mat dirde hinayin goke me-myä henayin.

¹⁷ Niñgeb mata iginj teñ kanduk yeneñ hinayin gobe Al Kurunyen dufay kenem iginj. Gega mata buluñ teñ gote kanduk bana hinayin gobe iginj mon.

¹⁸ Gobe Yesu Kristu wor mata buluñniñ ge teñ wawuñ uñküreñde po kamyin geb gago dineñ hime. Yen al huwak beleñ neñ al huwak mon gayen gake teñ kamyin gobe deñ goyen Al Kuruñ hitte dukeñ yenbe gogo kamyin. Yenbe mayke kamyin gega, toneñbe ma kamyin.

¹⁹ Irdeb al kamtiñ toneñ koya bana hanjen gasuñde gor kuñ Al Kurunyen mere tagalyin.

²⁰ Al kamtiñ toneñ koya bana hañ gobe bikkeñ wor po Noa hinhin goyenter hinhin mar gote toneñ. Mel gobe mata buluñ yubul teñ teñ ge Al Kuruñ beleñ

ulyanđe po doyañ heñya piñej ma nurde hinhin. Noa beleñ hakwa kuruñ irde hikeya doyañ heñ hinhin gega, mel gobe meremiñ gama ma irde hinhin. Niñgeb hakwa go pasi irkeb megeñ ga fe ala kuruñ heke al tumñañ kamamiñ. Goyenbe fe go hende hakwa bana hinhin albe 8 go muñ po gab ma kamamiñ.

²¹ Be, fe ala hiriñ gobe gayenter fe baptais teñ hanjen gote tuñjanen. Niñgeb fe baptais taminde gor matbe dumulgañ tiyyiñen hañ. Baptais tamin gobe dulin ultiñ sope ird ird niñ ma tamin. Go tamin gobe Al Kuruñ diliñde bininiñde wukkek po hitek yeñ Al Kuruñ hitte biña tiyamiñbe gogo. Niñgeb bitiñde wukkek po hinayin yenbe gogo Al Kuruñ beleñ Yesu Kristu kamyinде mat isañ hiriñ.

²² Yesu Kristu gobe kamyinде mat huwarde Al Kurunyen gasuñde hurkuriñ. Irde al deñem yan wor po heñ Al Kuruñ haniñ yase beleñ mat hi. Irkeb Al Kurunyen miyonja det banare niñja kawan niñja sanjiñ miñyan kurayen kurayen goyen yende yufukde po hañ.

4

Mata buluñbe yubul po titek

¹ Niñgeb Yesu Kristu beleñ uliñ misiñ kateñ kanduk kinyin gwahade po,

dej manaj tarej po hej matamiŋ gama irtæk dufay goyen kerde hinayin. Gobe al kura uliŋ misin katyeŋbe mata buluŋ titek dufay ma forok yiyyeŋ geb gago dinen himē.

² Niŋgeb gayenter mat megen gar heŋyabe Al Kurunyen dufay po gama irde hinayin. Megen niŋ dufay buluŋ gama ma irde hinayin.

³ Denbe bikken Al Kurun ma nurd uneŋ hitiŋ mar beleŋ teŋ hanjen mata goyen ulyanje po teŋ hinhan. Denbe mata gahade teŋ hinhan: leplep mata, ultiŋde hapek yanurtek mata, kukuwa fe nen nen niŋ gabu hej hej mata, irde bana goŋ fe nene kukuwa hej mata buluŋ mali mali teŋ teŋ mata, irde uŋgura dolon yird yird mata mormok goyen teŋ hinhan.

⁴ Gega gayenterbe mel gore teŋ haŋ mata goyen gama ma irde hikē denenbe hurkuŋkat teŋ kukuwamneŋ nurde hanjen. Irdeb goke igiŋ ma nurde ultiŋde mere buluŋ kurayen kurayen dirde hanjen.

⁵ Goyenpoga kame mel gobe al diliŋ gergeŋ hitiŋa kamtiŋya gote matamiŋ iginja buluŋya yinyen al Al Kurun diliŋde huwarde gwaha gwaha teŋ hityen yeŋ tagalnayin.

⁶ Goke teŋbe Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ gobe al kamtiŋ goyen kamdem moŋde moŋ yirke nuramiŋ. Gogab

mata buluŋ bikken titiŋ goke teŋ uliŋdebe kamnayin gega, Al Kurunbe hi gwahade goyen po tonenbe yeŋya hugiŋeŋ hinayin.

Holi Spirityen tareŋ forok yeŋ yeŋ mata be keŋkela teŋ hinayin

⁷ Be, det kuruŋ gayen hubu hej hej nalube binde hej hi. Niŋgeb keŋkela dufay heŋbe ultiŋde po aman hetek dufay goyen fole irde hinayin. Gogab igiŋ Al Kurun mere irde hinayin.

⁸ Irde mata teŋ hinayin kuruŋ gote folek wor pobe kadtin ge amanen nurd nurd mata gogo geb, mata goyen teŋ hinayin. Kadtin ge amanen nurd yuneŋ hinayinbe Al Kurun beleŋ mata buluntin budam goyen igiŋ halde dunyen.

⁹ Irde al dej hitte wanayin mar goke buluŋeŋ ma nurde yuneŋbe gargar yirde hinayin.

¹⁰ Irde al hoyan faran yurd yurd niŋ teŋ Holi Spirityen saŋiŋ kawan forok yeŋ yeŋ mata Al Kurun beleŋ murungem moŋ dulin dunten goyen keŋkela tanarde meteŋ teŋ hinayin. Irdeb Al Kurun beleŋ bunieŋ dirde igiŋ igiŋ dirde Holi Spirityen tareŋ forok yeŋ yeŋ mata kurayen kurayen goyen bitinđe mat fudinde wor po yanarde keŋkela meteŋ teŋ hinayin.

¹¹ Niŋgeb al kura saba tagal tagal tareŋ titiŋ kenem al gobe Al Kurunyen mere

keñkela po tagalde hiyen. Irde al kura al hoyan faran yurd yurd sanjñ titij kenem al gobe Al Kurun beleñ unyen tareñ gore po faran yurde hiyen. Gogab mata ten hinayin kurun gobe Yesu Kristu hitte mat Al Kurun denem turñun yan hiyen. Fudinde, yen po ga hugineñ denem turñun yan hiyen, irde tareñmiñbe gwahader hiyen. Fudinde wor po.

Yesuyen alya bereya henjbe kanduk bana hinayin

¹² Be, kadne yago, den hitte kanduk kurun forok yeke ultin misin kateñ han goyen goke hurkuñkat ma tinayin. “Kanduk gabe neñ hitte forok yetek moñ goyen forok yen han,” yen goke kukuwamien ma nurde hinayin.

¹³ Gwaha titjenjbe Yesu Kristu beleñ kanduk kinyin goyen neñ wor keneñ hite yen nurdeb goke aman heñ hinayin. Gogab sanjñmiñ turñun yan wor po goyen kawan forok yiyyen natureb den wor amanen wor po nurnayin.

¹⁴ Yesu Kristu nund uneñ han goke teñ al beleñ nanyan dirkeb goke aman heñ hinayin. Al Kurunyen Holi Spirit tareñmiñ turñun yan wor po gore deñ kanduk keneñ han mar hitte hi geb, aman heñ hinayin.

¹⁵ Munan al gasa yirke kamde, kawe teñ, mata buluñ hoyan kura teñ, irde al hoyanje meteñ buluñ yirde

gote kanduk yennayinbe igin moñ geb, keñkela heñ ga hinayin.

¹⁶ Goyenpoga Yesu Kristu gama irde henja kanduk yeneñ hinayinbe goke me mya ma heñ hinayin. Gwaha titjenjbe Yesuyen alya bereya hamien goke teñ Al Kurun turun irde hinayin.

¹⁷ Gobe Al Kurun beleñ alyen mata gote murungem yuneñ yuneñ goyen dirjen weñ hitte wa forok irtrek nalu hihi geb gago dineñ hime. Niñgeb Al Kurun beleñ dirjen wenje mata gwahade gwahade yineñ gote murungem yunyenjbe Al Kurunyen mere Yesu niñ yitiñ goyen ma gama irde han marte matamiñ gote murungembe dahade yunyen? Buluñ wor po yunyen!

¹⁸ Niñgeb goke teñbe Al Kurunyen asanđe gahade katij hi:

“Al huwak yineñ han mar wor Al Kurunyen bearar goyen fole ird irdbe meteñen.

Munan Al Kurun niñ ma nurde mata buluñ teñ han marbe daha wor wor tinayin? Buluñ wor po geb,” yitiñ.

Mata Igiñ 11:31

¹⁹ Niñgeb Al Kurunyen dufay gama irde kanduk bana han marbe heñ heñmiñ kurun goyen megeñya nañkiñya irde det kurun gayen yiryin al Al Kurunyen haniñde po yerde mata igin po teñ

hinayinj. Al Kurunjbe bija tiyyinj goyen po gama irde faraj durde hiyen.

5

Al salanjeŋya foŋeŋyat mata

¹ Be, nebe Yesu Kristu ulin misinj katyinj goyen delner kinmirij. Irde kame sopte tareŋminj turŋunj yanj goya wayyeŋ natureb ne wor sanŋinminj turŋunj yanj go bana henj. Ne wor deŋ Yesuyen alya bereyat doyan mar parguwak gwahade goyen po geb, Yesuyen alya bereyat doyan mar parguwak gote mata niŋ dineŋ tihim.

² Be, Yesuyen alya bereya Al Kurunyen sipsip deŋ yufuktinj bana hanj goyen kenkela doyan yirde hinayinj. Mel goyen doyan marte matare faraj yurde hinayinj. Gwaha teŋ heŋyabe piŋen hende ma meten teŋ hinayinj. Wilakŋen nurdeya faraj yurde hinayinj. Go teŋ hinayinj gobe Al kurunj beleŋ gwaha teŋ hiwoŋ yenj nurde hi matabe gogo. Irde meten go teŋ heŋyabe hora teŋ teŋ niŋ ma nurdeb duliŋ faraj po yurtek yenj nurdeya ga meten teŋ hinayinj.

³ Irde deŋ yufuktinj bana hanj mar goyen megen niŋ doyan mar beleŋ kanduk kurunj al yunen hanjen gwahade ma yirde hinayinj. Gwaha yirtiŋenjbe Al Kurunyen sipsip gore denen gama dirtek mata iŋinj po teŋ hinayinj.

⁴ Irkeb kame sipsip doyan marte kurunjmiŋ Yesu Kristu wanjbe metenj gote murungem tareŋminj turŋunj yanj wor po goyen dunyeŋ. Murungem gobe go ma hubu hiyyen, gwahader hiyen.

⁵ Be, gwahade goyen po deŋ al foŋeŋbe al parguwak deŋ folek gote mere nurde hinayinj. Irde deŋ tumŋan neŋ nurhet nurhet mata ma teŋ kadom palap girde teŋ hinayinj. Gokeb Al Kurunyen asanđe gahade katinj hi:

“Al Kurunjbe al kura yinjeng ge turŋ turŋ teŋ hanj mar goyen asogo yirde hiyen.”

Gega gwaha ma teŋ hanj marbe buniŋen yirde iŋin iŋin yirde hiyen,” yitin. *Mata Iŋin 3:34*

⁶ Ningeb Al Kurunj beleŋ tareŋminde doyan dirde hikeya neŋ nurhet nurhet ma teŋ hinayinj. Mata gwahade ma teŋ hinayinjbe kame nalu kura forok yekeb dentenj isaŋ hiyyen.

⁷ Irde yenjbe kenkela doyan dirde hi geb, kanduktinj kurunj gobe yenj haniŋde po yerde hinayinj.

⁸ Be, laion beleŋ det yisen nen nen niŋ naŋkenenj kuŋ hiyen gwahade goyen po, asogotinj Satan beleŋ buluŋ dird dird beleŋ niŋ hugiŋen naŋkenenj hiyen. Ningeb ultinjde po aman hetek mata teŋ teŋ dufay fole irdeb kenkela henj hinayinj.

⁹ Kadtiŋ hoyaj Yesuyen alya bereya megen gar hike

kwa kurun̄ goyen wor kanduk deñ yeneñ hanjen̄ gwahade goyen bana po han̄ geb, Yesu niñ dufaytiñ sanj̄ irtiñ go hende sanj̄ po huwarde Ungura Satan goyen asogo irde takira teñ hinayin̄.

¹⁰ Irkeb deñ goyen bunijen̄ wor po dirde igin̄ igin̄ dirde hiyen al Al Kurun̄ yinjen̄ kanduk bana mat dade sope dirde tareñ dirkeb sanj̄ henayin̄. Al Kurun̄be Yesu Kristu niñ teñbe tareñmiñ turñuñ yan gwahader hitiñ bana gon̄ hinayin̄ yeñ hoy diryin̄. Goyenbe aran̄ ma dade sanj̄ diryen̄. Deñ goyen kanduk bana muñ kura hike gab gwaha diryen̄.

¹¹ Ningeb tareñmiñbe hugijen̄ hugijen̄ hiwoñ yeñ nurde hime. Fudinde wor po.

Mere funan̄

¹² Be, Sailas beleñ faran̄ nurke asan̄ dolfon muñ po gago kayhem. Yeñbe kolne yara wor po, bijde mat fudinde Al Kurun̄ niñ meteñ teñ hiyen. Be, asan̄ ga kayhem gabe tareñ dire yeñ gago kayhem. Irde asan̄ kan̄ hime gabe Al Kurun̄ beleñ fudinde bunijen̄ dirde igin̄ igin̄ dirde hi geb, goyen bebak dire yeñbe gago kan̄ hime. Ningeb mere dirhem gayen hende sanj̄ po huwarde hinayin̄.

¹³ Be, Yesuyen alya bereya Babilon* taunde gar han̄

mar beleñ deñ ge dufay heñ han̄ goyen momoñ yirayin̄ ninkeb gago momoñ dirde hime. Al Kurun̄ beleñ deñ basin̄a diryin̄ gwahade po, mel gayen wor basin̄a yiryin̄. Be, Al Kurun̄ diliñde urne hitiñ al, Mak wor deñ ge dufay heñ hi geb, gago momoñ dirde hime.

¹⁴ Be, deñ han̄ bana goyen dindiken̄ uliñ kadom gar-gar gird teñ hinayin̄. Go mata gobe Al Kurun̄ diliñde wukken̄ wor po.

Be, deñ Yesu Kristuya han̄ marbe tumjan̄ bitiñ kamke igin̄ po hiwoñ yeñ nurde hime. Gogo po.

* **5:13:** Babilon taun gobe Rom taun niñ yitiñ.

2 Pita Pita beleñ asan tebañ kayyiñ

¹ Be, nebe Saimon Pita, Yesu Kristuyen meteñ al, irde mere basañ almin. Ne beleñ deñ Yesu Kristu niñ dufaytiñ tareñ irtiñ mar hitte asan gago kañ hime. Yesu Kristu niñ dufaytiñ tareñ irtiñ hañ gobe Al Kuruñ diliñde igin wor po, neñ wor gwahade po titiriñ. Dufaytiñ yen ge sanjñ iramiñ gobe Al Kuruñniñja Dumulgañ teñ teñ Al Yesu Kristuya beleñ al huwak yird yird tareñde gogo tiyamij.

² Be, Al Kuruñja Doyañ Al Kuruñniñ Yesuya nurd yuneñ awalikde hikeb yen beleñ buninjen dirde igin igin dirde bitiñ yisikamke igin wor po hiwoñ yen gusunjan yirde hime.

*Al Kuruñ beleñ hoy diriyin
go po gama irde hinayin*

³ Be, Al Kuruñbe tareñmij kuruñ wor po geb, neñ gayen megen gar henya Al Kuruñ palap irtek mata teñ teñ niñ ten sanjñmij kuruñ goyen dunyin. Tareñmij dunyin gobe neñ beleñ yen nurd uneñ awalikde hitekeb gogo dunyin. Yenbe tareñmij turjuñ yañ wor po, irde al igin wor po geb gogo hoy diriyin.

⁴ Yenbe gwaha matbe detmiñ kame dunen yen bikken binja tiyyiñ goyen dunyin. Gogab go hende tareñ henbe

megen niñ dufay al buluñ yirtek sanjñ bana mat busahardeb Al Kuruñbe mata buluñ miñmoñ wukkeñ wor po gwahade goyen po, neñ wor gwahade po hitek.

⁵ Niñgeb goke teñbe Al Kuruñ niñ dufaytiñ tareñ irde henyabe mata igin teñ hinayin. Irde mata igin teñ henyabe Al Kuruñ nurd unenjbe yenja awalik hen hinayin.

⁶ Irde gwaha teñ henyabe ultinje po amaj hetek dufay fole ird ird matatiñ tareñ irde hinayin. Irde gwaha teñ henyabe kanduk forok yeke mukku ma teñ goya goya sanjñ po meteñ teñ hinayin. Irde gwaha teñ henyabe Al Kuruñ palap irtek mata tareñ po teñ hinayin.

⁷ Irde Al Kuruñ palap irtek mata tareñ po teñ henyabe Yesu Kristu nurd unenj kadtin hitiñ mar wor dadatinja koltinja igin igin yirtiñ yara yirde yen ge amanenj nurd yuneñ hinayin.

⁸ Mata gwahade gobe deñ beleñ titek mata. Niñgeb mata gwahade goyen deñ hitte kuruñ po hiyenjbe mata gore faraj durkeb Doyañ Al Kuruñniñ Yesu Kristu nurd unenj yenja awalikde hen hen goyen meteñen ma diryen, irde gote igineñ miñyañ henayin.

⁹ Goyenpoga al kura mata igin goyen ma teñ hañ mar gobe kamemiñ ge ma nurdeb gogo teñ hañ. Irde diliñ

titmiñ yara Al Kurunyen mere bebak ma teñbe mata buluñmiñ bikkek Al Kurun beleñ halde yunen pasi hiriñ goyen bin sir yekeb gogo mata igin goyen ma teñ hanj.

¹⁰ Niñgeb, kadne yago, Al Kurun beleñ basiñä dirde hoy diryiñ goyen miñ miñmon hiyyenkek geb, hoy dirtiñ bana keñkelä heñ heñ niñ kurut wor po yen hinayin. Gwaha teñ hinayinþe go ma katnayin.

¹¹ Irde Dumulgañ teñ ten Al Yesu Kristu, Doyan Al Kurunniñ beleñ alya bereyamiñ hugiñej doyan yird yird bana gon hurkukeb gargar wor po diryen.

¹² Niñgeb meheñde saba dirhem goyen hugiñej momon dirde himeke bitiñ bak yen hiyen. Deñbe saba goyen nurde hanj, irde Al Kurunyen mere fudinde deñ bana hi go hende sanj po huwarde hanj goyenbe, hugiñej bebak dirde heñ.

¹³ Nebe himeya gayen saba deñ beleñ nurde ep hitiñ goyen sopte dinmeke bitiñ bak yen hiyen go gab igin yen nurde hime.

¹⁴ Fudinde, nebe heñ ga ma kamen goyen Doyan Al Kurunniñ Yesu Kristu beleñ keñkelak po momon nirun geb gago dineñ hime.

¹⁵ Niñgeb ne kamde dubul tiyenþa goyenbe daha wor saba dirde hime kurun gayen bitiñ sir ma yeke hugiñej nurde hiwoñ yenbe kurut wor po yen heñ.

Yesu Kristuyen tareñ turñuñ yan wor po kintiriñ

¹⁶ Be, neñ beleñ Doyan Al Kurunniñ Yesu Kristuyen tareñminya mulgañ heñ wañ wañya goyen goke momon dirtirinyabe usi barañ kura al nurde fudinde yen nurtek goyen ma momon dirtirin. Nenbe sanjiminiñ kurun goyen dilniniñ bilmiñde wor po kintiriñ.

¹⁷ Al Kurunyen tareñ turñuñ yan wor pore mat al melak kura forok yenbe gaha yiriñ: “Gabe Urne, bubulkujne wor po. Yen ge amaneñ nurde hime,” yiriñ. Be, Naniñ Al Kurun beleñ gwaha mat turuñ irde deñem isañ hirinya goyenbe neñbe gor hinhet.

¹⁸ Neñbe Al Kurun beleñ mata go forok ire yen dugu wukkek iryinđe gor Yesu Kristuya tumñañ hitekeya mere goyen nañkiñde mat forok yeke nindiken wor po nurtiriñ.

¹⁹ Niñgeb gor mat neñbe Al Kurunyen mere basaŋ mar porofet beleñ tagalaminj mere goyen fudinde wor po yen nurde hityen. Niñgeb deñ wor meremiñ goyen tareñ po tanarde hinayin. Meremiñ gobe hulsi beleñ kidoma bana melak heñ agat urde hiyen go gwahade yara, saba daminþe fudinde goyen bebak dirde hiyen. Goyenbe naña fay ureñ teñ hikeya bayfoñ wañ hiyen go gwahade yara, kame Yesu Kristu wayyen goyenterbe

den tumjaŋ bitiŋ bana mat Al Kurunje al gwahade yeŋ keŋkela bebak teŋ wuk wor po yenayıŋ.

²⁰ Goyenbe mere kurun wor po kura momoŋ direŋ tihim. Mere gobe gahade: Al Kurunyen asanđe mere basaŋ marmiŋ porofet beleŋ mere tagalamiŋ gobe mere porofet yiŋgeŋde dufayde kayamiŋ yeŋ ma nurde hinayıŋ.

²¹ Al Kurun beleŋ porofetmiŋ yinke tagalamiŋ gobe alyen dufayde ma tagalamiŋ. Gwaha titneŋbe Al Kurun beleŋ mere yunke gab Holi Spirityen sanjende basaŋ heŋ tagalamiŋ.

2

Usi porofet

¹ Goyenpoga usi porofet goyen Israel mar bana hinhān. Niŋgeb gwahade goyen po, kame wor deŋ haŋ bana goyen usi saba mar kura forok yenayıŋ yeŋ nurde hime. Usi saba mar gobe al beleŋ sabamiŋ nurde gama yirke Al Kurun beleŋ gwamuŋ yurtek saba goyen balminde po saba dirde hinayıŋ. Irde mata buluŋmiŋ ge teŋ kamtek hinhān goyen Doyaŋ Al Kurun tareŋmiŋ kurun wor po gore mel gote gasuŋ teŋ darim wok irde kamde yumulgaŋ tiyyiŋ goyen wor fudinde yeŋ ma nurde harhok unnayıŋ. Mel gobe mata gwahade teŋbe yiŋgeŋ Al Kurun beleŋ

araŋeŋ gwamuŋ yurtek bana po kunayıŋ.

² Irkeb al budam mel gote matamiŋ memyak goyen gama irde hinayıŋ. Irkeb al hoyan beleŋ yeneŋbe mata fudinde teŋ teŋ belŋen goyen sukal irde hinayıŋ.

³ Usi saba mar gobe horaya deňem kurun heŋ heŋya niŋ po nurdeb deň goyen meremiŋ gama irwoŋ yeŋbe usi baran yiŋgeŋ forok yirde momoŋ dirde hinayıŋ. Goyenbe mel gote mata buluŋ goke bikkeŋ Al Kurun beleŋ merem yaŋ yirde gwamuŋ yureŋ yeŋ dufaymiŋ kiriyŋ gobe hubu ma hiriŋ, hi geb.

⁴ Be, Al Kurunbe miyonmiŋ beleŋ mata buluŋ tikeb yeneŋ wasak ma teŋbe yakira teŋ uliŋ misiŋ kurun kateŋ kateŋ gasuŋ buluŋ bana yimiyyiŋ. Irkeb kidoma kafuram bana goŋ po heŋ Al Kurun beleŋ merem yaŋ yiryen nalu goke po doyaŋ heŋ haŋ.

⁵ Be, bikkeŋ wor po Noa hinhin goyenter niŋ alya bereya beleŋ Al Kurun palap irtek mata ma teŋ buluŋ teŋ hikeb yeneŋ wasak ma teŋbe fe ala kurun forok irde gwamuŋ yuryiŋ. Gega mata huwak niŋ tagalde hinhin al Noaya diriŋmiŋmiŋ 7 goya po yawarkeb go ma kamamiŋ.

⁶ Irde Al Kurunbe Sodomya Gomoraya taunde niŋ marte mata buluŋ goke merem yaŋ yirde kak beleŋ kumga yirke humga kuŋ pasi hamıŋ. Al

Kuruŋbe yeŋ palap irtek mata ma teŋ hinayıŋ marbe buluŋ gwahade po yireŋ yeŋ al yikala yiryinj.

⁷ Goyenbe Al Kurunyen saba walde hinhan mar goyen kahal bana heŋya go mar gote mata buluŋminj ge kandukŋenj nurde hinhin al kura Lotbe al huwak ningeb, Al Kurunj beleŋ taun go kumga tiye yeŋbe Lot goyen teŋ siŋa iryinj.

⁸ Al huwak Lot gobe Al Kurunyen saba walde hinhan mar kahal bana heŋ matamiŋ go yeneŋ hugiŋenj dufayminjde kandukŋenj wor po nurde hinhin.

⁹ Be, gwahade goyen po, Doyaŋ Al Kuruŋbe yeŋ palap irtek mata teŋ haŋ mar goyen gwaha mat gwaha mat kanduk bana mat yad siŋa yireŋ yeŋ keŋkela nurde hi. Irde mata buluŋ teŋ haŋ mar goyen nalu funanje merem yaŋ yird yird goke doyan henyaɓe daha mat mel goyen mata buluŋ gote kanduk bana po yereŋ goyen wor keŋkela nurde hi.

¹⁰ Al Kurunj beleŋ go yiryen gobe megen niŋ dufay gama irde ulinđe aman hetek mata buluŋ teŋ haŋ marya Al Kurunj beleŋ doyan mar yirtinj gote mere pel irde haŋ marya goyen fudinde wor po gwaha yiryenj.

Be, usi saba mar gobe tonaj tareŋ, irde neŋ nurhet nurhet teŋ hanjen. Irde det binfut miŋyaŋ Al Kurunyen gasunđe niŋ goyen mere bu-

luŋ mat yird yird niŋ muŋ kura ma kafura heŋ hanjen.

¹¹ Doyaŋ Al Kurunyen miyoŋbe sanjiŋmiŋ kurunj, irde deŋem yaŋ wor po, usi saba mar gote tareŋ folek gega, Al Kurunj diliŋ mar huwarde det binfut miŋyaŋ goyen mere buluŋ mat yirde merem yaŋ ma yirde hanjen.

¹² Goyenpoga usi saba mar gobe det kura goke keŋkela bebak ma teŋya det goke buluŋ mat tagalde haŋ. Go mar gobe kulu duwi dufay miŋmoŋ, irde ulinđe mata po gama irde hanjen. Irke al beleŋ yad gasa yirke kamtek hanjen gwahade yara geb, Al Kurunj beleŋ gwamuŋ yuryenj.

¹³ Go mar gobe al hoyanj buluŋ yirtinj gote murunjem goyen teŋ yiŋgenj buluŋ henayinj. Yeŋbe ulinđe po aman hetek mata buluŋ goyen teŋ teŋ niŋ amanenj nurdeb naŋkahalde al diliŋ mar kawan po mata go teŋ hanjen. Mel goreb deŋ gabu irde dula teŋ hanjenende waŋ ulinđe po aman hetek mata po teŋ hikeb dentiŋ buluŋ heŋ hiyen.

¹⁴ Irde bere hoyanya duwan teŋ teŋ niŋ nurde bere nin po naŋkenenjbe mata buluŋ teŋ teŋ goyen bada ma heŋ hanjen. Irde Al Kurunyen mere hende tareŋ wor po ma hitiŋ mar goyen usi yirde hanjen. Irde hora yad yad niŋ po dufay heŋ hanjen. Ningeb go mar gobe

Al Kuruňyen karan bana gon hanj.

¹⁵ Mel gobe mata huwak teñ teñ beleñ tubul teñbe soñ heñ Beor urmiň Balamyen mata gama irde hanj. Balam gobe unjgura dolon yirde meremin basaň heñ al momoň yirde hiyen al geb, hora teñ teñ niň po nurdeb mata buluň teñ teñ beljen gama iryin.

¹⁶ Balambe mata buluň teñ teñ beleñ gama irde kukeb al gote doňki epte ma mere titek gore al mere titneň teñ yewek gote mata buluň goke inen tiyyin. Irkeb al gobe matamiň kukuwamneň goyen bada hirin.

¹⁷ Usi saba mar gobe fe diliň kura fe miňmoň go gwahade yara. Irde kigariň kateň tiya yen kentek gega, meňe huwarke bur yiyyen go gwahade yara hanj. Ningeb mel gobe al gwaha gwaha dirtek yinen biňa teñ hanjen gega, meremin gote iginen kura ma forok irde hanjen. Ningeb go mar gobe Al Kurun beleñ buluň wor po yirke gote murungem kanduk kurun kidoma saňiň bana po hanj yara hinayin.

¹⁸ Usi saba mar gote merebe miň miňmoň, yiňgen turun yird yird mere po teñ hanjen. Irde megen niň dufay buluň ulinđe hapek nurtek mata goyen gayamuň ga yubul titiň mar goyen sopte biň yade mata buluň goyenter yukuň hanjen.

¹⁹ Usi saba mar yiňgenbe

mata buluň gote yufuk bana po heñ mata go epte ma yubul titek hanj gega, gwahade hanj goyen bana kerdeb al hoyan usi yirdeb, "Neňbe Al Kurun dirneň wen geb, megen niň matabe buluň moň, igin ala teñ hitek," yineň hanjen. Al kura, al kurate yufukde hiyenbe al gote meten al hiyyen. Ningeb usi saba mar gobe mata buluňen yufukde hanj.

²⁰ Fudinde, mel gobe Dumulgaň teñ teñ Al Yesu Kristu, Doyaň Al Kuruňninij goyen nurd uneň awalikde heňbe megen niň mata buluň yubul tiyamiň gega, sopte mata buluňde kateň go bana heñ go po gama irde hinayinbe buluň wor po henayin. Hanjkapya Yesu Kristu ma nurd uneň hinhan goyenter teñ hinhan mata goyen fole irde mata buluň wor po bana kunayin.

²¹ Al gwahade gobe huwak heñ heñ mata go ma nüramin manhan Al Kuruňyen mere wukken goyen nurde gama irde gab harhok un-nayin mar beleñ murungem buluň tetek goyen ma tewoň.

²² Al gwahade goke saba dirtiň gobe fudinde. Saba gobe gahade: "Kulu kura mor yitiň goyen sopte nene hi," irde "Bu kura fe gemde untiň goyen sopte woňa galuň heň hi," yitiň hi.

3

Doyaň Al Kurun waň waň
nalu

¹ Be, kadne yago, asan ga kañ hime gabe meheñde kamiriñ goyen basañ heñ gago sopte kañ hime. Asan meheñde kamiriñ goya ga kañ hime gayabe dufay igin heñ hinayıñ dinmeke bitiñ bak yiyyen yeñbe gago kañ hime.

² Niñgeb deñ goyen bikkeñ porofet Al Kurunyen diliñde wukkek gore mere tagalamiñ goya Dumulgañ teñ teñ Al Yesu Kristu, Doyan Al Kurunñinij gore mere tareñ po yitiñ goyen mere basañ marmiñ aposel beleñ dinamiñ goya goke sopte dufay hewoñ yeñ nurde hime.

³ Niñgeb mere direñ tihim gabe det kurun wor po geb, ga wa keñkela nurde bebak teñ hinayıñ. Merebe gahade: nalu funañ beleñ heñ hiket deñ beleñ Yesu Kristu wañ wañ niñ doyañ heñ hañ goke hinmañ faykek dirde hinayıñ. Mel gobe hinmañ faykek dirdeb megen niñ dufay buluñ po gama irde hinayıñ.

⁴ Mel go gwaha dirde henÿabe, "Yesu beleñ sopte wayen yeñ biña tiyyiñ gobe daha naña forok yiyyen? Hubu wor po. Adoniniñ yago kamamije mat wañ wañ gayenter wor hityen gwahade po hite. Hañkapyä wor po det kurun gayen forok yamin gayen wor gwahade po hañ," dineñ hinayıñ.

⁵ Goyenbe go mar gobe hañkapyä wor po Al Ku-

ruñ beleñ mohonde po yeke nañkiñ forok yiriñ, irde fe bana mat megeñ forok irde fe beleñ po megeñ milgu iryiñ goyen nurt nurt ga pel irde biñ sir yeñ hañ.

⁶ Al Kurun beleñ fe go po tenje fe ala kurun irde alya bereya megen hinhan mar goyen gwamuñ yuryiñ goyen wor mel gobe biñ sir yeñ hañ.

⁷ Al Kurunbe nañkiñya megeñya mohonde po yeke forok yitiñ gwahade po, mohonde po yeke nañkiñya megeñya gobe gwahade har. Goyenbe gwahade heñ heñbe nalu funañdeb Al Kurun beleñ nañkiñya megeñya kumga tiyyen. Al Kurun palap irtek mata ma teñ hañ mar goyen merem yañ yirde gwamuñ yuryen nalu goyen forok ma yekeya nañkiñya megeñyabe gwahade po hiriryen.

⁸ Goyenpoga, kadne yago, nalu niñ yeñ hime gate miñ niñ momoñ direñ tihim gayen bitiñ sir ma yiyyen. Merebe gahade: Doyan Al Kurun hittebe naña fay uñkureñbe dama 1,000 yeñ keneñ hiyen. Irde dama 1,000 gobe naña fay uñkureñ yeñ keneñ hiyen.

⁹ Niñgeb al kura beleñ yeñ hañyen gwahade goyen po, Doyan Al Kurun beleñ biña tiyyiñ goyen gote iginen forok yirtek gobe mosoyneñ ma tiyyen. Gega yeñbe al kura buluñde ma kuyen, tumñañ yeñ ge biñ mul-

gaŋ heŋ mata buluŋ yubul tinayıŋ yeŋ nurde hi geb, megeŋ ga kumga teŋ teŋ niŋ bemel bemel ma teŋ hi.

¹⁰ Goyenpoga Doyaŋ Al Kuruŋ waŋ waŋ nalu funaŋ gobe kawe al beleŋ nalu goyenter wayyen yeŋ ma nurde hikeya waŋ hanjen go gwahade po wayyen. Goyenterbe naŋkiŋbe migirin kuruŋ wor po teŋbe hubu hiyyen. Irde bana goŋ han det kuruŋ gobe tumjanj kak beleŋ kumga tiyyen. Irke megenya det kuruŋ han gayen humga kuŋ hubu henayıŋ.

¹¹ Be, det kuruŋ gobe gwaha mat hubu henayıŋ geb, deŋbe daha tinayıŋ? Deŋbe mata huwak Al Kuruŋ palap irtek mata goyen po teŋ hinayıŋ.

¹² Deŋbe Al Kuruŋ beleŋ megenya naŋkiŋya kumga tiyyen nalu funaŋ goyen goke doyaŋ heŋya nalu goyen bindere wer ird ird niŋ kurut yeŋ heŋabe Al Kuruŋ palap irtek mata huwak goyen po teŋ hinayıŋ. Nalu funaŋ goyenterbe naŋkiŋbe humga kuŋ pasi hiyyen. Irde bana goŋ niŋ det tumjanj kak gore yirke fe yara henayıŋ.

¹³ Goyenpoga neŋbe Al Kuruŋ beleŋ neŋ hitte biŋa tiyyin goyen tareŋ po tanarde heŋbe naŋkiŋya megenya gergeŋ wor po forok yiriryen goyen goke doyaŋ heŋ hite. Naŋkiŋya megenya gergeŋ yiryen gobe Al Kuruŋ diliŋde al huwak

henayıŋ mar beleŋ hitek gasuŋbe gogo.

¹⁴ Niŋgeb, kadne yago, deŋbe beleŋ mata goyen forok yeŋ yeŋ ge doyaŋ heŋ hanjen geb, mata buluŋ ma teŋ ultiŋde merem moŋ heŋ bitin kamke kadtinjya awalikde heŋ heŋ ge kurut wor po yeŋ hinayıŋ. Irkeb gwaha teŋ hinayıŋ goyen yeŋ beleŋ dinyen.

¹⁵ Irde Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ beleŋ naŋkiŋya megenya gwamun yurd yurd goke bemel bemel ma teŋ hi gobe alya bereya yeŋ hitte mulgaŋ heŋ heŋ niŋ doyaŋ heŋbe gogo teŋ hi yeŋ nurde hinayıŋ. Ne dineŋ hime gabe kadne Pol wor Al Kuruŋ beleŋ dufay wukkek unkeb gogo kaŋ dunyiŋ.

¹⁶ Nalu funaŋ niŋ asanđe kaŋ hiyen kuruŋ gobe ne beleŋ dineŋ hime mere miŋ uŋkureŋ goke po katinj. Goyenbe mere kura asanđmijde han gobe bebak teŋ teŋmij meteŋeŋ geb, Al Kuruŋyen mere keŋkelə ma nurde go hende sanŋiŋ ma huwarde han marbe soŋ heŋ kukuwam mat nurde hanjen. Mel gobe Al Kuruŋyen mere hoyan wor gwahade po soŋ heŋbe Al Kuruŋ beleŋ buluŋ yirtek bana goŋ kateŋ hanjen.

¹⁷ Niŋgeb, kadne yago, deŋbe saba gayen bikkəŋ nurde bebak titiŋ han geb, keŋkelə heŋ ga hinayıŋ. Gogab Al Kuruŋyen saba walde han mar beleŋ epte

ma iŋgogahā dirkeb tareŋ po
huwardeb go ma katnayinj.

¹⁸ Ningeb Doyan Al Kurun
beleŋ buniŋen dirde iginj
iginj dird dird bana heŋbe
Dumulgan teŋ teŋ Al Yesu
Kristu nurd unen yenya awa-
likde hinayinj. Irdeb go bana
po heŋ meremiŋ gama ird
ird matare parguwak yara
heŋ ga hinayinj. Deŋembe
haŋkaya kameya manan
hugiŋen turŋuŋ yaŋ wor po
hiyenj! Fudinde wor po.

1 Yon Yon beleñ hañkärya asañ gago kayyin

*Mere forok yeñbe Al Kuruñ
diliñde al gergeñ yiryiñ*

¹ Be, asan̄ gabe al kura Al Kuruñyen Mere ineq hanjyen al goke kayen̄ tihim. Al gobe alya bereya megen haj̄ kuruñ gayen Al Kuruñ diliñde gergeñ yird yird al. Yeñbe megeñya nañkinya, irde det kuruñ gayen forok ma yekeya hinhin. Neñbe al gore mere tike nurde hinhet, dilniniñde keneñ hinhet. Irde mata teñ hike keneñ hinhet, irdeb hanniniñde wor po sisal̄ urde nurde hinhet.

² Alya bereya Al Kuruñ diliñde gergeñ yird yird al goyen Al Kuruñ beleñ teñ kawan irke tumjan̄ ala keneñ hinhet. Irdeb yeñ ge tagalde hityen. Yeñbe alya bereya goyen Al kuruñya heñ heñ gote miñ al. Al gobe Al Kuruñya momjonde hitiñ al. Al Kuruñ beleñ dilniniñde kawan irke kintiriñ goyen goke gago momoñ dirde hite.

³ Neñbe al goyen keneñ hinhet, irde meremiñ nurde hinhet kuruñ goyen momoñ dirde hite. Gogab deñ wor yeñ ge dufaytiñ tareñ irkeb neñya tumjan̄ awalikde hitek. Irdeb deñya neñya tumjan̄ Al Kuruñya Urmij Yesu Kristuya irde awalikde hitek.

⁴ Niñgeb asañ ga kañ hite gabe deñ wor bebak teñ Yesu niñ dufaytiñ sañj irkeb deñya neñya tumjan̄ aman̄ hetek yeñbe gago kañ hite.

*Al Kuruñ diliñde wukken̄
heñ yeñya awalikde hitek*

⁵ Be, saba Yesu beleñ dirke nurtiñ goyen gago momoñ dirniñ titit. Meremiñbe gahade: Al Kuruñbe hulsi yara wukken̄ wor po, mata buluñ miñmoñ. Mata bulunyen kidoma goyen dirñeñ muñ kura yeñ hitte ma hi.

⁶ Niñgeb neñ gayen Al Kuruñya awalikde hite yeñ hitek gega, kidoma bana hitek gobe usi teñ hitek, irde Al Kuruñyen mere fudinde goyen ma gama irde hitek.

⁷ Goyenpoga neñ gayen Al Kuruñ hulsi yara wukken̄ wor po hi gwahade goyen heñ mata iñiñ po teñ hitekbe fudinde wor po neñbe kadniniñya awalikde po hitek. Irdeb Yesu neñ ge teñ darim wok irde kamyiñ goke teñ Al Kuruñ beleñ mata buluñniñ halde dunke wukkek wor po hitek.

⁸ Be, neñ gayen mata buluñniñ miñmoñ, neñbe huwak hite yeñ hitek gobe nindiken̄ usi wor po irde hitek. Gwahade yeñ hitek gobe Al Kuruñyen mere fudinde goyen bininiñde ma hikeb gogo gwaha yeñ hitek.

⁹ Munaj̄ neñ gayen mata buluñniñ goke Al Kuruñ pohogay irde hitekbe yeñ beleñ halde dunyeñ. Irde yeñ diliñde mata huwak moñ

goyen yad siŋa yirde wukkek diryen. Yeŋbe gwaha tiyen yiriŋ gobe fudinde wor po gwaha tiyyen, irde mata huwak po teŋ hiyen al geb, gogo mata buluŋniniŋ halde dunen wukkek diryen.

¹⁰ Be, Al Kurunybe al gwahade geb, neŋ gayen mata buluŋ ma po teŋ hityen yetek gobe Al Kurunybe usi al intek. Gwaha teŋ hitekbe meremiŋ goyen epte ma bininiŋde hiyen.

2

Yesu Kristu beleŋ faran durde hi

¹ Niŋgeb, diriŋne yago, asan gabe mata buluŋ ma teŋ hinayin yeŋ gago kaŋ hime. Goyenbe kurare soŋ heŋ mata buluŋ titekbe mata buluŋniniŋ halde dunen dunen niŋ Adoniniŋ Al Kurun gusuŋaŋ irtek al kura hi. Yeŋbe Yesu Kristu, Al Huwak wor po.

² Yeŋbe mata buluŋniniŋ Al Kurun beleŋ halde dunwoŋ yeŋ nurdeb neŋ ge teŋ kamyin. Kamyin gobe neŋ ge po moŋ, alya bereya kurun megen ga hike kwa goyen goke manan kamyin.

Al Kurun nurd uneŋ han marbe meremiŋ gama irde han

³ Be, neŋbe Al Kurun beleŋ gwaha gwaha teŋ hinayin dintiŋ goyen teŋ hitekbe fudinde Al Kurun narde uneŋ hite yeŋ nurde hitek.

⁴ Goyenbe al kura beleŋ, "Nebe Al Kurun keŋkela

nurde uneŋ hime," yiyyen gega, mata gwaha gwaha teŋ hinayin yitiŋ goyen ma teŋ hiyen al gobe usi al. Al gobe Al Kurunyen mere fudinde goyen biŋde ma hiyen geb, gogo gwaha teŋ hiyen.

⁵ Munaŋ al kura Al Kurunyen mere gama irde hiyen al gobe fudinde wor po Al Kurun niŋ amaneŋ nurde hiyen geb, gogo gwaha teŋ hiyen. Neŋbe mata gwahade teŋ hitek gab fudinde Al Kurunya hite yen bebak teŋ hitek.

⁶ Niŋgeb al kura, "Nebe Al Kurunya har," yiyyen al gobe Yesu beleŋ mata igiŋ teŋ hin-hin gwahade po teŋ hiyen.

⁷ Be, kadne yago, nebe saba gergeren kura ma kaŋ duneŋ hime. Hankepa ne beleŋ saba dirmekere nuramiaŋ goyen po sopte kaŋ duneŋ tihim.

⁸ Goyenbe saba gobe hankepa saba direŋ tihim goya tuŋande. Saba gote igeŋeŋ fudindebe Yesu beleŋ mata teŋ hin-hin bana goŋ mat kawan forok yeŋ hin-hin. Irde matatinde wor kawan forok yeŋ hi. Gwaha teŋ hi gobe kidomare niŋ mata buluŋbe hubu heŋ hikeb hulsire niŋ mata igiŋ fudinde goyen bikken kawan heŋ kurun heŋ hi geb, gogo gwaha teŋ hi.

⁹ Niŋgeb al kura, "Nebe hulsire hime," yeŋ hi gega, kadom kura goke igiŋ ma narde haram irde hi al gobe kidoma bana po hi.

¹⁰ Munaŋ al kura kadom niŋ amaneŋ nurde hi al gobe hulsire hi. Irkeb dufay buluŋ kura biŋde ma hi geb, epte ma soŋ heŋ mata buluŋde katyen.

¹¹ Goyenbe al kura kadom kura goke igin ma nurde haram irde hi al gobe mata buluŋyen kidoma bana po heŋ gor niŋ mata po teŋ hi. Al gobe mata buluŋyen kidoma bana hi geb, kidoma gore diliŋ pet tike beleŋ ma keneŋ kūŋ hiyeŋ go gwahade goyen po, mata buluŋ po teŋ hi.

¹² Deŋ diriŋbe Yesu Kristu beleŋ mata tiyyiŋ goke teŋ Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋtiŋ halde duntiŋ haŋ geb, gago asan̄ kaŋ duneŋ hime.

¹³ Deŋ salanŋeŋbe Yesu Kristu gwahader hitiŋ al goyen nurde uneŋ haŋ geb, gago asan̄ kaŋ duneŋ hime.

Deŋ al foŋeŋbe Satan mata buluŋde dukutek al goyen fole iraŋ geb, gago asan̄ kaŋ duneŋ hime.

¹⁴ Deŋ diriŋbe Adoniniŋ nurd unen̄ haŋ geb, gago asan̄ kaŋ duneŋ hime.

Deŋ salanŋeŋbe Al Kuruŋ gwahader hitiŋ al goyen nurde uneŋ haŋ geb, gago asan̄ kaŋ duneŋ hime.

Deŋ al foŋeŋbe tareŋ po Al Kuruŋ niŋ hekken̄ nurde haŋ, irde meremiŋ goyen bitiŋ

bana kerde gama irde han̄, irde Satan mata buluŋde dukutek al goyen fole iraŋ geb, gago asan̄ kaŋ duneŋ hime.

Megen niŋ mata goke amaneŋ ma nurnayiŋ

¹⁵⁻¹⁶ Ningeb deňbe megen niŋ marte mata buluŋya dufay buluŋya kurayen kurayen kuruŋ goke amaneŋ ma nurde hinayiŋ. Mata megen niŋ mar beleŋ teŋ hanyen gobe gahade: uliŋde po aman̄ hetek beleŋ niŋ naŋkenen̄ han̄, irde det kura keneŋ tetek po yeŋ goke po nurde han̄, irde detmiŋya mataminyä goke yinŋen̄ turuŋ turuŋ teŋ haŋ gobe megen niŋ marte mata. Mata gwahade teŋ haŋ kuruŋ gobe Al Kuruŋ hitte mat ma watin̄. Mata gobe megen gar niŋ po. Ningeb al kura megen niŋ marte mata buluŋ goke amaneŋ nurde hi al gobe epte ma biŋde mat Adoniniŋ ge amaneŋ nuryeŋ geb.

¹⁷ Megen niŋ marbe hubu henayiŋ, irde mata buluŋ titek dufay go manan̄ hubu hiyyen̄. Goyenbe Al Kuruŋyen dufay gama irde haŋ marbe yenya hugiŋen̄ hinayiŋ.

Yesu Kristu asogo irde haŋ mar niŋ keŋkela henay ko

¹⁸ Be, diriŋne yago, nalu gayenterbe megen gayen hubu hetek gobe binde heŋ hi. Nalu funaŋ binde hekeb Yesuyen asogo wayyen̄ yeke

nurde haŋyen gwahade po, asogominjbe bikkeŋ budam forok yan. Niŋgeb go mar goyen yeneŋbe nalu funaŋbe binde heŋ hi yeŋ bebak teŋ hite.

¹⁹ Mel gobe Yesu gama irhet irhet tikeb neŋya tumŋaŋ hinhet gega, dubul diraŋ. Mel gobe neŋya tumŋaŋ hitek moŋ. Munan tumŋaŋ hitek manhan neŋya awalikde hitewoŋ. Goyenbe mel gobe neŋ dubul teŋ kuŋ Yesu asogo irde haŋ geb, mataminj goreb, “Neŋbe dende moŋ,” yeŋ dikala dirde haŋ.

²⁰ Deŋbe Yesu beleŋ Holi Spirit duntiŋ haŋ geb, deŋ tumŋaŋ mere daminjbe Al Kuruŋyen mere fudinde goyen bebakkenj nurde haŋ.

²¹ Niŋgeb asaŋ kaŋ hime gabe mere fudinde goyen ma nurde haŋ yeŋ gago asaŋ kaŋ dunenj hime? Moŋ. Deŋbe mere fudindebe daminj goyen nurde haŋ, irde usi merebe saba fudinde goyenter mat ma forok yeŋ hi yeŋ nurde hime geb, asaŋ gago kaŋ dunenj hime.

²² Niŋgeb deŋbe usi albe ganuŋ yeŋ nurde haŋ? Usi al gobe, “Yesube Meseia moŋ,” yeŋ hi al gogo. Al gwahade gobe Yesu Kristuyen asogo wor po. Al goreb Al Kuruŋbe Yesu Kristu Naniŋ, irde Yesu Kristube Al Kuruŋ Urmiŋ goyen fudinde yeŋ ma nurde hi.

²³ Niŋgeb al kura Al Kuruŋ Urmiŋ pel irde haŋ marbe Naniŋ wor pel irde haŋ. Mu-

naŋ al kura Al Kuruŋ Urmiŋ nurd uneŋ haŋ marbe Naniŋ wor nurd uneŋ haŋ.

²⁴ Niŋgeb saba haŋkapyä dirmeké nuramiŋ gobe bitinjde kerde keŋkela po gama irde hinayiŋ. Gwaha teŋ hinayiŋbe Al Kuruŋya Urmiŋ Yesuya irde hinayiŋ.

²⁵ Irde gwaha teŋ haŋ marbe Al Kuruŋya hugiŋen hinayiŋ yeŋ Yesu beleŋ biŋa tiyyiŋ goyen dunyen.

²⁶ Be, nebe mata bulunđe katnayıŋ yeŋ bitiŋ yawarniŋ kurut yeŋ haŋ mar goke hay-hay dire yeŋ asaŋ gago kaŋ duneŋ hime.

²⁷ Deŋbe Yesu beleŋ Holi Spirit dunyinj goyen deŋ bana hi. Niŋgeb al kura beleŋ epte ma saba dirtek haŋ. Holi Spirit yinjəŋ beleŋ daminjbe fudinde goyen tumŋaŋ saba dirde hi. Irde sabaminjbe fudinde usi moŋ geb, Holi Spirit beleŋ dineŋ hiyen gwahade po, Yesu Kristuya po hinayiŋ.

Neŋbe Al Kuruŋ dirŋen weŋ

²⁸ Be, diriŋne yago, hugiŋen yeŋya hinayiŋ. Gogab yeŋ mulgaŋ heŋ megen gar waŋ waŋ natureb keneŋ keneŋ niŋ kafura ma henayiŋ, irde memya ma henayiŋ.

²⁹ Deŋbe Yesu gob al huwak wor po yeŋ nurde haŋ kenem alya bereya Al Kuruŋ diliŋde mata huwak teŋ haŋ mar gobe Al Kuruŋ dirŋen weŋ yeŋ nurde hinayiŋ.

3

¹ Fudinde wor po, Adoniniŋbe neŋ gayen gake bubulkunjne wor po yeŋ nurde duneŋ hiyen. Irde gwahade nurde duneŋ hiyen gobe kuruŋ wor po geb, diriŋne weŋ dineŋ hiyen. Fudinde, neŋbe yende dirŋen weŋ! Goyenbe megen niŋ mar beleŋ neŋbe Al Kurunyen dirŋen weŋ hitiŋ goyen bebak ma teŋ haŋ. Mel gobe Al Kuruŋ ma nurde unen̄ haŋ geb, gogo denen̄ bebak ma teŋ haŋ.

² Kadne yago, neŋbe Al Kurunyen dirŋen weŋ. Gega gayenterbe kame dahade hetek gobe ma nurde hite. Goyenbe Yesu Kristu wake gab yeŋbe dahade hi goyen kentek geb, neŋ wor yeŋ yara hetek gobe nurde hite.

³ Niŋgeb al kura kame gwahade hitek yeŋ nurde goke doyaŋ heŋ haŋ marbe Yesu gobe mata buluŋ miŋmoŋ wukkeŋ hi gwahade po, mel goyen wor mata buluŋ ma teŋ Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ po hinayin̄.

⁴ Be, mata buluŋbe Al Kurunyen saba pel ird ird mata. Niŋgeb al kura mata buluŋ tiyyeŋ al gobe Al Kurunyen saba pel iryen̄.

⁵ Goyenbe Yesu beleŋ nende mata buluŋ yad siŋa yireŋ yeŋ wayyiŋ goyen deŋbe nurde haŋ gogo. Fudinde, yeŋbe mata buluŋ miŋmoŋ wor po.

⁶ Niŋgeb al kura yeŋya haŋ marbe mata buluŋ teŋ teban̄

ma teŋ haŋyen. Munaj al kura gwaha teŋ haŋ marbe Yesube al gwahade yeŋ bebak ma teŋ haŋ irde yeŋ ma nurde unen̄ haŋ mar.

⁷ Niŋgeb, diriŋne yago, al hoyan̄ beleŋ mata buluŋde dukunak geb, keŋkela heŋ ga hinayin̄. Al kura mata huwak po teŋ hi al gobe Yesu Kristu al huwak gwahade goyen po, yeŋ wor Al Kuruŋ diliŋdebe al huwak.

⁸ Munaj Satan gobe megeŋya naŋkiŋya ma forok yekeya mata buluŋ miŋ uryiŋ al geb, al kura mata buluŋ teŋ hi al gobe Uŋgura gote diriŋ. Al Kuruŋ Urmij megen gar katyiŋ gobe Uŋgurayen meten̄ buluŋ goyen isikame yeŋbe gogo katyiŋ.

⁹ Niŋgeb al kura Al Kurunyen diriŋ hitiŋ al gobe Naniŋde dari igin̄ goyen miŋyaŋ hi geb, mata buluŋ kuyiŋ kuyiŋ ma teŋ hiyen. Al gobe Al Kurunyen diriŋ geb, epte ma gwaha teŋ hiyen.

¹⁰ Niŋgeb al kurate mata keneŋbe al gobe Al Kurunyen diriŋ ma Uŋgurayen diriŋ goyen bebak teŋ hityen. Mata gobe gahade: al kura Al Kuruŋ diliŋde mata huwak moŋ goyen teŋ hi al gobe Al Kurunyen diriŋ moŋ, irde kadom niŋ amaneŋ ma nurde hi al go wor Al Kurunyen diriŋ moŋ.

*Kadtin̄ yagoya kadom
amaneŋ nurd guney teŋ
hinayin̄*

¹¹ Be, deñ beleñ hañkapyä wor po Yesu gama irde Al Kurunyen mere nuramiñ gobe gahade: kadniniñ yagoya kadom amançej nurde gunen teñ hitek.

¹² Niñgeb denþe Kein yara ma henayiñ. Yeñbe Satan yufuk bana hinhin geb, kuliñ yende gogo mayke kamyiñ. Goyenbe da misiñde kuliñ mayke kamyiñ? Gobe Al Kurun diliñde Keinyen matabe buluñ wor po, munan kuliñdebe huwak geb, kuliñ niñ igin ma nurdeb gogo mayke kamyiñ.

¹³ Niñgeb, kadne yago, megen niñ mar beleñ igin ma denej haram dirkeb goke hurkuñkat ma tinayiñ.

¹⁴ Neñbe kadniniñ yago niñ amançej nurd gunen teñ hite. Niñgeb kamde kamde tareñ goyen fole irde Al Kurunyä huginej hitek yeñ nurde hite. Niñgeb al kura kadom niñ amançej ma nurde hi al gobe Al Kurunyen diliñde al kamtiñ hi.

¹⁵ Irde al kura kadom niñ igin ma nurde haram irde hi al gobe al gasa yirke kamde kamde al yara. Niñgeb al gwahade gobe epte ma Al Kurunyä huginej hiriryen gobe nurde han gogo.

¹⁶ Munan Yesu Kristube neñ ge teñ yiñgen ge ma nurde kamyiñ. Niñgeb mata tiyyiñ goreb kadniniñ ge amançej nurtek belñeñ goyen dikala dirde hi. Goke teñbe neñ wor kadniniñ ge amançej nurdeb igin yeñ ge

teñ kamtek.

¹⁷ Goyenbe al kura samuñ miñyañ gore kadom kura det niñ amu heñ hi goyen kura kinyen gega, buniyeñ ma nurde unyeñbe dahadem, "Nebe Al Kurun niñ amançej nurde uneñ hime," yiyyen? Epte moñ.

¹⁸ Niñgeb, diriñne yago, mohoñniñde mat po kadniniñ yagoñ amançej nurde yuneñ hite ma yeñ hitek. Gwaha titjeñbe bininiñde mat fudinde wor po farañ yurde hitek.

¹⁹⁻²⁰ Gwaha titekbe neñbe Al Kurunyen mere fudinde goyen po gama irde hite yeñ nurtek. Munan mata kurañ nurde buluñ titiñ yeñ bininiñde mat goke po kandukñeñ nurde hityen gobe dufayniniñbe wukkej moñ geb, gogo gwaha teñ hityen. Gega Al Kurunyen dufaybe nende fohek, irde neñ ge keñkelä wor po nurde hi geb, neñ beleñ kandukñeñ nurtek mata goke beararñej ma nurde duneñ hiyen. Niñgeb Al Kurunyä heñ yeñya mere teñ teñ niñ kafura ma heñ hite gago.

²¹ Be, kadne yago, Al Kurunbe gwahade po mataniniñ ge mali ma dineñ teñ hiyen. Niñgeb neñbe meremiñ po gama irde mataniniñ ge kandukñeñ ma nurdeb Al Kurunyä mere teñ teñ niñ kafura ma heñ hityen.

²² Irdeb det kurañ nurde gusuñañ irde hityen kurun

gobe tumňaj duneň hiyen. Neňbe meremiň po gama irde mata kura yeň beleň amaj hetek goyen po teň hityen geb, gogo det kuraj gusuňaj irtekeb det gobe tumňaj duneň hiyen.

²³ Be, sabamiň kurun gote miň wor pobe gahade: Yesu Kristube Al Kurun Urmiň gobe fudinde yeň nurtek, irde Yesu beleň yirin gwahade po, kadniniň yagon amanęj nurd gunęj teň hitek.

²⁴ Al kura sabamiň goyen gama irde mata teň hanj marbe yeňya hanj, irke yeň wor mel goya hanj. Munaj Yesu neňya hite gobe Holi Spirit Al Kurun beleň dunčin gore bebak dirkeb nurde hite.

4

*Al Kuruňyen mere basaň
mar falkuk niň keňkela heň
hinaj ko*

¹ Be, kadne yago, megen gabe Al Kuruňyen mere basaň mar porofet falkuk budam wor po hanj. Niňgeb al kura wanj, "Nebe Holi Spirit beleň mere nunke gago tagalde hime," yeke bemel ma yeň ge hekken nurnayin. Gwaha titňeňbe al go fudinde Holi Spirit beleň mere irtiň ma gwahade moň goyen keňkela keneň bebak teň hinayin.

² Niňgeb al gote sababe fudinde Holi Spirit beleň untiň ma unjura beleň untiň goyen bebak teň teň gote

beljeňbe gahade: al kurat sabareb Yesu Kristube Al Kurun Urmiň gega, al heň megen gar hinhin yekeb saba gobe fudinde Al Kurun beleň untiň yeň nurnayin.

³ Munaj al kurat sabare Yesu niň gwaha mat ma tagalkeb al gote sababe Al Kurun hitte mat ma watiň yeň nurnayin. Al gobe Yesu Kristuyen asogom gote saňinde gwaha yeň hiyen. Yesu Kristuyen asogom gobe wayyen yeke nurde hanjen gobe gogo bikkeň wayun geb, megen gar hi.

⁴ Be, diriňne yago, deňbe Al Kuruňyen alya bereya. Irdeb Holi Spirit deň bana hi gote tareňbe Satan megen niň mar basıňa yirde Yesu Kristu asogo irde hi gote tareň fole irde hi geb, deň wor usi porofet goyen fole yirde hanjen.

⁵ Porofet falkuk gobe megen niň mar. Niňgeb megen niň marte dufay po gama irde saba tagalde hanjen. Irkeb megen niň marbe fudinde yeň nurde hanjen.

⁶ Goyenpoga neňbe Al Kuruňyen alya bereya. Niňgeb al kura Al Kurun nurd uneň hanj marbe saba tagaltekeb tumňaj fudinde yeň nurde hanj. Munaj Al Kurun ma nurd uneň hanj marbe saba tagaltekeb usi yeň nurde hanj. Niňgeb mata gwaha tikeb al gobe Satanyen usi mere go miňyaj ma Holi Spirityen mere fudinde go

minyan goyen yenej bebak ten hityen.

*Al Kuruj niŋ amanęŋ
nurde ha kenem al hoyę niŋ
wor amanęŋ nurde hayię̄*

⁷ Be, kadne yago, neŋ beleŋ kadniniŋ ge amanęŋ nurd yunej yunej mata gobe Al Kuruj beleŋ duntiŋ. Irde al kura kadom niŋ amanęŋ nurd yunej haŋ mar gobe Al Kurunyen diręŋ wen hi-
tiŋ geb, Al Kuruj nurd unej haŋ. Niŋgeb kadniniŋ ge amanęŋ nurd yunej hitek.

⁸ Al Kurunbe alya bereya amanęŋ nurd yunej yunej gote miŋ al. Niŋgeb al kura kadom niŋ amanęŋ ma nurde yunej haŋ marbe Al Kuruj ma nurd unej haŋ.

⁹ Al Kuruj beleŋ alya bereya goyen bubulkuŋe wor po yeŋ nurde yunej hiyen gobe gaha mat dikala diryiŋ: yeŋbe neŋ al megen niŋ gayen yeŋa huginęŋ hitek yeŋbe Urmiŋ uŋkureŋ muŋ goyen neŋ gake teŋ kamyeŋ go yeŋ nurdeb teŋ kerke megen gar katyiŋ.

¹⁰ Niŋgeb neŋ beleŋ wa Al Kuruj niŋ amanęŋ nurde untiriŋ moŋ. Neŋ beleŋ gwaha irtiŋęŋbe yeŋ beleŋ po bubulkuŋe wor po yeŋ nurde dunęŋbe mata buluŋninŋ halde dune yeŋ Urmiŋ teŋ kerke megen gar kateŋ neŋ ge teŋ kamyiŋ. Niŋgeb gwaha diryiŋ gobe al hoyę niŋ amanęŋ nurd yunej yunej mata fudinde wor po.

¹¹ Niŋgeb, kadne yago, Al Kuruj beleŋ gwaha mat neŋ gayen bubulkuŋe wor po yeŋ nurd dunęŋ hi geb, neŋ wor kadniniŋ ge amanęŋ nurd yunej hitek.

¹² Al kura Al Kuruj ma kintiŋ gega, kadniniŋ ge amanęŋ nurde yunej hitekbe Al Kurunjbe neŋya hitek. Irde yeŋ beleŋ alya bereya niŋ amanęŋ nurd yunej yunej gote igineŋbe neŋ hitte kuruj wor po forok yiyyen.

¹³ Be, Al Kuruj beleŋ Holi Spirit dunyiŋ geb, Al Kurunjbe neŋya hite neŋ wor yeŋya hite goyen Holi Spirit beleŋ gab bebak dirde hite nurde hityen.

¹⁴ Irdebe Al Kuruj beleŋ Urmiŋ goyen alya bereya kuruj gayen Yumulgaŋ teŋ teŋ Al hewoŋ yeŋ teŋ kerke megen gar katyiŋ hin hin goyen dilnininđe kenej hinhet geb goke gago tagalde hite.

¹⁵ Niŋgeb al kura Yesube Al Kuruj Urmiŋ yeŋ nurd unej haŋ marbe Al Kurunjbe yeŋya haŋ, irke yeŋ wor Al Kurunya haŋ.

¹⁶ Niŋgeb Al Kuruj beleŋ neŋ gayen bubulkuŋe wor po yeŋ nurde dunęŋ hi yeŋ nurdeb yeŋ hitte po tawuŋ heŋ hityen.

Gwahade niŋgeb Al Kurunjbe alya bereya amanęŋ nurde yunej yunej mata gote miŋ al. Niŋgeb al kura kadom niŋ amanęŋ nurde yunej yunej mata teŋ hi al

gobe Al Kurunya har, irke Al Kurun wor al goya har.

¹⁷ Niñgeb gwaha matbe Al Kurun beleñ alya bereya niñ amanenj nurd yunenj hi mata gote iginenjbe neñ beleñ ga kawan forok irde pasi irtek. Gogab Yesu mata iginj teñ hinhin gwahade po, neñ wor megen gar henjabe gwaha teñ hitekbe kame yeñ beleñ wanj al iginjya bulunja pota yird yird natureb merem yan ma diryenj. Irkeb diliñ mar huwartek goke kafura ma hetek.

¹⁸ Fudinde, al kura Al Kurun beleñ bubulkunjne wor po yeñ nurd unenj hi goyen bebak teñ hiyen al gobe kafura dufay miñmoñ hiyen. Gega al kura Al Kurun beleñ mata bulunmiñ goke merem yan yiryej yeñ nurde hiyen al gobe Al Kurun niñ kafura henj hiyen. Go teñ hiyen gobe Al Kurun beleñ bubulkunjne wor po yeñ nurde yunenj hi goyen iginj wor po bulun kram moñ goyen keñkela bebak ma teñbe gogo kafura henj hiyen.

¹⁹ Al Kurun wa neñ gayen bubulkunjne wor po yeñ nurde duntiñ geb, neñ wor yenyia kadniniñ yagoya niñ amanenj nurde yunenj hite.

²⁰ Munañ al kura, “Nebe Al Kurun niñ amanenj nurde unenj hime,” yeñ hi gega, kadom niñ amanenj ma nurde haram irde hi al gobe usi al wor po. Al gobe kadom diliñde yeneñ hi goyen goke amanenj ma nurde unenj hi kenem Al Kurun epte ma

kentek al gobe dahadem amanenj nurde unenj hiyen? Epte moñ.

²¹ Niñgeb Al Kurun beleñ saba kura dirtinj gobe gahade: al kura beleñ Al Kurun niñ amanenj nurd unenj hi kenem kadom niñ wor amanenj nurde unenj hiyen.

5

Yesu niñ dufaymiñ sañjiride hañ marte mata

¹ Be, al kura Yesu Kristube fudinde Mesaia yeñ nurde hi al gobe Al Kurunyen dirij. Neñ megen niñ albe al kura goke amanenj nurde hityen kenem urmij ge wor amanenj nurde unenj hityen.

² Niñgeb neñbe daha mat Al Kurunyen dirñeñ weñ goke amanenj nurde yunenj hite yeñ nurtek? Gobe Al Kurun niñ amanenj nurde unenj sabaminj po gama irde hitek.

³⁻⁴ Fudinde wor po Al Kurun niñ amanenj nurde unenj hityen kenem sabamij goyen keñkela gama irde mata teñ hitek. Al Kurunyen dirñeñ weñbe megen niñ marte mata bulun goyen iginj pel irde fole irtek hañ geb, Al Kurunyen saba go gama irtek gobe meteñenj moñ. Megen niñ marte mata bulun goyen pel irde fole irde hityen gobe dufayninj Yesu niñ tareñ irde hite geb, gogo fole irde hityen.

⁵ Goyenbe ganuj beleñ megen niñ marte mata bulun goyen pel irde fole irde hañ?

Al kura Yesube Al Kurun Urmiñ yen dufaymiñ yenje tareñ irde hañ mar gore po gab megen niñ marte mata buluñ fole irde hañ.

⁶ Be, al kura, "Fe baptais teñ gab meteñ tiyen, irde darine wok irde kamen," yen megen gar katyin al gobe Yesu Kristu. Yenbe fe baptais po tenbe meteñ tiyen yen ma wayyiñ. Darim wok irde kamde kamde niñ manan wayyiñ. Yesu wan gwaha tiyyiñ goke tagalde hi al gobe Holi Spirit. Holi Spiritbe mere fudinde po teñ hi gore goke tagalde hi.

⁷ Niñgeb Yesu niñ keñkela bebak titek detbe karwo gago:

⁸ Holi Spirit, irde Yon Baptais beñ fe baptais iryiñ goyabe Yesu darim wok irde kamyiñya gogo. Det karwo gobe al unkureñ Yesu goke po yen hañ, hoyan niñ ma yen hañ.

⁹ Al megen niñ beñ kadom niñ tagalke fudinde yen nurde hitien. Goyen-poga Al Kurunyen merebe det kurun wor po, al megen niñde mere folek. Niñgeb Al Kurun goreb Urmiñ goke momon dirde hiyen geb, fudinde wor po yen nurde hitien.

¹⁰ Niñgeb al kura Al Kurun Urmiñ niñ dufaymiñ sanjin irde hi al gobe Al Kurun beñ Urmiñ goke tagaltiñ gobe fudinde yen nurde hi. Munañ al kura Al Kurun niñ hekkeñ ma nurde hi al gobe

Al Kurun beñ Urmiñ goke tagaltiñ goyen fudinde yen ma nurde hi geb, Al Kurun be usi al yen hi.

¹¹ Be, Al Kurun beñ Urmiñ ge tagaltiñ gobe gahade: Al Kurun beñbe yingenja hugiñej heñ heñ goyen dunyiñ, irde hugiñej heñ heñ gote miñ albe Urmiñ.

¹² Niñgeb al kura Urmiñya awalikde hañ gobe Al Kurunya hugiñej heñ heñ miñyañ. Munañ al kura Al Kurun Urmiñya awalikde ma hañ gobe Al Kurunya hugiñej heñ heñ goyen miñmoñ.

Nenbe Al Kurunya hugiñej heñ heñ goyenniniñ yan

¹³ Be, nebe den alya bereya Al Kurun Urmiñ goke dufaytiñ tareñ irtiñ hañ mar goyen Al Kurunya hugiñej heñ heñ matabe dende hitiñ goyen go nurwoñ yen asañ gago kan duneñ hime.

¹⁴ Nenbe Al Kurunyen dufay gama irde det kuraj gusuñaj irtekeb gusuñajniniñ hugiñej wol heñ hiyen gobe nurde hite. Niñgeb gwahade po diryen yen dufayniniñ tareñ po kerdeya gusuñaj irde hite gago.

¹⁵ Irde det kuraj gusuñaj irtek kurun goyen wol heñ duneñ hi yen nurde hite kenem gusuñaj irtek goyen tumjan yawartek yen nurde hite.

¹⁶⁻¹⁷ Niñgeb al kura Yesuyen alya bereya kadom kura beñ mata buluñ kura

tiyyen gega, mata buluŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ igin halde untek keneŋbe kadom goke Al Kuruŋ gusuŋan iryen. Irkeb Al Kuruŋ beleŋ yenęa hugiňen heň heň goyen go ma goran iryen. Al Kuruŋ diliňde mata igin moŋ gobe tumuňanđe mata buluŋ ala po. Al Kuruňbe mata buluŋ igin halde yunyen gega, mata buluŋ kurabe epte ma halde yunyen. Niňgeb mata buluŋ kura Al Kuruŋ beleŋ igin halde yuntek mata titiŋ mar goke po Al Kuruŋ gusuŋan irnayıŋ dinen hime. Fudinde, mata buluŋ kurabe Al Kuruŋ beleŋ epte ma halde yunyen geb, kame hugiňen kak alare hinayıŋ. Niňgeb kadtiŋ kura gwaha teň hi al goke Al Kuruŋ gusuŋan ma irnayıŋ dinen hime.

¹⁸ Be, Al Kuruŋ Urmiňbe al kura Al Kuruňyen diriň hitiň mar goyen keňkelə doyaň yirde hiyen geb, Satan beleŋ epte ma buluŋ yiryen. Niňgeb al gwahade gobe mata buluŋ teň tebaň ma teň han yenurde hite.

¹⁹ Irde megen niň mar kuruŋ gabe Uňgurar yufukde han, munan neň Al Kuruŋ nurd uneň hite marbe Al Kuruňyen diriňer weň yenurde hite.

²⁰ Irde Al Kuruŋ Urmiňbe neň gare Al Kuruŋ nurde uneň hinayıŋ yen megen gar waň bebak diriň goyen wor nurde hite. Niňgeb Al Kuruňbe fudinde yenurde hite. Fudinde, neňbe Al Ku-

ruňya hite. Irde Urmiň Yesu Kristuya wor hite. Yesube Al Kuruŋ fudinde wor po, irde Al Kurunya hugiňen heň heň gote miň al.

²¹ Niňgeb, diriňne yago, deňbe megen niň mar beleŋ Al Kuruňniniň yeň det mali doloň yirde hanyen goyen yeneň bebak teňbe yilwa yirde hinayıŋ.

2 Yon Yon beleñ sopte asan̄ ga kayyin̄

¹ Be, Yesuyen alya bereyat doyan̄ al parguwak ne gare ge bere salan̄jeŋya dirin̄ge wen̄ya Al Kurun̄ beleñ basin̄a dirtin̄ goke asan̄ gago kañ hime. Nebe den̄ya Al Kurun̄yen mere fudinde gama irde hityen geb, goke deñ ge aman̄jeŋ nurde hime. Goyenbe ne po moñ. Al Kurun̄yen mere fudinde goyen nurde han̄ mar gore wor tumñaŋ deñ ge aman̄jeŋ nurd duneŋ hañ.

² Gobe den̄ya neŋya tumñaŋ Al Kurun̄yen mere fudinde goyen nurde hite irde hugineŋ nurde hitek geb, gogo deñ ge aman̄jeŋ nurde dunen̄ hite.

³ Neŋya den̄ya tumñaŋ meremin̄ fudinde goyen po gama irde kadniniŋ yago niŋ aman̄jeŋ nurd yuneŋ hityen. Niŋgeb Adoniniŋ Al Kurun̄ya Urm̄in̄ Yesu Kristuya beleñ bunineŋ dirde igin̄ igin̄ dirde bininiŋ yisikamke igin̄ hitewoŋ yeŋ gusuŋaŋ yirde hime.

Mere fudinde po gama irde hitek

⁴ Be, dirin̄ge yago kura Al Kurun̄ beleñ gwaha gwaha teŋ hinayıŋ dintin̄ gwahade po mataya mereya fudinde goyen po gama irde kuŋ han̄yen gote momon̄

nurdeb aman̄jeŋ wor po nurde himyen.

⁵ Niŋgeb, bere salan̄jeŋ, neŋbe kadniniŋ ge aman̄jeŋ nurd yuneŋ hitek. Ne beleñ mere gahade kañ hime gabe saba gergeŋ niŋ ma kañ hime. Saba gabe neŋ beleñ han̄kapyä Yesu gama irtirin̄de mat nurde gayenter wor nurde hite goyen goke po gineŋ hime.

⁶ Irde Al Kurun̄ niŋ fudinde wor po aman̄jeŋ nurd uneŋ hitek belneŋbe yende saba gama irde mata teŋ hitek gogo. Sabamin̄ han̄kapyä nuramiŋ gobe kadtiŋ yago niŋ aman̄jeŋ nurde yuneŋ hinayıŋ yitiŋ go goyen.

⁷ Be, usi mar budam megen gar forok yeŋ tukun̄ hañ. Go mar goreb, "Yesu Kristube megen gar forok yiriŋ gega, al heŋ ma forok yiriŋ," yeŋ han̄yen. Saba gwahade tagalde han̄ mar gobe usi mar, irde Yesu Kristuyen asogom.

⁸ Niŋgeb mel gore usi dirnak geb, keŋkela heŋ hinayıŋ ko. Gogab Al Kurun̄ niŋ meten̄ teŋ han̄yen gote muruŋgembe soŋ ma henayıŋ. Yeŋ beleñ meten̄tiŋ gote muruŋgem igin̄ wor po dunyeŋ.

⁹ Al kura Yesu Kristuyen saba go hende yiŋgen̄de dufay buluŋ manaŋ goya irde al saba yirde hinayıŋ marbe Al Kurun̄ya awalikde ma po hinayıŋ. Munaj al kura sabamiŋ fudinde goyen gama irde kuŋ hinayıŋ

marbe Al Kuruňya Urmiňya
irde tumňaŋ awalikde hi-
nayinj.

¹⁰ Niŋgeb al kura Yesuyen
saba moŋ saba hoyaq teŋ
yatinđe waŋ saba direŋ tikeb
al goyen yatinđe ma yuku-
nayinj. Irde gargar ma po
yirnayinj.

¹¹ Munaŋ kuratiŋ kura
al gwahade goyen gargar
iryenđe Al Kuruŋ beleŋ yeŋ
wor al gote meteŋ buluŋ go
faraŋ urde hi yeŋ kinyenj.

¹² Be, nebe mere budam
momoŋ dirtek nurde hime
gega, asanđe ma kayenj.
Gwahade yarab nigeŋ wor
wor kuŋ deneŋ gab mere
dirmewoŋ yeŋ nurde hime.
Gogab tumňaŋ amaŋ niŋ
pultik wor po yetek.

¹³ Be, babake Al Kuruŋ
beleŋ werne yeŋ basiňa irtiŋ
gote dirneŋ weŋ gore wor ge
niŋ nurde haŋ goyen momoŋ
irayinj ninanj geb, gago mo-
moŋ girde hime. Gogo po.

3 Yon Gaius hitte Yon beleñ asañ kayyinj

¹ Be, kadne Gaius, ne Yesuyen alya bereyat par-guwak gare ge niñ asañ gayen kañ gunęñ hime. Nebe ge ya Al Kurunyen mere fudinde goyen gama irde haryen geb, goke ge niñ amanęñ nurd gunęñ himyen.

² Be, kadne, gebe Al Kurunya awalikde po heñ beger wukkek hayin gwahade po, ulger manan igin po hayin, irde meten teñ hayin kurun goyen wor igin po hiwon yeñ Al Kurun gusuñañ irde himyen.

³ Yesuyen alya bereya kura wan ge niñ yeñ, "Yeñbe Al Kurunyen mere fudinde go po keñkela gama irde kuñ hi," ninke goke amanęñ wor po nurde gunmiñ.

⁴ Nebe al kura Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde dirijne yara hitin gore Al Kurunyen mere fudinde goyen po gama irde mata teñ hañ yekeb goke gab amanęñ wor po nurde himyen. Det hoyan niñbe gwahade ma nurde himyen.

⁵ Be, kadne, gebe kadge yago farañ yurde hayen. Irde al go po moñ, al hoyan keñkela ma nurd yuneñ hayen mar manan farañ yurde hayen. Niñgeb matage gwahade goreb gebe beger mat fudinde wor po Yesu

gama irde ha goyen kawan irde hi.

⁶ Mel go kurabe gar wan ge beleñ mel goke amanęñ wor po nurde yuntiñ goyen gar niñ Yesuyen alya bereya sios gayen momoñ dirañ. Ningeb al kura ge hitte wanbe gubul teñ naña hoyanje kuniñ tikeb Al Kurun beleñ amanęñ nuryeñ mat farañ yurde hayinj.

⁷ Fudinde, mel gobe Yesu niñ meten teñ teñ ge naña hoyanje kuñ hañ gega, Yesu ma nurd uneñ hañ mar kura beleñ farañ ma yurde hanjen. Hubu wor po.

⁸ Niñgeb neñ Yesuyen alya bereya beleñ al meten gwahade teñ kuñ hañ mar goyen gargar yirde farañ yurde hitek. Gogab neñ manan Al Kurunyen mere fudinde goke meten teñ hite yeñ nurtek.

Diotrefesyen mata buluñ

⁹ Be, nebe bikkeñ deñ gor niñ Yesuyen alya bereya goke asañ kañ dumiriñ. Goyenbe Diotrefesbe Yesuyen alya bereya gote doyan al heñ heñ ge po nurde hiyen geb, merene nurtek ma irde hiyen.

¹⁰ Niñgeb ne gor kuñ gab yeñ beleñ yiya dirde usi mere fakamde duneñ hiyen goyen kawan po tagaleñ. Al gote mata buluñbe go muñ po moñ. Yesuyen alya bereya kadom Al Kurun niñ meten teñ kuñ hañ mar goyen gargar ma yirde hiyen. Irde kadom kura beleñ

Yesuyen meteŋ mar goyen
gargar yirtek beleŋ wor pet
teŋ hiyen. Irde faraŋ yurde
haŋ mar goyen Yesuyen alya
bereyat gabure waŋ waŋ niŋ
utaŋ yirde hiyen.

Demitriusyen mata iginj

¹¹ Be, kadne, mata buluŋ
teŋ haŋ mar goyen gama ma
yirde hayinj. Mata iginj teŋ
haŋ mar go po gab gama
yirde hayinj. Al kura mata
iginj teŋ hi al gobe Al Ku-
runyen al, munaŋ al kura
mata buluŋ teŋ hi al gobe Al
Kuruŋ ma nurd uneŋ hi.

¹² Demitriusbe al budam
beleŋ turuŋ irde hanjen.
Yenbe Al Kurunyen mere
fudinde go po gama irde
mata teŋ hiyen geb, mataminj
gore wor yenbe al iginj goyen
kawan irde hi. Neŋ wor yen
ge iginj mat tagalde hityen.
Irke ge wor mereniniŋ gobe
fudinde yenj nurde hayen.

¹³ Be, nebe mere budam
momoŋ girtek nurde hime
gega, asanđe ma kayenj.

¹⁴ Nebe henj ga ma kuŋ
geneŋ. Irde genenj gab mere
gireŋ yenj nurde hime.

¹⁵ Bege kamke iginj hayinj.
Kadge yago gar haŋ ga wor
ge niŋ nurde haŋ. Munaŋ
Yesuyen alya bereya geya
haŋ goyen ne niŋ yenj, “Yenj
beleŋ deŋ ge nurde hi,” yenj
yunjkurenj yunjkurenj momoŋ
yirde yukaiŋ. Gogo po.

Yut Yut beleñ asan kayyinj

¹ Be, nebe Yems kulinj Yut, Yesu Kristuyen meten al. Nebe deñ alya bereya Adoniniñ Al Kurun beleñ hoy dirde bubulkunjne wor po yeñ nurd duneñ hiyen irde Yesu Kristu beleñ doyan dirde hiyen mar goke asan gago kañ hime.

² Deñbe Al Kurun beleñ buniñej dirde, bitinj yisikamde, bubulkunjne wor po yeñ nurde duneñ hiwoñ yeñ gusunjan irde hime.

³ Be, kadne yago, hançapyabe Al Kurun beleñ neñ tumjan dumulgan tiyyinj goke asan kañ dumewoñ wor po yeñ nurde himyen. Goyenbe mere momontinj nurdeb mere miñ hoyan kayenj yeñ nurde gago asan kañ hime. Mere gobe gahade: Yesu niñ dufay sanij ird ird gobe Al Kurun beleñ alya bereyaminj wawuñ unküreñde po yunyinj. Niñgeb beleñ hoyanbe hubu wor po. Goke teñbe Yesu niñ dufaytiñ tareñ iramiñ goyen sanij po tanarde hinayinj. Moñgo al hoyan beleñ dufaytiñ buluñ yirnayinj geb.

⁴ Mere ga dineñ hime gabe al kura mar beleñ

balminj deñ hitte wanj usi dirde hanjen geb, gago dineñ hime. Mel gobe Al Kurun palap ma irde hanjen mar. Irdeb, "Al Kurun beleñ buniñej dirde iginj iginj dirde hi geb, mata buluñbe iginj mali ga teñ hitek," yeñ hanjen. Irde Doyañ Al Kurunjininj Yesu Kristube tareñminj kurun wor po gega, pel irde hanjen. Niñgeb mel gote mata buluñminj goke bikkeñ Al Kurun beleñ kame merem yan yireñ yirinj.

⁵ Be, Doyañ Al Kurun beleñ alya bereyaminj Israel mar goyen Isip nañare mat hoyanje yukuriñ gega, yukuñ hikeyabe al kura dufayminj yeñ ge sanij ma irkeb gasa yirke kamde pasi haminj goyen deñbe kenkelä nurde hanj. Goyenbe goyen goke sopte bebak dirmekе nurnaj yeñbe gago dineñ hime.

⁶ Irde Al Kurunyen miyon buda goyen deñem karkuwanj yuntin gega, goke ep yeñ ma nurde Al Kurun asogo irkeb gasunjinde mat yakira tike tubul teñ hoyanje kwamij goke nurnayinj. Miyon gobe Al Kurun beleñ sen tareñ epte ma tol yetek gore po fere yirde kidoma buluñ wor po bana yirtinj hanj.* Goñ po heñ kame merem yan yird yird Nalu Kurun goke doyan heñ hanj.

⁷ Sodomya Gomoraya

* **1:6:** Senya kidomaya yitiñ gobe megen gake yitiñ. Miyon yago gobe Al Kurunyen gasunnde mat yakira tike megen katamij. Megenbe Al Kurunyen gasun yara moñ, mata buluñbe makinj hi. Goke teñbe megen gayen 'kidoma' yitiñ gogo.

taunde niŋ maryā taun
biŋyaŋ goyaŋ niŋ maryā
wor mata buluŋ gwahade
goyen po tiyaminj. Go mar
gobe leplep mata teŋ hinhan,
irde alya bereya ferd ferd
mata kura Al Kuruj beleŋ
bisam yirtiŋ goyen mali mali
teŋ hinhan. Irkeb mata
buluŋmiŋ gote muruŋem
buluŋ kuruj wor po goyen al
beleŋ go keneŋ kafura heŋbe
gwaha ma teŋ hinayiŋ yeŋ
Al Kuruj beleŋ kak hugiŋeŋ
hiyen gore kumga yiryiŋ.

⁸ Niŋgeb deŋ hitte balmiŋ
wayan mar goyen wor mata
gwahade go teŋ hanjen. Go
mar gobe mata buluŋ teŋ teŋ
niŋ po mitemitem nurde go
po gama irde yinjeŋ goyen
po Al Kuruj diliŋde tikiŋ bu-
luŋ wor po yirde hanjen.
Irde Al Kuruŋyen mere pel
irde miyoŋmiŋ wor mere bu-
luŋ mat yirde hanjen.

⁹ Goyenbe Al Kuruŋyen
miyoŋ gote kuruŋmiŋ Maikel
wor Satan mere buluŋ mat
kura ma iryiŋ. Yeŋbe
Mose hakwam ganuŋ beleŋ
tiyyeŋ yeŋ Satanya kadom
mohoŋde tiyaryumya goyen
Satan go mere buluŋ mat
kura ma iryiŋ. Gwaha
irtiŋeŋbe, “Mere buluŋ
taha kuruj gakebe Doyan
Al Kuruj beleŋ gab gineŋ
tiyyeŋ,” inyiŋ.

¹⁰ Goyenpoga go mar
gobe det kura miŋ keŋkela
bebak ma teŋ heŋyabe mere
buluŋ mat teŋ hanjen.
Yeŋbe dapŋa beleŋ mata
teŋ hanjen yara, keŋkela

ma dufay heŋ mali uliŋde
po amaŋ hetek mata go po
gama irde hanjen. Mel gobe
gwaha teŋ heŋbe yinjeŋ
buluŋ wor po yirde hanjen.

¹¹ Niŋgeb goke buniŋeŋ
wor po nurd yuneŋ hime. Go
mar gobe Kein beleŋ mata
buluŋ tiyyiŋ goyen po gama
irde hanjen. Irde Balam
beleŋ hora niŋ teŋ mata bu-
luŋ tiyyiŋ gwahade goyen po
teŋ hanjen. Irde Kora beleŋ
Al Kuruj asogo irde kan-
duk kinyiŋ gwahade po, mel
go wor Al Kuruj asogo irde
hanjen geb, kanduk kuruj
kennayiŋ.

¹² Go mar gobe mata buluŋ
tihit yeŋ memyak ma nurde
Yesu kamyiŋ goke bebak teŋ
teŋ ge dula teŋ hanjende
gor mali wan keperde biŋge
nene hanjen. Niŋgeb mel
gore dula mata gote miŋ
goyen buluŋ irde hanjen.
Mel gobe yinjeŋ ge po
nurde hanjen. Matamiŋbe
kigariŋkiŋ kura meŋe beleŋ
tawayyeŋ gega kigariŋ ma
katyeŋ go gwahade goyen po,
matamiŋbe igineŋ miŋmoŋ.
Yeŋbe he igineŋ hetek nalure
igineŋ ma hiyyeŋ, irde he
go wasen temeyke kamtiŋ
hiyeŋ go gwahade goyen po,
Al Kuruj diliŋde hugiŋeŋ ge
kamtiŋ hinayiŋ.

¹³ Yeŋbe makaŋ duba
huwarke dadilo kawan
forok yeŋ hanjen yara mata
buluŋmiŋ memyak goyen
bana ma kuŋbe kawan forok
yirde hanjen. Go mar
gobe dinambe kura huŋhilok

yineñ hanjen gore beljen wor po goyen tubul teñ beleñ hoyanje kunayin go gwahade goyen, dufayminj keñkela ma kipirtij hanjen. Ningeb gwahade mar gokeb Al Kuruj beleñ gasuñ buluñ kidoma wor po goyen bana yermekе goñ hugineñ hinayin yeñ gitik irtij hi.

¹⁴ Be, bikkenj Adam hitte mat wañ wañ asi basanjinj 7 Enok beleñ al gwahade forok yetek goke teñ gaha yiriñ: "Doyañ Al Kuruj beleñ miyoñjinj yago budam wor po goya wañ hi go kennaj.

¹⁵ Yeñbe wañ megen niñ alya bereya kuruj gayen igit ma buluñ yineñ pota yiryeñ. Irdeb Al Kuruj palap ma irde hañ mar gore asogo irde mata buluñ titij kuruj goyen goke merem yañ yirde gote murunjem buluñ wor po yunyeñ. Irdeb Al Kuruj asogo irde mere buluñ buluñ irde hitij kuruj goyen goke merem yañ yirde gote murunjem buluñ wor po yunyeñ," yiriñ.

¹⁶ Go mar gobe Al Kurunyen meteñ goke bearar teñbe ug po ñagak yeñ hanjen. Mel gobe yiñgen ge po turuñ turuñ teñ hanjen, irde yiñgen ge po nurde al hoyaj usi yirde biñ yade hanjen.

Dufaytiñ Yesu niñ sañij irde heñ heñ mata

¹⁷ Be, kadne yago, denþe hanjkapyä Yesu Kristuyen mere basanj mar aposel beleñ mata kame forok

yenayin goke dinaminj goyen bitij sir ma yiyyen.

¹⁸ Aposel beleñ gaha dinaminj: "Nalu funañ binde heñ hikebe tatuwanj dirde hinmañ dirde, dufay buluñ Al Kuruj beleñ igit ma nurde hiyen go po gama irde mata teñ hitek mar forok yenayin," yaminj.

¹⁹ Al gwahade goreb dindikenj uliñ kadom buluñ nurd gunej teñ hinayin yeñ deñ bana bipti forok irde hanjen. Mel gobe Holi Spiritya ma hañ geb, uliñde amaj heñ heñde niñ mata buluñ po gama irde hanjen.

²⁰ Goyenbe, kadne yago, denþe Yesu niñ dufaytiñ tareñ iramiñ go hende heñ heñtiñ igit wor po irde hinayin. Irde Holi Spiritya heñ Al Kuruj gusuñaj irde hinayin.

²¹ Irde Doyañ Al Kuruj Yesu Kristu beleñ buniñej dirde Al Kurunja hugineñ heñ heñ tareñ goyen dunyen yeñ nurde Yesu wañ wañ niñ doyañ heñ hinayin. Gwaha teñ heñyabe Al Kuruj beleñ deñ goyen bubulkuñje wor po yeñ nurd duntek mata igit goyen po teñ hinayin.

²² Irde alya bereya Yesu niñ dufayminj sañij ma irde dufay budam irde hañ mar niñ buniñej nurde yuneñ hinayin.

²³ Irde al kura mata buluñ teñ kak alare kutek heñ hañ mar goyen yade Yesu hitte yukuñ hinayin. Irde al kura mata buluñ tike goke

buniŋen yirde faraŋ yurde hinayin. Goyenpoga deŋ wor mata buluŋ goyen tinak geb, keŋkela wor po heŋ ga hinayin. Denbe gwaha ma wor po tinayin!

²⁴ Be, Al Kurunbe saŋimpiŋ kuruŋ wor po geb, faraŋ durke epte ma mata buluŋde katnayin. Irdeb Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yan wor po hitte dukuke diliŋ mar huwarnayin. Irde deŋbe mata buluŋtiŋ miŋmoŋ geb, kandukŋen ma nurde amaneŋ wor po nurde hinayin.

²⁵ Yeŋ uŋkureŋ po gab Al Kuruŋ. Irde Yesu Kristu beleŋ meteŋ titiŋ go hende neŋ gayen mata buluŋde mat dumulgaŋ tiyyiŋ. Niŋgeb yeŋ po deŋem turŋuŋ yan irde hitek. Yeŋbe Doyaŋ Al Kuruŋ wor po, tareŋmiŋ wor kuruŋ wor po. Irde megeŋya naŋkiŋya det kuruŋ gate doyaŋ al wor po. Bikkeŋ wor gwahade po hin hin, hanŋka manan hi, irde kame wor gwahade po hiyen. Fudinde wor po.

Yuwawar

Yesu Kristu beleñ mata banare niŋ Yon ikala iryinj

¹ Be, asan̄ kaŋ hime gabe kame mata forok yenayıŋ goyen Yesu Kristu beleñ nikala nirkeb gago kaŋ hime. Al Kuruŋ beleñ mata heŋ ga moŋ forok yiniŋ tahaŋ goyen meteŋ marminj yikala yiri yen Yesu momoŋ iryinj. Irkeb Yesu Kristu beleñ meteŋ marminj kurab ne Yon gayen momoŋ irayinj yen miyonmjn hulyaŋ irke waŋ momoŋ niryinj.

² Nebe Al Kuruŋyen mereya Yesu Kristu beleñ tagalde hinhin mereya kuruŋ goyen delner yeneŋ hinhem geb, goke al momoŋ yirde himyen.

³ Niŋgeb al kura mata kame forok yetek goke yitiŋ gayen kapyan̄ hinayıŋ mar gobe Al Kuruŋ beleñ guram yirde tareŋ yiryeŋ. Irde mata kame forok yetek goke yitiŋ gayen kapyan̄ heke nurde gama irde hinayıŋ marbe Al Kuruŋ beleñ guram yirde sanj̄ yiryeŋ. Gobe mata goke katıŋ gwahade po heŋ ga ma forok yiniŋ tahaŋ geb, gago dineŋ hime.

*Yon beleñ taun 7 bana
Yesuyen alya bereya haŋ*

* **1:4:** Esia naŋa gobe gayenter niŋ Esia naŋa kuruŋ goke ma yitiŋ. Gayenterbe Turki ineq hanjen. † **1:4:** Namba 7 gote miŋbe Al Kuruŋyen asan̄debe buluŋ kuram moŋ, wukkek wor po goke yitiŋ.

goyen goke asaŋ kayyiŋ

⁴ Be, ne Yon beleñ deŋ Yesuyen alya bereya Esia* naŋa bana niŋ taun 7 bana haŋ mar goyen goke asaŋ gago kaŋ hime.

Be, bikkeŋ hinhin, haŋka hi, irde kame wayyen al Al Kuruŋ beleñ buniŋen dirde bitiŋ yisikamke iŋiŋ hiwoŋ yen gusunjaŋ irde hime.

Irde Holi Spirit mata wukkenj wor po 7 minyaŋ† gore wor gwahade po dirwoŋ yen nurde hime.

⁵ Irde Yesu Kristu wor buniŋen dirde bitiŋ yisikamke iŋiŋ hiwoŋ yen nurde hime.

Yesu Kristube Al Kuruŋyen mere biŋde mat fudinde wor po tagalde hinhin.

Yenje kamtiŋde mat huward huward mata goyen yen wa miŋ uryinj.

Yenje megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ gote doyaŋ al.

Yen beleŋbe neŋ gayen bubulkuŋne wor po yen nud dunenjbe darim wok irde kamyiŋde mat mata buluŋ bana mat dad siŋa diryinj.

⁶ Irde Naniŋ Al Kuruŋyen yufukde derde yen doloŋ ird ird mata doyaŋ mar diryinj.

Ninjeb deñe tumjan yanya tarenyabe huginej huginej Yesu hitte po hiyen. Fudinde wor po.

⁷ Ga nurnaŋ, yeŋbe kigariŋkiŋ faykek hende kateŋ hikeb al tumjaŋ kennayinj.

Hakde fakamamiŋ marya megen niŋ alya bereya tumjaŋ daniŋ gwaha irtirin yen eseŋ obam tinayinj.

Gabe fudinde forok yiyyen! Fudinde wor po.

⁸ Be, Al Kurun tareŋmiŋ kurunj wor po, Doyaŋ Al Kurun beleŋ, “Nebe Alfaya Omegaya,[‡] det kurun gayen miŋ urmirinj al, irde det kurunj gayen pasi ird ird al,” yen hi. Yeŋbe bikken hinhin, gayenter hi, irde kame wan wan albe yen gogo po.

Yon beleŋ Yesu Kristu kinyiŋ

⁹ Be, ne Yonbe deňa tumjaŋ Yesuya henbe dadiŋ yara himiriŋ hime. Irde yen ge teŋ kanduk tumjanđe yeneŋ hite. Neya deňyabe Al Kurun beleŋ alya bereyaminj doyan yird yird bana goŋ tumjanj hite. Irde yen ge teŋ kanduk bana hite gega, goke mukku ma teŋ goya goya sanjŋ heŋ heŋ ge piŋen ma heŋ hite. Be, ne beleŋ Al Kurunyen mereya Yesu beleŋ tagalde hinhin mereya kurunj goyen tagalde

himeke al beleŋ goke igin ma nurdeb nadē Patmos motmotde gago neramiŋ.

¹⁰ Be, Doyaŋ Al Kurunyen naŋa nalu kurare kurab Holi Spirit beleŋ sanjŋ po ketal nuryinj. Irkeb harhokne beleŋ mat al melak kura bigul mere yara kuruŋ po forok yeke nurmirinj.

¹¹ Meremiŋbe gahade: “Mata keneŋ ha gayen asanđe kaya. Irdeb asanj go Yesuyen alya bereya sios taun 7 bana hanj goke ten kerke kuyenj. Taun 7 gobe Efesus, Sumena, Pergamum, Taiataira, Sardis, Filadelfiayabe Laodisia,” inyinj.

¹² Be, al mere nira go kene yeŋbe tigiri timiriŋ. Tigiri teŋbe hulsi go hende yerde yusunj yurde hanjen kutum 7 gol hora beleŋ po yirtinj goyen yinmirinj.

¹³ Irdeb hulsi 7 go kahaltebe al kura “Al Urmiŋ” inej hanjen goyen kinmirinj. Yeŋbe amil sobam kerke kurkuŋ kahanj patare po hitinj, irde gol beleŋ po kaŋ yara irtinj goyen dumunđe bili irtinj minjaŋ.

¹⁴ Tonanya tonaj yuwaljeŋya gobe sipsip wuynęŋya gagapya faykek wor po go gwahade hinhin, irde diliŋbe kak melak yara agat urde hinhin.

¹⁵ Irde kahanjbe ain kura baras inej hanjen goyen kakde kumga tike buk yen

^{‡ 1:8:} Alfabe Grik mere kaŋ kaŋ matare mere bilmiŋ meheŋde, munaj Omegabe funaŋde. Alfa gote miŋbe miŋ urd urd niŋ yitiŋ, munaj Omegabe pasi ird ird niŋ yitiŋ.

hel yen hanjen go gwahade
yara hinhin. Irde merembe
hamula kuruñde mat fe
solok yen migirin kuruj po
ten hitiñ yara nurmirinj.

¹⁶ Haniñ yase beleñbe
dinambe 7 yanarde hinhin.
Irde fulenjare niñ bidila
kura misiñ kurhan kurhan
goyenbe mohoñ bana mat
wañ hinhin. Irde kimiñbe
nañä tareñ po timiytiñ yara
hinhin.

¹⁷ Be, go keneñbe kafura
wor po heñ al kamtiñ yara
heñ kahanj miñde kateñ
dokolhoñ yuguluñ timiriñ.
Irkeb yen beleñ haniñ yase
ne hende kerde gaha ninyiñ:
“Kafura ma hawayinj. Nebe
det kuruj gayen miñ ur-
miriñ al, irde det kuruj
gayen pasi ird ird al.

¹⁸ Nebe gwahader hitiñ
al. Kammiriñ gega, sopte
huwarde gwahader po delne
gergeñ himyen gago nenha.
Nebe kamde kamde mataya
kamtiñ marte gasunja doyañ
yird yird tareñne yañ.

¹⁹ Niñgeb ge beleñ mata
gayenter forok yen hañ, irde
kame forok yenayiñ kuruj
goyen delger yeneñ ha gayen
asañde kayayinj.

²⁰ Hanne yase bana di-
nambe 7 hañ gaya hulsi 7
gol beleñ po yirtiñ gote miñ
banare hitiñ gobe gahade:
dinambe 7 gobe Yesuyen
alya bereya sios taun 7 bana
hañ gote Al Kurunyen miyon
7 niñ yitiñ. Irde hulsi 7 gobe
Yesuyen alya bereya sios
taun 7 bana hañ goke yitiñ,”

ninyiñ.

2

*Efesus niñ Yesuyen alya
bereya niñ yiriñ*

¹ Be, al gore sopte gaha
ninyiñ: “Gebe Yesuyen alya
bereya sios Efesus taunde
hañ mar goyen doyañ yirde
merene basañ heñ saba
yirde hiyen al go hitte mere
gahade kayayinj:

Mere gabe al dinambe
7 haninj yase beleñ ya-
narde hulsi go hende
yerde yusuñ yurde hanjen
kutum 7 gol beleñ po yirtiñ
goyen kahalte kuñ wan teñ
hiyen al gore gaha yiriñ:

² Nebe deñ beleñ mata
igij teñ meteñ sañiñ po
teñ hanjen, irde kanduk
yeneñ hanjen goke
mukku ma teñ sañiñ po
heñ hanjen goyen nurde
himyen. Irde al kura dufay
buluñ miñyañ mar goya
hitek ma nurde hanjen go
wor nurde himyen. Irde al
kura yinjeñ ge yeñ, ‘Neñbe
Yesuyen mere basañ mar,’
yeñ al hoyaq usi yirde
hanjen mar goyen tuñañ
yurde meremiñbe usi
goyen keñkelä bebak teñ
hanjen go wor nurde
himyen.

³ Denje ne niñ teñ kanduk
kurayen kurayen yeneñ
hanjen gega, goke mukku
ma teñ tareñ po heñ hanjen.
Kanduk goke yul ma yeñ
hanjen.

⁴ Goyenpoga matatiñ
kura goke igij ma nurde

hime gobe gahade: deňbe haňkapyä Al Kurunyä al hoyanya niň amanęj wor po nurd yuneň hinhan gega, gayenterbe go mata gob tubul teň gwaha ma teň hanj.

⁵ Deňbe mata iginj wor po teň hinhande mat katamıň gobe ugur wor po katamıň geb, goke dufay henayıň. Irde mata bulunțiň yubul teňbe yeň ge bitiň mulgaň hekeb haňkapyä mata iginj teň hinhan goyen sopte teň hinayıň. Munaj gwaha ma tinayıňbe ne beleň denj hitte kunjbe nere hulsi denj bana hi goyen gasuňende mat teň siňa irmekе gabutıň gobe hubu po hiyyen.

⁶ Gega mata iginj kura teň hanjen goke amanęj nurde hime gobe gahade: Nikolasyen usi mere gama irde hanjen mar gore mata teň hanjen goke ne beleň iginj ma wor po nurde himyen gwahade goyen po, deň wor go mar goke iginj ma nurde yuneň hanjen. Gobe iginj wor po teň hanjen.

⁷ Ningeb al kirmiň miňyaň marbe Holi Spirit beleň sios momoň yirde hi goyen nurde bebak tinaň ko. Al kura mata bulunyä kandukya goyen fole yirnayıň marbe ne beleň ok yinmeke nene hugiňen hitek he iginen Al Kurunyen gasuňde hanj goyen iginj nenayıň," yiriň.

Sumena niň Yesuyen alya bereya sios niň yiriň

⁸ Be, al gore sopte gaha ninyiň: "Gebe Yesuyen alya bereya sios Sumena taunde hanj mar goyen doyaň yirde merene basaň heň saba yirde hiyen al hitte mere gahade kayayıň:

Mere direň tihim gabe det kurun gayen miň uryiň irde kame det kurun gayen pasi iryen al gote mere. Yeňbe kamyiň gega, sopte huwaryiň. Mereminje gahade:

⁹ Nebe deň beleň kanduk yeneň hanjen irde dettiň miňmon geb det niň amu wor po heň hanjen gobe nurde himyen. Gega Al Kurunyen gasuňde niň detbe budam wor po deň hitte hanj! Nebe al kura yinjeň ge yeň, 'Neňbe Yuda mar,' yeň al usi yirde hanj mar gore mere buluň mat dirde hanjen gobe nurde himyen. Go mar gobe Yuda mar wor po mon, irde Satanyen mere gama irniň yeň gabu irde hanjen mar yeň yeneň himyen.

¹⁰ Ningeb deňbe kanduk yennayıň goke kafura ma henayıň. Ga nurnaň. Satan beleň denj goyen, "Gwaha yirmeke Al Kurun niň dufaymiň tareň irtiň goyen tubul tinaň," yeň deň hanj bana gon niň al kura yade koyare yiryen. Irde deň goyen buluň buluň dirke naňa fay 10 gayen kanduk bana hinayıň. Gega ne niň dufaytiň sanjiň irtiň goye sanjiň po tanarnayıň. Mudunke kamnayıň goke bada ma henayıň. Gwaha

tinayinjbe kame gote murujem iginj wor po Al Kurunja huginj hej hej goyen dunej.

¹¹ Niñgeb al kirmij minyan marbe Holi Spirit belej sios momon yirde hi goyen nurde bebak tinaj ko. Al kura mata bulunja kandukya goyen fole yirnayin marbe kamnayin gega, sopte kamde kamde gasun kak alare ma kuñbe Al Kurunja huginj hinayinj,” yirinj.

Pergamum niñ Yesuyen alya bereya sios niñ yiriñ

¹² Be, al gore sopte gaha ninyinj: “Gebe Yesuyen alya bereya sios Pergamum taunde hanj mar goyen doyan yirde merene basan hej saba yirde hiyen al hitte mere gahade kayayinj:

Mere direñ tihim gabe fulenjare niñ bidila kura misij kurhan kurhan goyen minyan al gote mere. Mereminjbe gahade:

¹³ Nebe deñ goyen Satan belej nigen tiyuñ wor po yenj nurde tareñ po metej tenj hiyende gor hanj gobe nurde himyen. Gega deñbe kanduk go bana hanj goke kafura ma hej ne po gama nirde hanj. Denbe ne niñ dufaytiñ tareñ irtiñ goyen tubul ma teñ hanj. Irde ne niñ binde mat fudinde wor

po tagalde hiyen al Antipas goyen al belej tauntiñ bana goj mayke kamyin goyenter wor deñbe ne niñ dufaytiñ sanjñ irtiñ goyen tubul ma tiyamiñ. Fudinde, tauntiñ bana gojbe Satan belej hej metej tenj hi.

¹⁴ Goyenpoga matatiñ kura iginj ma nurde himyen goyen momon direñ tihim gobe gahade: deñ hanj bana goj niñ al kurabe Balamyen saba gama irde hanj. Balambe Moap nañare niñ doyan al kurunj Balak belej daha mat Israel mar usi yirke det tonej al belej yirtiñ goyen galak yirtiñ binje nenayinj irde leplep matare katnayinj yen goke saba iryinj.

¹⁵ Gwahade goyen po, kuratiñ kurabe Nikolasyen usi saba gama irde hanj.

¹⁶ Niñgeb matatiñ goyen yubul teñ Al Kurun niñ bitiñ mulgañ hiyyen. Mongo ne belej deñ hitte aranjen kuñ fulenjare niñ bidila mohoñner hiyen goyen teñ go mar goya artek geb.

¹⁷ Niñgeb al kirmij minyan marbe Holi Spirit belej sios momon yirde hi goyen nurde bebak tinaj ko. Al kura mata bulunja kandukya goyen fole yirnayin marbe kame

* **2:17:** Mana gobe bikken Israel mar Isip naña tubul teñ sawsawa po kurunj naña bana kuñ hikeya Al Kurun belej binje yuneñ hinhin go goyen. Mana kurabe kuwe bana hej Biñä Bokis bana hinhin gega, Babilon mar belej Israel marte naña wañ yakira tikeya bokis gobe bana kuriñ. Gega Israel marbe kame Mesaia wayyeñ naturebe Bokis gobe kawan forok yiyyen yenj nurde hanjen.

‘mana’* banare hitiŋ goyen kura yuneŋ. Irde hora faykek go hende al deňe gergeŋ katıŋ goyen wor yuneŋ. Al deňe gobe hora goyen tiyyen al go po ga nuryen,” yiriŋ.

Taiataira niŋ Yesuyen alya bereya sios niŋ yiriŋ

¹⁸ Be, al gore sopte gaha ninyin: “Gebe Yesuyen alya bereya sios Taiataira taunde han mar goyen doyan yirde merene basaŋ heŋ saba yirde hiyen al hitte mere gahade kayayin:

Mere direŋ tihim gabe Al Kurunyen Urmiňde mere. Diliňbe kak melak yara agat urde hinhin. Irde kahaňbe ain kura baras ineq hanjen goyen kakde kumga tike buk yeŋ hanjen go gwahade yara hinhin. Meremiňbe gahade:

¹⁹ Nebe mata dahade teŋ hanjen goyen nurde hime. Irde deň beleŋ Al Kurunya al hoyanya niŋ amaneŋ nud yuneŋ hanjen irde Al Kurun niŋ dufaytiŋ sanj irde yeŋ ge meten teŋ hanjen goyen nurde hime. Denbe yeŋ ge teŋ kanduk yeneŋ han gega, goke mukku ma teŋ tareŋ po heŋ hanjen goyen wor nurde hime. Gayenter deň beleŋ mata igin teŋ hanjen gobe hankepa tineŋ heŋya mata teŋ hinhan gote folek wor

po teŋ hanjen goyen manan nurde hime.

²⁰ Goyenpoga matatiŋ kura goke igin ma nurde himyen. Matatiŋ gobe gahade: deňbe bere kura goyen deňya heŋ bikken Yesebel† mata teŋ hinhin goyen gama irde hiyen gega, goke buluŋen ma nurde tubul tike deňya hi. Bere gobe yiŋen ge yeŋ, ‘Nebe Al Kurunyen mere basaŋ bere,’ yeŋ hi. Bere gore meten marne usi saba yirde mata buluŋ teŋ teŋ belneŋde yukukeb al kurabe leplep mata teŋ han, irde kurabe det toneŋ al beleŋ yirtiŋ goyen galak yirtiŋ biŋge nene han.

²¹ Nebe bere goyen Al Kurun niŋ biŋ mulgaŋ heŋ mata buluŋniŋ yubul teŋ teŋ nalu kerd unmiŋ gega, gwaha titek ma nurde hi.

²² Niŋgeb bere goyen temeyemeke kanduk kurun bana katyen. Irde al berem yaŋ beleŋ bere goya duwan teŋ teŋ mata teŋ hanjen marbe uliňde kanduk kurun forok ird yuneŋ. Go mar gobe bere gote mata buluŋ gama irtiŋ goyen yubul ma tinayiňbe kanduk kurun forok irde yuneŋ.

²³ Nebe al kura bere gote saba po gama irde dirneŋ weŋ hitiŋ mar goyen gasa yirmeke kamnayin. Gwaha yirmeke gab Yesuyen alya

† **2:20:** Yesebelbe bikken Israel marte doyan al kura Ahapyen berem. Bere gobe unjura dolon yirdeb Israel mar manan usi yirke bere gote mere gama irde unjura dolon yirde hinhin. (1 Doyan Mar 16:31; 18:4; 21:1-26; 2 Doyan Mar 9:22; 9:30-37)

bereya tumňaq alyen biňde niňq dufay keňkela nurde hi albe yeň po yeň bebak tinayıň. Nebe deň beleň mata teň haň kuruň gote muruňgem dunęň.

²⁴ Be, deň Taiataira taunde niňq sios bana bere gote saba ma gama irde Satanyen mata kura banare niň wor po ineq hanýen gote saba ma nurde hanýen mar goyen momoň direň tihim. Mere ga direň tihim gabe kanduk hoyan kura dune yeň ma dineň hime. Merenebe gahade:

²⁵ Deňbe saba igit titiň goyen tareň po tanarde hinayıň. Irkeb ne waň deneň.

²⁶ Niňgeb al kura mata buluňya kandukya goyen fole irde dufayne po gama irde hike kuň kuň nalu funaň forok yiyyen marbe naňa karkuwaj kurayen kurayen goyen doyan yird yird sanjıň yunen.

²⁷ Goke teňbe Al Kuruňyen asaňde gahade katin hi:

‘Yeňbe doyan al kuruňyen kutum kura ain beleň po irtiň goyen tanarde mel go doyan yirde hiyen.

Yeň beleň mel go gwamun yurke kuwe yase galaň yitiň yara heň buluň wor po henayıň,’ yitiň. *Tikiň 2:9*

Niňgeb yitiň gwahade goyen po Adone beleň alya bereya doyan yird yird

sanjıň nuntıň geb, ne wor mata buluňya kandukya goyen fole yirde dufayne po gama irde hinayıň mar goyen doyan mar karkuwaj heň heň tareň yunen.

²⁸ Irde tareňne turňun yaň wor po bayfonj yara goyen wor yunen.

²⁹ Al kirmiň minyaň marbe Holi Spirit beleň sios momoň yirde hi goyen nurde bebak tinaň ko,” yiriň.

3

Sardis niň Yesuyen alya bereya sios niň yiriň

¹ Be, al gore sopte gaha ninyin: “Gebe Yesuyen alya bereya Sardis taunde haň mar goyen doyan yirde merene basaň heň saba yirde hiyen al hitte mere gahade kayayıň:

Mere direň tihim gabe Holi Spirit mata wukkeň wor po 7 minyaň goya dinambe 7 goya yanarde hi al gote mere. Meremiňbe gahade: nebe mata da-hade teň hanýen gobe nurde hime. Al hoyan beleňbe igit po haň yeň deneň haň gega, delnerbe al kamtiň yeň deneň hime.

² Niňgeb huwarnaj! Irde matatiň igit yubul titek heň haň goyen sopte yanarde sanjıň po yirnayıň. Gobe Al Kuruň diliňde matatiň gobe hako po haň yeň deneň hime geb, gago dineň hime.

³ Niñgeb hanjkapyä saba damiñ dirke nuramiñ goke bitiñ sir ma yenayinj. Irde saba goyen gama irde mata buluntiñ goyen yubul teñ Al Kurun niñ bitiñ mulgan hiyyenj. Munañ huwarnayin moñbe ma nurde hikeya kawe mar wanj hanjen gwahade po, deñ hitte kuñ matatiñ gote murunjem buluñ duneñ. Deñbe ne gayen deñ hitte kuñ kuñ nalu goyen epte ma bebak tinayinj.

⁴ Goyenpoga deñ sios Sardis taunde hanj mar bana goñ niñ al kura matamiñbe uliñ umña tikiñ ma yirtinj yara Al Kurun diliñde wukkeñ hanj. Mel gobe Al Kurun diliñde wukkeñ hitiñ mar gote amil faykek wor po goyen yunmeke hor teñbe neya heñ mata huwak teñ hinayinj. Mel gobe gwaha yirtek po hanj geb, gogo yireñ.

⁵ Niñgeb al kura mata bulunya kandukya goyen fole yirnayinj marbe mel go yireñ gwahade goyen po, amil faykek wor po goyen hor yirde yunenj. Irde denembe Al Kurunya hugiñej hitek marte denem katinj asanđe mat yade siñja ma yireñ. Gwaha titñeñbe Adoneya miyonmiñyat diliñ mar mel goyen nere yen nurd yunenj.

⁶ Al kirmiñ miñyan marbe Holi Spirit beñ sios momoñ yirde hi goyen nurde bebak tinañ ko,” yirinj.

Filadelfia niñ Yesuyen alya bereya sios niñ yiriñ

⁷ Be, al gore sopte gaha ninyiñ: “Gebe Yesuyen alya bereya sios Filadelfia taunde hanj mar goyen doyañ yirde merene basañ heñ saba yirde hiyen al hitte mere gahade kayayinj:

Mere direñ tihim gabe wukkek wor po, irde mere fudinde po teñ hi al gote mere. Yeñbe Al Kurun beleñ alya bereyamiñ doyañ yird yird gasuñ Dewityen taun inenj hanjen gote miñ al geb, taun yame degel degel ki goyen miñyanj. Yeñ beleñ yame goyen hol iryenbe al kura beleñ epte ma tayyenj. Irde yeñ beleñ yame goyen tayyeñbe al kura beleñ epte ma digilyenj. Meremiñbe gahade:

⁸ Nebe deñ beleñ mata dahade teñ hanj goyen nurde hime. Deñ goyen igiñ Dewityen taun bana hurkunayin yeñbe yame degelde dunmiñ ga hi ga kennaj. Ne beleñ yame degelde dunmiñ gabe al kura epte ma tayyenj. Deñbe sanjantiñ kurunj moñ gega, merene po gama irde ne niñ helwañ ma heñ hanjen goyen nurde hime.

⁹ Ga nurnaj! Al buda Satanyen mere gama irde hanj mar gobe usi mar wor po. Go mar gobe yiñgeñ ge yenj, ‘Neñbe Yuda mar,’ yenj hanj gega gwahade moñ. Nebe go mar goyen bul yirmeke deñ hitte wanj kahanñtiñ miñde

urguŋ kanayinj. Irdeb ne beleŋ bubulkunje wor po yeŋ nurd duneŋ himyen goyen keneŋ bebak tinayinj.

¹⁰ Denbe kanduk yeneŋ mukku ma teŋ tareŋ heŋ heŋ ge piŋen ma heŋ hinayinj yen tareŋ po dinmirinj goyen po gama irde hanjen geb, ne wor kanduk kurun forok yen yeŋ nature kanduk gore bulun dird dird belŋenjbe pet tiyenj. Kanduk gobe alya bereya megen haŋ kurun gote dufayminjya mataminjya tunjanj yurd yurd niŋ forok yiyyen gega, deŋ goyen kanduk go bana mat dad siŋa direŋ.

¹¹ Nebe heŋ ga ma wayenj. Ningeb mere fudindeya mata huwakya deŋ hitte hi goyen kenkelə po tanarde hinayinj. Gogab kame matatinj iginj gote murunjem goyen al hoyanj beleŋ epte ma goranj dirnayinj.

¹² Ningeb al kura mata bulunjya kandukya goyen fole yirnayinj marbe Al Kurunyen ya balem gote tolaminj yireŋ geb, Al Kurunya hugiŋenj hinayinj. Yeŋbe ya balem go ma po tubul teŋ siŋare kunayinj. Nebe Al Kurunyen deŋemya taunminj gote deŋemya goyen mel go uliŋde kayenj. Irde deŋne wor kayenj. Taun gobe Yerusalem gergenj, Al Kurunyen gasunđe mat katyenj.

¹³ Al kirmiŋ miŋyanj marbe Holi Spirit beleŋ sios

momoŋ yirde hi goyen nurde bebak tinaŋ ko,” yiriŋ.

Laodisia niŋ Yesuyen alya bereya sios niŋ yiriŋ

¹⁴ Be, al gore sopte gaha ninyinj: “Gebe Yesuyen alya bereya sios Laodisia taunde haŋ mar goyen doyaŋ yirde merene basaŋ heŋ saba yirde hiyen al hitte asaŋ gahade kayayinj:

Mere direŋ tihim gabe mere fudinde gote miŋ alyen mere. Yeŋbe biŋa tiyyinj goyen fudinde po gama ird ird al, irde Al Kurun niŋ fudinde po tagal tagal al. Al gobe det kurun gayen Al Kurun beleŋ forok yiryinj gote doyaŋ al. Meremiŋbe gahade:

¹⁵ Nebe deŋ beleŋ mata dahade teŋ hanjen goyen nurde hime. Dende Al Kurun gama ird ird matatinjbe saŋinj wor po moŋ, irde bulun wor po moŋ, kahaltem po haŋ. Gobe fe kura uka wor po moŋ, irde uysuŋ wor po moŋ go gwahade goyen. Goyenbe deŋ goyen uka hiniŋ yeŋbe ukam po hiwoŋ, munaŋ uysuŋ hiniŋ yeŋbe uysuŋ po hiwoŋ yeŋ nurde hime.

¹⁶ Denbe fe kura uka wor po moŋ, irde uysuŋ wor po moŋ yara geb, mohonjer mat meyaj titiŋ yara dirde demeyde harhokne duneŋ tihim.

¹⁷ Denbe dindigenj ge yeŋbe, ‘Neŋbe iginj wor po hite. Matanininjbe iginj po teŋ hityen geb, mata iginj hoyanj kura neŋ titekbe hubu,’ yeŋ

hanjen. Goyenpoga deñbe al buniñej wor po, mata igin kura deñ hitte ma hi goyen bebak ma teñ hanj! Deñbe kañan mar, kupson heñ kuj hanj, irde diltin titmiñ yeñ denen hime.

¹⁸ Ningeb ne hitte mat gol hora^{*} kakde kumga tike igin wor po hitin goyen damu tinañ dineñ hime. Gogab Al Kurunji diliñde samuñtiñ yan mar wor po henayin. Irde amil faykek[†] ne hitte damu tinañ dineñ hime. Gogab kupson heñ memyak hitin hanj goyen amil gore ultin aw duryen. Irde diltin titmiñ go sope yird yird goke he finin kura ne hitte damu tinañ dineñ hime. Gogab igin nañkennayin.

¹⁹ Nebe al kura bubulkunjne wor po yeñ nurde yuneñ himyen marbe buluñ tike goke yineñ teñ saba yirde himyen. Ningeb mata igin gama yird yird mata goke po nurde hinayin. Irde mata buluñtiñ yubul teñ yeñ ge bitin mulganj hiyyen.

²⁰ Ga nurnan! Nebe yamere huwarde yame mayde hime. Al kura merene nurde yame degelde nunkeb bana goñ hurkuñbe yenja dula teñ yenja hireñ.

²¹ Ningeb al kura mata buluña kandukya goyen fole yirnayin marbe ne belen al buluñ fole irde

deñne yan wor po heñ Adoneya har gwahade goyen po, yeñ wor doyan mar karkuwan heñ neya heñ heñ sañinj goyen yuneñ.

²² Al kirmiñ minyañ marbe Holi Spirit beleñ sios mere momonj yirde hi goyen nurde bebak tinan ko,” yirinj.

4

Al Kurunyen gasuñde niñ taun goke yiriñ

¹ Be, al gore gwaha yiriñ go kamereb Al Kurunyen gasuñde hurkuñ hurkuñ yame figiltin hinhin goyen forok yeke kinmirinj. Irkeb al melak kura hañkapyä bigul mere titiñ yara nurmirinj goyen gore po, “Hende gar waya. Irkeb kame mata dahade forok yenayin goyen gikala gireñ,” ninjinj.

² Irkeb goya goyen po Holi Spirit beleñ tareñ po ketal nuryinj. Irkeb kemne mat Al Kurunyen gasuñ bana Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasuñde al kura keperde hike kinmirinj.

³ Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasuñde gor keperde hinhin al gote dinsokbe yaspa horaya hora bukkeñ konilian inen hanjen go gwahade yara agat urde hinhin. Irde gamatsaw beleñ keperd keperd gasuñ go milgu irtinj goyen kinmirinj. Gamatsaw gobe hora digulak

* **3:18:** Al Kurunji diliñde mata igin wor po goke yitiñ. † **3:18:** Amil faykekbe mata huwak wukkenj wor po goke yitiñ.

emeral inej hanjen gwa-hade yara melak hej hinhin.

⁴ Be, Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñ go sinjakyenbe doyañ marte keperd keperd gasuñ 24 gore milgu irtiñ hinhin. Go herenbe Al Kurunyen alya bereyat doyañ mar parguwak 24 beleñ kipir-tinje hinhin. Mel gobe amil faykeñ hor yirde tonanđdebe doyañ alyen tonanđhor yirtiñ hinhin.

⁵ Be, Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñde matbe dagamel teñ daga kateñ hururuñ teñ hinhin. Keperd keperd gasuñ goyen diliñ marbe hulsi 7 beleñ melak hen toltol yeñ hinhin. Hulsi 7 gobe Holi Spirit mata wukkeñ wor po 7 miňyan go goyen.

⁶ Irde makaj ala galas beleñ po irtiñ yara wukkeñ wor po goyen wor keperd keperd gasuñ go diliñ mar beleñ hinhin.

Be, doyañ mar 24 gote keperd keperd gasuñ Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñ milgu irtiñ goyen kahal banabe det biňfut miňyan Al Kurun beleñ yirtiñ kura sipte hinhin. Det gote biňya harhokya beleñbe diliñ beleñ po sam yirtiñ hinhin.

⁷ Det biňfut miňyan goyen kurabe laion yara kinmiriñ. Kurabe bulmakaw yara, irde kurate kimiñbe al kimiñ yara kinmiriñ. Irde funaňbe bun-tuluñ naňa kota foy titiñ yara gor hike kinmiriñ.

⁸ Det biňfut miňyan sipte goyen yunkureñ yunkureñbe tapeñ 6 miňyan hinhin. Irde uliñ pigiñbe diliñ beleñ po tumňan sam yirtiñ hinhin. Tapeñ yufuk bana manan diliñ beleñ sam yirtiñ hinhin. Det biňfut miňyan gobe naňkahalya wawuňya hugiñen gaha yeñ hinhin:

“Al wukkeñ, al wukkeñ,
Doyañ Al Kurunbe al
wukkeñ wor po.

Al Kurun tareňmiñ kurun
wor po gobe
bikkeñ hinhin, gayenter hi,
irde kame wayyeñ,” yeñ
hinhin.

⁹ Det biňfut miňyan gore Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñde keperde hej gwahader hitiñ al goyen deňem turluñ yañ irde isoka irde meteňmiñ goke igin nurd unej hinhin.

¹⁰ Gwaha teñ hike goya goyenbe Al Kurunyen alya bereyat doyañ mar parguwak 24 beleñbe Doyañ Al Kurunyen gasuñde keperde hinhin al gote diliñ mar urguñ kañ gwahader hitiñ al goyen dolon irde hinhin. Mel gobe doyañ mar karkuwandje tonanđhormiñ goyen yugu teñ Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñ goyen kahañ miňde yerdeb gaha yeñ hinhin:

¹¹ “Gebe Doyañ Al Ku-runyiniñ, irde Al Ku-runyiniñ.

Ge beleñ po ga det kurun gayen yirarinj.

Dufayge po gama irde det kuruŋ gayen forok yi-rarinj.

Ninjeb deňe turjuŋ yanja sanjŋ kuruŋya tetek po ha.

Irde palap girtek po ha," yen hinhān.

5

Asanja Sipsip al dirinj dirneŋya

¹ Be, go kamereb Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasuŋde kipirtiŋ hinhin al gote hanij yase banabe asan̄ sobam bili irtiŋ kura goyen tanarde hikē kinmirinj. Asan̄ gobe harhok beleŋya biŋ beleŋya tumjanj katiŋ, irde det unjguni yara goyen 7 yade asan̄ bili irtinde gor sanjŋ yirtiŋ hinhān.

² Be, nebe Al Kurunyen miyoŋ tareŋmiŋ kuruŋ wor po kura gore hokde, "Ganuj al beleŋ det unjguni yara asan̄ yulyaŋen bili irtinde taga yurtiŋ goyen epte yukala teŋ asan̄ go digilyen?" yeke kinmirinj.

³ Goyenpoga al gore kura asan̄ ulyaŋ go epte degeltek moŋ. Asan̄ goyen bana keneŋ keneŋ manaj epte moŋ. Al Kurunyen gasuŋde niŋ, megen niŋ, megen biŋ bana niŋ al ma det kura beleŋ epte ma asan̄ go degelde kentek hinhān.

⁴ Irkeb al wukkek wor po kura gore asan̄ goyen epte degelde go biŋde kentek miŋmoŋ wor po keneŋbe goke esitiŋde hinhem.

⁵ Irkeb Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte par-guwak kura belenj, "Esen̄ ma yo! Yekop urmiŋ kura Yuda, deňem kurabe Laion ineŋ hanjen gote dari gama irde forok yiriŋ al gobe Dewityen miŋde mat watinj. Yeŋbe asogom al buluŋ goyen fole irtiŋ. Al gore gab det unjguni yara beleŋ asan̄ sobam bili irde tareŋ yirtiŋ det 7 goyen epte yukala teŋ digilyen," ninyinj.

⁶ Be, go kamereb al kura Sipsip al dirinj dirneŋ go gwahade yara kinmirinj. Sipsip go keneŋmiŋbe bikken mayke kamtiŋ yara kinmirinj. Be, Sipsip dirneŋ go Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ kahalte wor po gor huwarde hinhin. Keperd keperd gasuŋ goyen siŋkyanya be det biŋfut miŋyaŋ sipteya Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte par-guwakya beleŋ milgu irtiŋ hinhān. Sipsip dirneŋ gote hirkambe 7, irde diliŋ wor 7 hinhān. Diliŋ 7 gobe Holi Spirityen mata wukkek wor po 7 miŋyaŋ go goyen. Holi Spirit gobe Al Kuruŋ beleŋ alya bereya megen hanj kuruŋ goke teŋ kerke kuriŋ.

⁷ Be, Sipsip dirneŋ gore Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasuŋde hinhin al go hitte kuŋ hanij yase bana asan̄ ulyaŋ bili irde unjguni po sanjŋ irtiŋ hinhin goyen tirinj.

⁸ Be, yen beleŋ asan̄ go tekeb det biŋfut miŋyaŋ

sipte goya Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte par-guwak 24 gore Sipsip dirŋen kimiŋ mat urguŋ kayamiŋ. Urguŋ kayamiŋ mar gobe yuŋkureŋ yuŋkureŋ tikiŋde niŋ det hap ineq hanjen goyen nende gigen yanartin hinhan. Irde koron gol hora beleŋ po yirtiŋ goyen wor yanartin hinhan. Koron bana gonbe det hamiŋ igit muŋ wor po go goyen miŋyan hinhan. Det hamiŋ igit muŋ wor po gobe Al Kurunyen alya bereya beleŋ Al Kurun mere irde hanjen go goyen.

⁹ Be, mel gobe tikiŋde niŋ det hap ineq hanjen goya koron gol hora beleŋ yirtiŋ goyen yanarde tikiŋ gergeŋ kura hamiŋ. Tikiŋmiŋbe gahade:

“Gebe mugunke kamariŋ.

Irde darige wok yitiŋ go hende harde alya bereya Al Kurun hitte yumulgaŋ tiyariŋ.

Alya bereya gobe miŋ kurayen kurayen, meremiŋ kurayen kurayen, dari miŋ kurayen kurayen, naŋa kurar niŋ kura niŋ yumulgaŋ tiyariŋ.

Goke teŋbe ge beleŋ po gab epte asaŋ goyen teŋ degelayin.

¹⁰ Ge beleŋ mel goyen alya bereya Al Kurun beleŋ doyaŋ yird yird mar yirariŋ.

Irde Al Kurun dolon ird ird mata doyaŋ mar yi-rarinj.

Irkeb yen beleŋ det kurun megen haŋ kurun goyen doyaŋ yirde hinayinj,” yamiŋ.

¹¹ Be, go kamereb nebe Al Kurunyen miyoŋ budam wor po epte ma kapyaq hetek goyen yenenbe meremiŋ manaq nurmiriŋ. Miyoŋ goreb Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ, det biŋfut miŋyaŋ sipte goyen, irde Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte par-guwak goyen milgu yiramiŋ.

¹² Irdeb hokde po tikiŋ gahade hamiŋ:

“Sipsip dirŋen mayke kamyinj gore po gab epte sanŋiŋ tetek hi.

Irde epte Al Kurunyen samuŋ tumŋaŋ igit yawartek hi.

Dufay wukkek, sanŋiŋ, deŋe turŋuŋ yan goyen igit yende hetek hi.

Irde palap irde isoka irtek albe ge po,” yamiŋ.

¹³ Be, go kamereb det kurun gayen tumŋaŋ tikiŋ heŋ hinhan. Naŋkiŋde niŋ, megen niŋ, megen biŋ bana niŋ, irde makarnde niŋ det kurun goreb gahade tikiŋ hamiŋ:

“Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋde kipritiŋ hi al goya Sipsip dirŋenja goyen isoka yirde palap yirde deŋe turŋuŋ yan yirde tareŋ kurun gobe gwahader yen po yuneŋ hitek,” yamiŋ.

¹⁴ Irkeb det biñfut minyañ sipte gore wol henbe, "Fudinde wor po," yaminj. Irkeb Al Kurunyen alya bereyat doyan marte par-guwak beleñ dokolhoñ yuguluñ teñ urguñ kanbe Al Kurunyä Sipsip dirñeñya goyen dolon yiramiñ.

6

Asan bili irde tareñ yirtinj unjguni goyen yukala teñ asan go digilyinj

¹ Be, go kamereb Sipsip dirñeñ beleñ asan bili irde unjguni 7 po sañiñ yirtinj goyen unjkureñmij ukala tiyyinj goyen kinmirinj. Irkeb det biñfut minyañ sipte hinhan goyen unjkureñ kura beleñ "Waya!" yiriñ. Mere tiyyinj gobe daga migirinj yara tiyyinj.

² Irkeb hos faykek kura goyen forok yeke kinmirinj. Al kura hos go hende hin-hin al gobe hite haniñde manañ hinhan. Irde doyan alyen tonanhor hor irde untinj. Irkeb megen hike kwa kurunj goyen bana goñ kuñ fulenja tiyyinj. Yen beleñ po megenya alya yad yad niñ teñ hos hende kuriñ.

³ Be, Sipsip dirñeñ beleñ unjguni kura sopte ukala tikeb det biñfut minyañ sipte goyen kura beleñ wor sopte, "Waya!" yeke nurmirinj.

⁴ Be, gwaha yekeb hos hoyan kura forok yiriñ. Hos gobe bukkenhel yitiñ wor po. Hos go hende keperde hinhan al gobe alya bereya

megen hañ gayen biñ kamke awalikde heñ heñ mata goyen teñ sinja irke al yinjeñ uliñ kadom muguneñ teñ kamde kamde sanjiñ untinj. Irde fulenjare niñ bidila kurunj kura goyen wor untinj.

⁵ Be, Sipsip dirñeñ beleñ unjguni tareñ yirtinj 7 bana goyen karwomiñ ukala tikeb det biñfut minyañ sipte goyen hoyan kura beleñ wor, "Waya!" yeke nurmirinj. Be, gwaha yekeb hos kura delne mar forok yeke kinmirinj. Hos gobe halkeñ wor po. Hos go hende keperde hinhin al gobe det kanduk tunaj teñ teñ det kura haniñde tanartinj hinhin.

⁶ Irkeb det biñfut minyañ sipte hinhan bana goñ mat al melak kura forok yeke nurmirinj. Merebe gahade: "Albe meteñ teñ hinayinj gega, binjebé budam ma forok yeñ hinayinj. Irkeb naña fay unjkureñ bana meteñ teñ murunjem teñ hinayinj gote hora gore binje damu teñ hinayinj gega, binje budam ma yade hinayinj. Ningeb binje damu tiniñ yeñ wit damu teñ hinayinjbe koronj dirñeñ unjkureñ gwahade po teñ hinayinj, munaj bali damu teñ hinayinjbe koronj muknejen karwo gwahade po yade hinayinj. Goyenbe mel gore olip fimiñya wain fimiñyabe iñiñ yawarnayin geb, olip heya wain heyabe buluñ ma yirayinj," yiriñ.

⁷ Be, Sipsip dirñeñ beleñ

unjguni tareŋ yirtiŋ 7 bana goyen siptemiŋ ukala tikeb det biŋfut miŋyaŋ sipte hinhan goyen funaŋ beleŋ, "Waya!" yeke nurmirinj.

⁸ Be, gwaha yekeb hos kura delne mar forok yeke kinmirinj. Hos gobe wulsakkenj. Hos go hende keperde hin hin al gote deňembe Kamde Kamde. Yeŋ hos hende waŋ hikeb Al Metebe harhokde go po bindere gama irde waŋ hike kinmirinj. Al irawa gobe alya bereya megen haŋ kuruŋ gayen pota yirke buda sipte hekeb buda unjkurenje buluŋ yirke kamde kamde sanjŋ yuntiŋ. Niŋgeb buda unjkurenj goyen bana al kurabe fulenjare niŋ bidilare kamnayinj, biŋge kamde kamnayinj, kurabe garbam heŋ kamnayinj, irde kurabe dapŋa duwi kafuram wor po gore gosa yirke kamnayinj.

⁹ Be, Sipsip dirŋenj beleŋ unjguni sanjŋ yirtiŋ 7 bana goŋ siptesonjoŋmij goyen ukala tiyyinj. Irkeb al buda kura Al Kurunyen mere gama irde tagalde kuŋ hike gosa yirke kamamiŋ mar gote tonenjbe Al Kuruŋ galak ird ird alta yufukde hike yinmirinj.

¹⁰ Mel gore hokde po, "Doyaŋ Al Kuruŋ, tareŋgebe kuruŋ wor po. Gebe wukkeŋ wor po, irde meregebe fudinde wor po. Goyenbe megen haŋ mar beleŋ mudunke kamtiriŋ goyen goke daha naŋa gab merere yerde matamiŋ gote mu-

runjgem buluŋ goyen wol heŋ yunayinj? Sobamde po doyaŋ hetek we?" inaminj.

¹¹ Irde mel gobe yunkureŋ yunkureŋ amil fayneŋ nende gigen yuntiŋ. Irdeb, "Deŋ mudunke kamamiŋ gwahade goyen po, Doyaŋ Al Kurunya heŋ kadtıŋ yago hitiŋ marya Doyaŋ Al Kurunyen meteŋ mar kadtıŋ hitiŋ goyen wor gosa yirke kamde hinayinj goyen kuŋ kuŋ budam heŋ ep heke gab muduntiŋ mar goyen merere huwarnayinj geb, goke doyaŋ heŋ hinayinj. Go nalu gobe ulyanđe ma hikeya forok yiyyenj," yinke nuramiŋ.

¹² Be, Sipsip dirŋenj beleŋ unjguni tareŋ yirtiŋ 7 bana goyen 6miŋ ukala tiyyinj goyen kinmirinj. Irkeb niniŋa kuruŋ wor po forok yiriŋ. Naŋabe kidoma buluŋ po hiriŋ. Gobe meme sikkeŋ halkeŋ wor po gore ulinhor irtiŋ gwahade yara hiriŋ. Irde gagasibe dari yara bukkeŋhel wor po hiriŋ.

¹³ Irde dinambe yagobe naŋkiŋde mat suk yeŋ megen katamiŋ. Dinambe gobe meŋe kuruŋ harde fik he igineŋ haŋkəpok fuguru tike megen kateŋ hanjen go gwahade tiyamiŋ.

¹⁴ Naŋkiŋbe asaŋ sobam bili irtiŋ yara bili irke hubu hiriŋ. Duguya motmötayabe tumŋaŋ gasuŋenje mat yade hoyanđe yirtiŋ.

¹⁵ Irkeb megen niŋ doyaŋ mar karkuwaj, doyaŋ mar, fulenjə marte doyaŋ

mar karkuwanj, al horam yaŋ mar, saŋiŋ miŋyaŋ mar, al kurate yufuk bana heŋ murunjem moŋ dulinj meteŋ teŋ haŋ maryabe yiŋgeŋ dufaymiŋde haŋ maryaya tumŋaŋ busaharde duguyaŋ hurkun horabok bana hinhan, irde kurabe hora karkuwanj kahalte mabok binde hinhan.

16-17 Mel gobe duguya hora karkuwanja goyen mabokde heŋbe, "Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋde keperde hi al goya Sipsip dirŋenja gote bearar goyen ganuŋ mar beleŋ epte saŋiŋ heŋ fole irnayıŋ? Hubu wor po! Ningeb deŋ duguya hora karkuwanja, neŋ hende katnaŋ. Irdeb Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋde keperde hi al gote diliŋde hitek moŋ geb, bana dernaŋ. Irkeb Sipsip dirŋen gote bearar go ma kentek," yaminj.

7

*Alya bereya 144,000 goyen
basıŋa yiryiŋ*

1 Be, go kamereb Al Kurunyen miyoŋ sipte beleŋ megenj muruŋ kurhan kurhan huwarde hike yinmirinj. Miyoŋmiŋ sipte gobe mongo meŋe huwarde megenja makanyaabe heyä buluŋ yiryenkek yeŋbe meŋe belŋenj sipte goyen pet teŋ hinhan.

2 Irke Al Kurunyen miyoŋ hoyanj kura naŋa waŋ waŋ

beleŋ mat waŋ hike kinmirinj. Yeŋbe alya bereya Al Kurunj gwahader hitiŋ beleŋ basıŋa yiryiŋ goyen kiminde soŋ yird yirdde niŋ det goyen miŋyaŋ wake kinmirinj. Be, miyoŋ gore miyoŋ sipte, megenja makanya buluŋ yirtek tareŋ yuntiŋ goyen kuware po hoy yirdeb yinyiŋ.

3 "Neŋ beleŋ Al Kurunyeninj gote meteŋ mar kiminde soŋ yird yird goyen pasi irteke gab megenj, makanya heyä goyen gwamuŋ yurnayıŋ," yinyiŋ.

4 Irde alya bereya Al Kurunyen meteŋ mar kiminde soŋ yirtiŋ goyen kapyan heŋ pasi irdeb, "Soŋ yirtiŋ mar tumŋaŋbe 144,000," yeke nurmirinj. Kiminde soŋ yirtiŋ mar gobe Israel mar al miŋ 12 bana mat watiŋ.

5 Go mar gobe gahade:

Yuda miŋde niŋbe 12,000,
Ruben miŋde niŋbe 12,000,
Gat miŋde niŋbe 12,000,

6 Aser miŋde niŋbe 12,000,
Naptali miŋde niŋbe 12,000,
Manase miŋde niŋbe 12,000,

7 Simeon miŋde niŋbe 12,000,
Liwai miŋde niŋbe 12,000,
Isakar miŋde niŋbe 12,000,

8 Sebulun miŋde niŋbe 12,000,
Yosep miŋde niŋbe 12,000,
Benyamin miŋde niŋbe 12,000.

*Al buda kuruŋ beleŋ Al Ku-
ruŋ dolon iramiŋ*

9 Be, go kamereb al buda kuruŋ wor po epte ma kapyan hetek goyen delne mar forok yeke yinmiriŋ. Mel gobe naŋa karkuwaŋ karkuwaŋ, miŋ kurayen kurayen, sikken umŋa kurayen kurayen, irde merem kurayen kurayende mat watiŋ. Mel gobe amil fayken hor yirdeb Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋya Sipsip dirŋenyat diliŋ mar huwarde patila yuwalŋeŋ yanarde hinhan.*

10 Irde kuware po,

“Dumulgaŋ teŋ teŋ mata gobe Al Kurunyiniŋya Sipsip dirŋenyat hitte mat watiŋ.

Al Kurunbe Doyaŋ Al Kurunyen gasuŋde keperde hi!” yamin.

11 Be, Al Kurunyen miyon beleŋ tumŋaŋ Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋya Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte par-guwyabe det biŋfut miŋyaŋ sipteya goyen gote harhokde huwarde milgu yiramiŋ. Irdeb Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ beleŋ goŋ diliŋ mar wulgurut yen kimiŋ megen irde Al Kuruŋ dolon iramiŋ.

12 Dolon irde henŋabe gaha yamin:

“Fudinde wor po!

Al Kuruŋ isoka irde denjem turŋuŋ yaŋ irde hitek!

Dufay wukkekya tareŋya saŋŋyabe hugiŋeŋ

Al Kurunyiniŋde po henayiŋ.

Yen po ga iginj nurd uneŋ palap irde hitek! Fudinde wor po!” yamin.

13 Be, go kamereb Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte parguwak 24 bana goŋ niŋ al kura beleŋ, “Al buda amil fayken hor yirtiŋ mar gabe ganuŋ? Irde mel gabe damde mat watiŋ?” nineŋ gusuŋya niryiŋ.

14 Irkeb ne beleŋ wol heŋbe, “Doyaŋ al, gebe nurde ha,” inmiriŋ. Irkeb yen beleŋ, “Al buda gabe kanduk kuruŋ yeneŋ hinhan gega, saŋŋiŋ heŋ watiŋ mar. Mel gabe amil hor yirtiŋ goyen Sipsip dirŋenje dari beleŋ po halde faykek wor po yiramiŋ.

15 Gwahade niŋgeb mel gore Al Kurunyen ya balem bana heŋ Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋde goŋ diliŋ mar naŋkaħalya wawuŋya dolon ird ird mata teŋ hanjen. Irkeb Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋde keperde hi al gore mel goya heŋ yufukde yerde doyaŋ yirde hiyen.

16 Irkeb mel gobe sopte biŋge ma kamnayiŋ, irde fe niŋ ma yiryeŋ. Irde naŋa ma, kak uka wor po kura gore epte ma buluŋ yiryeŋ.

17 Gobe Sipsip dirŋen, Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ kahalte hi al gore sipsip doyaŋ al yara heŋ mel go doyaŋ yirde hiyen

* 7:9: Patila yuwalŋeŋbe al buluŋ fole irtiŋ goke yitiŋ.

geb, epte ma buluŋ henayiŋ. Yen̄ beleŋ mel go bul yirde Al Kurunyā hugineŋ heŋ heŋ fe forok yen̄ hanjen gasuŋyaŋ yukuyen. Irkeb Al Kurun beleŋ mel gote diliŋ fimiŋ tumjen halde yunyen,” ninyiŋ.

8

Asaŋ bili irtiŋ uŋguni tareŋ yirtiŋ goyen funaŋ ukala tiyyiŋ

¹ Be, Sipsip dirjen beleŋ asaŋ ulyaŋ bili irtiŋ goyen uŋguni tareŋ yirtiŋ 7 bana goyen funaŋmij ukala tiyyiŋ. Irkeb 30 minit gwahade Al Kurunyen gasuŋde migiriŋ miŋmon, diŋdeŋ iramiŋ.

² Go kamereb Al Kurun diliŋ mar miyoŋ 7 huwarde hanjen goyen yinmiriŋ. Miyoŋ gobe bigul 7 yunke yanaramiŋ.

³ Irkeb Al Kurunyen miyoŋ hoyan kura beleŋ det hamjen yan kumga teŋ teŋde niŋ koron gol hora beleŋ po irtiŋ goyen teŋbe Al Kurun galak ird ird alta diliŋ mar huwaryiŋ. Yen̄be Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ diliŋ mar alta gol po irtiŋ go hende det hamjen igiŋ kumga teŋ teŋ goyen kurun po yawaryiŋ. Gobe Al Kurunyen alya bereya mere irde hanjen mar goya gabu yirde Al Kurun galak ire yen̄be gogo tiyyiŋ.

⁴ Irdeb det hamjen yan goyen kumga tike kaki goya Al Kurunyen alya bereya

beleŋ mere irde hanjen goya tumjen gabu heŋ Al Kurun hitte hurkuriŋ.

⁵ Irke gab miyoŋ gore det hamjen kumga teŋ teŋde niŋ koron goyen teŋbe alta hende kak hinhin goyen faryiŋ. Irdeb goyen teŋ megen timiyyiŋ. Irkeb dagamel teŋ daga kateŋ hururuŋ teŋ niniŋa tiyyiŋ.

Bigul 7 mere tiyamiŋ

⁶ Be, gor matbe haŋkapyä Al Kurunyen miyoŋ 7 gore bigul 7 yawaramiŋ goyen fu yirniŋ tiyamiŋ.

⁷ Be, miyoŋ 7 bana goyen meheŋde niŋ gore wa bigulmiŋ fu iryiŋ. Irkeb kigariŋ bilmiŋ hora yara goya kak dariya suluk irtinya goyen kigariŋ kattiq yara kurun po katyiŋ. Irkeb megen kurun gayen kurar kurar humga kuriŋ. Humga kuriŋ gobe megen gayen patke karwo hiyyen, irde uŋkureŋbe humga kuyen go gwahade hiriŋ. Irde he megen haŋ manaq gwahade po tiyamiŋ. Irde yamuŋbe tumjen humga kwamiŋ.

⁸ Be, go kamereb miyoŋ 7 bana goŋ hoyan kura beleŋ bigulmiŋ fu iryiŋ. Gwaha irkeb det kura dugu kurun kak humga kuŋ hinhin yara goyen makaŋ alare timiyyiŋ kinmiriŋ. Irkeb makaŋ ala kurun kurhanbe dari hiriŋ. Gobe makaŋ ala pota yirke karwo hitiq goyen uŋkureŋbe dari hiyyen go gwahade goyen.

⁹ Irkeb makaŋde niŋ det biŋfut miŋyaŋ pota irde buda karwo yirtiŋ bana goŋ buda uŋkureŋbe tumŋaŋ kamamiŋ. Irde hakwa yago manaq pota irde buda karwo yirtiŋ bana goŋ buda uŋkureŋbe gwamuŋ yuryen go gwahade yiryiŋ.

¹⁰ Be, go kamereb Al Kuruŋyen miyoŋ 7 bana goŋ karwominj beleŋ bigulminj fu iryiŋ. Gwaha irkeb dinambe kuruj miliŋ wor po hulsi melak heŋ hi yara gore naŋkiŋde mat fe karkuwaŋya fe mukŋeŋya hende katyiŋ. Gobe fe karkuwaŋya fe mukŋeŋya gabu yirde buda karwo yirtiŋ bana buda uŋkureŋ go hende katyen go gwahade goyen.

¹¹ Dinambe gote deŋembe "Urek". Dinambe gore katkeb fe buda gobe urek haminj. Irke al budam wor po fe urek hitiŋ go nene kamaminj.

¹² Be, go kamereb miyoŋ 7 bana goŋ siptesojŋomij beleŋ bigulminj fu iryiŋ. Irkeb naŋa diliŋ goyen pateŋ karwo irke uŋkureŋbe det kura beleŋ mayke aymuk iryiŋ. Gagasiya dinambe yagoya manaq gwahade po buluŋ haminj. Irkeb saŋiŋmiŋbe saŋiŋ heŋ haŋkapyä agat urde haŋyen go gwahade moŋ, kidomak hiriŋ. Niŋgeb naŋa fay bana goŋ naŋa keŋkela ma temeyde hinhan, kidomak po hinhan. Wawuŋ wor gagasiya dinambeya keŋkela

ma temeyde hinhan, kidoma buluŋ po hinhan.

¹³ Be, go kamereb buntuluj kura naŋa kota hende hoyan foy teŋ hike kinmiriŋ. Buntuluŋ gore hokde po, "Mata kafuram wor po! Mata kafuram wor po! Al Kuruŋyen miyoŋ hoyan karwo haŋ gore bigulminj fu yirkeb mata alya bereya megen haŋ mar hitte forok yenayıŋ gobe kafuram wor po!" yiriŋ.

9

¹ Be, go kamereb Al Kuruŋyen miyoŋ 7 bana goŋ siptesojŋomij beleŋ bigulminj fu iryiŋ. Irkeb dinambe kura bikkeŋ naŋkiŋde mat megen katyiŋ goyen kinmiriŋ. Dinambe gobe mete dukunj wor po kimyaŋ miŋmoŋ bana goŋ kurkuŋ kurkuŋ yame hol ird irdde niŋ ki untiŋ.

² Irkeb dinambe gore mete dukunj wor po bana goŋ kurkuŋ kurkuŋ yame hol iryiŋ. Irkeb kaki beleŋ kak tupi kuruŋde mat kaki waŋ hiyen go gwahade goyen pul yeŋ wayyiŋ. Mete dukunj wor po bana mat kaki watıŋ gore naŋa diliŋya naŋkiŋya pet tike kidoma hiriŋ.

³ Irkeb gusu budam wor po kaki bana mat megen kateŋ hinhan. Gusu gobe misiŋ kalpaŋ beleŋ al yiſeŋ hanjen gote tareŋ yara yuntiŋ.

⁴ Gusu gobe yamuŋya busa asaŋyabe he yago megen haŋ goyen buluŋ ma yirnayıŋ

yintiŋ. Gega alya bereya Al Kuruj beleŋ kimiŋde soŋ ma yirtiŋ mar go po ga yisinayiŋ yintiŋ.

⁵ Goyenpoga gusu gobe al yisike kamde kamde sanjŋ ma yuntiŋ. Yisike gagasi siptesonŋoŋ bana uliŋ misiŋ kuruj po kattek tareŋ po yuntiŋ. Uliŋ misiŋ buluŋ po katnayiŋ gobe misiŋ kalpaŋ kura gore al yisike misiŋ buluŋ po nurde hanjen go gwahade goyen.

⁶ Gusu beleŋ yisike gagasi siptesonŋoŋ uliŋ misiŋ buluŋ po kateŋ hinayinŋa gobe kamde kamde niŋ wor po nurde hinayiŋ gega ma kamnayiŋ. Mel gobe kamtek wor po yirde hiyen gega, kamde kamde beleŋ yeneŋ yilwa yiryeŋ.

⁷ Be, gusu gobe fulenjare kuŋ kuŋ niŋ hos yara gitik yirtiŋ yinmiriŋ. Gusu go tonaj hendebe det kura doyaŋ al kurunyen tonanjhor gol beleŋ po yirtiŋ goyen hor yirtiŋ hinhan. Irde dinsokbe alyen yara yinmiriŋ.

⁸ Irde tonaj yuwalŋeŋbe sobam bereyen yara hinhan. Irde misiŋbe dapŋa kafuram wor po kura laion gote misiŋ yara yinmiriŋ.

⁹ Irde dumunjdebe dari mala pet teŋ teŋde niŋ det ain parwek goyen yirtiŋ. Irde foy teŋ kuŋ hike tapen gote migiriŋbe kuruj wor po. Migiriŋ gobe fulenjare niŋ nima hos beleŋ yuluŋ teŋ hanjen budam wor po

fulenjare kuŋ hike naŋa migiriŋ kuruj wor po forok yeŋ hanjen go gwahade goyen.

¹⁰ Gusu buda gobe gifirij manan, irde gifirij murunjde gorbe misiŋ kalpaŋ gote misiŋ hinhan. Gifirij murunjde gorbe al yisike gagasi siptesonŋoŋ uliŋ misiŋ kattek sanjŋ minyaŋ.

¹¹ Be, gusu goyen doyaŋ yird yird al kura hinhan. Al gobe Satanyen miyoŋ, mete dukuŋ bana wor po mat watiŋ al. Deŋembe Hiburu mere mat Abadon, munan Grik mere matbe Apolian.*

¹² Be, mata kafuram mehenjde niŋ wor pobe gago fole tike hubu hihi. Mata kafuram irawabe kame forok yereŋ tahar.

¹³ Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 bana gon 6miŋ gore bigul-miŋ fu iryiŋ. Irkeb Al Kuruj galak ird ird alta gol beleŋ po irde Al Kuruj diliŋ mar hitiŋ gote muruj sipte kurhan kurhan gon hirkam hinhande matbe al melak kura forok yeke nurmiriŋ.

¹⁴ Al melak gore miyoŋ gayamuŋ ga bigul fu iryiŋ goyen, “Satanyen miyoŋ sipte Yufretis fe bana fere yirtiŋ goyen yad siŋa yirayiŋ,” inyiŋ.

¹⁵ Irkeb Al Kurunyen miyoŋ gore Satanyen miyoŋ sipte fere yirtiŋ koyare hinhan goyen yad siŋa yirayiŋ. Miyoŋ sipte gobe koyare heŋ heŋbe megen

* **9:11:** Abadonyat miŋbe gwamuŋ yurd yurd al.

nij alya bereya pota yirde buda karwo yirtiŋ bana goŋ buda uŋkurenŋ gasa yirke kamnayıŋ yeŋ nalu kirtiŋ goyen forok yekeb gogo yad siŋa yiryiŋ.

¹⁶ Be, fulenja mar hos hende kuŋ hinhan gobe 200 milion gwahade yeke nurmiriŋ.

¹⁷ Be, hosya go hende kuŋ hinhan marya goyen yuwarwarte yinmiriŋbe gahade: dari mala pet teŋ teŋde niŋ det ain parwek dumuŋde yirtiŋ gobe bukkeŋhel yitiŋ, irde kurabe digulakya halkeŋya muŋ kura suluk irtiŋ, irde kurabe wulsakkenŋ salfa hora gwahade yara yirtiŋ. Hos gote tonajbe laionyen tonaj yara. Mohonjde matbe kak, kakiya salfa hora uka wor po heŋ buk yitiŋa goyen waŋ hike yinmiriŋ.

¹⁸ Hos go mohonjde mat det buluŋ karwo kak, kakiya salfa hora uka wor po heŋ buk yitiŋa gore alya bereya megen haŋ goyen budam wor po gasa yirke kamaminj. Kamaminj mar gobe megen niŋ al tumŋaj pota yirde buda karwo heke buda uŋkurenŋbe gasa yirke kamnayıŋ go gwahade goyen.

¹⁹ Hos gote tareŋbe mohonya gifiriŋya goyenter hin-hin. Gifiriŋbe kunere yara, irde muruŋ beleŋbe kunere tonaj miŋyaŋ ala. Gifiriŋ gore al gasa yirde dagim yan yirde hinhan.

²⁰ Be, alya bereya det buluŋ karwo kak, kakiya salfa hora buk yitiŋ hos mohonjde mat waŋ hinhan gore ma gasa yirke kamamiŋ mar gobe yiŋgen mata buluŋ teŋ hitiŋ goyen yubul ma teŋ Al Kurun niŋ biŋ mulgaŋ ma haminj. Go mar gobe ungura doloŋ yird yird mataya det toneŋ gol, silwa, baras, horayab heyä beleŋ po yirtiŋ goyen doloŋ yird yird mataya goyen bada ma haminj. Det toneŋ gobe epte ma naŋkennayiŋ, mere ma nurnayiŋ, irde kuŋ waŋ ma tinayiŋ gega, Al Kuruŋniniŋ yeŋ nurde doloŋ yirde hanjen.

²¹ Irde al gasa yirke kamde kamde mata, merebal kurayen kurayen, leplep matayabe kawe mataya teŋ hanj goke Al Kurun pohogay irde yeŋ ge biŋ mulgaŋ ma haminj.

10

*Al Kuruŋyen miyoŋ kuraya
asaŋ bili irtiŋ dirjeŋ kura
goya*

¹ Be, go kamereb Al Kuruŋyen miyoŋ hoyaj kura tareŋmiŋ kuruj wor po gore Al Kuruŋyen gasuŋde mat megen kateŋ hike kinmiriŋ. Yeŋbe kigariŋkiŋ faykek wor po beleŋ aw urtiŋ, irde gamatsawbe tonaj hende hinhan. Tonaj hende hinhan goyenbe tonaj sisaj ma urde hinhan. Kimiŋbe naŋa timiytiŋ yara agat urde hinhan. Irde kahaŋbe hora

beleñ po tola yirtiñ humga
kuñ buk yeñ hanjen go
gwahade hinhin.

² Haniñdebe asañ sobam
bili irtiñ dirñen kura goyen
digiltiñ hinhin. Irde ka-
hanj yasebe makaj alare
huwardeb kahanj tapabe siñä
fudiñde huwaryin.

³ Irdeb laion beleñ mere
kuruñ po teñ hanjen yara
kuware wor po mere tiyyin.
Gwaha tike gab daga 7 mere
tiyaminj.

⁴ Daga 7 mere tikeb
ne beleñ meremiñ goyen
asañde kayeñ timirinj. Gega
al melak kura forok yenbe,
“Daga 7 mere tahañ goyen
goya ma kayayinj, mere gobe
banare po hinayinj,” ninyinj.

⁵ Be, Al Kurunyen miyon
makañ alareya megenya
huwarde hike kinmirinj gore
Al Kuruñ palap ire yeñ hanj
yase isañ hiriñ.

⁶ Irdeb Al Kuruñ deñe ur-
deb biña sanjinj po tiyyinj.
Al Kuruñ, hugineñ hiyen al,
nañkiñ, megeñ, makañyabe
det kuruj gayen yiryinj al
gote deñe urde biña teñyabe,
“Al Kuruñ beleñ dufaymiñ
bikkeñ kiriyinj gote igineñbe
heñ ga moñ forok yiyyej.
Nalu siñgir siñgir ma iryen!

⁷ Goyenpoga Al Ku-
runjbe mere basañ marmiñ
yinyinj gwahade goyen
po, miyonmiñ 7 bigul
yawaramiñ bana goñ fu-
nañmiñ beleñ bigulmiñ fu-
irke gab Al Kuruñ beleñ
dufaymiñ kiriyinj banare
hitinj gote igineñ kawan

forok iryeñ,” yirinj.

⁸ Irkeb al melak kura
nañkiñde mat hanjkapyä nur-
mirinj gore sopte po gahade
ninyinj: “Al Kurunyen miyon
makanjya megenja hende
huwarde hi gote hanjide
asañ digiltiñ hi goyen kuñ
tawa,” ninyinj.

⁹ Irkeb nebe Al Kurunyen
miyon go hitte kuñbe asañ
goyen nuni yeñ gusuñan
irmirinj. Irkeb miyon
goreb, “Asañ ga teñ nawa.
Gabe mohonjerbe yalañgu
fimiñ hapek yañ go gwa-
hade nurayinj gega, bege
bana kurkuñbe beger tigiri
tiyyenj,” ninyinj.

¹⁰ Irkeb asañ dirñen goyen
Al Kurunyen miyon gote
hanjide mat teñbe nimirinj.
Teñ nemeke mohonjerbe
yalañgu fimiñ yara hapek
yañ nurmirinj gega, nukuluk
urmekeb kurkuñ benerbe
tigiri tiyyenj.

¹¹ Gwaha timekeb al melak
gore, “Gebe alya bereya,
naña karkuwanj, merem
hoyañ hoyanj, irde megen
niñ doyanj mar karkuwanjbe
kame dahade hinayinj goke
Al Kurunyen mere basañ heñ
tagalayinj,” ninyinj.

11

*Al Kuruñ niñ tagal tagal al
irawa*

¹ Be, go kamereb
det kurayen kurayen
karkuwanjmiñ dahade goyen
tuñanj teñ teñde niñ kutum
kura nunenjbe gaha ninyinj:

"Kuŋ Al Kurunyen ya bale-mya Al Kuruŋ galak ird ird altaya gote kurunyin tuŋaŋ tiyayin. Irde ya balem bana goŋ Al Kuruŋ dolon irde hanj mar goyen kapyan hawayin.

² Goyenpoga Al Kurunyen ya balem koya kirtiŋ bana goyen siŋak beleŋ matbe sawsawa kura gabu ird ird gasuŋ hi gobe tuŋaŋ ma tiyayin. Gasuŋ gobe al miŋ hoyan Yuda mar moŋ goyen waŋ gabu irde hanjen gasuŋ geb gago dineŋ hime. Go mar gore gagasi 42 gayen Yerusalem taun Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ keneŋ hiyen goyen ufurka teŋ buluŋ buluŋ irnayin.

³ Nebe ne niŋ teŋ tagalde hiriryen al irawa kura sanjine yuneŋbe yad yemeke wayiryen. Wanbe amil kerkek hor irdeb merene basaŋ heŋ naŋa fay 1,260 gwahade goyen tagalde hiriryen" ninyiŋ.

⁴ Be, Al Kuruŋ niŋ mere teŋ teŋ al irawa gobe olip he irawaya hulsi irawaya Doyan Al Kuruŋ diliŋ mar huwarde haryen go goyen. Doyan Al Kuruŋ gobe alya bereya megen hanj kuruŋ gate Ku-ruŋyin.

⁵ Al irawa goyen al kura beleŋ buluŋ yirniŋ yeŋ tuŋaŋ yurnayinbe al irawa gote mohonje mat kak forok yeŋ asogom mugol kiryen. Al kura irem go buluŋ yirniŋ yeŋ tuŋaŋ yurnayin marbe gwaha mat kamnayin.

⁶ Irem gobe Al Kurunyen

mere basaŋ heŋ tagalde heŋya kigariŋ goya kateŋ ma yeŋ naŋkiŋ pet teŋ teŋ tareŋ minyan. Irde fe kuruŋ gayen yigiri tike dari hetek sanjŋ wor go minyan. Irde mata kafuram al buluŋ yirtek goyen kurayen kurayen forok yirde alya bereya megen hanj gayen iŋiŋ gwamuŋ yurtek tareŋ wor go minyan. Irem gobe gwaha yirye yeŋbe iŋiŋ gwahade po yirtek sanjŋ minyan hinaryum.

⁷ Be, irem go Al Kurunyen mere tagalde pasi hekeb dapŋa kafuram kura mete dukun wor po kimyaŋ miŋmoŋ bana goŋ mat watŋ gore irem goya arnayin. Irde irem go fole yirde gasa yirke kamiryen.

⁸ Irkeb irem go kamtiŋ hakwambe taun kuruŋ Yerusalem bana goŋ niŋ beleŋ kuruŋde gor yubul tike hiriryen. Taun gokeb Sodom yara ma Isip yara yeŋ hanjen gogo. Taun goyenterbe bikken al irawa gote Doyan Al Kuruŋ wor mayke kamyin.

⁹ Irkeb naŋa karkuwaŋ karkuwaŋ, al miŋ kurayen kurayen, meremiŋ kurayen kurayen, irde sikkeŋ umŋa kurayen kurayen niŋ alya bereya beleŋ irem gote uliŋ hakwam wawuŋ karwoya naŋa fay sipteya goyen belen yubul titiŋ yennayin. Irde hakwam goyen mete teŋ teŋ niŋ piŋeŋ henayin.

¹⁰ Megen hanj marbe tumŋaŋ irem go kamke

ayañ yerdeb detmiñ yinjeñ uliñ murunjeñ moñ duliñ kadom guneñ tinayin. Al Kurunyen mere basaŋ mar irawa gore megen niñ mar kanduk kuruŋ forok ird yunke biñ misiñ nurde hinayin geb, irem go kamkeb gogo aman henayin.

¹¹ Be, naŋa fay sipteminde naŋkahal hekeb al yisan hej hej meñe Al Kurun hitte mat kateŋ irem go biŋde hurkukeb sopte geren hej huwararyum. Irkeb alya bereya tumjaŋ irem go yeneŋbe kafura wor po hamiñ.

¹² Irkeb al melak kura kuruŋ wor po naŋkinde mat, "Hende gar wayyi" yeke Al Kurunyen mere basaŋ mar irawa gobe nuraryum. Nurdeb asogom beleŋ yeneŋ hikeya Al Kurunyen gasuŋde kigariŋkiŋ faykek hende hurkaryum.

¹³ Goya goyenbe niniŋa kuruŋ wor po forok yiriŋ. Irkeb Yerusalem taun go buluŋ hiriŋ. Buluŋ hiriŋ gobe taun goyen walka teŋ 10 irde uŋkurenje buluŋ hiriŋ go gwahade goyen. Buluŋ hiriŋ bana gonbe 7,000 alya bereya kamamiñ. Go ma kamamiñ marbe kafura wor po hej Al Kurun tareŋmiŋ kuruŋ wor po goyen deňem turjuŋ yan iramiñ.

¹⁴ Be, mata kafuram ka-halte niŋbe gogo hubu hiriŋ. Gega mata kafuram hoyan funaŋ karwomiŋbe hej ga ma wayen tiya!

¹⁵ Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 bigul yawaramiŋ bana goŋ miyoŋ funaŋ beleŋ bigulmiŋ fu iryiŋ. Irkeb al melak budam kuruŋ wor po naŋkinde mat forok yeŋbe, "Gayenter alya bereya megen haŋ kuruŋ gayen doyaŋ yird yird saŋiŋbe Doyaŋ Al Kurunya yeŋ beleŋ basiŋa irtiŋ al Mesiayat haninđe hi. Yeŋ beleŋ gwahader doyaŋ yirde hiyen!" yamiñ.

¹⁶ Irkeb Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte parguwak 24, Al Kurun diliŋ mar keperde hinhan gore wulgarut yeŋ kimiŋbe megen yirde Al Kurun dolon iramiñ.

¹⁷ Gwaha irde heŋyabe, "Doyaŋ Al Kurun, gebe Al Kurun, tareŋge kuruŋ wor po.

Gebe bikken hinhan, gayenter wor ha.

Gebe saŋiŋge kuruŋ goyen teŋ alya bereya doyaŋ yird yird meteŋ miŋ urariŋ.

Niŋgeb goke igiŋ wor po nurd guneŋ hite.

¹⁸ Ge ma nurd guneŋ haŋ mar beleŋ ge niŋ biŋ ar yeŋ hinhan.

Gega bege ar yetek nalube gago forok yihi.

Al kamtiŋ merere huwartek nalube gago forok yihi.

Meteŋ marge, mереge basaŋ hej hej mar, alya bereyage, irde palap girde haŋ mar tumjaŋ

matamiñ gote mu-
ruñgem yuneñ yuneñ
nalube gago forok
yihi.

Al deñem yan ma al deñem
mon goyen tumñañ
muruñgem yuneñ
yuneñ nalube gago
forok yihi.

Alya bereya megen han ku-
ruñ gayen buluñ yi-
ramiñ mar goyen mu-
gol kertek nalube gago
forok yihi!" yamiñ.

¹⁹ Be, Al Kurunyen ya
balem gasuñminde hi gote
yame fegelke hol yiriñ. Irkeb
bana gonbe Al Kurunyen
Binja teñ teñ Bokis hike
kinmiriñ. Irkeb dagamel
teñ daga kateñ hururuñ teñ
hinhin. Irde niniña forok
yeke kigariñ hora yara hitiñ
goyen kuruñ po katyiñ.

12

*Bereya asogomiñ dere-
gonya*

¹ Be, gwaha tikeb mata
tiñeñ kura matamien
nañkiñde forok yiriñ. Mata
gobe gahade: bere kura naña
diliñ teñ amil hor irtiñ yara
irde gagasi hende huwartiñ
hinhin. Irde dinambe 12
beleñ doyan alyen tonañhor
irtiñ goyen teñ tonañde hor
irtiñinhin.

² Bere gobe biñ miñyañ,
irde diriñ kawañ kere yeñ
ulij misiñ kuruñ kateñ esen
hinhin.

³ Irkeb nañkiñde mata
hoyañ kura forok yiriñ.
Mata gobe gahade: deregon
kuruñ milij wor po sikkenbe

bukkeñ, irde tonañ 7 miñyañ
goyen forok yiriñ. Tonañ 7
gobe doyañ al karkuwañde
tonañhor 7 goyen tonañ 7yan
goyañ yirtiñ ala hinhan.
Deregon gobe hirkam 10
miñyañ.

⁴ Deregon gobe singili
teñ naña kor irtiñ yara
gifiriñ temeyde dinambe
kwer yurke budam wor po
wok yeñ megen katamiñ.
Dinambe katamiñ gobe
nañkiñde dinambe kuruñ
goyen tumñañ buda karwo
yirde uñkureñbe wok yeñ
katnayiñ go gwahade goyen
tiyamiñ. Be, deregon gobe
bere gore diriñ kawañ
kerkeb goyare po diriñ go
neweñ yeñ bere go diriñ
kawañ kereñ teñ hinhan gote
kimiñ mat pet teñ hinhan.

⁵ Be, bere goyen diriñ al
diriñ kawañ kiriyiñ. Diriñ
gobe doyañ alyen kutum ain
beleñ po irtiñ goyen tanarde
naña karkuwañ karkuwañ
tumñañ doyañ yiryeñ albe
gogo. Ningeb deregon gore
diriñ go niyyeñkek yeñbe
bere gote diriñ goyen aran
po teñ Doyañ Al Kurunyen
keperd keperd gasuñ Al
Kuruñ keperde hinhindé gor
tukuke gor hinhan.

⁶ Be, bere gobe busahardeb
sawsawa po kuruñ naña
bana gon gasuñ kura Al
Kuruñ beleñ bere goke
teñ gitik irtiñde gor kuriñ.
Gasuñ gobe Al Kuruñ beleñ
bere goyen naña fay 1,260
gahade doyañ irde paka ireñ
yeñ bikkeñ gitik iryiñ go

goyen.

⁷ Be, Al Kuruñyen gasuñde fulenja kuruñ forok yirinj. Al Kuruñyen miyoñya doyan almiñ Maikelya beleñ deregon goya yende miyoñmiñya aramiñ.

⁸ Goyenpoga deregon gobe Al Kuruñyen miyoñ epte fole yirtek tareñ miñmon geb, deregon goya miyoñmiñyabe Al Kuruñyen gasuñde mat yakira tikeb gasuñ miñmon haminj.

⁹ Be, deregon gobe takira tikeb megen katyinj. Deregongobe kunere bikkenj hinhin go goyen. Gobe deñem kurabe Uñgura, kurabe Satan ineq hanjen. Yenj beleñ alya bereya megen hanj kuruñ gayen usi yirke mata buluñde kateñ hanjen. Deregongo temeyke megen katyinjabe miyoñmiñ yago manaq tumjanj katamiñ.

¹⁰ Be, go kamereb al melak kuruñ wor po nañkiñde mat forok yeke nurmirinj. Merebe gahade: "Kadninin merem yanj yird yird al gobe gogo takira tike megen kata. Huginjen wawuñya nañkahalya Al Kuruñ hitte kadninin merem yanj yirde hiyen al gobe teñ temeyke megen kata. Ningeb gayenterbe Al Kuruñniñ beleñ alya bereya yumulgañ tiyyenj. Al tumjanj yende tareñ bana hinayinj. Yenj beleñ doyan yird yird nalube gago forok yihi. Mesaia Al Kuruñ beleñ basiñja iryinj al gote sanij manaq forok yihi.

¹¹ Mel gobe Sipsip dirneñ gore darim wok irde kamyinj go hende huwarde al buluñ go fole irtinj. Irde mere fudinde po kawan tagaldeb al buluñ go fole irtinj. Ningeb mel gobe mudunke kamnij wor iginj ala yenj nurde ga hinhin.

¹² Ningeb deñ Al Kuruñyen gasuñde hañ mar tumjanj amaq henayinj. Goyenpoga deñ megenjabe makanyaabe Satan deñ hitte kurka geb, goke kafuram wor po nurde dunhem. Yenjbe nalu ulyanđe ma hiyeñ goyen nurde hi geb, goke biñ ar wor po yenj hi," yirinj.

¹³ Be, deregongo Al Kuruñyen gasuñde mat teñ temeyke megen katyinj goyen bebak tiyyinj. Irdeb dirinj al dirinj kawañ kiriyinj bere goyen buluñ buluñ ire yen nañkeneñ kuñ hinhin.

¹⁴ Bere gobe sawsawa po kuruñ naña bana goñ gasuñ kura Al Kuruñ beleñ gitik irde untinjde gor foy teñ kuñ kuñ niñ buntuluñ kuruñ wor po gote tapeñ irawa untinj. Gasuñ gobe bere goyen gor dama karwo irde gagasi 6 gayen gor po hike deregongore epte ma bere goyen buluñ iryenj yenj Al Kuruñ beleñ gitik iryinj go goyen.

¹⁵ Be, deregongoyen po goyenbe kunere kuruñ gogo. Goreb bere goyen figilu tiwi yenj mohoñde mat fe kuruñ wor po fur tiyyinj.

¹⁶ Gega megeñ beleñ bere go farañ urde mohoñ añ irde

fe fur tiyyiŋ kuruŋ goyen nen
pasi hiriŋ.

¹⁷ Irkeb deregon gobe
biŋ ar wor po yeke bere
gote diriŋmiŋ yago go ma
kamamiŋ megen haŋ goya
arniŋ yen kuriŋ. Go mar
gobe Al Kurunyen saba
gama irde Yesu niŋ yitiŋ
mere fudinde goyen kawan
po tagalde hanjen mar go
goyen.

¹⁸ Be, deregon gobe makaŋ
ferenđe huwaryin.

13

*Dapŋa kafuram kura
irawa forok yaryum*

¹ Be, yen gor huwarde hike
dapŋa duwi kafuram wor
po kura makaŋ alare mat
forok yeke kinmiriŋ. Dapŋa
gobe hirkam 10 miŋyaŋ,
irde tonajbe 7 miŋyaŋ.
Hirkam go hendebe doyaŋ
alyen tonajhor hor yirtin
ala hinhan. Irde tonaj 7 go
hendebe Al Kuruŋ sukal irtiŋ
deŋe goyaŋ katŋ ala hinhan.

² Dapŋa duwi kafuram
gobe dapŋa kura lepat ineq
hanjen goyen yara kinmiriŋ.
Goyenbe kahanbe dapŋa
kura bea ineq hanjen gote
kahan yara, irde mohonbe
laion mohon yara kinmiriŋ.
Be, deregon gore dapŋa
kafuram goyen saŋiŋmiŋ
unyiŋ. Irdeb deŋe kuruŋ
uneŋbe doyaŋ al kuruŋ iryiŋ.

³ Goyenbe dapŋa duwi
kafuram gote tonaj 7 goyen
uŋkureŋ kurabe kamtek
ge mayamiŋ gega, gereŋ
hitŋ goyen kinmiriŋ. Alya

bereya megen haŋ kuruŋ
gore keneŋbe tonŋeŋ yan
wor po yeŋ nurd uneŋbe
gama iramiŋ.

⁴ Albe deregon gore dapŋa
duwi kafuram goyen doyaŋ
al iryiŋ goke deregon goyen
doloŋ iramiŋ. Irde dapŋa
duwi kafuram goyen wor
doloŋ irdeb, “Ganuŋ al beleŋ
epte dapŋa duwi kafuram
gahade hiyyeŋ? Irde ganuŋ
al beleŋ epte yeŋya ariryen?
Hubu wor po!” yamiŋ.

⁵ Be, dapŋa duwi kafu
ram gobe yiŋeŋ ge turuŋ
turuŋ teŋ, Al Kuruŋ sukal
ird ird tareŋ untıŋ. Irde
doyaŋ al heŋ dama karwoya
gagasi 6ya gayen meteŋ teŋ
teŋ saŋiŋ untıŋ.

⁶ Irkeb dapŋa duwi ka
furam gore mohon aŋ irde
Al Kuruŋ mere buluŋ mat
irde Al Kurunyen deŋemya
gasuŋmiŋya irde gasuŋmiŋ
bana haŋ marya goyen
nanyaŋ yiryiŋ.

⁷ Yeŋbe Al Kurunyen
alya bereya goya arde fole
yirtek saŋiŋ untıŋ. Irde
alya bereya miŋ kurayen
kurayen, sikkeŋ umŋa ku
rayen kurayen, meremiŋ
kurayen kurayen, irde naŋa
karkuwaŋ karkuwaŋ kuruŋ
goyen doyaŋ yird yird tareŋ
untıŋ.

⁸ Irkeb alya bereya megen
haŋ kuruŋ gore dapŋa duwi
kafuram goyen doloŋ ir
nayıŋ. Go mar gote deŋembe
tumŋaŋ Al Kurunya hugiŋeŋ
hitek marte deŋem naŋkiŋya
megeŋya ma forok yekeya

katiŋ asaŋ goyen bana ma haŋ. Asaŋ gobe al beleŋ mayke kamyiŋ al Sipsip dirneŋ gote asaŋ.

⁹ Niŋgeb al kirmiŋ yanbe merene gayen nurde bebak tinayiŋ.

¹⁰ Al kura fere teŋ koyare yerke hinayiŋ yeŋ Al Kuruŋ beleŋ dufaymiŋ kirtiŋ marbe koyare hinayiŋ. Munan al kura fulenjare niŋ bidilare gasa yerke kamnayiŋ yeŋ Al Kuruŋ beleŋ dufaymiŋ kirtiŋ marbe gwaha mat po kamnayiŋ. Niŋgeb Al Kuruŋyen alya bereyabe kanduk forok yenayiŋ kuruŋ goyen goke mukku ma teŋ tareŋ po heŋ heŋ ge piŋeŋ ma heŋ hinayiŋ. Irde Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurtiŋ goyen sanŋiŋ po tanarde hinayiŋ.

Dapŋa duwi kafuram hoyan kura forok yiriŋ

¹¹ Be, alya bereyab megen haŋ gore dapŋa duwi kafuram goyen dolon irde haŋ goyen kinmiriŋ go kamereb dapŋa duwi kafuram hoyan kura wor megen bana mat forok yeke kinmiriŋ. Yanbe sipsip dirneŋ yara hirkam irawa miŋyaŋ hin hin. Meremineb deregonyen mere yara tiyyiŋ.

¹² Yanbe yiŋeŋ ge teŋ dapŋa duwi kafuram meheŋde watiŋ gore sanŋiŋ tiriŋ goyen teŋbe meteŋ tiyyiŋ. Irdeb megenye alya bereyab megen haŋ goyen yankeb dapŋa duwi kafuram meheŋde niŋ goyen dolon iramiŋ. Dapŋa kafuram

mehende niŋ gobe bikkenj kamtek ge maytiŋ gega gerenj hiriŋ go goyen.

¹³ Dapŋa kafuram kame wayyiŋ gobe mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ wor po forok yiryiŋ. Kurabe al beleŋ diliŋde kawan po keneŋ hikeya yeŋ beleŋ irke naŋkiŋde mat kak megen katyiŋ.

¹⁴ Yanbe dapŋa kadom meheŋde wayyiŋ gote diliŋ mar mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ forok yirdeh go hende huwarde alya bereyab megen haŋ kuruŋ gayen usi yiryiŋ. Irde dapŋa duwi kadom kafuram fulenjare niŋ bidilare dagim yaŋ irtiŋ gega go ma kamyiŋ goyen turuŋ ird ird niŋbe dapŋa gote toneŋ irnaŋ yinyiŋ.

¹⁵ Yanbe dapŋa duwi kadom kafuram meheŋde wayyiŋ gote toneŋ irtiŋ goyen biŋfut miŋyaŋ ird ird sanŋiŋ untiŋ hin hin. Gwaha irkeb toneŋ irtiŋ gore biŋfut irde mere tiyyiŋ. Gobe alya bereyab det goyen dolon ird ird niŋ igiŋ ma nurde dolon ma iramiŋ mar goyen tumŋaŋ gasa yerke kamnayiŋ yanbe gogo meŋeŋiŋ fu iyiŋ.

¹⁶ Irde dapŋa duwi kafuram kame wayyiŋ gobe al tumŋaŋ Satanyen alya bereyab hitiŋ gote haniŋ yasere wet ma kimiŋde wet soŋ yird yird niŋ wor pakku yiryiŋ. Al deŋem moŋ, al deŋem yaŋ, horam yaŋ mar, al siksukneŋ, irde

al kurate meteŋ marya yinjeŋde dufayde meteŋ teŋ hanj marya tumjaŋ hanj yase ma kimiŋde soŋ yird yird niŋ pakkū yiryinj.

¹⁷ Gogab al kura hanjinde ma kimiŋde soŋ yirtiŋ goyen hubu kenem epte ma det damu tinayinj, irde epte ma det yunke al hoyan beleŋ damu tinayinj. Al hanj yasere kurab kimiŋde soŋ yird yird gobe dapŋa duwi kafuram gote dejen, kurabe dejen gote namba.

¹⁸ Niŋgeb albe mata goyen keneŋ iŋin bebak titek dufay wukken go miŋyan ala hinayinj. Al kura keŋkela bebak teŋ teŋ tareŋ miŋyan al gobe tubul tike dapŋa duwi kafuram gote namba gote miŋbebak tinayinj. Namba gobe al uŋkuren kura gote namba. Nambamiŋbe 666.

14

Sipsip al diriŋ dirneŋya al 144,000ya

¹ Be, go kamereb Sipsip dirneŋ beleŋ Saion dondonde huwarde hinhin goyen kinmirinj. Yenbe alya bereya 144,000 gote kimiŋdebe Sipsip dirneŋ gote dejenye Naniŋde dejenye katiŋ mar goya dugure gor huwarde hinhin.

² Irkeb migiriŋ kuruŋ kura naŋkiŋde mat forok yeke nurmirinj. Migiriŋ gobe fe hamulare solok yeŋ migiriŋ kuruŋ teŋ hiyen go gwahade goyen, irde daga kateŋ hiyen go gwahade yara nurmirinj.

Gega migiriŋ gobe kirmiŋner iŋin wor po nurmirinj. Tikiŋ heŋ heŋde niŋ det kura hap inęŋ hanjen goyen kari yirde hika tikiŋ forok yeŋ hiyen gwahade yara nurmirinj.

³ Hap goyen kari yiraminj mar gore Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasunya det binfut miŋyan sipte goya Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte parguwakya gote diliŋ mar huwarde tikiŋ gergeŋ kura haminj. Tikiŋ gobe Sipsip dirneŋya hinhin mar 144,000 yeŋ beleŋ megen mat yumulgaŋ titiŋ gore po gab tikiŋ go tuŋaŋ urde tikiŋ hetek hinhin. Al hoyanbe epte ma gwaha titek hinhin.

⁴ Mel gobe bere hoyanya ma firtiŋ gwahade goyen po, det toneŋ al beleŋ yirtiŋ goyen dolon ma yirde Al Kuruŋ diliŋde wukken hitiŋ mar go goyen. Go mar gobe Sipsip dirneŋ goyen hugiŋya gama irde hanj. Yenbe megen hanj mar go bana goŋ mat basiŋa yirde det damu titiŋ yara Yesu darim wok irde kamyinj gore yumulgaŋ titiŋ. Irdeb meteŋ gergeŋde niŋ binje meheŋde yawartiy goyen Al Kuruŋ galak irde hanjen yara mel goyen Al Kurunya Sipsip dirneŋya hitte galak yirtinj.

⁵ Mel gobe usi mere kura ma titiŋ, irde uliŋde mere miŋmoŋ hinhin.

*Al Kurunyen miyoŋ karwo
beleŋ mere tagalamiŋ*

6 Be, go kamereb Al Kurunyen miyoŋ hoyan kura naŋa kota foy teŋ hike kinmirinj. Yeŋbe megen haŋ mar hitte Yesu niŋ yitiŋ mere gwahader hitiŋ goyen momoj yirtek miŋyaŋ hin hin. Yeŋ beleŋ naŋa karkuwaŋ karkuwaŋ, al miŋ kurayen kurayen, meremiŋ kurayen kurayen, irde al sikkeŋ kurayen kurayen goyen momoj yirtek mere igiŋ miŋyaŋ hin hin.

7 Be, miyoŋ gore kuware po, "Al Kuruj beleŋ alya bereya tumŋaŋ merere yertek nalu binde hihi geb, kafura irde deŋem turŋaŋ yan irnayinj. Naŋkiŋ, megen, makanjaabe fe diliŋya forok yiryiŋ al goyen dolon irnayinj," yiriŋ.

8 Be, gwaha yekeb Al Kurunyen miyoŋ hoyan beleŋ kadom go gama irdeb, "Babilon taun kuruj wor po gobe gwamuŋ urtiŋ! Buluŋ wor po hitiŋ! Babilon gore alya bereya naŋa karkuwaŋ karkuwaŋ bana haŋ mar goyen nene kukuwa wor po hetek wain yunyinj. Wain gobe leplep matamij go goyen," yiriŋ.

9 Be, gwaha yekeb Al Kurunyen miyoŋ hoyan kura gore kadom irawa goyen gama irde kuware po gaha yiriŋ: "Al kura dapŋa duwi kafuramya gote toneŋ irtiŋ goya goyen dolon yirde kiminde ma haninde dapŋa duwi gore nere yen basiŋa yirde deŋem soŋ yirtinj marbe

10 wain sanjŋ wor po nene garbam buluŋ po heŋ hanjen yara Al Kurunyen bearar kuruŋ po kennayinj. Go mar goyen hittebe Al Kurunyen beararmiŋ kuruŋ wor po fe wogortiŋ yara irde yunyenj. Irkeb go mar gobe Al Kurunyen miyoŋ yago wukkeŋ wor poya Sipsip dirneŋya diliŋ mar heŋ salfa hora humga kuŋ hi gore yiske uliŋ misiŋ kuruŋ wor po kateŋ hinayinj.

11 Go mar go kumga yirde hiyen kak gote kakimbe gwahader waŋ hurkuŋ hiyenj. Niŋgeb al kura dapŋa duwi kafuramya gote toneŋ irtiŋ goya goyen dolon yirde haŋ mar, irde haninde ma kiminde dapŋa gote deŋem soŋ yirtinj marbe usaŋej moŋ wawuŋya naŋkahalya hugiŋeŋ uliŋ misiŋ kateŋ hinayinj," yiriŋ.

12 Niŋgeb Al Kurunyen alya bereya sabamiŋ gama irde Yesu niŋ hekkeŋ nurd nurd mata ma tubul titiŋ maryabe kanduk budam yeneŋ goke mukku ma teŋ tareŋ po heŋ heŋ ge piŋeŋ ma heŋ hinayinj.

13 Be, Al Kurunyen miyoŋ karwo gore mere tiyamiŋ go kamereb al melak kura naŋkiŋde mat gaha yiriŋ: " 'Gayenter mat al kura Doyaŋ Al Kuruj niŋ teŋ kamnayinj marbe Al Kuruj beleŋ guram yirde sanjŋ yiryeŋ,' gwahade kaya," yiriŋ.

Irkeb Holi Spirit beleŋbe,

“Fudinde, mel gore Al Kuruny় niж meteŋ tahaŋ gote igineŋbe kawan forok yenayin geb, mel gobe meteŋ tareŋ po teŋ hitiŋ goyen yubul teŋ usan heŋ hinayin,” yiriŋ.

Megen biŋge ep hitiŋ yad yad nalu forok yiriŋ

¹⁴ Be, go kamereb delne mar kigariŋkiŋ faykek wor po forok yeke kinmiriŋ. Kigariŋkiŋ go hende al kura Al Urmiŋ yara goyen keperde hinhin. Tonaŋdebe doyaŋ al kurunyen tonanhor gol beleŋ po irtiŋ goyen hor irtiŋ, irde wit sak yeke walde walde bidila goyen haniŋde hike kinmiriŋ.

¹⁵ Be, Al Kurunyen miyoŋ hoyan kura beleŋ Al Kurunyen ya balem bana mat siŋare kateŋ kuware po kigariŋkiŋ faykek hende kipirtiŋ hinhin al goyen inyiŋ. “Wit sak yeŋ yeŋ nalu forok yeke bidila teŋ walde yad buda yirde hanjen yara, megen niŋ mar yad yad nalube gago forok yihi geb, alya bereya ge beleŋ yawartekbe yawara,” inyiŋ.

¹⁶ Gwaha inkeb kigariŋkiŋ faykek hende keperde hinhin al gore bidilamiŋ temeyde walyiŋ. Alya bereya megen haŋ goyen yawaryiŋ.

¹⁷ Be, go kamereb Al Kurunyen miyoŋ hoyan kura Al Kurunyen gasuŋmiŋde niŋ ya balem bana mat siŋare katyiŋ. Yeŋ wor bidila yaltiŋ kura haniŋde manan katyiŋ.

¹⁸ Irkeb Al Kurunyen miyoŋ hoyan kura sopte Al Kurunyen ya balem bana kak doyaŋ irde hiyen gore Al Kuruny galak ird ird altare mat waŋbe bidila go tanarde hinhin miyoŋ goyen kuware po inyiŋ. “Wain igineŋbe fiŋ hahaŋ geb, bidilage misiŋ yaŋ go teŋ megen niŋ wain meteŋde gor kurkuŋ wain igineŋ walde yawara,” inyiŋ.

¹⁹ Irkeb miyoŋ gore bidilamiaŋ goyen temeyde wain igineŋ benekde walde yade wain gilyan heŋ heŋ gasuŋde yiryiŋ. Wain gilyan heŋ heŋ gasuŋ gobe Al Kurunyen bearar go goyen.

²⁰ Niŋgeb wain igineŋ gilyan heŋ heŋ gasuŋ taun siŋare hiyen goyenter yukuŋ gilyan hitiŋ yara Al Kurun ma nurd uneŋ haŋ mar go gilyan heŋ heŋ gasuŋde gor yerde karka tikeb darimbe figilu yara kateŋ 300 kilomita gisaw wor po kutiŋ. Dari beleŋ figilu yara hitiŋ gote dukuŋmiŋ tuŋaŋeŋbe megen mat hurkuŋ hos gote pukiŋ al keperde hanjenende go gwahader hiriŋ.

15

Al Kurunyen miyoŋ 7 beleŋ mata kafuram 7 forok yi-ramiŋ

¹ Be, go kamereb mata turŋuŋ yaŋ wor po hoyan kura naŋkiŋde forok yeke kinmiriŋ. Mata gobe gahade: Al Kurunyen miyoŋ 7 beleŋ mata 7 kafuram wor po tiyamin. Mata kafuram

gabe Al Kuruňyen bearar funaň wor po goyen forok yetekbe gago.

² Be, go kamereb makaň ala galas beleň po irtiň goya kakya suluk yirtiň goyen kinmiriň. Irde al kura dapňa duwi kafuramya gote tonej irtiň goyabe deňemde namba 666ya goyen fole yirtiň marbe makaň siňare huwarde hike yinmiriň. Mel gobe tikiňde niň det hap ineq hanýen Al Kuruň beleň yuntiň goyen yanartiň hinhan.

³ Irdeb Al Kuruňyen meten al Mose beleň tikiň hitiň goyen hamiň. Sipsip dirňeň goke tikiň hitiň goyen manaj hamiň. Tikiň bilmij gobe gahade:

“Al Kuruň, gebe Doyaň Al Kuruň, tareňge kuruň wor po.

Metengebe kuruň wor po, irde turňuň yaň wor po!

Doyaň Al Kuruň, gebe gwahader hitiň.

Matagebe fudinde, irde huwak wor po.

⁴ Doyaň Al Kuruň, ganuň al beleň kafura ma girnayiň?

Ganuň al beleň deňge turňuň yaň ma girnayiň?

Ge po ga wukkeň wor po.

Matage huwak goyen alya bereya naňa karkuwaň karkuwaň bana haň mar goyen tumňaň kennayiň geb, ge hitte po waň dolonç girnayiň,” yaminj.

⁵ Be, go kamereb Al Kuruňyen gasunje niň ya balem bana goň gasuň himam goyen yameminj kawan po hol yeke kinmiriň.

⁶ Be, ya balem bana goň mat Al Kuruňyen miyoň 7 gore mata 7 kafuram wor po goyen forok yirniň yeň siňare katamij. Miyoň gobe amil sobam faykek wor po milmulkeň goyen hor yirtiň hinhan. Irde gol beleň po kaň yara irtiň goyen dumynde bili irtiň hinhan.

⁷ Be, det biňfut minyaň sipte Doyaň Al Kuruňyen keperd keperd gasuň milgu irtiň hinhan goyen uňkureň kura beleň kuwe gol beleň po yirtiň 7 goyen Al Kuruňyen miyoň 7 go yunyiň. Kuwe 7 bana goňbe gwahader hiyen al Al Kuruň gote beararmiň fe makinj yirtiň yara hinhan.

⁸ Irke Al Kuruňyen ya balem bana goňbe Al Kuruňyen deňem turňuň yaň wor poya sanňiňmiň kuruň wor poya goyen kawan forok yird yird kaki beleň makinj hiriň. Irkeb al kura epte ma ya bana goň hurkutek hiriň. Ya balem bana goňbe Al Kuruňyen miyoň 7 gore mata kafuram 7 forok yirtek goyen hubu heň pasi yirke gab iginj hurkutek hiriň.

16

Al Kuruňyen bearar gote kuwe 7

¹ Be, go kamereb al melak kura Al Kuruňyen ya balem bana goň mat kuware po

Al Kuruňyen miyon 7 goyen yinke nurmirinj. Meremineb gahade: "Kunaň. Kuň Al Kuruňyen bearar kuwe 7 bana hanj goyen megen wogornanj," yinyinj.

² Be, gwaha yinkeb miyon meheňde niň gore kuň kuweminj goyen megen wogoryinj. Irkeb usu yeneňmiň kafuramya misiňmiň buluň wor poya goyen dapňa duwi kafuram gote deňe uliňde soň yirtinj marya dapňa gote toneň dolonj irde hanjen marya gote uliňde forok yamiň.

³ Be, Al Kuruňyen miyon 7 goyen irawaminiň beleň kuweminj makaj alare wogoryinj. Wogorkeb makajbe al kamtiňde dari yara hiriň. Irkeb makajde niň dapňa tumňaň kamaminiň.

⁴ Be, Al Kuruňyen miyon 7 goyen karwominiň beleň fe karkuwanýanya fe diliňyanya kuweminj wogorke dari po hiriň.

⁵ Yeň beleň gwaha tikeb Al Kuruňyen miyon kura fe doyaň yirde hiyen goreb gaha yeke nurmirinj: "Al Wukkek wor po, gebe hakot hinhan, gayenter wor ha. Ge beleň al merem yaň yird yird gobe huwak wor po.

⁶ Go yirha mar gobe gere alya bereya goya mere basaň margeya goyen gasa yirke darim wok yeň kamaminiň. Goke teň ge beleň go mar goyen wolmiňen yirde dari nenaň yeň yunha gobe gwaha yirtek po yirha,"

yiriň.

⁷ Irkeb al melak kura Al Kuruň galak ird ird altare mat forok yeke nurmirinj. Meremineb gahade: "Fudinde, Al Kuruň, gebe Doyaň Al Kuruň, tarengebe kuruň wor po! Ge beleň merem yaň yirde ha gobe fudinde mat yirde ha, irde huwak wor po teň ha," yiriň.

⁸ Be, Al Kuruňyen miyon 7 goyen siptemiň beleň kuweminj naňa diliň hende wogoryinj. Irkeb naňa gobe tareň po temeyde alya bereya kumga yirtek sanjinj miňyaň hiriň.

⁹ Be, alya bereya gobe naňa gote uka buluň wor po gore kumga yiryinj. Irkeb go mar gore mata kafuram gwahade goyen doyaň yirde hi al Al Kuruň goyen karan uraminiň. Irde mata buluňmiň yubul ma teň Al Kuruň niň biň mulgaň ma haminiň. Irde Al Kuruň deňem turňuň yaň ma iraminiň.

¹⁰ Be, Al Kuruňyen miyon 7 goyen siptesonjoňmiň beleň kuweminj dapňa duwi kafuram gote keperd keperd gasuň hende wogoryinj. Gwaha irkeb dapňa duwi kafuram gore alya bereyaminiň doyaň yirde hiyen naňa kuruň gobe kidoma beleň aw uryinj. Irkeb mel gobe kandukňeň wor po nurdeb melak yisaminiň.

¹¹ Irdeb uliň misiň kateň hanj goya usuminyaň goke teň Al Kuruň sanjinmiň kuruň wor po goyen karan uraminiň.

Irde mata buluŋmiŋ yubul teŋ yen ge biŋ mulgaŋ hetek ma yiryiŋ.

¹² Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 goyen 6miŋ beleŋ fe ku-ruŋ Yufretis ineŋ hanjen go hende kuwemiŋ wogoryiŋ. Gwaha irkeb Yufretis fe ku-ruŋ gobe pet yiriŋ. Gobe naŋa waŋ waŋ beleŋ mat doyaŋ mar karkuwaŋ waŋ waŋ niŋ beleŋ kerd yune yenbe gogo fe goyen pet yiriŋ.

¹³ Be, gor matbe det toneŋ buluŋ karwo kura huri yara goyen yinmiriŋ. Det toneŋ kurabe deregon mohoŋ bana mat katyiŋ, irde kurabe dapŋa duwi kafuram gote mohoŋ bana mat katyiŋ, irde funaŋbe Al Kurunyen mere basaŋ al falkuk gote mohoŋ bana mat katyiŋ.

¹⁴ Det toneŋ gobe uŋgura, mata tiŋeŋ turŋuŋ yaŋ wor po goyen forok yirde hanjen gote toneŋ. Toneŋ goreb Al Kuruŋ watek nalu kuruŋ goyenter asogo irde fulenja irniŋ yenbe megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ goyen yawaŋ gabu yird yird niŋ kwamiŋ.

¹⁵ Be, goya goyenbe al melak kura forok yeke nurmiriŋ. Mereminiŋ gahade: "Ga nurnaŋ! Nebe al kura kawe al goyare wayen tiya yen ma nurde hikeya wayyen go gwahade goyen tiyen. Niŋgeb al kura kawe al goyare wayyen yen ma nurdeya ma ferde uliŋhormiŋ kerde pet titiŋde

hiyeŋ go gwaha goyen, ne waŋ waŋ niŋ doyaŋ heŋ keŋkela hinayiŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ guram yirde tareŋ yiryen. Gogab kawe al beleŋ waŋ bemel irke kup-soŋ al diliŋde kuŋ memya ma hiyyen go gwahade goyen po, ne niŋ keŋkela doyaŋ heŋ hinayiŋ mar wor memya ma henayiŋ," yiriŋ.

¹⁶ Be, go kamereb det toneŋ buluŋ beleŋ megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ gasuŋ kura Hiburu mere mat Amagedon ineŋ hanjende gor gabu yiramiŋ.

¹⁷ Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 goyen funaŋmiŋ beleŋ naŋa kota kuwemiŋ wogoryiŋ. Irkeb Al Kurunyen ya balem bana Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋde gor mat al melak kuruŋ kura forok yenbe, "Gog po hubu hihi!" yiriŋ.

¹⁸ Irkeb dagamel teŋ daga kateŋ hururuŋ teŋ niniŋa kuruŋ wor po forok yiriŋ. Al megen forok yaminde mat waŋ waŋ gayenter niniŋa gwahade kura ma forok yen hitiŋ. Niniŋa gobe buluŋ wor po, niniŋa teŋ hitiŋ kuruŋ gote folet wor po.

¹⁹ Be, niniŋa go forok yekeb taun kuruŋ Babilon gobe gilgalan irde karwo hamir. Irde taun karkuwaŋ hoyan megen haŋ kuruŋ goyen wor gwamuŋ yurtiŋ hinhan. Al Kurunbe Babilon* taun kurunjde niŋ mar gote mata buluŋ goke biŋ sir

* **16:19:** Babilonbe Rom niŋ yitiŋ.

ma yirin geb, mata buluŋmij goke bearar teŋ gwamuŋ yuryinj. Gobe beararmij wain yuntinęj yiryinj.

²⁰ Irkeb motmot tumnajan hubu hamiŋ, irde dugu wor hubu hamiŋ.

²¹ Irde naŋkiŋde mat kigariŋ bilmij hora yara hitinj gore al hitte kurun po katyinj. Kigariŋ bilmij uŋkureŋ horam hitinj gote kandukminjbe 50 kilogram kanduk wor po. Be, kigariŋ hora yara hitinj katyinj goke al beleŋ Al Kurunj karan uramiŋ. Mata forok yirinj gobe kanduk kurunj wor po geb, gogo karan uramiŋ.

17

Belen niŋ bereya Dapŋa duwi kafuramya

¹ Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 kuwe 7 yanartinj mar goyen uŋkureŋ kura beleŋ ne hitte waŋbe gaha ninyinj: "Wake kure. Kuŋ belen niŋ bere kura fe karkuwaŋ budam hende keperde hi goyen daha mat Al Kurunj beleŋ gwamuŋ uryenj goyen gikala gire. Bere gobe taun kurunj kura fe karkuwaŋ kahalte irtinj go goyen.

² Megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ beleŋ bere goya duwan teŋ teŋ mata teŋ haŋ. Irde megen haŋ marbe wain nene kukuwa heŋ haŋyen yara bere gote mata buluŋ goyen uliŋ bana hilyanj kuŋ pasi hekeb yende mata po

gama irde buluŋ wor po hitinj haŋ," ninyinj.

³ Be, Holi Spirit beleŋ ketal nurkeb miyoŋ gore sawsawa po kurunj naŋa bana goŋ nukuriŋ. Gorbe bere kura dapŋa duwi kafuram kura goyen hende kipirtinjde hike kinmirinj. Dapŋa gote uliŋbe bukkeŋhel. Irde uliŋdebe Al Kurunj sukal ird ird mere po makinj hitinj. Dapŋa duwi gobe tonaj 7ya hirkam 10 minyaŋ hinhin.

⁴ Bere gote amil umŋa kurabe bukkeŋhel, irde kurabe bukkeŋ wor po moŋ digulakya suluk irtinj* yara goyen hor irtinj hinhin. Irde golya hora kusamuŋ damum hende wor poya gore po umŋa titinj. Irde pal hora sel-wenj yara damum hende wor po goyen manaj yade uliŋ umŋa irtinj hinhin. Bere gobe gisu gol beleŋ irtinj goyen hanij yase beleŋ tanartinj hinhin. Gisu bana goŋbe mata memyakya leplep mata mormokya goyen makinj hitinj hinhin.

⁵ Bere gote kimindebe dejenem kura miŋ banare hitinj goyen katiŋ hinhin. Dejeneme gahade:

BABILON KURUNJ, BELEN
NIN BERE KURUNJ GATE
MILIN, IRDE MEGEN NIN
MARTE MATA BULUŋ GOTE
MIN BIRINJ

⁶ Bere gore Al Kurunyen alya bereya budam gasa yirke kamamij. Irkeb bere gore dari

* **17:4:** Bukkeŋya digulakya suluk yirke umŋa hoyaj kura forok yeŋ hiyen. Umŋa goreb doyaŋ marte amil umŋa yirde haŋyen.

goyen wain nene kukuwa hitin yara tiyyij goyen kinmirinj. Mel gobe Yesu gama irkeb gogo gasa yirke kamamirinj.

Be, nebe bere go keneñbe kukuwamnej wor po nurmirinj.

⁷ Irkeb Al Kurunyen miyon nukurinj goreb, "Danij kukuwamnej nurde ha? Bere gote miñ banare hinhin goyen momoñ gireñ. Irde dapñä duwi kafuram tonaj 7, irde hirkam 10 minyañ, bere gore go hende keperde hi dapñä duwi gote miñ wor momoñ gireñ.

⁸ Be, dapñä duwi kafuram wor po kenha gobe bikkenj hinhin. Gega gayenterbe go ma hi. Goyenbe kame mete dukun wor po kimyan miñmoñ bana mat wañ forok yiyyen. Forok yekeb mayke hugineñ kamyenj. Goyenbe dapñä go megen forok yekeb megen niñ mar beleñ keneñbe diliñ fot yenayinj. Dapñä gobe kamyinj gega, sopte forok yekeb gogo keneñbe diliñ fot yen aman henayinj. Aman henayinj mar gote deñembe Al Kurun beleñ megeñya nañkinja forok yiryinjde mat wañ wañ gayenter Al Kurunja hitek marte deñem katiñ asanje gor ma hañ.

⁹ "Ninjeb mata forok yitiñ goyen bebak tiye yeñbe keñkela po dufay hawayinj. Dapñä duwi kafuram gote tonaj 7be higilinj 7 niñ yitiñ. Higilinj 7 go hendebe be-

len niñ bere goyen keperde hiyen.

¹⁰ Higilinj 7 gobe doyañ mar karkuwañ 7 niñ manaj yitiñ. Doyañ mar karkuwañ 7 bana goyen siptesoñjbe bikkenj forok yeñbe hubu haminj. Irde doyañ al kuruñ uñküreñbe gayenter hi. Irde doyañ al kuruñ funañbe hako wañ hi. Yeñ wayyeñbe nalu dolfonde po alya bereyamiñ doyañ yirdehubu hiyyenj.

¹¹ Dapñä duwi kafuram bikkenj kamtiñ geb, gayenterbe goyen ma hi gega, kame wayyeñ goreb doyañ mar karkuwañ 7 go kamereb al gergen kura forok yeñbe doyañ mar karkuwanj 7 goyen basañ heñ doyañ al kuruñ hiyyenj. Gega al go wor doyañ mar karkuwañ 7 goya tuñande. Irde kame buluñ wor po heñ hubu hiyyenj.

¹² "Be, dapñä duwi kafuram gote hirkam 10 yenza gobe doyañ mar karkuwañ hoyanj 10 go goyen. Mel gobe alya bereyamiñ doyañ yird yird tarenj goyen ma yawartinj hañ. Gega doyañ mar karkuwañyen sañj teñ dapñä duwi kafuram goya heñ alya bereya doyañ yirde hinayinj gega, heñ ga moñ sañjmiñ hubu hiyyenj.

¹³ Doyañ mar karkuwañ 10 gobe dufay uñküreñ po kerdeb alya bereyamiñ doyañ yird yird tarenjmiñ goyen gabu irde dapñä duwi kafuram go po unnayinj.

¹⁴ Irde mel gore Sipsip dirneñ goyen asogo irdeb fulenja irnayinj. Goyen-poga Sipsip dirneñ gobe doyañ marte Kurunyminj, irde doyañ mar karkuwañ gote Kurunyminj geb, mel goyen fole yiryenj. Sipsip dirneñ gote alya bereya yeñ beleñ hoy yirde basiña yirkeb biñde mat fudinde po gama irde hañ mar wor yeñya gabu heñbe doyañ mar karkuwañya dapña duwi kafuramya goya arde fole yirnayinj,” ninyinj.

¹⁵ Be, go kamereb Al Kurunyen miyon gore sopte gaha ninyinj: “Fe karkuwañ hende belen niñ bere gore keperde hike yenha fe gobe al sikkeñ umñjam kurayen kurayen, al miñ hoyan hoyan, naña karkuwañ karkuwañ, irde al merem kurayen kurayen teñ hañ mar go goyen.

¹⁶ Be, dapña duwi kafuram goya hirkam 10ya yenha goreb belen niñ bere goyen biñ ar irnayinj. Irde bere go buluñ buluñ irde detmiñ goranj irde uliñ umña manañ yuguya tikeb kupsonj hiyyenj. Irke bere gote gasoñ talde neneb kak po kumga tinayinj.

¹⁷ Go tinayinj gobe gwaha po tinayinj yeñ Al Kurun beleñ dufay kirtin geb, gogo tinayinj. Niñgeb doyañ mar 10 gore tareñminj tumñañ gabu irde dapña duwi kafuram goyen uneñbe gama irnayinj gogo. Mel go gwaha teñ kuñ kuñbe Al Kurunyen mere gote igineñ kawan

forok yetek nalu goyen forok yiyyenj.

¹⁸ Be, beLEN niñ bere go kenha gobe taun kuruñ wor po go goyen. Megen niñ doyañ mar karkuwañ hoyan gobe yende yufukde hañ,” ninyinj.

18

Babilon taun gobe buluñ hiriñ

¹ Be, go kamereb Al Kurunyen miyon hoyan kura Al Kurunyen gasuñde mat kateñ hike kinmirinj. Yeñbe deñem yañ wor po, uliñde matbe sañiñminj hulsi yara forok yekeb megeñ kuruñ gayen wuk yeñ tukuriñ.

² Be, yeñ beleñ mere kuruñ po teñbe, “Babilon taun kuruñ wor po gobe gwamuñ urtiñ! Buluñ wor po hitinj! Irkeb taun gobe uñgurayen gasuñ hitiñ. Irde det toneñ buluñ wor bana goñ hañ. Irde nu Al Kurun diliñde tikinj miñyañ gore bana goñ hagam yirde hañ.

³ Naña karkuwañ karkuwañ tumñañ gobe nene kukuwa wor po hetek wain bere gore yunyinj. Wain gobe leplep matamiñ go goyen. Megen niñ doyañ mar karkuwañ wor bere goya feramiñ. Irkeb samuñ ya miñyañ hañ marbe bere gore det damum hende hoyan goyen yeñ hitte damu teñ hike hora kuruñ wor po yade hinhan,” ninyinj.

⁴ Be, go kamereb nañkiñde mat al melak hoyan kura

forok yeke nurmiriŋ.
Meremiŋbe gahade:

“Alya bereyane, bere belen
niŋ go tubul teŋ ku-
naŋ.

Gogab yeŋ mata buluŋ
teŋ hiyen gwahade ma
teŋ hinayıŋ.

Irde matamıŋ gote
muruŋgem buluŋ
tiyyeŋ goyen deŋya
ma tenayıŋ.

⁵ Gobe bere gote mata bu-
luŋbe pipkatoka irke
naŋkiŋ sisəŋ urtiŋ hin-
hin geb, gago dinęŋ
hime.

Al Kurunbe mata buluŋmiŋ
goke biŋ sir ma yeŋ
hiyen geb, gago dinęŋ
hime.

⁶ Niŋgeb bere gore daha kura
dirtiŋ gobe gwahade
po wol heŋ unnaŋ.

Yeŋ beleŋ buluŋ diryiŋ goyen
wolmiŋeŋbe yeŋ beleŋ
dahade duntiŋ goyen
tebaŋ go hende kerde
kuruŋ po unnaŋ.

Yeŋ beleŋ gisuminde wain
sanŋiŋ dunyiŋ goyen
wolmiŋeŋbe wain
tareŋ wor po yeŋ
beleŋ irde dunyiŋ gote
folek goyen gisumiŋ
bana goŋ po wok irde
unnaŋ.

⁷ Bere go deŋem turŋuŋ yan
heŋ det damum hende
wor po goyen po yade
amaŋ heŋ hin hin geb,
dahade amaŋ heŋ hin
hin gwahade po uliŋ
misŋiŋ kateŋ kanduk
kuruŋ wor po nurde
hiyen.

Biŋdebe yiŋeŋ turuŋ irdeb,
‘Nebe doyaŋ bere kuruŋ,
irde beretap moŋ.

Ne hittebe kandukŋeŋ
nurtek mata kura ma
forok yiyyeŋ,’ yeŋ hi.

⁸ Niŋgeb nalu kurare kurab
bere gobe matamıŋ
gote muruŋgem buluŋ
wor po tiyyeŋ:

Garbam buluŋ teŋ,
biŋde kandukŋeŋ
nurde, biŋge kamde
hiyen.

Irde kak beleŋ nen un-
yen.

Al Kurunbe Doyaŋ Al Kuruŋ
tareŋmiŋ kuruŋ wor
po gore bere goyen
merem yan iryen geb,
gogo gwahade forok
yiyyeŋ,” yiriŋ.

⁹ Be, al melak kura
naŋkinde mat forok yiriŋ
gore sopte gaha yeke nur-
miriŋ: “Megen niŋ doyaŋ
mar karkuwaŋ bere goya
ferde bere gote samuŋ
damum hende hoyan teŋ teŋ
mata gama iramiŋ marbe
bere go humga kuyeŋ gote
kakim kennayiŋ. Irde yeŋ ge
eseŋ obam teŋ hinayıŋ.

¹⁰ Mel gobe bere go uliŋ
misŋiŋ kuruŋ kateŋ hike
keneŋ kafura wor po heŋ
gisaw po heŋ esinayin.
Irdeb, ‘Kafuram wor po!
Kafuram wor po! Awo,
taun kuruŋ wor po Babilon!
Bemel po ugur naluge forok
yih!’ yenayin.

¹¹ “Irdeb samuŋ ya miŋyaŋ
marbe, ‘Detniniŋ kuruŋ
damu teŋ hiyen berebe gogo
hubu hihi geb, al gore kura

detniniŋ damu titek moŋ,’ yeŋ nurdeb bere goke esen obam teŋ hinayin.

¹² Al kura gore waŋ mel gote gol, silwa, hora kusamuŋ wor po, pal hora selweŋ yara damum hende, irde amil faykek igin wor po, amil umŋjam bukkeŋya digulakya suluk yirtiŋ, irde silika amilyabe amil bukhel yitiŋ goyen damu titek berebe hubu hihi geb, goke esinayin. He kurayen kurayen hamıŋ kusamuŋ wor po gore det yirtiŋ, irde kurabe dapŋa kura elefant gote bilŋam beleŋ po det kurayen kurayen yirtiŋ, irde he damum hende wor po gore po det yirtiŋ, irde barasya ainyabe hora milmulŋenya gore po det yirtiŋ goyen damu titek bere gobe gogo hubu hihi yeŋ goke esinayin.

¹³ Irde miyow, binje hapek yirtek det, irde det kumga tike hamıŋ igin forok yeŋ hanjen goyen, irde he fimiŋ hamıŋ igin wor po kurayen kurayenyabe, wain, olip fimiŋ, palawaya witya igin muŋ wor po, bulmakaw, sipsip, hos, irde nima hos beleŋ yuluŋ teŋ hanjen goyabe, meten mar dulŋenya goyen damu titek bere gobe gogo hubu hihi yeŋ goke esinayin. Go mar gobe alya bereya kura meten mar yirde bere go unke damu teŋ hiyen.

¹⁴ “Go mar goreb bere go kamke keneŋbe, ‘Det igin

yawareŋ yeŋ nurde hayen kurun gobe gigeŋ kamkeb hubu hihi. Samuŋgeya detge igin wor poya goyen tumŋaŋ yubul taha geb, epte ma sopte yenayin!’ innayin.

¹⁵ Samuŋ ya minyaŋ mar bere gore detmin damu tike horam yaŋ heŋ hanjen mar gobe bere goyen uliŋ misiŋ kurun po kateŋ hike keneŋbe kafura wor po heŋ tubul teŋ gisaw po hinayin. Irde bere goke esen obam teŋbe,

¹⁶ ‘Kafuram wor po! Kafuram wor po! Awo, Taun kurun. Taun gobe bere gogo, yeŋbe amil igin bukkeŋya digulakya suluk yirtiŋ goya bukkeŋhel yitiŋ goya hor yirde hiyen. Irde golya hora kusamuŋ wor poya pal hora selweŋ yara damum hende wor po goya goyen yade uliŋ umŋa teŋ hiyen.

¹⁷ Goyenbe samuŋmiŋ kurun gobe bemeļ po hubu hihi!’ yenayin.

“Niŋgeb hakwa doyaŋ yird yird marte karkuwaŋmiŋ, irde alya bereya hakwa hende kuŋ haŋ mar, hakwa hende meten teŋ haŋ maryabe makaŋ alare heŋ dapŋa yade hora teŋ haŋ maryab tumŋaŋ bere go tubul teŋ gisaw po hinayin.

¹⁸ Mel gore bere go humga kuŋ hiyen gote kakim keneŋbe kuware po, ‘Bikkeŋbe taun kurun wor po gahade gayen kura ma hinhin!’ yenayin.

¹⁹ Irdeb bere goyen kamde hinhin goke biŋ misiŋ

nurdeb yiŋgende tonajde mulowo wogordeb eseŋ obam teŋbe, 'Kafuram wor po! Kafuram wor po! Awo, Taun kuruŋ. Taun bana goj al kura hakwa minyaŋ mar gobe taun gote samuŋya detmiŋ hakwamiŋ hende yawaŋbe hora kuruŋ yade hanjen. Goyenbe bemel po taun gobe detmiŋ goya tumjaŋ mugol nihi!' yenayin.

²⁰ Gega Al Kurunyen gasuŋde haŋ marbe bere go kamde hi goke aman̄ henayin. Den Al Kurunyen alya bereya aposelya porofetyabe bere gore buluŋ buluŋ dirtiŋ goyen goke merem yaŋ irtiŋ goke aman̄ henayin!" yirinj.

²¹ Be, go kamereb Al Kurunyen miyoŋ kura saŋiŋmiŋ kuruŋ wor po goreb hora kuruŋ kura goyen teŋbe makaŋ alare timiyyin. Hora gote kuruŋmiŋbe wit bilmij karka teŋ palawa irde hanjen hora kuruŋ wor po hos beleŋ tuluŋ teŋ hanjen go gwahade goyen. Be, Al Kurunyen miyoŋ gore hora go temeydeb, "Hora kuruŋ go makaŋ ala bana kurka gwahade goyen po, ge Babilon taun kuruŋ goyen gad gemeyke makaŋ ala bana kurkuŋ sopte ma po forok yawayin.

²² Tikiŋde niŋ det hap ineq hanjen gote tikiŋ, bulelunyen tikiŋ, bigulyen tikiŋyabe al beleŋ tikiŋ heŋ hanjen tumjaŋ goyen go ma

sopte nurayin. Irde samuŋ yare meteŋ teŋ haŋ mar manaj sopte ma yenayin. Wit bilmij karka teŋ palawa ird ird gote hora migiriŋ manaj sopte ma po nurayin.

²³ Hulsi melak kura ge bana sopte melak ma henayin. Tikiŋ merere niŋ tikiŋ sopte ma po nurayin. Ge Babilon taun bana goj samuŋ ya minyaŋ marbe hora teŋ teŋ saŋiŋmiŋ kuruŋ wor po. Gega ge beleŋ merebal matare mata buluŋ forok irde alya bereya megen hikew kwa kuruŋ goyen usi yirariŋ.

²⁴ Taun gobe Al Kurunyen alya bereya, irde porofet, irde alya bereya megen hinhan goyen gasa yirke kamamiŋ kuruŋ gote muruŋgem tihibe gago humga kwa," yirinj.

19

¹ Be, go kamereb Al Kurunyen gasuŋde al buda kuruŋ kura beleŋ kuware gaha yeke nurmiriŋ: "Haleluya, Al Kuruŋ turuŋ irniŋ! Al Kuruŋbe Dumulgaŋ teŋ teŋ Al, deŋembe turuŋ yaŋ wor po, tareŋmiŋ manaj kuruŋ wor po.

² Yeŋ beleŋ alyen mata yeneŋ igin ma buluŋ yineŋ yineŋ gobe huwak irde fudinde mat teŋ hiyen. Al Kuruŋbe belen niŋ bere gore leplep matamiŋde alya bereya megen haŋ kuruŋ gayen buluŋ yiryin goke merem yaŋ ira. Irde bere gore Al Kurunyen meteŋ mar

gasa yirke kamamiñ gote wolmiñen ira," yamiñ.

³ Be, gwaha yeñbe sopte po, "Haleluya! Bere go humga kuñ hi gote kakimbe gwahader hurkuñ hiyen," yamiñ.

⁴ Be, gwaha yekeb Al Kurunyen alya bereyat doyañ marte parguwak 24 goya det binfut miňyañ sipteya gore wulgurut yeñ Doyañ Al Kurunyen gasuñde keperde hi al Al Kuruñ goyen dolon iramiñ. Irdeb kuware po, "Fudinde wor po! Al Kuruñ turun irniñ ko!" yamiñ.

⁵ Irkeb go kamereb al melak kura Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñde mat forok yeñbe gaha yiriñ: "Deñ Al Kurunyen meteñ mar, Al Kurunyinin turuñ irnañ. Deñ al deñem yanja deñem moňa Al Kuruñ kafura irde hanj marbe turuñ irnañ!" yiriñ.

⁶ Irde go kamereb al buda kuruñ beleñ kuware mere tike nurmirinj. Meremiñbe kuruñ wor po, fe kuruñ hamulare solok yeñ kateñ migiriñ teñ hi yara, irde daga kateñ hi yara nurmirinj. Meremiñbe gahade: "Haleluya! Al Kuruñ turuñ irniñ ko. Al Kuruñbe Doyañ Al Kuruñ tarenjiñ kuruñ wor po. Yeñ po ga det kuruñ gayen doyañ yirde hi.

⁷ Sipsip dirñeñ bere teñ teñ nalu forok yeke bere* gobe goke gitik titiñ hi. Niñgeb

goke igin po nurde amañ heñbe deñem turjuñ yan irtek!

⁸ Amil igin wor po wukkek irde milmulkenj goyen hor ird ird niñ bere goyen untij. (Amil igin gobe Al Kurunyen alya bereyat mata huwak niñ yitiñ.)

⁹ Be, go kamereb Al Kurunyen miyoñ beleñ ninyiñ. "Mere kura gahade kaya: 'Sipsip dirñeñ goyen bere teñ teñ gote dula matare wanayiñ marbe amañ henayiñ,' kayayiñ," ninyiñ. Irde sopte, "Mere gabe Al Kurunyen mere fudinde wor po," ninyiñ.

¹⁰ Gwaha ninkeb kahanj miñde kateñ dolon ireñ timirinj. Irkeb, "Gwaha ma nirayiñ! Ne wor ge yara po Al Kurunyen meteñ al geb. Kadje yago Yesuyen mere gama irde hanj mar gwahade yara po geb. Yesuyen merebe porofet beleñ Holi Spirityen sanjide yitiñ geb, Al Kuruñ po ga dolon irayiñ!" ninyiñ.

Hos faykek hende kipirtiñ al

¹¹ Be, go kamereb Al Kurunyen gasuñde niñ yame hol yekeb hos faykek kura hike kinmirinj. Hos go hende kipirtiñ hin hin al gote deñembe "Binde mat fudinde meteñ teñ teñ al, irde Mere Fudinde teñ teñ al". Yeñ beleñ alyen mata igiñ ma buluñ yineñ fulerña

* **19:7:** Bere gobe Yesuyen alya bereya sios niñ yitiñ.

teñ hiyen gobe mata huwak mat gwaha teñ hiyen.

¹² Al gote diliñbe kak melak yara, tonajdebe doyañ al kurunyen tonajhor budam hanj. Irde deñe kura uliñde katinj hi gega, deñe goyen al hoyanbe go ma nurde hanj, yinjeñ po ga nurde hi.

¹³ Yenbe amil ulyañ dari bana kirtij goyen hor irtiñ hi. Al gote deñembe "Al Kurunyen Mere."

¹⁴ Al Kurunyen gasunjde niñ fulenja mar beleñ al go gama irde hinhin. Mel gobe amil iginj wor po faykek irde wukkeñ goyen hor yirde hos faykek hende keperde kame gama irde hinhin.

¹⁵ Meheñ heñ hinhin al gote mohoñ bana matbe fulenjare niñ bidila misinj yan kura wañ hinhin. Bidila gobe nañja karkuwañ karkuwañ bana hanj mar gasa yird yird niñ mohoñde hinhin. Yeñ beleñ nañja karkuwañ karkuwañ goyen doyañ al kurunyen kutum ain beleñ po irtij goyen tanarde doyañ yirde hikeb kafura henayinj. Irde mel goke Al Kurun sañiñmiñ kuruñ wor po hi gore bearar teñ hiyen goyen yikala yire yeñ wain karka teñ fimiñ gilyañ hitiñ yara yiryenj.

¹⁶ Amil hor irtiñ go hendeya bulhekdeyabe deñe kura gahade katinj hinhin:

MEGEN NIN DOYAN MAR
KARKUWAÑDE KURUNMINJ,
IRDE DOYAN MARTE
KURUNMINJ

¹⁷ Be, gor mat Al Kurunyen miyoñ kura nañja diliñ hende huwarde hike kinmirij. Yeñ beleñ kuware po nu kurrayen kurayen nañja kota foy teñ kuñ hinhan kuruñ goyen yinyiñ. "Wanañ. Wañ Al Kurunyen dula mata kurunjde gar gabu irnañ.

¹⁸ Gogab megen niñ doyañ mar karkuwañ, fulenja marte karkuwañmiñ, al tareñ minyañ mar, hosya go hende keperde kuñ hanj marya gote hakwam gote gasoñ talde nenayinj. Al tumñañ, al dufaymiñde kuñ hanj marya meteñ mar dulñeyja, irde al deñem yañja deñem monyat hakwam gote gasoñ nenayinj," yinyiñ.

¹⁹ Be, gor matbe dapña duwi kafuram goya megen niñ doyañ mar karkuwañyabe fulenja marminya beleñ hos faykek hende kipirtij hinhin al goya fulenja marminya arniñ yeñ gabu irde hike yinmirij.

²⁰ Goyenpoga dapña duwi kafuram gobe teñ fere tiyamiñ. Porofet falkuk dapña duwi kafuram goke teñbe mata tiñeñ turñuñ yan forok yirde hinhin al goyen wor yeñya tumñañ fere titiñ po hinaryum. Usi porofet gobe mata tiñeñ goyen forok yirde alya bereya dapña duwi kafuram gote deñem uliñde teñ dapña gote toneñ irtij det goyen dolon irde hinhin mar usi yirde hinhin. Niñgeb dapña duwi kafuram goya porofet falkukya gobe

diliŋ gergen hikeya salfa hora humga kuŋ buk yeŋ fe ala yara hitiŋ bana goŋ yemeyamiŋ.

²¹ Fulerja marmiŋbe fulenjare niŋ bidila hos faykek hende hi al gote mohon bana mat waŋ hinhin gore po gasa yirke kamamiŋ. Irkeb nu tumŋaŋ waŋ gasoŋ talde nene biŋ makiŋ hamiaŋ.

20

Dama 1,000

¹ Be, gor matbe Al Kuruŋyen miyoŋ kura gasuŋminde mat kateŋ hike kinmiriŋ. Yeŋbe Mete Dukun wor po kimyaŋ miŋmoŋ bana kurkuŋ kurkuŋ yame goyen hol ird ird ki miŋyaŋ. Irde haninđebe sen kuruŋ wor po kura tanartiŋ mananj.

² Yeŋ beleŋ deregon goyen tiriŋ. Deregon gobe kunere bikkenj hinhin go goyen. Gote deŋembe Uŋgura, kurabe Satan ineŋ haŋyen. Be, Al Kuruŋyen miyoŋ gore Satan goyen dama 1,000 gwahade fere titiŋde hiyen yeŋ teŋ fere tiyyiŋ.

³ Irdeb Satan goyen Mete Dukun wor po bana temey-deb mete gote yame taŋ kiŋ urdeb al kura beleŋ epte ma hol irnayiŋ yeŋ Al Kuruŋyen deŋere soŋ iryiŋ. Gogab dama 1,000 bana goŋ Satan beleŋ epte ma alya bereya megen haŋ kuruŋ goyen usi yiryeŋ. Dama 1,000 go hubu hekeb Satan go siŋare katyeŋ. Goyenbe ulyanđe ma hiyen.

⁴ Be, gor matbe alya bereyat mata go yeneŋ igiŋ ma buluŋ yineŋ yineŋ tareŋ miŋyaŋ marte keperd keperd gasuŋ yinmiriŋ. Irde Yesu Kristu niŋ tagalde Al Kuruŋyen mere sanŋ po tanarde hike goke al beleŋ igiŋ ma nurde biŋiŋ walke kamamiŋ marya gote toneŋ yinmiriŋ. Mel gobe dapŋa duwi kafuram goyen ma dolonj iramiŋ. Irde dapŋa duwi kafuram gote deŋem kimiŋde wet ma haninđe wet goyen ma katiŋ hinhan. Mel gobe kamtiŋde mat huwardeb dama 1,000 bana goŋ doyaŋ mar heŋ Yesu Kristuya megen gayen doyaŋ irde hinhan.

⁵ Niŋgeb Al Kuruŋyen mere tanarde heŋ kamamiŋ mar go munj po huwarnayiŋ. Munanj al kamtiŋ goyen hoyanđe dama 1,000 goyen hubu heke gab huwarnayiŋ. Mata gobe al kamtiŋ mar meheňde huwarnayiŋ go goyen.

⁶ Al kamtiŋde mat meheňde huwarnayiŋ mar gobe Al Kuruŋ beleŋ guram yirde sanŋ yirde wukkek wor po yiryeŋ. Mel gobe epte ma kak alare kunayiŋ. Kak alare kuŋ kuŋ gobe sopte kamde kamde mata go gwahade goyen. Gwaha titiŋbe Al Kuruŋya Yesu Kristuya dolonj yird yird mata doyaŋ mar henayiŋ. Irde dama 1,000 bana goŋ yeŋya megen gayen doyaŋ yirde hinayiŋ.

Satanbe buluŋ hiyyeq

⁷ Be, dama 1,000 hubu hekeb Satan gobe koya bana mat teŋ siŋa irke katyen.

⁸ Irde megen muruŋ kurhan kurhan kuŋ alya bereya budam wor po usi yiryeŋ. Go mar gobe Gokya Magokya yineŋ haŋyen. Satan beleŋ go mar goyen fulenja teŋ teŋ niŋ gabu yiryeŋ. Mel go gabu yirkeb makajde niŋ sawsawa yara budam wor po, epte ma kapyan hetek henayin.

⁹ Be, go mar gobe bantoto kuruŋ wor po goyen sam irde kuŋbe Al Kurunyen alya bereya beleŋ keperde haŋ gasuŋ goyen buluŋ yirniŋ yeŋ milgu yirnayin. Al Kurunyen alya bereya keperde haŋ gasuŋ gobe taun Al Kuruŋ beleŋ goke amaneŋ nurd uneŋ hiyen go goyen. Be, alya bereya Gokya Magokya yineŋ haŋyen mar gore taun go milgu irnayin gega, kak beleŋ naŋkiŋde mat kateŋ gwamuŋ yuryeŋ.

¹⁰ Irkeb mel go usi yiryeŋ al Uŋgura gobe sopte teŋ salfa hora kak hitiŋ ala bana temeyke hiyen. Kak ala bana goŋbe dapŋa duwi kafuram goya porofet falkukya yimiyyiŋ haryen. Niŋgeb Satanya dapŋa duwi kafuramya porofet falkukya gobe naŋkahalya wawuŋya hugiŋeq uliŋ misiŋ kuruŋ po kateŋ hinayin.

Al kamtiŋ goyen Al Kuruŋ beleŋ merere yiryeŋ

¹¹ Be, gor matbe Doyan Al Kuruŋ beleŋ keperd keperd gasuŋmiŋ kuruŋ faykek wor po hende kipirtiŋ hike kinmiriŋ. Megeňya naŋkiŋyabe yeŋ hitte mat busahararyum gega, gor kura kutek mon geb, hubu po haryum.

¹² Irde kamamiŋ mar kuruŋ goyen al dejen yanja dejen miŋmonya Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ diliŋ mar huwarde hike yinmiriŋ. Gorbe asaŋ hol yirtiŋ hinhan. Irke asaŋ hoyan kura hol yiriŋ. Asaŋ gobe Al Kurunya hugiŋeq hitek mar gote dejen katiŋ asaŋ. Al kamtiŋbe megen heŋya mata teŋ hinhan kuruŋ goyen asaŋ buda goyen bana goŋ katiŋ geb, gor mat mata dahade teŋ hinhan gote muruŋgem tamiaŋ.

¹³ Makaj alare kamamiŋ marya mete titiŋ marya goyen tumŋaŋ merere huward huward niŋ Al Kuruŋ hitte wayamin. Waŋbe megen heŋya mata teŋ hinhan gote muruŋgem yawaramiŋ.

¹⁴ Irkeb Al Kuruŋ beleŋ kamde kamde mataya al kamtiŋ yerde haŋyen gasuŋya goyen kak alare yimiyyiŋ. Kak ala gobe al kamtiŋde mat huwarnayin mar kura sopte hugiŋeq kamde kamde gasuŋde kunayin go goyenbe gogo.

¹⁵ Niŋgeb al kurate dejen Al Kurunya hugiŋeq hitek marte dejen asaŋde katiŋ

bana goj ma hikeb yade kak
ala goyenter yimiyyin.

21

Nañkiŋ gergeŋya megeŋ gergeŋya

¹ Be, gor mat nañkiŋya
megenja bikkek gobe hubu
hekeb nañkiŋya megenja
gergeŋ goyen yinmirij.
Megen gobe makaj miñmoŋ.

² Be, Taun Wukkenj
Yerusalem gergeŋ wor po
gobe Al Kurunyen gasunđe
mat kateŋ hike kinmirij.
Taun gobe bere foŋeŋ kura
uŋ beleŋ waŋ tupi teŋ kuŋ
kuŋ ge uliŋ umŋa kusamuŋ
wor po teŋ haŋyen go
gwahade goyen po Doyaŋ
Al Kurun waŋ waŋ niŋ gitik
titij hinhin.

³ Be, go kamereb Doyaŋ
Al Kurunyen keperd keperd
gasunđe gor mat al melak
kura forok yeke nurmirij.
Meremiŋbe gahade: "Gayen-
ter Al Kurun heŋ heŋ
gasunđe alya bereya haŋde
gor hi! Yenjbe mel goya
hiyen. Irkeb mel gobe
Al Kurunyen alya bereya
henayin. Irkeb Al Kurun
yinjengbe mel goya heŋbe
yende Al Kurun hiyyen.

⁴ Yenj beleŋ alya bereyat
diliŋ fimiŋ halde yun-
yen. Mata bikkekyabe hubu henayin
geb, kamde kamde mata
hubu hiyyen, irde al kamke
esej obam teŋ teŋ mata
wor hubu hiyyen. Go ma
esinayin, irde uliŋ misiŋ ma
katnayin," yiriŋ.

⁵ Be, Doyaŋ Al Kurunyen
keperd keperd gasunđe
kipirtiŋ hinhin al goreb, "Det
kurun gayen tumŋaŋ gergeŋ
wor po yirde hime!" yiriŋ.
Irdeb, "Mere gabe fudinde
yeŋ nurtek mere geb, asanđe
kaya," ninyin.

⁶ Irdeb gaha ninyin:
"Meteŋnebe pasi irhem.
Nebe Alfaya Omegaya, det
kurun gayen miŋ urmirij al,
irde pasi ird ird al. Nebe
mehenđe wor po hinhem,
irde kame wor heŋ. Al kura
fe niŋ yirkeb Al Kurunyä
hugiŋeŋ heŋ heŋ goyen fe
diliŋde mat fe marde waŋ
hi yara goyen yunenj. Fe
goyen yunenjbe damu tinaŋ
ma yineŋ, duliŋ yunenj.

⁷ Al kura al buluŋ fole
iryenjbe det gerger hitiŋ
kurun goyen tumŋaŋ
yawaryen. Irke nebe yende
Al Kurun hemeket yenjbe
diriŋne hiyyen.

⁸ Gega kanduk forok
yenj yenj ge kafura heŋ
haŋ mar, Al Kurun niŋ
dufaymiŋ tareŋ ma irde haŋ
mar, dufay buluŋ heŋ haŋ
mar, al gasa yirke kamde
kamde mar, leplep mata teŋ
haŋ mar, merebal kurayen
kurayen yirde haŋ mar,
det toneŋ yirde dolonj yirde
haŋ maryabe, usi marya
gote heŋ heŋ gasunđe salfa
hora humga kuŋ fe ala
yara hitiŋ bana goj po
hinayin. Gor kunayin gobe
kamtinđe mat huwarnayin
gega, sopte hugiŋeŋ kamde
kamde gasunđe kunayin go

goyenbe gogo," yiriñ.

Yerusalem gerger

⁹ Be, Al Kurunyen miyoñ 7 mata kafuram 7 kuwe bana hitin 7 goyen kura tanarde hinhin miyoñ goreb, "Wake kure. Kuñ Sipsip dirñeñ gote berem gikala gireñ," ninyiñ.

¹⁰ Irdeb Holi Spirit beleñ ketal nurke nadé dugu kurun hende hoyan wor pore gor nukun Taun Wukkek wor po goyen nikala niryiñ. Taun Wukkek wor po gobe Yerusalem gerger Al Kurunyen gasunđe mat kateñ hinhin.

¹¹ Taun kurun gobe Al Kurunyen sanjñ turjan yañ wor po gore hulsi melak yara agat uryiñ. Agat uryiñ gobe hora kusamuñ wor po beleñ teñ hanjen yara tiyyiñ. Yaspayaya kristal wukkenyä yara agat wor po uryiñ.

¹² Taun gobe koya kurun milij hende hoyan wor po beleñ milgu irtiñ. Koya gobe yamemiñ 12 miy়াñ. Yamere gorbe Al Kurunyen miyoñ 12 hinhin. Yame 12 go hendebe Israel marte al miñ 12 gote deñem katiñ hinhin.

¹³ Yame 12 goyen karwobe nañä wañ wañ beleñ hinhin. Irde karwo kurabe nañä kurkur beleñ hinhin. Irde yame karwo kurabe gegel-hek kurhan hinhin, munaj

karwo kurabe kurhan hinhan.

¹⁴ Koya kuruñ gobe hora karkuwañ 12 go hende yirtin. Hora karkuwañ 12 go hendebe Sipsip dirñeñ gote mere basañ mar aposel 12 gote deñem katiñ hinhin.

¹⁵ Be, Al Kurunyen miyoñ neya mere tiyaryum gore taunya koya, irde yamemiñya gote kurunmiñ tuñan tiye yeñbe tuñan teñ teñde niñ kutum gol beleñ irtiñ goyen hanjen tanarde hinhin.

¹⁶ Taun kurun gobe muruñ sipte miy়াñ. Sobammiñya pelyenmiyabe tuñande wor po. Al Kurunyen miyoñ beleñ kutum go teñ taun kurun goyen tuñan teñ keneñbe ulyanmiñbe 2,200 kilomita, irde pelyenmiyabe huwa hurkutinya wor gwahade po.

¹⁷ Yeñ beleñ taun gote koya tolokmiñ tuñan tiyyiñbe 65 mita. Miyoñ gore tuñan tiyyiñ gobe megen niñ det gote kurunmiñ tuñan teñ teñde niñ kutum teñbe tuñan tiyyiñ.*

¹⁸ Yerusalem taun gerger gote koyabe hora kusamuñ kura yaspa ineñ hanjen gore po irtiñ. Irde taun gobe gol beleñ po irtiñ. Gol gobe galas yara tikiñ miy়moñ, wukken wor po.

¹⁹ Irde koya gote miy়be

* **21:17:** Al Kurunyen miyoñ beleñ megen niñ det gote kurunmiñ tuñan teñ teñde niñ kutum teñ Al Kurunyen gasunđe niñ Yerusalem gote kurunmiñ tuñan tiyyiñ gobe Yon beleñ keneñ bebak teñ teñ ge gwaha tiyyiñ. Niñgeb "kilomita, mita" gobe neñ al beleñ bebak teñ teñ ge po, Yerusalem kurunmiñ fudindebe epte ma nurtek.

hora kusamuŋ wor po kurayen kurayen gore yade umŋa yirtiŋ. Koya gote miŋ 12 bana goŋ meheŋdebe yaspa hora beleŋ irtiŋ. Kamere niŋ miŋ gobe sapia hora beleŋ irtiŋ. Karwominjbe aget hora, siptemiŋbe emeral hora,

²⁰ siptesonjoŋmiŋbe sadonikis, 6miŋbe hora bukkeŋ konilian, 7miŋbe hora wulsakkeŋ krisolait, 8miŋbe hora digulak yara beril, 9miŋbe hora wulsakkeŋ yara topas, 10miŋbe krisopires hora, 11miŋbe haiasin hora, funaŋ 12miŋbe ametis hora beleŋ po umŋa yirtiŋ hinhan.

²¹ Koya gote yame 12 gobe pal hora karkuwaŋ wor po selweŋ yara gore po yirtiŋ. Yame goyen uŋkureŋ uŋkureŋbe pal hora uŋkureŋ uŋkureŋ beleŋ po yirtiŋ. Taun kuruŋ go bana goŋ niŋ beleŋbe gol beleŋ po yirtiŋ. Gol gobe tikiŋ miŋmoŋ galas yara wukkeŋ wor po.

²² Be, taun bana goŋbe Al Kurunyen ya balem kura ma kinmiriŋ. Ya balem gobe hoyan moŋ, Kuruŋniniŋ Al Kuruŋ tareŋmiŋ kuruŋ wor po goya Sipsip dirŋeŋya yinŋeŋbe ya balem go goyen geb, gogo kura ma kinmiriŋ.

²³ Taun bana goŋbe Al Kurunyen tareŋmiŋ turŋuŋ yan wor po gore hulsi melak heŋ agat urde hiyen gwahade po teŋ hikeb naŋaya gagasiya niŋ ma nurde haŋ. Taun bana goŋ niŋ hulsibe Sipsip

dirŋeŋ gogo.

²⁴ Taun gote hulsi goyen temeykeb naŋa karkuwaŋ karkuwaŋ bana haŋ marbe taun gote hulsire kuŋ hinayiŋ, irde megen niŋ doyan mar karkuwaŋ beleŋ samuŋmiŋ igin wor po goyen taun bana goŋ yade wanayiŋ.

²⁵ Taun bana goŋbe wawuŋ miŋmoŋ geb, taun gote koya yamebe hugiŋeŋ hoŋ hinayiŋ.

²⁶ Alya bereya naŋa karkuwaŋ karkuwaŋ bana haŋ gore samuŋmiŋ igin wor poya horamiŋya yad taun bana goŋ hurkunayiŋ.

²⁷ Goyenbe det kura Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ moŋbe taun bana goŋ epte ma yad hurkunayiŋ. Irde al kura mata memyak teŋ haŋ maryabe epte ma taun bana goŋ hurkunayiŋ. Gwahade yarabe Al Kurunya hugiŋeŋ hinayiŋ marte deŋem katiŋ asaŋde deŋem haŋ mar go po hinayiŋ. Asaŋ gobe Sipsip dirŋeŋ gote asaŋ.

22

Al Kurunya hugiŋeŋ heŋ heŋ saŋiŋ miŋyaŋ fe kuruŋ

¹ Be, gor matbe Al Kurunyen miyoŋ gore Al Kurunya hugiŋeŋ heŋ heŋ saŋiŋ miŋyaŋ fe kuruŋ goyen nikala nirke kinmiriŋ. Fe gobe galas yara wukkek wor po, irde Al Kurunya Sipsip dirŋeŋyat keperd keperd gasuŋde mat kateŋ hinhin.

² Irdeb taun bana goj belej kurunyin kahalyan gama irde kuŋ hinhan. Fe goyen sinja kurhan kurhanbe he kura igineŋ nene Al Kurunya hugiŋeŋ heŋ heŋ he go hinhan. He gote igineŋbe dama uŋkureŋ bana wawuŋ 12 gwahade igineŋ heŋ hiyen. Gagasm gagasm turte igineŋ heŋ hiyen. Irde he gote yuwalŋeŋbe alya bereya naŋa karkuwaŋ karkuwaŋ bana haŋ mar gote garbam sope ird ird tareŋ miŋyan.

³ Taun bana gojbe det kura Al Kurun belej karan yurtingbe goj ma hinayin. Irde Al Kurunya Sipsip dirŋenyat keperd keperd gasuŋbe taun bana goj hiyen. Irkeb meten marmiŋ belej meten teŋ yuneŋ hinayin.

⁴ Mel gobe Sipsip dirŋen gote kimiŋ kennayin, irde denjembe mel gote kimiŋde katiŋ hiyen.

⁵ Taun bana gojbe wawuŋ miŋmoŋ hiyyen. Irde Al Kurunbe Doyaŋ Al Kurun geb, tareŋmiŋ turluŋ yaŋ gore hulsi yara heŋ agat urde hiyen. Irkeb hulsiya naŋaya niŋ ma nurde hinayin. Mel gobe gwahader taun bana det kurun goyen doyaŋ yirde hinayin.

⁶ Be, Al Kurunyen miyon goreb, "Mere gabe fudinde, irde hekkenj nurtek hi. Doyaŋ Al Kurunbe mere basaŋ marmiŋ gote toneŋde Al Kurun. Yeŋ belej heŋ ga ma mata kura forok yenayin

goyen meten marmiŋ yikala yire yeŋbe miyoŋmiŋ teŋ kerke katyiŋ," ninyin.

Yesube wayyen

⁷ Be, Yesu belej gaha yirin: "Ga nurnaŋ! Nebe hen ga ma wayen! Al kura Al Kurun belej kame mata dahade forok yiryen goke asanđe gar katiŋ mere gayen gama irde haŋ marbe Al Kurun belej guram yirde sanjiŋ yiryen!" yirin.

⁸ Be, ne Yon gabe mata kame forok yenayin kurun goyen nikala nirde momoŋ nirtiŋ goyen nurmiriŋ, irde kinmiriŋ. Gwaha teŋbe Al Kurunyen miyon mata go nikala niryin al goyen dolon ire yeŋ kahaŋ miŋde wulgrut yimirin.

⁹ Gega miyon goreb, "Gwaha ma nirayin! Ne wor ge yara po Al Kurunyen meten al geb. Nebe geya kadge yago porofetya mere asan̄ gayen bana katiŋ gayen gama irde haŋ maryā goyen yara po geb. Niŋgeb Al Kurun po dolon irayin!" ninyin.

¹⁰ Irdeb gaha ninyin: "Al Kurun belej kame mata dahade forok yiryen goke asanđe gar katiŋ mere gate igineŋbe heŋ ga moŋ forok yenayin geb, asan̄ gayen taŋ sanjiŋ ma irayin.

¹¹ Irde al kura mata buluŋ teŋ haŋ marbe yubul tike gwahade po teŋ hinayin. Al kura dufay buluŋ po gama irde haŋ mar wor yubul tike gwahade po teŋ hinayin.

Irde al kura mata huwak teñ hañ marbe yubul tike gwahade po teñ hinayin. Al kura mata wukkek teñ hanjen mar wor yubul tike gwahade po teñ hinayin,” ninyin.

¹² Irdeb gaha yiriñ: “Ga nurnañ, nebe heñ ga ma wayen! Waye yeñbe al hañ kurun goyen mata daha daha teñ hitiñ gote murunjem yawanbe yunen.

¹³ Nebe Alfaya Omegaya, det kurun gayen miñ urmirin al, irde pasi ird ird al. Nebe meheñde wor po hinhem, irde kame wor heñ.

¹⁴ “Be, al kura amil halde hanjen yara matamij wukkek yirde hañ marbe Al Kurun beleñ guram yirde tareñ yiryen. Go mar gobe nene Al Kurunya hugiñen hitek he igineñ goyen igiñ netek hañ. Irde taun kurun gote koya yame bana igiñ hurkutek hañ.

¹⁵ Gega taun go siñarebe Al Kurunyen mere tubul titin mar hinayin. Go mar gobe merebal kurayen kurayen yird yird mata teñ hañ mar, leplep mata teñ hañ mar, al gasa yirke kamde hañ mar, det toneñ dolon yirde hañ mar, irde usi mereya mataya niñ amaneñ nurde hañ mar kuruñ gobe taun siñare hinayin.

¹⁶ “Ne Yesu gare deñ alya bereyane sios goyen merene momoñ dird dird niñ teñbe miyoñne teñ kermeke kurkuñ. Nebe Dewityen miñde mat watin geb, nebe Dewit Urmiñ. Irde

nebe Bayfon agatñeñ kurun wor po go goyen,” yiriñ.

¹⁷ Be, Holi Spiritya siosya beleñ, “Wanañ!” yaryum. Irkeb al kura mere go nuramij mar wor, “Wanañ!” yamiñ. Fudinde, al kura hugiñ hitek fe niñ kamde hañ marbe wañ fe go nenayin. Fe gobe al kura goke nurde hañ marbe damum moñ dulin nenayin.

¹⁸ Be, ne Yonbe Al Kurun beleñ kame mata dahade forok yiryen goke asanđe katinj mere gayen nurtij mar goyen gahade hayhay yirde hime: al kura mere ga hende hoyan kura sopte kiryen al gobe Al Kurun beleñ asanj gayen bana mata kafuram gwahade forok yenayin yitiñ goyen al go hende forok iryen.

¹⁹ Irde al kura asanđe gar katinj mere kura teñ siña iryen al gobe nene Al Kurunya hugiñen hitek he igineñ goyen netek mar hañ bana goñ mat Al Kurun beleñ teñ siña iryen. Irde taun wukkenj wor po goke asanđe gar katinj taun bana goñ epte ma hiyen.

²⁰ Be, mata forok yenayin kurun gayen kawan po tagalde hi al gore, “Gwaha, fudinde wor po, nebe heñ ga ma wayen,” yeñ hi.

Gwaha, Doyan Al Kurun Yesu, wayayin!

²¹ Doyan Al Kurun Yesu beleñ Al Kurunyen alya bereya buniñen yirde igiñ igiñ yirde hiwoñ yeñ gusuñan irde hime. Fudinde wor po.